

Las Escrituras en Ashéninka Perené

[prq]

Las Escrituras en Ashéninka Perené del Perú [prq]

Primera edición

© 2004, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Edición para la Web

© 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.

<http://www.Wycliffe.org>

<http://www.ScriptureEarth.org>

Esta obra está bajo una licencia Creative Commons (by-nc-nd)

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Usted es libre de copiar, distribuir y comunicar públicamente la obra bajo las condiciones siguientes:

Reconocimiento. Debe reconocer los créditos de la Liga Bíblica (pero no de una manera que sugiera que tiene su apoyo o apoyan el uso que hace de su obra).

No comercial. No puede utilizar esta obra para fines comerciales.

Sin obras derivadas. No se puede alterar, transformar o generar una obra derivada a partir de esta obra.

- Al reutilizar o distribuir la obra, tiene que dejar bien claro los términos de la licencia de esta obra.
- Alguna de estas condiciones puede no aplicarse si se obtiene el permiso del titular de los derechos de autor
- Nada en esta licencia menoscaba o restringe los derechos morales del autor.

ÍNDICE

	<i>página</i>
Itanta-nakari	.Gn. 5
Éxodo	.Éx. 67
Leví-iti	.Lev. 106
Ikarajitzi.	.Núm. 112
Apiñaaniri	.Deu. 127
Josué.	.Jos. 131
Jiwari-payi	.Jc. 142
1 Samuel	.1 S. 164
2 Samuel	.2 S. 183
1 Pinkathari-Payi.	.1 R. 189
2 Pinkathari-Payi.	.2 R. 203
2 Crónicas	.2 Cr. 210
Esdras	.Esd. 212
Job.	.Job 214
Panthaantsi.	.Sam. 219
Isaías.	.Is. 228
Jeremías	.Jr. 238
Ezequiel	.Eze. 242
Daniel	.Dn. 243
Jonás.	.Jon. 252
Miqueas	.Mq. 256
Malaquías	.Mal. 257
Mateo	.Mt. 259
Marcos	.Mr. 331
Lucas.	.Lc. 373
Juan	.Jn. 446
Yantayi-takiri	.Hch. 498
Roma-satzi	.Rom. 564

1 Corinto-satsi	.1 Co.	595
2 Corinto-satsi	.2 Co.	627
Galacia-satzi	.Gal.	648
Efeso-satzi	.Ef.	659
Filipos-satzi	.Flp.	670
Colosas-satzi	.Col.	678
1 Tesalónica-satzi	.1 Te.	686
2 Tesalónica-satzi	.2 Te.	692
1 Timoteo	.1 Ti.	696
2 Timoteo	.2 Ti.	705
Tito	.Tit.	712
Filemón	.Flm.	716
Heber-iiti.	.Heb.	718
Santiago	.Stg.	743
1 Pedro.	.1 P.	751
2 Pedro.	.2 P.	760
1 Juan	.1 Jn..	766
2 Juan	.2 Jn..	774
3 Juan	.3 Jn..	776
Judas.	.Jud.	778
Iñaakan-taitziri.	.Ap.	781

ITANTA-NAKARI

Iwitsikai-takiro maaroni

1 ¹Owakira itanta-nakari iwitsikan-taitzi, iriitakira Pawa owitsika-kirori inkiti aajatzi kipatsi. ²Tima tikatsi tzima-tsini kipatsiki, oyosiita inkaari, tsitiniki okantaka. Apatziro ikantakaaro Itasorinka Pawa, okinawaitzi inkaariki.

³Ari iñaa-waitanaki Pawa, ikantzi: “Onkitainkati”, mata-naka ikantakiri. ⁴Iñaatziro Pawa kamiitha okantaka kitainkari. Inasitakaro kitainkari, ti intsipatairo tsitinikiri. ⁵Ari ipai-takiro Pawa iroka kitainkari, “Kitaitiri”. Irooma tsitinkiri ipai-takiro “Tsitiniri”. Ari otsitini-tanaki ipoñaa okitai-tamanai. Iroo-taki aparo-nitain-tsiri iroka kitaitiri.^a

⁶Ipoñaa iñaa-waitanaji Pawa, ikantzi: “Ontzimi otziki-roni nijaa-payi, iroo-taki inasityaaroni.” ⁷Imata-kiro Pawa, tzima-naki otziki-roni nijaa. Tzimatsi nijaa saika-nain-tsiri jinokinta, pasini otapinaki. Mataka ikantakiri. ⁸Ipai-takiro Pawa otziki-roni nijaa “inkiti”. Ari otsitini-tanaki ipoñaa okitai-tamanai. Iroo-taki apiti-tanain-tsiri iroka kitaitiri.

⁹Ipoñaa iñaa-waitanaji Pawa, ikantzi: “Apatotyaa nijaa-payi okaratzi tzima-tsiri otapinaki inkiti, ontzimi tsika ompiryaa-pathati.” Mata-naka. ¹⁰Ipai-takiro Pawa tsika opiryaa-patha-tanaki “kipatsi”. Irooma tsika apatotanaka nijaa ipai-takiro “inkaari”. Ikanta yamina-kiro Pawa kamiitha okantaka. ¹¹Ari ikantzi Pawa: “Oshooki kipatsiki nasiyita-chari inchato aajatzi pankirintsi, tzimatsini okithoki ithotaitziri aajatzi iwaityaari.” Matanaka ikantakiri. ¹²Ari oshookanaki kipatsiki nasiyita-chari inchato aajatzi pankirintsi. Tzimayi-tanaki okithoki inchato-payi. Ari okimitakari pankirintsi-payi. Yaminakiro Pawa iroka-payi kamiitha okantaka. ¹³Ari otsitini-tanaki ipoñaa okitai-tamanaji. Iro mawa-tanain-tsiri iroka kitaitiri.

¹⁴Ipoñaa ikantzi Pawa, ikantzi: “Intzimi inkitiki oorinta-chani, iriitaki inasi-takaityaa-roni kitaitiri aajatzi tsitiniri. Irootaki iyoi-tantyyaa-

---

^a **1.5,8,13,19,23,31** Ikantai-tziri aka “Ari otsitini-tanaki ipoñaa okitai-tamanai”. Tima pairani owakira iwitsika-kiri Pawa ooryaatsiri, okitaitanaki. Ari iwitsika-kiro okaratzi ikowayitakiri, ipoñaa otsitini-tanai. Irootaki aparoni kitaitiri iroka. Ari okantana-kityaa, otsitini-tanai ipoñaa onkitai-tamanai, irootaki pasini kitaitiri.

rori kitaitiri-payi, osarintsi-payi, aajatzi kitaitiri yoimosirinkantaitari, ¹⁵Iriitaki oorintaachani inkitiki inkitainkatairo kipatsiki.” Matanaka inkantakiri Pawa. ¹⁶Ari iwitsika-kiri Pawa apiti oorinta-chari. Aparoni antariiti oorinta-chani kitaitiriki, iriima pasini kiripiri oorinta-chani tsitiniriki. Ari iwitsika-kiriri aajatzi maaroni impokiro-payi. ¹⁷Iwakiri Pawa inkitiki, iriitaki kitainka-takayi-roni maaroni kipatsi, ¹⁸kitaitiri aajatzi tsitiniri. Irootaki iyotan-taityaarori kitaitiri aajatzi tsitiniri. Ikanta yamina-kiri Pawa yoka-payi kamiitha ikantaka. ¹⁹Ari otsitini-tanaki ipoñaa okitai-tamanaji. Irootakira 4-tatsiri kitaitiri. ²⁰Ipoñaa iñaa-waitanaji Pawa, ikantzi: “Ishikiti nijaaki nasiwai-tachari nijaawiri, aajatzi siwanki-ripayi arayi-tatsini kipatsiki.” ²¹Tima iwitsika-kiri Pawa antari-payi inkaari-wiri, aajatzi maaroni inasiwaitachari nijaawiri, oshiki-yitanaji, Iwitsika-kiri siwanki-tatsiri arayi-tatsiri. Ikanta yamina-kiri Pawa yoka-payi kamiitha ikantaka. ²²Itasonka-nakiri Pawa, ikantziri: “Intzima-yitaji yanini-payi, ishikitan-tajyaari nijaaki-payi. Ari inkimita-yaari aajatzi siwankiri-payi ishikiyitai kipatsiki.” ²³Ari otsitini-tanaki ipoñaa okitai-tamanai. Irootaki 5-tatsi iroka kitaitiri.

²⁴Ipoñaa iñaa-waitanaji Pawa, ikantzi: “Ishikitai kipatsiki ikaratzi nasitachari, piratsi-payi ipirai-tari, antami-wiri, konthaayi-tatsiri, maaroni tzimatsiri kipatsiki aajatzi.” Mata-naka ikantakiri. ²⁵Ikanta iwitsika-yita-kiri Pawa yoka-payi kamiitha ikantaka.

²⁶Ipoñaa iñaa-waitanaji Pawa, ikantzi: “Iroñaaka thami awitsiki atziri kimitaini aroka. Iri mati-roni yanairi nijaa-wiri, siwankiripayi, piratsi-payi ipiraitari, maaroni tzimatsiri kipatsiki, ari inkimi-tairiri ikaratzi konthaayitatsiri kipatsiki.”

²⁷Imatakiri Pawa iwitsika-kiri atziri,
ari ikimi-takiri tsika ikanta irirori.
Iwitsikaki sirampari ipoñaa kooya.

²⁸Ari itasonkanakiri Pawa ikantziri: “Piwaiyanti pishikitantyaari. Pinampi-taiyaaro maaroni kipatsiki, pimpinkathari-wintanti. Iyotani pinkantya panairi maaroni tzimatsini aka kipatsiki. Panairi siwankiri-payi, piratsi-payi ipirai-tari, antami-wiri, aajatsi ikaratzi konthaayitatsiri kipatsiki.”

²⁹Ari ikanta-naki Pawa: “Nopi-miro okaratzi shookatsiri kipatsiki tzima-tsiri okithoki, aajatzi inchato-payi okaratzi kitho-yitatsiri. Iro piwa-yitajyaari awirokaiti. ³⁰Iriima antami-wiripayi, konthaayitatsiri kipatsiki, siwanki-yita-tsiri, iwaitajyaaro incha-sipayi.” Mata-naka ikanta-kiri Pawa. ³¹Yamina-kiri Pawa ikaratzi iwitsika-kiri kamiitha ikantaka. Ari otsitini-tanaki ipoñaa okitai-tamanai. Iro 6-tatsiri iroka kitaitiri.

2 ¹Aritaki iwitsikai-takiro okaratzi tzimatsiri inkitiki aajatzi kipatsiki. ²Tima irootaki 7-tatsiri kitaitiri ithonkan-takarori Pawa maaroni iwitsika-yitakiri. Ari imakoryaa-paaki irirori. ³Itasonka-kiro Pawa iroka

7-tatsiri kitaitiri, ikantaki: “Tasonkaaro onatyii iroka kitaitiri.” Tima iroka kitaitiri irootaki imakoryaan-takari Pawa iwitsika-yitantaka-rori okaratzi tzimayi-tatsiri.

Isaiki atziri Posiñaariniki

⁴Iroka ikinkitha-takoi-tziro owitsikan-takari inkiti aajatzi kipatsi. Tima pairani owakira iwitsika-kiro Pawa inkiti aajatzi kipatsi, ⁵tikatsi pankirintsi shooka-tsini, tikatsi aajatzi towari-payi. Ti iwaryiuro inkani kipatsiki, tikatsi antawai-tatsini. ⁶Apatziro ositowaatzi nijaa kipatsiki, irootaki tsinka-patha-tzirori maaroni. ⁷Ipoña yaaki Pawa kipatsi iwitsika-kiri atziri. Itasonka-kiri ikirimasiki, añaanaki. Aripaiti yañaanaki itanakarori atziri.

⁸Ikantakaa-karo Pawa ontzimi pankirin-tsimasi tsika isitowa-piintzi ooryaatsiri, ipaitakiro Posiñaarini. Ari imisaika-kiri yoka atziri iwitsika-kiri. ⁹Ari ishookakaaki Pawa inasiwai-tachari pankirin-tsipayi, owaniinka-yitachari, okaratzi iwaitari okithoki. Ishookakaaki aajatzi niyaankiniki pankirin-tsimasi apiti pankirintsi. Aparoni yañaantaitari, pasini iyotantai-tarori kamiithari aajatzi kaaripirori. ¹⁰Tzimatsi anta Posiñaariniki aparoni nijaa, irootaki tsinkirori pankirin-tsimasi. Tzimatsi iroka nijaa okaratzi 4 ochiwaa. ¹¹Itanakarori ochiwaa ipaitai-tziro Sinchaari, irootaki tapotachari anta Tapotaariniki, ari itzimiri ooro. ¹²Iriipirori inatzi ooro tzimatsiri anta, tzimatsi iriipirori tziritatsiri, tzimatsi aajatzi mapipayi poriryaa-tatsiri.^b ¹³Irooma apiti-tatsiri ochiwaa ipaitai-tziro Sipopojaarini, irootaki tapotachari anta Kisaapororiniki. ¹⁴Iroka pasini mawatatsiri ochiwaa ipaitai-tziro Tampishaarini, irootaki tapotachari anta tsika isitowa-piintzi ooryaatsiri Aatzikawiniki. Pasini 4-tatsiri ochiwaa, irootaki ipaitai-tziri Antaraani. ¹⁵Aritaki imisaika-kiri Pawa yoka atziri pankirin-tsimasiki Posiñaariniki, iriitaki kaankiityaa-kotzirori pankirin-tsimasi, yaamaakowin-tyaaro aajatzi. ¹⁶Iroka ikantakiri: “Kamiitha-tatsi pinthotiro okaratzi tzimatsiri pankirin-tsimasiki. ¹⁷Irooma okithoki pankirintsi iyotantai-tarori kamiithari aajatzi kaaripirori, airo pithotziro. Aririka pinthotakiro, aritaki pinkamaki.”

¹⁸Ipoña ikantanaki Pawa: “Ti okamiithatzi isaikawaiti apaniirorni atziri. Ontzimatyii nowitsiki-niri amitako-tirini.” ¹⁹Tima owakira iwitsikan-taka-riri Pawa maaroni ipiraitari-payi, aajatzi maaroni siwankiri-payi, kipatsi yaaki. Yamakiniri atziri ipaitai-tziri aajatzi Adán, iwiniro iwairo-payi. Okaratzi iwakiniriri iwairo-payi iwitsikani Pawa, irojatzi iwairoyitari iroñaaka. ²⁰Imatakiro Adán iwakiniri iwairo maaroni antami-wiri-payi, maaroni siwankiri-payi, aajatzi ipiraitari-

^b 2.12 iriipirori tziritatsiri = bedelio, mapipayi poriryaa-tatsiri = ónice

payi. Titzimaita ñiii aparoni amitako-tirini irirori. ²¹Ikantakaa-karo Pawa impochokiti Adán. Ikanta imaapiro-tanaki Adán, yayitakiri imiriki, iwitana-jiri kamiitha iwathaki. ²²Irootaki imiriki atziri iwitsika-kiri Pawa aparoni kooya. Yamakiro Pawa ñiiro atziri. ²³Ikanta ññaawakiro Adán, ikantanaki:

¡Naaka asitaro nowatha iroka!
Irootaki notonki.
Kooya ompaityaa,
Tima iwatha sirampari iwitsikai-taki.^c

²⁴Irootaki airo isaikantaja mainari-payi asitaririki aririka yaawakaa-najyaa, tima aparoni inkanta-najyaa iwathaki osiyawaitaaro iwichaa-wakaa-jyaami.

²⁵Tima kaanki-miriki ikantaka atziri aajatzi iina, titzimaita ipasikijii-tzi.

Ipiyatataka Adán aajatzi Eva.

3 ¹Pairani yotani ikantawita maranki, yanairi maaroni antami-wiri ikaratzi iwitsika-kiri Pawa. Ikanta apaata maranki ari isampitakiro kooya, ikantziro: “¿Omaapiroma ikantzimi Pawa: ‘Airo pithotziro okaratzi pankitachari pankirin-tsimasiki?’ ” ²Akanakiri kooya, okantziri: “Kantacha nonthotiro okaratzi pankitachari anta, ³irooma satikainchari niyaanki-masiniki, airo nothotziro. Tima ikantakina Pawa: ‘Airo pithotziro irona, airo pairikiro kapichiini, pikami = kari.’ ” ⁴Ikantzi maranki: “Thaiyaantsi, airo pikami. ⁵Tima iyotzi Pawa aririka pinthotakiro chochoki, ari piyotana-kiro kamiithari aajatzi kaaripirori, ari pinkimi-tanakyaari ikantara irirori.” ⁶Oñaatziro kooya iroka chochoki kamiitha okantaka, oniwitana-karo onthotiro, onintzi ontzimi oyotani. Aakiro chochoki, othotakiro. Aanakiniri oimi, ithotakiro aajatzi irirori. ⁷Ari opisaityiimo-tanakiro, oñaatyaa osaika-miriki-jiitatzi. Aajiitaki osi pankirintsi, ositzikakiro, irootaki owasita-nakari.^d

⁸Okanta otampyiityaa-paaki tsitinii-tiini, ikimawaa-tziiri Pawa yaniitapaji pankirin-tsimasiki. Siyajii-tanaka imana-pithatari. ⁹Ikaimapaa-kiri Pawa, ikantziri: “¡Adán! ¿Tsikama pisaikika?” ¹⁰Ari yakanaki irirori, ikantzi: “Notharowakaatyaami, Pawa, nokimawaimi paniitapaji pankirin-tsimasiki, tima kaanki-miriki noñaaka, irootaki nomana-pitha-tantamiri.” ¹¹Ari isampitana-kiri, ikantziri: “¿Paitama

^c 2.23 Iroka ñaantsi akantziri aroka “sirampari”, irootaki ikantai-tziri pairani “ish”, irooma akantziri aroka “kooya”, irootaki ikantai-tziri pairani “ish-shah”. Ari añiirori iroka ñaantsi “ish-shah” opoñaaro ñaantsi “ish” akantziri aroka “sirampari”. Aririka antsipatairo añaawaitiro “ishah” osiyaro akantziri aroka “opoña”. Aririka añaawaitiro ñaantsi “ish-shah” osiyawaitaro ankanti “sirampari-opoña”. ^d 3.7 pankirintsi = higuera

kantakimiri pisaika-mirikitatzii? ¿Pithotaki-roma chochoki nopinka-kaimiri?”¹² Ari yakanaki atziri, ikantzi: “Kaarima kooya pipakinari nontsipa-tyaaro, irootaki opakinarori iroka chochoki nothotan-takarori.”

¹³ Isampitana-kiro Pawa iroka kooya, ikantziro: “¿Paitama pantakiri?” Okantanaki iroori: “Tima yamatawi-takina naaka maranki, irootaki nothotan-takarori chochoki.”¹⁴ Ikantana-kiri Pawa yoka maranki:

“Okantakaan-tziro pamatawi-takiro kooya,
Misha-piro-taari pinatyii awiroka, panaajiri maaroni antami-wiri.
Pasi piwiro pinkonthaan-tajyaaro pinii osaawiki,
Kipatsi-yina pinkantajyaa piitoki.^e

¹⁵ Nonkan-takai-yaaro onkisaniin-taimi kooya.

Ari inkantajyaari osarintajyaari,
Inkisaniin-tairi pasi awiroka.
Iriitaki tsitokai-miniri piitoki,
Ipatzi-kontaki patsi-kamatsi-tairi awiroka.”

¹⁶ Ikantana-kiro kooya:

“Antaro pinkimaatsi-taiyaa aririka piwaiyantai.
Oshiki ayimataimi pinintzi yapititaiyaami piimi,
Iro kantacha, oshiki impira-waitajyaami irirori.”

¹⁷ Ikantana-kiri atziri:

“Tima paawako-takiro piina,
Pithotan-takarori nopinka-kaawitamiri.
Awiroka kantakaan-taki-rori nomisha-tantyaarori iroka kipatsi.
Oshiki pinkimaatsi-taiyaaro pantawaiti,
Piñaantajyaarori piyaari kitaitiriki-payi.

¹⁸ Tima oshiki onkantaiyaa kitoochii-masi kipatsiki.

Irootaki piwankiri piwayitaiyaa awiroka.

¹⁹ Ari pasi piwiro pamasawi-wintairo onkarati piwajyaari,

Irojatzí pinkipatsi-pani-tantaiyaari,
Tima kipatsi yaitaki iwitsikan-taitaka-miri,
Ontzimatyii pinkipatsi-panitai aajatzi.”^f

²⁰ Aritaki ipaitakiro iina yoka Adán “Añaantsi”, tima irootaki irinirotyaari inkarati añaayi-tatsiniri. Ikantai-tziro iñaaniki irirori-payi “Eva”.²¹ Ipoñaá yaaki Pawa misinantsi iwitsikakiniri iithaari, irootaki ikithaa-takiriri atziri aajatzi iina.

²² Ipoñaá ikantzi Pawa: “Ikimitakai arokaiti yoka atziri, iyotanakiro kamiithari aajatzi kaaripirori. Kimitaka aritaki inthotakiro chochoki yañaantaitari, aritaki yañaanitai.”²³ Irootaki imisito-wantaka-riri isaikawitakara pankirin-tsimasiki Posiñaariniki. Ontzimatyii yantawaitaji

^e 3.14 Kipatsi-yina pinkantaiyaa piitoki = piniyain-katairo kipatsi-pani.

^f 3.19 piwajyaari = pan

aka kipatsiki, tima kipatsi yaitaki pairani iwitsikan-taitaka-riri. ²⁴Aritaki imisitowai-takiri atziri pankirin-tsimasiki Posiñaarini, iwanaki Pawa aparoni maninkari tsika isitowa-piintzi ooryaatsiri. Ari osaikitakari wisamintotsi iroowaitaki opaamatzi paamari. Irootaki shiwatachari anta airo yariitan-taitaaro chochoki añaakaan-tatsiri.

Caín aajatzi Abel.

4 ¹Okanta apaata imaantakaro iina Adán. Ari omotyaataki iroori, tzimaki otomi. Okanta-siritzi Eva: “Nowaiyantaki iroñaaka notomi. Iriitaki Pawa kantakaaro nowaiyantiri.” Irootaki opaitan-takariri otomi “Waiyantaantsi”. Tima iroka wairontsi Waiyantaantsi, irootaki ikantziri iñaaniki irirori “Caín”. ²Ipoña itzimanaji pasini otomi, opaitakiri Abel, iriitaki iririntzi-tanakari Caín. Pirawai-tachari inaki Abel, iriima Caín pankiwai-taniri inatzi. ³Ikanta apaata Caín, yaanaki iwankiri yasitakai-yaari Pawa impinkatha-tantyaariri. ⁴Ari ikimitakari irirori Abel, yaanakiniri Pawa itarori itzimi ipira, iriipiro-tatsiri iwathatzi. Oshiki yaakamiitha-takiri Pawa Abel, ari ikimitaa-kiro yasitakaakariri.⁵ ⁵Iriima Caín timachiini yaakamiithatiri, ari ikimitaa-kiro okaratzi yasitakaa-witakariri. Irootaki ikisantana-kari Caín. ⁶Ikantawi-takari Pawa: “¡Caín! ¿Paitama pikisawai-tantari? ¿Paitama pipasini-kyaatantari? ⁷Arimi pantiro kamiithari, airo pipasini-kyaawai-tzimi. Iro kantacha, aririka pantakiro pikinkithasiritari aritaki pinkaaripiro-siritaki. Ontzimatyii piitsinampairo iroka.”

⁸Ikanta apaata Caín, ikantakiri iririntzi Abel: “¡Iyí! Thami ankinawaiti owaantsiki.” Ari iwakiriri anta iririntzi. ⁹Isampitakiri Pawa, ikantziri: “¡Caín! ¿Tsikama ikinakika pirintzi?” Ikantzi Caín: “Ti noyoti. ¿Naakama kimpoyiiriri?” ¹⁰Ari yapiitzi iriirintzi: “¿Paitama pantakiri? Tima nokimakiro iriraani pirintzi okimiwai-takaro onkaima-kaima-tatyiinami kipatsiki tsika piwakiri. ¹¹Mishataari pinaatyii awiroka iroñaaka, airo pinampi-taaro aka tsika osiyakaro omiritakityii-yaaromi kipatsi iriraani pirintzi piwakiri. ¹²Pankiwai-rintzi pinawityaa, airomaita piñaayi-tairo onkitho-tzimo-taimi. Kinakina-waitaniri pinkantajyaa, airo pamita pisaikajiro pinampiki.” ¹³Yakanaki Caín, ikantzi: “Airo namawitziro okaratzi pikantaki-nari, pimapiro-takina. ¹⁴Pimisitowa-kina aka, kinakina-waitaniri nonkantajyaa, airo namitaja nosaikairo nonampiki. Inkarati ñaayitainani, aritaki iwaitajina.” ¹⁵Ikantzi Pawa: “Itzimi-rika owaji-mini awiroka, oshiki impiyatai-tyaari irirori.” Airo iwan-taitari Caín, ikimi-takaan-takari Pawa inkin-tawatha-tatyiirimi iyoitan-tyaariri.^h

¹⁶Jataki Caín ikinanakiro isitowa-piintzi ooryaatsiri ipaitai-tziro Kinawini. Ari inampitaka-rori anta, tira isaikairo Posiñaariniki tsika ikinkitha-waitakaa-kiri Pawa.

^g 4.4 ipira = oisha = oveja ^h 4.15 oshiki impiyatai-tyaari = onkarati 7 yapiitaitiro impiyatai-tyaari.

Icharinipayi Caín.

¹⁷Ari yaakiri iina anta Caín. Iwaiyan-takaa-kiro, ipaitakiri Enoc. Ari iwitsika-kiri inampi, ipaitakiro Enoc aakotakiri iwairo itomi. ¹⁸Iriitaki Enoc asitana-kariri Irad. Iriitaki Irad asitana-kariri Mehujael. Iriitaki Mehujael asitana-kariri Metusael. Iriitaki Metusael asitana-kariri Lamec. ¹⁹Iriima Lamec otzimaki irirori apiti iina. Opaita Ada, pasini opaita Zila. ²⁰Itzimanaki otomi Ada opaitakiri Jabal, iriitaki ishininkai-titari pankothaantiwiri, aajatzi pirawai-nitachari. ²¹Tzimatsi Jabal pasini iririntzi paitachari Jubal, iriira ishininkai-titari piyompi-waitaniri aajatzi showirwai-taniri. ²²Owaiyantaki iroori Zila, opaitakiri Tubal-caín, iriitaki asiro-pakori, owitsika-yitzirori opaita-rika-payi asiro kitiri-tatsiri. Tzimatsi iritsiro Tubal-caín opaita Naama.ⁱ ²³Ikanta apaata Lamec ikinkitha-waitakaa-kiro apitiro iina, Ada aajatzi Zila, ikantziro:

“Pinkimisantina nonkantimiri:

Nowakiri atziri okantakaan-tziro ikichinka-kina.

Nowamaaki awankari okantakaan-tziro imposakina.

²⁴Oshiki impiyawin-taiyaari Caín,

Irooma naaka imaapiroiti impiyawin-taiyaana.^j

²⁵Ikanta yapiitajiro Adán imaantajaro iina, ari itzimaji pasini itomi opaitakiri “Opantaantsi”. Okanta-siri-tanaji iroori: “Ipajina Pawa pasini notomi iri impoyii-tyaarini notomini Abel, iwakiri Caín, iririntzi.” Tima iroka wairontsi Waiyantaantsi, irootaki ikantziri iñaaniki pairani iriroriiti “Set”. ²⁶Ikanta iwaiyakaa-kiro iina irirori Set, tzimanaki itomi ipaitakiri Enós. Ari yitaitana-karo ipinkathatai-tziri Pawa.^k

Ichariniyitanakari Adán

5 ¹Yoka ikaratzi icharini-yita-nakari Adán. Tima owakira iwitsika-kiri Pawa yoka atziri, isiyakaa-kari tsika ikantawaita irirori. ²Iwitsikaki sirampari aajatzi kooya. Itasonka-wintakiri. Ipaitakiri “Atziri” owakira iwitsika-kiri.

³Tzimanaki Adán okaratzi 130 isarintsiti, ari itzimaji pasini itomi ipaitakiri Set. Iriitaki siyakariri tsika ikantawaita irirori. ⁴Aikiro yañaawaji Adán okaratzi 800 osarintsi. Tzimawaji itomi-payi aajatzi irisinto-payi. ⁵Iroka okaratzi yañaaki Adán 930 osarintsi, ari ikamajiri irirori. ⁶Tzimanaki irirori Set okaratzi 105 isarintsiti, ari itzimaki itomi ipaitakiri Enós. ⁷Aikiro yañaawaji Set okaratzi 807 osarintsi. Tzimawaji

ⁱ 4.22 asiro kitiri-tatsiri = bronce   ^j 4.24 Oshiki impiyawintaiyaari = onkarati 7 yapiitaitiro impiyatai-tyaari; imaapiroiti impiyawin-taiyaana = onkarati 77 yapiitaitiro impiyatai-tyaari.   ^k 4.26 Paminiro ‘Tsika Ikantai-tziro Naantsi-payi’ okanta-kota ‘Wairontsi’.

itomi-payi aajatzi irisinto-payi. ⁸Iroka okaratzi yañaaki Set 912 osarintsi, ari ikamajiri irirori.

⁹Tzimanaki irirori Enós okaratzi 90 isarintsiti, ari itzimaki itomi ipaitakiri Cainán. ¹⁰Aikiro yañaawaji Enós okaratzi 815 osarintsi. Tzimawaji itomi-payi aajatzi irisinto-payi. ¹¹Iroka okaratzi yañaaki Enós 905 osarintsi, ari ikamajiri irirori.

¹²Tzimanaki irirori Cainán okaratzi 70 isarintsiti, ari itzimaki itomi ipaitakiri Mahalaleel. ¹³Aikiro yañaawaji Cainán okaratzi 840 osarintsi. Tzimawaji itomi-payi aajatzi irisinto-payi. ¹⁴Iroka okaratzi yañaaki Cainán 910 osarintsi, ari ikamajiri irirori.

¹⁵Tzimanaki irirori Mahalaleel okaratzi 65 isarintsiti, ari itzimaki itomi ipaitakiri Jared. ¹⁶Aikiro yañaawaji Mahalaleel okaratzi 830 osarintsi. Tzimawaji itomi-payi aajatzi irisinto-payi. ¹⁷Iroka okaratzi yañaaki Mahalaleel 895 osarintsi, ari ikamajiri irirori.

¹⁸Tzimanaki irirori Jared okaratzi 162 isarintsiti, ari itzimaki itomi ipaitakiri Enoc. ¹⁹Aikiro yañaawaji Jared okaratzi 800 osarintsi. Tzimawaji itomi-payi aajatzi irisinto-payi. ²⁰Iroka okaratzi yañaaki Jared 962 osarintsi, ari ikamajiri irirori.

²¹Tzimanaki irirori Enoc okaratzi 65 isarintsiti, ari itzimaki itomi ipaitakiri Musalén. ²²Aikiro yañaatzii Enoc okarataki 300 osarintsi, yantapiin-tziro okaratzi inintziri Pawa. Tzimawaji pasini itomi-payi aajatzi irisinto-payi. ²³Iroka okaratzi yañaaki Enoc 365 osarintsi. ²⁴Tima yantapiin-takiro Enoc okaratzi inintziri Pawa, irojatzi yaantaariri Pawa, tira iñiitajiri.

²⁵Tzimanaki irirori Musalén okaratzi 187 isarintsiti, ari itzimaki itomi ipaitakiri Lamec. ²⁶Aikiro yañaawaji Musalén okaratzi 782 osarintsi. Tzimawaji itomi-payi aajatzi irisinto-payi. ²⁷Iroka okaratzi yañaaki Musalén 969 osarintsi, ari ikamajiri irirori.

²⁸Tzimanaki irirori Lamec okaratzi 82 isarintsiti, ari itzimaki itomi irirori. ²⁹Ikanta-siritzi Lamec: “Tima imapiro-takiro Pawa imishatakiro kipatsi, oshiki inkimaatsi-taityaaro yantawai-taiti, iro kantacha iriitaki yoka iincha-niki makoryaa-kaantaa-tsini.” Irootaki ipaitan-takariri itomi “Makoryaantsi”. Tima iroka wairontsi Makoryaantsi, irootaki ikantziri iñaaniki pairani irirori “Noé”. ³⁰Aikiro yañaawaji Lamec okaratzi 595 osarintsi. Tzimawaji itomi-payi aajatzi irisinto-payi. ³¹Iroka okaratzi yañaaki Lamec 777 osarintsi, ari ikamajiri irirori.

³²Tzimanaki irirori Noé okaratzi 500 isarintsiti, ari itzimaki itomi-payi, ipaitakiri: Sem, Cam, Jafet.

Ikaariprotaki atziriiti

6 ¹Ikanta shikitanaji atziripayi aka kipatsiki, tzimayi-tanaki irisinto-payi. ²Ari iñaakiro itomiyaayi-payi Pawa kamiithaa-niki okantayita

irisintoiti atziripayi, ikoyaayitaki okaratzi onimotaki-riri, iinanta-yitakaro. ³Irootaki ikantan-tanakari Pawa: “Airo yañaa-yitaji atziri, tima wathatsi inamatsi-tatzii irirori. Apatziro yañaa-matsitaji onkarati 120 osarintsi.” ⁴Ikanta iinantayitakaro itomiyaayi Pawa irisinto-payi atziripayi, iwaiyan-takaa-yitakiro. Iriitaki antari-tawato-payi itanakarori inampiyitaro pairani, ñaapirori ikantajiitakani, oshiki ikimakoi-takiri.

⁵Tima iñaakiri Pawa omaapiro ikaaripiro-taki atziripayi aka kipatsiki, iro yaakowin-tapiintaka ikinkithasiritaro yantayitiro kaaripiro-yitatsiri. ⁶Antaro okantzimo-niinta-kari Pawa iwitsika-kiri atziri. ⁷Ikantanaki: “Ontzimatyii napirotairi atziri ikaratzi nowitsika-kiri kipatsiki, ari nonkimitairi antami-wiripayi, konthaa-yitatsiri osaawiki, aajatzi siwankiripayi. Tima antaro okatsi-tzimo-niintakina nowitsika-kiri.” ⁸Iriima Noé, kamiitha-siri ikantzimo-takari Pawa.

Iwitsikaki Noé amaatakominototsi

⁹Iroka ikinkitha-takoi-tziri Noé. Kamiitha-siri ikantaka irirori, ikimisan-tapiintziri Pawa. Tima tikatsi pairani kimityaa-riniri Noé yantapiin-takiro inintziri Pawa. ¹⁰Tima ikaratzi mawa itomi Noé, iroka ipaitakiri: Sem, Cam, Jafet. ¹¹Tima oshiki ikaaripiro-tzimo-takiri Pawa osaawi-satziiti, oshiki imaimani-tawakaaka. ¹²Ari yasi iwakiro ikaaripiro-yitaki atziripayi. Ikanta iñaakiri Pawa ithonka ikaaripiro-yitaki atziripayi, ¹³ikantakiri Noé: “Nonintzi napirotairi atziripayi. Iriitaki kantakaan-tzirori imaimani-tawakaantari osaawiki. Nonintzi nonthonkairi atziripayi aajatzi maaroni kipatsi. ¹⁴Irooma awiroka pamini inchato tzimatsiri okasi, irootaki piwitsikiri pamaa-takominto. Pinasityaaro inthomponta pintanto-yitiro. Piwitsiñiiri maaroni intakiroini aajatzi inthomponta.¹ ¹⁵Ari pinkantiro piwitsikiro. Onkarati pimonkaratiro osanthati 300 pikonaki, irooma oniiki onkarati 50 pikonaki, irooma tsika ojinokiti onkarati 30 pikonaki.^m ¹⁶Mawaminko pinkantiro piwitsikiro. Pimorontiro oshaawiini otapisiki inkini yaminaiti, onkarati okimiityaa aparoni pikonaki. Tima aparoni piwitsikaki asitakoro.ⁿ ¹⁷Aritaki nowaryaaki antaro inkani, anairo maaroni kipatsi. Inthonka yapirotyaa inkami maaroni añaayi-tatsiri kipatsiki. ¹⁸Irooma awiroka Noé tzimatsi ankasiyaka-wakaiyaari. Tima awiroka kyaatsini amaatako-minto-tsiki pintsipa-tyaari pitomi-payi, piina, aajatzi paniro-payi. ¹⁹Piminkyii aajatzi apiti-payi nasiyitachari antami-wiriiti ikaratzi añaayi-tatsiri aka kipatsiki, aparoni sirampari aajatzi aparoni kooya, iriitaki tsipatyaa-mini yañaayiti aajatzi irirori. ²⁰Tima apiti-payi

---

¹ 6.14 okasi = gofer   ^m 6.15 osanthati 300 pikonaki = 135 metros, oniiki onkarati 50 pikonaki = 22.5 metros, ojinokiti onkarati 30 pikonaki = 13.5 metros   ⁿ 6.16 aparoni pikonaki = medio metro

piminkyii ikaratzi inasiyita siwanki-ripayi, ikaratzi inasiyita antami-wiripayi, ikaratzi inasiyita ipiraita-ripayi, aajatzi ikaratzi inasiyita konthaa-yitatsiri osaawiki, inkini yañaayiti irirori-payi. ²¹ Ontzimatyii piwapithaantyya oshiki piwariti. Irootaki piyaari awirokaiti aajatzi ikaratzi piminkyaa-yitiri.” ²² Imatakiro Noé okaratzi ikantaki-riri Pawa.

Oonkaro

7 ¹ Ipoña ikantairi Pawa yoka Noé: “Tzimawi-tacha oshiki atziri aka kipatsiki, iro kantacha apatziro pikantakaa-karo awiroka pantapiin-takiro nonintziri naaka. Pinkyii amaatako-minto-tsiki awiroka, piina, pitomi-payi aajatzi paniro-payi. ² Piyosiitiri piminkyaa-yitiri aajatzi antami-wiri kaari ipinkai-tziri, inkarati 7 sirampari aajatzi 7 kooya. Iriima ikaratzi ipinkai-tziri piminkyayiti inkarati apiti, aponi sirampari aponi kooya. ³ Ari pinkimitaa-kiri aajatzi siwanki-ripayi, piminkyii inkarati 7 sirampari aajatzi 7 kooya. Airo ipyaanta tsika ikanta inasiyita irirori. ⁴ Tima oyotapaaka 7 kitaitiri nowaryaan-tyaarori inkani, aakowin-tyaaro omparyii 40 kitaitiri aajatzi 40 tsitiniri. Napirotajiri kipatsiki maaroni añaayi-tatsiri nowitsikakiri.” ⁵ Tima imatakiro Noé okaratzi ikantaki-riri Pawa.

⁶ Aritaki tzimaki irirori Noé okaratzi 600 isarintsiti, oonkantaari kipatsiki. ⁷ Ari ikyaanaki Noé amaatako-minto-tsiki itsipatakaro iina, itomi-payi aajatzi iraniro-payi. ⁸ Ikyapaaki antami-wiripayi kaari ipinkaitzi aajatzi ipinkai-tziri, siwanki-ripayi, konthaa-yitatsiri kipatsiki, ⁹ Itiyitaka amaatako-minto-tsiki itsipatakari Noé, apiti-payi ikaratzi kyaintsiri, aponi sirampari aponi kooya. Omataka okaratzi ikantakiri Pawa. ¹⁰ Ikanta omonkara-tapaaka awisawaji 7 kitaitiri, ari itanakaro oparyaapaaki inkani kipatsiki.

¹¹ Tima aritaki tzimaki Noé okaratzi 600 isarintsiti, awisanaki aponi kasiri, aajatzi 17 kitaitiri, aripaiti otonkako-tanaki inkaari tzimatsiri osaawiki, aajatzi tzimatsiri jinoki. ¹² Aakowin-takaro oparyaaki okaratzi 40 kitaitiri aajatzi 40 tsitiniri. ¹³ Irootaki kitaitiri ikyaantana-kari irirori Noé amaatako-minto-tsiki, itsipatakaro iina, itomi-payi: Sem, Cam, Jafet, aajatzi mawa iraniro. ¹⁴ Tima itsipatakari nasiyitachari antami-wiripayi, nasiyitachari ipiraita-ripayi, ikaratzi nasiyitachari konthaa-yitatsiri osaawiki, aajatzi ikaratzi nasiyitachari siwanki-ripayi. ¹⁵ Mataka ikyaayitaki amaatako-minto-tsiki apiti-payi ikaratzi añaayi-tatsiri kipatsiki, itsipatakari Noé. ¹⁶ Itiyitaka aponi sirampari aponi kooya. Mataka okaratzi ikantaki-riri Pawa yoka Noé. Iriitakira Pawa asitanakirori amaatako-mintotsi.

¹⁷ Mataka oparyaaki okaratzi 40 kitaitiri. Antaro okantanaka oonkanaro kipatsiki. Owankatanaka amaatako-mintotsi. ¹⁸ Aikiro opokaatatzi oonkaro. Aikiro owankatyaa amaatako-mintotsi. ¹⁹ othonka

anaanakiro jinokiyi-tatsiri otzisi, tima omaapiro onkaka aka kipatsiki. ²⁰Tima okaratzí 15 konakintsi anaakiro jinokiyi-tatsiri otzisi. ²¹Ari yapirotakari maaroni atziri aka kipatsiki, imataka siwanki-ripayi, antami-wiripayi, ipiraita-ripayi, aajatzi konthaa-yitatsiri osaawiki. ²²Mataka yapirotaka ikaratzí aniinka-witachari aajatzi okaratzí tzimawitachari aka kipatsiki. ²³Apatziro yawisakotaji Noé aajatzi ikaratzí itsipatakari amaatako-minto-tsiki. Tima ithonka yapiroi-takiri atziripayi saikawi-tachari kipatsiki, itsipatakari antami-wiripayi, siwanki-ripayi, konthaa-yitatsiri, maaroni. ²⁴Tira ompiryaa-tzitajyaa onkaro kipatsiki okaratzí 150 kitaitiri osamanitaki irojatzí opiryaa-tantajari.

Opiryaa-tantaari onkaro

8 ¹Tima isiriki iwiri Pawa Noé, aajatzi ikimitzi-takari maaroni antami-wiripayi, ipiraita-ripayi ikaratzí titainchari amaatako-minto-tsiki. Ikantakaa-karo Pawa ontasonkaa-tajiro tampyaa iroka onkaro, irotaki ompiryaa-tantaari. ²Asitanaja tsika ositowa-yitanaki nijaa poñaayi-tanainchari inthomponta kipatsiki, ari okantzi-tanaari aajatzi poñaayi-tainchari jinoki inkitiki. Karataji oparyaaki inkani. ³Niitsikiroini okanta opyaata onkaro. Tima awisaki okaratzí 150 kitaitiri opiryaa-tantaari onkaro. ⁴Tima ikaratzí 5 kasiri awisaintsiri opiryaa-tako-tantaari amaatako-mintotsi tonkaariki otzisi ipaitai-tziri Tasorintsii-toni. ⁵Aikiro opyaa-tatyaa onkaro. Ari yawisawaji apiti kasiri, koñaayitaji maaroni otzisi jinokiyi-tatsiri. ⁶

⁶Okanta awisawaji aajatzi 40 kitaitiri, yasitaryaa-jiro Noé imorontakiro amaatako-mintotsi, ⁷iwaraakiri koontzi-niro. Ari ishonkawita koontzi-niro iyaawinta ompiryaa-tantaari kipatsi. ⁷⁸Ipoñaawaraaki aajatzi Noé aparani siro iyotantyaari piryaa-tantaari rika kipatsi. ⁹Titzimaita iníni siro tsika yookyaa, piyaja amaatako-minto-tsiki. Imisitowairo irako Noé, ookapaja siro, iminkyawa-jiri amaatako-minto-tsiki. ¹⁰Ari iyaawintawaja aajatzi Noé okaratzí 7 kitaitiri, yapiitakiro iwaraajiri siro. ¹¹Ikanta ipiyaa siro otsitiniityaaki, yamaji ithowaki inchasimpoki. Ari iyotziri Noé piryaa-tzimataji onkaro. ⁵¹²Aajatzi yapiitawa-iro iyaawintawaja Noé okaratzí 7 kitaitiri, yapiitairo iwaraajiri siro. Tira ipiyaaro siro amaatako-minto-tsiki.

¹³Okanta okyaapaji owakirari osarintsi, irootaki itanaarori kitaitiri, aajatzi itanaarori kasiri, ari tzimanaji Noé okaratzí 601 isarintsi.

° 7.20 15 konakintsi = 7 metros P 8.4 Ikantai-tziri aka “5 kasiri awisaintsiri”. Tima owakira itantana-karori oparyaaki inkani pairani, irooki kitaitiri 17 apiti-tatsiri kasiri. Tima 5 kasiri osamanitaki onkaka kipatsi irojatzí “kitaitiri 17, kasiri 7”. ¶ 8.5 Ikantai-tziri aka “Awisawaji apiti kasiri”, irootaki ikantai-tzitari aajatzi “awisaki 9 kasiri aajatzi aparani kitaitiri.” r 8.7 koontzi-niro = cuervo s 8.11 inchasimpoki = olivo

Aripaiti yookairo Noé iwankotan-takarori amaatako-mintotsi, iñaatziiro koñaayitaji kipatsi. ¹⁴Ikanta yawisawaji aparoni kasiri, aajatzi 27 kitaitiri, aripaiti opiryaa-pirotaji oonkaro aka kipatsiki.

¹⁵Ikantairi Pawa Noé: ¹⁶“Pisitowaji iroñaaka amaatako-minto-tsiki, pintsipa-tyaaro piina, pitomi-payi, aajatzi paniro-payi. ¹⁷Pimisitowairi maaroni antami-wiri ikaratzi pitsipa-takari: siwanki-ripayi, ipiraita-ripayi, aajatzi ikaratzi konthaa-yitatsiri osaawiki. Ijatai kipatsiki inampitapa-jyaaro, ishikitaita yokapayi anta.” ¹⁸Ari isitowanaji Noé amaatako-minto-tsiki itsipatakaro iina, itomi-payi, aajatzi iraniro-payi. ¹⁹Ari isitowana-iri aajatzi maaroni antami-wiripayi, ipiraita-ripayi, konthaa-yitatsiri osaawiki, siwanki-ripayi, maaroni.

²⁰Ari iwitsika-paji Noé ipomi-pirini-minto ipinkatha-tapajiri Pawa. Yaaki aparoni-payi ikaratzi iwaitari, aajatzi siwanki-ripayi, kachaaryiinka ikanta ipomitapa-jiri ipomi-pirini-mintoki. ²¹Ikanta ikimainka-tawakiri Pawa iwosininka, ikantanaki: “Airo napirotzi-tantaja iroñaaka kipatsiki ikantakaan-tziro atziri-payi, tima iriintsi-takori iwiro ikinkithasirita yantayitiro kaaripirori. Aajatzi nonkimi-tajiri maaroni antami-wiripayi, airo napirotajiri nokimitaa-kiri iroñaaka.

²²Ainiro iñaitiro iroka kipatsi,
 Irasi iwaitiro impanki-waitaiti, yawiitaiti iwankiri.
 Asi owajiro amasawirintsiti, onkatsinkaityii aajatzi.
 Asi owajiro onkyaarontsiti, osarintsiti aajatzi.
 Onkitaititi, ontsitinitai aajatzi.”

Yaapatyaakari Pawa yoka Noé

9 ¹Ari itasonkawinta-nakiri Pawa Noé aajatzi itomi-payi. Iroka ikantakiri: “Ishikitaji pitomi-payi, inthonkyaa inampitajyaaro kipatsiki. ²Oshiki intharowan-tyaami aajatzi maaroni antami-wiripayi, siwanki-ripayi, konthaa-yitatsiri kipatsiki, aajatzi nijaa-wiripayi. Tima awiroka noyotakaa-piroti panaayi-tairi maaroni yokapayi.

³Kamiitha-tatsi piwayitajyaari ikaratzi añaayi-tatsiri, aajatzi pankirin-tsipayi. Naaka opakimirori iroka-payi. ⁴Iriima añainkari wathatsi, airo piwakowaitaro iriraani, irootaki añaakairiri. ⁵Tima omaapiro okowa-pirola iraantsi. Aririka pinkapathainkatakairi piwamairi pishininka, aritaki nomatakimi naaka. Ari nonkimi-tajiri pipira aririka iwamaanti, aajatzi nonkimi-tajiri atziri-payi owai-rini ishininka, nonkpathain-ka-takayiri irirori.

⁶Itzimi-rika owiriri atziri,
 Aritaki iwai-tairi irirori.
 Tima naaka owitsika-kiri atziri,
 Nokimi-takaan-takari tsika nokanta-waita naaka.

⁷Irooma awiroka, ishikitaji piwaiyani,

Inthonka inampitajyaaro kipatsiki.”

⁸Aikiro ikinkitha-waitakaa-tziiri Pawa yoka Noé aajatzi itomi-payi, ikantziri: ⁹“¡Noé! Tzimatsi nonkasiya-kai-miri, irojatzzi nonkasiyakairi inkarati pincharini-tajyaari. ¹⁰Irojatzzi nokasiya-kayi-tyaariri antami-wiripayi ikaratzi pitsipa-yitaari pisitowaji amaatako-minto-tsiki: siwanki-ripayi, ipiraita-ripayi, maaroni inkarati tzimayi-taatsi-ni kipatsiki. ¹¹Iroka nokasiya-kai-miri ironaaka: Airo napiitziro nowasankitaan-tyaari oonkaro yoka atziri-payi aajatzi antami-wiripayi. Tima airo apiita oonkajyaa kipatsiki, iñiitaji yapirotajyaa ikaratzi tzimayi-tatsiri.” ¹²Aikiro ikinkitha-waitakaa-tziiri Pawa yoka Noé, ikantziri: “Tzimatsi ñaitairi iyotantai-tyaari tzimatsi akasiyakaa-wakaari. Iriitaki piñaapiin-tairi awiroka aajatzi antami-wiripayi. ¹³Tima aririka piñiiri inkatziyi oyi ooryiinkatzi, piyotaji tzimatsi akasiyakaa-wakaari. ¹⁴Aririka piñiiri ooriinkatai, ari piñiiriri inkatziyi oyi minkoriki. ¹⁵Tima osiriki nowajiro naaka nokasiyakai-miri, aajatzi nokasiyakaa-riri antami-wiripayi. Airo apiita ñaitairo oonkaro apirotai-roni kipatsi. ¹⁶Aririka noñiiri oyi inkatziyi minkoriki, osiriki nowairo okaratzi akasiyakaa-wakaari, irojatzzi nokasiyakai-riri aajatzi ikaratzi añaayi-tatsiri kipatsiki. Asi owatyiro, airo nowasiñaajiro. ¹⁷Iriitaki ñaayitairi maaroni añaayi-tatsiri kipatsiki, iyotai tzimatsi akasiyakaa-wakaari.” Irootaki ñaani Pawa iroka okaratzi ikamantaki-riri Noé.

Itomipayi Noé

¹⁸Yoka itomi-payi Noé ikaratzi sitowaa-tsiri amaatako-minto-tsiki: Sem, Cam, Jafet. Iriitakira Cam iririntana-kari Canaán. ¹⁹Ikaratakira mawa itomi Noé, iriitaki oshikita-tsiri aka kipatsiki.

Antaroiti atimintotsi Kompishariki

11 ¹Pairani aparoni okanta ñaantsi ñaawai-taitziri kipatsiki. ²Ikanta ikinapajiro atziri-payi isitowa-piintzi ooryaatsiri, ñaapaakiro owintinitzi ipaitai-tziro Apijaari, ari inampitaka-rori anta. ³Ipoña ikantawakaajitani atziri-payi: “Thami antayi kipatsi onkiso-nakiti.” Ari itanakaro itanto-taitaro kipatsi-naki, ti apatziro itantotaityaaro mapinaki. Aripaiti itanakaro aajatzi itsirikan-taitaro tziritatsiri, tira apatziro intsirikan-taityaaro pitzi-thatatsiri. ⁴Ipoña ikantawakajitani aajatzi: “Thami awitsiki anampitsiti, awitsiki aajatzi antaroiti atiimintotsi ariitacha-ni inkitiki. Inthonkyaa inkimakoi-tajai. Aritapaaki akinakina-waiyitaki tsikari-payi.” ⁵Ikanta ipokaki Pawa yaminiro nampitsi aajatzi atiimintotsi iwitsika-kiri atziri-payi, ⁶ikanta-siri-tanaki: “Aparoni okanta inampi, aparoni okanta ñaani, irootaki imatantarori iwitsika-yitziro inintziri. Tima okaratzi ikinkithasiritari yantiri, tikatsi washaan-takai-rini. ⁷Thami ankompitakai-yaari ñaani,

airo ikimatha-tawakaanta iñaana-tawakaiyaarika.”⁸ Ari iwashaan-takaa-kiri Pawa yoka atziri-payi otzimawitaka antaroiti inampitsiti, yoiwaraa-kiri ikinayi-tanaki tsika-rikapayi.⁹ Ikompi-takaa-yita-nakari Pawa iñaani-payi atziripayi ikaratzi nampitarori kipatsiki. Irootaki owaitakaan-tzirori iroka inampi Kompijaari. Aripaiti yoiwaraa-kiri Pawa atziri-payi, jataki inampityaaro maaroni kipatsiki.

Icharinipayi Sem

¹⁰Yoka icharini-payi Sem itomi Noé. Tima aritaki awisaki apiti osarintsi onkantakari kipatsi, tzimaki Sem okaratzi 100 isarintsiti, ari itzimaki itomi irirori ipaitakiri Arfaxad.¹¹ Aikiro yañaawaji Sem okaratzi 500 osarintsi. Tzimawaji itomi-payi aajatzi irisinto-payi.¹² Ari tzimanaki irirori Arfaxad okaratzi 35 isarintsiti, ari itzimaki itomi ipaitakiri Sala.¹³ Aikiro yañaawaji Arfaxad okaratzi 403 osarintsi. Tzimawaji itomi-payi aajatzi irisinto-payi.¹⁴ Ari tzimanaki irirori Sala okaratzi 30 isarintsiti, ari itzimaki itomi ipaitakiri Heber.¹⁵ Aikiro yañaawaji Sala okaratzi 403 osarintsi. Tzimawaji itomi-payi aajatzi irisinto-payi.¹⁶ Ari tzimanaki irirori Heber okaratzi 34 isarintsiti, ari itzimaki itomi ipaitakiri Peleg.¹⁷ Aikiro yañaawaji Heber okaratzi 430 osarintsi. Tzimawaji itomi-payi aajatzi irisinto-payi.¹⁸ Ari tzimanaki irirori Peleg okaratzi 30 isarintsiti, ari itzimaki itomi ipaitakiri Reu.¹⁹ Aikiro yañaawaji Peleg okaratzi 209 osarintsi. Tzimawaji itomi-payi aajatzi irisinto-payi.²⁰ Ari tzimanaki irirori Reu okaratzi 32 isarintsiti, ari itzimaki itomi ipaitakiri Serug.²¹ Aikiro yañaawaji Reu okaratzi 207 osarintsi. Tzimawaji itomi-payi aajatzi irisinto-payi.²² Ari tzimanaki irirori Serug okaratzi 30 isarintsiti, ari itzimaki itomi ipaitakiri Nacor.²³ Aikiro yañaawaji Serug okaratzi 200 osarintsi. Tzimawaji itomi-payi aajatzi irisinto-payi.²⁴ Ari tzimanaki irirori Nacor okaratzi 29 isarintsiti, ari itzimaki itomi ipaitakiri Taré.²⁵ Aikiro yañaawaji Nacor okaratzi 119 osarintsi. Tzimawaji itomi-payi aajatzi irisinto-payi.²⁶ Ari tzimanaki irirori Taré okaratzi 70 isarintsiti, ari itzimaki itomi-payi ipaitakiri Abram, Nacor, Harán.

²⁷Yoka icharini-payi Taré. Iriitaki Taré tomintaka-riri Abram, Nacor aajatzi Harán. Iriitaki Harán tomintaka-riri Lot.²⁸ Irijatzi Harán itakarori ikamaji Kitainkaariki iipatsitiki Kiyamori-wini-satzi. Ikamitaka irirori tikiramintha inkami asitariri. Ikamaji tsika itzimaki pairani.²⁹ Ikanta Abram iinantakaro Sarai. Iriima Nacor iinantakaro Milca, irisinto Harán. Iroora Milca irintotarori Isca.³⁰ Iro kantacha Sarai ti owaiyantani iroori, omaaniro-tatzii.³¹ Ikanta apaata Taré, inintaki ijataimi Owintiniki, yookanajiro inampiyi-takaro Kitainkaariki iipatsiti Kiyamori-

^t 11.17 Iroka wairontsi “Heber”, irootaki iwairo pairani aponi iriipirori atziri. Tima irootaki yaakotairi iwairo icharini-payi, ipaiyii-tairi “Heber-iiti”.

wini-satzi. Yaanajiri Abram, iraniro, aajatzi icharini Lot. Ikanta yariitaka niyaanki-thaki ipaitai-tziro Awotzini, ari inampitapaa-karo anta. ³²Iroka okaratzi yañaaki Taré 205 osarintsi, irojatzi ikamantaari irirori anta Awotziniki.

Ikinkitawaitakaitziri Abram

12 ¹Ikanta apaata Pawa, iñaanatakiri Abram, ikantakiri: “¡Abram! Tzimatsi pasini kipatsi noñaakaimiri, pijati anta, pookanajiro pinampi awiroka, irasi piri, aajatzi pishininka-payi. ²Aritaki noshikyaa-kiri picharini-payi anta. Ari nontasonka-wintakimi awiroka, iriipirori nonkan-takai-yaami. Awiroka kantakai-yaaro-ni intasonka-wintantai-tyariri pasini-payi atziri. ³Aritaki nontasonka-wintajiri inkarati tasonka-wintai-mini awiroka. Ari nomisha-tairi inkarati mishatai-mini awiroka. Tima awiroka kantakai-yaaroni nontasonka-wintan-tajyaariri maaroni nasiyitacha-niri ishininka-tawakajyaa kipatsiki.” ⁴Aritaki tzimaki Abram okaratzi 75 isarintsiti. Jataki tsika yookotaki-niri Pawa, yookanairo Awotzini tsika inampi-witakaro. ⁵Itsipatanaro iina Sarai, aajatzi Lot itominthori. Ithonka yaanajiro tzimimo-tziriri, yaanajiri maaroni yatziriti yamanan-takiri Awotziniki. Iroka okanta yariitan-takari Abram Owintiniki. ⁶Tima osamani yaniitaki anta, irotaki yariitan-takari Sikochariniki osaiki inchato ipaitai-tziri Yotaan-taniri. Iroora inampiiti Owintini-satzi anta.” ⁷Ari iñaakakari Pawa anta, ikantakiri: “¡Abram! Iroka kipatsi, iro nompiriri inkarati pincharini-tajyaari.” Ari iwitsikana-naki Abram pomipirini-mintotsi impinkathatiri Pawa. ⁸Aikiro ijatatzii Abram ikinakiro otzisi-masiki isitowa-piintzi ooryaatsiri, ari iwatzikapairo iwankothaanti-payi, yamina-kotapairo Pawapankoni ikyaapiintzi ooryaatsiri. Irooma Porokaarini yamina-kotapairo isitowa-piintzi ooryaatsiri. Ari iwitsika-pairi pasini ipomi-pirini-minto, ipairyaapajiro iwairo Pawa ipinkatha-tapajiri. ⁹Aikiro yaniijii-tatziini Abram, iyatziro Piryaaariniki.

Inasitajaro isaikaji Lot, ti itsipatanaiyari Abram

13 ²Ashaaranta-pirori inatzi Abram, itzimi-motziri ooro, kiriiki, oshiki ipira-payi. ³Ikanta ipoñaajaro Piryaaariniki irojatzi Pawapankoniki. Ipoñaawawisanaji irojatzi niyaanki-thaki awotsi tsika inampiwitaro pairani okaakitapaji Porokaarini, ari iwankothaanti-yitapaari, ⁴tsika iwitsikana-naki pairani pomipirini-mintotsi. Ari ipairyaapa-jiro iwairo Pawa, ipinkatha-tapajiri.

⁵Ari ikantzi-takari aajatzi itominthori Lot, itzimi-motziri oshiki ipira-payi, aajatzi iwankothaanti-payi. ^v⁶Okanta anta tsika isaikajii-

^u 12.6 inchato = encina ^v 13.5 ipira-payi = yoishati, ivaca-ti

tapaji, ti onimotapa-jiri intsipa-tawakaiyaa, tima ti antitaiyaa iwariti ipira-payi. ⁷Tima ikaratzti aamawin-tariri ipira-payi Abram aajatzi irasi Lot, antawakaajitakani. Aka tsika isaikajitaki, irotaki inampiiti Owintini-satzi aajatzi Nampitsi-wini-satzi. ⁸Irootaki ikantan-takariri Abram itominthori Lot, ikantziri: “Notomithori nokashiimi awiroka, ti okamiithatzi ankisaniin-tawakaiyaa, ti okamiithatzi aajatzi yantawakaiyaa aamawin-tariri apira-payi. ⁹Tima antaro okanta kipatsi aka, pamini tsika pinampi-tyaaro. Aririka pinkinaki kirinka, nonkinanaki naaka katonko. Pinkinaki-rika katonko, nonkinaki naaka kirinka.” ¹⁰Yamina-kotakiro Lot Owintinitatsi othapyaaki Owaryiinkaarini, ari osaikiri anta nampitsi ipaitai-tziri Nampichaani. Oshiki okamiithataki anta, ari otzimapaji oshiki nijaa. Iroowaitaki Posiñaarini iwitsika-kiri pairani Pawa, iroowaitaki aajatzi nampitsi Apitantoni. Ari okantawita Paamajaari aajatzi Katsimaarini tikira intayiroota Pawa. ¹¹Yookotakiro Lot inampityaaro isitowa-piintzi ooryaatsiri othapyaaki Owaryiinkaarini. Ari ikantakari Lot inasitan-takari isaikaji irirori, ti itsipatanajyaari iriri-thori Abram. ¹²Irojatzi isaikanaki Abram Owintiniki, jataki irirori Lot otaapiki iwankothaanti-yitaka, irojatzi inampitan-takyaarori apaata Paamajaa-riniki. ¹³Ari inampitapaarori anta atziri-payi antayitzirori kaaripirori kaari ininti Pawa.

Yaitawairi Lot inosikawitakarira

14 ¹Okanta pairani anta Apijaariki ipinkatha-ritzi Amrafel, iriima Arioc ipinkatha-ritzi anta Owasankipawawiniki, iriima Quedorlaomer ipinkatha-ritzi anta Osamaniwiniki, aajatzi Tidal ipinkatha-ritzi irirori Pasinisawiniki. ²Kamiitha yaapatyaa-wakaa-jiita yokaiti pinkathari, iriityitaki jataintsiri iwayiritakari Bera pinkatharitatsiri Paamaa-riniki, Birsa pinkatharitatsiri Katsimaariniki, Sinab pinkatharitatsiri Kityonkaphathariniki, Semeber pinkatharitatsiri Maniraariniki, aajatzi pinkatharitatsiri Niyawiniki, ipaitai-tzitari aajatzi Nampichaani. ³Ikanta yokaiti 5 pinkathari-payi iwayiritaitakari, yaapatyaa-wakaanaka irirori, yapatotakari iwayiriti anta Mamiripankawiniki tsika osaiki Inkaari Mirityaaro. ⁴Tima tzimkotaki 12 osarintsi yoka 5 pinkathari-payi impira-waitakari pinkathari Quedorlaomer, iro kantacha pasini osarintsi 13-tapain-tsiri, ikinkithasirijiitaka inkisako-wintajyaa impira-waitakari pinkathari. ⁵Okanta pasini osarintsi 14-tapain-tsiri, pinkathari Quedorlaomer itsipatakari pasini pinkathari-payi aapatyaa-kariri, ijajitaki nampitsiki Impokiromara Apichiinari, ari yapirotakari iwayiritari Antari-tawato-payi. Imatanakiri aajatzi Saikawaitaniriiti anta Saawaariniki, imatanakiri aajatzi Oimiraawiniriiti anta Omamiri-pathati Apinampiwini. ⁶Imatanakiri Morowini-satzi anta otzisi-masiki osaiki Witzintzi-wini, ipatzimata-

nakiri irojatzi Morontoniki tsipa-nampitarori otzisi-masiki. ⁷Ikanta ipiyajaro Quedorlaomer itsipataari pinkathari aapatyaariri, yariijiitaka Mishjaarini ipaitai-tziri aajatzi Tasorinchaarini. Yapirota-nakiri ikaratzi iñaanakiri iipatsitiki Otinkanaawini-satzi, ari ikimita-nakiri aajatzi Tonkaarisatzi nampitarori Tshipana-jaarini. ⁸Ikanta pinkatha-ritatsiri Paamaa-riniki, Katsimaariniki, Kityonkapathariniki, Maniraariniki, Niyawiniki (ipaitai-tziri aajatzi Nampichaani,) ijajiitaki iwayirityaa Mamiripankawiniki. ⁹Yokaiti 5 pinkathari, iwayiritakari pasini 4 pinkathari: Quedorlaomer pinkatha-ritatsiri Osamaniwiniki, Tidal pinkatha-ritatsiri Pasinisawiniki, Amrafel pinkatha-ritatsiri Apijaariki, Arioc pinkatha-ritatsiri Owasankipawawiniki. ¹⁰Irooma anta Mamiripankawiniki tzimatsi amithori-patha. Ikanta isiya-pitha-witaro pinkatha-ritatsiri Paamaa-riniki aajatzi Katsimaariniki, ithonka ititaka amithori-pathaki, yapirotaka ikamaki. Iriima pasini pinkathari-payi, siyajiitaka anta otzisi-masiki. ¹¹Ikanta pinkathari-payi apirotan-taintsiri, yayitanakiri iwaritiki, iwaararo pinapirota-chari okaratzi tzimatsiri Paamaa-riniki aajatzi Katsimaariniki. Jaitijiitaji. ¹²Tima anta Paamaa-riniki, ari inampitarori Lot itomin-thori Abram. Yaitanakiri aajatzi irirori, ari okaratzi yaitanakiro iwaararo.

¹³Iro kantacha tzimatsi aponi siyanain-chari, ikamantakiri Abram, Heber-iiti, isaikira irirori iwankiri-masiki aponi atziri paitachari Mamre, Tonkaarisatzi. Yoka Mamre, tzimatsi pasini iririntzi ipaita Escol pasini ipaita Aner. Yaapatyaani-payi inatzii Abram. ¹⁴Ikanta ikimawaki Abram inosikai-takiri itomin-thori, yapatotakiri itomi yawiinta-pirotani impirotani-payi, ikarajiitzi 318 atziri. Iyaatzisita-nakiri pinkathari irojatzi iipatsitiki Dan-iiti. ¹⁵Okanta otsitinitanaki, itsiparyaa-yitakiri iwayiriti Abram, imapokakiri iwayiritari 4 pinkathari-payi. Imatakiri yiitsinampaakiri, ipatzimata-nakiri irojatzi Pitakawiniki katonko Ontyaamairiniki. ¹⁶Tima yaawajiro maaroni awaararontsi yaawitaitanakari. Yaawajiriri itomin-thori Lot, yaawajiro okaratzi yasitari. Yaawajiro kooya-payi, aajatzi pasini atziri-payi ikaratzi yaitai-tanakiri.

¹⁷Ikanta ipiyajaro Abram, imatakirira yiitsinampaakiri pinkathari Quedorlaomer, aajatzi pasini pinkathari-payi ikaratzi aapatyaa-kariri. Ari ijataki pinkatha-ritatsiri Paamaa-riniki imonthaa-waari otaapiiki omamiri-pathatzi, ipaitai-tziro aajatzi Pinkatha-ryaari. ¹⁸Ikanta Melquisedec pinkatha-ritatsiri Aapatyaawiniki, Impira-tasorintsitaa-riti Pawa Jinoki-satzi, yaanakiro yatantaitari aajatzi imiritaitari.^w ¹⁹Iwithata-waari Abram intasonka-wintai-tantyaariri, ikantawajiri:

“Tasonka-winta inkantimi Jinoki-satzi Pawa,
Owitsika-kirori inkiti aajatzi kipatsi.

^w 14.18 owaritintsi = pan

²⁰ Owisiryaaawintaari inatzii Jinoki-satzi Pawa,

Iri kantakaarori piitsinampaan-takariri owayiritamiri.”

Ikanta Abram yaaki kapichiini okaratzi yaapithatan-tawajiri iwayiritaka, ipakiri Melquisedec. Ipoñaa yaminakiro tsika okaratzi awaararonsi yaapithata-wajiriri iwayiritari, ontzimi-rika onkarati 10, aparoni yasitakai-yaari Melquisedec. Ari ikantakirori okaratzi yaapithatan-tawajiri, ontzimi-rika 10, aparoni yasitakai-yaari. ²¹ Ikanta pinkatha-ritatsiri Paamaa-riniki ikantakiri Abram: “Pimpinari atziri-payi ikaratzi paawairi, payiro awiroka awaararonsi.” ²² Iro kantacha yakanakiri Abram yoka pinkathari, ikantziri: “Tima nokaman-takiri Jinoki-satzi Pawa owitsika-kirori inkiti aajatzi kipatsi, ²³ airo naawaitzi kapichiini okaratzi pasitari awiroka, airo naawaitzi aajatzi ompaityaa noosotan-tyaari nokyaa-piintari noitziki. Ari onkanyaa airo pikantanta apaata: ‘Nashaaranta-kaakari Abram.’ ²⁴ tikatsi noninti naaka, apatziro nonintziro okaratzi iwayitakari nompiratani-payi. Iriima ikaratzi tsipayita-kanari, yoka Aner, Escol, Mamre, yaayitaki okaratzi inintakiri irirori.”

Ikantaitziri Abram: “Intzimi pitomi”

15 ¹ Ari iñaanatairi Pawa imisiri-kiini Abram, ikantairi: “¡Abram! Airo pipinka-waitziro anta, naakataki kisakowin-tyaamini. Antaroiti onkarati nompina-tajimiri.” ² Ari yakanaki Abram, ikantanaki: “¡Pawá! Piyotzi awiroka tikatsi notomi. ¿Paitama apantyyaa-roni pimpinatina? Tima iriitaki nonampiri Eliezer Ontyaamairini-satzi asitajyaa-roni okaratzi tzimimo-tanari.” ³ Aikiro ikanta-nakitzi Abram: “Ti pininti intzimi nontomi-tyaari, irootaki yasitan-tajyaarori yoka Eliezer nonampiri okaratzi tzimimo-tanari.” ⁴ Yakanaki Pawa, ikantziri: “Iri piwaiyani awiroka asitajyaa-roni maaroni tzimimo-tzimiri, kaari pasini-satzi asitajyaa-roni.” ⁵ Ari imisitowa-kiri intakiroini iwanko, ikantziri: “¡Abram! Pamini inkitiki, pithotyiri piyotiri tsika ikaratzi impokiro. Ari inkantajyaari ishikiti pincharini-tajyaari, tima inkimitajyaari ishikitzi impokiro.” ⁶ Aripaiti yawintaa-nakari Abram yoka Pawa, irootaki ikimita-kaantaariri itampatzika-siritani.

¹² Okanta otsitiniityaa-naki, opokimo-takiri Abram antaroiti iwochokini, maanaki. Ari omapokakiri antaro tsitinikiri anaapaakiri, antaroiti itharowan-tana-karo. ¹³ Ari iñaanatakiri Pawa, ikantziri: “¡Abram! Ontzimatyii piyotiro nonkantiri, inampita-kyaaro apaata pincharini-tajyaari pasiniki kipatsi, onkarati 400 osarintsi isaiki anta. Ari impira-waitaityaari, oshiki isintsiwin-taitiri yantawai-takai-tiri.

¹⁴ Iro kantacha, ari nowasankitaa-kiri naaka ompirawai-tyaarini. Aririka onkaratapaaki, aritaki isitowaji, ontzimi-motairi oshiki iwaararo.

¹⁵ Irooma awiroka, tikatsi awishi-motimi-ni, kamiitha pinkamaji

pantyasipari-tapaaki, pintsipa-tajyaari picharinii-tini. ¹⁶ Aririka osamanitaki apaata, aritaki impiyaji picharini-payi aka, tikira nosamana-kyaaroota iyaaripironka Tonkaarisatzi nampitarori iroñaaka aka.”^x

Agar aajatzi Ismael

16 ¹Ti onkanti iwaiyan-takairo Sarai oimi Abram. Iro kantacha tzimatsi ompiratani, opaita Agar, Apitantoni-sato onatzii. ²Okanta Sarai okantakiri oimi: “¡Pikimakí! Kimitaka ti ininta-kayinaro Pawa nowaiyanti. Iro kantacha nonintaki pimaantyaaro ampiratani Agar, piwaiyan-takairo, iriitaki nonkimita-kaantiri nowaiyanti inatzii naaka.” Tima onimotakiri Abram okantakiriri iina Sarai. ³Aakiro Sarai onampiri iroka Apitantoni-sato, opakiri Abram inantyaaro. Tima tzimaki 10 osarintsi inampitakaro Owintiniki. ⁴Ikanta imaantakaro Abram impiratani Agar, imotyaaata-kaakiro. Okanta oñaaka omotyaaataki Agar, okisaniinta-nakiro Sarai. ⁵Iro okantan-takariri Sarai oimi Abram, okantziri: “Awiroka kanta-sitakaro okisaniintan-tanari Agar. Naakawitaka opakimirori piinantyaaro, okanta oñaaka omotyaaataki, ari onintzi anaakotina iroopiroti. Iro kantacha iri Pawa yotzirori ipaitarika kanta-sita-karori naaka, aama awiroka-rika.” ⁶Ikantzi Abram: “¡Kimakí! Tima pimpiratani onatzii iroka kooya, awiroka yotironi tsikarika pinkantiro.” Iroora owasankitaan-takarori ompiratani, irojatzisiyantakari Agar.

⁷Iro kantacha iñaakiro Imaninkariti Pawa otzisi-masiki, osaiki-motakiro nijaatinka awotsiki jatachari Tantotsiwiniki. ⁸Isampitakiro Agar, ikantziro: “¿Tsikama pikinapaakika? ¿Tsika pijatika?” Ari akanakiri iroori, okantanakiri: “Nosiya-pithatyaaro Sarai ompiratanari.” ⁹Ikantanakiro Imaninkariti Pawa: “¡Agar! Pimpiyi owankoki ompiratamiri, pantiniro onkarati ompiratyaamiri.” ¹⁰Aikiro ikantana-kitziro Imaninkariti Pawa:

Ari noshikyaa-pirotajiri piwaiyanti,
tikatsi yomitairini tsika inkarati tzimatsini, ishiki-pirotaji.

¹¹ Ari motyaatakimi iroñaaka, intzimi aparoni pitomi,
Iri pimpaitiri “Ikimi Pawa,”
tima ikimakimi Pawa pikimaatsi-waitaka.

¹² Inkimityaari pitomi katsimari ikyaakoitari, masirinka inkantya.
Imaimanitajiri atziri-payi, ari inkimita-jyaari atziri-payi
imaimanitairi irirori.

Oisokiro iwajiro inampi, onkanta-wityaa airo onimotziri
ishininka-payi.

---

^x 15.16 Ikantai-tziri aka “osamanitaki”, aririka isaikaki apaata icharini-payi tsika impirawaitaityaari, awishi oshiki osarintsi isaikawaiti itomi-payi icharini, itomi-payi irirori, icharini-payi irirori, ipoñaaka itomi-payi icharini-tanaari irirori.

¹³ Ari okinkitha-waita-kaakiri Agar yoka Pawa, iro ipaitai-tantarori: “Pawa Ñaantsi,” tima onkanta-nakitzi iroori: “Iñaana Pawa, ainirotsi nañai.” ¹⁴ Irootaki ipaitan-taita-karori iroka nijaatinka: “Inijaati Añaanita-tsiri Ñaakinari.” Tima iroka nijaatinka osaiki niyaanki-thaki awotsi jatachari Tasorinchaariniki irojatzi anta Sharakawiniki.

¹⁵ Okanta owaiyan-takiri itomi Abram, ipaitakiri Ismael. (Tima ari ikantziri iñaaniki iriroriiti “Ikimi Pawa.”) ¹⁶ Tzimaki Abram okaratzi 86 isarintsiti, arira itzimakiri Ismael.

Itomisitaanitaita ari iñakaitzirori tzimatsi ikasiyakaawakaitari

17 ¹ Ari tzimaki Abram okaratzi 99 isarintsiti, ari iñaakajari Pawa, ikantairi: “Pisaiki-motina kamiitha. Airo otzimawaitzi kaaripirori pantzimo-tinari, tima naakataki Pawa Sintsi-pirori. ² Aritaki ontzimaki ankasiyaka-wakaiyaari. Tima aritaki nomapiro-takiro noshikyaa-jimiri pincharini-tajyaari.” ³ Ari ityiirowa-naka Abram, oiyootanaka kipatsiki. Aikiro iñaanata-tziiri Pawa, ikantziri: ⁴ “Iroka nokasiyakai-miri. Awiroka incharinitaiyaa oshiki atziri-payi inkarati nasiyitachaniri ishininka-tawakaiyaa tsikari-payi, onkimiwai-taiyaaro awirokami iriri. ⁵ Iroñaaka pimpaitaiyaa “Abraham”, tima irootaki owaitakaan-taimini “Irii Oshiki-tatsiri”, airo ipaitai-tajimi “Apá Jinoki-satzi”. ⁶ Oshiki inkarataji pincharini-tajyaari, tzimatsi matacha-ni impinkathariti, inasiyi-taiyaaro impiyotaiyaa inkarati ishininka-tawakaiyaa. ⁷ Iroka nonkasiyakai-miri awiroka, irojatzi nonkasiya-kaiyaariri inkarati pincharini-tajyaari apaata. Naaka-tapiintaki Piwawanitaiyaa, naakatztika Iwawanitaiyaari inkarati pincharini-tajyaari. ⁸ Nompaimiro maaroni Owintini tsika pisaikaki iroñaaka, ari pinampi-taiyaaro. Awirokataka asitajyaa-roni, irojatzi yasitajyaari inkarati pincharini-tajyaari. Irasi iwatyiiro yasitajyaaro, naakataki Iwawanitajyaa.”

⁹ Aikiro iñaawai-tatzii Pawa ikantziri Abraham: “Pimatiro akasiyaka-wakaa-kari, imatzitajyaaro aajatzi inkarati pincharini-tajyaari.

¹⁰ Irojatztika akasiyaka-wakaa-kari, ontzimatyii imatairo inkarati pincharini-tajyaari. Tima maaroni siramparipayi intomisi-taani-tajyaa.

¹¹ Pintoyi-tajiro opatzi-misina pisirampari-tantari. Irootaki iyotantaityaari tzimatsi akasiyaka-wakaari arokaiti. ¹² Iroñaaka itanakyaaaro intomisitaanitajyaa piincha-nikiti tzimako-taintsiri 8 kitaitiri itzimaki. Imataitiri aajatzi owaiyaniiti pitzika-tani owakira tzimayi-tatsiri, impoña pimatikiri pitzika-tani owakira pamananta-yitziri kaari pishininkatyaa.

¹³ Ontzimatyii intomisi-taanii-tiri apitiroiti: iincha-niti pitzika-tani, iincha-niti aajatzi pamanan-tani. Irootaki iñaitan-tyaarori piwathaki okaratzi akasiyaka-wakaa-kari. Asi owaitaa-tyiiro iroka. ¹⁴ Iriima ikaratzi kaari totamisi-taani-tacha-niri, ontzimatyii imisitowai-tiri airo pitsipataari pinampiki, okantakaan-tziro ti imatiro akasiyaka-wakaa-kari.”

¹⁵Ikantana-kiri Pawa aajatzi Abraham: “Iroñaaka ompaitaiyaa piina Sara, tima iro ompaitan-tajyaari iroñaaka “Irisinto Pinkathari”, airo opaitaja Sarai. ¹⁶Antaroiti nontasonka-wintiro, ari owaiyantaji iroori, intzimaji pitomi. Omaapiro nontasonka-wintairo. Oshiki inkarataji owaiyani, tzimatsi pinkatha-ritatsi-ni. Tima oshiki-piro inkantajyaa osarintajyaari inasitajyaaro impiyotajyaa ikaratzi ishininkatawakaajyaa, onkimiwai-tajyaaro iroomi inirontajii-tyaa.” ¹⁷Tyiirowa-naka Abraham, oiyoontanaka kipatsiki, isironta-sirita ikantzi: “¿Kantatsima iwaiyantakaanti antyasipari tzimaintsiri 100 isarintsiti? ¿Arima onkantaki aajatzi owaiyantaji Sara antyasiparotaki otzimaki 90 osarintsiti?”

¹⁹Ikantzi Pawa: “Nokanta-tziimi naaka ari owaiyantaki piina Sara intzimi pitomi, iriitaki pimpaitiri Isaac. Iriitaki mapirotai-roniri akasiyakaa-wakaari, airo nowashaan-takaa-jiri inkarati incharini-tajyaari irirori.

²²Ikanta ithonkana-kiro Pawa ikinkitha-waitakaa-kiri Abraham, ari ipyaa-pitha-tanaari.

Yapiitakiro Pawa ikantziri Abram: “Ari intzimaki pitomi”

18 ¹Ikanta apaata, isaikawaitzi Abraham ikyaapiintaitzi iwankothaantiki tampatzika-paiti ooryaatsiri, iñaakaajari Pawa anta inchato-masiki ipaitai-tziri Yiinkantomasi.^y ²Ikanta yaminaki Abraham iñaatzii mawa atziri. Sintsiini isiyanaaka imonthaa-wakari, ityiirowa-sitawakari, yoiyotanaka kipatsiki. ³Ikantawa-kiri: “¡Nowinkathariti! Apaata pawishi, ⁴namawakimi kapichiini nijaa pinkiwa-kiitzityaari, pisaikimai-tyaa ontsimankira inchatosi pimakoryaa-waitanaki. ⁵Tima naakataki pimpira-tani pariitakari iwankoki. Apaata naminawaki piwapaakyaari inkini pisintsiti pawisanaki.” Ikantajiiitzi irirori: “Ariwí, kamiithataki.”^z ⁶Kyaanaki Abraham iwankothaantiki, ikantapaa-kiro iina: “¡Kooyá! Sintsiini pinkantyyaa pamini pankirintsipani, pijaikitaki onkarati mawa piwan-tapiintarori, piwitsiki ayaari pintasi-yitakiro.”^a ⁷Isiyapainta Abraham isaiki ipira-payi, yamaki awankiri vaca, watha-tatsiri. Ipakiri inampiri, iriitaki oowosantirini sintsiini iyaari. ⁸Tira apatziro awankari vaca yamaki Abraham, yamitaka-niri aajatzi iyaaki othomi vaca. Iwakotaki-niri otsimankakira pankirintsi tsika isaikajiiitaki ariitariri, ari iwajiiitakani.

⁹Ikanta ithonkakiro iwajiiitakani, yokaiti ariitzinkari isampitakiri Abraham, ikantziri: “¿Tsikama piina Sara?” Ikantzi Abraham: “Osaiki inthomponta.” ¹⁰Ikantzi ariitzinkari: “Aririka nompiyaji pasini osarintsi

^y 18.1 inchato-masi = encinar ^z 18.5 piwapaakyaari = pan ^a 18.6 Kantako-tachari aka “pijaikiti piwan-tapiintarori” irotaki osiyarori iwantai-tarori pairani trigo-pani okaratzi otinatzi 7 kilo. Tima mawa ijaikiitaki, tzimataiki okaratzi 20 kilo trigo-pani.

noñaapajiro Sara tzimaki otomi.” Kimisantaki Sara ikinkitha-waijiitzi Abraham, osaikaki antaki-ronta ikyaapiintaitzira owankothaantiki, itaapii-takara oimi. ¹¹Antyasipari-jiitaki apitiroiti Abraham aajatzi Sara. Karatapaaki oñaawaita okooya-tantari. ¹²Irootaki kaari amawitan-tanakaro osirontyaa, okanta-siri-tanaki: “Tima antyasiparo-takina naaka, aajatzi ikimitakari noimi. ¿Arima onkantaki nowaiyantaji?” ¹³Isampitana-kiri Pawa yoka Abraham, ikantziri: “¿Paitama osirontantari Sara? ¿Tima onkimisanti ari owaiyantaji okantawitaka antyasiparowitaka? ¹⁴¿Tzimatsima pomirintsi-tzimo-tyaari-ni Pawa? Aririka nompiyaki pasini osarintsi nariityaami, ari noñaapajiro Sara tzimaki otomi.” ¹⁵Okanta okimawaki Sara, antaroiti otharowa-naki, okowawitanaka omaniwo ikantai-takiri, okantanaki: “Ti nosirontyaa.” Ari ikantana-kiro irirori: “Noyotaki naaka pisirontaka.”

³³Ikanta ithonkakiro Pawa ikinkitha-waitakairi Abraham, jataji. Piyaja irirori Abraham iwankothaantiki.

19 ¹Aritaki tsitini-tzimataki, arijiitakani Paamaariniki apiti maninkari. Isaikaminthaitzi Lot okyaapiintzi awotsi anta nampitsiki, tsika ipiyotapiinta-jiita atziri-payi. Ikanta iñaawakiri, isiyana imonthaa-wakari, ityirowa-sitawakari, yoyootanaka kipatsiki, ipinkatha-tawakiri. ²Ikantawakiri: “¡Pinkathar! Thami nowanko-thaantiki nonintzi pimai-motanakina. Iroka nijaa pinkiwa-kiitzityaa. Onkitaiti-tamanairika pawishi.” Ikantajiitzi iriroriiti: “Aritaki, nomayi aka.” ³Aikiro isintsi-tatzii Lot, irojatzi ikowantankari ariitzinkari iyaatana-kiri iwankoki. Inkotsi-takaan-taki oshiki owaritintsi, aajatzi yatantyaariri, yakyoo-jiitakirini ariitzinkari.^b ⁴Tikira imaajjiitiniita, ipokajii-tapaaki Paamaarini-satzi, ishonkapaa-kiro pankotsi isaikajiiitakira, oshiki awankariiti itsipatakari antari-konapayi, maaroni. ⁵Ikaimapaa-kiri Lot, ikantziri: “¿Tsikama isaikika ariitapain-chari otsitiniityaaki piwankoki? Pimisitowiri, nokowatzii nomaimanitiri.” ⁶Ari isitowana-kiri Lot ikinkitha-waitakairi atziri-payi, yasitako-piro-takiri ariitzinkari. ⁷Ikantziri: “¡Noyompar! Paamaiyaa pantziro = kari kaaripirori. ⁸Tzimatsi apiti nosinto tikira oñiiriita sirampari. Pikowi-rika aritaki nomisitowa-kimiro, irootaki pimaimaniti pantiro pinintziri awiroka. Ti noninti pimaimanitiri ariitanari nowankoki, nokaimakaan-tani inatzii.” ⁹Kisajii-tanaka Paamajaa-risatzi ikimawakiri ikantaki Lot. Ikantawakaa-jiitanaka: “Paminiri yoka ayompari, owakira yariita irirori, ikowapaaki impira-tantapaa-kyaa.” Ikantajii-tanakiri aajatzi: “Pintainki, awirokatakiki nomapiroti nompasa-waitimi.” Ari itachaanka-nakiri Lot. Ipokajii-tapaaki okaakiini iwankoki, inintzi itanto-ryiwo yasitan-tarori iwanko. ¹⁰Ari yakotanaki ariitzinkari, yakatha-tajiri Lot iminkyaa-jiri iwankoki. Yasitana-kiro. ¹¹Ithonka ikamaraakitanaki awankari-payi aajatzi antari-konapayi. Ari yamina-mina-witaaro asitakoro pankotsi isitowan-taiyaarimi, aasijii-takarini imakori.

^b 19.3 yatantyaariri = pan kaari siñatsi-niri

¹² Iñaawai-tanaki ariitzinkari, ikantziri Lot: “¿Tzimatsima pasini pishininka aka? Paanakiri pitomi-payi, pisinto-payi, aajatzi pitziniri-payi. Paanakiri aajatzi pikarajitzi pisaiki aka nampitsiki ¹³ Tima napirotatyiiro iroka nampitsi. Okimiwai-takaro onkaima-kaima-tatyiiimi iyaaripironka atziri-payi nampitarori aka. Irotaki ityaankan-takanari Pawa napirotiro.” ¹⁴ Ari ijatanaki Lot iñiiri itziniri-payi okasiyari irisinto-payi oimintyaari, ikantapaa-kiri: “Pisitowi nampitsiki, yapirotatyiiro Pawa.” Titzimaita inkimisanta-jiiti itziniri-payi Lot, isiyakaantzi ikantawaisita.

¹⁵ Okanta okitaiti-tzimataki, yapiitana-jiro maninkari, ikantziri Lot: “¿sintsiiini pinkantya! Tirika pinintzi pinkami iwaskanitai-tiro iroka nampitsi, pisiyakairo piina aajatzi apiti pisinto.” ¹⁶ Niitsikiroini ikanta Lot ti intharokyaati, akotanaki maninkari-payi yakatha-wako-tanakiri, tima itakoki iwiri Pawa yoka Lot. Ari ikimitana-kirori iina aajatzi irisinto-payi. Yookakiro intakironta nampitsi, awisako-tantajyaari.

¹⁷ Aritaki saikapaaki Lot intakiroini nampitsiki, ari yapiitana-jiri maninkari, ikantziri: “Pisiyi. Apatziro piwanakiro pijati tonkaariki, airo pisaika-waitanaki niyaanki-thaki awotsi, airo paminawaitzi aajatzi pitaapiiki, pawisako-tajita.”

¹⁸ Ari yakanaki Lot, ikantana-kiri: “Airo okantzi nowinkathariti. ¹⁹ Oshiki kamiithari pantzimo-takinari, antaro pinisironka-takana piwawisaako-tajana. Kimitaka airo nomatziro nosiyi tonkaariki, aritaki nonkamaki ariitawa-kyaana yapiroi-tantyaarori nampitsi. ²⁰ Tzimatsi aka okaakiini, yanini nampitsi. Ari nosiyiri anta. Pisinitina nojati airo nokamanta. Tima yanini onatzii nampitsi.”

²¹ Ari ikantzi maninkari: “Nokimakimi, aritaki nomatakiro pikowako-takinari. Airo napirotziro iyaaniini nampitsi. ²² Pijatana-kiita iroñaaka. Airo napirotzitaro nampitsi tikiramintha pariityaata tsika pisiritakaro.” Irootaki ipaitan-taitarori anta Nampi-chaaniki. ²³ Ikanta okitaiti-tamanaki, ariitaka Lot anta Nampi-chaaniki.

²⁴ Iwaryaaki Pawa paamari kitiri-moito okantapaaka anta Paamaariniki aajatzi Katsimaariniki. ²⁵ Yapirotakiri saikantarori nampitsi, imatakiro maaroni shokayi-tatsiri anta otaapiki. ²⁶ Pokawitacha iina Lot, oyaatakiri oimi, ari aminapaintzi otaapiiki, opyaanakaro tziwithantha.

²⁷ Ikanta okitaityaa-manaji, ananinka-manaka Abraham anta ikinkitha-waitakaa-kiri chapinki Pawa. ²⁸ Yaminapaaki antó otaapiki osaiki nampitsi Paamaarini, aajatzi Katsimaarini, iñaatziro okachaa-rinkataki, okimiwai-takaro okachaatzii pomitaantsi. ²⁹ Imatakiro Pawa yapirotziro nampitsi inampiwitaro Lot. Titzimaita ipyaakotari Pawa yoka Abraham, iwawisaako-tajiri itominthori Lot yapirotajyaami irirori.

Itzimantakari Isaac

21 ¹ Tima osiriki iwiro Pawa iroka Sara, mataka ikasiyakaa-karori. ² Motyaataki, monkarataka ikantaki-rori tsika-paiti intzimi. Owaiyan-takiri otomi okantawitaka antyasipari-witaka Abraham.

³Imatakiro Abraham ipaitakiri itomi Isaac. ⁴Ikanta imaatkotapaaki 8 kitaitiri, yaanakiri itomisi-taani-tziri, tima irootaki ikantaki-riri Pawa.

⁵Aritaki tzimaki Abraham okaratzi 100 isarintsiti itziman-takari Isaac.

Iñaantaitari Abram impomitirimi itomi

22 ¹Okanta osamanitaki, inintaki Pawa iñiuro yawintaa-sirinka Abraham. Ikaimakiri ikantziri: “¡Abraham! Ari yakanaki irirori, ikantzi: “Ipaitaka, aka nosaiki.” ²Ikantzi Pawa: “Pijati Pawaitoniki, paanakiri pitakopiro-tani pitomi. Nonintzi pimpomi-tinari onkatziyiin-kati ikachaa-rinka anta otzisiki tsika nookotimiro. Pinkimikataan-tiri iriimi atsipi-tako-wintyaa-mini pikaaripiroto” ³Ikanta okitaiti-tamanaji ipiriin-tamanaka Abraham, iwitsika-kiri imorani. Iriitaki intsipa-tanakyaa apiti impira-tani, itomi Isaac. Yaanaki itsima impomitan-tyaariri. Jataki tsika yookotaki-niri Pawa.^c ⁴Ari yaniitaki okaratzi mawa kitaitiri, yamina-kotapaa-kiro antó tsika yariityaa. ⁵Ikantakiri impira-tani: “Ari pisaikawaki aka paminiri mora. Nojatawaki naaka nontsipa-tanakyaari notomi. Aririka nomatakiro nompinkathatiri Pawa, ari nompiyajiri.”^d ⁶Yaakiro Abraham tsitsi impomitan-tyaariri, yanatakaa-nakiri itomi. Yaanakiro irirori paamari, aajatzi kotsiro. Jaitijiitanakini apitiroiti. ⁷Tikira osamaniti isampitakiri Isaac iriri, ikantziri: “Amaa.” Ari yakanaki Abraham, ikantzi: “Ipaita pinintziri notomi.” Ikantzi Isaac: “Tzimatsi tsitsi, paamari, ¿tsikama ayika apira ampomitiri?”^e ⁸Ikantzi asitariri: “¡Notomi! Iyotzi Pawa tsika yayiri ipira ampomitiri.” Aikiro ijajitatziiini.

⁹Ikanta yariitapaaka tsika yookotaki-niri Pawa, iwitsiki ipomipirini-minto Abraham, ipiwirika-kiro itsima. Yaakiri itomi yoosotakiri, inaryaakiri pomipirini-minto-tsiki ipiwirika-kiro itsima. ¹⁰Iro itzinaawitanakaro kotsiraaniki isataantyaarimi itomi, ¹¹ikaima-kotakiri imaninkariti Pawa, ikantziri: “¡Abraham! ¡Abraham!” Akanaki irirori ikantzi: “Ipaitaka, aka nosaiki.” ¹²Ikantzi maninkari: “Airo pisatairi iintsi, noyotakimi oshiki pipinkatha-tziri Pawa, tima ti pinthañaapitha-tyaari papintziti pitomi.” ¹³Ari yaminanaki Abraham, iñaatziiri ipiraitari yayiintaka ichiiki incha-maisiki. Yaakitziiri, iriitaki impoyii-takariri itomi, kachaaryiinka ikantaka ipomitakiri.^f ¹⁴Irootaki ipaitan-tanakarori Abraham ironotá otzisi: “Ipantzi Pawa.” Arira ikantapiin-taitanaki: “Impan-tapiintaiti kowityii-motairi itzisisiti Pawa.”

¹⁵Ari yapiitakiro imaninkariti Pawa isaikakira inkitiki ikaima-kotajiri Abraham, ¹⁶ikantziri: “¡Abraham! Okantakaan-tziro ti pinthañiyyaari papintziti pitomi, naaka pinkima-jaanti nopaantiki iroñaaka. Iroka

^c 22.3 imorani = asno ^d 22.5 mora = asno ^e 22.7-8 apira = oisha ^f 22.13 piratsi = carnero

nokantzi: ¹⁷Omapiro nontasonka-wintimi Naaka. Naaka shikyaa-jirini pincharinita-jyaari inkimitajyaari ishikitzi impokiro, inkimitajyaaro oshikitzi impaniki nijaathapyaaki. Iriitaki iitsinampaa-jiri-niri iisaniin-tani. ¹⁸Iriitaki kankataa-jyaaroni picharini-payi intasonka-wintantai-tyaariri maaroni nasiyitacha-niri ishininka-tawakaiyaa kipatsiki. Okamintha pikimisan-tajiro awiroka nokantzimiri.’ ”

Okamantakari Sara

23 ¹Okaratzi 127 osarintsi añaaki Sara. ²Ari okamajiri iroori anta ipaitai-tziro “4 Asitaro Inampitsiti”, irojatzí ipaitai-tziri “Aripiro-taarini” saikatsiri anta Owintiniki. Antaroiti iraako-waitakaro Abraham okamajira Sara.

Yaminaki Abram iinantaari Isaac

24 ¹Ari mapiro taka antyasiparitaki Abraham, oshiki itasonka-wintakiri Pawa. ²Ikaimakiri antaripiro-taintsiri impira-tani, amininiriri okaratzi tzimimo-tziriri. Ikantakiri: “Pairika-chokitina”.[§] ³Pinkantapirotina, pimpairyiri Pawa Iwawani-taitari inkitikí aajatzí kipatsiki, airo pisinitanari notomi iinantaaro Owintini-sato saikatsiri aka. ⁴Ontzimatyí pijati nonampii-tiki, pamininiri noshininka naaka iinantaari.” ⁵Ari yakanakiri impira-tani, ikantziri: “Aiorika onintzi ompoki mainaro, ¿tsikama nonkantaara? ¿Nanakirima pitomi pinampii-tiki pipoñaaka pairani?” ⁶Ikantzi Abraham: “Airo, okantzi payinari notomi anta. ⁷Tima Pawa, Iwawanitari inkiti-satzi, amajanari pairani iipatsitiki asitanari, iipatsitiki aajatzí nocharini. Ikantakina pairani: ‘Ari nompajiri iroka kipatsi inkarati pincharini-tajyaari.’ Timá irootaki ikasiyaka-kinari, aritaki intyaan-takimi imaninkariti, tsipatyaa-miniri pamantaari kooya iinantaari notomi. ⁸Aiorika onintzi oyaatimi kooya, pimonkara-tzimaitakaro nompira-takamiri naaka. Titzimaita noninti payinari notomi anta.” ⁹Imatakiro impira-tani, yairika-chokitakiri Abraham, ikantakí: “¡Omapiro nowinkathariti! Airo namatawi-tzimi, aritaki nantakiro okaratzi pikantakí-nari.”

¹⁰Ikoyaana-kiro tzimimo-tziriri ompiratariri, irootaki impasitan-tyaari. Yaanaki 10 ipira ikyaakoi-tari, jataki inampitsitiki Nacor ipaitai-tziro Osampanaaki anta Tonkariniki.^h ¹¹Ikanta yarii-tzimataka nampitsiki, imakoryaa-kaapaa-kiri ipira-payi osaiki nijaatinka. Aritaki tsitiniityaaki,

§ 24.2 Kantako-tachari aka “Pairika-chokitina”, irootaki yamitari pairani ishininka-payi Abraham, yairika-choki-tawakaajiita onkini iyotaiti omaapiro imonkaratiro okaratzi ikantawakaari. Irootaki yairika-chokitani-tariri ishininka inkini impinkathariti, airo yamatawi-tziri. Ti isinitiri yairika-chokitiri pasini-satzi kaari inaapiintzi irirori.

h 24.10 ikyaakoi-tari = camello

irootaintsi intityaa ooryaatsiri opokapiin-tzira kooya-payi ayi nijaa.ⁱ
¹²Amanapaaki, ikantzi: “Pawa, Iwawani ompiratanari Abraham, awiroka kantakai-yaaro-niri omatantyaari nonintziri, pinisironka-tiri ompiratanari. ¹³Ari nosaikawaki aka ikaapiin-taitzi, tsika opokayitzi awankaropayi ayi nijaa. ¹⁴Awiroka kantakai-yaaro-niri aririka nonkantakiro aparoni mainaro: ‘Pisinitinano piyowitziti nirawakiita nijaa.’ Onkantanaki iroori: ‘Pirawaiti. Kantatsi nompiri nijaa ikyaa-koi-tari-payi.’ Irootaki mainaro pikowakaa-kiriri pimpira-tani Isaac. Ari noyotiri pitakotari ompiratanari.”^j

¹⁵Tikira ithonkiroota yamani, pokapaaki aparoni mainaro anatakiro oyowitziti oshimpaki. Irootaki Rebeca irisinto Betuel. Tima yoka Betuel iriitaki otomi Milca iwaiyan-takaa-kirori Nacor iririntzi Abraham. ¹⁶Kamiithaanto onatzi Rebeca, titzimaita oyotiri sirampari. Oirinkapaaka nijaatinkaki, okaapaaki nijaa, iro ompiyana-kimi. ¹⁷Ari isiyasi-tawakaro ompirataari, ikantapaa-kiro: “Pimpina kapichiini nijaa payiri piyowitzitiki nirawa-kiita.” ¹⁸Okantzi iroori: “Pirawaiti nowinkathariti.” Sintsini owayiitana-kiro oyowitziti, oitakiri nijaa airika-kotaki-niri. ¹⁹Ithonkakiro iraki nijaa ompirataari, okantana-kiri Rebeca: ‘¡Jiwari! Naawaki pasini nijaa nompiriri ikyaa-koi-tari-payi, irojatzí irantakyaa maaroni irirori.’^k
²⁰Intsipayini osiyapainta okai nijaa osakiro yirapiintzi piratsi, oshiki opiyapiyataka, ojaikitaki-niri irajiititiri ikyaa-koi-tari-payi.^l ²¹Ari yaminamintha-takiro ompirataari tikatsi inkantiro, tima ikowatzii iyoti iriirika Pawa kantakaa-rori omatantakari iñaakiri. ²²Ikanta thonkaka irajiitaki ipira, inosikana-kiri iwitsikai-tziri ooro, pinapiro-tachari. Ithatakiniro okirimasiki. Ipakiro apiti omatyaari akoki, pinapiro-tachari aajatzi.^m ²³Ikantana-kiro: “Pinkantina, ¿Ipaítama asitamiri? ¿Antitachama iwanko nomayi-motimi nontsipa-tyaari nokarajiitaki?”
²⁴Okantanaki iroori: “Naakataki irisinto Betuel, owaiyan-tani Milca irisinto Nacor. ²⁵Tzimatsi tsika pimaajiiti, tzimatsi aajatzi oshiki iyaari pipira-payi.” ²⁶Ari ityiirowa-naka ompirataari, ipinkatha-tanakiri Pawa. ²⁷Ikantanaki: “Kimosiri-wintaari pinatzi Pawa, Iwawani ompiratanari Abraham, ti pamatawi-tiri pinisironka-tani ompiratanari. Awiroka amakinari aka noñaantaka-rori iwanko ishininka-thori.” ²⁸Ti osaikanaki Rebeca, osiya-piro-tanakityaa owankoki osaiki oniro, okamantapaa-kiro.
²⁹Tzimatsi oyaariri Rebeca ipaita Labán, iriitaki siyanainchari ikaapiin-taitzira nijaa iñiiri atziri. ³⁰Tima iñaawakiri othataniki

---

ⁱ 24.11 ipira-payi = camellos   ^j 24.14 ikyaa-koi-tari-payi = camellos   ^k 24.19 ikyaa-koi-tari-payi = camello   ^l 24.20 ikyaa-koi-tari-payi = camellos   ^m 24.22 Kantako-tachari aka “pinapiro-tachari,” irootaki ikantai-tziri pairani “kashitani siclo”. Irijatzí ikantai-tajiri iroñaaka ikaratzi itinatzi 6 gramo. Kantako-tachari aka “pinapiro-tachari aajatzi,” irootaki ikantai-tziri pairani “10 siclo.” Irijatzí ikantai-tajiri iroñaaka ikaratzi itinatzi 100 gramo.

okirimasiki aajatzi omarintsi iwitsikai-tziri ooro omayitakari iritsiro akoki, ikimawakiro aajatzi okamantan-tapaa-ki ikantaki-rori ompirataari. Ikanta yariitapaa-kari Labán impira-tani Abraham isaikakaakiri ipira-payi ikaapiin-taitzira. ³¹Ikantapaa-kiri: “Pimpoki itasonka-wintani Pawá. ¿Ipaitama pisaikantari intyaatsikaini? Tzimatsi tsika pimaapaaki, tzimatsi aajatzi tsika piwapaakiri pipira-payi.”

³²Ari ijatanaki ompirataari anta pankotsiki. Iwayiitaarantawakiri Labán ipira-payi ompirataari, ipakiri iyaari. Ipoña yamaitaki-niri nijaa ariitzinkaripayi inkiwa-kijiityaari. ³³Ikanta ipaitawa-kiri iwapaakyaari, ikantanaki impira-tani Abraham: “Airo nowitzita airorika nokaman-tzimiro nokowiri.” Ikantanaki Labán: “Intsityaa pimatiro.” ³⁴Ikantzi ompirataari: “Naakataki impira-tani Abraham. ³⁵Antaroiti itasonka-wintakiri Pawa ompiratanari, oshiki yashaaran-takaa-kari, tzimatsi ipira-payi, iiriikiti, ooro, ikyaakoi-tari-payi, tzimatsi oshiki yatziriti impiratarari, tzimatsi aajatzi oshiki kooya-payi.” ³⁶Ari okimitzi-takari Sara okantawitaka antaro-konataki, owaiyantaji otomi. Iriitaki yasitakaa-jyaari ompiratanari okaratzi tzmimo-tziriri. ³⁷Tima inintatzii ompirataka-nari nomonkara-piro-tiniri, ikantaki-nari: ‘Airo pisinitanari notomi inantyaaro Owintini-sato saikatsiri aka. ³⁸Apatziro pijatasitiri ishininka-thori asitanari, pamininiri notomi awankaro noshininka-payi naaka. Tima irootaki kamiitha-tatsiri inantyaaro.’ ³⁹Nokantanaki naaka: ‘¡Nowinkathariti! Aamaasityaa airo onintzi oyaatina mainaro. ¿Tsika nonkantyaaka?’ ⁴⁰Ikantana-kina irirori: ‘Tima kamiitha nokantzimo-takari Pawa, aritaki intyaan-takimi imaninkariti intsipatyaami pijati, ari omatakyaa okaratzi nokantaki-miri. Aritaki pamaki kooya inantyaari notomi, ishininka-thori asitanari. ⁴¹Airorika inintzi noshininka-thori impimiro irisinto, pimonkara-maitakaro awiroka nompira-takamiri.’ ⁴²Ikanta nariitaka ikaapiin-taitzi, namanakiri Pawa Iwawani ompiratanari, nokantziri: ‘Omaapiro-rika pinisironkatana pimatakainaro nonintziri aka. ⁴³Tima saikakina ikaapiin-taitzi, nonintzi pimatakainaro iroka mainaro pokaintsiri ayi nijaa, aririka nonkantawa-kiro: “Pimpina kapichiini nijaa piyowitzitiki, nirawakiita”, ⁴⁴aririka akanakina, onkantina: “Pirawaki, ari naaki pasini nompiriri pipira-payi irawakiri irirori”, irootaki iroka kooya ikowakaa-kiriri Pawa itomi ompiratanari.’ ⁴⁵Tikira nonthonkiroota namani, noñaawakiro opokaki Rebeca anatakiro oyowitziti oshimpaki. Oirinkapaaka nijaatinkaki, okaapaaki. Ari nokantziri: ‘Pimpina pinijaati nirawakiita.’ ⁴⁶Sintsiini owayiitana-kiro oyowitziti, okantana-kina: ‘Pirawaki, aritaki naaki pasini irawakiri aajatzi pipira-payi.’ Opakina nijaa nirawakiri, opitakari aajatzi nopira-payi.’ ⁴⁷Ari nosampi-tanakiro, nokantziri: ‘¿Ipaitaka asitamiri?’ Okantzi iroori: ‘Naakataki irisinto Betuel itomi Nacor owaiyani

ⁿ 24.35 ipira-payi = yoishati, ivaca-ti; ikyaakoi-tari-payi = camellos, asnos

^o 24.46 pipira-payi, nopira-payi = camellos

Milca.’ Ari nokyaan-takaa-karo thatanintsi okirimasiki, nomatan-takaro akoki omarintsi-payi. ⁴⁸Ari notyiirowa-nakari nopinkatha-tanakiri Pawa, nopantha-wintanakiri Iwawani ompiratanari Abraham, iriitaki amakinari nariitan-takari iwankoki ishininka-thori, namininiri iina itomi. ⁴⁹Nonintzi pinkantina kamiitharika inintziri ompiratanari, tirika onimotimi pinkantina noyotan-tyaari ompaityaa nantiri.” ⁵⁰Ikanta Labán aajatzi iriri Betuel, ikantanaki: “Iriitaki Pawa kantakaa-rori, tikatsi nonkanti naaka. ⁵¹Jiiroka Rebeca, paanakiro. Irootaki inantyaari itomi ompiratamiri, irootaki inintakiri Pawa.” ⁵²Ikanta ikimawaki impira-tani Abraham, oiyootanaka kipatsiki ityiirowa-naka ipinkatha-tanakiri Pawa. ⁵³Imisitowana-kiro yamayitakiri iwitsikai-tziri ooro, kiriiki, kithaarin-tsipayi. Ipakiro maaroni Rebeca. Ipasitakari oyaariri aajatzi oniro. ⁵⁴Owaajitaka iroñaaka ompirataari, irawajitakiki itsipatari oyaataki-riri. Maajitakiki. Okanta okitaiti-tamanaki, ipiriin-tamanaja, ikantanaji ompirataari: “¡Jiwarí! Irootaintsi nompiyaji iwankoki ompiratanari.” ⁵⁵Titzimaita inintzi iyaariri Rebeca aajatzi iniro, okantanaki: “Apaata ojatzi niintsiti, nonintatzii omanaji onkarati 10 kitaitiri. Irojatziki oyaatan-tanakyaamiri.” ⁵⁶Ikantanaki ompirataari: “Airo pisamani-takaana, iriitaki Pawa kantakaa-karo nariitan-takari aka. Ontzimatyii nompiyi iwankoki ompiratanari.” ⁵⁷Ikantajii-tanaki irirori: “Thami ankaimiro iroori, ankimiro tsika okantzi.” ⁵⁸Ikaimai-takiro Rebeca, ari isampitai-takiro, ikantai-tziro: “¿Pinintzima piyaatana-kiri ompirataari?” Akanaki iroori, okantzi: “Jii, nonintzi noyaatana-kiri.” ⁵⁹Ari isinitana-kiro Labán ojati iritsiro Rebeca ontsipa-tanakyaaro aamaakowin-tapiintarori pairani ainiro iintsitapaaki. Oyaatana-kiri impira-tani Abraham itsipatanaari ikaratziki oyaayitaki-riri. ⁶⁰Iwithatawaaro oyaariri, ikantawa-jiro:

Pijati chooki,

Onkamintha iriniro-tyaami oshiki atziri.

Onkamintha yaapitha-tajiri piwaiyani-payi inampi-payi ikisaniin-tani. ⁶¹Ari okyaako-tanakari Rebeca ipiraitari otsipatanakaro ompira-tanipayi aamaakowin-takarori pairani, oyaatana-kiri impira-tani Abraham. Imatakiro ompirataari yaanakiro Rebeca, piyanaja.^p

⁶²Aritakiki ariitzimatata irirori Isaac ipoñaajaro nijaatinkakiki ipaitai-tziro “Añaani-tatsiri Ñaakinari”, inampiitiki irirori ipaitai-tziri Piryariniki. ⁶³Iyaatzii irirori yaniiwaitzi tsitinii-tiini. Ari yaminaki antó, iñaatziiri ipokayitaji ipira-payi ikyaaakoi-tari.^q ⁶⁴Ari okimatzi-takari Rebeca aajatzi, aminaki antó oñaakiri Isaac, ayiitanaki. ⁶⁵Osampitana-kiri ompira-taari, okantziri: “¿Itzimika yonta pokaintsiri?” Ikantanaki ompira-taari: “Iriitaki ompiratanari.” Ari aanakiro omanthakiki, opasika-poro-pitha-tanakari.

^p 24.61 ipiraitari = camello   ^q 24.63 ipira-payi = camello

⁶⁶Tima ariitaja ompira-taari, ikamantapa-jiri Isaac okaratzi yantakiri tsika ijataitzi. ⁶⁷Ari yaanakiro Isaac iroka Rebeca owankothaantiki irinironi, iinantakaro. Antaroiti yitakotakaro. Irootaki oimosirinkapajiriri okamajira iriniro.

Ikamantajari Abram

25 ⁷Tima okaratzi 175 osarintsi yañaaki Abraham. ⁸Kamiitha ikamaji Abraham aakiri yantyasiparinka.^r

¹¹Okanta ikamajira Abraham, itasonka-wintakiri Pawa Isaac. Inampitaaro Isaac ikaapiin-taitzi nijaa ipaitai-tziri “Añaani-tatsiri Ñaakinari.”

Itzimantakari Isaac aajatzi Esaú

²¹Tima ti onkanti owaiyanti Rebeca, irootaki yamana-kotantakaroni Isaac ikowako-tziri Pawa. Ikimakiniri yamanani Pawa, motyaataki Rebeca. ²²Okanta okimakiri Rebeca yaatzika-wakaa iintsiti omotyaaki, okanta-siritzi: “Tima oshiki nokimaatsitakari iroñaaka, aririka onkanyaari apaata, ¿ipaitama nañaantyaari?” Jatanaki amaniri Pawa onintzi oyoti ipaita antiri. ²³Ikantziro Pawa:

Pimotyaatatziiri apiti shininka-tawakaacha-niri,
Apiti oshiki-tatsi-niri maimani-tawakaacha-niri.
Sintsi inkantyaari aparoni, iriima pasini airomachiini,
Iriitaki ompiratan-tachaniri iyaapitsi, impiratyaari itarori itzimi.

²⁴Okanta omonkarataka ontzimanintan-tyaari Rebeca, owaiyantakiri otsipaa-niriiti. ²⁵Itapaaka-roni itzimi kitisirinkari maaroni iwathaki, ithonka iwitzitaki. Irootaki ipaitan-takariri “Witzintzi”. Tima iroka wairontsi Witzintzi, irootaki ikantai-tziri iñaaniki pairani irirori “Esaú”. ²⁶Ikanta itzimapaa yojatakirira pasini, airika iwakiri iitziki itapaaka-roni itzimi. Irootaki ipaitan-takariri “Airika-kiitzitantaniri”. Tima iroka wairontsi Airika-kiitzitantaniri, irootaki ikantai-tziri iñaaniki pairani irirori “Jacob”. Tima tzimaki 60 isarintsiti Isaac owaiyan-tanta-kari Rebeca.

Inintaki Esaú inkimitakaiyaari Jacob iriitakimi ityaaroni intzimi

²⁷Ikanta apaata antarijiitaki iintsi-payi. Antawairintzi inanaki Esaú, kominthaantzi inaki aajatzi. Iriima Jacob apatziro onimowai-tziri irirori, yasi iwiro isaiki iwankothaantiki iriri.

²⁸Oshiki yitakotakari Isaac yoka itomi, Esaú, tima oshiki iwakotatapiinta-kari iyominthani. Irooma Rebeca otakopiro-tani owiri iroori Jacob.

---

^r 25.8 ikamaji = itsipa-siri-tapaari ishininka-payi

²⁹Okanta apaata, isaiki Jacob ikotsiwaitzi, ari yariitaari Esaú ipoñaajaro yantawairiki, makotaki. ³⁰Ikantapaa-kiri: “¡Iyí! Pimpina kapichiini kityonka-pathari pikotsiri, aatyina notashi.” (Irootaki owaitakaan-tziriri “Kitisiri” yoka Esaú)^s ³¹Ari ikantzi Jacob: “Pitawakyaaro awiroka pinkimi-takaan-tina naakami ityaaro-niri nontzimi.” ³²Ari ikantzi Esaú: “¡Aatyina notashiwí! Ti nomiraawintiro naaka nitawitakaro notzimaki.” ³³Aikiro isintsi-tanakitzii Jacob, ikantziri: “Intsityaa pinkanta-pirotina iyí.” Ari inintanaki Esaú inkimitakai-yaari Jacob iriitakimi ityaaro-niri intzimi, iriitaki ayiro-niri apaata maaroni tzimimo-tziriri iriri. ³⁴Irootaki ipantaka-riri Jacob iwariti iririntzi, Esaú, ipitakari aajatzí yatantariri. Ikanta ithonkakiro iwaka Esaú, iranaki imiri. Katziyanaka, jatanaji. Ti imiraawin-tiro okaratzi ijjawitakara itzimaki.^t

Ikasiyakaitziriri Isaac

26 ²Ari iñaakaari Pawa Isaac, ikantakiri: “¡Isaac! Airo pikinanaji Apitantoniki. Pinampi-tajyaaro tsika nookotimiro. ³Pisaiki aka pinkimi-tyaari kinakina-waitaniri. Tima aritaki ankarati asaiki, ari nontasonka-wintakimi. Aritaki nompakimiro maaroni iroka kipatsi, irootaki yasitajyaari apaata inkarati pincharini-tajyaari. Ari nomonkara-tajirori aka okaratzi nokasiyakaa-kiriri pairani piri Abraham. ⁴Aritaki noshikyaa-kimiri inkarati pincharini-tajyaari, inkimitajyaari ishikitzi impokiro inkitiki. Iriitaki nasitakaa-jyaari maaroni iroka kipatsi. Iriitaki kantakaa-jyaaroni picharini-payi intasonka-wintantai-tyaariri maaroni nasiyitacha-niri ishininka-tawakaiyaa kipatsiki. ⁵Tima imonkara-takiro pairani piri Abraham okaratzi nokantziriri. Ikimisan-takina nompiratariri, imatakiro nokantakaan-tani, nowinkakaan-tani, aajatzí okaratzi noyomitaayi-tziriri.”

Itasonkawintaitakiri Jacob

27 ¹Aritaki antyasiparitakiri Isaac, ti yokichaa-tapaji. Ikaimakiri yantariti itomi, ikantakiri: “¡Notomí!” Ikantzi Esaú: “¿Ipaita Apaá? Aka nosaiki.”

²Ikantzi Isaac: “¡Notomí! Aritaki antyasipari-takina, aamaasityaa irootaintsi nonkami. ³Nonintzi piyati pinkin-taitina posinirintzi. ⁴Pinkotsi-takinari, posini inkantyyaa nonintziri, pamakinari nowawakyaata. Ari noyomitaa-najimi tikira nokamana-kiita, onkini intasonka-wintaitimi.”

⁵Kimaki iroori Rebeca ikantziriri itomi, Isaac. Ijaminthaitzi Esaú yaminaminatzi posinirintzi impiriri asitariri, ⁶okantakiri Rebeca

^s 25.30 Tima iroka wairontsi kitisiri, irootaki ikantziri iñaaniki irirori “Edom”.

^t 25.34 ipitakari = lentejas; yatantariri = pan

pasini otomi, okantziri: “¡Notomí! Nokimakiri piri ikinkitha-waitakairi pirintzi Esau, ikantziri: ⁷‘Pinkin-taitina posinirintzi pinkotsi-tinari, kamiitha imposiniti inkini noyaari, ari noyomitaa-najimi tikira nokamana-kiita onkini intasonka-wintimi Pawa.’ ⁸ ¡Notomí! Pikimiisatina okaratzi nonkantimiri.

⁹Pijati pairikaiti apiti awankiri apira, pamakinari, nonkotsi-tiniri piri tsika ikanta iñaamatari irirori.”

¹⁰Awiroka aanakini-rini iwawakya. Ari iyomitai-miri tikira ikamanakiita intasonka-wintaiti-miita awiroka.” ¹¹Ikantana-kiro Jacob iriniro: “Tima witzintzi inatzii iyi, irooma naaka ti nowitziti. ¹²Aritaki iyotawakina apaa aririka impampi-tawakina, ari inkinkithasiri-takyaa nothainka-tziiri, ampinaa-sityaa iyomita-wityaana intasonka-wintaitina, añaatyii oshiki imishatina.”

¹³Okantana-kiri iriniro: “¡Notomí! Naaka imishati piri. Pantiro awiroka nokantaki-miri, pamakinari apiti apira.” ¹⁴Jatanaki Jacob ipiyotaka ipira-payi, yamakiniro iriniro. Onkotsi-tawakiri iroori tsika ikanta oyotziro iroori iñaamatari Isaac. ¹⁵Aakiro iroopirori iithaari antariti otomi iwiro pankotsiki, okithaa-takiri Jacob. ¹⁶Okyaan-takaa-kari imisina opira irakoki, aajatzi ikintsiki tsika ti iwitziti.” ¹⁷Oyitakiri onkotsi-takiri, opakiri otomi Jacob otsipataa-kiro yatantyaariri.”

¹⁸Ari yaakotana-kiro Jacob isaikaki iriri, ikantapaa-kiri: “¡Apaá!” Ikantzi Isaac: “¿Tsika pipaitaka awiroka notomi?” ¹⁹Ikantzi Jacob: “Naakataki Esau pantariti pitomi. Nomatakiro okaratzi pikantaki-nari. Pimpiriinti, piyaa noyintani, piyomitanaina intasonka-wintantai-tyaanari.”

²⁰Ikantzi Isaac: “¿Okatzimaitaka pikin-tapaintzi posinirintzi?” Ikantzi Jacob: “Tima ikantakaa-karo Pawa pipinkatha-tapiintziri, irootaki noñaan-tapaintari sintsiini.” ²¹Ari ikantzi Isaac: “Pimpoki okaakiini nompampi-tawakimi, noyotan-tyaamiri awiroka-rika Esau.” ²²Pokapaaki okaakiini Jacob impampi-tawakiri. Ikantzi Isaac: “Iriiwaanti-waitaki iñaawaitzi Jacob, irooma irakosampiki Esau inatzii.” ²³Ti iyotawakiri, tima iwitzi-pakotatzii iriwaitaki Esau. Irootaki iyomitantanaka-riri onkini intasonka-wintaitiri. ²⁴Yapiitana-kiri isampitziri, ikantziri: “¿Omapirotyaa awiroka Esau?” Ari ikantzi Jacob: “Jii, naakataki.” ²⁵Ikantanaki iriri: “¡Notomí! Piyii-tinari piyominthani nowawakyaata, ari noyomitanai-miri onkini intasonka-wintaitimi.” Iyii-takiro Jacob owaritintsi ipakiri iriri. Yamakiniri aajatzi irawakiri. Iwawakaro Isaac, iraki imiri aajatzi.”^x

^u 27.9 apira = cabra   ^v 27.16 opira = cabra   ^w 27.17 yatantyaariri = pan
^x 27.25 imiri = vino

²⁶Ikantzi Isaac: “Pimpoki okaakiini notomi, pintsitokyaana.”^y ²⁷Ikanta itsitoka-paakari Jacob iriri, yasankawakiri iithaariki. Iyomitaa-kiri intasonka-wintaitan-tyaariri, ikantziri:

Irootaki isankaani notomi.

Okimiwai-takaro osankaani owaantsi itasonka-wintziri Pawa.

²⁸Inkamintha Pawa owaryaa-piintaji-miro-niri inkani,

Irootaki onkithoki-piro-tantajyaari pichochoki-tipayi.

Aajatzi onkantajyaa piwanki-ripayi, aajatzi okaratzi pimiritari.^z

²⁹Inkamintha intzimaji pimpira-waitani,

Irootaki impinkatha-tantyaamiri poñaayi-tachari pasiniki nampitsi.

Pijiwayi-tairi pirintzi-pirotari awiroka,

Oshiki impinkathai-taimi irirori.

Intzimi-rika mishataji-mini awiroka, aritaki imaitajiri irirori.

Iriima inkarati kimosiriwinta-jiitii-mini awiroka, aritaki inkimii-tairi irirori.

³⁰Ikaratakiro Isaac iyomitaa-kiri itomi Jacob onkini intasonka-wintaitiri.

Iro isitowana-kitzii Jacob isaikira iriri, ariitapaaka Esaú ijatzi yamini posinirintzi. ³¹Ikotsitaki aajatzi irirori owaritintsi, yamakiniri iriri,

ikantapaa-kiri: “¡Pimpiriinti, Apaá! Piyaa iyintani pitomi, piyomitairi intasonka-wintaitan-tyaariri.” ³²Ari ikantanaki Isaac: “¿Tsikama pipaitaka awiroka?”

Ikantzi: “Naakataki Esaú, pantariti pitomi.” ³³Antaro oimiraana-kiri Isaac, ikantanaki: “¿Tsikama ipaitaka itakarori ipokaki amakinariri iyintani, nowakari tikira pariityaata awiroka? Noyomitaa-kiri,

tasonka-wintaari inanaki irirori.” ³⁴Ikanta ikimawakiro Esaú ikantakiri iriri, okatsi-tzimo-niintana-kiri, antaroiti iraawai-tanaka,

ikantanaki: “¡Apaá! Piyomitainaina aajatzi naaka, intasonka-wintaitinaata.” ³⁵Ikantanaki Isaac: “Yamatawi-takina pirintzi, noyomitaa-kiri irirori, tima awiroka-witaka intasonka-wintaitimi.” ³⁶Yakanaki Esaú,

ikantzi: “Irootaki owaitakaan-tziriri Airika-kiitizitananiri, tima apiti yaapithatakina. Itakaro yayitaki-naro nitantaka-rori notzimi, iroñaaka yayitaki-naro piyomitainai-narimi intasonka-wintaitan-tyaanari. ¿Airoma okantzi piyomitaina naaka?” ³⁷Ikantzi Isaac: “Aritaki nomatakiri pirintzi Jacob ijwataimi, iriitaki ompiratajyaa-ri-niri pincharini-tajyaari awiroka,

noshikyaa-jiniri iwankiri, aajatzi imiri-payi. ¿Tikatsi nonkantajimi awiroka notomi?”^a ³⁸Aikiro ikantana-kitzii Esaú: “¡Apaá! ¿Aparonima okaratzi piyomitaanti? Papiitiro, intasonka-wintaitinaata naaka.”

Yapiitana-kiro iiraawaita.

³⁹Ikantzi Isaac:

Pinampi-tajyaaro intaina,

^y 27.26 pintsitokyaana = pintho-porotina ^z 27.28 piwankiri = trigo; pimiritari = vino

^a 27.37 imiri = vino, iwankiri = trigo

Airo pinampi-taaro otsinka-patha-tapajira kipatsi,
aajatzi airo pinampi-taaro tsika ti omparyaapaji inkani.

⁴⁰ Piwisa-minto pimpiya-wintantajyaari.

Impira-waitajyaami pirintzi.

Irooma aririka piriipirotoaji awiroka apaata,

Aritaki pisaikasiwai-tajyaa.

Siyaka Jacob

⁴¹ Ari yitanakaro Esaú ikisaniin-tziri iririntzi, okantakaan-tziro ikaminaa-kiri iriri intasonka-wintaitiri irirori. Ikanta-siri-tanaki: “Aririka inkamaki apaata apaa, aritaki nowajiri iyi.” ⁴² Oyomaitaka Rebeca ipaita ikinkithasiritari Esaú, okaimakaan-takiri Jacob, okantakiri: “Ikowatziiira pirintzi inkisawin-tajyaa, iwatyiimi.

⁴³ Pinkimisantina notomi nonkantimiri. Pijati intaina Awotziniki, ari isaiki anta pikonkiri Labán. ⁴⁴ Osamani pisaika-waiti anta awisawajiitaa imasirinka pirintzi. ⁴⁵ Impyaako-tawajiroota okaratzi pantakiri. Tima aritaki nonkaman-tajimi pimpiyan-tajyaari. Ti noninti impyaasityaa apiti notomi.” ⁴⁶ Okantakiri Rebeca oimi: “Oshiki nosamasiryaa-karo Tharowan-taari-nisato asitarori onampi aka iina Esaú. Irojatzri-rika Tharowan-taari-nisato inantyaari aajatzi Jacob, aritaki nonkama-pitha-takiro.”

28 ¹ Ikanta Isaac ikaimaikiri Jacob, iyomitaakiri intasonka-wintaitantyaariri, ikantziri: “Airo piinantaro Owintini-sato.

² Pijati Owintinitzi Tonkaarini, inampiitiki picharinini Betuel, payi anta irisinto pikonkiri Labán. ³ Iriitaki tasonka-winti-miniri Sintsi-pirori Pawa, ishikyaaaji-miri piwaiyani-payi, iriitaki inasiyi-tajyaaro-niri ishininka-tawakaiyaa tsika-rikapayi. ⁴ Irijatzri tasonka-wintaji-miniri awiroka, aajatzi inkarati pincharini-tajyaari, tima irootaki ikasiyakaa-kiriri pairani picharinini Abraham, pasitajyaaro maaroni kipatsi tsika asaikaki iroñaaka.” ⁵ Ityaantakiri Isaac itomi, yoka Jacob, iwankoki irikonkiri Labán isaiki anta Owintinitzi Tonkaarini. Yoka Labán, iriitaki irikonkiri Jacob oyaariri Rebeca, iriitaki itomi Betuel Tonkaarini-satzi. Tima iroka Rebeca, irootaki iriniro Jacob aajatzi Esaú.

⁶ Iñaakowintakiri Esaú iyomitai-tziri Jacob intasonka-wintaitantyaariri, ityaantai-takiri Owintinitzi Tonkaarini yayi iina. Iñaakowintaakiri aajatzi Esaú iririntzi iyomitairi iriri airo yaantaro Owintini-sato. ⁷ Iñaakiri aajatzi Esaú ijatanaki iririntzi, Jacob, ikinanakiro Owintinitzi Tonkaarini, imatakiro okaratzi ikantaki-riri iriri.

⁸ Antaroiti ikinkithasiri-waitanaka Esaú, tima ti onimotiri iriri iinantakaro apiti Owintini-sato. ⁹ Jataki Esaú isaiki Ismael, iriitaki itomi Abraham, icharinini. Yaakiro Esaú irisinto Ismael paitachari Mahalat irinto Nebaiot, okantawitaka otzimi apiti iina, Owintini-sato.

Imisiwaitaki Jacob Pawapankoniki

¹⁰Tima aritaki jatanaki Jacob, ipoñaakaro Kanta-piro-jaariki ijatiro Awotziniki. ¹¹Ikanta iwiraaka niyaanki-thaki awotsi, ari imaapaaki tima tsitini-tanaki. Inosikaki mapi, itziinataro, maanaki. ¹²Ari imisiwaitakiri, iñaaki atiimintotsi okinapaa-kiro inkitiki ayiitapaaki kipatsiki. Tzimatsi maninkari-payi ayijii-tatsiri, pasini atijii-tatsiri.

¹³Iñiitakari aajatzi Pawa ikatziyaka okaakiini, ikantziri: “Naakataki Pawa, Iwawani picharini Abraham, aajatzi piri Isaac. Aritaki nasitakaajyaamiro iroka kipatsi, ari nonkimitaa-kiriri aajatzi pincharini-tajyaari yasijii-tyaaro iroka kipatsi tsika pinaryaaka.

¹⁴Inkimitajyaaro pincharini-tajyaari oshikitzi kipatsi-pani. Inthonkyaa inampitajyaaro katonko aajatzi kiriinka, isitowa-piintzi ooryaatsiri aajatzi ikyaapiintzi. Tima awiroka aajatzi inkarati pincharinin-tajyaari, awirokaiti kantakai-yaaro-niri nontasonka-wintantajyaa-riri maaroni nasiyitachari ishininka-tawakaa-jiita aka kipatsiki.

¹⁵Naakataki tsipa-tapiintaka-miri, aritaki nonkimpoyaa-wintakimi tsika-rika pinkinayiti. Aritaki nomatakiro noipyaajimi aka pisaikaki. Ontzimatyii nomonkaratiro okaratzi nokantaki-miri, airo nookimi.” ¹⁶Ari isaakitanaki Jacob imisiwaitzi, ikanta-siritzi: “Omaapiroma isaiki Pawa aka, ti noyowityaa.” ¹⁷Antaroiti oimiraana-kiri, ikanta-siritzi: “Tasorintsi-patha onatzii aka. Irootaki iwanko Pawa. Iroowaitaki okyaapiintzi awotsi ajatantyaari inkitiki.”

¹⁸Ikanta ipiriin-tamanaka Jacob okitaityaaki, yaakiro mapi itziito-takari, ikatziya-thantha-tanakiro. Isaitan-tanakaro yiinkantsi, irootaki owaitakaan-tzirori tasorintsi-patha. ¹⁹Tzimawi-tacha anta nampitsi ipaitawi-taitaro Tirimpyaarini, iwanajiniro pasini owairo, ipaitana-jiro Pawapankoni.

²⁰Ari iñaawai-tanaki Jacob, ontziman-tyaari inkasiya-kaiyaariri Pawa, ikantanaki: “Aririka intsipa-tapiintyaana Pawa, aririka inkimpoyaa-wintina tsika-rika nonkinayiti, aririka impina noyaari aajatzi nonkithaa-yityaari, ²¹tikatsi-rika awishi-motina-ni, nompuyaji-rika kamiitha iwankoki asitanari, aritaki niriapiro-wintajiri nowawani-tajyaari Pawa. ²²Iroka mapi nokatziya-thantha-takiri, iwanko Pawa onatyii.” Ari yamananaki, ikantzi: “¡Pawá! Onkarati pasitakai-yaanari naaka, aritaki noipyaajimi kapichiini.”^b

Jataki Jacob Awotziniki

29 ¹Aikiro ijatatzii Jacob yaniitzi, ariitaka iipatsitiki nampithajiitaroni isitowa-piintzi ooryaatsiri. ²Ikanta

^b 28.22 Kantako-tachari aka “kapichiini” osiyawaitaro impajai-rikami Pawa 10 apira, ontzimatyii aipyaaji-niri aparoni. Ari ankimitai-rori maaroni impayitajiri, otzimatyii aipyaaji-niri aparoni okaratzi ipakairi.

yariitapaaka owaantsiki osaiki nijaa ikaapiin-taitziri, iñaapaaki oshiki piratzi irajiitziini nijaa, mawa inasitaka ipiyojiitaka. Antaroiti onatzi mapi itatakoi-tantarori nijaa.^c ³Ari ipiyojiitakani aamaakowin-tariri ipira-payi, yaapitha-tawakaaro yasitakotantarori nijaa. Aririka inthonkakiro irakairi ipira-payi, aajatzi yasitako-tanajiro nijaa. ⁴Isampitapaa-kiri Jacob aamaakowin-tariri ipira, ikantziri: “¿Tsikama pipoñaaka awiroka ashininká?” Ikantajiitzi irirori: “Awotzini-satzi nonajiitzi.” ⁵Yapiitana-kiri isampitziri: “¿Piñiirima awiroka Labán itomi Nacor?” Ikantajiitzi irirori: “Jii, noñiiri.” ⁶Aikiro ikantana-kitzii Jacob: “¿Saikatsima Labán, ti imantsiya-waiti?” Ikantajiitzi aamaakowin-tariri ipira: “Tikatsi ikanta Labán. Pamini antó, irootaki irisinto pokaintsiri amakiri opira, opaita Raquel.” ⁷Ari ikantanaki Jacob: “Ainiro okitaititzi tikira ontsitini-tiita. ¿Ipaitaka pasitako-tantyaariri pipira-payi? ¿Ipaitama kaari pirakaan-tanaari nijaa pipira-payi, impoña piwaka-panaatyaari aajatzi?” ⁸Ikantajiitzi iriroriiti: “Airo nomatziro, ontzimatyii noyiiri pasini aamaakowin-tariri ipira naawyaan-tyaarori nosirinkiro asitakoro nijaa. Nompamai-tyaari nijaa nopira-payi.”

⁹Ikinkitha-waiminthaitzi Jacob, ariitakaa-paakari Raquel ipira iri, irootaki aamaakowin-taniriri. ¹⁰Ikanta iñaawakiro Jacob iinathori, Raquel, ariitakaa-paakari ipirapayi iri, jatanaki isirinkiro otatakoro nijaa ikaapiin-taitziri, ipakiri nijaa opira-payi. ¹¹Iwithatawa-karo iinathori, Raquel, ithoporo-tawakiro, irai-motawakaaro. ¹²Ikamantakiro Jacob iinathori, ikantziro: “Naakataki otomi Rebeca, naaka itziniri piri.” Osiyasi-tanakari Raquel iri, okamantapaa-kiri.

¹³Ikanta ikimaki Labán otomi iritsiro, isiyasi-tanakari irirori, yawithano-tawakiri, inintatha-tawakiri, yaanakiri iwankoki. Ari ikinkitha-waitakaa-kiri Jacob irikonkiri, ikamantakiri okaratzi awishi-motakiriri. ¹⁴Ikantanaki Labán: “Awirokataki noshininka okaakiini.” Aparoni kasiri isaikawai-tapaaki Jacob iwankoki irikonkiri.

Antawaitaki Jacob yaantyarori iina

¹⁵Ipoña ikantakiri Labán: “Ti onimotina airorika nopinatziimi pantawairi, noshininka-thori pinatzi. Pinkantina onkarati pikowiri nompinatimiri.” ¹⁶Tzimatsi apiti irisinto Labán: yantaroti opaita Lea, pasini awankaro opaita Raquel. ¹⁷Tima ti onkamiithakiti iroori Lea, irooma Raquel kamiithaanto onatzi iroori. ¹⁸Irootaki ikowasiryaaiki Jacob iroka Raquel, ikantanaki: “Kantatsi nantawaiti 7 osarintsi, nantawaiwintiro awankaro pisinto.” ¹⁹Ikantzi Labán: “Irootaki kamiitha-tatsi nompimiro awiroka, ti noninti nompiri pasini-satzi. Pisaikimo-waitina nowankoki.” ²⁰Imatakiro Jacob yantawaiwin-

^c 29.2-10 piratzi, ipira = oisha

takiro Raquel okaratzi 7 osarintsi, ti iñaamai-tyaaro osamani-tzimotiri yantawaiwin-takiro, tima ininta-piro-tatziiro Raquel.

²¹Okanta omonkarataka 7 osarintsi, ikantakiri Jacob irikonkiri: “Pimpinaro pisinto noinantyaaro, nomonkara-takiro nokantakiri pairani onkarati nantawaiwintiro.” ²²Ikaimakaan-takiri Labán ikaratzi nampitarori anta, ipokajiitaki maaroni yoimosirinkiri aawakaiyaa irisinto. ²³Iro kantacha Labán ipasitakari irisinto Lea kaari inintawita Jacob, irootaki imaantakari tsitiniriki. ²⁴Ari ityaantaki-niro Labán impira-tani paitachari Zilpa, ontsipa-tyaari irisinto Lea, irootaki ompirawai-tyaari.

²⁵Okanta okitaiti-tamanaki iñaatziiro Jacob imaan-tasi-takaro Lea. Ijatasi-tanakiri irikonkiri, ikantakiri: “¿Ipaitama pamatawi-tantanari? Kaari Lea nantawaiwinti, iro nantawaiwintaki Raquel.” ²⁶Yakanaki Labán, ikantzi: “Ti yamitaitaro aka iimin-takai-tyaaro awankaro sintotsi tikira oimintyaata itakarori otzimaki. ²⁷Ontzimatyii pimonkaratiro kitaitiri-payi poimosirinkiro paakiro Lea, aritaki nompakimiro Raquel. Iro kantacha ontzimatyii panta-waiwinta-wairo aajatzi onkarati 7 osarintsi.” ²⁸Imatakiro Jacob. Ikanta imonkara-takiro yaakiro Lea, ipaitakiri aajatzi Raquel. ²⁹Ari ityaantaki-niro Labán irisinto Raquel impira-tani opaita Bilha, irootaki ompirawai-tyaari. ³⁰Imatakiro Jacob yaakiro Raquel. Irootaki yitako-pirotari, anaanakiro yitakotaro Lea. Aajatzi yantawai-tawainiri irikonkiri okaratzi 7 osarintsi.

Itomipayi Jacob

³¹Ikanta iñaakiri Pawa imaninta-waitziro Jacob itarori iina Lea, itarori yaakiro, iwaiyan-takaa-kiro otomi-payi. Irooma Raquel ti owaiyanti iroori. ³²Okanta omotyaataki Lea, tzimaki otomi, okanta-siritzi Lea: “Iñaakina Pawa nowasiri-waita, aritaki inintajina noimi.” Irootaki owaitakaan-tziriri otomi “Ñiitaantsi”. Tima iroka wairontsi Ñiitaantsi, irootaki ikantziri iñaaniki iriroriiti “Rubén”. ³³Ikanta apiitajiro omotyaataji Lea, tzimaki otomi, okanta-siritzi Lea: “Ikimakina Pawa imanintaitana, irootaki itziman-takari pasini notomi.” Irootaki owaitakaan-tziriri otomi “Kimaantsi”. Tima iroka wairontsi Kimaantsi, irootaki ikantziri iñaaniki iriroriiti “Simeón”. ³⁴Aajatzi apiitajiro omotyaatzi, tzimaki pasini otomi, okanta-siritzi Lea: “Intsipa-tajyaana noimi, tima nowaiyan-takiniri mawa itomi.” Irootaki owaitakaan-tziriri otomi “Tspipataantsi”. Tima iroka wairontsi Tspipataantsi, irootaki ikantziri iñaaniki iriroriiti “Leví”. ³⁵Aajatzi itzimawaji pasini otomi, okanta-siritzi Lea: “Nompantaha-wintajiri Pawa.” Irootaki owaitakaan-tziriri otomi “Panthaantsi.” Tima iroka wairontsi Panthaantsi, irootaki ikantziri iñaaniki iriroriiti “Judá”. Tima ari okaratapaaki owaiyan-taki iroori Lea.

30 ¹Okisaniin-tanakiro Raquel irinto Lea oñaakiro ti owaiyanti iroori, okantakiri oimi: “Nonintzi piwakaina naaka, airorika

piwakaa-sitana ari nonkama-pitha-takimi.”² Ari ikisanakiro Jacob iina, Raquel, ikantana-kiro: “¿Naakama Pawa pikantan-tanari? Iriitaki Pawa kantakaaro kaari itzimanta piintsiti.”³ Okantzi Raquel: “Payiro nompira-tani Bilha, piwakairo. Aririka intzimaki iintsiti, nonkimitakaan-tiri naakami asityaarini.”⁴ Opakiri otzika-tani Bilha iinantaaro. Imatakiro Jacob iwakaakiro Bilha.⁵ Tzimanaki itomi Jacob iwakaaki-rori ompira-tani iina.⁶ Okantzi Raquel: “Ikimakina Pawa nokowako-takiri, owakowin-taaro nonaki, ipakina aponi notomi.” Irootaki owaitakaan-tziriri otomi “Owakowin-taari”. Tima iroka wairontsi Owakowin-taari, irootaki ikantziri iñaaniki iriroriiti “Dan”.⁷ Ari apiitakiro Bilha owaiyan-tziri pasini itomi Jacob.⁸ Okantanaji Raquel: “Iñaakina Pawa osiyawai-takaro nomaina-nitakiromi nirinto, noitsinampaa-kiro.” Irootaki owaitakaan-tziriri otomi “Maimani-taantsi”. Tima iroka wairontsi Maimani-taantsi, irootaki ikantziri iñaaniki iriroriiti “Nefalí”.⁹ Okanta oñaaka Lea ti itzimanaji iintsiti iroori, okantakiri oimi: “Payiro nompira-tani Zilpa.” Opakiri, yaakiro Jacob ompira-tani iina Lea.¹⁰ Owaiyan-takiri Zilpa otomi iwakaaki-rori Jacob.¹¹ Okantanaki Lea: “Ikaminthaa-matsitaka.” Irootaki owaitakaan-tziriri otomi “Kaminthaa-ntsi”. Tima iroka wairontsi Kaminthaa-ntsi, irootaki ikantziri iñaaniki iriroriiti “Gad”.

¹² Ari apiitakiro Zilpa owaiyantaki pasini itomi Jacob.¹³ Ari okantanaji Lea: “Kimosiri nokanta naaka. Ompaitajina kooya-payi kimosiriri.” Irootaki owaitakaan-tziriri otomi “Kimosiri-taantsi”. Tima iroka wairontsi Kimosiri-taantsi, irootaki ikantziri iñaaniki iriroriiti “Aser”.

¹⁴ Ikanta iyataki Rubén yawiitiro iwankiri. Ari iñaaki iwinki-niro, yamakiniro iriniro, Lea. Okanta oñaawakiro Raquel iwinki-niro, okantakiro irinto: “¡Iintyó! Pimpina kapichiini yamakiri notominthori.”^d
¹⁵ Ari akanaki Lea, okantzi: “¡Iintyó! ¿Tima okantzimonintyami paapitha-takinari noimi? Aikiro pinintatzii payitinaro yamakinari notomi.” Okantzi Raquel: “Aririka pimpakina yamakimiri notominthori, ari nosinitakiri aimi imaantyaami tsitiniriki.”¹⁶ Aritaki tsitiniityaaki, ariitapaja oimi, Jacob, ipoñaajaro iwaniki, osiyasi-tawajari Lea, okantawa-jiri: “Ontzimatyii pimaantyaana tsitiniriki ompinatyaari iwinki-niro yamakinari atomi.” Imatakiro Jacob imaantakaro Lea.¹⁷ Ari owaiyan-takiri Lea 5-tatsiri otomi, iwaiyan-takaa-kirori Jacob, tima ikimakiro Pawa okowako-takiri.¹⁸ Okantanaki Lea: “Iriitaki ipinatakinari Pawa, naphathari noimi notsipa-takaro nompira-tani.” Irootaki owaitakaan-tziriri iintsiti “Pinataantsi”. Tima iroka wairontsi Pinataantsi, irootaki ikantziri iñaaniki iriroriiti “Isacar”.¹⁹ Omotyaataki Lea pasini otomi, iriitaki 6-tatsiri.²⁰ Okantanaji Lea: “Ikamintha ipakinari Pawa

^d 30.14 iwankiri = trigo; iwinki-niro = mandrágora, owaiyan-tantyaari kooya

kamiithaantzi notomi. Imaantajyaana iroñaaka noimi, tima nowaiyantakiniri 6 itomi.” Irootaki owaitakaan-tziriri iintsiti “Apititaantsi”. Tima iroka waironsi Apititaantsi, irootaki ikantziri iñaaniki iriroriiti “Zabulón”. ²¹Ari owiraan-tawaaro Lea owaiyantzi, tzimaki osinto, opaitakiro Dina.

²²Tima kinkithasiri iwiro Pawa Raquel, imatakiniro okaratzi okowako-tziriri, motyaataji iroori. ²³Ari itzimakiri itanakarori otomi, okantanaki: “Ipyaakinaro Pawa nopasiki-waitzi ti nowaiyantzi. ²⁴Inkamintha yapiitinaro, inkantakai-yaaro nowaiyanti pasini.” Irootaki owaitakaan-tziriri yoka iintsiti “Apiitaantsi”. Tima iroka waironsi Apiitaantsi, irootaki ikantziri iñaaniki iriroriiti “José”.

Yamatawitakiri Jacob irikonkiri, ipiyatizakari irirori

²⁵Ikanta itzimaki José, ikantakiri Jacob irikonkiri: “¡Kokí! Iro nojataji nonampiki. ²⁶Pisinitinari naanajiri maaroni notomi aajatzi noina-payi, tima irootaki nantawai-wintakiri. Piyotana tsika nokanta namitako-tapiintakimi.” ²⁷Ari yakanaki Labán, ikantzi: “Noñaakiro itasonka-wintakina Pawa. Airo pijatzi, pisaiki-motina, thami anampityaarori aka.

²⁸Pinkantina pininti-rika nompinatimi pantawai-tani, aritaki nompina-takimi.” ²⁹Ikantzi Jacob: “Piyotzi awiroka tsika nokanta naamaakowin-tamiri pipira-payi.” ³⁰Ti ishiki-tzimotimi pairani. Irooma nariitaka naaka, aripaiti ishikitanaki pipira, tima itasonka-wintakimi Pawa. ¿Tsika-paitima ontzimi-motina naaka nowakai-yaariri picharini-payi?” ³¹Aikiro isintsi-tatzii Labán ikantziri: “¿Tsika ikaratzika pinintziri nompina-timiri?” Ikantzi Jacob: “Ti noninti pimpinatina. Aritaki napiitakiro naamaakowin-tyaamiri pipira. Iro kantacha, thami ankinkitha-waiti aririka onimotakimi nonkantimiri. ³²Nonintzi nojati ipiyotaka pipira, noyosiitiri yanini pipira ikaratzi kisaatatsiri. Noyosiitiri aajatzi pipira-payi kaninayi-tatsiri, iriitaki nasityaari naaka pimpinatinari naamaakowin-tyaamiri pipira-payi.” ³³Inkarati kisaari-payi tzimanaa-tsiniri, kaninayi-tatsi-ni aajatzi, iriitaki nasityaari naaka. Ari aminiro inkarati pimpinatinari, tima airo nayitzimiri pasitari awiroka. Ari piñiiri nopira-payi iyosiityaa kisaari, aajatzi nasiwai-tachari iyaninanka. Iriima kitamaarori, aajatzi kaari kanina-tatsi-niri, iriitaki pasi awiroka. Pinasityaari, tima kaari nasi.” ³⁴Ikantanaki Labán: “Ariwí,

^e 30.29 pipira-payi = ganado ^f 30.32-35 pipira = cabra, oisha. Iriitaki ikowa-piroitzi impirai-tyaari kitamaarori, aajatzi kaari tzimatsi-niri iyaninanka. Tima maaroni iyotaitzi ti itzima-piroitzi kisaari yanini oisha aajatzi kaninayi-tatsiri. Ari ikantzitari aajatzi cabrapayi. Irootaki ikantan-tariri Jacob irikonkiri, onimotan-tyaariri okaratzi ikowako-tziriri, airo ikiso-siri-tanta.

kamiithataki pikantanari.”³⁵ Iro kantacha Labán, inintaki yamatawitiri. Tikira impiriita itziniri ipira-payi, yitzitakari irirori inasitakari ikaratzi kanina-tatsiri aajatzi kisa-tatsiri. Ipakiri itomi-payi inspiratyaari.³⁶ Yaanakiri itomi-payi ipira intaina, okaratzi mawa kitaitiri yaniitaki. Irojatzí isaikanaki Jacob yaamaakowin-taniri ipira-payi irikonkiri. Titzimaita iyoti tzimatsi pasini imanakiri irikonkiri.

³⁷Yaaki Jacob airitonki inchasi-thaki, imisiryaa-kiro ññaitan-tyaarori onkitamaarosithakiti.⁸ ³⁸Iwakiniri iramintoki ipira-payi, ari iwanki-tawakaari ipokira irajiitzi nijaa.

³⁹Ikanta iwaiyan-tanaki ipira-payi, inasiyi-tanaka iyaninanka.
⁴⁰Inasitakari ipiyotakiri Jacob nasiwai-tachari iyaninanka, aajatzi ikaratzi kisaayi-tatsiri. Inasitakari irasi ikonkiri, aajatzi ikimitakiri irasi irirori.
⁴¹Ari ikantatziro Jacob iwiniri inchasi-thaki ikaratzi wathayi-tatsiri ipira ipokajiitzi irí imiri. Irootaki yantantarori Jacob onkini ññaayitiro ipira-payi inchasi-thaki iwanki-tawakai-yaarika. ⁴²Irooma ipokawi-jiita mathari-payi ipira, ti iwiniri inchasi-thaki. Irootaki yasitan-tariri Labán mathari-payi, iriima wathari-payi irasi Jacob. ⁴³Ari okanta ishikyaan-takariri Jacob ipira-payi, ikyaakoi-tari-payi, oshiki aajatzi impira-tani: tzimatsi sirampari-payi aajatzi kooya-payi. Antariiti ashaaran-taniri ikantanaka.^h

Siyaka Jacob

31 ¹Ikimaki Jacob ññaawaitzi iraniri-payi, ikantajiitzi: “Yayitakairi aniri maaroni ipira asitairi, ashaarantaka irirori.” ²Ññaakiri Jacob ikisa-siryaawaita ikonkiri, ti yaakamiitha-tajiri ikimiwitari pairani. ³Ari ññaanatajiri Pawa Jacob, ikantairi: “Pimpiyaji inampiitiki picharinini tsika isaiki pishininka-payi. Ari ankarati anta, airo nowapintaimi.”

¹⁷Owitsika-naka Jacob, yaanakiri ipirapayi ikyaakotakaanaari itomipayi aajatzi iinapayi.ⁱ

¹⁸Jataji Jacob Owintiniki isaikawita pairani iriri. Ari ikaratzi yamajiri maaroni ipira ipinaitaki-riri yantawaitaki anta Owintinitzi Tonkaarini.

Ikinkitatakota Jacob imankiyari Maninkari

32 ²²Okanta tsitiniriki tsika imaapaaki Jacob, piriintanaka, yaanaikiro apiti iina, apiti impira-tani, aajatzi 11 itomi, yoimontyaa-kiro intatzikirona Sakocharoni tsika imontyaapiin-taita.

²³Tima ithonka yoimontyaa-kiro aajatzi okaratzi tzimimo-tziriri. ²⁴Ari isaikanaki apaniroini Jacob, ari ññaasintsitakari aparoni atziri, irootaintsi inkitai-takotakairimi. ²⁵Ikanta ññaikiro atziri ti yiitsinampaitiri Jacob, iposaikiri iporichokiki ññaasintsitakarira, ichokiryaa-kiri.

⁸ 30.37 inchasi-thaki = álamo, avellano, castaño ^h 30.43 ipira-payi = oisha; ikyaakoi-tari-payi = camellos, asnos ⁱ 31.17 ikyaakoi-tari = camellos

²⁶Ari ikantzi atziri: “Papakaina, irootaintsi onkitaititi.” Ikantzi Jacob: “Airorika pitasonka-wintana, airo napakaimi.” ²⁷Isampitana-kiri atziri, ikantziri: “¿Tsikama pipaitaka awiroka?” Ikantzi irirori: “Nopaita Jacob.” ²⁸Ikantzi atziri: “Airo pipaitaja iroñaaka Jacob, pimpaitajyaa ‘Ñaasintsi-tasorintsiri’. Tima piñaasintsitakari Pawa, pikimitaa-piin-takiri atziri-payi, piitsinampaa-kiri.” Tima iroka waironsi Ñaasintsi-tasorintsiri, irootaki ikantziri iñaaniki iriroriiti pairani “Israel”. ²⁹Ari isampitana-kiri Jacob, ikantziri: “¿tsikama pipaitaka awiroka?” Ikantzi atziri: “¿Ipaitama pinintantarori piyotiro nowairo?” Ari itasonka-wintanakiri Jacob. ³⁰Irootaki ipaitan-tanakarori Jacob anta “Pawaporoni,” tima ikantana-kitzii: “Noña-a-poro-takiri Pawa, tizimaita nokami.” ³¹Ikanta isitowapa-jira ooryaatsiri, awisanaki Jacob Pawaporoniki. Okantakaaro ichokiryaa-poritakirira, ijashita-sitaka yaniitzi. ³²Irootaki kaari iwantari icharini-payi Israel iporichoki posiniri, tima ari ichokiryai-takiri pairani Jacob.

Yamanantaki Jacob kipatsi sikochaariniki

33 ¹⁸Ikanta ipiyajaro Jacob ipoñaajaro Okamiitha-pathatiki Tonkaarini, tikatsi awishimo-tirini, kamiitha yariitaka nampitsiki Sikochaarini saikatsiri Owintiniki. Ari iwanko-thaanti-yitapaari imontita-pajaro nampitsi Sikochaarini. ¹⁹Irootaki yamanan-takiniriri iipatsiti Siko-kintsi icharini-payi Hamor, owaitakaan-tziriri iñaaniki iriroriiti Siquem. Okaratzi ipinatakiro 100 ikithoki kiriiki, ari iwanko-thaanti-yitapaja. ²⁰Ari iwitsika-pajiri pomipirini-mintotsi, ipaitakiro “Pawa iriitaki Iwawani Israel.”^j

Israel ipaitaja iroñaaka Jacob

35 ⁹Ikanta ipiyaja Jacob ipoñaajaro Owintinitzi-pathati Tonkaarini, yapiitajiro Pawa iñaakaari, itasonka-wintairi. ¹⁰Ikantziri: “Piwairo onatzii Jacob, Airomaita pipaitaja tsika pipaitawita, Israel pimpaitajyaa.” Iwajiniri Pawa pasini iwairo Jacob. ¹¹Ari ikantanajiri: “Naaka Pawa Sintsi-pirori. Ari noshikyaa-jiri pitomi aajatzi inkarati pincharini-tajyaari. Noshikyaa-jiri pincharinitajyaari inkarati shininka-tawakaachani, aajatzi inkarati nasiyi-tajyaaro-ni ishinkinaka-tawakaiyaa tsika-rikapayi. Nompinkatha-ritakaa-yitajiri inkarati pincharini-yitajyaari. ¹²Aritaki nasitakaa-jyaamiro kipatsi nopakiriri pairani picharinini Abraham aajatzi Isaac.

j 33.20 Pawa iriitaki Iwawani Israel = El-Elohe-Israel

Irojatzi nasitakaa-jyaariri inkarati pincharini-tajyaari.”¹³ Irojatzi ipiyantanajari Pawa tsika ikinkitha-waitakaa-kiri Jacob.¹⁴ Ari yaanaki irirori Jacob aparoni mapi, ikatziya-thantha-takiro tsika ikinkitha-waitakaa-kiri Pawa. Isaitan-tanakaro yiinkantsi, aajatzi imiritaitari ontasorintsi-tantyaari.

¹⁵Ipaitana-kiro Pawapankoni tsika ikinkitha-waitakaa-kiri Pawa.

Kamaki Raquel

¹⁶Ikanta yawisana-kiro Jacob Pawapankoni. Ariitzimatata Posini-pathaniki, ari okatsi-tako-tapaaki Raquel onintzi ontzimaaniti. Oshiki okimaatsitaka owaiyantiri iintsiti.¹⁷ Okanta oñaakiro aminirori oshiki ikatsi-tzimo-takiro iintsiti, okantana-kiro: “Airo pitharowan-tari, tzimapaaki pitomi.”¹⁸ Aritaki kamimatanaki Raquel, opaitana-jiri otomi “Benoni”. Iriima asitariri ipaitakiri irirori “Benjamín.”^k ¹⁹Ari okanta okamantakari Raquel, ikitaitakiro awotsiki jatachari Posini-pathaniki, ipaitai-tziri aajatzi Tantapankoni.²⁰ Ipiriintaki Jacob antaro mapi tsika ikitaitakiro. Irootaki iroka mapi iyoitanti ari okitataari Raquel.

Ipmantaitakiri José

37 ¹Aritaki saikapaji Jacob Owintiniki tsika inampitaro pairani iririni.² Niroka ikinkitha-takoi-tziri itomi-payi Jacob.

Aritaki mainaritaki José tzimanaki 17 isarintsiti. Iriitaki aminapiin-tziriri ipira-payi itsipatari iririntzi-payi, otomi Bilha aajatzi asi Zilpa, iinapayi iriri. Iriitaki José kaman-tapiintziriri iriri yantayitziro kaaripirori iririntzi-payi.¹ ³Iriitaki José ininta-piro-tziri Israel, okantakaan-tziro itzimaki yantyasiparin-kakiini. Intyai-takiniri José aparoni waniinka-tachari iithaari.⁴ Ikanta iyojitaki iririntzi iriitaki José ininta-piro-tziri iriri, ikisaniin-tanakiri ti iñaanatana-jiri.

⁵Okanta apaata, imisiwaitaki José, ikamantakiri iririntzi-payi. Irootaki ikisaniinta-piro-tantanaka-riri.⁶ Ikantaki José: “Pinkimi nonkaman-timiro nomisitakiri.⁷ Noñaakiro asaikajiitzi owaantsiki, oososinakitziro awankiri-payi. Omapoka-sitanaka opiriin-tanaka noosotakiri naaka, tampatzika okatziya-naka. Irooma pasipayi awiroka oshonkapaa-kiro nasi naaka, otsinkasi-tanakaro.”⁸ Ari yakanakiri iririntzi-payi, ikantziri: “¿Pimpinkatha-riwintatyii-nama? ¿Awirokama ompirawai-tyaana-niri?” Irootaki ikisaniinta-piro-tantanaka-riri, ikimakiri ikinkitha-takiro imisiri.⁹ Apiitaka imisiwaitzi José, ikamantajiri iririntzi-payi. Ikantziri: “Tzimatsi pasini nomisitakiri. Noñaakiri ishonkakina ooryaatsiri, kasiri aajatzi 11 impokiro, osiyawai-takaro impinkatha-tatyinami.”¹⁰ Tima

^k 35.18 Benoni = Otomi Nowasirinka; Benjamín = Otomi Nakopirori. ¹ 37.2 ipira-payi = oisha

ti imanawityaaro José imisiri, ikamantakiri iriri aajatzi iririntzi-payi. Ari ikisatha-tanakiri iriri, ikantziri: “¿Ipaitama siyaka-wintachari pimisitakiri? ¿Nompinkatha-taatyimima naaka, piniro, aajatzi pirintzi-payi?” ¹¹Tima kisaninta iwakiri iririntzi-payi, iriima iriri pampitha-siri iwiro imisiri itomi.

¹²Okanta apaata, ijajiitaki iririntzi-payi José Sikochaariniki iwakaiyaari ipira-payi iriri.^m ¹³Ari ikantajiri Israel José, itomi, ikantziri: “¡Notomí! Nonintzi pijati Sikochaariniki, piñaatiri pirintzi-payi yaamaakowintari apira-payi anta.” Ikantzi José: “Aritaki nomatakiro.” ¹⁴Ikantzi Israel: “Pijati, piñaatiri pirintzi-payi tsika ikanta isaiki, aajatzi apira-payi. Impona pimpiyi, pinkaman-tapajina.” Jatanaki José ipoñaakaro otaapiiki Aripuro-taariniki, irojatzi yariitan-takari Sikochaariniki. ¹⁵Ari itzimpinaka anta José, imonthaaka aparoni atziri, isampitawa-kiri, ikantziri: “¿Ipaita pikowakowa-tziri?” ¹⁶Ikantzi José: “Nokowakowa-tatziiri nirintzi-payi. ¿Tima piyotzi tsika isaiki yaamaakowintari ipira-payi?” ¹⁷Ikantzi atziri: “Jaitijiitaki, nokimakiri ikantzi ijajiiti Tspajaariki.” Ari ijatanaki José ikowakowa-tajiri. Iñaajiri isaikajiitzi Tspajaariki. ¹⁸Ikanta iririntzi-payi José iñaawakiri ipokaki, tikira yariityaata tsika isaikajiitaki, ikaman-tawakaa-jiitanaka intsitokiri. ¹⁹Ikantawakaa-jiita: “Awotsikitaki misiwai-tapiin-tatsiri. ²⁰¡Pimpoki! Thami antsitokiri, antitiri omoronaki. Ankantzi-maityaa: ‘Wakari owantachari.’ Añaamatsiti tsika onkanyaa imisi-tapiintziri.” ²¹Ikanta ikimaki Rubén, inintzi yookakaa-wintirimi José airo iwasinonkaan-tari iririntzi-payi. Ikantanaki: “Airo awiri. ²²Apatziro pintitiri impiritamoroki saikaintsiri tonkaariki, tima ti okamiithatzi pakotasitiri. Airo paparaa-waitziniri iriraani.” Iro ikantanta-witari Rubén ti ininti iwaitiri José, impiyajiita iririki. ²³Ikanta yariitapaaka José isaikajiitaki iririntzi, isapoka-waki-niri waniinka-chari oyaninanka iithaari. ²⁴Ititakiri omoro-nakiki opiryaa-nakitaki. ²⁵Ari isaikajiitzi iwajiita. Irojatzi iñaantawa-kariri ipokajiitaki Ismael-iiti ipoñaakaro Wakaniki. Ikyaaakayitakiri ipirai-tani, yamayitaki kasankari, aawinta-rontsi, owaaki inchato, ijatakairo Apitantoniki.ⁿ

²⁶Ikantana-kiri Judá iririntzi-payi: “¿Tikatsira ayi awiri aririntzi, apatziro-machii amanakotiro awa-kiri? ²⁷Iro kamiitha-tatsi ampimantiri yayiri Ismael-iiti. Airo awa-waitziri, tima iriitaki aririntzi.” Onimotana-kiri iririntzi-payi okaratzi ikantakiri Judá. ²⁸Ikanta yariitapaaka Maimaniwini-satzi iyompari-taniri, inosikapa-jiri José omoro-nakiki. Iwawisaa-kiniriri Ismael-iiti, ipinatana-kiri ikaratzi 20 ipiwiryaa kiriiki. Irootaki yaantai-tanakariri José Apitantoniki.

^m 37.12-16 ipira-payi, apira-payi = oisha-payi   ⁿ 37.25 ipira-payi = camellos; owaaki inchato = mirra

²⁹Ikanta Rubén yaminawi-tapajari iririntzi, José, omoronaki, ti iñaapajiri, isara-nakiro iithaari okatsi-tzimo-niintana-kiri. ³⁰Ipiyasi-tanakari isaikaki pasini iririntzi-payi, ikantapaa-kiri: “¿Ti añajiri aririntzi? ¿Tsikama nonkantyaaka naaka?” ³¹Ipoña yaajitakironi iithaari José, iriranitantakaro iriraani ipira iwamaakiri.^o

³²Ityaankaji-niri iriri, ikantai-tapajari Jacob: “Paminiro iroka kithaarintsi noñaakiro, piyotiro iroorika iithaari pitomi.” ³³Iyotawajiro asitariri irootaki iithaari itomi, ikantanaki: “Irootaki iithaari notomi. Kimitaka iwakari owantachari, ithonka ipitharyaawaitakiri.”

³⁴Isaara-nakiro iithaari Jacob, antaro okatsi-tzimo-niintana-kiri, yooso-thaki-tanakaro mirimasi-tatsiri manthakintsi, osamani iwasiritako-waita-kari itomi ikamaki. ³⁵Oshiki poshinka-witaari itomi-payi, ari okimiwi-takari irisinto, tizimaita inintzi imposhinkai-tyaari. Aikiro iiraako-waita-tyaari itomi, ikantzi: “Airo nokara-takaaro nowasiritako-waityaari notomi, iroatzi noñaantapa-jyaariri naaka kaminkari-masiki.” ³⁶Ikanta yariijiitaka iyompari-tantaniri Apitantoniki, ipimantapa-jiri aajatzi José, yamanantawakiri jiwatziriri owayiri-payi ipaita Potifar. Iriitaki yoka Potifar inampinatari Faraón pinkatha-ritatsiri Apitantoniki.

Ikinkithatakota José aajatzi iina Ompiratariri

39 ¹Ikanta yaanakiri yompari-tantaniri José anta Apitantoniki, yamanan-tawakiri Apitantoni-satzi ipaita Potifar. Yoka Potifar jiwari owayiri-payi inatzii, inampina iwiri pinkathari Faraón.^p

²Iro kantacha Pawa itsipa-tapiinta-kari José, kamiitha isaikaki iwankoki Potifar, Apitantoniki. ³Iyotaki Potifar ompiratariri José itsipata-taari Pawa, tima itasonka-wintziri maaroni yantayi-tziri. ⁴Irootaki yaakamiitha-piro-tantanaka-riri, iwakiri yaminiri yatziriti iwankoki, inintakaa-kiri aajatzi yaamaakowin-tyaaniri maaroni tzimimo-tziriri.

⁵Ikanta yitanakaro José yaamaakowin-taniri Potifar tzimatsiri iwankoki. Ari itasonka-winta-piro-tanakiri Pawa iwankoki yoka jiwari Potifar aajatzi iwaniki. ⁶Ikanta imatakiro José yaamaakowin-taniri Potifar maaroni tzimimo-tziriri, ti okantzimo-waitanaari Potifar opaita-rikapayi, apatziro yaminayitzi opaita-rika iyaari. Timamiitha-niki ikanta irirori José, oshiki iniwisiryai-takari.^q ⁷Okanta apaata, aminamina-takiri iina ompiratariri, okantakiri: “Pimaantyaana.” ⁸Iro kantacha José ti yaapatyiyaaaro, ikantana-kiro: “Pinkimi nonkantimi. Nosaikira iwankoki ompiratanari, airo otzimawaitzi ompaityaa-rika kantzimo-tyaari-niri irirori. Timainintakaa-kinaro naamawin-tyaaniri maaroni tzimimo-tziriri. ⁹Naaka yawintaaka iwankoki piimi, tikatsi inthaña-pitha-tyaana. Apatziro ithañaami awiroka, tima iina iwimi. ¿Ipaitama nonkaaripiro-

^o 37.31 ipira = cabrito   ^p 39.1 yompari-tantaniri = Ismael-iiti   ^q 39.6 iyaari = pan

tzimo-tantyaariri Pawa?”¹⁰ Oshiki oñaasirinka-kiri José iroka kooya onintzi imaantyaaro. Titzimaita imaantyaaro.¹¹ Okanta apaata, ikyaapaji José iwankoki ompiratariri yantawaiti. Tima apaniroini osaikaki iina Potifar.¹² Ari airika-kotakiri iithaariki, okantamaitari: “Pimpoki pimaantyaana.” Isiya-pitha-tanakaro José, yookanakiro ikithaatari airikakiro iroori.¹³ Okanta oñaakiri isiya-pitha-tanakaro, yookanakiro ikithaatari airikakiro iroori,¹⁴ okaimana-kiri ompira-tanipayi, okantakiri: “Yamaki noimi ishininka Heber-iiti inthainka-waitai. Ipokasi-takina inintzi imaantyaana, nokaima-kotakiri.¹⁵ Ikanta ikimaki nokaimanaki, siyanaka, niroka yookanakiro iithaari.”¹⁶ Ari owakiro iithaari José omaamintoki, irojatzzi yariitan-tajari ompiratariri José iwankoki.

¹⁷Okamantawa-jiri oimi, okantziri: “Ikyaasi-takina amaapiintzi yoka ompira-tari ishininka Heber-iiti, inintawitaka ipinkatha-ryiinami.¹⁸ Ikanta nokaimanaki, siyanaka. niroka yookanakiro iithaari.¹⁹ Ari ikantawai-takinari pimpira-tani.” Antaro ikisanaka ompiratariri José ikimakiro okamantawa-jiriri iina.²⁰ Yairikana-kiri José, yasitako-takaan-takiri tsika yasitakoi-tziri ityaan-tani irirori pinkatha-ripirori. Osamani isaikaki anta José.²¹ Okantawitaka yasitakoi-takiri, aikiro itasonka-winta-tziiri Pawa yoka José, oshiki ikawintha-kiri. Ikantakaakaro Pawa yaapatyiyiiaari jjiwari aamawin-tariri asitako-taari-payi.²² Ari inintakai-takiri José yaamaakowin-tyaari irirori asitako-taari-payi. Tima okaratzi inintakaan-tziri José, yantaitziro.²³ Ti impomirintsi-waitanajyaa aamawin-tariri asitako-taari, tima iriitaki José aamaakowin-tanaa-riri maaroni. Tima ari yasi iwiro Pawa itsipatakari José, itasonka-wintapiin-takiri.

Ikamatantziro José misirintsi

40 ¹Ikanta Pakotantaniri imiritaitari aajatzi kotsiwin-tziriri, iwatsimaa-kiri pinkatha-ritatsiri Apitantoniki.² Tima yoka pinkathari Faraón, ikisakiri inampiri jjiwari pakotziriri imiri, aajatzi jjiwari kotsiwintziri.³ Ityaantaki-niri jiwatziriri asitako-taari, yasitakotawakiri. Ari isaikitzitari irirori José yasitakoi-tziri.⁴ Ikanta jiwatziriri asitako-taari, iwawisaa-kiniri José yaamaakowin-tyaari yokapayi. Oshiki osarintsi yasitakoi-takiri anta.⁵ Okantaka apaata, yoka asitakotaari pakotan-tziri aajatzi kotsiwin-tantatsiri, imisiwaitaki. Onasitaka imisitakiri aparoni-payi, onasitaka aajatzi okaratzi osiyakaa-wintari.⁶ Okanta okitai-tamanaji, pokamanaji José iniiiri yokapayi, inaaapaatziiri antaro iwasiritaka.⁷ Isampitapaa-kiri yokapayi, ikantziri: “¿Ipaita piwasiri-tantari?”⁸ Ikantajiitaji irirori: “Tzimatsi nomisitakiri, tikatsi-maita yotiro-niri ipaita siyakaa-wintachari.” Ikantzi José: “Pinkaman-tinaro pimisitakiri. Tima Pawa iriitaki matzirori iyotakaan-tziro misirintsi.”

⁹Ari yitanaka-rori ijiwari pakotan-taniri ikamantziri José okaratzi imisitakiri, ikantziri: “Noñaaki nomisiriki aparoni pankirintsi. ¹⁰Tzimatsi mawa otiwa. Noñaatziiro otyaaki-tanaki, irakayitanaki okithoki.”^r

¹¹Ari nairikakiro naaka irira-minto Faraón. Naamaitaro okithoki pankirintsi, nokathowaa-takiro. Naakomai-taniri Faraón nopakotziri.”^s

¹²Ari ikantzi José: “Iroka siyakaa-wintachari pimisiri: Mawatatsiri otiwa pankirintsi, irootaki mawa kitaitiri. ¹³Aririka awisaki mawa kitaitiri yamina-kotajimiro Faraón okaratzi pantzimo-takiriri, inintzi papiitajiro pantawai-tajiniri. Aritaki pimpakotajiri imiri, pikimitziro pairani. ¹⁴Aririka omatakyaa nokantaki-miri, airo pipyaakotana naaka. Pinkamantiri Faraón nositowan-tajyaari naari. Pinkaminthaa-jataina. ¹⁵Tima piman-taari nonatzi naaka, nopoñaakaro inampiki Heber-iiti. Ti onkamiithati yasitakoi-tina, tima tikatsi kaaripirori nantiri.”

¹⁶Ikanta ikimaki ijiwari kotsiwai-tatsiri iroopirori ikamantan-takiri José. Ikantana-kiri irirori: “Nomisitaki aajatzi naaka nopiwirika-kiro noitoki mawa kantziri ojaikitaki kitamaarori owaritintsi. ¹⁷Irooma mawatatsiri kantziri nopiwirika-kiro, ari ojaikitakari nasiwai-yitachari owaritintsi nompiriri Faraón. Ikanta ipokapaaki tsimiri-payi iwapaakaro nowakotakiri noitoki.” ¹⁸Ikantzi José: “Iroka siyakaa-wintachari pimisiri awiroka. Mawatatsiri kantziri mawa kitaitiri onatzii. ¹⁹Aririka omonkara-tapaa-kyaa mawa kitaitiri, ari yamina-kotajimiro Faraón pantakiri pairani, intha-takaan-takimi inchatoki, impokamaityaa tsimiri-payi iyaaro piwatha.”

²⁰Ari monkarataka mawa kitaitiri, ari yoimosirinkiro Faraón itziman-takari pairani. Antaro yoimosirinka-jiitaka itsipayi-takari inampiri-payi. Ari ikaimakaan-takiri ijiwari pakotatapiin-tziniriri imiritari aajatzi ijiwari kotsiwaintsiriri. ²¹Ikantajiri ijiwari pakotziriri imiritari: “Papiitajiro pimpakotajina nomiri.” Ari yapiitajiro ipakotajiri imiritari Faraón ikimitajiro pairani. ²²Iriima ijiwari kotsiwai-taniri, ithatakaan-takiri. Tima monkarataka ikantaki-riri José siyakaa-wintachari imisiri. ²³Iro kantacha yoka ijiwari pakotan-taniri, imaisan-takiri José, ti inkinkithasiri-tairi.

Ikamantantziro José imisiri Fararón

41 ¹Okanta awisaki apiti osarintsi. Ari imisitaki Faraón isaiki othapyaaki nijaa. ²Iñaatzii isitowapaaki nijaaki 7 wathantzi-payi vaca, owaniinka ikantayitaka. Ari iwajiitapaaka katarosi anta. ³Ipoña nijaaki isitowapaaki pasini 7 vaca, matha-poroki ikantayitaka, ikatziya-paaka tsika ikatziyaka pasini wathantzi-payi vaca. ⁴Ikanta mathari-payi vaca, iwanakari wathantzi-payi owaniinkatachari vaca. Ari

^r 40.10-11 okithoki = uva   ^s 40.11 pankirintsi = uva

isaakitanaki Faraón. ⁵Ikanta imaanaji aajatzi, imisitaki pasini. Iñaaki 7 opaki pankirintsi kamiitha okantayitaka, aparoni okanta owaato. ⁶Ipoña iñaaki pasini 7 opaki pankirintsi, tikatsi apantyyaa-roniri, kamakiyitaki okantakaaro tampyya kinapaintsiri isitowa-piintzi ooryaatsiri. ⁷Okanta pankirintsi kaari apantyyaa-roniri opaki, owanakaro pasini 7 opaki kamiitha-tatsiri okithoki. Ari isaakitanaki Faraón, iñaatzii imisiwai-tatzii. ⁸Ikanta ipiriin-tamanaja okitai-tamanaji oshiki okantzimo-siri-takari, ikaimakaan-takiri ñaawyatan-tani-ripayi aajatzi yotan-tani-ripayi ikaratzi tzimatsiri Apitantoniki. Ikinkitha-takiro Faraón okaratzi imisitakiri, tikatsi yotiro-niri opaita-rika siyakaa-wintachari imisiri.

⁹Ikanta ijwari pakotapiin-tziriri imiri Faraón, ikantakiri: “¡Pinkatharí! Tzimatsi nopyaako-takiri, owakira nokinkisiryaa-najiro. ¹⁰Tima pairani pikisakina, aajatzi pikimitaa-kiri jiwatziriri kotsiwai-tatsiri, pityaan-kakina isaiki jiwatziriri asitako-taari, pasitako-takaan-takina. ¹¹Ari imisiwaitaki ijwari kotsiwai-tatsiri, nomisititaka aajatzi naaka. Tzimatsi osiyakaa-wintari okaratzi nomisitakiri. ¹²Tzimatsi anta aparoni mainari ishininka Heber-iti, impira-tani inawita jiwatziriri owayiri-payi. Iriitaki nokamantaki okaratzi nomisitakiri, ikamantaki-naro irirori opaita siyakaa-wintachari. ¹³Omonkarataka maaroni ikantaki-nari. Napiitajiro nantawai-tajimi, iriima pasini ithataitakiri.”

¹⁴Ikanta ikimaki Faraón, ikaimakaan-takiri José. Sintsini imisitowaitakiri. Jatanaki yamii-takaan-tapainta José, ikithaa-tapainta pasini iithaari, jataki isaiki Faraón. ¹⁵Ikantawa-kiri Faraón: “Tzimatsi nomisitakiri, tikatsi-maita yotiro-niri opaita-rika siyakaa-wintachari. Iro kantacha nokimaki naaka pimatziro awiroka piyotziro siyakaa-wintachari misirintsi.” ¹⁶Ari yakanaki José, ikantanaki: “¡Pinkatharí! Ti noyotasi-tyaaro apaniroini, iriitaki Pawa yotakai-naroni osiyakaa-wintari pimisiri.” ¹⁷Ari ikinkitha-waitanaki Faraón, ikantana-kiri José: “Nomisitaki nosaiki othapyaaki nijaa. ¹⁸Noñaaki isitowapaaki nijaaki 7 wathantzi-payi vaca, owaniinka ikantayitaka. Ari iwawaijii-tapaaka katarosi anta. ¹⁹Ipoña noñaaki isitowapaaki pasini 7 vaca, matha-poroki ikantayitaka. Ti noñaapiinti aka Apitantoniki siyaari-niri yokapayi vaca. ²⁰Ikanta mathari-payi vaca, iwanakari pasini wathantzi-payi. ²¹Okantawitaka iwawitakari wathantzi-payi vaca, aikiro imathatatzii. Ari nosaaki-tanakiri. ²²Ipoña nomisitaki pasini, noñaaki 7 opaki pankirintsi, okitho-piro-tatzii iroori, owaniinka okantayitaka oshookantaro aparoni owaato. ²³Noñaatzii pasini pankirintsi oshookanaki 7 opaki, tikatsi apantyyaa-roniri, kamakiyitaki okantakaaro tampyya kinapaintsiri isitowa-piintzi ooryaatsiri. ²⁴Okanta pankirintsi kaari apantyyaa-roniri opaki, owanakaro pasini 7 opaki kamiitha-tatsiri okithoki. Tima nokamanta-witakari niwya-tani-ripayi, tikatsi yotiro-niri ipaita siyakaa-wintachari nomisitakiri.”

²⁵Ikantanaki José: “¡Pinkatharí! Apiti okarawita pimisiri, iro kantacha aparoni okanta ikamantzimiri Pawa yantiri. ²⁶Tima ikarataki 7 wathantzi-payi vaca, 7 osarintsi onatzi. Karatatsiri 7 opaki pankirintsi, 7 osarintsi onatzi aajatzi. Aparoni okanta pimisiri. ²⁷Ari ikimitakari 7 mathari-payi vaca, oyaatapaa-kiriri wathantzi-payi, 7 osarintsi onatzii. Karataintsiri 7 opaki kamakiyi-taintsiri okantakaaro tampyaa kinapaintsiri isitowa-piintzi ooryaatsiri, iro 7 osarintsi ñaitiro tashitsi. ²⁸Okaratzi nokaman-takimiri pinkatharí, irojatzí ikamantzimiri aajatzi Pawa onkarati yantiri. ²⁹Tima onkarati 7 osarintsi oshikiti pankiwai-rintsi maaroni Apitantoniki. ³⁰Impoña onkarati 7 osarintsi airo oshookaji pankirintsi. Tima piyakoityaaka onkantajyaa oshiki-witapaintyaa pankirintsi Apitantoniki. Aritaki ayimatakiri itashi ikaratzi nampitarori aka. ³¹Tima antaro onkantyyaa tashitsi, airo ñaitajiro owaritintsi oshikiwi-tapainchari pairani. ³²¡Pinkatharí! Aparoni okanta osiyakaa-wintari apiti pimisitakiri. Sintsiini omatajyaa, tima irootaki ikowakiri Pawa yantiro. Irootaki yapiitan-takarori imisimpyiimi. ³³¡Pinkatharí! Pamini yotaniri atziri jiwatiro-niri maaroni nampitsi Apitantoniki. ³⁴¡Pinkatharí! Pamini jiwari-payi jatatsi-niri maaroni nampitsiki tzimatsiri aka Apitantoniki. Iriitaki piyotiro-ni pankirintsi, irojatzí omonkara-tantakyaari 7 osarintsi oshiki-tapainti. Tima tsika-rika ontzima-piroti pankirintsi, yayi kapichiini iwapithaan-tyaaro.^t ³⁵Inthonka ikoyiuro okaratzi kithoki-tatsi-ni osarintsiki, impiri pinkatha-riyi-tatsiri nampitsiki iwapithaan-tyaaro, irootaki iyaari atziri-payi apaata. ³⁶Pimatiro piwapithaan-tyaaro pankirintsi maaroni nampitsiki, airo aantari atziri-payi itashi ariitakyaa-rika 7 osarintsi intashaiti maaroni Apitantoniki.”

³⁷Onimotana-kiri Faraón aajatzi inampina-payi okaratzi ikantakiri José. ³⁸Ari ikantanaki Faraón: “¿Arima añaaiki pasini atziri kimityaa-riniri José, isaikan-tasiri-tantari itasorinka Pawa?” ³⁹Ipithoka-sitana-kari José, ikantana-kiri: “Tikatsi pasini yotaniri anaimi-ni awiroka, tima Pawa oyotani-takayimirori maaroni iroka. ⁴⁰Awiroka jiwatatsi-niri nowinkatha-ripankotiki, inkimisan-tajimi maaroni atziri onkarati pinkantiriri. Apatziro nanaa-jimi naaka impinkathai-tina, tima pinkatha-ripirori nonatzii.” ⁴¹Aikiro ikanta-nakitzi faraón: “¡José! Naaka owakimi pijiwatiri maaroni Apitantonisatzi.” ⁴²Inothopaakiri Faraón iwiri irakoim-piki, iwakiniri irakoim-piki José. Ikithaa-taitakiri iroopirori, ithaano-takai-takari

^t 41.34 Kantako-tachari aka “yayi kapichiini iwapithaan-tyaaro” ontzimi-rika onkarati 5 ompiyotyaa pankirintsi, yaiti aparoni iwapithaan-taityaaro. Ari inkimitaitiro pasini onkarati-rika 5, yaiti aparoni. Ari inkantaitiro maaroni.

thatanintsi iwitsikai-tziri ooro.^u ⁴³Ititaitakiri isiyako-mintoki inampiri pinkathari, ikantai-takiri atziri-payi inkaima-jiiti, inkanti: “Pintyirowa-sityaari.” Ari yitanakaro José ijwatziri maaroni Apitantoni-satzi.

⁴⁴Ikantanaki aajatzi Faraón: “Okantawitaka naaka pinkatharitatsiri, iro kantacha awiroka inkimisanti maaroni Apitantoni-satzi, airo yantasi-waitaro inintziri irirori, onkarati pinkantiriri irootaki yantiri.” ⁴⁵Iwakiniri Faraón pasini iwairo José, ipaitakiri Zafnat-panea. Ipakiri iinanyaaro Asenat irisinto Potifera antyawi-yari-tatsiri nampitsiki Ñaapironiki. Ari yitanakaro José ipinkatha-riwintziri maaroni Apitantoni-satzi.

⁴⁶Tima yaantai-tanakariri José ñiiri Faraón, aritaki tzimaki 30 isarintsiti. Ikanta iwithatana-kari José pinkathari Faraón, jataki yaniitiro maaroni Apitantoni. ⁴⁷Oshikitaki pankirintsi okaratakira 7 osarintsi. ⁴⁸Monkara-tapaaka 7 osarintsi. Ithonka ipiyo-takaan-takiro José okaratzi kithoki-taintsiri pankirintsi aka Apitantoniki. Iwapithaantaka maaroni nampitsiki okaratzi kithoki-yitaintsiri owaantsiki. ⁴⁹Ipiyotaki José oshiki pankirintsi, osiyakaro impaniki tzimatsiri nijaaki. Omaapiro oshikitaki, ti iyotairo tsika-rika okaratzi.^v

⁵⁰Tikira ñaitiro tashitsi, iwaiyan-takaa-kiro iina José paitachari Asenat, tzimaki apiti itomi. Iwaiyan-takaa-kirori irisinto antyawi-yari-tatsiri nampitsiki Ñaapirorini. ⁵¹Itakarori itzimaki itomi ipaitakiri “Maisantaantsi”, tima ikantana-kitzii José: “Imaisan-takaa-kinaro Pawa nokimaatsi-waita, aajatzi inkimitajiri noshininka-payi.” Iroka wairontsi Maisan-taantsi, irootaki ikantziri ñaaniki iriroriiti “Manasés”. ⁵²Iriima pasini itomi ipaitakiri “Kithotaantsi.”, tima aikiro ikantana-kitzii José: “Ikitho-takaa-kina Pawa nampitsiki tsika nokimaatsi-waitaka.” Iroka wairontsi Kithotaantsi, irootaki ikantziri ñaaniki iriroriiti “Efraín”.

⁵³Aritaki monkara-tapaaki 7 osarintsi okithoki-piro-tanta-kari pankirintsi Apitantoniki. ⁵⁴Itanakaro karatatsiri 7 osarintsi ñaantaitakarori itashaaniin-taitaki, tima irootaki ikantzi-takari pairani José. Ithonka itashaitaki maaroni nampitsiki, irooma Apitantoniki ti ñiitiro, tima tzimatsi oshiki owaritintsi ipiyo-takaan-taitakiri.^w ⁵⁵Ikanta ñaakiro Apitantoni-satzi tashitsi, ijatasi-takiri Faraón inkampitiri owaritintsi. Ikantawa-kiri Faraón maaroni Apitantoni-satzi: “Pijatasitiri José, pantiro onkarati inkantimiri.” ⁵⁶Aritaki antitanaka tashitsi maaroni nampitsiki,

^u 41.42 iroopirori (kithaarintsi) = lino; Ikantai-tziri “iwiri irakoim-piki”, iriitaki isaantaitari akoimpiki, ithapai-takiri kamiithaini iyoitan-tyaariri ipaita asitariri. Aririka inkwi asitariri iyoitiri, ipothotziri kiriiki-tapo, iyontaa-maitari tsika-rika, koñaatanaki opothotanaka iwairo, kaari-rika iwairo, isiyakaaro. ^v 41.49 pankirintsi = trigo

^w 41.54-55 owaritintsi = pan

yasitaryaa-kaantaki José tsika iwapithaan-taitakaro owaritintsi impimantini Apitantonisatzi, tima aikiro omaapiro-tatyaa tashitsi. ⁵⁷Ari ipokajitaki Apitantoniki oshiki atziri poñaachari pasiniki nampitsi saikannampi-tzirori, inintzi yamananti owaritintsi ipiyo-takaan-tani José, tima ti ontzimaji owaritintsi pasiniki nampitsi-payi.

Jaitjiitakini Apitantoniki irrintzipayi José

42 ¹Ikanta ikimaki Jacob tzimatsi owaritintsi Apitantoniki, ikantakiri itomi-payi: “¿Ipaitama paminamintha-tawakaantari? ²Nokimaki tzimatsi owaritintsi Apitantoniki. Pijati pamanan-takiti, aajai = kari atashi.” ³Ari ijajiitanaki 10 iririntzi-payi José, itomira Jacob, yamananti owaritintsi Apitantoniki.^x ⁴Iro kantacha, ti isinitiri Jacob ijati Benjamín, iririntzi okaakiini José. Tima itharowakaa-tyaari iriri awishimotziri = kari kowiinkari.^y ⁵Ikanta ijajiitakini itomi-payi Israel, ari ikarajii-tanakiri pasini-payi atziri jatatsiri yamananti owaritintsi. Tima maaroni Owintiniki inaitakiro tashitsi.

⁶Iritakira José jiwatatsiri Apitantoniki, iriitaki pimantzi-niriri owaritintsi atziri-payi poñaayi-tachari pasiniki nampitsi. Ikanta yariijiitaka iririntzi José, ityiirowa-sitapaa-kari, yoiyootapaaka kipatsiki.^z ⁷Iyotawakiri José iririntzi-payi inaaawaki-rira. Ikimi-takaan-takari ti iyotiri, isinchiin-kata-tziiri isampitziri, ikantziri: “¿Tsikama pipoñaaka awirokaiti?” Ikantajiitzi irirori: “Nopoñaaro Owintiniki, nopoki namananti owaritintsi.” ⁸Tima iyowitawakari José iririntzi-payi, titzimaita iyotapajiri irirori-payi. ⁹Ari ikinkisiryaa-nakiro imisitakiri pairani José, ikantana-kiri iririntzi-payi: “¡Iitaimpyaa-wairintzi pinajiitzi! Pipokajii-tatzii paminiro tzimatsi-rika nonampiki kaari kisakowintachani piwayiri-tyaaro.” ¹⁰Ikantajiitzi iririntzi: “¡Ti pinkatharí! Apatziro nopokajiitzi namananti owaritintsi. ¹¹Maaroni nokarataki aponi ikanta asitanari. Kamiitha-siri nonajiitzi. Ti naaka iitaimpyaa-wairintzi.” ¹²Aikiro isintsi-tatzii José ikantziri: “Pithaiyaa, pipokajii-tatzii paminiro nonampi.” ¹³Ikantajiitzi iririntzi: “Naakaiti, nopoñaaro Owintiniki, nokarawi-jiita 12 nirintzi-tawakaa, aponi ikanta asitanari. Irojatzi isaikanaki pasini iyaapitsi nirintzi itsipatari asitanari. Pyaaka aponi, ti noñaajiri.” ¹⁴Yapiitana-kiri José ikantziri: “Aritaki nokantakimi. Iitaimpyaa-wairintzi pinatzi. ¹⁵Iroka noyotan-tyaamiri: Tima airo pijajiitaji pinampiki airorika pamanari iyaapitsi pirintzi. ¡Omaapiro-tatyaa!^a ¹⁶Apatziro impiyaji aponi pirintzi yaakitiri iyaapitsi. Irojatzi isaikawaki pasini-payi yasitakoi-tiri. Ari noñirori omaapiro-rika

^x 42.3 owaritintsi = trigo ^y 42.4 Yoka Israel, irootaki pasini iwairo Jacob.

^z 42.6 owaritintsi = trigo ^a 42.15-16 Omaapiro-tatyaa = Tima añaatsi pinkathari Faraón (paminiro Oíñaaron-tzirori Ñaantsi-payi: ‘¡Tima añaatsi Pawa!’

pikantaki-nari. Aririka pinthaiya-kyaa, awiroka iitaimpyaa-wairintzi. ¡Omaapiro-tatyaa!”¹⁷ Yasitako-takaan-takiri José maaroni iririntzi-payi okaratzi mawa kitaitiri. ¹⁸ Okanta omonkarataka mawa kitaitiri, ikantajiri: “Nopinkatha-tziri naaka Pawa. Aririka pinkimisantina, airo pikamajiitzi. ¹⁹ Omaapiro-rika pikamiitha-siri-jiitzi, pookanaki aparoni pirintzi yasitakoi-tiri, pijataji awiroka-payi paanaji owaritintsi iyaari piwaiyani-payi. ²⁰ Aririka pamakiri iyaapitsi pirintzi, ari noyotiri omaapiro pikantaki-nari. Airirika, aritaki pinkamaki.” Imajiitakiro okaratzi ikantaki-riri iririntzi, José.

²¹ Ari ikantawakaa-naka irirori: “Tima omaapiro ti anisironkatiri aririntzi, ti ankimisantiri ikantawi-takairi pairani: ‘Airo piwasinonkaa-waitana,’ añaawitakari ikimaatsi-waitaka. Irootaki añaantarori iroñaaka asinonkaa-waita aroka-payi.” ²² Ari ikantanaki Rubén: “Tima nokantawitakami pairani airo piwasinonkaa-waitziri aririntzi. Ti pinkimisanta-jiitina. Ontzimatyii atsipityaaro iroñaaka iwasankitaa-wintaitajiri ikamakira.” ²³ Titzimaita iyojiiti ikimakiri José okaratzi ikinkitha-waijiitzi. Tima inkinkitha-waitakayiri José iririntzi-payi tzimatsi owaaka-kotziriri iñaani inkimatha-tantyaariri. ²⁴ Ari ijapitha-tapaintziri José iririntzi-payi, iraanaka. Ipoña ipiyapaaka isaikajiitaki, ikinkitha-waitakaa-pajiri. Yaakiri Simeón, yooso-takaan-takiri, maaroni iñaajii-takiri. ²⁵ Ikantakiri impira-tani ijaikitiniri owaritintsi, yoipyaaajiniri iiriikiti, intiyyitainiri owaritintsi. Impawajiri aajatzi iwanajyaari awotsiki. Imataikiro ikantakiri José.^b

²⁶ Ari ikyaakaa-najiri ipira-payi owaritintsi, jaitjiitaji.^c ²⁷ Ikanta arijiitajani tsika imaajii-tapaaki, yaminakiro ititantarori owaritintsi aparoni iririntzi, inintzi impiri iyaari ipira. Iñaatzii ititaka iiriikiti, iwaitaki-niri opaantiki ititaminto. ²⁸ Ikantziri iririntzi-payi: “Piñiiri noiriikiti yoipyaaaja-nari. Yoka aka.” Antaroiti itharowa-jiitanaki, piyonkawaitanaka, ikantawakaa-jiita: “¿Tsikama inkantajairika Pawa?”

²⁹ Ikanta yarijiitaja Owintiniki, ikamantapa-jiri asitariri okaratzi awishi-motakiriri, ikantapa-jiri: ³⁰ “Isinchiin-kawaitakina iñaanatana pinkatha-ritatsiri anta, isiyakaan-takina naakami iitaimpyaa-wairintzi, naminatziiro inampi. ³¹ Ari nakanakiri naaka, nokantana-kiri: ‘Kamiithari atziri nonajiitzi, ti naaka iitaimpyaa-wairintzi. ³² Nokarawijiita 12 nirintzi-tawaka, aparoni ikanta asitanari. Tzimatsi aparoni pyainchari, ti noñaajiri nontsipa-tajyaari. Iriima iyaapitsi irojatzi isaikanaki irirori Owintiniki itsipatari asitanari.’ ³³ Ikantana-kina irirori: ‘Ari noñaantakyaami omaapiro-rika pikantana kamiitha atziri pinajiitzi. Pookanakina aparoni pirintzi, pimpiyi awiroka-payi paanaji owaritintsi iyaari piwaiyani-payi. ³⁴ Ontzimatyii pamajinari iyaapitsi pirintzi. Ari

^b 42.25 owaritintsi = trigo ^c 42.26-27 ipira-payi = asnos; owaritintsi = trigo

noñiimiri omaapiro pikantanari kamiitha pinajiitzi, ti pikimityaari iitaimpyaa-wairintzi. Ari napakaajiri pirintzi, kantatsi pamananta-waiti nampitsiki tikatsi thañaa-pitha-tyaamironi.’ ”

³⁵ Ikanta isokapajiro owaritintsi, iñaatzii ititako-yitaka iiriikiti. Antaro itharowa-jitanaki imatzitana-karo iriri, tima iñaakiri ititako-yitaka iiriikiti. ³⁶ Ikantzi Jacob: “Irootaintsi pinthonki-tinari pirintzi-payi. Ti añaajiri José, ari pikimitaa-kiri iroñaaka Simeón. Aikiro pikowatzii payitinari Benjamín. Antaro okantzimo-niintakana naaka.” ³⁷ Ikantana-kiri Rubén asitariri: “Pisinitinari Benjamín, naaka aamaakowin-tyaarini. Aritaki namajimiri. Airorika namajiri, piwamairi apitiroiti notomi naaka.” ³⁸ Yapiitana-kiro Jacob, ikantanaki: “Airo nosinitziri iyaatimi pirintzi. Tima kamaki José iririntzi okaakiini irirori, aparoni ikanta isaikanaji. Tzimatsi-rika awishi-motakirini, awiroka kantakaan-tironi nonkaman-tajyaari, kaari ayinani nantyasiparinka, nowasirinka aajinani.

Piyaja Benjamín Apitantoniki

43 ¹ Aikiro ojatatzii itashaitzi maaroni nampitsiki. ² Tima inthonkajiro Israel owaritintsi yaakitziri itomi-payi Apitantoniki. Ikantajiri itomi-payi: “Pijati, pamanan-taati kapichiini owaritintsi ayaari.”^d ³ Ikantzi Judá: “¡Apaá! ikantawajana yoka atziri nopiyan-tajari: ‘Airorika pamanari iyaapitsi pirintzi, ti noninti pimpiya-sitajina.’ ⁴ Aririka pisinitakiri naanakiri iyaapitsi, aritaki nojataki namanantaati owaritintsi. ⁵ Airorika pisinitziri, airo nojatzi. Tima aritaki ikantzi-tawaana: ‘Airorika pamiri pirintzi, ti noninti pimpiya-sitajina.’ ” ⁶ Ikantanaki Israel: “¿Ipaítama piwasinonkaan-tanari? ¿Ipaíta pikaman-tantakariri tzimatsi iyaapitsi pirintzi?” ⁷ Ari ikantajiitzi itomi: “Oshiki isampitakina tsika nokaratzi, ikantana: ‘¿Ainiro isaiki asitamiri? ¿Tzimatsima pasini pirintzi?’ Ti onkanti nonthaiyaa, ontzimatyii nakiri isampitanari. ¿Tsikama noyotan-takyaari inintatzii nayiniri iyaapitsi nirintzi?” ” ⁸ Ikantzi Judá: “¡Apaá! Anintzi-rika añaajiiti, pisinitiri iyaapitsi iyaatanakina, naaka aamaakowin-tyaarini. Aritaki nojatanaki iroñaaka, ajai = kari atashi maaroni. ⁹ Naaka pinatimini opaita-rika awishi-motakirini. Airorika noipyaaaji-miri, naaka pooko-tapiintajiri irojatzii nonkamakotajiri. ¹⁰ ¡Apaá! Apiti-mi nompiyakimi namananti ayaari, airomi atzimawin-tziro akinkitha-waitzi.”

¹¹ Ari ikantanaki asitariri: “Tikatsi nonkinakairo nonthañiiaari iroñaaka pirintzi, pimatiro. Payitanakyaa tzimatsiri anampiki pimpiyaari atziri. Pintiti kapichiini itziritaitari, yaarato, kasankari, kipishaari aajatzi pasotziki.”^e ¹² Paanaji pasini kiriiki panaakairi ikaratzii paanakiri chapinki, pimpapajiri iiriikiti ititakaa-waji-miri, aamaiyaa

^d 43.2 owaritintsi = trigo   ^e 43.11 kipishaari = mirra

ipyaakotakityaari ititakaantawajamiriri. ¹³Pijati piñaajatiri atziri, paanakiri pirintzi. ¹⁴Onkamintha inkan-takai-yaaro Pawa Sintsi-pirori inisironka-tantawajyaa-miri, isinitan-tajyaariri pasini pirintzi aajatzi Benjamín. Iroorika inintzi Pawa yapirotyaa notomi-payi, omatyaata.”

¹⁵Imatakiro itomi-payi Israel yaanaki impasityaariri José, yaanajiri iiriikiti yoipyaaaji-niri, yaanaji pasini kiriiki impinatirori owaritintsi yamajiri. Yaanakiri aajatzi Benjamín, jaitijiitaki Apitantoniki. Yariitaaro isaikira José.

¹⁶Ikanta iñaawakiri José yariitapaaka Benjamín, ikantana-kiri inampiri irirori: “Paanakiri ariitapain-chari nowankoki, piwamaakaanti nopira, pinkotsi-takaan-tiri, nonintatzii nakyootiri yokapayi intampatzika-tapaakirika ooryaatsiri.” ¹⁷Imatakiro inampiri José okaratzi ikantaki-riri. Irijatzi aanakiriri iwankoki. ¹⁸Antaro itharowa-jiitanaki iñaakiro ikinakai-takiri iwankoki José. Ikantawakaa-jiita: “Piñiiri iitaimpyaawaita yoka. Iitaimpyaa-tyaari iiriikiti yoipyaaakairi chapinki. Kimitaka yantawai-takaa-tyai inkimi-takaan-tairi yatziriti, ari inkantzi-takyaari aajatzi apira-payi.”^f ¹⁹Ikanta yariitapaaka iwankoki, ikinkitha-waitakaa-paakiri inampiri José. ²⁰Ikantziri: “¡Ñamisa, Jiwarí! Ari nopokaitzi chapinki namanantzi owaritintsi. Ti nothaiya. ²¹Ikanta nopiyanajaro, arijiit-taana tsika nomaapaaki. Naminakiro nowantarori owaritintsi, noñaatziiri ititaka kiriiki. Titzimaita ipyaawaita, irojatzi ikaratzi noipyaaaji-miri. ²²Namaki pasini kiriiki nompina-tirori owaritintsi naanajiri. Ti noyomaityaa ipaita-rika otitajiriri kiriiki namitakari chapinki.” ²³Ikantzi inampiri José: “Airo pitharowa-siwaita. Aamaiyaa iriitaki Piwawani, Iwawani Asitamiri otitajimiriri kiriiki. Tima naaka aawakiri kiriiki pipinataki-rori owaritintsi.” Ikanta inampina José, imisitowa-kaan-takiri Simeón, yamaitajiri isaikaki iririntzi-payi. ²⁴Ari ikarajiitanaki ikyaanaki iwankoki José, ipapaakiri nijaa inkiwa-kiitzi-tyaari, ipakiri iwariti, aajatzi ipira-payi.^g ²⁵Tima iyojiitaki aritaki inkarati iwajiityaa José, owitsika ikantajiitaka impawakiri ikaratzi yamakiniriri aririka yariitapaa-kyaa tampatzika ooryaatsiri.

²⁶Ikanta yariitapaaka José iwankoki, ipakiri okaratzi yamayitakiri iririntzi inampiki. Ipinkatha-tanakiri, yoiyootanaka kipatsiki. ²⁷Ari isampitana-kiri José, ikantziri: “¿Sintsijiitatsimi? ¿Saikatsi piri pikantakinarí antyasiparitaki? ¿Katsi awishimotirini? ¿Irojatziima yañii irirori?” ²⁸Ari yapiitana-kiro yoiyoo-tasitari ipinkatha-tziri, yakanakiri ikantziri: “¡Pinkatharí! Saikatsi pimpira-tani, asitanari. Ti imantsiya-waiti, irojatzi yañii.” ²⁹Ari yaminanakiri José ikatziya-yitaka, iñaatziiri Benjamín iriitaki owaiyani irinero irirori. Ikantanaki: “¿Iriima iyaapitsi pirintzi pikantanari?” Ari ipithoka-sitana-kari Benjamín, ikantana-kiri: “¡Mainarí!

^f 43.18 apira-payi = asnos   ^g 43.24 ipira-payi = asnos

¡Inkamintha Pawa tasonka-wintimini!”³⁰ Antaro iraa-siri-tanaka José iñaawajiri iririntzi. Ikyaanaki shintsiini imaapiintzi, ari irawai-takari.³¹ Ikanta itonkakiro iraa, ikiwa-poro-tanaja, sitowapaji, ikantapaaki: “Piyiiti owaritintsi.”³² Onasita iwakoitaki-niri iwariti José, ari ikimitai-kiniri iririntzi-payi, aajatzi Apitantoni-satzi itsipa-tani José. Tima ipinkakaan-tani Apitantoni-satzi intzipatyari ishininka-payi Heber-iiti.³³ Ari imisaika-kaan-takiri José iririntzi-payi, yitanakari itarori itzimi irojatzí iyaapitsiki. Okiryaaantsi ikantajii-tanaka iririntzi-payi José, iñaakiri imisaika-kiri itarori itzimi irojatzí iyaapitsiki.³⁴ Itsipa-takiri José iririntzi-payi okaratzí tzimatsiri iwamintoki. Iriitaki ipapiro-taki Benjamín owaritintsi, anaanakiro okaratzí ipakiriri pasini-payi. Kimosiri ikantaka José itsipatakari iririntzi-payi, irawaijiitaki.^h

José aajatzi iriraminto

44 ¹ Ari ikantajiri José inampiri: “Pintitawajiniri oshiki owaritintsi onkarati yaawyiiri ipira, pintitaji-niri aajatzi iriikiti opaantiki itatiminto. ² Pintitakairi aajatzi opaantiki itiminto iyaapitsi niraminto kiriiki-naki, pintsipataa-kiniri iriikiti ipinataki-rori owaritintsi.” Imatakiro inampiri José okaratzí ikantaki-riri.ⁱ ³ Okanta okitaiti-tamanaji, ityaantajiri José iririntzi-payi ikyaaako-tanaari ipira-payi.^j ⁴ Tikiramintha intainati ijataji, ikantajiri José inampiri: “Piyaatawajiri ananinka-naintsiri, pinkantiri: ‘¿Ipaítama pikositan-tanari, tima naakamiithatimi awiroka? ¿Ipaítama pikositan-tanakarori kiriiki-naki iramintotsi? ⁵ Iriraa-minto onatzi nojiwariti, irootaki iñaawya-tantapiintari. ¡Kaaripirotakimi!’ ”

⁶ Ikanta iyaatawajiri inampiri, ikantapaa-kiri okaratzí ikantawakiri José. ⁷ Ikantajiiitzi irirori: “¿Ipaítama pikantan-tanari? Ti namityaaro naaka pikantaki-nari. ⁸ Tima piñaakina nopjyaaro Owintiniki, noipyaaaji-miri kiriiki ikaratzí noñaakiri itita opaantiki notatiminto. ¿Ipaítama nonkosi-tantyaariri iriikiti pijjwariti aajatzi yooroti? ⁹ Paminiro irira-minto ompiratamiri, aririka piñaakiri itzimi amakironi, iwamaitiriita. Irooma naakapayi ompirataari nonatyii iwankoki pijjwariti.” ¹⁰ Ikantzi inampina José: “Aritaki nomatakiro pikantakiri. Aririka noñaakiri amakirori iramintotsi, apatziro nompira-tyaari. Iriima pasini-payi tikatsi nonkantiri, ijatajiita.” ¹¹ Sintsiini iwayii-tanakiro itiminto, aparo-payi yosiryaa-yitanakiro. ¹² Tima yoka inampiri José ithonka yaminakiro itiminto-payi, yitanakari itakarori itzimi irojatzí iyaapitsiki. Iñaatziro otitaka iramintotsi itimintoki Benjamín. ¹³ Isaraa-nakiro iithaari-payi, tima

^h 43.34 Aririka ontzimi iririntzi aponi iwathatsiti, iriima Benjamín ipaitakiri irirori 5 wathatsi. ⁱ 44.2 owaritintsi = trigo ^j 44.3 ipira-payi = morapayi = asnos

oshiki okatsi-tzimo-siri-tanakiri. Ikyaa-kaa-najiri aparo-payi ipira, piyanaka nampitsiki.^k

¹⁴Ikanta ariitapaja Judá iwankoki José itsipatakari iririntzi-payi, ainiro isaiki José iwankoki. Ityiirowa-sitapaa-kari, yoiyootapaaka kipatsiki ipinkatha-tziri. ¹⁵Ari isampitawajiri José, ikantziri: “¿Ipaitama pantakiri? ¿Tima piyoti noyotziro naaka noñaawya-tantzi?” ¹⁶Ikantziri Judá: “¿Pinkatharí! Ti noyoti ipaita nonkantimiri ¿Tsika nonkantyaaka piyotan-tyaari? Apatziro iyotzi Pawa tzimatsirika nokinakaa-sita-kari. Yoka nokarajitaki aka: naakataki pimpira-tyaa nontsipa-tyaari iñaakoi-takiri piraminto.” ¹⁷Ikantanaki José: “Airo omata pikowawitari awiroka. Apatziro nompira-tyaari iñaakoi-takiri niraminto. Irooma awiroka-payi tikatsi nonkantimi, kantatsi pijataji isaiki asitamiri. Tikatsi antawintha-timini.”

Ikinkithatakota Judá ikantakowintziri Benjamín

¹⁸Ikanta Judá itsitoka-paakari okaakiini José, ikantziri: “¿Ñamisa, Pinkatharí! Nonintzi nonkantimi kapichiini. Ti noninti pinkishina, tima pikimitakari awirokami Faraón. ¹⁹Tima pisampi-takina chapinki, pikantakina: ‘¿Tzimatsi asitamiri? ¿Tzimatsi iyaapitsi nirintzi?’ ²⁰Tima nokaman-takimi naaka: ‘¿Jii! Tzimatsi asitanari antari-kona-taintsiri, tzimatsi aajatzi iyaapitsi nirintzi owikaran-tarori itzimi irantyasiparin-kakiini asitanari. Iitako-tani iwiri asitanari, iriitaki owiraan-tarori itzimi pasiniki iina asitanari. Tzimawi-tacha pairani pasini nirintzi, kamaki irirori.’ ²¹Tima ari pikantana aajatzi: ‘Pamakiri nonintzi noñiiri.’ Tima pinintatzii piñiiri. ²²Nokantaiyanakimi naakaiti: ‘¿Pinkatharí! Airo isinitziri asitanari impoki, aririka yookanakiri asitanari, aritaki inkamaki.’ ²³Iro kantacha pikantakina awiroka: ‘Aiorika pamiri pirintzi, airo okantzi papiitairo piñaajina.’ ²⁴Okanta nojataji pairani, nokaman-tapajiri asitanari okaratzí pikantaki-nari. ²⁵Ipoña ikantaana asitanari: ‘Pijati papiitiro pamanantaati kapichiini ayaari.’ ²⁶Nokantana-kiri naaka: ‘Aiorika nayiri iyaapitsi nirintzi, airo okantzi nojati. Aiorika iyaatana irirori, airo isinitana atziri noñiiri.’ ²⁷Ikantana-kina asitanari: ‘Piyotzi awirokaiti apitimachiini owaiyantaki piniro-thori. ²⁸Aritaki ijapitha-takina aparoni, ti noñaajiri irojatzi iroñaaka. Tima nokantaki: “Omaapiro iwakari katsimari owantachari.” ²⁹Aririka paanajiri pasini notomi, ompaityaa-rika awishi-motakirini, awiroka kantasi-tyaaroni nonkaman-tyaari, airo aajana nantyasiparinaka, iro nowasirinka owamaajinani.’ ³⁰Piñaakiro, oshiki yitakari asitanari iyaapitsi, aiorika naanajiri yoka nirintzi mainari, ³¹ari inkamaki asitanari. Naakaiti kantasi-tyaaroni inkaman-tyaari, airo aajiri yantyasiparinaka, irootaki wamairini

^k 44.13 ipira = imorani = asno

iwasirinka. ³²Nokantakiri aajatzi asitanari: ‘Naaka kantasi-tyaaroni ompaita-rika awishi-motakirini iyaapitsi. Airorika noipyaajiri nirintzika, naaka pooko-tapiintaji irojatzi nonkama-kotajiri.’ ³³Irootaki nokowantari pinkimi-takaan-tina pimpira-tani. Naaka impoyii-tyaarini yoka mainari. Pisinitiri ijataji iyaatana-jiri nirintzi-payi. ³⁴¿Paitama noñaakapajiriri asitanari airorika naanajiri nirintzi? Tima ti noninti noñiiri iwasiri-waityaa asitanari.”

Iiyotakaajari José iririntzipayi

45 ¹Ti yamawitapajiro José kantzimotakariri, ikaimanaki ipiyojiitaka yatziriti, ikantzi: “¿Pisitowawaki maaroni!” Tikatsi aparoni yatziriti saikanain-tsini. Ari ikamantakiri iririntzi-payi, ikantziri: “Naaka pirintzi.” ²Antaro iraanaka. Ikimakiri maaroni Apitantoni-satzi, ikimitzitakari aajatzi saikatsiri iwinkatha-ripankotiki Faraón. ³Ari ikantziri iririntzi-payi: “Naaka José. ¿Irojatzima yañai asitairi?” Antaro itharowanaki iririntzi-payi itsipatakari okaakiini. Ti yakanakiri.

⁴Aikiro ikantatziiri José: “Pimpoka-jiiti okaakiini.” Ikanta ipokajii-tapaaki, ikantziri: “Naaka José, pirintzi. Naakataki pipimantaki pairani, yamanantakina Apitantoni-satzi. ⁵Iro kantacha, airo okantzimo-waitami pipimantakina. Tima Pawa ontyaantakinari aka nowawisaakotaji oshiki atziri. ⁶Aritaki awisaki apiti osarintsi inaitziro tashitsi nampitsiki. Ainirotatsi 5 osarintsi airo okithotzi pankiwai-rintsi, onkanta-wityaa impanki-witaityaaro. ⁷Tima iriitaki Pawa kantakaarori nitantakarori nopokaki naka aka, airo yapirotanta piwaiya-nipayi aka kipatsiki. Irootaki piñaantaarori awiroka-payi iroopirori awisako-taantsi. ⁸Aritaki okantari, iriitaki Pawa amakinari aka, kaari awirokaiti. Irijatzi owakinari nonkamantapiintajiri Faraón inkimi-takayina naakami iriri, nojiwatiri impiratani-payi, nopinkatha-riwintakiri maaroni Apitantoni-satzi. ⁹Pijatanaki sintsiini asitairiki, pinkantapajiri: ‘Iroka ikantzi pitomi José: “Ipinkatha-ritakaakina Pawa aka Apitantoniki. Pimpokanaki sintsiini, piñiina. ¹⁰Pinampitapajyaaro aka Okaakijaariki, pintsipa-tajyaari pitomi-payi aajatzi picharini-payi, ari piwapajiriri pipira-payi, maaroni tzimimo-tzimiri. Ari pintsipatapajyaanari aajatzi naaka. ¹¹Aritaki nompawajimi piyaari awiroka, pitomi-payi, aajatzi ikaratzi saika-panko-tzimiri, airo okowityii-motanta-waitami. Tima ainirotatsi 5 osarintsi intashiniin-taiti.”’ ¹²Piñaakina awiroka pitsipatakari aririntzi Benjamín, naakajaantaki ñaawaitzirori iroka ñaantsi. ¹³Pinkamantapajiri asitairi piñaakina nopinkatha-riwintantzi Apitantoniki. Pinkamantapajiri aajatzi tsika okanta piñaakiro aka. ¿Pisintsitanaki pijati pajaatiri asitairi!” ¹⁴Ari yawithanotanakiri José iririntzi Benjamín, oshiki iraawaitaka. Ari ikimitzitakari aajatzi Benjamín oshiki iraawaitaka yawithanotakiri José. ¹⁵Ipoña inintaporotanakiri José maaroni iririntzi, yawithanotanakiri,

oshiki irayimotakari aparo-payi. Okanta awisayitaki iroka-payi, yaripro-tanaari iririntzi-payi José.

¹⁶Okanta anta iwinkatha-ripankotiki Faraón, ikimaitaki ikantaitzi: “Ari yariijiita iririntzi José.” Ari ikimosiritanaki Faraón, ari ikimitakari ikaratzi itsipa-nampitari. ¹⁷Ikantzi Faraón: “¡José! Pinkantiri pirintzi-payi inkyaakaa-yitanairi imorani ijatai Owintiniki. ¹⁸Yaajatiri asitamiri aajatzi maaroni pishininkapayi. Aritaki nompakiri iroopirori kipatsi aka Apitantoniki. Yanintai-yaaro okaratzi tzimatsiri aka. ¹⁹Iroka pinkantiri pirintzi-payi: ¡lyi! Paanaki siyako-minto-tsipayi tzimatsiri aka Apitantoniki, irootaki paman-tajyaariri iinchii-riki, kooya-payi aajatzi asitairi. Impokajiiti maaroni. ²⁰Airo pitakowaitasitaro okaratzi tzimimotzimiri anta, tima okaratzi yashaaran-taita-kari aka Apitantoniki, awirokaitira asitajyaaroni.”

²¹Imatakiro itomi-payi Israel ikantakiri Faraón. Ipawajiri José siyako-minto-tsipayi. Ipawajiri aajatzi owaritinsi iwanajyaari awotsiki. ²²Ipawajiri aajatzi owakira-ripayi kithaarintsi inkithaatanajyaari. Iriima Benjamín ipawajiri 300 ikithoki kiriiki, aajatzi 5 kithaarintsi. ²³Ipakaantakiri asitariri ikaratzi 10 mora, ikyaakaa-yitakiniri iroopirori tzimatsiri aka Apitantoniki. Imataki pasini 10 mora kooya, ikyaakaakiro opani pankirintsi, aajatzi pasini owaritinsi, irootaki iyaari asitariri awotsiki, impokana-kirika.¹ ²⁴Iwitha-tawaari José iririntzi-payi ijajiitaji, ikantawajiri: “Ti noninti pinkisa-wakaiyaa awotsiki.” ²⁵Ikanta ipiyajiitaa ipoñaajaro Apitantoniki, irojatzi yariitan-taari Owintiniki isaikira iriri. ²⁶Ikamantapajiri asitariri, ikantapajiri: “¡Apaá, irojatzi yañii iyi José! Ipinkatha-riwintantzi irirori Apitantoniki.” Tikatsi inkantanaki asitariri, ti inkimisanta-wityaari ikantziriri. ²⁷Aikiro ikamantatziiri okaratzi ikantawakiriri José. Iñaawakitziiro siyako-minto-tsipayi okaratzi ityaan-takaantakiri José isiyako-tantanakyaari, antaro ikimosiritanaji. ²⁸Ikantanaki: “¡Nokimaki ainiro yañii notomi José! Ontzimatyii nojati noñaapajiri tikira nokamana-kiita.”

Ariitaka Jacob Apitantoniki

46 ¹Ari ijatanaki Israel, yaanakiro maaroni tzimimotziriri. Ikanta iwiraaka Kantapiro-jaariki, ipomitapa-jiniri yatsipitakaani Iwawani iririni. ²Okanta otsitinitanaki iñaanatakiri Pawa imisiriki Israel, ikantajiri: “¡Jacob!” Ari yakanaki irirori, ikantzi: “Ipaitaka Pawá” ³Ikantziri: “Naaka Pawa, Iwawani pirini. Airo pitharowa-waitzi pijati Apitantoniki, aritaki noshikyaa-kimiri anta inkarati pincharin-tajyaari. ⁴Aritaki ankarati anta Apitantoniki, tima naaka oipyaajirini apaata picharini-payi isaikawi-takyaa anta. Tima iriitaki pitomi,

¹ 45.23 mora = asnos; opani pankirintsi = trigo; owaritinsi = pan

José tsipatyaa mini apaata pinkama-jirika anta.”⁵ Ikanta yawisaki Jacob isaikawitapaaka Kantapiro-jaariki. Titanaka siyakominto-tsiki ityaantakiri Faraón aakitiri, itsipatakari iinchii-riki aajatzi kooya-payi.⁶ Ari ikaratzi yaanakiri ipira-payi, aajatzi okaratzi tzimimotakiriri Owintiniki. Jataki Jacob Apitantoniki itsipatakari ishininka-payi okaakiini irirori.⁷ Ari ikaratzi yaanakiri maaroni itomi-payi irirori, irisinto-payi, icharini-payi, aajatzi irisaro-payi, maaroni.

Iiñajiri Jacob itomi, José

²⁸ Tima tikira yariityaa Jacob Apitantoniki, ityaantakiri Judá inkantiri José: “Inintatzii apaa pimonthai-yaari Okaakijaariki.” Ikanta yariijitaka Jacob Okaakijaariki,²⁹ ikantanakiri José impiratani-payi: “Piwitsikinaro nosiyako-minto, pamakinaro.” Jatanaki José imonthaa-wajyaari asitariri Okaakijaariki. Ikanta iñawajiri iriri, yawithanotawajiri, antaro iirayimotawaari.³⁰ Ari ikantakiri Israel itomi: “¡José! Kantatsi ironaaka nonkami, tima noñaaporotajimi, ainiro pañii!”³¹ Ari ikantanakiri José iririntzi-payi aajatzi icharini-payi iriri, ikantziri: “Ari pisaika-jiitawaki aka, nonkamantawakiri Faraón, nonkantiri: ‘Ariitaka niritntzi-payi, itsipatakari icharini-payi asitanari, ipoñaayitakaro Owintiniki, ipokajii-tatzii intsipatapajyaana naaka.³² Yamayitakiri ipira-payi, maaroni tzimimo-tziriri irirori. Tima irootaki yamijiitari iriroriiti yaamaakowintari ipira-payi.”^m ³³ Aririka inkaimakimi Faraón isampitimi, inkantimi: ‘¿Ipaita pantawai-ritari pinampiki?’,³⁴ pinkanta-jiiti awiroka: ‘Apatziro namijiitari naamaakowintari nopira, nosiyakotari ikantayita pairani nocharinini.’ Aritaki pimatakiro pinampityaaro Okaakijaariki. Tima ti inintziri Apitantonisatzii intsipatyaa aamaakowin-tariri ipira-payi.”ⁿ

Ikinkithawaitakari Jacob iwinkathariti Apitantonisatzii

47 ¹ Jataki José ikamantziri Faraón, ikantakiri: “Ariitaka asitanari ipoñaakaro Owintiniki. Tima saikapaaki Okaakijaariki, itsipayitakari niritntzi-payi, yamayitakiri ipira-payi, aajatzi okaratzi tzimimo-yitziriri iriroripayi.”^o ² Ari iyoyaaki José 5 iririntzi, yamakiri isaiki Faraón iñiiri. ³ Ikanta Faraón isampitawakiri iririntzi-payi José, ikantziri: “¿Ipaitama pantawaititari awiroka-payi?” Ikantajitzi irirori: “¡Nowinkathariti! Pirawairintzi nonajitzi naaka, nosiyakotari tsika ikanta pairani nocharinini.”^p ⁴ Ikantzitanaka aajatzi: “¡Pinkathari! Nopokatzi nonampityaaro aka, tima antaro okantaka tashitsi Owintiniki, tikatsi iwajyaa nopira-payi. Irootaki nonintantari pisinitina nonampityaaro

^m 46.32 ipira-payi = oisha, vaca   ⁿ 46.34 ipira-payi = oisha   ^o 47.1 ipira-payi = iroishati, ivaca-ti   ^p 47.3 pirawairintzi = aamaakowin-tariri oisha

Okaakijaariki.”^q ⁵Irootaki ikantantanakari Faraón ikantziri José: “Tima pokaki piri aajatzi pirintzi-payi intsipa-tajyaami. ⁶Tima maaroni kipatsi okaratzi tzimatsiri Apitantoniki, awirokataka aminakaan-tzirori. Piñaakiri Okaakijaari, ari inampityaaro irirori-payi, tima oshiki okamiithataki kipatsi anta, tikatsi siyaaroni. Tzimatsi-rika pishininka yotzirori yaamaakowintari ipiraitari, pinkantiri yaamaakowintyaanari nopira-payi naaka.”

⁷Ari yayitanakari aajatzi José asitariri iñiiri Faraón. Iwithatapaakari Jacob pinkathari Faraón. ⁸Isampitawakiri Faraón, ikantziri: “¿Tsikama okaratzika tzimain-tsiri pisarintsiti?” ⁹Ikantzi Jacob: “Tzimaki 130 nosarintsiti nokinakinataki tsikarika-payi. Tikira noñaamaitaro naaka ontzimi oshiki nosarintsiti ikimiyitaka nocharinini. Iro kantacha noñaamaitakaro kowiinka-yitatsiri.” ¹⁰Ikanta iwithatanaari Jacob pinkathari Faraón, ipiyapithatanaari. ¹¹Ari ipakiri José ishininka-payi iroopirori kipatsi anta Apitantoniki, ari inampijiitakaro, imatakiro ikantakiriri Faraón. Ari okanta otzimantakari iipatsiti iriri aajatzi iririntzi-payi ipaitai-tziro ‘Itomyaani Ooryaatsiri’. ¹²Tima aikiro ipatziiri José iyaari iriri, iririntzi-payi aajatzi maaroni ishininka-payi, ipiri okaratzi kowityii-moyi-tariri.”

Ikamantanari Jacob itomipayi intasonkawintaitiri

49 ¹Ari ikaimakiri Jacob maaroni itomi-payi, ikantakiri: “¡Notomí! Pimpoka-jiiti okaakiini, tima nonkaman-tatyimiro onkarati awishimo-timiri apaata.

² ¡Itomi-payi Jacob! Pimpoka-jiiti okaakiini pinkiman-tyaari.
Pinkimisantiri asitamiri Israel.

³ Awiroka Rubén, nojiwari notomi,
Nosintsinka nowimi, tima awirokataka jiwatapain-tsiri,
Awiroka itakaro ipinkathai-tzimi, otzimimo-tzimi piñaapironka.

⁴ Ari okaratapaaki piriipirotsi, tima pikimi-tapiinta-witaro osinchaatzi
nijaa.
Okantakaaro piwinka-tharyaa-kinaro nomaa-minto, piman-takanaro
notsipatari.

⁵ Awiroka Simeón aajatzi Leví, pirintzi piwawakaa-jiita,
Tima piwamaa-minto piwayitajiro pichakopiti.

⁶ Airo notsipa-taami tsika papato-tapiinta.
Tima oshiki otyaanakami pairani pimasirinka, piwamaaki oshiki
atziri.

Oshiki pisamasiryaakari, pikaraa-kitzi-yitanakiri ipira.^s

⁷ Kowiinka okantanaka piyatsimanka,

^q 47.4 nopira-payi = oisha   ^r 47.12 iyaari = pan   ^s 49.6 ipira = toro

- Tima omaapiro pikisanaka.
Naaka oiwaraa-jimini, pinampi-tajyaaro tsika aakotajiro iwairo
Jacob,
Tima nonasiyi-tajyaari pincharini-tajyaari anta tsika impaitaitiro
Israel.
- 8 Irooma awiroka Judá, kantakaapiro iwajimi pirintzi-payi.
Pairika-kintsiyi-tajiri inkarati kisaniiin-timini.
Ipinkatha-yitajimi pirintzi-tajyaari.
- 9 Awiroka notomi, Judá, pikimityaari yanini kashikari inkara-takiro
iwari yatsikani.
Inaryaa-waita kipatsiki, yoiyoota ikimi-takotari antari kashikari.
¿Ipaitama matironi iñaasirinkajiri?
- 10 ¡Notomí! ¡Judá! Ari intzimaji pincharini-tajyaari, irasi iwiro
impinkatha-riwintanti,
Tikatsi aapitha-tajirini iwinkatha-riminto yairikakiri,
Irojatzi impokan-tajyaari asipro-tyaaroni iwinkatha-riminto,
Iriitaki inkimisan-tawajiri nasiyitachari ishininka-tawakaa.^t
- 11 Iriitaki oosotako-tirini ipira anta oponkitziki pankirintsi imiritaitari,
Ikiwantyaaro iithaari imiritaitari, tima oshiki-piro-tatzii chochoki.^u
- 12 Tima kamiithaaki ikantaka, anaanakiro ochiinkaatzii imiritaitari.
Kitamaaro okantayita iraiki anaanakiro okitamaarotzi oyaaki
thomitsi.^v
- 13 Iriiima Zabolón inampi-tajyaaro inkaari-thapyaaiki,
Tsika aatapiintaji amaatako-mintotsi.
Tsika anta owiraa-thapi-tajyaa Simaaki.
- 14 Iriiima Isacar inkimi-tajyaari sintsi ipiraitari ikyaakai-tziri,
Iriitaki otyiirowa-piintachani ikyaapiintaitzi airo inintzi yaniitaji.^w
- 15 Ikanta iñaawakiro kamiitha okantanaka nampitsi, kamiitha
imakoryaa-waitaitzi,
Oiyootanaka yanatakaitiri.
Tima mairi ikantaka ikimi-takai-takari ompirataari.
- 16 Iriiima Dan iwakowin-tajiri ishininka,
Ikimitaakiro pasini-payi ipinkatha-riwin-tajiri ishininka-payi
Israel-iiti.
- 17 Inkimi-tajyaari Dan maranki isaiki awotzi-nampi,
Iriitaki atsika-kitairini ikyaakoitari,

^t 49.10 asipro-tyaaroni iwinkatha-riminto = Siloh   ^u 49.11 ipira = mora = pollino, asna; imiritaitari = vino. Kantako-tachari aka “iriitaki oosotako-tirini ipira anta oponkitziki pankirintsi imiritaitari,” irojatzi osiyaro inkantaiti “Oshiki-piro-tatzii pankirintsi imiritaitari, ti intakoityaaro pankirintsi iwamairo owaiyani imorani.”

^v 49.12 imiritaitari = vino   ^w 49.14 ipiraitari ikyaakai-tziri = mora, asno

- Iwaryaa-maityaari kyaakotariri.*
- 18 ¡Pawá! Nawintaami awiroka piwawisaako-tajina.
- 19 Yoka Gad, oshiki imaimani-tajiri owayiri-payi.
Iro kantacha, aritaki pipiya-takyaari.
- 20 Yoka Aser, oshiki-tzimo-tajiri iwankiri iwajyaari,
Iroopirori owaritintsi onatyii, onkimi-tajyaaro iwariti
pinkatha-ripirori.ʸ
- 21 Yoka Neftalí, inkimi-tajyaari maniro tikatsi asitako-waitirini,
Owaniinka ikantayitya iwaiyani.
- 22 Yoka José, ikimitaro pankirintsi oshooka-thapyaa-tziro nijaa.
Oshiki okithonitzi,
Ithonka atiiyi-takiro otanto nampitsi.
- 23 Oshiki ikisaniin-tajiri asiwinthatarori piyaamini,
Imanatantaro chakopi,
Yasi iwiro iñaasirinkai-tziri.
- 24 Tima yoka José sintsishimpa ikantaka irirori,
Oisokiro iwakiro ipyaamini.
Ikamintha Iwawani Jacob Sintsi-pirori,
Okamintha iwairo aamaakowin-tantaniri, kisakowin-tariri Israel.
- 25 Inkamintha Iwawani piri, iriitaki nisironka-tajimini.
Iriitaki Pawa Sintsi-pirori, tasonka-wintajimini.
Opoñaaro itasonka-wintani jinoki inkitiki.
Opoñaaro itasonka-wintani inthopoyaaki inkaariki.
Opoñaaro itasonka-wintani owaaki thomitsiki aajatzi
yamaarin-tsiki.
- 26 Tima okaratzi iyomitaanajamiri piri intasonka-wintantai-tyaamiri,
Aanaanakiro okaratzi iyomitaakinari asitanari naaka.
Airo othonkaa, irojatzi apaata ompyaan-tajyaari otzisi.
Osiyawai-takaro osaika-patziito-tantyaarimi José iroka-payi
yomitaantsi,
Tima iriitaki iyoshitaikiri ikarajiitaki iririntzi-payi, iriitaki
iriipiro-taatsini.
- 27 Yoka Benjamín, inkimi-tajyaari atsikan-taniri.
Yananinka iwawai-tamanaja yatsikani,
Okanta oshiityaaki yanti-tawakaari tzimaaran-tapaintsiri.”

Ikamantakari Jacob

28 Iriitaki itomi-payi Israel, tsika impoñiiyaa inkarati 12 nasitachani ishininka-tawakaa-jiita. Irootaki iroka ñaantsi-payi ikaminaa-kiriri iriri intasonka-wintaitan-tyaariri aparo-payi ikarajiitakira. 29 Ikantakiri itomi-

x 49.17 ikyaakoitari = caballo y 49.20 owaritintsi = pan

payi: “Kapichiini-tapaaki nonkaman-tyaari. Nonintzi nontsipa-tajyaari nocharinini, pinki-tatina anta impiritanakiki iwaniki Efrón ishininka Tharowan-taari-nisatzi. ³⁰Ipaitai-tziro anta Apitinaki, yaminakoi-tziri isitowa-piintzi ooryaatsiri, anta Yiinkantomasi Owintiniki. Tima irootaki yamanan-takiri pairani acharinini Abraham itsipataakiro iwani Efrón, aajatzi irasi Tharowan-taari-satzi tsika okitataaja iina. ³¹Tima ari ikitai-takiri nocharinini Abraham itsipataaro iinani Sara, aajatzi nirini Isaac itsipataaro asitanarini Rebeca. Aritaki noki-tatairori aajatzi naaka noinani Lea. ³²Tima irona kipatsi aajatzi omoronaki anta, iriitaki ishininka Tharowan-taari-satzi piman-taki-niriri pairani acharinini.” ³³Ikanta ithonkakiro Jacob iyomiya-tanjiri itomi-payi, onaryaanaka, kamanaki. Jataki itsipa-siri-tapaajari icharinipayi.

Ikamantakari José

50 ¹⁵Tima kamaji irirori Jacob, ari ikinkithasiri-jiitanaka itomipayi Jacob, ikanta-wakaajiita: “Kimitaka ari inkisaniin-tanakai iroñaaka José, ari impiyawin-tajyaa okaratzi awaaripiro-waitakiri pairani.” ¹⁶Irootaki ityaantantakari kantirini José: “Pinkimi okaratzi ikantaki piri tikira ikamiita, tima ikantaki: ¹⁷‘Pinkowakotiri Jose’, pinkantiri: “Paapatyaajiri pirintzipayi, pimaisantiro iwaaripirowaitakimi, tima oshiki ikimaantsitakaawaitakimi.” Irootaki nokowantari paapatyaajyaari pirintzipayi, tima iriitzitaka impiratani Iwawani asitamiri.” Tima iraacha irirori José ikinkitha-waitakairira ityaan-kani iririntzi-payi. ¹⁸Irojatzi yariitan-tapaa-kari iririntzi-payi José, ityirowa-sitapaa-kari, yoiyoo-tapaaka kipatsiki, ikantapaakiri: “Naakayitaki pimpira-tani.” ¹⁹Ari ikantzi José: “Airo pitharowan-tawaitana iyí. ¿Naakama Pawa? ²⁰Tima pininta-jiiwitaka pairani awiroka piwaaripiro-tinami, iro kantacha iyotzimai-takaro Pawa okaratzi kaaripiro-tatsiri pantawi-takari, ikantakaakaro irirori kamiitha okantzimo-tantaa. Tima okaratzi awishimowi-takanari naaka, irootaki añaantaarori iroñaaka yawisako-yitaji oshiki atziri. ²¹Airo pitharowan-tawaitana. Aritaki nompayi-takimi piyaari awiroka, aajatzi piwaiya-nipayi.” Irootaki ikantakiri José ikinkitha-waitakaakiri kamiitha iririntzi-payi, inimo-takaajiri.

²²Irojatzi inampijiitaro José anta Apitantoniki, aajatzi maaroni icharini-payi iriri. Tima okaratzi 110 osarintsi yañaaki José. ²³Iñaayi-tanjiri icharini-payi itomi-payi irirori Efraín. Iñaanajiri aajatzi itomi-payi Maquir. Yoka Maquir, iriitaki itomi Manasés pasini itomi José. ²⁴Okanta apaata, ikantakiri José iririntzi-payi: “Oyotapaaka kapichiini nonkaman-tyaari, iro kantacha awotsikitaki Pawa inisironka-tajimi, imisitowa-yitaimi pisaika-witaka iroñaaka aka nampitsiki, imisaikajimi pasiniki kipatsi ikasiyaka-kiriri pairani acharinini Abraham, Isaac

aajatzi asitairini.” ²⁵Aikiro ikantana-kitziiri José iririntzi-payi, ikantziri: “Imapirotatyaa, aritaki impokaki Pawa inisironka-tajimi. Iro kantacha, nonintzi pinkanta-pirotina awiroka-payi. Paanajinaro apaata notonki-poroki.” ²⁶Ari ikamajiri irirori José anta Apitantoniki, okaratzi 110 isarintsiti. Itziritai-takiri yiinkantsi iwathaki, iwakoi-takiri.

ÉXODO

Ikimaatsi-waita-kari Israel-iiti anta Apitantoniki

1 ⁶Okanta apaata, kamaji irirori José, iririntzi-payi, aajatzi ikaratzi itsipatakari ipokajitaki pairani. ⁷Iro kantacha aikiro ijatatzi ishikijitzi irirori Israel-iiti, tikatsi kantirini. Tima ithonka inampitan-takaro maaroni Apitantoniki.

⁸Okanta apaata tzimaji Apitantoniki owakirari pinkathari, titzimaita inkimakotiri José okaratzi yantakiri inampiki. Iriitaki kantapaa-kiriri ishininka-payi Apitantoniki, ikantziri: ⁹“¡Ashininká! Oshikitaki Israel-iiti anampiki, iriipiro ikantajitaka, tima yanaanakai arokaiti.” ¹⁰Ontzimatyii amini tsika ankinakairo airo ishikitanta, aamaiyaa ontzima-minthati owayiritaantsi, ari yaapatyaa-wakyaari ikaratzi kisaniintairi, impithokasitanakai arokaiti, aritaki ijayitaji isaikajiiwitakani anampiki.” ¹¹Ari yitanakaro Apitantoni-satzi imapiro-tziri impira-waitari Israel-iiti, iwitsika-kaakiri apiti nampitsi, ipaitai-tziro “Manchakironi” pasini ipaitai-tziro “Itomyaani Ooryaatsiri”. Irootaki iwaaranta-pankoti pinkathari Faraón. Oshiki ikimaatsi-waitakaa-kari Israel-iiti impira-yitakari, iwayitaki aminayi-tirini tsika yantawai-takairi. ¹²Tima imapiro-witai-tatyaari Israel-iiti ikimaatsi-takaitari, aikiro ishikitatzii irirori. Tima itharowakaantatyaari Apitantoni-satzi yokaiti Israel-iiti. ¹³Aikiro imapiro-wita-tyaari Apitantoni-satzi impira-waitari Israel-iiti. ¹⁴Antaro iwatsimaakiri Israel-iiti impira-witai-takari, yaakowin-takaro itaakaitziri kipatsi iwitsikan-taityaarori iwanko-payi, aajatzi yantawai-takai-tziri owaantsiki. Tima oshiki ikimaatsi-takaayi-takari.

¹⁵Ikanta pinkatha-ritatsiri Apitantoniki ikinkitha-waitakaakiro Sifra aajatzi Fúa, tima irootaki aminirori kooya-payi Heber-iiti owaiyantzi, ikantakiro:^a ¹⁶“Paminiro kooya-payi Heber-iiti aririka owaiyantayiti. Iriirika sirampari tzimatsini, piwamairi. Iroorika kooya airo piwamairo.” ¹⁷Titzimaita antiro kooya-payi ikantawi-takarori pinkatha-ritatsiri Apitantoniki. Tima pinkatha owiri iroori Pawa, ti owamaayitiri

---

^a 1.15,16,19,20 Heber-iiti = Israel-iiti

sirampari iinchaaniki. ¹⁸Irootaki ikaimakaan-tantakarori pinkatharitatsiri Apitantoniki, ikantakiro: “¿Ipaita kaari piwamaantari sirampari iinchaaniki?” ¹⁹Okantajiitzi iroori: “¡Pinkathar! Tima ñaapiro onajiitzi kooya Heber-iiti, ti onkimi-tyaaro Apitantoni-sato, tikira nariityaa naminiro owaiyanti, aritaki tzimaanitaki.” ²⁰Irootaki inisironka-tantakarori Pawa kooya-payi aminirori Heber-iiti otzimaa-niyitzi. Ari okanta ishiki-piro-tanta-kari Heber-iiti, tima aikiro ijatatzi otzimimotziri isintsinka. ²¹Tima okimisantziri Pawa iroori kooya-payi aminirori owaiyan-tayitzi Israel-iiti, irootaki ishikyaan-takanirori owaiyani-payi iroori. ²²Ikanta Faraón, ikantajiri ishininka-payi Apitantoniki, ikantziri: “¡Pinkimi Noshininka-payi! Pookiri nijaaki maaroni sirampari owaiyani Heber-iiti, iroorika kooya airo pookayi-tziri iroori, añaayiti.”

Itziman-takari Moisés

2 ¹Ikanta aparoni ishininka Leví-iti yaaki iina. Tima iroka iina irojatzí ishininka Leví-iti. ²Ari itzimaki otomi. Tima kamiithaaniki ikanta iinchaaniki. Irootaki omananta-kariri iriniro. Tima mawa kasiri omanawi-takari. ³Tima ti onkantapaji omaniri iinchaaniti, aaki tsiwoo owitsiñaantakaro pitsi. Otitakiri iinchaaniti, owamaata-kotakiri osimpina-thapyaataki nijaa. ⁴Ari otyaan-kakiro iritsiro iinchaaniki, okatziyaka intyaatsikaini aminako-wintiri opaita-rika awishimo-tirini iinchaaniki.

⁵Ari ojataki nijaaki irisinto Faraón okaata. Kinawai-tapaaki ompiritatani-payi nijaa-thapyaaki. Oñaatziro irisinto Faraón anta tsiwoo osiimpina-thapyaataki nijaa, okaimakiro ompiratani, okantziro: “Pimpoki, pamakiro tsiwoo amaataintsiri nijaaki.” ⁶Okanta asitaryaa-wakiro tsiwoo, oñaatziiri ititaka iinchaaniki, ayimatakiri ishinka. Oshiki itako-siri-tanakari iroori, okantanaki: “Iriinchaaniti inatzi Heber-iiti yoka.” ⁷Ari okantanaki iritsiro iinchaaniki, okantziro irisinto Faraón: “¿Ti pininti nonkaimimi noshininka thotaimirini iinchaaniki?” ⁸Okantzi irisinto Faraón: “Jii, nonintzi. Pijati pinkaimaiti.” Jatanaki mainaro, okaimapain-tziri iriniro iinchaaniki. ⁹Okanta opokapaaki okantawakiro: “¡Kooyá! Paanakiri yoka iinchaaniki pikimotatakainari, aritaki nompinatakimi.” Aanajiri iriniro iinchaaniki, okimotatakaajiri. ¹⁰Ikanta ikimotataki iinchaaniki, opajiro irisinto Faraón. Okimita-kaan-tari iririkami owaiyani iroori, irootaki owaitakaan-tziriri “Aajaawiri” tima onkanta-jiitzi iroori: “Nijaaki naakiri”. Tima iroka wairontsi Aajaawiri, irootaki ikantziri iñaaniki irirori “Moisés”.

Siyaka Moisés

¹¹Ikanta yantari-piro-tanaki Moisés, jataki yariitari ishininka-payi, iñaapaa-tziiri oshiki yantawai-takayi-tziri. Imonthaa-kotantaka ishininka

Moisés ipasawai-tziri Apitantoni-satzi. ¹²Ithonka yaminanaki tikatsi-rika ñiirini, iwakiri Apitantoni-satzi, ikitata-nakiri impanikiitiki. ¹³Okanta okitaiti-tamanaji yapiitakiro ijataji, iñaapaa-tziiri yanta-wakaa-jiita ishininka irirori. Ikantziri antanta-tsiri: “¡Ashininká! ¿Ipaíta piwatsinaa-waitantariri ashininkatari?” ¹⁴Ari yakanaki, ikantzi: “¿Ipaítama owakimiri awiroka pimpira-tyaana? ¿Pikowatziima piwina, pikimitaakiri chapinki Apitantoni-satzi?” Ikanta ikimawaki Moisés, antaroiti itharowanaki, isiyakaantzi iyotakoi-takiri iwakiri chapinki Apitantoni-satzi. ¹⁵Ari ikimaki irirori Faraón, inintanaki iwiri Moisés. Irootaki isiyantakari Moisés ikinanakiro Maimaniwiniki. Ari inintzi inampityaaro anta. Thointapaaka ikaapiin-taitzi nijaa.

¹⁶Tima anta Maimaniwiniki ari inampitarori antyawiyari ipaita Reuel, tzimatsi 7 irisinto irirori. Ari ojajiitaki iroori ayi nijaa irajiitiri ipirapayi asitarori.^b ¹⁷Ari ipokajii-tapaaki ikaratzi aamaakowin-tariri ipira-payi anta, ithañaa-pitha-takaro ayimi nijaa. Irootaki ijatantanakari Moisés inkisako-wintyaaro, yaapaaki irirori nijaa ipakiri nijaa opirapayi. ¹⁸Okanta opiyajiitaja mainaro-payi owankoki, isampita-wajiro asitarori: “¿Ikatzimaitaka pipiyapaaka?” ¹⁹Okantajiitzi iroori: “¡Apaá! Noñaaki Apitantoni-satzi anta, iriitaki kisakowin-takanari ithañaa-pitha-tanaro nijaa aamaakowin-tariri ipira-payi anta. Iriitaki kitatakinarori nijaa, yoitakiri apira-payi.” ²⁰Ari ikantanaki Reuel: “¿Tsika iroñaaka irirori? ¿Pinkaimiri impoki iyaa. Ipaítama pookanta-nakariri?” ²¹Ari okanta isaikan-tapaa-kari Moisés iwankoki Reuel. Okanta apaata yoka Reuel, ipakiri Moisés irisinto, opaita Séfora, inantakaro. ²²Ari owaiyantakiri itomi, ikantanaki Moisés: “Pasini-satzi nonatzii naaka aka, kaari nonampi.” Irootaki owaitakaan-tziriri itomi “Pasini-satzi”, tima iroka wairontsi Pasini-satzi, irootaki ikantai-tziri iñaaniki irirori “Gersón”.

²³Okanta apaata kamaji pinkatha-riwi-tachari Apitantoniki. Aikiro ikaminthaajiitayaa Israel-iiti tima omapiro isintsiwin-taitziri yantawai-takai-tziri. Irootaki ikimanta-kariri Pawa jinoki iwasiri-waijiitaka. ²⁴Tima ikimakiri ikaminthaajiitsi, osiriki iwakiro Pawa ikasiyakaa-kiriri pairani Abraham, Isaac, aajatzi Jacob. ²⁵Tima iñiiri Pawa maaroni Israel-iiti, iyota-kotziri okaratzi awishimo-yitziriri.

Ikinkithawaitakaitziri Moisés

3 ¹Iriitaki Moisés aamaako-wintakariri ipira-payi irikonkiri, ipaitai-tziri Jetro. Antyawiyari inatzi anta Maimani-winiki. Ikanta yaanakiri Moisés ipira-payi otzisi-masiki yaminakairi iyaari. Yariitaka ipaitai-tziro Mamirii-toni, irootaki itzi-siti Pawa.^c ²Ari iñaaka-kari

^b 2.16-19 ipira, opira = oisha = oveja   ^c 3.1 ipira-payi = oisha; Tima onasiyitaka iwairo irikonkiri Moisés, ipaitai-tziri: Jetro, Reuel, ikantai-tziri aajatzi Hobab.

anta Imaninkariti Pawa ipaamatzimo-takiri. Ikanta yamina-piro-tanaki Moisés, ñaatziiro kitoochii-masi opaamatsi, titzimaita onkarati omoriki. ³Ari ikanta-siri-tanaki Moisés: “Intsityaa naminawakiro okaakiini kaari othonkanta omoriki, ti noñaapiintiro kimityaaroni.” ⁴Ikanta ñaakiri Pawa ipokanaki Moisés yaminiro okaakiini, ñaawaitanaki omorikaki kitoochii-masi, okantziri: “¡Moisés!” Akanaki Moisés, ikantzi: “¿Paitaa?” ⁵Ikantzi Pawa: “Airo pitsitokaro okaakiini morikain-tsiri. Paakontasityaa, tima pikatziyan-tatyaaro tasorintsi-patha-tatsiri.” ⁶Aikiro ikantana-kitzii Pawa: “Naakataki Iwawani picharini-payi, Iwawani Abraham, Isaac, aajatzi Jacob.” Ari itzikaa-poro-tanaka Moisés, tima itharowan-tana-kityaari Pawa yamina-porotiri.

⁷Aikiro ñaanata-naki-tziiri Pawa, ikantziri: “¡Moisés! Noñaakiri ikimaatsi-waita ikaratzi nasitari naaka saikatsiri Apitantoniki. Nokimakiri ikaminthaakaari aminayi-tziriri yantawai-jiitzini. Noñaakiri yasinonkaa-waita. ⁸Tima irootaki nopokan-takari kipatsiki, nookakaa-wintajiri yasiwita-kari Apitanto-nisatzi. Nomisitowajiri, naajiri pasiniki kipatsi posini-patha-tatsiri, kimoi-patha-tatsiri, tsika oshookapaji oshiki pankirintsi, aajatzi tsika itzimapaji oshiki ipiraitari. Tima irootaki inampitsi-witari iroñaaka Owintini-satzi, Tharowan-taarinisatzi, Tonkaarisatzi, Nampitsi-wini-satzi, Thaantiwinisatzi aajatzi Kayaawinisatzi. ⁹¡Moisés! Nokimakiniri ikaminthaajiitani Israel-iiti, noñaakiri aajatzi Apitanto-nisatzi oshiki ikimaatsi-takaa-waitakari. ¹⁰Ontzimatyii pijati Apitantoniki tsika ipinkatharitzi Faraón, pimisitowajiri impira-waitaitari Israel-iiti, nasitari naaka.” ¹¹Ikantanaki Moisés: “Ti niriipiroti naaka nojatasi-tantyaariri Faraón, nomisitowajiri noshininka-payi isaiki Apitantoniki.” ¹²Ikantzi Pawa: “Aritaki ankarati, iroka piyotant-yaari naakataki otyaantzimiri: Aririka pimisitowa-yitajiri ikaratzi nasitari naaka isaiki Apitantoniki, aritaki pimpinkatha-tajinari maaroni awirokaiti aka tonkaariki.”

¹³Ikantzi Moisés: “¡Pawá! Tzimatsi pomirintsi-tzimo-tanari aririka nojawitakyaa, nonkantapaakiri Israel-iiti: ‘Naaka ityaantani Iwawani acharinini.’ Aririka isampita-nakina, inkantina: ‘¿Tsikama ipaitaka irirori?’ ¿Ipaitama nonkantiriri naaka?” ¹⁴Ari yakanaki Pawa, ikantzi: “NAAKATAKI NAAKATA-PIINTA-TSIRI.” Aikiro ikantana-kitzii Pawa: “Iroka pinkantiriri Israel-iiti: ‘Yoka paitachari NAAKATAKI, iriitaki tyaanta-kinari nopokantari noñiimi awirokaiti.’” ¹⁵Aikiro ñaawai-tana-kitzii Pawa ikantziri Moisés: “Pinkantiri pishininka Israel-iiti: ‘Iroka ikantzi Awinkathariti, Iwawani acharini Abraham, Isaac, Jacob, iriitaki otyaantanari noñiimi awirokaiti.’ Tima asi owaatyiiro nowairo. Ari

^d 3.8,17 tsika oshookapaji oshiki pankirintsi, aajatzi tsika itzimapaji oshiki ipiraitari = itzimapaji oshiki yaarato aajatzi oyaaki thomitsi, okimiwai-tapajaro ositowaa-tapaji nijaa.

impaitainari apaata pishininkapayi aajatzi inkarati incharinitajyaari apaata irirori. ¹⁶Pijati, papatotiri antari-konapayi Israel-iiti, pinkantiri: ‘¡Ashininká! Iñaakaana Awinkathariti, Iwawani acharini, Iwawani Abraham, Isaac, Jacob, ikamanta-kinaro tsika pikanta iñaakimi ikimaatsi-takaa-waitaitami Apitantoniki. ¹⁷Jiiroka pasini ikantakinari: “Aritaki nookakaa-wintajimi ikimaatsi-takaitakami Apitantoniki, nomisaikajimi inampiitiki icharinini Owintini-satzi, Tharowan-taarinisatzi, Tonkaarisatzi, Nampitsi-wini-satzi, Thaantiwinisatzi, aajatzi Kayaawinisatzi, tsika oshookapaji oshiki pankirintsi, aajatzi tsika itzimapaji oshiki ipiraitari.”’ ¹⁸Aririka piwintha-takaa-kyaari antari-konapayi, iriitaki pintsipa-tanakyaa pijatasitiri pinkathari Apitantoniki, pinkantapaakiri: ‘¡Pinkathari! Iñaakaana Pawa, Iwawani noshininkapayi Heber-iiti. Ontzimatyii naniijiiti onkarati mawa kitaitiri, nojati otzisi-masiki nompomi-tajiniri natsipi-takaani Nowinkathariti Pawa.’ ¹⁹Noyomaitaka naaka, airo isinitzimi pijati pinkatha-ritatsiri Apitantoniki. Ontzimatyii nosintsiwintiri naaka. ²⁰Iro kantacha, aritaki noñaaka-kimiro nosintsinka, nowamai oshiki Apitanto-nisatzi. Aririka iñaakiro onkarati nantiri inampiitiki, ari isinitaimi pinkathari Faraón pijataji. ²¹Naaka kantakai-yaarini Apitanto-nisatzi impasitan-tawajyaariri opaita-rikapayi pishininka-payi aririka ijajiitaji, tima airo ijataimpikiwaitasitanaja. ²²Tima onthonka onkampi-tanajiro kooya osaika-nampi-tziri, onkampi-tanajiro otsipata-piintari, ompayita-wajiro ooro, kiriiki, aajatzi kithaarin-tsipayi. Irootaki pinkithaa-tiriri piwaiyanipayi, tima paapitha-tanajiri maaroni iwaararo Apitanto-nisatzi.”

4 ¹Ari ikantanaki Moisés: “¡Pawá! Airo imatziro nonkantiriri, oshiki impiyatha-tyaana. Apatziro inkanta-jiitina: ‘¡Moisés! Ti iñaakaiyaami Pawa.’” ²Yapiita-nakiri Pawa, ikantziri: “¡Moisés! ¿Ipaitema pairikakiri pakoki?” Ikantzi Moisés: “Nokotziki.” ³Ikantzi Pawa: “Intsityaa pookiro osaawiki.” Yookakiro Moisés ikotzikiiri. Ari opyaana-kari maranki. Isiya-pitha-tanakaro ikotziki iñaakiro opyaana-kara maranki. ⁴Ikantzi Pawa: “Pairikiri ipatziki.” Imatakiri Moisés yairikakiri, aajatzi opyaanajaro ikotzikiiri. ⁵Ikantzi Pawa: “Piñaakiro. Irootaki iyotantai-tyaari omaapiro noñaakakami, tima naaka Iwawani picharini Abraham, Isaac, aajatzi Jacob.”

⁶Ipoñaak ikantanakiri aajatzi Pawa: “¡Moisés! Pisati-wakotyaa pichokitariki.” Imatakiro Moisés, iñaatziiro irako ithonka opathaanaki, kitamaaro-wako ikantanaka, okimiwai-takaro okitamaarotzi jiriniki. ⁷Ikantzi Pawa: “Papiitajiro pisati-wako-tajyaa.” Yapiitakiro Moisés isati-wakotanaja. Isitanaji iwathaaro, okimitanaaro tsika ikanta maaroni iwathaki. ⁸Ikantzi Pawa: “Aiorika ikimisan-taitzimi iñaawitai-takyaaro pitakyaari piñaakantiri, aritaki inkimisan-taitakimi aririka iñaitakiro pasini piñaakantiri. ⁹Aiorika ikimisan-taitzimi piñaakan-tawi-takyaaro

iroka apiti kaari iñaapiin-taitzi, paaki kapichiini nijaa, pisakotiro osaawiki. Aritaki onkimita-nakyaaro iraantsi.”

¹⁰Ikantzi Moisés: “¡Ñaamisa, Pinkatharí! Oshiki opomirintsi-tzimotana noñaawaiti, tima ari nokantzita pairani, aajatzi ironaaka piñaana-tantakanari pimpira-tyaana. Tima oshiki noninta-piintawita nonkinkitha-waitimi, oshiki nokisowaantitzi noñaawai-tirika.”

¹¹Ari ikantzi Pawa: “¡Moisés! ¿Ipaitama opayitakiriri atziri-payi iñaani? ¿Kaarima naaka kisowaanti-takairiri, atsikimpitya-takairiri, mawityaaki-takairiri aajatzi? ¿Kaarima naaka aminakaa-yitziriri aajatzi?”

¹²Ontzimatyii pijati, aritaki noyomitaakimi tsika pinkantiri, naaka tsipatyaamini.” ¹³Aikiro ikantana-kitzii Moisés: “¡Ñaamisa, Pinkatharí! Pintyaanti pasini atziri.” ¹⁴Ari ikisatha-tanakiri Pawa yoka Moisés, ikantanakiri: “Aritaki isaikiri anta pirintzi Aarón, ishininka Leví-iti. Iyotziro iñaawaitzi kamiitha irirori. Pokaki imonthai-yaami, antaro inkimo-siriti aririka iñaawajimi. ¹⁵Tima awiroka kamantirini onkarati inkinkitha-takaanitiri, ari nosaikitzityaari naaka nontsipatyaami, ari noyomitaa-kimiro onkarati pantiri. ¹⁶Irootaki inkaman-tiriri Aarón maaroni atziripayi onkarati pikanta-kiriri awiroka. Tima onkarati pinkaman-tiriri Aarón onkimiwai-tyaaro naakami Pawa ñaanatirini atziripayi. ¹⁷Iroka pikotzikiiri pairikiri, irootaki pimatán-tyaarori kaari iñaapiin-taitzi.”

piyaja Moisés Apitantoniki

¹⁸Ari ipiyaaja Moisés iwankoki irikonkiri Jetro, ikantapajiri: “¡Kokí! Irootaintsi nojataji Apitantoniki tsika isaiki noshininka-payi. Nonintzi noñiiri ainiro-rika yañaayitzi.” Ikantzi Jetro: “Pimatiro ñotzí, onkamintha tikatsi awishimo-timini.” ¹⁹Tima ikantzi-takari Pawa yoka Moisés isaikantari Maimani-winiki, ikantakiri: “¡Moisés! Pimpiyi Apitantoniki, tima kamaji kowawita-chari iwimi.” ²⁰Tima yaanajiro iina Moisés itsipataa-najiri itomi-payi, ikyaako-takaanaari ipira-payi, piyaaja Apitantoniki. Tima ti yookani iwiro ikotzikiiri Pawa.^e

Jataki Moisés aajatzi Aaron inkinkithawaitakairi Faraón

5 ¹Ikanta Moisés itsipatari Aarón jataki ikinkitha-waitakairi Faraón, ikantapaakiri: “¡Pinkatharí! Pinkimiro iñaani Pawa, Iwawani Israel, ikantzimi: ‘Pisinitiri atziri nasitari naaka ijataji otzisi-masiki yoimosirinkajina.’” ²Ari yakanaki Faraón, ikantanaki: “¿Itzimika Pawa nonkimisantiri nosinitan-tyaariri pishininka-payi ijataji? Ti noyotiri tsika itzimi Pawatatsiri, airo nosinitziri ijataji pishininka-payi.” ³Ari ikantajitzi irirori: “¡Pinkatharí! Iñaakaana Iwawani noshininka

^e 4.20 ipira-payi = asno

Heber-iiti. Ontzimatyii nojajiitini, onkarati mawa kitaitiri nariitan-tyaari otzisi-masiki. Ari nompomi-tajiniriri natsipi-takaani Nowawani, airo aantana mantsiya-rintsi, airo iwisai-tantana.”⁴ Ari yakanaki iwinkathariti Apitanto-nisatzi, ikantzi: “¡Moisés! ¡Aarón! ¿Ipaitama piwashaan-takaantyaariri yantawairi pishininka-payi? Ikantawa-kaajiita, ontzimatyii yantawaiti.”⁵ Aikiro ikantana-kitzii Faraón: “Oshiki pishininka Israel-iiti aka nampitsiki. ¿Kamiitha-tatsima piwashaan-takairi yantawairi?”⁶ Tima intsipayiiini Faraón iyomitaakiri ikaratzi aminiriri Israel-iiti, jipayitziirori antawai-rintsi, ikantziri: “Aritapaaki pipakiri katarosi owitsika-yitziirori kisonakiri kipatsi, ijati irirori yayi katarosi.”⁸ Pisintsiwin-tzimai-tyaari pinkantiri: “Ti nonintzi piwitsiki kapichiini, tima nonintazii piwitsiki tsika okaratzi piwitsika-piintziri.” Tima ipirata-jiiatyaani, irootaki ikaiman-tajiitari, ikantzi: “¡Thamiwí. Ampomita-jiniri atsipita-kaani Awawani!”⁹ Pishikyaa-piro-tiniri yantawairi, airo pisinitziri isaikasi-waityaa. Airo ikimisanta-waitziro thaiyaan-tsipayi ñantsi.”

¹⁰ Jataki aminiriri Israel-iiti, jiwatakaan-tziirori antawai-rintsi, ikantapaakiri: “Pinkimi ikantakinari Faraón: “Tima airo nopayitajimi katarosi.”¹¹ Awiroka jatatsini payi. Iro kantacha ontzimatyii piwitsiki kisonakiri kipatsi okaratzi piwitsika-piintziri.”¹² Ithonka ikinayi-tanaki Israel-iiti tsika-rikapayii anta Apitantoniki, yaminaminatzi katarosi.”¹³ Ari ikantapiin-tana-kityaa iwayitakiri Faraón isintsiwin-tantzi iwitsiki kisonakiri kipatsi okaratzi iwitsika-piintziri Israel-iiti.”¹⁴ Tima oshiki ipasawai-taikiri Israel-iiti iwakiri Faraón ijawatiri ishininka-payi, ikantziri: “¿Ipaita kaari pimonkara-tantaro okaratzi piwitsika-piintziri? Ti pimatiro chapinki, aajatzi iroñaaka.”

¹⁵ Jaitijiitaki jiwatziriri Israel-iiti, ikantapaakiri Faraón: “¡Pinkatharí! ¿Ipaita piwasinonkaan-tariri patziriti?”¹⁶ Tima ti impai-tajina katarosi, aikiro isintsiwin-tatyaana, ikantana: “Piwitsiki oshiki kisonakiri kipatsi.”¹⁷ Ipatatzimai-taitana. Iri kantakaan-tziirori pinampiri-payi.”¹⁷ Ikantanaki Faraón: “Tima pipirata-jiiatyaana awiroka. Irootaki pikantantari: “¡Ajatiwí. Ampomita-jiniri atsipita-kaani Awawani!”¹⁸ Pimpiyanaki, pantawai-jiiitini. Onkanta-wityaa airo ipaitzimi katarosi, ontzimatyii piwitsiki kisonakiri kipatsi okaratzi piwitsika-piintziri.”¹⁹ Oshiki opomirintsi-tzimo-tanakari Israel-iiti jiwatziriri ishininka-payi yantawaiti, isintsiwin-taitziri irirori iwitsiki kisonakiri kipatsi okaratzi iwitsika-piintziri kitaitiriki.”²⁰ Iro isitowanaki-tzii ikinkitha-waitakairi Faraón, iñaapaakiri Moisés aajatzi Aarón iyaawin-takari.”²¹ Ikantapaakiri: “Iriitaki Awawani owasankitaa-winti-mironi okaratzi pantakiri. Awiroka kantakaan-takiro ikisa-siri-tantairi Faraón aajatzi inampiri. Okimiwai-takaro awiroka opakiriniri ipathaka-minto iwantairi.”

Amananaki Moisés

²² Ari yamananaki Moisés, ikantzi: “¡Asitanarí! ¿Ipaita piwasankitaan-tariri pasitari awiroka? ¿Ipaitama pityaan-tantakanari nopokan-takari

noñiiri? ²³Tima iwasankitaa-waitanakiri Faraón noshininka-payi noñaawin-tapaa-kiniri piwairo, tikatsi-maita panti pookakaa-wintan-tajyaariri pasitari awiroka.”

6 ¹Yakanakiri Pawa, ikantziri: “¡Moisés! Piñiiri nosintsiwintiri naaka Faraón isinintantajyaamiri pisitowaji inampiki, iriitaki sintsiwin-tajimini aajatzi awirokaiti pijataji.”

Yapiitairo Pawa ikinkithawaitakairi Moisés

²Aikiro ikantana-kitziiri Pawa: “Tima naaka Pawa. ³Naaka oñaakakariri pairani Abraham, Isaac, Jacob, nokaman-takiri nowairo, nokantakiri: ‘Naaka Pawa Sintsi-pirori’, titzimaita nonkamantiri nowairo-pirori, nopaita ‘Naakataki.’^f ⁴Tima tzimatsi nokasiya-kaakiriri irirori-payi, nonintaki inampita-jyaaro Owintiniki tsika ikimita-kaantaitakiri pasini-satziiti inatzii. ⁵Noyotzitaka aajatzi oshiki ikimaatsi-waitaka Israel-iiti, isintsiwinta-waitakiri Apitanto-nisatzi yantawai-takairi. Tima osiri nowiro nokasiya-kaakiriri. ⁶Irootaki pinkantan-tyaariri Israel-iiti, pinkantiri: ‘Pinkimi ikantzimi Pawa: “Naaka Pawa, aritaki nookakaa-wintajimi isintsiwin-tzimi yantawai-takaimi Apitanto-nisatzi. Ari piñaakiro nosintsinka, kamiitha nowawisaa-koyi-tajimi nonkisa-wintajyaami. ⁷Naaka asitajyaamini, naaka Piwawani-tajyaa. Ari onkantayaa piyotan-tajyaari naakataki Piwawani, naaka ookakaa-wintajimiri impira-waitami Apitanto-nisatzi. ⁸Naajimi nampitsiki nokasiya-kaakiriri pairani picharini Abraham, Isaac, Jacob. Irootaki nompajimiri, pasitajyaaro. Naakataki Pawa.” ’ ’ ”

⁹Irootaki yapiitakiri Moisés ikamantziri ishininka-payi, titzimaita inkimisanta-jiitini, tima antaroiti okantzi-motakari isintsiwin-taitziri yantawaiti. ¹⁰Ari yapiitajiro Pawa ikantairi Moisés: ¹¹“Pijati pinkantiri Faraón pinkatha-ritatsiri Apitantoniki, isinitiri ijataji pishininka-payi isaikawaitakira iipatsitiki.” ¹²Ari ikantanaki Moisés: “¡Pawá! Ti ininti inkimisantina noshininka-payi. Iri mapirotzirori Faraón airo ikimisantana, tima ti noyoti noñaawaiti kamiithaini.”

7 ¹Ari iñaanatajiri Pawa yoka Moisés, ikantairi: “¡Moisés! Naaka kantakai-yaaroni inkimita-kaan-tantyaamiri Faraón awirokami pawa. Iriima pirintzi Aarón, iriitaki pinkimi-takaantiri kamantan-tironi piñaani. ²Tima awiroka kamantirini Aarón onkarati nonkantimiri, iwawisayi-maityaaniri irirori Faraón isinitan-tajyaariri pishininka-payi isitowaji inampiki. ³Iro kantacha oshiki nonkiso-siri-takairi Faraón. Irojatzii noñaakan-tantyaarori kaari iñaapiin-taitzi Apitantoniki. ⁴Airo ikimimaitami Faraón. Iro kantacha aritaki noñaakajiri nosintsinka maaroni Apitanto-nisatzi. Tima kamiitha nonkisa-wintaiyaari pishininka

^f 6.3 Naakataki = Jehová = Yawé = Pinkathari

Israel-iiti, nasitari naaka, nokimita-kaari nowayiriti. Aritaki naayitajiri maaroni isaikawai-witaka Apitantoniki. ⁵Aririka noñaakan-takiro nosintsinka Apitantoniki, aririka naajiri pishininka Israel-iiti anta, aripaiti iyoti Apitanto-nisatzi naaka Pawa.” ⁶Imatakiro Moisés aajatzi Aarón okaratzi ikantakiriri Pawa. ⁷Tima tzimaki Moisés okaratzi 80 isarintsiti ikinkitha-waitakaan-takariri Faraón. Iriima Aarón tzimaki irirori okaratzi 83 isarintsiti.

Ikotzikiiri Aarón

⁸Ari yapiitajiro Pawa iñaanatairi Moisés aajatzi Aarón, ikantziri: ⁹“Aririka inkantakimi Faraón: ‘Intsityaa piñaakaina kaari iñaapiintaitzi,’ pinkan-tanakiri awiroka Aarón: ‘Pookiro pikotzikiiri ikatziyaka Faraón ompiyaari maranki.’ ” ¹⁰Jataki Moisés aajatzi Aarón iñiiri Faraón, imatakiro ikantakiriri Pawa. Yookakiro ikotzikiiri Aarón tsika ikatziyaka Faraón itsipayi-takari inampiri, opyaana-kari maranki ikotzikiiri. ¹¹Ari ikaimakaan-takiri irirori Faraón yotaniri-payi aajatzi antyawiyari-payi Apitanto-nisatzi. Imawita-paakaro irirori-payi. ¹²Yookapaakiro ikotzikiiri aparo-payi irirori, opyaana-kari maranki. Iro kantacha ikotzikiiri Aarón oniyakiri irasi yokapayi yotaniri. ¹³Titzimaita inkimisanti Faraón, aikiro ikiso-siri-tana-kitzii. Tima mataka ikantzi-takari Pawa.

Iraantsi

¹⁴Ari yapiitajiro Pawa ikantairi Moisés: “Oshiki ikiso-siritaki Faraón, ti isinitiri ijataji pishininka-payi. ¹⁵Pananinka-sitiri Faraón ijata-manaji irirori nijaaki. Pimonthai-yaari nijaa-thapyaaki pairikakiro pikotzikiiri pyaakariri maranki. ¹⁶Pinkantiri: ‘¡Pinkathari! Tima ityaanta-witakana Pawa, Iwawani Heber-iiti, nonkaman-timiro iñaani ikantzimi: “Pisinitiri nasitari naaka ijataji otzisi-masiki impinkatha-tajina.” Iro kantacha titzimaita pinkimi awiroka, oshiki pipiyathataka. ¹⁷Irootaki ikantan-takari aajatzi Pawa: “Iroka piyotan-tyaanari naaka Pawa.” Piñaakina nairikakiro nokotzikiiri, irootaki nomposan-tyaarori nijaa, aritaki ompyaana-kyaaro iraantsi. ¹⁸Ari yapirotakya inkami maaroni nijaa-wiri, osityaati nijaa. Tima oshiki impinki-matiro Apitanto-nisatzi aririka irajjiitiro.’ ” ¹⁹Ikantanakiri Pawa yoka Moisés: “Pinkantiri pirintzi Aarón iwaankiro ikotzikiiri tsika otzimayitzi nijaa, inkaari, tsika oonka-naayita, tsika iwapithaan-taitaro Apitantoniki, tima apirotatyiyaa ompiyaa iraantsi okaratzi tzimayi-tatsiri inchato-naaki aajatzi mapinakiki, maaroni.”

²⁰Tima imatakiro Moisés aajatzi Aarón okaratzi ikantakiriri Pawa. Iñaakakiri Faraón itsipata-kari inampiri-payi, iposan-takaro ikotzikiiri nijaa, apirotaka opyaanakaro iraantsi okaratzi tzimatsiri anta. ²¹Apirotaka ikamayitaki maaroni nijaa-wiri, ithonka osityaataki

nijaa, ti onkamiithati irirajiro Apitanto-nisatzi. Apirotaka iraantsitaki maaroni nijaa anta Apitantoniki. ²²Iro kantacha imatakiro aajatzi yantyawiyari-tipayi Apitanto-nisatzi okaratzi yantakiri Moisés. Irootaki ikiso-siri-tantari Faraón, ti inkimisanti, tima mataka ikantzi-takari Pawa. ²³Piyaaja irirori Faraón iwankoki, apatziro onimowai-tziri, ti onkantzi-motyaaari okaratzi iñaawita-kari. ²⁴Tima ikiyako-jiitakini othapyaaki nijaa maaroni Apitanto-nisatzi inintzi yayi kitijaari nijaa, irootaki iriri, tima ti onkamiithati irajiro antaraani. ²⁵Ari maakotaki okaratzi 7 kitaitiri ipyaan-takaajarori Pawa iroka nijaa iraantsi.

Mashiropayi

8 ¹Ari yapiitajiro Pawa ikantairi Moisés: “Pijati isaikira Faraón, pinkantiri: ‘Ikantzi Pawa: “Pisinitiri ikaratzi nasitari naaka ijati impinkatha-tajina. ²Airorika pisinita-jiitziri, aritaki nowasankitaantakyaamiri mashiro-payi maaroni piipatsitiki. ³Ari intzimaki oshiki mashiro nijaaki, inkyaayiti piwankoki, aajatzi tsika pimaapiintzi. Tima inthonka inkyaapaaki iwankoki pinampiri-payi, aajatzi iwankoki maaroni pishininka. Ari inkyaayitaki pitasi-mintoki, piyowitzitikipayi, maaroni. ⁴Inthonka yatiita-paakimi mashiro-payi, aajatzi inkimitaa-paakiri maaroni pishininka-payi. Imatakiri pinampiri-payi aajatzi.” ’” ⁵Ipoña ikantanakiri Pawa Moisés: “Pinkantiri Aarón iwaankiro ikotzikiiri tsika otzimayitzi nijaa, tsika iwapithaan-taitaro aajatzi. Ari impoñiyaari mashiro-payi iñitiri Apitantoniki.” ⁶Ari iwaanka-nakiro Aarón ikotzikiiri tsika otzimayitzi nijaaki anta Apitantoniki. Tima tonkaapaaki oshiki mashiro, ithonkantapaakaro nampitsi anta Apitantoniki. ⁷Iro kantacha imatzitakaro antyawiyari-payi, itonkakaaki yantyawiyarin-kakiini irirori oshiki mashiro anta Apitantoniki.

⁸Irootaki ikaimakaan-tantakariri Faraón impoki Moisés aajatzi Aarón, ikantawakiri: “Pinkowa-kotairi Pawa impyaajiri mashiro-payi ikaratzi oñaasirinka-kinari naaka aajatzi noshininka-payi. Aritaki nosinitakiri pishininka-payi ijati impomita-jiniri yatsipi-takaani Piwawani.” ⁹Ari yakanakiri Moisés pinkathari Faraón, ikantziri: “Pinkantina tsika-paiti pinintzi namanako-tajimi awiroka, pinampiri-payi aajatzi pishininka-payi, airo iñaasirinkan-taami mashiro-payi piwankoki, apatziro isaiki nijaaki.” ¹⁰Ikantzi Faraón: “Onkitaiti-tamanaji.” Ikantzi Moisés: “Aritaki omatakya okaratzi pinintakiri, irootaki piyotan-tyaari tikatsi pasini monkara-tyaarini Nowawani. ¹¹Tima airo itzimanaji mashiro-payi piwankoki, aajatzi iwankoki pinampiri-payi, imatakya iwankoki pishininka-payi, apatziro isaikayiti nijaaki.” ¹²Ikanta ipiyaaja Moisés aajatzi Aarón ipoñaajaro iwankoki Faraón. Ari yamananaki Moisés ikowako-tziri Pawa impyaajiri mashiro-payi ikaratzi oñaasirinka-kiriri Faraón. ¹³Imatakiro Pawa okaratzi inintakiri Moisés. Ithonka ikamanaki

mashiro-payi kyaintsiri pankotsiki, piyotain-chari okaankiityiira pankotsi, aajatzi owaantsi-kipayi. ¹⁴Tima ithonka ipiyota-kaan-taitakiri mashiro ikaratzi kamaintsiri, sitziin-kamasitaki. ¹⁵Tima tikatsi kantzimo-tana-jyaarini Faraón, kamiitha isaikanaji. Ari yapiita-najiro ikiso-siri-tanaji, ti yantiro ikantawi-taitariri, mataka okaratzi ikantzi-takari Pawa.

Nitsipayi

¹⁶Ari yapiitajiro Pawa ikantairi Moisés: “Pinkantiri pirintzi Aarón: ‘Piwaankiro pikotzikiiri, pimposhiro kipatsi-pani, tima irootaki pyaanain-chani tsiito, inthonka inaitiri maaroni Apitantoniki.’”⁸ ¹⁷Tima imatakiro Aarón okaratzi ikantai-takiriri. Iwaankakiro ikotzikiiri, iposan-takaro kipatsi-pani, pyaanaka tsiito. Iriitaki oshikita-naintsiri maaroni Apitantoniki. Tima ithonka inaaasirinka-paakiri atziri-payi aajatzi ipiraitari-payi. ¹⁸Ari imawitakaro aajatzi antyawiyari-payi impyiyiri tsiito yantyawiyarin-kakiini, titzimaita imatiro. Tima oshiki ikantanaka ini atziri-payi aajatzi ipira-payi. ¹⁹Ikantawi-takari antyawiyari-payi pinkathari Faraón, ikantziri: “Okaratzi piñaakiri, Pawa kantakaaro.” Titzimaita inkimi Faraón ikantawi-taitariri, tima mataka okaratzi ikantzi-takari Pawa.

Simpokipayi

²⁰Ari yapiitajiro Pawa ikantairi Moisés: “Pananinka-sitiri onkitaiti-tamanaji Faraón ijata-manaji nijaaki, pinkantiri: ‘Iroka ikantzi Pawa: “Pisinitiri ijataji nasitari naaka impinkatha-tajina. ²¹Tima airorika pisinitziri ijati, aritaki nontyaantaki oshiki nasitachani simpoki-payi, iriitaki oñaasirinka-paakimini piwankoki, iwankoki pinampiri-payi aajatzi iwankoki maaroni pishininka-payi. Inthonkairo maaroni iipatsiti tsika inampiyitaro. ²²Airomaita itzimi simpoki-payi Okaakijaariki tsika isaiki Israel-iiti, ikaratzi nasitari naaka. Tima irootaki piyotan-tyaari naaka Pawa asitarori kipatsi. ²³Tima naaka ookakaa-wintairini maaroni nasitari naaka, ikaratzi pasiwita-kari awiroka. Onkitaiti-tamanaji omatyaa iroka.”’” ²⁴Tima imatakiro Pawa okaratzi ikantakiri, pokapaaki oshiki simpoki iwankoki Faraón, iwankoki inampiri-payi, aajatzi iwankoki ishininka-payi, ithonkantapaakaro maaroni Apitantoniki. Tima ithonka iyaaripiro-tantapaaki yokapayi simpoki.

²⁵Irootaki ikaiman-takariri Faraón yoka Moisés aajatzi Aarón, ikantakiri: “Kantatsi pijati pimpomi-tajiniri patsipi-takaani Piwawani, iro kantacha airo pawishiro tsika owiraa nampitsi.” ²⁶Ari ikantzi Moisés: “Ti onimotina pikantanari, tima piwinkani onatzii aririka

§ 8.16 nitsi = tsiito

nompomi-tiniri Nowawani. Aririka nomatakiro iwinkani Apitantonisatzi, aritaki iwa-wintakinaro. ²⁷Ontzimatyii nojajiitini, tima onkarati mawa kitaitiri naniiti otzisi-masiki, nompomi-tajiniri natsipi-takaani Nowawani, nantajiro okaratzi ikantanari irirori.” ²⁸Ikantzi Faraón: “Aritaki nosinitakimi pijati pimpomi-tajiniri patsipi-takaani Piwawani anta otzisi-masiki, airomaita pijapirotzi intaina. Pamanakotina aajatzi naaka.” ²⁹Ikantzi Moisés: “¡Pinkathari! Aririka nositowanaji nokinkitha-waitakayimi, aritaki nonkowa-kotakiri Pawa impyaajiri onkitaiti-tamanaji yokapayi nasiyita-chari simpoki ikaratzi oñaasirinkakimiri awiroka, pinampiri-payi aajatzi pishininka-payi. Onkamintha airo papiitziro pamatawitina, pinthañiiaari noshininka-payi ijati impomita-jiniri yatsipi-takaani Nowawani.”

³⁰Ari isitowanaji Moisés ikinkitha-waitakairi iwankoki Faraón, yamanairi Pawa. ³¹Imatakiro Pawa okaratzi ikowakiri Moisés. Pyaanaja simpoki-payi ikaratzi oñaasirinka-kiriri Faraón, inampiri-payi aajatzi maaroni ishininka-payi, tikatsi aparoni tzimaaran-tanain-tsini. ³²Iro kantacha Faraón, yapiita-najiro ikiso-siri-waitzi, ti inkimisanti ikantaitziriri, ti isinitiri ijataji Israel-iiti.

Imantsiyari ipiraitaripayi

9 ¹Ikanta Pawa yapiitajiri Moisés ikantairi: “Pijati piñiiri pinkathari Faraón, pinkantiri: ‘Ikantzi Pawa, Iwawani Heber-iiti: “Pisinitiri ikaratzi nasitari naaka, ijati impinkatha-taina. ²Tima airorika pisinitziri ijataji, iroatzi-rika pinthañiiaari, ³aritaki nowasankitaan-takyaamiro kowiinkapirotatsiri mantsiya-rintsi, irootaki apirota-jirini ikaratzi pipiratar piwaniki, ikyaakoi-taripayi, maaroni.^h ⁴Iriima ipira-payi Israel-iiti, airo ikamaraantzi aparoni. Tima nonasita-jyaari ikaratzi yasitari Israel-iiti, aajatzi irasi Apitantonisatzi.” ’ ” ⁵Ari yookotaki Pawa kitaitiri, ikantaki: “Onkitaiti-tamanaji nomatiro okaratzi nokantakiri.” ⁶Okanta okitaiti-tamanaji, imatakiro Pawa okaratzi ikantakiri. Yapirotaka ikamaki ipira-payi Apitantonisatzi, iriima irasi Israel-iiti ti inkami aparoni. ⁷Ari isampita-kowin-takiri Faraón ipira-payi Israel-iiti, ikimatzii ikantaitzi: “Ti inkami aparoni.” Iro kantacha Faraón, aikiro ikiso-siri-tana-kitzii, ti isinitiri ijataji Israel-iiti.

pathaarontsi

⁸Ari yapiitajiro Pawa ikantairi Moisés aajatzi Aarón, ikantziri: “Pawijiiiti pakoki samampo, iri Moisés ñaakairini Faraón yooka-wanitiro jinoki. ⁹Irootaki oshikita-naintsini iroka samampo maaroni Apitantoniki. Irootaki pathaakaa-yitirini maaroni Apitantonisatzi aajatzi ipiraitari-

^h 9.3 pipiratar = vaca-payi, oisha-payi; ikyaakoi-taripayi = caballos, asnos, camellos

payi.” ¹⁰ Imatakiro Aarón aajatzi Moisés, yaanaki osamampoti paamari, jataki isaikira Faraón. Yooka-wani-takiro Moisés samampo jinoki. Irootaki opoonaa-tanakari ipathaa-waiyi-tanaki maaroni atziri-payi aajatzi ikimita-nakari ipiraitari-payi. ¹¹ Ti imatanajiro antyawiyari-payi imatiro yantakiri Moisés, tima ithonka ipathaa-waiyi-tanaki irirori, ikimita-nakari tsika ikantayi-tanaka maaroni Apitanto-nisatzi. ¹² Iro kantacha, ikantakaaro Pawa aikiro ikiso-siri-tatzii Faraón, ti ininti inkimiro ikantai-tziriri, monkarataka ikantzi-takariri Pawa pairani Moisés.

Jiriniki

¹³ Ipoñaa yapiitajiri Pawa ikantairi Moisés: “Pananinki onkitaiti-tamanaji piñiiri Faraón, pinkantiri: ‘Ikantzi Pawa, Iwawani Heber-iiti: ‘Pisinitiri ijataji ikaratzi nasitari naaka, impinkatha-tajina. ¹⁴ Tima nontyaan-katyii iroñaaka oshiki mantsiya-rintsi patsipi-tyaari awiroka, pinampiri-payi, aajatzi maaroni pishininka-payi. Irootaki piyotantyaari tikatsi pasini kimityaanani naaka aka kipatsiki. ¹⁵ Tima iroñaaka nowasankitaan-tyaamiro awiroka mantsiya-rintsi, aajatzi nonkimitaakiri maaroni pishininka-payi, tima kamaityaantsi pinkan-tajyaa aka kipatsiki. ¹⁶ Omapiro-tatyaa, tima naaka kantakaaro pañaayiti, irootaki iyotantai-tyaanari otzimi-motana naaka nosintsinka, ari onkantayaa inkinkithata-koitan-tajyaanari naaka maaroni kipatsiki.ⁱ ¹⁷ Tima ari piñaawi-takaro kantain-chari, aikiro pithañaa-tyaari ikaratzi nasitari naaka, ti pisinitiri ijayitaji ¹⁸ Tima onkitaiti-tamanaji, onkimityaaro iroñaaka iwiraaka ooryaatsiri, ari piñaakiro omparyii jiriniki, ti iñaitiro pairani aka Apitantoniki kimityaaroni iroka, omapokakimi iroñaaka. ¹⁹ Ontzimatyii pintyaanti aajatirini pipira-payi, aajatzi maaroni tzimatsiri piwaniki. Tima aririka omparyaa-paaki jiriniki, onthonka owamaapaakiri atziri-payi, aajatzi ipiraitari-payi kaari saikatsini pankotsiki.” ’ ’ ²⁰ Tima tzimatsi aparo-payi inampiri Faraón pinkatha-tana-kiriri Pawa ikimakiro ikantakiri, yamayitajiri impiratani aajatzi ipira-payi iwankoki. ²¹ Iriima ikaratzi piyatha-tarori iñaani Pawa, ti yamajiri iwankoki impiratani aajatzi ipira-payi.

²² Ari yapiitajiri Pawa ikantajiri Moisés: “Piwaanka-wakotyaa inkitiki, omparyiita Apitantoniki jiriniki, apirotiri atziri, ipira-payi aajatzi maaroni iwankiri Apitanto-nisatzi.” ²³ Ari itzinaa-wako-tanaka Moisés inkitiki yairikakiro ikotzikiiri, ikantakaakaro Pawa ookathatyaa. Ithonka ojiriniki-tanaki maaroni Apitantoniki.^j ²⁴ Tima matanaka ojiriniki-tanaki, okonowakaro jiriniki ookatha-rontsi. Omaapiro okowiinkataki, ti iñaapiin-taitiro pairani Apitantoniki siyaaroni iroka.^k ²⁵ Tima ithonka

ⁱ 9.16 * Wairontsi ^j 9.23 ookathatyaa = paryaapaaki paamari ^k 9.24 ookatha-rontsi = paamari

owaaripiro-tapaakiro jiriniki iipatsiti Apitanto-nisatzi. Omatakiri maaroni atziri-payi, aajatzi ipiraitari-payi. Omatakiro owaaripiro-takiro pankirin-tsipayi shookatsiri owaantsiki, ochiworyaa-yitanakiro inchato-payi tzimatsiri nampitsiki. ²⁶Irooma anta Okaakijaariki tsika inampijitaro Israel-iiti, ti inaitiro omparyii jiriniki.

²⁷Ari ikaimakaan-tajiri Faraón yoka Moisés aajatzi Aarón, ikantairi: “Nokaaripiro-taki naaka. Tima kamiithari inatzi irirori Pawa. Irooma naaka aajatzi maaroni nonampina-payi, kaari-pirori nonajijitzi.

²⁸Pamaniri Pawa onkarata-jiita ookatha-rontsi, aajatzi jiriniki. Aritaki nosinitakimi pijayitaji, airo nothaña-naami.” ²⁹Ari yakanaki Moisés ikantanakiri: “Aririka noñaakiro nojapitha-tajiro pinampi, ari nowaanka-wako-tasi-tajyaari Pawa namanajiri. Aritaki onkarata-paaki ookathataka aajatzi jiriniki, irootaki piyotan-tyaari irasi Pawa onatzii iroka kipatsi.

³⁰Iro kantacha noyotzi naaka, tikiramaita pimpinkathatiri awiroka Pawa, ari ikimita-kari aajatzi pinampiri-payi.” ³¹Tima apirotaka

okamaki pankirintsi okaratzi paiki-ryaawi-tainchari, okaratzi aajatzi tyaakiwi-tainchari.^l ³²Iro kantacha, tizimaita onkamayiti okaratzi osamani-yitatsiri oshooka-yitzi.^m ³³Ikanta ijataki Moisés ikinkitha-waitakairi iwankoki Faraón, itzinaa-wako-tanaja yamanairi Pawa. Awisain-katanaki jiriniki, ti omparyaanaji inkani, ti ookatha-tanajyaa.

³⁴Ikanta iñaakiro Faraón ti omparyaanaji inkani, awisanaki jiriniki, ti ookatha-tanajyaa, ari ikaaripiro-tanaji aajatzi. Tima yapiita-najiro ikiso-siri-tanaji, ari ikimitzi-tanaari inampiri-payi. ³⁵Antaro ikiso-siri-waitanaji Faraón, ti isinitiri ijataji Israel-iiti. Tima omonkarataka ikantakiriri Pawa pairani Moisés.

Tsitsiripayi

10 ¹Ipoña yapiitajiri Pawa ikantairi Moisés: “Pijati piñiiri Faraón, tima naaka kantakaari ikiso-siri-waitantari irirori aajatzi inampiri-payi, irootaki iñaantai-tyaarori kaari iñaapiintaitzi. ²Irootaki pinkaman-tairiri pitomi-payi aajatzi picharini-payi onkarati nantayi-tajiri Apitantoniki, tima noñaaka-yitajiri kaari iñaapiin-taitzi. Ari piyoyitajiri awirokaiti naakataki Pawa.” ³Ari ijatanaki Moisés aajatzi Aarón iñiiri Faraón, ikantapaakiri: “Iroka ikantzi Pawa, Iwawani Heber-iiti: ‘¿Tsikapaitima piwashaantiro pikiso-siri-yitzi? Pisinitiri ijataji ikaratzi nasitari naaka, impinkatha-tajina. ⁴Aikiro-rika pinthañaatyiiyaari, ari namaki naaka onkitaiti-tamanaji oshiki tsitsiri pinampiki. ⁵Yanaapaakiro kipatsi, airo okaankitaji kapichiini. Yapirota-paakiro iyaaro tzimaraan-tanaintsiri owamairomi jiriniki, inthonka-paakiro iyaaro okaratzi shookatsiri

^l 9.31 powainka-ryaawi-tainchari = cebada; tyaakiwi-tainchari = lino   ^m 9.32 osamani-yitatsiri oshooka-yitzi = trigo, centeno

inchato-payi. ⁶Impiyota-paakyaa piwankoki, ari inkimitakyaa iwankoki pinampiri-payi, aajatzi maaroni iwankoki Apitanto-nisatzi. Iñiitajiro kaari iñaayitzi pairani asitamiri aajatzi picharinipayi.’” Ithonkakiro ikinkitha-waitakairi Faraón, piyanaka. ⁷Ikantanakiri inampiri-payi Faraón: “¿Pinkathar! ¿Tsika-paitima inkaratiro yasaryii-matai yoka atziri? Pisinitiri ijataji ishininka-payi, impinkatha-tairi Iwawani. ¿Tima piñiuro iyaaripiro-taitakiro anampi Apitantoni?” ⁸Ari yapiitakiro Faraón ikaimakaan-tziri Moisés aajatzi Aarón, ikantakiri: “Pijati pimpinkathatiri Piwawani. Iro kantacha nonintzi pinkantina tsikarika itzimi jatatsini.” ⁹Ikantzi Moisés: “Nonthonkyaa maaroni nojajiiti: iinti-payi aajatzi antari-konapayi, notomi-payi aajatzi nosinto-payi. Ari naanajiri maaroni nopira-payi. Tima antaro onkanyaa noimosirinkajiri Nowawani.”ⁿ ¹⁰Ikantzi Faraón: “Tima ti omaña pinintzi pantiro kaaripirori. ¿Pisiyakaantzi ari nosinitakimi pijataji, ari paayita-najiri aajatzi piinchaa-nitipayi? Omawitakyaa intsipa-tyaami Pawa awirokaiti. ¹¹Airo omata pinintziri. Pijajiiti awiroka antari-payi, pimpinkathatiri Pawa, tima irootaki pikowajii-takiri.” Yoipyakiri Faraón ti ininti iñiuri.

¹²Ari yapiitajiro Pawa ikantairi Moisés: “Piwaanka-wako-tajyaa tsika osaiki Apitantoni, tima namatyii oshiki tsitsiri, yapirotiro pankirintsi tzimaraan-tanaintsiri kaari owamaanaki jiriniki.” ¹³Ari iwaanka-wokotanaka Moisés tsika osaiki Apitantoni yairikakiro ikotzikiiri, ikantakaakaro Pawa otampyaataki kitaiti aajatzi tsitini. Okanta okitaiti-tamanaji, iñiitatzi oshiki tsitsiri amakiri tampyaa kinapain-tsiri isitowa-piintzi ooryaatsiri. ¹⁴Tima piyotapaaka tsitsiri-payi Apitantoniki. Ti ontzimaji tsika onkaankiti kapichiini. Omaapiro ishikita-paaki, ti iñaitiri pairani, airo iñiitaji apaata aajatzi. ¹⁵Ithonka yanaapaakiro maaroni nampitsi, tsitinipiriniki ikantapaaka kipatsiki. Ithonka iwapaakaro pankirintsi, maaroni okithokipayi inchato okaratzi tzimaraan-tanaintsiri kaari owamai jiriniki. Ithonka yapirotakiro, ti iñaitaji Apitantoniki tsika onatsiryaa inchatosi, omataka owaantsiki aajatzi antami-masiki.

¹⁶Ari isintsi-tanaki Faraón ikaimakaan-takiri Moisés aajatzi Aarón, ikantakiri: “Nokaaripiro-tzimo-takiri Piwawani, ari nokimitzi-takamiri aajatzi awiroka. ¹⁷Iro kantacha, nonintzi pimpyaako-tajinaro nantzimotakimiri, airo napiitajiro. Pinkowa-kotiri Pawa, impyaajiri nowankoki naaka yokapayi wamaan-taniri.” ¹⁸Ikanta isitowanaji Moisés iwankoki Faraón ikinkitha-waitakairi, yamanajiri Pawa. ¹⁹Ari ikantakaakaro Pawa ontampyaati sintsiini okinapaakiro ikyaapiintzi ooryaatsiri, ithonka anakiri tsitsiri-payi ookakiri Inkaariki Kiraankaaro. Ti iñiitanaji tsitsiri maaroni nampitsiki Apitantoniki. ²⁰Iro kantacha Pawa, aikiro ikiso-siritakaa-tziiri Faraón, ti isinitiri ijataji Israel-iiti.

ⁿ 10.9 nopira-payi = oisha-payi, vaca-payi

Tsitinikiri

²¹Ari yapiitajiro Pawa ikantairi Moisés: “Pintzinaa-wakoti inkitiki, ontsitinekiti maaroni Apitantoniki, tima tontakyaa onkantyyaa tsitinikiri kantacha yantaitiro.” ²²Ari itzinaa-wako-tanaka Moisés inkitiki, tima mawa kitaitiri otsitinekítaki maaroni Apitantoniki. ²³Tima tikatsi matajironi ñiiri ishininka, okaratzí mawa kitaitiri ti onkanti yaniiwaitaiti tsika-rikapayi. Iriima Israel-iiti kitainka ikantakoyita iwankoki irirori-payi. ²⁴Ari yapiita-najiro Faraón ikaimakaan-takiri Moisés, ikantakiri: “Pijati iroñaaka pimpinkatha-tairi Pawa, paanakiri pitomipayi. Apatziro pookanakiri pipira-payi.” ²⁵Ikantzi Moisés: “Awiroka opawakinani ipiraitari nompomitiri, irijatzi kachaaryiin-katatsini nompomi-tiniri Pawa. ²⁶Tima ontzimatyii naanajiri ikaratzí nopiratari naaka. Airo nookanaji aparóni, iriitaki noimosirinkan-tapiintariri Nowawani. Tima airorika nayiri, ti noyoti ompaityaa noimosirinkantyaariri Pawa aririka nariitakyaa tsika nosiritaro.” ²⁷Tima iriitaki Pawa kantakaakaro ikiso-siri-tantari Faraón, ti isinitiri ijayitaji. ²⁸Ikantanakiri Faraón yoka Moisés: “¡Pijati! Ti noninti pimpiyi piñiina. Aririka napiitakiro noñiimi, aritaki pinkamaki.” ²⁹Ikantzi Moisés: “¡Kamiitha pikantakiri! Airo napiitajiro noñiimi.”

Inkami yantaritipayi itomi Apitantonisatzi

11 ¹Ipoña yapiitajiri Pawa ikantairi Moisés: “Naaka kantakaan-tironi ñaantyaarori pinkathari pasini kowiinkari, irojatzi ñiiri maaroni Apitanto-nisatzi. Aririka ñaakiro inkowiinka-tako-tanaki Faraón, aritaki isinitajimi pijataji. Iriitaki Faraón sintsiwin-timini pijatantajyaari. ²Pinkantiri pishininka-payi inkampitiri pinatachari isaika-nampi-tziri, ari onkimitzi-tyaari kooya-payi onkampitiro osaika-nampi-tziri ompayita-wajiro iwitsikai-tziri kiriiki, ooro.” ³Ikantakaakari Pawa Apitanto-nisatzi impasita-wajyaari Israel-iiti. Ari ikimitzi-taikari aajatzi Moisés, ikimita-kaitakari iriipirori. Oshiki ipinkatha-takiri inampiri-payi Faraón aajatzi maaroni atziripayi. ⁴Ari ikinkitha-waitakaakiri Moisés pinkathari Faraón, ikantakiri: “Pinkimi ikantzi Pawa: ‘Aririka oniyankiityaa-paaki tsitiniri, ari naniitiro maaroni nampitsi Apitantoni. ⁵Tima inthonka inkami yantari-tipayi itomi Apitanto-nisatzi, imatzityaa yantariti iwaiyani Faraón, okantawitaka iriipirori isaikawitaka iwinkatha-rimintoki. Imatzityaa yantariti iwaiyani asinonkainkari otzikataari tononka-waitatsiri. Ari inkamitakyaa yantariti iwaiyani ipira-payi. ⁶Tima akiwainka inkantaityaa yirajiityaa Apitantoniki, ti ñiitiro pairani kimityaaroni, airo apiitaja

◦ 10.24 pipira-payi = oisha-payi, vaca-payi

aajatzi apaata. ⁷Iro kantacha, tikatsi maimani-tirini Israel-iiti, airo itzimi otsitzi tharotirini. Irootaki piyotan-tyaari iyotziri Pawa Apitanto-nisatzi, iyotzitari Israel-iiti ikaratzi yasitari irirori. ⁸Ari impokanaki pinampiri-payi iñiina, intyiirowa-paaki, inkanti: ‘Pijataji awiroka, paanajiri pishininka-payi ikaratzi pitsipa-takari.’ Aririka onkarataki awisatsini, aripaiti nojataji.” Tima antaro ikisanaka Moisés isitowanaji ikinkitha-waitakairira Faraón. ⁹Ipoñaa yapiitakiro Pawa ikantziri Moisés: “Oshiki inthainkimi Faraón, irootaki kantakaan-tironi iñaantyaarori okaratzi kaari iñaapiin-taitzi pairani Apitantoniki.”

¹⁰Imatakiro Moisés aajatzi Aarón, tima iñaakayi-takiri Faraón kaari iñaapiintzi. Iriitaki Pawa kantakaaro ikiso-siri-tantanaari Faraón. Ti isinitiri ijataji Israel-iiti isaikakira inampiki.

Anankoryaantsi

12 ¹Ikanta Pawa iñaanatairi Moisés aajatzi Aarón anta Apitantoniki, ikantajiri: ²“Triipirori inatyii yoka kasiri, iriitaki itapiin-tajyaaroni kasiri osarintsiki.” ³Pinkinkitha-waitakairi maaroni Israel-iiti, pinkantiri: ‘Aririka ariityaa kitaitiri 10 yoka kasiri, ari piyosiitiri aaroni pipira iwankoitiki aparo-payi pishininkapayi awiroka.’ ⁴Tirika pishikiti piwankoki pinthonkan-tyaariri piyaari pipira, kantatsi pinkaimiri saika-nampitzimiri, pantityaari pipira, iriitaki iyaari ikaratzi isaikajiitzi irirori iwankoki. ⁵Tima kamiitha inkantyya yoka pipira, sirampari inatyii ontzimi aaroni isarintsiti.’ ⁶Ari isaikawaki yoka pipira irojatzi kitaitiri 14 yoka kasiri. Iriitaki piwamaa-yitiri aririka ontsitiniityaanaki aparo-payi piwankoki. ⁷Payiro iriraani, pimpotho-tantyaaro apitiro otzinkami-panki aajatzi okonompi-panki pasitakoro tsika piwayityaari pipira. ⁸Tima tsitiniriki piyaari pintasi-takiri, patantyaari kaari iwaitaitziri siñakairori, aajatzi inchasi kipishitatsiri. ⁹Airo piwari naakirari, aajatzi pinkimi-tajiri kotsirintsi, apatziro piyaari tasirintsi. Tima kantatsi piyaaro aajatzi okaratzi tzmantayitariri inthomponta imotyaaiki. ¹⁰Pinthon-katiri piyaari, airo piwapithaantari piyaari onkitaiti-tamanaji. Aririka intzima-raantapaaki kapichiini, pintayiri. ¹¹Iroka pinkantyya piyaari. Piwathakityaa, airo panii-kontatasita, pairikiro pikotzikiiri, sintsipayini piyaa. Tima iroka kitaitiri ampaitajiro “Anankoryaantsi,” irasi Pawa. ¹²Tima iroñaaka tsitiniri nonkinanaki maaroni nampitsi Apitantoniki, ari nowamaakiri maaroni yantariti iwaiyani Apitantonisatzi, aajatzi yantariti itomi-payi ipira-payi. Tima Pawa nonatzii naaka. Aritaki nowasankitaa-nakiniri iwawa-niroti Apitantonisatzi. ¹³Tima

¶ 12.2 itapiin-tajyaaroni kasiri osarintsiki = ithonki-matapaaro kasiri marzo yitanta-najyaarori kasiri abril. ¶ 12.3-4 pipira = oisha = cordero ¶ 12.5 pipira = oisha inatyii, tirika cabra. ¶ 12.8 patantyaari = pan

irootaki iraantsi noyotan-tapaa-kyaarori piwanko tsika pisaika-yitzi awiroka. Aririka noñaapaakiro ompotho-takyaa iraantsi piwanko, nanankoryaa-nakiro. Airo piñiuro mantsiyarintsi wamaantatsiri yatsipi-tyaari Apitantonisatzi.^t

¹⁴Tima irootaki pinkinkithasiri-tapiin-tajiri iroka kitaitiri, antaro poimosirinkajiro pisirita-jyaari Pawa. Irootaki imatajiri inkarati pincharini-tajyaari. Irasi iwiro yoimosirinkajiro. ¹⁵Tima onkarati 7 kitaitiri piwapiin-tyaaro yatantaitari. Pookayitiro piwankoki okaratzi siñakairori itana-karori kitaitiri. Tzimatsi-rika atziri owakyaaroni siñatsiri yatantaitari itana-karori kitaitiri irojatzi omonkara-tantakyaaa 7 kitaitiri, airo isinitai-tziri intsipa-tajyaari ishininka, yookaitakiri.^u ¹⁶Tima papatowintajyaana pimpinkathataina itana-karori kitaitiri. Ari pinkimi-tajirori aajatzi aririka omonkara-tapaakyaaa 7 kitaitiri. Tikatsi antawai-tatsini, apatziro inkotsiti iyaari. ¹⁷Poimosirinkajiro iroka kitaitiri iwantai-takarori yatantaitari kaari iwaitai-tziri siñakairori, tima irootaki kitaitiri naantaamiri pisaika-witaka Apitantoniki. Ontzimatyii piyomitaajiri inkarati pincharini-tajyaari, irasi iwiro yoimosirinkajiro irirori nokantakiri. ¹⁸Piwapiin-tajyaaro yatantaitari kaari iwaitai-tziri siñakairori kitaitiri 14 irojatzi kitaitiri 21 aririka yitana-kyaaro owakirariki osarintsi. ¹⁹Tima airo otzimawaitzi kapichiini siñakairori yatantaitari piwankoki, irojatzi omonkara-tantakyaari 7 kitaitiri. Tzimatsi-rika owakota-kyaaroni siñakairori, airo inintaitajiri pinampiki, yookaitakiri. Onkanta-wityaa Israel-iiti inatyii, pasini-satzi-rika saikimotzimiri, ontzimatyii yookaitiri. ²⁰Tima tsika-rika pinampi-yitajyaaro awiroka, airo piwako-waitaro siñakairori yatantaitari.’”

²¹Ari yapatotakiri Moisés maaroni antarikona-payi Israel-iiti, ikantakiri: “Pijati piyosiiyiti pipira piwamairi piwankoki, iriitaki oimosirinkyaari kitaitiriki ‘Anankoryaantsi.’” ²²Payi inchasi, pashitan-tyaaro iriraani pipira piwako-takiri, pimpotho-tantyaaro apitiro otzinkami-panki aajatzi okonompi-panki pasitakoro. Aritaki pisaikawaki piwankoki, airo pisitowa-waitzi irojatzi osaikira.^w ²³Tima inkinatyii Pawa iwamaanakiri yantariti iwaiyani Apitantoni-satzi. Aririka iñaapaakiro iraantsi pipotho-takiro apitiro otzinkami-panki aajatzi okonompi-panki pasitakoro, ari yawisanakiro piwanko-payi. Airo isinitziri Pawa inkyaa-pankotimi apirotan-tatsiri. ²⁴Poimosirinka-piintajiro awiroka nokantakimiri, irasi iwiro aajatzi inkarati pincharini-tajyaari

^t 12.13 Kantako-tachari aka “nanankoryaa-nakiro” iriitaki ñawaitatsi Pawa, tima yanankoryaa-tyiuro iwanko-payi Israel-iiti. Ari okanta iwawisaa-kotan-taariri ikaratzi saikatsiri pairani, itasonka-wintajiri. Tima Pawa aajatzi Imaninkariti, aririka yanankoryiuro pankotsi, itasonka-winta-tziuro, airo inaitziro mantsiyarintsi inkimaatsi-taityaari. Ti osiyaaro aririka yanankoryaanti siritsi. ^u 12.15 yatantaitari = pan

^v 12.21 pipira = oisha = cordero ^w 12.22 inchasi = hisopo

yoimosirinka-yitajiro irirori. ²⁵Aririka pariitajyaa kipatsi-kinta ikasiya-kaakimiri Pawa, irojatzi poimosirinki-tajyaari aajatzi anta. ²⁶Aririka isampitajimi inkarati pincharini-tajyaari, inkantimi: ‘¿Ipaitema siyakaawintachari iroka oimosirinkaantsi?’ ²⁷Iroka pinkanti awirokaiti: ‘Ari yatsipi-takaitari ipiraitari yoimosirinkaitariri Pawa kitaitiriki Anankoryaantsi. Tima yanankoryaakiro pairani Pawa iwanko-payi ashininka Israel-iiti isaikan-tawitakari Apitantoniki, tima iwamaanakiri yantariti iwaiyani-payi Apitantoni-satzi, iriima ashininka-payi arokaiti ti iwamaanakiri.’”

Ari ityirowanaka Israel-iiti ipinkatha-tanakiri Pawa. ²⁸Ikanta ijajitaji Israel-iiti, imatakiro okaratzi ikantakiriri Pawa yoka Moisés aajatzi Aarón.

Ikamaki yantariti iwaiyanipayi

²⁹Okanta niyaankiiti tsitiniri, ithonka iwamaakiri Pawa yantariti iwaiyani Apitantoni-satzi. Yitanakari yantariti iwaiyani pinkathari Faraón, imatzitakari yantariti iwaiyani yasitakoi-tziri. Ari ikimitaakiri itarori owaiyani ipira-payi. ³⁰Ikanta isaakitanaki tsitiniriki Faraón, maaroni inampiri-payi, aajatzi Apitantoni-satzi, antaro okantaka iraantsi. Tima maaroni iwankoki ikamayitaki yantariti iwaiyani-payi. ³¹Ari ikaimakaan-takiri Faraón tsitini-paiti Moisés aajatzi Aarón, ikantakiri: “Pijataji, ti noninti pisaiki-motajina, paanajiri maaroni pishininka Israel-iiti, pimpinkathatiri Pawa, tima irootaki pikanta-piintakinari. ³²Paanajiri maaroni pipira-payi. Pimatiro pinintapiin-takiri pantiri. Pijatana-kiita. Pamanako-wintajina aajatzi naaka.”^x

³³Tima isinchinka-thatanakiri Apitantoni-satzi isintsi-tantyaari ijataji Israel-iiti, ikantziri: “¡Pijatanaki sintsiini! Ti noninti napirotyaa nonkami.” ³⁴Ari yaanakiro Israel-iiti opatha yatanta-jiitantari kaari ikonowaitzi siñakairori, iponatan-tanakaro imanthaki, yanatanakiro. ³⁵Imatakiro Israel-iiti okaratzi ikantakiriri Moisés, ikamita-nakiri Apitantoni-satzi ikaratzi iwitsikai-tziri kiriiki, ooro, aajatzi kithaarintsi. ³⁶Iriitaki Pawa kantakaakari Apitantoni-satzi ipasitan-tawaariri Israel-iiti, ipayita-wajiri okaratzi inintziri. Ari ikantakirori Israel-iiti yaapithatan-tanaariri Apitantoni-satzi iwaararo.

Isitowayitai Israel-iiti Apitantoniki

³⁷Ari ijajitaji Israel-iiti ipoñaanakaro Itomyaani Ooryaatsiri ijajitiro Pankojaaki. Tima iyosiityaa antari-payi, ikarajitzi 600,000 atziri. Ti iyoitiro tsika okaratzi kooya-payi aajatzi iintsi-payi. ³⁸Ti apatziro iyosiityaa Israel-iiti ijajitaji, ikonowa-nakari nasiyita-chari atziri kaari

^x 12.32 pipira-payi = poishati, pivacati

ishininkayita. Tima yaayitanaji oshiki ipiraitari-payi.^y ³⁹Tima sintsiini imisitowakiri inampiki Apitantoni-satzi, ti inkonowa-nakiro siñakairori opatha yatantaitari, ti inkotsi-tanaki iwariti, apatziro itasitanaki yatantaitari.

⁴⁰Tima okaratzi 430 osarintsi isaikaki Israel-iiti anta Apitantoniki. ⁴¹Aripaiti isitowa-jiitaji maaroni iwaiyiri-takaani Pawa isaikawitaka anta Apitantoniki omonkara-tapaaka 430 osarintsi. ⁴²Aamaako-winta iwakiri Pawa tsitiniriki Israel-iiti, tima aritaki imisitowajiri isaikawitakara Apitantoniki. Irootaki yaamaakowin-tantajyaariri Pawa iroka tsitiniriki Israel-iiti, irojatzii imaitajiri inkarati incharini-tajyaari.

Yasitari Pawa yantaritipayi iwaiyani Israel-iiti

13 ¹Ikanta yapiitajiro Pawa ñaanatairi Moisés, ikantziri: ²“Pasita-kaiyaanari yantariti-payi iwaiyan-taitani. Tima maaroni ojiwatani owaiyani pishininka-payi Israel-iiti, aajatzii asi ipiraitari-payi, nasi inayitatzii yokapayi.”

³Ari yapiitajiro Moisés ikantairi ishininka-payi Israel-iiti, ikantziri: “¡Noshininkaiti! Pinkinkithasiri-tajiro kitaitiri pisitowan-taari Apitantoniki, tsika Impira-witaitakami. Tima isintsinka Pawa imisitowan-taami. Irootaki airo piwantajaro ikonowai-tziro siñakairori yatantaitari. ⁴Tima yoka kasiri ipaitai-tziri “Iiriki”, iriitaki pisitowan-tayitajyaari.^z ⁵Iriitaki yoka kasiri poimosirinkan-tajyaari apaata aririka paajiro inampitsiti Owintini-satzi, Tharowan-taarini-satzi, Tonkaarisatzi, Thaantiwinisatzi, aajatzii Kayaawinisatzi. Tima irootaki ikasiya-kaakiriri Pawa pairani acharinini pasitajyaaro. Ari oshookapaji anta oshiki pankirintsi, aajatzii tsika itzimapaji oshiki ipiraitari.^a ⁶Tima onkarati ⁷kitaitiri piwajyaaro yatantaitari kaari ikonowaitzi siñakaironi. Iro kantacha aririka omonkara-tapaakyya ⁷tatsini kitaitiri, poimosirinkajiri Pawa.^b ⁷Tima onkarati ⁷kitaitiri iwaityaaro yatantaitari kaari ikonowaitzi siñakaironi. Airo otzimawaitzi kapichiini pinampiki opatha ikonowai-tzirori siñakairori. ⁸Ontzimatyii pinkaman-tajiri apaata pitomi, pinkantairi: ‘Opoñaantari aimosirinkiro iroka kitaitiri, tima tzimatsi yantzimota-kinari pairani Pawa nositowan-taari nosaika-witaka Apitantoniki.’ ⁹Pinkimi-takaan-tajiro iroka ñaantsi pinkinta-kotyaaaromi pakoki aajatzii pitamakoki. Pinkinkitha-kotajiro iyotakaa-jimiri Pawa, tima isintsinka Pawa yaantaamiri pairani pisaika-witaka Apitantoniki. ¹⁰Ontzimatyii pमितajyaaro poimosirinkajiro osarintsiki-payi aririka

^y 12.38 ipiraitari-payi = oisha-payi, vacapayi   ^z 13.4 Iiriki = Abib   ^a 13.5 Ikantai-tziri aka “tsika oshookapaji anta oshiki pankirintsi, aajatzii tsika itzimapaji oshiki ipiraitari.” Tima irootaki osiyarori ikantaitzi “itzimapaji oshiki pitsi aajatzii owaaki thomitsi, okimiwai-tapaja ositowaa-tapaji nijaa.”   ^b 13.6 yatantaitari = pan

omonkara-tapajyaa. ¹¹ Ari yariita-kaajyaami Pawa iipatsitiki Owintini-satzi, tsika otzimi ikasiya-kaakimiri awiroka aajatzi picharinini. Aririka yasitakaa-jyaamiro awiroka, ¹² pasita-kaajyaari awirokapayi Pawa maaroni ijiwaitziri iwaiyan-taitani. Ari pinkimi-tajiriri sirampari ojiwatziri owaiyani pipira-payi, tima iriitaki Pawa asitari. ¹³ Iriima ojiwatziri owaiyani pipira ikyaakoitari, pimpyoi-tantyaari yanini pipira kaari ipinkaitzi. Airorika itzimi pimpyoi-tantyaariri, pinkatzikiri. Ari pinkimi-tajiriri aajatzi iwaiyani inkarati pincharini-tajyaari, pimpyoi-tantyaari yanini pipira iwaitari. ^c ¹⁴ Aririka isampitimi piwaiyani, inkantimi: ‘Ipaita kantakota-chari iroka?’, pinkantiri awiroka: ‘Irootaki kantakotacha isintsinka Pawa imisitowan-tairi asaikawita Apitantoniki, impira-waitajai. ¹⁵ Okantakaakaro ikiso-siri-waitaki pinkathari Faraón, ti isinitina nojataji, irootaki iwamaan-takariri Pawa yantariti iwaiyani Apitantoni-satzi, ari ikimitaa-kiniri aajatzi ojiwatziri owaiyani ipira-payi. Irootaki nopomitan-taaniriri Pawa sirampari ojiwatziri owaiyani nopira. Ari nokimita-jiriri itarori iwaiyani notomi-payi. ¹⁶ Pinkimi-takaan-tajiro awiroka pinkinta-kotatyiiyaaromi ñaantsi pakoki aajatzi pitamakoki, tima sintsi ikanta Pawa yamantairi pairani asaikawitaka Apitantoniki.’ ”

Minkori aajatzi paamari

¹⁷ Ikanta isinitajiri pairani Faraón ijataji Israel-iiti, ti inkinakaa-najiri Pawa iipatsitiki Kinawai-taniriiti, ari ithakiryaapiintaitziro. Tima inkanta-kitzii Pawa: “Aririka iñaakiro Israel-iiti manataantsi-payi, ari inintanaji impiyanajiro Apitantoniki.” ¹⁸ Irootaki itapota-kaantakariri Pawa otzisi-masiki iroatzi Inkaariki Kiraankaaro. Tima owitsikyaa ikantajiitaka Israel-iiti iwaiyiryaa isitowan-taari Apitantoniki. ¹⁹ Tima yamajiro Moisés itonki-poroki José, irootaki inintakiri pairani José, Ikantaki: “Aririka inisironka-tajimi apaata Pawa, nonintzi pinkantina kamiithaini, paana-jinaro apaata notonki-poroki.” ²⁰ Ikanta yawisanaki Israel-iiti isaikawi-tapaaka Pankoshaaki, ariijiitaka Shiwamin-taaki tsika itanakaro otonkaaro otzisi-masi. Ari imajiita-paaki. ²¹ Iriitaki Pawa jiwatapiin-takiriri. Tima iñihiro okantasamata kitaipaiti minkori, iyotzi ari inkinajiiti. Irooma tsitini-paiti opaamatzi minkori, irootaki okoñaatantari tsika ikini yaniijiiti. Ari okanta yaniitan-takari kitaitiriki aajatzi tsitindiriki. ²² Tima ti ookani owiri Israel-iiti kitaipaiti okantasamataka minkori, ari okimitakari tsitini-paiti okitainka-takotziri opaamasamataki.

Imontyaanakaro Israel-iiti Inkaari kiraankanaaro

14 ¹ Ari iñaawaitaki Pawa, ikantziri Moisés: ² “Pinkantiri pishininka-payi Israel-iiti impiyajiita Kyaa-mori-winiki, tima ari

^c 13.13 ikyaakoitari = mora = asno; iwaitari = oisha

oniyaanki-thatziri anta osaiki inkaari tsika omontita-paaro nampitsi ipaitai-tziri Iwaararo Inkaniwiri, ari Pankothanthaari anta. ³Irootaki inkantan-tyaari Faraón: ‘Tikatsi inkini isiyi Israel-iiti, otzikawakiri otzisi-masi.’ ⁴Ari nonkanta-kaakyaaro naaka yapitiro inkiso-siri-tanaji Faraón, irootaki inintan-tyaari impatzima-tawajimi. Ari noñaakan-tirori nosintsinka, nontsipatairi iwayiriti-payi. Ari iyotiri Apitantoni-satzi naaka Pawa.” Imatakiro Israel-iiti okaratzi ikantakiriri Pawa.

⁵Ari ikamantai-takiri iwinkathariti Apitantoni-satzi, ikantai-tziri: “Siyaka Israel-iiti.” Antaro owatsimaa-nakiri Faraón ikimawaki, imatzitanakaro inampiri-payi irirori, ikantajii-tanaki: “¿Ipaita asinitan-taariri ijataji Israel-iiti, tikatsi ampirata-jyaari?” ⁶Sintsiini iwitsika-nakiro isiyako-minto, ikaimakiri iwayiriti. ⁷Iyositaki iroopirori siyako-mintotsi okaratzi 600. Yaanaki aajatzi pasini isiyako-minto-payi Apitantoni-satzi, ari ititanakari jwayitziriri iwayiriti. ⁸Iriitaki Pawa kantakaarori ikiso-siri-tanta-naari Faraón, pinkatha-ritatsiri Apitantoniki, ipatzima-tanakiri Israel-iiti. Iro kantacha Faraón ti inkinkithasiri-tajiro antaro okantaka sintsin-kantsi isitowan-taari Israel-iiti inampiki. ⁹Jaitijiitaki Apitantoni-satzi ipatzima-tziri Israel-iiti. Ari ikaratanakiri iwayiriti-payi ikyako-yitakari ipira-payi, aajatzi isiyako-minto-payi Faraón. Iyaatawajiri iwanko-thaanti-yitapaaka inkaari-thapyaaki Kyaa-moriwini, omontitakari nampitsi Iwaararo Inkaniwiri.^d

¹⁰Ikanta okaaki-tapaaki Faraón, yaminajiitaki Israel-iiti, iñaatziiri ipokajiitaki Apitantoni-satzi ipatzima-takiri. Antaro itharowa-jiitanaki Israel-iiti, ikowako-tanakiri Pawa yamitakotiri. ¹¹Ikantanakiri Moisés: “¿Tikatsima Apitantoniki tsika nonkitatyaa pamantanari otzisi-masiki nonkamayiti? ¿Tsikama pinkantinaka? ¿Paitama pamantaanari nosaikawita Apitantoniki? ¹²Aritaki nokantzi-takami Apitantoniki: ‘Piñaasi-tyaana isintsiwinta-waitana Apitantoni-satzi nantawai-tiniri, irootaki kamiitha-witacha impira-tyaana Apitantoni-satzi, airo noñiromi iroñaaka nonkami otzisi-masiki.’” ¹³Ari yakanakiri Moisés ishininkapayi Israel-iiti, ikantziri: “Airo pitharowan-tajiitari. Pintonta-siriti. Aritaki iwawisaa-kotakimi Pawa. Tima inkarati Apitantoni-satzi piñiiri iroñaaka, airo piñaajiri apaata. ¹⁴Airo okantzi-mowaitami, iriitaki Pawa kisakowin-tyaamini awirokaiti.” ¹⁵Ari ikantanaki Pawa: “¿Moisés! ¿Ipaitama pikaimakaimatantanari? Pinkantiri pishininkapayi Israel-iiti: ‘Pijajiiti.’ ¹⁶Irooma awiroka piwaankiro pikotzikiiri inkaariki, aritaki ontinka-ryaanaki. Tima piryaasaanti onkanta-nakya, ari inkinajii-tanaki Israel-iiti yaniijiitanaki. ¹⁷Naaka oomasontyaasiritirini Apitantoni-satzi, inintan-tyaari impatzima-tanakimi. Ari iñiirori nosintsinka Faraón, aajatzi maaroni iwayiriti. Napirotiro isiyako-minto aajatzi ipira-payi

^d 14.9,17,18,23,26,28 ipira-payi = imorani = caballo

ikyaaako-yitari-payi. ¹⁸Tima ari iyoti Apitantoni-satzi naakataki Pawa, aririka iñaakiro nosintsinka tsika nonkantakiri pinkathari Faraón, napirotzitiri isiyako-minto, iwayiriti aajatzi ipira-payi ikyaaokitari-payi”

¹⁹Ikanta Imaninkariti Pawa, aajatzi minkori jiwatapiin-takiriri Israel-iiti, impoitanaki itaapiiki tsika ikinajii-tapaakiro. ²⁰Satikanaka niyaankiniki ipokajiitzi Apitantoni-satzi ipatzima-tziri Israel-iiti. Tsitiniki okantzi-mojii-takari Apitantoni-satzi, iriima Israel-iiti kofiinka okanta iñiuro irirori tsitini-paiti. Irootaki kaari imatantaro Apitantoni-satzi iyaatiri Israel-iiti, tima tsitiniki ikantakotaka irirori.

²¹Ikanta iwaanka-nakiro Moisés irako inkaariki, ikantakaakaro Pawa ompoki antaro tampyaa tsitini-paiti okinapaakiro isitowa-piintzi ooryaatsiri, ari otinka-ryaanaki inkaari, awotsitanaki. ²²Yaniitan-tanakaro Israel-iiti tsika opiryaa-tanaki inkaari, tima osiyawai-tanakaro impirita okatziya-tantaa-tanaka yampatiki aajatzi irako-piroki. ²³Iyaataa-jiitakiri Apitantoni-satzi, itsipayi-takari iwayiriti Faraón ikyaaako-yitakari ipira-payi, isiyako-yitaka isiyako-mintoki-payi, wiraajiitaka niyaankiniki inkaari. ²⁴Ikanta okitaitzi-mataki, yaminaki Pawa isaikaki okitainkataki minkori oorintasamatainchari, iñaakiri iwayiriti Apitantoni-satzi, ikantakaakaro ayima-jiitiri itharowanka. ²⁵Ikantakaaro aajatzi othopaa-yitanaki osiyantari isiyako-minto. Ari owatsi-pirotakiri itharowa-jiitanaki. Ikantajiitzi Apitantoni-satzi: “Thami ampiya-pithatiri Israel-iiti, tima inkisawin-tatyii-yaari Pawa.” ²⁶Iro kantacha ikantakiri Pawa yoka Moisés: “Piwaankiro pako inkaariki, ompiyiita nijaa anairi maaroni Apitantoni-satzi, isiyako-minto-payi aajatzi ikaratzi kyaakotariri ipira-payi.”

²⁷Aritaki kitaiti-tzimatanaiki, iwaanka-nakiro irako Moisés inkaariki, sintsiini okantanaka inkaari osirinka-paaka. Isiyaminthaita Apitantoni-satzi, imonthaitaro inkaari. Ari ikantakirori Pawa yapirotan-takariri Apitantoni-satzi niyaankyaniki inkaari. ²⁸Tima sintsiini osirinka-paaka inkaari, anaanakiro isiyako-minto-payi, ikaratzi kyaakotariri ipira-payi, aajatzi maaroni iwayiriti Faraón itsipatakari ipatzima-tziri Israel-iiti. Yapirotaka maaroni, tikatsi añaajatsini. ²⁹Iriima irirori Israel-iiti kamiitha yaniitan-tanakaro inkaari tsika opiryaa-tanaki, osiyawai-takaro impirita okatziya-tantaa-tanaka yampatiki aajatzi irako-piroki.

³⁰Ari ikantakirori Pawa iwawisaa-kotanta-kariri Israel-iiti impira-waitari Apitantoni-satzi. Iñaakiri Israel-iiti ikamajiitaki Apitantoni-satzi naryaa-masini inkaari-thapyaaiki. ³¹Ikanta iñaakiro Israel-iiti iroopirori okantaka yantakiri Pawa yiitsinampaakiri Apitantoni-satzi, ipinkatha-tanakiri, yawintaa-nakari Pawa aajatzi ikimitaa-nakiriri Moisés, impiratani Pawa.

Iwanthaani Moisés

15 ¹Ari ipanthesa-kotanakiri Pawa yoka Moisés aajatzi ishininka-payi Israel-iiti. Iroka ikantzi ipanthesa-jiitzi:

Nompanthaa-kotajiri Pawa, tima iriipirori ikantaka irirori
yiitsinampaantaki.

Iwiinkakiri ikyaakoitari aajatzi ikaratzi kyaakotariri.^e

²Nompanthaa-wintajiri Pawa,

Tima iriitaki sintsita-kayinari, iriitaki owawisaa-kotaanari.

Iriitaki Nowawani, ontzimatyii nowisiryaa-wintajiri,

Iriitaki Iwawani asitanari, ontzimatyii nokimosiriwintairi.

Nijaa Kipishaari

²²Ikanta yaanajiri Moisés ishininka-payi Israel-iiti yookanajiro
Inkaari Kiraankaaro. Ikinanaki otzisi-masiki ipaitai-tziro Tantotsi-
wini, tima mawa kitaitiri yaniijiitaki, ti iñaaji nijaa otzisi-masiki irajiri.

²³Ikanta yariijiitaka ipaitai-tziro Kipishaa, ti onkanti irapaakiro nijaa,
tima kipishaa okantaka. Irootaki owaitakaan-tzirori anta Kipishaa.^f

²⁴Ari ikisima-tanakiri ishininka-payi Moisés, ikantajii-tziri: “¿Ipaitama
iriri?” ²⁵Irootaki yamanan-tanakari Moisés ikowako-takiri Pawa. Ari
iñaakakiriri aparoni inchasimpoki. Yaakiro Moisés, iwiinkakiro nijaaki,
kamiitha-tanaki iriro.

Ari inintanaki Pawa iñaanta-kaajyaari, ikantakaan-taki onkarati
yamitajyaari. Tima iñaanta-tyiiaari. ²⁶Ikantakiri: “Aririka pinkimisantiri
Piwawani, tampatzika-siriri pinkantajyaa, pimonkara-tajiro
ikantakaanani, noñaakimi piwashaan-tajiro okaratzi iwinkakaanani,
airo patsipitaro awiroka mantsiyarintsi yatsipi-takari Apitantoni-satzi,
tima naaka Pawa, wawisaako-tantziri.” ²⁷Ikanta yariijiitaka Kompiro-
jaariki, ari otzimiri anta okaratzi 12 nijaatinka, ari oshookiri aajatzi
okaratzi 70 kompirosi. Ari iwanko-thaanti-jiitapaaka anta.

Ipakiri Pawa iwariti Israel-iiti

16 ¹Tima irootaki iroka kitaitiri 15 inkaran-tyaarimi apiti kasiri
isitowan-tajari Israel-iiti Apitantoniki. Ari yawisajii-tanaki
ipoñaanajaro Kompiro-jaariki irojatzi niyaanki-thakiniki otzisi-masi
Kitoochiintoni. ²Okanta anta otzisi-masiki, maaroni Israel-iiti iñaanawai-
tapaakiri Moisés aajatzi Aarón. ³Ikantajiiitzi: “Ari okamiithawita
iwamaayi-tinami Pawa Apitantoniki, tsika nopiyota-kotapiin-tziri
wathatsi noyowitzitiki, tsika nokimatziitapiinta-jiita nowawai-jiita.
Irooma pama-jiiwitakana awiroka aka otzisi-masiki ari paakainaro
notashi maaroni nokarajiiitaki.”^g

⁴Ari yapiitajiri Pawa, ikantairi Moisés: “Ari nowaryaa-kiniri
owarintinsi. Irootaki iyoyairi Israel-iiti onkarati iyaari aparoni kitaitiri.

^e 15.1 ikyaakoitari = caballo ^f 15.23 Kipishaa = Mara ^g 16.3,4,8,12,15,29 nowawai-
jiita, yatantaitari = pan

Ari noyotiriri ikimisan-tziro-rika nokantziriri. ⁵Iro kantacha iroka 6-tatsiri kitaitiri, ontzimatyii yanaakairo okaratzi iyoyaapiin-tziri pasiniki kitaitiri, irootaki iwapithaan-tyaari.” ⁶Irootaki iroka ñaantsi iwawisaa-kiniriri maaroni ishininka-payi Moisés aajatzi Aarón, ikantakiri: “Iroñaaka tsitinii-tiini ari piyotiri iriitaki Pawa omisitowa-jimiri Apitantoniki. ⁷Irooma onkitaiti-tamanaji ari piñiirori iwaniinkaro Pawa, tima ikimakimi okaratzi pikisima-waitakiri. ¿Pisiyakaan-tzima naaka pikisima-waitzi?” ⁸Aikiro ikantana-kitzii Moisés: “Iroñaaka tsitinii-tiini impimi Pawa posiniri piyaari. Irooma onkitaityaa-manaji impimi oshiki yatantaitari, irootaki pinkima-niintyaari. Tima ikimakimi Pawa pikisima-waitakiri. ¿Pisiyakaantzi naaka pikisima-waitzi? Tima ti naaka pinkisimati, Pawa pikisimataki.”

⁹Ari ikantanakiri Moisés iririntzi Aarón, ikantziri: “Pinkaimiri maaroni ashininka-payi Israel-iiti, pinkantiri: ‘Pimpoki maaroni apatowin-tyaari Pawa, tima ikimakimi pikisima-waitakiri.” ¹⁰Iñaanaminthai-tziri Aarón maaroni Israel-iiti, iro yaminakimi otzisi-masiki, iñaatziro iwaniinkaro Pawa anta minkoriki. ¹¹Ari iñaanata-nakiri Pawa yoka Moisés, ikantziri:

¹²“¡Moisés! Nokimakiri pishininka-payi Israel-iiti ikisima-waitana. Nonintzi pinkantiri: ‘Pinkimiri ikantzi Pawa: “Aritaki piwakyaa posiniri tsitinii-tiini, irooma onkitaityaa-manaji piyaa oshiki yatantaitari, irootaki pinkima-niintyaari. Tima irootaki piyotan-tajyaari naakataki Piwawani.” ’ ”

¹³Okanta otsitiniityaanaki, ari itonka-jiiitapaaki posiniri, animasi-tapaaki opiyotaka iwanko-thaanti-payi Israel-iiti. Irooma okitaiti-tamanaji iñaatzii ashimasi-tapaaki itsini impokiro kipatsiki.^h ¹⁴Ikanta okaratapaakira itsini impokiro, iñiitatzii piyowani-tapain-chari okaankitaki otzisi-masiki, yaaniiriki okantayitaka. ¹⁵Ti iyotiro Israel-iiti tsika opaita, ikanta-wakaa-jiita: “¿Ipaitema iroka?” Ikantzi Moisés: “Irootaki owaritintsi ipimiri Pawa piyaari. ¹⁶Iroka ikantzi Pawa: ‘Pinkoyaayiti onkarati pantityaari piyaari tsika pikaarajitzi piwankoki. Pijaikiti aparoni pachakaki inkimyaari aparoni atziri.”ⁱ ¹⁷Imatakiro Israel-iiti ikantai-takiriri. Tzimatsi aintsiri oshiki, pasini kapichini iyoyaaki. ¹⁸Iro imonkara-tanta pachaka ijayitzi, ti yaparawaitiro aintsiri oshiki, ti onkowitzii-motyaari aintsiri kapichiini. Yaayitaki okaratzi inintziri iyaari. ¹⁹Ipoña ikantaki Moisés: “Airo piwapithaanta-waitaro piwamanai-yaaro onkitaiti-tamanaji.” ²⁰Iro kantacha, ipiyatha-takaro Israel-iiti ikantawi-takariri Moisés, tzimatsi owapithaan-tainchari iwamana-jyaari onkitaiti-tamanaji. Tima onthonka okini-tanaki, sitziinka okantanaka. Irootaki ikisanta-kariri Moisés ikaratzi piyatha-takariri.

^h 16.13 posiniri = osiyawi-tariri shonkiri = codorniz ⁱ 16.16,18,22 pachaka = gomer = osiyarori apiti litro.

²¹Ari ikantatyaa ikoyii kapichikitaiti, yayi okaratzí inintziri iyaari. Aririka isaawata-paaki ooryaatsiri, othonka owyaanaka.

²²Irooma 6-tatsiri kitaitiri, ari yanaakairo okaratzí ikoyaapiin-tziri pasini kitaitiri, apiti pachaka yaayitzi iyaari aparoni atziri. Ijatzimaita jiwari-payi ikamantziri Moisés okaratzí yaayitakiri. ²³Ari ikantzi Moisés: “¡Jiwari-payi! Irootaki ikantakiri Pawa, ikantzi: ‘Onkitaiti-tamanaji, irootaki kitaitiri imako-ryaan-taitari iita-tasorintsitani Pawa. Pinintzi-rika pinkotsiti, pimatiro. Pinintzi-rika pintasitiro, pimatiro. Aririka ontzima-raanti, kantacha piwapitha-tyaaro piyaari onkitaiti-tamanaji.’”

²⁴Imatakiro okaratzí ikantakiriri Moisés, iwapithaan-takaro, irootaki iyaari onkitaiti-tamanaji, titzimaita onkiniti, ti ositziti aajatzi. ²⁵Ipoñaa ikantzi Moisés: “Piyaaro iroñaa, tima irootaki kitaitiri tsika inintaitziri Pawa. Airo piñiuro ompiyowanityaa okimita-piinta. ²⁶Tima apatziro onkarati 6 kitaitiri piyoyaa-piinti, irooma kitaitiri 7-tatsiri imako-ryaan-taitari, airo piñii ompiyowanityaa.” ²⁷Iro kantacha, tzimatsi Israel-iiti jatamana-jatsiri kitaitiri imako-ryaan-taitari inkoyii, titzimaita iñii.

²⁸Irootaki ikantan-tanakariri Pawa yoka Moisés, ikantziri: “¿Tsika-paitika pinkaratiro pipiyatha-waitaro nokanta-kaantani, aajatzi noñaaani? ²⁹Pinkinkithasirityaa, naaka Pawa owitsika-kimirori kitaitiri imako-ryaan-taitari. Irootaki otzimantari 6-tatsiri kitaitiri paantyaari oshiki piyaari apitiki kitaitiri. Irooma kitaitiri imako-ryaan-taitari, pisaiki piwankoitiki airo pisitowa-waitzi tsika-rikapayi.” ³⁰Ari ikantakiro Israel-iiti imairi-jiitaka kitaitiriki imako-ryaan-taitari.

³¹Ikanta yokaiti Israel-iiti ipaitakiro iroka owaritintsi “ipaitama”. Timá kitamaaro onayitzi, iroowaitaki iyaaniiriki okitho pankirintsi, pocha okanta iwaitaki ochiirinkaantsi ikonowai-tziro yaarato.^j

Nijaa sitowatsiri mapitantaki

17 ¹Ikanta yawisajii-tanaki maaroni Israel-iiti isaikawi-tapaaka otzisi-masiki Kitoochiintoni, niitsikiroini ikanta ijajitzi, kimsanta iwakiro ikantziriri Pawa. Iroatzi yarijii-tantakari Maamintowiniki, ari isaikajii-tapaaki anta tsika ti ontzimapaji nijaa iriri. ²Ari yapiita-najiro Israel-iiti iñaanamintha-tanajiri Moisés, ikantziri: “¡Moisés! Pimpina nijaa niriri.” Ari ikantzi irirori Moisés: “¿Ipaitama piñaana-mintha-tantanari naaka? ¿Ipaita pantawinthatan-tyaariri Pawa?” ³Tima antaaro imirijiitaki Israel-iiti, aikiro iñaanamintha-tatziiri Moisés, ikantziri: “¿Ipaitama pamanta-janari nosaikawita Apitantoniki? ¿Irooma pamantanari aayitina nomiri naaka, imiri nowaiyani-payi aajatzi nopira-payi?” ⁴Irootaki yamanan-tanajari Moisés ikowako-takiri Pawa, ikantzi: “¡Pawá! ¿Tsikama nonkanti-rika yokapayi noshininka? ¡Aririka

j 16.31 ipaitama = maná; okitho pankirintsi = culantro

awishimo-tawajiri kapichiini opaita-rika, ari ishimyaan-takyaanaro mapi!” ⁵Ikantzi Pawa: “¡Moisés! Pijati tsika ipiyojiitaka pishininka-payi Israel-iiti, pintsipa-tanakyaari antari-konapayi. Paanakiro pikotzikiiri piposan-takarori pairani nijaa. ⁶Ari nosaikiri aajatzi naaka anta otzisiki Mamirii-toni. Pimposhiro mapitanta, aritaki oyowanaki nijaa iriri pishininka-payi.”

Tima imatakiro Moisés okaratzi ikantakiriri Pawa, iñaakiri antari-konapayi Israel-iiti yantakiro. ⁷Irootaki owaitakaan-tzirori anta Koshikaa-rini, irootaki ipitai-tzitari aajatzi Kisima-jaari, tima oshiki ikisawaitaka Israel-iiti, ikisima-waitakiri Pawa, ikantaki: “¿Omaapiroma itsipatajai Pawa, ti yamatawitajai?”

Arijiitakani Israel-iite Cheentoniki

19 ¹Aritaki awisanaki ikaratzi mawa kasiri imisitowai-tajiri Israel-iiti isaikawitaka Apitantoniki, arijiitaka otzisi-masiki Kitoochiintoni. ²Tima ipoñaakaro Maamintowiniki yokaiti Israel-iiti, irojatzit otzisi-masiki Kitoochiintoni tsika isaikajii-tapaaki. Ari iwanko-thaanti-jiitapaaka imontita-paakaro otsisi. ³Ari itonkaanaki Moisés imonthai-yaari Pawa inkinkitha-waitakairi. Ari iñaawai-tanaki Pawa isaikaki otzisiki, ikantziri: “¡Moisés! Pinkamantiri icharini-payi Jacob pinkantiri: ‘¡Israel-iiti! Iroka iñaani Pawa, ikantzi: ⁴“Piñaayi-takiro tsika nokantakiri Apitantoni-satzi, tsika nokantakiro namanta-jamiri nosaiki naaka, tima osiyawai-takaro iriimi amajimini pakitha isiwankiki. ⁵Aririka pimonkara-tajiro okaratzi akasiyakaa-wakaari, airorika pipiyathatana, tima awirokaiti nitako-piro-tajyaa, ari anaanakiro okaratzi nitakotari pasini-satzi, tima naaka asitarori maaroni kipatsi. ⁶Ompira-tasorintsi-taari pinayitaji awiroka pikaratzi ipinkathari-wintaitakimi. Kitisiri pinkanta-yitajyaa.” Irootaki iroka ñaantsi pinkantiriri pishininka Israel-iiti.’”

⁷Ari ipiyapaaka Moisés, ikaimakiri antari-konapayi, ikamantakiri okaratzi ikantakiriri Pawa. ⁸Ikantajii-tanaki maaroni Israel-iiti: “Ari amatakiro okaratzi ikantakiri Pawa.” Aajatzi ipiyanaja Moisés, ikamantapajiri Pawa, ikantziri: “Inintajiiitaki noshininka-payi.” ⁹Ari ikantzi Pawa: “¡Moisés! Ari nonkanta-kaakyaaro ontsitinikiti minkori, ari nompokiri noñiimi, tima ari inkimakina pishininka-payi noñaanatimi. Ari yasi iwiro inkimisantimi.” Tima yapiita-nakiro Moisés okaratzi inintakiri Israel-iiti, ikamantakiri Pawa, ikantziri: “Omaapiro inintajiiitaki noshininka.” ¹⁰Ikantzi Pawa: “¡Moisés! Pijati, piwitsika-siri-takaa-jyaari pishininka-payi iroñaaka kitaitiri aajatzi onkitaiti-tamanaji. Inkiwayi-tairo aajatzi iithaari-payi. ¹¹Aamawinta inkanta-yityaa aajatzi pasini kitaitiri. Tima ari nayiitiri otzisiki Kitoochiintoni, iñiiri maaroni pishininka-payi. ¹²Pookotiniri pishininka-payi tsika owiraiyaa yaniiti, pinkantiri:

‘Airo pawishiro kapichiini tsika nookotakiro. Pimpinkathatiro, airo pitonkaa-waitzi. Tzimatsi-rika awisakironi tsika nookotakiro, ontzimatyii impyaakai-tyaari.’¹³ Ti osinitaan-tsiti kapichiini yairikaitiro, aritaki ishimiyyi-tanta-kyaaari mapi, tirika ontzimatyii inkintaitiri. Iriirika atziri, iriirika ipiraitari, ontzimatyii iwamaitiri. Apatziro osinitaan-tsita intonkaiiti aririka intyootaiti.”¹⁴ Ari yoirinkaja Moisés tsika isaikajiitaki ishininka-payi, iwitsika-siri-takaa-yitakari. Ikiwakaa-yitakiri iithaari aparo-payi.¹⁵ Ikantakiri aajatzi Moisés ishininka-payi, ikantziri: “¡Israel-iiti! Ontzima-tyiira paamawintyaa pasiniki kitaitiri, airo pimaantaro piinapayi.”

¹⁶ Okanta okitaiti-tamanaji mawatatsiri kitaitiri, omapoka-sitaka omorikanaki sintsiini ookatha-rontsi, tsitiniki okantanaka minkori otzisiki. Ikimaji-tatzii tyootanain-tsiri sintsiini. Antaro itharowa-jitanaki kimakirori.¹⁷ Ari yaanakiri Moisés maaroni ishininka-payi imonthaa-wakyaari Pawa. Katziya-jitapaaka tsika itanakaro otonkaa otzisi.¹⁸ Tima kachaaryiinka okantanaka Kitoochiintoni yayiita-paakira Pawa. Iriiwaitaki ikachaa-ryiin-katzi opaama-pirotzi paamari. Ithonka ontziñaaka otzisi.¹⁹ Aikiro opoima-tatzii sintsiini tyoorintsi. Tima iñaawaitzira Moisés, akatsi irirori Pawa isiyakaro ookatha-taantsi.²⁰ Yayiitaki Pawa otsisi Kitoochiintoni. Ari ikaimakiri Moisés impoki tonkaariki. Jatanaki Moisés tonkaariki.²¹ Ikantzi Pawa: “¡Moisés! Pimpiyi otaapiki, pinkantiri pishininka-payi airo yawishiro tsika nookotakiro ininti iñiina. Aamaiyaa aritaki inkamayitaki.²² Ontzimatyii iwitsika-siri-tajyaa aajatzi Impira-tasorintsi-taari, impokan-tyaari iñiina. Aamaiyaa ari inthonkyaa nowasankitaakiri.”²³ Ari ikantzi Moisés: “¡Pawa! Airo imatziro noshininka-payi intonkajiro otsisi Kitoochiintoni, tima awiroka kantain-tsiri: ‘Pookoti tsika owiraiyaa yaniitaiti otzisiki, tasorintsi onkantyyaa.”²⁴ Ari ikantzi Pawa: “¡Moisés! Poirinkaji. Impoña pintonkaaji aajatzi pintsipa-tajyaari Aarón. Iriima Impira-tasorintsi-taari aajatzi pishininka-payi, airo yanitajiro tsika pookotakiro, aamaiyaa aritaki nowasankitaajiri.”²⁵ Ikanta yoirinkaja Moisés, ikamanta-pajiri ishininka-payi.

Ikantakaan-taitani karatatsiri 10

20 ¹ Ari iñaawai-takirori Pawa iroka ñaantsi, ikantaki: ² “Naaka Piwawani, naaka aajimiri impira-waitaitami Apitantoniki. ³ Airo pipinkatha-waitziri pawaniro, apatziro pimpinkathatina naaka. ⁴ Airo piwitsika-waitzi siyakaa-rontsi, airo piitatasorintsi-waitziri tzimatsiri inkitiki, kipatsiki, nijaaki aajatzi otapi-naki kipatsi. ⁵ Airo pipinkatha-waitziri, airo pityirowa-siwaitari aajatzi. Tima naaka Piwawani, Sintsi-pirori, Aamaako-wintamiri. Naaka owasankitairiri kisaniin-tanari, aajatzi itomi-payi, icharini-payi, itomi-payi icharini-payi. ⁶ Iriima inkarati

itakota-jiityaanani naaka, inkimisan-tajiro noñaani, oshiki nitakota-
 jyaari irirori, ari nonkimi-tajiriri maaroni incharini-tajyaari inkarati
 impoyii-tajyaarini apaata. ⁷Naaka Piwawani, airo pipairyaa-siwaitana.
 Tima nonthonkiri nowasankitairi naaka ikaratzi pairyaa-siwai-tanari.
⁸Pinkinkithasiri-tajiro kitaitiri imako-ryaan-taitari, piita-tasorintsi-
 tajiro. ⁹Tima tzimatsi 6 kitaitiri pantawai-tantyaari, pantajiro okaratzi
 pinintziri. ¹⁰Irooma kitaitiri 7, ari pinkinkithasiri-tajinari Naaka,
 Piwawani. Ti onkamiithati pantawai-tantyaaro iroka kitaitiri, aajatzi
 pitomi, pisinto, pimpiratani, pipira-payi, aajatzi pasini-satzi ikaratzi
 saikimo-tzimiri piwankoki. ¹¹Tima okaratzi 6 kitaitiri nowitsikan-
 takarori inkiti, kipatsi, inkaari aajatzi okaratzi tzimatsiri. Irooma
 kitaitiri 7, nomako-ryaan-takaro. No-tasorintsi-takiro iroka kitaitiri.
¹²Pimpinkathatairi piri aajatzi piniro. Aritaki osamanitaki nañaakayimi
 kipatsiki nokasiya-kaakamiri nompajimiro. ¹³Airo piwamaantzi.
¹⁴Airo pimayimpitzi. ¹⁵Airo pikositzi. ¹⁶Airo pithaiya-kotanta. ¹⁷Airo
 ayimawaitzimi piniwityaaro okaratzi tzimimo-tziriri pishininka, iwanko,
 iina, impiratani-payi, ipira-payi, maaroni.”^k

Itharowa-jiitzi Israel-iiti

¹⁸Iñaakiro maaroni Israel-iiti ookatha-rontsi, ikimakiro tyoorintsi,
 iñaakiro aajatzi okachaataki otzisiki. Ikanta iñaayitakiro iroka-payi,
 antaro itharowa-jiitaki, intaina ikatziya-yitaka. ¹⁹Ari ikantajii-tanakiri
 Moisés: “Piñaanatina awiroka, aritaki nantakiro onkarati pinkantinari. Ti
 noninti iñaanatina Pawa, iwamaanakari.”

Iraantsi oñaakantapirotironi ikasiakaantakiri Pawa

24 ³Jatanaki Moisés, ikamantakiri Israel-iiti okaratzi ikantakiriri
 Pawa, ikamantakiri Ikantakaantani. Ari yakajiitanaki maaroni
 Israel-iiti, ikantajiitzi: “Ari amatakiro okaratzi ikantakiri Pawa.” ⁴Ipoña
 isankinatakiro Moisés okaratzi ikantakiri Pawa. Okanta okitaitita-manaji,
 jataki iwitsikaki pomipirini-mintotsi tsika otonkai-matanaka otzisi,
 ipiwiryaaiki okaratzi 12 mapithanthes, imonkaratakiro ikaratzira 12
 ishininka-mirinka Israel-iiti. ⁵Ipoña ityaantaki awankari-payi Israel-
 iiti, iriitaki pomitakiriri antari ipiraitari yatsipita-kaani onkantayaa
 yaapatyaan-tajyaariri Pawa. ⁶Yaakiro Moisés iriraani antari ipiraitari,
 isakiro niyankyaa iwajoniki. Yaakotakiro pasini niyankyaa iraantsi
 itsikiryaan-takaro pomipirini-mintotsi. ⁷Ipoña yaakiro tsika osankinata
 kasiyakaantsi, ikimajiitaki maaroni atziri iñaanatakiro, ikantajiitzi:
 “Aritaki amatakiro okaratzi ikantajairi Pawa.” ⁸Ari yaakotakiro Moisés
 iraantsi, itsikiryaan-takari Israel-iiti, ikantzi: “Iroka iraantsi irootaki

^k 20.17 ipira-payi = buey, asno ¹ 24.5 antari ipiraitari = vaca, becerro

ñaakanta-pirotironi ikasiya-kaantakiri Pawa, irootaki kinkithata-kotachari maaroni aka.”

Itonkaaki Moisés Chiintoniki

¹²Ikanta yapiitajiro Pawa ikantairi Moisés: “Pintonkaajiro otzisi, piyaajina anta. Ari nompimirori mapikota tsika nothapa-takiro noñaani aajatzi nokanta-kaantani, irootaki piyomitaa-yitajiriri pishininkapayi.” ¹³Ari ikatziyanaka Moisés itsipatakari Josué amitako-tziriri, owitsikanaka ijati yotzisitiki Pawa. ¹⁴Ikantanakiri antari-konapayi: “Ari piyaawakina aka irojatzzi nompian-tajyaari. Iriitaki saikakayimini Aarón intsipa-tyaari Hur. Tzimatsi-rika kantzimoniinta-wakaa-chani, pinkowakotiri irirori yaminako-timiro.”

¹⁵Ari itonkaanaji Moisés otzisiki. Opyaawakiri otsitiniakitaki minkori. ¹⁶Ari oshawiinka-paaki iwaniinkaro Pawa otsisiki otzisi-masi Kitoochiintoni. Okaratzi 6 kitaitiri ominkorikitaki. Okanta omonkarataka 7 kitaitiri, tzimatsi ñaanata-kiriri Moisés minkoriki. ¹⁷Tima koñaaro ñaayitakiro Israel-iiti iwaniinkaro Pawa, osiyawai-takaro opaamatzi paamari tonkaariki otsisiki. ¹⁸Ikyaanata-nakaro Moisés minkori, tonkaanaki otsisiki, ari isaikakiri okaratzi 40 kitaitiri aajatzi 40 tsitiniri.

Yasitakai-tarori Tasorintsi-thaanti Inchamoko

25 ¹Ari yapiitajiro Pawa ñaanatairi Moisés, ikantziri: ⁸“Pamini matironi iwitsikina Tasorintsi-thaanti, ari nosaikiri nontsipatyaari pishininkapayi. ⁹Pimatiro maaroni tsika onkanta-jaantyaa noñaakaimiro. Pimatiro piwitsikiro Tasorintsi-thaanti, aajatzi onkarati tzimatsini inthomponta.

¹⁰Piwitsiki incha-moko, anaaniintiro apikonati osanthati, anaaniintiro aparoni akonaki okanta-chopinita, aajatzi onkarati ojinokiti.^{m n} ¹¹Pintzirintan-tyaaro ooro inthomponta aajatzi intakiroki. Piwasi-nampitan-tyaaro ooro onampi-naki. ¹⁶Pintitiro incha-mokoki nopimiri nokanta-kaantani. ¹⁷Piwitsiki otataro piyosiitakiri ooro. Irootaki impaitaitiri iroka otataro Nisironka-mintotsi. Anaaniintiro apikonati osanthati, irooma okanta-chopinita anaaniintiro apakonati. ¹⁸Piwitsiki apiti isiyakaaro siwankiri Maninkari, iriitaki piwakiri apitiroki opatziki otataro. Iriitaki piyosiitiro ooro, niitsikiroini pinkanta-wintyaari pimposhiri piwitsikan-tyaariri. ¹⁹Apatharokyaa onkantyaa piwitsikiro. Ari inkatziyiri apitiroki opatziki apiti siwankiri Maninkari piwitsikakiri. ²⁰Tima tzinaa siwanki inkatziya-yitaki imontita-wakaakyaa, iriitaki anaanta-kyaroni isiwanki Nisironka-mintotsi,

^m 25.10,23 incha-moko, minkontsitaa-niki = owitsikai-tzirori inchato acacia

ⁿ 25.10,17 anaaniintiro apikonati = 1.10 metros; anaaniintiro aparoni akonaki = 75 centímetros

yaminaki osaawiki. ²¹Irootaki pintatan-tyaarori incha-moko, ari pilitakirori nokanta-kaantani nopimiri. ²²Ari noñiimiri awiroka anta, ari nonkinkitha-waita-kayimiri nosaikaki Nisironka-minto-tsiki, nosatikan-takyaari apiti siwankiri Maninkari saikain-tsiri otataroki Tasorintsi-moko. Ari nonkaman-timrori onkarati piyomitaa-yitairiri Israel-iiti.”

Iwitsikan-taitarori yatantaitani

²³“Piwitsiki minkonchaa-niki, incha-kota payi. Apikonati onkarati osanthati, irooma okanta-chopinita onkarati apakonati, aajatzi ojinokiti anaaniintiro apakonati. ^o ³⁰Piwayita-jinaro yatantaitari minkonchaa-nikiki, tima iro yatantaitari pasitakaa-piintyaanari kitaitiriki, nosaikapiintzira.”

Tasorintsi-thaanti

26 ¹“Iroka onkarati payiri piwitsikan-tyaarori Tasorintsi-thaanti. Tima onkarati 10 iroopirori kithaarintsi, simasirimankitatsiri, jonkiro-maki-tatsiri, kityonka-manki-tatsiri aajatzi. Ari pintsirika-kotirori isiyakaaro siwankiri Maninkari. ^p ²Iroka onkarati osanthayiti kithaarintsi-payi. Tima onkarati osanthati 28 konakintsi, irooma onii onkarati 4 konakintsi. ^q ³Piawawiti 5 kithaarintsi, tima apamankiro onkanta-nakya, pimati piawawiti aajatzi pasini 5 kithaarintsi.

⁷Ari pinkanta-kirori aajatzi iwitzi pipira, piwitsiki onkarati 11 kithaarintsi, irootaki pimpasikan-tyaarori Tasorintsi-thaanti. ^r ⁸Tima iroka onkarati osanthati aparoni kithaarintsi, onkarati 30 konakintsi. Irooma tsika oniita onkarati 4 konakintsi. ^s ⁹Payi onkarati 5 kithaarintsi, piwawitakiro. Pimati pasini onkarati 6 kithaarintsi, piwawitakiro aajatzi. Irootaki pimpasikan-tyaarori Tasorintsi-thaanti. Pitzipiyo tsika awisapaaki, irootaki pimpasikan-tyaarori tsika inkyaapiin-taitira Tasorintsi-thaantiki.

¹⁴Paaki aajatzi imisina ipiraitari pinthakan-takyaaro kityonkari, iriitaki pimpasikan-tyaarori tasorintsi-thaanti. Payitakyaa imisina nijaa-wiri, iriitaki piwiwiryaaakotantyaarori pimpasikan-tyaaro. ^t

¹⁵Payi aajatzi incha-kotapayi omiriki-tyaari tasorintsi-thaanti, tampatzika onkanta-yityaa. ^u ³⁰Ontzimatyii piwitsikiro tasorintsi-thaanti tsika okantajaanta noñaaka-kimiro otzisiki.

Kithaarintsi ithatasitaitzirori Tasorintsithanti

³¹Pinthata-sitiro iroopirori kithaarintsi. Intyaani oyotajaan-tziro inkana-tantyaaro simasirithatatsiri, jonkiro-thatatsiri aajatzi kityonka-

---

^o 25.23 apikonati = 90 centímetros; apakonati = 45 centímetros; anaaniintiro apakonati = 65 centímetros ^p 26.1 iroopirori kithaarintsi = lino ^q 26.2 28 konakintsi = 12.5 metro; 4 konakintsi = 2 metro ^r 26.7 pipira = cabra ^s 26.8 30 konakintsi = 13 metro; 4 konakintsi = 2 metro ^t 26.14 ipiraitari = oisha ^u 26.15 incha-kota = acacia

thatatsiri. Tima intyaa-kotiro isiyakaaro siwankiri Maninkari.^v ³² Payi inchapanki piwatzika-sitirori onkarati 4, pitziri-tanta-kyaaro ooro. Piwitsiki aajatzi onkarati 4 ayiintironi tsika piwatzikiro, kiriiki inatyii. Piwitsikaki otsikonti-payi, ooro inatyii. Irootaki pisatikan-tyaarori kithaarintsi pinthata-sitirori.^w ³³ Tima iroka kithaarintsi pithata-sitakirori, irootaki nasityaaroni apinati tasorintsi-thaanti, aparoni tasorin-tsitatsiri, pasini tasorintsi-piro-tatsiri. Ari piwirori Tasorintsi-moko tsika otasorintsi-pirotaki. ³⁴ Pitatan-takyaaro tasorintsi-moko otataro nisironka-mintotsi piwakiri anta tsika otasorintsi-pirotaki.

Pomitai-rontsi

27 ¹ “Piwitsikiro aajatzi pomitai-rontsi paakiro incha-kota, onkarati 5 konakintsi osanthati aajatzi onkarati oniiki, irooma ojinokitzi onkarati 3 konakintsi.^x ² Piwitsiki onkarati 4 ochii onampi-naki. Airo payi pasini incha-kota piwitsikiri ochii, tima apakotatyaa onkantyya. Pintziri-tantyaaro kitirita-tsiri asiro.^y

Ikithaa-yitari impira-tasorintsi-taari

28 ¹ “Pinkaima-kaantiri pirintzi Aarón aajatzi itomi-payi Nadab, Abiú, Eleazar, Itamar. Tima iriitaki noyosii-takiri ikarajitaki pishininka Israel-iiti nompira-tasorintsi-tajyaari. ² Piwitsika-kaantiniri iithaari pirintzi Aarón inkasiya-kairori impira-tasorintsi. Tima irootaki impinkatha-tantai-tyaariri, iwaniinka-tanakyaa-rika.

³¹ Pintyaa-kaanti simasirikimaitatsiri kithaarintsi. Irootaki iwiwryaakotyaari. ³³ Piwitsika-kithoyiti pinthata-sitirori opatzi-kiki wiwryaakorontsi. Paayiti kityonka-thari kirithari, jonkiro-thatatsiri, simasirithatatsiri. Ari pinkimitaakiri aajatzi ooro, piwitsika-nakiyitakiri, pinthayitiri opatzi-kiki. ³⁴ Pinthati aparoni piwitsika-nakitiri ooro, pinthati aajatzi aparoni piwitsika-kitho-takiri kirithari. Ari pinkanta-kirori maaroni opatzi-kiki, kamiitha pintharakyaa-kiniro. ³⁵ Irootaki inkithaa-tapiin-tyaari Aarón aririka yantajiro impira-tasorintsi-tantari. Aririka inkyii tasorintsi-thaantiki impinkathatiri Pawa, aririka isitowi aajatzi, irootaki inkimaitiri ompoimayiti ithanaki-yitakiri ooro, ari onkantyya airo ikamanta.

³⁶ Piwitsiki aajatzi ooro-mironta. Iriitaki yosiita-chani ooro piwitsikan-tyaari. Ari pinthapa-takotirori ñaantsi, kantatsini: “Itasorintsi Pawa”. ³⁷ Pinthato-tantyaaro simasirithatatsiri, piisantiniri yamathairiki, piwakiniri itamakoki. ³⁸ Ari osaikapiin-

^v 26.31 iroopirori kithaarintsi = lino   ^w 26.32 incha-panki = acacia   ^x 27.1 incha-kota = acacia; 5 konakintsi = 2.25 metro; 3 konakintsi = 1.25 metro   ^y 27.2 asiro kitirita-tsiri = bronce

taatyii yamathairiki itamakoki Aarón, iro onimotakairini Pawa. Tima iriitaki Aarón atsipityaaroni okaratzi iyaaripiro-yitakiro Israel-iiti itasorintsi-takaani Pawa, aajatzi okaratzi yasitakai-tariri Pawa itasorintsi-takaakiri.

Itayiitziri kitaitiriki

29 ³⁸“Iroka paakowin-tyaari kitaitiriki: Pintayi pomitai-rontsiki apiti ipiraitari tzimatsiri aparoni isarintsiti. Airo piwashaantziro.^z ³⁹Pimpomiti aparoni onkitaityaa-manaji, iriima pasini pimpomitiri ontsitiniityaanaji. ⁴⁰Yoka ipiraitari pityaari pimpomitiri, pintsipa-tairi yamiroka-pathaitani pankirintsi-pani ijaikitai-takiro apiti pamokoki, intsipa-taitiri aajatzi oyiinka inchakitho ijaikitai-takiri aparoni pachakaki, isaitan-takyaari aajatzi aparoni pachakaki iraitziri.^a ⁴¹Ari pinkantiriri aajatzi pasini pimpomitiri aririka ontsitiniityaanaki. Pintsipa-tairi itayiitziri pasitakaariri pankirintsi-pani, aajatzi imiritaitari. Pintayiro okaratzi yasitakai-tariri Pawa onkachaa-ryainkati onkini iñaaposini-tyaaro Pawa. ⁴²Ari irasi iwiro impomita-jinaro inkarati pincharini-tajyaari ikyaaapiintaitzira Tasorintsi-thaanti, tsika anta nontsipa-tajyaami naaka, nonkinkitha-waitakayimi. ⁴³Ari napatota-piintajyaari nontsipa-tyaari pishininka-payi Israel-iiti. Tima tasorintsi onkanta-kaiyaaro anta nowaniinkaro. ⁴⁴Tima tasorintsi nonkanta-kaajiro tasorintsi-thaanti, aajatzi pomitai-rontsi. Ari nonkimitaa-jiriri Aarón aajatzi itomi-payi, tima iriitaki nompira-tasorintsi-taari naaka. ⁴⁵Tima nasi nowiro nontsipa-tajyaari incharinin-tajyaari Israel-iiti, naakataki Iwawani-tajyaa. ⁴⁶Ari iyotajiri Naaka Iwawani, naaka amajiriri isaikawitaka Apitantoniki nontsipa-tajyaari. Naaka Iwawani.”

Kasankari itayiitziri

30 ¹“Piwitsiki pasini pomitai-rontsi payi incha-kota, irootaki intaantai-tyaari kasankari.^b ²Omonkara-tawakaiyaa onampinaki, onkarati aparoni konakintsi osanthati onampina-payi. Irooma ojinokiti onkarati apiti konakintsi. Airo payi pasini incha-kota piwitsikiri ochii, tima apakotatyaa onkantyyaa.^c ³Iriitaki yosiita-chani ooro pintziri-tantyaaro ominkota, onampina, aajatzi ochii-payi. Piwasi-thapi-tantyaaro ooro onampi-naki-payi. ⁶Piwakiro pomitai-rontsi

^z 29.38 ipiraitari = oisha   ^a 29.40 pankirintsi-pani = harina; apiti pamokoki = 1/10 efa = apiti kilo; oyiinka inchakitho = olivo; aparoni pachaka = 1/4 hin = aparoni litro; iraitziri = vino.   ^b 30.1 incha-kota = Acacia   ^c 30.2 aparoni konakintsi = 45 centímetro; apiti konakintsi = 90 centímetro

anta tsika ithatasii-takiro kithaarintsi tasorintsi-moko, omontityaaro otataro nisironka-mintotsi, tsika noñaapiin-timiri awiroka anta. ⁷Ari intaapiin-tajirori Aarón kapichikitaitiri kasankari, aririka ijati yaminiri ootamintotsi. ⁸Yapiita-panaatiro Aarón aririka ontsitiniityaanaji intayiro kasankari, aririka yoisa-panaatiro ootamintotsi. Irasi iwiro inkarati pincharini-tajyaari yantajinaro iroka. ¹⁰Aparo-satzi osarintsiki isaitan-tajyaaro Aarón iriraani yatsipi-takaani ochii-payi pomitai-rontsi, inkini impyaakoitiro ikaaripiroitaki. Aparo-satzi aajatzi osarintsiki impomitaaiti yatsipi-takaani impyaakoi-tantyaarori iyaari-pironka inkarati pincharini-tajyaari. Tima tasorintsi ikantakaakaro Pawa iroka pomitai-rontsi.”

Kitaitiri imako-ryaan-taitari

31 ¹²Ari yapiitajiro Pawa ikantairi Moisés: ¹³“Pinkinkitha-waitakairi awiroka pishininka, pinkantiri: ‘Pimpinkathatiro kitaitiri imako-ryaan-taitari, tima irootaki pinkinkithasiri-tapiin-tajiri awirokaiti aajatzi naaka aririka awisayiti osarintsi-payi, iro iyoitan-tyaari naaka Pawa kitisiri-yitajimiri awirokaiti. ¹⁴Piita-tasorintsi-tajiro iroka kitaitiri imako-ryaan-taitari, pinkatha piwajiro. Inkarati thainka-kironi iroka kitaitiri, iwaitiri. Inkarati antawai-tantyaaroni iroka kitaitiri, airo itsipataari ikarajijitzi, impyaakai-takyyiiaari. ¹⁵Kantatsi pantawaiti onkarati 6 kitaitiri. Irooma kitaitiri 7, piita-tasorintsi-tajiro, pimairi-tanta-jyaaro pinkinkithasiri-tajina Naaka. Tzimatsi-rika antawai-tantyaaroni iroka kitaitiri, iwaitiri.’ ¹⁶Tima pinkatha iwajiro pishininka-payi iroka kitaitiri imairitan-taitari, irootaki imairi-minto. Irasi iwiro osarintsiki-payi inkasiyakainaro Naaka. ¹⁷Asi owajiro inkinkithasiri-tapiin-tajina pishininka-payi, isiri-tajyaana Naaka.” Tima 6 kitaitiri yantawaitaki Pawa iwitsikan-takarori inkiti aajatzi kipatsi, irooma kitaitiri 7, ari ithonkatakiro yantawaitaki, imako-ryaaki.

¹⁸Ikanta ithonkatakiro Pawa ikinkitha-waitakairi Moisés otsisiki Kitoochiintoni, ipakiri apiti mapikota tsika ithapatan-takaro Pawa irakoim-piki Ikantakaantani.

Isiyakaaro ipiraitari

32 ¹Ikanta iñaakiro Israel-iiti osamani ikantaka Moisés ti yoirinkajiro otzisi, yapatowin-takari Aarón, ikantakiri: “Piwitsikina siyakaarontsi nowawani-tajyaari, iritaki jiwatajinani. Tima ti ayojiiti opaita-rika antakiriri Moisés, amayitajairi asaikawita Apitantoniki.” ²Ari yakanaki Aarón, ikantanakiri: “Pamakinari aka maaroni ooro athayitiri oyimpitaki piinapayi, pitomipayi aajatzi pisintopayi.” ³Ithonka yaitakiri ooro ikaratzi ithatai-tziri iyimpitaki, yaana-kiniri Aarón. ⁴Tima iwiyataakiri maaroni ooro. Iwinaa-sitakiri, ikimita-kaakari yanini ipiraitari. Ikantajijitzi Israel-iiti: “¡Ashininká! Yoka awawani amayitajairi asaikawitaka Apitantoniki.”^d

^d 32.4,5,8,19,20,24,35 ipiraitari = vaca = becerro

⁵Ikanta iñaakiro Aarón kantain-chari, iwitsikaki aajatzi Aarón pomitai-rontsi tsika isaikaki isiyakaaro yanini ipiraitari. Ikaimajiitzi sintsiini Israel-iiti, ikantzi: “Onkitaiti-tamanaji aimosirinkyaa ampinkathatiri Pawa.” ⁶Ikanta ipiriin-tamanaja okitaiti-tamanaji, ipomita-kiniri ipira-payi, aajatzi okaratzi yasitakaariri yaapatyaan-tajyaariri. Ari iwawajiitaa atziri, yirawai-jiitzi, ikimosiriwinta-jiitaka.

⁷Ikantajiri Pawa yoka Moisés: “Pijataji otaapiki, tima kaaripirotaki pishininka-payi pamajiri isaikawitaka Apitantoniki. ⁸Tima sintsiini iwashaan-tanakiro nokantziriri yantiro. Iwitsikaki isiyakaaro yanini ipiraitari. Iriitaki ipinkathatzi, ipomita-kiniri yatsipi-takaani-payi. Ikantajiitzi: ‘¡Ashininká! Yoka awawani amayitajiri asaikawita Apitantoniki.’” ⁹Aikiro iñaawai-tatzii Pawa ikantziri Moisés: “Noyosiritakiri pishininka-payi, piyathari inayitatzii. ¹⁰¡Antaro iwatsimaakina iroñaaka, ontzimatyii napirotiri! Irooma awiroka aritaki noshikyaa-kimiri inkarati pincharini-tajyaari.”

¹¹Irootaki yamanan-tanakari Moisés, ikantzi: “¡Pawá! ¿Ipaitama ayimatan-tamiri pimasirinka pinintzi papirotiri pasitari awiroka, tima iriitaki pamajiri awiroka isaikawitaka Apitantoniki, piñaakan-takiro pisintsinka pamantaariri?” ¹²Tima ari inkanta-jiitanaki Apitantonisatzii: ‘Tima iitaimpyatyaa Pawa yaantariri, inintzi yapirotiri iwamairi otzisi-masiki airo itzimantaja aka kipatsiki.’ Piitsimariiyaa, pinkaratiro okaratzi pikisakiri pasitari awiroka. ¹³Pinkinkithasiri-takotajiri pimpiratani-payi Abraham, Isaac, aajatzi Israel. Tima pimpairyaa-kityaa awiroka pikantakiri: ‘Omapiro noshikyaa-jimiri inkarati pincharini-tajyaari inkimita-jyaari impokiro-payi inkitiki, iriitaki asitajyaaroni maaroni iroka kipatsi nokasiya-kaakimiri, asi iwiro yasita-jyaaro iriroripayi.’” ¹⁴Ari iwashaan-tziro Pawa okaratzi ikantawi-takari yapirota-jirimi ikaratzi yasitari irirori.

¹⁵Ari yoirinkajari Moisés, yamaji apiti mapikota tsika osankinataka ñaantsi, tima apitiroiti osankinataka intakironta. ¹⁶Iriitaki Pawa witsikakiro mapikota, irijatzi Pawa thapatakiro okaratzi osankinainchari mapikotaki. ¹⁷Ikanta ikimapajiri Josué ikaimajiitzi ishininka-payi, ikantziri Moisés: “Pinkimi ikaimajiitzi ashininka-payi kimitaka iwayiri-taitatyaa anta awanko-thaantiki.” ¹⁸Ari yakanaki Moisés, ikantzi: “Ipanthaa-jiitatzii nokimakiri naaka. Tima kaari kaimaantsi yiitsinampaitiri iwayiri-taityaari, kaari aajatzi kaimaantsi yiitsinampairi iwayiritani.” ¹⁹Ikanta yariitapaja Moisés iwanko-thaanti-jiitaka ishininka-payi, iñaatziiri isiyakaaro yanini ipiraitari, iriitaki ikimosiriwinta-jiitziiri. Antaro ikisanaka, yookapaakiro mapikota tsika otonkai-matanaka otzisi, othonka otankawai-tapaaki. ²⁰Yaapaakiri isiyakaaro yanini ipiraitari, itaakiri. Ipoña itononkakiri ipoowi-panitakiri, iwiinka-wani-takiri nijaaki. Irakaakiri ishininka-payi.

²¹Ari isampitakiri Aarón, ikantziri: “¡Iyí! ¿Tsikama ikantakimika awiroka yokaiti ashininka-payi panta-kaantariri iroka antaroiti kaari-pirotantsi?” ²²Akanaki Aarón ikantzi: “¡Jiwarí! Airo pikisana. Piyotziri awiroka ashininka-payi oshiki iniwiki-takaro kaari-pirori. ²³Tima iriitaki kantakinari: ‘Piwitsikina siyaka-rontsi nowawani-tajyaari, iriitaki jiwatajinani. Tima ti ayojiiti ipaita-rika antakiriri Moisés, amajairi asaikawita Apitantoniki.’ ²⁴Nokanta-nakiri naaka: ‘Ikaratzi itzimimotziri ooro, yamakinari.’ Imatakiro ipakinari ooro, notaakiri paamariki, ari iwitsika-nakari isiyakaaro yanini vaca.” ²⁵Ikanta iñaakiri Moisés ti inkanta-pirotaji ishininka-payi, oshiki ithain-kawai-takiri iisaniintani. Ti imatajiro Aarón iyomitaa-yitanajiri. ²⁶Jataki tsika okyaapiinta awotsi inampi, ikantzi: “Ikaratzi awintariri Pawa, impoki nokatziyaka naaka.” Tima iriitaki oyosiitaincha maaroni Leví-iti ijataki tsika ikatziyaka Moisés, itsipata-paakari. ²⁷Ikantakiri Moisés: “¡Ashininká! Iroka ikantzi Pawa, Iwawani Israel: ‘Payi aparo-payi awiroka piwisa-minto, pimpiyi piwanko-thaantiki, pinkyaayiti maaroni pankotsiki, piwamairi pirintzi, paapatyaani, aajatzi pishininka-payi.’ ” ²⁸Imatakiro Leví-iti ikantakiriri Moisés. Tima inkarati 3000 ishininka iwamaakiri. ²⁹Ari ikantzi Moisés: “Pimajii-takiro awirokaiti piwitsika-siri-wintaari Pawa, irootaki intasonka-wintantyaamiri, tima pimatakiro pimpira-tasorintsi-yitantari aparoni-payi awiroka pikimisan-takiri Pawa pakota-siyitakiri pitomi-payi aajatzi pirintzi-payi.”

³⁰Okanta okitaiti-tamanaji, ikantakiri Moisés ishininka-payi: “Tima antaroiti pikaaripirotaki awirokaiti. Iroñaaka nojati otsisiki isaiki Pawa, onkamintha yaripiro-taimi.” ³¹Jataki Moisés isaiki Pawa, ikantapajiri: “Antaroiti ikaaripirotaki noshininka-payi, iwitsikakiri ooro, iriitaki iwawani-takari. ³²Nokowako-tzimi paripiro-tairi ikaaripirotaki. Airorika paripiro-tairi, pishita-jinaro nowairo tsika pisankina-takotakina.” ³³Ari yakanakiri Pawa yoka Moisés, ikantziri: “Apatziro noshita-kotajiri ikaratzi kaaripiro-tzimotanari naaka. ³⁴Pimpiyi awiroka, paanajiri pishininka-payi tsika nookota-kimiro. Iriitaki jiwatimini Nomanin-kariti. Iro kantacha, aririka omonkara-tajyaa apaata nowasankitaantaji, aripaiti nowasankitaa-wintajiri iyaari-pironka.”

³⁵Tima ikantakaakaro Pawa, ithonka imantsiya-tanaki Israel-iiti okantakaaro ipinkatha-takiri isiyakaaro yanini ipiraitari iwitsikakiri Aarón.

Isankinatairo Pawa Ikantakaantani

34 ¹Ari iñaanatajiri Pawa yoka Moisés, ikantairi: “¡Moisés! Paminaji awiroka apiti mapikota osiyaaro nopawita-kamiri, ari nonthapa-ta-jirori noñaani nothapawi-takari itarori mapikota pikotaakiri. ²Pananinki onkitaiti-tamanaji pintonkajiro otzisi Kitoochiintoni. Pimpoki

ojinoki-pirotzi otsisi tsika nosaiki naaka. ³Apaniroini pimpoki, airo itzimawaitzi anitatsini anta otzisiki, airo ikiinawaitzi ipiraitari-payi.”^e ⁴Yaaki Moisés apiti mapikota, iroowai-witaka itakarori ipawitakarori. Okanta okitaiti-tamanaji, ananinkanaka yaanakiro apiti mapikota, itonkaanaki otzisiki Kitoochiintoni, imatakiro okaratzi ikantakiriri Pawa. ⁵Ari yayiita-paaki Pawa minkoriki, itsipata-paakari Moisés, ipairyaa-paaka Pawa, ikantzi: “¡Naakataki!”.^f ⁶Tima ikatziyi-motapaakari okaakiini Moisés, ikaimapaaki sintsiini ikantzi: “¡Naakataki Pawa! Sintsi-pirori, kaminthaan-taniri, nisironka-tantaniri, tsinampari, itakoki-tantaniri, iriipirori. ⁷Nasi nowiro nitakotaari maaroni, nonthonkajiri nitakota-jyaari inkarati incharini-tajyaari. Nopyaako-tajiniri iyaari-pironka, ikinasi-waitaka, ipiyatha-waitani. Iro kantacha ti nomatiri nowasankitairi antzirori kaari-pirori, nothonkiri nowasankitaa-wintziri iyaari-pironka asitariri, icharini, itomi icharini-tanakari irirori, maaroni.” ⁸Tima sintsiini ityirowanaka Moisés, oiyootanaka kipatsiki ipinkatha-tanakiri Pawa. ⁹Ikantanaki: “¡Pawá! Omapiro-rika paakamiithatina, pintsipa-tajyaana nokarajitaki. Tima yoka noshininkapayi thainka-waitaniri inayitzi. Iro kantacha nonintzi pimpyaako-tajinaro nokaaripiro-yitaki. Pinkimi-takaan-tajina awirokami asitaanari.”

Yapiitairo Pawa ikasiyakaantziri

¹⁰Ikantzi Pawa: “Pinkimi nonkantimiri. Tzimatsi nonkasiyakairiri pishininka-payi Israel-iiti, aritaki iñaayitajiro maaroni iriroripayi. Tima nantatyiiro kaari iñiitzi pairani aka kipatsiki, kaari iñiitzi pasiniki nampitsi. Tima inthonka iñiuro atziri-payi pisaiki-motajiri onkarati yantajiri Pawa, antaro onatyii onkarati noñaaka-jimiri maaroni awirokapayi.” ¹¹Aikiro ikantana-kitzii Pawa: “Pantiro onkarati nonkantimiri. Aritaki piñaakina nomisitowajiri Tonkaarisatzi, Owintini-satzi, Tharowan-taarini-satzi, Nampitsi-wini-satzi, Thaantiwinisatzi, Kayaawinisatzi.

¹²Paamaiyaa paapatyaari = kari nampiyi-tarori aka tsika nookota-kimiro, yamatawi-tzimi = kari, tima osiyakaro owiirintsi yamatawi-minto. ¹³Pimporoka-pithatiri ipomi-pirini-minto-payi, pimporoki-tiniri iwawa-niroti, pinthonkiri osiyakaaro-payi Inkaariwiro. ¹⁴Airo pipinkatha-waitziri pasini-yitatsiri pawaniro-payi, tima yoka Pawa aamaawai-taniri inatzii, irootaki owaitakaan-tziriri ikantan-taitariri Pawa Aamaako-tantaniri. ¹⁵Paamaiyaa aajatzi paapatyaari = kari nampiyi-tarori kipatsiki tsika pisiritakaro, imatakayimiro = kari

^e 34.3 ipiraitari = oisha-payi aajatzi bueyes   ^f 34.5-6 Ikantakoi-tziri aka ‘Naakataki’, irojatzí osiyarori ñaantsi añaakiri anta 3.14. Tima iñaaniki irirori Heber-iiti, ikantziri ‘Jehová’. Tzimatsi pasini kantzirori iroka ñaantsi ‘Pinkathari’.

yatsipiryawajiita ipinkatha-tziri iwawa-niroti, ipomitziniri yatsipitakaani-payi, pakyootziri = kari iyaari iwapithatari tzimaaran-tatsiri iwatha kaari ipomitzi. ¹⁶Paamaiyaari ikaimiri = kari pitomi-payi yaakairi irisinto-payi. Tima aririka omayimpi-waiti opinkathawitari owawa-niroti-payi, ari imatanakiro aajatzi pitomi-payi yatsipiryawaiyaari impinkathatiri irirori pawaniro-payi.”

Oirinkaja Moisés

²⁸Osamani isaikaki Moisés itsipatari Pawa okaratzi 40 kitaitiri aajatzi 40 tsitiniri. Ti iwajyaa, ti yiraji nijaa. Ari ithapata-kirori ñaantsi-payi mapikotaki tsika okantakota ikasiyakaa-wakaitani. Tima irootaki iroka Ñaantsi karatatsiri 10.⁸

²⁹Ipoña yoirinkaja Moisés ipoñaajaro otzisiki Kitoochiintoni yamajiro apikotati mapi osankinataka Ikantakaan-taitani. Ikanta yoirinkaja Moisés, ti iyoti siparyaa okantaka iworo okantakaaro ikinkithawaita-kaakiri Pawa. ³⁰Ikanta iñaawajiri Aarón aajatzi Israel-iiti, isiparyaa, antaroiti itharowan-tajiitakari, ti yatzirin-tawajyaari. ³¹Iro kantacha ikaimapajiri Moisés. Ari ipokapaakiri Aarón aajatzi jiwari-payi isaikaki Moisés, ikinkithawaita-kaawakiri. ³²Iro osamanitaki kapichiini, ipokajjiita-paaki Israel-iiti, ikamantakiri Moisés okaratzi yantiri tima irootaki ikamanta-kiriri Pawa otzisiki Kitoochiintoni. ³³Ikanta ithonkakiro Moisés ikamantziri Israel-iiti, ipasika-porota-nakaro jinta-masiri. ³⁴Tima inkyaa-piintzira Moisés Tasorintsi-thaanti inkinkithawaitakairi Pawa, ipasikaryaa-porota irojatzi inthonkan-takyaarori ikinkithawaitzi. Ikamanta-tzimaitari Moisés atziri-payi okaratzi ikantakiriri Pawa. ³⁵Ikanta iñaawajiri Israel-iiti isiparyaa-porotzi Moisés, yapiita-najiro Moisés ipasika-porotaro jinta-masiri, irojatzi ikyaantakari inkinkithawaitakairi Pawa.

Itasonka-wintai-tziro Tasorintsi-thaanti

40 ¹Ikanta Pawa iñaanatajiri Moisés, ikantairi: ²“Aririka omonkarata-pajyaa itarori kitaitiri itapiintarori kasiri, aripaiti piwitsikirori Tasorintsi-thaanti. Tima iroka Tasorintsi-thaanti aritaki yapatowinta-piintyaanari Israel-iiti.

⁹Arira paakotiriri yiinkantsi piwitsikakiri pisaitan-tantyaari, iro iñiitan-tyaarori okaratzi nasitari naaka. Iro yiinkantsi pisaitan-tantyaarori Tasorintsi-thaanti, aajatzi okaratzi tzimayita-tsiri inthomponta. Tima tasorintsi onkanta-yityaa. ¹⁰Impoña pisaitan-tyaaro yiinkantsi pomitai-rontsi ikachaa-ryiinkata-kayi-tziri yatsipita-kaitani. Ari pinkimitaakiro okaratzi yasitakai-tarori. Irootaki pasitakai-yaanari,

⁸ 34.28 iwajyaa = pan

tima tasorintsi-piro onkantyya. ¹¹Ari pinkimitaa-kirori kiwamintotsi aajatzi osaikantari, pisaitan-tyaaro yiinkantsi. Irootaki pasitakai-yaanari.

¹²Impoña paanakiniri Aarón aajatzi itomi-payi ikyaa-piintai-tzira Apato-mintotsi, ari pinkiwaa-yityaari anta. ¹³Ari pinkithaairiri anta Aarón iroopirori iithaari. Impoña pisai-patzii-totan-tyaari yiinkantsi, pasitakai-yaanari, tima iriitaki nompira-tasorintsitaa-riti. ¹⁴Ompoña pinkaimakiri itomi-payi, pinkithaa-yitakiri irirori kithaaritsi-payi. ¹⁵Ari pisaitan-tyaari yiinkantsi, pikimitaakiri iriri, iriiyitaki pasitakai-yaanari nompira-tasorintsitaa-riti. Tima pisaitan-tayitakari yiinkantsi, irasi iwiro inkarati incharinita-jyaari nompira-tasorintsitaa-rita-jyaari.”

¹⁶Yantakiro Moisés okaratzi ikantakiriri Pawa. Imatakiro maaroni. ¹⁷Tima awisaki aparoni osarintsi isitowantaitaari Apitantoniki, aripaiti ithonkai-takiro iwitsikai-takiro Tasorintsi-thaanti.^h

³⁴Ari omapoka-sitaka itzikaapaakiro minkori Tasorintsi-thaanti, tima osaikan-tapaakaro iwaniinkaro Pawa.

---

^h 40.17 awisaki aparoni osarintsi = osarintsi apitita-tsiri, itanaarori kitaitiri, itanaarori aajatzi kasiri

IRASI LEVÍ-ITI

Katziyiinkatachari iyachaarinka

1 ¹ Ari iñaanatajiri Pawa yoka Moisés, isaikaki tasorintsi-thaantiki, ikantajiri: ² “¡Moisés! Pinkinkitha-waitakayiri pishininka-payi Israel-iiti, pinkantiri: ‘Aririka pimpiri Pawa pasita-kaariri, pamakiniri pi-vaca-ti, airorika pamakiniri poishati. ³ Iriirika vaca pasita-kaariri katziyain-katatsini iyachaarinka pimpomitiri, sirampari inatyii, airo ikaari-piro-waitzi. Tima iriitaki ookimotyaarini Pawa pimpomi-takiniri ikyaapiintaitzira tasorintsi-thaantiki. ⁴ Pairikai-natiri katziyain-katatsini iyachaarinka pipomitani, tima iriitaki ookimotyaarini Pawa impyaako-tanta-jyaamiri pikaaripirotaki. ⁵ Piwamairi pipira tasorintsi-thaantiki. Yayimai-tyaaro itomi-payi Aarón, Ompira-tasorintsi-taari, iriraani pipira yasitakai-yaari Pawa, intsikiryaaantakyaaro onampi-naki-payi pomitai-rontsi osaikira ikyaapiintaitzira Tasorintsi-thaanti. ⁶ Aririka piwamaakiri, piimiryiiri, pintoyitiro maaroni iwatha. ⁷ Iriima itomi-payi Ompira-tasorintsi-taari Aarón, iriitaki oisatsini paamari pomitai-rontsiki, iriitaki piwiryiironi tsitsi-payi paamata-tsini. ⁸ Irijatzi itomi-payi Aarón Ompira-tasorintsi-taari, wankita-kirini iwatha ipira opaamatanaki tsitsi, intsipataakiri iito, aajatzi iyiinka-payi. ⁹ Awirokatakiki kiwironi ishiito-payi, aajatzi ipori-payi. Impomi-tzimai-tyaari Ompira-tasorintsi-taari pomitai-rontsiki. Katziyainka onkantyyaa iyachaarinka itaara. Irootaki ookimotyaarini Pawa iñaaposini-tajyaari yasitakayi-tariri.

¹⁰ Iriirika oisha, iriirika cabra pasita-kaariri Pawa katziyain-katatsini iyachaarinka pimpomi-takiri, sirampari inatyii, airo ikaaripirowaitzi. ¹¹ Piwamainiri Pawa tsika okatonko-tzira pomitai-rontsi. Yayimai-tyaaro itomi-payi Aarón, Ompira-tasorintsi-taari, iriraani ipiraitari intsikiryaaantakyaaro maaroni onampi-naki-payi pomitai-rontsi. ¹² Ari pintoyi-takiri maaroni iwatha, iito aajatzi iyiinka-payi. Yayimai-tyaari Ompira-tasorintsi-taari, iwankitakiri opaamataki paamari pomitai-rontsiki. ¹³ Awirokatakiki kiwironi ishiito-payi, aajatzi ipori-payi. Impomi-tzimai-tyaari Ompira-tasorintsi-taari iwankitakiri pomitai-rontsiki. Katziyainka onkantyyaa iyachaarinka itaara. Irootaki ookimotyaarini Pawa iñaaposini-tajyaari yasitakayi-tariri.

¹⁴Iriirika siwankiri pasita-kaiyaariri katziyain-katatsini iyachaarinka pimpomi-takiri, pamakiniri, tookitzi, airorika yanini siro. ¹⁵Iriitaki Ompira-tasorintsi-taari asitakai-yaariri Pawa. Inthatzinkakiri iitoki, impitinkan-takyaaro iriraani maaroni onampi-naki pomitai-rontsi, intaakiri pomitai-rontsiki. ¹⁶Paawakiro ishino-kitziro iwariti, aajatzi isiwanki-payi. Pookakiro onampi-naki pomitai-rontsi isitowakirotzira ooryaatsiri, tsika opiyotaka isamampori ipomitaitani. ¹⁷Pintankakiri iniiki, pimpishiiryakiri airo pithatyaa-maitari. Impomi-tzimai-tyaari Ompira-tasorintsi-taari pomitai-rontsiki. Katziyainka onkantyya iyachaarinka itaara. Irootaki ookimotyaarini Pawa iñaaposini-tajyaari yasitakayi-tariri.

pankirintsiapani yasitakaitariri Pawa

2 ¹Iroorika pankirintsi-pani pamaki pasita-kaiyaari Pawa, pamaki iroopirori opani, pinkonowakiro yiinkantsi aajatzi kasankari. ²Pamakiniri itomi-payi Aarón, Ompira-tasorintsi-taari. Yawii-panitaki kapichi pikonowa-kirori yiinkantsi, aajatzi kasankari. Impomitakiro pomitai-rontsiki. Irootaki ookimotyaarini Pawa iñaaposini-tajyaaro ipomitai-takiniri yasitakayi-tariri. ³Onkarati tzimaa-rantanain-tsini opani pasita-kaariri Pawa, tasorintsi-pani onatzii. Iriitaki owajyaaroni Aarón aajatzi itomi-payi.

Iwaitari aajatzi ipinkaitani antamiwiripayi

11 ¹Yapiitajiro Pawa iñaanatajiri Moisés aajatzi Aarón, ikantairi: ²“Pinkinkitha-waitakayiri pishininka-payi Israel-iiti, pinkantiri: ‘Yoka antami-wiri-payi ikaratzi tzimatsiri kipatsiki kamiitha-tatsiri piyaari. ³Tima maaroni posiniri tsipatzirori ishitaki, oipyiirori iwariti iniyawi-takaro, inaatajiro kamiitha onkini iniyajiro, ti impinkaitiri yokapayi, kamiitha-tatsi iwaityaari. ⁴Iriima ikaratzi ikyakoitari, tsipawitarori ishitaki, kaari oipyiirori iwariti inaapirotiro iniyantyaarori, ti inkamiithati piyaari, piwinkani piwiri.” ⁵Ari ikimitari osiyawi-tariri kochiro, kaari oipyiirori iwariti inaapirotiro iniyantyaarori, tizimaita ontsipati ishitaki, piwinkani piwiri.” ⁶Ari ikimitzitari osiyawi-tariri samani, kaari oipyiirori iwariti inaapirotiro iniyantyaarori, ti ontsipati ishitaki, piwinkani piwiri.” ⁷Aajatzi ikimitari chancho, tsipawi-tacha ishitaki, ti yoipyiirori iwariti inaapirotiro iniyantyaarori, piwinkani piwiri. ⁸Airo piwayitari yoka posiniri, airo okantaa-jatzi pairikiri inkami-rika, piwinkani piwiri.

⁹Yoka nijaa-wiri-payi saikantarori nijaa-payi, iriitaki kamiitha-tatsiri piyaari ti impinkaitiri. Tima maaroni tzimatsiri ipitaisi, aajatzi ipintaki, ikaratzi saikantarori inkaari aajatzi nijaa-payi, ti impinkaitiri yokapayi, kamiitha-tatsi piyaari. ¹⁰Iriima kaari tzimatsini ipitaisi-payi, ipintaki-payi

saikantarori inkaari aajatzi nijaa-payi, ikaratzi saikantarori inthomoyaaki nijaa, piwinkani piwiri. ¹¹Airo piwayitari yokapayi, piwinkani inatyii. Airo pairikiri aririka inkamayiti. ¹²Tima piwinkani piwayitajiri maaroni nijaa-wiri kaari tzimatsini ipitaisi-payi, aajatzi ipintaki-payi.

¹³Yoka siwankiri-payi inkarati pimpinka-yitajiri, kaari kamiitha-tatsini piyaari: pakitha, aro, simakowari, ¹⁴tziso, ikaratzi osiyayi-tariri sirontzi, ¹⁵ikaratzi nasiyita-chari koontzi-niro,^d ¹⁶ikaratzi kimiyitariri mamaro, oshitotsikoo, chiripito, ikaratzi kimiyitariri pakitha, ¹⁷poompootzi, tsipawairo, thoororo, ¹⁸sanantzi, pachaka, amimpori, ¹⁹thompari, ikaratzi kimiyitariri sanantzi, tsimpi, piiri.

²⁰Tima piwinkani iinayitaji maaroni inarapaki tzimatsiri isiwanki, tzimatsiri iitzi-payi yaniitantari. ²¹Iriima maaroni osiyariri inarapaki tzimatsiri ipori, mitaachari, airo pipinka-yitziri piyaari. ²²Yoka inkarati piyaari: ikaratzi kimiyitariri tsitsiri, pitziro, tsinaro, kintori. ²³Iriima pasini-payi ikaratzi kaari apairyaaki inarapaki-witachari, arawita-chari, aniitatsiri, piwinkani piwiri.

²⁴Iroka-payi pasini matironi owitsintimi. Itzimi-rika airikakirini ikamayitzi iwinkaitani antami-wiri, iwinkaitani inkantyyaa irojatzit sitiniriki. ²⁵Itzimi-rika antakironi kapichiini iwatha kaminkari antami-wiri, ontzimatyii inkiwajiro iithaari, iwinkaitani inkantyyaa irojatzit sitiniriki.

⁴²Tima ti inkamiithati piwayityaari ikaratzi konthaa-chari kipatsiki, konthaa-yitatsiri kipatsiki, ontzima-wityaa iitziiriki-payi, piwinkani iinayiti. ⁴³Piwinkani inatyii ikaratzi konthaa-yitatsiri kipatsiki, ikaratzi kamathayitatsiri, tima aririka pairikakiri, iwinkaitani pinana-kitzii awiroka. ⁴⁴Tima Naaka Piwawani. Kitisiri pinkantajyaa awiroka-payi, tima kitisiri nokanta naaka. Ti onkamiithati iyaaripiro-waitimi antami-wiri-payi ikaratzi konthaa-yitatsiri kipatsiki. ⁴⁵Naakataki Pawa, naaka oimisitowa-jimiri Apitantoniki Piwawani-tajyaana. Kitisiri pinkantajyaa, tima kitisiri nokanta naaka.”

⁴⁶Irootaki iroka ñaantsi iyomitaan-tziri Pawa tsika ikantakota antami-wiri-payi, tsimiri-payi, maaroni añaa-yita-tsiri nijaaki, maaroni konthaa-yitatsiri kipatsiki. ⁴⁷Ari piyotajiriri ikaratzi ipinkai-tziri aajatzi ikaratzi kamiitha-yitatsiri. Ikaratzi iwaitari aajatzi kaari iwaitari.

Omairinta tsinani ontzimaanitirika

12 ¹Ari iñaawaitaki Pawa, ikantziri Moisés: ²“¡Moisés! Piyomitairi pishininka-payi Israel-iiti, pinkantiri: ‘Aririka omotyaa kooya, sirampari iincha-niki owaiyan-takiri, iwinkaitani onatyii onkarati 7 kitaitiri. Ari osiyaaro ipinkai-tziro iyowapiintzi okooya-tantari iroori. ³Aririka

^a 11.4 ikyakoitari = camello ^b 11.5 osiyawi-tariri kochiro = tejón, conejo

^c 11.6 osiyawi-tariri samani = liebre ^d 11.15 koontzi-niro = cuervos

imaakota-paaki 8 kitaitiri itziman-takari iinchaan-niki, intomisi-taani-taitakiri. ⁴Irooma kooya iriniro iinchaan-niki, ontzimatyii omairintyaa iroori onkarati 33 kitaitiri, irojatzí ompyaan-tajyaari iraani. Tima airo okamiithatzi airikajiro itasorintsi-takaitani-payi, airo okyaaji tasorintsi-thaantiki, irojatzí omonkaratan-takyaarori kitaitiri omairintyaa. ⁵Iroorika owaiyanti kooya iinchaan-niki, iwinkaitani onatyii onkarati 14 kitaitiri. Ari osiyaaro ipinkaitziro iyowapiintzi okooya-tantari iroori. Tima ontzimatyii omairintyaa onkarati 66 kitaitiri, irojatzí omonkaratan-takyaarori kitaitiri omairinta.

⁶Aririka omonkaratairo omairi-wintari iinchaaniti sirampari, tirika kooya iinchaan-nikiti, ontzimatyii ayiniri Ompira-tasorintsi-taari aparoni ipiraitari tzimain-tsiri aparoni isarintsiti, ayiniri aajatzí yanini siro, tirika aparoni tookitzi. Iriitaki katziyain-katatsini iyachaarinka impomitakiri ikyaapiintaitzira tasorintsi-thaanti inkini yaripiroi-tajyaaro.^e ⁷Iriitaki yaanakiri Ompira-tasorintsi-taari, impomita-kiniri Pawa tasorintsi-thaantiki yaripiroi-tairo kooya. Ari omonkarataari okaratzi omairinta ositowaki iraani.”

Irootaki iñaani Pawa iroka. Irootaki asi kooya-payi tzimayi-tatsiri iinchaan-niki sirampari, tirika kooya. ⁸Airorika imonkarata amanantan-tyaari ipiraitari, kantatsi amananti apiti tookitzi, tirika apiti yanini siro. Iriitaki Ompira-tasorintsi-taari matironi yaripiro-takaan-tajiro iroori, kitisiri-tanaji. Tima impomitaki aparoni yaripiro-tantai-tyaarori kooya. Iriima pasini katziyainka iyachaarinka impomitai-takiri.”

Ipiyakoitanziro kaaripirori

16 ¹Ari yapiitajiro Pawa iñaanatajiri Moisés, tima aritaki kamaki apitiro itomi Aarón okantakaaro itsitokakaro tsika isaiki Pawa. ²Iroka ikantzi Pawa: “¡Moisés! Pinkantiri pirintzi Aarón, airo ipiya-piyata inkyyii otasorintsi-pirotzí tasorintsi-thaanti tsika othataka tonta-masiri, osaikaki nisironka-mintotsi otataro tasorintsi-moko, ikami = kari. Tima ari noñaaka-kyaari nominko-ryiin-kataki nisironka-mintotsiki. ³Aririka inkyyii Aarón tasorintsi-thaantiki, ontzimatyii yaanaki aparoni kiripiri vaca impyaakoi-tanta-jyaariri kaaripiro-yitatsiri. Yaanaki aajatzí aparoni ipiraitari, iriitaki katziyain-katatsini iyachaarinka impomitiri.

¹¹Yamaita-kiniri Aarón kiripiri vaca, iriitaki iwamaakiri, impomiwin-takyaari impyaakoi-tantyaariri ikaaripirotaki irirori, aajatzí ikaratzí saikatsiri iwankoki. ¹²Ari yaanakiro taamintotsi ijaikitakiro owaamari-minkiti pomitai-rontsi tsika isaikaki Pawa. Apiti yawii-pani-tanaki irakoki opomiki kasankari. Yaanakiro otasorintsi-pirotzí tsika othataka tonta-masiri. ¹³Intaakiro opomiki kasankari tsika isaikaki Pawa. Inthonka onkachaarinkan-tanakiro nisironka-mintotsi otataro tasorintsi-moko. Irootaki airo ikamanta irirori Aarón. ¹⁴Impoña yaanaki kapichiini

^e 12.6 ipiraitari = oisha

iriraani kiripiri vaca, intsikiryaa-takyaaro nisironka-mintotsi tsika isitowakirotziro ooryaatsiri, imatakiro tsika imontitakaro irirori intsikiryiuro nisironka-mintotsi onkarati 7 yapii-yapiitiro. ¹⁵Ari iwamaakiri pasini ipira, iriitaki impomiwin-taitiri iyaari-pironka atziri-payi. Yaanakiro iriraani inthomponta otasorintsi-pirotzira, intsikiryaa-takyaaro nisironka-mintotsi aajatzi intakiroini tsika imontitakaro. Imatakiro ikimitaan-takarora iriraani kiripiri vaca.^f ¹⁶Irootaki iroopiro-tanta-jyaari tsika otasorintsi-witakara yaiwinta-waitakarora pishininka-payi. Ari inkanta-kirori aajatzi maaroni tasorintsi-thaanti, satikain-chari iwankothaanti-yitaka ikaratzi kaaripiro-yitaintsiri.

¹⁷Aririka inkyii Aarón tsika otasorintsitaki yaripiro-takaan-tajiri kaaripiro-yitatsiri, airo isinitai-tziri isaiki pasini atziri anta tasorintsi-thaantiki, irojatzi isitowan-tajyaari Aarón. Tima imatakiro ipyaa-kotai-takiniri ikaaripirotakira irirori, ikaratzi saikatsiri iwankoki, aajatzi iyaari-pironka maaroni ishininka-payi Israel-iiti. ¹⁸Ari ijatanaki osaikaki pomitai-rontsiki omontitakari tsika isaiki Pawa, intasorintsi-takayiro pomitai-rontsi. Yaakotanaki kapichiini iriraani kiripiri vaca aajatzi irasi ipiraitari, intziri-takiro ochii-payi pomitai-rontsi.^g ¹⁹Intsikiryaa-takyaaro iraantsi pomitai-rontsi onkarati 7 yapii-yapiitiro. Inkitiba-kaajiro ikaaripiro-waitakiro pishininka-payi Israel-iiti, intasorintsi-takaajiro.

²⁹Iroka nosankinatani irootaki pisirita-piintajyaari. Aririka omonkara-tajyaa kitaitiri 10, kasiri 7, ontzimatyii pintzi-wintajyaana, airo pantawaitaji. Ari inkimita-jyaari pishininka, aajatzi pasini-satzi atziri saikimo-tzimiri piwankoki. ³⁰Tima iroka kitaitiri aritaki impyaakoi-tajimiro pikaaripirotaki, kitisiri pinkantajyaa awiroka anta tsika isaikaki Pawa. ³¹Tima asi owajiro nosankina-takaanani, pasi piwajiro pimako-ryaan-tajyaaro. Pintziwin-tajyaaro aajatzi. ³²Inkiti-siri-takaajimi Ompira-tasorintsi-taari isaipatzii-toitakiri, impoyii-takariri iriri impira-tasorintsitzi. Iriitaki matironi impyaako-tajiri kaari-piroripayi. Inkithaa-tajyaaro iroopirori iithaari tasorintsi-manki-tatsiri.^h ³³Iriitaki iriipiro-takaa-jironi otasorintsi-naki-pirotzi aajatzi tasorintsi-thaanti. Ari inkimitaa-jirori pomitai-rontsi yaiwinta-waitaitakaro. Imatajiri aajatzi Ompira-tasorintsi-taari, aajatzi maaroni pishininka-payi tsika pikarajitzi.

³⁴Asi owajiro iroka nosankina-takaanani. Tima aparo-jatzi osarintsiki inkyiiti impyaakoi-tantyaarori ikaaripiro-yitaki Israel-iiti.”

Tima imatakiro Moisés okaratzi ikantakiriri Pawa.

Pitakotajyaari pishinika

19 ¹Ari iñaawaitaki Pawa, ikantziri Moisés: ²Pinkinkitha-waitakairi pishininka Israel-iiti, pinkantiri: “Kitisiri pinkantajyaa

^f 16.15 ipira = cabrío   ^g 16.18 ipiraitari = cabrío   ^h 16.32 iroopirori iithaari = lino

awiroka-payi, tima kitisiri nokanta naaka, piwinkathariti. ¹⁷Ti onkamiithati pinkisa-niintiri pishininka. Ontzimatyii pinkisa-thatiri pishininka yantiro-rika kaari-pirori. Airo pakakotziri iyaari-pironka. ¹⁸Ti onkamiithati pimpiyatantyya, airo pisamawaitari pishininka-payi aajatzi. Pintakota-jyaari pishininka, pinkimita-kaantiri pitakota awiroka. Naaka Pawa kantzimiri.

Imawintaitiri kaaripirori

20 ¹Ari iñaawaitaki Pawa, ikantziri Moisés: ²“Iroka pasini pinkantiriri pishininka-payi Israel-iiti: ‘Inkarati asitakai-yaarini iriinchaaniti pawaniro ipaitai-tziri “Pinkathari Itaawin-taitziri Iinchaaniki-payi”, ontzimatyii iwamaitiri. Onkanta-wityaa iriirika Israel-iiti, iriirika pasini-satzi atsipatari anampiki, iwaitiri. ³Tima kisaniiinta nowajiri naaka yokapayi, aritaki napirotajiri inampiki, tima iriitaki okaaripiro-takirori tasorintsi-thaanti, iwinka-tharyaakiro nowairo, okantakaan-tziro yasitakaakari iriinchaaniki pawaniro ‘Pinkathari Itaawin-taitziri Iinchaaniki-payi’. ⁴Aririka impiyatha-takyaa pasini-payi pishininka aiorika iwiiri ikaratzi asitakaa-kariri iriinchaaniti pawaniro ‘Pinkathari Itaawin-taitziri Iinchaaniki-payi’, ⁵kisaniiinta nowajiri naaka, ari nonkimi-tajiriri maaroni ishininka-payi irirori. Ari napirotajiri nontsipa-tajiri ikaratzi aapatyya-kariri ikaaripirotaki, ipinkathawaitasitakari pawaniro ‘Pinkathari Itaawin-taitziri Iinchaaniki-payi’.

⁶Ari nonkanta-jiriri atziri-payi inkarati awintyaarini antyawiyari-payi, aajatzi yotantaniri-payi, kaaripirotaki irirori yawintaakari. Tima kisaniiinta nowiri naaka yoka atziri, aritaki napirotajiri inampiki.

⁷Pinkamiitha-siri-yitaji, kitisiri pinkantajyaa, tima naaka Piwawanitari. ⁸Pinkimisan-tajiro maaroni noñaani, pantayi-tajiro. Tima naaka Pawa, kitisiri-takayimini.

⁹Inkarati mishatirini iriri aajatzi iriniro, ontzimatyii iwamaitiri. Tima onkanta-kaantiro imishatakiri iriri aajatzi iriniro, irootaki iwai-tantyaariri.

¹⁰Inkarati mayimpi-tironi iinantsi-nintsi, ontzimatyii iwaitiri apitiro, kooya aajatzi sirampari.

IKARAJIITZI

Isankinatakoitziri Israel-iiti

1 ¹Okanta apitita-tsiri osarintsi isitowan-tajari Israel-iiti Apitantoniki, irootaki itarori kitaitiri, apitita-tsiri kasiri ithonkan-taita-karori tasorintsi-thaanti. Anta Kitoochiintoniki, ari yapiitajiro Pawa iñaanatajiri Moisés tasorintsi-thaantiki, ikantajiri: ²“¡Moisés! Pinthonka pisankina-takotiri maaroni pishininka-payi, maaroni tsika ikaratzi ishininka-tawakaajiita, aajatzi iwaisatziti-payi. Tima isankina-takotyaa aparo-payi iwairo maaroni sirampari-payi. ³Pitana-kyaari pisankina-takotiri tzimain-tsiri 20 isarintsiti, pinthonkiri maaroni. Pinasiyi-takyaari awiroka pisankina-takotiri jatatsini iwayirityaa. Pinkantiri Aarón yamitakotimi.”

kasiyakaawiri

6 ¹Ari iñaawaitaki Pawa, ikantziri Moisés: ²“Pinkamantiri Israel-iiti, pinkantiri: ‘Tzimatsi-rika aponi sirampari, aajatzi aponi kooya inkasiya-kayi-tyaanari naaka, impaitaitiri Kasiyakaawiri. ³Airo irakaiyitziri kachoyita-tsiri. Airo ithoyitajiro chochoki-payi kachokiyitatsiri, aajatzi okaratzi itasitaitziri^a ⁴Tima ainirora ikasiya-kaitanari naaka, intzita-kayi-tyaari okaratzi tzimatsiri iwitsikai-tziro chochoki-yitatsiri. ⁵Airo isinitai-tziro intotaitiro iisi, asi owiro osanthati iisi irojatzi onkaran-takyaari okaratzi ikasiya-kaitanari naaka, tima iriitaki yasitakai-takanari. ⁶Tima airo okantzi aajatzi intsitokyaari ikaratzi kamayita-tsiri.’”

Aminakitzirori kipatsi Owintiniki

13 ¹Ikanta Pawa iñaanatajiri Moisés, ikantajiri: ²“Pintyaanki aminai-tironi kipatsi Owintiniki, tima irootaki nasitakai-yaariri pishininka-payi Israel-iiti. Piyosiiti aponi pikaratzi pishininka-tawakaajiita, jiwari iinayiti, iriitaki pintyaankiri”. ³Imatakiro Moisés ikantakiriri

---

^a 6.3-4 kachoyita-tsiri = [vino, vinagre]; chochoki = [uva]

Pawa, ityaankakiri ikaratzi iyosiitakiri, ipoñaanakaro otzisi-masiki Morontoniki. Tima ijiwariti inayitzi Israel-iiti. ⁴Iroka iwairo-payi ikaratzi iyosiitakiri: Yaminakiri ikarajiitzi icharini-payi Rubén, iyosiitakiri Samúa, itomi Zacur. ⁵Yaminakiri ikarajiitzi icharini-payi Simeón, iyosiitakiri Safat, itomi Horí. ⁶Yaminakiri ikarajiitzi icharini-payi Judá, iyosiitakiri Caleb, itomi Jefone. ⁷Yaminakiri ikarajiitzi icharini-payi Isacar, iyosiitakiri Igal, itomi José. ⁸Yaminakiri ikarajiitzi icharini-payi Efraín, iyosiitakiri Oseas, itomi Nun. ⁹Yaminakiri ikarajiitzi icharini-payi Benjamín, iyosiitakiri Palti, itomi Rafú. ¹⁰Yaminakiri ikarajiitzi icharini-payi Zabulón, iyosiitakiri Gadiel, itomi Sodi. ¹¹Yaminakiri ikarajiitzi icharini-payi José (aajatzi Manasés), iyosiitakiri Gadi, itomi Susi. ¹²Yaminakiri ikarajiitzi icharini-payi Dan, iyosiitakiri Amiel, itomi Gemali. ¹³Yaminakiri ikarajiitzi icharini-payi Aser, iyosiitakiri Setur, itomi Micael. ¹⁴Yaminakiri ikarajiitzi icharini-payi Neftalí, iyosiitakiri Nahbí, itomi Vapsi. ¹⁵Yaminakiri ikarajiitzi icharini-payi Gad, iyosiitakiri Geuel, itomi Maqui. ¹⁶Irootaki iwairo-payi ikaratzi ityaantakiri Moisés yaminaitiro kipatsi. Iriima Oseas, itomi Nun, iwajiniri pasini iwairo, ipaitajiri Josué. ¹⁷Ityaanta-jiitakiri Moisés yaminaitiro kipatsi Owintiniki. Ikantawakiri: “Pijajiiti pinkinanaki okatonkotzi Piryaarini, pintonkajiro anta otzisi-masi. ¹⁸Ari paminiro tsika okantawaita kipatsi. Piñiiri tsika ikantawaita nampitarori anta, sintsi-rika ikantajiita, oshiki-rika ikaratzi. ¹⁹Paminiri tsika ikanta iwankoyita, kamiitha-rika kipatsi, iroopiro-rika iwanko, oyosiitasita-rika iwanko-shita. ²⁰Kamiitha-rika oshooki pankirintsi, tirika onkamayiti. Tzimatsi-rika inchato-payi. Tonta-siri pinkantyya, kaari itharowaitzi. Pamayitajira chochoki okaratzi tzimatsiri anta.”

Tima owakira itanaaro okitho-paitzi chochoki-payi iraitziri.^b ²¹Ari ijajiitanaki, ipoñaanakaro Kitoochiintoniki yaminiro kipatsi, irojatzi Kaankiiriniki tsika okyaapiinta awotsi jatachari Manawiniki. ²²Ipampitha-tanakiro okatonkotzi Piryaarini, ariijiitaka nampitsiki Aripuro-taarini. Ari inampitarori anta Ahimán, Sesai aajatzi Talmai, icharini-payi Anac. Tima iroka nampitsi Aripuro-taarini, irootaki itarori inampitsi-taitaro, tzimakotaki okaratzi 7 osarintsi, ari yampoiwaitajiri inampitsi-titaro Sitowaarini-satzi Apitantoniki. ²³Tima ariijiitaka nijaatinkaki ipaitaitziri Tsintakiraani, ari ichikakotanaki apatsintakiro chochoki iraitziri. Tima apiti ikarawin-takiro yanatakotakiro incha-pankiki. Yamaji aajatzi okithoki pasini pankirintsi-payi.^c ²⁴Iriitaki paitana-kirori Tsintakiraani yoka Israel-iiti, tima ari ichikanaki apatsintakiro chochoki iraitziri.

²⁵Imatakiro yaminayi-takiro kipatsi, okaratzi imaakotaki 40 kitaitiri ipiyanta-yitajari. ²⁶Jaitijiitaki iñaapajiri Moisés aajatzi Aarón otzisi-masiki

^b 13.20 pankirintsi = uva   ^c 13.23 chochoki iraitziri = uvas; okitho pasini pankirintsi-payi = granados, higos

Morontoni saikatsiri anta Tasorinchaariniki. Tsika ipiyojiitaka aajatzi maaroni ishininka-payi. Ikamanta-pajiri tsika okanta yaminai-tziro, iñaakapajiri okithoki chochoki tzimatsiri anta. ²⁷Ikantapajiri: “Nomatakiro nariitaita tsika pityaan-takina. Ari oshookapaji oshiki pankirintsi, aajatzi ari itzimapaji oshiki ipiraitari. Iroka okithoki pankirintsi okaratzi shookatsiri anta.”^d ²⁸Iro kantacha, antari-tawato-payi ikanta ikaratzi nampitarori anta, antaro-payi onatzii inampitsiti, iroopiro iwitsika-yitziro iwanko-payi. Noñaakiri aajatzi anta icharini-payi Anac. ²⁹Irooma anta Piryaariniki, ari inampitarori Otinkanaawini-satzi. Irooma otzisi-masiki, ari inampiyitaro Tharowan-taarini-satzi, Kayaawinisatzi, aajatzi Tonkaarisatzi. Irooma anta inkaari-thapyaaki aajatzi Owaryiinkaariniki, ari inampitarori Owintini-satzi.” ³⁰Ari itzinaa-wako-tanaka Caleb, imairitawakiri maaroni ishininka-payi yapatotakiri Moisés, ikantanaki: “¡Aritaki aakiro irona kipatsi! ¡Aritaki amatakiro asitajyaaro!” ³¹Iro kantacha akanaki ikarajiitzi ijajiitaki anta, ikantzi: “¡Airowí! Airo aitsinampairi yonta atziri. Omapiro isintsi-yitzi irirori, tima yanaajai aroka-payi”. ³²Tira inkinkitha-tapaji kamiitha Israel-iiti ityaantai-takiri yaminaitiro kipatsi, ikantapaji: “Oshiki okowiinkatzi kipatsi naminai-tziri, ti onkamithati. Tima antari-tawato-payi ikantajiita atziri-payi ikaratzi noñaaki-tziri anta.”^e ³³Ari noñaakiriri aajatzi antari-tawato-pirori-payi atziri, iriitaki icharini-payi Anac. Ti nomonkara-tyaari naaka ikatziya, nokimi-matsi-takari naaka tsitsiri iñaakina irirori.”

Ikisimatantaki Israel-iiti

14 ¹Ari ikaimajii-tanaki Israel-iiti. Oshiki yiraawai-jiitaka tsitiniriki. ²Ari yitanaaro ikisima-tanajiri Moisés aajatzi Aarón, ikantajiitzi: “¡Tima onkawintha-witakai ankamajiitimi pairani Apitantoniki! ¡Tima onkawintha-witakai aajatzi ankamajiitimi aka otzisi-masiki! ³¿Paitaka yamantajairi Pawa aka yapiroitajai owayiri-taantsiki, inosikana-kiro owayiriiti ainapayi aajatzi awaiyani-payi? ¿Tima onkamiithati ampiyayitaji Apitantoniki?” ⁴Ari ikanta-wakaa-jiitanaka: “Thami amini pasini jiwatajaini. Thami ampiyayitaji Apitantoniki.”

⁵Ari ityirowanaka Moisés aajatzi Aarón ipiyojiitaka ishininka-payi Israel-iiti, yoiyootanaka kipatsiki. ⁶Ikanta Josué aajatzi Caleb, jataintsiri yaminai-tziro kipatsi, isaranakiro iithaari-payi iyotantai-tyaari oshiki okantzimo-siri-tanakari. ⁷Ikantanakiri maaroni ishininka-payi: “¡Omapiro okamiithataki kipatsi naminai-tziri! ⁸Iriirika Pawa nintakaironi, aritaki inisironka-takai ariitan-tyaari nampitsiki, arokataki

^d 13.27 Ikantai-tziri aka “Ari oshookapaji oshiki pankirintsi, aajatzi tsika itzimapaji oshiki ipiraitari.” Tima irootaki osiyarori ikantaitzi “itzimapaji oshiki yaarato aajatzi owaaki thomitsi, okimiwai-tapaaro ositowaa-tapaji nijaa.” ^e 13.32 Oshiki okowiinkatzi kipatsi naminai-tziri, ti onkamithati. = Iroka kipatsi naminai-tziri, oshiki oniyayi-takiri ikaratzi nampiwitarori anta.

asitajyaaroni. Tima ari oshookapaji oshiki pankirintsi, aajatzi ari itzimapaji oshiki ipiraitari.^f ⁹Titzimaita onkamiithati pinkisima-waitiri Pawa. Airo pitharowan-tawaitari nampitarori anta, tima airo añaakaanakari arokaiti. Tikatsi kisakowin-tyaarini yokaiti, ti isiyai arokaiti tzimatsi Pawa kimpoyaa-wintairi. ¡Airo pitharowa-jiitzi!”

¹⁰Ari inintajii-witanaka ishininka-payi ishimiya-tyaarimi mapi. Irojatzí okoñaatan-tanakari isintsinka Pawa tasorintsi-thaantiki, ithonka iñaayitakiro maaroni Israel-iiti. ¹¹Ari iñaanatajiri Pawa yoka Moisés, ikantajiri: “¿Tsika-paitima inkaratiro yasaryii-matana pishininka-payi? ¿Tsika-paitima inkaratiro ithainka-waitana noñaaka-yiwitakari kaari iñaapiin-taitzi? ¹²Ari iñaakiro mantsiyarintsi wamaanta-tsiri, napirotajiri ikarajiitaki. Irooma awiroka, aritaki noshikyaa-jimiri inkarati pincharini-tajyaari, ñaapiroki inkantajyaa yanaajiri ikarajiitzi yokapayi.”

¹³Iro kantacha yakanaki Moisés ikantanakiri: “¡Pawá! Aritaki inkimakotakiro Apitantoni-satzi onkarati pantiri, tima maaroni iñaayitakiro pairani pisintsinka paantaariri noshininka-payi. ¹⁴Aritaki inkaman-takiri irirori ikaratzi nampiyi-tarori kipatsiki. Tima ikima-kota-jiitakimi tsika pikantaka pairani pitsipa-takari noshininka-payi, pikanta-kaakaro iñaaporotimi. ¡Pawá! Awiroka tsimankanta-kariri minkori, pijiwatakiri kitaipaiti, irooma tsitini-paiti pipaama-takaakiro minkori kitainka-takota-kiriri. ¹⁵Aririka papirotakiri piwamaa-yitiri yoka, aritaki iñaawai-tanaki atziri-payi ikaratzi kimakotakimiri, okaratzi panta-yitakiri, inkanti: ¹⁶‘Piñaamatsitiri Pawa, ti imatatyiiro yasitakai-yaari Israel-iiti kipatsi ikasiya-kaakiriri pairani, yapirota-sitakari iwamairi maaroni otzisi-masiki.’ ¹⁷¡Pawá! Nonintzi piñaakantiro pisintsinka, pimonkaratiro okaratzi piñaawai-takiri pairani, pikantaki:

¹⁸ ¡Naakataki Pawa!

Tsinampari-tatsiri, Itako-piro-tantatyaari.

Nopyaako-tziri kaaripiro-yitatsiri, kinasi-waiyi-tachari.

Iro kantacha, airotzimaita nowawisaasitanaka nowasankitairi

ikaratzi antayitzirori kaari-pirori,

Nowasankitaa-wintajiri iyaari-pironka iriri,

Itomi, icharini, aajatzi itomi icharini. ¹⁹Tima omapiro pinisironka-tanta

awiroka, pimpyaako-tajiri iyaari-pironka yoka. Tima irootaki pimata-

piintakiri pamantajariri yokaiti Apitantoniki irojatzí aka tsika isaikaki.”

Iwasankitaitakiri Israel-iiti

²⁰Ikantanaki Pawa: “Kamiithataki. Tima nomatakiro pinintakiri, aritaki naripiro-tajiri. ²¹Iro kantacha, tima omapiro-tatyiiyaa nañii

^f 14.8 Ikantai-tziri aka “Ari oshookapaji oshiki pankirintsi, aajatzi tsika itzimapaji oshiki ipiraitari.” Tima irootaki osiyarori ikantaitzi “itzimapaji oshiki pitsi aajatzi oyaaki thomitsi, okimiwai-tapaaro ositowaa-tapaji nijaa.”

naaka, omapiro-tatyaa aajatzi nanaantaro nosintsinka maaroni kipatsiki. ²² Airotzimaita itzimaji aparoni ikaratzi ñaayita-kirori nosintsinka, ikaratzi ñaayita-kirori Apitantoniki kaari iñaapiin-taitzi, okaratzi nantayitakiri aajatzi otzisi-masiki. Tima inkarati apiipii-takirori yasaryii-matana otzisi-masiki, kaari nintatsini inkimisan-tajiro nokanta-witariri,^g ²³ airo iñaayitajiro kipatsi nokasiya-kaakiriri pairani iwaisatziti. Tima inkarati asaryii-mawai-takanari airo itzimaji aparoni ñaayita-jironi. ²⁴ Iriitaki nompiratani Caleb ñaajironi. Tima iriitaki nasitachari ikinkithasiritari, yawintaa-piro-takana. Irootaki nosinitan-tyaariri irirori yariitajyaa kipatsiki yaminai-tziri. Ari inampita-jyaarori maaroni incharini-tajyaari irirori. ²⁵ Iro kantacha, nonintzi pimpiyanaki onkitaiti-tamanaji pinkina-najiro otzisi-masiki pijatiro Inkaariki Kiraankaaro. Tima anta otaapiki, ari inampitarori Otinkanaawini-satzi aajatzi Owintini-satzi.”

²⁶ Aikiro iñaawai-tatzii Pawa iñaanatziri Moisés aajatzi Aarón, ikantziri:

²⁷ “¿Aikiroma namawita-tyiuro ikisima-waitanari yokaiti kaari-pirori-payi Israel-iiti? Tima nokimakiri ikisima-waitakina. ²⁸ Pijati pinkamantiri pishininka-payi, pinkantiri: ‘Iroka iñaani Pawa, ikantzi: “Omapiro-tatyaa, tima ari nonkanta-kaakyaaro awishimotimi okaratzi nokimakimiri pikantajitakiri pinkami.^h ²⁹ Inthonkyaa inkami otzisi-masiki maaroni antaritain-tsiri tzimain-tsiri 20 isarintsiti, ikaratzi sankina-takotain-chari, ikaratzi kisima-waitakinari aajatzi. Naryaa-masi inkantajyaa otzisi inkamayiti. ³⁰ Iriima Caleb itomi Jefone. Aajatzi Josué itomi Nun, iriitaki ñaayita-jironi inampita-jyaaro anta. Irooma maaroni awirokaiti, tikatsi aparoni ariitaa-chani kipatsiki nokasiya-kaawi-takamiri pinampi-jiityaaromi. ³¹ Iriima pitomi-payi pisiyakaan-tawitakari ari inosika-yitakiri owayiriiti, tima iriitaki nariita-kaayi-tajyaari kipatsiki pimanin-takiri awirokaiti. ³² Tima naryaa-masini pinkantajyaa awirokaiti otzisi-masiki pinkama-yitaji-rika. ³³ Tima onkarati 40 osarintsi inkina-kina-waiyitaji piwaiyani-payi anta otzisi-masiki, yaamaakowin-tajyaari ipira-payi. Iriitaki atsipita-jyaaroni okaratzi pipiyatha-waitaka awirokaiti, iroatzi papirotan-takyaari pinkami awirokaiti aka otzisi-masiki. ³⁴ Tima 40 kitaitiri okaratzi paminan-taitarori kipatsi, ari onkarati aajatzi 40 osarintsi patsipi-yitajyaaro okantakaaro pikaaripiro-waitaki: aparoni osarintsi iroowaitaki aparoni kitaitiri. Ari piyotajinari tsika nokanta nowasankitaantzi naaka.” ³⁵ Tima Naaka Pawa, ñaawaita-tsiri. Aritaki nonkanta-jiriri maaroni kaari-piroriiti ikaratzi aapatyaa-wakaain-chari ikisima-waitana. Tima aka otzisi-masiki yapirotajyaa, ari inkamayi-tajiri maaroni.’ ”

g 14.22 apiipii-takirori = yapiitakiro okaratzi 10 h 14.28 Omapiro-tatyaa = Tima omapiro-tatyiyaa nosaiki naaka aka, ari okimitzitari aajatzi, omapiro-tatyaa nonkaman-timiri iroñaaka.

³⁶Tima iroka awishimo-takiriri ikaratzi ityaantakiri Moisés yaminaitiro tsika okantawaita kipatsi, ipiyayitaka irirori yamajiro kaari-pirori ñaantsi, irootaki opoñaan-tanakari Israel-iiti ikisima-waitanakiri Moisés, imaninta-nakiro kipatsi, ti ininti ijatiro anta. ³⁷Irootaki iwamaan-takariri Pawa yokapayi omananakiri mantsiyarintsi, okantakaan-tziro ithaiya-kota-pajaro kipatsi tsika okanta iñaakitziro. ³⁸Iriima Josué itomi Nun aajatzi Caleb itomi Jefone, ti inkamajiiti irirori. Apatziro ikamajiitaki pasini ikaratzi ijataki yaminiro tsika okantawaita kipatsi.

Ipatzimaitakiri israel-iiti

³⁹Ikamantakiri Moisés maaroni Israel-iiti okaratzi awisain-tsiri. Tima antaro iwasiiri-jiitanaka maaroni Israel-iiti. ⁴⁰Okanta okitaiti-tamanaji. Kapichikitaiti itonkaa-jiitanaki otzisiki, ikantajiitzi: “Kaari-piro nokantajiitaka, nonintzi nojajiiti tonkaariki ikasiya-kaakayiri Pawa.” ⁴¹Ikantzi Moisés: “¿Paitama pimpiya-thatantyaarori ikantakaantani Pawa? Tima airo okamiithatzi panta-wityaari aajatzi. ⁴²Airo pijatzi, tima ti intsipatyaami Pawa. Paamaiyaa imatawakimi = kari piwayiri-minthatari. ⁴³Tima ari pimonthaa-kyaari anta Otinkanaawini-satzi aajatzi Owintini-satzi, yapirotzimi = kari iwayiri-tyaami. Tima airo itsipatami Pawa anta, okantakaaro pipiyatha-takari awirokaiti.” ⁴⁴Titzimaita inkimi yokaiti, inintzi intonkajiro otzisi. Iriima Moisés aajatzi itasorintsi-mokoti Pawa, irojatzi isaikaki tsika iwanko-thaanti-jiitaka. ⁴⁵Ari yoirinka-jiitaka Otinkanaawini-satzi aajatzi Owintini-satzi nampiyi-tarori tonkaariki, tima oshiki ikintapaakiri, siyayitanaka pasini. Ipatzima-tanakiri irojatzi anta Sirijaariniki.

Iimaimanitantaki Coré

16 ¹Tzimatsi aparoni Leví-iti ishininka-mirinka Coat, ipaita Coré, itomi Izhar. Yoka Coré tzimatsi mawa yaapatyaani, iriitaki ishininka-mirinka Rubén-iiti, ipaita Datán, Abiram, itomi Eliab. Aajatzi On itomi Pelet. ²Ti inintajiiti ijiwariti Moisés, irootaki yapatotan-takari oshiki jiwari-payi Israel-iiti, iriitaki iwayitai-tziri ijiwata-kaanti, pinkathataari inayitatzii yokaiti. ³Ikanta yapatojiitaka yokaiti, ijata-sitakiri Moisés aajatzi Aarón, ikantapaakiri: “¡Asiryaa-paakina naakaiti pikimita-kaanta-waitaka awirokaiti nojiwariti! Tima ari itsipatajai Pawa maaroni arokaiti. Ari akaratzi iyosiitakai impira-yitaji. ¿Ipaitema pininantari apatziro awiroka piriipiro-waiti pijiwawintairi ikaratzi yasitari Pawa?” ⁴Ikanta ikimawaki Moisés ikantakiriri, oiyootanaka, otsitoka-paakaro itamako kipatsiki. ⁵Iñaanata-nakiri Coré aajatzi ikarajiitaki, ikantziri: “Onkitaitita-manai kapichikitaiti ari iñaakantiro Pawa itzimi-rika yasitari, itzimi-rika impira-tasorintsitaa-ritaitari, itzimi-rika matironi impiri

ⁱ 16.2 oshiki jiwari-payi = 250 ikarajiitzi

ikaratzi yasitakaariri. Tima apatziro imatiro itzimi-rika iyosiiytakiri irirori. ⁶Awirokaiti ikarajitzi Coré aajatzi irasi itsipa-minthari, pamayitaki onkitaitita-manai pitaa-minto-payi kasankainkari. ⁷Pintiyitaki paamari-minki, pintiyiti kasankainkari, pamakota-kiniri Pawa. Intzimi-rika iyosiitakiri Pawa, iriitakira impira-tasorintsitaa-ritaitari. ¡Tima paasiryaa-paakina awirokaiti!” ⁸Aikiro ikantana-kitziiri Moisés yoka Coré: “Pinkima-jiiti ishininka-mirinka Leví-iti. ⁹Tzimatsi oshiki ashininka-payi Israel-iiti, iro kantacha awirokaiti Leví-iti, imatakimi iyosiiytakimi Pawa pisaiki-motan-tyaariri pantawaitainiri Tasorintsi-thaantiki. ¿Kapichima okantzi-motakami awirokaiti? ¹⁰Iyosiitakimi awiroka Pawa itsipataa-kimiri pirintzi aajatzi ishininka-payi, ari pisaiki-motairi okaakiini. ¿Ipaitama pikisako-niintan-tarori iroñaaka pimpira-tasorintsitaa-riti? ¹¹Tira iri pimaimaniti Aarón, Pawa pikisima-waitaki pitsipa-yitakari pikarajitzi.

¹⁶Ipoña ikantanajiri Moisés yoka Coré, ikantziri: “Airora pipyaa-kotaro awiroka aajatzi pikarajitzi pimpoka-jiiti onkitaitita-manai isaiki-mota-kimira Pawa. Ari isaikityaari aajatzi Aarón anta. ¹⁷Tima aparo-payi yamayitaki itaaminto, intiyitaki kasankari. Ari inkantzi-takyaari irirori Aarón. Impoña pintsipata-nakyaari pikarajitzi oshiki aajatzi Aarón anta isaiki-mota-kimira Pawa.”^j

¹⁸Ikanta yaayitanaki aparo-payi itaaminto-payi, itiyitanaki iwaamari-minkiti, ari itiyitakiro aajatzi kasankari, iwakoyita-paakiro ikyaa-piintai-tzira Tasorintsi-thaanti, itsipayitakari Moisés aajatzi Aarón. ¹⁹Iriima Coré apatojiitaka irirori itsipayitakari pasini oshikitsiri ishininka imontitakaro Tasorintsi-thaanti. Ari okoñaata-paakiri iwaniinkaro Pawa tsika ipiyojiitakara.

²⁰Ari iñaanata-nakiri Pawa yoka Moisés aajatzi Aarón, ikantziri: ²¹“¡Pintainanintyaari yokaiti piyotain-chari. Tima airo noshinta-kaari napirotiri iroñaaka!”

²²Iro kantacha yokaiti Moisés aajatzi Aarón, oiyoojiitanaka kipatsiki, ikantanakiri Pawa: “Asitanarí Pawa, awiroka opanaro nañaantari maaroni naakaiti. ¡Airo piwamairi maaroni yokaiti! ¿Irooma piwamaan-tyaariri ikantakaan-tziro aparoni atziri?” ²³Ari yakanakiri Pawa yoka Moisés, ikantziri: ²⁴“Pinkantiri maaroni pishininka-payi Israel-iiti yintainainintyaari iwanko-thaanti-payi tsika inampitaro Coré, Datán aajatzi Abiram.”

²⁵Ari ikatziyanaka Moisés, ari itsipata-nakari jwayitziriri Israel-iiti, jatanaki tsika isaikajitaki Datán aajatzi Abiram. ²⁶Ikantapaakiri maaroni Israel-iiti ikaratzi saikain-tsiri anta: “Pintainanintyaaro iwanko-thaanti-payi yokaiti kaari-pirori. Airo okantzi payitanakiri okaratzi yasiyitari irirori. Aamaa-sityaa aritaki okantakaan-takimi iyaari-pironka pinkaman-tyaari awirokaiti aajatzi.”

j 16.17 pikarajitzi oshiki = 250 pasini-payi

²⁷Imajiitakiro Israel-iiti ikaratzi tsipa-nampitariri Datán, Abiram aajatzi Coré, yintaina-pithata-nakari. Ari isaikawitari yoka Datán aajatzi Abiram tsika ikyaa-piintai-tziro anta itsipayitakaro iinaiti aajatzi iwaiyani-payi. ²⁸Aikiro ikantana-kitzii Moisés: “Iroka piyotan-tyaariri iroñaaka Pawa itzimi otyaanta-kinari nantayitiro iroka-payi. Tima ti nantasi-waityaaro noninta-kaani-kiini naaka. ²⁹Aririka inkamayitaki yokaiti atziri-payi ikimita-piintara ikamasi-waita, tira naaka ityaantani Pawa. ³⁰Iro kantacha tzimatsi-rika yantakiri Pawa kaari iñaapiintaitzi, aririka onkimita-nakyaaro oparaanka-tyiimi kipatsi, oniyayitakiri ikaratzi añaayita-tsiri jayitaki Sarinka-winiki, ari iyomitaitiri iriyitakira kisimawaita-kiriri Pawa.”

³¹Ikanta ikaratakiro iñaawaitakiro iroka-payi yoka Moisés, tankanaki kipatsi tsika isaikajiitaki yokaiti. ³²Okimiwaita-nakaro oparaanka-nakitziiimi kipatsi. Tima ithonka onyanakiri yokaiti, iwanko-payi, aajatzi ikaratzi aapatyaa-kariri Coré, maaroni okaratzi tzimimo-witariri. ³³Tima ainiro yañaawi-jiita yokaiti, ithonka oniyayitakiri inthompoitatzi kipatsi. Ari ikanta ipyaantakari sarinka-winiki maaroni yokaiti atziri. ³⁴Ikanta iñaakiro kantain-chari, isiyajiitanaka maaroni atziri, ikaimajiitanaki, ikantzi: “¡Thami ajapithatirowí! ¡Aama aritaki onyanakai arokaiti aajatzi kipatsi!” ³⁵Ari ositowa-nakiri paamari osaiki-mota-kirira Pawa, ithonka otaapaakiri atziri-payi ikaratzira taawita-karori kasankainkari.^k

Yapiitakiro Israel-iiti ikisimatantzi

⁴¹Okanta okitaitita-manaji, ikisi-mata-nakiri Israel-iiti yoka Moisés aajatzi Aarón, ikantziri: “Piwamaakiri awirokaiti ashininkaiti ikaratzi yasitari Pawa.” ⁴²Ikanta yapatojiitaka maaroni Israel-iiti ikaratzi kaari ookimotari yantakiri Moisés aajatzi Aarón, yaminajiitaki Tasorintsi-thaantiki, iñaatziiro othonka anaapaakiri minkori, ari okoñaatzi-mota-nakiri iwaniinkaro Pawa. ⁴³Ari ijata-sita-nakiro Moisés aajatzi Aarón apato-mintotsi. ⁴⁴Ari iñaawaitaki Pawa, ikantziri Moisés: ⁴⁵“Pintainanintyaari yokaiti atziri, airo noshinta-kaari napirotiri naaka.” Ari yoiyoojiitanaja aajatzi yokaiti. ⁴⁶Ikantanakiri Moisés yoka Aarón: “Pamakiro taamintotsi, pintiti owaamari-minkiti pomitai-rontsi, pintiti aajatzi kasankainkari. Paanakiro sintsiini tsika ipiyojiitaka Israel-iiti. Pinkowa-kotiri Pawa inisironkai-tairi yokaiti, tima ontyaana-kityii-yaari iyatsimanka Pawa, itanakaro mantsiyarintsi inkimaatsitai-tyaari.” ⁴⁷Imatakiro Aarón yaanakiro itaaminto tsika ikantakiri Moisés. Isiyana tsika ipiyojiitaka Israel-iiti. Aritaki itanakaro ikimaatsita-nakaro atziri-payi mantsiyarintsi. Iwapaakiro kasankainkari, ikowa-kotakiri Pawa inisironkata-jyaari Israel-iiti. ⁴⁸Satikanaka niyaankiniki tsika Aarón inaryaa-yitanaka atziri kamanain-

^k 16.35 ikaratzira = 250 atziri

tsiri, tsika isaikayitaki ñaatsiri atziri. Ari awisanakiri mantsiyarintsi owasankitaa-witana-kariri. ⁴⁹Tima oshiki-piro ikaratzi owamaanakiri mantsiyarintsi, ti iyoitiri tsika ikaratzi kamaintsiri aapatyaa-kariri Coré.¹ ⁵⁰Okanta okarata-paaki ikamawi-jiitaka, piyaja Aarón itsipataari Moisés anta tsika ikyaa-piintai-tzira Tasorintsi-thaantiki.

Oshokanaki ikotzikiiri Aarón

17 ¹Ari ñaawaitaki Pawa, ikantziri Moisés: ²“Pinkanta-jiitiri ijiwariti ikaratzi ishininkata-wakaa Israel-iiti yamayitaki aparo-payi ikotzikiiri, isankina-yitakiro iwairo. Onkarati 12 kotzikiirintsi. ³Irooma kotzikiirintsi yasitari ishininka-mirinka Leví-iti, isankinatiro iwairo Aarón. Tima ontzimayiti aparo-payi ikotzikiiri jiwari. ⁴Paanakiro iroka-payi kotzikiirintsi Tasorintsi-thaantiki, piwayitiro osaikakira Tasorintsi-moko, tsika anta noñaakyaami awirokaiti. ⁵Aritaki nonkanta-kaakyaaro oshooki aparoni kotzikiirintsi. Iroka kotzikiirintsi shookatsini irootaki irasi noyosiitani jiwatairini Israel-iiti. Ari onkanyaa airo ikisima-waitan-taami Israel-iiti awiroka-payi.”

⁶Imatakiro Moisés ikantakiri Israel-iiti iroka ñaantsi. Yamayitaki ikotzikiiri aparo-payi ijiwari ikaratzi ishininkata-wakaa, isankina-yitakiro iwairo, onkarati 12 kotzikiirintsi. Arira osaikitakari irasi Aarón. ⁷Ikanta yamaitakiro kotzikiirintsi-payi, yaanakiro Moisés Tasorintsi-thaantiki, iwayitakiro tsika osaikaki Tasorintsi-moko. ⁸Okanta okitaitita-manaji, ikyaa-manaji Moisés Tasorintsi-thaantiki, ñaatziiro ari oshookanaki ikotzikiiri Aarón, tzimaki otyaaki, ari antaikiyitaki okithoki osiwaitakaro pasotziki.^m ⁹Ari yaajirori Moisés maaroni kotzikiirintsi-payi okaratzi iwayitakiri Tasorintsi-thaantiki, ñaakayitairi Israel-iiti. Ikanta yaminayita-wajiro ikotzikiiri jiwari-payi, yaayita-najiro aparo-payi. ¹⁰Ipoña ñaawaitanaji Pawa ikantajiri Moisés: “Papiitiro piwajiro ikotzikiiri Aarón tsika osaikaki Tasorintsi-moko, irootaki iyotanta-yityaari yokaiti thainkan-taniri-payi. Ari onkanyaa iwashaantan-tyaaro ikisima-waitzimi. Tima aririka inkimisanta-yitajina, airo ikamayitzi.”

¹¹Tima imatakiro Moisés okaratzi ikantakiriri Pawa.

Arijiitakani Israel-iiti Otzisiitoniki

20 ²²Ikanta maaroni Israel-iiti, sitowajiiitanaki Tasorinchaariniki tsika ipiyojiita, arijiitaka Otzisiitoniki.

Isiyakaaro maranki iwatzikakotakiri

21 ⁴Ikanta yawisajiitaki Israel-iiti ipoñaanaaro Otzisi-toniki inkinanajiro Inkaariki Kiraankaaro. Itapota-naatyaaro airo

¹ 16.49 oshiki-piro = 14,700 atziri ^m 17.8 pasotziki = almendra

ikinantanaja iipatsitiki Kiraarini-satzi. Okanta niyaanki-thaki awotsi, ari okantzi-moniin-tapaakari Israel-iiti. ⁵Ari yitanaaro ithainka-matanajiri Pawa aajatzi ikimitaakiri Moisés. Ikantajiitzi: “¿Paita pamanta-waitanari nosaikawita Apitantoniki? ¿Irooma pamantanari piwamaina otzisi-masiki? Ti noñaajiro opaita nirayitajiri aajatzi noyaari. ¡Asiryaakina okaratzí nowapiin-takari!”ⁿ ⁶Ari ityaantaki Pawa oshiki kipiari maranki, yatsika-paakiri. Tima oshiki Israel-iiti kamaintsiri. ⁷Ijajiitaki isaiki Moisés, ikantapaakiri: “¡Moisés! Nokaaripiro-tzimotakiri Pawa, okantakaaro nothainka-mawai-takiri aajatzi nokimitaakimi awiroka. Pinkantajiri impyaajiri maranki, ti noninti noñiiri.” Ari yamanakotairi Moisés maaroni ishininka-payi. ⁸Ari ikantzi Pawa: “Piwitsiki kimityaarini kipiari maranki, piwatzika-kotiri jinoki. Aririka yatsikanti maranki, yaminiri kimityaarini iwatzika-koitakiri, aritaki yawisakoyitanaji.” ⁹Yaaki Moisés asiro kitirita-tsiri iwitsikaki kimitariri maranki, iwatzika-kotakiri. Ikanta yatsikantzi maranki, yaminai-tziro iwatzika-koitakiro kimitariri, awisakoyitanaji.^o

¹⁰Ikanta yawisajiitaki Israel-iiti, iwanko-thaanti-jiiitapaja Misinanchaariniki.

Yapiroitakiri pinkathari Sehón

²¹Okanta apaata ityaantaki Israel-iiti jatatsini iñiiri iwinkathariti Tonkaarisatzi, paitachari Sehón, inkantiri: ²²“¡Pinkathari! Ari piñaayi-tawakina nonkina-jiiitapaaki pipatsitiki. Ti iro nompokasiti piwankiri-payi, pichochokiti-payi, airo nirawai-tanaki aajatzi poonkanari pinijaati-payi. Apatziro nompampi-thatakiro awotsikitaki awotsi, irojatzi nawisan-tanakyaari tsika owiraa pipatsiti.” ²³Titzimaita ininti pinkathari Sehón inkinimotiri Israel-iiti iipatsitiki. Yapatota-nakiri iwayiriti, jataki iwayiri-tawakyaari Israel-iiti otzisi-masiki. Imonthaakari Aatzikaitoniki, ari iwayiri-taitakari Israel-iiti. ²⁴Ikanta ipiyawin-tanaka Israel-iiti, yapirota-nakiri iwisinakiri iwayiriti Sehón. Yayitakiri maaroni tsika owiraayita iipatsiti. Opoñaanakaro Poimaariniki irojatzi Sakochoaroniki. Ariitakaro owiraa-thapita iipatsiti ñaapiroriiti Pityaankaarini-satzi. ²⁵Ari okanta yaanta-karori Israel-iiti maaroni inampiiti Tonkaarisatzi. Inampitakaro otzinkami inampiiti ipaitai-tziri Kaawini, tima ithonka-kiro inampiyi-tantakaro yanini-payi nampitsi-payi tzimatsiri anta.

Ityaantaki Balac kaimirini Balaam

22 ¹Awisajii-tanaki Israel-iiti, iwanko-thaanti-jiiitapaja owintini-pathatzi iipatsitiki Athataa-wini-satzi, othapyaaki Owaryiinkaarini, imontita-paakaro Kasiryaari. ²Tima iñaakiro Balac,

ⁿ 21.5 nowapiin-takari = pan   ^o 21.9 asiro kitirita-tsiri = bronze

itomi Zipor, tsika ikanta Israel-iiti yapirotan-takariri Tonkaarisatzi. ³Antaro itharowanaki Athataa-wini-satzi itharowantari Israel-iiti, tima ishiki ikarajitaki Israel-iiti. ⁴Ari ikinkitha-waitakaa-nakiri Athataa-wini-satzi yantari-konati-payi Maimani-wini-satzi, ikantziri: “Ari inthonki-takayiro aipatsiti yoka atziri-payi, isiyaari vaca ithonkiro iwaro katarosi.” Tima yoka Balac itomi Zipor, iriitaki iwinkathariti Athataa-wini-satzi.^p ⁵Ityaantaki jatatsini iñiiri Balaam itomi Beor, nampitarori Ñaawya-winiki othapyaaki Antaraani iipatsitiki Shininkawini, inkantiri: “Ikyaaki anampiki atziri-payi sitowaa-tsiri Apitantoniki, tima ithonka yanaapaakiro aipatsiti, imontita-paakaro nonampi iwanko-thaanti-yitapaaka. ⁶Pimpokanaki sintsiini, pintakishiri yokapayi atziri, omapiro-tatziri otzimi isintsinka, yanaakina naaka-payi. Onkamintha nomisitowajiri naaka noipatsitiki, aririka nowayiri-takyaari. Iro kantacha, noyotzi naaka ikaratzi pintasonka-wintiri awiroka, aritaki omatakya. Iriima ikaratzi pitakisa-yitziri awiroka takisaari inkantya.”

⁷Jatanaki antari-kona-payi Athataa-wini-satzi, aajatzi antari-kona-payi Maimani-wini-satzi yaayitanaki impinatiriri ñaawyataniri. Arijiitaka isaiki Balaam, ikamanta-paakiri ikantawa-kiriri Balac. ⁸Ari ikantzi Balaam: “¡Arí! Osaikira nonkantimi opaita-rika inkantinari Pawa. Pimaawaiti.” Ari imaajii-tapaaki inampiri-payi Athataa-wini-satzi iwankoki Balaam. ⁹Ari iñaakakari Pawa yoka Balaam, isampitakiri, ikantziri: “¿Paitama pitsipa-yitakari piwankoki?” ¹⁰Yakanaki Balaam, ikantzi: “Ityaantani inayitzi Balac itomi Zipor, iwinkathariti Athataa-wini-satzi, ipokatzi, ikantana: ¹¹‘Yokapayi atziri-payi sitowaa-tsiri Apitantoniki ikyaaki anampiki ithonka yanaapaakiro aipatsiti. Pimpokanaki sintsiini, pintakishiri yokapayi. Onkamintha nomisitowajiri naaka noipatsitiki, aririka nowayiri-tyaari.’” ¹²Ari ikantzi Pawa: “¡Balaam! Airo piyaatziri pokantsiri. Airo pimisha-waitziri yokaiti, notasonka-wintani naaka inayitzi yokapayi.” ¹³Okanta okitaiti-tamanaji ikantakiri Balaam inampiri-payi Balac: “¡Ayomparí! Pimpiyi pinampiki, ti ininti Pawa noyaata-nakimi.” ¹⁴Ari ipiyajitaja inampiri-payi Athataa-wini-satzi inampiki tsika isaiki Balac, ikantapajiri: “¡Pinkatharí! Ti ininti iyaatina Balaam.”

¹⁵Yapiitakiro Balac ityaantzi pasini inampiri-payi, oshiki ikarajitaki, omapiro yiriiprotzi yokaiti. ¹⁶Ijajitani iñiiri Balaam, ikantapaakiri: “¡Ayomparí! Pinkimiro iñaani nowinkathariti Balac itomi Zipor, ikantzimi: ‘Nonintzi pimpoki piñiina. ¹⁷Aritaki nompina-takimi oshiki, ari nantakimiro onkarati pinkantinari. Pimpoki iroñaaka, pintakishiri yokaiti atziri-payi.’” ¹⁸Yakanakiri Balaam ityaantani-payi Balac, ikantziri: “Onkanta-wityaa impinaromi Balac iwinkathari-pankoti tsika

^p 22.4 vaca = buey

ijaikitaki kiriiki, aajatzi ooro, airo nopiyathatari Pawa, airo nanaakayiro nantiro inintakayinari, ti onkamiithati kapichiini nanaakayiro.

¹⁹Iro kantacha, pimaawai-tapaaki awiroka, noñaawakiro opaita-rika inkanta-jinari tsitineriki Pawa.” ²⁰Okanta tsitineriki, iñaakaajari Pawa yoka Balaam, ikantakiri: “Tima awiroka ipokasi-jitzi yokapayi atziri yaanakimi, piyaata-nakiri. Iro kantacha ontzimatyii pantiro onkarati nonkantimiri naaka.”

Iiñaawaitaki ikyaakoitani

²¹Okanta isaakita-manaji Balaam, iwankita-nakiniro saika-mintotsi ikyaakoitari. Iyaatanakiri inampiri-payi Athataa-wini-satzi.^q

²²Iro kantacha antaro ikisanaka Pawa ijatanaki Balaam. Iyaawin-takiri awotsiki Imaninkariti Pawa impiyata-wakyaari. Pokaki irirori Balaam ikyaako-takaro ipira, itsipatakari apiti impiratani.

²³Oñaapaakiri ikyaakoitari Imaninkariti Pawa, ikatziyaka awotsiki yairikakiro iwisa-minto, timpaawi-tanaka ikyaakoitari. Ipasata-nakiro Balaam ikyaakoitari inintzi ompampi-thatiro awotsi.

²⁴Yapiitakiro Imaninkariti Pawa itzikawakiri tsika okaamanchakitzi awotsiki, tsika itanto-taitziro apitiroki onampi-naki. Irootaki awotsi jatachari pankirintsi-masiki iraitziri. ²⁵Ari oñaapajiri aajatzi ikyaakoitari Imaninkariti Pawa, otzitanaka tantotsiki, anawyaakiri iporiki Balaam. Ari yapiita-nakiro ipasatziro ikyaakoitari. ²⁶Aikiro iwaaniin-tanakityaa Imaninkariti Pawa okaamanchaki-pirotsi awotsi, tikatsi onkini ontimpai ikyaakoitari, ti onkanti onkini yampatiki aajatzi irako-piroki. ²⁷Okanta oñaapajiri ikyaakoitari Imaninkariti Pawa, naryaanaka osaawiki. Antaro ikisanaka Balaam, ipasatan-tanakaro inchakii. ²⁸Ikantakaakaro Pawa, ñaawaitanaki ikyaakoitari, okantanakiri Balaam: “¿Tsikama nokantzimika naaka pipasawai-tantanari, tima mawa papiitakiro pipasatakina?”

²⁹Yakanakiro Balaam ipira, ikantziro: “Iro nopasatan-tamiri pithainkakina. Ari ontzimimi nosataa-minto, nosataa-kimimi.” ³⁰Ari okantzi ikyaakoitari: “¿Kaarima naaka pipira pikyaakota-piintari? ¿Arima nokanta-piintzimi pikyaakotana?” Ikantzi Balaam: “Ti.”

³¹Ikantakaakaro Pawa iñiiri Balaam ikatziyaka Maninkari awotsiki yairikakiro iwisa-minto. Ari ityirowanaka Balaam, yoiyootanaka osaawiki ipinkatha-tanakiri. ³²Isampita-nakiri Imaninkariti Pawa, ikantziri: “¡Balaam! ¿Ipaitema pipasawai-tantarori pipira, tima mawa papiitakiro pipasawai-tziro? Tima naaka pokaintsi nompiya-tyaami, tima kaari-pirori pinkantzi-motakana noñaakimi. ³³Iro pipira ñaapaakina, mawa apiitakiro

^q 22.21-33 ikiyaakoitani, ipira = asna

otimpaa-pithatana. Airomi otimpaami, nowamaa-kimimi awiroka, irojatzí añii iroori.” ³⁴Ari yakanakiri Balaam Imaninkariti Pawa, ikantziri: “¡Nokaaripiro-tzimotakimi! Ti noyoti awirokatakí otzikanari awotsiki. Iro kantacha, kaari-piro-rika okantzi-motakami nantziri, iroñaaka nompiyanaji.” ³⁵Ikantzi Imaninkariti Pawa: “¡Balaam! Piyaata-nakiri ityaantaitani-payi. Iro kantacha onkarati nonkanta-yitimiri naaka, irootakí piñaawaitiri awiroka.” Irootakí iyaatan-tanakiriri Balaam inampiri-payi Balac.

³⁶Ikanta ikimaki Balac pokaki Balaam, jatanakí imonthaawakyaari otzinkamiki inampiki Athataa-wini-satzí, saikatsiri othapyaakí Poimaarini, tsika owiraa-thapita iipatsiti.

³⁷Ikantawakiri: “¡Balaam! Nontyaantakí chapinkí kaimimini. ¿Paitama kaari pipokanta piñiina? ¿Pisiyakaantzi airo noimosirinkimi? ³⁸Yakanakí Balaam, ikantzí: “¡Pinkimi niyomparí! Aritakí pokakina noñiimi. Iro kantacha ti ontzimi-motina nosintsinka noñaawai-tantyaarori okaratzí nonintziri naaka. Apatziro noñaawaitiro onkarati inintziri Pawa.” ³⁹Ikanta Balaam itsipatakari Balac jaitijitakí Awotsiki-winikí. ⁴⁰Ari iwamaakaan-tapaakí Balac ipiraitari-payi. Ityaantakí yaita-nakiniri Balaam aajatzí inampina-payi.”

⁴¹Okanta okitaiti-tamanaji, yaanakiri Balac ikaimakaantani Balaam anta Inkani-wirii-tonikí. Ari yaminako-takiro okoñaatakí iwanko-thaanti-jitaka Israel-iiti.

Iiñawaitakiro Balaam iiyomitaakiriri Pawa

23 ¹Ari ikantanakí Balaam: “Piwitsikina aka 7 pomitai-rontsi. Piwamaina 7 kiripiri vaca aajatzí 7 pasini ipiraitari.”^s ²Imatakiro Balac okaratzí ikantakiriri Balaam. Ari itsipatakari Balac yoka Balaam ipomitakiri aparóni kiripiri vaca, aajatzí aparóni ipiraitari okaratakira 7 pomitai-rontsi. ³Ikantzi Balaam: “¡Pinkatharí! Ari pisaika-wintawakiri pipomitani. Nojatawaki naaka, onkamintha imonthai-yaana Pawa. Aritakí nonkaman-takimi awiroka onkarati inkantinari.” Jatanakí Balaam ikinakiro opitziryaa-masitaka otzisi.

⁴Ikanta imonthaakari Pawa yoka Balaam, ikantzi Balaam: “¡Pawá! Nokantakí iwitsikaiti 7 pomitai-rontsi, nopomitakí aparóni vaca aajatzí aparóni ipiraitari okaratakira 7 pomitai-rontsi.” ⁵Ari ikantakaakaro Pawa iyotiro Balaam iñaawaitiri, ikantakiri: “Pimpiyi isaikakí Balac, pinkamantiri okaratzí nokanta-kimiri naaka.” ⁶Ari ipiyaari Balaam iñaapajiri Balac isaikawin-tziri ipomitani, itsipayi-takari inampiri-payi

^r 22.40 ipiraitari-payi = vaca-payi, oisha-payi   ^s 23.1-2 vaca = becerro, ipiraitari = oisha = carnero

Athataa-wini-satzi. ⁷Ari iñaawai-tanakiro Balaam iyotakayi-takiriri ñaantsi, ikantanaki:

Nopoñaakaro Tonkaariitoniki yamakina Balac,
Nokinapaakiro otzisi-masiki tsika isitowa-piintzi ooryaatsiri,
ikaimakaan-takina Iwinkathariti Athataa-wini-satzi, ikantakina:

“¡Pimpoki, pintakishiri Israel-iiti!

¡Pimpoki, pimishatiri icharini-payi Jacob!”

⁸ ¿Paitama nontakisan-tyaariri naaka kaari inintzi Pawa intakisaitiri?

¿Paitama nomisha-tantyaariri naaka kaari imishatzi irirori Pawa?

¹⁹ Tima yoka Pawa, ti isiyaari atziri-payi thaiyawaari,

Ti inasityaaro okaratzi ikinkithasiri-takari.

Aririka inkanti: “Iroka nantiri.” Aritaki yantakiro.

Imonkara-tziro maaroni ikasiya-kaantziri.

²⁰ Ikantai-takina naaka nontasonka-wintanti.

Tima imatakiro Pawa itasonka-wintantaki irirori, airo nomatajiro naaka noipyaa-ñaani-tajiri.

²¹ Ti iñiitajiro iyaari-pironka icharini-payi Jacob,

Ti iñiitajiro aajatzi ikowiinka-takowaitzi ishininka-payi Israel-iiti.

Tima yasi iwiro itsipata-piintakari Iwawani.

Iriitaki itharowin-tapiin-takari iwinkathari-titaari.

²² Tima yoka Pawa, amajiriri isaikawitaka Apitantoniki,

Otzimimo-tziri isintsinka osiyaaromi isintsinka katsi-mari-payi.^t

²³ Tikatsi ompaitzi-motyaarini icharini-payi Jacob takisaantsi,

Tikatsi ompaitzi-motyaari Israel-iiti mishataantsi.

Iroñaaka ankanta-taitiri Israel-iiti:

¡Oshiki yantzimota-kimiri Pawa kaari iñaapiin-taitzi!

²⁴ Ikimitakari kashikari yokaiti,

Ikatziya yasaryaanta.

Airo imorinka irojatzzi yatsikan-takyaariri yatsikani.

Iiranakiro iriraani iwamaani-payi.

²⁵ Ari ikantanaki Balac: “¡Balaam! Ti pinintatyii pimishatiri, airo pitasonka-wintairi aajatzi.” ²⁶ Ikantzi Balaam: “¡Balac! Tima nokantzi-takami: ‘Onkarati inkantinari Pawa, irootaki nantiri.’ ”

Yawintaakari Israel-iiti pawaniro Paraankaitoniki

25 ¹ Ari isaikajii-tapaaki Israel-iiti anta Inchatoniki. Imayimpi-waiyi-takiro Athataa-wini-sato. ² Okaimakiri Israel-iiti intsipa-tyaaro opomitziniri atsipita-kaari pawaniro-payi. Yakyoo-tapiin-takiro Israel-iiti. Ipinkatha-waitakiri owawa-niroti-payi. ³ Ari okantakari ikimisan-tantakariri Israel-iiti pawaniro Inkaniwiri anta Paraankaitoniki. Irootaki ikisanta-nakariri Pawa yoka Israel-iiti.

^t 23.22 katsi-mari-payi = búfalo

⁴Ari ñaanata-jiriri Pawa yoka Moisés, ikantajiri: “¡Moisés! Papatotiri maaroni ijiwariti-payi Israel-iiti, pisitzika-yitiri yokapayi osaikira, intaina-ryaajyaari nomasirinka maaroni Israel-iiti.” ⁵Ipoñaa ikaimakiri Moisés pasini ijiwariti-payi Israel-iiti, ikantakiri: “Piwamairi ashininka-payi ikaratzi aapatyaa-kariri pawaniro Inkaniwiri saikatsiri Paraankaitoniki.”

⁶Ikanta aparoni ishininka Israel-iiti yamaki Maimani-wini-sato tsika yapatojiitaka ishininka-payi, ñaawakiri Moisés, aajatzi maaroni Israel-iiti isaikajiitzi iraako-wajjiita iriroriiti ikyaapiin-taitzira Tasorintsi-thaanti. ⁷Ikanta ñaawakiri irirori Finees itomi Eleazar icharini Ompira-tasorintsi-taari Aarón, isitowa-sitanakiri ipiyojiitaka ishininka, yaanakiro iwisa-minto. ⁸Ijatasitakiri yoka ishininka tsika iwanko-thaanti-yitaka ishininka-payi, isataakiri imotyaa-ki apitiroiti, sirampari aajatzi kooya. Aripaiti okarata-paaki mantsiyarintsi owamaayi-takiriri Israel-iiti. ⁹Tima oshiki-piro ikaratzi Israel-iiti owamaakiri mantsiyarintsi.”

Ikisawintaja Israel-iiti

31 ¹Ari ñaanatajiri Pawa yoka Moisés, ikantajiri: ²“Paanakiri maaroni Israel-iiti inkisawin-tajyaa, ijati iwayiri-tajyaari Maimani-wini-satzi. Aririka pimatakiro, aritaki pintsipa-siri-tajyaari piwaisatziti-payi.” ³Ikaimakiri Moisés maaroni ishininka-payi, ikantakiri: “Piwitsika-yitajyaa awirokaiti, pijati pinkisa-wintajyaa piwayiri-tyaari Maimani-wini-satzi, tima irootaki inintakiri Pawa.”

⁷Imatakiro iwayiritari Maimani-wini-satzi, yapirotakiri iwamaakiri maaroni, imatakiro okaratzi ikantakiriri Pawa yoka Moisés. ⁸Ari ikaratzi iwamaanakiri iwinkathariti-payi Maimani-wini-satzi. Yoka ipaitawi-jiita: Evi, Requiem, Zur, Hur, Reba. Tima inkarati 5 pinkathari iwamaakiri. Iwisa-nakiri aajatzi Balaam itomi Beor. ⁹Ithonka-nakiro Israel-iiti inosikana-nakiro kooya-payi Maimani-wini-sato, yaayita-nakiri iinchii-rikiti. Ari ikaratzi yaanakiri ipira-payi, i-vaca-ti aajatzi iwaararo-payi, maaroni.

¹⁵Ari ikantawajiri Moisés ishininka-payi: “¡Ashininká! Ipaitama kaari piwamaantaro iroka-payi kooya? ¹⁶Irooyitaki iyomitaa-naari Balaam kantakaan-takirori ikaaripiro-tzimotan-takariri ashininka-payi Pawa anta Paraankaitoniki. Irootaki iwasankitaan-takariri Pawa ashininka-payi ikamanta-yitakari.”

^u 25.9 oshiki-piro = 24,000

APIÑAANIRI

Ikinkithawaitakairi Moisés ishininkapayi

1 ¹Iroka ikinkitha-waita-kaakiriri Moisés ishininka-payi Israel-iiti isaikan-tawitari otzisi-masiki isitowa-piintzi ooryaatsiri anta Owaryiinkaariniki, ipaitai-tziro Mamiriwini, omontitakaro Inkaari Kiraankaaro. Osaika-nampitziro Morontoni, Isiko-wini, Kitamaaro-jaari, Otantaarini aajatzi Oorowini.

Kowapirotachari Ikantakaantaitani

6 ¹Iroka ikantakaantani, iwinkakaantani aajatzi isinita-kaantani Awawani. Ikantakina noyomitaa-jimiro, irootaki pimonkara-tapiin-tajiri anta kipatsiki pasitajaari awirokaiti. ²Irootaki pimpinkatha-tanta-jyaariri Pawa, pimonkara-tajiro iwinkakaantani, aajatzi ikantakaantani okaratzi nokaman-tzimiri. Irasi iwiro yantapiin-tairo pitomi-payi, aajatzi inkarati pincharini-tajaari. Irootaki pañaanta-jyaari oshiki osarintsi. ³¡Pinkimi Israel-iiti! Ontzimatyii pimonkara-tajiro nokanta-kimiri. Irootaki pisaikan-tajaari kamiitha anta kipatsiki, tsika oshookapaji oshiki pankirintsi, tsika itzimapaji aajatzi oshiki ipiraitari. Aritaki noshikyaa-jimiri pishininka anta. Irootaki iñaani Piwinkathariti, Iwawani piwaisatziti.^a

⁴¡Pinkimi Israel-iiti! Yoka Awinkathariti Pawa, aparoni ikanta Ipinkatharitziri irirori. ⁵Pininta-piro-tajiri, pininta-siri-tajiri, pininta-sintsi-tajiri aajatzi. ⁶Osiriki piwapiin-tairo maaroni ñaantsi okaratzi nokanta-kimiri. ⁷Irootaki piyomitaa-najiriri awirokaiti pitomi-payi. Piñaawai-tapiin-tajiro piwankoitiki, aririka paniiti awotsiki, aririka piwitsika-najyaa pimaanta-najyaari, aririka pimpiriin-tamanaji. ⁸Poosota-kotyaaaro pakoki pisankina-takiro, aajatzi pipankainaki. ⁹Pisankina-yitairo pitzinkamiki, aajatzi asitakoroki piwanko-payi.

Aairo pishininkawaitari pinkathawaitziriri pawaniropayi

7 ¹Aririka inkanta-kaakyaaro Piwawani, pinkyaaki-rika kipatsiki pasitajaari awirokaiti, ari piñaakiri Pawa imisitowiri 7 iriipirori

---

^a 6.3 Ikantai-tziri aka “tsika oshookapaji oshiki pankirintsi, tsika itzimapaji aajatzi oshiki ipiraitari.” Tima irootaki osiyarori ikantaitzi “itzimapaji oshiki yaarato aajatzi iyaaki thomitsi. Okimiwai-tapajaro ositowaa-tapaji nijaa.”

ishininkata-wakaa-jiita anta: Tharowan-taarini-satziiti, Pitzitharini-satziiti, Tonkaarisatziiti, Owintini-satziiti, Nampitsi-wini-satziiti, Thaantiwinisatziiti, aajatzi Kayaawinisatziiti. ²Aririka imatakiro Piwawani iitsinampaa-kayimiri yokaiti, pimapiro-tatyiri papirotiri, airo paapatyaa-waitari, airo piwawisaako-waitzi aparoni. ³Airo pishininka-waita aparoni, pininti paakayiri pisintoiti itomiiti irirori, airo iinanta-waitaro irisintoiti irirori pitomiiti awirokaiti. ⁴Tima airo imiraawin-taana naaka pitomiiti, apatziro ininti impinkatha-waitiri pawaniro-payi. Irootaki nonkisan-tyaamiri awirokaiti, intsipaiti napiroo-tajimi. ⁵Irootaki pimporokan-tyaaniriri awirokaiti maaroni ipomi-pirini-minto, ari pinkimitaa-kiniri osiyakaaro iwawa-niroti Inkaariwiro. Papirotiri pintayi-tajiri isiyakaa-rontsi-payi. ⁶Tima tasorintsi pinkantzi-motajyaari awirokaiti Piwawani. Iriitaki oyosiitajimiri yasitajyaami maaroni, ti pisiyaari pasini-satzi atziri-payi ikaratzi saikatsiri aka kipatsi, panaajiri awirokaiti iyosiitajimi Pawa.

Ti apatziro owañaantzi okaratzi iwaitari

8 ¹Ontzimatyii pinthotyaajiro ikantakaan-taitani okaratzi nokanta-kimiri, aritaki pisaika-yitaji kamiitha. Aritaki piñaajiro pishiki-pirotaji. Irootaki pasitan-tajyaarori kipatsi ikasiya-kaakiriri Pawa pairani awaisatziti-payi. ²Osiriki piwiro otzisi-masi tsika ikinakaa-paakimi pairani Pawa, tima 40 osarintsi iñaanta-siri-takami, ikisa-siri-takaa-waitakami aajatzi. Iro iyotantyaari tsika pikanta-waita, aririka pimonkara-takiniri maaroni ikantakaantani. ³Tima oshiki ikisa-siri-takaa-waitakami, itashaaniin-takaa-waitakami. Iro kantacha ipakimi piwariti pipaitakiri 'paitama'. Ti piñaawi-tapiin-tyaaro iroka owaritintsi aajatzi piwaisatziti-payi ti iñiuro irirori pairani. Ari iyomitaimiri Pawa ti apatziro owañaantzi okaratzi iwaitari, tima irootaki owaña-pirotantatsiri ankimisantajirori okaratzi ikantairi Pawa.^b ⁴Tima okaratzi 40 pisarintsi-takotaki pairani otzisi-masiki, titzimaita pinthon-kakotyaa piithaari, ti pijaaniya-waiti piitzi aajatzi. ⁵Ontzimatyii piyotaji iriitaki Pawa otampatzika-siritzimiri. Ari isiyari iriritaitari, itampatzikatzi itomi.

18 ⁹Aririka pinkyaaki kipatsiki ipimiri Pawa, paamaiyaa piyotziro = kari okaratzi yamiyitari nampitarori anta yantayitziro kowiinkari iisaniin-taitani. ¹⁰Airo itzimawaitzi aparoni pishininka nintatsini impomitiri iwaiyani paamariki yasitakai-yaari iwawani, nintatsini iñaawya-tantyaa, nintatsini yathataantyyaa, nintatsini iyotanti, nintatsini yantyawiyariti, ¹¹nintatsini imishatanti, nintatsini imatsikanti, nintatsini iniwyatantyyaa, nintatsini inkinkitha-waita-kayiri kamatsiri. ¹²Tima oshiki okowiinkatzi-motziri Pawa ikaratzi antayitziro

^b 8.3 paitama = maná; iwaitari = pan

akantakiri. Irootaki imisitowan-takariri Pawa asiwitarori inampi airo pitsipantantari yantayitziro kowiinkari-payi. ¹³Kamiitha-siri pinkantzi-motajyaari awirokaiti Piwawani. ¹⁴Tima yokapayi atziri-payi, asitarori iipatsiti pasitajyaari awirokaiti, ikimisantziri yotantaniri-payi, antyawiyari-payi. Irooma awirokaiti, ti isinitimi Piwawani pimayitajiro iroka-payi.

¹⁵Ari intyaankaki apaata Piwinkathariti Pawa pasini Kamantan-tzinkari, ari isiya-kota-paakyaanaro naaka ityaankakina. Ashininka inatyii. Ontzimatyii pinkimisan-tajiri. ¹⁶Irootaki pikampi-takiriri pairani Pawa Mamirii-toniki, papatojiitaka, pikantaki: “Ti noninti napiitiro nonkimiri iñaawaiti Pawa. Ti noninti noñihiro antaroiti paamari. Nokami = kari.” ¹⁷Irootaki ikantan-takanari naaka Pawa: “Kamiithataki ikantakiri pishininka-payi. ¹⁸Tima naaka kantakai-yaaroni iñiitaji Kamantan-tzinkari kimityaamini awiroka, ishininka inatyii pincharini-tajyaari. Nowajiniri noñaani ipaantiki. Iriitaki kinkitha-taironi onkarati nonkantiriri. ¹⁹Iro kantacha, itzimi-rika kaari kimisan-tairini Kamantan-tzinkari ipairyajiro nowairo, aritaki nowasankitajiri yokaiti.”

Ikantakota mishakowintantaniri

19 ¹⁵Intzimi-rika mishakowintaari, impoña inintajiiti jiwari-payi tsika inkantiri iwasankitairi, ontzimatyii intzimi apiti ñaakotirini ikinakaa-sitakari. Iro kamiitha-pirota-tsiri intzimi-rika mawa atziri ñaakotirini. Irooma inkantyaa aparoni ñaakotirini, airo okanta-pirota.

Pasataantsi

25 ¹Ipoñaa iñaanatairi Moisés ishininka-payi, ikantziri: “Aririka pimaimanita-wakaiyaa, ontzimatyii pijata-sitiri jiwari, iriitaki amina-kotimini itzimi-rika tzimatsiri ikinakaa-sitani, irima kaari tzimatsini ikinakaa-sitani tikatsi inkantaitiri. ²Aririka inintaiti impasaitiri tzimatsiri ikinakaa-sitani, iriitakira kantatsini jiwari inaryiitiri osaawiki impasaitiri. Arira omonkaratyaaro impasaitiri tsika-rika okaratzi ikinakaa-sitakari. ³Onkarati 40 impasaitiri, airo yanaakai-tziro. Aririka yanaakai-takiro tira ari onkantyaa iwasankitai-tanti, iwasinonkai-tantatzii.

Pantawaitakairi pipira

⁴Aririka pantawaita-kairi pipira, tima ti pintashi-niinta-kaawaitiri.”^c

Ajiironi iririntzi okaakiini kinankaro

⁵Aikiro ikantatzii Moisés: “Aririka pintsipatyaari pirintzi-payi piwankoki, ompoña ikamaki aparoni titzimaita iwaiyan-takairo

^c 25.4 ti pintashi-niinta-kaawaitiri = ti pooso-ponthotiri airo iwawaitanta pipira (Yamitaro Judá-iti pairani yaatzika-kita-kayiri ipira [buey] iwankiriki osawororyaan-tyaari otakitii-riki, onkini iwaityaaro.)

iina. Iroka kinankaro kooya, airo osinitaa-ntsitzi aminaji pasini sirampari kaari yirintzita oimini. Iriitaki aajironi iririntzi okaakiini iroka kinankaro. Tima iriitaki oimithori iroori. ⁶ Aririka intzimaji ityaaroni otomi, yaakotairi iwaironi kamaintsiri iririntzi, ari onkantyyaa airo opyaakotanta iwairo ikarajiitzi ishininkata-wakaa Israel-iiti.

Ijiwatajai Josue

31 ¹ Ari ikamanta-jiriri Moisés ishininka-payi iroka ñaantsi, ² ikantajiri: “Aritaki tzimaki 120 nosarintsiti, ti nosintsitaji naniitaji. Tima ikantakina Pawa: ‘Airo pimontyaaro awiroka Owaryiinkaarini.’ ³ Iro kantacha, iriitaki Pawa jiwatajimini awiroka-payi. Iriitaki apirotairini atziri-payi tsika pinkinayiti, onkini paajiro iipatsiti. Iriima Josué, iriitaki pijiwariti-tajyaari awirokaiti. Tima ari ikantzi Piwawani.”

Ikamantaari Moisés

34 ⁵ Aritaki kamaji irirori Moisés, impiratani Pawa. Ikamajiro iipatsitiki Athataa-wini-satzi, tima irootaki ikantakiriri Pawa. ⁶ Ikitaitajiri owintini-pathatzi anta Athataa-winiki, omontitakari otzisi Paraankaitoni-panko. Tikatsi ñiironi tsika ikitaitakiri irojatzi iroñaaka. ⁷ Tima tzimaki 120 isarintsiti Moisés ikamantajari. Ainiro yokichaawita kamiitha, ainiro iñaapirowita kamiitha. ⁸ Oshiki iiraawai-jiitaka Israel-iiti ikamajira Moisés anta iwintini-pathatiki Athataa-wini-satzi. Tima okaratzi 30 kitaitiri irakoi-takari, irojatzi imonkara-tanta-karori iwasiri-takowai-taitari.

⁹ Tima pairani tikira ikami Moisés, iwasi-patzii-totanajiri Josué, itomi Nun, iyomitaa-naanajiri intasonka-wintai-tantyaariri irirori. Irootaki ipinkatha-tanta-nakariri ishininka-payi Josué, yantayitziro okaratzi ikantayi-takiriri pairani Pawa Moisés.

JOSUÉ

Ikinkithawaitakaitziri Josué

1 ¹Tima aritaki kamaji irirori Moisés, impiratani Pawa. Ari iñaanatajiri Pawa yoka Josué, itomi Nun, itsipata-piintari Moisés. Ikantajiri: ²“¡Josué! Tima aritaki kamaji nompiratani Moisés. Awiroka montyaakairini maaroni pishininka-payi intatzikiro Owaryiinkaariniki, pijati anta kipatsiki nasitakaajyaamiri maaroni awirokaiti. ³Naakataki opayitaki-mirori, tima irootaki nokantzi-takariri pairani Moisés, nokantakiri: ‘Naaka opimironi maaroni kipatsi tsika-rika pinkina-yitaki’. ⁴Iroka onkarataji pipatsiti. Ompoñaa-nakyaaro aka otzisi-masiki, Kitiniitoniki irojatzi Antaraa-niki, maaroni ipatsiti Tharowan-taarini-satzi, irojatzi anta Inkaariki Antaro tsika ikyaapiintzi ooryaatsiri. ⁵Airo itzimaji iitsinampaimini tsika-rika pisaika-yitaji. Naakataki tsipata-piintyaamini nokimitaakiri pairani Moisés notsipatakari. Airo nowapintaimi, nasi nowatyiiro nontsipata-jyaami. ⁶Piriipiroti, ñaapiroki pinkantyyaa. Tima awiroka aakaajirini kipatsi maaroni pishininka-payi. Irootaki nokasiya-kaakiriri pairani piwaisatziti-payi. ⁷Apatziro nonintzi piriipiroti, ñaapiroki pinkantyyaa. Pinkimisanta-najiro noñaani okaratzi iyomitaa-kimiri nompiratanini Moisés. Oisokiro piwajiro, irootaki ojazzimotan-tajyaamiri kamiitha onkarati pantayitajiri.^a ⁸Amiwaanti piñaawaita-piintairo sankinarintsi iñaani Pawa, tima osiriki piwairo kitaitiri aajatzi tsitiniri, irootaki pimatan-tajyaarori pantayitajiro okaratzi osankinatain-chari. Tima ari ojazzimotakimi kamiitha onkarati pantayitairi. ⁹Naakataki kanzimiri piriipiroti, ñaapiroki pinkantyyaa. Airo ayimawaitzimi pitharowanka, airo piwashaanta-waita, tima naaka Piwawani, nasi nowajiro nontsipatyaami tsika-rika pinkina-yitaji.”

Ityaantaaki Josué aminironi nampitsi

2 ¹Ikanta Josué ityaantaki manaan-tsikiini apiti atziri ipoñaanakaro Inchatoniki, ikantawakiri: “Pijati Owintiniki paminiro tsika

---

^a 1.7 Oisokiro piwairo = airo pitimpaa-waita pakopiroki aajatzi pampatik.

okantawaita nampitsi Kasiryaari.” Ikanta ijajiitaki, ariitaka owankoki aparoni kooya mayimpiro paitachari Rahab, ari imaajiita-paaki. ² Iro kantacha tzimatsi kamanta-kiriri pinkatha-ritatsiri Kasiryaariki, ikantai-takiri: “Ari ipokiri Israel-iiti yaminiro tsitiniri anampi.” ³ Ari ikaimakaan-takiro pinkathari iroka kooya, Rahab, ikantakiro: “Pimisitowiri ariitain-chari piwankoki, ipokatzi yaminiro anampi.” ⁴ Iro kantacha omanakiri iroori yoka apiti atziri, okantanakiri pinkathari: “Omapiro yariitakana apiti atziri, iro kantacha ti noyoti tsika-rika ipoña. ⁵ Jaitijiitaji otsitiniityaanaki, yasitai-tanajiro nampitsi, tira noyoti tsika-rika ikinanaji. Pinintzi-rika pimpatzimati, pimpatzimata-nakiri, aritaki piyaata-wajiri.” ⁶ Iro kantacha iroka kooya, owatiitakiri ariitzinkari jinoki owankoki, omanakiri tsika owankita-kotziro owankiri-payi. ⁷ Ikanta yokapayi ityaantani pinkathari, iyaatasita-nakiri ikinajiitanaki Owaryiinkariniki, irojatzi montyii-rontsiki. Ikanta isitowa-jiita-nakira ityaantani pinkathari, yasitai-tanakiro nampitsi.

⁸ Tikira imaajiiti, atiitapaaki Rahab, okantapaakiri: ⁹ “Noyotzi iriitaki Pawa opajimirori iroka kipatsi, iri kantakaarori notharowa-kaantamiri. Ari ikantakari maaroni, oshiki itharowan-takami. ¹⁰ Tima nokima-kotakimi tsika okantaka pisitowan-taari Apitantoniki, ikantakaakaro Pawa ompiryaati Inkaari Kiraankaaro otzikawakiri pawishimi. Nokima-kotakimi aajatzi piwa-nakiri Sehón aajatzi Og, papitiro-ryaanakiri iwinkathariti Tonkaarisatzi. Pimatanakiri ikaratzi nampitarori intatzikiro Tonkaarisatzi. ¹¹ Antaroiti notharowa-jiitanaki nokima-kotakimi, tikatsi matironi impiyatyaami awirokaiti. Tima yoka Piwawanitari awirokaiti, irijatzi Pawatatsiri inkitiki aajatzi aka kipatsiki. ¹² Irootaki nonintantari paakamiithatiri noshininka-mirinka naaka, pimatiri nokimitaa-wakimi awiroka. Pimpairyiiri iwairo Pawa noyotan-tyaari omapiro pimonkaratiro nonkampitimiri. ¹³ Iroka nonintziri: Airo piwana nokarajiitaki! Asitanari, noyaariri, nirinto-payi, maaroni.” ¹⁴ Ikantajiitzi irirori: “Aririka nawisakotaki naaka ari pawisakotzi-takyaa awirokaiti, airorika pikamanta-kotana. Aririka yasitakaa-kyaanaro Pawa iroka kipatsi, aritaki nonisironkatakim, omapiro.”

Owithatawaari Rahab aminakitzirori nampitsi

¹⁵ Tima otanto-nampiki nampitsi osaiki owanko Rahab, owaryaa-thataki siwitha intakiroki, ari inkinanakiri isoronka-najiro ijataji. ¹⁶ Okantawajiri: “Pinkinanaji otzisi-masiki, airo iñaanta-waami aminaminatzimiri. Mawa kitaitiri pimaña anta, irojatzi impiyan-tajyaari amina-minatzimiri. Aripaiti pijataji awiroka.” ¹⁷ Ikantanakiro irirori: “Aritaki nomatakimiro pikowa-kota-kinari, airo namatawitzimi. ¹⁸ Aririka nompia-paaki nampitsiki, papiitiro piwaryaa-thatiro siwitha kityonkatharo nosoronkan-tanajyaari. Papatotiri piwankoki piri, piniro, piyaariri,

maaroni ishininka-payi asitamiri. ¹⁹Iriima kaari apatota-chani piwankoki aritaki iwai-takiri, iriitaki kanta-sityaaroni, tira naaka. Irooma iwai-takiri saikain-tsiri piwankoki, naaka kanta-sityaaroni. ²⁰Aririka pikamantantaki awiroka, airo nomonkaratzimiro nokanta-kimiri naaka.” ²¹Ari okantanaki iroori: “Kamiithataki.” Aakiro kityonka-thari siwitha owaryaa-thatakiro tantotsiki, owithata-waari, jaitijiitaji apiti atziri.

²²Ikanta ijajiitaki, ariitaka otzisi-masiki, okaratzí mawa kitaitiri imanajiitaka, irojatzi ipiyantaari amina-minatziriri. Oshiki yamina-mina-witakari awotsiki, titzimaita iñiiri. ²³Ikanta yoirinka-jiitaja apiti atziri, imontyaa-naaro Owaryiinkaaroni, ariijiitaja isaiki Josué, ikamanta-pajiri okaratzí awishi-mota-kiriri. ²⁴Ikantapaji Josué: “Isinita-kairo Pawa maaroni kipatsi. Ayimatakiri itharonka maaroni nampitarori anta, oshiki itharowa-kaakai arokaiti.”

Imontyaan-takarori Owaryiinkaaroni

3 ¹Okanta okitaitita-manaji, yananinkanaka Josué itsipata-naari maaroni ishininka-payi yookanajiro isaikawita-paaka Inchatoniki, ariijiitaka Owaryiinkaaroni. Ari imaajiita-paaki tikira imontyiyiiaata intatzikiro. ²Okanta isaikapaaki mawa kitaitiri, ithotyaaikiro ijiwariti Israel-iiti yaminakiro iwanko-thaanti-payi ishininka. ³Iyomitaakiri maaroni ishininka-payi, ikantakiri: “Aririka piñaakiri Ompira-tasorintsitaari Levi-iti yanatanakiro itasorintsi-mokoti Pawa, yashaata-kayiro, pijajiiti awirokaiti, piyaata-nakiri. ⁴Onkini piñiuro tsika pinkina-jiiti, tima tikatsi kinatsini pairani awirokaiti aka. Airotzimaita pitsitokaro tasorintsi-moko, intaina pinkantyya pampojiiti.”^b ⁵Ari ikantanakiri Josué ishininka-payi: “¡Piwitsika-siri-jiityaa maaroni, tima onkitaititamanaji iñaakaimiro Pawa kaari piñaapiintzi!” ⁶Ikantakiri aajatzi Ompira-tasorintsitaari-payi: “Paanakiro tasorintsi-moko, pijiwatiri maaroni ashininka-payi pashaa-jiiti.” Yaanakiro Ompira-tasorintsitaari-payi tasorintsi-moko, ijiwata-nakiri maaroni ishininka-payi ashaajiitanaka.

⁷Iñaanata-nakiri Pawa yoka Josué, ikantziri: “Iroñaaka nonkanta-kaiyaaro iñiimi pishininka-payi iriipirori pinatzii. Iro iyotantyaari ari notsipatami naaka nokimitaakiri pairani Moisés notsipatakari. ⁸¡Josué! Pinkantiri awiroka Ompira-tasorintsitaari-payi anatakirori tasorintsi-moko, pinkantiri: ‘Aririka paatzikaa-paakiro nijaa Owaryiinkaaroni, ari paatzin-kajiita-paaki.’” ⁹Imatakiro Josué, ikantakiri ishininka-payi: “¡Noshininkaiti! Pimpoka-jiiti maaroni, pinkimi ikantzi Awawani. ¹⁰Iro piyotan-tyaari ari itsipatami awirokaiti Pawa Añaanita-tsiri, aritaki piñaayitajiri yapirotajiri Owintini-satzi, Tharowan-taarini-

^b 3.4 intaina pinkantyya = 1,000 metro = 2,000 okaratzí imonkaratan-taitaro konakintsi.

satzi, Thaantiwini-satzi, Nampitsiwini-satzi, Pitzitharini-satzi, Tonkaarisatzi aajatzi Kayaawinisatzi. ¹¹ Ari piñaajitakiro yashaata-kaitiro Owaryiinkaariniki itasorintsi-mokoti Pinkatha-wintzirori maaroni kipatsi. ¹² Piyosiiti inkarati 12 ashininka, paayiti aparo-payi akaratzí ashininkata-wakaa-jiita. ¹³ Tima aririka yashitanaki iitziki-payi Ompira-tasorintsitaari anatakirori itasorintsi-mokoti Pinkathari-wintzirori maaroni kipatsi, ari ompiryaatanaki Owaryiinkaarini. Airo osiyaatanaja nijaa, antaro oonkanakyaa katonko.”

¹⁴ Ikanta isitowa-jiitanaki Israel-iiti iwanko-thaanti-yitaka yashaatiro Owaryiinkaarini, jiwajiitaki Ompira-tasorintsitaari yanatakiro tasorintsi-moko. ¹⁵ Ikanta yaatzikaa-paakiro nijaa Ompira-tasorintsitaari anatakirori tasorintsi-moko, ashiyitanaki iitziki-payi. Tima okimaatatzi Owaryiinkaarini ikoyaan-tapiintai-tarori okithoki pankirintsi. ¹⁶ Iro oonkanta-nakari, antaro okantanaka nijaa irojatzí katonko ariitaka Potsitaariki osaika-nampitziri Kimaantsi-jaari. Irooma kirinka Mamiriwiniki omontitari Inkaari Mirityaaro, piryaatanaki. Ari ikinajiitanaki Israel-iiti ijajiiti intatzikiro Kasiryaariki. ¹⁷ Iriima Ompira-tasorintsitaari anatakirori itasorintsi-mokoti Pawa, irojatzí ikatziya-jiitaka tsika opiryaatanaki Owaryiinkaarini. Irojatzí ithonkan-takari imontyaa-jiita maaroni Israel-iiti opiryaatanaki Owaryiinkaarini.

Ikyaaantai-takari Kasiryaariki

6 ¹ Tikatsi mataironi inkyaaaji Kasiryaariki, tikatsi aajatzi matajironi isitowaji, tima yasitai-tanakiro sintsiini nampitsi, onkini impiyawintyaa aririka iwayirita-paakyaari Israel-iiti. ² Iro kantacha iñaanatajiri Pawa yoka Josué, ikantajiri: “¡Josué! Nosinita-kimiri papirotiri Kasiryaari-satzi, iwinkathariti aajatzi iwayiriti-payi. ³ Pishonkiro nampitsi pintsipata-kyaari pishininka-payi owayirita-chani, aparo-satzi pishonkiro kitaitiriki. Tima onkarati 6 kitaitiri pishonkyaa. ⁴ Ijiwati 7 Ompira-tasorintsitaari yairika-yitaki ichii ipiraitari intyootan-tyaari. Iyaatzimaityaari ompira-tasorintsitaari-payi anatakirori tasorintsi-moko. Aririka omonkaratakyaa 7-tatsiri kitaitiri, 7 papiitiro pishonkiro nampitsi. Intyoojiitanaki Ompira-tasorintsitaari irirori.^c ⁵ Aririka pinkima-wakiro opoimainka-tanaki tyoorintsi, pinkaima-jiiti sintsiini. Aritaki omporokanaki otantotari Kasiryaari. Ari pinkyaa-jiitanaki anta.” ⁶ Ikaimakiri Josué Ompira-tasorintsitaari, ikantakiri: “Paanakiro itasorintsi-mokoti Pawa. Ijiwati 7 Ompira-tasorintsitaari yairika-yitaki ichii ipiraitari intyootan-tyaari. Iyaatzimaityaari Ompira-tasorintsitaari anatakirori tasorintsi-moko.” ⁷ Iyomitaakiri ishininka-payi,

^c 6.4,6 ipiraitari = oisha

ikantziri: “Pijajiiti, paniitiro Kasiryaari, pishonkiro. Iriima inkarati owayirita-chani iriitaki jiwatironi itasorintsi-mokoti Pawa.”

⁸Yantakiro Israel-iiti okaratzi ikantakiriri Josué. Jiwatanaki 7 Ompira-tasorintsitaari, ityoojiitzi. Pokakotatsi itasorintsi-mokoti Pawa itaapiiki.

⁹Jiwataki inkarati owayirita-chani, pokajiitatsi itaapiiki Ompira-tasorintsitaari ityoojiitaki. Tzimatsi pasini owayiri-payi ampoita-tsiri iyaatako-wintziro itasorintsi-mokoti Pawa. Ti omairitapainti tyoorintsi.

¹⁰Tima iyomitaa-yitakiri Josué ishininka-payi, ikantakiri: “Santzikoi-tiini panijiiti, irojatzí nonkantan-takyaamiri: ‘¡Pinkaima-jiiti sintsiini!’ Aripaiti pinkaima-jiiti” ¹¹Imatakiro ishonka-jiitakiro nampitsi yanatako-jiitakiro itasorintsi-mokoti Pawa. Ari ipiyajiitaja iwanko-thaantiki, irojatzí pasini kitaitiri.

¹²Ikanta ipiriinta-manaja Josué, yaanajiro Ompira-tasorintsitaari-payi itasorintsi-mokoti Pawa. ¹³Jiwatanaji 7 Ompira-tasorintsitaari yairikayitakiri ityoori-payi, pokakotatsi itasorintsi-mokoti Pawa itaapiiki. Ti imakoryaa-painti yanijiitzi, yaakowintakaro ityoojiitzi. Jiwatatsi inkarati owayirita-chani. Tzimatsi pasini owayiri-payi ampoita-tsiri iyaatako-wintziro itasorintsi-mokoti Pawa. Tima kapiniinka okantaka ityoojiitzi.

¹⁴Ari yapiitakiro ishonkaro nampitsi Kasiryaari, irootaki apitita-tsiri kitaitiri. Ari ipiyajiitaja iwanko-thaantiki. Irootaki yantapiintakiri okaratzi 6 kitaitiri yapiitakiro ishonkakaro.

¹⁵Okanta 7-tatsiri kitaitiri, ananinka-jiitanaka ishonkaro nampitsi, ikimita-piintakiro. Iroka kitaitiri, 7 yapiitakiro ishonkaro nampitsi.

¹⁶Okanta 7-tatsiri ityootaki Ompira-tasorintsitaari-payi, ikaimakotanakiri Josué ishininka-payi, ikantziri: “¡Pinkaima-jiiti sintsiini! ¡Tima isinita-kimiri Pawa ikaratzi nampitarori aka!”

²⁰Ari ikaimajiitanaki sintsiini ishininka-payi, poimatanaki ityootani Ompira-tasorintsitaari-payi. Ikanta ikimawakiri maaroni ishininka-payi opoimatanaki tyoorintsi, isintsipirotanakitzii ikaimanaki, irootaki oporokan-tanakari otantotari nampitsi Kasiryaari. Tampatzika iwanakiro ikyaajiitanaki nampitsiki. ²¹Yapirotakiri iwisakiri maaroni sirampari, kooya, mainari, antari-kona-payi, imatanakiri ipira-payi, maaroni. Ari ikaratzi ithonkakiri.^d

Imisitowaitakiro Rahab awisakotantaari

²²Ikaimakiri Josué amina-itzirori chapinki kipatsi, ikantakiri: “Pinkyii owankoki mayimpiro, pimisitowiro iroori aajatzí okaratzi asitari, paanakiro, pimonkaratiniro okaratzi pikanta-kirori chapinki.”

²³Ari ikyaajiitanaki apitika atziri, yaapaintziro Rahab, aajatzí iri, oniro, iyaariri-payi, oshininka-thori-payi iroori, yaanakiro tsika

^d 6.21 ipira-payi = buey, oisha, mora

osaiki iwanko-thaanti-payi Israel-iiti. ²⁴Ipoñaa itaanakiro owayiri-payi nampitsi Kasiryaari, yapirotakiro itaakiro okaratzi tzimatsiri. Apatziro yaakiri ooro, kiriiki, okaratzi iwitsikai-tziri yaitziri kitiriri kiriiki, asiro, ipiyotakiro tsika osaikayitzi okaratzi yasitakai-tariri Pawa. ²⁵Iro kantacha iwawisaa-kotajiro Josué iroka kooya Rahab, ari ikimitaakiri oshininka-thori-payi. Tima irootaki omanakiriri ityaantani Josué yaminaitiro nampitsi Kasiryaari. Ari onampitaarori Rahab irojatz iroñaaka otsipayitaari Israel-iiti tsika inampitaro irirori. ²⁶Tima inthonkyaa iporokai-takiro nampitsi Kasiryaari, iroka ikantzi Josué iñaanatziri Israel-iiti: “Imishatani iwiri Pawa nintatsini iwitsikajiro nampitsi Kasiryaari. Tzimatsi-rika nintatsini iwitsikajiro, aritaki inkanta-kaakyaaro Pawa inkami maaroni iwaiyani yoka atziri.”

²⁷Tima maaroni ikimakoi-tanakiri Josué anta, tima iriitaki Pawa tsipata-kariri.

Yapiro-takiri Porokaarini-satzi

8 ¹Ari iñaanatajiri Pawa yoka Josué, ikantajiri: “Ñaapiro pinkantyyaa, airo pitharowa-waitzi. Paanajiri pishininka-payi inkarati owayiritachani, pijati piwayirityaari Porokaarini-satzi, naaka kantakai-yaaroni piitsinampairi iwinkathariti, pinthonkiri papirotiri maaroni. Awiroka asitajyaaroni inampi aajatzi iipatsiti. ²Tima ari pimatakiri Porokaarini-satzi aajatzi iwinkathariti pikimitaakiri Kasiryaari-satzi aajatzi iwinkathariti. Nosinitakimi iroñaaka payiro okaratzi tzimimotziriri, payiri aajatzi ikaratzi ipirayitari. Piwitsikyaa, onkini pimapokiri pinkinasitakiri itaapiiki.”

³Ari iwitsikanaka Josué aajatzi ikimitakari ishininka-payi jatatsini iwayirityaari Porokaarini-satzi. Iyosiitaki ikaratzi 30,000 ñaapirori ishininka-payi, ityaantakiri tsitini-paiti. ⁴Ikantawakiri: “Itaapiiki pinkina-sitakiri, pimanajiitakyaa okaakiini. Owitsika pinkanta-yitakyaa piwayiritiri. ⁵Iriima pasini ashininka owayirita-chani iyaatina naaka nojati nampitsiki. Aririka isitowanaki ininti imanata-wakina, nosiypitha-tzimaityaari, akimitajiro chapinki. ⁶Aririka impatzimata-nakina Porokaarini-satzi, yookanakiro intaina inampi, inkanta-jiiti: “Isiypithatatyai yokaiti ikimitajiro chapinki.” Nonkimita-kaanta-tzimaityaaro naaka-payi nosiypithata-tyiirimi. ⁷Irojatz pisitowan-tanakyaari awiroka-payi tsika pimanajiitaka, pinkyaa-jiita-paaki inampiki. Tima isinita-kairi Pawa awayirityaari yokaiti. ⁸Aririka pinkyaaki inampiki, pintayiro. Pimatiro ikantakairi Pawa. Irootaki inintziri irirori.”

⁹Imatakiro Josué ityaantakiri owayirita-chani. Ikinajiitaki ishininka-payi ikyaaipiintzi ooryaatsiri, manajiitaka niyaanki-thaki awotsi poñaachari Pawapankoniki irojatz Porokaa-riniki. Iriima Josué, ti ijati irirori, aajatzi imaanaji iwanko-thaantiki.

¹⁰Okanta okitaitita-manaji, yananinkanaka Josué yaminiri ishininkapayi, inkarati owayirityaarini Porokaarini-satzi. Ipiyotakiri maaroni ishininkapayi, aajatzi antari-konapayi. ¹¹Ari itonkaa-jiitanaki owayiritchani ikaratzi itsipata-nakari Josué. Tima imontita-paakaro nampitsi Porokaa-rini, ari iwanko-thaanti-yitapaaka okatonkotzi nampitsi. ¹²Ityaantaki 5,000 ishininka owayiritchani ikyaapiintzi ooryaatsiri, manayitaka niyaanki-thaki awotsi poñaachari Pawapankoniki irojatz Porokaa-riniki. ¹³Iroka ikanta itsiparyaakiri ishininkapayi Josué: Tzimatsi aparo-payi manajiitaka owayiritchani ikyaapiintzi ooryaatsiri. Iriima pasini-payi iwanko-thaanti-yitaka okatonkotzi nampitsi. Irojatzijiwatan-tanakari Josué tsitini-paiti anta otinkanaaki. ¹⁴Ikanta iyotaki pinkatharita-tsiri Porokaa-riniki, sintsiini ikaimanakiri iwayirityayi, aninka-jiitanaka, ikamanta-wakaa-jiitaka tsika iwayiritanyaa. Ari ikaratzi yaanakiri iwayirityayi impiyata-wakyaari Israel-iiti iwiraapaaka intatzikiro Mamiriwiniki. Ti iyojiiti manajiitaka pasini Israel-iiti nampitsiki tsika ikinapaakiro. ¹⁵Ikanta Josué itsipatakari iwayirityayi, ikimita-kaakaro intharowa-nakityiimi, isiya-pithata-nakari Porokaarini-satzi ikinajiitanaki otzisi-masiki. ¹⁶Ari ikaimakotakiri iwayirityayi iwinkathariti Porokaarini-satzi, ikantziri: “¡Pimpatzimatiri!” Ikanta ipatzimai-tanakari Josué, yookanakiro intaina inampi. ¹⁷Tikatsi aparoni owayiri saikanain-tsini kisakowintyaarini Porokaarini-satzi aajatzi Pawapankoni-satzi, tima maaroni ijatanaki iwayirityayi ipatzimata-nakari Israel-iiti.

¹⁸Ari yapiitakiro Pawa iñaanatzi Josué, ikantziri: “Piwaankiro pipathaka-minto pookotan-tyaaro Porokaa-rini, tima nosinita-kimiri naaka papirotiri.” Iwaanka-nakiro Josué iwisa-minto yairikakiri, yookotan-takaro nampitsi. ¹⁹Imapoka-sitanaka isitowa-jiitanaki owayirityayi ikaratzi omanain-chari, jatanaki Porokaa-riniki, kyaapaaki nampitsiki, itaapaakiro. ²⁰Ari ipithokapainta itaapiiki iwayirityayi Porokaarini-satzi, iñaatziro okachaaryii-nkatakita otaa inampi. Tikatsi inkini isiyanaiki otzisi-masiki, tima itzikakiri Israel-iiti isiyakaan-tziri inkaaranki imisiya-tziiri. Iriitaki pithokasitana-kariri iwayirityayi. ²¹Iñaakiri Josué ikyaaki nampitsiki iwayirityayi ikaratzi omanain-chari, imatakiro itaakiro nampitsi, ipiyasi-jiita-paakari Porokaarini-satzi, iwayirityayipaakari. ²²Ari isitowa-jiitanaki owayirityayipaaki kyaapain-tsiri nampitsiki, isatikaitanakari Porokaarini-satzi, tikatsi inkinaji isiyi, iwamaitakiri maaroni. ²³Apatziro iwinkathariti Porokaarini-satzi yañaaki, ti iwamairi. Yairikai-takiri, yaanakiri isaikaki Josué.

²⁴Yapiroi-takiri Porokaarini-satzi ikaratzi jatanain-tsiri otzisi-masiki ipatzimatan-tawita. Ari ipiyapaaka maaroni Israel-iiti nampitsiki Porokaa-rini, yapirotakiri iwisakiri ikaratzi añaawita-nainchari. ²⁵Tima apirotakaa ikamaki Porokaarini-satzi. Ikamayitaki sirampari

aajatzi kooya. Ikarajitzi 12,000 kamaintsiri. ²⁶Ti inkaratiro Josué iwaanairo iwisa-minto yookotantaro nampitsi, irojatzí yapirotan-takariri ikaratzí nampitarori Porokaa-riniki. ²⁷Tima yayitakiri Israel-iiti maaroni yasitari Porokaarinini-satzi aajatzi ipira-payi. Imatakiro Josué ikantakiriri Pawa. ²⁸Itaakiro Josué nampitsi Porokaa-rini. Asi owiro iñiitziro iroñaaka opiyo-porokita tsika okanta iporokai-takiro pairani. ²⁹Yaakiri Josué iwinkathariti Porokaarinini-satzi, ithatakiri otiwaki inchato, irojatzí tsitinii-tiini. Ikanta ikyaanaji ooryaatsiri, ikantaki Josué: “Posiryaa-kotiri kaminkari, pookaitiri okyaapiintaki awotsi, panawyaan-tyaari oshiki mapi.” Asi owatyiro iñiitziro iroñaaka mapi okaratzí yanawyaan-taita-kariri.

Yamatawinka Nampitsii-toni-satzi

9 ¹Ari kimajiitaki okaratzí awisain-tsiri iwinkathariti-payi Tharowan-taarini-satzi, Tonkaarizatzi, Owintini-satzi, Nampitsi-wini-satzi, Thaantiwinisatzi aajatzi Kayaawinisatzi. Tima yokapayi pinkathari iriitaki saika-nampi-yitzirori Owaryiinkaariniki, othapyaaki Antaroiti Inkaari aajatzi Kitiniitoniki. ²Ari iyomitaa-wakaa-jitaka yokaiti pinkathari, ikanta-wakaa: “Thami aapatyaa-wakaityaa, inkini ampiyata-wakyaari Josué jiwatziriri Israel-iiti.”

³Iriima Thaantiwinisatzi nampitarori Nampitsii-toniki, ikimakotakiri Josué tsika ikantakiri Kasiryaari-satzi aajatzi Porokaarinini-satzi. ⁴Ikinkithasiri-jiitanaka yamatawitiri. Yaaki antyasiparo-payi itiminto aajatzi paisatori misinantsi, wawi-poroki ikantayitaka, ikithaa-yitanakaro, ikyaa-kota-nakari ipira-payi jaitjiitanaki.^e ⁵Tima wawi-poroki ikantajiitaka, ikyaanta-yitakari iitziki paisato-porokiri. Yaanaki kiso-porokiri iwariti, othonka opowaki.^f ⁶Arijiitaka Pinaironchaariniki tsika iwanko-thaantitaka Josué aajatzi ishininkapayi, ikantapaakiri: “Awiroka nopokasitzi, tima intaina nopoñaayitaka. Nonintzi paapatyaa-yaana.” ⁷Ari yakajiitanaki Israel-iiti ikantziri Thaantiwinisatzi pokaintsiri: “Kimitaka ti intaina pimpoñiiaaro, okaakiini pisaiki. ¿Tsika inkini aapatyaa-wakaityaa?” ⁸Aikiro isintsitanakitzi, ikantziri: “Nonintzi pimpiratyaana.” Ikantziri Josué: “¿Tsikama pipoñaaka? ¿Tsika pipaitaka? ¿Tsika osaiki pinampi?” ⁹Ikantajiitzi iriroriiti: “Intaina nopoñaaro, nokimakotakiri Piwawani. Ithonka nokimakiro aajatzi okaratzí yantakiri Piwawani Apitantoniki. ¹¹Irootaki ityaantan-takanari nojiwari-payi, aajatzi noshininkapayi, ikantakina: ‘Pijati tsika isaikajiitzi Israel-iiti. Paanaki piyaari awotsiki. Aririka piñaakiri, pinkantiri: “Naaka pompiratani. Nonintzi aapatyaa-wakaityaa.” ¹²Tima owakira nopokajiitanaki namina-minatzimi, ainiro osaawawita

^e 9.4 ipira-payi = asnos   ^f 9.5 iwariti = pan

nowariti. Irooma iroñaaka kiso-poroki okantaka, ithonka opowaki.⁸ ¹³Ari ikimiwitaka aajatzi misinantsi-naki owakirari inawita. Tima sanaryaaki iroñaaka. Ari okimitzi-takari aajatzi noithaari, noyaantakari noitziki, thonkaka tima intaina nopoña-yitaka.’ ¹⁴Yaakiro Israel-iiti iwariti Nampitsiitoni-satzi yamakiri inampiki, iwaka kapichiini. Titzimaita inkowakotiri Pawa opaita-rika yantiri. ¹⁵Imatakiro Josué isankinata-kotakiro okantakota yaapatyaa-wakaan-tyaari airo iwayirita-wakaanta. Ikantakiri: “Airo nowamaimi.” Irojatzzi imatzitakari ijiwari-payi Israel-iiti ikantaki irirori-payi.

¹⁶Ikanta awisaki mawa kitaitiri, ikamantai-takiri Israel-iiti, ikantai-tziri: “Ti intaina isaikajiitzi Nampitsii-toni-satzi, iriitaki pitsipamampitari”. ¹⁷Jaitijiitaki Israel-iiti yamina-minatziri Nampitsiitoni-satzi. Ikanta awisaki mawa kitaitiri, yariitakari inampiki. Iroka ipaitziro inampi-payi: Nampitsii-toni, Manityaarini, Kaaronchaarini, Antami-jaari. ¹⁸Titzimaita iwayirita-paakyaari, tima yaapatyaa-wakari chapinki, inkantakiri: “Airo nowayiritami. Aririka nonthaiakyaa nokantzimiri, iwasankitaina Pawa, Iwawani Israel.” Irootaki ikisima-waitan-tanakariri Israel-iiti yokapayi ijiwariti-payi. ¹⁹Iro kantacha, iroka ikantajiitzi ijiwariti yakayitzi Israel-iiti: “Airo nowayiritari. Tima aritaki nokantzi-takari chapinki: ‘Airo nowayiritami. Aririka nonthaiakyaa nokantzimiri, iwasankitaina Pawa, Iwawani Israel.’ ” ²⁰Aikiro ikantana-kitzii ijiwariti-payi Israel-iiti: “Airo amaimantziri, isaikawaiti. Tima aiorrika amonkaratziniri akantakiriri Pawa, aritaki inkisakai. ²¹Airo piwamaa-kaanta-waitzi aparoni, apatziro pimpira-waityaari iwapiinti tsitsi, yayi aajatzi nijaa.” Ari ikinakayirori jiwari-payi imonkaratziro ikantakiriri Nampitsii-toni-satzi, yaapatyaa-yaari.

²²Ari ikaimakaan-takiri Josué Nampitsii-toni-satzi, isampitakiri ikantziri: “¿Paitama pamatawitan-tanari pikantaki: ‘Intaina osaiki nonampi.’? Tima okaakiini pisaika-jiiwita. ²³¡Mishataari piinayitaji! Pasi piwairo nompira-waijiityaami. Ontzimatyii pintsimata-piintaji, paapiintaji nijaa asi iwanko Nowawani.” ²⁴Yakanaki irirori ikantanaki: “Tima antaaro notharowan-takami piwamaana = kari, irootaki namatawitan-tamiri. Tima nokimakotakiri Piwawani okaratzi ikantakiriri pairani Moisés, ikantziri: ‘Ari napirotajiri ikaratzi nampitarori aka, nompajimiro awirokaiti maaroni iroka iipatsiti.’ ²⁵Iro kantacha, pimatiro pimpira-waityaana awiroka-payi. Pantakayinaro okaratzi kamiithatzi-motimini.” ²⁶Imatakiro Josué, ti isinitiri Israel-iiti iwayiritai-tyaari Nampitsiitoni-satzi. ²⁷Iriijiitaki iwaki tsimata-piinta-tsini, irijatzzi aapiinta-tsini nijaa irasi maaroni Israel-iiti, asi ipomitairontsiti Pawa tsika-rika anta yookotiniri Pawa. Irootaki yanta-wairi yamitanakari yantiro irojatzzi iroñaaka.

§ 9.12 nowariti = pan

Iwayiritaitari Tonkaarisatzi

10 ¹Ikanta Adonisedec pinkatharita-tsiri Aapatyaawiniki, ikimakotakiri Josué yaapithatakiri iipatsiti Porokaarini-satzi. Yapirotakiri maaroni, itsipataakiri iwinkathariti, ikimitaakiri pairani Kasiryaa-satzi, yapirotakiri itsipataakiri iwinkathariti. Tima ikimakotzi-takari yaapatyaakari Nampitsiitoni-satzi, itsipataakiri iipatsitiki isaikan-tyaari kamiitha. ²Antaro itharowanaki. Tima ñaapirori ikantajiita. Antaro okanta iipatsiti, anairo irasi Porokaarini-satzi. Tima otzinkami nampitsi onatzi iroka Nampitsii-toni. ³Irootaki ityaantan-takari Adonisedec jatatsini ñiiri Hohan pinkatharita-tsiri Aripirotaa-riniki, ñiiri Pream pinkatharita-tsiri Watha-winiki, ñiiri Jaffa pinkatharita-tsiri Kisosiryaa-riniki, ñiiri Debir pinkatharita-tsiri Waakaanikiki, ikantakiri: ⁴“Pimpoki pamitakotina awayirityaari Nampitsiitoni-satzi, tima yaapatyaakari Josué ijiwariti Israel-iiti, itsipata-wakari.” ⁵Ikanta yoka 5 pinkathari saikatsiri iipatsitiki Tonkaarisatzi. Pinkatharita-tsiri Aapatyaawiniki, Aripirotaa-riniki, Watha-winiki, Kisosiryaa-riniki, aajatzi Waakaanikiki, yaapatyaa-wakaanaka irirori, yaayita-nakiri iwayiriti. Jataki intzi-masitiri Nampitsiitoni-satzi iwayiri-tyaari.

⁶Ari ikimitakari aajatzi Nampitsiitoni-satzi, ityaantaki jatatsini isaikaki Josué iwanko-thaantiki Pinaironchaariniki, ikantapaakiri: “Pimpoki sintsiini, pinkisa-kowintyaari pimpiratani. Tima yaapatyaa-wakaa-kityaa pinkathari-payi saikatsiri tonkaariki iipatsitiki Tonkaarisatzi, inintzi iwayirityaana.” ⁷Ikanta ikimawaki Josué, pokanaki irirori itsipayitakari ñaapirori iwayiriti ipoñaakaro Pinaironchaariniki. ⁸Ari ñaanata-jiriri Pawa, ikantairi: “¡Josué! Airo pitharowan-tawaitari, nosinita-kimiri papiroteri. Tima tikatsi matimini yiitsinampaimi awiroka.” ⁹Ikanta ipokanaki Josué tsitini-paiti ipoñaakaro Pinaironchaariniki, imapokakiri iwayiritakari. ¹⁰Tima ikantakaakaro Pawa intharowan-taityaari Israel-iiti, ñiitakiri yapirotantaki iwamaantaki Nampitsii-toniki. Ipatzimata-nakiri ikinawitanaka awotsiki jatachari tonkaariki Moropankoniki, ari iwamaawaji oshiki, irojatzi yariitantaka Kiyaronchaariniki aajatzi Pirataironiki. ¹¹Ikanta yoirinka-jiitaaro Moropankoniki isiya-pitha-witari Israel-iiti, iwaryaaki Pawa antaro jiriniki osiyakaro mapi, irojatzi anta Kiyaronchaariniki, apirotakiri owamaakiri ananakiri ikaratzi iwamaayitakiri Israel-iiti.

¹²Ari ikowakota-kiriri Josué yoka Pawa yapirotiriri iwayiritiri Tonkaarisatzi. Tima ikimakiri maaroni ishininka-payi, ikantaki:

“¡Ooryaatsiri! Paatzinki aka Nampitsii-toniki.

¡Kasirí! Paatzinki anta otaapiki Maniro-jaariki.”

¹³Ari imatzimaitaka yaatzinka-paaki ooryaatsiri aajatzi kasiri. Irojatzi ikaranta-karori Israel-iiti ipiyawinta iwayiritari iisaniintani.

Irootaki osankinatain-chari pairani isankinariki Jaser, kantatsiri: “Osamani yaatzinkaka ooryaatsiri inkitiki, iroowitaincha omonkarata-jyaami aparoni kitaitiri.”

¹⁴Tira iñiiti pairani siyaaroni iñaakan-takiri Pawa yantakiro inintziri aparoni atziri, tima inkisako-winta-tyiiaari Israel-iiti.

¹⁵Ari ipiyaari Josué itsipataari ishininka-payi iwanko-thaantiki anta Pinaironchaariniki.

Ikamantakari Josué

24 ²⁹Okanta apaata, kamaki Josué itomi Nun, impiratani Pawa. Okaratzi 110 isarintsiti ikamantakari. ³⁰Ikitaitakiri inampiki, ipaitai-tziri “Oshiki-piro Antitaantsi” saikatsiri otzisi-masiki iipatsitiki Efraín-payi, tsika okatonkotzi otzisi Onikariitoniki. ³¹Tima yoka Israel-iiti oshiki ipinkathata-piintakiri Pawa ainiro yañaawita Josué. Ari ikantzi-takarori aajatzi ikamajira Josué, tima ainiro yañaayitzi antari-kona-payi yotakotzirori okaratzi yantzimota-kiriri pairani Pawa.

³²Ikanta yamajiro Israel-iiti itonki-porokini José anta Apitantoniki, ikitata-pajiri Sikochaariniki. Irootaki iipatsiti Jacob, iwaisatzitini, yamanantakiri pairani yasiwitaro icharini-payi Hamor, ipinatakiri ikaratzi 100 ikithoki kiriiki. Tima yoka Hamor iriri inatzii owaita-kaantai-tziri Siko-kintsi, ikantziri iñaaniki iriroriiti Siquem. Okanta apaata, iriitaki icharini-payi José asitaarori maaroni iroka kipatsi.

JIWARI-PAYI

Yapirotantaki Judá-iti

1 ¹Aritaki kamaki Josué, inintaki Israel-iiti iyoti itzimi-rika ityaaroni iwayirityaa, ikowako-takiri Pawa, ikantziri: “¿Itzimika ityaaroni itonkairo iwayiri-tyaari Owintini-satzi?” ²Ari yakakiri Pawa ikantziri: “Iriitaki ityaaroni iwayiri-tyaari icharini-payi Judá, naaka kantakai-yaarini yaapitha-tantyaariri iipatsiti, iriitaki asitajyaaroni.” ³Ikanta icharini-payi Judá ikaimakiri maaroni icharini-payi Simeón, tima ishininka-thori inajiitzi, ikantakiri: “Thami antsipata-wakaiyaa antonkairo kipatsi ipaitakinari. Thami awayiri-tyaari Owintini-satzi. Ari nonkimi-tajirori naakaiti, aritaki noyaatakimi pipatsitiki ipaitakimiri awiroka.” Imatakiro icharini-payi Simeón, iyaataa-jiita-nakiri ishininka-thori-payi. ⁴Tonkajii-tanaki Judá-iti. Ikantakaakaro Pawa yapirotiri maaroni Owintini-satzi, aajatzi maaroni Nampitsi-wini-satzi. Tima oshiki-piro ikaratzi atziri iwamaakiri anta Poriryarii-toniki.^a

⁸Ikanta iwayiri-takari Judá-iti yokaiti Aapatyaawini-satzi. Ikyaaiki inampiki, yapirotakiri iwisakiri maaroni, itaanakiro inampitsiti. ⁹Ikanta yawisanaki Judá-iti iwayiri-tanakari Owintini-satzi nampiwitarori otzisi-masiki, Piryariniki, aajatzi otaapiki owintini-pathatzi. ¹⁰Ikanta yawisanaki Judá-iti iwayiri-tanakari Owintini-satzi nampiwitarori Aripiro-taariniki, ipaitawi-taitari pairani “4 Asitarori Inampitsiti”, iwanakiri Sesai, Ahimán aajatzi Talmai, jiwari-payi inayitzi irirori.

Iwayiritantaki icharinipayi José

²²Ari ikantakari aajatzi icharini-payi José, iwayiri-takari Pawapankoni-satzi. Tima itsipatani iwiri Pawa yokaiti. ²³Ityaantaki icharini-payi José jatatsini yaminaitiro Pawapankoniki, ipaitai-tziri pairani Tirimpyaari. ²⁴Ikanta ijajiitanaki aminirori nampitsi, imonthaaka poñaanain-chari nampitsiki, ikantawakiri: “¡Ayomparí! Pinisironka-tyaana, nonintzi piyomitainaro tsika ikyaa-piintai-tziro nampitsiki, aritaki nomatakimi

---

^a 1.4 oshiki-piro = 10,000

awiroka naakamiithatimi.” ²⁵Imatakiro iñaakai-takiri tsika ikinaitzi ikyaantaitari nampitsiki, ithonka yapirotakiri iwisakiri nampitarori anta. Iriima atziri yomitaa-kiriri ikyaantakari nampitsiki, isinitakiri isiyi aajatzi ikaratzi ishininka-yitari irirori.

Ti imisitowanti icharinipayi pasini Israel-iiti

²⁷Iriima Israel-iiti icharini-payi Manasés ti imatiri imisitowiri nampitarori Maranki-pankoniki, Impanikyaariki, Chariñaariki, Niyaitoniki aajatzi Owayirii-toniki. Irojatzzi ikanta inampijiitaro Owintini-satzi anta. ²⁸Ikanta ishikitanaki apaata Israel-iiti tzimanaki isintsinka, isintsiwintajiri yantawai-takairi Owintini-satzi, tizimaita imisitowiri inampiki. ²⁹Ari ikimitakari aajatzi Israel-iiti icharini-payi Efraín ti imatiri imisitowiri Owintini-satzi nampitarori Pithatoniki. Iro inintaki intsipa-tyaari inampityaaro inampiki.

³⁰Ari ikimitakari aajatzi Israel-iiti icharini-payi Zabulón ti imatiri imisitowiri Owintini-satzi nampitarori Sankaariniki, aajatzi ikaratzi nampitarori Katarosi-taariniki, irojatzzi inampiyi-takaro Owintini-satzi inampiki itsipatakari icharini-payi Zabulón. Isintsiwintziri yantawai-takairi. ³¹Aajatzi ikimitaka Israel-iiti icharini-payi Aser ti imisitowiri nampitarori Tampatzikaariniki, Simaaki, Waiya-jaariki, Amatawyaariniki, Waiyajaaroki, Asitakotaariniki aajatzi Kaankiiriniki. ³²Itsipatakari icharini-payi Aser inampitaro Owintini-satzi asitarori inampi anta, ti yoimisitowiri. ³³Ari ikimitakari aajatzi Israel-iiti icharini-payi Neftalí ti imatiri imisitowiri nampitarori Ooryaa-pankoniki aajatzi Akapankoniki. Ari itsipatakari Owintini-satzi inampitaro iipatsitiki. Oshiki isintsiwintakiri impira-yitari Ooryaa-pankoni-satzi aajatzi Akapankoni-satzi. ³⁴Iriima Tonkaarisatzi imisiyakiri Israel-iiti icharini-yitari Dan, inampiyi-tyaaro tonkaariki otzisi-masiki, ti isinitajiri yoirinki otaapiki owintini-pathatzi.

Ti imiraawintaitairi Pawa

2 ⁶Ikanta iwithata-kaanajari Josué maaroni ishininka-payi, jatayitanaki yaayitiro iipatsiti okaratzi ipayita-kiriri. ⁷Tima oshiki ipinkathata-piintakiri Israel-iiti yoka Pawa ainiro yañaawita Josué. Ari ikantzi-takarori ikamajira, tima ainiro yañaayitzi antaripiro-payi yotakotzirori tsika ikanta inisironka-takari pairani Pawa.

¹⁰Ikanta ikamayitaki ikaratzi tsipayi-takarori pairani Josué. Ari ikantzi-takari ikaratzi owakira tzimayi-witaa-chari, kaari yotako-piro-tirini Pawa tsika ikanta inisironkatari pairani ishininka-payi.

Yapiitajiro Israel-iiti Ipiyathatari Pawa

¹¹Tima kowiinka okantzi-motari Pawa okaratzi yantayi-tanajiri Israel-iiti, ipinkatha-waita-sitakari isiyakaaro pawaniro Inkaniwiri.

¹² Ti imiraawinta-najiri Pawa, Iwawani pairani iwaisatzitini owawisaa-kotairiri isaikawitaka Apitantoniki. Ipinkatha-waita-sitakari iwawani asitarori inampi itsipataari inampijii-taaro. Irootaki iwatsimaan-takariri Pawa. ¹³ Tima ipinkatha-waitakiri isiyakaaro pawaniro Inkaniwiri, aajatzi osiyakaaro pawaniro Impokiromara. Ti imiraawintajiri Pawa. ¹⁴ Antaro ikisanaka Pawa, yooka-nakiri Israel-iiti. Ikantakaakaro impoki kosintzi-payi inampiki, ikositakiri okaratzi tzimimo-tziriri. Ipokapaaki owayiri-payi, ti onkanti impiyata-wakyaari. ¹⁵ Ijatawijiitaka iwayirityaa, ti intsipa-tanajyaari Pawa imatantyaariri iwayirityaari. Irootaki ikantzi-takariri, imonkara-takiro Pawa okaratzi ikantakiriri. Tima oshiki ikimaatsi-waitaka Israel-iiti. ¹⁶ Irootaki ikantakaan-takarori Pawa intzimi jiwari-payi, iriitaki saikakaa-yitajirini Israel-iiti. Iri ookakaa-witairini aririka inintaitimi yaapithaitiri iipatsiti.^b ¹⁷ Titzimaita inkimisantiri ijiwariti-payi, iri ininta-pirotaki impinkatha-waitakiri pawaniro. Ti ishintanaki iwashaantziro tsika ikantayita pairani iwaisatziti ikimisantziro ikantakaan-tani Pawa. Iwashaanta-nakiro irirori-payi. ¹⁸ Aririka inkanta-kaiyaaro Pawa intzimi ijiwariti Israel-iiti, tima iriitaki jiiwayitziriri. Ainiro yañaayitzi ijiwariti, itsipata-piintari Pawa yoka jiwari, ikisako-wintari iwayiriyita. Tima oshiki inisironka-takari Pawa yokapayi Israel-iiti, ikimiri ikaminthaa-jiita okantakaaro impira-waitaitari, aririka inkimaatsita-kayi-tyaari aajatzi. ¹⁹ Iro kantacha, aririka inkami-rika ijiwariti-payi Israel-iiti, yapiita-najiro ikaaripiro-waitzi, imapiro-tatziiro ikaaripiro-waitzi, yanaakiri ikaaripiro-takari pairani iwaisatziti, ipinkatha-waita-sitari isiyakaaro pawaniro-payi. Ti ininti iwashaantajiro, oshiki ayimawai-tziri yantayitiro. ²⁰ Tima antaaro iwatsimaakiri Pawa yoka Israel-iiti, ikantanaki: “Ikantakaan-tziro Israel-iiti ithainka-kiro nokasiya-kayiriri pairani iwaisatziti-payi, ti ininti inkimisantajina, ²¹ irootaki airo nomisitowan-taari asitarori pairani inampipayi, kaari itsinampai yoimisitowiri pairani Josué ainiro yañaawita.” ²² Tima inintzi Pawa iñiirimi Israel-iiti impiya-siritaji inkimisantajiri, isiya-kota-jiityaari iwaisatziti ikimisantakiri pairani irirori. ²³ Irootaki ikantan-takari Pawa intsipa-tyaari Israel-iiti asitarori pairani inampi anta. Ti yoimisitowiri sintziini, tima ti isininitiri yapirotiri Josué.

Otoniel

3 ⁷ Imapiro-takiro Israel-iiti ikaaripiro-takari ti ookimota-jyaari Pawa, yooka-nakiri. Iwawani-waita-sitakari Inkaniwiri, aajatzi isiyakaaro Inkaari-wiri. ⁸ Antaroiti iwatsimaakiri Pawa yokaiti Israel-iiti, isinita-

^b **2.16** jiwari-payi = aminako-tantatziiri. Tima iriitaki aminirori ikisa-wakaa-jiita Israel-iiti. Iro kantacha, ti apatziro yaminiro ikisawakaita, tima iriitaki ijiwaritari Israel-iiti, ijiwatziri aajatzi owayiri-payi. Irootaki ipaitan-tariri “jiwari”

nakiri imapirotiri impira-waityaari Cusan-risataim pinkatha-ritatsiri Osampanaaki saikatsiri Tonkaironiki. Tima osamani impira-waitakari okaratzí 8 osarintsi isaikawaitaki. ⁹Ari ikowa-kotairi Pawa yokaiti Israel-iiti intzimaji kisakowinta-jyaarini. Iriitakira itomi Cenaz, paitachari Otoniel, iyaapitsi iririntzi Caleb. ¹⁰Inampi-siritan-tanakari Itasorinka Pawa yoka Otoniel, itanakaro ijiwatziri Israel-iiti, jataki iwayirityaa. Isinita-kiniri Pawa iitsinampairi Cusan-risataim pinkatha-ritatsiri Tonkaironiki. ¹¹Osamani isaikawaitaji kamiitha Israel-iiti okaratzí 40 osarintsi, irojatzi ikamantajari Otoniel itomi Cenaz.

Aod

¹²Yapiitajiro Israel-iiti ikaaripirotzí-motairi Pawa, ari ikantakaakaro Pawa ontzimi-motiri isintsinka Eglón pinkatha-ritatsiri Athataa-winiki, iriitaki owayirita-kariri Israel-iiti. Okantakaan-tzirori ikaaripirotzí-motakiri Pawa. ¹³Ikanta iwinkathariti Athataa-wini-satzi yaapatyaakari iwinkathariti Pityaankaarini-satzi, aajatzi Otinkanaawini-satzi, ipokajitaki iwayiritari Israel-iiti, yaapithatakiri inampitsiti ipaitai-tziri Kapashaa.^c ¹⁴Tima okaratzí 18 osarintsi impiratai-takari Israel-iiti impiratari iwinkathariti Athataa-wini-satzi.

Iwakiri Aod pinkathari Eglón

¹⁵Ikanta Israel-iiti ikowa-kotairi Pawa. Ikantakaakaro Pawa intzimaji pasini kisakowinta-jyaarini, iriitaki Aod itomi Gera, ishininka-mirinka Benjamín-iiti, ampatintsi inatzii. Ikanta ityaanta-kiniri Israel-iiti isintsiwintakiri yamaitiniri kiriiki yoka Eglón iwinkathariti Athataa-wini-satzi. ¹⁶Iwitsikaki Aod iyotsiro-miniti, apimini ithoyimpitakiro, ti osantha-piroti. Yoosota-kotakaro irakoki imana-kotan-takaro iithaariki.^d ¹⁷Ipoñaa ijataki yaanakiniri sintsiwintan-tziri yaitiniri kiriiki yoka Eglón iwinkathariti Athataa-wini-satzi. Iriipirori wathantzi ikanta atziri Eglón. ¹⁸Tima imatakiro ipakiri isintsitan-tziri yaitiniri kiriiki, ari iwithata-waari Aod ikaratzí itsipayitakari. ¹⁹Ikanta yariitaka isaikira iwawani-waita-sitari saikatsiri okaakitapaji Pinaironchaarini, ipiyaja Aod isaikinta Eglón, ikantapajiri: “Pinkatharí, tzimatsi ñaantsi nonintziri nonkaman-timiro apaniroini.” Ari yakanaki irirori, ikantzi: “¡Pisitowa-jiiti!” Sitowajiiitanaki inampiri-payi irirori. ²⁰Itsitoka-paakari okaakiini Aod isaiki yamasawiryaa-wajiita. Ikantzi Aod: “Namatziimi iñaani Pawa.” Ari ikatziyanaka Eglón. ²¹Iwaanka-nakiro Aod yampati irako, yaakiro kotsiro-mini imanakiri owiraari iithaari irako-piroki, isatairi imotyaaki, ²²iponkitzita-kiniri, othonka okyaa-kotanaki okawi iyotsiro-mini, ti ositowajiro, jataki ishiito-thatoki. ²³Ari isitowanaki Aod intakiroki, yasitanakiro kamiithaini, isatika-najiro asitako-rontsi.

^c 3.13 Kapashaa = Kasiryaaari ^d 3.16 ti osantha-piroti = apako-nakiro ako osanthatzi

Iyoitakiri owantain-tsiri

²⁴Ikanta isitowanaji, ari ipokajiita-paaki inspiratani-payi pinkathari, iñaapaa-tziro asitaka pankotsi, ikantajiitzi: “Aama isapokatyaa isita.”
²⁵Ikanta iyaawinta ti iyoti opaita yantziri kaari yasitaryana-taaro, yasitaryana-kotakiri, iñaatziiri inaryaaka iwinkathariti, kamaki.

Yapiro-takiri iwayiritaitari Athataa-wini-satzi

²⁶Ikanta yaminajiitakiro opaita ikamantakari, siyanaka Aod. Ikinanaki isaikayitzi isiyakaaro pawaniro-payi, awisakotaji anta ipaitai-tziro Yawotsiti Witzintziwini. ²⁷Ikanta yariitaja ipatsitiki ishininkaiti Efraín-iiti, ityoota-paaki. Oirinka-jiitaja Israel-iiti, iriitaki jiwatajirini maaroni. ²⁸Ikantakiri: “Piyaatina, tima isinitakiri Pawa awayirityaari Athataa-wini-satzi.” Iyaataa-jiita-nakiri, ithonka yaapaakiro imontyiita-piinta Owaryiinkaariniki, ti isiniti aparoni awisatsini anta. ²⁹Tima omapiro ishikitzi Athataa-wini-satzi iwamaitaki aajatzi iriipirori owayiriiti. Tima tikatsi aparoni siyatsini.^e ³⁰Ari okanta yapiro-tanta-kariri Athataa-wini-satzi, iriitaki apirotakiri Israel-iiti. Okaratzi 80 osarintsi isaikawaitaji kamiitha tikatsi maimanitirini.

Iwawisaa-kotantaji Samgar

³¹Ikanta imatantaki Aod, iriira matanajirori Samgar itomi Anat, iwamaaki irirori oshiki Kinawaita-niriiti imintharowan-takari ipira-payi. Irijatzi kisakowintariri Israel-iiti.^f

Débora aajatzi Barac

4 ¹Aritaki kamaki Aod, ari yapiita-najiro Israel-iiti ikaaripirotzimota-najiri Pawa. ²Irootaki isinitan-takariri imaimanitiri Jabín pinkatha-ritatsiri nampitsiki Kaankiityaa-winiki saikatsiri Owintiniki. Tima tzimatsi jiwatziriri iwayiriti Jabín ipaita Sísara, iriitaki nampitarori anta ipaitai-tziro Oshironka-wini Irasi Pasini-satziiti. ³Ikanta yokaiti Israel-iiti ikowa-kotairi Pawa inkisako-winta-jyaari, tima iñaakiro otzimi-motziri pinkathari Jabín oshiki isiyako-minto asirota-tsiri iwayiritan-tyaari. Tima oshiki iwasinonkaa-waitakiri aajatzi Israel-iiti okaratzi 20 osarintsi.^g

Okaimakaan-takiri Débora yoka Barac

⁴Ari opinkathari-wintziriri Israel-iiti aparoni kooya opaita Débora, Kamantantzinkaro onatzii, irootaki iina paitachari Lapidot. ⁵Iro amita-piintari Débora osaiki kompiro-tapisiki, irootaki ipaitai-tziri anta oyompirositi Débora, saikatsiri niyaanki-thaki awotsi jatachari

^e 3.29 oshiki-piro = 10000   ^f 3.31 oshiki = 600; ipira = vaca (buey)   ^g 4.3,13 oshiki = 900

Tonkaironiitoniki irojatzi Pawapankoniki iipatsitiki ishininka-mirinka Efraín-iiti. Ari ijata-sitzirori Israel-iiti amina-kotiniri imaimanita-wakaa-jiita. ⁶Okanta apaata pinkatharo Débora otyaantaki inkaimaitiri Barac itomi Abinoam, nampitarori Tasorintsiwiniki iipatsitiki ishininkaiti Neftalí-iti, okantziri: “¿Tima pinkimi ikantakaan-takimi Pawa, Iwawani Israel, ikantzimi: ‘Pijati, papatotiri pishininka tonkaariki ipaitai-tziro Piyopathaitoni, piyosiiti oshiki owayiriiti inkarati paanakiri, iriira ishininka-mirinka Neftalí-iti aajatzi ishininka-mirinka Zabulón-iiti.” ⁷Ari nonkaima-siritakiri naaka Sísara nijaatinkaki Tirimpyaaroki, tima iriitaki jiwatziriri iwayiriti Jabín, tzimatsiri isiyako-minto-payi. Tima nosinita-kimiri naaka papirotiri.’” ⁸Ari yakanaki Barac ikantzi: “Aritaki nojatakiri aririka piyaatakina awiroka. Airorika piyaatana, airora nojatzí.” ⁹Okantzi Débora: “Aritaki noyaatakimi. Iro kantacha airora itharowintaitami awiroka, tima iro kooya isinitakiri Pawa owamairi Sísara.” Ari okatziyanaka Débora, jataki Tasorintsiwiniki, otsipata-nakari Barac. ¹⁰Ari yapatotakiri Barac ishininka-mirinka Zabulón-iiti aajatzi Neftalí-iti, oshiki ikarajitzi owayiriiti ijiwatziri irirori. Ari otsipatakari Débora yoka Barac otonkaanaki.

Imataitakiri iwayiritaitari Owintini-satzi

¹¹Ari isaikiri anta aparoni atziri paitachari Heber, iriitaki ishininka Asiropakoriiti, icharinita-nakari Hobab, irikonkiri Moisés, ti intsipatyaaari ikarawi-jiitari ishininkaiti, iwitsika-jiitzi iwanko-thaanti otaapiki ipaitai-tziro Owayii-winiki, otsipa-nampitari Tasorintsiwini. ¹²Ari ikamantai-takiri Sísara, ikantai-takiri: “Ipoka-sita-tziimi Barac, itomi Abinoam, jiiirinta itonkajitaki otzisiki Piyopathaitoniki.” ¹³Ari yapatota-nakiro Sísara isiyako-minto-payi asirota-tsiri, yapatotakiri iwayiriti aajatzi ikaratzi aapatyaariri, nampitarori anta Oshironka-wini Irasi Pasini-satziiti, jaitijiitaki irojatzi nijaatinkaki Tirimpyaaroki. ¹⁴Okantanakiri Débora yoka jiwari Barac: “Pijati, irootaki iroka kitaitiri inintakaa-kimiri Pawa piitsinampairi Sísara. Tima iriitaki Pawa jiwatirini piwayiriti-payi.” Ari yoirinkanaka Barac ipoñaakaro otzisiki Piyopathaitoniki, yaanakiri maaroni iwayiriti. ¹⁵Ikanta yariitaka Barac itsipatakari owayiriti-payi imanata-paakiri Sísara, antaro ikompitakaanakari Pawa iwayiriti Sísara, ti iyotanajiro otzimi isiyako-minto. Irootaki yayiitan-tanakari isiyako-mintoki Sísara, siyanaka. ¹⁶Iro kantacha Barac iyaariki iwanakiro isiyako-minto-payi aajatzi iwayiriti-payi Sísara, iyaatawajiri anta Oshironka-wini Irasi Pasini-satziiti. Ari yapirotakiri iwamaakiri maaroni iwayiriti Sísara. Tima tikatsi aparoni awisakotaa-tsini.

^h 4.6,10,14 oshiki = 10000

Jael owa-kiriri Sísara

¹⁷Ikanta isiyawitaka Sísara ariiwitaka owanko-thaantiki Jael, iina Heber, ishininka Asiropakoriiti, tima kamiitha yaapatyaari Jabín yoka Asiropakoriiti. ¹⁸Okanta ojatanaki Jael omonthaa-wakari Sísara, owithata-wakari, okantziri: “Pimpoka-waiti nowinkathariti, airo pitharowa-waitzi.” Irootaki ikyaanta-paakari owanko-thaantiki, omanawakiri iroori opasikan-takari manthakintsi-masi. ¹⁹Ipoñaá ikantakiro irirori: “Nonintzi pimpina kapichiini nijaa, aatyina nomiri.” Ashipiryaa-kota-kiniri misinantsi-nakiki ipyaatai-tziri owaaki thomitsi, opakiri irawaki. Aajatzi opasikan-tanaari manthakintsi-masi. ²⁰Ipoñaá ikantziro Sísara iroka Jael: “Arira pinkatziyatyii ikyaa-piintai-tzira piwanko-thaanti, tzimatsi-rika pokatsini, isampita-paakimi inkantimi: ‘¿Tzimatsima saikatsiri aka?’ Pinkanti awiroka: ‘Tikatsi saikatsini.’ ” ²¹Tima ayimata-kitziri imakori Sísara, imaa-pirota-nakitzi imaanaki. Okanta Jael, iina Heber, aaki osataa-minto, aaki inchaki iwatzika-koitan-tarori owanko-thaanti, onosika-sita-nakari tsika inaryaaka imayira Sísara, opaikakiniri inchaki iitoki, owatzika-kotakiri kipatsiki. Ari okantakari ikamantakari Sísara. ²²Ikanta yariita-paaka Barac yamina-minatziri Sísara, omonthaa-wakari Jael, okantawakiri: “Pimpoki, jirinta atziri pamina-minatziri.” Ikanta ikyaapaaki Barac owanko-thaantiki Jael, inaapaa-tziiri Sísara inaryaaka kipatsiki, owikakari iitoki inchaki, kamaki.

Iwamaitakiri Jabín

²³Ari ikinakaa-kirori Pawa imatanta-karori Israel-iiti yiitsinampaakiri iwayiriti Jabín pinkatha-ritatsiri Owintiniki. ²⁴Tima oshiki inaasintsi-waitaka Israel-iiti imatanta-karori yiitsinampairi Jabín pinkatha-ritatsiri Owintiniki, irojatziri yapirotan-takariri.

Gedeón

6 ¹Ari yapiita-najiro Israel-iiti ikaaripirotz-motairi Pawa, ikantakaari Pawa yokaiti Maimani-wini-satzi impira-waityaari Israel-iiti, okaratzi 7 osarintsi. ²Tima aikiro ijatakaa-tziro Maimani-wini-satzi imapirotziri impira-waitari Israel-iiti. Oshiki itharowan-takari yokaiti, yaminajiitaki Israel-iiti tsika omorontayita impirita otzisi-masiki, omanajiitaka anta. ³Okanta otzimawita-piintara iwankiwairi Israel-iiti, ipokajiitzi Maimani-wini-satzi, Otinkanaawini-satzi, aajatzi poñaayita-chari isitowa-kirotzi ooryaatsiri, iwayiri-minthatari Israel-iiti. ⁴Inkyayitaki iipatsitiki ithonki-tziri maaroni iwankiri, ithotyiro ijayitaki okaratzi tzimayita-tsiri nampitsi anta Sintsi-winiki. Ithonki-tziri maaroni iwankiri, tikatsi iwajyaa, ithonki-tziri yayitziri ikaratz

ipirayitari, aajatzi ikyaakoitari.ⁱ ⁵Tima oshiki ikaratzi ipokajiitzi, yamayitaki iwanko-thaanti-payi, ipira-payi, ti iyoitiri tsika-rika ikaratzi oshiki-piro ikarajiitzi. Iriiwaitaki tsitsiri-payi thonkirori owaantsiki iwaro pankirintsi.^j ⁶Irootaki ikowityaa-waitan-tajiitari Israel-iiti ikantakaan-tziro Maimani-wini-satzi. Ari ikowa-kotairi Israel-iiti inkisawinta-jyaari Pawa.

⁷Ikanta ikowa-kotairi Israel-iiti yookakaa-wintairi Pawa imaimani-waitziri Maimani-wini-satzi, ⁸ityaantaki Pawa aparami Kamantan-tzinkari, iriitaki kamanta-paakiriri, ikantziri: “Iroka ikantzi Pawa, Iwawani Israel: ‘Naaka omisitowaimi Apitantoniki, naaka aajimiri impira-waitaitami. ⁹Tira apatziro nookakaa-wintajimi impira-waitami Apitantoni-satzi, nookakaa-wintzi-taami inintawi-jiita impira-waityaami pasini-payi. Piñaayitakina awirokaiti tsika ikanta nomisitowan-takariri naaka yokaiti, nasitakaa-jamiro maaroni iipatsiti. ¹⁰Iroka nokantaki: Naaka Piwinkathariti, Piwawani. Airo pipinkatha-waitziri iwawa-niroti-payi Otsisi-wini-satzi, aritaki saikajimi kipatsiki yasiwitari iriroriiti pairani. Iro kantacha ti pinkimisanta-jiitina awirokaiti.’”

Ijwaritan-takari Gedeón

¹¹Ari ipokakiri Imaninkariti Pawa, isaikapaaki okanta-tapi-sitaka inchato anta Maniraaniki, iroka inchato irasi aparami atziri paitachari Joás, ishininka-mirinka Abiezer. Tzimatsi aparami itomi ipaita Gedeón, iriitaki saikain-tsiri ikawirinkaita-piintziro chochoki iraitziri, itikaki-waitzi iwankiri imananikiini, airo iñaantari Maimani-wini-satzi.^k ¹²Arira iñaakakari Imaninkariti Pawa yoka Gedeón, ikantapaakiri: “¿Ñaapirori pinatzii awiroka, irootaki itsipatan-tamiri Pawa!” ¹³Ari yakanaki Gedeón, ikantziri: “Ñaamisa, nowinkathariti, arimi intsipatyana Pawa, ¿ipaitama awishi-motan-tanari iroka-payi? ¿Ipaitama kaari itasonka-wintantari ikimitaakiro pairani yookakaa-wintan-tairi Apitantoniki? Ikinkithata-kotakiro nowaisatzitini-payi okaratzi kaari iñaapiintaitzi imayitakiri pairani Pawa. Irooma iroñaaka, ti imiraawintajina, isinitakiri Maimani-wini-satzi impira-waityaana.” ¹⁴Ari yamina-nakiri Pawa, ikantanakiri: “Pijati, tima sintsiri pinatzii, aritaki piwawisaa-kotairi pishininka Israel-iiti impira-waitakari Maimani-wini-satzi. Naaka otyaantzimiri.” ¹⁵Iro kantacha Gedeón, yapiita-najiri ikantziri: “Ñaamisa pinkathari, ¿tsika nonkinika nowawisaa-kotajiri naaka noshininka Israel-iiti? Tima ti niriipiroti nokaratzi noshininkai-titari Manasés, naaka iyaapitsi.” ¹⁶Ikantzi Pawa: “Aritaki pimatakiro, tima naakataki tsipatyaminini. Aritaki piitsinampaakiri Maimani-wini-satzi pinkimita-

ⁱ 6.4 ipirayitari = oisha-payi (ovejas), vaca-payi (bueyes); ikyaakoitari = asno, burro
^j 6.5 ipira = [ganado, camello]   ^k 6.11 inchato = encina

kaantiri yiitsinampai-tziri aparoni atziri.”¹⁷ Ikantzi Gedeón: “Iriirika Pawa ninta-kayi-narori, nonintzi piñaakainaro noyotan-tyaari iriita-jaantaki kinkitha-waita-kayinari.”¹⁸ Nonintzi piyaa-kota-wakina aka irojatzí nompíyan-takyaari, nonintzi naakitimi piyaari.” Ikantzi Pawa: “Ari nosaikawaki aka, irojatzí pimpiyan-takyaari.”

¹⁹ Jataki Gedeón, iwamaaki kiripiri ipira, ikotsitakiri. Ipoña yaaki iwankiri-pani, irootaki yatantani kaari ikonowi siñatsini. Ititanakiri iwatha kantziriki, irooma iyaaki yookanakiro kowitziki. Yaakotanakiri okanta-tapisita inchato, yasitakai-yaari Pawa.¹ ²⁰ Ari ikantanaki Imaninkariti Pawa: “Payiri wathatsi aajatzí patantari kaari siñatsini, piwiri mapiki, pisaitan-tyaari iyaaki.” Imatakiro Gedeón ikantakiriri. ²¹ Iwaanka-nakiro ikotzikiiri Imaninkariti Pawa, itzinkan-takari wathatsi, imatakiro yatantani kaari ikonowaitzi siñakaironi. Apatha-kiro opaamatanaki mapiki, apirotakiri otaakiri wathatsi aajatzí yatantani. Ari ipyaanakari Maninkari ti iñaawajiri tsika ikinanaki. ²² Ikanta iyotanaki Gedeón omapiro iñaakiri Imaninkariti Pawa, itharowanaki, ikantanaki: “¡Ñaamisa Pawa, noña-porotajiri Pimaninkariti!” ²³ Ari ikantanakiri Pawa: “Airo pitharowan-tawaitari, airo pikami. Aritaki pisaika-waitaji kamiitha.” ²⁴ Arira ipiriintanaki Gedeón pomipirini-mintotsi ipinkathata-nakiri Pawa, ipaitanakiro Kamiitha Isaikakaantaji Pawa. Irojatzí okanta iñiitziro ipomi-pirini-minto anta Maniraaniki, inampitsitiki ishininkaiti Abiezer.

Iporokakiro Gedeón ipomi-pirini-minto Inkaniwiri

²⁵ Okanta otsitinitanaki, iñaanatajiri Pawa, ikantairi: “Payi iriipirori ipiratarí piri. Pijati pimporokiro ipomi-pirini-minto pawaniro Inkaniwiri iwawani-waita-sitari piri, pintowa-pithatiri aajatzí osiyakaaro pawaniro Inkaariwiro otsipa-nampitari.”^m ²⁶ Piwitsikaji awiroka anta tonkaariki pasini pomipirini-mintotsi tsika pimpinkathatairi Pawa. Paanakiri iriipirori ipiraitari, pimpomitiniri Pawa pintaan-tyaari osiyakaaro pawaniro Inkaariwiro pitowakiri.” ²⁷ Ari yaanaki Gedeón ikaratzi 10 impiratani, imatakiro ikantakiriri Pawa. Iro kantacha tira imatiro kitaipaiti, tsitini-paiti imatakiro, tima itharowan-tatyaari ishininka-payi iriri, aajatzí pasini-payi atziri nampitarori anta. ²⁸ Okanta okitaitita-manaji, ipiriinta-manaja atziri-payi, iñaatziro ithonka oporokaki ipomi-pirini-minto pawaniro Inkaniwiri, ari okimitakari osiyakaaro pawaniro Inkaariwiro tsipa-nampitarori pomipirini-mintotsi, tyaaki. Iñiitziro ipomitai-takiri ipiraitari owakirariki pomipirini-minto-tsiki. ²⁹ Ari isampita-wakaa-jiita, ikantajiitzi: “¿Ipaitama matakirori iroka?” Ikanta ikaratakiro isampitako-winta-yitziro, ari iyotaki

¹ 6.19 ipira = [cabrito] ^m 6.25-28 ipiratarí, ipiraitari = apitita-naintsiri vaca sirampari tzimain-tsiri 7 isarintsiti

iriitaki Gedeón, itomi Joás matakirori. Ari ijata-sitai-tanakiri Joás, ikantaitapaakiri: ³⁰“Pamakiri pitomi, nonintatzii nowiri. Tima iporokakiro ipomi-pirini-minto nowawani Inkaniwiri, imatzitakaro osiyakaaro Inkaariwiro tsipa-nampita-karori anta.”

³¹Iro kantacha yakanakiri Joás maaroni yokaiti, ikantziri: “¿Iriima pikisa-kotari awirokaiti Inkaniwiri? Itzimi-rika kisakowaityaarini Inkaniwiri, inkamataiti onkitaititzi-mataki. Iriimi mapirotzirori ipawatzi inkisako-wintyaami apaniroini, tima iriitaki asitaro ipomi-pirini-minto iporoki-taita-kiriri.” ³²Aripaiti iwaitai-tanakiri Gedeón, ikantai-tziri “Inkisako-wintyaa Inkaniwiri”, tima iriitaki Gedeón porokita-kiriri ipomi-pirini-minto Inkaniwiri.ⁿ

³³Ikanta Maimani-wini-satzi, Otinkanaawini-satzi, aajatzi pasini-payi atziri-payi poñainchari isitowa-kirotzi ooryaatsiri, yapatojiitaka, montyaa-paaka intatzikiro Owaryiinkaariniki, ari iwanko-thaanti-jiita-paaka otaapiki inampiitiki Panki-Pawa-wini. ³⁴Iro kantacha isaika-siritan-tanakari Itasorinka Pawa yoka Gedeón. Ikanta ityootan-tanakaro ichii ipiraitari yaapatyaan-tyaariri maaroni ishininka-payi Abiezer. ³⁵Ari ityaantaki aajatzi kaimirini ishininka-payi Manasés, impokiita yapatotyaa maaroni. Ityaantaki aajatzi kaimirini ishininka-payi Aser-iiti, Zabolón-iiti aajatzi Neftalí-iti, ari ikaratziri yapatojiitaka itsipatakari Gedeón.

³⁶Ari ikowa-kotakiri Gedeón Pawa, ikantziri: “Omapiro-rika pintyaantina nowawisaa-kotajiri noshininka-payi Israel-iiti, okaratzii pikanta-kinari awiroka, ³⁷iroka nowiri iwitzi-mampo ipiraitari anta tsika itikaita-piintaitziro pankirintsi. Aririka noñaa-manajiri inthonka yashitaki iwitzi-mampo, irooma kipatsiki piryaa onkanyaa airo ashiwaitzi, ari noyoti omapiro pinintakayinaro nowawisaa-kotajiri noshininka-payi Israel-iiti.” ³⁸Tima omataka okaratzii ikantakiri. Ikanta isaakita-manaji Gedeón, ichoowairo iwitzi-mampo ipiraitari, ijaikitaki aparoni pajoki ichoowakiri nijaa. ³⁹Iro kantacha Gedeón, ikantajiri Pawa: “Ti noninti nowatsimaimi aririka napiitiro nonkantimi. Nonintzi napiitiro noñiiri iroñaaka iwitzi-mampo ipiraitari. Apatziro ashiti maaroni kipatsiki, irooma maaroni iwitzi-mampo irojatzii impiryaati airo yashiwaitzi.” ⁴⁰Okanta otsitinitanaki imatakiro Pawa inintakiri Gedeón. Ikanta ipiriinta-manaja, iñaatziro ithonka ashitaki kipatsi, irooma iwitzi-mampo ipiraitari opiryaatzi kamiithaini ti ashiwaiti kapichiini.

Yapiro-takiri Maimani-wini-satzi

7 ¹Ikanta Gedeón, ipaitakaan-tziri Inkisako-wintyaa Inkaniwiri, itsipatakari ikaratzii oyaatakiriri, ananinkaka ainiro otsitiniin-katzii jataki iwankothaantiyiyaa nijaatinkaki Piyonkawaitinkaarini. Iriima

ⁿ 6.32 Inkisako-wintyaa Inkaniwiri = Jerobaal

Maimani-wini-satzi iwanko-thaanti-jiitaka irirori katonkoki otonkai-mata otzisi ipaitai-tziri Manatzinkai-toni.^o

²Ari iñaanatajiri Pawa yoka Gedeón, ikantairi: “Oshiki-piro ikaratzi atziri oyaatakimiri, airo piñaakaa-nakari Maimani-wini-satzi papirotiri, kimitaka ari intharowinta-nakyaa Israel-iiti isiyakaantzi iriitaki wawisaa-kotacha apaniroini. ³Papatotiri maaroni, inthonka inkimajiiti pinkantiri: ‘Tzimatsi-rika tharowa-sirita-tsiri, piyonkawaita-chari, impiyi ishininkaki anta Wakaniki.’” Ari ikinakairori Gedeón iñaantari atziri-payi. Iñaatziiri ikaratzi piyanain-chari ikarajiitzi 22000 atziri, apatziro isaikanaki ikarajiitzi 10000 atziri.^p

⁴Iro kantacha aikiro isintsitatzii Pawa, ikantziri Gedeón: “Ainiro ishikitzi atziri. Paanakiri nijaaki pirakairi nijaa, ari noñaantyaariri anta. Tima naaka kantimini itzimi-rika pintsipatyaaari.” ⁵Yaanakiri Gedeón atziri-payi irakairi nijaa. Ikantzi Pawa: “Pinasiyityaari siyakotyaarini otsitzi irantarori inini. Piinasita-kyaari aajatzi oiyoota-painchani irapaakiro nijaa.”^q ⁶Tima inkarati awishaata-paakirori irakoki nijaa irapaaki, osiya-kota-kariri otsitzi iranta-karori inini nijaa, ikarajiitzi 300 atziri. Iriima pasini-payi ithonka yoiyoota-paaka irajiita-paaki nijaa. ⁷Ari yapiitziro Pawa ikantziri Gedeón: “Yokaiti karatain-tsiri 300 atziri, iriyyitakira nonkanta-kaiyaari yapirotajiri Maimani-wini-satzi, iriitaki wawisaa-koyita-jimini maaroni awirokaiti. Iriima pasini-payi, kantatsi ijayitaji ishininkaki” ⁸Imatakiro Gedeón ityaantajiri pasini-payi ijayitaji iwanko-thaantiki, apatziro imisaika-wajiri karatain-tsiri 300 atziri. Ikampita-wajiri jatayitaa-tsiri yookana-jiniri irira-minto-payi, aajatzi ityoo-minto-payi yaitziro ichii-payi ipiraitari. Tima panko-thaanti-jiitaka iriroriiti Maimani-wini-satzi otaapiki.

⁹Okanta otsitinitanaji, iñaanatajiri Pawa jiwari Gedeón, ikantairi: “Pimpiriinti, poirinki piwayirityaari Maimani-wini-satzi, nosinita-kimiri naaka. ¹⁰Ainiro-rika pitharowantari, pijata-sitiri iwanko-thaantiki pintsipata-nakyaari pimpiratani Furá. ¹¹Pinkimisantiri opaita inkanta-wakai-yaari. Aririka piña-pirola-nakyaa, pimatiro piwayirityaari.” Imatakiro jiwari Gedeón oirinkanaka itsipata-nakari Furá, impiratani, yariitakari isaikaki iwayiri-minthatani. ¹²Ikanta Maimani-wini-satzi, Otinkanaawini-satzi aajatzi atziri-payi poñaayitain-chari isitowa-kirotzi ooryaatsiri, ithonka iwaraaka anta, ikimita-kotakari ishikitzi inarapakita-tsiri. Tzimatsi oshiki ipiraitari ikyaa-kotari, ikimiwaitakaro oshikitzi impaniki nijaa-thapyaaaki.^r ¹³Ikanta yariita-paaka Gedeón

^o 7.1 Inkisako-wintyaa Inkaniwiri = Jerobaal   ^p 7.3 Tzimayitatsi sankinarintsi tsika ti iñiitiro ñaantsika “ipoñaanaka Wakaniki.” * onasiyita ñaantsi-payi   ^q 7.5 Tzimayitatsi sankinarintsi tsika iñiitziro aajatzi iroka ñaantsi “awishaata-paakirori irakoki nijaa irapaaki.” * onasiyita ñaantsi-payi

iwanko-thaanti-jiita iisaniintani, ikimapaa-kitziiri ikinkitha-waitzi aparoni owayiri ikamantziri imisitakiri pasini, ikantziri: “Nomisitaki yatantaitari opinaapaaka tonkaariki irojatzzi awanko-thaantiki, othonka anawyaa-paakiro maaroni.”^s ¹⁴Ikantzi = ya pasini: “Kimitaka isataa-minto onatzii Gedeón, itomi Joás, icharini Israel. Iriitaki Pawa sinitakiri Gedeón yapatoyitaji arokaiti Maimani-wini-satzi, yapirotairo maaroni awanko-thaantiki.”

¹⁵Ikanta ikimakiri Gedeón ikamanta-wakaa-jiita imisitakiri, ipaasonkita-nakiri Pawa. Piyanaka iwanko-thaantiki Israel-iiti, ikaimapaaki, ikantziri: “¡Pimpiriinti, isinita-kairi Pawa maaroni Maimani-wini-satzi!” ¹⁶Inasita-nakari ikarajijitzira 300 atziri. Tima inkarati mawa ipiyotakiri, ipayitakiri ityoo-minto, ipayitakiri kowitzi yoisayitakiri ootamintotsi inthomponta. ¹⁷Ikantakiri: “Aririka nariitakyaa intatzikirona iwanko-thaantitaka owayiritani, naaka pitzika-natyaa, pimatiro onkarati nantiri. ¹⁸Aririka nontyootanaki nontsipata-kyaari ikaratzi oyaatakinari, irojatzzi pimatiri awirokaiti, ashonkamaityaaro iwanko-thaanti-yitaka, pinkaima-jiiti, pinkanti: ‘¡Antyoowintiri Pawa itsipatari Gedeón!’ ”

¹⁹Imatakiro Gedeón ikarata-kirira 100 iwayiriti, arijiitaka intatzikiro, niyaankiitiki, iroowitaincha yimpoyiitajyaa owayiri aamaako-wintachari. Ari ityoojiitanaki, isataayita-nakiro kowitzi-naki yamayitakiri, ²⁰imatzita-nakaro inasitakari inkaaranki, ityootanaki, isataayita-nakiro kowitzi-naki yairika-yitakiri. Pasiniki irako yairika-yitakiri iroota-minto, irako-piroki yairikakiri ityoo-minto, ikaimajiitzi, ikantziri: “¡Awayiri-wintyaari Pawa, itsipatakari Gedeón!” ²¹Ti ishiwajiityaa Israel-iiti, irojatzzi ikatziyaka itapotakiro iwanko-thaanti-payi iwayiri-minthatanti, ithonka isiyana Maimani-wini-satzi, ikaimawaita-sitanaka. ²²Aikiro ityoojiitatzi 300 Israel-iiti, ikantakaaro Pawa, irijatzzi pithoka-sita-wakaa-naincha Maimani-wini-satzi. Ithonka isiyajiitanaka Inchapankoniki, saikatsiri awotsiki Ompirawiniki, irojatzzi yariitantaka owiraa-thapitaka Amashaitaa-riniki, otsipa-nampitari Otipitokiwini. ²³Ikaimakiri ishininka-mirinka Israel-iiti, yokaiti Neftalf-iti, Aser-iiti aajatzzi icharini-payi Manasés, iriitaki patzi-matirini iwatsita-wajiri siyanain-chari Maimani-wini-satzi.

²⁴Ityaantaki Gedeón kamantirini nampitarori iipatsitiki Efraín-iiti, ikantaki: “Poirinkayiti, piwayirityaari Maimani-wini-satzi, panaa-kotiri awirokaiti paayitajiro montyii-rontsi, irojatzzi anta Awisapankoniki, aajatzzi Owaryiinkariniki.” Imatakiro ishininka-mirinka Efraín-iiti, okaratzi ikamantai-takiriri. ²⁵Yairikaitaki apiti ijiwari Maimani-wini-satzi, ipaita Oreb, pasini Zeeb. Yaanakiri osaikira siranta, iwakiri. Anta

---

r 7.12 ipiraitari ikyaa-kotari = camello   s 7.13 iratantaitani = [pan, cebada]

tsika iwai-takiri, ipaitai-takiro Isirantaati Oreb. Irooma tsika iwai-takiri Zeeb, aakotajiro iwairoki irirori. Ari ikawirinkaita-piintziro chochoki iraitziri. Ikanta ipatzimaminthai-tziri Maimani-wini-satzi, yaanajiniri Gedeón iito Oreb aajatzi irasi Zeeb, isaikira irirori intatzikirona Owaryii nkaariniki.

Jefté

11 ¹Tzimatsi aparoni ishininka Israel-iiti ipaita Jefté, iriipiropi owayiri inatzi, iriitaki nampitarori Wakaniki, otomi aparoni mayimpro, iwaiyan-takairo ipaitai-tziri Waka, ikantai-tziri iñaaniki iriroriiti Galaad. ²Iro kantacha yoka Waka tzimatsi pasini iina, irootaki iwaiyan-takaaki aajatzi. Ikanta yantari-yitanaki iwaiyani, imisitowaitakiri Jefté iwankoki asitariri, ikantai-takiri: “Pisitowi pisaiki iwankoki asitairi, awiroka owaiyani kooya mayimpro.” ³Irootaki isiya-pithatan-takariri Jefté iririntzi-payi, jataki inampitaro Kamiithaariniki. Ari yapatotaki anta oshiki pirantziiti atziri, iriitaki itsipa-minthatari.

⁴Okanta apaata pokaki Pityaankaarini-satzi iwayiritari Israel-iiti. ⁵Ikanta iwayiri-jitara, ari ityaantai-takiri jiwari-payi Wakani-satzi yaakitiri Jefté isaikira irirori Kamiithaarini. ⁶Ikantai-tapaakiri: “Pimpoki, nonintzi pijiwatina awiroka ankarajiti owayirityaari Pityaankaarini-satzi.”

⁷Iroka ikantzi Jefté yakawakiri jiwari-payi poñaachari Wakaniki: “Airo okantzi, tima oshiki pikisa-niinta-jitakina awirokaiti, pimisitowakina iwankoki asitanari. ¿Ipaitama pipoka-sitan-tanari piñaakiro imaimanitai-tzimi?” ⁸Ikantajitzi jiwari-payi poñaachari Wakaniki: “Irootaki nopoka-sitan-tamiri iroñaaka. Pimpoki antsipata-wakaiyaa owayirityaari Pityaankaarini-satzi. Tima awiroka jiwatairini ikaratzi nampitarori anta Wakaniki.” ⁹Ikantzi Jefté: “Awiroka-rika nintatsi nojati owayirityaari Pityaankaarini-satzi, iriirika Pawa kantakai-yaaroni, aritaki nomatakiro nojiwatimi.” ¹⁰Ikantzi jiwari-payi: “Iriitaki Pawa yotatsi, aritaki nomatakimiro onkarati pinkantinari.” ¹¹Jataki Jefté iyaatanakiri pokasita-kiriri, iwakiri atziri-payi iwinkathari-titajyaari aajatzi ijiwatairi iwayiriiti. Okanta anta Aminaironi, ari yapiitakiro Jefté okaratzi ikantakiriri owakira ipokanaki, iro inkiman-tyaariri pasini-payi owayiriiti.

¹²Ikanta ikaratakiro ikantayitakiri, ityaantaki jatasitirini iwinkathariti Pityaankaarini-satzi, isampitiri, inkantiri: “¿Ipaitama pikisako-niintari pinintantari piwayirityaana?” ¹³Iroka ikantzi iwinkathariti Pityaankaarini-satzi yakawakiri ityaantani Jefté: “Nopokatzi naajiro noipatsiti, opoñaanakaro katonko osaikira nijaa Poimarini irojatzi kiriinka osaikira nijaa Sakocharoni. Ari okimitari isitowa-kirotziro ooryaatsiri, opoñaanakaro otzisi-masiki irojatzi tsika ikyaa-kirotziro

ooryaatsiri osaikira nijaa Owaryiinkaarini. Tima irootaki yayitakinari pairani piwaisatziti isitowan-taari Apitantoniki. Nonintzi iroñaaka poipyaa-jinaro kamiitha-piroini.”

¹⁴Ipoñaay ityaantaki Jefté pasini jatasitirini iwinkathariti Pityaankaarini-satzi, ¹⁵ikantapaakiri: “Ikantakaan-tzimi Jefté: ‘Naakaiti-witaka icharini-payi Israel-iiti, tira noñaajiro yaapithatan-takariri iipatsiti Athataa-wini-satzi, aajatzi awirokaiti Pityaankaarini-satzi. ¹⁶Tima pairani isitowan-taari Apitantoniki nowaisatzitini, ikinanajiro otzisi-masiki irojatzí Inkaariki Kityonkaari, yawisanaki irojatzí yariitan-takari Tasorinchaariniki. ¹⁷Ityaanta-witaka jatasita-kiriri iwinkathariti Kiraarini-satzi, inkantiri: ‘Pisinitina nonkinanaki pipatsitiki.’ Iro kantacha ti isinitiri inkini-motanakiri. Ikantawitakari aajatzi iwinkathariti Athataa-wini-satzi, ti isinitiri aajatzi inkini-motiri. Irootaki isaikan-tapaakari Tasorinchaariniki. ¹⁸Ikinawaitaki otzisi-masiki, itapota-nakiro iipatsiti Kiraarini-satzi, ari ikimita-kirori iipatsiti Athataa-wini-satzi. Okanta iwiraaka anta Kamiñaariniki, iwitsika-paaki iwanko-thaanti intatzikiro. Titzimaita ijati intatzikiro, tima irootaki iipatsiti Athataa-wini-satzi. ¹⁹Ityaanta-witaka jatasitirini Sehón, iwinkathariti Tonkaarisatzi nampitarori anta Karawiniki, ikantawitakari isinitiri inkinanaki iipatsiti ijatantyaari iipatsitiki irirori. ²⁰Ti ininti Sehón inkini-mota-nakiri iipatsitiki, yapatotaki iwayiriti, itzima-sitakiri Aatzikaitoniki, iwayirita-wakari. ²¹Iro kantacha ikamintha Pawa, Iwawani Israel, iriitaki kantakaa-karori, iwanakiri Sehón, yapirotanakiri iwayiriti. Ari ikinakairori Pawa yaapithatan-tanakariri iipatsiti Tonkaarisatzi. ²²Opoñaanakaro katonko osaikira nijaa Poimarini irojatzí kiriinka osaikira nijaa Sakocharoni. Ari okimitakari isitowa-kirotziro ooryaatsiri, opoñaanakaro otzisi-masiki irojatzí tsika ikyaa-kirotziro ooryaatsiri osaikira nijaa Owaryiinkaarini. ²³¿Pininta-tziima paapithainaro noipatsiti ipakinari pairani Pawa yaapithata-kiriri Tonkaarisatzi? ²⁴Tima otzimi-rika yasitakai-yaamiri piwawa-niroti Kitsirinkan-taniri, pasi onatzi awiroka. Aritaki okanta. Ari nokimitari naakaiti aajatzi, nasiyitaro okaratzi yasita-kayinari Nowawani Pawa. ²⁵¿Pisiyakaantzima panairi piriipirotzí yoka Balac, itomi Zipor, iwinkathariti Athataa-wini-satzi? Ti impokajiiti irirori, iwayirityaana. ²⁶Tima awisaki oshiki osarintsi nonampitaro anta Karawiniki, Sapokaariniki, maaroni okaratzi otsipa-nampi-yitari anta, aajatzi anta othapyaaki Poimarini. ¿Ipaitama kaari paantaro pairani iroka kipatsi? ^t ²⁷Tira naakaiti poñaakaan-tyaamini, awirokaiti poñaakaan-sitaro pinintzi piwayirityaana. Iro kantacha apatzíro iyotzi Pawa, iriitaki amina-kota-jinani naakaiti aajatzi awirokaiti.’”

²⁸Titzimaita inkimisanti iwinkathariti Pityaankaarini-satzi ikantawitakariri Jefté.

^t 11.26 oshiki osarintsi = okaratzi 300

Ikasiya-kaantakiri Jefté

²⁹Ikanta Itasorinka Pawa, ikantakaa-nakari Jefté, jataki yaminiro iipatsiti Wakani-satzi, aajatzi irasi icharini-payi Manasés. Ari yapatotanaki ishininka-payi inintzi yaapithatantiro intsipatakyaa-rika irirori. Ipoña*a* ipiyaaro ikinapajiro Aminaironiki saikatsiri anta Wakaniki. Ipoña*a* yawisanaki Jefté ikinaki iipatsitiki Pityaankaarini-satzi. ³⁰Tzimatsi ikasiya-kaakiriri Jefté Pawa, ikantakiri: “¡Pawa! Aririka pinkanta-kaakyaaro napirotiri Pityaankaarini-satzi, ³¹ari nompomita-kimiri itawajyaaroni iwihatyaana nowankoki aririka nariitajyaa nowayirityaa.”

³²Ari ijatanaki Jefté yaapithatiri iipatsiti Pityaankaarini-satzi, iwayiritakari, ikantakaakaro Pawa yapirotakiri iwayiritani. ³³Tima oshiki iwamaaki Jefté ikisaniintani, yasitaaro okaratzi 20 nampitsi tzimayita-tsiri anta ipaitai-tziro: Sapokaarini, Kashitaarini, aajatzi Chochokitinkaarini. Aripaiti impira-waitakari Israel-iiti maaroni Pityaankaarini-satzi.

³⁴Ikanta ipiyaaro Jefté iwankoki anta Aminaironiki, osiya-sita-waari yapintoti irisinto, omitaa-mitaa-waita owisiryaa-winta-waari okampinita-kaakiro owisiryaa-minto-payi. Aparoni okanta irisinto, tikatsi pasini.

³⁵Tima antaroiti iwasiritanaka iñaakiro irisinto, isara-nakiro iithaari, ikantziro: “¡Ñaamisa, nosinto, antaroiti piwasirita-kaana! ¡Awirokatakari owaaripirotaquantinani, tima tzimatsi nokasiya-kaakiriri Pawa, ontzimatyii nomonkaratiniri nokanta-kiriri!” ³⁶Akanakiri iroori, okantzi: “Apaá, pimatina okaratzi pikasiya-kaaki-niriri Pawa, tima imatakimiro irirori yiitsinampaa-kaakimiri Pityaankaarini-satzi piwayiritani.

³⁷Apatziro nonintzi pisinitina apiti kasiri nojati otzisi-masiki, nonkaratana-kiri naapatyaa-minthatani, ari niraako-waityaa, tima nonkamatyii, airo noñi*iro* intzimi notsipatari.”

³⁸Isinitakiro Jefté irisinto ojati apiti kasiri onkinawaiti otzisi-masiki, ari okaratanakiri otsipa-minthatani, antaroiti irakowaitaka tima onkamatyii airo oñi*iro* ayi iroori oimi. ³⁹Okanta apaata, piyaja owankoki, imatakiro asitarori okaratzi ikasiya-kaaki-niriri Pawa. Kamaki irisinto Jefté, tira oñaajiri iroori sirampari. ⁴⁰Irootaki amitantarori mainaroiti Israel-iiti ojata-piintzi osarintsiki irakowaita-jyaaro irisinto Jefté, Wakani-satzi, onkarati 4 kitaitiri osaikawaiti otzisi-masiki.

Itziman-takari Sansón

13 ¹Ikanta yapiita-najiro Israel-iiti ikaaripirotanaji, ikantakaakaro Pawa impirana-waityaari Kinawaita-niriiti onkarati 40 osarinti.

²Ari isaikiri aparoni atziri anta Sani-iwiniki, ishininka-mirinka inatzii Dan-iiti, ipaita Manoa. Ti owaiyanta-niti iina. ³Okanta aparoni kitaitiri iñaakakaro Imaninkariti Pawa, ikantakiro: “Ti intzima-wityaa piwaiyani, maan*iro* pinatzii, iro kantacha iroñaaka pimotyaa*ti*, aritaki intzimaki

pitomi. ⁴Iro kantacha airo pirawaitziro awiroka kachori, airo piwayitari ikaratzi ipinkai-tziri. ⁵Tima piwaiyan-tatyiri iincha-niki kaari isinitaiti intotaitiro iisi. Pasitakai-yaari Pawa yoka iintsi, tima Kasiyakaawiri inatyii tikira intzima-paaki. Iriitaki itanakyaaroni yookakaa-wintajiri ishininka-payi Israel-iiti impira-waitakari Kinawaita-niriiti.”

²⁴Okanta omonkarata-paaka, tzimaki otomi iroka kooya, opaitakiri Sansón. Kamiitha ikanta ikimotatzi iincha-niki, itasonka-wintakiri Pawa. ²⁵Okanta aparoni kitaitiri isaiki Sansón iwanko-thaantiki ishininka-mirinka Dan-iiti, anta niyaanki-thaki awotsiki jatachari Saniiniki irojatzki Amana-winiki, ari inampi-siritan-tanakariri Itasorinka Pawa.

Yaantakari iina Sansón

14 ¹Ikanta ijataki Sansón nampitsiki ipaitai-tziri Antiwini, ari iñaaki aparoni kooya Kinawaitaniri-sato, inintasiryaakiro. ²Ikanta ipiyaaro iwankoki ikamanta-pajiri asitariri. Ikantapajiri: “Nonintzi paakainaro kooya Kinawaita-niriiti noñaakiri anta Antiwiniki.” ³Ikantanaki asitariri: “¿Ipaitama paantyaarori kooya Kinawaita-niriiti kaari yotakotirini Pawa? ¿Tikatsima kooya ashininka aroka-payi? ¿Tikatsima kooya aka anampiki?” Iro kantacha ikantzi irirori Sansón: “Irootaki nonintakiri irona kooya, noninta-pirota-tziro paakainaro.”^u ⁴Tira iyojiiti asitariri iriira Pawa kantakaarori omatyaa, yamina-minatatzii tsika inkinakairo iwayiritan-tyaari Kinawaitaniri-satzi impira-waita-karira Israel-iiti. ⁵Iro ijatantakari Sansón aajatzi asitariri anta Antiwiniki. Ikanta yariitzi-mataka Sansón nampitsiki, iwiraapaaka tsika ipankitai-tziro chochoki-masi, ari ikimapaakiri ikaimi kashikari, imitaa-sitakari inintzi yatsikiri. ⁶Iro kantacha ikantakaakari Sansón Itasorinka Pawa ontzimi-motiri isintsinka, yairikakiri kashikari, ikimita-kaantakiri isaraii-tziri kiripiri ipiraitari. Titzimaita inkamantiri asitariri okaratzi awisain-tsiri.^v ⁷Ikanta yariitaka osaiki inintakiri kooya, ikinkitha-waita-kaakiro.

⁸Okanta pasini kitaitiri, ipiyaaro Sansón yaantyaarori mainaro, ari itimpaa-painta awotsiki yamina-panaatiri kashikari iwamaakiri chapinki, iñaapaa-tziiri isaikan-takari yaarato iwatha kashikari. ⁹Yaakiri Sansón iyaaki yaarato, iriitaki ithotziri yaniitziira awotsiki. Ikanta yariita tsika isaikajiitzi asitariri, ipapaakiri iyaaki yaarato, ithotawakiri irirori. Iro kantacha ti inkamantiri iriitaki yaarato yaakiri saikanta-kariri kashikari iwamaakiri chapinki.

¹⁰Ari ijatzitaka aajatzi asitariri Sansón owankoki mainaro. Ari yoimosirinka-waitakari Sansón, tima irootaki yamijiitari mainariiti.

^u 14.3 kaari yotakotirini Pawa = kaari totamisitaari   ^v 14.6 kiripiri ipiraitari = cabrito

¹¹Ikanta iñaakiri Kinawaita-niriiti yoka Sansón, yaanakiniri ikaratzi 30 mainariiti intsipatyaari. ¹²Ikantawakiri Sansón yokaiti mainariiti: “Tzimatsi aparoni komptarintsi. Aririka piyotakiro omonkarata-paakyaa 7 kitaitiri noimosirinka-waityaa, aritaki nompakimi aparo-payi awirokaiti iroopirori ipiwiryaa-koitari, nompimi aajatzi okaratzi ikithaaitari yoimosirinka-jiita. ¹³Irooma airorika piyotziro komptarintsi, awirokaiti opayitinani aparo-payi iroopirori ipiwiryaa-koitari, aajatzi okaratzi ikithaaitari karini-mankita-tsiri yoimosirinka-jiita.” Ikantajiitanaki mainariiti: “Pinkantinaro komptarintsi, nonintzi nonkima-jiitiro.”

¹⁴Iroka ikantzi Sansón iñaawaitanaki:

“Ipiyaaro owaritintsi yoka owantawita-chari.

Ipyaaro pochari yoka tzimawita-chari isintsinka.”

Okanta awisaki mawatatsiri kitaitiri, ti iyoojiitiro komptarintsi.

¹⁵Awisanaki pasini kitaitiri, oyotapaaka apiti kitaitiri, ikantai-takiro iina Sansón: “Pisampitiri piimi tsika okanta-kota iroka komptarintsi. Ari onkantyyaa airo notaa-kotantami piwankoki awiroka, aajatzi asitamiri. ¿Irooma pikaiman-tanari pinintzi paapitha-tinaro okaratzi nokithaatarinaaka?” ¹⁶Jataki iroori oñiiri Sansón, irayi-mota-paakari, okantziri: “¡Ti pinintina awiroka! ¡Kisaniinta piwakina! Pikantakiri noshininka-payi iyotiro komptarintsi. Titzimaita pinkaman-tinaro naaka opaita-rika kanta-kota-chari.” Ari yakanakiro Sansón, ikantziro: “Tima ti nonkaman-tanitiri apaa aajatzi ina, aajatzi awiroka airo nokaman-tzimiro.”

¹⁷Aikiro irayimo-waita-tyaari, irojatzi omonkaratan-tapaakari 7-tatsiri kitaitiri yoimosirinka-jiita, ikamantakiro kanta-kota-chari, tima oshiki oñaasirinkakiri. Jatanaki iroori okamantakiri mainariiti oshininka-payi.

¹⁸Okanta ontsitiniityaanaki 7-tapain-tsiri kitaitiri, jaitijiitaki Kinawaita-niriiti, ikantapaakiri Sansón:

“Tikatsi anairini ipochanka yaarato,

Tikatsi anairini isintsitzi aparoni kashikari.”

Ikantzi irirori Sansón:

“Okaminthaa nokasiyakari noinantyaaro,

Irootaki piyotan-takarori komptarintsi.”^w

¹⁹Ari ikantakaa-naari Sansón Itasorinka Pawa, tzimanaki isintsinka. Jataki ipaitai-tziro Jatashaariniki, ari iwakiri anta ikaratzi 30 atziri, yaapithakiri iithaari-payi. Irootaki ipakiriri ikaratzi yotakirori komptarintsi. Jataji iwankoki asitariri, oshiki owatsimaakiri okaratzi awishi-mota-kiriri. ²⁰Irooma kooya ikasiya-witakari inantyaaromi Sansón, yaakaakiro asitarori aparoni yaapatyaani Sansón.

15 ¹Okanta omonkara-paititaja, yawiikitan-taitarori pankirintsi, jataki Sansón yariityaaro iina, yaanaki kiripiri ipira. Ikanta

^w 14.18 nokasiyakari noinantyaaro = nopiraaniki [novilla, ternera]

yariitaka, ikanta-siritzi: “Nomaanta-wakyaaro noina.” Iro kantacha ti ininti asitarori kooya inkyaa-sitiro.^x ²Ikantakiri: “Nosiyakaantzi ti pinintajiro nosinto, iro nopanta-kariri pitsipa-minthari. Iro kantacha tzimatsi pasini awaankaro irinto, kamiithaa-niki okanta iroori, irootaki paajiri impoyiita-jyaaro irinto.” ³Ikantzi Sansón: “¡Tira naaka kanta-sityaaroni iroñaaka nowasankitaan-tyaariri pishininka-payi Kinawaita-niriiti!”

⁴Ikanta ipiyanaka Sansón, yamaki oshiki osiyariri kowincha, yoosoyitakiri apiti-payi itzinkoki, yoosota-kota-kiniri ootamintotsi opatziki itzinko.^y ⁵Yoisaiyitakiri ootamintotsi, imisiyakiri iwankiri-masiki Kinawaita-niriiti. Apirotaka otaaka iwankiri, otaaka ichochoki-masiti, maaroni.^z ⁶Ikanta isampita-kowintakiri Kinawaita-niriiti ipaita antakirori kantain-chari, ikimatzi ikantaitzi: “Iriitaki Sansón matakirori, iwatsimaa-tziiri irikonkiri Antiwini-satzi, tima yaapithatajiri irisinto, yaakaakiri itsipa-minthatari Sansón.” Ari ijajiitanaki Kinawaita-niriiti, itaakiro iina Sansón, aajatzi asitarori. ⁷Iro kantacha Sansón yasaryii-matakari Kinawaita-niriiti, ikantzi: “Okaratzi pantzi-mota-kinari awirokaiti, airora nokarata-kaaro naaka irojatzii napirotan-takyaamiri pikarajitzi.” ⁸Ti ishintanaki Sansón, antaro ikisanaka, jataki imaimantziri Kinawaita-niriiti. Tima oshiki iwamaaki. Ikanta ikaratakiro yantakiri, jataki impirita-moroki saikatsiri anta Shiwamintaaki. Ari isaikawaitzi.

Sansón aajatzi tapinoitonisatzi

⁹Ari ipokajiiitanaki Kinawaita-niriiti, iwanko-thaanti-jiita-paaka iipatsitiki Judá-iti, oshiki-piro ikarajitzi yaaritakaro iwanko-thaanti-jiita anta Tapinoitoniki. ¹⁰Ari isampita-wakiri Judá-iti, ikantziri: “¿Ipaitema pinintantari piwayirityaana?” Ikantajitzi irirori: “Iri nopoka-sitzi Sansón nairikiri, nonintzi nonkisako-wintajyaa okaratzi yantzi-mota-kinari irirori.” ¹¹Ikanta ikimaki Judá-iti, apatojiitanaka ikaratzi 3000 atziri, jaitjiitaki iñiiri Sansón isaiki impirita-moroki Shiwamintaaki. Ikantapaakiri Sansón: “Pimaimanita-kaantakina. ¿Tima piyoti ikimita-kaantai Kinawaita-niriiti impiratani?” Ikantzi Sansón: “Tikatsi nonkantiri naaka Kinawaita-niriiti, apatziro nokisako-winta okaratzi yantzi-mota-kinari naaka.” ¹²Ikantajitzi iriroriiti: “Nopokajitzi iroñaaka naanakimi isaiki Kinawaita-niriiti.” Ari ikantanaki Sansón: “Intsityaa pinkantina, airorika piwina awirokaiti.” ¹³Ikantajitzi pokasita-kiriri: “Airo pikinkisiryaa-siwaita nopokatzi nowimi. Apatziro nonintzi naanajimi tsika isaikajitaki Kinawaita-niriiti.” Ikanta yoosotan-takari apiti owakirari siwitha, inosikajiri tsika isaiki imanawitaka.

^x 15.1 pankirintsi = trigo (Yawiikita-piintai-tziri kasiriki [mayo] aajatzi [junio]); ipira = [cabrito]   ^y 15.4 oshiki = 300   ^z 15.5 chochoki-masi = [viñas, olivares]

¹⁴Ikanta yariitzi-mata-kaajari Tapinoitoniki, pokajiitanaki Kinawaita-niriiti imonthaa-wakyaari Sansón, antaro ikaimajiitanaki kimosiritanaki. Iro kantacha ikantakaakaro Itasorinka Pawa, omakarata-siwaitanaka siwitha yoosotan-tawitai-takariri ishimpaki, iroowaitaki intayii-tiromi paamariki. Ari okimitakari yoosotan-tawitai-takariri irakoki. ¹⁵Îñaatziiro Sansón itapinoma ikyaakoitari, ainiro onaatzirotzi, yaakiro. Irootaki iwamaan-takari oshiki Kinawaita-niriiti.^{a b} ¹⁶Ikantanaki:

“Iro itapinoma ikyaakoitari nomatantaka oshiki.

Irojatzî itapinoma ikyaakoitari nowamaantaka ikaratzi 1000 atziri.”

¹⁷Ikanta ikaratakiro îñaawaitaki, imanaitakiro itapinoma ikyaakoitari. Ari ipaitanakiro anta Tapinoitoni.

¹⁸Tima ayimatakiri imiri Sansón, ikowa-kotakiri Pawa, ikantziri: “Awiroka matakaa-kinarori noitsinmpaan-tantakari, ¿kamiithama pisinitina nonkami ayina nomiri? ¿Pisinita-tyinama imaimani-waitina yokaiti kaari yotimini Pawa?”^c ¹⁹Ikantakaakaro Pawa, sitowaatanaki nijaa omoro-nakiki anta Tapinoitoniki. Ikanta ikaratakiro iraki nijaa sintsitanaaji Sansón. Irootaki ipaitan-taitarori Inijaati Kowakotan-tatsiri.^d ²⁰Tima ijiwatakiri Sansón Israel-iiti okaratzi 20 osarintsi, impira-waitan-tariri Kinawaita-niriiti anta.

Inampitakaro Sansón Sintsi-winiki

16 ¹Ikanta ijataki Sansón Sintsi-winiki. Ari îñaakiro aparoni mayimpiro, ikyaa-sitakiro tsitiniri owankoki imaantyaaro. ²Ikanta ikimajiitaki Sintsi-wini-satzi, ikantaitzi: “Ari ipokiri Sansón anampiki.” Pokajiita-paaki ikarajiitzi ithonka itzikapaakiri pankotsiki airo isitowanta, yaakowintakaro tsitini-paiti iyaawintari isitowa-piintai-tzira nampitsiki, ikantajiitzi: “Ari oyaawintyaari aka. Aririka añaawakiri onkitaititzi-matanaki, ari awiriri.” ³Iro kantacha yoka Sansón ti imaapiroti, piriintanaka niyaankiiti tsitiniri, jataki tsika ikyaa-piintaitzi, itatsinka-nakiro asitako-rontsi, ithopaa-kotakiro otzinkamitari. Yanatanakiro, yaanakiro tonkaariki otzisiki omontitakari nampitsi Aripirotaarini.

Sansón aajatzi Dalila

⁴Ikanta îñaaki Sansón pasini kooya paitachari Dalila, inintakiro. Iroka kooya onampitaro otaapiki ipaitai-tziro Shookaroni. ⁵Ari ijajiitaki ijiwariti Kinawaita-niriiti îñiïro Dalila, ikantakiro: “Pamatawitiri Sansón, pinkowa-kotiri opaita isintsitantari, tsika ankantiri aitsinmpaan-tyaariri. Onkini oosotiri, airo apakaajiri. Aririka pimatakiri, oshiki kiriiki nompinatimiri.”^e

^a 15.15 oshiki Kinawaita-niriiti = 1000 atziri   ^b 15.15,16,17 ikyaakoitari = [asno]

^c 15.18 kaari yotimini Pawa = kaari totamisitaari   ^d 15.19 Inijaati Kowakotan-tatsiri = En-hacore

⁶Okanta Dalila osampitakiri Sansón, okantziri: “Pinkamantina, ¿tsikatyaa nonkantimika noosotimi airo posiryaa-kotanta? Aririka noninti noosotimi, airo poosoryaako-tzimaita.” ⁷Yakanakiro Sansón ikantziro: “Aririka yoosotan-taityaanaro owakirari osiwithati piyaamini onkarati 7, airo otzimanaji nosintsinka nonkimityaari pasini-payi atziri kaari tzimatsini isintsinka.”

⁸Ikanta jiiwariti-payi Kinawaita-niriiti yaanakiniro Dalila owakirari osiwithati piyaamini okaratzi 7, iro oosowitan-takariri Sansón. ⁹Tima omanaki Dalila omaapiintzi oshininka-payi, ari okaima-kotziri okantziri: “¡Sansón! ¡Yairika-tyiimi Kinawaita-niriiti!” Iro kantacha Sansón itzimpisa-nakiro yoosowitai-tanta-kariri, ikimita-kaantakiro ti onkisoti makarathataki. Ti iyojiiti Kinawaita-niriiti tsika opoñaaro isintsitantari Sansón.

¹⁰Opoña okantajiri Dalila yoka Sansón: “¡Pamatawitakina! ¡Ipaita pisiyakaan-tziri! Pinkamantina tsika nonkantyyaa noosotan-tyaamiri.” ¹¹Ikantzi Sansón: “Aririka yoosotan-taityaanaro sintsiini owakirari siwitha tikira yoosotan-taitaro, ari ompyaanakyaa nosintsinka, nonkimita-nakyaari atziri kaari tzimatsini isintsinka.” ¹²Okanta Dalila aaki owakirari siwitha ikantakirori Sansón, oosotan-takari. Ipoña okaima-kotziri okantzi: “¡Sansón, yairika-tyiimi Kinawaita-niriiti!” Apiiwitakaro omanaki oshininka-payi omaapiintzi. Itzimpisa-najiro Sansón oosowitan-takariri, ikimita-kaantakiro kiripithami onatyii siwitha.

¹³Okantziri Dalila yoka Sansón: “¡Aikiro pijatatzi pamatawitana! ¡Pinkamantina tsika onkantyyaa noosotan-tyaamiri!” Iyomitaakiro Sansón, tsika onkantiri Dalila, ikantziro: “Pampithatiro noisi pintsipatakiro kirithari onkarati 7 pampithatakiro. Piwatzikaki inchaki, ari poosotirori noisi. Aritaki ompyaanakyaa nosintsinka nonkimita-nakyaari ikanta pasini atziri.” ¹⁴Ikanta imaanaki Sansón, ampithata-kiniri Dalila iisi otsipatakiro okaratzi 7 kirithari. Owatzikaki inchaki, oosotakiro iisi, okaimako-tzimaitari: “¡Sansón, yairika-tyiimi Kinawaita-niriiti!” Ikanta isaakitanaki Sansón, ithopaa-nakiro owatzika-witakari inchaki tsika oosowitakaro iisi.

¹⁵Ari apiitanajiri Dalila okantziri Sansón: “¡Thaiyawaari pinatzii! ¿Ipoña pikanta-piintana pinintana? Tima mawataki pamatawitakina, ti pininti pinkantina. Nonintzi noyoti tsika opoña pisintsitantari.” ¹⁶Oshiki osampi-sampitakiri Dalila, ti owashaanta-paintiri kapichiini osampitziri, oñaasirinkakiri Sansón, inintaki inkama-pithatiro. ¹⁷Okanta apaata Sansón, ikamantakiro Dalila, ikantakiro: “Tira namiita-nitiro noisi, tima pairani tikira notzima-paaki, okasiya-kaakari asitanari yasityaana

---

e 16.5 oshiki kiriiki = 1100 ciclos

Pawa, Kasiyakaawiri nonatyii. Aririka yamiitaitina, airo nosintsitanaji, nonkimita-nakyaari kaari sintsita-tsini.”

¹⁸Ari oyotanaki Dalila ti yamatawitiro iroñaaka Sansón, okaimakaan-takiri ijiwari Kinawaita-niriiti, okantziri: “¡Pimpoka-jiiti, tima ikamanta-kinaro iroñaaka Sansón!” Ikanta ipokajitaki Kinawaita-niriiti yaanakiri iiriikiti. ¹⁹Okantajiri Dalila imayi Sansón intzii-tota-kyaaro oporiki. Ari okaimaki amiitirini iisiki, onkarati 7 yampitaisiro intotaitiri. Arira itanakari iroñaaka omaimanitziri. ²⁰Okaima-kotakiri, okantziri: “¡Sansón, yairika-tyiimi Kinawaita-niriiti!” Ari isaakiwitanaja Sansón, isiyakaan-taki airo yiitsinampai-tziri ikimita-piinta-witaro, ti iyoti yooka-nakiri Pawa. ²¹Ari ipokajita-paaki Kinawaita-niriiti yairika-paakiri, ikithoryii-takiri irooki yaitanakiri nampitsiki Sintsi-winiki, yoosotan-taitakari asirotha kitiriri, yaitanakiri yantawaiti isaikayitzi asita-kotaari, ari isintsiwintai-tziri intononki pankirintsi-pani iwitsikaitiri yatantaitani. ²²Iro kantacha itanaaro osanthatanaji iisi.

Ikamantakari Sansón

²³Ari yapatojiitaka ijiwari Kinawaita-niriiti yoimosirinkyaa yiitsinampaakiri Sansón, inintzi impomitiniri yatsipita-kaani iwawa-niroti Kyaatsi. Iroka ikantzi ipantha-jiitzi:

“Iriira awawani sinitakairi akisaniintani Sansón.”

²⁴Ikanta iñaajitakiro atziri-payi, imatanakiro irirori ipanthai, itharowinta-wintari iwawa-niroti, ikantajitzi:

“Iriitaki awawani sinitakairiri aisaniintani Sansón,
Iriitaki iriipiro-witachari iyaaripiro-tzi-tairo awankiri,
Iwamaaki oshiki ashininka-payi.”

²⁵Okanta ikimo-siri-jiitanaki, ikantajitaki: “Pamakiri Sansón asironta-mintha-waityaari.” Ikanta yaita-paintziri Sansón isaikira tsika yasitakoi-tziri, oshiki isironta-winta-waitakari. Ikanta ikaratakiro isironta-winta-waitakari, ikatziyakiri okatziyaka apiti otzinkami pankotsi. ²⁶Ikanta iñaakiro Sansón oshiki isirontzita-winta-waitai-takari, ikantanakiri mainari akathata-kiriri: “Pisirinkina tsika okatziya-yitaka otzinkamiki karapapanko nairikiro. Nonintzi nontzityaaro.” ²⁷Ari ipiyojiitakani oshiki ijiwari Kinawaita-niriiti karapapankoki, piyotaka aajatzi oshiki atziri-payi sirampari aajatzi kooya. Tzimitacha atziri jinoki pankotsi ikaratzi 3,000, iriitaki amina-minthatziri isironta-minthai-tarira Sansón.

²⁸Ari yamanairiri Sansón, ikantzi: “¡Pawá Sintsi-pirori, apatziro nonintzi piwiraantyaaro pinkisa-wintyaana! Tima oshiki ithainka-mawaitakina Kinawaita-niriiti ikithoryaakiro apitiroiti noki, nonintzi iroñaaka Pawa pinkanta-kaiyaaro ontzimi-motina nosintsinka, nonkisa-winta-wajyaata.” ²⁹Ikanta ikaratakiro ikowa-kotakiri Pawa, itzitanakaro apitira otzinkami otzitzirori maaroni pankotsi, ³⁰ikaimanaki sintsiini,

ikantzi: “¡Ari inkaratina naaka maaroni Kinawaita-niriiti inkami!” Itatsinka-maita-nakaro sintsiini tzinkamitsi, tyaanaki pankotsi anawyaa-paakiri atziri-payi piyotain-chari. Oshiki ikaratzi iwamaaki Sansón, anaanakiro ikaratzi iwamaa-piintakiri ainiro yañaawita. ³¹Ikanta ipokajitaki iririntzi-payi Sansón itsipayitakari ikaratzi ishininka-yitari, yaitanajiri, inkitaitiri tsika ikitaita-kirira pairani Manoa, iriri Sansón, anta Sani-winiki otsipa-nampitari Amanawiniki. Tima yoka Sansón osamani ijiwatakiri ishininka Israel-iiti okaratzi 20 osarintsi.

21 ²⁵Pairani tikira intzimanaki iriipirori iwinkathariti Israel-iiti, yantasi-yitakaro aparo-payi okaratzi inintayi-tziri.

1 SAMUEL

Itziman-takari Samuel

1 ¹Tzimatsi pairani aparoni atziri nampitarori kiriinka Apitonkaironiki, iriitaki icharini Yaaratowini-satzi saikatsiri iipatsitiki Efraín-iti. Yoka atziri ipaita Elcana. Itomi Jeroham, icharini Eliú, asitaririni Eliú ipaita Tohu, asitaririni Tohu ipaita Zuph, ikantaitziri aajatzi Yaarato. Iriitaki ishininka Efraín-iti. ²Apiti okaratzi iina Elcana. Opaita Ana pasini opaita Penina. Waiyantaniro onatzii iroori Penina, irooma Ana ti owaiyan-taniti. ³Ari ikanta-piintatyaa osarintsiki-payi Elcana, ipoñaaro inampiki irirori ijatziro tonkaariki nampitsiki Makoryiironi ipinkatha-tziri Ñaapirori Pawa, ipomitziniri yatsipi-takaani. Ari isaikiri anta itomi-payi Impira-tasorintsi-taari paitachari Elí, apiti ikaratzi, ipaita Ofni, pasini ipaita Finees. Impira-tasorintsi inatzi Pawa. ⁴Okanta omonkarata-piinta kitaitiri ipomitan-tariri Elcana yatsipitakaani, yasitakaaro kapichiini iina Penina, ari ikimi-tzitari iwaiyani-payi yasitakaari kapichiini irirori-payi. ⁵Irooma Ana ininta-pirotani onatzii irirori, yasitakaaro kamiitha-tatsiri, okantawitaka ti inkanta-kaiyaaro Pawa intzimi owaiyani. ⁶Irootaki okisantari iroori Penina, okisawai-tziro Ana, owaasikyaa-waitziro ti inkanta-kaiyaaro Pawa owaiyanti.

⁷Ari okanta-piintatyaa Penina osarintsiki, aririka ojati itasorintsi-pankotiki Pawa, okisa-niinta-waitziro. Irootaki irawai-tantari Ana, ti owanajyaa. ⁸Ari isampitakiro oimi, ikantziro: “¡Ana! ¿Paitama piraantari? ¿Paitama piwasiri-tantari kaari piwanta? ¿Tima naaka pasi awiroka anairi intzimimi 10 atomi?”

⁹Okanta apaata anta Makoryiironiki, owakira apakaakiro owawaita Ana, iraki omiri aajatzi, okatziyanaka. Ari ithointakari Ompira-tasorintsi-taari Elí saika-mintotsiki ikyaa-piintai-tzira itasorintsi-pankotiki Pawa. ¹⁰Oshiki okantzimo-siri-takaro Ana, ayimatakiro oshinka, amananakiri Pawa. ¹¹Okantzi: “¡Ñaapirori Pawá! Pinisironka-tajyaana, tima naaka pimpiratani, airo piwasinonkaana, nonintatzii intzimaji aparoni notomi. Iriitaki nasitakai-yaamiri awiroka, yantajimiro okaratzi pinintziri. Iroka iyoitan-tyaariri awiroka

nasitakaari, tima airo nototziniri iisi.”¹² Osamani okantaka Ana amaniri Pawa, yamina-mintha-takiro Elí opaantiki.¹³ Tima amana-siri-tatzii iroori, tikatsi kimironi oñaawaiti, oshiwa-chira-tasita. Isiyakaantzi Elí osinkitatyaa Ana.¹⁴ Ikantanakiro: “¿Tsika-paitima awishimotimi pisinkiro? ¡Aritapaaki pirakiro kipishaari!”¹⁵ Ari akanakiri Ana, okantziri: “¡Jiwarí. Ti ari onkantyaa! Tikatsi niri, ti nosinkityaa. Nosiri-piro-tatyaa naaka Pawa, okantakaan-tziro ayimawaitana nowasirinka.¹⁶ Airo pikinkithasiri-waitasita pinkanti: ‘Kaari-pirori onatzii iroka kooya’, naakowinta-taaro namani, tima tzimatsi kantzimo-siri-waitakanari, antaro nowasiri-waitaka.”¹⁷ Ari yakanakiro Elí, ikantanakiro: “¡Pijataji kamiitha! Onkamintha imatimiro Iwawani Israel okaratzi pikampi-takiriri.”¹⁸ Okantzi iroori: “¡Ariwí Jiwarí! Onkamintha omatyaa okaratzi pikanta-kinari.” Jataji Ana tsika opoñaakaro, owawaitapaja kamiitha, ti owasiri-waita-pajyaa.

¹⁹ Okanta apaata opiriinta-manaka kapichikitaiti, aritaki apakaakiro amana-manairi Pawa. Piyaja Tonkaironiitoniki osaikira owanko. Ari imaantakaro oimi. Imatakiro Pawa okaratzi okowako-takiriri.²⁰ Motyaataki Ana. Okanta apaata owaiyan-takiri otomi. Ari okantanaki “Iriitaki nokampi-takiriri Pawa.” Irootaki owaitakaan-tziriri otomi “Kamitaantsi”. Tima iroka wairontsi Kamitaantsi, irootaki ikantziri iñaaniki iriroriiti “Samuel”.

²¹ Ikanta Elcana, yapiitajiro itonkaji nampitsiki, ari yaanakiro iina tzimatsiri owaiyani-payi yantiro okaratzi yamita-piintari ipomitziniri Pawa yatsipi-takaani.²² Ti ojati iroori Ana, tima okantakiri oimi: “Airo nojatzi naaka nookakaa-wakiriita nohotairi iintsi. Inkini naanakiri nasitakai-yaari Pawa, irasi iwiro isaiki anta airo ipiyaja.”

²³ Ari ikantanakiro oimi: “Pantiro okaratzi kamiitha-tzimo-tzimiri awiroka. Aritaki pisaikawaki pookakaa-wakiri pithotairi iintsi. Onkamintha imatiro Pawa okaratzi inintakiri yantiri.” Aritaki okantaka, ti ojati Ana. Irojatzi ikimotan-takari intsiti, ookakaakiri ithotzi othomi.²⁴ Tima aritaki ookakaakiri intsiti ithotzi, ainiro iyaanitziri irirori, aanakiri Makoryiironiki osaiki itasorintsi-pankoti Pawa. Aanaki mawa kiripiri vaca, aanaki opani pankirintsi, aajatzi iraitziri owantakari misinantzi-naki.^a ²⁵ Ikanta opomitakiri kiripiri vaca, aanakiri otomyaaniki isaikaki Elí.²⁶ Okantapaakiri Ana: “¡Jiwarí! Omapiro-tatyaa nonkantimiri. Naakataki kooya piñaaki pairani namaniri Pawa aka.^b ²⁷ Oshiki namanaki intzimi notomi, imatakinaro Pawa nokowakotakiriri.²⁸ Iriitaki nasitakai-yaariri, irasi iwatyiro yasityaari Pawa ainiro yañii aka kipatsiki.” Ari ityirowanaka ipinkatha-tanakiri Pawa.

^a 1.24 opani pankirintsi = harina, aparoni efa, irojatzi osiyarori ikantai-tziri 22 litros; iraitziri = vino. ^b 1.26 Omapiro-tatyaa = Tima añaatsi pisiri.

Aikiro ikimotatatzi Samuel

2 ¹⁸Iriima iintsi Samuel, aikiro ijatakaa-tziro yantayi-tziro inintziri Pawa. Ikithaata-piintaro yapitisamaatari karini-manki-tatsiri.^c ¹⁹Ari okanta-piintatyaa osarintsiki ontyiiniri iriniro yanini kithaarintsi, irootaki aminiriri, aririka ompoki tonkaariki otsipatari oimi antziro amita-piintari opomitziri atsipita-kaani. ²⁰Tima oshiki yamanakota-piintziri Elí yoka Elcana aajatzi Ana intasonka-wintai-tantyaariri, ikantzi yamani: “Onkamintha inkanta-kaiyaaro Pawa intzman-tyaari pasini pitomi-payi, piwaiyan-takairo piina, impoyii-tajyaarini pasitakaa-kariri Pawa.” Ikanta okaratakiro opinkatha-takiri Pawa, opiya-maitaja owankoki.

²¹Ari ikantakaakaro Pawa omotyaataji Ana. Itzimaji mawa otomi, apiti osinto. Iriima Samuel aikiro ijatatzii ikimotatzi, kamiitha ikanta isaikimo-tziri Pawa.

3 ¹⁹Aikiro ikimota-tatzii Samuel, itsipatani iwiri Pawa, ikantakaakaro omatayityaa okaratzi ikantziri Samuel. ²⁰Tima ithonkaa ikimakoi-tanakiri Samuel, iriitaki iriipiro-tatsi ikamantan-takiro inintakiri Pawa. Ikimaki maaroni Israel-iiti, tima ikimaitaki intaina iipatsitiki Dan-iti aajatzi anta Kanta-piro-jaariki. ²¹Ari yapiita-jirori Pawa iñaakaari Samuel anta Makoryiironiki, ari ikamanta-piinta-kiriri iñaani.

Inintaki Israel-iiti intzimi iriipirori iwinkathariti

8 ¹Aritaki antaripiro-tapaaki Samuel, iwakiri itomi-payi ijiwatairi ishininka-payi. ²Itarori itomi, ipaita Joel, pasini ipaita Abías. Tima jiwari inaki apitiro nampitsiki Kanta-piro-jaari. ³Titzimaita isiyakota-jiityaari asitariri, oshiki imasitha-waitaki, iniwiki-takari kiriiki, ti intampatzika-siriti.

⁴Irootaki yapatotan-takari maaroni antari-kona-payi Israel-iiti, pokajiitaki Tonkaironiitoniki iñiiri Samuel. ⁵Ikantapaakiri: “¡Jiwari! Antaripiro-tapaakimi awiroka, ti isiyako-tajyaamiro pitomi-payi. Ontzimatyii pamini iriipirori pinkathari-winta-jinani, ikimitai-tziro pasiniki nampitsi tzimatsi iriipirori iwinkathariti.” ⁶Ti onimota-nakiri Samuel ikantai-takiri yamini iriipirori pinkathari-wintan-taatsini. Yamananakiri Pawa. ⁷Ari yakakiri Pawa, ikantziri: “Pimatiro inintakotzimiri pishininka-payi. Ti awiroka imanintaiti, naaka imanintaitzi, tima ti ininti nompinkathari-wintajiri. ⁸Ti yookiro ikanta pairani namantaariri Apitantoniki, irojatzi ikantziro yantayi-tziro inintasi-yitari irirori. Ti imiraawintina, apatziro ipinkatha-waita-sitari isiyakaaro pawaniro-payi. Ari ikantzi-takamiri awiroka. ⁹Pimatiniri okaratzi ikowako-takimiri. Iro

^c 2.18 karini-manki-tatsiri = lino

kantacha, ontzimatyii pisintsi-thata-wakiri, pinkantiri: ‘¡Ari piña-mai-takyaaro tsika inkanta-paakimi pinkathari-wintimini!’ ”

¹⁰Imatakiro Samuel, ikamantakiri ishininka-payi iñaani Pawa ikowako-takiri yamini pinkathari-winta-jirini. ¹¹Ikantziri: “Iroka inkantya pinkathari-winta-jimini. Yaapaakiri pitomi-payi, intitakiri siyako-mintotsiki iyomitairi iwayirityaa, pasini inkyaa-kotanakyaari ipira-payi, iriima pasini iriitaki aamaako-wintyaarini.^d ¹²Pasini iwakiri iriipiro inkantya ijiwariti, iriitaki jiwatajirini oshiki owayiri, iriima pasini inampiri-payi inatyii. Inkaimaki pankiwai-tatsini, iyoyaayi-tajiro iwankiri, pasini witsika-tsini iwayiri-minto, pasini witsika-tsini inkasiya-kairori isiyako-minto-payi iwayiri-tantari.^e ¹³Yaanakiro aajatzi pisinto-payi yantawai-takairo, owitsika-yitiro kasanka-yitatsiri, pasini kotsiwai-tatsini, pasini amiroka-pitha-tironi iwariti. ¹⁴Ari yasitapaa-kyaa iroopirori pipatsiti, piwankiri-masi, aajatzi paapiintziri oyiinka. Impayitakiri inampiri-payi irirori.^f ¹⁵Aririka oshookanaki piwankiri yatantaitari, isintsiwinta-piintajimi pimpiri kapichiini irirori. Ari inkimintzi-tyaamiri aririka oshookanaki okaratzi pajiri pirajiri,^g ¹⁶Yasitajyaari pimpiratani-payi, sirampari aajatzi kooya. Yayiri iriipirori pipira pikyaakaa-piintziri tinari, yantawai-takairi irirori.^h ¹⁷Aririka intzimi pipira-payi, isintsiwintajimi pimpiri aparani-payi. Imatzita-jiityaami awirokaiti impira-jiityaami.ⁱ ¹⁸Airo ikisako-wintaami apaata Pawa tsikarika inkanta-paakimi iriipirori pinkathari pinintakiri, onkanta-wityaa piraawai-jiityaa.”

¹⁹Titzimaita inkimajiiti ishininka-payi Samuel ikantawi-tariri, ikantajiitzi: “Onkanta-wityaa, nonintzi intzimi iriipirori nowinkathariti. ²⁰Tima nonintatzii nosiyaari pasini-satzi atziri itzimi iwinkathariti, iriitaki jiwayitziriri iwayirita.”

²¹Ikimakiri Samuel okaratzi ikantakiri ishininka-payi. Irootaki ikamanta-kiriri irirori Pawa. ²²Ikantzi Pawa: “Pantiniri inintziri, pamini pinkathari-wintirini.” Imatakiro Samuel, ikantairi ishininka-payi: “Pimpiya-yitaji pinampiki.”

Samuel aajatzi Saúl

9 ¹Tzimatsi ishininka Benjamín-iti ipaita Cis, itomi Abiel, icharini Zeror, tomitariri Zeror ipaita Becorat, tomitariri Becorat ipaita Afía,

^d 8.11 ipira-payi = caballo   ^e 8.12 iriipiro inkantya ijiwariti = ijiwati 1,000 owayiri; inampiri-payi = ijiwati 50 iwayiriti   ^f 8.14 paapiintziri oyiinka = olivos   ^g 8.15 Ikantaitziri aka “pimpiri kapichiini”, irootaki ikantaitziri aajatzi “Payirika 10 piwankiri, yasitakya irirori aparani. Aririka payi aajatzi 10 piwankiri iraitziri, pasitakai-yaari aparani irirori.”   ^h 8.16 pipira pikyaakaa-piintziri tinari = pimorani-payi = asnos
ⁱ 8.17 pipira-payi = poishati-payi = rebaños; Aririka intzimi pipira-payi, isintsiwintajimi pimpiri aparani-payi = Aririka intzimi 10 pipira-payi, pimpajiri aparani irirori.”

itomi ishininka-payi Benjamín-iti. Yoka Cis iriipirori inatzi. ²Tzimatsi itomi, kamiitha ikanta imainaritzzi, ipaita Saúl. Ti intzimi pasini ishininka siyaarini yoka mainari, antari-tawato ikatziya tikatsi anairini. ³Okanta apaata, ipyaa-pitha-takari ipira Cis. Ikantakiri itomi: “¿Saúl! Pintsipatanakyaari ompiratani, pijati paminaatiri apira.”^j ⁴Jatanaki Saúl yaminairi ipira, yawisanakiro otzisi-masi iipatsiti Efraín-iti, ariitaka Mawaariniki, titzimaita iñaajiri ipira. Yawisanakiro Kowinchawini, ti iñiiri aajatzi anta. Ikanta ikinapajiro iipatsitiki Benjamín-iti, ti iñiiri aajatzi anta. ⁵Ariitaka Yaarato-winiki, ikantakiri impiratani: “Thami ampiyi, kimitaka oshiki okantzi-motakari asitanari iñaakiro ti ampiyaji, anaanakiro okantzi-motari ipyaaka nopira.” ⁶Yakanakiri impiratani, ikantziri: “Tzimatsi itomiyaayi Pawa aka nampitsiki, oshiki ipinkathaitziri. Okaratzi ikantziri irirori, aritaki omatakyaa. Thami añaapaintiri, iriitaki kantawa-kaini tsika ankini aminairi pipira.” ⁷Ikantzi Saúl: “Thami. Iro kantacha, ¿Paitama aanakiniriri? Athonka-kiro awariti. Tikatsi ampapaa-kiriri.”^k ⁸Ikantzi impiratani: “Tzimatsi aparoni noiriikiti. Iriitaki ampinatiriri itomiyaayi Pawa iñaakan-tairori tsika ankini.”^l ⁹(Pairani, yamitari Israel-iiti aririka ininti ijati inkampitiri Pawa, ikantzi: “Thami añiiri ñaawyataniri”, iriitaki ipaitai-tziri iroñaaka “Kamantan-tzinkari”, pairani ipaitai-tziri “ñaawyataniri”). ¹⁰Ikantzi Saúl: “Thami añiiri.” Jatanaki nampitsiki iñiiri itomiyaayi Pawa.

¹¹Ikanta itonkaa-jiitzi ijatziro nampitsiki, imonthaakaro mainaro-payi ayi nijaa, isampitawakiro, ikantziro: “¿Arima isaiki aka ñaawyataniri?” ¹²Okantajiitzi iroori: “Jii, aritaki isaiki. Pijatanaki sintsiini ari pimonthaa-kyaari ipoki irirori ikaimakaan-tziri noshininka-payi impomitiniri yatsipi-takaani karapapankoki. ¹³Aririka pariita-paakyaa nampitsiki, pamina-mina-tapaakiri, tikira ijatanaki tonkaariki karapapankoki iyaa. Tima airo iwitajiita ashininka-payi airorika yariita irirori. Iriitaki paasonki-wintirini iyaari tzimaraanta-tsiri ipomitani yatsipi-takaani, yakyootiri ikaratzi ikaimayi-takiri. Pisintsiti pijati, aritaki piñaapaakiri.” ¹⁴Aikiro itonkajiita-naki-tziini ijatiro nampitsiki. Ikanta yariitzi-matapaaka, pokanaki irirori Samuel ijati karapapankoki.

¹⁵Tima chapinki tikira yariityaata Saúl, maakotaki aparoni tsitiniri, iñaakakari Pawa yoka Samuel, ikantakiri: ¹⁶“Onkitaitita-manaji inkimita-kyaari ikaratakira iroñaaka ooryaatsiri, ari nontyaantimiri aparoni ishininka Benjamín-iti, iriitaki pisai-patzii-totiri inkini ijiwatairi pishininka-payi nasitari naaka. Iriitaki ookakaa-winta-jimini imaimani-yitzimi Kinawai-taniriiti. Tima antaaro nonisironka-takari, ariitako-takana ikaminthaa-waitzi ikimaatsi-takaitari.” ¹⁷Ikanta iñaawakiri Samuel yariita-paaka Saúl, yapiita-nakiri Pawa, ikantziri:

^j 9.3 ipira = mora = asna   ^k 9.7 awariti = pan   ^l 9.8 aparoni noiriikiti = 1/4 un siclo

“Yoka pishininka pokaintsiri, iriitaki nokanta-kimiri chapinki. Iriitaki pinkathari-winta-jirini pishininka-payi nasitari naaka.” ¹⁸Ariitapaaka Saúl nampitsiki, ipokasi-tapaakiri okaakiini Samuel, ikantziri: “¡Jiwarí! ¿Tsikama osaiki iwanko ñaawyataniri?” ¹⁹Yakanaki Samuel, ikantzi: “Naakataki ñaawyataniri, pimpoki tonkaariki pakyootina. Onkitaitita-manaji nonkantimiro okaratzí pinintziri pisampi-tinari, pijatzimai-tajyaa pinampiki. ²⁰Tima ñiitajiri pipira pyaawitain-chari, tikatsi impaita-matsityaa onkantzi-motan-tyaamiri. Tzimatsi ninta-piro-tachari ayimatziriri ashininka-payi Israel-iiti. ¿Tzimatsima pishininka okaakiini ininta-piroi-tziri? Awirokatakí.” ²¹Ikantzi Saúl: “¿Paitama pikantan-tanari? Naakama-chiini ishininka Benjamín-iti, tima ti noshiki-jiiti. Yanaakina ishikijiitzi pasini Israel-iiti. Iri owatsipiro noshininka okaakiini naaka, ti niriipiro-jiiti ti isiyaari pasini-payi Benjamín-iti.”

²²Ikantzi Samuel: “Thami ankyii inthomponta.” Yaanakiri yapatojiita ikaratzí 30 atziri, itsipata-nakari impiratani. Imisaika-paakiri iwapiinta iriipirori ariitzinkari. ²³Ikantapaakiri Samuel kotsita-tsiri: “Pamakinari wathatsi nokanta-kimiri piinasi-tyaari.” ²⁴Akotanaki kotsiwai-tatsiri, yaakiro ipori wathatsi irasi Saúl. Ikantzi Samuel: “Yoka nowapithaan-takimiri, piyaari. Iriitaki nowakimiri awiroka, itsipatana yakyootana ashininka-payi saikatsiri aka.” Imatakiro Saúl, yakyoo-takiri Samuel.

²⁵Ikanta yoirinkajaro otaapikii nampitsi, ikinkitha-waita-kaakiri Samuel yoka Saúl pankotsi-pankaaki. ²⁶Ikanta okitaitita-manaji, ikaimajiri Samuel yoka Saúl anta pankotsi-pankaaki, ikantairi: “Pisaakiti, pawishi tsika pisiritaro.” Piriintanaka Saúl. Aniitanaki itsipata-nakari Samuel. ²⁷Ikanta yoirinka-jiitaka, iwiraaka othapiki nampitsi, ikantakiri Samuel yoka Saúl: “Pintyaantiri pimpiratani ijiwati, pinkatziyawaki kapichiini, nonkaman-timiro okaratzí ikantakinari Pawa.”

Isaipatzii-toitziri Saúl

10 ¹Ari yaakotakiri Samuel yiinkantsi, isaipatzii-totakiri Saúl, inintaa-takiri, ikantziri: “Iriitaki Pawa saipatzii-totzimi, ñaakan-tatziimi awirokatakí iyosiitaki pimpinkathari-wintajiri ashininka-payi yasitari irirori.”

¹⁷Okanta apaata, ikaimakaan-takiri Samuel maaroni ishininka-payi, impinkathatiri Pawa Aminaironiki. ¹⁸Ari ikamantakiri, ikantziri: “¡Ashininká! Pinkimi ikantzi Pawa, Iwawani Israel: ‘Naaka amajimi pisaika-witaka Apitantoniki, nookakaa-wintajimi impira-waitami Apitantoni-satzi, nookakaa-wintajimi aajatzi inintawita pasini pinkathari-payi jiwatziriri ishininka-payi iwayiri-waityaami. ¹⁹Iro kantacha, ti pimiraawintajiri Piwawani owawisaa-kotajimiri okantzimo-siri-waitami, pasinonkaa-waitaka aajatzi. Pikanta-jiitaki: “Nonintzi paminina iriipirori pinkathari-winta-jinani.” Pimatiro pijajiiti iroñaaka pimpinkatha-tairi

Pawa, maaroni jiwari-payi aajatzi pikarajitzi pishininkata-wakaa-jiita.’ ”
²⁰Ikanta yapatotakiri Samuel maaroni ikaratzi ishininkata-wakaa-jiita, ikimita-kaantakaro iñaariwintyaarimi. Ari iñaakiro iriitaki ishininkapayi Benjamín-iti inintakai-takiri. ²¹Ikanta ipokajii-tapaaki okaakiini ishininkapayi Benjamín-iti, yapiitakiro ikimitaakiro inkaaranki, iñaatzii iriitaki inintakaitaki ishininkaiti Matri. Ari yapiitakiro, iñaatzii iriitaki Saúl, itomi Cis, inintakai-takiri. Ari yamina-mina-witai-takari tsika-rika isaiki, ti iñiitiri. ²²Yapiitakiro ikowakoi-tziri Pawa, ikantziri: “¿Tikirama impoki naminakiri?” ’ Ikantzi Pawa: “Pamina-minatiri tsika iwaarantaita, ari isaiki imanaka.” ²³Ari ijajiitanaki, yamaitakiri imanawitaka, ikatziyakiri ipiyojiitaka ishininkapayi, katziya-tawato-tapaaka, ishimpaki iwiraa-matsi-yitari pasini-payi ishininka. ²⁴Ikantanakiri Samuel maaroni ishininka piyotain-chari: “¿Piñaakiri inintakiri Pawa impinkathari-wintimi? Tikatsi pasini ashininka kimityaarini yoka.” Ari ikantajitzi ishininka: “¡Inkamintha osamaniti impinkathari-wintanti!”

Iwayiri-taitari Kinawai-taniriiti

13 ¹Antaripirotaki Saúl yitanta-nakarori ipinkathari-wintziri ishininkapayi. Okanta awisanaki apiti osarintsi ipinkatharitzii, ²iyosiitaki 3,000 ishininkapayi iyomitairi iwayirityaa. Yookanaki 2,000 intsipa-tyaari Pitakaariniki otsipa-nampitari Pawapankoni. Ityaantaki 1,000 intsipa-tyaari Jonatán Otzisiwiniki iipatsitiki Benjamín-iti. Iriima pasini ishininkapayi, yoipyaaajiri Saúl ijayitaji iwanko-thaantiki. ³Ikanta irirori Jonatán, yapirotakiri iwayiritari Kinawai-taniriiti panko-thaanti-tachari omitzithaki otzisi. Ikimajitaki ishininka Kinawai-taniriiti. Irootaki ikantan-takari Saúl intyootaiti iyotantyaari maaroni ishininkapayi, ikantakiri: “¡Pinkimi noshininkaiti Heber-iiti!” ⁴Ikanta iyotaki Israel-iiti yapirotakiri Saúl iwayiritari Kinawai-taniriiti, ikantajitzi: “Yapirotakiri Saúl iwayiritari Kinawai-taniriiti panko-thaanti-tachari omitzithaki otzisi.” Irootaki ikisanta-nakari Kinawai-taniriiti, tima kisaniinta iwanakiri Israel-iiti. Irootaki yapatotan-takariri Saúl maaroni ishininka Pinaironchaariniki ⁵Imatakiro aajatzi Kinawai-taniriiti, yapatojiitaka iwayiri-tyaari Israel-iiti. Tzimatsi 30,000 isiyako-minto, 6,000 kyaakota-kariri ipira-payi, itsipatakari iwayiritari-payi kinatsiri osaawiki, isiyakaro oshikitzi impaniki. Ikanta itonkaa-jiitaki Pitakaariniki iwatzika-yitapajiro iwanko-thaanti ikyaa-piintzi ooryaatsiri tsika yaminakoi-tapajiro Kaaripiropankoniki.^m ⁶Ikanta iñaakiro Israel-iiti ikowiinka-takotanaki, inintatzii Kinawai-taniriiti iwayiri-tyaari. Irootaki imananta-jiita-nakari Israel-iiti impirita-moroki, sirantaa-tapiki, otinkanaaki aajatzi owaanka-naata nijaa. ⁷Tzimatsi Heber-iiti siyayitain-chari intatzikiro Owaryiinkaariniki, ikinaki iipatsitiki Gad-iti irojatzi Wakaniki. Iriima Saúl irojatzi isaiki Pinaironchaariniki, tima

tharowa ikantajiitaka iwayiriti ikaratzi tsipata-kariri. ⁸Tima okaratzi 7 kitaitiri yooyawintziri Saúl yariityaa Samuel, tima ari okaratzi kitaitiri yookotakiri Samuel yariitan-tyaari Pinaironchaariniki. Titzimaita yariityaa, irootaki ijatanta-yitanaari ishininka-payi. ⁹Ari ikantzi Saúl: “Pamakinari pasitakaariri Pawa ampomitiniri Pawa yaapatyaan-tairi akaaripirotaki.” Iriitaki Saúl kachaaryiin-katakaa-kiriri ipomitziri. ¹⁰Iro ithonka-kitziiri Saúl ipomitziri ipira, iñaatziiri Samuel ipokaki awotsiki. Jatanaki Saúl imonthaa-wakyaari. ¹¹Ikantapaakiri Samuel: “¿Paita pipomitan-tariri awiroka?” Ikantzi Saúl: “Iro nopomitan-tariri noñaakiri ashininka-payi ijayitaji, ti pariityaa awiroka pikanta-witaka. Tima apatojiitakaa irirori Kinawai-taniriiti anta Pitakaa-riniki. ¹²Nosiyakaantzi ari impokaki Kinawai-taniriiti iwayiri-tyaana Pinaironchaariniki, irootaki nopomitan-takariri. Tima ti nitakaa-wakyaari Pawa. ¹³Ikantzi Samuel: “¿Pisinki-wintatyaa pantanta-karori! Ari pinkimisantiromi ikantakaan-tziri Pawa, ari pasi piwiromi pimpinkathari-wintiri ashininka-payi. ¹⁴Airotzimaita piñiuro iroñaaka osamaniti pimpinkathariti. Aritaki yaminaji Pawa pasini inimotakiri irirori, iriitaki iwajiri ijwatairi yasitari. Tima pipiyatha-takari awiroka ikantawi-takamiri.”

Ipiyathataka Saúl

15 ¹Okanta apaata ikantajiri Samuel jiwari Saúl: “Pairani, ityaantakina Pawa nosai-patzii-totimi pimpinkathari-wintiri ashininka-payi. Tima, ontzimatyii pinkimiro iroñaaka iñaani Pawa. ²Iroka ikantzi Ñaapirori Pawa: ‘Ari nowasankitaakiri Otinkanaawini-satzi imaimani-takiri Israel-iiti isitowan-taari Apitantoniki.’ ³Pijati awiroka, piwayiri-tyaari Otinkanaawini-satzi, papirotiro okaratzi tzimimo-tziriri, airo pinisironkatari. Pinthonkiri piwiri, sirampari, kooya, iintsi, aajatzi owakira tzimatsiri. Pimatanakiri ipira-payi, ikyaakoitari-payi, maaroni.”ⁿ ⁴Ikaimakaan-takiri Saúl maaroni ishininka-payi. Yapatojiitaka Pirataariniki. Ikaratzi 200,000 owayiri apatotain-chari. Tima tzimatsi 10,000 ishininka-payi Judá-iti. ⁵Jatanaki Saúl iipatsitiki Otinkanaawini, itzimasi-tapaakiri anta otinkanaaki. ⁶Ikamantakiri Saúl Asiropakoriiti, ikantziri: “Pisitowi, airo pitsipatari Otinkanaawini-satzi, notsipataimiri = kari napirotiri. Tima awiroka nisironka-takari pairani noshininka-payi isitowan-taari Apitantoniki.” Imatakiro Asiropakoriiti, ti intsipa-tanajyaari Otinkanaawini-satzi. ⁷Imatakiro Saúl iwayiritari Otinkanaawini-satzi, yitanakari Tapotaa-riniki irojatzitzi Tantotsiwini, saikatsiri tsika yaminakoi-tziro Apitantoni isitowa-piintzi ooryaatsiri. ⁸Yairikakiri Agag iwinkathariti Otinkanaawini-satzi. Ithonka iwisakiri

^m 13.5 ipira-payi = caballo   ⁿ 15.3 ipira-payi = vacas, ovejas; ikyaakoitari-payi = camellos, asnos

maaroni ishininka-payi. ⁹Okanta itsipatakari Saúl maaroni ishininka-payi, inisironka-takari Agag, ti iwiri. Ari ikimitaakiri wathayi-tatsiri ipirayitari, ti iwamairi. Aajatzi maaroni okaratzi pinayita-chari iwaararo. Apatziro yapirotakiro kaari apantyaaroni kaari pinatachani.^o

¹⁰Ari iñaanatajiri Pawa Samuel, ikantairi: ¹¹“Oshiki okantzi-motakana nopinkathari-takaakiri Saúl, oshiki ipiyathataka, ti yantiro nokantziriri.” Antaro okantzi-motanakari Samuel, yaakowintakaro tsitini-paiti yamaniri Pawa. ¹²Okanta okitaitita-mani, ananinkanaka Samuel imonthai-yaari Saúl. Ikamantai-takiri Samuel, ikantai-tziri: “Ijatzzii Saúl Owaantsii-toniki. Tima ikatziya-paintzi mapithantha tsika isankina-takiro okaratzi yantayi-takiri yoka ñaapirori. Aritaki awisanaki, oirinkaja anta Pinaironchaariniki.” ¹³Ari ijatanaki Samuel tsika isaikaki Saúl. Ikanta iñaawakiri Saúl ipokaki Samuel, ikantawakiri: “Onkamintha intasonka-wintimi Pawa, tima nomonkaratkiro naaka ikantakinari.” ¹⁴Ikantzi Samuel: “¿Paita asitariri ipira nokimiri ikaimi?” ¹⁵Ikantzi Saúl: “Iriitaki namakiri ipira-payi Otinkanaawini-satzi. Tima iriitaki onimota-kiriri ashininka-payi iriipirori ipirayi-takari, iriitaki ampomiti-niriri Piwawani. Iriima pasini-payi napirotakiri.” ¹⁶Ikantzi Samuel: “¿Pimairi-tawaki! Pinkimi nonkamantimi ikantakinari tsitiniriki Pawa.” Ikantzi Saúl: “Pinkantinaro.”

¹⁷Ikantanaki Samuel: “Pisiyakaantzi awiroka ti ampantyaami. ¿Tima pijiwatiri ashininka-payi Israel-iiti? ¿Tima isaipatzii-totimi Pawa pimpinkathari-wintairi? ¹⁸¿Kaarima Pawa ontyaantakimi, ikantakimi: ‘Pijati, papirotiri kaari-piroriiti Otinkanaawini-satzi. Pimapirotiri piwayiri-tyaari pinthonkiri piwamairi.’? ¹⁹¿Paitama pipiyatha-tanta-rori ikantzimiri Pawa? ¿Paitama paantarori yasitari piwayiritani? Kaari-piro pikanta iñaakimi Pawa.” ²⁰Ari yakanaki Saúl ikantanaki: “Nantakiro ikantakinari Pawa, nomatakiro okaratzi inintakaanari, namakiri Agag, iwinkathariti Otinkanaawini-satzi, napirotakiri nowamaakiri ishininka-payi nampitarori anta. ²¹Apatziro-machii yamaki owayiri-payi iriipirori ipirayitari inkarati apirotirimi. Yamakiri Pinaironchaariniki, iriitaki ampomiti-niriri Piwawani.” ²²Ikantzi Samuel:

“¿Tima inintziro Pawa inkimisantaitiri ikantayi-tziri?
¿Iriima ininta-pirotzi ipomitai-tziniri yatsipi-takaani, iriima ininta-pirotzi onkatziyainkati iyachaarinka ipomitai-tziniriri?
Irootaki kowa-piro-tacha inkimisantaitiri, airo ipiyatha-taitari,
Irootaki anairori okaratzi ipomitai-tziniriri, anairo iyiinka
ipiraitari-payi.

²³ Kaari-pirori ikanta piyathari, isiyawai-takari ñaawyatan-taniri.
Kowiinka ikanta pinkatha-waitziriri pawaniro, isiyawai-takari kaari
aamawinta-chani.

^o 15.9,14,15,21 ipirayitari = ovejas, ganado

Ari pikantakari awiroka, piwashaantakiro iñaani Pawa,
 Ari iwashaantakimi irirori, aritaki okarata-paaki pimpinkatharitaki.”
 24 Ari yapiitziro ikantzi Saúl:

“¡Ñaamisa! Nokaaripirotaki. Nopiyatha-takaro ikantakaan-tziri
 Pawa, aajatzi nokimitaakimi awiroka. Nantasi-takaniri ikowako-
 takinari ashininka-payi, oshiki notharowan-takari. Paripiro-tajina
 nokaaripirotaki. 25 Pintsipa-tajyaana, nonintzi nompiya-sitajiri
 Pawa nompinkatha-tajiri.” 26 Ikantzi Samuel: “Airo nayimi, tima
 pipiyatha-takaro ikantawi-takamiri Pawa. Tima piwashaantakiro
 iñaani. Aritaki iwashaantajimi irirori, airo piñiuro pimpinkathari-
 wintairi ashininka-payi.” 27 Iro impiyan-tanjaarimi Samuel,
 akotanaki Saúl yairika-kotawakiri opatziki iithaari, isaraa-kotakiri.
 28 Ari ikantanaki Samuel: “Pikimitaakina naaka pimanka-ryaako-
 takina, ari inkimitai-tiriri pishininka-payi pipinkathari-wintziri,
 onkimiwai-tajyaaro imankaryii-tajirimi. Yaapitha-tajimiri
 impajiri pasini pishininka, iriipirori inatzii irirori, yanaimi
 awiroka. 29 Tima yoka Waniinka-tachari Awawani arokaiti Israel-
 iiti, ti inthaiya-nityaa, ti iyotiro iwashaanta-waiti, tima kaari
 atziri iwashaantan-tyaari.” 30 Ari yapiita-nakiro Saúl, ikantzi:
 “Omapiro-tatyaa nokaaripirotaki. Nonintzi pintsipa-tajyaana
 ampinkatha-tajiri Piwinkathariti Pawa. Nonintzi aajatzi inñiimi
 antari-kona-payi ashininka, inñiimi aajatzi maaroni ashininka-payi
 pimpinkathata-kayinari Piwinkathariti Pawa.” 31 Ari yapiitajiro
 Samuel itsipata-naari Saúl, jataki ipinkatha-tziri Pawa.

32 Ari ikantzi Samuel: “Pamakinari Agag, iwinkathariti Otinkanaawini-
 satzi.” Kimosiri ipokaki Agag isaikaki Samuel, ikantapaakiri: “¿Tima
 awisako-tajina inintaitzi iwaitina?” 33 Ikantzi Samuel: “Tima oshiki
 iwamaitakiro owaiyani noshininka-payi iroka piwisa-minto, ari onkanta-
 ज्याari aajatzi asitamiri airo oñaajiri owaiyani.” Ichikakiri Samuel
 pinkathari Agag Pinaironchaariniki. Tima ithonka ichikapithairikitakiri
 iwathaki, imatakiro okaratzi ikantakiriri Pawa.

34 Irojatzii ikinanta-nakari Samuel anta Tonkaironiitoniki. Iriima Saúl
 tonkaanaki iwankoki Otsiziwini. 35 Tima ti yapiitajiro Samuel inñiiri
 Saúl. Oshiki yiraako-waitakari. Oshiki okantzi-motakari Pawa isiniwi-
 takari Saúl impinkathari-wintiri Israel-iiti.

Isaipatzii-totziri David

16 1 Ari yapiitajiro Pawa ikantairi Samuel: “¿Tsika-paiti pishiki
 piraakotari Saúl? Ti noninti naaka impinkathari-wintairi
 pishininka-payi. Paanaki yiinkantsi pichiinaki-tsitiki, piyaata-sitiri Isaf
 nampitarori Tantapankoniki, iriitaki noyosii-takiri itomi impinkathariti.”
 2 Ikantzi Samuel: “¿Tsika nonkinika nojatan-tyaari isaiki irirori? Aririka

iyotaki Saúl, aritaki iwakina.” Ikantzi Pawa: “Paanaki kiripiri vaca, pinkanta-paakiri: ‘Nopokatzi nompomi-tiniri natsipi-takaani Pawa.’³ Pinkaimamai-tyaari Isaí pintsipa-tyaari pimpomitiri patsipi-takaani vaca, naaka kantimini paita-rika pantiri. Naaka kantimini itzimi-rika nonintziri pisai-patzii-totiri impinkathari-tantyaari.”⁴ Imatakiro Samuel ikantakiriri Pawa. Ikanta yariitaka Tantapankoniki, imonthaa-wakari jiwari-payi. Titzimaita yatzirin-tawakyaari, itharonkan-kiini isampitakiri, ikantziri: “¿Kamiithama pipoki pariitana?”⁵ Ikantzi Samuel: “Ari okanta. Nopokatzi nompomi-tiniri Pawa natsipi-takaani. Piwitsika-sirityaa awiroka. Thami ampomitiri atsipita-kaani.” Imatakiro Samuel iwitsika-siri-takaari Isaí, aajatzi ikimitaakiri itomi-payi, itsipatakari ipomitziniri Pawa yatsipi-takaani.

⁶ Ikanta ipokajiitaki itomi-payi Isaí, imonthaakari Samuel itarori itomi Isaí paitachari Eliab, ikanta-siri-tanaki: “Jiirinta inintakiri Pawa nosai-patzii-totiri.”⁷ Ikantzi Pawa: “¿Samuel! Airo iwapyii-motasitami tsika ikantawaita iwathaki, ikara-tawatotzi ikatziya, ti nonintiri naaka. Tima ti naminiri yaminiri atziri-payi. Tima apatziro yaminiro atziri-payi okaratzi iñaaytziri. Irooma naaka apatziro naminiri isiriki.”⁸ Ari ikaimakiri Isaí pasini itomi paitachari Abinadab iñaawakiri Samuel. Ikantzi Samuel: “Ti inintiri Pawa.”⁹ Yamaki Isaí pasini itomi paitachari Sama. Ikantzi Samuel: “Ti inintiri aajatzi Pawa yoka.”¹⁰ Tima ikaratzi 7 itomi Isaí yamawitakari iñiiri Samuel, ikantzi Samuel: “¿Isaí! Ti inintiri Pawa yokapayi pitomi.”¹¹ Isampitakiri Samuel ikantziri Isaí: “¿Arima ikaratzi pitomi?” Ikantzi Isaí: “Ainiro aparoni iyaapitsi, ijatatzii yaminiri nopira.” Ikantzi Samuel: “Pinkaima-kaantiri, airo awita irojatzi yariitan-takya irirori aka.”¹² Ityaantaki kaimirini. Pokaki iñiiri Samuel. Iñaatziiri kamiitha ikiraa-porotzi, kamiitha ikantaka irooki, kamiithaa-niki ikantaka maaroni. Iñaana-siri-tanakiri Pawa Samuel, ikantziri: “Iriitaki pisai-patzii-totiri yoka.”¹³ Ari yaakotakiri Samuel yiinkantsi, ithonka iñaakiri iririntzi-payi isaipatzii-toitakiri. Aripaiti isaika-siri-tanta-nakari Itasorinka Pawa David. Ikanta ithonka-kiro Samuel isaipatzii-totakiri David, jataji inampiki Tonkaironiitoniki.

Saúl inampinatari David

¹⁴ Titzimaita isaika-siri-tanta-najyaari itasorinka Pawa yoka Saúl. Ikantakaa-nakaro Pawa ikamaari-siriti Saúl. ¹⁵ Ikantawi-takari impiratani Saúl: “Pawa kantakaakaro pikamaari-siri-tantakari. ¹⁶ Tima naaka pimpiratani, pintyaantina namini yotzirori ipiyompi-waitzi. Aririka pinkamaari-siri-waiti, pinkantiri impiyompi-wintimi, aritaki pawisako-siritaji.” ¹⁷ Ari ikantziri Saúl impiratani: “Pamini awiroka yotzirori, aririka piñaaki pamakinari.” ¹⁸ Ikantzi pasini impiratani: “Noñiiri naaka

P 16.11 nopira = oisha = oveja

itomi Isaí poñaachari Tantapankoniki, iyotziro irirori ipiyompitzi, ñaapirori ikanta, sintsiri, iriipirori owayiri, yotaniri, kamiithaa-niki atziri, itasonka-wintziri Pawa. ¹⁹Ityaantaki Saúl kamantirini Isaí, inkantiri: “Pintyaantinari pitomi David, aamaako-wintariri pipira-payi.”¹⁹ ²⁰Imatakiro Isaí, yaaki ikyaakoitari ikyaakaakiri oshiki yatantaitari, aajatzi iraitziri, wathatsi. Ipawakiri David yaanakiniri Saúl.^r ²¹Jataki David iñiiri Saúl, yaawakiri impira-tyaari. Oshiki itakotakari Saúl yoka David. Tima onimotakiri Saúl, inkimita-kaantiri inampiri yoka David. ²²Ityaantaji Saúl ñaantsi inkaman-taitiri Isaí, ikantaki: “Nonintzi intsipa-tyaana pitomi David aka, oshiki inimotakina.” ²³Tima aririka ompokimo-tapajiri Saúl ikamaari-siri-waitzi, ipiyompi-wintziri David. Aririka inkimiro ipiyompi-waitzi, awishimo-tziri Saúl ikamaari-siri-waitzi, tharowinta ikanta ikimiri David.

David aajatzi antaripinthakii

17 ¹Okanta apaata yapatotakiri iwayiriti Kinawai-taniriiti, ipiyojiitaka Incha-jaariki iipatsitiki Judá-iti. Iwanko-thaanti-jiitaka omontitakaro Kiyaronchaari saikatsiri Santzikoitoniki. ²Imatakiro Saúl yapatotakiri irirori ishininka-payi, iwanko-thaanti-jiitaka otaapiki Pasotzii-toniki, owithainka ikantajiitaka iwayiri-tyaari Kinawai-taniriiti. ³Tima tonkaariki otzisi isaikajiitaki Kinawai-taniriiti. Imatzitakaro aajatzi irirori Israel-iiti saikaki intatzikiro pasiniki otzisi imontita-kotakari. ⁴Ari isitowiri iwanko-thaanti-yitaka Kinawai-taniriiti aparoni owayiri ñaapirori ipaitai-tziri Goliat poñaachari Inchatonaariki, antari-pinthakii ikatziya.^s

⁸Katziya-paaka Goliat, ikaimako-takiri ipiyojiitaka intatzikiro iwayiriti Israel-iiti, ikantziri: “¿Paitama piwithain-kasitari piwayiri-tyaari? Aparoni nokanta naaka Kinawai-taniri, irooma awiroka oshiki pikarajiitzi impiratani Saúl. Nonintzi pamini aparoni pikarajiitzi, impoki iwayiri-tyaana. ⁹Aririka imatakina iwayiri-tyaana, awirokaiti ompirata-jyaanani naakaiti. Irooma naaka-rika matakimini, awirokaiti nompira-tajyaa, nantawai-takaa-yitajimi.” ¹⁰Aikiro ikantana-kitzii Kinawai-taniri: “Nopokatzi nonthainka-mawaitimi Israel-iiti. ¡Pintyaanti aparoni pishininka iwayiri-tyaana!” ¹¹Tima ikimaki Saúl aajatzi maaroni ishininka-payi ikantakiri Kinawai-taniri. Ontsinka-siryaa-nakiri, antaro itharowan-tajii-tanakari.

¹²Tima yoka David itomi inatzii Isaí poñaachari Tantapankoniki saikatsiri Posinipathaniki iipatsitiki Judá-iti. Irojatzii ijiwariwita Saúl,

---

¶ 16.19 pipira-payi = oisha-payi = ovejas   ¶ 16.20 ikyaakoitani = asno; yatantaitari = pan; imiritaitari = vino; wathatsi = cabrito   § 17.4 antari-pinthakii = santha-tonkinaa, okaratzii 6 konakintsi aajatzi aparoni akotsi iwiraa ijinokitzi ikatziya = 3 metro

antari-kona-tapaaki irirori Isaí. Tzimatsi 8 itomi yoka Isaí. ¹³Aritaki isaikajitzi aajatzi mawa itomi Isaí iyaatiri Saúl iwayirityaa. Iroka iwairopayi ikaratzi pokaintsiri: Eliab itarori itzimi. Pasini ipaita Abinadab. Pasini ipaita Sama. ¹⁴Iriima David iyaapitsi inatzii. Ari ipokajii-tziri yantariti-payi itomi Isaí iyaatakiri Saúl. ¹⁵Ari ijawita-painta irirori David, aajatzi ipiyaaro. Tima iro ipiyantaari David yaamaakowi-tapajyaari ipira iriri anta Tantapankoniki.

¹⁶Tima oshiki ipiya-piyataka Kinawai-taniri iñaasirinkiri Israel-iiti, ipoki kapichikitaiti aajatzi tsitinii-tiini. Ari yasi iwakiro ipiya-piyata, okarataki 40 kitaitiri ipiya-piyataka.

¹⁷Okanta apaata ikantakiri Isaí yoka David: “¡Notomí! Pijati isaiki pirintzi-payi, paanakiniri posari pankirintsi-pani, aajatzi 10 yatantaitari. Sintziini paanakiniri isaikajitzi pirintzi-payi.” ¹⁸Paanakiniri jiwatziriri owayiri inkarati 10 ikiso-pithatzi oyaaki othomi vaca. Nonintzi piñaajatiri tsika-rika ikanta pirintzi. Pamajina yasitari irirori, iro noyotan-tyaari tikatsi awishimo-tirini pirintzi.”

¹⁹Irojatzii isaikaki Saúl otaapiki Pasotziitoniki itsipatakari iririntzi-payi David aajatzi maaroni ishininka-payi iwayiritari Kinawai-taniriiti. ²⁰Ari yananinkanaka David, yookanakiri ipira-payi yaamaako-wintyaari pasini atziri. Jataki irirori yaanakiro okaratzii ikantakiriri iriri. Ikanta yariita-paaka David iwanko-thaanti-jitaka, ari imonthaa-paakari ijati iwithai-nkajitaa. Ikaimajii-tatzii ijajitzi intharowintan-tyaari pasini ikarajitaki. ²¹Taromaaka irirori Kinawai-taniriiti intatzikiro, imontita-kotakari Israel-iiti. ²²Tima ipanakiri David aamaako-winta-rori owayiri-mintotsi okaratzii yamakiri. Ti ishintanaki, osatika-paaka itaromaa-jitaka. Iwithata-paakari iririntzi. ²³Ikinkithawai-minthaitzi, sitowanaki Kinawai-taniri Inchatonaarini-satzi paitachari Goliat. Yapiita-pajiro ikaimi ikimita-piintziro, ithainka-waitziri Israel-iiti. Ikimaki David ikantakiri.

²⁴Ari isiyajii-tanaka maaroni Israel-iiti iñaawakiri ipokaki. Tima ayimatakiri itharonka. ²⁵Ikantajitzi: “¿Piñaakiri pokaintsiri? ¡Ipokatzi inthainka-matai arokaiti! Tzimatsi-rika matakirini iwamairi, oshiki awaararontsi impiriri ajiwariti, impiri aajatzi irisinto iinantaaro. Ikantzitaka aajatzi ajiwariti: ‘Itzimi-rika wamaakirini, ari okarata-paaki isintsiwintziri pinkathari intyaantiniri kiriiki, aajatzi ishininka okaakiini ikaratzi inampijitaro inampiitiki iwaisatzitini, ari okarata-paaki impinawintyaa.’” ²⁶Ari isampita-nakiri David itsipatakari ikatziya, ikantziri: “¿Omapiroma impaitiriri wamairini yoka Kinawai-taniri, aririka impyaajyaa thainkama-waitairi? ¿Tsikama ipaimatsitaka yoka kaari-pirori Kinawai-taniri inthainka-matan-tyaariri iwayiriti Pawa

^t 17.17 posari pankirintsi-pani = aparoni efa = 22 litro; yatantaitari = pan

^u 17.20 ipira = oveja

Añaanita-tsiri?”^v 27 Yakajii-tanaki ishininka-payi, irootaki yapii-yapii-takiri okaratzi ikanta-wakaa-jiitari, ikantzi: “Irootaki impaitiriri atziri wamairini Goliat.” 28 Ikimaki Eliab yantariti David ikantziri ishininka-payi, ikisanakiri David, ikantanakiri: “¿Paitama pipokantari awiroka aka? ¿Paitama pookanakiri aminirini pipira-matsiti anta otzisi-masiki? Noyotzimi tsika pikanta awiroka opaita pikinkithasiritari, pinintasita piñiiri owayiri-tachari.” 29 Akanaki David, ikantziri: “¿Paitama nantakiri? Apatziro noñaawai-matsitaki. 30 Ipiya-pitha-tanakari iririntzi, isampitakiri pasini. Irojatzzi ikantzi-tariri ikantai-takiriri inkaaranki.

31 Ikanta ikimaitakiri ikantakiri David, ikamantai-takiri Saúl. Ikaimakaan-takiri irirori. 32 Ikinkitha-waita-kaakiri David jiwari Saúl, ikantziri: “¡Jiwari! Airo atharowan-tawaitari yonta. Naaka pimpiratani jatasitirini, aritaki nowayiri-takyaari Kinawai-taniri.” 33 Ikantzi Saúl: “¡David! Airo okantzi pijati apaniroini piwayiri-tyaari yonta Kinawai-taniri, tikira pantari-piro-tita. Yitzitakaro pairani irirori iwayirita ainiro imainari-tapaaki.” 34 Ikantzi David: “Pimpiratani nonatzi, aamaako-tariri ipira-payi asitanari. Ipokawita kashikari, maini, yatsika-witari aponi tsika ipiyojiita ipiraitari. 35 Ikanta nopatzima-takota-nakiri, naapitha-tawajiri ipaantiki. Inintzi yatsikinami naaka, nairikakiri itapinomaki, noposakiri. Kamanaki. 36 Inkanta-wityaa iriirika kashikari, maini, aritaki nowamaakiri. Ari nonkantzi-takyaari yonta’ kaari-pirori Kinawai-taniri. Tima oshiki ithainka-mawai-takiri iwayiriti Pawa Añaanita-tsiri. 37 Aikiro ikantatzii David: “Iriitaki Pawa ookakaawinta-kinari inkisawaraan-tyaanaromi irako-pako kashikari, inkisaraan-tyaanaromi irako-pako maini. Aritaki yookakaa-wintakina aajatzi inintawityaa inkisaraan-tyaanaromi irako-pako yoka Kinawai-taniri.” Ari ikantanaki Saúl: “Pijati, onkamintha yookakaa-wintimi Pawa.” 38 Ikantakaantaki Saúl yamaitakiro kithaarintsi inkithaa-takai-tyaari David. Yamathai-taitiri iwitsikai-tziro asiro kitirita-tsiri, inkyaanta-kayi-tyaari kisotaki-tatsiri iniiki.^w 39 Ikithaa-takowi-takaro David ithatzinka-minto, iñaanta-witakaro yaniiti. Tima ti imata-piintiro inkithaa-tyaaro. Ikantanakiri Saúl: “Ti onkanti naniita-kayiro, ti namityaaro.” Isapokajiro maaroni. 40 Yaanakiro ikotzikiiri, iyoyaanaki 5 kamiithakiri mapiki piyotachari nijaatinkaki, ititanakiro itharatiki. Yairikakiro iwaraka-thati, ijatasi-tanakiri Kinawai-taniri.

41 Nosikaka irirori Kinawai-taniri imonthai-yaari David. Iriitaki jiwatatsi impiratani. 42 Ikanta yaminaki Kinawai-taniri iñaatziiri ipokaki David, ithainka-wakiri. Tima awankari ikanta iñaakiri, kiraa-poro ikantaka, kamiithaa-nikitaki. 43 Ari ipairyaa-nakiri Kinawai-taniri iwawa-niroti, ikamaari-tanakiri David, ikantawakiri: “¿Naakama otsitzi

^v 17.26,36 kaari-pirori = kaari totamisi-taani-tachani   ^w 17.38 asiro kitirita-tsiri = bronce

pamasi-tantanari inchaki?”⁴⁴ Aikiro ikantana-kitzii Kinawai-taniri: “¡Pimpoki. Iroñaaka iyaami tziiso, aajatzi katsikaniri antami-wiri!”⁴⁵ Yakanaki David, ikantziri: “Pamasi-takina awiroka piwisa-minto, pichakopiti aajatzi pithatzinka-minto. Irooma naaka nopoki nawintaari Pawa Ñaapirori, owayiri-takaariri Israel-iiti. Pithainka-piintakiri.”⁴⁶ Tima isinitakimi iroñaaka Pawa noitsinampaimi, aritaki nowisakimi. Tima maaroni piwayiriti ari iwajyaari tziiso, iwajyaari aajatzi katsikaniri antami-wiri. Aritaki iyotaki maaroni nampitarori kipatsiki tzimatsi Iwawani Israel-iiti.⁴⁷ Ari iyoti ikaratzi piyotain-chari aka ti apatziro iwawisaa-kotantaro Pawa chakopi, wisa-mintotsi. Tima iroka owayiri-taantsi irasi Pawa onatzii, iriitaki sinitakimiri awirokaiti nowamaimi.”⁴⁸ Ari isiyapaaka Kinawai-taniri, ipokasi-tziri David. Ti itsinampa-tanaki David, ijatzitanaka irirori impiyatyaari.⁴⁹ Ipampitanaki itharatiki David, yaanaki imapikiti, iwaraka-thatakiri, iposakiri ipankainaki Kinawai-taniri. Tyaanaki, naryaa-paaka kipatsiki, irojatzi owikapaaka mapiki ipankainaki.⁵⁰ Ari ikantakirori David yiitsinampaan-takariri Kinawai-taniri. Apatziro yaanaki iwaraka-thati aajatzi imapikiti, iwamaakiri. Ti ontzimi-mowityaari irirori David iwisa-minto.⁵¹ Isiyasi-tapaakari David okaakiini Kinawai-taniri. Inosiki-tapaakiri iwisa-minto, iwisakiri iitoki.

Ikanta iñaakowintakiri Kinawai-taniriiti iwamaitakiri iriipirori iwayiriti, siyajii-tanaka.⁵² Ipatzimariki iwanakiri Judá-iti imatzitanakaro aajatzi pasini-payi Israel-iiti, ikaima-kotanakiri sintsiini. Ipatzima-jiita-nakiri irojatzi otaapiiki. Iwamaaki oshiki iwayiriti Kinawai-taniriiti, yitanakaro nampitsiki Apatatakowiniki irojatzi yariitan-takari Inchatonaariki aajatzi Thokairoshaariki.

Owatsimaanakiri Saúl owanthaani tsinanipayi

18⁵ Tima inthonkiro David ijayitziro tsika-rika ityaantziri Saúl, ti impiyatha-waityaa. Irootaki inintan-tanakari Saúl ijiwatiri iwayiriti-payi. Tima oshiki onimotakiri iwayiriti aajatzi inampiri-payi Saúl.

⁶ Ikanta ipiyajaro owayiri-payi iwamaan-takariri David Kinawai-taniri, osiyasi-tawajari kooya-payi poñaayi-tainchari inampiki-payi Israel-iiti. Owithata-waari pinkathari Saúl, kimosiri opanthaa-jiitanaki, tharowinta otziron-kajiita amashai-jiitzi. poimainka ikantanaka othatani-payi.⁷ Iroka okantzi owanthaani kooya-payi:

Iwamaaki Saúl oshiki akisaniintani,

Iriima David, iwamaakiri irirori oshiki-piro-tatsiri.^x

⁸ Irootaki owatsimaa-nakiriri Saúl ikimakiro panthaantsi. Ikantanaki irirori: “Tima ikantaitaki, iwamaakiri David oshiki-piro-tatsiri. Irooma naaka nowamaa-matsitaki oshiki. ¡Apatziro kapichiini

iwinkatharititaitakyaarimi David!”⁹ Aripaiti ikatsima-kyaawai-tanakiri Saúl yoka David.

¹⁰Okanta pasini kitaitiri, ikantakaakaro Pawa ikamaari-siriti Saúl, tima sinkiwintaka iwinkathari-pankotiki. Pokaki David ipiyompi-wintziri ikimita-piintziro apatha-kiroini. Yairikakiro irirori Saúl iwisa-minto.

¹¹Yaanaikiro Saúl iwisa-minto, inintzi iyontaa-kotirimi David tanto-tsiki, apiti-satzi ikominkakiro David wisa-mintotsi.

¹²Oshiki itharowan-takari Saúl yoka David, tima inisironkatani inatzii Pawa. Iriima Saúl yooka-nakiri irirori Pawa. ¹³Irootaki yookanta-kariri Saúl yoka David, ityaantakiri ijiwatiri oshiki iwayiriti. Iriitaki piyapiyachani iwayiri-tantya.^γ ¹⁴Iriitaki Pawa tsipata-kariri David, tima okaratzii yantayi-tziri kamiitha okantaka. ¹⁵Irootaki ipinkan-tanakariri Saúl yoka David, tima iñaakiri kamiitha okanta yantayi-tziri. ¹⁶Tima oshiki itakojii-takari David maaroni Judá-iti aajatzi ikimitaakiri pasini-payi Israel-iiti, iriitaki jiwatakiriri tsika-rika ikinayitzi iwayirita.

Iwamaitirimi David

19 ¹Ari ikinkitha-waita-kaakiri Saúl itomi aajatzi maaroni impiratani, ikantakiri itomi: “¡Jonatán! Nonintzi piwamairi David.” Iro kantacha Jonatán, oshiki itakotakari David. ²Ikamantakiri David, ikantziri: “Inintatzii iwamaimi asitanari. Paamaiyaari onkitaititamanaji, pijati pamini tsika pimaña. ³Ari nojataki naaka nontsipa-tyaari asitanari tsika-rika pisaikaki. Ari nonkanta-kowintakimi, nonkimiri tsika-rika inkanti. Aritaki nonkaman-takimiro onkarati inkantinari. ⁴Ikinkitha-waita-kaakiri Jonatán iriri, ikantako-wintakiri David. Ikantziri: “¡Pinkathari! Ti onkamiithati piwaaripiro-tiri pimiratani David. Tikatsi inkantimi irirori, yanta-piinta-kimiro kamiitha-tatsiri. ⁵Tima isinitakiro yañaan-tari imatanta-kariri iwamairi Kinawai-taniri. Ari ikinakairori Pawa ikisawintari maaroni ashininka Israel-iiti. Piñaakiro awiroka antaro pikimo-siri-tanaki. ¿Paitama pinkaaripiro-tantyaari pimaimanitiri kaari tzimatsini ikinakaa-sitani? Tikatsi yanti irirori.” ⁶Ikanta ikimaki Saúl ikantakiriri Jonatán, ikantanaki: “¡Omapiro-tatyaa nonkantimiri, tima añaatsi Awawani. Airo ikami David!” ⁷Ari ikaimajiri Jonatán yoka David, ikamantakiri okaratzii ikinkitha-waita-kaakiriri iriri. Irijatzi Jonatán aanajiriri isaiki iriri, saikapaji David ikimita-piintziro pairani.

⁸Ari apiitanaja owayiri-taantsi. Jataki David iwayiritari Kinawai-taniriiti, yiitsinampaakiri. Imapiro-takiri imisiyakiri. ⁹Ari ikantakaa-najaro Pawa ikamaari-siriti Saúl. Tima saikaki iwankoki

× 18.7,8 oshiki = 1000 atziri; oshiki-piro-tatsiri = 10,000 atziri. γ 18.13 oshiki iwayiriti = 1,000 soldados

yairikakiro iwisa-minto, ikima-mintha-tziri David ipiyompi-waitzi. ¹⁰Ari yapiiwi-takaro Saúl inintzi iyontaa-kotirimi David tanto-tsiki. Ikominka-najiro David iwisa-minto Saúl, oshitaa-sitapaaka tanto-tsiki. Ti ishintanaki David, siyaka tsitini-paiti. ¹¹Irootaki ityaantan-takari Saúl iwayiriti, ikantakiri: “Pijati paminiri David anta iwankoki. Timá onkitaitita-manaji piwamairi.” Iro kantacha, okimaki iina David paitachari Mical, okamantakiri, okantziri: “Airorika pisiya ironaaka tsitiniri, onkitaitita-manaji iwamaitimi.” ¹²Aaki Mical siwitha, iro owayiita-kotan-takariri intakiroini David, siyaka.

Isiyaka David

21 ¹Ikanta David jataki nampitsiki Omitzithai-toni iníiri Ompira-tasorintsitaari paitachari Ahimelec. Imapokakiri isitowa-sitakiri iwankoki, ikantawakiri Ompira-tasorintsitaari: “Tikatsi pintsipatyaa pipoki, ¿ipaitama pipokantari apaniroini?” ²Ari yakanakiri David yoka Ahimelec, ikantziri: “Iriira pinkathari otyaantanari, ikantakina: ‘Ti noninti iyoiti opaita notyaan-tantamiri, opaita nokantzimiri.’ Irootaki nokaima-kaantan-takari yokaiti atziri tsika anta noñiiri. ³¿Ipaitama pimpawa-kinari? Nonintzi noyaa.”^z ⁴Ikantzi Ompira-tasorintsitaari: “Tikatsi nowariti, apatziro otzimi yatantaitari tasorin-tsita-tsiri anta Tasorintsi-thaantiki. Ari nompakimi piyaaro, tirika imaantyaaro kooya ikaratzi pitsipa-yitakari.” ⁵Ikantzi David: “Chapinkitaki ti noñaajiro kooya. Kaarira opitsintaari yokaiti notsipatakari. Timá ti noñaanakiro notsipatari-payi nopokayita-nakira nokina-kina-yitaki, owatsipiro ironaaka aka ti noñaajiro nompitsintaa-riti.” ⁶Ipakiri yatantaitani Ompira-tasorintsitaari yasitakai-tariri Pawa. Irootaki iroka yatantaitani yaitairi minkontsitaa-niki Tasorintsi-thaantiki, onkini iwaiti owakirari saawata-tsiri.

Saúl aajatzi ñaawyataniro

28 ³Aritaki kamaki Samuel. Oshiki iwasiri-takotakari maaroni ishininka-payi. Ikitatakiri Tonkaironiitoniki inampiitiki Israel-iiti. Aritaki imisitowakiri irirori Saúl maaroni antyawiyaripayi, aajatzi ñaawyatan-taniri-payi.

⁴Ikanta yapatojiitaka Kinawai-taniriiti, pokajiitaki iwanko-thaanti-yitaka Apimakoryaariniki. Iriima Saúl yapatotakiri maaroni ishininka-payi irirori, iwanko-thaanti-yitaka Jaaniya-piyoi-toniki. ⁵Ikanta ináakiro iwanko-thaanti-payi Kinawai-taniriiti, antaro oimiraa-siri-tanakiri, ayimatakiri itharonka. ⁶Ari yamanawi-tanaka Saúl, titzimaita yakiri Pawa, ti imisimpyaa-najiri aajatzi. Ti oyotakaa-najiri mapiki

^z 21.3 noyaa = [5 panes]

poriryaari aajatzi Kamantan-tzinkari-payi, ti yakiri.^a 7 Irootaki ikantan-takariri Saúl impiratani, ikantziri: “Pijati, paminaiti ñaawyatan-taniro, irotaki nojatasiti nosampitiro.” Yakanakiri impiratani, ikantziri: “Tzimatsi ñaawyatan-taniro anta Chariñaariki.”

8 Ikithaa-tanaka Saúl pasini iithaari, airo iyotantaitari, itsipata-nakari pasini apiti ishininka, jatanaki tsitiniriki iñiuro kooya. Ikantapaakiro: “¡Ayomparó! Awiroka nopokasitzi piñaawya-tyaana. Nonintzi pinkaima-siritiri nonkantimiri naaka.” 9 Akanakiri kooya, okantziri: “Piyotzi awiroka opaita yantakiri Saúl aka. Tima ithonka ipyaakaa-sitakari yotantaniri-payi aajatzi ñaawyatan-taniri. ¿Irooma pikoshikan-tanari pinintzi iwamaitina aajatzi naaka?” 10 Ikantanakiro Saúl: “¡Omapiro-tatyaa nonkantimiri! Tikatsi kowiinkari awishimo-timini.”^b 11 Nintanaki kooya okantzi: “¿Paitama pinintziri nonkaima-siri-timiri impoki?” Ikantzi Saúl: “Nonintzi pinkaiminari jiwarini Samuel.” 12 Oñaatziiri kooya kaminkarini Samuel, antaroiti okaimanaki. Okantanakiri Saúl: 13 “¿Paitama pamatawi-tantanari? Saúl pinatzii awiroka.” Ikantanakiro irirori: “Airo pitharowantari. ¿Paitama piñaakiri?” Okantzi iroori: “Noñaakiri siritsi isitowa-paakiro kipatsiki.” 14 Ikantzi Saúl: “¿Tsika ikantawaitaka?” Okantzi iroori: “Antyasipari inatzii, ikithaataro yapitisamaatari.” Ari iyotanaki Saúl iriitaki jiwarini Samuel, ityirowanaka ipinkatha-tanakiri, yoiyootanaka.

15 Ari iñaawai-tanaki kaminkarini Samuel, ikantziri: “¡Saúl! ¿Paita piñaasirinkan-tanari pikaima-kaantana?” Ikantzi Saúl: “Tima antaaro okantzimo-siri-takana, tima oshiki iwayiri-mintha-takana Kinawai-taniriiti. Yookanakina Pawa, ti yakajina nokowako-witari, ti imisimpyiina aajatzi. Nokanta-witari Kamantan-tzinkari, tikatsi akinani. Irootaki nokaima-kaantan-tamiri awiroka pinkantina paitarika nantiri.” 16 Ikantzi jiwarini Samuel: “¿Paitama pisampi-tantanari naaka? Aritaki yooka-nakimi Pawa, kisaniianta iwanakimi. 17 Imatakimi Pawa okaratzi ikamanta-kinari naaka tsika inkantimi. Yookakaa-jimiro pipinkathariwita, ipinkathari-takaajiri David, pitsipa-minthatani. 18 Tima ti pinkimisantiri awiroka Pawa ikantawi-takamiri, ti pimonkaratiro papirotiri Otinkanaawini-satzi. Irootaki piñaantarori awiroka okaratzi awishimo-tzimiri iroñaaka. 19 Inintaki Pawa inthonkanti Kinawai-taniriiti. Iwamaajimi awiroka intsipataimiri pishininka-payi. Ari pintsipata-tajyaana naaka onkitaitita-manaji, aajatzi pitomi-payi. Tima isinitakiri Pawa Kinawai-taniriiti yiitsinampairi iwayiriti ashininka Israel-iiti.”

20 Antaro itharowanaki Saúl, ikimakiri jiwarini Samuel. Ithonka isipita-waitanaki, tyaanaki osaawiki, naryaa-tawato-tapaaka. Tima ti

^a 28.6 mapiki poriryaari = Urim   ^b 28.10 ¡Omapiro-tatyaa nonkantimiri! = ¡Tima añatsi Pawa!

iwajyaa, maakotaki aparoni kitaitiri aajatzi aparoni tsitiniri. ²¹Okanta oñaakiri kooya itharowanaki Saúl, opokasi-takiri, okantziri: “¡Pinkathari! Nokimisanta-kimiro okaratzi pikowako-takinari, nosiniwintakami naaka, ²²ontzimatyii pinkimisantina awiroka. Nonintzi namimi piwawakyaari kapichiini, onkini pisintsitaji, pijatan-tajyaari.” ²³Ti inintawityaa iyaa Saúl, ikantzi: “Ti noninti noyaa.” Ari osintsiwintziri kooya aajatzi impiratani-payi iyaa. Irojatzzi inintan-tanakari. Piriintanaka, thointaka imaapiintaitzi. ²⁴Owamaaki kooya wathantzi opira, otasitaki yatantaitari.^c ²⁵Aanakiniri Saúl iwawakya. Ari ikaratzi yakyoo-takiri impiratani-payi. Ikanta ithonka-kiro iwajjiitaka, jaitijjiitaji tsitini-paiti.

Ikamai Saúl aajatzi itomi-payi

31 ¹Ikanta Kinawai-taniriiti, iwayiri-mintha-takari Israel-iiti. Ari isiyana Israel-iiti iñaakiro oshiki ishininka iwamaitaki otzisiki Jaaniyapiyoitoniki. ²Ipatzima-tanakiri Kinawai-taniriiti yoka Saúl aajatzi itomi-payi. Ari iwai-takiri Jonatán, Abinadab aajatzi Malquisúa itomi-payi Saúl. ³Ari yapathawintai-tanakari Saúl imanaitziri, ikintaitakiri. Oshiki itharokan-taitakari. ⁴Ikantanakiri iwayiriti inampiritari Saúl: “Pinosikiro piwisa-minto, pinthatzinkan-tyaanaro. Ti noninti iwisan-tyaanaro irasi kaari-piro-siriri-payi, ti noninti inthainka-mawaitina.” Titzimaita ininti iwayiriti inampiritari, tima oshiki itharowakan-takari aajatzi irirori. Yaakiro Saúl iwisa-minto irirori, isataakaro.^d ⁵Ikanta owayiri inampiritari iñaakiri kamaki Saúl, isataanakaro irirori iwisa-minto. Ari itsipatakari ikamaki. ⁶Ari okanta ikamantajari irirori Saúl, tima ari ikaratairi mawa itomi, inampiri, aajatzi maaroni iwayiriti-payi.

^c 28.24 yatantaitari = pan kaari siñatsini   ^d 31.4 kaari-piro-siriri-payi = kaari totamisi-taani-tachani

APITITA-NAINTSIRI ISANKINARI SAMUEL

Ipinkathari-wintantzi David

5 ¹Ikanta maaroni inasiyitachari icharini-payi Israel ijatasi-takiri David isaiki irirori Aripuro-taariniki, ikantapaakiri: “¡Pinkimi, naaka pishininkaiti okaakiini!” ²Tima awiroka jiwatakinari pairani awayirita ipinkathari-tantari pinkatharini Saúl. Irijatzi Pawa ñaanata-kimiri, ikantakimi:

¡David! Awiroka jiwatairini pishininka Israel-iiti,
Pimpinkathari-wintajiri nasitari naaka.”

³Imatakiro aajatzi antari-konaiti Israel-iiti, ijatasi-takiri David anta Aripuro-taariniki, ikantakiri: “¡Thami aapatyaa-wakaityaa! ¡Iriitaki yotatsi Pawa airo amatawita-wakaa!” Ari isaipatzii-totanakiri David impinkathari-wintairi maaroni ishininka-payi Israel-iiti. ⁴Tima tzimaki David okaratzi 30 isarintsiti yitanta-nakarori ipinkatharitzii. Onkarati 40 osarintsi impinkathari-wintanti. ⁵Tima anaanakiro 7 osarintsi ipinkathari-wintakiri Judá-iti Aripuro-taariniki. Irooma Aapatyaawiniki onkarati 33 osarintsi impinkathari-wintiri maaroni ishininka-payi Judá-iti aajatzi pasini-payi ishininka Israel-iiti.^b

Ikyaaki David Aapatyaawiniki

⁶Ikanta ijataki David Aapatyaawiniki itsipata-nakari iwayiriti imanatiri Kayaawinisatzi asitarori inampi anta. Isiyakaantzi Kayaawinisatzi airo imatziro David inkyii inampiki, ikantawakiri: “Airo pimatziro pinkyii nonampiki. Iri owayiri-matsi-tawakimini mawityaakiri-payi intsipatakyaari kisoporokiri-payi.”

⁹Iro kantacha David, imatakiro ikyaaki owayiri-pankoki tsika isaiki inkisako-wintyaaro nampitsi, ipaitakiro “Inampi David”. Itanto-takaan-takiro nampitsi, itanakaro otaapiki Tamakopathaniki irojatzii tonkaariki.

---

^a 5.1 pishininkaiti okaakiini = naakataki iwatha, aajatzi itonki awaisatzitini pairani

^b 5.5 Anaanakiro 7 osarintsi = osarintsi 7, awisanaki pasini osarintsi kasiriki 6.

¹⁰Tima aikiro otzimimo-tanaki-tziiri isintsinka David. Ari yasi iwiro Ñaapirori Pawa itsipatakari David.

**Irasi iwairo impinkathariwintantai itomi
David aajatzi incharinitajyaari**

7 ¹Aritaki saikaki iwankoki pinkathari David. Ikantakaakaro Pawa imakoryaawaki kapichiini iwayiri-minthatari iisaniintani. ²Ikinkitha-waita-kaakiri pinkathari David Kamantan-tzinkari Natán, ikantakiri: “Piñaakiro awiroka nowanko oyosiita santari-kota, irooma itasorintsi-mokoti Pawa iwanko-matsi-taitan-takaro misinantsi aajatzi manthakintsi.” ³Ikantanaki Natán: “¡Pinkatharí! Pantiro awiroka okaratzi pikinkithasiritari, tima Pawa kantakai-yaaroni omatantyaari kamiithaini pantiri.”

⁴Okanta otsitini-tanaki, iñaanatakiri Pawa Kamantan-tzinkari Natán, ikantziri: ⁵“Pijati piñiiri nompiratani David, pinkantiri: ‘Pinkimi ikantzi Pawa. ¿Awirokama witsikainani pankotsi nosaikan-tyaari?’ ⁶Tima irojatzí pairani naantaariri pishininka-payi isaikawitaka Apitantoniki, ti nosaikan-tyaaro pankotsi, apatziro nosaikanta-matsi-takaro tasorintsi-thaanti nokina-kina-waitaki tsika-rika-payi. ⁷Tima oshiki notsipa-takari pishininka-payi, ti nonkowa-kotiri ikaratzi nowakiri ijiwatiri pishininka-payi iwitsikina santari-panko nosaikan-tyaari.’ ⁸Pinkantiri iroñaaka nompiratani David: ‘Ikantzimi Ñaapirori Pawa: “Naakataki amakimiri pisaikawita paamaako-wintari pipira-payi, pipinkathari-wintairi pishininka-payi nasitari naaka.’ ⁹Nasi nowiro notsipatami tsika-rika pikinayitzi, nasiryaakari ikaratzi owayiri-mintha-takamiri. Tima naaka kantakai-yaaroni inthonka inkimakoi-tantyaamiri tsika-rika-payi, pisiyako-taari iriipiroriiti saikatsiri aka kipatsiki. ¹⁰Noñaaki tsika nowiriintajiri pishininka-payi nasitari naaka. Ari inampita-jyaaro, tikatsi oñaasirinkairini. Airo itzimaji kaari-pirori maimani-waitairini ikimitai-tziri pairani, ¹¹owakira nowayitakiri ikaratzi jwayita-kiriri pishininka-payi Israel-iiti. Aritaki nonkanta-kaakyaaro pimakoryaawaitaji awiroka iwayiri-mintha-waitami pikisaniintani.”’ Ikantzi aajatzi Pawa: ‘Naaka witsikaimini piwanko pasi awiroka. ¹²Niroka nosiyakaa-winta-kimiri piwanko: Aririka omonkara-tajyaa onkarati pantiri, pimakoryaaki-rika, aritaki intzimaji pitomi awiroka, iriitaki impoyiitajyaamini impinkathariti irirori.’ ^d ¹³Iriitaki witsikinani nowanko tsika impinka-thaitairo nowairo. Aritaki nonkanta-kaakyaaro naaka, irasi iwiro impinkatha-wintanti incharini-tanajyaari. ¹⁴Naaka tomitajyaarini, iriritajyaana irirori. Yantakiro-rika kaari-pirori, naakataki wasankitairini nosiyaari tsika ikanta atziri ipasatziri itomi. ¹⁵Airotzimaita nokarata-

^c 7.8 pipira = oisha   ^d 7.12 pimakoryaaki-rika = pimaaki-rika = pinkamaki-rika

kaaro nonisironka-tajyaari irirori. Airo nosiyakaari Saúl nokaratakiro nonisironkatari. Tima naaka pinkatharitakaakimiri pairani awiroka pimpoi-yii-tajari iroñaaka. ¹⁶Irootaki nosiyakaa-wintzimiri piwanko. Tima iriitaki pitomi aajatzi pincharini-tajyaari pinkathari-taatsini. Inkimita-tyaami awiroka pipinkathari-wintantzi. Irasi iwiro ontzimi iwanko aajatzi iwinkathari-minto.’ ”

¹⁷Imatakiro Natán, ikamantakiri David okaratzi ikantai-takiriri, okaratzi iñaakai-takiri aajatzi.

David aajatzi Betsabé

11 ¹Okanta pasini osarintsi, ari omonkara-paititaja ijatanta-piintari pinkathari-payi imanatyaa. Ari ityaantakiri David jiwatziriri iwayiriti-payi ipaita Joab, itsipataakiri impiratani-payi aajatzi maaroni Israel-iiti. Tima ithonka yasiryakari Pityaankaarini-satzi, itzimasi-takiri anta Oshikiwiniki. Iriima David irojatzzi isaikaki irirori Aapatyaawiniki.

²Okanta itainkaki ooryaatsiri, ipiriintanaka David inaryaa imaamintoki. Jataki okanta-pankaataka iwinkathari-pankoti yaminawaiti. Yaminaki antó, iñaaki okaawaita kooya, kamiithaaniki okantaka. ³Ityaantaki David sampiko-wintironi iroka kooya. Ikimatzii ikantaitzi: “Iroka kooya opaita Betsabé, irisinto Eliam. Iina Urías ishininka Tharowan-taarini-satzi.” ⁴Ityaantaki David aakitironi kooya. Yakitai-tziro. Okanta ariitaka, imaanta-waitakaro David. Ikanta omonkara-takiro iroori omairinta, jataji owankoki.

⁵Ari omotyaataki iroka kooya. Ontyaantaki kantirini David: “Motyaatakina.”

⁶Ityaantaki David kantirini Joab: “Ikantzi pinkathari: ‘Paakitiri Urías, ishininka Tharowan-taarini-satzi.’ ” Imatakiro Joab, yaakitziri. ⁷Ikanta yariitaka Urías isaiki pinkathari David, isampita-wakiri, ikantziri: “¿Saikatsi Joab, ti imantsiya-waiti? ¿Ti imantsiya-waiti owayiri-payi? ¿Tsika okantakotaka owayiri-taantsi?” ⁸Aikiro ikantatzii David: “¡Urías! Pijati piwankoki, pimakoryaapaji kapichiini.” Ikanta isitowanaji Urías pinkathari-pankoki, ikantziri David impiratani: “Paanakiniri Urías iroopirori owaritintsi iwankoki.” ⁹Titzimaita ijati Urías iwankoki, ari imaaki pinkathari-pankoki itsipayitari aamaako-wintariri pinkathari tsitini-paiti. ¹⁰Ikamantai-takiri David, ikantai-tziri: “Ti imaapaji Urías iwankoki.” Ari isampitakiri David, ikantziri: “¡Urías! Owakira pariita awiroka. ¿Tsikapaitama kaari pijatanta pimaapaji piwankoki?”

¹¹Yakanaki Urías, ikantzi: “¡Pinkathari! Atsipiryaaantsi panko-thaantintsi osaikantari tasorintsi-moko, ari okantzitaka isaikantari owayiri-payi Judá-iti aajatzi pasini-payi Israel-iiti. Ari okantzitaka isaikantari Joab

^e 11.8 pimakoryaapaji kapichiini = pinkiwa-kitzi-tapajyaa

jiwatziriri piwayiriti. Tima aritaki nonkantzi-tyaari naaka. Irootaki kaari onimotantana nowawai-tapajyaa naaka nowanko, nomaapaji nomaanta-pajyaaro noina. ¡Omapiro-tatyaa nokantzimiri, tima awiroka pinkathari. Airo nantzimiro pikanta-witanari!”^f ¹²Ikantzi David: “Kamiithataki. Pimaanaji aajatzi iroñaaka, onkitaaita-manaji pijatai.” Imatakiro Urías, aajatzi imaanaji Aapatyaawiniki irojatzi pasini kitaitiri. ¹³Ikantakiri David yoka Urías: “Pakyootina.” Ikaratakiro iwakaa, ipakotakiri oshiki iraitziri, isinkitakiri. Ikanta otsitini-tanaki, jatanaki Urías imayi tsika imaayitzi iwayiriti pinkathari, titzimaita ijataji iwankoki.

¹⁴Okanta okitaaita-manaji, isankinataki David intyaantiniri Joab, iriitaki aanakirori Urías. ¹⁵Iroka okantzi isankinari: “Iriitaki pijiwati Urías piwithainkiri tsika okowiinka-pirotzi owayiri-taantsi. Ari pikatziyiri apaniironi inkini inkintaitiri, inkamiita.” ¹⁶Imatakiro Joab. Isonkakiro nampitsi itzimasi-tziri iwayiri-tyaari, iwakiri Urías tsika isaikaki iriipirori iwayiritani. ¹⁷Ikanta isitowa-jiitanaki kisakotarori inampi, yitanakari imanatziri iwayiriti Joab. Ikintaitaki jiwayitziriri iwayiriti David, ikintaitakiriri aajatzi Urías.

¹⁸Ityaantaki Joab ñaantsi iyotan-tyaari David ipaita awisain-tsiri manataantsiki. ¹⁹Ikantawakiri aanakirori ñaantsi: “Aririka pinthonkakiro pinkamantiri pinkathari awisain-tsiri manataantsiki, ²⁰aamaesityaa ari inkisanakyaa. Ari inkanta-nakimi: ‘¿Paita pijatasi-tantariri okaakiini piwayiritari? ¿Tima piyoti kantatsi imanatimi atitakaa-kirori ichakopiti otantoki nampitsi? ²¹¿Pimaisanta-kiroma awisain-tsiri pairani Kitamaaro-winiki iwantai-takariri Abimelec, itomi Jerobaal? ¿Tima ookimotakiri kooya opitoki tononka-mintotsi osaikaki jinoki otantoki nampitsi? ¿Paitama pijatasi-tantariri okaakiini otantota inampi piwayiritani?’ Aririka imatiro inkantimi, pinkanta-nakiri aajatzi: ‘Kamaki Urías ishininka Tharowan-taarini-satzi jiwatziriri piwayiriti.’”

²²Tima jataki kamantirini pinkathari. Ikanta yariitaka, ikamantakiri David okaratzi ikantakiriri Joab ontyaanta-kiriri. ²³Ikantapaakiri: “¡Pinkathari! Yanaako-takina isitowa-jiitanaki owayiriiti kisakotarori inampi. Iriitaki itawakaro imanata-wakina. Ikanta nopiyata-nakari, nomisiyakiri. Nopatzima-tanakiri, ariitakana ikyaa-piintzi inampiki. ²⁴Imanata-wakina saikain-tsiri jinoki otantoki inampi. Ari ikintaitakiri jiwatziriri piwayiriti. Imatzitai-takari aajatzi Urías ishininka Tharowan-taarini-satzi, kamaki.” ²⁵Ikantanakiri David amakirori ñaantsi: “Iroka noñaani pinkantiriri Joab. Pinkantiri, ikantzi pinkathari: ‘Airo okantzimo-siri-waitami. Ari asi owiro manataantsi. Ontzimatyii pijatakairo piwayiri-tyaari, irojatzi papirotan-takyaariri akisaniintani.’ Piwintha-takai-yaari awiroka ijatakairo iwayirityaa.”

^f 11.11 Omapiro-tatyaa = Tima omapiro-tatyaa pisaiki awiroka, aajatzi pisiri.

²⁶Ari okimaki iina Urías, ikantai-takiro: “Kamaki piimi.” Antaro owasiri-takowai-takari. ²⁷Okanta okaratzi-motakiro omairi-wintari oimini, ikaimakaan-takiro David, imisaikairo iwinkathari-pankotiki, iinantakaro. Owaiyan-takiri itomi. Iro kantacha, ti onimotiri Pawa okaratzi yantakiri David.

Ikinkithawaitakairi Natán pinkathari David

12 ¹Ikanta Pawa ityaantakiri Natán iñiiri David. Ikanta yariitaka Natán isaiki pinkathari, ikinkitha-waita-kaakiri, ikantziri: “Tzimatsi apiti atziri isaikiro nampitsiki. Ashaarantaniri inatzi aparoni, iriima pasini asinonkai-nkari inatzi. ²Itzimimo-tziri oshiki ipira-payi yoka ashaarantaniri.” ³Iriima asinonkai-nkari apatziro yamanantaki aparoni yanini ipira. Ipiratakari. Ti yookani iwiri iintsiti-payi, yakyoo-tziri iwariti, yirakotziri imiri, ari itsipatari imaapiintzi, ikimita-kaantakari iroomi irisinto.^h ⁴Okanta apaata, ipokaki ariitariri iwankoki ashaarantaniri. Ti ininti iwamai ipira iwapaakyaari ariitariri iwankoki. Iri yayitakiri ipira asinonkai-nkari. Iwamaakiri iwakaiyaari ariitariri.”

⁵Antaro ikisanaka David ikimako-takiri yantakiri ashaarantaniri, ikantanakiri Natán: “¡Omapiro-tatyaa nonkantimi, ontzima-tyiira iwamaitiri antakirori iroka!ⁱ ⁶Ontzimatyii yoipyaaji 4 ipira, impinatan-tajyaariri asitariri, tima omapiro iwasinonkaakiri.”

⁷Ari ikantzi Natán: “¡Pinkathari! Awirokataki yoka atziri. Iroka iñaani Pawa, Iwawani Israel, ikantzimi: ‘Naaka owakimi pimpinkathari-wintiri pishininka-payi Israel-iiti, naaka ookakaa-winta-kimiri iwimimi Saúl. ⁸Nopakimiro pinkathari-panko isaikan-tawitari piwinkathariti pairani, nopajii-takamiro iinanta-witari irirori. Nowakimi pimpinkathari-wintairi Judá-iti aajatzi pasini-payi Israel-iiti. Ti ari onkarati iroka, ari nompajimimi pasini anaironi iroka. ⁹¿Paitama pipiyatha-tanta-kanari? ¿Paitama pikaaripiro-tzimo-tanta-kanari? Pikinta-kaantakiri Urías ishininka Tharowan-taarini-satzi piwayiri-tanta-kariri Pityaankaarini. Payitakiri iina. ¹⁰Asi owatyairo iroñaaka iwamaan-taiti piwankoki, okantakaan-tziro pipiyatha-takana, payitzitakiri iina Urías, piinantakaro awiroka.” ¹¹Ikantaki aajatzi Pawa: “Naaka kantakai-yaaroni intzimi piwaiyani maimani-timini. Naaka kantakai-yaarini pishininka-payi yaapitha-tajimiro piina-payi. Iñaakawai-tajimiro imaantawai-tyaaro kitaipaiti. ¹²Pimanani-kiini pantawitakaro awiroka. Irooma naaka, airo nomanakaaro nantayi-tajiro, inthonka iñaayitajiro pishininka-payi Israel-iiti, kitaipaiti nantajiro.”

¹³Ikantanaki David: “¡Omapiro-tatyaa! ¡Nokaaripiro-tzimo-takiri Pawa!” Ikantzi Natán: “Ipyaako-tajimiro awiroka Pawa piyaari-pironka,

§ 12.2,4 ipira-payi = iroishati, ivaca-ti ^h 12.3,4 ipira = iroishati ⁱ 12.5 Omapiro-tatyaa nonkantiri = Tima añaatsi Pawa

airo pikami. ¹⁴Iriitaki kamatsini piinchaaniti owakira tzimain-tsiri. Okantakaan-tziro pantakiro kaari-pirori, ikisima-waita-nakiri iisaniintani Pawa.”

¹⁵Ikanta ipiyaaro irirori Natán iwankoki, ikantakaakaro Pawa, omapoka-sitanaka imantsiya-tanaki yiinchaaniti David iwaiyan-takaakirori iina Urías. ¹⁶Oshiki yamanawi-tanaka David ikowako-tziri Pawa airo ikamanta yiinchaaniti. Imashika-wintakiri. Ti imaaji tsika imaapiintzi, inaryaa-waitaka kipatsiki. ¹⁷Ipokawitaka antari-kona-payi saika-panko-tziri iwiriintairi inaryaa-waitaka kipatsiki, ti ininti impiriinti. Ti yakyoo-tiri iwajiita antari-kona-payi. ¹⁸Okanta omonkarataka 7 kitaitiri, kamaki iinchaaniki. Ti inkaman-taitiri David, tima intharowa-kaita-tyiiaari. Ikanta-wakaa-jiita impiratani: “Ainiro yañaawita iinchaaniki, ti ininti inkimisantai akantawi-tariri. Ari imapirotyaa iroñaaka onkantzimo-siri-tyaari, ikamakira yiinchaaniti.” ¹⁹Iro kantacha David, iñaakiri ikamanta-wakaa-jiita impiratani, iyotanaki kamaki yiinchaaniti. Isampitakiri, ikantziri: “¿Kamakima iinchaaniki?” Ikantajiitzi impiratani: “Jii, kamaki.”

²⁰Ari ipiriintanaja David inaryaa-waitaka kipatsiki, ikaataka, itziritaka kasankari, ikithaataka pasini iithaari. Jataki itasorintsi-pankotiki Pawa, ipinkatha-takiri. Ipiyapaaka iwankoki, ikantapaaki: “Pimpina noyaari.” Ipaitakiri owaritintsi, owaka.^j ²¹Ikanta impiratani-payi David, isampitakiri ikantziri: “¿Paitama pantziri? Ainiro yañaawita iinchaaniki, ti pininti piwajyaa, oshiki piraawaitaka. Irooma piñaakiri ikamaki, ari pipiriintanaja, owawaita-najami.”

²²Yakanaki David, ikantzi: “Ainiro yañaawita iinchaaniki, oshiki nomashika-wintakiri, niraawaitaka, nokanta-siritzi: ‘Inkamintha inisironka-tajyaana Pawa, airo ikami iinchaaniki.’” ²³Iro kantacha, kamaki iroñaaka, ¿paitama nomashika-wintiri? ¿Arima nopiriintajiri? ¿Apatziro noyaawintyaa nojati noñaapajiri. Tim airo ipiyaja irirori iñaapajina!”

Itzimantakari Salomón

²⁴Ikanta iwoshinkaaro David iina Betsabé, imaantajaro. Ari itzimairi pasini itomi, ipaitakiri Salomón. Oshiki inisironka-takari Pawa. ²⁵Ityaantajiri Pawa yoka Natán, ikantairi David: “Iriitaki Pawa owaitakaan-takiriri pitomi ‘Nisironka-taari’”. Tim airo iroka wairontsi Nisironka-taari, irootaki ikantziri iñaaniki iriroriiti “Jedidías”.

^j 12.20 owaritintsi = pan

1 PINKATHARI-PAYI

Antyasiparitapaaki pinkathari David

1 ¹Tima antari-kona-piro-tapaaki pinkathari David, oshikitaki isarintsiti. Ipiwiryaa-kowitaitari oshiki iithaari, titzimaita isaawati. ²Ikantakiri impiratani: “¡Pinkatharí! ¿Pinintzi naminimi mainaro? Irootaki aminimini, ompasikaimi, ontsipa-tyaami pimayi osaawantimi.” ³Jataki yamina-minatzi kamiithaa-niki mainaro maaroni inampiki Israel-iiti. Iñaaki mainaro paitachari Abisag poñaachari Apimakoryaariniki. Irootaki yamakiniriri pinkathari. ⁴Omapiro okamiithaa-nikitzi Abisag. Irootaki aminapaa-kiniriri okaratzi inintayi-tziri pinkathari, titzimaita iinantyaaro.

Isaipatziitoitziri Salomón

³²Ipoña ikantaki pinkathari David: “Pinkaiminari Ompira-tasorintsi-taari Sadoc, Kamantan-tzinkari Natán, Benaía itomi Joiada.” Ari ipokajitaki irirori iñiiri pinkathari. ³³Ikantawakiri: “¡Ashininká! Pintsipatanakyaari nompiratani-payi, inkyaakai-yaari nopira notomi Salomón, paanakiri Sipopo-jaariniki.” ³⁴Awiroka Sadoc Ompira-tasorintsi-taari aajatzi Kamantan-tzinkari Natán, pisai-patzii-totiri notomi Salomón omatantyaari impinkathari-wintairi ashininka-payi Israel-iiti. Pintyoo-jiiti anta, pinkaima-jiiti aajatzi, pinkanti: “¡Yokawí pinkathari Salomón!” ³⁵Impoña piyaataa-jiitiri itaapiiki impiyi, irojatzí isaikan-tapaa-kyaari nowinkathari-mintoki, tima iriitaki impoyii-tajyaananani. Tima iriitaki noyosii-takiri impinkathari-wintairi ashininka-payi Judá-iti, aajatzi pasini-payi Israel-iiti.” ³⁶Ari yakanaki Benaía itomi Joiada, ikantzi: “¡Pinkatharí! Aritaki onkantyaari. Iriitaki Piwawani nintakaan-tzirori. ³⁷Iriitaki Pawa tsipata-piintakami awiroka, onkamintha ari inkimitairiri aajatzi Salomón, inkanta-kaiyaaro imapirotiro impinkatharitari irirori.”

³⁸Ikanta Ompira-tasorintsi-taari Sadoc, Kamantan-tzinkari Natán, Benaía itomi Joiada, Piyakaasitaniri-payi, Shintsiri-payi, ikyakaakari

---

^a 1.33 nopira = nomorani = mula

itasorintsi-pankoti Pawa tsika impinka-thaitairo iwairo, tima ikasiya-kaakiri pairani asitanari, ikantakiri: ‘Iriitaki pitomi impoyii-tajyaamini apaata impinkathari-wintanti, iriitaki witsikai-naroni notasorintsi-pankoti, tsika impairyai-tairo nowairo anta.’⁶ ¡Pinkathari! Pinkantiri patziriti-payi intowina inchato-payi tzimatsiri anta Kitiniitoniki, aritaki yamitako-takiri natziriti-payi naaka. Tsika-rika onkarati pinintiri nompinatimi yanta-wairi patziriti, aritaki nomatakiro. Piyotzi awiroka tikatsi noshininka-payi yotironi intowiro kamiitha isiyako-tyaari pisaika-nampi-tziri Simaa-satziiti.”

Iwitsikaitakiro Tasorintsi-panko

6 ¹Aritaki imatakiro Salomón ipinkathari-wintziri ishininka-payi Israel-iiti okaratzi 4 osarintsi, iriitaki apitita-tsiri kasiri, ipaitai-tziri “Sipakiryaaari”. Aripaiti yitanakaro Salomón iwitsikiniri itasorintsi-pankoti Pawa. Tima aritaki osamanitaki okaratzi 480 osarintsi isitowan-taari Israel-iiti Apitantoniki.

³⁸Ikanta awisaki 11 osarintsi ipinkatharitziri Salomón, iriitaki 8-tatsiri kasiri ipaitai-tziri “Awiitaantsi”, ithonkai-takiro iwitsikai-tziro tasorintsi-panko, iwitsikai-takiro tsika okanta ikinkitha-siri-taitaka iwitsikaitiro. Tima okaratzi 7 osarintsi osamanitaki ithonkan-taita-karori iwitsika-kaantakiro pinkathari Salomón.

Pinkatharo poñaachari Sabá

10 ¹Okanta pinkatharo poñaachari ipaitai-tziro Sabá okimakotakiri ikinkithata-koitziri pinkathari Salomón, tima okaratzi iyota-nitari irirori irootaki kantakaarori iroopirori isintsinka Pawa. Irootaki onintan-tanakari oñiiri. Onintzi onkompita-kaiyaari onkarati osampiyitiriri, oñaantyaariri omapiro-rika iyota-nita. ²Okanta ariitaka nampitsiki Aapatyaawini otsipayitakari onampiri-payi, amayitaki oshiki ikyakoitari-payi okyaakaa-yitakiri owaararo, amaki kasankari, oshiki ooro, aajatzi pinapiro-yitachari mapi. Okanta oñaapaakiri Salomón, omatakiro osampita-paakiri Salomón okaratzi okinkithasiritzi-takari osampitiriri. ³Tima ithonkaa yakakiro Salomón okaratzi osampita-paakiriri. Tikatsi aparoni kompitzi-motyaarini. ⁴Okanta iroñaaka iroka pinkatharo poñaachari Sabá, oñaakiri omapiro iyota-nitaka Salomón, oñaakiro aajatzi iwinkathari-pankoti okaratzi iwitsika-kaantakiri. ⁵Tima añaakiro aajatzi okaratzi iwayitari, okaratzi isaikan-tayitari inampiri-payi, tsika ikantayita impiratani-payi okaratzi ikithaa-yitari aajatzi, ikaratzi kitapiintzi-niriri iraitziri. Añaakiro ipomitai-tziri yatsipita-

^d 5.3 yiiisinampaan-takariri = inaryaaajiri iisaniintani-payi osaawiki, yaatzika-maitantaari iitzi

kayitani katziyain-kata-chari anta Tasorintsi-pankoki. Tima okiryaaantsi okantanaka iroori. ⁶Ari okantanakiri pinkathari: “Okaratzi nokima-kotzimiri nonampiki okaratzi pantayitakiri, okaratzi piyota-nitari, omapirotayaa. ⁷Tira nonkimisanta-wityaaro, iro kantacha noñaakiro iroñaaka, nokitakaro naaka, ari noyotzi omapirotayaa. Tira ithotyitinaro inkaman-taitinaro maaroni. ¡Omapiro piyota-nitaka awiroka, omapiro otzimi-motzimi piwaararo okaratzi nokima-kota-kimiri!

Ipinkathawai-takiri Salomón pawaniro

11 ¹Okanta apaata, yoka pinkathari Salomón oshiki kooya inintaki. Inintakiro irisinto iwinkathariti Apitantoni-satzi. Imatzitakaro inintakiro Athataa-wini-sato, Pityaankaarini-sato, Kiraarini-sato, Simaa-sato, Tharowan-taarini-sato.^e ²Irootaki ipinkakaa-witakariri Pawa pairani Israel-iiti, ikantakiri: “Piwinkani piwiro maaroni kooya poñaachari pasiniki nampitsi, omata-kayimiro = kari pimpinkathatiri awiroka pawaniro-payi.” Iro kantacha Salomón, oshiki inintakiro iroka-payi kooya, iinantakaro. ³Okaratzi 700 iinapiro-takari, pasini okaratzi 300 kaari iinapirota, irootaki iinapayi oitzinampa-siri-takiriri. ⁴Ikanta yantyasipari-tapaaki Salomón, oitzinampa-siri-takiri iinapayi impinkatha-waitiri pawaniro-payi. Ti inkamiitha-siri-tzimo-tajiri Pawa, ti isiyaari David, iririni. ⁵Ipinkatha-waitakiri Salomón pawaniro Impokiromara, iwawa-niroti Simaa-satzi. Ipinkatha-waitakiri aajatzi pawaniro ipaitai-tziri “Pinkathari Itaawintai-tziri Iinchaa-niki-payi”, iriitaki iwawa-niroti Pityaankaarini-satzi. Iriiyitaki pawaniro-payi impinka-yitimi. ⁶Yantasi-takaro Salomón kaari onimotirini Pawa, ti yiriipiroti isirityaari, ti isiyaari David, iririni. ⁷Iwitsikaki Salomón iyarapapankoti pawaniro ipaitai-tziri “Oitsinampaan-taniri” anta tonkaariki Aapatyaawiniki tsika isitowa-piintzi ooryaatsiri. Tima pinkaari inatzii iwawa-niroti Athataa-wini-satzi. Ipoñaawitsikakiri aajatzi isiyakaaro pawaniro ‘Pinkathari Itaawintai-tziri Iinchaa-niki-payi’, tima pinkaari inatzii aajatzi iwawa-niroti Pityaankaarini-satzi. ⁸Ari ikimitaakiri aajatzi asi maaroni iinapayi poñaayi-tachari pasiniki nampitsi, iriitaki otaapiintziniri kasankai-nkari, opomiyi-tziniriri owawa-niroti atsipita-kaani-payi. ⁹Ari ikisanakiri Pawa yoka pinkathari Salomón, okantakaan-tziro ti imiraawinta-jyaari, ti inkinkithasiri-tairi Iwawani Israel, iwashaantakiri ikimisantziri, tsika itzimi oñaakawi-takariri apiti-satzi. ¹⁰Ikantawi-takari: “Airo pipinkatha-tziri pawaniro-payi.” Iro kantacha Salomón, ipiyathatakari Pawa ikantawi-tariri. ¹¹Irootaki ikantan-takariri Pawa, ikantziri: “¡Salomón! Omapiro pipiyathataka, ti pinthotyiiro nokasiyakaimiri, ari pikimitaakiro nosankina-takaantani nokanta-witakamiri. Ari okarata-paaki nopinkathari-takaakimi, iriitaki nompinkathari-takaaji iroñaaka

^e 11.1 iwinkathariti Apitantoni-satzi = faraón

pimpiratani. ¹²Iro kantacha, airo nooka-kayi-tamiro awiroka, oshiki notakotakari asitamiri David, iriitakira pitomi nooka-kayiri ipinkatharitzitikiramintha imonkarati. ¹³Airotzimaita nowashaanta-kairi maaroni ipinkathariti. Aritaki nookanaki aparoni ikaratzi ishininkata-wakaiyita, iriitaki Judá-iti. Irootaki nantiri tima oshiki notakotakari pairani David, nompiratani. Notakotzi-takaro aajatzi inampi, Aapatyaawini.”

²⁶Imatakiro Jeroboam, itomi Nabat, poñaachari Posini-pathaniki. Tima yoka Jeroboam, impiratani Salomón, ipoñaaro nampitsiki Katsinkawiniki, ishininka inatzii icharini-payi Efraín. Kinankaro onatzii asitariri opaita Zerúa. ²⁷Iroka opoñaantari Jeroboam imaimani-tziri pinkathari: Tima itanto-takitziro Salomón maaroni inampi David, iririni, iwitsikakiro Tamako-pathani. ²⁸Yoka Jeroboam, sintsiri inatzii atziri, tikatsi pomirintsi-tzimo-tyaarini. Ikanta iñaakiri Salomón yoka mainari siritha ikantaka, impira-takari yaminayitiro okaratzi yasiyitari icharini-payi José, iwaisatzitini. ²⁹Okanta apaata, jataki Jeroboam ikinawaitzi ipoñaanakaro Aapatyaawiniki. Ari imonthaakari Kamantan-tzinkari Ahías, poñaachari Makoryiironiki. Iñaakiri ipokaki ipasikakaro owakiramairi ipasika-minto. Apaniro imonthaa-wakaaka, tikatsi intsipatyaa. ³⁰Yaakiro Ahías owakirari ipasikakari, isaraakiro, okaratzi 12-kotamasiti. ³¹Ikantziri Jeroboam: “Payi awiroka 10 okota, tima irootaki ikantakiri Pawa, Iwawani Israel, ikantzi: ‘Ari nosaraajiro naaka iwinkathari-minto Salomón, tima awiroka nonintaki pimpinkathari-wintairi inkarati 10 ishininkata-wakaa-jiita Israel-iiti. ³²Iriima Salomón, apatziro aparoni impinkathari-wintairi irirori ikantakaan-tziro notakotani nompiratani David, impinkathari-wintairo aajatzi Aapatyaawini, tima irootaki nampitsi nonintakiri. Ti osiyaaro pasini inampitsiti ishininka-payi Israel-iiti. ³³Tima ipiyatha-takana Salomón, itharowinta-sitaka ipinkathawaitziri Impokiomara, iwawa-niroti Simaa-satzi, Oitsinampaan-taniri, iwawani Athataa-wini-satzi. Imatzitakari “Pinkathari Itaawintai-tziri linchaa-niki-payi”, iwawani Pityaankaarini-satzi. Okaratzi yantakiri Salomón, ti onimo-tina noñaakiro, ti inthotyaa-kotina nosankinatakaantani aajatzi nosinita-kaantani, ti isiyaari David, iririni. ³⁴Iro kantacha, airo naapitha-tziri ipinkatharitzitiki. Tima tikira iñiuro inkami, aikiro ijiwari-tatyii, okantakaaro notakotari pairani asitaririni, David, nompiratani, tsika itzimi nasitakari naaka, tsika itzimi othotyaa-kirori nokanta-kaantani aajatzi nosankinatakaantani. ³⁵Airotzimaita ipinkatharitaji itomi Salomón, awiroka nonintaki pimpinkathari-wintairi inkarati 10 ishininkata-wakaa-jiita Israel-iiti. ³⁶Apatziro nosinita-wajiri itomi impinkathari-wintiri aparoni ikaratzi ishininkata-wakaa-jiita, airo otsiwakanta itaa-minto David Aapatyaawiniki, tima irootaki nampitsi nasitakari tsika osaikakotaki nowairo.’”

Makoryaaki pinkathari Salomón

⁴⁰Irootaki kantakaan-tzirori, inintantari Salomón iwiiri Jeroboam. Iro kantacha siyaka Jeroboam ikinaki Apitantoniki tsika ipinkatharitzisi Sisac. Ari isaikakiri anta irojatzisi ikamantaari Salomón.

⁴²Iroka okaratzisi ipinkathari-wintakiri Salomón maaroni Israel-iiti nampitsiki Aapatyaawini okaratzisi 40 osarintsi. ⁴³Ikanta imakoryaajisi irirori, ikitaitakiri inampitsitiki asitaririni, David. Iimpoyiitari ipinkatharitzisi itomi, ipaita Roboam.^f

Yookawintawakaaka Israel-iiti

12 ¹Jataki Roboam anta Sikochaariniki, ari ithonka ijayitaki maaroni ishininka-payisi irirori iwinkathariti-tyaari anta. ²Oyotzimitaka Jeroboam itomi Nabat, isaikakira irirori Apitantoniki isiya-pithatari pinkathari Salomón, ari inampita-karori anta. ³Ari ityaantaitaki kaimirini Jeroboam. Pokaki tsika yapatojiitaka maaroni ishininka-payisi irirori. Ari isampitai-takiri Roboam, itomi pinkatharini Salomón, ikantai-tziri: ⁴“Oshiki imapiro-takina iwasinonkaa-waitana asitamirini. Nonintzisi piwatsinaryaa-kotajina okaratzisi isintsiwintawaitana impiratana. Aririka pimatakinaro, awiroka ompirata-jyaanani.” ⁵Yakanaki Roboam, ikantzisi: “Pimpiyanaki maaroni awirokaitisi ashininká. Aririka awisaki mawa kitaitisi, ari nonintzisi pimpoki piñiina.” Piyajisi-tanaka maaroni ishininka-payisi.

⁶Ikanta pinkathari Roboam, inintakisi iyomitaa-najirisi antari-kona-payisi inampinatari pairani Salomón, iririni, ainiro yañaawitisi irirori. Ikantakiri: “¿Ashininká! ¿Paitama piyomitaa-najinari awirokaitisi nonkantirisi atzisi-payisi?” ⁷Ikantajiiitzi antari-kona-payisi: “Aririka pisiyakotyaari tsika ikantayitisi impiratani pishininka-payisi, aritakisi pantinirimi inintayisi-tziri, ari pakakirimi kamiithaini isampitakimi, pasi piwiromi pimpira-jiityaarimisi iriroriiti.” ⁸Iro kantacha Roboam, ti inkimisantirisi antari-kona-payisi iyomitaa-witanaarisi. Iri inintakisi iyomitaa-najirisi mainari-payisi ikaratzisi ikimota-jiitakisi pairani, tsika itzimisi inampina-yitari irirori. ⁹Isampiyi-takiri, ikantzisi: “¿Paitama piyomitaa-najinari awirokayisi nonkantirisi ashininka-payisi ikantakina: ‘Piwatsinaryaa-kotajina okaratzisi impira-waitakana pairani asitamirini.’?”

¹⁰Yakanaki mainari-payisi ikaratzisi pairani Roboam ikimota-jiitakisi, ikantzisi: “Iroka pinkantirisi pakirisi ashininka-payisi kantzimiri: ‘Imapiro-takina asitamirisi impira-waitakana pairani.’ Pinkantirisi awiroka: ‘Isintsiwintakimisi pairani asitanarinisi impiratamisi, naaka mapirotiminisi nompira-tyaamisi.’” ¹¹Imapiro-takimisi asitanarinisi ikima-tina-takaamisi, aikiro

^f 11.43 makoryaaki = maaki = jatasirin-katajisi isaiki isirisi icharinipayisi

nonkima-tina-takaa-tyiiaami naaka. Ipasawai-tanta-kamiri asitanarini wathaki-rontsi, irooma naaka nompasa-tanta-jyaamiro opatzitha asiro.’^h

¹²Okanta awisaki mawa kitaitiri piyaja Jeroboam itsipataari maaroni ishininka-payi tsika isaiki pinkathari Roboam, tima aritaki ikantzi-takari chapinki, ikantakiri: “Aririka awisaki mawa kitaitiri, pimpiyi piñiina.”

¹³Iro kantacha, titzimaita yaki kamiitha Roboam itomi pinkatharini Salomón, ikowako-witariri ishininka-payi, ti inkimisantiri ikampinaa-witakariri antari-kona-payi. ¹⁴Yakanta-sitakari okaratzi iyomitaa-nakiriri mainari-payi, ikantakiri: “Imapiro-takimi asitanari ikima-tina-takaami, aikiro nonkima-tina-takaa-tyiiaami naaka. Ipasawai-tanta-kamiri asitanari wathaki-rontsi, irooma naaka nompasa-tanta-jyaamiro opatzitha asiro.” ¹⁵Ti inkimi pinkathari ikowako-witariri ishininka-payi, tima irootaki inintakiri Pawa awishi omonkara-tantyaari ikantzi-takari Jeroboam, itomi Nabat, ikamanta-kiriri Ahías Makoryiironi-satzi. ¹⁶Ikanta maaroni Israel-iiti, iñaakiri pinkathari ti inkimi, yakanakiri, ikantziri:

Ti noshininka-piro-tyaari naakaiti pirini David.

Airo naapatyaami pikarajiitzi icharinitami itomi Isaí.

Aikiro ikantajii-tanakitzii:

¡Israel-iiti anaajiitzi aroka, thami ampiyi awanko-thaantiki-payi!

¡Iriima ishininka-payi pinkatharini David, impinkatha-matsita-wakaiyaa ikaratzi ishininkata-wakaa irirori!

Ari ipiyajii-tanaka Israel-iiti iwanko-thaantiki-payi.

¹⁷Irootaki ipinkathari-wintan-tariri Roboam ishininka-payi Israel-iiti ikaratzi nampitarori iipatsitiki Judá-iti. ¹⁸Ari ityaanta-witakari pinkathari Roboam inampina, Adoram, inkowakotiri ishininka-payi yasitakaariri iwinkathariti. Isitowanaki maaroni Israel-iiti ishimyaan-takari mapi, iwamaakiri. Ari ititanakiri sintzini pinkathari Roboam isiyako-mintoki, siyanaka Aapatyaawiniki. ¹⁹Ari okantakari yooka-wakaan-takari Israel-iiti, ti intsipa-tajyaari ikaratzi icharini-yitari pinkatharini David irojatzji iroñaaka.

²⁰Ikanta ikimaki pasini ishininka-payi Israel-iiti, ikantaitzi: “Piyaja Jeroboam.” Ikaimakaan-takiri impoki tsika ipiyotaka maaroni ishininka-payi. Ari iwakiri impinkathari-wintairi maaroni ishininka Israel-iiti. Tira impinkatha-wintairi pasini ikarajiitzi ishininkata-wakaa-jiita icharini-yitari David, apaniro ikanta isaikawaitzi Judá-iti.

²¹Ikanta yariitaka Roboam Aapatyaawiniki yapatota-paakiri Judá-iti aajatzji Benjamín-iti, oshiki-pirori ikarajiitzi iwayiriti iyosiitakiri. Inintzi iwayiri-tyaari pasini ishininka-payi Israel-iiti, imatanta-jyaa-rorimi

^h 12.11,14 nompasa-tanta-jyaamiro opatzitha asiro = nompasa-tanta-jyaamiri kitoniro (tima kitoniro ipaitai-tziro pairani opatzitha asiro)

Roboam, itomi Salomón impinkathari-wintairi maaroni ishininka-payi.ⁱ ²²Iro kantacha, ñaanatakiri Pawa itomiyaayi paitachari Semaías, ikantakiri: ²³“Pinkinkitha-waita-kairi Roboam, itomi pinkatharini Salomón, iwinkathariti Judá-iti aajatzi Benjamín-iti. Pimatzi-tyaari pinkamantiri maaroni nampitarori anta, pinkantiri: ²⁴‘Iroka ikantzi Pawa: Ti onkamiithati pijati piwayirita-wakaiyaa pikaratzí pishininkata-wakaa-jiita awiroka Israel-iiti. Pimpiyi maaroni piwanko-thaantiki, tima irootaki nantawairi naaka.’” Ikanta ikimajii-takiro ñaantsi ikantziriri Pawa, piyayitanaka iwanko-thaantiki-payi, imatakiro tsika ikantakiri Pawa.

Iwitsikakaantaki isiyakaaro ipiraitari

²⁵Yapiitajiro Jeroboam iwiriintairo nampitsi Sikochaarini saikatsiri tonkaariki iipatsitiki Efraín-iti. Ari inampitaarori irirori. Ikanta apaata yookanajiro inampiwitakaro Sikochaarini, jataji, iwiriintajiro nampitsi Pawaporoni. ²⁶Ari ikinkithasiri-tanaka Jeroboam, ikantzi: “Kimitaka aritaki yapiitajiro impinkathari-wintajina Roboam, icharini pinkatharini David, ²⁷tima irojatzi ijata-piinta-jiitzi Aapatyaawini noshininka-payi impomitiri yatsipi-takaaní itasorintsi-pankotiki Pawa, kimitaka aritaki inisironka-takiri Roboam, pinkathari-tatsiri iipatsitiki Judá-iti. Aamaiyaa aritaki iwa-kaantakina naaka, impiyasi-tairi Roboam iwinkathariti Judá-iti.”

²⁸Ari yaminaki pinkathari impaityaa yomitaa-najirini, iwitsika-kaantaki apiti isiyakaaro kiripiri vaca iyosiita ooro, ikantakiri maaroni ishininka: “¡Ashininka Israel-iiti! Aritapaaki pipiyapiyataka Aapatyaawiniki. Yoka piwawani-tajyaari aka, iriitaki amajimiri pisaika-witaka pairani Apitantoniki.” ²⁹Iwaki aparoni isiyakaaro vaca Pawapankoniki, iriima pasini iwakiri iipatsitiki Dan-iti. ³⁰Irootaki inkaaripiro-waitan-tyaari Israel-iiti, ijayitaji Pawapankoniki aajatzi iipatsitiki Dan-iti impinkatha-tairi isiyakaaro kiripiri vaca. ³¹Iwitsika-kaanta-yitaki aajatzi tonkaariki iyarapapankoti. Iyosiiyitaki ishininka impira-tasorintsi-tyaari, kaari-tzimaita ishininka-payi Leví-iti.

Iwitsikaitakiro nampitsi Ositikiitoni

15 ⁹Tima awisaki oshiki osarintsi ipinkathari-wintakiri Jeroboam maaroni pasini ishininka-payi Israel-iiti. Iriima ishininka-payi Judá-iti yaminaji iriroriiti pasini pinkathari-witairini, ipaita Asa.

Ipinkathariwintantzi Omri

16 ²³Aritaki tzimaki 31 osarintsi ipinkatharitzí irirori Asa iipatsitiki Judá-iti. Aripaiti yitanakaro irirori Omri ipinkathari-wintziri pasini ishininka-

ⁱ 12.21 oshiki-pirori = 180,000 owayiri

payi Israel-iiti. Okaratzi 12 osarintsi ipinkatharitaki. Irooma anta nampitsiki Aakamiithawiniki ipinkatharitaki okaratzi 6 osarintsi. ²⁴Yamanantakiro Omri iipatsiti Ositikii-toni-satzi, ikaratzi apikithoti kiriiki opinatakari. Ari iwiriintakiri inampitsiti ipaitakiro Ositikii-toni, tima iro owaitakaan-tzirori iwairo asitarori iipatsiti pairani ipaita Ositiki, ikantai-tziri iñaaniki irirori ‘Semer’!

²⁵Ti onimotiri Pawa okaratzi yantziri pinkathari Omri. Omapiro ikaariprotaki yanaakiri ikaariprotaki itakarori pairani ipinkatharitz. ²⁶Isiyako-taari ikaariprotaki Jeroboam itomi Nabat, tima ikaariprotakaakiri aajatzi maaroni ishininka-payi Israel-iiti, iwatsimaakiri Iwawani Israel iñaakiri ipinkatha-waitziri siyakaa-rontsi.

²⁸Ikanta imakoryaaji irirori Omri, ikitaitakiri Ositikii-toniki. Iimpoyii-taari ipinkatharitaji Acab, itomi irirori.^k

Ipinkathariwintantzi Acab

³⁰Tima okaratzi 22 osarintsi ipinkathari-wintakiri Acab ishininka-payi Israel-iiti anta Ositikii-toniki. Titzimaita onimotiri Pawa ipinkathari-witaka Acab itomi Omri, omapiro ikaariprotaki, yanaanakiri ikaratzi itakarori pairani ipinkatharitz. ³¹Ti yookiro yantayi-tziro kaari-pirori isiyako-taari pinkatharini Jeroboam, itomi Nabat, tima inantakaro Jezabel, irisinto pinkathari-tatsiri Simaaki, ipaitai-tziri “Itsipa-minthari Inkaniwiri”. Tima ijataki pairani Jeroboam, ipinkatha-waitakiri pawaniro Inkaniwiri. ³²Iwitsika-kaantaki pomipirini-mintotsi anta Ositikii-toniki, iwitsika-kaantzitaka iyarapapankoti tsika impomiwintaitiri pawaniro Inkaniwiri. ³³Imatakiro aajatzi pinkathari Acab iwitsika-kaantaki osiyakaaro pawaniro Inkaariwiro, irootaki iwatsimaa-piro-tanta-kariri Iwawani Israel, tima yanaanakiri itayita-karori pairani ipinkathari-yitzi iwatsimairi Pawa.

Ikamantantzi Elías airo omparyaaji inkani

17 ¹Ikanta Elías Onimowini-satzi poñaachari Wakaniki, ikinkitha-waita-kaakiri pinkathari Acab, ikantziri: “¡Pinkatharí! Omapiro-tatyaa nonkantimiri, tima Iwawani Israel, iriitaki ompiratanari naaka. Ari awisaki osarintsi-payi airo omparyaaji inkani, airo iñiitaji kapichiini itsini impokiro irojatzi nonkantan-tajyaari naaka: ‘Omparyaaji.’” ²Ari iñaanata-kiriri Pawa irirori Elías, ikantziri: ³“¡Elías! Pisiyi, pinkinaki isitowa-piintzi ooryaatsiri. Pimaña nijaatinkaki Chikaaroniki, saikatsiri intatzikiro Owaryiinkaariniki. ⁴Irootaki pimurityaari nijaatinka. Ari nonkanta-kaakyaari koontzi-niro yayimiro piyaari anta.”^l

⁵Imatakiro Elías ikantakiriri Pawa, jataki, isaikaki nijaatinkaki Chikaaroniki saikatsiri intatzikiro Owaryiinkaariniki. ⁶Pokatsi

¡ 16.24 apikithoti kiriiki opinatakari = apiti talento = 66 kilos ^k 16.28 imakoryaaji = imaaaji = jatasirin-kataji isaiki isiri iwaisatziti-payi ^l 17.4,6 koontzi-niro = cuervos

koontzi-niro yaminiri posiniri iyaari aajatzi yatantyaariri. Yaminiri okitaityaa-manaji aajatzi tsitinii-tiini. Irootaki iriri nijaatinka.^m 7 Okanta awisaki tsika okaratzi kitaitiri, piryaatanaki nijaatinka, tima ti iñiitairo omparyaaji kipatsiki.

Elías aajatzi kinankaro

⁸Opoña iñaanatairi Pawa yoka Elías, ikantajiri: ⁹“Pijati Wiyaaroniki otsipa-nampitari Simaani, aritaki pisaikiri anta. Tima ari nonkanta-kaakyaaro kooya kinankaro ompimi piyaari.”

¹⁰Jataki Elías Wiyaaroniki. Ikanta yariitzi-mataka nampitsiki, imonthaakaro kooya kinankaro aawaitzi saimpiki. Ikaimako-tapaakiro, ikantziro: “¡Ayomparó! Nonintzi pimpakotina kapichiini nijaa nirawaki.” ¹¹Irootaintsi ojanakani ayiniri imiri, yapiita-nakiro, ikantziro: “¡Pamaki aajatzi kapichiini noyaari!”ⁿ ¹²Akanakiri iroori, okantziri: “¡Omapiro-tatyaa nonkantimi, tima añaatsi Piwawani, tikatsi yatantaitari nompimiri! Apatziro otzimi opanikiini pankirintsi-pani kowitziki, aajatzi yiinkantsi tzimatsi kapichiini. Irootaki naantari kapichiini saimpiki nonkotsitiro nakyootiri notomi, aririka nonthonkakiro, ari noyaawintyaa ayina notashi.”^o ¹³Ikantzi Elías: “Airo pitharowa-waitzi. Pijati pimatiro pikantakiri. Iro kantacha naaka pitawakya pintsasi-tinaro, pamakinaro nowawakya. Impoña pampoiti pintasiti pasi awiroka pakyootiri pitomi. ¹⁴Tima ikantakina Pawa, Iwawani Israel, airo othonka pankirintsi-pani aajatzi yiinkantsi, irojatz iwaryaan-tajyaarori Pawa inkani kipatsiki.”

¹⁵Tima omatakiro kinankaro ikantakirori Elías. Oshiki kitaitiri awisaintsi ti onkowityiyaa owariti otsipatakari Elías aajatzi otomi. ¹⁶Ti onthonkyaa pankirintsi-pani oyowitzitiki aajatzi ikimitakari yiinkantsi, tima monkarataka iñaani Pawa ikantakiriri Elías.

¹⁷Okanta apaata imapoka-sitaka imantsiyataki otomi kinankaro, mapirokitaka, ti onkanti yaniinka-tanaji. ¹⁸Oñaanata-nakiri kinankaro yoka Elías, okantziri: “¡Itomiyaayi Pawá! ¿Paitama pipokasi-tantanari? ¿Irooma pipokantari pinkinkithasirita-kayinaro noyaaripironka inkaman-tajyaari notomi?” ¹⁹Ari yakanakiro Elías, ikantziro: “Pamakinari aka pitomi.” Yaawakiri Elías othomaakiri iriniro, yatiita-kaanakiri imaapiintzi inaryaa-pakiri imaamintoki. ²⁰Ichiraanaki Elías, ikantzi: “¡Pawá! ¡Asitanarí! ¿Pimatzi-tyaaroma piwasinonkaiki kinankaro nomayimo-tziri piwamaitiro otomi?” ²¹Tima mawa yapiitakiro Elías iwanki-sipanii-takari iintsi. Yapiita-nakiro ichiraanaki, ikantzi: “¡Pawá! ¡Asitanarí! Poipyaa-siri-tairi iintsi.” ²²Ikimakiri Pawa ikantakiriri Elías, yoipyaa-siri-tairi iintsi, añaanaji. ²³Ithomaa-najiri, yapiita-kaanajiri osaawiki, ipapajiro asitariri, ikantziro: “Yoka pintsiti, añaaji.” ²⁴Okantzi

^m 17.6 yatantyaariri = pan   ⁿ 17.11 noyaariri = pan   ^o 17.12 yatantaitari = pan

kooya: “Ari noyotziri iroñaaka awiroka itomiyaayi Pawa, tima omapiro-tatyiyaa iñaani Pawa okaratzi piñaawai-tziri awiroka.”

Yapiitairo Elías iñiri pinkathari Acab

18 ¹Tima osamanitaki, awisaki okaratzi mawa osarintsi, yapiitajiro Pawa iñaanatairi Elías, ikantairi: “Pijati, piñiri pinkathari Acab, tima irootaa-tsi nowaryaajiro inkani tsinkaironi kipatsi.” ²Jataki Elías iñiri pinkathari Acab. Tima antaroiti okantaka tashitsi Ositikii-toniki. ³Ikaimakiri Acab inampiri paitachari Abdías, tima imapiro-tatziro irirori ipinkatha-tziri Pawa. ⁴Tima owakaantan-takariri Jezabel Kamantan-tzinkari-payi, yoka Abdías iriitaki omanakiriri impirita-moro-nakiki ikaratzi 100 Kamantan-tzinkari, inasitaka apipiyoti ikaratzi 50 Kamantan-tzinkari, ari ipiriri iwari aajatzi iriri.^p ⁵Ikinkitha-waita-kaakiri Acab yoka Abdías, ikantakiri: “Thami aniitiro maaroni nampitsi amini tsika owaapathata, amini aajatzi nijaatinka tsika oshooki katarosi yañaantyaari apira-payi ikyaakoitari. Airorika añaasita, ari inthonka-kyaari inkami apira-payi.”^q

⁶Tima ikinanaki Acab pasiniki awotsi, iriima Abdías ikinakiro irirori pasiniki awotsi tikatsi intsipa-tanakyaa. ⁷Ikanta ijatanaki Abdías awotsiki, imonthaakari Elías. Tima iyotawajiri, ityirowa-sitawaari, ikantziri: “¿Tima awiroka Elías?” ⁸Yakanaki Elías, ikantzi: “Naakataki. Pimpiyanaki, pinkantiri piwinkathariti: ‘Noñaajiri Elías.’” ⁹Ikantzi Abdías: “¿Tzimatsima nokinakaa-sitani pityaantan-tanari nonkamantiri pinkathari Acab iwantyaanari? ¹⁰¿Omapiro-tatyaa nonkantimiri, tima añaatsi Piwawani! Oshiki yamina-mina-takaan-takimi pinkathari Acab maaroni nampitsiki. Ikaratzi kantatsiri: ‘Ti noñaajiri,’ isintsiwintziri ikantziri: ‘Pinkanta-piro-tina tirika piñaajiri!’ ¹¹Aikiro pikanta-tyaana awiroka iroñaaka: ‘Pijati pinkamantiri piwinkathariti, pinkantiri: “Noñaajiri Elías.”’ ¹²Kimitaka aririka nojatanaki, yaanajimi itasorinka Pawa, airo noyotzi tsika pisaiki. Aririka nonkaman-tawita-kyaari pinkathari Acab, airorika iñaasitami irirori, aritaki iwakina. Tima naaka, nasi nowiro nopinkatha-tziri Pawa owakira nomainari-tapaaki. ¹³¿Tima inkaman-taitimiro okaratzi nantakiri otsitoka-kaantan-tariri Jezabel Kamantan-tzinkari-payi? Tima nomanaki impirita-moro-nakiki ikaratzi 100. Nonasitaka apipiyoti ikaratzi 50 Kamantan-tzinkari, ari nopiriri iwari aajatzi iriri.^r ¹⁴Aikiro pikanta-tyaana awiroka iroñaaka: ‘Pijati pinkamantiri piwinkathariti, pinkantiri: “Noñaajiri Elías.”’ ¿Pininta-tziima iwina?” ¹⁵Ikantzi Elías: “¿Omapiro-tatyaa nokantzimiri, tima añaatsi Pawa Ñaapirori ompiratanari naaka. Iroñaaka nojati noñiri Acab!”

^p 18.4 iwari = pan   ^q 18.5 apira-payi ikyaakoitari = amoranipayi = caballos, mulas
^r 18.13 iwari = pan

¹⁶Ikanta Abdías yamina-mina-tairi pinkathari Acab, ikamantakiri. Jatanaki irirori Acab imonthai-yaari Elías. ¹⁷Ikanta ñaawajiri, ikantawakiri: “¿Awirokama ñaasirin-kayitakiriri ashininka-payi Israel-iiti? ¹⁸Ikantzi Elías: “Tira naaka ñaasirin-kirini. Awiroka pitsipatari ishininka-payi piwaisatzitini, okantakaaro piwashaantairo ikantakaantani Pawa, pipinkatha-waita-sitakari osiyakaaro Inkaniwiri-payi. ¹⁹Pinkaima-kaantiri maaroni ashininka-payi Israel-iiti yapatojiityaa Owaantsii-toniki. Pinkaimiri anta ñaawya-takaani Inkaniwiri inkarati 450, pinkaimiri oñaawya-takaani Inkaariwiro inkarati 400, aajatzi ikarajiitzi akyoota-piintzirori Jezabel.”

Elías aajatzi pawaniro Inkañaawiri

²⁰Ikaimakaan-takiri Acab maaroni ishininka-payi Israel-iiti, yapatotakiri maaroni ñaawyawai-taniri-payi Owaantsii-toniki. ²¹Ari ipokakiri irirori Elías tsika ipiyotaka ishininka-payi, ikantapaakiri: “¿Tsika-paiti piwashaantairo pipitho-pitho-waitaka okantakaami otzimi apiti pikinkithasiritani? Iriirika iriipirori Pawa pinkimisantiri, pimatiro. Iriirika Inkaniwiri, pinkimisantiri irirori.” Ari imairijiitaki ishininka-payi tikatsi akatsini. ²²Aikiro ñaanata-tziiri Elías ishininka-payi, ikantziri: “Aparoni nokanta naaka iyamanta-niriti Pawa, iriima Inkaniwiri ikaratzi 450 ñaawya-taniriti. ²³Pamajiiti aka apiti ipiraitari. Iyosiiitaki ñaawyaritii aparoni ipiraitari inintiri, intopitha-yitakiri, iwankitakiri itsimaki, airo itaan-tzimaitari paamari. Ari nonkimitaakiri naaka pasini ipiraitari, nowanki-takiri tsitsiki, airo nowaama-tantari aajatzi paamari.^s ²⁴Impoña pinkowa-kotiri piwawani-payi awirokaiti, pimpairyiro iwairo. Irooma naaka nompairyiro iwairo Nowawani. Itzimi-rika Pawa kimatsini, owayiita-kironi paamari, iriitaki mapirotzirori Ipawatzi.” Ikantajiitzi maaroni Israel-iiti: “¡Ariwí!” ²⁵Ikantanakiri Elías ñaawya-takaani Inkaniwiri: “Piyoyii pinintziri ipiraitari, pityaari awiroka piwamairi, tima oshiki pikarajiitzi. Pinkowa-kotiri piwawani pimpairyaajiro iwairo, airotzimaita poisantari paamari.”

²⁶Imatakiro ikantakiriri, yaakiri ipiraitari, iwamaakiri. Yitanakaro kapichikitaiti, tampatzika-takotaki ikowako-witari iwawani Inkaniwiri, ikantziri: “¡Inkaniwirí, pakina!” Tikatsi-tzimaita akirini. Aikiro imitaa-jiiwitatyaa ishonka-shonkawintziro iwitsikakiri ipomi-pirini-minto. ²⁷Tampatzika-takotaki, oshiki isironta-wintari Elías yokaiti, ikantziri: “Pisintsiti pinkaimiri piwawani. Aamaasityaa tzimatsi yantziri, ijatatzii ikiwan-tawaitzi. Piwasaakiryiiri aamaasityaa imaatzii.”

²⁸Aikiro ikaimajii-tatzii, itotakaa-waiyi-takaro kotsiraa-niki, ipathakawai-takaro thoyimpi-thowa-yitatsiri, iyowayitaki iriraani, aritaki okanta yamijiitari

^s 18.23,25,26,33 ipiraitari = vaca = buey

iriroriiti. ²⁹Irootzi-mataki omonkaratyaa tsika owiraa kitaitiri ipomitanta-piintariri yatsipi-takaani, aikiro ikaimawi-jiitayaa sintsiini, titzimaita yakaitiniri yamanani. Tikatsi akirini, tikatsi kimirini aajatzi. ³⁰Ikaimanakiri Elías maaroni ishininka-payi, ikantziri: “Pimpoka-jiiti maaroni aka.” Pokajii-tapaaki ishininka-payi. Ari iwitsikajiri Elías ipomi-pirini-minto Pawa iporoki-taitakiri pairani. ³¹Yaaki mapipayi okaratzí 12. Ikaratzira pairani aajatzi itomi-payi Jacob 12. Tima irijatzi Jacob ikantakiri pairani Pawa, ikantziri: “Israel pimpaitajyaa.” ³²Ipiwirikairo mapipayi iwitsikaji itaapirini-minto Pawa, antaro ikiya-thapi-takiro, kantacha impanki-taitimi oshiki okitho pankirintsi.^t ³³Itaromaakiro tsitsi, itowatha-yitakiri ipiraitari, iwankitakiri tsitsiki. ³⁴Ikantzi Elías: “Pamakiro antaro 4 kowitzi owantakari nijaa, pisaitiro pomitai-rontsi aajatzi tsitsi.” Aikiro ikantatzi Elías: “Papiitiro pisaitiro.” Yapiitziro ikantzi: “Papiitiro pisaitiro.” Imataitakiro okaratzí ikantakiri Elías. ³⁵Jaikita-paaka nijaa ikiya-thapi-taitakiro pomipirini-mintotsi, siyaata-paaka nijaa.

³⁶Aritaki monkara-tapaaka owiraa kitaitiri ipomita-piintziri ipira pomipirini-mintotsiki, pokanaki Elías. Ichiraa-paaki, ikantzi: “¡Pawá! Iwawani Abraham, Isaac aajatzi Israel. Pimatiro nokowako-tzimiri, irootaki iyotantai-tyaari awiroka Iwawani Israel-iiti, naakataki aajatzi pimpiratani. Okaratzí nantziri naaka, awirokataka ompiratanari nantimiro. ³⁷Pimatiro Pawa, pimatinaro nokowako-tzimiri. Irootaki iyotantyaari atziri-payi awirokataka Pawa, awiroka kaima-siri-yitziriri inkimisantaimi.”

³⁸Omapoka-sitanaka ookatha-tanaka, otaapaakiri wathatsi, tsitsi, mapi, samampo, maaroni, paamatanaki aajatzi nijaa jaikitain-chari ikiya-thapi-tasitai-takiro.” ³⁹Ikanta iñaakiro maaroni Israel-iiti opaamatanaki, oiyotanaka, otsitoka-paaka itamako kipatsiki, ikantajiitzi: “¡Pawa inatzi yokawá! ¡Iriitaki Pawá!”

⁴⁰Ari ikantzi Elías: “Pairikiri iñaawyataniriti Inkaniwiri. Tikatsi aparoni siyatsini.” Ari yairikai-tanakiri maaroni, yaanakiri Elías nijaatinkaki Tirimpyaroki, iwisakiri maaroni.

Ikowakotantai Elías omparyaji inkani

⁴¹Ari ikinkitha-waita-kaakiri Elías pinkathari Acab, ikantziri: “Pijati piwankoki, piwapajyaa, pirapaji aajatzi iraitziri. Tima poimainkata-paaki antaro inkani.”

⁴²Ari itonkaanaki kapichiini pinkathari Acab, owawaitaka, iraki aajatzi iraitziri. Ari itonkaa-piro-tanaki irirori Elías omitzithaki Owaantsii-toniki, thointa-paaka yooyoota-paaka anta, itsitoka-kaakaro iworó iyirito. ⁴³Ikantziri impiratani: “Pinkatziya-niinti jinokiini, pamini inkaari-kinta.” Jatanaki, yaminaki inkaariki, ikantzi: “Tikatsi noñii.” Aikiro isintsi-tatzii

^t 18.32 Kantako-tachari aka “oshiki okitho pankirintsi” irojatzi siyarori akanti apiti antaro iwantai-tarori okitho pankirintsi ipankii-tziri. Osiyaro aajatzi ikantaitzi onkarati 20 litro.

^u 18.38 ookatha-tanaka = iwaamariti Pawa okinapaaki inkitiki

Elías, ikantziri: “Papii-piitiro pamini, onkarati 7 papiitiro.” ⁴⁴Irotaki 7-tatsiri ipiya-piyataka impiratani, ikantziri: “Noñaaki inkaari-kinta yanini minkori, osiyaro akotsi.” Ikantzi Elías: “Pijati isaiki pinkathari Acab pinkantiri: ‘Paanajiro pisiyako-minto, tikira oparyaa-paaki inkani.’ ”

⁴⁵Ari otsitini-kitanaki inkiti, antaro otampyaa-tanaki, paryapaaki antaro inkani. Titanaka Acab isiyako-mintoki, jataki Panki-pawa-winiki.

⁴⁶Iriima Elías, ikantakaakari Pawa ontzimi isintsinka, yooso-thakitana-karo iithaari. Isiyana-kityaa ijatanaki, iriitaki itakaro yariitaka Panki-pawawiniki tikira-mintha yariityaa irirori Acab.

2 PINKATHARI-PAYI

Eliseo aajatzi Naamán

5 ¹Tzimatsi aparoni atziri ipaita Naamán, iriitaki jiwatziriri iwayiriti pinkatha-ritatsiri Tonkaironiki. Itakotani iwiri pinkathari, yantziniri opaita-rika inintziri, tima iriitaki kantakaarori Naamán ikaminthaan-takariri Pawa yoitsinampaan-takariri iwayiri-minthatani-payi. Iro kantacha yoka ñaapirori atziri, omatatziri kowiinkari pathaa-rontsi. ²Ikanta ijajiitaki Tonkaironi-satzi imaimanitziri Israel-iiti, ari inosikaki aparoni iintsi, irootaki ipimantaitaki ompirawaityaaro iina Naamán. ³Okanta iroka iintsi okantakiro iina Naamán: “Aririka ijatimi jiwari iñiiri Kamantan-tzinkari saikatsiri anta Ositikii-toniki, aritaki yisita-kotaji aakiri kowiinkari pathaa-rontsi.” ⁴Ikanta ikimaki Naamán okantakiri iintsi, ijata-sitakiri pinkathari, ikamantakiri irirori okaratzi okantakiri iintsi. ⁵Ari ikantanaki pinkatha-ritatsiri Tonkaironiki: “Kamiithataki. Pijati piñaa-kitiri. Aritaki notyaantaki naaka sankinarintsi paanakiniri iwinkathariti Israel-iiti.” Ikanta Naamán, yaanaki oshiki ikaratzi impinatiriri aajatzi kithaarintsi-payi, jataki iñiiri iwinkathariti Israel-iiti.” ⁶Iriitaki aanakirori sankinarintsi ityaantai-tziniriri iwinkathariti Israel-iiti, ikantai-tziri: “Iroka sankinarintsi nontyaan-timiri onkantyyaa piyotan-tyaariri yoka Naamán, jiwatziriri nowayiriti, naakataki otyaantziriri, nonintatzii pisita-kota-kaajiri omatakiri kowiinkari pathaa-rontsi.”

⁷Ikanta iñaanata-wakiro iwinkathariti Israel-iiti iroka sankinarintsi, isaraa-nakiro iithaari tima oshiki okatsitzimo-sirita-nakiri, ikantanaki: “¡Ti naaka Pawa! Ti nomatiro nowañaanti, aajatzi nowamaanti. ¿Ipaitama ityaantan-tanariri iwinkathariti Tonkaironi-satzi yoka atziri nisitakotaajiri omatakiri kowiinkari pathaa-rontsi? Kimitaka iitaimpyaa-waitatyyaa ompoñaan-tyaari iwayirityaana.”

⁸Ikanta ikimaki Kamantan-tzinkari Eliseo, ikantaitzi: “Oshiki okantzimo-siri-waitakari pinkathari.” Ityaanta-kiniri irirori sampitirini, inkantiri: “¿Ipaitama pisaraan-tanakarori pithaari? Piwawisaa-

---

^a 5.5 oshiki = ikaratzi 30,000 kiriiki, 6,000 ooro; kithaarintsi-payi = okaratzi 10

najiri naaka yoka atziri iñaajina, ari onkantayaa iyotantyaari tzimatsi Kamantan-tzinkari aka inampiki Israel-iiti.”

⁹Irootaki ijatanta-nakari Naamán, yaanaki isiyako-minto-payi, aajatzi ipira-payi ikyaakoitari. Ikatziya-kaapaakari tsika ikyaita-piintzi iwankoki Eliseo. ¹⁰Ikanta yoka Kamantan-tzinkari Eliseo, ityaantaki irirori kantirini Naamán: “Pijati, pintsitsiyi Owaryiinkaariniki onkarati 7 papiitiro pintsitsiyi. Aritaki ompiyajyaa opathaa-kaakimi kowiinkari pipathaaro.” ¹¹Ari ikisanaka Naamán, iñaawaita-tziira iwatanaki, ikantzi: “Nosiyakaantzi ari isitowa-sita-wakina, katziya-paaka inkowakotiri Pawa. Ari intzinaa-wakota-nakyaa, yantakinaro nopathaaro, isitanaki. ¹²Tima tzimatsi apiti nijaa anta nonampiki Ontyaamairini, iroka Kyaaryoshaari aajatzi Maasinchaarini. Irootaki kamiitha-pirota-tsiri anta, anairo nijaa-payi okaratzi tzimatsiri aka ipatsitiki Israel-iiti. Aririka nonkiwakyaa-rika anta, ¿airoma opyaaja nopathaaro?” Oshiki otyaanakari iyatsimanka ipiyanaka.

¹³Iro kantacha ipoka-sita-paakiri impiratani-payi irirori, ikantapaakiri: “¿Nowinkathariti! Aririka intyaan-timimi Kamantan-tzinkari pantiro mi kompita-pirota-chari, ¿tima aritaki pantakiromi? ¿Kaarima pantantaro iroñaaka, ikantakimira: ‘Pijati pinkiwyaa nijaaki, aritaki ompiyajyaa piwathaaro?’ ” ¹⁴Ari yoirinka-nakari iroñaaka Naamán, tsitsiya-paaki Owaryiinkaariniki, okaratzi 7 yapiitakiro itsitsiyaataki, imonkaratakiro okaratzi ikantakiriri itomiyaayi Pawa. Matanaka ikantaitakiriri, osiyawaita-naaro iwatha aparoni iintsi, pyaanaja okaratzi ipathaa-waiwitaka.

¹⁵Ikanta ipiyaaro Naamán itsipayii-taari ikarata-nakiri anta isaikira itomiyaayi Pawa, iñaakapajiri Kamantan-tzinkari, ikantapajiri: “Ari noyotzi iroñaaka tikatsira pasini Pawa maaroni kipatsiki, apatziro itzimi aka ipatsitiki Israel-iiti. Nonintzi paawakotina nopositamiri, naakataki iroñaaka pimpiratani.”

¹⁶Iro kantacha akanaki Kamantan-tzinkari Eliseo, ikantanakiri Naamán: “¿Omapirotyaa nonkantimiri! Airo naawakotzimiro pimpinari.” Okantawitaka opomirinchaawitakari yaawakotiro opawitariri, tira inintiro Eliseo.^b

Impirawaitakari Ositikiitoni

17 ⁶Okanta apaata, aritaki awisaki okaratzi 9 osarintsi ipinkatharitz Oseas, ipokaki pinkathari-tatsiri Aatzika-winiki ikyaaki Ositikii-toniki. Tima ithonka inosikakiri Israel-iiti yaanakiri

^b 5.16 ¿Omapirotyaa nonkantimiri! = ¿Tima Pawa!

Aatzika-winiki. Tzimatsi Israel-iiti yookakiri Kamiithawiniki saikatsiri Apatotaa-riniki omontitari Mapishitani. Pasini Israel-iiti yookakiri inampiki Niyanki-wini-satzi.

⁷Irootaki awishimo-tanta-kariri Israel-iiti, tima ti onimotiri Pawa yantayi-takiro kaari-pirori. Tima iwawisaa-kowitakariki pairani impira-waitari Faraón, iwinkathariti Apitantoni-satzi. Aikiro ijatatzii ipinkatha-waitziri pawaniro-payi. ⁸Yantasi-takaro yamiyitari asiwitarori pairani iipatsiti, yantasi-takaro kaaripiro-yitatsiri yamiyitari ikaratzi pinkathari-winta-kiriri Israel-iiti. ⁹Iroka pasini yantayi-takiri Israel-iiti imananiikiini, ikisima-waitakiri Iwawani. Iwitsika-yitaki iyarapapankoti maaroni nampitsiki-payi. Imatakiro antaroki-payi nampitsi, aajatzi nampichaanikiki-payi tsika itzimasita-piintziri owayiri-payi.^c

¹⁰Imatzitakaro maaroni omizitha otzisi aajatzi oponkitziki antaro-payi inchato, iwitsika-yitaki antaropayi mapithantha aajatzi osiyakaaro pawaniro Inkaariwiro. ¹¹Yantakiro yamiyitari pasini-satzi atziri imisitowakiri pairani Pawa, yantayi-takiro aajatzi kaari kamiithatatsini. Itaayitziro kasankai-nkari tonkaariki-payi. Irootaki iwatsimaa-piro-tanta-kariri Pawa. ¹²Tima ipinkatha-waitakiri aajatzi pawaniro.

Ikamanta-witakariki pairani Pawa, ikantziri: “Airo pimatziro awiroka iroka, piwinkani piwiro.” ¹³Yapiiwi-takari Pawa ikamantziri Judá-iti aajatzi pasini ishininka-payi Israel-iiti, ityaanta-kiniri oshiki Kamantan-tzinkari-payi, oshiki ñaawyataniri, ikantziri: “Pimpiya-siri-yitaji, pimonkara-tairo nokanta-kaantani aajatzi nosinita-kaantani, pimonkara-tairo maaroni noñaani nosankina-takaa-kiriri pairani piwaisatziti, okaratzi ikamanta-yitajimiri Kamantan-tzinkari-payi.” ¹⁴Titzimaita inkimajiiti, oshiki ikiso-siri-jiitaki, isiyako-taari tsika ikantaka pairani iwaisatziti-payi, ti yawintyaari Pawa. ¹⁵Yaparatakiro ikasiya-kaita-kiriri pairani iwaisatziti-payi, ti inthotyiiro isankinata-kaantaitani isintsi-thawi-takariri imonkaratiro. Ipinkatha-waita-sitakariki pawaniro tikatsi apantyaarini, ari ikimitakariki irirori-payi tikatsi apantjyaarini. Isiyako-takari atziri-payi itsipa-nampi-takari, tima iro ikantawi-takariki pairani Pawa: “Ti noninti pisiyako-tyaari asitarori inampi anta.”

¹⁶Iwashaantakiro okaratzi ikantakaan-takiri Pawa. Yaaki kitoriri kiriiki, iriitaki iwitsikaki apiti isiyakaaro kiripiri ipiraitari, iwitsikaki aajatzi osiyakaaro pawaniro Inkaariwiro. Ipinkatha-waitakiri aajatzi ikaratzi oorinta-chari inkitiki, imatzitakariki pawaniro Inkaniwiro.^d ¹⁷Itaakaan-tziri iwaiyani pomitai-rontsiki, isiyasitari niwyatan-taniri, aajatzi yotantaniri. Tima iñaakiri Pawa omapiro ikaaripiro-waitaki, irootaki iwatsimaa-

^c 17.9 iyarapapankoti = isaika-piintzi tonkaariki-payi = iyarapapankoti kaari-piro-siri-payi; tsika itzima-sita-piintziri owayiri-payi = tsika osaikayitzi iratii-minto yamina-kotan-tyaariri impoki-rika ikisaniintani-payi. ^d 17.16 ipiraitari = vaca

piro-tanta-kariri. ¹⁸Imatakiro Pawa itsimaakari pasini-payi Israel-iiti, yooka-nakiri. Ti ininti iñiiri. Apatziro inintziri Judá-iti.

¹⁹Ti imatzimai-tyaaro aajatzi Judá-iti inthotyiro ikantakaantani Pawa, yantasi-yitakaro iyomitaan-takiri pasini-payi Israel-iiti. ²⁰Irootaki yookan-tanakariri Pawa maaroni Israel-iiti. Oshiki iwaskanitaa-yitakiri, isinitakiri inosika-yitakiri ikaratzi kisaniiintziriri, tima imatakiro yookanakiri ti ininti iñiiri.

²¹Ikanta itsiparyaa-wakaaka icharini-payi pinkatharini David. Yaminaki pasini ishininka-payi Israel-iiti iwinkathariti, iwakiri Jeroboam, itomi Nabat. Iriitaki Jeroboam mapirota-kiriri itzimpina-siri-takiri Israel-iiti ti impinkatha-tajiri Pawa, omapiro ikaariprotaki. ²²Yantasi-waitakaro Israel-iiti okaratzi kaaripiro-yitatsiri ikimitakari Jeroboam, ti ininti iwashaantairo, ²³irootaki yookan-tanakariri Pawa yoka Israel-iiti. Tima imonkara-takiro Pawa ikantzi-takariri pairani impiratani, Kamantan-tzinkari-payi. Irootaki inosikai-tanta-kariri Israel-iiti anta Aatzika-winiki. Irojatzzi isaikayitzi iroñaaka.

Yasitakaro Ositikiitoni

²⁴Ikanta iwinkathariti Aatzika-wini-satzi, yaanaki ishininka-payi nampitarori Kompi-jaariki, Tharowa-winiki, Poroka-winiki, Owayiri-winiki aajatzi Apisankinaniki. Iriitaki yosiita-paincha inampita-paakaro Ositikii-toniki, iriyyitaki impoyii-tapaa-kariri Israel-iiti. Irootaki yasitan-tarori kipatsi Ositikii-toni, tima inthonka inampitakaro okaratzi nampitsi tzimatsiri anta. ²⁵Iro kantacha, titzimaita impinkathatiri Pawa yokaiti atziri. Ikanta itawitapaakaro inampiyitaro anta, ityaantaki Pawa owantaniri, yatsika-yitakiri.^e ²⁶Irootaki ikamantan-takariri iwinkathariti Aatzika-wini-satzi, ikantziri: “Ikaratzi pamakiri atziri-payi inampityaaro Ositikii-toniki, ti iyotakotiro iñaani Iwawani asitarori inampi anta. Ityaantaki Pawa owantaniri, oshiki ashininka yatsikakiri, okantakaan-tziro ti iyotakotiro iñaani Pawa asitarori kipatsi.”^f ²⁷Ari ikantanaki iwinkathariti Aatzika-wini-satzi, ikantzi: “Paanaji inampiki aparoni Impira-tasorintsi-taari isaikapaji anta, iriitaki yomitaa-pajirini ashininka-payi iñaani Pawa anta.” ²⁸Ikanta aparoni Impira-tasorintsi-taari yamaitakiri Ositikii-toniki, ipiyanaaro inampiitiki, saikapaji Pawapankoniki. Iyomitaa-yitapajiri tsika inkantyya impinkathatiri Pawa. ²⁹Iro kantacha anta Ositikii-toniki, iwitsika-yitaki iwawa-niroti-payi tsika inampiyi-takaro, iwayitakiri tonkaariki tsika iwitsika-sitakiri karapapanko-payi.

³²Imatziwitaro aajatzi ipinkatha-tziri Pawa. Iwayitaki ikarajiitzi irirori ompira-tasorintsi-tatsini, iriitaki antawai-tatsini iyarapapankotiki pawaniro-

^e 17.25 owantaniri = leones   ^f 17.26 owantaniri = leones

payi anta tonkaariki-payi tsika iwitsika-sitakiri. ³³Tima onkanta-witakyaa ipinkatha-witakari Pawa, imatzitari aajatzi pawaniro ipinkatha-tziri. Yantasi-yitaro okaratzi yamitari asitarori inampi tsika inosikai-takiri.

Imaimanitairi Joacim pinkathari Nabucodonosor

24 ¹Ikanta Nabucodonosor pinkathari-wintziriri Kompijaari-satzi, jataki iwayiri-minthatyaari Judá-iti. Ari impira-waitai-takari iwinkathariti Judá-iti, paitachari Joacim. Arira impira-waitai-tariri Judá-iti okaratzi mawa osarintsi, iro kantacha apaata, imatajiro irirori Joacim imaimanitairi Nabucodonosor. ²Ipoña ikantakaakaro Pawa, ipokayitaki kapichiini owayiri poñaachari Kiyamoriwiniki, Tonkaironiki, Athataa-winiki aajatzi Pityaankaariniki. Iriitaki maimani-waitirini Judá-iti, yapirotiri. Ari imonkaratzirori iñaani Pawa ikamantantakiri Kamantan-tzinkariiti.

⁶Ikanta ikamajira Joacim, impoyiitaari itomi ipinkatha-ritai, ipaita irirori Joaquín.

Joaquín iwinkathariti Judá-iti

⁸Okanta apaata, tzmaji pasini pinkathari, ipaita Joaquín. Tima tzmaki okaratzi 18 isarintsiti yitanta-nakarori ipinkatharitzitzi Aapatyaawiniki. Ikaratzi mawa kasiri ipinkatharitaki. Opaita iriniro Nehusta, irootaki irisinto Elnatán, poñaachari Aapatyaawiniki.

⁹Titzimaita onimotiri Pawa, iñiiri Joaquín yantayi-tziro kaari-pirori. Ari isiyako-taari tsika ikanta pairani iriri.

¹⁰Ipinkathari-minthaitzi Joaquín, aripaiti ipokajitaki iwayiriti Nabucodonosor, pinkathari-tatsiri Kompi-jaariki, iwayiri-tyaari Aapatyaawini-satzi. Tima inthonka ishonka-paakiro nampitsi. ¹¹Ari yariita-paakari irirori Nabucodonosor, pinkathari-tatsiri Kompi-jaariki, itapota-paakiro iwayiriti-payi nampitsi Aapatyaawini. ¹²Ikanta Joaquín, iwinkathariti Judá-iti, ti imatiri impiyatyaari iwinkathariti Kompi-jaari-satzi. Isinitanaka inosikiri yaanakiri inampiki, itsipatakaroro iriniro, jiwatziriri iwayiriti-payi, pasini jiwari-payi, maaroni inampiri-payi. Tima tzmaki 8 osarintsi ipinkathari-wintantzi irirori Nabucodonosor anta Kompi-jaariki.

¹³Tima ithonka yaanakiri maaroni kiriiki ikaratzi tzmatsiri itasorintsi-pankotiki Pawa, aajatzi okaratzi tzmatsiri iwankoki pinkathari. Ari omonkaratari okaratzi ikantakiri pairani Pawa. Tima ithonka isataanakiri ooronaki yasitakai-tarori itasorintsi-pankoti Pawa, iwitsika-kaantakiri pairani Salomón, iwinkathariti Israel-iiti. ¹⁴Tima inosikai-tanakiri Aapatyaawini-satzi, jiwari-payi, ñaapirori-payi owayiri, ikaratzi 10,000. Inosikai-tanakiri ikaratzi yotzirori iwitsika-waitzi, asiro-pakori-payi. Iroowitaincha yapirotirimi inosikiri maaroni, apatziro yooka-matzii-tanakiri asinonkai-nkari-payi.

¹⁵Tima imataitakiri inosikai-takiri pinkathari Joaquín, itsipatai-tanakiri iinapayi, iriniro, inampiri-payi, aajatzi ñaapirori-payi nampitarori Aapatyaawiniki. Yaitanakiri Kompi-jaariki. ¹⁶Yoka ikaratzi ñaapirori owayiri-payi inosikakiri iwinkathariti Kompi-jaari-satzi, ikaratzi 7,000. Iriima asiro-pakori-payi, witsika-waitaniri-payi ikaratzi 1,000. Tima ari ikaratzi inosikakiri ñaapirori-payi tharowinta-chari iwayirityaa. ¹⁷Ikanta iwinkathariti Kompi-jaari-satzi iwakiri Matanías impinkathariti, impoyiitaari itomi-thori Joaquín, iwainiri pasini iwairo, ipaitajiri Sedequías.

Ipinkatharitaki Sedequías

¹⁸Tima tzimaki okaratzi 21 isarintsiti Sedequías yitanta-nakarori ipinkatharitz. Ipinkatharitaki Aapatyaawiniki okaratzi 11 osarintsi. Tima opaita iriniro Hamutal, irisinto Jeremías, poñaachari anta Kitamaroitoniki. ¹⁹Titzimaita onimotiri Pawa iñiiri Sedequías yantayitziro kaari-pirori. Ari isiyako-taari tsika ikanta pairani irirori Joacim. ²⁰Irootaki ikisa-piro-tanta-nakarori Pawa yokaiti Aapatyaawini-satzi aajatzi maaroni Judá-iti. Ti ininti iñiiri. Ikanta apaata Sedequías, ipithoka-sitaari iwinkathariti Kompi-jaari-satzi, iwayiri-taari irirori.

Yapiroitakiri Aapatyaawini-satzi

25 ¹Okanta awisaki 9 osarintsi ipinkathari-tantari Sedequías. Irootaki 10-tatsiri kitaitiri, kasiri 10, ari yariitakari Nabucodonosor pinkathari-tatsiri Kompi-jaariki, yamaki oshiki iwayiriti iwayiri-tyaari Aapatyaawini-satzi. Tima ithonka ishonka-paakiro nampitsi, iwitsika-yitapaaki yatii-minto-payi. ²Tima aparoni osarintsi iwayiritaitakiri Aapatyaawini-satzi, irojatzi okaranta-paakari ipinkatharitz Sedequías. ³Tima inkarati 6 kasiri iwayiri-jiitaka, ayimatakiri itashi maaroni Aapatyaawini-satzi, ti ontzimapaji iwajyaari. ^h ⁴Ari imorontajiiitakiro Aapatyaawini-satzi apitantoti inampitsiti. Itzimasi-witakari iwayiriti Kiyamori-wini-satzi. Imatzimai-takaro isiyayitaka iwayiriti Aapatyaawini-satzi tsitini-paiti, aajatzi pinkathari. Ikinajiiitaki iwankirimasiki pinkathari, ipampitha-tanakiro awotsi jatachari Mamiriwiniki. ⁱ ⁵Ikanta iwayiriti Kiyamori-wini-satzi ipatzima-tanakiri, iyaatawajiri owintini-pathatzi Kasiryaari. Tima ithonka yoiwaraa-jiitanaka iwayiriti pinkathari-tatsiri Aapatyaawiniki, yooka-nakiri apaniroini. ⁶Yairikaitakiri pinkathari, yaanakiniri iwinkathariti Kompi-jaari-satzi isaiki irirori Owaiyawiniki. Ari imishakowintakiri Nabucodonosor iwaskanitaitiri

§ 25.2 Ikantai-tziri aka “irojatzi okarantakari ipinkatharitz Sedequías”, irootaki ikantaitziri aajatzi awisaki aparoni osarintsi iwayiri-taitari Aapatyaawini-satzi, irojatzi osarintsiki 11. ^h 25.3 awisaki 6 kasiri = irootaki 9-tatsiri kitaitiri, kasiri 4 ⁱ 25.4 Kiyamori-wini-satzi = Kompi-jaari-satzi

Sedequías. ⁷Tima ñaakowintakiri pinkathari Sedequías tsika ikanta iwisai-takiri itomi-payi. Ipoñaa ikantanaki pinkathari Nabucodonosor: “Pinkitho-ryiitiri irooki Sedequías. Poosotiri, paanakiri Kompi-jaariki.”

Iporokai-takiro tasorintsi-panko

⁸Okanta awisaki 19 osarintsi, irootaki 7-tatsiri kitaitiri, kasiri 5, ipinkathari-wintantzi Nabucodonosor Kompi-jaariki. Aripaiti yariitakari Nabuzaradán Aapatyaawiniki. Tima yoka Nabuzaradán iriitaki jiwatziriri owayiri-payi, inampina inatzi pinkathari Nabucodonosor. ⁹Tima ithonka itaapaakiro tasorintsi-panko, iwanko pinkathari, yapirotakiro itaakiro maaroni iwanko Aapatyaawini-satzi. Itaakiro aajatzi iwanko-payi ñaapiroriiti inampiri-payi pinkathari. ¹⁰Imatakiro iwayiriti-payi Kiyamori-wini-satzi oyaatakiriri Nabuzaradán, ithonka iporoka-paakiro otantotari nampitsi Aapatyaawini. ¹¹Tima inosikakiri Aapatyaawini-satzi yoka Nabuzaradán, yaanakiri Kompi-jaariki. Ari ikaratzi yaanakiri yamaawi-taitakari nampitsiki, akawita-kariri iwinkathariti Kompi-jaari-satzi. ¹²Apatziro yookaita-nakiri asinonkai-nkari-payi. Iriitaki impira-tajiita yantawaiti owaantsiki, inthamai-takotiro pankirintsi-payi.

¹³Tima ithonkakiri Kiyamori-wini-satzi iporokakiri kitirita-tsiri asiro iwitsikan-taitarori tasorintsi-panko: otzinkami, owankyaaro-payi, antaro iwantai-tarori nijaa. Ithonka yaanakiro iroka-payi Kompi-jaariki.^j ¹⁴Yaanakiro aajatzi Kiyamori-wini-satzi samampo-mintotsi, itsikotan-taitarori samampo, iwantai-tarori paamari-minki, ikitantai-tarori samampo, maaroni okaratzi iwitsikai-tziri asiro kitirita-tsiri saikatsiri anta ipinkathaitaita-piintziri Pawa. ¹⁵Tima ithonka yaanakiri ijiwariti owayiri iwitsikai-tziri ooro aajatzi kiriiki, taamintotsi-naki aajatzi iramintotsi-naki-payi.

Yapiroitakiri ishininka-payi Judá

¹⁸Ikanta ijiwari owayiri, yairikakiri aajatzi Serafás iriipirori Impira-tasorintsi-taari, ari ikimitaakiri Sofonías pasini iriipirori Impira-tasorintsi-taari, ari ikimitaakiri aajatzi mawa aamaako-winta-rori ikyaaapiintaitzira tasorintsi-panko. ¹⁹Inosikakiri aajatzi ijiwariti owayiri-payi, ari ikimitaa-kiriri 5 inampiri pinkathari saikatsiri, sankina-takoyi-tziriri atziri-payi saikatsiri nampitsiki. Imatakiri inosikai-takiri aajatzi 60 iriipirori atziri asitarori inampi anta. ²⁰Ikanta Nabuzaradán, ijiwariti owayiri-payi, yaanakiri maaroni inosikani-payi Owaiyawiniki tsika isaiki iwinkathariti Kompi-jaari-satzi. ²¹Ikanta yaawakiri yamaita-kiniriri iwinkathariti Kompi-jaari-satzi, itsitoka-kaantakiri Owaiyawiniki iipatsitiki Owayiriwini-satzi.

Ari okanta awishimo-takiriri Judá-iti inosikan-taita-kariri pasiniki kipatsi. Tima ithonka yaitakiri intaina iipatsitiki pasini-satzi atziri.

^j 25.13,14 asiro kitirita-tsiri = bronze

2 CRÓNICAS

Pinkathari Joás

24 ¹Okanta apaata anta Aapatyaawiniki, yitanakaro ipinkathari-wintantzi Joás. Apatziro okara-matsitaki 7 isarintsiti Joás itanta-nakarori ipinkatharitzí. Tima oshiki osarintsi ipinkatharitaki Aapatyaawiniki, okaratzi 40 osarintsi. Sibia opaita iriniro, opoñaaro iroori Kanta-piro-jaariki. ²Tima onimotakiri Pawa okaratzi yantayi-takiri Joás, ainiro yañiira Joiada, Impira-tasorintsi-taari.

⁴Okanta osamanitaki apaata, ikinkithasiritaka Joás iwitsikairo itasorintsi-pankoti Pawa. ⁵Yapatotakiri Ompira-tasorintsi-taari-payi aajatzi maaroni Leví-iti. Ikantakiri: “Pijatiro maaroni inampitsitiki Judá-iti, pinkampitiri kiriiki pishininka-payi. Iriitaki awitsikan-tyaarori itasorintsi-pankoti Pawa. Aritaki ankanta-tyiuro osarintsiki awitsikayitairo. Tharowinta pinkantyya, airo pisamanitzi.” Iro kantacha, ti intharowintyya Leví-iti, ti inthaanki-wintiro ikantakiriri Pawa. ⁶Ikanta pinkathari Joás, ikaimakiri iriipirori Ompira-tasorintsi-taari paitachari Joiada, ikantakiri: “¿Ipaita kaari piwintha-takaantari Leví-iti impiyotakairi Aapatyaawini-satzi inkarati yasitakai-tyaariri Pawa, irojatzi imatakiri maaroni Judá-iti? Tima irootaki inintakaantani pairani Moisés, inspiratani Pawa, ikantakiri Israel-iiti iyosiiti kiriiki inkasiya-kairo tasorintsi-thaanti.” ⁷Tima okotaawai-takiro itasorintsi-pankoti Pawa kaari-pirori kooya Atalía, otsipatakari otomi-payi. Aanakiniri isiyakaaro owawa-niroti maaroni itasorintsi-takai-tziri itasorintsi-pankotiki Pawa.

⁸Ari iwitsika-kaantaki pinkathari incha-moko, ithointakiro ikyaa-piintai-tzira itasorintsi-pankotiki Pawa. ⁹Ipoña ikamantai-takiri maaroni Aapatyaawini-satzi aajatzi pasini-payi Judá-iti, yamayitiri yasitakaariri Pawa, imonkara-tairo ikantakiriri pairani Moisés maaroni Israel-iiti, isaikan-takari otzisi-masiki. ¹⁰Ari ipokajiitaki maaroni jiwari, maaroni atziri, tharowinta ikanta yamayitaki yasitakaariri Pawa, itiyitakiri incha-mokoki, ijaikitakiro. ¹¹Iriitaki Leví-iti ayirori incha-moko isaiki pinkathari, yaminiri kiriiki. Ikanta iñaakiri ishikitaki kiriiki, ikaimakaan-tziri inampina pinkathari, aajatzi osankina-ryaantzi, irijatzi inampiri iriipirori Ompira-tasorintsi-taari. Iriitaki sokirini kiriiki

jaikitain-chari, yaanakiri. Iwaitanajiro incha-moko tsika osaiki. Tima irootaki yaakowinta maaroni kitaitiri, oshiki kiriiki yayiri kitaitiriki-payi. ¹²Ikanta pinkathari itsipatari Ompira-tasorintsi-taari, ipapiintakiri kiriiki jiwatziriri witsikaironi tasorintsi-panko. Impoña yamini yotzirori iwitsikairo, yaminaki irirori kiriiapakori aajatzi asiro-pakori, inkarati owitsikaironi tasorintsi-panko.^a ¹³Ari yitanakaro yantawai-tanaki maaroni antawai-rintzi-payi. Ti ishinta-kaiyaaro iwitsikairo, iwakira-tajiro itasorintsi-pankoti Pawa, imatairo tsika okanta iwitsikai-takiro pairani. Kamiitha okanta iwitsikai-tairo. ¹⁴Ikanta ithonkai-takiro iwitsikai-tziro, yaitanajiri kiriiki tzimaraanta-paintsiri isaiki pinkathari itsipatakari Ompira-tasorintsi-taari. Iriitaki iwitsikai-takiri okaratzi kowityaa-chari itasorintsi-pankotiki Pawa. Iriitaki yasitakai-tarori tsika yapatowinta-piintaitari Pawa. Yaitaki ooro aajatzi kiriiki iwitsikaitaki iramintotsi aajatzi owamintotsi. Tima ainiro yañii irirori Joiada, oshiki yaakowintai-takaro ipomitai-tziri yatsipi-takaitani itasorintsi-pankotiki Pawa.

¹⁵Aritaki antyasipari-tapaaki Joiada, kamaki. Tima oshiki yañaaki okaratzi 130 osarintsi. ¹⁶Ikitaikakiri Inampi David, itsipa-siri-taari pinkathari-payi, tima kamiitha isaikimo-takiri Israel-iiti, aajatzi Pawa. Iriitaki owitsika-kaantairori tasorintsi-panko.

¹⁷Tima kamaki Joiada, ari yarijiitaka jjiwariti Judá-iti. Oshiki ipinkatha-tapaakiri pinkathari, irootaki inintan-tanakari pinkathari iyomitaa-najiri ikaratzi ariitain-chari. ¹⁸Aripaiti iwashaanta-nakiro itasorintsi-pankoti Pawa, imatzitakari Iwawanitari pairani iwaisatziti-payi. Ipinkatha-tasitakari osiyakaaro pawaniro Inkaariwiro aajatzi isiyakaaro pasini-payi pawaniro. Ari iwatsimaa-piro-tanakiriri Pawa yokaiti Aapatyaawini-satzi aajatzi Judá-iti iñaakirira ikaaripirokai. ¹⁹Ari ityaanta-witai-takaniri Kamantan-tzinkari-payi, iriitaki kantakaiyaaroni inkimisantan-tajyaari impiyasi-tanta-jyaariri Pawa. Titzimaita inkimisanta-jiiti iyomitaawi-tariri Kamantan-tzinkari-payi.

²⁰Yoka aparoni Kamantan-tzinkari ityaantakiri Pawa, iriitaki Zacarías, itomi Ompira-tasorintsi-taari Joiada, isaikasiri-tanta-nakari itasorinka Pawa, ikatziyaka tonkaariki, ikinkitha-waita-kaakiri ishininka-payi, ikantziri: “Jiroka ikantzi Pawa: ‘¿Paitaka kaari pikimisantantaro noninta-kaantani? ¿Paita pinintantari pasinonkaa-waitajyaa? Awiroka itakaro pookanakina, aritaki nonkimitaimiri aajatzi naaka, aritaki nookanakimi.’”

²¹Iro kantacha, ikamanta-wakaa-jiitaka ishininka-payi imaimanitiri. Irootaki ikantan-takari pinkathari iwaitiri Kamantan-tzinkari ikyaapiintai-tzira itasorintsi-pankotiki Pawa.

^a 24.12 yotzirori iwitsikairo = kintako-tironi incha-kota-payi, aajatzi witsiñaayitajironi tsika okotaayitaki.

ESDRAS

Inintakaantani Ciro

1 ¹Aritaki tzimaki aparoni osarintsi ipinkatharitzu Ciro inampiki irirori Kyaakowiniki. Ari omonkara-tyaari iñaani Pawa ikamantan-takiri pairani Jeremías. Ikantakaakari Pawa pinkathari Ciro, inkamantanti maaroni tsika ipinkathari-wintantzi, isankinatiro isinita-kaantani irirori, inkanti: ²“Naaka Ciro, iwinkathariti Kyaakowini-satzi, iroka noñaani nokantzi: Iriitaki Pawa, Inkiti-satzi, nintakaa-kinarori nojiwatiri pinkathari-payi kipatsiki. Isinitakina aajatzi nopiriintajiro itasorintsi-pankoti Aapatyaawiniki saikatsiri iipatsitiki Judá-iti. ³Tzimatsi-rika yasitari Pawa, aritaki inisironka-takiri. Ijati Aapatyaawiniki iipatsitiki Judá-iti, yamitako-tantiro impiriintaitiro itasorintsi-pankoti Pawa, Iwawani Israel, saikatsiri anta Aapatyaawiniki. ⁴Tzimatsi-rika awisako-taintsiri iwayiri-taitan-takariri, ainiro-rika yañaayitzi tsika-rika-payi, yamitako-tawajiri isaika-nampitziri, impayitiri: kiriiki, ooro, ipira, pasini ipasitan-taitari inkasiya-kairori itasorintsi-pankoti Pawa witsika-chani Aapatyaawiniki.”

Ipiyaaro Israel-iiti Aapatyaawiniki

⁵Ikanta iwitsika-jiitanaka ishininka-payi Judá-iti aajatzi Benjamín-iti, jiwari-payi, Impira-tasorintsi-taari-payi, Leví-iti, tima iriyyitaki iwinthataakari Pawa iwitsikairo itasorintsi-pankoti Pawa anta Aapatyaawiniki. ⁶Yamitako-tawajiri ikaratzi isaika-nampi-yitziri anta, ipawajiri kiriiki, ooro, ipira, okaratzi pinayita-chari, aajatzi pasini okaratzi ipasitan-taitakari. ⁷Iriima pinkathari Ciro, yamajiri okaratzi asitari itasorintsi-pankoti Pawa, yaanakiri pairani Nabucodonosor iwayiri-tanta-karori Aapatyaawini. Ikaratzi ipiyotakiri iyarapapankotiki iwawa-niroti irirori. ⁸Tima ithonka yoipyaa-yitairi pinkathari Ciro, ipakiri Mitridate kimpoyiiriri kiriiki yaminayitiro kamiitha-rika okantayita, onkini yamayitairo. Ipapajiri irirori Sesbasar, ijiwariti Judá-iti. ¹¹Iroka ikaratzi ipiyotaka kiriiki aajatzi ooro, ikaratzi 5400. Timá iriitaki yamajiri Sesbasar yoipyaaajiri Aapatyaawiniki, itsipayi-taari nosikaari-payi impira-waitaitari Kompi-jaariki.

Itasorintsi-pankoti Pawa Aapatyaawiniki

2 ⁶⁸Ikanta ipokajitaki jiwari-payi iñaapaakiro itasorintsi-pankoti Pawa anta Aapatyaawiniki, yapatoyi-tapaaki impasiyi-tyaarori iwitsikan-taita-jyaarori itasorintsi-pankoti Pawa tsika osaikaki. ⁷⁰Ari isaikajii-tapaji yokaiti Impira-tasorintsi-taari-payi, Leví-iti, maaroni ishininka-payi, panthaa-waitaniri, aamaako-winta-rori ikyaa-piintaitzi, aajatzi ikaratzi antawai-tatsini Tasorintsi-pankoki. Ari isaikajii-tapaji maaroni Israel-iiti inampiitiki irirori.

Itaiyanaaroni iwitsikaitairo Tasorintsi-panko

3 ⁸Tima awisanaki aparoni osarintsi, iriitaki apitita-tsiri kasiri isaikajii-tapaji itasorintsi-pankotiki Pawa Aapatyaawiniki, ari itaita-nakaro yantawai-jiitzi Zorobabel itomi Salatiel, Jesús itomi Josadac, aajatzi iririntzi-payi, Impira-tasorintsi-taari-payi, aajatzi Leví-iti. Maaroni ikaratzi piyayitaa-chari Aapatyaawiniki inosika-witai-takari. Ari iwaitakiri maaroni Leví-iti, yitaita-nakari tzimayi-taintsiri 20 isarintsiti, tima iriyyitaki jiwatakaan-tironi iwitsikai-tajiro itasorintsi-pankoti Pawa.

Aikiro oyaatatzi iwitsikaitziro Tasorintsi-panko

6 ¹⁴Ari ikantakari maaroni yantari-konati Judá-iti, aikiro ijatakaa-nakitziro yanta-wairi iwitsika-yitairo, imonkara-tziro okaratzi ikantziri Kamantan-tzinkari Hageo aajatzi Zacarías itomi Iddo. Tima imatajiro iwitsika-yitajiro, irojatzi ithonkan-takarori yanta-wairi, imatakiro ikantakiriri Pawa Iwawani Israel. Imatakiro aajatzi ikantakiriri pinkathari Ciro, Dario, aajatzi Artejerjes, pinkathari-wintan-tatsiri Kyaakowiniki. ¹⁵Tima inthonkai-tajiro iwitsikai-tairo tasorintsi-panko kitaitiri mawa, kasiriki ipaitai-tziri “Sipakiryari”. Tima irootaki 6-tatsiri osarintsi ipinkathari-wintantari Dario Kyaakowiniki.

¹⁶Tima antaro yoimosirinka-jiitakiro maaroni Israel-iiti, itasorintsi-pankoti Pawa, itsipayi-takari ishininka-payi nosikaari-payi ikaratzi piyayitaa-chari, aajatzi Impira-tasorintsi-taari-payi, Leví-iti, tharowinta ikanta-winta-jiitakaro.

JOB

Owanaa Yasinonkaa-waitaka Job

1 ¹Tzimatsi anta Kaminaa-winiki aparoni atziri ipaita Job. Kamiitha-siri ikantaka yoka atziri, tampatzika-siriri inaki, pinkatha iwiri Pawa, iwinkani iwiro kaaripirori. ²Tzimatsi ikaratzi 7 itomi, mawa irisinto. ³Iripirori inatzi yoka atziri yanairi ikaratzi nampitajiitaroni isitowa-piin-tzira ooryaatsiri. Itzimi-motziri oshiki ipira-payi, oshiki aajatzi impira-tanipayi.^a ⁴Tima yaakowin-takaro iwawaijiitani itomi-payi iwankoki, itanakaro aparoni itomi, pasini kitaitiri pasini itomi, imatakiro maaroni itomi. Ikaimakaan-tziro mawa iritsiro akyootiri yoimosirinkajiitani, irawaitaiyini aajatzi. ⁵Ikanta imonkara-takiro yoimosirinka-waita ikarajiitaiyakini, ikaimiri Job itomi-payi, iwitsikasiri-takaa-yityaari. Kapichikitaiti ipiriinta. Kachaaryiinka ikanta ipomiwin-tziri itomi, itanakari aparoni, imatakiro pasini, ari ikantziri maaroni tsika ikarataiyini. Tima ikanta-siri-tatzii Job: “Aamaasityaa kaaripirotaki notomi-payi, ikisima-waitakiri Pawa.” Aritaki ikantapiin-tatziro Job.

⁶Okanta apaata ijajiitakini maninkari-payi inkimiri Pawa opaitarika inkantiriri, ari imatzitakaro Mishatantaniri ijataki irirori. ⁷Isampitawakiri Pawa yoka Mishatantaniri, ikantziri: “¿Tsikama pipoñaana-karoka?” Ikantzi Mishatantaniri: “Nopoñaakaro anta nokinakina-waitzi naniitziro maaroni kipatsi.” ⁸Ikantzi Pawa: “¿Piñaakirima nompira-tani Job? Tikatsi osiyaari-ní irirori anta kipatsiki, kamiitha-siri inatzi yoka notomiyaayi, tampatzika-siriri ikantaka, pinkatha iwana naaka, iwinkani iwiro kaaripirori.” ⁹Yakanaki Mishatantaniri, ikantzi: “¡Jhí! ¿Pisiyakaan-tzima, ipinkatha-waitasitami Job?” ¹⁰¿Tima piñiuro oshiki paamaakowin-takari irirori, aajatzi ikaratzi saika-wanko-tziriri, maaroni tzimimo-tziriri? Pitasonka-wintakiniri maaroni yantawairi, irootaki oshikitan-takari otzimi-motziri opaiyita-rika anta kipatsi-kinta. ¹¹Intsityaa pakotasitiri iroñaaka, paapithatiri okaratzi tzimimo-takiriri, aritaki piñaakiri

---

^a 1.3 oshiki ipira-payi = 7,000 oisha, 3,000 camello, 500 apiti-payi bueyes, 500 imorani

inkisima-waitanakimi awiroka.”¹² Ikantzi Pawa: “Piñaakiro awiroka okaratzi tzimimo-takiriri, intsityaa pimatiro okaratzi pikowakiri awiroka. Airomaita pantziri iwathaki irirori.” Piyana Mishatantaniri ikinkitha-waitakairi Pawa.

¹³ Ikanta isaikajiitzi itomi-payi Job itsipayi-taro iritsiro iwawaijiita, irawaitaiyini imiri iwankoki yantariti iririntzi.^b ¹⁴ Ari yaritapaakari kamanti-rini Job tsika isaiki irirori, ikantapaa-kiri: “Nosaike-minthaitzi owaantsiki noshiwa-takairi kipatsi pivacati, ari iwawaijiita aajatzi pimorani-payi okaakiini.^c ¹⁵ Ari imapoka-sitapaaka yarii-jiitapaakani kosintzipayi, ithonka iwapaakiri pimpira-tanipayi, yaanakiri maaroni pipira-payi. Apatziro nosiyana naaka namimiro iroka ñaantsi.”^d ¹⁶ Tikiramintha inthonkiroota ikinkitha-waiti siyainchari ikamantantzi, ariitapaaka pasini, ikantapaakiri: “Ayiitaki ookatha-rontsi, othonka otaapaakiri pipira-payi aajatzi ikaratzi aamaakowin-tariri, othonkakiri owamaakiri maaroni. Apatziro nosiyaka naaka namimiro iroka ñaantsi.^e ¹⁷ Tikiraata inthonkiro inkinkitha-waiti siyainchari ikamantantzi, ariitapaaka pasini, ikantapaakiri: “Ipokajiitaki mawa ipiyo-tani Kiyamori-wini-satzi, iwayiri-tapaa-kina, ithonka yaanakiri ikyaaakoi-tari pipira-payi, iwamaana-kiri ikaratzi aamaakowin-tariri iwisayi-tapaakiri. Apatziro nosiyaka naaka namimiro iroka ñaantsi.^f ¹⁸ Aikiro ikinkitha-waitatzi siyainchari ikamantantzi, ariitapaaka pasini, ikantapaakiri: “Isaikajiitzi pitomi-payi itsipayi-taro iritsiro iwawaijiita, irawai-jiitzi imiri iwankoki pantariti pitomi. ¹⁹ Ari omapoka-sitaka antaro tampyaa okinapaa-kiri otzisi-masiki, othonka oshiwatapaa-kiri pankotsi, osintaryaana-kiri, anawyaakiri maaroni pitomi-payi, kamaki. Apatziro nosiyaka naaka namimiro iroka ñaantsi.”

²⁰ Katziyanaka Job, isaraa-nakiro iithaari okatsi-tzimo-niintana-kiri, yamiitana-kiri iisi. Ipoña ityirowa-naka kipatsi, amanana, ²¹ ikantzi:

“Kaanki-miriki nokanta iwaiyantakina asitanari,
Sapoka-miriki nonkantajyaa aajatzi nompiyajiro anta.
Iriitaki Pawa opakinarori, irijatzi Pawa aapitha-tajinarori.
¡Kimosiri inkanta-wintaityaaro iwairo Pawa!

²² Okantawitaka awishimotakari maaroni iroka-payi, ti inkaaripiro-waitanaki Job, ti iñaawaiti aparoni ñaantsi kowiinka-tatsiri inkisimatiri Pawa.

Aikiro imapirotatyaa Job

2 ¹ Okanta pasini kitaitiri yapiitakiro ijajiitzi maninkari-payi inkimiri Pawa opaita inkantiriri, ari imatzitanaaro aajatzi Mishatantaniri ijataki

^b 1.13,18 imiri = vino   ^c 1.14 pivacati = bueyes   ^d 1.15 kosintzipayi = sabeos

^e 1.16 pipira-payi = oisha. ookatha-rontsi = iwaamariti Pawa opoñaakaro inkitik.

^f 1.17 ikyaaakoi-tari pipira-payi = camello

irirori inkimiri Pawa inkantiriri. ²Ikantawa-jiri Pawa yoka Mishatantaniri: “¿Tsikama pipoñaana-jaroka?” Ikantzi Mishatantaniri: “Nopoñaajaro anta nokinakina-waitzi naniitziro maaroni kipatsi.” ³Ikantziri Pawa yoka Mishatantaniri: “¿Piñaakirima nompira-tani Job? Tikatsi siyaari-ni irirori anta kipatsiki, kamiitha-siri inatzi yoka notomiyaayi, tampuszika-siriri ikantaka, pinkatha iwana, iwinkani iwiro kaaripirori, aamawinta ikanta ti ininti iyaaripiro-tanti. Ainiromaita ikamiitha-siritzi, okantawitaka pinintakaa-witakana awiroka nosinitimiri pinkaaripiro-takairimi.”

⁴Yakanaki Mishatantaniri, ikantzi: “Airorika yantaitsiniri iwathaki aparoni atziri, apatziro onimowaitiri. Tima kantacha isinitiro aparoni atziri maaroni tzimimo-tziriri iwawisaako-tantyaarori yañaan-tari airo ikamanta. ⁵Intsiyaa pantiniri itonki-payi aajatzi iwatha. Ari piñaakiri inkisima-waitanakimi awiroka.” ⁶Ikantzi Pawa: “Piñaakiri awiroka pimatiri tsika okanta pikowakiri. Airomaita pantsitiniri yaña-mintoki.”

⁷Piyanaka mishatantaniri ikinkitha-waitakairi Pawa, ikantakaa-karo omatiri kowiinka-piro-tatsiri mantsiya-rintsi, ithonka ipathaa-waitanaki iwathaki itanakaro itziki irojatzzi ipatziitoki. ⁸Jataki Job kaarasi-masiki, saikawaitaki samampoki. Yaaki kowitzishitaki, irootaki ikaintantari iwathaki.

⁹Okantakiri iina: “¿Irojatzzima pikantziro pikamiitha-siritzi? ¿Pinkisimatiri Pawa, pinkami!” ¹⁰Ikantanaki irirori: “¿Kooyá! Pisiya-kotakaro piñaawaitaki aparoni kooya kaari iyowai-matsi-tatsini. ¿Tima ipairo Pawa okaratzi kamiitha-tzimo-tairi, airoma ipairo aajatzi okaratzi kowiinka-tzimo-yitai-ni?” Okantawitaka awishimotakiri Job maaroni iroka-payi, ti inkaaripiro-waiti, ti iñaawaiti aparoni ñaantsi kowiinka-tatsiri.

Imishawaitaki Job

3 ¹Ikanta iñaakiro Job okaratzi awishimo-yitakiriri, tira imairitanaji, ñaawaitanaki imishatziro kitaitiri itziman-takari pairani. ²Iñaawaitanaki sintsiini, ikantanaki:

¹¹ ¿Paitama kaari ookantana pairani asitanari ainiro omotyaatana?
¿Paitama kaari nokaman-tapaaka owakira notzimapaaki?

Iyotzi Job ñaantsi Owawisaakotairiri

19 ²⁵Iro kantacha, noyotzi naaka ñaantsi Owawisaakotaanari. Iriitaki kisakowin-tajyaana-ni apaata aka kipatsiki.

²⁶ Onkanta-witakyaa omparyaa-pithayiti iroka nomisina,
Aritaki noñaajiri Pawa koñaaroini nowathaki.

Aikiro iñaawaitanakitzii Job

27 ¹Aikiro iñaawai-tanakitzii Job, ikantanaki:

⁶ “Nasi nowiro nokamiitha-siritzi, tikatsi ookakai-naro-ni,
Noyotzi naaka, ti ontzimi kaaripirori nantzimo-tantiri inkantakoitinari.”

Isiyakaaminthaitzi Job oshiki inkimosiriwaiti

30 ²⁶ Nosiyakaa-minthai-tzi oshiki nonkimo-siri-waiti, opokimo-tasi-takana kaaripirori.

Noyaako-minthai-tziro nonkitainka-takoti, opokimo-tasi-takana tsitinikiri.

²⁷ Ti onkarati oimiraa-siritana,

Tima oshiki kitaitiri nonkimaantsiwaityaa.

²⁸ Owasiri nokantaka, ti noñaajiri ooryaatsiri,

Nokatziyaka yapato-tapiinta ashininka-payi, nokowako-witakari inisironkatina.

Tsikama inkantinaka Pawa

31 ² ¿Tsikama inkantinaka Pawa Inkiti-satzi?
¿Paitama yantzimo-tinari Sintsi-pirori poñaachari jinoki?

³ ¿Tima iwaskanitairi irirori antzirori kowiinkari?

¿Tima iwasinonkairi antzirori kaaripirori?

⁴ ¿Tima iyotziro Pawa okaratzi nantziri?

¿Tima iniiro okaratzi naatzika-yitzi tsika-rikapayi naniitzi?

⁵ “¿Nokinkisiritama naaka nonthaiya-waityaa?

¿Nosiyatyaama nojayiti namatawi-tanti?”

⁶ ¡Yaajina Pawa imonkarata-mintoki,

Irootaki tampatzika-tatsiri omonkaratantzi, otinatziro okaratzi nantziri kamiitha-tatsiri!

Yakaitakiri Job

38 ¹ Ari yakanakiri Pawa yoka Job isaikantakaro tampyaa, ikantziri:

⁴ “¿Tsikama pisaikika awiroka owakira nowitsikan-taka-rori kipatsi?

¡Pakina, omaapiro-rika piyotanita!

⁵ ¿Kaarima naaka nintaintsi tsika owiraa-thapi-yityaa kipatsi?

¿Kaarima naaka monkara-tantakarori siwitha iroka kipatsi?

⁶ ¿Kaarima naaka kisotakaa-kirori kipatsi nowitsikan-taka-rori?

¿Osiyawai-takaro nowakiromi mapipayi onampinaki pankotsi onkisotan-tyaari?

⁷ Tima irootaki nantakiri pairani nowitsikan-taka-rori iroka kipatsi,

yakiwainka-jiitara ipanthea-jiitzi kitaitakori impokiropayi,

Tima kimosiri ikantajiita yokaiti imaninkariti Pawa.

Iyotanaki Job yotaniri inatzi Pawa

42 ¹ Yakanaki Job ikantana-kiri Pawa:

² Noyotzimi naaka pithonkiro pantayitziro maaroni,

Noyotzimi awiroka asitarori maaroni kinkisiryantsi.

- 3 ¿Tsikama nopaitaka naaka, airo otzimi-motantana noyotani,
nonkiso-siri-wintantyaarori piyomitaa-nari?
Noñaawai-tasi-waitaka naaka, titzimaita nonkima-thatiro
noñaawai-tziri,
Tima omapokakina ti noñaapiintiro naaka awisi-mota-kinari, oshiki
okompi-tzimo-takana.
- 4 Pinkimi, nonintzi noñaanatimi.
Pakina onkarati nosampi-timiri.
- 5 Apatziro nokima-sitami piñaawaitzi, ti noña-maityaami,
Irooma iroñaaka noñaakimi, naminakimi koñaaroini.
- 6 Irootaki nokisa-siryawaitan-takari naaka,
Noñiiro nosaika-waimatsitaki samampoki, aajatzi kaarasi-masiki
iñaantai-tyaanari nowashaan-tajiro noñaawai-tasi-waitakari.

Itasonkawintairi Pawa yoka Job

¹⁰Ikanta yamana-kotairi Job itsipamintha-tanipayi, ikantakaa-karo
Pawa awishi-motairi ikimaatsi-waita-kari. Imaapiro-takiniri ishikyaaaji-niri
tzimimo-tairi-ni Job, anaanakiro oshiki-pirotzi okaratzi tzimimo-witariri
owakiraini. ¹¹Ipokajitakini iririntzi, iritsiro-payi, aajatzi ikaratzi ñiiriri
pairani. Yakyoo-jiitapajirini iwankoki. Oshiki oimosirinka-yitakiriri,
ikantziri: “¡Naamisa! Oshiki iwasinonkaa-kimi Pawa, patsipi-takaro
pikimaatsi-waita-kari.” Oshiki ipasiyi-takari ikaratzi ariitaka-riri iwankoki,
tzimatsi opakiriri kiriiki, pasini ipayitakiri ikantatipoyita ooro. ¹²Itasonka-
wintajiri Pawa yoka Job, yanaakaa-kiri tsika ikantawita owakiraini.
Oshiki-piro-tanaji ipirayitari.[§] ¹³Itzimaji 7 itomi, aajatzi mawa irisinto.

---

§ 42.12 Oshiki-piro-tanaji ipirayitari = 14,000 oisha, 6,000 camello, 1,000 apiti-payi buey, 1,000 morapayi.

PANTHAANTSI

Airo yaapatyaari Pawa kaaripirotsiri

Iwaamthaani David

- 5 ⁴ ¡Pawá! Ti piniwityaaro awiroka kowiinka-tatsiri,
Airo okantzi yaapatyaa-jimi kaaripiro-tatsiri.
⁵ Airo okantzi intsipa-tyaami kanta-pirowairitsi-payi.
Tima kisaniiinta piwiri awiroka ikaratzi antzirori kaari-pirori.

¡Pawá! pawá! Paitama pookantanakanari

Iwanthaani David Ikinkithasirita Isiya-pithatiri Nintatsiri Iwamairi

- 22 ¹ ¡Pawá! ¡Pawá! ¿Paitama pookantanakanari?
¿Paita kaari pipokanta piwawisaa-kotajina?
¿Paita kaari pikimantana nasinonkaa-waita?
² ¡Pawá! Nokaima-witami kitaitiri, titzimaita pakina.
Nomawitakaro tsitini-paiti, titzimaita nisitakoti,
³ Iro kantacha, tasorintsi pinatzii awiroka,
Tima pisaiki awiroka tsika ipanthesa-jiiitzi Israel-iiti.
- ⁴ Awiroka yawintaaka pairani nowaisatziti-payi.
Yawintaa-yitakami, pookakaa-winta-yitakiri awiroka.
⁵ Ikowako-takimi pinkisa-wintyaari, pimatakiro pookakaa-winta-
yitakiri awiroka.
Yawintaa-yitakami awiroka, tikatsi owasiwintaa-waitairini.
- ⁶ Tima atziri nonawitaka naaka, iro kantacha ikimita-kaita-kanari
kinitsi.
Oshiki imaninta-waitakina atziri-payi, ithainka-siri-waitakina.
⁷ Isironta-winta-waitakana ikaratzi ñaayitanari,
Ithainka-mawai-taitakina, itikaina-waita, ikanta-wakaa-jitaka:
⁸ “Piñaa-matsitiri awintaariri Pawa. Añaawakiri aririka
yamitako-tairi.

Tima inkanta-wakaa-jiitajaa oshiki inisironkatari, añawakiri aririka iwawisaa-kotairi.”

9 Tima awiroka kantakaakaro notziman-takari imotyaa-taitakina.
Awiroka kantakaakaro nawintaan-tamiri ainiro nothotziro owaaki othomi asitanari.

10 Awiroka asitakanari tikira-mintha nontzimiita.
Ainiro nosaiki omotyaaiki asitanari, awiroka Nowawani.

11 Airo pisaika-pithatana intaina, tima okaakitaki
nonkimaatsi-waityaa.
Tikatsi kisakowintyaanani.

12 Tima ithonka itzikakina kisaniintanari, ikimitakari ipiyojiita ipiraitari,
Isiyakari iyatsimanka poñaachari Kithoki-jaariki, ithonka ishonkasijii-takina.^a

13 Paraanka ikantajitaka ikaratzi kisaniintanari,
Ikimitakari kashikari iwari iwathatsiti, iraikithanthaiki.

14 Tima nokimitakaro naaka nijaa isakoitziri,
Tima ithonka okithoryaa-yitaki notonki.
Okimiwai-takaro nasankani owyaata-tyiiyaa,
tima ithonka owyaataka inthompointa.

15 Tima piryaa-kintsi nokantaka, osiyawai-takaro opiryaa-pitokitzi kowitzi.
Otsirikaka nonini nopanti-waantiki.
Tima pookakina tsika opiryaa-panitzi kipatsi nonkami.

16 Tima ikimitakari otsitzi ipiyo-winta-jiitakana kaari-pirori, ithonka ishonka-paakina.

Imorontawai-takina nakoki aajatzi noitziki.

17 Oyosiita-sitaka nomisina, koña-porokitaki notonki.
Oshiki yamina-mintha-takina kisaniintanari.

18 Ipawakaakaro nomanthaki.
Iñaariwintakaro noithaari.

19 ¡Irooma awiroka Pawa, airo pookana!
Awiroka sintsi-takaa-janari. Pimpoki sintziini
pinkisa-winta-jyaana.

^a 22.12 ipiraitari = toro

¡Pawa! ¡Poitisiritaina!

Isankinari David, tima ikaratakiro Kamantan-tzinkari
Nátan ikisatha-tziri imayimpi-takiro Betsabé

- 51** ¹ ¡Pawá! Awiroka nisironka-taniri, pinkaminthaajina.
Kaminthaan-taniri pinatzii, pimpyaako-tajinaro nokinakaasitani.
- ² Piwashaanta-kainaro nantakiro kaari kamiitha-tatsiri.
Pinkimi-takairo pishita-jinaromi nokaaripirotaki.
- ³ Noyotzi oshiki nopiyatha-waitakami.
Ti onkanti nomaisantiro nokaaripirotaki.
- ⁴ Apatziro nokaaripiro-tzimo-takimi awiroka.
Nantasi-takaro okaratzi pipinka-kaanari.
Tima onkarati pinkantajiri awiroka, tampatzika onkantayaa,
Kitisiriri pinatzii awiroka pimatán-tarori pikisawintanta.
- ⁵ Kaari-pirori nokantaka, nasi nowiro owakira notzimaki.
Tima omotyaa-takina asitanari tsika yantayi-taitziro kaari
kamiithatsini.
- ⁶ Pinisironkatari awiroka kaari amatawi-tanta-tsini kapichiini.
Pikanta-kaakaro awiroka noyotani-siri-tajyaa.
- ⁷ Pinkimi-takajyaana pinkaatan-tajyaa-naromi kaasi-rontsi, airo
noipatsi-siri-waitanta.
Pisiyakairo pinkiwa-jinaromi nañaa-minto, kitii onkantajyaa
osiyaaro sharaka.^b
- ⁸ Pinkanta-kaiyaaro nonkimajiro tsika inkimo-siri-taiti, aajatzi tsika
intharowintaityaa.
Piwiriinta-poroki-tajina piwatsi-naawai-takina.
- ⁹ Pinkimi-takaan-tairo pintzikaa-pitha-jiityaaromi noyaaripironka airo
piñaantaaro,
Pinkimi-takaantiro pishi-pitha-tajinaromi okaratzi
owaaripiro-takinari.
- ¹⁰ ¡Pawá! Piiti-siri-tajina.
Pisiyakaantiro piwakira-tajinaromi nosiri, tampatzika-siri
nonkantajyaa.
- ¹¹ Airo pookana.
Airo paapitha-tanaro kitikiri pitasorinka.
- ¹² Papiitajiro panintaa-kaiyaana pikimitajiro owakira piwawisaa-kotaana.
Piwasi-tapii-tanta-jyaanaro iroopirori pitasorinka.
- ¹³ Irootaki noyomitaan-tajyaariri ikaratzi kisimawai-tzimiri
ikimisantajimi,

^b 51.7 kaasi-rontsi = hisopo

Impiyasi-tajimi ikaratzi kaaripiro-witain-chari.

14 ¡Ñaamisa Pawá, owawisaa-kotaanarí! Pimpyaako-tajinaro nowakantaki.

Kamini-waanti nompanthaa-wintajimi awiroka pitampatzika-siri-tzira.

15 ¡Pawá! Piwinthachiratakaina.

Pinkatha-waanti nonkantajyaa nompanthaa-wintajimi.

16 Tima ti onimotajimi namasi-waityaamiri nompomitiri natsipi-takaani.

Ti pinintajiri okatziyainkati iyachaaryiinka nopomita-siwai-tamiri.

17 Iro pininta-piro-tajiri awiroka Pawa piñiina onkatsi-tzimo-siri-tajina okaratzi nantzimo-tzimiri.

Tima inkarati ikimita-kaantaitari iriipirori yatsipi-takaitani ipomitai-tziniriri Pawa, iriitaki atziri okatsitzimo-siri-tziri iyaari-pironka.

18 Pinkimi-takaantiro paakamiitha-tairimi Kisakowintoni-satzi, pinisironka-tairi.

Pisiyakaantiro papiita-jiromi pimpiriintairo otanto-payi Aapatyaawini.

19 Ari inimota-jimiri ipomitai-tziri yatsipi-takaitani kamiitha-piro-tatsiri,

Iriitaki mapirotaironi onkatziyainkati iyachaaryiinka impomitai-timiri, maaroni ikaratzi yasitakai-tamiri ipomitai-tziri.

Aritaki impomitai-tajimiri ipiraitari pomitai-rontsiki.^c

Irasi iwairo picharini impinkatharitaji

Isankinai-takiro ipanthaa-wintai-tziro ikasiya-kaakiriri Pawa pinkathari David

89 ¹ Ari nasi nowajiro nompanthai, nompanthaa-wintajiro inisironka-taana Pawa.

Panthaa-waanti nonkanta-winta-jyaami, nonkantajiri inkarati incharini-tajyaari: “Ti yookantaniti Pawa.”

2 Nonkantaji aajatzi: “Pasi piwatziro pitakotanta.

Ti pimpasini-taniti, pikimitakaro inkiti asi owiro tsika okanta iroori.”

3 Ikantzi Pawa: “Tzimatsi nokasiyakairiri ikaratzi noyosii-tajiri naaka. Nokanta-piro-tajiri nompiratani David, nokantziri:

4 ‘Airo nookanajiri inkarati pincharini-tajyaari,

Naaka kantakai-yaaroni irasi iwiro impinkathari-wintantaji.’ ”

^c 51.19 ipiraitari = becerro

(Pishowiri-jiiti, pimpiyompi-jiiti kapichiini.)^d

5 ¡Pawá! Oshiki ikimo-siri-wintakiro inkiti-satzi okaratzi
pitasonka-wintantzi.

Oshiki ikinkitha-takotakimi kitisiririiti pasi piwiro awiroka ti
pookantaniti.

6 ¿Tzimatsima inkiti-satzi monkara-tyaarini Pawa?

¿Tzimatsima siyaarini Pawa? Tima yanairi iriipirori jinoki-satzi.’

7 Tima yapatojiityaa tesorintsi-payi ipinkatha-tziri Pawa.

Omapiro yiriipirotsi irirori yanaanakiri ikaratzi piyowintariri.

8 ¡Pawá Ñaapirorí! ¿Tzimatsima kimityaamini awiroka?

Sintsi-pirori pinatzii. Pasi piwatziro piriipiro-wintantzi.

9 Otzímimo-tzimi awiroka pisintsinka pimairyán-tarori otamakaani
inkaari.

Pimatzitaro aajatzi osinkyaa-takaani tampyaa.

10 Piitsinampaakiri Tharowintaa-rini, pikimita-kaantakari kaminkari.

Sintsi-shimpa pikantaka, pimisiyakiri pimaimanitani.^e

11 Tima awiroka asitaro maaroni inkiti aajatzi kipatsi.

Awiroka owitsikakiro kipatsi, aajatzi maaroni tzimatsiri.

12 Awiroka owitsikakiro okaratzi tzimatsiri tsika okatonkotzi aajatzi
tsika okirinkatzi.

Kimiwaitaka ompantha-tyiimi otzisi Piyopathaitoni aajatzi

Pinkaitoni, opairyi-ro piwairo.

13 Tima sintsi-shimpa pikantaka, aajatzi okimitaka pako.

Tima oshiki oitsinampaantaki pakopiro.

14 Kamiitha-siri pikanta pipinkathari-wintantzi, tampatsika-siri
pinatzii.

Oshiki pitakotanta, osiyawaitaro iroomi jiwata-piinta-jimini

piriipiro-tani.

15 ¡Pawá! Tima kimosiri ikanta atziri tharowinta-chari

ipantha-wintzimi,

Osiyawai-takaro yaniitajimi tsika pikoñiin-katako-tairi awiroka.

16 Ari yasi iwairo ikimo-siritzi ipairyi-ro piwairo.

Tharowinta iwajimi, tima awiroka tampatzika-siriri.

17 Omapiro, tsika pikanta awiroka, ari okanta pisintsinka, aajatzi
piwaniinkaro.

Tima apatziro pikanta-kaaro awiroka, aririka pininti, pimatziro

pisintsita-kayina.

18 Ikimitaro Pawa iriimi tzikaako-mintotsi.

Iriitaki Itasorintsiti Israel, Awinkathariti.

^d 89.4,37 Pishowiri-jiiti, pimpiyompi-jiiti kapichiini = Selah   ^e 89.10 Tharowintaa-rini
= Rahab = Egipto

- 19 Pairani pikinkitha-waita-kaakiri piitisiririti, ikimakimi isiriki.
Pikantziri: “Nonisironka-takari ñaapirori.
Nopinkathari-takaakiri ikaratzi noyosii-takiri nasitari naaka.”
- 20 Noñaakiri nompiratani David.
Nosai-patzii-totan-takari notasorintsijaati.
- 21 Nasi nowiro notapi-wako-tanta-jyaari nako.
Sintsi-shimpa onkanta-kaiyaari noshimpa.
- 22 Airo imatziri yitsinampairi ikaratzi maimani-tziriri.
Ari inkimita-jyaari kaari-pirori, airo yiitsinampairi.
- 23 Naaka apirotirini inkarati owayiri-tyaarinii.
Nonthonkajiri inkarati kisaniintirini.
- 24 Tima kisokiro nonkantajyaa nonisironka-tajiri,
Okantakaaro ipairyaa-piintajiro nowairo ontzimi-motan-tajyaariri
isintsinka.
- 25 Ari nonkanta-kaakyaaro impinkathari-wintantaji isaiki inkaariki.
Imatiro aajatzi impinkathariti isaiki nijaaki-payi.^f
- 26 Ari inkantai-tajina: “¡Pawá! Awiroka asitanari,
Awiroka Nowawani, pisiyaro mapi nopitakaminto omatantari
nawisakotaji.”
- 27 Nonkimi-takaan-tajiri naaka nantariti notomi.
Iriitaki anairini inkarati pinkatha-wintaironi kipatsi.
- 28 Irasi iwiro nonisironka-tajiri irirori.
Airo ampinaasita okaratzi nokasiya-kaakiriri.
- 29 Tima irasi iwiro impinkathari-yitaji inkarati incharini-tajyaari.
Ari inkanta-jitatyiiro ainiro ññiitzi ooryaatsiri inkitiki.
- 30 Aririka iwashaantakiro itomi noñaani,
Airorika ijatakaairo inthotyiiro noyomitaa-kiriri,
- 31 Aririka impiyatha-takyaaro nowinka-kaantani,
Airorika ikimisantziro nokanta-kaantani,
- 32 Ari nowasankitaakiri ipiyatha-takana,
Nompasa-wintajiri ikaaripirotaki.
- 33 Airotzimaita nowashaantziro nontako-tajyaari.
Noisokiro nowajiri, nasi nowiro nontsipa-tajyaari.
- 34 Airo nomaisantziro okaratzi nokasiya-kaakiriri.
Airo noshiki nonkantiri okaratzi nokaman-takiriri.
- 35 Tima Naaka Tasorintsi kasiyakaa-kiriri,
Airo namatawi-tziri David, nokantakiriri:
- 36 “Irasi iwiro picharini impinkatharitaji pinampiki,

^f 89.25 Kantako-tachari aka, iriitaki Pawa kantakai-yaarini pinkathari David
impinkathariti imoñaak-kyaaaro Antaroiti Inkaari, irijatzi pinkathari-tatsini poñaachani
nijaaki Antaraani.

Ari inkanta-jitatyiiro impinkatharitaji ainiro iñiitziri ooryaatsiri
 aajatzi kasiri.

- ³⁷ Ari inkantai-tatyiiro isaiki, isiyaari kasiri,
 Irasi iwiro isaiki inkitiki.
 (Pishowiri-jiiti, pimpiyompi-jiiti kapichiini.)

Ityaantimiri Pawa Imaninkariti yaamaakowintyaami

Panthaantsi

- 91** ⁹Tima pisiyakaakari Pawa iriimi itikatsi-tantaitari, iro
 pawisako-tantaari.
 Pisiyakaakari Pawa Jinoki-satzi iriimi pinampi.
¹⁰ Airo othonkaimi kaari-pirori,
 Airo omataimi imantsiyari ikaratzi saika-nampi-tzimiri.
¹¹ Ari intyaan-takimiri Pawa Imaninkariti, yaamaako-wintyaami tsika-
 rika pinkinayiti.
¹² Tima iriitaki thomaimini airo pantziwa-tantaro mapi piitziki.

Airo pikisosiriwaitzi

Panthaantsi

- 95** ⁶Thami antyiirowa-sityaari Pawa.
 Thami ampinkathatiri owitsika-kairi.
⁷ Tima iriitaki Awawani, iriitaki asitairi aroka-payi.
 Aroka osiyariri ipiratari, yaaji iwakaayitai.
 Pinkimairi iroñaaka Pawa iñaawaitzi, ikantzi:^g
⁸ Airo pikiso-siri-waitzi.
 Pikimitari = kari pithoka-sita-kanari pairani Kisimajaariniki,
 iñaanta-siri-waitakana otzisi-masiki Tainkariniki.
⁹ Arira ithainka-siritakina piwaisatzitini,
 iñaanta-siri-waitakana, iñaawjiitakaro nonisironkatakari.
¹⁰ Okaratzi 40 osarintsi nokisakiri piwaisatziti,
 Nokantaki: Irasi iwiro intzipina-siri-waiti,
 Ti yanta-piintajiro nokowakairiri.
¹¹ Noyatsima-nikiini nokantanaki:
 Airora nariita-kaayitaari nomakoryaa-mintoki.

Iri Maninkariiti antapiintziniriri Pawa inintziri

Iwanthaani David

- 103** ²⁰Maninkariiti, tzimatsiri isintsinka, pintharowinta-jyaari
 Pawa!
 Tima awirokaiti antzirori okaratzi ikantzimiri.

^g 95.7 ipiratari = oisha, [oveja]

Aamawinta pikanta, ti pimpiyatha-tyaari impira-tamiri.

²¹ ¡¡Awirokaiti maaroni iwayiriti, pinkimo-siri-wintairi Pawa!
¡¡Awirokaiti impiratani, panta-piintainiri inintziri irirori!

²² ¡Awirokaiti maaroni iwitsikani Pawa,
Pintharowinta-jyaari maaroni tsika-rika-payi ipinkathari-wintantzi!
¡Tima nontharowintyaari naaka Pawa nosiriki!

pisaikapaji nakopiroki ampinkathariwintanti

Iwanthaani David

- 110** ¹ Iñaawaitanaki Pawa, ikantawajiri Nowinkathariti:
Pisaikapaji nakopiroki ampinkathari-wintanti,
Irojatzí noitsinampaan-tajyaariri kisanintzimiri,
Aripaiti intyíirowa-sita-jyaami, pimakoryaa-kitzitan-tajyaari.
² Iriitaki Pawa kankakai-yaaroni piitsinampaan-tajyaariri
kisanintzimiri.
Pisitowa-najiro Kisakowintoniki pairikakiro owaniinkari pikotzikiiri
iyotantai-tyaamiri pinkathari pinatzii.
³ Inkimisantaimi piwayiriti,
Aririka pijiwatajiri piwayirita-kaiyaari.
Sintsiri pinkantajyaa irirowaitaki ikanta aparoni awankari,
Osiyawaitajyaa pisintsinka amapoka-sita-jyaami, okantaranki
iñiitziro itsini impokiro aririka isitowa-manaji ooryaatsiri.
⁴ Iriitaki Pawa paityii-wintzimiri, ti yoipithoka-nitiro iñaani.
Awiroka asi owaironi pimpira-tasorintsitai,
Ari pinkimityaari ikanta pairani Melquisedec.
⁵ Isaikaki Pawa pakopiroki.
Aririka inkisanakyaa, aritaki yapirotajiri pinkathari-payi.

**Imanintawitakaro kipayi owitsikirori pankotsi,
irootaki yaitajiri itzinkamipiroitaaro**

Panthaantsi

- 118** ¹⁹ Pasitaryiinaro Tasorintsi-panko,
Nonkyaan-tyaari nompasoonkitiri Pawa.
²⁰ Irootaki omoro iroka tsika ikyaa-piintaitzi impinka-thaitiri Pawa.
Ari inkyaayitajiri tampatzika-siriri.
²¹ ¡Pawá! Oshiki nopaasoonkitakimi, pakakina nokowa-kotakimi.
Awiroka owawisaa-kotanari.
²² Imaninta-witakaro kipayi witsikirori pankotsi,
Iro kantacha irojatzí yaitairi iroka otzinkami-pirori.^h
²³ Iriitaki Awinkathariti Pawa matajirori,

^h 118.22 kipayi, otzinkami = * mapi

Irootaki okiryaa-wintan-tariri.

24 Irootaki iroka kitaitiri iwitsikakiri Pawa,

Thami awisiryaawinta-jyaari, ankimo-siri-wintajiri iroñaaka iroka
kitaitiri.

25 ¡Pawá! ¡Piwawisaa-kotajina!

Pinkaminthayina Pawa, ari onkanyaa ojatantyaari kamiitha
onkarati nantayitiri!

26 ¡Tasonka-wintaari ikantaja, tima Pinkathari inatzii otyaanka-kiriri!

Ari nosaika-jiitaki Tasorintsi-pankoki namanako-wintzimi
intasonka-wintaitimi.ⁱ

27 Pinkathari inatzii Pawa, iriitaki oorinta-kota-kairi.

Ajati antsipata-jyaari airikayita-kirori kompiro-pina-payi.

Thami ajajiiti irojatzí pomitai-rontsiki tzimatsiri ochii onampi-naki.

Apatziro iñaawaitaki Pawa, owitsikayitanaka maninkariiti

Panthawintaantsi

148 ¹ ¡Pinpathawintajiri Pawa inkitiki!
¡Pintharowinta-jyaari jinokinta!

² ¡Pimatajiro awirokaiti maninkariiti, pintharowinta-jyaari!

¡Awirokaiti iwayiriti inkiti-satzi, pintharowintyaari!

³ ¡Aajatzi awiroka ooryaatsiri, kasiri, pintharowintyaari Pawa!

¡Pimatajiro awiroka ikaratzi oorinta-chari, pintharowintyaari!

⁴ ¡Pintharowinta-jyaari awiroka, Jinoki-piro-satzi,

Pimatajiro awiroka, nijaa saikatsiri inkitiki!

⁵ Pintharowinta-jyaaro iwairo Pawa,

Tima apatziro iñaawaitaki irirori, owitsika-yitanakami
awiroka-payi.

ⁱ 118.26 otyaanta: * wairontsi

IKAMANTAN-TAKIRI ISAÍAS

Iñaakaitakiri Isaias onkarati awisatsini

1 ¹Iroka ikinkitha-takiri Isaías, itomi Amós, iñaakai-takiri onkarati awisatsini Aapatyaawiniki, aajatzi pasiniki inampitsiti-payi Judá-iti, ainiro ipinkatharitzí Uzías, Jotam, Acáz aajatzi Ezequías.

6 ¹Ikanta ikamaji pinkathari Uzías, ari iñaakakana Pawa ithointaka jinoki iwinkathari-mintoki, yanaantakaro opatzi iithaari Tasorintsi-panko. ²Tzimatsi inkiti-wiri-payi paamathai-taintsiri yaatzinkaka ipatziitoki Pawa. Otmimimo-tziri 6 isiwanki. Apiti isiwanki ipasika-porotantari, apiti ipasikantaka itzikiki, apiti yarantari. ³Iriitaki apiiyapii-tzirori ikaimajiitzi, ikantzi:

“¡Tasorintsí! ¡Tasorintsí! ¡Tasorintsi inatzii Pawa Ñaapirori!
Iñiitairo maaroni kipatsiki iwaniinkaro.”

⁴Okanta ikampini-tanaki iñaawaitzi, antaroiti onikanaka asitakoro Tasorintsi-panko, kachaaryiinka okantanaka. ⁵Ari nokanta-siri-tanaki:
¡Ikanta-machiitana, kamakina!

Tima noñaajiri Nowinkathariti Pawa Ñaapirori.

Kaari-piro-waantiri nonatzii, nosaiki-motziri kaari-piro-waantiri.”

⁶Ari ipokasi-tapaakina aparoni inkiti-wiri. Yamakina paamari-minki yaakiri pomitai-rontsiki yairikan-takari yawita-minto. ⁷Itzinkan-takanaro paamari-minki nopaantiki, ikantana:

“Pamini, itsitokakami pipaantiki paamari-minki.

Iriitaki apirota-jimironi pikowiinkataki,

Ipyaako-tajimiro pikaaripiro-witaka.”

⁸Nokimatzi iñaawai-tanaki Awinkathariti, ikantzi:

“¿Paitama nontyaantiri? ¿Paitama antyaantiri inkamantanti?”

Ari nakanakiri naaka, nokantziri:

“Naaka pintyaanti.” ⁹Ari ikantanakina:

“Pimatiro, pinkamantiri atziri-payi, pinkantiri:

‘Ari pinkima-wityaa, airotzimaita pikimathatziro.

- Ari paminawityaa, airotzimaita piñiuro.
¹⁰ Awiroka kantakai-yaaroni inkiso-siri-tajitan-tyaari,
 Atsikimpitya inkantaityaa, imawityaakiyiti.
 Irootaki airo yokichaa-tanta,
 Airo ikimi,
 Airo ikimatha-tantaro,
 Tima airo ikimisantai, airo yawisakotai aajatzi.”
- ¹¹ Nokantziri:
 “¡Nowinkathariti! ¿Onkaratika osamaniti pikantakiri?”
- Ikantzi irirori:
 “Oshiki osamanitaki, ari asi owiro irojatzi apaata yapiroi-tanta-
 jyaariri ikaratzi saikatsiri nampitsiki,
 Tima kaanki-panko onkantajyaa pankotsi-payi,
 Miritzi-patha onkantajyaa kipatsiki tikatsi tzimatsini.
- ¹² Nosikaari inkantajyaa atziri-payi, tima naaka Pawa
 kantakai-yaaroni.
 Kaanki onkantajyaa nampitsi-payi tikatsi nampita-jyaaroni.
- ¹³ Intzimi-rika añaanain-tsini, kapichiini inkarati,
 Ari yapiroi-tajiri aajatzi yokaiti, inkimitai-yaaro itowaitziro inchato,
 Intowawi-taita-kyaaro inchato irojatzi osaikimaityaa oponkitzi,
 Irootaki opirini oshootiki-yaanta-jyaari, osiyakaa-wintaro okithoki
 tasorintsi-tatsiri.”^a

**Owaiyantaki tsinani kaari iyotirini sirampari,
 ipaitaitiri “Itsipatai Pawa”**

7 ¹Okanta inampitsiti Judá-iti ipinkathari-tantari Acaz, itomi Jotam,
 icharini Uzías, ikinkithasiritaka Rezín, iwinkathariti Tonkaironisatzi,
 yaapatyíi-yaari Peka, itomi Remalías, iwayiri-tyaari Aapatyaaawini-satzi.
 Inintzi inkyii inampitsitiki, titzimaita imatiri. ²Ari ikamantai-takiri
 pinkathari Acaz aajatzi icharini pinkatharini David, ikantai-tziri:
 “Yaapatyaaakari Tonkaironisatzi ashininka-thori Efraín-iti.” Antaro
 oimiraa-nakiri pinkathari, piyonkawaitanaka, ari ikantakari aajatzi saika-
 panko-tziriri, ikimita-kotanakaro otasonkiro tampyaa inchatosi.

³Ikanta Pawa iñaanatairi Isaías, ikantajiri: “Paanakiri pitomi Sear-
 jasub, pimonthai-yaari pinkathari Acaz othapiki owaanka-naata nijaa,
 pinkina-nakiro anta Kiwaaronchaaki. ⁴Pinkanta-wakiri: ‘Piriipiroti,
 tikatsi pintharowantyyaa. Tonta-siri pinkantyyaa, airo pitharowantari
 apiti kimitakariri ikachaatzí paamari. Yokapayi Rezín, Tonkaironisatzi,
 aajatzi itomi Remalías. Tima katsimaki-witaka ayimatziro imasirinka.

^a 6.13 kapichiini = itzimawita 10 atziri, aparoni-machiini añaa-tsiri; inchato = encina, roble

⁵Tima yaapatyaakari Tonkaironisatzi ashininka-payi Efraín-iti, aajatzi itomi Remalías, inintajitaki iwasononkaimi. Ikantajitaki: ⁶“Thami ajati iipatsitiki Judá-iti. Thami amintharowiri onkini ankyaayiti. Aririka amatakiri aitsinampairi, iriitaki itomi Tabeel awiri impinkathari-wintairi.” ⁷Iro kantacha, ikantzi irirori Pawa:

¡Airo omata irokawí!

⁸Tima yoka Rezín apatziro impinkathari-matsiti Ontyaamairiniki, Otzinkami nampitsi Tonkaarini.

Aririka awisaki 65 osarintsi, yapiroitiri Efraín-iti airo iníitairo inampitsiti.

⁹Tima iriitaki itomi Remalías pinkathari-matsi-tatsi Ositikii-toniki, otzinkami inampi Efraín-iti.

Airorika piriipiro-jiitzi, ari yapiroi-takimi aajatzi awirokaiti.”

¹⁰Ari yapitakiro Pawa inaanatziri Acaz, ikantziri: ¹¹“Iroka pimantan-tyarori pawintaa-jyaana, pinkampitina noñaakaimiro kaari piñaa-piintzi. Kantacha noñaakaimiro osaawikinta, aajatzi ojinoki-piro-tzinta.” ¹²Ari yakanaki Acaz, ikantzi: “Ti onkamiithati noñaanta-waityaari Pawa nonkowa-kotiri inaaakaina kaari noña-piintzi.” ¹³Ikantzi Isaías: “¡Awiroka icharini pinkatharini David! Pinkimina. Tima aasiryiimi piñaasirinkiri atziri-payi. ¡Aikiro pinintatzii piñaasirinkiri aajatzi Awawani?

¹⁴Ti pinintatyii awiroka pinkowa-kotiri kaari piñaa-piintzi, iriita-jaantaki Awinkathariti ñaakaimironi inintziri irirori. Iroka inaaakaimiri:

Ari owaiyantaki kooya kaari yotirini sirampari,

Intzimi otomi, ipaitaitiri “Itsipatai Pawa”.

Tima iroka wairontsi, irootaki ikantziri inaaniki iriroriiti “Emanuel”.

Ityaantiri Pawa Aatzikawinisatzi yapirotantí

8 ¹Ari ikantakina Pawa: “Payi antaro incha-kota pisankinatiro, kamiitha onkoñaati pisankinari, onkanti: ‘Mahersalal-hasbaz’. Ikantai-tziro: ‘Irootaintsi inosikan-taiti, yapirotan-taiti’. ²Pawintyaari Ompira-tasorintsi-taari Urías aajatzi Zacarías itomi Jeberequíás, iriitaki kantatsini: ‘Jii, ari okanta.’”

³Okanta osamanitaki, naaki noina ñaawyawai-taniro. Nowaiyantakaakiro, itzimaki otomi. Ikantakina Pawa: “Pimpaitiri wairontsi pisankina-takiri: ‘Mahersalal-hasbaz’. ⁴Tikira iyotanaki iincha-niki inkanti: ‘apaa,’ ‘ina,’ yapiroi-takiro nampitsi Ontyaamairini aajatzi Ositikii-toni. Yaitakiro owaararontsi tzimawi-tachari anta yasityaari pinkathari-tatsini Aatzika-winiki.”

⁵Yapitakiro Pawa, ikantana:

⁶“Yoka atziri-payi imanintakiro nijaa Tyaantaa-riniki amatsinka-chari osiyaata,

Okantakaan-tziro itharowa-kaari Rezín, aajatzi itomi Remalías,
 7 Irootaki ityaantan-tyaariri Pawa ñaapirori iwinkathariti
 Aatzika-wini-satzi,
 Intsipa-takyaari iwayiriti, inkimita-paakyaaro antaroiti amaraniti
 nijaa Antaraani.
 Otarankayiti tsika okinaayitzi.
 Anonkaayiti tsika owiraa-chiraata nijaa.
 8 Anonkaati irojatzí iipatsitiki Judá-iti, onthonkiro anairo maaroni
 tsika owiraayita.
 ¡Ñaamisa Emanuel!
 Yoka pinkathari pokaintsiri, inkimityaari siwanki-tatsiri yaagatziri
 iyominthani.
 Irootaki siyakaawintacha tsika onkanyaa yapiroitiro apaata
 maaroni pipatsiti.”

Kisotatsiri yantziwaitari

- 9 ¡Pasini-satziiti! Papatojiityaa, antaroiti pintharowa-jiiti.
 ¡Intaina-satziiti! Pinkimisantiro iroka:
 Ontzimi-mowityaami pitonka-mintoiti, antaroiti pintharowa-jiiti,
 Omaa-piro, ontzimi-mowityaami pitonka-minto, pasi piwatyiro
 pintharowa-jiiti.
- 10 Pinkinkithasiri-wityaa pantiri, tikatsi ompai-tzimaityaa.
 Pininta-wityaa pantirimi airo omatzimaita, tima iriitaki Pawa
 tsipayitajairi arokaiti.
- 11 Isintsiwintakina Pawa ti okamiithatzi nonkimita-kotyaari
 ikinkithasiritari pasini-satzi atziri-payi. Ikantakina:
 12 “Ti okamiithatzi pinkanta-waiti awiroka: ‘Kamanta-wakaantsi onatzi.’
 Okantawitaka irootaki ikantayitakiri atziri-payi.
 Airo pitharowa-kaawaitaro awiroka itharowa-kaari iriroriiti.
- 13 Intaini pintharowa-kaiyaari Pawa Ñaapirori matzirori otzimi-motzirori
 isintsinka, matzirori Itasorintsitzi.
 Iriitaki pintharowa-kaiyaa, iriitaki pintharowa-kaiyaa
 intsipata-tyaami.
- 14 Iriitaki kimitzi-motyaamini yoka anta isaikaitzi tikatsi
 awishi-motimini.
 Iriima Israel-iiti, ikarataki apiti ipinkathari-wintantzi,
 Iriitaki kimityaaroni kisotatsiri yantziwataitari, soompikintsi
 owaryaan-tatsiri.
 Iriima Aapatyaawini-satziiti, onkimitzi-motyaari iriroriiti
 owasirintsi.^b

^b 8.14 kisotatsiri = mapi

- 15 Oshiki antziwatan-tyaarini, imparyaa-yitan-tyaari, inkamayiti.
Oshiki aachani owasirin-tsiki, ari isitsikayityaari.”

Tzimataiki iinchaaniki ikasiyakaakairi Pawa

9 ¹ Iroñaaka ikimaatsi-takaa-waitari Pawa yonta ashininka-payi nampitarori iipatsitiki Zabulón-iti aajatzi Nefalí-iti. Airo osamani-tzimaita inkimaatsi-waityaa. Tima ari ñiitaki apaata iroopirori waniinka-taantsi anta Tapowiniki, inampiitiki iriroriiti, tsika impiyotajyaari pasini-satziiti, anta inkaari-thapyaaki, aajatzi intatzikirona Owaryiinkaariniki.

² Ikaratzi kimiwita-kariri inkinaki-tyiimi otsitini-kitzi,
Ari ñaayitajirori iroopirori ootamintotsi.
Otsiman-kakowi-takari yaampari kathatayiri inkinajimi
sarinkawiniki.

Okimiwai-taaro isaikajimi okitainkatzi.

³ Tima pishikyaa-yitakiri atziri-payi,
Poimosirinka-piro-tairi irirori.
Oshiki inkimo-siri-winta-jiitimi, osiyawai-tajyaaro ikimo-siri-wintai-tziro yawiitai-tziro pankirintsi,
Onkimiwai-tajyaaro ikimo-siri-wintai-tziro ipawakaaro owayiri-payi iwaararo.

⁴ Tima pintsiparyaa-kowintairi awiroka impira-waitaitari,
Piwatsinaryaa-kotajiri isintsiwinta-waitai-tziri,
Ikaratzi ikimaatsi-takaitaka ijiwawintai-tziri,
Osiyawai-takaro papirotan-takariri pairani Maimani-wini-satzi.

⁵ Aritaki isaikaji kamiitha, tikatsi owayiri-tajyaarini, intaayi-tairi ikyaantari iitziki owayiriiti.
Impomitainiri iithaari-payi iwayiri-tantari, okaratzi iriraanitakiri iraantsi.

Inkimita-kaita-jyaaro itayiitziro katarosi-masi.

⁶ Tima tzimataiki iinchaaniki,
Iriitaki ikasiya-kaakairi Pawa.
Sintsinkantsi impinkathari-wintanti.
Iwaitakiniri iwairo impaitaitiri
Yomitaa-naantaniri Pampoyaari, Pawa Ñaapirori,
Añaanita-tsiri Asitaaniri, Pinkathari-wintan-tatsiri isaikan-taitari kamiitha.

⁷ Irijatzi pinkathari-wintairini incharini-yitajyaari David,
Inthonka inkimakoi-tairo isintsinka.
Ari onkanta-jitatyiiro isaikaitaji kamiitha,
Asi owatyiiro ijiwawintantaji,
Tampatzika-siri inatyii, kamiitha-siri inkantanti,

Ari onkantaitatyiyaani itanakyaaro iroñaaka.
Tharowinta imatairo, Pawa Ñaapirori.

Impoñiiyaa kompijaariki apirotantatsiri

13 ¹Iroka ikamantai-takiriri Isaías, itomi Amós, onkarati awisatsini apaata Kompi-jaariki.

⁵Ipoñaajiita intaina pasiniki kipatsi,
Tsika othapiki-tapaaja inkiti,
Iriitaki yokaiti imonkara-tanta-jyaarori Pawa iyatsimanka,
Tima yapirotajiro maaroni tzimatsiri aka kipatsiki.

14 ³¡Israel-iiti! Apaata aririka iwatsinaryaa-kotaimi Pawa pikimaatsi-waitaka, piwasiri-niinta-waita, isintsiwintai-tzimi impira-taitami pantawaiti, ⁴aritaki piñaawai-tairo iroka kinkithasiri-taantsi pinthain-kawai-tairi pinkathari-tatsiri Kompi-jaariki, pinkanti:

¡Piñaamatsitiri aisaniintani, ari okarata-paaki
ikimaatsi-takaanta!

¡Ari owiraapaaka ikantakaa-piro-waitari irirori! ¹²¡Awiroka ipaitawi-taitaka Parya, kitaitita-kori!

Tima inkitiki pipoñaaka iwaryii-takimi.
Awiroka iitsinampaan-tawita-chari,
Itziriyii-takimi kipatsiki.

¹³Pikanta-siri-witaka:

“Natiiti inkitiki,
Nowitsiki nowinkathari-minto, nawisanakiri impokiro-payi isaiki
Pawaki.

Ari nosaikiri antó okatonko-tziro, otzisiki tsika yapatota-piinta
tasorintsi-tatsiri.

¹⁴Nojapiroti jinoki nawisanakiro ojinokitzi minkori,
Nonkimi-tajyaari Jinoki-piro-satzi.”

¹⁵¡pijatasitaka inthopointapirotzi tsika ipinkathari-wintai-tziri
kaminkariiti!

Impomitaitiri maaroni Aapatyaawiniki

29 ¹¡Ñaamisa! ¡Iyashikariti Pawá!
¡Owaitakaantani pomitai-rontsi saikatsiri inampiki pinkatharini
David!

Ari awisa-matsitaji pasini osarintsi yoimosirinka-waitaityaa.^c ²Ari
nowasinonkaakiri Noyashikariti,

^c 29.1 Iyashikariti Pawa = Ariil. Iroka wairontsi irootaki owaitakaan-tzirori pomipirini-mintotsi saikatsiri Aapatyaawiniki. Irootaki owaitakaan-takirori aajatzi nampitsi ‘Iyashikariti Pawa’.

Oshiki irawai-tachani, owasiri-niinta inkanta-jityaa,
Ari onkantajyaa Aapatyaawiniki onkimita-jyaaro pomitai-rontsi,
impomitaitiri maaroni.

13 Ikantakina Pawa:

“Okaratzí ichirachiraa-waitzi atziri-payi nasitari, iñaajaantaitzi
okaaki-siri iwana.

Ipinkatha-waanti-tasitana atziri-payi,
Titzimaita isirityaana kamiitha, intaina-siri iwana.
Ampinaasi-waita ipinkatha-witana,
Iyomitaan-tasiwaitaro yamitari irirori.

14 Irootaki napiitan-tajyaarori,

Noñaakairi kaari iñaapiintzi atziri-payi,
Pampoyaa-mintha inkanta-jiitiro kowiinka-tatsiri.
Naapithatiri iyotani ikaratzí yotaniwita-chari.
Nomaisanta-kayiri ikinkithasiritani kinkithasiri-witachari.”

Piwamiithatainiri Aawinkathariti tsika inkinapaaki

40

¹Jiroka ikantzi Piwawani:

“Poimosirinka-jiri nasiyitari. Poimosirinka-jiri.

²Pininta-thatiri piñaanatiri Aapatyaawini-satzi.

Pinkaman-tairi, pinkantiri: ‘Ari okarata-paaki impira-taitami,
ipinako-wintai-takiro pikowiinkataki,
Tima imapiro-takimi iwankitaa-wintzimiro pikaaripirotaki.’ ”

³Tzimatsi kaimapain-tsini otzisi-masiki, inkantan-tapaaki:

Piwamiithatainiri Awinkathariti tsika inkinapaaki.

Pinkimi-takaan-tainiri Pawa itampatzikai-tziro awotsi.

⁴Omamiri-pathatai otinkanaa-yitzi,

Owintini-yitaji otzisi,

Okaratzí otzisiyitzi iroñaaka Kamitha-pathani onkantajyaa.

⁵Tima iñaakan-tajiro Pawa iwaniinkaro, inthonka yapatotajyaa atziri-
payi iñaajiro.

Tima iriitaki Pawa ñaawaitzirori iroka ñaantsi.” ⁶Ikantaitana:

Pinkaimi.

Nokantzi naaka: ¿Tsika nonkanti nonkaimi?

Pinkanti: Ikimitaro atziri-payi towarisi.

Tzimawitacha owaniinkaro, ikimiwaitaro towari otzimi otyaaki.

⁷Iro kantacha okama-sitzi towari, ipoña oparyaa-tyaakitzi,
intasonkiro-rika Pawa.

Iro isiyari atziri-payi towarisi.

⁸Okama-sitzi towari ipoña oparyaa-tyaakitzi.

Irooma iñaani Pawa, asi owairo.

⁹Kisakowintoni-satzí, pintonkaji otzisi,

- pikamantantiro kamiithari ñaantsi.
 Aapatyaawini-satzí, airo pitharowantaro piñaawaita-nakiro
 kamiithari ñaantsi.
 Pinkamantiri nampitarori iipatsitiki Judá-iti,
 pinkantiri: ¡Yokataki Piwawanitari awirokaiti!
 10 Ariitaka Pawa tzimatsiri isintsinka, Sintsi-pirori inatzi pinkathari
 Pawa.
 Yamajiri ikaratzi yasiyitari, yookakaa-wintakiri.^d
 11 Pokaki ikimitakari aamaako-wintariri ipira, ithomaa-yitajiri kiripiri,
 Iwajiri iniiki, kamiitha yaminajiri owakira yaninita-tsiri.

Inkimaatsiwaityaa impiratani Pawa

- 52** ¹³ Paminiri nompiratani, kamiitha onkantzi-motajyaari,
 Oshiki impinkatha-piro-taitiri,
 Impiriintai-tairi isaikaji jinoki.
 14 Oshiki tharowa-kaakariri iñaaporo-takiri,
 Tima kowiinka-porotaki, ti inkimitai-yaari atziri,
 15 Tima ari yokiryaa-winthajitajiri pasini-satzi-payi,
 Aririka iñaayitakiri iwinkathariti, tikatsi inkanti iñaanantiri,
 Ari iñaajiro kaari ikinkitha-tako-witaita pairani,
 Inkimatha-tairo kaari ikimako-witaita pairani.

- 53** ¹ ¿Itzimima kimisantironi añaani?
 ¿Itzimima iñaakakiri isintsinka Pawa?^e
 2 Inkimota-tzimo-tairi Pawa inkimita-jyaaro owakira oshooki
 pankirintsi.
 Tsika okanta oparithatzi opiryaa-patha-tzira kipatsi.
 Ti yiriipiroti kamiitha, tikatsi miraawintyaarini,
 Ti iwaniinka-tzimo-tantyyaa.
 3 Tima maninta iwakiri maaroni atziri, ti inintiri.
 Oshiki iwatsinaa-waitai-takiri, yamitakaro ikimaatsi-waita.
 Ikimitakari kaari inintaitzi iñiitiri.
 Manintaari inatzi, tikatsi nisironka-tyaarini.
 4 Iro kantacha, iriitaki aanakiro amantsiyari,
 Irijatzi aanakiro okaratzi akimaatsi-yitari.
 Asiyakaantzi arokaiti iriitaki Pawa owatsinaa-waitziriri,
 Iriitaki owasankitaa-waitziriri, iriitaki atsipita-kaawai-tariri.
 5 Ikintakoi-takiri okantakaan-tziro apiyatha-waiyitaka,
 Ikimaatsi-takai-takari okantakaan-tziro ayaari-pironka.
 Oshiki ikimaatsi-takai-takari, irootaki kaari añaantaaro arokaiti
 atsipityaarimi.

^d 40.10 isintsinka = irako   ^e 53.1 isintsinka = irako

Oshiki iwatsinaa-waitai-takiri, irootaki añaantaarori aroka-payi atikatsitaji.

- 6 Tima maaroni arokaiti akina-waita-sitaka, Asiyakari ipiraitari ikinasi-waita. Iro kantacha Pawa, ikantakaakari yatsipi-tyaaro ayaaripironka maaroni arokaiti.^f
- 7 Ipasawai-taitakiri, titzimaita impiyawintyaa. Ti inkimaitiri iñaawaita-painti. Ikimita-kaitakari yaitziri ipiraitari iwamaitiri. Mairi ikantaka, ti inkaima-waiti, Isiyakari ipiraitari yamiitai-tziro iwitzi.
- 8 Tima yaakaan-tasitai-takari, ti ontzima-wityaa ikinakaa-sitani. Tikatsi kisakowintyaarini. Tikatsi miraawintyaarini aajatzi. Iriitaki iwamaitakiri aka kipatsiki, akantakaan-tziro arokaiti akaaripiro-yitaki.
- 9 Itsipatai-takiri kaari-piro-siriri-payi itaitakiri, Isaikimowita-paintari ashaarantaniri-payi ikamawita-paintara. Tikatsi kimakotirini yantiro kaari-pirori. Tikatsi aparoni yamatawita-painti.
- 10 Iriitaki Pawa nintaintsi inkimaatsi-waityaa impiratani. Iriitaki nintasi-taincha yatsipi-tyaaro kaari-pirori, Tima osamani yaminawaiti, ari iñaayita-najiri icharini-payi. Iriitaki kantakai-yaaroni omatanta-jyaari kamiitha okaratzi ikinkitha-siri-takari Pawa.
- 11 Oshiki inkimaatsi-waiwityaa, ari iñaamai-tajyaaro kitainkari, Irootaki onimoniintairini. Iriitaki nompiratani tampatzika-siriri, iriitaki wawisaa-kotajirini oshiki atziri, Irijatzi atsipita-jyaaroni inkima-tina-tajyaaro iyaari-pironka-payi.
- 12 Irootaki nomisaikan-tajyaariri saika-mintotsiki irasi iriipirori-payi. Intsipa-yitajyaari ñaapirori-payi owayiri yoimosirinkyaa yiitsinampaantaki. Iriitaki sinitachani inkamimo-tanti, Ari inkimita-kaitairi iriimi kaari-pirori. Tima iriitaki mataironi inkima-tina-tyaaro iyaari-pironka oshiki atziri, Irijatzi kantako-wintairini maaroni kaari-piro-siriri.

Onkantawityaa iwasinonkaitai, ari iwitsikaitairo nampitsi

54 ¹¹ ¡Iwasinonkaitani nampitsi! Atsipitarori tampyaa. Tikatsi poshinkyamini.

^f 53.6,7 ipiraitari = oisha

- Tima naaka witsikai-mironi pinampi,
 Nowitsikan-tajyaaro poriryaata-kiri mapi.
 Oshiki ompinata-jyaari iroka-payi mapi piyotain-chari.⁸
- 12 Nowitsikan-tajyaaro pinapiro-tachari mapi iroka atiihintotsi tsika
 yaminako-tantaitzi,
 Ari nonkanta-jirori aajatzi ikyaa-piintaitzi, nowitsikan-tajyaaro
 poriryaata-kiri mapi.
 Ari nonkimitaa-jirori aajatzi otanto nowitsikan-tajyaaro pinapiro-
 tachari mapi.
- 13 Iriitaki Pawa yomitairiri piwaiyani-payi nampitarori anta.
 Ari isaikayitaji kamiitha.
- 14 Tonta-siri pinkantajyaa pintampatzika-siri-yitaji.
 Pisaika-siwai-tajyaa, airo isintsiwinta-waitai-tzimi,
 Airo pitharowa-siwaita, airo okantzimo-siri-waitami
 tharowan-taantsi.
- 15 Aririka imaimanitaitimi, ti naaka kantakai-yaaroni,
 Iro kantacha, aritaki piitsinampaakiri awiroka nintawi-tachani
 iwayiri-tyaami.

Ityaantakiri Pawa inkinkithatakaantairo kamiithari Ñaantsi

- 61** ¹ Isaikantana Itasorinka Pawa,
 Tima Pawa saipatzii-totakinari.
 Ityaankakina nonkinkithata-kaajiri asinonkainkari Kamiithari
 Ñaantsi.
 Nowatsinaryaa-kotajiri okantzimo-siri-waitari.
 Nonkaman-tajiri inosikaitani nonkantajiri: “Aritaki pisaika-
 siwaitajyaa yasitako-witai-takami.
 Aritaki imisitowai-taimi yaakaan-tawitai-takami.”
- ² Ityaankakina nonkinkithati: “Iroñaaka osarintsiki ari
 inkaminthaajiri aroka-payi Pawa.
 Irootaki iroka kitaitiri inkisawintan-tairi Awawani.”
 Ityaantakina noimosirinkajiri irakowai-tariri iyaminkariti.
- ³ Ityaantakina namathai-tajiri Kisakowintoni-satzi
 okantzimo-siri-waitakari,
 Airo isaikawai-tanta samampoki.
 Kimosiri inkantajyaa yaniinka-tairo kasankai-nkari, airo
 iwasiri-waita,
 Kampinainka impanthaa-jiiti, airo isintsi-waitzi.
 Impaitaitiri ‘inchato tampatzika-siriri’,
 Pawa pankitakiri, iriitaki ñaakantaironi iwaniinkaro.

⁸ 54.11,12 poriryaata-kiri mapi = carbun clo, zafiro

JEREMÍAS

Pawa othotyirori isaikantaro maaroni

23 ²³Jiroka ikantaki Pawa ñaawaitzi, ikantzi:
“¿Kaarima naaka Pawa saikatsiri intaina, saikita-chari aajatzi
okaakiini?

²⁴¿Tzimatsima matironi imanapithatyaana?
Apatziro naaka nothotyiro nosaikantaro maaroni, nosaiki kipatsiki
aajatzi inkitiki.
Tima naaka Pawa ñaawaitzirori iroka ñaantsi.”

Onkarati 70 osarintsi impirawaitaityaari Judá-iti

25 ¹Ari tzimakotaki 4 osarintsi ipinkatharitaki inampiki Judá-
iti yoka Joacim, itomi Josías. Ari ñaanatakiri Pawa Jeremías
ikamantakiri opaita awishimo-tirini ishininka-payi Judá-iti. Tima
owakira otzimi aparoni osarintsi ipinkatharitzzi Nabucodonosor
Kompi-jaariki. ²Ikamantan-takiro Jeremías ñaani Pawa, ithonka
ikimayitaki Aapatyaawini-satzi, aajatzi pasiniki inampiki-payi Judá-
iti, ikantaki: ³“Pairani awisaki okaratzi 23 osarintsi yitanta-nakarori
Pawa ikamantanaro ñaani. Tima owakira yitanta-nakarori Pawa
ikamantana irootaki osarintsi 13 ipinkathari-tantari Josías, itomi Amón
anta inampiitiki Judá-iti. Irootaki ñaani nowawisayimiri awiroka-payi,
oshiki napiita-kimiro nokaman-tzimiro. Iro kantacha, ti pinkima-
jiiti. ⁴Tima ityaantaki impiratani Pawa, iyamanta-niriti, titzimaita
pinkimisantiri awirokaiti, oshiki pipiyatha-takari. ⁵Iroka ikamantai-
takiriri, ikantai-tziri: ‘Piwashaantiro pikaaripiro-waitzi, ti ampantyaaro.
Aririka piwashaantiro, aritaki pisaikaji kamiitha anta kipatsiki
ikasiya-kaakimiri Pawa, pasi piwairo pisaikaji anta. Tima irootaki
ikasiyakai-takimiri awirokaiti, aajatzi inkarati pincharini-tajyaari.
⁶Airo pipinkatha-waitziri pawaniro. Airo impira-waitami aajatzi.
Airo payimata-kairi imasirinka Pawa, pipinkatha-waitziri piwitsikani-
payi awiroka. Aririka pinkimisantakiro iroka, airo iwasantakaimi.’
⁷Pinkimi ikantzi Pawa: ‘Oshiki pipiyatha-takana awiroka-payi. Omapiro

piwatsimaakina pipinkatha-waitakiri piwawa-niroti. Tima onkanta-kaiyaaro pipinkatha-waitakiri, aritaki piñaakiro opaita awishimo-timini.’

⁸Irootaki ikantantari Pawa Ñaapirori, ikantzi: ‘Tima pipiyathatakana nokanta-witamiri, ⁹piñiina nonkaimiri maaroni nampitarori katonkonta, nonkaimiri nompiratani Nabucodonosor, pinkathari-tatsiri Kompi-jaariki, impoki, yapirotimi iwayiri-tyaami pinampiki, yapirota-nakiri aajatzi nampitsi-payi saika-nampi-tzimiri. Pasi piwiro inthonkai-taimi, irootaki intharowa-kaita-piintyaa, oshiki impinkaitiro. ¹⁰Naaka kantakai-yaaroni inkyaan-tyaari yokapayi pinampiki, airo ikimaitai tharowinta-waita-chani inkimo-siriti, tikatsi aawakaa-chani, airo ikimaitaji tononka-waita-tsini, tikatsi nampita-jyaaroni ootajachani tsitiniri. ¹¹Kaanki onkantajyaa nampitsi, tikatsi iñiitaji inthonkairo maaroni. Onkarati 70 osarintsi impira-waityaami pinkathari-tatsiri Kompi-jaariki. ¹²Aririka omonkara-takyaa 70 osarintsi Kompi-jaariki, ari nonkimitairi maaroni nampitarori Kiyamori-winiki, nomatiri napirotajiri, ari napirotajiri airo iñiitajiri. Naaka Pawa, asitarori iñaani iroka.

Isankinari Jeremías irasi Nosikaari-payi

29 ¹Iroka isankinari Kamantan-tzinkari Jeremías. Irootaki isankinatakiri isaiki Aapatyaawiniki, ityaantziniri antarikona-payi inosikai-takiri. Ityaantziniri aajatzi Impira-tasorintsi-taari, Kamantan-tzinkari, aajatzi Aapatyaawini-satzi inosikakiri pairani Nabucodonosor yaanakiri Kompi-jaariki. ²Aripaiti ityaantaki sankinarintsi isitowan-taari pinkathari Jeconías inosikai-tantariri pasiniki nampitsi, aajatzi ikimitaitakiro iina pinkathari, ikaratzi inampinatari iwankoki pinkathari, jiwayita-tsiri Aapatyaawiniki, maaroni Judá-iti, yotzirori iwitsika-waitzi aajatzi asiro-pakori-payi. ³Iriitaki amakirori sankinarintsi Elasa, itomi Safán, itsipatakari Gemarías, itomi Hilcías. Iriitaki ityaantaki Sedequías, iwinkathariti Judá-iti, ijatiro Kompi-jaariki iñiiri Nabucodonosor. Iroka okantzi sankinarintsi:

⁴‘Iroka iñaani Pawa Ñaapirori, Iwawani Israel. Irootaki inintawitakari inkamantiri nampiwitarori Aapatyaawiniki, ikantakaakaro inosikaitiri Kompi-jaariki, ikantairi: ⁵‘Piwitsiki piwanko-payi, pinampi-tyaaro anta. Pimpankiti piwayityaari. ⁶Paawakaiyaa, intzimi pitomi-payi aajatzi pisinto-payi, ari inkimityaa irirori-payi yaawakaiyaa intzimi iwaiyani. Pishikiti, airo pisinita inthonkaitimi. ⁷Pantawaiti airo pimaimani-tantzi tsika pisaikaki, pinkantina nonisironka-tyaami. Aririka nonisironka-tyaari asitarori inampi, irootaki nisironka-taantsi piñiiri awirokaiti. ⁸Naaka Pawa Ñaapirori, Iwawani Israel, pinkimi nonkanti: Paamaiyaa yamatawi-tzimi = kari kamantan-tanirori, ñaawyataniri-payi ikaratzi pisatikan-takari. Airo

pakakotziri imisiri. ⁹Aririka inkinkithati impairyiuro nowairo, thaiyaantsi inatzi. Ti naaka tyaantirini.’ Irootaki ikantakiri Pawa. ¹⁰Yapiitakiro Pawa, ikantzi: ‘Aririka pimonkara-takiro awirokaiti pisaika-jiiti Kompi-jaariki onkarati 70 osarintsi, aripaiti nonisironka-tajimi, aritaki noipyaajimi pinampiitiki, irootaki nokantzi-takamiri pairani.’

¹¹ Ikantzi aajatzi Pawa: ‘Tima noyotzi naaka nokinkithasirita tsika nonkantimi pisaika-yitan-tajyaari kamiitha, airo pasinonkaa-waitanta, aritaki panintaajyaa apaata. ¹²Aripaiti pinkampi-tajina, pamanaana, aritaki nonkimakimi pinkowa-kotinari. ¹³Pamina-mina-taina, aritaki piñaajina. Tima omapiro piriipiro-winta-siri-tajina. ¹⁴Aritaki, piñaajina. Airo apiita okaratzí piñiiri iroñaaka. Ithonka naajimi tsika pisaika-yitaki nampitsiki. Napatotajimi. Aritaki pimpiyi tsika pinampitaro pairani inosikan-taita-kamiri. Naaka Pawa, kantatsi.’ Irootaki iñaawaitakiri Pawa.

Osaropayi kaminkaroni Raquel irakotaariri iintsitipayi

30 ⁴Iroka iñaani Pawa ikinkithata-kotziri Israel-iiti aajatzi Judá-iti.

31 ¹⁵Iroka ikantzi Pawa:
Ikimaitaki Tonkaironiitoniki antaro iraaajiita-chari.
Irootaki osaro-payi kaminkaroni Raquel irakotariri intsiti-payi.
Tima tikatsi mataironi yoimosirinka-jyaaro, tima ithonka iwamai-tzitai-takiro iinchaaniti-payi.

Owakirari ikasiyakaitani

³¹ Ikantzi Pawa:

Paminiro onkarati awisatsini apaata,
Tzimatsi owakira nonkasiya-kaajiriri Judá-iti,
aritaki nomatajiro nasitakaa-jyaari maaroni Israel-iiti.

³² Airo okimitaaro nokasiya-kaakiri iwaisatzitini.

Tima pairani nokimita-kaantaari nakathata-tyiirimi,
Naaka jiwatairiri nomisitowan-taariri Apitantoniki.
Ti imonkara-tzimaityaaro nokasiya-kaariri.

Ari nosaika-witaka naaka nokimiwaitakari naakami iimi.

Ari ikantaki iñaawaitaki Pawa. ³³Yapiitakiro iñaawaitaki, ikantzi:

Iroka owakirari nokasiya-kaakiriri apaata incharinita-jyaari Israel:
Ari noyosirita-kaayitajiri kamiithari onkarati yantayitairi.

Onkimiwaityaaro nosankina-siritaa-tyiinirimi Nokanta-kaantani,
Naaka inkimita-kaantai Iwawani,

Iriiyitaki nasitajyaari Naaka.

³⁴ Ti onkowa-jaantajyaa iyomitaa-wakaa-waitajyaa,
 Apatziro ikantayitairi ishininka: Piyosiri-pirotairi Awinkathariti.
 Tima maaroni iyotaitajina.
 Ari iyoyitajina iriipiroriiti aajatzi asinonkain-kariiti, maaroni.
 Oshiki naripirotajiri ikaaripiro-siri-yiwitaka,
 Ari nompyaakota-jiniri.

Aariitaka iwayiriti kompijaarisatzi itapotapaakiro Aapatyaawini

32 ¹Okanta osarintsi 10 ipinkathari-tantari Sedequías iipatsitiki Judá-iti, ari ñaanatairi Pawa yoka Kamantan-tzinkari Jeremías. Tzimaki 18 osarintsi ipinkatharitziri irirori Nabucodonosor. ²Tima ishonkakaro Aapatyaawini iwayiriti-payi pinkathari Kompi-jaari-satzi, yasitakoi-takiri irirori Kamantan-tzinkari Jeremías ikaankiirin-tsitiki pinkathari-tatsiri iipatsitiki Judá-iti. ³Tima iriitaki Sedequías pinkathari-tatsiri iipatsiti Judá-iti asitako-takaan-takiriri, ikantziri: “¿Paitama pikamantantari awiroka pikantzi: ‘Iroka ikantzi Pawa: Nosinitakiro iroka nampitsi imaimani-waitiro iwinkathariti Kompi-jaari-satzi, aritaki inkyaaki aka nampitsiki.’ ”

Intzimi intyarinityaari David iwawisaakontantai

33 ¹Ari yapiitajiro Pawa ñaanatairi Jeremías, isaiki owaankiirintsiki tsika yasitakoi-takiri, ikantairi:
¹⁴“Apaata aritaki nontyaantajimi kamiithari ñaantsi okaratzi nokasiya-kaakiriri pairani iwinkathariti Israel-iiti, aajatzi iwinkathariti Judá-iti.”
¹⁵Apaata aritaki nonkanta-kaakyaaro intzimi incharini-tyaari David, siyaaroni oshooka-pirinitzi inchato kamawitain-chari. Kamiitha-siri inkantajyaa impinkathari-wintantai irirori, tampatzika-siri inatyii.
¹⁶Aripaiti yawisako-yitaji ishininka-payi Aapatyaawini-satzi ari inkantajyaari aajatzi maaroni Judá-iti, airo itharowa-waitaji inampiki. Irootaki owaitakaan-tirini inkantaitiri: ‘Pawa tampatzika-siri-tanta-tsiri.’”
¹⁷Ari ikantzi Pawa ñaawaitaki, ikantzi: “Aritaki intzimaji icharini David irasi iwiro impinkathari-wintajiri ishininka Israel-iiti.”

^a 33.14 iwinkathariti = iwankoki

EZEQUIEL

- 28** ¹²Iroka iñaani Pawa, ikantzi:
Awiroka oñaakan-tzirori ikamiitha-siri-taitzi,
Awiroka matzirori piyotanita, waniinka-kitachari.
- ¹³ Pinampi inawitaka Posiñaariniki, iwankiri-masiki Pawa.
Pikithaa-takowitaro awiroka poriryaari mapiki nasiyita-chari
oyaninanka.
Pithata-nitari ooro ipaitakimiri owakira iwitsikai-takimi.^a
- ¹⁴ Awiroka, iriipirori siwankiri kimpoyaa-wintanirí,
Nowakimi tonkaariki tsika notasori-tsita-kaakiro.
Iriitaki impokiro-payi pitsipata paniiwaitzi.^b
- ¹⁵ Tikatsi pinkina-kaasityaa.
Pasi piwiro owakira iwitsikai-takimi,
Irojatzí pantanta-karori kaari-pirori.

---

^a **28.13** mapiki poriryaari nasiyita-chari oyaninanka = cornerina, topacio, jaspe, crisólito, berilo, ónice, zafiro, carbunclo, esmeralda   ^b **28.14** impokiro-payi = maninkari = mapi taantatsiri.

DANIEL

Nosikaari Daniel

1 ³Ikanta pinkathari Nabucodonosor ikamantakiri inampiri paitachari Aspenez, ijiwari aamaako-wintarori pinkathari-panko, ikantziri: “Pinosikiri ishininkaiti iriipirori Israel-iiti, aajatzi irasi jiwari-payi. ⁴Iriira pinosika-yitiri mainari-payi kaari amasiwaita-chani, kamiitha-yitatsiri, yotayitzirori okaratzi iyomitai-tziri, inintai-tziri pinkathari-pankoki yaamaako-wintyaaro. Iriiyitaki piyomitaa-kaantiri añaani arokaiti Kiyamoriwini-satzi, aajatzi osankinari-payi.” ⁵Ikantaki aajatzi pinkathari: “Pimpiri maaroni kitaitiri iwariti aajatzi imiri yokaiti okaratzi nowari naaka. Iriitaki iyomitaitiri onkarati mawa osarintsi. Aririka onkarataki iyomitaa-yitiri, iriira impiratani-payi iwinkathari-pankotiki.” ⁶Yoka 4 tsipata-kariri ikaratzi yaitanakiri iwinkathari-pankotiki pinkathari, ipaiyita: Daniel, Ananías, Misael aajatzi Azarías. Iriira ishininka-mirinka Judá-iti.

¹⁷Yokaiti mainari-payi ikantakaakari Pawa iyota-nityaa, kantatsi iyota-kotiro okaratzi isankinai-tziri anta, okaratzi iyota-nitaitari. Tima kantatsi Daniel iyota-kotiro opaita osiyakaa-wintari misirintsi-payi. ¹⁸Okanta omonkarataka ikantakiriri pinkathari iñaantai-tyaariri mainari-payi, yoka ijiwari aamaako-wintarori pinkatharitsi-panko, yaanakiri mainari-payi iñiiri pinkathari. ¹⁹Ikinkitha-waita-kaawakiri pinkathari yokaiti mainari, aajatzi ikimitaakiri maaroni mainariiti. Ti iñaamaityaa pasini-payi siyaarini Daniel, Ananías, Misael aajatzi Azarías. Irootaki isaikan-takari iwankoki pinkathari yompiratyaari. ²⁰Tima inthotyiro iyoyitziro okaratzi ikowa-kotziriri pinkathari. Yanaakiri ikaratzi saikatsiri iwankoki pinkathari yotaniyita-chari, yotantaniri aajatzi antyawiyari.

Isankinatakoitaki Tantotsiki

5 ¹Ikanta pinkathari Belsasar ikaimakiri ikaratzi iriipirotatsiri inampiri-payi yoimosirinkyaa iwinkathari-pankotiki. Tima oshiki jataintsiri yoimosirinka-jiita, yirajiitaki oshiki iraitziri. ^a ²Ikanta

---

^a 5.1 oshiki jataintsiri = 1000; iraitziri = [vino]

isinkitanaka Belsasar, ikantaki: “Pamakiri ooronaki, kiriiki-naki ikaratzi yaakiri pairani nowaisatzitini Nabucodonosor Itasorintsi-pankotiki Aapatyaawini-satzi.” Irootaki ikantantari tima inintatziiri inkitan-tyaari iraitziri, impakotan-tyaariri jiwari-payi, iinapayi aajatzi inintani-payi.^b

³Ikanta yamaita-kiniri Belsasar ooronaki-payi ikaratzi yamaitakiri pairani Itasorintsi-pankotiki Pawa, saikatsiri Aapatyaawiniki. Imatakiro ikitantari iraitziri, ipakoyitakiri ikaratzi jiwari-payi, iinapayi aajatzi inintani-payi. ⁴Tima maaroni yirajiitaki iraitziri. Ipinkatha-waitakiri iwawani-payi iwitsikai-tziri ooro, kiriiki, asiwo, inchato aajatzi mapipayi.

⁵Ari omapoka-sitaka okoñaata-paaki osiyarori akotsi osankinata-paaki tantotsiki. Tima kamiitha ikoñaataki ootamintotsi, koñaaro ñiitakiro okaratzi isankinai-tziri. Ikanta ñaakiro pinkathari osiyakarori akotsi, ⁶kitiryaa-niki ikantanaka. Tima antaro itharowanaki, piyonkawaitanaka maaroni iwathaki. ⁷sintsiini ikaimanakiri yotantaniri, antyawiyari aajatzi ñaawyataniri-payi saikatsiri Kompijaari. Ikantawakiri: “Tzimatsi-rika matironi ñaanatiro sankinatain-chari, aririka ikamantantakinaro siyaka-winta-chari, ari inkithaatan-taita-kyaari waniinkata-chari ikithaataro pinkathari-payi, inthaa-taitakiri oorotatsiri thatanintsi. Iriitaki nowajiri nonampina. Tikatsi pasini anairini yiriipiroti, apatziro yanairi nonampiri-pirori, aajatzi naaka.”^{c d} ⁸Iro kantacha tikatsira yotironi sankinatain-chari, tikatsi kantirini pinkathari opaita-rika siyaka-winta-chari. ⁹Irootaki imapirotan-tanakari okantzimo-siri-waitari pinkathari, aikiro itharowan-tanaki-tyaaro. Ari ikimitakiri inampiri-payi, ti iyoti opaita-rika awisatsiri. ¹⁰Okanta okimakiri iina pinkathari ikaimanaki itsipatakari inampiri-payi, kyaapaaki iroori tsika yoimosirinka-jiita, okantapaakiri: “¡Pinkathari! ¡Aritapaaki okantzimo-siri-waitami, aritapaaki pitharowa-waitaki!”^e ¹¹Tzimatsi aka Kompijaariki aparori mainari oshiki iyota-nita. Iriitaki inampi-siritantari Itasorinka aparori-nita-tsiri Pawa. Iyotziri pairani awaisatzitini awinkathariti Nabucodonosor. Iriitaki iwaki pairani ijiwatiri ikaratzi yotaniiri-payi.^f ¹²Yoka mainari kantatsi iyotiro kompiyita-chari misirintsi, kaari iyotakowitaita. Ipaita Daniel. Iriitaki iwajiniri pairani Nabucodonosor pasini iwairo, ipaitajiri Aamaa-kotariri Pinkathari. Iriitaki pinkaimiri iroñaaka, aritaki inkantakimi ipaita siyaka-winta-chari piñaakiri.^g

¹³Ikanta ikaimakaan-taitakiri Daniel. Ti ishintanaki ijatanaki irirori, ariitaka isaikaki pinkathari, isampita-wakiri, ikantziri: “Ari, ¿awirokatakima ishininka-payi Judá-iti inosikakiri pairani

^b 5.2,13 nowaisatzitini = nirini   ^c 5.7 antyawiyari = Kiyamori-wini-satzi

^d 5.7,16 waniinkata-tsiri = jonkiro-mankita-tsiri   ^e 5.10 pinkathari = nonintzi irasi iwiro yañai pinkathari   ^f 5.11,18 piwaisatzitini = opirini   ^g 5.12 Aamaa-kotariri Pinkathari = Beltsasar

nowaisatzitini? ¹⁴Nokimaki ikantaitana inampi-siritantami Itasorinka Pawa. Iriitaki matakayi-mirori piyota-nitantari. ¹⁵Tima namakaan-tawitakari maaroni yotaniri-payi, ñaawyawaitaniri, nonintawita inkantinaro opaitari sankinata-chari otantotsiki, iro kantacha ti imatiro. ¹⁶Tima nokimaki aritaki pimatakiro awiroka pinkantinaro okaratzi kompitantachari. Aririka pinkaman-takinaro siyakaawinta-chari sankinatain-chari otantotsiki, ari inkithaatan-taita-kyaamiro waniinkata-chari ikithaayitari pinkathari-payi, inthaano-taita-kyaamiri oorotatsiri thatanintsi. Awiroka nowaji nonampiri. Tikatsi pasini anaimini piriipiroti, apatziro yanaimi nonampina-pirori, aajatzi naaka. ¹⁷Ari yakanaki Daniel, ikantanakiri: “Pinkathari. Aritaki nonkanta-kimiro opaita-rika siyakaawinta-chari sankinatain-chari otantotsiki. Iro kantacha ti nonintiro pimpassityaanari, airo pininta-siwaita pinkimita-kaantina iriipirori. ¹⁸Iriira Pawa Jinoki-satzi oyotakaa-kiriri piwaisatzitini Nabucodonosor, ipinkatha-ritaki, iriipirori ikantaka, otzimi-motziri isintsinka aajatzi iwaniinkaro. ¹⁹Tima ikantakaakaro Pawa ontzimi-motiri isintsinka, irootaki ipinkathatan-takariri maaroni atziri-payi, piyonkawaitaka nampiyitarori tsikari-payi, kimathata-wakaarori iñaani tsika-rika-payi. Tima inkarati inintziri irirori airo iwamairi, airorika inintziri kantatsi iwamairi. Ikaratzi inintziri yiriipirota-kairi, aritaki imatakiro. Airorika inintziri, airo imatziniri. ²⁰Iro kantacha yoka pinkathari Nabucodonosor itharowinta-waitanaka, yitanakaro iwasankitaa-waitziri atziri. Irootaki kaari ipinkatha-ritantaja, yaapithai-tairi okaratzi iwaniinkatan-tawitakari. ²¹Tima yookaitakiri Nabucodonosor, ti isaiki-motairi atziri. Ti onkamiithatanaji okaratzi yantayitzi, ikimita-kota-nakari antami-wiri kaari kimatsini. Isaikawaitzi itsipayitari katsimari, iwayitakaro katarosi ikimitakari ipiraitari. Ashiwaitakiri itsini impokiro. Ari ikantakari isaikawaitaki, irojatzi iyotantaari aparoni ikanta Pawa Jinoki-satzi ipinkathari-wintziro maaroni nampitsi-payi. Apatziro inintziri itzimirika ininta-kayiri impinkathariti.^h ²²Pinkathari, Belsasar, awiroka icharini Nabucodonosor, yotzirori opaita awisain-tsiri, titzimaita pintsinampa-siri-waiti.ⁱ ²³pipithoka-sitakari Pawa Inkiti-satzi, pamakaan-takiro ooronaki-payi saikawita-chari Tasorintsi-pankoki, pitsipatakari pikarajitzi pijiwari, piinaiti, aajatzi pinintani-payi. Ari omapirotari pipinkatha-waitakiri pawaniro-payi. Pimatzi-takaro pipinkatha-waitziri piwawanitari ooro, kiriiki, asiro, kitoriri asiro, inchato, mapi, ti iñaanti, ti inkima-niti. Titzimaita pimpinkathatiri Pawa, tzmatsiri isintsinka, matzirori yañaakaa-yitzimi. ²⁴Irootaki ityaantan-takarori irirori kimitakarori akotsi isankinaiti. ²⁵Iroka ikantaitzi aka: ‘Mene, Mene, Tekel, Parsin’. ²⁶Kanta-kota-chari ‘Mene’. Ikantai-tatzii: ari okarata-paaki

^h 5.21 katsimari = asno; ipiraitari = buey   ⁱ 5.22 icharini = itomi

inintzi Pawa pipinkatha-ritzi. ²⁷Kanta-kota-chari ‘Tekel’. Ikantai-tatzii: tzimatsi isiniwitai-takamiri, paparatakiro pinkathari.^j ²⁸Kanta-kota-chari ‘Parsin’. Ikantai-tatzii: iporoka-tyiuro Pawa piwinkathari-pankoti, yasitakai-yaari kashitani Niyanki-wini-satzi pasini kashitani yasitakai-yaari Kyaakowini-satzi, ikantai-tziro iñaaniki pairani iriroriiti Parsin.^k

²⁹Ti ishintanaki pinkathari Belsasar, ikantakaantaki inkithaataitiri Daniel jonkiro-masita-tsiri osiyarori irasi pinkathari, ithaanota-kaitakari thatanintsi iwitsikai-tziri ooro. Ikamantai-takiri maaroni nampitarori anta, iriitaki iwairi yoka inampiri. Tikatsi pasini anairini yiriipiroti, apatziro yanairi inampina-pirori, aajatzi irirori.

³⁰Okanta otsitinitanaki, ari iwamaitakiri Belsasar iwinkathariti Kiyamoriwini-satzi. ³¹Iriira Darío poñaachari Niyanki-winiki yimpoiyaari ipinkatha-ritai, okaratzi 62 isarintsiti yitanta-nakarori ipinkatha-ritzi.

Ititaitakiri Daniel omoronakiki ipiyotayita kashikari

6 ¹Ari inintaki pinkathari Darío iwayiti inampiri-payi inkarati 120, iriitaki amita-kotirini impinkathari-wintanti. ²Ikaratakira 120 inampiri-payi, tzimatsi ikaratzi mawa jiwatirini yokaiti, ari onkantayaa imatantyaarori pinkathari inintziri yantakaantiri. Iriitakira Daniel karatirini mawa jiwatirini 120 inampiri-payi Darío. ³Iro kantacha omapirota-tziiri irirori Daniel ikamaitaro inintziri pinkathari yantiro, yanaanakiri pasini-payi, iwakiri pinkathari ijiwatiri maaroni. Ikinkisiryaaka aajatzi pinkathari kantacha Daniel impinkathari-wintiri maaroni atziri-payi. ⁴Irootaki inintan-takari pasini inampiri-payi pinkathari iñiiri Daniel opaita-rika inkinakaa-sityaari, iro ompoñaantyaari inkamanta-kotiri pinkathariki. Iro kantacha ti ontzimi ompaityaa inkanta-kotiriri, tima imapirota-tyiuro Daniel ithotyuro okaratzi yantayitziri. ⁵Iro kantacha ikanta-wakaaka pasini inampiri-payi pinkathari, ikantzi: “Tira ontzimatyii ompaityaa ankamanta-kotiriri Daniel, apatziro ankanta-kotiri ipinkatha-waitzirira iwawani irirori.”

⁶Ikanta yokaiti jiwatziriri inampiri-payi jatanaki iñiiri pinkathari Darío, iwithata-paakari ipinkathata-paakiri, ikantziri:^l ⁷“Pinkathari. Maaroni jiwari-payi, aajatzi pinampiri-payi, ikinkisiryaaka ontzimi pikanta-kaantani. Airo oshintaa imatantai-tyaarori pinkanta-kaantiri, onkarati aparoni kasiri, airo itzimaji aparoni pinkathairini iwawaniroti, aajatzi aparoni atziri, apatziro impinka-thaitajimi awiroka. Tzimatsi-rika piyathata-kyamini, intitaitiri omoro-naki tsika ipiyota

j 5.27 isiniwitai-takamiri, paparatakiro = Imonkarataitakimi tinaminto-tsiki, iñiitaki tzimatsi kowityaa-painchari ^k 5.28 Parsin = Uparsin, Peres (Iroora paitachari iroñaaka anta Persia.) ^l 6.6,21 iwithata-paakari = noninta-jiitzi pinkathari, pasi piwiro pañai.

kashikari. ⁸ Pinkathari, ontzimatyii pakina noninta-kotzimiri. Pisankinatiro piwairo airo ipyaakotan-taitaro yantaitiro pikanta-kaantakiri. Tima iro okantziri ikantakaantani Niyanki-wini-satzi, aajatzi irasi Kyaakowini-satzi, tikatsira wasiña-jironi.” ⁹ Tima isankinatakiro iwairo pinkathari Darío ikantakaan-taniki.

¹⁰ Ikanta iyotaki Daniel isankinatakiro iwairo pinkathari Darío ikantakaan-taniki, jataki iwankoki, yasitaryaa-paakiro yaminawaita-piintzi, tsika yamina-kotai-tziro Aapatyaawini. Ari ityiwari yamaniri Pawa, tima mawa yapiitziro kitaitiri, imatakiro tsika ikanta-piintziro. ¹¹ Ikanta yapatojiitaka jiwari-payi, iñaakiri yamani Daniel, oshiki iwisiryawintakari Iwawani. ¹² Sintiini ijatanaki yokaiti inkamantiri pinkathari, ikantapaakiri: “Pinkathari, pisankinatakiro piwairo airo ipyaakotan-taitaro yantaitiro pikanta-kaantakiri. Tima tikira ontzimakotanaki aparoni kasiri airo itzimawaitzi aparoni pinkathata-jirini iwawa-niroti, aajatzi aparoni atziri, apatziro impinka-thaitaimi awiroka. Tzimatsi-rika piyathata-kyamini, yookaitiri omoro-naki tsika ipiyota kashikari. ¿Tima ari?” Ikantzi pinkathari: “Ari okanta. Ontzimatyii imataitiro, tima iro okantziri ikantakaantani Niyanki-wini-satzi, aajatzi irasi Kyaakowiniki, tikatsira wasiña-jironi.” ¹³ Aikiro ikantajitatzii: “Yoka Daniel, Judá-iti, inosikai-takiri pairani, ti inkimisantiro pikanta-kaantani, tima noñaakiri yaakowintakaro yamani, mawa yapiitziro yamani maaroni kitaitiri.” ¹⁴ Ikanta ikimaki pinkathari ikantai-takiriri, antaro iwasiritanaka, ikamaitakaro irojatzi ititan-tanakari ooryaatsiri, ikinkisiryaa-waitaka tsika inkinakairo iwawisaa-kotan-tyaariri Daniel. ¹⁵ Iro kantacha yokaiti jiwari-payi, yapiitakiro yapatojiita, ijata-sitakiri pinkathari, ikantapajiri: “Pinkathari, piyopirotsi awiroka aririka isankinatakiro iwairo pinkathari, tikatsira matironi iwasiñaajiro.”

¹⁶ Iroora ikantan-tanakari pinkathari: “Pijati, paakitiri Daniel, pintitiri omoroki tsika ipiyota kashikari.” Ikanta yamaita-paakiri Daniel, ikantawakiri pinkathari: “Daniel, onkamintha yookakaa-wintimi Piwawani, pipinkathata-piintziri.” ¹⁷ Ikanta yaitanakiri Daniel, ititaitakiri omoro-naki tsika ipiyota kashikari. Yasitakoi-tanta-nakari antaro mapi, iwitsiña-koita-nakiri. Ari ikantzi-taikari pasini mawa inampiri-payi pinkathari, ari onkantyyaa airo itzimanta impaityyaa nintatsini inosikairi Daniel ititaitakiri omoro-naki. ¹⁸ Ikanta ijatajira pinkathari otsitinitanaki iwinkathari-pankotiki, titzimaita iwapajyaa. Ti ininti inkimiro panthaa-mintotsi. Awisanaki iwochokini ti onkanti imayi.

¹⁹ Ikanta isaakita-manaji kapichikitaiti pinkathari, sinsitsinira ijatanaki omoroki tsika ipiyota kashikari. ²⁰ Ariitapaaka osaiki omorona, iwasirinkakiini ikaimapajiri, ikantziri: “¡Daniel! ¡Impiratani Pawa Añaanita-tsiri! ¿Yookakaa-wintakimi Piwawani pikamaita-piintari pamaniri? ¿Ti iwyaami kashikari? ²¹ Arira iwithata-waari ipinkathata-wajiri, ikantziri:

22 “Tima ityaantakina Imaninkariti Pawa, ishipika-waantitakiri kashikari, ti yatsikina. Tima iyotzi Pawa tikatsi nonkinakaa-sityaa, ti nompithokasiwaityaami awiroka pinkathari.”

23 Ikanta ikimaki pinkathari ikantakiri Daniel, antaro ikimosiritanaji, ikantaki inosikai-tajiri omoro-naki. Ikanta imisitowai-tajirira, ithonka ññaakiri atziri-payi ti inkisaraawaitiri kashikari, tima omapiro yawintaakari Iwawani. 24 Ipoñaa ikaimakaan-takiri pinkathari ikaratzi kantako-waita-kiriri Daniel, ititaita-kiriri irirori ipiyota kashikari, ari itsipatai-takiri iina aajatzi iwaiyani-payi. Tira ishintanaki kashikari, yaa-wakiri, ikaraawaita-wakiniri itonki tikira-mintha yariityaa kipatsiki, ithonka ipitharyaa-wakiri.

25 Ari isankinataki pinkathari Darío aparoni ñaantsi inkimaitiri maaroni kipatsi, inkimiri aajatzi ikaratzi ipinkathari-wintziri. Iroka okantzi ñaantsi: “Onkamintha isaikaitai kamiitha maaroni. 26 Nokantayitzi ikaratzi nampitarori tsika nopinkathari-wintantzi, inkimisantairi, impinkathatairi aajatzi Iwawani Daniel.

Yasi iwiro yañaanitzì,
tikatsi matajirini yiitsinampairi.

Asi owajiro isintsinka.

27 Tima kantatsi Iwawani Daniel iwawisaa-kotanti,
yookakaa-wintanti aajatzi.

Yantayitziro kaari ññaapiintaitzi inkitiki aajatzi kipatsiki.

Tima ññaakiri yoka Daniel iriitaki Iwawani ookakaa-winta-kiriri
kaari yatsikantari kashikari.”

28 Ari ikanta-kotakari Daniel, tima aikiro ijabatzi yiriipirozzi ipinkatharitantari Darío. Ari ikimitakari aajatzi ipinkatharitantari Ciro anta Kyaakowiniki.

Itomi Atziri, irasi iwairo impinkathariti

7 1 Owakira yitanakaro ipinkatharitzì Belsasar Kompi-jaariki. Ari imisiwai-takiri Kamantan-tzinkari Daniel. Tima isankina-takotakiro okaratzi imisitakiri.

2 Iroka ikantzi isankinataki: “Noñaakiro nomisiriki osinkyaaatzi antaro inkaari. Irootaki tampyaa sinkyaa-takairori inkaari okinapaakiro kirinka, katonko, isitowa-piintzi ooryaatsiri, aajatzi tsika ikyaa-piintzi.

3 Imapoka-sitaka isitowanaki antariiti inkaari-wiri, ikarajitzi 4. Inasiyita aparo-payi, ti isiya-wakaiyaa.

Imishakominto Pawa

9 Ari namina-piro-tanaki,
Noñaatzii yamaitaki saika-mintotsi waniinka-tachari,
Ari isaikapaaki Antaripiro-taintsiri.

Kitamaaroiniki okantaka iithaari, iroowaitaki okitamaarotzi jiriniki. Kitamaaro-powainka okantaka iisi, iroowaitaki okitamaarotzi iwitzi ipiraitari.

Tima paama-porinthataki saika-mintotsi, ari okantzitari aajatzi osiyantari.^m

¹⁰ Osiyawai-takaro omorikaa-tyiimi nijaa sitowain-tsiri isaikakira.

Ari ipiyotakari oshiki oshiki-piro-tatsiri impiratani, Jataki intaina ikaratzi katziyain-chari tsika isaikaki.

Ari yitaita-nakaro yapatojiita, Ipanaryaitanakiro tsika isankina-taitaki.

¹³ Aikiro noñaatziro noñaawya-takari tsitiniriki. Omapokasita:

Koñaata-naintsiri minkoriki, Isiyakari itomi atziri, Iriitaki jataintsiri isaikaki Antari-kona-taintsiri.

Isinitai-takiri yokaaki-tyaari irirori.

¹⁴ Ipaitakiri iwinkathari-minto, ipasankyii-takiri sintsi-nkantsi, aajatzi waniinka-taantsi.

Irootaki opoñaantari ipinkathari-wintziri maaroni atziri saikayitatsiri tsika-rika-payi, ikaratzi kimathata-wakaarori iñaani tsika-rika-payi.

Ari inkantai-tatyiiyaani irirori, Tikatsi matairini iwashaanta-kairi ipinkatharitaki.

Pinkaari Apirotantaniri

9 ¹Okanta owakira yitanta-nakarori ipinkatha-ritzi Kiyamoriwiniki pinkathari Darío, itomi Asuero, iriitaki ishininka-mirinka Niyankiwini-satzi. ²Ikanta yitanakarori Darío ipinkatha-ritzi, ari noñaanzirori naaka Daniel isankinari Kamantan-tzinkari Jeremías, tsika okanta-kota omonkaratajyaa 70 osarintsi imporokai-takirora Aapatyaawini, tima iro ikantakiriri pairani Pawa yoka Kamantan-tzinkari. ³Ari nokowa-kotakiri Pawa namananiki, notziwintakari. Nokithaata-nakaro mirimasita-tsiri manthakintsi, saikawaitakina samanpoki. ⁴Nokamaitakari namaniri Pawa, nokamanta-kotakiro noyaaripironka, nokantzi: “Asitanarí, awirokataki iriipirori, tzimatsi pisintsinka. Pimata-piintziro okaratzi pikasiya-kaantziri, poiñaarontziro pitakotanta, pitakota-piintari ikaratzi nintzimiri awiroka, ikaratzi kimisantzimiri. ⁵Oshiki nokaaripiro-wajjiitaki, nantasi-wajjiitakaro nonintziri ti nosirita-kota-jyaami awiroka, nowashaanta-nakiro piñaani aajatzi pininta-kaantani. ⁶Ti nonkimisanta-jiitiri pimpiratani-payi Kamantan-tzinkari-payi, iriitaki kinkithata-kowita-kamiri, ikimayi-witakari nowinkathariti, jiwari-payi

^m 7.9 ipiraitari = oisha

aajatzi nowaisatziti-payi, maaroni naakaiti Israel-iiti. Iro kantacha oshiki nopiyatha-yitakami.

¹¹Tima maaroni Israel-iiti ipiyathataro piñaani, ti ininti inkimayitiro pikantziriri. Irootaki noñaanta-yitakarori naakaiti imishatai-takina, tima irootaki isankina-yitakiri pairani Moisés, pimpiratani. Tima oshiki nokaaripirotzi-mowaitakimi.

¹⁶Pawá, pimatziro awiroka pikamiitha-siritzi pantzirora kamiitha-yitatsiri, pimpyaajiro piyatsimati okaratzi pitsimaa-waitakari Aapatyaawini-satzi, tima irootaki pinampi, irootaki pitasorintsita-kaani otzisi. Tima maaroni atziri ikaratzi saika-nampitzirori, ithainkima-waitakiro Aapatyaawini, okantakaan-tziro nokaaripiro-yitaki, aajatzi irasi nowaisatzitini-payi.

¹⁹¡Pinkimajina, Asitanari! ¡Pimpyaakota-jinaro nokaaripiro-waitaki! ¡Pinkimajina, pimpokanaki pinkisa-winta-jyaana! ¡Pantiro awiroka Asitanarí, tima awirokataka anintaa-waita-chani!”

²⁰Namanako-minthaitziro Aapatyaawini, nokanta-kowinta impyaakoi-tajinaro noyaaripironka, aajatzi irasi ashininka-payi, ²¹tima aritaki siityaanaki, ari noñaakiri Maninkari ipaitai-tziri Gabriel yarapaaki, iriitaki noñiitakari chapinki nomisiriki.” ²²Ari ikantanakina Maninkari Gabriel: “Pinkimisanta-wakina Daniel, nopokatzi namitakotimi ontzimi piyotani pikimathatairo iroka-payi. ²³Oshiki ikowa-pirotakimi Asitairi, tima owakira pitanakaro pamani, ti ishintyaa yakakimi Pawa. Irootaki nopokantari noyotakaa-jimiro. Oninta-pirota pinkimisantawaki, ari onkantyya piyotan-tyaari opaita-rika siyakaa-winta-chari pimisiri:

²⁴Ontzimatyii osamaniti onkarati 7, iro kantacha apiita-piintiro onkarati 70,

ari piñiirori onkarataji iwasankitai-tziri pishininka pinampi-tsitiki tasin-tsita-tsiri.

Ari piñiirori onkarataji pipiyatha-waitaka, aajatzi pikaaripiro-waitaki. Ari impyaakota-jimirori Pawa pikaaripiro-waitaki.

Tampatzika-siri inkantajyaa pinkatha-ritaa-tsini, ari inkanta-jita-tyiironi irirori,

Ari omonkarata-jyaari okaratzi piñaawya-yitakari, okaratzi ikasiyakaantakiri Pawa.

Tzimatsi isaitaitiri, Tasoritsi-pirota-tsini.

²⁵Ontzimatyii pikimathatiro kamiithaini iroka:

Tima awisaki osamaniti onkarati 7, itanakyaaaro aririka inintaitaki iwitsikai-tairo nampitsi Aapatyaawini,

Irojatzii yariitan-tajyaari iyosiitai-takiri Jiwari.

ⁿ 9.21 siityaanaki = sirinkanaka ooryaatsiri ipomitanta-piintariri ipiraitari Tasoritsi-panko saikatsiri anta Aapatyaawiniki.

Tima inthonkai-tajiro owaankiiri-tsiti Aapatyaawini,
 Aajatzi ikimitai-tajiro otanto-payi ithonka iwitsikai-tairo,
 Osamaniti onkarati 7, iro kantacha apiita-piintiro onkarati 62.
 ¡Oshiki ñiitiro yasinonkaityaa, antaro owasiritaantsi onkantyyaa!
²⁶ Aririka awisanaki onkarati 7, iro kantacha apiita-piintiro onkarati
 62.

Ari impokajiri pinkathari inkaratajiri iwayiriti,
 Ari intsitoka-pajiri jiwari iyosiitai-takiri.
 ¡Yapiitajiro imporokaitiro Aapatyaawini aajatzi Tasorintsi-panko,
 Yapiroi-tajiro airo ñiitairo,
 Omapoka-sitajyaa onthonkajyaa,
 Iroowaitaki omapokantzi amarani,
 ¡Manataantsi aajatzi apirotan-tatsiri,
 Okaratzi ikamanta-jitzi-tantakari
 Aikiro ijataakai-tatyiiro irojatzi onkaran-tapaa-kyaari!
²⁷ Tima awisawaji onkarati 7,
 Yoka kaari-pirori pinkathari tzimatsi ikasiya-kaantakiri irirori,
 Tima oshiki tzimatsi yatziriti,
 Iro kashitani awisawaji onkarati 7,
 Airo isinitai-tantai ampajiri Pawa asitakaariri.
 Anta pomitai-rontsiki itayiitziri atsipita-kaantsi,
 Aritaki asitakaa-jyaari mapirotzirori ipinkai-tziri Pawa.
 Ari onkarata-paaki iroka-payi, yapirotairi Pawa ipaitai-tziri Pinkaari
 Apirotan-taniri.”

JONÁS

Ikinkithasiritaka Jonás isiyapithatiri Pawa

1 ¹Ikanta Pawa iñaanatakiri Jonás, itomi Amitai, ikantziri: ²“Pijati Inawiniki, pinkamantiri atziri-payi nonintzi napirotiri, tima nokimaki naaka tsika ikanta ikaariprotaki.” ³Iro kantacha Jonás, ti inkimisanti. Ikinkitha-siritaka isiya-pithatiri Pawa inkinaki Owaniinkaariniki. Ari iñaaki antaro amaatako-mintotsi, irootzi-mataki ojati Makaariniki. Ipinatakiro intitan-tyaari, jataki. ⁴Iro kantacha, ikantakaakaro Pawa ontampyaati inkaariki, antaro osinkyaa-tanaki. Tima iro onkotaimi amaatako-mintotsi. ⁵Antaro itharowanaki aminirori amaatako-mintotsi, yamanawi-takari atziri-payi iwawa-niroti. Iwiinkaki iwaararo airo otsitsiyanta amaatako-mintotsi. Tima ikyiitzipapaaka inkaaranki Jonás inthompoi-ki amaatako-mintotsi. Imaapiro-tapaa-kitzii anta. ⁶Jatanaki ijiwariti aminirori amaatako-mintotsi tsika inaryaaka Jonás, ikantapaakiri: “¡Ipaita pantziri aka pochokintzi! ¡Pimpiriinti! Pinkowa-kotiri Piwawani. Inisironka-taita, apiinki = kari.”

⁷Ari ikantanaki aminirori amaatako-mintotsi, ikantzi: “Pimpoki, thami añaarityaa ayotant-yaari ipaita kantasi-tarori añaantarori iroka kowiinkari.” Imatakiro iñaarijiita. Iñaatziiri iriitaki Jonás kantakaan-tzirori.^a ⁸Isampitakiri, ikantziri: “Pinkamantina, ¿Ipaita añaantarori kowiinkari? ¿Ipaitama pipokantari aka? ¿Tsika pipoñaanakari? ¿Tsika ipaitaka pishininka?” ⁹Akanaki Jonás, ikantziri: “Naaka ishininka Heber-iiti, nopinkatha-tziri Inkiti-satzi Pawa, iriitaki owitsikakiro inkaari aajatzi kipatsi.”^b ¹⁰Antaroiti itharowanaki, ikantajiitzi: “¿Tsika pinkantaitinaka?” Tima yotanaki isiya-pitha-tatyaari Pawa, tima aritaki ikantzi ikamantaki. ¹¹Aikiro ikantai-tanaki-tziiri: “¿Tsika nonkantimika oshikan-tajyaari otamakaani?” Tima aikiro omapiro-tanakityaa osinkyaatzi inkaari. ¹²Ari ikantanaki Jonás: “Pookina inkaariki, aritaki oshikanaki otamakaani. Naaka kantasitaro añaantarori okowiinkatzi otampyaatzi.”

¹³Ari iyomajiitzi sintsiini inintzi yaatakoti othapyaaki inkaari. Titzimaita imatiro. Ainiro omapiro-tanakityaa osinkyaatzi inkaari.

---

^a 1.7 Paminiro Oiñaarontzirori Ñaantsi-payi: ‘Ñaaritaantsi’ ^b 1.9 Heber-iiti = Israel-iiti

¹⁴Ikowako-tanakiri Pawa, ikantajiitzi: “¡Pawá! Airo pisinitana nompiinki ikantakaan-tziro yoka atziri. Tikatsi-rika iyaari-piroriti, ti noninti piwasankitaa-wintinari ikamaki. Pimatziro awiroka Pawa okaratzi pinintziri.” ¹⁵Ithonka-kiro ikowako-tziri Pawa, yookaitakiri Jonás inkaariki. Tima awisanaki otamakaani inkaari. ¹⁶Ikanta iñaakiro atziri-payi, antaroiti ipinkatha-tanakiri Pawa. Ipomita-kiniri iratsipi-takaani, ikantajiitzi: “¡Pawá! Omapiro nonkimisantajimi.”

¹⁷Iwaki Pawa antari nijaa-wiri niyawakirini Jonás. Mawa kitaitiri aajatzi mawa tsitiniri saikaki imotyaaki nijaa-wiri.

Amanaji Jonás isaikaki imotyaaki nijaawiri

2 ¹Ikanta yamanaji Jonás isaikaki imotyaaki nijaa-wiri, ²ikantzi: ¡Pawá! Noñaakiro nokimaatsi-waitaka, nokampi-takimi.

Pikaminthaakina awiroka.

Pikimakina nokaimi kaminkari-masiki.

³Pookawi-takana osaankanatzi inkaari,

Onosika-nakina osinchaari.

Aanakina omoitonkari.

⁴Ari nokantziri: ¡Pawá! Pookakina.

Airo noñaajiro pitasorintsi-pankoti.

⁵Othonka anaakina nijaa,

Opyaakina osaankanatzi inkaari.

Tima inthonkyaa ankowiinatakina samantosha.

⁶Notsitsiyanaki inthompointa nariita-paintaro kipatsi.

Kimiwaitaka nasi nowiro nosaikimi tsika yasitakoi-takinami.

Iro kantacha Nowinkathariti Pawa, awiroka owawisaa-kotaana nonkamimi.

⁷Ikanta nokamimataki, nokinkithasiri-tanajimi awiroka, Pawa.

Pikimakiro namanani pitasorintsi-pankotiki.

⁸Ikaratzi pinkatha-waitziriri isiyakaaro pawaniro,

Ti itsipatzimaityaami.

⁹Irooma naaka, kaminiinka nombaasoonkitimi,

Nompomi-tajimiri natsipi-takaani nasitakaamiri.

Aritaki nantajimiro nokantzimiri.

Tima apatziro pikanta-kaaro Pawa, piwawisaa-kotantzi.

¹⁰Ari ikantakaajari Pawa yoka nijaa-wiri, ikamarankairi Jonás othapyaaki inkaari.

Ikimisantairi Pawa Inawini-satzi

3 ¹Ari yapiitajiro Pawa iñaanatairi Jonás, ikantziri: ²“Pijati Inawiniki, pinkamantantiro onkarati nonkantimiri.” ³Jataki Jonás Inawiniki, imatakiro ikantakiriri Pawa. Tima antaro nampitsi Inawini, mawa

kitaitiri aniitan-tyaarori maaroni. ⁴Ariitaka Jonás nampitsiki, aniitaki aparoni kitaitiri, ikantzi ikinkithatzi: “Oyotapaaka 40 kitaitiri, yapiroi-tantyaariri ikaratzi nampitarori Inawiniki.” ⁵Ikanta ikimaki nampitarori Inawiniki: antari-payi aajatzi iinchirii-riki, ikimisanta-nakiri Pawa, ikanta-wakaa-jiita: “Thami antziwintyaa.” Ikithaa-tanakaro paisato-poroki iithaari, irootaki iyotanta-jyaari iwasiri-tatyaa.

⁶Ikanta ikimaki pinkathari-tatsiri Inawiniki, yookanakiro iwinkathari-minto, ikithaa-tanakaro paisato-poroki iithaari, saikanaki samampoki. ⁷Ikamantantaki inampina-payi pinkathari, iyotantyaari maaroni nampitarori, ikantzi: “Intziwintyaa maaroni atziri, tikatsi owaachani. Ari inkimitairiri ipira-payi, airo ipiri kapichiini iyaari aajatzi imiri.” ⁸Ontzimatyii inkithaa-porokityaa atziri-payi aajatzi ipira-payi. Inchiraa-piro-tatyii yamanairi Pawa. Iwashaantairo ikaaripiro-waitzi aajatzi imaimani-tantzi. ⁹Aamaasityaa aritaki inisironkatai Pawa, intsimaryaa-siri-tajyaa. Airo añaantaro yapathakirotai.”

¹⁰Iñaakiri Pawa tsika ikantanaja Inawini-satzi, tima iwashaanta-najiro ikaaripiro-witaka. Ti inintanaji Pawa iwasankitairi.

Otyaanakari imasirinka Jonás

4 ¹Ti onimotiri Jonás iñaakiri Pawa ti iwasankitairi Inawini-satzi, otyaanakari imasirinka. ²Ikowako-takiri Pawa, ikantzi: “¡Pawá! Ari noyotzitaka pantiri ainiro nosaiki nonampiki. Irootaki nonintantari noyaatimi Makaariniki. Tima noyotzi awiroka Pawa nithaan-tatsiri, nisironka-tantatsiri, ti pinkisa-nityaa. Antaro pitakotanta, pinkanta-wityaa: ‘Ari nowasankitaakimi’, iro osamaniitaki ti pinintanaji piwasankitaanti. ³Irootaki noñaasirinkan-tamiri Pawa, nonintzi nonkami. Irootaki noninta-pirotzi nonkami, ti noninti nañai.” ⁴Ari yakanaki Pawa, ikantzi: “¡Jonás! ¿Irooma kamiitha-tzimo-tzimiri pikisawaita?” ⁵Jatanaki Jonás isitowa-piintziro ooryaatsiri owiraa-thapita nampitsi. Iwitsika-paaki iwanko-shita. Ari isaiki yaimpyaa, iyaawinta paita awisatsini nampitsiki.

⁶Ikantakaakaro Pawa omapoka-sityaa oshooki siwitha-maisi, anaakotakiri Jonás. Irootaki tsimanka-kiriri iitoki, ari yaimpyaari airo iñaasirinkantari ooryaatsiri. Oshiki ikimo-siri-winta-nakiro Jonás shookain-tsiri. ⁷Ikanta okitaitita-manaji, ikantakaakaro Pawa yapiyiro chapitzi shookain-tsiri, sampiyasi-tanaki. ⁸Ikanta isintsi-tapaaki ooryaatsiri, itampyaa-takaakiro Pawa sintsiini okinapaakiro tsika isitowiro ooryaatsiri. Iriitaki taakiriri sintsiini iitoki Jonás, iwamaima-takiri. Ikantzi: “Irootaki nokowa-pirotzi nonkami, ti noninti nañii.”

⁹Iroka ikantzi Pawa yakiri Jonás: “¿Irooma kamiitha-tzimo-tzimiri pikisakotaro okamaki incha-maisi?” Ikantzi Jonás: “Jii, tima kamiitha

^c 3.7 ipira-payi = bueyes, ovejas

noñaakiro ayimawaitana nomasirinka.”¹⁰ Ikantzi Pawa: “Ti awiroka pankitironi siwita-maisi, ti awiroka shookakaironi aajatzi. Apatziro-machii piñaakiro oshookaki, piñaakiro okamaki aajatzi. Irootaki pitako-waitari.”¹¹ ¿Airoma nonisironkatari naaka Inawini-satzi? Oshiki ikarajitzi. Tzimatsi aajatzi oshiki iinchirii-riki, ikaratzi 120,000, tikira iyotziro tsika otzimi yampati aajatzi irako-piro. Tzimatsi aajatzi oshiki ipiraitari anta.”

MIQUEAS

Impoñiyaa Owaripankoniki pinkathariwintairini Israe-iiti

1 ¹Iroka iñaani Pawa ikamantziriri Miqueas Kasiya-kaarini-satzi, ikantziri: “Noñaakimiro opaita awisatsini apaata Ositikii-toniki aajatzi Aapatyaawiniki.” Aripaiti iñaakiri ipinkathari-tantari Jotam, Ahaz aajatzi Ezequías anta Judá-iti-ki.

Impinkathariwintantai owawisaakotantaniri

5 ¹Irisinto owayiriiti! Pinkisa-winta-jyaaro tapotakimiri otantotsi, Tima iwayiri-taitatyai.
Antaroiti iwasankitaitiri ijiwariti ashininka Israel-iiti,
Imposawai-tantyaari pasamintotsi iporoki.
²Irooma awiroka, Tantapankoni saikatsiri Posini-pathaniki,
Yanaakimi ishikijitzi pishininka Judá-iti.
Ari impoñii-yaami pinkathari-wintairini Israel-iiti.
Iriitaki itakarori itzimaki pairani,
Itziman-tayitakari añaanita-tsiri.
³Kapichiini yooka-paintziri yasiyitari,
Irojatziri apaata ontzimaa-nitan-takyaari kooya yaminai-takiri owaiyanti.
Iyosiitaitani kooya owaiyanti.
Aripaiti impokayitaji ishininka,
Intsipa-yitajyaari Israel-iiti.
⁴Ari yitanakyaarori pinkathari yaamaako-winta-jyaari ishininka-payi,
Irootaki imatanta-jyaari isintsinka Pawa.
Ari inkantzi-taityaari impinkatha-taitiro iwairo Iwawani.
Aritaki isaikawaitaji kamiitha,
Tima antaroiti impinka-thaitairi Pawa,
Imaitairo maaroni tsika-rika owiraa-thapi-tapaja kipatsi.

MALAUÍAS

**Ityaantaitiri kimityaarini kamantantzinkari Elías
owitsikironi tsika inkinapaaki ikokowaitziri**

- 1** ¹Iroka iñaani Pawa ikantakiriri Kamantan-tzinkari Malaquíás, irootaki iyotajiri maaroni Israel-iiti.
- 3** ¹Ikantzi Pawa Ñaapirori:
Ari nontyaantaki ityaaroni inkaman-takotina,
Iriitaki witsikironi tsika nonkina-paaki.
Omapoka-sityaa inkyii itasorintsi-pankotiki, Piwinkathariti pamina-mina-tziri.
Ariitzi-mataka pikowajii-tziri, iriitaki nontyaantiri inkinkitha-takoyi-tairo kasiyakaa-wakaantsi.
- 4** ¹Iroka iñaani Pawa Ñaapirori, ikantzi:
Okaakitaki kitaitiri iñiitiro siyariri opaamatzi paamari,
Ari intaajyaari kantakaa-pirori aajatzi kaari-pirori, inkimitai-yaaro opaamatzi tsipanasi.
Ari inthonkyaari intaajyaa, isiyaaro ipomitai-tziro inchato, Tima inthonkaitiro maaroni ochiwo aajatzi oparitha.
- ²Irooma awirokaiti pikaratzi pipinkatha-tajiro nowairo,
Ari onkoñaa-tzimo-taimi kamiitha-siri-taantsi osiyaari isiparyii ooryaatsiri,
Irootaki isiparyaani wawisaako-tajimini osiyawai-tajyaaro iroomi isiwanki iwaankakiri tsika pisaikaki awiroka.
Antaro pinkimo-siri-yitai, pinkimi-tyaari itharowinta yanini pipira aririka isitowi kapichikitaiti tsika pasitako-tziri.^a
- ³Aritaki paatzika-yitairi kaari-piro-siriri,
Pinkimi-takaan-tajiri yaatzika-waitai-tziro samampo-pani,
Aririka omonkara-tapaakyaa kitaitiri nomatan-tajyaarori onkarati nantayitiri.
Ari ikantzi iñaawaitzi Pawa Ñaapirori.

---

^a 4.2 pipira = vaca = becerro

- ⁴ Pinkinkithasiri-tairo noñaani,
Nopakiriri pairani nompiratani anta Mamirii-toniki.
Irootaki nosinita-kaantani, irootaki noñaani irasiiti maaroni
Israel-iiti!
- ⁵ Aritaki nontyaanta-kimiri Kamantan-tzinkari Elías,
Tikira omonkara-tapaakya kitaitiri inintziri Pawa, tima kowiinka
onkantajyaa, omapiro-kitajyaa onkaaripro-paititai.
- ⁶ Aritaki yoipyaa-siri-tairi Pawa ikaratzi iriritaitari, oshiki
imiraawintairi itomi-payi.
Ari ikantajyari itomitaitari, oshiki inkaminthaa-siri-tairi
asitariri-payi.
“Paamaiyaa, nompiyaki-rika, nowasankitairi = kari ikaratzi
saikantarori kipatsi.”

KAMIITHARI ÑAANTSÍ ISANKINA-TAKIRI MATEO

Icharini-yitari Jesús
(Lc. 3.23-38)

1 ¹Iroka iwairo-payi ikaratzí icharini-takari Jesús, Saipatzii-totaari. Tima yoka Jesús iriitaki icharini David aajatzí Abraham. ²Ikanta pairani Abraham, itzimaki itomi ipaitakiri Isaac. Ikanta Isaac tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Jacob. Ikanta Jacob tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Judá. Tima oshiki iririntzi tzimain-tsiri Judá. ³Ikanta Judá itzimakaakiro Tamar, ipaitakiri Fares, iriima pasini ipaitakiri Zara. Ikanta Fares tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Esrom. Ikanta Esrom tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Aram. ⁴Ikanta Aram tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Aminadab. Ikanta Aminadab tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Naasón. Ikanta Naasón tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Salmón. ⁵Ikanta Salmón itzimakaakiro Rahab, ipaitakiri Booz. Ikanta Booz itzimakaakiro Rut, ipaitakiri Obed. Ikanta Obed tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Isaí. ⁶Ikanta Isaí tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri David. Tima yoka David iriitaki pinkathari-taintsiri.

Ikanta pinkathari David itzimakaakiro iina Urías, ipaitakiri Salomón. ⁷Ikanta Salomón tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Roboam. Ikanta Roboam tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Abías. Ikanta Abías tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Asa. ⁸Ikanta Asa tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Josafat. Ikanta Josafat tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Joram. Ikanta Joram tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Uzías. ⁹Ikanta Uzías tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Jotam. Ikanta Jotam tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Acáz. Ikanta Acáz tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Ezequías. ¹⁰Ikanta Ezequías tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Manasés. Ikanta Manasés tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Amón. Ikanta Amón tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Josías. ¹¹Ikanta Josías tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Jeconías. Tima ti aparoni ikanta Jeconías oshiki iririntzi tzimain-tsiri. Aripaiti inosikai-tanakiri yaitanakiri maaroni anta Kompi-jaariki.

¹²Ikanta ipiyajaara inosikan-taita-karira Kompi-jaariki. Ari itzimajajiri itomi Jeconías, ipaitakiri Salatiel. Ikanta Salatiel tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Zorobabel. ¹³Ikanta Zorobabel tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Abiud. Ikanta Abiud tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Eliaquim. Ikanta Eliaquim tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Azor. ¹⁴Ikanta Azor tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Sadoc. Ikanta Sadoc tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Aquim. Ikanta Aquim tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Eliud. ¹⁵Ikanta Eliud tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Eleazar. Ikanta Eleazar tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Matán. Ikanta Matán tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri Jacob. ¹⁶Ikanta Jacob tzimanaki itomi irirori, ipaitakiri José. Iriitaki José oimithori María. Tima iroka María irootaki tzimakiriri Jesús, irijatzi ipaitai-tziri Saipatzii-totaari.

¹⁷Iriitaki yokapayi iwaisatzititakari yitanakaro Abraham irojatzi David, ikarajiiitzi 14. Ipoñaanaro David irojatzi inosikan-taitana-kariri Kompi-jaariki, ikarajiiitzi 14. Ikanta ipiyajara inosikan-taita-kariri Kompi-jaariki, irojatzi itziman-takari Saipatzii-totaari, ikarajiiitzi 14.

Itziman-takari Jesús

(Lc. 2.1-7)

¹⁸Iroka okanta itziman-takari pairani Jesús, Saipatzii-totaari. Tzimatsi iinathori José opaita María, irootaki ikasiyakari iinanyaaro. Titzimaita iñiuro itsipa-tyaaro. Iro kantacha, motyaataki María ikantakaakaro Tasorinkantsi. ¹⁹Tima tampatzika-siri inatzii José irirori, inintawitaka iwashaantiro María imananiikiini, ti ininti iwasononkairo inkimakoi-takiro itzimasi-waitaka iintsiti. ²⁰Ikanta ikinkisiryaa-waita José tsitiniriki, iñaakakari Imaninkariti Pawa imisiri-kii, ikantakiri: “José, icharini pinkatharini David. ¿Paitama pikinkisiryaa-tantari piwashaantiro María? Payiro, tima Tasorinkantsi kantakaarori omotyaa-tantakari. ²¹Aririka intzimaki iincha-niki, pimpaitiri “Iwawisaa-kotajai Pawa”. Tima iriitaki wawisaa-kotairini ishininka-payi ikaaripiroitaki. Tima iroka wairontsi “Iwawisaa-kotajai Pawa”, irootaki ikantziri iñaaniki iriroriiti “Jesús”. ²²Tima omatanta-yitakari iroka-payi, ari omonkaratari okaratzi isankina-takaakiri Pawa pairani Kamantan-tzinkari, ikantaki:

²³Ari otzimanitaki kooya kaari ñiirini sirampari, intzimi otomi, Impaitaitiri Emanuel, irootaki paitakaan-tairini inkantaitiri: “Itsipatai Pawa.”

²⁴Ikanta isaakitanaji José, imatakiro okaratzi ikantakiriri Imaninkariti Pawa, iinantakaro María. ²⁵Titzimaita imaantyaaro irojatzi itziman-takari itakari otzimakiri otomi. Ipaitai-takiri JESÚS.

Ipokaki yotantikiri iñiiri Jesús

2 ¹Tima tzimaki Jesús nampitsiki Tantapankoniki, iipatsitiki Judá-iti tsika ipinkathari-wintantzi Herodes. Ari yariijiitaka yotantikiri-payi

Aapatyaawiniki ikinapaakiro isitowa-piintzi ooryaatsiri. ² Isampitan-tapaaki, ikantzzi: “¿Tsika isaikika iwinkathariti Judá-iti owakira tzimain-tsiri? Tima anta nonampiki tsika nopoñaaka, noñaaki impokiro noyotan-takari tzimaki. Irootaki nopokan-tanakari nompinkathariti.” ³ Ikanta ikimaki pinkathari Herodes antaro okantzimo-siryaa-nakari, ari ikimi-tzita-nakari maaroni Aapatyaawini-satzi. ⁴ Ikaimakaan-takiri Herodes maaroni ijiwariti Ompira-tasorintsi-taari, aajatzi maaroni Yomitaan-taniri, isampitakiri, ikantzzi: “¿Tsikama intzimika Saipatzii-totaari?” ⁵ Ari ikantajii-tanaki irirori: “Ari intzimiri anta Tantapankoniki iipatsitiki Judá-iti, tima ari okantzzi isankinari Kamantan-tzinkari, ikantakzi:

⁶ Irooma awiroka Tantapankoni saikatsiri iipatsitiki Judá-iti, Tikatsi thainkimini, inkantaitimi: ‘Ti piriipiroti awirokaiti, anaimi pasini pinkathari-wintziriri ashininka Judá-iti.’
Tima aritaki impoñii-yaari pinkathari-pirori anta.
Iriitaki jiwatajirini Israel-iiti nasitari naaka.”

⁷ Tima imananiikiini ikaimakaan-takiri Herodes pokaintsiri yotanikiri-payi, isampitakiri, ikantzzi: “¿Tsika-paitika piñaakiri impokiro piyotan-takari tzimaki pinkathari?” ⁸ Ari ikamantakiri tsika-paiti iñaakiri. Ikantzzi Herodes: “Kamiithataki, pimatiro pijati Tantapankoniki paminiri tsika isaiki iincha-niki. Aririka piñaakiri aajatzi pinkinapaji aka pinkaman-tanajina, nojatiita naaka nompinkathariti.” ⁹ Ikanta ikimaki yotanikiri-payi ikantakiri pinkathari, awisajii-tanaki. Aajatzi iñaanajiri impokiro iñaakiri chapinki inampiki. Ikanta yariitzi-matapaaka, iñaatziiri yaatzinka-paaki tsika isaikaki iincha-niki. ¹⁰ Ikanta iñaakiri yaatzinka-paaki impokiro, antaro ikimo-siri-jiitanaki. ¹¹ Ari ikyaajii-tapaaki pankotsiki, iñaapaa-kitziiri iincha-niki aajatzi María, iriniro. Otyiirowa-jiita-paaka, ipinkatha-tapaakiri. Ipoñaawayiiitapaakiro okaratzi yamakiniriri, ipapaakiri ooro, kasankari, aajatzi kipishaari. Oshiki owinaro iroka-payi.^a ¹² Ikanta imaaajii-tapaaki, ari imisimpyai-takiri, ikantai-tziri: “Airo pikinasi-tanajiri Herodes.” Irootaki ikinanta-naari pasiniki awotsi ipiyanta-naari inampiki.

Isiyantakari Apitantoniki

¹³ Aritaki piyajiitaja yotanikiri-payi. Yapiitajiro Imaninkariti Pawa iñaanatairi José imisiriki, ikantzzi: “¡José! Pisiyakairi iincha-niki aajatzi iriniro, pijati nampitsiki Apitantoniki. Ari pisaikiri anta irojatzzi nonkantan-tajyaamiri: ‘Pimpiyaji.’ Tima awotsikitaki Herodes inintzi iwiiri iincha-niki.” ¹⁴ Ikanta isaakitanaki José, ikamantakiro María, tima tsitiniki isiyaka Apitantoniki yaanakiri iincha-niki. ¹⁵ Ari isaikakiri anta,

^a 2.11 kipishaari = Mirra

irojatzí ikamantaari Herodes. Ari omonkaratari isankina-takiri pairani Kamantan-tzinkari, ikantaki:

Isaikawitaka notomi nampitsiki Apitantoni, tima nonkaimajiri impiyaji.

Yapirotaitakiri iwaitakiri iintsipayi

¹⁶Ikanta iyotaki Herodes yamatawi-takiri yotanikiri-payi, otyaanakari imasirinka. Ari ityaankaki apirotirini iwiiri intsi-payi, ikantakiri: “Pijati Tantapankoniki aajatzi maaroni nampitsi okaratzi otsipa-nampitari, piwiiri maaroni iinchaaniki owakira tzimain-tsiri, aajatzi ikaratzi tzimain-tsiri apiti isarintsiti.” Tima ikamantakiri chapinki yotaniriki-payi tsika-paiti iñaanta-kariri impokiro. ¹⁷Ari omonkaratari ikamantan-takiri pairani Kamantan-tzinkari Jeremías, ikantaki:

¹⁸Ikimaitaki Tonkaironiitoniki antaro irajjiita-chari.

Irootaki osaro-payi kaminkaroni Raquel irakotariri intsiti-payi.

Tima tikatsi mataironi yoimosirinka-jyaaro, tima ithonka iwamai-tzitai-takiro iinchaaniti-payi.^b

Ipiyantajari José iipatsitiki Israel-iiti ipoñaajaro Apitantoniki

¹⁹Okanta apaata, kamaji irirori Herodes. Irojatzí isaikaki José Apitantoniki. Ari yapiitajiro Imaninkariti Pawa iñaanatairi imisiriki. ²⁰Ikantajiri: “¡José! Kantacha pimpiyi iipatsitiki Israel-iiti, paanajiri pintsiti aajatzi iriniro. Tima kamaji nintawi-tachari iwiiri.” ²¹Ikanta isaakitanaki José, jataji iipatsitiki Israel-iiti, yaanajiri iinchaaniki aajatzi iina. ²²Iro kantacha, ikimaki José ikantaitzi: “Iriitaki pinkathari-taatsi Arquelao inampiitiki Judá-iti, yimpoyii-taari Herodes, iririni.” Oshiki itharowanaki, ti ininti isaikapaji anta. Ari yapiitai-tziri iñaanai-tajiri imisiriki, ikantai-tziri: “Paamaiyaari Arquelao.” Irootaki ikinanta-najari Tapowiniki. ²³Ari inampita-pajaro nampitsiki Kasiyaka-wini. Tima ari omonkaratari ikantakiri pairani Kamantan-tzinkari-payi, ikantaki: Ikasiyakaitaitakiriri impaitaitiri.

Kiwaatantatsiri Juan

(Mr. 1.1-8; Lc. 3.1-9,15-17; Jn. 1.19-28)

3 ¹Okanta pairani anta iipatsitiki Judá-iti, ari ipokaki Juan Kiwaatantatsiri, ikamantantzi. ²Iroka ikantan-tapaaki: “Piwashaantairo pikaaripiro-siri-waitaki, tima irootaintsi impinkathari-wintantaji aka Inkiti-satzi.” ³Tima irootaki ikinkitha-takotaki pairani Kamantan-tzinkari Isafas, ikantzi:

Tzimatsi kaimapain-tsini otzisi-masiki, inkantan-tapaaki:

^b 2.18 Iroka Raquel irootaki iinani Israel.

Piwamiithatainiri Awinkathariti tsika inkinapaaki.

Pinkimita-kaantiro itampatzikai-tziro awotsi.

⁴Irootaki ithaaritari pairani Juan, intyii-tziro iwitzi ikyaakoitari, iwathata-kitari misinantsi-masi. Iwari kintori, iriri iyaaki pitsi.^c

⁵Oshiki pokaintsiri pairani iñiiri Juan, Aapatyaawini-satzi, aajatzi poñaanain-chari pasiniki inampi-payi Judá-iti, ipokanaki ikaratzi nampithapyaa-tarori Pariña. ⁶Ikinkitha-takoyi-takiro ikaaripiro-siri-waitzi, irootaki ikiwaatantakariri Juan yokapayi anta Pariñaaki.

⁷Ikanta iñaawakiri Juan ipokajiitaki Nasitantaniri aajatzi Sadociti, inintzi inkiwaatiri iyotaitan-tyaariri kitisiritaji, ikantawakiri: “Ti pinkamiitha-siri-jiiti awiroka, pikimita-sitakari maranki. ¿Piñaajantzi airo iwasankitaitajimi? ⁸Omapiro-rika piwashaantajiro pikaaripiro-siri-waitzi, pinkamiitha-siritaji, pisiyako-tajyaaro pankirintsi kithota-tsiri.

⁹Airo pikanta-siri-waitzi: ‘Naaka icharini nowaisatzitini Abraham.’ Pinkimi nonkantimi: ‘Airo pikantakaa-piro-waitasita pinkimi-takaantyyaa awiroka ininta-pirotani Pawa, kantatsi yatziri-takairo iroka mapi, irootaki impoyii-tajyaarini incharini-yitajyaari awaisatzitini Abraham.’

¹⁰Aiorika pisiyaaro pankirintsi kithoki-tatsiri, ichikakai-tatyiiyaro shiicha pankirintsi-ponkitziki kaari kithoki-tatsini, yaitakiro intaitiro.

¹¹Aririka iwashaantajiro ikaaripiro-siriwita atziri, aritaki nonkiwaatantaiaaari nijaa. Iro kantacha, awotsikitaki matzirori ipinkathari-tsitzi, nopinkatha-tzitaikari naaka, ti onkanti inkimita-kaantina impiratani nonthopaa-tyaaniriri ikyaantari iitziki. Tima iriitaki kimitakaan-tyaaroni inkiwaatantaityaarimi Tasorinkantsi, yoiti-siri-tantyaairimi paamari. ¹²Tima yairikakiro irirori itikaiki-minto, irootaintsi inkaratiro intikai-kiwaiti. Iwakoyi-tairo kamiithari okithoki pankirintsi, intaimai-tajyaaro otakii-riki.”^d

Ikiwaataka Jesús

(Mr. 1.9-11; Lc. 3.21-22)

¹³Ipoña ipokaki Jesús anta Pariñaaki, ipoñaakaro Tapowiniki. Ipokasi-takiri Juan inkiwaatiri. ¹⁴Ti inintawityaa Juan inkiwaatiri Jesús, ikantawakiri: “¿Paitama pipokasi-tantanari naaka nonkiwaatimi? Awiroka kiwaatinani naaka.” ¹⁵Yakanaki Jesús, ikantzi: “Noninta-pirotatzii pinkiwaatina. Irootaki inintakaa-kinari Pawa.” Ari inintanaki Juan, ikantziri: “Aritaki nonkiwaatakimi.” ¹⁶Yaanakiri, ikiwaatakiri.

^c 3.4 ikyaakoitari = camello ^d 3.12 Tima aririka awiikitiro awankiri, atikakitakiro, antayimai-tyaaro otakii-riki. Irootaki aaki okithoki, atikitakiro kamiitha, awakoyi-takiro. Ari inkimitaa-jyaari aajatzi pokaintsiri, iinasiiyi-tajyaari atziri, inisironka-yitajyaari inkarati kimisanta-najirini, iriima kaari washaantironi ikaaripiro-siritzi, intaanta-jyaari paamari kaari tsiwaka-nitatsini.

Isitowanajiira nijaaki Jesús, kimiwaitaka asitaryaa-nakyaami inkiti, iñiitatzii ipokasi-takiri Tasorinkantsi ikinapaaki inkitiki ikimita-paakari siro. ¹⁷Ikimaitatzii inkitiki ikantai-tanaki: “Nitakokitani inatzii yoka notomi, oshiki nokimo-siri-wintakiri.”

Inkaaripiro-siri-takai-tirimi Jesús

(Mr. 1.12-13; Lc. 4.1-13)

4 ¹Ikantakaa-nakari Jesús Tasorinkantsi jatanaki otzisi-masiki, ari inintawi-takari Kamaari inkaaripiro-siri-takairimi. ²Oshiki kitaitiri isaikawaitaki, tikatsi iwajyaari, ayimatakiri itashi. Tima onkaratzi 40 kitaitiri isaikawaitaki anta. ³Ikanta Kamaari, ipokasi-takiri Jesús inkaaripiro-siri-takairimi. Ikantapaakiri: “Omapiro-tatyaa-rika Itomitami Pawa, pimpyirowararitintsi iroka mapi, piyaaro.”^e ⁴Ari yakanaki Jesús, ikantanakiri: “Tzimatsi sankinarintsi kantatsiri:

Ti apatziro owañaantzi okaratzi iwaitari, tima irootaki owañaapirotan-tatsiri ankimisantajirori okaratzi ikantairi Pawa.”

⁵Ikanta Kamaari yaanakiri nampitsiki tasorintsi-tatsiri, yatiita-kaapaakiri jinoki otawantoki tasorintsi-panko.^f ⁶Ikantawi-tapajari: “Omapiro-rika Itomitami Pawa, pimitayi osaawikinta. Pinkinkithasiritiro isankinai-takiri pairani okantzi:

Ari intyaan-takimiri Pawa Imaninkariti yaamaako-wintyaami. Iriitaki thomaimini airo pantziwa-tantaro mapi piitziki.”

⁷Ari yakanajiri Jesús, ikantziri: “Okantzi aajatzi isankinai-takiri pairani: Ti onkamiithati piñaan-tyaari Piwinkathariti Pawa.”

⁸Yapiwi-takari Kamaari yaanajiri Jesús tonkaariki otzisiiki. Iñaakakiri maaroni nampitsi ipinkathari-yitzi atziri, tima kamiitha okanta owaniinka-yitaka. ⁹Ikantapajiri: “Piñirowararitintsi okaratzi tzimatsiri anta. Aririka pintyiirowa-sitakyaana pimpinkatharina, aritaki nompakimiro maaroni.”

¹⁰Ari yakanajiri Jesús, ikantziri: “¡Pijati intaina! Kamaari pinatzii awiroka. Tima isankinaitaki pairani, kantatsiri:

Ampinkatha-tajiri Awinkathariti, apatziro ankimisantajiri irirori.”^g

¹¹Ari yintainainiwita-paintari Kamaari. Pokajii-tapaaki Imaninkariti Pawa, yaminapaa-kiniri inintziri Jesús.

Yitanakari yantayi-tziri Jesús

(Mr. 1.14-20; Lc. 4.14-15; 5.1-11; 6.17-19)

¹²Ari ikimakiri Jesús yasitakoi-takiri Juan. Irootaki ipiyanta-naari irirori Tapowiniki. ¹³Ti isaikapaji Kasiyakaa-winiki, ikinanaji Capernaum-ki, ari isaikapajiri. Tima inkaari-thapyaaki osaiki Capernaum,

^e 4.3,4 owaritintsi = pan ^f 4.5 nampitsi tasorintsi-tatsiri = Aapatyaawini

^g 4.10 Kamaari = Satanás

inampiitiki iwaisatzitini Zabulón-iti aajatzi Neftalí-iti. ¹⁴Ari omonkaratari okaratzi ikinkitha-takiri pairani Kamantan-tzinkari Isaías, ikantaki:

¹⁵ Osaiki inkaari-thapyaaiki inampitsiti Zabulón-iti aajatzi Neftalí-iti, Intatzikirona Pariñaaki,

Saikatsiri Tapowiniki, tsika impiyota-jyaari pasini-satziiti.

¹⁶ Ikaratzi kimiwita-kariri inkinaki-tyiimi otsitini-kitzi,

Ari iñaayitajirori iroopirori ootamintotsi.

Otsiman-kakowi-takari yaampari ñaawakai-nkari inkinaimi sarinkawiniki.

Okimiwai-taaro isaikajimi okitainkatzi.

¹⁷ Aripaiti yitanakaro Jesús ikinkitha-takairi atziri-payi, ikantziri:

“Piwashaantairo pikaaripiro-siri-waitzi, tima irootaintsi impinkathari-wintantaji aka Inkiti-satzi.”

Yamiñaanakiri Jesús simaatzinkaripayi

¹⁸ Ikanta isiri-thapyaa-tanakaro inkaari anta Tapowiniki, irojatzi iñaanta-pajariri Simón, ipaitai-tziri aajatzi Pedro, itsipatari iririntzi ipaita Andrés, ikithajitzi. Tima simaatzinkari inajitzi. ¹⁹ Ikantapaakiri: “Piyatina, osiyawai-tajyaaro iroñaaka iriimi atziri nosimaa-takaa-jiityaami.” ²⁰ Tima ti ishintanaki, yookanakiro iithari iyaatanakiri. ²¹ Iro yawisanintanakimi, iñaapaa-tziiri Jacobo aajatzi Juan, iririntzi. Ari isaikajitzi irirori iwitoki iwawithai-tziro iithari-minto itsipatakari iriri paitachari Zebedeo. Yamiñanakiri aajatzi irirori, ²² yookanakiri iriri iwitoki, iyaatanakiri Jesús.

Iyomitaantaki Jesús maaroni nampitsiki

²³ Ithonka-kiro yaniitakiro Jesús anta Tapowiniki, iyomitaantaki maaroni nampitsiki tsika yapatota-piintaita, ikamantan-takiro Kamiithari Ñaantsi tsika okantakota ipinkathari-wintantaji Pawa. Yisitako-takaa-yitaji ikaratzi mantsiya-yitatsiri nampitsiki. ²⁴ Tima ithonka ikima-kotai-tanakiri Jesús anta. Ikimajitaki aajatzi Tonkaironisatzi, yamayitakiri ishininka ikaratzi mantsiya-tatsiri, yisitako-takaa-yitawakiri. Yamakiri ikaratzi aayitzi kantasi-waita-chari mantsiyarintsi, katsiwai-tatsiri, kamanawai-tatsiri, kisoporoki-waita-tsiri. Yamakiri aajatzi ikyantasiritari piyari. Tima inthonkiri iwawisakota-wakiri Jesús. ²⁵ Tima iyaataa-jiitakiri oshiki Tapowini-satzi, Apipakowinisatzi, Aapatyaawini-satzi, poñaayi-tanain-chari pasiniki inampiki-payi Judá-iti, aajatzi intatzikiro Pariñaaki.

Ikinkithatzi Jesús tonkaariki

(Lc. 6.20-23)

5 ¹ Ikanta iñaakiri Jesús oshiki apatowinta-kariri, tonkaanaki otzisiki, ari isaikapaaki anta. Pokapaaki iyomitaani-payi, ipiyotzi-minta-paakari. ² Ari iyomitaa-yitakiri, ikantziri:

Ikantakota kimosiritaatsini

³“Kimosiri inkantajyaa sipita-siriri, tima iriitaki ñaajironi ipinkathari-wintantaji Inkiti-satzi.

⁴Kimosiri inkantajyaa iraaniinta-waita-chari, tima iriitaki yoimosirinkai-tajiri.

⁵Kimosiri inkantajyaa tsinampa-siriri, tima iriitaki saikaatsini kamiitha kipatsiki ikasiya-kaita-kiriri.

⁶Kimosiri inkantajyaa amina-mina-tzirori inkamiitha-siriti, tima aritaki iñaajiro inintziri.^h

⁷Kimosiri inkantajyaa nisironka-tantatsiri, tima aritaki inisironkai-tairi irirori.

⁸Kimosiri inkantajyaa kitisiriri, tima iriitaki ñaajirini Pawa.

⁹Kimosiri inkantajyaa oitsimaryaan-taniri, tima iriitaki inkantaitiri: “itomiyaayi Pawa inajiitzi.”

¹⁰Kimosiri inkantajyaa inkimaatsita-kayi-tyaari ikamiitha-siritzi, tima iriitaki ñaajironi ipinkathari-wintantaji Inkiti-satzi.

¹¹Kimosiri pinkantajyaa imaninta-waitaitimi, inkimaatsi-takai-tyaami, inthaiya-kowai-taityaami okantakaan-tziro pikimisantaana. ¹²Tharowinta pinkanta-yityaa, tima Pawa pinatajimini inkitiki. Pinkinkithasiritiro tsika ikantai-takiri pairani ikimaatsi-takaitari itanakarori Kamantan-tzinkari-payi.”

Osiyarori tziwi

¹³“Pisiyakaro awiroka-payi tziwi. Aririka inkonowaitiro tziwi tsika ompaityaa, airo apatanaaro inkatyokan-taityaaro. Ontzimatyii imanintaitiro, yookaitakiro osaawiki yaatzika-waitaitiro.”

Kimitariri ootamintotsi

¹⁴“Aririka osaiki nampitsi tonkaariki, okoñaatzi maaroni aririka ootyaa tsitini-paiti, ti omaña nampitsi. Timá kitainka-takotaniri pinatzii, awiroka yomitaa-najirini maaroni atziri, airo pimanimo-tziri okaratzi piyotanajiri. ¹⁵Ari okimitari aajatzi, aririka oishiri ootamintotsi, ti antatakotiri. Timá owakotziri jinoki inkitainka-takotan-tyaari ikaratzi saikatsiri pankotsiki. ¹⁶Ari pinkanta-najyaari awiroka, pisaika-yitanaji kamiitha iñaantyaamiri pishininka-payi okamiithatzi okaratzi pantayi-tanajiri. Irootaki impinkatha-tanta-jyaariri irirori Asitairi Inkiti-satzi.”

Ikinkitha-takotziro Jesús Ikantakaan-taitsiri

¹⁷“Airo pikinkithasiri-tasita nopokatzi nowashaanta-kayimiro Ikantakaan-taitsiri, airo nowashaanta-kayimiro aajatzi

^h 5.6 amina-mina-tzirori inkamiitha-siriti = iriitaki osiyariri ayimaniintziri imiri aajatzi itashi ikowa-pirotaji inkamiitha-siritati.

ikinkitha-takotakiri pairani Kamantan-tzinkari. Apatziro nopoki nomonkara-takaa-yitajyaaro okaratzí ikinkitha-takoi-takiri pairani. ¹⁸Omapiro onthonkajyaa kipatsi aajatzi inkiti, airotzimaita awisasita Ikantakaan-taitsiri irojatzí omonkara-tanta-kyaari maaroni. ⁱ ¹⁹Airorika pithotyiro Ikantakaan-taitsiri, airorika pikaman-tajiri pishininka inkiman-tajyaarori irirori, airo panintaajaro ipinkathari-wintantaji Inkiti-satzi. Iriima matakirori ithotyiro iyomitaan-tajiro, iriitaki iriipirottaatsini tsika impinkathari-wintantaji Inkiti-satzi. ²⁰¿Pisiyakaan-tzima kamiitha-siri ikanta Yomitaan-taniri aajatzi Nasitantaniri? Airorika panaajiri awiroka pinkamiitha-siritaji, airo piñaajiro ipinkathari-wintantaji Inkiti-satzi.”

Ikinkitha-takotziro Jesús kisaantsi

(Lc. 12.57-59)

²¹“Piyojii-tziro awiroka okaratzí ikantai-takiriri pairani awaisatzitini, ikantai-tziri:

Airo piwamaantzi. Aririka piwamaantaki, aritaki iwasankitai-takimi awirori.

²²Iroka nokantzi naaka: Airo pikishiri pishininka, iwasankitai-tzimi = kari. Airo pikanta-waitziri: ‘Ti piyowaiti awiroka.’ Aritaki iwasankitai-takimi pinkatharintsiki. Ti onkamiithati pinkisa-niinta-waitiri pishininka piitamasontzi-waitiri, patsipitaro = kari pintaajyaa sarinkawiniki.^j

²³Tima paapiintziri pipira pasitakaari Pawa pimpomi-tiniri, iro kantacha aririka pinkinkithasiri-tapaakiro tzimatsi kisanitzimiri pishininka, ²⁴pookanakiri pipira pasitakaariri, pijatasitiri kisakimiri. Pinkantairi: ‘Ashininká, thami aakamiithata-wakaajyaa.’ Aririka paapatyaa-wakaajyaa, pimpiyi pomitai-rontsiki, pimpomi-tapajiniri Pawa pasitakaariri pipira. ²⁵Tzimatsi-rika kishimini, piñaatyiri yaanakimi pinkatharintsiki, pintharo-wakoti awotsiki, pinkantiri: ‘Airo pikisawaita, thami aakamiithata-wakaajyaa.’ Tima aririka yariita-kaakyaami pinkatharintsiki, inkantakiri impiratani: ‘Paanakiri yoka.’ Aritaki yaitanakimi yasitakoitimi. ²⁶Airorika pipinata-sitari ikaratzí ikowakotakimiri, airo yoimisitowa-kaantajimi. Omapiro.”

Ikinkitha-takotziro Jesús mayimpi-taantsi

²⁷“Piyotziro awirokaiti ikantakaan-taitakiri pairani, ikantaitzi:

Airo pimayimpitzi.

²⁸Iroka nokantzi naaka: Aririka piñiuro kooya, ompoña ayimawaitimi piniwi-siri-tyaaro, pimayimpi-siri-takiro. ²⁹Iroka nosiyakaan-timiro.

ⁱ 5.18 Ikantakaan-taitsiri = jota, tilde = yanini-payi sankinarintsi

^j 5.22,23,47 pishininka = pirintzi, pitsiro

Iroorika pokipiro kaaripirota-kayimiri, piwashaantajiro, pinkimi-takaan-tiro pinkitho-ryaatiyromi, piroki. Tima ti pininti patsipi-tajyaaro sarinkawini onkanta-kaantiro poki, tima irootaki kamiitha-tatsi pisaikapityaakitaji. ³⁰Iroorika pakopiro kaaripirota-kayimiri, piwashaantajiro, pinkimitaan-tairo pinchika-tyiromi pako, pookiro. Tima ti pininti patsipi-tajyaaro sarinkawini okantakaan-tziro pako, tima irootaki kamiitha-tatsi pisaikaponthokitai.

Ikinkitha-takotziro Jesús ookawakaantsi

³¹“Ikantaitaki aajatzi pairani:

Aririka yookawa-kaityaa, ontzimatyii impaitiri tsika osankinatakota yooka-wakaan-tyaari.

³²Iroka nokantzi naaka. Kaaripiro-siritaki ikaratzi ookasitarori iina, irooma iniiro-rika omayimpitaki kantacha yookiro. Aririka aawitajyaa iroori pasini oimi, omayimpi-tzimo-takiri itawitari oimintari. Ari inkanta-jyaari aajironi, mayimpitaki irirori.”

Ikinkitha-takotziri Jesús pairyaa-siwai-tariri Pawa

³³“Piyojii-tziro ikantai-takiriri pairani awaisatzitini:

Airo pipairyaa-siwaitari Pawa.

Tima aririka ontzimi pinkasiya-kairiri Pawa, ontzimatyii pimonkara-tiniri.

³⁴Iroka nokantzi naaka: Ti onkamiithati pimpairyaa-siwai-tyaari Pawa pimatantyaarori pikanta-yitziri. Airo pipairyaa-siwaitaro inkiti, tima ari isaikiri Pawa anta. ³⁵Airo pipairyaa-waitziro kipatsi, tima iriitaki asitaro Pawa, irootaki ikatziya-chinti-tanta-piintari. Airo pipairyaa-siwaitaro Aapatyaawini, tima aritaki ipinkathari-wintantaji Pinkathari-pirori.

³⁶Airo pipairyaa-siwaitaro piito, pinkanti: ‘Airorika nomatziro nokantziri, inthatzinkai-tinano noito.’ Tima ti awiroka matironi pishooka-kairo pipai, ipoñaa pinkisaisitakaajiro. ³⁷Airo pamatawi-tantzi. Omapiro-rika pantiro pikanta-yitziri, pinkanti: ‘Jii, nomatiro.’ Airorika pantziro, pinkanti: ‘Airo nomatziro.’ Tima ti onkamiithati pishikiyiro piñaani.”

Okantakota kisaniintaantsi

(Lc. 6.27-36)

³⁸“Piyojii-tziro awiroka ikantai-takiri pairani:

Aririka pinkitho-ryiitiri irooki pasini atziri, okamiithatzi inkisakowintai-tyaari, inkitho-ryiitai-timiro poki awiroka.

Aririka pinkiryaa-kotiri pasini atziri, okamiithatzi inkisakowintai-tyaari ikiryakoitimi awiroka.

³⁹Iroka nokantzi naaka. Ti onkamiithati pimpiya-tyaari kisaniintzimiri. Aririka impasaitimi kashita-poroni, pisinitiniri imonti-porotimi

impasatimi. ⁴⁰Aririka yaitimi pinkatharintsiki ininti yaapithai-timiro pithaari, pisinitiniri yaanakiro aajatzi piwiwiryakota-piintari. ⁴¹Aririka impirai-tyaami paanakiro owaararonsi pookiro niyaanki awotsi, paanakiro owaararonsi panaakairo tsika ikantai-takimi pookiromi.^k ⁴²Aririka inkantaitimi: ‘Pimpina,’ okamiithatzi pimpiri. Aririka inkantaitimi: ‘Pimpawakina, ari noipyaajimi,’ okamiithatzi pimpiri airo pithañaa-pithatari.

Okantakota itakoitari kisaniantantsiri

⁴³Piyojii-tziro awiroka ikantaitaki pairani:

Pintakota-jyaari pishininka. Iriima ikaratzi kishimiri, pinkishiri irirori. ⁴⁴Iroka nokantzi naaka: ‘Pintako-tyaari kishimiri. Pamana-kotairi maaroni inisironka-tanta-jyaariri Pawa. Airo pipiyatari kisaniantzimiri, paakamiitha-tairi.’ ⁴⁵Irootaki ikowa-kayi-takiriri itomiya-taari Asitairi Inkiti-satzi. Tima iriitaki owitsika-kiriri ooryaatsiri kitaityaa-kotziriri maaroni atziri: kamiitha-siriri, aajatzi kaari-piro-siriri. Irijatzi owitsika-kirori inkani, iwaryiiniri maaroni atziri: tampatzika-siriri aajatzi kowiinka-siriri. ⁴⁶Apatziro-rika pitakotari ikaratzi otakotamiri awiroka, ¿pisiyakaantzi aritaki impinataimi Pawa? Tima airo, irootaki yanta-piintakiri sintsiwintziriri atziri impinatiri iriitaki yasitakai-yaari iwinkathariti wirakocha. ⁴⁷Apatziro-rika piwitha-tapaa-kyaari pishininka, ¿aminaasi-waitaantsi iroka? Tima irootaki imata-piintakiri pasini-satzi atziri. ⁴⁸Pinkamiitha-siri-yitaji awiroka, pisiyako-tajyaari Asitairi Pawa, omapiro ikamiitha-siritaki irirori.”

Ikinkitha-takotziri Jesús opasitan-tachari

6 ¹“Piwashaantajiro piwapyii-motari atziri-payi pikamiithasiri-taimi. Aikiro-rika pijatakaa-tyiuro, tikatsi impinata-jimiri Asitairi Inkiti-satzi. ²Aririka pimpassi-tantyyaa, airo pikanta-kanta-waitzi: ‘Nopasantanka naaka.’ Apatziro ikanta-kanta-waitzi owapyiimo-tantaniri tsika yapatota-piintaita aajatzi tsika ikinaita-piintzi, irootaki impinka-thaitan-tyaariri irirori. Tzimaki pinkatha-matsi-takiriri irirori. ³Aririka pimpassi-tyaari awiroka asinonkai-nkari, airo pikanta-kanta-waitzi,^l ⁴omanani-kiini onkantyyaa pipasitan-takari. Apatziro iyotzi Pawa, tima iriitaki pinatajimini.”

Iyomitaantziro Jesús amanaantsi

(Lc. 11.2-4)

⁵“Aririka pamaniri Pawa, airo pisiyakotari kantasiwairintzi. Tima inkatziya-piinta irirori yapatota-piintaita aajatzi niyaankiniki nampitsi

^k 5.41 niyaanki awotsi = 1 milla; panaakairo ikantawi-takamira = 2 milla.

^l 6.3 Pisiyakaantiro ti oyotimi pampati tsika opaita antziri pakopiro

ĩñaantyaariri ishininka-payi. Tzimaki pinkatha-matsi-takiriri irirori. Omapiro. ⁶Irooma awiroka aririka pamani, pasitakotyaa piwankoki pinkowa-kotiri Asitairi tsipata-kamiri. Iriitaki ñiimini apaniroini, aritaki inisironka-takyaami, iriitaki pinatajimini.

⁷Aririka pamani, airo papii-pii-tziro okaratzi pikantakiri. Apatziro yapii-pii-tziro pasini-satzi atziri. ĩñaajaantzi yapii-yapii-tziro ikantakiri aritaki inkimakiri Pawa. ⁸Paamawintyaa pisiyakotari = kari awiroka. Tima tikira pinkowa-kotiriita Asitairi kowityii-motamiri, iyotzita-waitakaro irirori okaratzi kowityii-motamiri. ⁹Iroka pinkanti pamana-piinti awiroka:

Asitanarí, nampitarori inkitiki,
Tasorintsi onatzii piwairo awiroka.

¹⁰Pimpinkathari-wintajina naaka.

Pantakainaro aka kipatsiki okaratzi pininta-kainari awiroka,
Pinkimi-takaan-tajinari inkiti-wiri, pantakairi irirori maaroni
pininta-kairiri awiroka.

¹¹Pimpa-piintina kowityii-motanari noyaari.^m

¹²Pimpyaako-tajinaro nokaaripiro-siri-waitaki,
Tima nomatakiro naaka, nopyaako-tajiri ikaratzi
owaaripiro-siri-tanari.

¹³Airo pisinitana ĩñaantai-tyaana, inintaiti yanta-kayi-tinero kaari-pirori.
Tima pasi piwajiro pimpinkathari-wintantaji awiroka.
Ari pikanta-jitatziro otzimimo-tzimi pisintsinka, aajatzi
piwaniinkaro. Aritaki okantari.

¹⁴Aririka paripiro-tajyaari ikaratzi kishimiri, aritaki yaripiro-taimi awiroka Asitairi Inkiti-satzi. ¹⁵Irooma airorika paripiro-tari ikaratzi kishimiri, tima airo yaripiro-taami awiroka Asitairi.”

Ikinkitha-takotziro Jesús tziwintaantsi

¹⁶“Aririka pintziwintyaa pisirita-kotyaa Pawa, airo pikanta-kanta-waitzi: ‘Notziwinta-tyaari Pawa.’ Paamaiyaa pisiyari = kari awiroka kantasiwaitsinkari. Itziwinta-piintawita irirori mantsiya ikantayita, irootaki iyoitan-tariri itziwintatyaa. Tzimaki pinkatha-matsi-takiriri irirori. Omapiro. ¹⁷Irooma awiroka aririka pintziwin-tyaari Pawa, pinkiwa-porotyaa, pinkisityaa kamiitha, ¹⁸airo iyotantaitami pitziwintatyaa. Apatziro iyotimi Asitairi Inkiti-satzi, tima iriitaki pinatajimini.”

Ikinkitha-takotziro Jesús inkiti-sato owaararontsi

(Lc. 12.32-34)

¹⁹“Airo pashaaranta-siwaita aka kipatsiki, oshiki opirikitanaki, ompowanaki, tima tzimatsi oshiki kosintzi aka. ²⁰iro kamiitha-tatsi

^m 6.11 noyaari = pan

pantayi-tairo pisaikan-tajyaari kamiitha inkitiki. Irootaki kimitajyaaroni pashaarantaa-tyiiaami inkitiki tsika ti opiriniki-tapaji, opowani-tapaji aajatzi, tima ti intzimapaji kosintzi anta. ²¹Tima tsika-rika piwaa-rantaka, aritaki pisirita-piinta-jyaaro.”

Ikinkitha-takotziro Jesús ootamintotsi

(Lc. 11.33-36)

²²“Irootaki oki osiyariri ootamintotsi awathaki. Kamiitha-rika okanta poki, piñaantaro kamiitha, okimiwai-takaro pinkoñiityaa-kotatyiimi.”ⁿ

²³Tirika ampantyaaro poki, airo piñaantaro kamiitha, okimiwai-takaro pintsitini-kitako-tatyiimi.”^o

Ikinkitha-takotziro Jesús owaararontsi

(Lc. 16.13)

²⁴“Tikatsi matironi yantawai-tiniri apiti opiratan-tachari. Tima aparoni ininta-piroti imonkara-tiniri ompira-tantachari, iriima pasini inkisaniinta-nakiri. Ari okantari aajatzi: Tikatsi matironi yantiniri Pawa inintziri irirori, aririka inkinkithasiri-takotai-tyaaro awaararontsi onkimiwai-tanakyaaaro iroomi ompiratyaarini.”

Ikinkitha-takotziro Jesús kantzimo-siri-taantsi

(Lc. 12.22-31)

²⁵“Pinkimi nonkanti: Airo okantzimo-siri-waitami pinkanti: ‘¿Paitama noyaari, opaitama niriri, opaitama nonkithaa-tyaari?’ Tima tzimatsi ankinkithasirita-piintajiri, irootaki kowapiro-tachari, anairo okaratzi awayita-piintari, aajatzi akithaayita-piintari. ²⁶Thami ankinkisiryaa-takotiri tsimiri-payi. Ti impankitiro iyaari, ti iwitsiki iwanko iwantyaarori iwankiri. Iro kantacha, Pawa opapiintziriri okaratzi iwayitari. ¿Tima intako-piro-tyaami awirokaiti Pawa? ²⁷Aikiro-rika pijatakaa-tyiuro onkantzimo-siri-waityaami ¿arima pinkantakiro piwawi-niinta-wairo pisarintsiti? ²⁸Thami ankinkithasiri-takotiro incha-tyaaki-payi, ti añiuro antawaiti, ti ontyaawintyaa onkithaa-tyaari. Titzimaita onkantzimo-siri-waityaaro, onkanti: ‘¿Opaitama nonkithaa-tyaari?’”^p ²⁹Owaniinka kamiitha, anairi iwaniinkata Salomón, pinkathari-tatsiri pairani. ³⁰Tima iriitaki Pawa owaniinka-tzirori. Okantawita kapichiini añawitaro owaniinkata-painta, iro osamani

---

ⁿ 6.22 Siyaka-winta-chari okitsi kamiithari, iriitaki atziri pimantaniri (kaari masitha-tatsiri), iriitaki ñajironi inkimatha-tairo okaratzi yantakairiri Pawa, tima isaikanaatzi okitainkatzi   ^o 6.23 Siyaka-winta-chari aiorika apantaro oki, iriitaki atziri masithari kaari kimatha-tironi okaratzi yanta-kayiriri Pawa, tima isaikatzii otsitini-kitzi
^p 6.28 incha-tyaaki-payi = lirio

tikatsi apantyaaroni aririka onkama-tyaa-tanaki, inchikai-takiro, intayii-takiro. ¿Airoma ikimpoyaa-wintzimi awiroka Pawa? Aritaki, airo pikiso-siritzi. ³¹Aritapaaki okantzimo-siri-waitami, pikantzi: ‘¿Paitama noyaari, opaitama niriri, opaitama nonkithaa-tyaari?’ ³²Apatziro okantzimo-siri-waitari pasini-satzi-payi. Irooma awirokaiti, iyotakotzimiro Asitairi Inkiti-satzi opaita-rika kowityii-motamiri. ³³Tima irootaki kowapiro-tachari impinkathari-wintajimi Pawa, iwamiitha-siritaimi aajatzi, aritaki impayita-jimiro okaratzi kowityii-motamiri.

³⁴Aritaki okantari, airo okantzimo-siri-waitami opaita-rika awishimotimini onkitaaita-manaji, aritaki piñaakiro. Tima maaroni kitaitiriki-payi piñaapiintakiro okaratzi kantzimo-siri-yitamiri.”

Ikinkithata-kotziro Jesús mishakowintaantsi

(Lc. 6.37-38,41-42)

7 ¹“Ti onkamiithati pimishakowintanti, paamaiyaa imishakowintaitzimi = kari awiroka. ²Aririka pinkanta-kotiri pishininka, aritaki inkanta-kota-nakimi awiroka. Ontzimatyii paamaiyaa, otzimi-kari pantzi-motantani, imapiroi-tajimi = kari apaata impiyatai-tyaami. ³Tima osiyawaitakaro aririka ontyaa-kitimi antaro incha-pitoki pokiki, ¿kantachama paminiri pasini tyaakita-chari kapichiini irokiki? ⁴¿Kantachama pinkantiri: ‘Pimpoki naajimiro otyaa-kita-kimiri?’ Otyaaki-taikimi awiroka antaro incha-pitoki. ⁵Tima pisiyakari awiroka kantasiwaitinkari. Ontzimatyii pitawakyaaro awiroka paawairo antaro inchato otzikaa-kimiri pokiki, paminaji kamiitha paanta-jyaaniriri otyaakita-chari kapichiini.

⁶Ti impaitiri otsitzi okaratzi tasin-tsita-tsiri yasitari Pawa. Ti impaitiri aajatzi chancho okaratzi poriryaa-yitatsiri pinapirota-chari, ti iyoti inithaa-wainiti oshiki yoipatsi-waitiro yaatzika-waitakiro. Ti impaita-tyiiri inintawitari, oshiki inkatsimati, aritaki yatsikantaki.”^q

Ikinkithata-kotziri Jesús amana-pirotziriri Pawa

(Lc. 11.9-13; 6.31)

⁷“Pikamiti, pamina-minatai aajatzi, aritaki impaita-jimiro pinintziri. Pisiyakaantiro aririka pariityaa pankotsiki, pinkanta-paakiri asitarori: ‘Pasitaryiinaro piwanko.’ Aritaki yasitaryaa-kimiro

^q 7.6 Ikantai-tziri aka: “tasirin-tsita-tsiri yasitari Pawa” aajatzi “poriryaa-yitatsiri pinapirota-chari”, irootaki siyakaa-wintacha Kamiithari Ñaantsi tasin-tsita-tsiri. Tima irootaki iñaani Pawa osiyariri ikaratzi poriryaa-yitatsiri pinapirota-chari. Iriima otsitzi aajatzi chancho, iriitaki siyakaa-winta-chari ikaratzi kaari nintironi inkimisantairo Kamiithari Ñaantsi, oshiki ikisaniintakiri kamantantzirori. Tirika inintiro inkimisanti, airo yanta-waitaitsiri inkimisanti

iwanko. ⁸Tima aritaki impaitajiri kamitan-tatsiri. Inkarati amina-minataironi, aritaki iñaakai-tairi. Aririka inkantanti: ‘Pasitaryiinaro.’ Aritaki yasitaryaaitakiniri. ⁹Aririka inkamitimi pitomi, inkantimi: ‘Apaá, pimpina noyaari.’ ¿Arima pimpakiri mapí? ¹⁰Aririka inkantimi: ‘Pimpina sima.’ ¿Arima pimpakiri maranki iyaari? ¹¹Tima piyotziro pitakotari awiroka pitomi-payi, kaari-piro-siri pinawita. Iriitaki mapirotzirori Asitairi Inkiti-satzi, itakotari maaroni amanayitairiri. ¹²Aririka pininti intakoi-tajyaami, pitawakyaaro awiroka pintakotantyyaa. Tima irootaki kanta-kota-chari Ikantakaan-taitani, irojatzí ikantakiri pairani Kamantan-tzinkari-payi.”

Ikinkithata-koitziro awotsi-manchaki

(Lc. 13.24)

¹³“Aririka pininti pinkyaa-pankotairi Pawa, pisiya-kayiro pimpampithata-tyiromi awotsi-manchaki. Tima tzimatsi pasini awotsipirori, kaari pomirintsita-chani inkinan-taityaaro. Tima oshiki pampithata-kirori, iriitaki asinonkaa-chani sarinka-winiki. ¹⁴Irooma awotsi-manchaki, ti ishikiti kinantyaaroni, iriitaki ariitaa-chani anta tsika irasi iwiro yañaaji.”

Ikinkithata-kotziri Jesús osiyawitariri kamantantatsiri

(Lc. 6.43-44)

¹⁵“Paamawinta-jiityaa awirokaiti yamatawitzimi = kari osiyawitariri Kamantan-tzinkari, isiyapaa-kyaari ipiraitari ti ikatsima-waiti. Iro kantacha kaari-piro-siriri inatzii, isiyakari owantaniri.^s ¹⁶Ontzimatyii ayotiiri kamiitha-rika okaratzi yantayitziri, irootaki ayotantyaari kamiitha-siriri inatzii. ¿Añiiroma chochoki iraitsiri onkitho-kitan-tyaaro owaato kitoochii? Tima ti. ¿Kantachama onkitho-kitan-tyaaro pasini chochoki-payi iroori? Tima airo.^t ¹⁷Iroorika inchato saankanata-tsiri oshooki, okitho-kitzi kamiitha. Irooma inchato karipirori, ti ampantyaaro okithoti. ¹⁸Tima maaroni inchato saankanata-tsiri oshooki, ti onkaaripiroti okithoki. Ari okantari aajatzi inchato sampiya-sita-tsiri osi, ti onkamiithati okithoki. ¹⁹Tima intowaitatyiiro inchato kaari kithokita-tsini kamiitha, yaitziro intayiiro. ²⁰Aritaki piyojiita-wakiri awiroka-payi amatawiriri aririka piñaayitakiro okaratzi yantayitiri.”

Ikinkithata-kotziri Jesús oyotako-pirotairiri

(Lc. 13.25-27)

²¹“Tzimawitacha oshiki kantanari: ‘Nowinkathariti pinatzii awiroka, nopinkathatzimi.’ Airotzimaita ikyaaji inkitiki tsika ipinkathari-

^r 7.9 noyaari = pan   ^s 7.15 ipiraitari ti ikatsima-waiti = oisha = oveja; owantaniri = lobo   ^t 7.16 chochoki iraitsiri = uva; chochoki-payi = higo

wintantai Pawa. Apatziro inkyaaji ikaratzi antanajirori inintziri Asitanari Inkiti-satzi. ²² Apaata aririka namina-kotajiri maaroni yantayitakiri, tzimayitatsi kantayita-jinani: ‘Nowinkathariti, nopairyaa-kimiro piwairo nokinkithata-kotzimi. Nopairyaa-kimi nisita-kota-kayiri isakasiritantari piyari. Ari nokimita-jiriri aajatzi noshininka-payi, oshiki notasonka-winta-yitaki nopairyiiniri piwairo.’ ²³ Nonkan-tzimaityaari naaka: ‘Ti noyotimi. Pijati intyaatsikaini, omapiro pikaaripro-siritaki.’”

Ikinkithata-koitziri apiti owitsika-tsiri iwanko

(Lc. 6.46-49)

²⁴ “Pinkimi. Aririka pinkinkithasiritiro maaroni nokanta-kimiri, aririka pinkimisanta-najiro maaroni, ari okamiithatzi. Irootaki piyota-nityaari. Pisiyaari witsika-tsiri iwanko okiraawiro-pathatzi kipatsi. ²⁵ Oparyaa-witaka antaroiti inkani, amaraaniwitaka. Antaro otampyaa-witaka, ookanta-witapaakaro pankotsi, ti aawyiuro. Tima owatzika-pirotyaa kamiitha okiraawiro-pathataki kipatsi. ²⁶ Ari okimitari aajatzi aiorika pikinkithasiritziro okaratzi nokanta-yitakimiri, aiorika pinkimisanta-najiro, airo piyota-nita. Pisiya-kotakari witsika-tsiri iwanko impaniki-pathatzi. ²⁷ Okanta oparyaa-paaki inkani, amaranita-paaki. Ari otampyaa-paaki, ookanta-paakaro pankotsi, tyaanaki. Ti iñitajiro.”

²⁸ Irootaki iyomita-kiriri Jesús ikaratzi apatowinta-kariri. Okiryaaantzi ikantajiita atziri-payi ikimiri. ²⁹ Tima ti omaña isintsinka iyomitaantzi, yanairi iyomitaantzi Yomitaan-taniri-payi.

Yisita-kota-kaitziri omatziri pathaa-rontsi

(Mr. 1.40-45; Lc. 5.12-16)

8 ¹ Ikanta yoirinkajaro Jesús ikinkithatakira tonkaariki, iyaatajiri oshiki atziri. ² Ari ipoka-sitakiri omatziri pathaa-rontsi, ityirowa-sita-paakari, ikantapaakiri: “Pinkatharí, pinintzi-rika, aritaki onkantaki pisita-kota-kaajina.” ³ Irootaki yakotan-tanakari Jesús, itzinkakiri kapichiini, ikantziri: “Nonintzi, pisita-kotaji.” Isitanaki ipathaa-waiwita. ⁴ Ikantawita-waari Jesús pathaa-waiwita-chari: “Airo pikamanta-kotana. Apatziro piwanakiro pijata-sitiri Ompira-tasorintsitaari, pimatantyaarori Ikantakaantani pairani Moisés, paanakiniri Pawa pasitakaariri pipira, irootaki iyotantai-tyaari isita-kotajimi.”

Yisita-kota-kaajiri Jesús impiratani wirakocha jiwatziriri owayiri-payi

(Lc. 7.1-10)

⁵ Ikanta yawisanaki Jesús, arijiitaka nampitsiki Capernaum. Ari ipokaki ijiwari iwayiriti wirakocha iñiiri Jesús, ⁶ ikantapaakiri: “Nowinkatharít, tzimatsi naaka nompiratani nowankoki, omapiro imantsiyataki, kisoporokitaki.” ⁷ Ari yakanakiri ikantziri: “Aritaki nojataki

nowawisaakotajiri.”⁸ Ikantanaki irirori: “Oshiki nopinkathatakimi awiroka, tima tikatsi miraawintyaanani naaka, airo okantzi pinkyaa-wankotina. Apatziro nonintzi pinkanta-kaantiri yisita-kotai, aritaki omatakyaa pinkantiri.”⁹ Tzimatsi ompiratanari naaka, tzimatsi aajatzi owayiri-payi nompiratari naaka. Aririka nonkantiri: ‘Pijati,’ aritaki ijataki. Aririka nonkanti pasini: ‘Pimpoki,’ aritaki impokaki. Aririka nonkantiri nompiratani: ‘Pantiro iroka,’ imatziro yantziro.”¹⁰ Okiryaaantzi ikantanaka Jesús ikimakiri ikantaki ijiwariti owayiri. Ikantanakiri ikaratzi oyaatakiriri: “Iriitaki matakirori yoka ikimisantzi, tima aka inampiitiki Israel-iiti tikira noñi aparoni siyaarini. Omapiro.”¹¹ Pinkimi, aririka impinkathari-wintantai Inkiti-satzi, aritaki intzimaki oshiki pasini-satzi poñaachani pasiniki nampitsi, yanintaajyaa isaikakaajiri awaisatziitini Abraham, Isaac aajatzi Jacob.¹² Airotzimaita itzima-pirotaji ashininka saikaatsini anta. Iriitaki inintawitaitari impinkathari-wintairi maaroni anta, tima oshiki ipiyathataka, irootaki yookanta-jyaariri otsitini-kitaki. Ari irawaita-jyaari, yatsikai-kiwaitajyaa inkimaatsitajyaa.”¹³ Ipthokasita-naari ijiwariti owayiri, ikantziro: “Pimpiyi piwankoki. Pimatakiro pikimisantzi awiroka, irootaki yisita-kotan-tajyaari pimpiratani.” Apathakiro yisita-kotanaki impiratani iwankoki.

Yisita-kota-kaajiro Jesús irayiro Pedro
(Mr. 1.29-34; Lc. 4.38-41)

¹⁴Ikanta ikinanaki Jesús iwankoki Pedro. iñaapaa-tziro irayiro onaryaaka, omatatziro okatsirinkawaitsi. ¹⁵Itzinka-paakiro kapichiini irakoki, isita-kotanaki. Piriintanaka, aminayita-wakiniri ompaita opawakiriri.

Isitakotakaaki Jesús oshiki mantsiyayitatsiri

¹⁶Okanta otsitiniityaanaki, yamaita-paakiniri oshiki yaayiri piyari. Yisita-kota-kaayitairi ikisatha-yitakiri iwiyariti. Yisita-kota-kaaki aajatzi ikaratzi mantsiyayita-tsiri. ¹⁷Ari omonkaratari ikamantantakiri pairani Kamantan-tzinkari Isafas, ikantaki:

Iriitaki aanakiro amantsiyari,
Irijatzi aanakiro okaratzi akimaatsi-yitari.

Nintawitachari iyaatiri Jesús
(Lc. 9.57-62)

¹⁸Ikanta iñaakiri Jesús ishiki-pirota-paaki atziri apato-tawintariri, ikantanakiri iyomitaani: “Thami amontyaaji intatzikironta.”

---

^u 8.8 Yoka ijiwari iwayiriti wirakocho, kaari Judá-iti, pasini-satzi atziri inatzii. Pairani ti inkyyaa-wankotiri Judá-iti pasini-satzi kaari ishininkatyyaa.

¹⁹Ikantawita-waari Yomitaan-taniri: “Yomitaanarí, nonintzi noyaata-nakimi tsika pinkinayiti awiroka.” ²⁰Yakanaki Jesús, ikantziri: “Tzimatsi imoro kowincha imaanta-piintari, aajatzi ikimita tsimiri-payi tzimatsi imayiro. Iriima yoka Itomi Atziri ti ontzimi iwanko imaanta-piintyaari irirori.” ²¹Ari ikantanaki iyomitaani: “Yomitaanarí, noninta-witaka naaka noyaata-nakimi, airotzimaíta iroñaaka, nonintatzii noñiíro nonkitata-najiri asitanari, aripaiti noyaatimi.” ²²Ikantanaki Jesús: “Piyaatina. Tima inkarati kamasirita-tsiri, aritaki inkitatairi irirori kaminkari-payi.”

Imairintziro Jesús tampyaa

(Mr. 4.35-41; Lc. 8.22-25)

²³Ari ititanaka Jesús pitotsiki, itsipatakari iyomitaani-payi. ²⁴Ikanta imontyaa-kotanaka, maanaki Jesús pitotsiki. Iro iwiraako-witaka niyankyaaki, omapokakiri iyomitaani-payi antaro tampyaa, otitapaaka nijaa pitotsiki otamaakata-nakira inkaari. ²⁵Ijata-sitai-takiri Jesús, iwakiryii-paakiri, ikantai-tziri: “¡Yomitaanarí, ampiinkatyii! ¡Piwawisaa-kotajina!” ²⁶Ikantanakiri irirori: “¿Paitama pitharowantari? ¿Tikirama pikimisanta-pirotzi?” Piriintanaka, imairintakiro tampyaa aajatzi otamakaan inkaari, awisanaki, mairyaatanaji kamiitha. ²⁷Okiryaaantzi ikantawinta-nakari Jesús, antaro ipinkathata-nakiri, ikanta-wakaa-jiita: “¿paitama atzirita-tsiri yoka? Imairintziro tampyaa, aajatzi inkaari.”

Gadara-satzi yaakiri piyari

(Mr. 5.1-20; Lc. 8.26-39)

²⁸Arijiitaka intatzikiro, aatakota-paaki nampitsiki ipaitai-tziri Gadara. Ari isiya-sita-wakari apiti atziri yaakiri piyari ipoñaakaro kitataari-masiki. Katsima ikantakaakari piyari, oshiki itharowakaitari, ti onkanti inkinaiti anta. ²⁹Ikaimaa-pirotatzii ikantzi: “¡Jesús, Itomi Pawá! ¿Piwasankita-tyiinama tikirata omonkaratyaata? ¿Tsikama nokanta-kimika awiroka?” ³⁰Ari isimokawaijiitzi oshiki chancho anta. ³¹Naawaitanaki iwiyariti, ikantzi: “Aririka pisita-kota-kaajiri naaka, pintyaantina ipiyotaka chancho.” ³²Ikantzi Jesús: “¡Pijati piyarí!” Jatanaki piyari-payi chanchoki, isaikantapaakiri, irootaki isiyanta-nakari impiritaki, mitaajiita-paaka maaroni inkaariki, apirotaka ipiinkaki. ³³Ikanta iñaakiro aamaako-wintariri chancho okaratzi kantain-chari, siyanaka nampitsiki, ikamanta-paakiri maaroni atziri okaratzi iñaakiri. ³⁴Irootaki iyatanta-nakariri atziri-payi, iñaapaakiri Jesús, ikantapaakiri: “Ti noninti pisaiki nonampiki, pamini tsika pinkini.”

Yisita-kota-kaajiri Jesús kisoporokiri

(Mr. 2.1-12; Lc. 5.17-26)

9 ¹Ikanta ititanaaro Jesús pitotsiki, imontyaaaja inampiki. ²Ari yamaita-kiniri kisoporokiri, yanatakoi-takiri inaryaa-mintoki.

Iyosirita-wakiri Jesús ikaratzi anata-kota-kiriri oshiki yawintaa-paakari, iñaanata-wakiri mantsiyari, ikantziri: “Pinkimo-siriwintyaa ashininká, tima impyaakoi-takimiro pikaaripiro-siri-witaka.” ³Kimawaki Yomitaan-taniri-payi, ikanta-siritanaki: “Ithainka-tasorintsitatzii yoka.” ⁴Yotaki Jesús tsika ikanta-siritzi, isampita-nakiri, ikantziri: “¿Opaita pikaaripiro-siritantari? ⁵¿Tima onkamiithati nonkanti: ‘Ipyaakoi-tajimiro pikaaripiro-siri-witaka?’ ⁶¿Irooma pinintzi nonkantiri: ‘Pinkatziyi, pijatai?’ ⁷Iroñaaka piyotiri Itomi Atziri otzimi-motziri isintsinka aka kipatsiki, aritaki impyaakotairi kaaripiro-siri-witachari.” Ipithoka-sita-nakari kisoporokiri, ikantziri: “Pinkatziyi, paanajiro pinaryaa-minto, pijatai piwankoki.” ⁸Ari ikatziyanaja mantsiya-witachari, jataji iwankoki. ⁹Tima iñaakiri maaroni piyotain-chari, okiryantzi ikantajiitanaka iñaawajiri ijataji. Ikantajiitanaki: “Imapirota-tziiro Pawa, iriitaki matakirori otzimi-motan-tariri itasorinka yoka atziri.”

Yamiñaitanakiri Mateo
(*Mr. 2.13-17; Lc. 5.27-32*)

⁹Ikanta yawisanaki Jesús, irojatzi iñaanta-paariri Mateo, iriitaki yoka sintsiwintan-tatsiri yamaitiniri kiriiki. Ikantapajiri: “Piyaatina.” Ari ikatziyanaka Mateo iyaatanakiri. ¹⁰Ariitaka iwankoki Mateo iwakaiyaari Jesús, ari itsipatakariri iyomitaani-payi. Tima oshiki sintsiwintan-tatsiri yamaitiri kiriiki jatanain-tsiri, ijatzitaka aajatzi oshiki antayitzirori kaari-pirori. Ari ikaratzi itsipajiitakari Jesús. ¹¹Ikanta iñaakiri Nasitantaniri, ikaimakiri iyomitaani Jesús, isampitakiri, ikantziri: “¿Paitama itsipantan-tariri Jesús sintsiwintan-tatsiri yamaitiniri kiriiki aajatzi antayitzirori kaari-pirori? Ti onkamiithati.” ¹²Ikimaki irirori Jesús, ikantzi: “Aririka imantsiyati atziri ipoka-sitziri aawintan-tzinkari, iriima atziri kaari mantsiyatatsi tikatsi ininti irirori. ¹³Ontzimatyii pinkinkithasiritiro Ikantakaantani Pawa, kantatsiri:

Ti apatziro nonintzi pamayitajina patsipita-kaani.

Iro nokowa-pirotajiri pinisironkatairi pishininka.

Tima ti nompoka-sitiri ikimita-kaantai-tziri kamiitha-siriri inawita, nopoka-sita-tziiri kaari-piro-siriri nonkaima-siritajiri iwashaantairo kaari-pirori.”

Ikinkithata-kotziro Jesús itziwintaita
(*Mr. 2.18-22; Lc. 5.33-39*)

¹⁴Ari ipokajiitaki iyomitaani Juan, isampita-paakiri Jesús, ikantziri: “¿Ipaitama kaari itziwintanta piyomitaani? Tima nontziwinta-piintyaa naaka, ari ikimi-tzitari iyomitaani Nasitantaniri.” ¹⁵Ari yakanakiri Jesús, ikantanakiri: “Aririka ajati aawakaan-tsiki, ¿arima awasirita-paakyaa? Aryaajaini apaata, aririka yaitakiri iimintaitari, aripaiti intziwintaityaa.

¹⁶Tima aparoni paisatori ikithaataitari, aririkami iwapatankai-tantyaaro owakirari manthakintsi, aritaki osaraa-pirotanaki aririka ampithata-nakyaaw owakirari manthakintsi. ¹⁷Ari okimitari aajatzi, ti inkanta-pirotayaa paisatori misinantsi-naki iwantai-tyaari airyaari iraitsiri. Aririka iwantai-tyaari, aritaki isanaryaanaki, aparata-siwaitakyaaw iraitsiri aajatzi misinantsi-naki. Iriitaki kamiithatatsi owakirari misinantsi-naki iwantai-tyaari, apitiro inithaa-wakaa airo oyaaripirota-wakaa.”

Irisinto Jairo aajatzi kooya mantsiyatatsiri
(*Mr. 5.21-43; Lc. 8.40-56*)

¹⁸Ikinkithawai-minthaitzi Jesús, ariitapaaka ijiwariti Judá-iti, ityiirowa-paaka impinkathata-paakiri, ikantziri: “Kamaki nosinto, irootaki nopokantari pijati nowankoki pantanta-jyaaro kapichiini pako, añaaajiita.” ¹⁹Ari ijatanaki Jesús, aajatzi iyomitaani-payi, iyaatanakiri. ²⁰Ari opokapaaki kooya mantsiyata-tsiri, tima oshiki osarintsi asinonkaawaitaka, tzima-kotaki 12 osarintsi, okina-sita-paakiri itaapiiki Jesús, antakiro kapichiini opatziki iithaari. ²¹Okanta-siritzi: “Aririka notzinki-takiri kapichiini iithaari, aritaki nisita-kotaji.” ²²Ari ipithokasita-nakaro Jesús, ikantziro: “Kimosiri pinkanta-najyaa noshininka, irootaki isitakotaa-jimiri pawintaajana.” Apatha-kiro isitanaki omantsiyari kooya. ²³Ikanta yariita-paaka Jesús iwankoki ijiwariti Judá-iti, iñaapaa-tziiri showiriwintzirori kamaintsiri, oshiki atziri akiwai-nkataan-chari iraaajiita. ²⁴Ikantapaakiri: “Pishikajiiti, ti onkami piraako-jiitakari, omakoryaatzi.” Tima thainkaitakiri Jesús. ²⁵Imisitowa-paakiri maaroni, kyaapaaki Jesús, yairika-wakota-paakiro, piriintanaja iintsi. ²⁶Tira imanakoitanakiri Jesús, ikimakoi-tanakiri maaroni anta.

Yisita-kota-kaajiri Jesús apiti mawityaakiri

²⁷Ikanta yawisanaki Jesús, iyaatanakiri apiti mawityaakiri, ikantzi ikaimi: “¡Ikasiya-kaitani pinkatharini David, pinisironkata-jyaana!” ²⁸Irojatziri yariitan-tapaakari pankotsiki. Ipokapaaki okaakiini mawityaakiri, ari isampitakiri Jesús, ikantziri: “¿Tima pawintaakana awiroka aritaki nomatakiro pinintziri?” Ikantajiitzi irirori: “Jii, ari pimatakiro Nowinkathariti.” ²⁹Akotanaki Jesús, itzinkakiri kapichiini irokiki, ikantziri: “Isita-kota-kaajimi pawintaana.” ³⁰Apatha-kiro yaminanaji kamiitha. Isintsi-thawita-waari, ikantziri: “Airo pikamanta-kotana nisita-kota-kaajimi.” ³¹Iro kantacha jaitijiitanaki yokapayi ikamantantanaki, ithonka ikimakoi-tanakiri Jesús anta.

Iñaawaita-kaajiri Jesús kisowaantiri

³²Ikanta yamaita-paakiniri Jesús yaayiri piyari, kisowaanti ikantaka. ³³Tima yisita-kota-kaawakiri Jesús yoka atziri, ñaawaitanaji,

imisitowainiri iwiyariti. Okiryaaantzi ikantanaka atziri-payi, ikanta-siri-jiitzi: “Tira añaaapiintiri ashininka-payi imatiro kimityaaroni yantakiri yoka.” ³⁴Iriima Nasitantaniri-payi, ikantajiitzi irirori: “Ipajiinkatyaari ijiwariti piyari yisita-kota-kaantariri yayiri.”

Sampai-nkataki pankirintsi

³⁵Tima ithonka yaniitakiro Jesús maaroni nampitsi, iyomitaan-tayitaki tsika yapatota-piintaita. Ikinkithata-piintakiro Kamiithari Ñaantsi, tsika okanta ipinkathari-wintantai. Yisita-kota-kaayitakiri maaroni, tikatsi aparoni mantsiyarintsi pomirintsitzi-motyaaarini. ³⁶Ikanta iñaakiri Jesús oshiki apatowinta-kariri, antaro itako-sirita-nakari, ikantanaki: “Omapiro yasinonkaayita yoka atziri-payi.

Ikimitakari ipiraitari airorika itzimi aamaako-wintyaarini.”^v
³⁷Aikiro ikantana-kitziiri iyomitaani-payi: “Isiyakaro yokapayi atziri osampai-nkatzi pankirintsi, titzimaita intzima-piroti atziri koyaaajironi.
³⁸Pamanairi awirokaiti Awinkathariti, intyaankiita oshiki jatasitirini atziri-payi, tima tzimatsi oshiki kimisantaa-tsini.”

Iyosiitaki Jesús 12 Tyaantariiti

(Mr. 3.13-19; Lc. 6.12-16)

10 ¹Ipoña*a* iyoyaaki Jesús 12 iyomitaani, ipajiinkakiri isintsinka. Imatanakiro irirori yisita-kota-kaayitziri maaroni kantasi-waita-chari imantsiyari aajatzi ikaratzi ikyaantasiritari piyari. ²Yoka ikaratzi 12 iyoyaakiri Jesús, iriyyitaki ipaitakiri Tyaantaariiti: Itanakarori Simón, ipaitakiri Pedro. Ipoñaapaaka Andrés, iririntzi Pedro. Ipoñaapaaka Jacobo itomi Zebedeo itsipatakari Juan iririntzi. ³Ipoñaapaaka Felipe, Bartolomé, Tomás, Mateo sintsiwintan-tawita-chari yamaitiniri kiriiki, ipoñaapaaka Jacobo itomi Alfeo, Tadeo, ⁴ipoñaapaaka Simón, ipaitaitziri aajatzi Kisakotan-taniri. Ipoñaapaaka owiraanta-paakarori Judas Nampitsiwiri, iriitakira pithoka-sita-kariri Jesús.

Ityaantai-takiri karatain-tsiri 12

(Mr. 6.7-13; Lc. 9.1-6)

⁵Ipoña*a* ityaankakiri Jesús karatatsiri 12, iyomitaa-yitawakiri, ikantziri: “Airo pikini isaiki pasini-satzi atziri, airo pikinanaki aajatzi inampiki Ositikii-toni-satzi. ⁶Apatziro pinkina-yitanaki inampiki Israel-iiti, osiyakariri ipiraitari ipyaawitaka. ⁷Aririka pijatanaki, iroka pinkanti pikamantanti: ‘Irootaintsi impinkathari-wintantaji Inkiti-satzi aka.’
⁸Pisita-kota-kaayitajiri mantsiyari, pañaakaa-yitairi kamatsiri, pisita-kota-kaajiri pathaa-waita-tsiri, aajatzi ikyaantasiritari piyari. Tim*a* Pawa

^v 9.36 ipiraitari = oisha

nisironkataami awirokaiti, ti ininta-kotimi. Irootaki pimatanaajiri awiroka airo pikowa-kotantzi, pinisironkatan-tajyaa. ⁹Airo paanaki nasiyita-chari piiriikiti,^w ¹⁰aajatzi piyaari awotsiki. Airo paanaki pasini pithaari, aajatzi pasini pinkyaan-tyaari piitziki, pikotzikiiri. Tikatsi pasini paanakiri. Tima inkantaiti:

Ipaitziri antawaita-tsiri iwariti.

¹¹Aririka pariitakyaa nampitsiki, paminapaaki aakamiithata-wakimini, iriitaki pisaiki-mota-paaki, irojatzi pawisan-takyaari pasiniki nampitsi.

¹²Aririka pariitakyaa pankotsiki, piwithatan-tapaakya. ¹³Aririka yaakamiithata-wakimi piwithata-paakari, aritaki isaikaji kamiitha. Airorika yaakamiithata-wakimi, aaminaa-sitaka piwitha-witapaakari.

¹⁴Airorika yaakamiithatzimi, airorika ikimisantzimi aajatzi, pawisa-pithatiri, pintika-najiro pipatsi-kitziti.^x ¹⁵Iriitaki imapiroiti apaata aririka yaminakoi-tairi maaroni yantayitakiri. Aritaki anaanakiro ikantai-takiri pairani Paamaarini-satzi aajatzi Katsimaarini-satzi. Omapiro.”

Inkimaatsitakaitaimi apaata

¹⁶“Notyaan-tzimira iroñaaka, pikimitakari ityaantai-tziri ipiraitari tsika ipiyota owantaniri. Iro kantacha, ontzimatyii pisiya-kotyaari awiroka-payi kokintzi maranki, pisiya-kotyaari aajatzi siro itsinampa-siri-waitzi.^y

¹⁷Paamaiyaa. Tima yaitatyiiimi jiwariki, impasawaitaitimi tsika yapatota-piintaita. ¹⁸Ompona yaitanakimi isaiki pinkathari-piroriki okantakaan-tziro pawintaajana. Ari pinkinkithata-koyita-jinari anta, inkimayitaji aajatzi pasini-satzi atziri-payi. ¹⁹Aririka piñaakiro yaitanakimi, airo pikanta-siri-waitzi: ‘¿Opaitama noñaawaita-paakiri?’ Tima tzimatsi iyosirita-kayi-mironi opaita piñaawaitiri. ²⁰Airo piyota-sitaro awiroka ompaityaa piñaawaitiri, iriitakira Tasorinkantsi poñaachari Asitamiriki yotakayi-mironi onkarati piñaawaitiri. ²¹Aritaki iñiitaki aakaantirini iririntzi iwa-kaantiri.

Aakaantirini itomi. Tzimatsi owa-kaantirini asitariri ikisaniinta-nakiri.

²²Oshiki kisaniintimini okantakaaro pikimisantaana. Iro kantacha, ikaratzi oijatanari yawintaajana, iriitaki awisakotaa-tsini.^z ²³Aririka inkisaniintai-tanakimi anta, pawisa-pithatiri. Tima tikira pinthotyiiro pijayiti inampiki Israel-iiti, piyapaaka yoka Itomi Atziri. Omapiro.

²⁴Tira iñiiti aparoni iyomitaai-tziri yanairi yomitairiri. Tira iñiiti aajatzi aparoni ompirataari yanairi ompiratariri impinka-thaitiri.

²⁵Apatziro añiiri aparoni iyomitaai-tziri inkimita-jyaari yomitairiri pairani. Ari ikantari aajatzi ompirataari. Tima oshiki ikisaniintai-takina iroñaaka naaka, ikimita-kaitakina naakami Nantatsiri. Awiroka imapiroiti inkisaniintaitimi pikimisantaana.”

^w 10.9 piiriikiti = ooro, plata, cobre   ^x 10.14 * otikirori iipatsi-kitziti   ^y 10.16 ipiraitari = oisha; owantaniri = lobo   ^z 10.22 awintaa: * wairontsi

¿Itzimikama antharowan-tyaari?

(Lc. 12.2-9)

²⁶“Airo pitharowan-tawaitari yokapayi, tima ontzimatyii onkoñaata-koyitai okaratzi manakowitain-chari, oiñaarontairo kaari ikimatha-witaita pairani. ²⁷Tzimatsi-rika nonkaman-timiri tsitiniriki, pikamantantairo awiroka kitaipaiti. Tzimatsi-rika nonkinkithata-kayimiri awirokaiti nomananikiini, pinkaman-tairi awiroka maaroni atziri. ²⁸Airo pitharowan-tawaitari nintatsini iwimi, tima airo imatziro yooka-siritimi irirori sarinka-winiki. Apatziro pintharowan-tyaari Pawa matzirori yapirotantzi, yooka-siritantzi sarinka-winiki. ²⁹Tima ti impina-piro-wityaa tsimiri-payi, iro kantacha iyotzi Pawa aririka inkamakaranti aparoni.^a ³⁰Tima iyotzityaaro Pawa tsika okaratzi tzimatsiri aisi. ³¹Piñaakiro, tima yaamaa-kotyaari Pawa tsimiri-payi, awiroka imapirotzi yaamaako-wintami. Airo pitharowan-tawaitari kisanintzimiri.

Arika pinkantanti: ‘Nopinkathatairi Jesús’, aritaki imataimi irirori Asitanari inkantakowintaimi

³²Aririka pinkantiri pishininka: ‘Nopinkathatajiri Jesús,’ aritaki nonkantajiri Asitanari Inkiti-satzi: ‘Apaá, ipinkathataana yoka.’ ³³Irooma pinkantiri-rika pishininka: ‘Ti nompinkathatiri Jesús,’ aritaki nonkantzi-tyaari naaka, nonkantajiri Asitanari: ‘Apaá, ti impinkathatina yoka.’ ”

Ikinkithata-kota Jesús

(Lc. 12.49-53; 14.26-27)

³⁴“Airo pikinkithasiri-waita awirokaiti, ti apatziro nopoki noyomitaa-yitajiri atziri-payi yaakamiithata-wakaiyaa aka kipatsiki, okimiwaitakaro namatyiimi wisa-mintotsi imaimanita-wakaan-taityaari.

³⁵iroka nopokan-takari:

Inkisanintajiri atziri iriri,
Onkisanintajiro kooya iniro,
Onkisanintajiro kooya ayiro.

³⁶Impithoka-sita-wakaiyaa atziri-payi inkisaninta-wakajyaa ikaratzi isaikajiitzi iwankoki.

³⁷Irootaki kamiitha-witacha pintakotyaari piri, piniro, pintsiti-payi. Iro kantacha, iroorika paakowinta-nakyaa pintakotyaari pishininkapayi, anaanakiro-rika okaratzi pitakotana naaka, airo nokimita-kaami naapatyaani. ³⁸Airorika patsipita-kowintaana pinkimisantajina awiroka, pinkimita-kaantairomi ipaikakoi-tatyimimi, tira pinkamiithati nasitajyaami naaka. ³⁹Tima inkarati itakowaita-chari apaniroini

^a 10.29 ti impina-piro-wityaa = aparoni kiriiki inkarati-rika apiti tsimiri

irootaki yantantarori inintasi-waitari irirori, aritaki impyaa-sitajyaa. Iriima ikaratzi atsiyawintarori yantanajiro nonintziri naaka irootaki ikamawintan-takanari, aritaki yawisako-siritai.”

Impinai-tairi apaata

(Mr. 9.41)

⁴⁰“Tzimatsi-rika aapatyii-yaamini, naaka yaapatyaaka. Ari okantari aajatzi, tzimatsi-rika aapatyii-yaanani naaka, iriitaki yaapatyaaka Asitanari otyaanka-kinari aka. ⁴¹Tzimatsi-rika yotimini Kamantan-tzinkari pinatzii irootaki yaapatyaan-tamiri, aritaki pinkaratairi apaata impinatajimi Pawa. Ari okanta aajatzi, tzimatsi-rika yotakimini kamiithasiriri pikanta pikimisantai irootaki yaakamiithatan-tamiri, aritaki pintsipatyari apaata impinataimi Pawa. ⁴²Aririka iyoitimi awiroka noyomitaani, irootaki ipantai-tamiri piriri okantawitaka ti piriipiro-wityaa awiroka, aritakira impinai-tajiri apaata yoka itakota-kamiri. Omapiro.”

Ityaantakiri Juan iyomitaani

(Lc. 7.18-35)

11 ¹Ikaratakiro Jesús iyomitaakiri 12 iyomitaani. Awisanaki ikamantanti maaroni nampitsiki okaratzi tzimatsiri anta.

Ityaantakiri Juan iyotaani

²Tima yasitakoi-takiri irirori Juan kiwaatan-tsiri, ari ikima-kotakiri Saipatzii-totaari okaratzi yantayitakiri. Ityaankaki apiti iyomitaani, ³isampitiri, inkantiri: “¿Awirokama ipaitai-tziri, ‘Pokatsini?’ Kaari-rika awiroka, ¿Tzimatsima pasini noyaa-kotiri?” ⁴Ikanta yariijitaka, isampita-paakiri Jesús. Ari yakanaki irirori, ikantzi: “Aririka pimpiyanaji, pinkaman-tapajiri Juan okaratzi pikimakiri awiroka, okaratzi piñaakiri nantayitakiri. ⁵Tima naminakaa-yitajiri mawityaakiri, naniita-kaayitajiri kisoporokiri, nisita-kota-kaayitairi pathaa-waita-tsiri, nokimakaa-yitajiri atsikimpityari, nañaakaa-yitajiri kaminkari, nokinkithata-kota-jiniri Kamiithari Naantsi asinonkainkari-payi. ⁶Kimosiri inkantajyaa inkarati kaari kisosiri-wintainani.”

⁷Ikanta ipiyaaro iyomitaani Juan, isampita-nakiri Jesús ikaratzi piyowinta-kariri, ikinkithata-kotziri Juan, ikantzi: “¿Paitama piñaakiri chapinki otzisi-masiki? ¿Iriima piñaaki kimitarori saworo opiyonka-tonkita-kaaro tampyaa?^b ⁸¿Piñaakirima iwaniinkata ikithaata? Ti. Tima inkarati waniinkata-chari ikithaata, isaika-pankotziri pinkathari. ⁹Irootaki pijata-sitan-tariri piyotzi Kamantan-tzinkari inatzii. Tima imapirota-tziro irirori yanaanakiri pasini Kamantan-tzinkari-payi. ¹⁰Tima iriitaki isankinata-koitakiri pairani, ikantaitaki:

^b 11.7 kimitarori saworo opiyonka-tonkita-kaaro tampyaa = atziri sipita-siriri

Pamini, aritaki nontyaantaki ityaaroni inkamanta-kotimi,
Iriitaki witsikaan-timini tsika pinkina-paaki.

¹¹ Pinkimi nokantzi naaka: Pairani oshiki atziri tzimawitain-chari, tikatsi anairini Juan Kiwaatan-tatsiri okaratzi iyota-nitakari. Iriima inkarati tsinampa-siritaa-tsini, impinkathari-wintairi Pawa inkitiki, aritaki yanaa-kotairi irirori Juan. Omapiro. ¹² Tima owakira yitanta-nakarori Juan ikinkithata-kaimi irojatzí iroñaaka, tzimatsi oshiki nintatsiri sintsiini ñiñiro impinkathari-wintairi Inkiti-satzi. Osiyawaitakaro isintaitzi aririka iwayiritaityaa. ¹³ Pairani tzimayitatsi Kamantan-tzinkari-payi aajatzí Ikantakaan-taitani, irootaki ikamantantai-takiri irojatzí itziman-takari Juan. ¹⁴ Iriitakira Juan ikinkithata-koitakiri pairani, tima iriitaki Elías-tatsiri pokatsini. ¿Pikimisantziroma? ¹⁵ Kowirori inkimathatiro, inkimisanti. ¹⁶ ¿Ipaitama nosiyakaan-tiriri yokaiti atziri? Isiyakari washaantawai-rintzi iintsi aririka isiyakaa-waityaa owaankiirin-tsiki, ikaima-kota-wakaa-jiita, ¹⁷ ikanta-wakaa-jiita: ‘Thami ashowiriti amashaitan-tyaari.’ Ti ininti. Ikantawita: ‘Thami ampanthai awasiritan-tyaari.’ Ti ininti. ¹⁸ Aritaki pikanta-jiitaka awirokaiti. Piñaawitakari Juan, itziwinta-paaka, ti imirityaaro kachori, pikanta-jiitakiri: ‘Kyantasirityaari piyari, irootaki itziwaitantari.’ ¹⁹ Ipokawitaka Itomi Atziri, ti intzityaaro irirori owaritintsi, iriro kachori. Pikanta-jiitakiri: ‘Kaari-pirori inatzii, niyawai-rintzi, sinki-ryaantzi. Yaapatyaari sintsiwintan-tatsiri yamaitiniri kiriiki, yaapatyaari aajatzí kaari-piro-siriri.’ Tikatsi ompaityaa, tima aririka ñiñitairo onkarati awisatsini apaata, ari iyoitairi omapiro iyota-nita.”

Ikanta-machiitziri kisosirita-tsiri (Lc. 10.13-16)

²⁰ Ipoña ikinkithata-kota-nakiri Jesús ikaratzi ñaawita-karori itasonka-wintantzi nampitsiki, tizimaita iwashaantiro ikaaripiro-siri-jiitzi. Ikantzi: ²¹ “Ikanta-machiitzimi Simapankoni-satzi aajatzí nampitarori Corazín. Oshiki piñaawitakaro notasonka-wintantaki, tizimaita pinkimisanta-jiiti. Iriimi ñaakinani Mapini-satzi aajatzí Simaa-satzi, aritaki inkithaata-nakyaaromi mirimasita-tsiri kithaarintsi, saikawaita-nakimi samanpoki iwasirita-kotyaa ikaaripiro-siri-yitaki, inkimisantajimi maaroni iriroriiti.^c ²² Awirokatakari imapiroiti iwasankitaitiri apaata aririka yaminakoi-tairi maaroni yantayitakiri. Aritaki anaanakiro ikantai-takiri pairani Mapini-satzi aajatzí Simaa-satzi. ²³ Aajatzí awirokaiti nampitarori Capernaum, pikinkithasiriwita pijatai inkitiki, apatziro pijamatsitaji tsika ikinayitzi kaminkari. Iriimi ñaakinani pairani Paamaarini-satzi okaratzi

^c 11.21 Tima yokaiti nampitarori Corazín aajatzí Simapankoni-satzi, Judá-iti inatzii. Iriima Mapini-satzi aajatzí Simaa-satzi, pasini-satziiti inayitzi, ti ishininkatyaari Judá-iti

piñaawitakari awirokaiti, irojatzi osaikimi inampiiti. ²⁴Awirokatakari imapiroiti iwaskanitaitimi apaata aririka yaminakoi-tairi maaroni yantayitai-takiri. Aritaki anaanakiro ikantai-takiri pairani Paamaarini-satzi aajatzi Katsimaarini-satzi.”

Pimpoki nosaiki naaka, pimakoryaaji

(Lc. 10.21-22)

²⁵Irootaki yamananta-nakari Jesús, ikantzi: “Apaá, tima awiroka pinkathari-wintziriri inkiti-satzi aajatzi kipatsi-satzi, oshiki notharowintakami. Tima awiroka omani-motakiri yotaniriiti iroka-payi, iriitaki piyotakaa-yitai osiyariri iintsi itsinampa-siritzi. ²⁶Ari okanta, tima irootaki animota-kimiri awiroka Asitanarí.” ²⁷Ikantanakiri piyowinta-kariri: “Iriitaki Asitanari oyotakaa-narori maaroni. Apatziro iyotana irirori, tima Itomi iwana. Ari nokimitari naaka apatziro noyotziri Asitanari, kantacha noyotakaa-yitajiri nonintziri naaka iyotajiri. ²⁸Aririka piñiuro onkantzimo-siri-waityaami, ompomirintsitzi-mowaityaami, pimpoki nosaiki naaka, aritaki nomakoryaa-sirita-kaayitaimi. ²⁹Okimiwaitakaro ontzimirika opaita nonkima-tinata-kaiyaamiri. Tima tzimatsi nonintziri noyomitaimiri: tima naaka tsinampa-siri. Aritaki piñaajiro nomakoryaa-sirita-kaajimi. ³⁰Tima okaratzi nokima-tinata-kaamiri naaka, ti ompomirintsi-pirotayaa.”

Ikinkithata-kotziro Jesús kitaitiri imakoryaan-taitari

(Mr. 2.23-28; Lc. 6.1-5)

12 ¹Okanta kitaitiriki imakoryaan-taitari, ikini-motakari Jesús pankirintsi-masi. Ari isapiryanaki okithoki pankirintsi iyomitaani Jesús, tima intashaa-jiitatzii. ²Iñaakiri Nasitantaniri, ikantanakiri Jesús: “Paminiri piyomitaani isapirya-kiwaitatzii kitaitiriki imakoryaan-taitari, tima ti osinitaa-ntsiti isapirya-waitaiti.” ³Akanaki Jesús ikantziri: “Tima piñaanatakotiri pinkatharini David aantawita-kariri itashi itsipatari ikarajiitzi. ⁴Ikyaaiki tasorintsi-pankoki, iwakaro tasorintsita-tsiri owaritintsi, ipakiri ikarajiitzi. Ti osinitaan-tsiwityaa, apatziro iwapiintaro Ompira-tasorintsitaari. ⁵Tima piñaanatiro Ikantakaan-taitsiri, tima yantawaita-piinti Ompira-tasorintsitaari kitaitiri imakoryaan-tairi tasorintsi-pankoki, tikatsi kisantyaarini. ⁶Nokantzi naaka, tzimatsi aka ipinkatha-piroi-tziri, iriitaki anairori tasorintsi-panko. ⁷Irootaki isankinata-koitakiri pairani, ikantaitzi:

Ti noninti pamajina pipira pintaajinari,

Irootaki noninta-pirotajiri pintakota-jyaari pishininka.

Aririka pikimathatiromi iroka, airo pikisan-tarimi yokapayi, tima ti inkaaripiro-siriti. ⁸Tima yoka Itomi Atziri pinkathari-pirori inatzii, yanairo kitaitiri imakoryaan-taitari.”

Atziri kisowakori

(Mr. 3.1-6; Lc. 6.6-11)

⁹Ipoñaa yawisanaki Jesús, kyaapaaki yapatota-piintaita. ¹⁰Ari isaikakiri anta kisowakori. Ikanta Nasitantaniri-payi, isampitakiri Jesús, ikantziri: “¿Sinitaa-ntsita-tsuma yisita-kota-kaantaiti kitaitiri imakoryaan-taitari?” Irootaki isampitan-tariri okantantyaari inkanta-kotiri. ¹¹Yakanaki Jesús, ikantziri: “Tira pamina-sityaari awiroka pipira aririka intityaa omoro-naki kitaitiri imakoryaan-taitari, pitakotari, pinosikiri. ¹²Iriitaki itako-piroitari atziri, yanairi ipiraitari. Tima sinitaa-ntsitatsi anisironkatantyaaa kitaitiri imakoryaan-taitari.”^d ¹³Iñaanata-nakiri kisowakori, ikantziri: “Pintharyaawakotal.” Kantanaka ikantakiri, akotanaji kamiitha atziri, okimita-naaro pasini irako. ¹⁴Ari isitowa-jiitanaki Nasitantaniri yapatojiitaka, ikinkitha-tawakaa-jiitakani, ikanta-wakaa-jiita: “¿Tsikama ankanti-rika Jesús ampyaakaan-tyaariri?”

Isankinata-koitzi-takari pairani Jesús

¹⁵Yotaki Jesús ikowaitatzii iwaitiri, irootaki yawisan-tanakari. Iyaatanakiri oshiki atziri, yisita-kota-kaayitaki oshiki mantsiyari.

¹⁶Isintsi-thawitakariki ikantziri: “Airo pikamanta-kotana.” ¹⁷Ari omonkaratari ikinkithatakiri pairani Kamantan-tzinkari Isaías, ikantzi:

¹⁸Yoka nompiratani, iriitaki noyoyaakiri.

Notakotani inatzii, iriitaki oimosirinkanari.

Oisokiro iwiro Notasorinka,

Ikinkithata-kaajiri pasini-satziiti atziri ikamantairi

tampatzika-siritan-tatsiri.

¹⁹Airo ikaima-waitzi irirori,

Airo ikimaitziri isinchii-nkawaiti inkinkithata-kotyaa owaankiirin-tsiki-payi.

²⁰Airo iwatsi-piroitziro isatairo sonkari sataawita-chari,

Airo iitsiwakiro paamari-minki tsiwaki-matain-tsiri,

Irojatzii imatanta-jyaarori yitsinampairi iñiitairo iroopirori.^e

²¹Iriitaki iyaakoniintairi pasini-satziiti atziri.^f

^d 12.12 ipiraitari = oisha = oveja   ^e 12.20 Siyakaa-winta-chari sonkari aajatzi paamari-minki tsiwaki-matain-tsiri, iriitaki atziri-payi kimisanta-tsiri kapichiini, asinonkaa-siri-yitachari, mantsiya-siri-yitatsiri, sipita-sirita-tsiri, tima aritaki inisironkatairi Jesús, airo isinitziri yokaiti yasinonkaa-yitajyaa, tima aawyaasiri inkanta-kaayita-jyaari, isiri-pirotajyaa.   ^f 12.21 Paminiro ‘Tsika Ikantai-tziro Ñaantsi-payi’ okanta-kota ‘Wairontsi’.

Kisimatziriri Tasorinkantsi*(Mr. 3.20-30; Lc. 11.14-23)*

²²Ari yamaita-kiniri Jesús yaakiri piyari. Tima mawityaaki ikantakaakari, ikiso-waantita-kaakiri. Imatawajiri yisita-kota-kaawajiri, aminanaji kamiitha, ñaawaitanaji. ²³Okiryaantzi ikantanaka maaroni atziri, ikantajitzi: “¿Iriima yoka ikasiya-kaita-kiriri pinkatharini David?” ²⁴Kimajitaki irirori Nasitantaniri, ikantajitzi: “Yoka atziri isintsitakaa-tziiri Nantatsiri, irootaki yisita-kota-kaantariri ikaratzi yaakiri piyari.” ²⁵Yotzimaitaka irirori Jesús ikinkithasiritakari Nasitantaniri, ikantanakiri: “Aririka imaimanita-wakaiyaa atziri tsika ipinkathari-wintai-tziri, aritaki yooka-wakaanakyaa. Aririka imaimanita-wakaiyaa atziri inampiki, aritaki yooka-wakaanakyaa. Aririka imaimanita-wakaiyaa atziri tsika isaika-wankota-wakaa, aritaki yooka-wakaanakyaa. ²⁶Ari ikantzitari aajatzi piyari aririka imaimanita-wakai-yaami. Aritaki yooka-wakaanakyaa, ¿airoma ithonka yooka-wakaanakyaa? ²⁷Iriirikami Kamaari Nantatsiri osintsitakainari naaka, ¿irijatzima sintsitakairiri piyomitaani awiroka yisita-kota-kaantariri ikaratzi yaakayitzi? Aririka okanta pikamanta-kota-tziiri piyomitaani, aritaki inkisan-takyaamiro okaratzi pikantakiri. ²⁸Irooma naaka ipanaro isintsinka Tasorinkantsi poñaachari Pawaki, irootaki nomatan-tariri nisita-kota-kaayitzi ikaratzi yaakiri piyari. Tima imapokakimi awiroka-payi Pawa ipinkathari-wintantai. ²⁹Tima aririka inintaiti inkositaitiri atziri sintsita-tsiri kamiitha, ontzimatyii yitaita-wakyaari yoosotaitiri, airo ikantanaja inkisako-wintyaaro yasiyiwitari yayitaitiri. ³⁰Tima inkarati kaari aapatyaanari naaka, iriitaki kisaniantanari. Ikaratzi kaari amitakotinari inkoyaa-kotina, yaparata-kota-tyaana. ³¹Pinkimi nokantzimiri naaka: Kantatsi Pawa yaripirotyaari antayitziroiri kaari-pirori, ari inkimitairiri ñaawaitziroiri kaari-pirori-payi. Iriima kisimata-kirini Tasorinkantsi, airo yaripiroitaari. ³²Ari okantari aajatzi: Kantatsi yaripirotyaari Pawa kisimatirini Itomi Atziri, iriima kisimata-kirini Tasorinkantsi, airo yaripirotaari. ³³Tima osiyawaitakaro aririka ñiitiro kamiithari chochoki, iyotaitzi kamiitha okanta owaato. Irooma piyanta-tsiri chochoki, iyotaitzi kaari-pirori onatzii owaato. ³⁴Tima pisiyakari maranki awirokaiti, kaari-piro-siri pikanta-jitaka. Tikatsi pinkantya piñaawaitiro kamiithari, ti onkamiithati okaratzi pikinkithasiri-yitari, irootaki okaaripirotantari piñaawai-yitzi. ³⁵Tima aparoni kamiithasiriri ikinkithasiritaro kamiithari, irootaki okamiithatantari yantayitzi. Iriima kaari-piro-siriri ti inkinkithasirityaaro kamiithari, irootaki okaaripirotantari yantayitzi. ³⁶Iro kantacha nokantantari naaka, apaata aritaki yaminakoi-tairo kowiinka-yitatsiri ñaantsi okaratzi

ĩñaawai-yitziri atziri-payi. ³⁷Kamiitha-rika okanta piñaawai-yitziri, aritaki yaakamiithai-tajimi. Tirika onkamiithati, inkantai-taimi: ‘Kaari-pirori pinatzii, oshiki pinkimaatsi-waitajyaa.’ ”

Inintzi kaari-piro-siriri-payi intasonka-wintan-taiti

(Lc. 11.29-32)

³⁸Ari yakanaki Nasitantaniri aajatzi Yomitaan-taniri, ikantzi: “¡Yomitaanari! Nonintzi noñaajimi pintasonka-wintanti.” ³⁹Ikantzi Jesús: “Tima kaari-piro-siriri pinajitzi awiroka, oshiki pithainkakiri Pawa pinintzira piñiina nontasonka-wintanti. Airotzimaita nomatziro, apatziro piñiuro awishi-mota-kiriri pairani Kamantan-tzinkari Jonás. ⁴⁰Tima iniyakiri antari kyaatsi, okaratzi mawa kitaitiri aajatzi mawa tsitiniri isaikaki imotyaaki. Aritaki inkanta-jyaari yoka Itomi Atziri inkitawita-paintyaa kipatsiki onkarati mawa kitaitiri aajatzi mawa tsitiniri. ⁴¹Apaata aririka yaminakoi-tajiro okaratzi yantaitziri, aritaki imishakowintaimi Inawini-satzi, tima ikimisantakiri pairani irirori Jonás, iwashaanta-najiro yantayitziro kaari-pirori. Tima yoka saiki-mota-kimiri awiroka-payi yanairi Jonás. ⁴²Apaata aririka yaminakoi-tajiro okaratzi yantaitziri, aritaki omishakowintaimi kooya pinkatha-rotatsiri pairani kirinkanta, tima opokaki pairani iroori isaiki yotaniri pinkathari Salomón, okimisantakiri. Tima yoka saiki-mota-kimiri awiroka yanairi Salomón.”

Ipiya-sitanta piyari

(Lc. 11.24-26)

⁴³“Tima osiyawaitakaro isaika-siritan-tyaarimi piyari aparoni atziri, iwankotsi-titakaro yaña-minto. Aririka yookawitai-takyaari, isitakowitaja atziri. Jatanaki piyari inkinawaiti otzisi-masiki, ti iñii tsika isaiki. ⁴⁴Ari inkanta-siritai piyari: ‘Nompiyaji nowankoki tsika nopoñaaka.’ Piyaja piyari, iñaapaa-tziuro kamiitha opisitaka isiri atziri, owaniinka okantaka, tikatsi saikantyaaroni. ⁴⁵Ijata-sita-nakiri mapirotzirori ipiyaritzi, ikantakiri: ‘Thami ajati nowankoki, pintsipatyaana ampinkathariti.’ Yamaki ikaratzi 7 piyari. Aritaki yasinonkaa-pirotyaari atziri, anaanakiro yasinonkaawita pairani. Aritaki pinkanta-jyaari awirokaiti.”

Irinero Jesús aajatzi iririntzi-payi

(Mr. 3.31-35; Lc. 8.19-21)

⁴⁶Aikiro ikinkithata-kaatziiri Jesús atziri-payi piyowinta-kariri, ariitapaaka irinero otsipatakari iririntzi-payi, okatziya-paaka intakiroki, okaimakaan-tapaakiri. ⁴⁷Ikantawitai-takari Jesús: “Ari opoki piniro otsipatari pirintzi-payi, onintzi oñiimi.” ⁴⁸Yakanaki Jesús, ikantzi:

“¿Otzimikama nonirotari, itzimi nirintzitari?” ⁴⁹Yookota-nakiri ikaratzi iyomita-piintakiri, ikantzi: “Yokaiti, iriitaki nokimita-kaajari nirintzi, irojatzí nokimita-kaajari noniro. ⁵⁰Tima inkarati antanajirori inintziri Asitanari Inkiti-satzi, iriitaki nirintzitaari, irootaki notsirotaari aajatzí noniron-taari.”

Isiyakaa-wintziri Jesús pankiwai-rintzi

(Mr. 4.1-9; Lc. 8.4-8)

13 ¹Ipoña yawisanaki Jesús isaikawita-paaka pankotsiki, ikinanaki inkaari-thapyaaki. Ari isaikapaaki. ²Ari ipiyowinta-paari oshiki atziri. Ari ititanta-nakari irirori pitotsiki, saikapaaki. Katziya-jiitaka atziri-payi inkaari-thapyaaki. ³Isiyakaa-winta-tziiniri okaratzi ikinkithata-kairiri, ikantziri: “Tzimatsi pankiwai-rintzi jatatsiri impanki-waiti. ⁴Ikanta yookaikitakiro iwankiri, tzimatsi ooka-painchari awotsiki, ipokapaaki tsimiri, iwapaakaro. ⁵Tzimatsi pasini ookaikita-painchari omapi-poro-kitzi ti ontzima-piroti kipatsi, sintsiini oshooka-witanaka. Ti ontonta-pathatayii kipatsi, ⁶sampiya-sitanaki pankirintsi isintsita-paaki ooryaatsiri, tima ti ontzima-piroti oparitha. ⁷Tzimatsi pasini ookaikita-painchari kitoochii-masiki, anaanakiro kitoochii oshookanaki, kamanaki pankirintsi. ⁸Irooma pasini ookaikita-painchari okamiitha-pathatzi kipatsi, saankana oshookanaki, kithotanaki maaroni. Tzimanaji okithoki shookapain-tsiri. Aparoni otzima-pirotatzii okithoki, pasini oshikiniintzi okithoki, pasini kapichiini okitho-kitzi.^g ⁹Kowirori inkimathatiro, inkimisanti.”

¿Opaitama isiyakaa-wintan-tarori Jesús?

(Mr. 4.10-12; Lc. 8.9-10)

¹⁰Ari isampita-nakiri iyomitaani, ikantziri: “¿Paitama pisiyakaa-wintan-taniriri atziri-payi pikinkithata-kairi?” ¹¹Yakanaki Jesús, ikantzi: “Isinitai-takimiro awiroka piyota-kotairo ipinkathari-wintantai Inkiti-satzi, iriima yokaiti ti isinitai-tanitiri irirori. ¹²Ikaratzi otzimi-motakiri, aritaki ontzimimo-pirotairi. Iriima kaari otzimi-motzi, imapiroi-tairi yaapithai-tajiri okaratzi tzimimo-witariri.^h ¹³Irootaki nosiyakaa-wintan-tarori okaratzi nokinkithatziri, aririka yaminawityaa yokaiti, airo iñaamaitaro. Ari inkimawityaaro, airo ikimathata-wakiro nokanta-witariri. ¹⁴Iriitaki ikinkithata-kotaki pairani Kamantan-tzinkarini Isafas, ikantaki:

^g 13.8,23 Tzimanaji okithoki shookapain-tsiri = okaratzi 100 okithoki, pasini okaratzi 60 okithoki, pasini okaratzi 30 okithoki ^h 13.12 Iroka okanta-kota kinkithata-kota-chari aka: Kapichiini-rika pinkimisanta-wakiro nokanta-kimiri, kapichiini piyotajiro. Irooma pinkimisanta-pirotawaki-rika, oshiki piyotawakiro, aikiro noyotakaa-pirota-nakityiimi.

Pinkima-jiiwityaa, airotzimaita pikimathatziro.
Paminaa-jiiwityaa, airotzimaita piñiuro.

¹⁵ Kisosiri ikanta yokaiti.

Atsikimpitya ikantajiitaka.

Mawityaaki-yitaki.

Irootaki airo yokichaa-tanta,

Airo ikimi,

Airo ikimatha-tantaro,

Tima airo ikimisantai, airo nowawisaakotajiri aajatzi.

¹⁶ Irooma awirokaiti pinkimo-siri-wintairo poki aajatzi piyimpita, tima

piñaayitajiro, pikimayitairo aajatzi. ¹⁷ Irootaki inintawitakari pairani

Kamantan-tzinkari-payi aajatzi kamiithasiriri-payi iñiuro okaratzi piñaakiri,
okaratzi pikimayitairi awirokaiti. Titzimaita inkimajiitiro. Omapiro.”

Ikinkithata-kotziro Jesús isiyakaa-wintziri pankiwai-rintzi

(Mr. 4.13-20; Lc. 8.11-15)

¹⁸ “Pinkimi nonkaman-timiro nosiyakaa-wintakiri pankiwai-rintzi.

¹⁹ Tzimatsi kimirori nokinkithata-kotziro ipinkathari-wintantai Pawa,

titzimaita inkimathatiro. Aritaki pokaki Kaari-pirori, iwashaanta-kaapaakiri

ikimisantawita. Iriitaki kimitakarori ookaikita-painchari awotsiki. ²⁰ Tzimatsi

nintawitarori ñaantsi, ikimisantzi sintsiini owakira ikimawakiro. Iriitaki

kimitakarori ookaikita-painchari omapi-poro-kitzi. ²¹ Ti iyotako-pirota-

tyiuro ñaantsi, ti inkisa-sityauro ikimaatsi-winta-nakaro ikimisantzi,

iwashaanta-nakiro. Isiyakaro pankirintsi sampisitain-tsiri kaari tzima-

pirota-tsini oparitha. ²² Tzimatsi kimirori ñaantsi, iro kantacha oshiki

iniwitaro yoimosirinkawaitya, ikinkithasirita-kotaro iwaararo, irootaki

ipyaakotan-takarori ñaantsi, ti inkimisanti. Ikimitakaro ookaikita-painchari

kitoochii-masiki, kaari kithota-tsini. ²³ Tzimatsi pasini kimirori ñaantsi,

ikimisanta-nakiro. Yiriipiro-winta-nakiro. Iriitaki osiyakarori pankirintsi

shookapain-tsiri okamiitha-pathatzi kipatsi, oshiki-pirotanaki okithoki, pasini

amataja oshikiniintzi, pasini kapichiini okithotanaki.”

Ikinkithata-kotziri Jesús pankitzirori kamiithakiri pankirintsi

²⁴ Yapiitakiro Jesús isiyakaa-wintziniri, ikantzi: “Iroka osiyari aajatzi

ipinkathari-wintantai Inkiti-satzi, osiyari atziri pankitzirori kamiithakiri

pankirintsi. ²⁵ Ikanta imaajiitzi tsitini-paiti aamaako-wintarori, pokaki

ikisaniintani yamaki towarisi, ipankitakiro itsipataakiro pankirintsi,

piyanaka.ⁱ ²⁶ Okanta oshookanaki pankirintsi, kithokitanaki. Ari okimitakari

aajatzi towarisi itsipatai-takirori pankirintsi. ²⁷ Ikanta iñaakiro impiratani,

ikamantakiri asitarori, ikantakiri: “Tira onkanti okithoti pankirintsi

ⁱ 13.25-30,36-39 pankirintsi = trigo

apankitakiri piwaniki, ¿paitama tsipataa-kirori towarisi?’²⁸ Ikantanaki asitarori iwani: ‘Iritaki pankita-kirori kisaniintanari.’ Ikantzi impiratani: ‘¿Pinintzima nojati nonthoka-yitajiro?’²⁹ Ikantzi asitarori: ‘Airo, kimitaka ari pinthoka-kotakiro pankirintsi.’³⁰ Ari onkakarati ontsipatyaaaro oshooki, irojatzí osampatan-takyaari pankirintsi. Aripaiti nonkantimi: Pichikiro towarisi, pintayiro. Pawiikitaíro pankirintsi, piwakoyitairo.’”

Isiyakaa-wintziro Jesús yaninita-tsiri okithoki
(*Mr. 4.30-32; Lc. 13.18-19*)

³¹ Ari yapiitakiro Jesús isiyakaa-wintziro ikinkithatziri, ikantzi: “Iroka ikanta ipinkathari-wintantai Inkiti-satzi, ikimitakari pankitzirori yaninikita-tsiri okithoki.”^j ³² Tima yanini okantawita okithoki, aririka oshookanaki, anaanakiro pasini iwankiri iwaniki, antaro ochiwotanaki, aritaki imawosi-yityaari tsimiri-payi.”

Isiyakaa-wintai-tziro siñakairori yatantaitari
(*Lc. 13.20-21*)

³³ Yapiitakiro isiyakaa-wintziro Jesús ikinkithata-kaantziri, ikantzi: “Iroka ikanta ipinkathari-wintantai Inkiti-satzi, isiya-kotaro kooya amiroka-pathatzirori yatantaitari. Aakotakiro pankirintsi-pani okaratzi mawa matzitaki, okonowakiro siñakairori, irojatzí osiñanta-kyaaari maaroni opatha.”

Okaratzi Ikinkithatakiri Jesús
(*Mr. 4.33-34*)

³⁴ Ari ikanta-piintatyaa Jesús ikinkithata-kairi atziri-payi okaratzi iyomitairiri. Airorika otzimi kinkitharintsi tikatsira iyomitairi. ³⁵ Ari omonkaratari ikantakiri pairani Kamantan-tzinkari ikinkithata-kotziri Pawa, ikantaki:

Nosiyakaa-winta-tyiiniri atziri-payi onkarati nonkinkithati-niriri.

Noyomitaajiri kaari iyowita pairani owakira owitsikan-takari kipatsi irojatzí iroñaaka.

Iyomitaan-tziro Jesús osiyakaa-wintari towarisi

³⁶ Ikanta iwithata-naari Jesús ikaratzi piyowinta-kariri, kyaapaaki pankotsiki. Ipiyowinta-paakari iyomitaani, ikantziri: “Piyomitainaro okaratzi pisiyakaa-wintakiri. ¿Paitama osiyakaa-wintari towarisi itsipatai-takirori pankirintsi ipankitai-tziro?”³⁷ Ari yakanaki Jesús, ikantzi: “Yoka Itomi Atziri iriitaki osiyariri pankita-kirori pankirintsi iwaniki. ³⁸ Irooma owaantsi irootaki osiyarori kipatsi asaikantari. Irooma pankirintsi osiyakaa-wintari

^j 13.31 yaninita-tsiri okithoki pankirintsi = mostaza

ikaratzi ipinkathari-wintairi Pawa. Irooma towarisi osiyakaa-wintari ikaratzi yasiyitari Kaari-pirori. ³⁹Iriima kisaniantan-tsiri pankita-kirori towarisi isiyakaa-wintari Kamaari. Irooma ikoyaitairo okithoki pankirintsi, osiyakaa-wintaro onthonkajyaa apaata kipatsi. Ikaratzi koyajirori okithoki pankirintsi isiyakaa-wintari Maninkariiti. ⁴⁰Piñaakiro tsika ikantai-takiro ithokai-takiro towarisi, yitanakiro itayitziro. Osiyakaa-wintaro tsika inkantai-tajiro apaata kipatsi aririka onthonkajyaa. ⁴¹Intyaan-kairi Imaninkariti Itomi Atziri, yapatotairi kaaripiro-yitatsiri, aajatzi kaaripiro-sirita-kairiri pasini, airo itsipataari ikaratzi ipinkathari-wintairi Inkiti-satzi. ⁴²Yookairi tsika opaamataki pomitaantsi. Ari irawaitajyaa, yatsikai-kiwaityaa. ⁴³Iriima kamiitha-siri-yitain-tsiri isaiki-motairi Asitariri tsika ipinkatha-ritzi, siparyaa inkantajyaa inkimita-jyaari ooryaatsiri. Kowirori inkimathatiro, inkimisanti.”

Ikinkithata-kotziri Jesús manachari kiriiki

⁴⁴Yapiitakiro Jesús, ikantzi: “Iroka ikanta ipinkathari-wintantai Inkiti-satzi, isiya-kotari kiriiki imanaitziri owaantsiki. Tzimatsi atziri ñaakiriri, ti onkanti yaanakiri, aajatzi imananjiri, tikatsi inkamanti. Antaro ikimo-siri-winta-nakiri kiriiki, jataki ipimantziro okaratzi tzimi-motziriri, yamanantakiro owaantsi.”

Ikinkithata-kotziro Jesús poriryaari pinapirota-chari

⁴⁵Ikantzi aajatzi Jesús: “Iroka ikanta aajatzi ipinkathari-wintantai Inkiti-satzi, ikimitari nintatsiri yamananti iriipirori poriryaari.^k ⁴⁶Iñaaki iriipirori poriryaari, inintaki yamanantiri. Piyaja inampiki, ipimanta-paakiro okaratzi tzimi-motziriri, yamanantakiri poriryaari.”

Ikinkithata-kotziro Jesús kithari

⁴⁷Ikantaki aajatzi Jesús: “Iroka ikanta aajatzi ipinkathari-wintantai Inkiti-satzi, isiyari kithata-tsiri. Yaaki oshiki kantasiwaita-chari sima. ⁴⁸Inosika-kotakiri othapyaaki, ikoyaakiri kamiithata-tsiri itiyitakiri kantziriki. Ikaratzi kaari kamiithata-tsini, yookayitakiri. ⁴⁹Aritaki onkanta-jyaari apaata aririka onthonkajyaa kipatsi. Impokaki Maninkariiti, iyosiitairi kamiithasiriri aajatzi kaari-piro-siriri. ⁵⁰Yookairi kaari-piro-siriri tsika opaamataki paamaripirori, ari irawaita-jyaari, yatsikai-kiwaitajyaa.”

Owakirari owaararontsi aajatzi paisatori

⁵¹Ari ikantzi Jesús: “¿Pikimathatakiro okaratzi nokantakiri?” Inkantajitzi iyomitaani: “Nokimathatakiro.” ⁵²Aikiro ikantana-kitzii Jesús: “Nosiyakaa-wintiri iriritaitari tzimatsiri iwaararo pinapirota-chari. Tima yaapiintzi paisatori iwaararo, yaapiintzi aajatzi owakirari. Ari

^k 13.45-46 poriryaari = perla

inkantyaari aajatzi yomitaantani-payi ipinkathari-wintairi Inkiti-satzi, iyomitaan-tairo okaratzi itarori iyomitaan-taitziro pairani, iyomitaan-tairo aajatzi owakirata-tsiri.”

Piyaja Jesús Kasiyakaawiniki

(Mr. 6.1-6; Lc. 4.16-30)

⁵³ Ikaratakiro Jesús isiyakaa-wintakiro okaratzi ikinkithata-kotakiri, awisanaki. ⁵⁴ Ariitaja inampiki. Iyomitaan-tapaji yapatota-piintaita. Okiryaantzi ikanta ikaratzi kimiriri, ikantajitzi: “¿Paitama kantakaa-kiriri yoka iyota-nitantari, itasonka-wintantaki aajatzi? ⁵⁵ ¿Kaarima itomi oshironkirori incha-kota? ¿Kaarima otomi María? ¿Kaarima iririntzi Jacobo, José, Simón, aajatzi Judas? ⁵⁶ ¿Kaarima atsipatari iritsiro-payi aka? ¿Tsikama yaakiroka okaratzi iyota-nitakari?” ⁵⁷ Tima oshiki ithainkai-takiri, ikisaniintai-tanakiri. Irootaki ikantan-tanakari Jesús: “Asi owiro ti impinkathataitiri Kamantan-tzinkari inampiki aajatzi iwankoki irirori. Irooma pasiniki nampitsi, oshiki impinkathataitiri.” ⁵⁸ Tima oshiki ithainka-matai-takiri Jesús inampiki, irootaki kaari imatantaro intasonka-wintanti.

Kamaki Juan Kiwaatan-taniri

(Mr. 6.14-29; Lc. 3.19-20; 9.7-9)

14 ¹ Ikanta pinkathari Herodes, ikima-kotakiri Jesús.^m ² Ikantakiri impiratani: “Yoka Jesús iriitakira Juan Kiwaatan-taniri. Iriitaki añaaitsi, irootaki otzimantari itasorinka.” ³ Tima iriitaki Herodes aakaantzi-takariri chapinki-paiti Juan, yoosota-kaantakiri, iminkyaa-kaantakiri, okantakaan-tziro Herodías iinanta-witari Felipe, iririntzi irirori. ⁴ Tima iyomitaa-witana-tyaari pairani Juan yoka Herodes, ikantawitari: “Ti onkamiithati payitiri iina pirintzi.” ⁵ Ari inintawitaka Herodes iwa-kaantiri, iro kantacha oshiki itharowakaakari atziri-payi, tima iyojiitzi atziri-payi Kamantan-tzinkari inatzii Juan. ⁶ Okanta apaata, irootaki kitaitiri yoimosirinka-witaro itzimantari Herodes. Ipiyojiitaka ishininka, yoimosirinka-jiita. Ari opokapaaki osinto Herodías, owisiryaa-paaka. Oshiki okamiithatzi-motakiri Herodes. ⁷ Ikantanakiro: “Tzimatsi-rika pinkampitinari, aritaki nompakimiro. Omapiro, iyotzi Pawa airo namatawitzimi.” ⁸ Tima oyomitaakiro iniro tsika onkanti. Irootaki okantan-takariri: “Nonintziro pimpinaro iito Juan Kiwaatan-taniri, piwakinaro matzitaki.” ⁹ Ari iwasirita-nakari Herodes, ti inintawityaa. Iro kantacha, tima ikimajiitakiri inkaaranki ishininka ikantakirori, ikantanakiri impiratani-payi: “Pamakiniro onintakiri mainaro.” ¹⁰ Iwisai-takiri Juan anta tsika yasitakoi-takiri. ¹¹ Yamakoi-

¹ 13.55 Jacobo = Santiago ^m 14.1 pinkathari = tetrarca

takiro iito matzitaki, ipaitakiro mainaro, aanakiniro iniro. ¹²Ikanta ipokajiita-paaki iyomitaani Juan, ikitatairi. Jaitijiitanaki isaiki Jesús, ikamantakiri.

Iwakaari Jesús 5000 atziri
(*Mr. 6.30-44; Lc. 9.10-17; Jn. 6.1-14*)

¹³Ikanta ikima-kotakiri Jesús iwamaitakiri Juan, titanaka pitotsiki, ijati yositaa-waityaa. Iro kantacha ikimajiitaki atziri-payi tsika ijati, iyaatzisita-nakiri ikinajiitanaki awotsiki. ¹⁴Iro yaata-kota-paaki-tzii Jesús, iñaapaa-tziiri oshiki oyaawinta-kariri. Itako-sirita-paakari, yisitakotaaki oshiki mantsiyari. ¹⁵Okanta otsitiniityaanaki, ipokapaaki iyomitaani, ikantziri: “¡Yomitaanari! Asaikatziiira otzisi-masiki, aritaki tsitiniityaaki. Pinkaratiro pikinkithatzi, ijataita atziri-payi nampitsiki yamananti iyaari.” ¹⁶Ari yakanaki Jesús, ikantziri: “¿Paitama yatsipitan-tyaarori ijayitaji? Pimpiri awiroka iyaari.” ¹⁷Ikantzi iyomitaani: “Tikatsi nopiriri naaka apatziro itzimi apiti sima aajatzi okaratzi 5 yatantari.”ⁿ ¹⁸Ikantzi Jesús: “Pamakinari.” ¹⁹Ipoña ikantakiri maaroni atziri-payi piisaikajiiti katarosi-masiki. Yaakiri sima aajatzi yatantari, aminanaki inkitiki, ipaasoonki-wintakiro. Ipitoryaakiro, ipayitakiri iyomitaani, iwawisaa-kiniri irirori atziri-payi piyotain-chari. ²⁰Tima maaroni iwajiitaka, kimaniinta-jiitaka. Iyoyajiro okaratzi tzimaraanta-naintsiri, itiyitajiro okaratzi 12 kantziri jaikitaa-tyari. ²¹Kimitaka ikaratzi 5000 sirampari-payi owainchari, titzimaita iyoitiro tsika-rika okaratzi kooya-payi aajatzi intsi-payi owainchari.

Yaniitantaro Jesús inkaari
(*Mr. 6.45-52; Jn. 6.15-21*)

²²Ipoña ikantanajiri Jesús iyomitaani: “Pitajyaaro pimontyaaji intatzikiro.” Iwithayita-waari ikaratzi piyowinta-kariri, ikantawajiri: “Kantatsi pijayitai iroñaaka.” ²³Ikanta ithonkakiri iwithata-waari atziri-payi, tonkaanaki Jesús otzisiki yamani. Ari isaikakiri irirori tonkaariki yamani iroatzi otsitinitan-tanakari. ²⁴Owiraa-kota-jiitaka iyomitaani-payi niyankyaani inkaari, antaro okantaka osinkyaatani inkaari, tima imonthaa-kityii-yaaro tampyaa. ²⁵Okanta okitaititzi-mataki, ipokasitajiri Jesús iyomitaani-payi yaniitan-taaro inkaari. ²⁶Ikanta iñaawajiri iyomitaani yaniitan-taaro inkaari, ti iyotawajiri, itharowan-tawaari, ikaimajiitanaki, ikantzi: “¡Koraakitaki siritsiwí!” ²⁷Iro kantacha, iñaanata-pajiri Jesús iyomitaani-payi, ikantziri: “Naaka pokaatsi, tonta-siri pinkantyya airo pitharowan-tawaitana.” ²⁸Ari yakanaki Pedro, ikantziri: “Nowinkatharítí, awiroka-rika, pinkanta-kaiyaaro naniitan-tyaaro naaka

ⁿ 14.17-19 yatantari = pan

inkaari nomonthaa-waami.”²⁹ Ikantzi Jesús: “Pimpokanaki.” Ayiitanaki Pedro, yaniitan-tanakaro inkaariki jataki isaikaki Jesús.³⁰ Iro kantacha, ikinkithasirita-nakiro Pedro antaro-payi otamakaani inkaari, itharowan-tanakaro, tsitsiyanski. Ari ikaimanaki, ikantzi: “Pinkathari, paawajina.”³¹ Yakota-sita-nakiri Jesús, yairika-wajiri. Ikantziri: “Kapichiini pawintaana. ¿Paitama pikiso-siriantari?”³² Ikanta itijiitapaja pitotsiki, awisai-nkatanaki tampyaa.³³ Tima antaro ipinkathata-nakiri ikaratzi titainchari pitotsiki, ikantajiitziri: “Omapiroatyaa awiroka Itomi Pawa.”

Yisita-kota-kaantaki Jesús Piyompijaari-ki

(Mr. 6.53-56)

³⁴ Arijiitaka intatzikiro, osaiki nampitsi ipaitai-tziri Piyompi-jaari.
³⁵ Tima iyotawakiri atziri-payi ikaratzi nampitarori anta iriitaki Jesús, ikamantakiri maaroni atziri saikatsiri anta, yamayita-paakiniri ikaratzi mantsiya-yitatsiri.³⁶ Ikantai-takiri Jesús: “Pisinitiri mantsiyari-payi yantawakiro kapichiini opatzi-kaaki pithaari.” Tima inkarati antzita-kiriri iithaari Jesús, isitako-yitaji.

Owaaripro-siritziriri atziri

(Mr. 7.1-23)

15 ¹ Ikanta Nasitantaniri-payi aajatzi Yomitaan-taniri-payi poñaayitain-chari Aapatyaawiniki, isampita-nakiri Jesús, ikantziri: ² “¿Paitama kaari ikantantaro piyomitaani-payi okaratzi amiyitari arokaiti iyomitaairi awaisatzitini? Tima ti inkiwaa-kotyaa aririka iwajiityaa.” ³ Yakanakiri Jesús, ikantziri: “¿Paitama pipiyathatanarori awiroka Ikantakaantziri Pawa, apatziro paako-wintaro okaratzi iyomitaajairi pairani awaisatzitini? ⁴ Iroka ikantzi Pawa:

Pimpinkathatairi piri aajatzi piniro.

Ikantaki aajatzi:

Inkarati mishatirini iriri aajatzi iriniro, ontzimatyii iwamaitiri.

⁵ Iro kantacha, pikanta-piinta-jiitzi awiroka: ‘Kamiithatsi ankantiri asitairi: “¡Apaá! Nasitakaakari Pawa maaroni noiriikiti, airo okanta nonisironkatyaami.”’ ⁶ Piyomita-sitakari okaratzi yamitaitari pairani, ti piyomitaantiro inintziri Pawa. Irootaki kaari inisironkatan-taari ashininka-payi iriri. Piñaakiro. ⁷ Tima owapyiimotan-taniri pinajiitzi. Awiroka ikinkithata-kotaki pairani Isaiás, ikantaki:

⁸ Ipinkatha-waanti-tasitana atziri-payi,

Titzimaita isirityaana kamiitha, intaina-siri iwana.

⁹ Aminaa-sita ityiirowayita ipinkathatana,

Iyomitaanta-sitakaro yamiyitari irirori.”

¹⁰ Ikaimakiri Jesús maaroni piyowinta-kariri, ikantziri: “Piwakimpita-yityaa, pikimathatan-tyaanari: ¹¹ Tima inkarati awayitari ti okaaripro-siritanti,

irooma okaratzi añawai-yitziri, irootaki kaaripirosiritantatsiri.”¹² Ikanta iyomitaani-payi Jesús ipoka-sita-paakiri okaakiini, ikantapaakiri: “Tira onimotiri Nasitantaniri-payi ikimakimi pikantaki.”¹³ Ikantanaki Jesús: “Aritaki inthokairo Asitanari Inkiti-satzi maaroni pankirintsi kaari ipankitzi irirori.”¹⁴ Pamina-sityaari. Tima inkimitatyaari aparoni mawityaakiri akathata-wakaa-chari. Aririka yakathata-wakaiyaa mawityaakiri, ti iyoti tsika inkini, tima apitiroiti intijiityaa omoro-nakiki.”¹⁵ Ikantzi Pedro: “Piyomitainaro okaratzi pisiyaka-wintakiri.”¹⁶ Ikantzi Jesús: “¿Pimatzi-takama awiroka-payi ti ontzimi-motimi piyotani?”¹⁷ ¿Tima piyoti okaratzi awapiintari okini ashiitoki, irojatzi ositowan-tajyaari?”¹⁸ Iro kantacha aririka añawai-yitiro kaari-pirori akinkithasiritari, irootaki kaaripirosiritantatsiri.¹⁹ Tima asiriki akinkithasiri-yitaro kaari-pirori, owan-taantsi, mayimpitaantsi, kaaripirori ñathatantachari, kositaantsi, thaiya-kotaantsi, kisimataantsi.²⁰ Irootaki kaaripirosiritantatsiri iroka-payi. Irooma airorika akiwaa-kota aririka ayaa, ti okaaripiro-siritanti iroori.”

Awintaanka Owintini-sato

(Mr. 7.24-30)

²¹ Ikanta yawisanaki Jesús, jataki anta Mapiniki aajatzi Simaaki.
²² Ari osiya-sita-wakari Owintini-sato nampitarori anta, okaimapaa-kitzii iroori, okantziri: “¡Pinkatharí, Ikasiya-kaitani pinkatharini David. Nonintzi pinisironkatyaana! Tima mapirota nosinto okimaatsi-waita yaakiro piyari.”²³ Titzimaita yakiro Jesús. Ari ipokapaaki iyomitaani, ikantapaakiri: “Pintyaan-tairo, oshiki oñaasirinkai okaima-kaimatzi oyaata-kayira.”²⁴ Ari yakanakiro Jesús, ikantzi: “Apatziro ityaantaitakina nonisironkatajiri noshininka Israel-iiti osiyakariri ipiraitari ipyaawai-yitaka.”²⁵ Ari otyirowa-sita-nakari Jesús iroka kooya, okantanakiri: “¡Pinkatharí, pinisironkatyaana!”²⁶ Ari ikantzi Jesús: “Tima ti aapithatiri iwariti intsiti apiri otsitzi iyaaro.”²⁷ Akanakiri iroori, okantziri: “Omapiro pikantaki Pinkatharí. Iro kantacha, iwapiintaro otsitzi okaratzi iwaryiiri otapinaki piratariri.”²⁸ Aikiro ikantana-kitziro Jesús: “¡Kooyá, omapiro pawintaakana! Irootaki nomatan-tyaarori pikowa-kota-kinari.” Apatha-kiro isita-kotanaji isinto.

Yisita-kota-kaaji Jesús oshiki atziri

²⁹ Ikanta yawisanaki Jesús, ikinanaki inkaari-thapyaaki saikatsiri Tapowiniki. Ipoña itonkaanaki otzisiki, ari isaikapaakiri anta.³⁰ Ari

---

◦ 15.24 ipiraitari = oisha = oveja   P 15.26 Iro yamijiitari pairani Judá-iti isiyakaa-wintantzi. Iriitaki otsitzi siyaarinimi pasini-satziiti kaari ishininkatyaana. Irootaki imatakiriri pairani Jesús, tima isiyakaa-wintakiro kooya irootaki siyaarinimi otsitzi, tima kaari ishininka. Iriima ishininka-payi Judá-iti, iriitaki siyaarinimi iintsii.

ijatakiri oshiki atziri, yamayitaki kantawai-yitachari imantsiyariti: kisoporiwaita-tsiri, mawityaakiri, kisowaantiri, pisaponthokiri, maaroni. Ipiyota-kiniri ikatziyaka Jesús, tima inthonkiri yisita-kota-kaayitairi. ³¹ Okiryaaantzi ikantawintai-takari Jesús iñaawaita-kaajirira kisowaantiri, isitako-yitaji pisaponthokiri, yaniita-kaayitairi kisoporokiri aajatzi kisoporiwaita-tsiri, yaminakaa-yitairi mawityaakiri. Ikantajiitzi atziri: “Omapiro ikamiithataki Iwawani Israel.”

Iwakaari Jesús 4000 atziri

(Mr. 8.1-10)

³² Yapatotakiri Jesús iyomitaani, ikantakiri: “Oshiki nonisironkatakari atziri-payi, tima okaratzi mawa kitaitiri isaikajiitaki ikimisantana, tikatsi iwajyaa. Ti noninti ijata-sitajyaa airo iwanaja, ayiri = kari itashi awotsiki.” ³³ Ikantajiitzi iyomitaani: “¿Tsikama ayika yatantaitari awakaiyaariri aka otzisi-masiki? Oshiki ikarajiitzi.” ³⁴ Ari isampitzi Jesús iyomitaani, ikantziri: “¿Tsikama okaratzi yatantaitari tzimatsiri?” Ikantzi iyomitaani: “Tzimatsi okaratzi 7, tzimatsi aajatzi kapichiini simaa-niki.”^q ³⁵ Ipoña ikantakiri ikaratzi piyotain-chari isaikajiiti osaawiki. ³⁶ Yaakiro 7 yatantaitari aajatzi simaa-niki, ipaasonki-wintakiro. Ipitoryaa-yitakiro, ipayitakiri iyomitaani, iwawisaa-kiniri piyotain-chari atziri. ³⁷ Owaajiitaka maaroni, kimajiitaka. Yawiitajiro tzimaraanta-paintsiri, ijaikitaji okaratzi 7 kantziri. ³⁸ Ikaratzi 4000 sirampari owainchari. Ti iyotaitiro tsika okaratzi kooya-payi aajatzi intsi-payi owainchari. ³⁹ Ikanta iwithata-waari Jesús ikaratzi owainchari, titanaja pitotsiki, montyaanaka Pankothanthaariki.

Ikowakoi-tziri Jesús intasonka-wintanti

(Mr. 8.11-13; Lc. 12.54-56)

16 ¹ Ikanta Nasitantaniri-payi aajatzi Tampatzika-wiri-payi, inintajiitaki inkompita-kaiyaarimi Jesús. Ikantakiri: “Intsityaa pintasonka-wintanti noyotan-tyaari omapiro ityaantakimi Pawa aka.” ² Yakanakiri Jesús ikantzi: “Aririka piñiuro onkirainkazitzi tsitinii-tiini, pikanta-piinta-jiiti: ‘Oryaa-manaatyii onkitaitita-manaji.’” ³ Irooma piñiuro-rika kapichikitaiti onkityonkaityii minkori inkitiki, pikantzi: ‘Omparyatyii inkani.’ Tima piyotako-wityaaro inkiti, piyotako-witaro aririka omparyii inkani. Titzimaita piyoyitiro okaratzi piñaayi-witakari iroñaaka aka. ⁴ Ti pinkamiitha-siri-jiiti awiroka, oshiki pithainkakiri Pawa, pininta-sijiita piñiina nontasonka-wintanti, airotzimaita noñaakimiro. Apatziro piñiuro siyaaroni awishi-mota-kiriri pairani Kamantan-tzinkari Jonás.” Yapakaakiro Jesús ikantayitakiri, awisanaki.

^q 15.34,36 yatantaitari = pan

Siñakairori yatantari Nasitantaniri

(Mr. 8.14-21)

⁵Ikanta yariijitaka iyomitaani Jesús intatzikiro, ti yaanaki yatantaitari, imaisanta-nakiro.^r ⁶Ikantzi Jesús: “Paamaiyaaro siñakairori yatantari Nasitantaniri aajatzi irasi Tampatzika-wiri.” ⁷Ikanta-wakaa-jiita iyomitaani: “¿Paitama ikantan-tairi Jesús? ¿Irooma ikantan-tairi tira amaki yatantaitari?” ⁸Yotaki Jesús ikanta-wakaari iyomitaani, ikantziri: “Tikira pisiri-piro-tyana awiroka-payi, irootaki pikinkithasiri-waitantari, pikanta-jiitzi: ‘Tira amaki yatantaitari.’” ⁹¿Tikirama pikimatha-jiitziro? Chapinki otzimawita yatantaitari okaratzi 5, iro kantacha nowakaaka ikaratzi 5000 atziri. Pikoyaajiro tzimaraanta-paintsiri. ¿Tsikama okaratzika kantziri pijaikitajiri? ¹⁰Aajatzi nokimitaakiro karatatsiri 7 yatantaitari, nowakaaka ikaratzi 4000 atziri. ¿Tsikama okaratzika kantziri pijaikitajiri? ¹¹¿Paitama kaari pikimathatantaro awiroka-payi? Tira nonkinkithata-kotiro iwaitari yatantaitari. Nokanta-tziimi: ‘Paamaiyaaro siñakairori yatantatari Nasitantaniri aajatzi irasi Tampatzika-wiri.’” ¹²Ari iyotanaki iyomitaani, tira inkinkithata-kotiro Jesús siñakairori yatantaitari, isiyakaa-winta-tziiro okaratzi iyomitaan-tayitziri Nasitantaniri aajatzi Tampatzika-wini.

Iyotaki Pedro: Saipatzii-totaari inatzii Jesús

(Mr. 8.27-30; Lc. 9.18-21)

¹³Ikanta yariitaka Jesús Cesarea-ki, inampitsitiki Filipino. Ari isampitakiri iyomitaani, ikantziri: “¿Paitama ikinkithasirita-koitariri Itomi Atziri?” ¹⁴Akaajiitanaki iyomitaani, ikantzi: “Tzimatsi atziri kantatsiri, ‘Juan Kiwaatan-taniri pinatzii.’ Ikantzi pasini, ‘iriitaki koñaataatsi Elías.’ Ikantzi pasini ‘iriitaki Jeremías.’ Tzimatsi kantayitatsiri aajatzi, pasini Kamantan-tzinkari pinatzii.” ¹⁵Ikantzi Jesús: “¿Tsikama pikanta-jiitzi awiroka?” ¹⁶Ari yakanaki Simón Pedro, ikantziri: “Awiroka Saipatzii-totaari Itomi Pawa Añaanita-tsiri.” ¹⁷Ikantzi Jesús: “Kimosiri-wintaari pinatyii Simón itomi Jonás, kaari atziri oyota-kayimiro, iriitaki Asitanari Inkite-satzi oyotakaa-kimirori. ¹⁸Nompaitajimi Kisopathari, tima pisiyakaro awiroka okiso-pathatzi kipatsi, aritaki nowitsikairori nowanko. Inkarati kimisanta-tsini apaata, iriitaki siyayita-jyaaroni pankotsi. Airo imataitziri yitsinampairi impyaakaasitai-tyaari sarinka-winiki.” ¹⁹Pisiyaari aamaako-wintarori asitakoro pankotsi, kantatsi yasitaryi, yasitiro, yantsiriitiro sintsiini. Irootakira pankotsi siyakaa-winta-chari impinkathari-wintantai Inkite-satzi. Tima

^r 16.5-12 yatantaitari = pan   ^s 16.18 Kisopathari = ikantai-tziri iñaaniki irirori-payi ‘Petros’, irootaki osiyarori iñaaniki wirakocha ikantaitzi ‘Pedro’

inkarati pisinitairi awiroka aka kipatsiki, iriitaki isinitaiti inkitiki. Iriima kaari pisiniyitaji awiroka aka kipatsiki, airo isinitai-tziri aajatzi anta inkitiki.” ²⁰ Aikiro ikantana-kitziiri Jesús maaroni iyomitaani: “Apaata pikamantantzi, pinkanti: ‘Iriitaki Saipatzii-totaari yoka Jesús.’”

Ikamanta-kota Jesús inkami

(Mr. 8.31–9.1; Lc. 9.22-27)

²¹ Ari yitanakaro Jesús ikamantziri iyomitaani-payi, ikantziri: “Oninta-pirotatyaa ajati Aapatyaawiniki, tima antaro inkimaatsita-kaiyaana antari-kona-payi, ijiwa-piroriti Ompira-tasorintsitaari, aajatzi ijiwari Yomitaan-taniri-payi, aritaki iwa-kaantinari. Iro awisawitakyaa mawa kitaitiri añajana.” ²² Ikanta Pedro, yaanakiri Jesús intyaatsikaini, ikantakiri: “Pinkatharí, ti onimo-tina pikantziri, ti noninti awishimotimi pikantakiri.” ²³ Ari ipithoka-pithata-nakari Jesús yoka Pedro, ikantanakiri: “Pijati Kamaarí. Ti pisirityaaro awiroka inintakaanari Pawa, apatziro pisiritaro ininta-piintziri atziri-payi.”

²⁴ Ikantanakiri Jesús pasini-payi iyomitaani: “Tzimatsi-rika nintatsiri intsipatyaa, iwashaantajiro inintasi-yitari yantiro, onkanta-wityaa ipaikakoi-tirimi, intsipatyaa. ²⁵ Tima inkarati itakowaita-chari yantayitziro inintayitziro irirori, aritaki impyaa-sitajyaa. Iriima ikaratzi atsiwintarori yantanajiro nonintziri naaka irootaki ikamawintan-tanari, aritaki yawisako-siritai. ²⁶ Aminaasi-waita otzimi-motantzi owaararontsi aka kipatsiki, aritaki ompyaakaa-sita-jyaari. ¿Kantsima impinakowintaityaa airo ipyaasi-waitan-taita? ²⁷ Aririka impiyi apaata yoka Itomi Atziri yamajiro iwaniinkaro Asitariri, intsipata-jyaari Maninkariiti, iriitaki pinatapa-jironi okaratzi yantaitakiri. ²⁸ Omapirotatyaa, tzimatsi pikaratziri aka, tikira pinkamiita aritaki piñaakiri Itomi Atziri tsika inkantyyaa impinkathari-wintanti.”

Isiparyii-motziri Jesús iyomitaani

(Mr. 9.2-13; Lc. 9.28-36)

17 ¹ Okanta awisaki 6 kitaitiri, yaanajiri Jesús Pedro, Jacobo, Juan iririntzi Jacobo. Tonkaanaki otzisiki. ² Ari isiparyaa-porotzi-motakiri iyomitaani, isiyanakari ooryaatsiri, omatzitanaka iithaari kitamaarokini okantanaka. ³ Iñaatziiri Moisés itsipatakari Elías ikinkithawaita-kairi Jesús. ⁴ Ari ikaimanaki Pedro, ikantzi: “¡Pinkatharí! Omapiro okamiithatzi pamakina aka. Kamiitha nowitsikimi mawa panko-shitantsi: Aparoni pasityaa awiroka, aparoni yasityaa Moisés, yasityaa aparoni Elías.” ⁵ Iñaawai-minthaitzi, anaapaakiri oorinta-chari minkori. Ikimatzi iñaawaitai-tanaki minkoriki, ikantaitzi: “Notomi inatzii yoka nitakokitari, oshiki nokimo-siri-wintakiri. Pinkimisantairi.” ⁶ Ikanta ikimajiitaki ikantai-takiri, oiyojiitanaka osaawiki, antaro itharowanaki. ⁷ Ari

ipokapaaki Jesús, itzinka-paakiri iyomitaani-payi, ikantziri: “Pinkatziyi, airo pitharowa-jiitzi.” ⁸Ari yaminawita-naari, tikatsi iñaanaji, apaniro ikatziyaka Jesús.

⁹Ikanta yoirinka-jiitaja, ikantakiri Jesús iyomitaani: “Airo pikamantantziro piñaakiri irojatzi apaata aririka yañaaji yoka Itomi Atziri inkamawitakyaa-rika.” ¹⁰Isampita-nakiri iyomitaani, ikantziri: “¡Yomitaanari! ¿Paitama ikanta-kotziiri Yomitaan-taniri-payi, ikantzi: ‘Aririka impoki-mataki Saipatzii-totaari, iriitaki jiwatapain-tsini Elías impoki?’” ¹¹Yakanaki Jesús, ikantzi: “Omapiro ikantziri, iriitakii jiwatapain-tsini Elías impoki, itampatzika-siritan-tapaaki. ¹²Pinkimi nonkanti naaka: Ariiuitaka Elías, tikatsi yotawakirini, oshiki iwasankitai-takiri. Ari inkantai-tiriri Itomi Atziri, oshiki iwasankitaitiri irirori.” ¹³Ari iyojiitanaki iyomitaani iriitaki Juan Kiwaatan-taniri ikinkithata-kotziiri.

Yisita-kota-kairi Jesús mainari yaakiri piyari

(Mr. 9.14-29; Lc. 9.37-43)

¹⁴Ikanta yariijiitapaja ipiyojiita atziri. Pokapaaki aparoni atziri iñiiri Jesús. Ityirowa-sita-paakari, ikantapaakiri: ¹⁵“¡Pinkathari! Pinisironkata-jyaanari notomi, oshiki ikamana-waitzi, antaro ikimaatsi-waitaka, itaawaita-piintaka, ipiinka-waitzi nijaaki. ¹⁶Namawita-kaniri piyomitaani yaawinta-jinari. Titzimaita ikantiri.” ¹⁷Ari yakanaki Jesús, ikantanaki: “Ti pinkimisanta-jiiti awiroka, pikinasi-waitaka. ¿Tsika-paitima piyoti? Pamakiri aka pitomi.” ¹⁸Ikanta ikisawakiri Jesús piyari, iwashaanta-najiri mainari. Isita-kotanaji. ¹⁹Ikanta iyomitaani-payi Jesús yaanakiri intyaatsikaini, isampitakiri, ikantziri: “¡Yomitaanari! ¿Paitama kaari nomatantari naaka nomatiri noitsinampairi piyari?” ²⁰Ikantzi Jesús: “Tima tikira pawintyaarita kamiitha Pawa, irootaki kaari paawyaantari. Pinkimi nonkanti: Onkanta-wityaa kapichiini pawintyaari Pawa, aritaki pisirinkakiro otzisi, pinkantiro: ‘Pisirinki.’ Aritaki osirinkanaki. Tima tikatsi kompitzi-motyaamini aririka pinkimisanta-piroti. Omapiro.^t ²¹Iro kantacha, aririka pininti pisita-kota-kairi kimitariri yoka mainari, ontzimatyii pamani iro-piroini, pintziwintyaari.”^u

Yapiitajiro Jesús ikamanta-kota inkami

(Mr. 9.30-32; Lc. 9.43-45)

²²Ikanta yariijiitaka Jesús anta Tapowiniki, yapiitakiri ikantziri iyomitaani: “Impimantai-tatyiiri ²³Ari iwaitiri. Iro awisawitakyaa mawa kitaitiri, aritaki yañaaji.” Antaro iwasiritanaka iyomitaani-payi ikimakiri ikantaki.

^t 17.20 kapichiini = yaninita-tsiri osiyaro okithoki “mostaza” ^u 17.21 Paminiro Tsika Ikantai-tziro Ñaantsi-payi okanta-kota ‘onasiyita ñaantsi-payi’.

Ipinaitziro yasita-kayi-tarori Tasorintsi-panko

²⁴Ikanta yariitaka Jesús nampitsiki Capernaum, ari ipokaki sintsiwintanta-tsiri impaitiri kiriiki yasita-kayi-tarori tasorintsi-panko, isampita-paakiri Pedro, ikantziri: “¿Ipinata-piintziro yomitaimiri ikasiya-kaitarori Tasorintsi-panko?” ²⁵Ikantanaki Pedro: “Ipinata-piintziro.” Ikanta ipiyaaro tsika isaikajiitzi, iriitaki tharo-wakota-waincha Jesús isampita-wajiri Pedro, ikantziri: “¿Paitama pikinkithasiritari Simón? ¿Paitama isintsiwintziri pinkathari-payi impinatiri kiriiki? ¿Iriima isintsiwintziri ishininka-piro-payi irirori? ¿Iriima isintsiwintzi pasini-satziiti ariitziinkari-payi?” ²⁶Ari yakanaki Pedro, ikantzi: “Iriitaki isintsiwin-tziri ariitziinkari-payi.” Ikantzi Jesús: “Ari okanta. Tima ti onkowa-pirotayaa impinatiro ishininkatari irirori. ²⁷Iro kantacha, ti noninti inkisawaityaa sintsiwintanta-tsiri impaitiri kiriiki. Pijati inkaariki pinkachaati. Aririka pinosikaki, pamina-waantitiri, aritaki piñaajiri kiriiki. Paanakiniri sintsiwintanta-tsiri impaitiri kiriiki. Iriitaki pimpina-wintyaari awiroka aajatzi naari.”

Tsika itzimi iriipirota-tsiri

(Mr. 9.33-37; Lc. 9.46-48)

18 ¹Ikanta iyomitaani-payi Jesús ipiyowinta-paakari, ari isampitakiri, ikantziri: “¿Yomitaanari! Aririka impinkathari-wintantai Inkiti-satzi. ¿Itzimikama iriiprotatsi intsiapatyaa impinkathariti?” ²Ari ikaimaki Jesús aparoni iintsi, ikatziyakiri tsika isaikajiitaki irirori, ³ikantziri: “Airorika piwashaantiro tsika pikanta pairani, airorika pikimitaari tsika ikanta yoka iintsi, airo ipinkathari-wintaimi Inkiti-satzi. Omapirotatyaa. ⁴Tima inkarati tsinampa-sirita-tsini inkimita-jyaari yoka iintsi, iriitaki iriipirota-tsini tsika ipinkatha-ritai Inkiti-satzi. ⁵Ikaratzi aakamiithatairiri osiyakariri iintsi yawintaajana, naaka yaakamiithataki.”

Aririka antakaantiro kaari-pirori

(Mr. 9.42-48; Lc. 17.1-2)

⁶“Tzimatsi-rika antakairini kaari-pirori osiyakariri iintsi yawintaajana, onkamintha inthatai-tiniri mapi ikintsiki, iwiinkai-takiri osaankanaatzi inkaari.

⁷Omapirotatyaa onkowiinkati kipatsiki. Ari intzimaki antakaan-tayitironi kaari-pirori. Inkanta-machiitiri antakaan-tironi kaari-pirori. ⁸Iroorika pako, piitzi pikaariprotanta, piwashaantiro, pinkimita-kaantiro pinthatzinkairomi, tima irootaki kamiithatatsi pawisakoritaji, ti ampantyaaro otzimawita apiti pako, apiti piitzi, ompona onkanta-kaantaimi apaata pasi piwanta-jyaarori pintaajyaa. ⁹Iroorika poki

v 18.5,20 Paminiro ‘Tsika Ikantai-tziro Ñaantsi-payi’ okanta-kota ‘Wairontsi’.

pikaariprotanta, piwashaantiro, pinkimita-kaantiro pisorya-kita-jyaami, tima irootaki kamiithatatsi pawisako-pityaakitai, ti onkanti otzimawita apiti poki, ompoña onkanta-kaantaimi apaata yookaitaimi opaamataki sarinka-wini.”

Isiyakaa-wintai-tziri pyaawita-chari ipiraitari

(Lc. 15.3-7)

¹⁰“Paamaiyaa pimaninta-waitziri = kari osiyayita-kariri iintsi. Tima yaamaa-kowintani inatzii Maninkari itsipata-piintari Asitanari Inkitsatzi. ¹¹Tima irootaki ipokantari Itomi Atziri iwawisaa-koyitairi ikaratzi pyaawitain-chari.” ¹²Pinkimi nosiyakaa-wintimiro. Tzimatsi piratachari ikaratzi 100 ipiraitari. Ikanta ipyaaraantaka aparoni, ikaratanaji 99 ipira. Yookanakiri 99 ipira otzisi-masiki, jataki yamina-minatairi pyainchari.^x ¹³Ikanta ñaajiri, antaro ikimo-siritaji yaajirira pyaawitain-chari, tima anaanakiro ikimo-siri-wintziri pasini 99 ipira kaari pyaachani. ¹⁴Ari ikantari aajatzi Asitairi Inkitsatzi, ti ininti impyaa aparoni osiyakariri yoka iintsi.”

Tsika ikantaita yaripirota-wakaita

¹⁵“Aririka inkaariprotzi-motimi kimisantzinkari, pijata-sitiri isaiki apaniroini, ari pinkinkitha-waita-kairi, iyotantyaari opaita ikaariprotakari. Aririka inkimimi piyomitaa-najiriri, pinkimita-kaantairi pirintzi okaakiini inatyimi.” ¹⁶Irooma airorika ikimimi piyomitaa-witanariri, paanaki pasini kimisantzinkari, airorika apiti, iriitaki pintsipatyari piyomitaa-najiri. Tima ontzimatyii inkarati apiti, airorika mawa iriitaki akakotimini piyomitaa-najiri.

¹⁷Airorika ikimimi piyomitaa-witanari, pinkamantiri maaroni kimisantzinkari. Aikiro-rika ijatakaa-tyiuro, pinkimita-kaantiri pasini-satzi atziri kaari pishininkatyaa, tima isiyakari sintsiwintanta-tsiri impaitiri kiriiki. ¹⁸Tima inkarati pisinitairi awiroka aka kipatsiki, iriitaki isinitaiti inkitiki. Iriima kaari pisiniyatiji awiroka aka kipatsiki, airo isinitai-tziri aajatzi anta inkitiki. Omapirotatyaa. ¹⁹Napiitiro nonkantimi: Aririka pinkarati apiti paapatyaa-kota-wakai-yaaro pikinkithasiritari pikamitantiri, impoña pikamitiri Asitanari Inkitsatzi, aritaki imatakaa-kimiro irirori. ²⁰Tsika-rika yapatota apiti, tirika mawa atziri ipinkathataana naaka, aritaki nosaikitari naaka anta notsipatari.”

²¹Ikanta Pedro isampita-nakiri Jesús, ikantziri: “¿Pinkathari! Aririka iwaariprotina nokaratzi nokimisanta-jiiitzi, ¿tsikama onkarati nompyaakotiri naripirotan-tajyaariri? ¿Apatziroma onkarati 7?”^z ²²Ari

^w 18.11 Onasiyita ñaantsi-payi   ^x 18.12 ipiraitari = oisha = oveja

^y 18.15 kimisantzinkari = pirintzi   ^z 18.21 nokaratzi nokimisanta-jiiitzi = nrintzi

yakanaki Jesús, ikantanakiri: “Tira apatziro pimpyaakotiri onkarati 7, tima oshiki papiitiri pimpyaakotairi.”^a

Ikinkithata-koitziri apiti iriiwita-tsiri

²³“Iroka ikanta ipinkathari-wintantai Inkiti-satzi, tima isiya-kotyaari pinkathari ikowa-kotziri inspiratani impinatairi iriiwitziri. ²⁴Ikanta yitanakaro pinkathari ikowa-kotziri iriiwitziriri, yamaita-paakiri iriiwi-pirota-tsiri.^b ²⁵Tima tikatsi yayi impinawinta-jyaari. Ikantanaki pinkathari: ‘Paanakiri yoka atziri, iina, itomi-payi, aajatzi okaratzi tzimi-motziriri, pimpimantiri. Ari naajiri naaka kiriiki ikaratzi iriiwitanari.’ ²⁶Ari ityirowanaka ompirataari, ikantanakiri pinkathari: ‘Airo pipimantana, piyaa-kota-wakina kapichiini, aritaki nompinatajimi.’ ²⁷Ari inisironkata-nakari pinkathari yoka inspiratani, ikantziri: ‘Kamiithataki, ti piriwitajina.’ Tima ipyaakotakiri okaratzi iriiwitziriri. ²⁸Ikanta ijatanaji ompirataari, imonthaakari iriiwitziriri irirori kapichiini. Yairika-kintsita-wakiri, ikantziri: ‘Pimpinatajina piriwitanari.’^c ²⁹Ari ityirowa-siwita-nakari, ikantziri: ‘Piyaawakina kapichiini, aritaki nompinatajimi.’ ³⁰Titzimaita ininti iyaawintyaa, yaanakiri, iminkyaa-kaantakiri, ikantziri: ‘Aritaki nomisitowa-kaantajimi aririka pimpinatajina.’ ³¹Iñaakiri ikarajitzi, ti onimota-nakiri, jatanaki ikamantziri iwinkathariti. ³²Ikanta pinkathari, ikaimakaan-takiri inspiratani, ikantawakiri: ‘Kaari-pirori pinatzii awiroka. Nopyaakota-kimiro piriwitanari awiroka, pikantakina: piyaawinta-wakyaana.’ ³³Ari pinkantantimi awiroka, pinisironkatantyyaa. ³⁴Tima antaro ikisanaka pinkathari, ipasata-kaantakiri, iminkyaa-kaantakiri, ikantziri: ‘Aririka pimpinatajina awiroka, aritaki nomisitowa-kaantajimi.’ ³⁵Ari inkanta-jimiri apaata Asitanari Inkiti-satzi, airorika pipyaakotairi iriipiroini owari-pirotzimiri pikaratzi pikimisantzin-karitzi.”^d

Ti onkamiithati yookaitiro iinaitari

(Mr. 10.1-12; Lc. 16.18)

19 ¹Ari ithonka-nakiro Jesús iyomitaantzi Tapowiniki, awisanaki intatzikiro Owaryiinkaariniki iipatsitiki Judá-iti. ²Ipiyotzi-wintaitawaari. Yisita-kota-kaapaji oshiki mantsiyari-payi anta.

³Ari ipoka-sitakiri Nasitantaniri-payi inintzi inkompita-kaiyaarimi Jesús, isampita-paakiri, ikantziri: “¡Jesús! ¿Sinitaa-ntsita-tsimaa

^a 18.22 Ikantakoi-tziri aka “oshiki papiitiri,” aririka ampyaakotanti onkarati 7, apiitairo 7, apiitairo 7, irojatzji 70. Tzimatsi osiyakaa-wintari 7, irootaki kamiithasiritaantsi. Tima aninti-rika aripirotyaari akaaripirotajiri, airo awashaantziro ampyaakotiri yantzi-motairi.

^b 18.24 Ikantakoi-tziri aka “iriiwi-pirota-tsiri” irootaki osiyarori ankanti iriiwitakiki ikaratzi 10,000 ijaikitakiki kiriiki. Ari yantawai-wityaa oshiki osarintsi, airotzimaita ipinako-winta. Yoka oshiki kiriiki ipaitai-tziri “talento”, 40 kilo ikaratzi itinatzi. Tima aparoni talento yantaita impinaitiri 20 atziri yantawaiti aparoni osarintsi. ^c 18.28 kapichiini = 100 denario ^d 18.35 pikimisantzin-karitzi = pirintzi

yookasi-waityaaro iina atziri?” ⁴Ari yakanaki Jesús, ikantziri: “¿Tima piñaanata-kotiri owakira iwitsikan-taita-kariri atziri? Tima iwitsikaitaki sirampari aajatzi kooya. ⁵Ikantaitaki:

Irootaki airo isaikantaja mainari-payi asitaririki aririka
yaawakaa-najyaa,
tima aparoni inkanta-najyaa iwathaki osiyawaityaaro
iwichaa-wakaa-jyaami.

⁶Tima inkarati aawakaa-naachari tira apiti inkanta-najyaa, aparoni ikantana iwathaki. Irootaki airo okantanta yookajiro atziri iina itsipata-kaakariri Pawa.” ⁷Yapiitakiri Nasitantaniri isampitziri, ikantziri: “¿Opaitama ikanta-kotziri pairani Moisés, ikantaki:

Aririka yooka-wakaityaa, ontzimatyii impaitiri tsika osankinata-
kota yooka-wakaan-tyaari?”

⁸Ikantzi Jesús: “Okantakaaro pipiyatha-waita, irootaki isinitan-tamirori Moisés pookiro piina. Tima pairani owakira iwitsikan-taita-karori maaroni, ti ari onkantyyaa. ⁹Nokantzi naaka: Kaaripiro-siritaki ikaratzi ookasitarori iina, irooma iñiirorika omayimpitaki kantacha yookiro. Aririka aawitajyaa iroori pasini oimi, omayimpitzi-motakiri itawitari oimintari. Ari inkanta-jyaari aajironi, mayimpitaki irirori.”

¹⁰Ikantzi iyomitaani: “Aririka okanta, airo yaawakaitami.” ¹¹Ikantzi Jesús: “Iriirika Pawa kowakai-mironi aritaki pinkima-thatakiro. Tira maaroni inkimathaitiro tsika-rika okanta-kota aawakaantsi. ¹²Tzimatsi atziri ari ikantzita itzimapaaki ti onkanti yayi iina. Tzimatsi pasini yaithokitai-tziri, ti onkanti yayi iina. Tzimatsi pasini nintatsiri isaikasi-waityaa, tima yiriipiro-winta-tyiiri pinkatha-ritatsiri inkitiki. Nintatsiri inkimathaitiro nokantakiri, imatiro.”

Itasonka-wintziri Jesús intsi-payi

(Mr. 10.13-16; Lc. 18.15-17)

¹³Ari yamaita-paakiniri Jesús intsi-payi, ikantai-tapaakiri: “Nonintzi pamana-kotinari nintsiti, piwasi-patzii-totiri pintasonka-wintiri.”

Ikantzi iyomitaani Jesús: “Airo piñaasirinkiri Awinkathariti.” ¹⁴Ikantzi Jesús: “Airo pitzikiri, nonintzi naaka yamaitinari iintsi. Tima inkarati osiya-kota-naariri iintsi, iriitaki ñaajironi tsika ipinkathari-wintantai Inkiti-satzi.” ¹⁵Ikanta ithonkakiri Jesús iwasi-patzii-totakiri intsi-payi, jatanaji irirori.

Ipokaki mainari Ashaarantaniri iñiiri Jesús

(Mr. 10.17-31; Lc. 18.15-17)

¹⁶Ari ipokapaaki aparoni mainari iñiiri Jesús, ikantapaakiri: “¡Kamiithari yomitaan-taniri!. ¿Paitama nantajiri nasi nowanta-jyaarori nañaaji?” ¹⁷Ari yakanaki Jesús, ikantzi: “¿Paitama pikantan-tanari

‘kamiithari?’ Tira intzimi aparoni kamiithari, apatziro ikantakaaro Pawa ikamiithatzi. Pinintzi-rika pasi piwiro pañaaji, pimonkara-yitairo ikantaitakiri Ikantakaan-taitaniki.”¹⁸ Inintanaki mainari iyota-kotiro, ikantziri: “¿Otzimikama pikantziri?” Ikantzi Jesús:

Airo piwamaantzi.

Airo pimayimpitzi.

Airo pikositzi.

Airo pithaiya-kotanta.

¹⁹ Pimpinkathatairi piri aajatzi piniro.

Pintakota-jyaari pishininka pinkimita-kaantiri pitakota awiroka.

²⁰ Ikantzi mainari: “Nomatakiro maaroni iroka, irojatzí nitanakaro pairani ainiro nintsita-paaki. ¿Paitama kowityaa-chari iroñaaka?”²¹ Ikantzi Jesús: “Pinintzi-rika pintampatzika-siriti, pijati, pimpimantiro maaroni tzimimotzimiri, pimpiri asinonkainkari, tima osiyawaitakaro piwaa-ranta-jyaami inkitiki. Aririka pimatakiro pimpoki, piyaatina.”²² Ikanta ikimaki mainari, owasiri ikanta ipiyanaka, tima ashaarantzinkari inatzií.

²³ Ikantanakiri Jesús iyomitaani: “Oshiki ompomirintsitzi-motyaaari ashaarantaniri ijatai ipinkatha-ritai Inkiti-satzi. Omapiro.”²⁴ Yapiita-nakiro Jesús, ikantzi: “Tima oshiki ipomirintsitaro ikyaakoitari inkyaan-tyaaro yanini omoro. Iri mapirota-chani ashaarantaniri impomirintsita-jyaaro inkyaaji ipinkathari-wintantzi Pawa.”²⁵ Ikanta ikimaki iyomitaani-payi, okiryaantzi ikantanaka, ikanta-wakaa-jiita: “¿Paitama awisakotaa-tsini?”

²⁶ Ari itsikanatakari Jesús iyomitaani-payi, ikantziri: “Airo imatziro yitsinampairi atziri-payi, iriima Pawa tikatsi pomirintsitzi-motyaarini irirori.”

²⁷ Ari yakanaki Pedro, ikantzi: “Yoka nokarajiitzi nonintzi noyaatakimi, tima nookayita-nakiro okaratzi tzimi-motanari. ¿Paitama impinai-tajinari apaata?”

²⁸ Ikantzi Jesús: “Aririka owakirataji apaata maaroni, impinkatha-ritai Itomi Atziri isaikan-tajyaaro waniinkata-chari isaika-minto. Aritaki pinkimita-jyaari awirokaiti pikaratzi piyaatakina, pimpinkathari-wintairi maaroni inkarati incharinita-jyaari Israel, ikaratzira 12 inasiyita. Omapiro.”²⁹ Tima tzimayitatsi awintaa-janari, irootaki yookanta-nakarori iwanko, iririntzi, iritsiro, asitariri, iina, iintsiti, iipatsiti. Aritaki iñaajiro ontzimi-motairi oshiki, irasi iwiro yañaayitaji.^f ³⁰ Iro kantacha, tzimatsi iroñaaka oshiki itayiwitarori, iriitakira ampoita-tsini iñaayitairo. Tzimatsi pasini ampoiyyita-tsiri iroñaaka, iriitakira itayita-jyaaroni iñaayitairo.”

Antawaita-tsiri chochoki-masiki

20 ¹ “Iroka okanta-kota impinkathari-wintantai Inkiti-satzi, osiyari atziri tzimatsiri ichochoki-masiti. Yananinkanaki yamini antawaita-tsini

^e 19.24 ikyaakoitari = camello ^f 19.29 ontzimi-motairi oshiki = yookanaki-rika aparoni, aritaki impaitairi 100; * Wairontsi

iwankiri-masiki. ²Ikanta iñaaki nintatsiri yantawaiti, ikantakiri: ‘Pitanakyaaro iroñaaka pantawaiti irojatzi tsitiniiti, nompinatimi aparoni kiriiki ikaratzi ipinatanta-piintai-tziri yantawaitaiti aparoni kitaitiri.’ Ikantajiitzi antawairintzi: ‘Kamiithataki.’ Ityaantakiri iwankiri-masiki.³ ³Ikanta ijinokita-paaki ooryaatsiri aajatzi ipiyanaja asitarori iwankiri-masi nampitsiki. Iñaapaji pasini ikatziya-jiita tikatsi yantawairi.⁴ ⁴Ikantapaakiri: ‘Pijati pantawaiti nowankiri-masiki, aritaki nompinatakimi okaratzi ipinatanta-piintaitzi.’ Jaitijiitaki yantawaiti. ⁵Ari ikantakiro itampatzikata-paaki ooryaatsiri, aajatzi itainkanaki ooryaatsiri.⁶ ⁶Ari ikantakirori aajatzi otsitiniityaanaki, iñaapaji atziri isaikajiitzi, tikatsi yantawairi, isampita-paakiri: ‘¿Tikatsima pantawairi pisaikaiswaitantari kitaitiriki?’ ⁷Yakajiitanaki, ikantzi: ‘Tikatsi antawaita-kayinani.’ Ikantzi irirori: ‘Pijati pantawaiti nowankiri-masiki, aritaki nompinatakimi okaratzi ipinatanta-piintaitzi.’ ⁸Okanta otsitininanaki, ikantakiri asitarori iwankiri-masi kimpoyii-niriri iiriikiti, ikantziri: ‘Pinkaimiri maaroni antawairintzi pimpinatiri aparoni kiriiki ikaratzi ipinatanta-piintai-tziri yantawaitaiti aparoni kitaitiri. Iriitaki pitawakya pimpinatiri ampoita-paintsiri yantawaitaki, irojatzi pimatantakyaariri itakarori kapichikitaiti yantawaitaki.’ ⁹Ari ipokajiita-paaki ampoita-paintsiri yantawaitaki, kapichiini yantawaititaka ipinaitakiri aparoni kiriiki. ¹⁰Ipokajiita-paaki itakarori yantawaitaki kapichikitaiti, isiyakaantzi iriitaki impina-piroiti. Ti, ari ikimitakari pasini-payi tsika ikaratzi ipinaita-kiriri. ¹¹Ikanta ipinawitai-takari, ikisanakiri asitarori yantawairi, ¹²ikantanakiri: ‘Ti yantawai-piroiti ampoita-paintsiri, iro kantacha imonkaratakana pipinata-kinari, naaka atsiyawita-kariri ooryaatsiri.’ ¹³Ikantzi asitarori iwankiri-masi: ‘Ashininká, nopinatakimi kamiitha, ¿tima nokantzi-takami kapichikitaiti nompinatimi aparoni kiriiki?’ ¹⁴Yoka aparoni kiriiki nopinatzimiri, pijatai. Tima naaka ninta-sitacha nompinatiri aparoni kiriiki ampoita-paintsiri yantawaitzi, ¹⁵¿Airoma okantzi nompinatanti nonintziri naaka? ¿Pikisako-niinta-tyaaroma nonisironkatantzi naaka?’ ¹⁶Tima oshiki jiwatatsiri iñaayitajiro, iriitaki ampoita-tsini. Tzimatsi oshiki ampoiyyita-tsiri iñaayitajiro, iriitaki jiwatatsini. Tima oshiki inkaima-witaityaa, iro kantacha kapichiini inkarati iyosiitaitiri.”^k

Yapiitakiro Jesús ikamantzi iwamaitiri

(Mr. 10.32-34; Lc. 18.31-34)

¹⁷Ikanta itonkaanaji Jesús ijatiro Aapatyaawiniki, iriitaki itsipatanaja 12 iyomitaani, ikantakiri awotsiki: ¹⁸“Ajatatziira Aapatyaawiniki. Ari

---

§ 20.2 kiriiki = denario ^h 20.3 ijinokita-paaki ooryaatsiri = ooryaatsiri 3. (Ari okanta iyomitai-tziri ooryaatsiri pairani.) ⁱ 20.5 itampatzikata-paaki ooryaatsiri = ooryaatsiri 6, itainkanaki ooryaatsiri = ooryaatsiri 9. (Ari okanta iyomitai-tziri ooryaatsiri pairani.) ^j 20.6 otsitiniityaanaki = ooryaatsiri 11. (Ari okanta iyomitai-tziri ooryaatsiri pairani.) ^k 20.16 Paminiro Tsika Ikantai-tziro Ñaantsi-payi okanta-kota ‘onasiyyita ñaantsi-payi’.

yaakaan-taitiriri Itomi Atziri, yayiri ijiwari Ompira-tasorintsitaari, intsipata-kyaari Yomitaan-taniri, iriitaki mishakowintirini iwaitiri. ¹⁹Iwawisaa-kiniri pasini-satziiti atziri iwashaya-mintha-waityaari, impasawaitiri, ipaika-kotakiri. Iro awisawitakyaa mawa kitaitiri, aritaki yañaaji.”

Inintziri Jacobo aajatzi Juan

(Mr. 10.35-45)

²⁰Okanta iina Zebedeo opoka-sitakiri Jesús, otsipatakari otomi-payi, yoka Jacobo aajatzi Juan. Otyirowa-paaka, okantapaakiri: “Nonintzi pinisironkatyaana.” ²¹Ari isampita-nakiro Jesús, ikantziro: “¿Paitama pikowa-kotanari?” Okantzi iroori: “Tima irootaintsi pimpinkatharintsiti awiroka, nonintzi intsipatyaami notomi impinkathari-wintanti, isaiki-motimi aparoni pakopiroki, iriima pasini isaiki pampatiki.” ²²Ikantzi Jesús: “Tira piyotiro opaita pikowa-kotanari. Tima oshiki nonkimaatsityaari naaka. ¿Arima pamawitakiro awiroka onkarati pinkimaatsityaari? ¿Arima pisiyakyaana nonkami naaka?” Ikantajiitzi irirori: “Aritaki nomatakiro.”^l ²³Ikantzi Jesús: “Omapiro, tima irootaintsi pinkimaatsityaaro onkarati nonkimaatsityaari naaka. Irooma pintsipatyaana ampinkathari-wintanti pisaiki aparoni nakopiroki, pasini nampatiki, tira naaka nintakai-yaaroni itzimi nontsipatyaari, apatziro iyotzi Asitanari tsika itzimi ikasiya-kaakiri.”^m ²⁴Ikanta ikimajiitaki pasini iyomitaani, ikisaita-nakiri Juan aajatzi Jacobo. ²⁵Yapatota-najiri Jesús iyomitaani-payi, ikantziri: “Piyojiitzi awiroka tsika ikanta iwinkathariti pasini-satziiti, oshiki impiratanta. Ari ikimitari aajatzi iriipirota-tsiri ipinkathatai-tziri irirori. ²⁶Irooma awiroka-payi, aririka pininti piriipiroti, pisiya-kotyaari tsika ikanta ompirataari. ²⁷Iroorika pinintzi pijiwata-kaanti, pisiya-kotyaari ompirataari. ²⁸Ti iro impokan-tyaari Itomi Atziri impiratantya, iro ipokantakari isiya-kotyaari ompirataari, inkamawintanti, iriitaki pinakowintan-tatsini, yookakaa-wintairi maaroni.”

Yaminakaajiri apiti mawityaakiri

(Mr. 10.46-52; Lc. 18.35-43)

²⁹Ikanta yawisajiitanaki Kasiryariki, oshiki atziri oyaatana-kiriri. ³⁰Ari isaiki awotsi-nampiki apiti mawityaakiri. Kimaki irirori, ikantaitzi: “Ari inkinapaaki Jesús aka awotsiki.” Irootaki ikaiman-tanakari, ikantzi:

^l 20.22 iroka ikantawita Jesús: “¿Arima pimatakiro awiroka piriro kipishaari onkarati niriri naaka? ¿Arima pisiyakyaana inkiwaataitina naaka?” ^m 20.23 iroka ikantawita Jesús: “Omapiro, aritaki pimatakiro piriro niriri naaka, aritaki pinkimita-kyaana inkiwaataitina naaka.”

“¡Pinkatharí, Ikasiya-kaitani pinkatharini David, pinisironkata-jyaana naaka!” ³¹ Oshiki ikisatha-witai-takari. Ti imairiti, aikiro ikaimatzi sintsiini: “¡Pinkatharí, Ikasiya-kaitani pinkatharini David, pinisironkata-jyaana naaka!” ³² Katziya-paaka Jesús, ikaimakiri ikantziri: “¿Paitama pinintziri?” ³³ Ikantajitzi irirori: “Pinkatharí, nonintzi naminawaitaji kamiitha.” ³⁴ Antaro inisironkata-nakari Jesús yoka mawityaakiri, ipampita-kiniri irooki. Apatha-kiro yaminawaitanaji kamiitha, iyaatanakiri Jesús.

Yariitan-takari Jesús Aapatyaawiniki
(*Mr. 11.1-11; Lc. 19.28-40; Jn. 12.12-19*)

21 ¹ Aritaki okaakitzi-mata-paaki yariitan-tyaari Jesús Aapatyaawiniki. Tima arijiitaka Chochokipankoniki omontitakari otzisi Yinkaitoni. Ari ityaantakiri Jesús apiti iyomitaani, ² ikantakiri: “Pijati nampitsiki amontitakari, ari piñiuro onthata-kotyaa ikyaakoitari ontsipata-kyaari yanini. Pinthataryaa-kotiro, pamakinaro.” ³ Tzimatsi-rika sampitimini, pinkantiri awiroka: ‘Inintatziro pinkathari. Aritaki yoipyaa-jimiro.’” ⁴ Ari omonkaratari isankinatakiri pairani Kamantan-tzinkari, ikantaki:

⁵ Pinkaman-tairo maaroni Kisakowintoni-sato, pinkantiro:

Awotsikitaki Piwinkathariti ipoka-sitakimi,

Tsinampa-siri ikanta ipokaki ikyaa-kotaka,

Kiripiri inatzii owaiyani yaakaitziri tinari.

⁶ Ikanta ijatanaki apiti iyomitaani, imatakiro okaratzi ikantawa-kiriri Jesús. ⁷ Yamakiro ikyaakoitari otsipataakari oyaaniti. Iwankita-kiniri manthakintsi imitzikaraki, ikyaa-kota-nakari Jesús. ⁸ Ikanta atziri-payi saikain-tsiri anta, imaaronka-sita-nakiri imanthaki awotsiki tsika inkinanaki. Tzimatsi pasini chikanain-tsiri inchasi imaaronka-sitziri. ⁹ Tima inkarati atziri jiwatain-tsiri, ikaratzi oyaatakiriri itaapiiki, ikaimajitzi, ikantzi:

¡Korakitataiki awinkathariti, Ikasiya-kaitani pinkatharini David!

¡Tasonka-wintaari ikantaja, tima Pinkathari inatzii otyaanka-kiriri!

¡Korakitataiki awinkathariti, awisiryawinta-jyaari Inkiti-satziwi!

¹⁰ Ikanta yariita-paaka Jesús Aapatyaawiniki, isampita-wakaanaka ikaratzi nampitarori, ikantajitzi: “¿Tsikama ipaitaka yoka?” ¹¹ Tzimatsi kantanain-tsiri: “Iriitaki Jesús, Kamantan-tzinkari inatzii, iriitaki poñaachari Kasiyakaawiniki saikatsiri Tapowiniki.”

Imisitowiri Jesús pimanta-tsiri tasorintsi-pankoki
(*Mr. 11.15-19; Lc. 19.45-48; Jn. 2.13-22*)

¹² Tima kyaapaaki Jesús tasorintsi-pankoki, imisitowa-pakiri pimanta-waita-tsiri, aajatzi ikaratzi amananta-waita-tsiri. Yooka-

ⁿ 21.2-7 ikyaa-kotari = burro, pollino, asno   ^o 21.9 Korakitataiki awinkathariti = Hosana; * Wairontsi

yitapaakiro iwantariri kiriiki, ari ikimitaakiro tsika iwaitziri siropayi.

¹³Ikantapaakiri: “Isankinai-takiro pairani iñaawaitzi Pawa, ikantzi:

Nowanko onatzii iroka, aritaki yamana-piintai-tinari.

Iro kantacha awirokaiti, aritaki pamatawitanta-piintaki pipimanta-yitzi, pikimita-kaantakiro kosintzi-panko.”

¹⁴Ari ipokajiita-paaki tesorintsi-pankoki oshiki mawityaakiri, kisoporokiri, maaroni yisita-kota-kaayitairi. ¹⁵Tima okiryaaantzi ikantawintai-tanakaro okaratzi yantakiri Jesús. Ari ikaimajiitanaki intsi-payi, ikantajiitzi:

¡Thami apinkathatajiri Ikasiya-kaitani pinkatharini David!

Iro kantacha ijiwari-payi Ompira-tesorintsitaari, aajatzi Yomitaan-taniri, ikisajiitanaka irirori, tima ti onimotiri. ¹⁶Isampitai-tanakiri Jesús, ikantai-tziri: “¿Pikimakiro ikantajiitzi mainari-payi?” Ikantzi Jesús:

“Nokimakiri. ¿Tima piñaanatiro awiroka sankinarintsi? kantatsiri:

Iriitaki intsi-payi aajatzi thotatsiri ithomi,

Pimatakaakiri ipinkatha-yitaimi.”

¹⁷Ari yawisanaki Jesús, ikinanakiro Asinonkaa-pankoniki. Ari imaakiri anta.

Imishatziro Jesús pankirintsi kaari kithokita-tsinii

(Mr. 11.12-14,20-26)

¹⁸Okanta okitaitita-manaji, piyaja Jesús nampitsiki. Ari itashaa-paaki niyaanki-thakiniki awotsi. ¹⁹Iñaapaaki awotsi-nampiki pankirintsi, ijata-sita-nakiro, iñaatziiro ti onkithokiti, oyosiita-sita osi. Ikantanakiro: “Pasi piwiro airo pikitho-kitai.” Okanta pankirintsi, kamasitanaki.^p ²⁰Ikanta iñaakiro iyomitaani, okiryaaantzi ikantajiitanaka, isampita-nakiri, ikantziri: “¿Paitama okama-sitan-tanakari pankirintsi?” ²¹Yakanaki Jesús, ikantziri: “Omapiro nonkantimi, iroopiro-rika pawintyaana, airorika pikiso-siri-waitzi, aritaki pimatajiro awiroka, aritaki anaanakiro tsika okanta piñaakiro pankirintsi. Kantatsi piñaanatiro otzisi, pinkanti: ‘Osirinki otzisi, ompiinki inkaariki.’ Aritaki omatakyaa. ²²Tima onkarati pinkowako-tairi pamana-nikii, aririka pawintaa-nakyaari Pawa, aritaki impakimiro.”

Itasorinka Jesús

(Mr. 11.27-33; Lc. 20.1-8)

²³Ikanta yariitaaro Jesús Tasorintsi-pankoki, iyomitaan-tapaji. Ari ipokakiri ijiwari Ompira-tesorintsitaari, aajatzi antari-kona-payi, isampita-paakiri: “¿Paitama ontyaan-kakimiri piñaakantiro pitasorinka?” ²⁴Ari yakanaki Jesús, ikantziri: “Aajatzi naaka tzimatsi nosampitimiri. Aririka pakakinaro, aritaki nonkantakimi ipaita otyaanka-kinari. ²⁵Ikiwaatantaki

^p 21.19 pankirintsi = higuera

pairani Juan, ¿Paitama otyaanka-kiriri? ¿Iriima Pawa? ¿Atzirima?” Ari ikanta-wakaa-jiitanaka: “Aririka ankantiri Pawa otyaankakiri, aritaki inkanta-nakai: ‘¿Paita kaari pikimisantantari?’”²⁶ Aririka ankanti: ‘Atziri ontyaan-kakiri,’ aritaki inkisanakai atziri-payi.” Tima inkanta-jiiti atziri-payi Kamantan-tzinkarini inatzii Juan.²⁷ Ari ikantajiitzi: “Ti noyotiro.” Ikantzi Jesús: “Pikimitaka awirokaiti ti pininti pinkaman-tinaro, aajatzi naaka airo nokaman-tzimiro paita otyaanka-kinari.”

Ikinkithata-koitziri apiti itomitaitari

²⁸ Ikantzi Jesús: “¿Tsikama okantzi-motami awiroka-payi iroka? Tzimatsi atziri tzimatsiri apiti itomi. Okanta apaata ikantakiri itomi: ‘Notomí, pijati pantawaiti pankirintsi-masiki.’”²⁹ Ikantzi itomi: “Ti noninti.” Iro osamaniitaki, opiyi-motaari itomi, jataki yantawaitzi.³⁰ Ipoñaá ikantakiri pasini itomi. Ikantanaki irirori: ‘Ari nomatakiro Apaá.’ Titzimaita ijati.³¹ ¿Tzimikama itomi antakirori ikowakiri iriri?” Ari ikantajiitzi: “Iriitaki antakirori yitakari impiratari.” Ikantzi Jesús: “Irootaki anaakota-jimini impinkathari-wintairi Pawa mayimpro-payi aajatzi sintsiwintanta-piinta-tsiri opiri iriikiti intyaantiniri wirakocha-payi. Omapiro.³² Tima impokawi-taka pairani Juan, ikamanta-witakami pikamiithasiritan-tajyaari, iro kantacha ti pinkimisanta-wakiri. Iriima ikaratzi sintsiwintanta-piinta-tsiri opiri iriikiti aajatzi mayimpro-payi, okimisananaki. Piñaawitakari awirokaiti, titzimaita piwashaantiro tsika pikanta-jiita, pinkimisanan-tajyaari.”

Kaari-piro-siriri antawai-rintzi

(Mr. 12.1-12; Lc. 20.9-19)

³³ “Pinkimi napiitiro nosiyakaa-wintimiro: Tzimatsi atziri pankitzirori chochoki-masi, itantota-kotakiro maaroni othapiki, iwitsika-sitakiro iwiro owaaki apaata, iwitsikaki aajatzi pankotsipinthaki yaminakoi-tantyaarori pankirintsi jinoki. Yaminaki atziri aminironi iwankiri-masi. Jataki irirori intaina.³⁴ Okanta okithoki-paititaki chochoki, ityaantaki impiratani yaajati.³⁵ Ikanta antawai-rintzi-payi aminirori pankirintsi-masi, iñaawakiri ipokaki ompirataari, ipasawaitaki aparoni, iwakiri pasini, ishinyaakiri pasini.³⁶ Ityaantaki pasini impiratani, oshiki ikaratzi. Ari ikimitaa-wakiri aajatzi irirori.³⁷ Ari iwiraantaro ityaantakiri itomi-piro irirori, ikantzi: ‘Aritakima impinkathata-wakiri notomi naaka.’³⁸ Ikanta iñaawakiri antawai-rintzi ipokaki itomi, ikanta-wakaa-jiita: ‘Yoka asitajyaaroni apaata pankirintsi-masi. Thami awiri, ayiroota aroka.’³⁹ Yairika-wakiri, yaanakiri othapiki pankirintsi-masi, iwakiri.⁴⁰ Aririka impokanaki asitarori iwankiri-masi, ¿tsikama inkanti-rika antawai-rintzi-payi?”⁴¹ Ikantajiitzi irirori: “Ontzimatyii iwamaitiri kaari-pirori, yaminaji pasini iriipirori aminaironi pankirintsi-masi, iriitaki tyaanta-piinti-niriri okithoki iwankiri.”

⁴²Ikantzi Jesús: “Tima piñaanatiro Sankinarintsi, ikantaitzi:
 Imaninta-witakaro kipayi witsikirori pankotsi,
 Iro kantacha irojatzí yaitairi iroka otzinkami-pirori.
 Iriitaki Awinkathariti Pawa matajirori,
 Irootaki okiryaa-wintan-tariri.”^q

⁴³“Irootaki nonkantan-tyaari naaka: Airo ipinkathari-wintaimi awiroka Pawa, iriira impinkathari-wintai pasini-satzi-payi tsika itzimi osiyaarori pankirintsi okitho-kitzi ikimisantaira. ⁴⁴Tima inkarati siraryanta-tajyaaroni mapi, aritaki intanka-paaki. Iriima inkarati anawyaajiri mapi, aritaki opowitakiri.”

⁴⁵Ikanta ijiwari Ompira-tasorintsitaari aajatzi Nasitantaniri, iyotaki iriitaki ikimakaitaki. ⁴⁶Ari inintawitanaka yaakaan-tirimi, titzimaita imatiro, oshiki itharowan-takari atziri-payi. Tima inkanta-siri-jiiti atziri Kamantan-tzinkari inatzii Jesús.

Isiyakaa-wintai-tziri aawakaa-chari

22 ¹Ari yapiita-najiro Jesús isiyakaa-wintziro iyomitaan-tziri. Ikantzi: ²“Iroka ikanta ipinkathari-wintantai Inkiti-satzi, isiyari pinkathari oimosirinkiriri itomi yaawakaa. ³Ityaankakiri impiratani, inkamantiri pokatsini yoimosirinkyaa. Titzimaita impokajiiti ikaimakaantani. ⁴Ityaanka-witaka pasini impiratani, ikantawakiri: ‘Pinkantiri noyaimani impoki iyaa, nowamaaki wathayita-tsiri nopira, noimosirinka-tziiri notomi yaawakaiyaa. Aritaki owitsikaka maaroni.’” ⁵Iro kantacha yokaiti ikaimakaantani, aikiro ipiyatha-jiitatyaa. Jatayitaki iwaniki, pasini ikinaki ipimanta-waitzi. ⁶Tzimatsi pasini owasankitaa-kiriri ompirataari, iwakiri. ⁷Ikanta ikimaki pinkathari, antaro ikisanaka, ityaankaki iwayiriti, yapirotakiri owantain-tsiri, itaitakiniri inampi. ⁸Ikantajiri pasini impiratani: ‘Aritaki owitsikaka maaroni oimosirinkan-tyaari, ti imiraawintaitiri impokajiiti ikaratzi nokaima-kaanta-witakari. ⁹Pijati awotsiki-payi, pinkantiri inkarati piñiiri impokiita oimosirinkyaa.’ ¹⁰Jataki ompirataari, yapatotaki ikaratzi iñaakiri: kamiithata-tsiri aajatzi kaaripirota-tsiri. Piyojiita-paaka oimosirinka-chani.

¹¹Ikanta yaminakiri pinkathari ikaratzi pokaintsiri. Iñaatzii satikain-chari ti inkithaatyaaro iwaniinkata-sityaari aawakaa-chani. ¹²Ikantakiri: ‘Ashininká, ¿tsikama pikanta pikyaan-takari aka ti pinkithaatyaaro piwaniinkata-sitan-tyaariri notomi?’ Ari imairitaki, ti yaki. ¹³Ikantakiri impiratani: ‘Pooso-wakotiri, pooso-kitzitiri, pookiri otsitini-kitaki, ari yiraawaityaari, yatsikai-kiwaityaa, inkimaatsitajyaa.’ ¹⁴Tima oshiki inkaima-witaityaa, iro kantacha kapichiini iyosiitaiti.”

^q 21.42,44 kipayi, otzinkami = * mapi   ^r 22.4 nopira = toro

Ikinkithata-koitziri kiriiki ipinaitziriri pinkathari

(Mr. 12.13-17; Lc. 20.20-26)

¹⁵Ikanta ijajiitaji Nasitantaniri. Ari ikinkitha-wajjiitzi, ikantajiitzi: “¿Tsikama ankinakairoka ankompita-kaantyaariri Jesús?” ¹⁶Ityaankaki iyomitaani Nasitantaniri itsipatakari yaapatyaani Herodes, ikantapaakiri Jesús: “Yomitaan-tanirí, okaratzi piyomitaan-tziri iroopiro okanta, irootaki iyotakoi-tantyaariri iriipiro Pawa. Ti pinkimisantiro ikantayitzi atziri, ti piñaawaitiro pinimota-kaantyaariri. ¹⁷Pinkantina ipaita pikinkithasiritari awiroka: ¿Kamiithata-tsuma ampiri kiriiki ikaratzi sintsiwintanta-tziri iwinkathariti wirakocha-payi?”^s ¹⁸Iyotawakiri Jesús ikinkithasiritari, ikantziri: “Owapyimotan-tanirí. ¿Paitama piñaantan-tanari? ¹⁹Piñaakajiitnari kiriiki pasitakaariri Pinkathari.” Ari yamaita-paakiniri kiriiki. ^t ²⁰Isampitanakiri, ikantziri: “¿Paitama asitarori iwairo aka? ¿Paitama asitarori isiyakaaro?” ²¹Ikantajiitzi: “Irasa iwinkathariti wirakocha.” Ikantzi Jesús: “Tima iriitaki iwinkathariti wirakocha asitari, pantantyaanari isintsitzimiri, pimpinatiri. Iriima ikaratzi yasitari Pawa, pantantyaanari isintsitzimiri irirori.” ²²Ikanta ikimajiitaki ikantakiri Jesús, okiryaantzi ikantajiitanaka, iwashaanta-nakiri. Jaitjiitaji.

Isampita-kowintai-tziro yañaaji kamatsiri

(Mr. 12.18-27; Lc. 20.27-40)

²³Tikira awishi iroka kitaitiri, ipokajiitaki Tampatzika-wiri iñiiri Jesús. Iriitaki Tampatzika-wiri-payi kantatsiri: “Airo yañaaji kamayitatsiri.” Isampita-paakiri Jesús, ²⁴ikantziri: “Yomitaan-tanirí, isankinataki pairani Moisés, ikantzi: ‘Aririka inkami atziri, airorika iwaiyan-takairo iina, kantatsi yaajiro iririntzi, iwaiyan-takaajiro irirori. Inkimita-kaantiri iriimi asityaarini iririntzi kamaintsiri.’ ²⁵Thami ankantawaki: Tzimatsi karatatsiri 7 iririntzi. Itarori itzimi yaaki iina, tikira itsima-kayiro iina kamaki, yaajiro pasini iririntzi. ²⁶Ari ikantakari aajatzi apitita-tsiri iririntzi. Aajatzi pasini mawatatsiri. Ari ikantakari maaroni ikaratzira 7. ²⁷Okanta apaata kamaji iroori kooya. ²⁸Aririkami yañaayitaji apaata kamayita-tsiri, ¿itzimikama oiminta-pirotyaari kooya? Tima maaroni ikaratzira 7 iinanta-witakaro.”

²⁹Yakanaki Jesús, ikantziri: “Pikinakaa-sitakaro awiroka, ti piyotakotiro Sankinarintsi-pirori, ti piyotakotiro itasorinka Pawa. ³⁰Aririka yañaayitaji kamayita-tsiri, airo itzimi aawakai-yitaa-chani. Isiyapajyaari Imaninkariti Pawa anta inkitiki. ³¹¿Tima piñaanata-kotiro tsika onkantyya aririka yañaaji kamayita-tsiri? Iroka ikantzi Pawa, iñaawaitzi:

^s 22.17,21 iwinkathariti wirakocha-payi = César   ^t 22.19 kiriiki = denario

³² Naakataki Iwawani Abraham, Isaac, aajatzi Jacob. Ari ayotziri irirori, tima ti imatiro kaminkari impinkathatiri Pawa, apatziro ipinkathatziri añaaayita-tsiri.” ³³ Ikanta ikimajitakiri Jesús ikantaki, okiryaantzi ikantawinta-nakari, ikantajitzi: “Omapiro okamiithatzi iyomitaan-tziri.”

Otzinkami-pirori Ikantakaan-taitani

(Mr. 12.28-34; Lc. 10.25-28)

³⁴ Ikanta ikimaki Nasitantaniri kamiitha yakakiri Tampatzika-wiri isampita-kiriri, apatojiitaka irirori. ³⁵ Ikanta aparoni apatotain-chari, irijatzi yotakotzirori Ikantakaan-taitziri, ipoka-sitakiri Jesús isampitiri, inintzi inkompita-kaiyaarimi, ikantapaakiri: ³⁶ “Yomitaan-taniri, ¿otzimikama otzinkami-piro Ikantakaan-taitziri?” ³⁷ Yakanaki Jesús, ikantziri: “Piwinkathariti inatzi Pawa, ontzimatyii pininta-piro-tajiri, pininta-siri-tajiri. Isiriki piwari. ³⁸ Irootaki iroka otzinkami-pirori Ikantakaan-taitani. ³⁹ Ari osiyaro apitita-naintsiri, kantatsiri: Pintakota-jyaari pishininka, pinkimita-kaantiri pitakota awiroka. ⁴⁰ Tima iroka apiti nokanta-kimiri, otzinkami-piro onatzii, irootaki poñaachari pasiniki Ikantakaan-taitani aajatzi okaratzi isankinatakiri pairani Kamantan-tzinkari-payi.”

¿Paitama charinitariri Saipatzii-totaari?

(Mr. 12.35-37; Lc. 20.41-44)

⁴¹ Imatanakiri irirori Jesús, isampita-nakiri Nasitantaniri ikarajitaki yapatojiita, ⁴² ikantziri: “¿Paitama pikinkithasirita-kotariri awiroka Saipatzii-totaari? ¿Tsikama itzimika awaisatziti ikasiya-kayi-takiri pairani incharinityaari?” Ikantajitzi Nasitantaniri: “Iriitaki pinkatharini David ikasiya-kayi-takiri.” ⁴³ Ikantzi Jesús: “¿Paitama iñaawaita-kaantariri pairani Tasorinkantsi pinkatharini David, isiyakaan-tziri Iwinkathariti? Ikantaki pairani:

⁴⁴ Iñaawaitanaki Pawa, ikantawajiri Nowinkathariti:

Pisaikapaji nakopiroki ampinkathari-wintanti,

Irojatzii noitsinampaan-tajyaariri kisaniiintzimiri,

Aripaiti intyiirowa-sita-jyaami, pimakoryaa-kitzitan-tajyaari.

^u ⁴⁵ Imatzitakaro David ikantaki: ‘Nowinkathariti inatzii.’ ¿Tsika inkini incharinityaari?” ⁴⁶ Ari imairijitanaki ti yaki. Tharowa-siri ikantajitaka, tikatsi nintatsini isampita-najiri.

Ikinkithata-kotziri Jesús Yomitaan-tatziri aajatzi Nasitantaniri

(Mr. 12.38-40; Lc. 11.37-54; 20.45-47)

23 ¹ Ari ikinkithata-kaakiri Jesús apatowinta-kariri, aajatzi iyomitaani-payi, ikantzi: ² “Piñiiri Yomitaan-tziri aajatzi

^u 22.44 * Makoryaa-kitzitaantsi

Nasitantaniri, iriitaki iyotako-pirotzirori Ikantakaantziri pairani Moisés.^v ³ Pinkimisantiri okaratzi inkantimiri, ti pinkan-tzimaityaaro pinkimita-kotyaaari okaratzi yantayitziri, ti imonkaratiro irirori okaratzi ikantziri. ⁴ Omapiro opomirintsita okaratzi ininta-kayimiri pantairomi. Titzimaita impomirintsityaaro irirori imayitairo. ⁵ Yantasi-yitaro inintzi ñaantai-tyaariri. Oshiki yasiminthatari misinantsi-monki tsika ititaitziro Osankinaritsi-pirori intsirika-kotziro ishimpaki, aajatzi itamakoki. Iwaniinka-ponkitzi-yitziro iithaari isitsiikaki manthakintsi. ⁶ Yasiminthatario isatikaitiri niyaanki tsika iwajiitaja ishininka. Ari ikimitari aririka ijati pankotsiki yapatota-piintaita. ⁷ Inintzi ñaapinkatha iwithata-piintai-tyaari aririka ñiitiri. Inintzi inkantiri atziri-payi: ‘¡Yomitaan-tanirí!’^w ⁸ Ti onkamiithati pininti awiroka inkantaitimi: ‘¡Yomitaan-tanirí!’ Apatziro ikanta yomitaan-tatsiri, iriitaki Saipatzii-totaari tikatsi pasini. Irooma maaroni awiroka-payi osiyawaitakaro pirintzita-wakaiyaami. ⁹ Tima aka kipatsiki ti onkamiithati pinkanta-siwaityaari pishininka: ‘¡Asitanarí!’ Tima apatziro ikanta Asitamiri Inkiti-satzi. ¹⁰ Ti onkamiithati aajatzi inkantaitimi: ‘¡Nowinkatharítí!’ Tima apatziro ikanta piwinkathariti, iriitaki Saipatzii-totaari. ¹¹ Ikaratzi nintatsiri yiriipiroti, isiya-kotyaaari impirataitani. ¹² Ikaratzi nintasi-waita-chani impinka-thaitiri, aritaki intsinampa-sirita-kaitairi. Iriima tsinampa-waiwita-chari iriitaki impinkatha-ritakai-tairi.

¹³ ¡Ikanta-machiitzimi Yomitaan-taniri aajatzi Nasitantaniri, owapyiimotan-tanirí! Pintzika-yitakiri kowirori impinkathari-wintairi Inkiti-satzi. Airo pikyaaji awiroka tsika impinkathari-wintantai Pawa, titzimaita pisinitiri pasini inkyaayitaji irirori. ¹⁴ ¡Ikanta-machiitzimi Yomitaan-taniri aajatzi Nasitantaniri, owapyiimotan-tanirí! Pawiinta-sitakaro paapithatziro owanko kinankaro, irootaki pisananinkan-tarori pamana-piintawita airo iyotantaitami. Tima antaro iwasankitaaitaimi.^x ¹⁵ ¡Ikanta-machiitzimi Yomitaan-taniri aajatzi Nasitantaniri, owapyiimotan-tanirí! Oshiki pisintsitakiri pasini-satzi-payi isiya-kotai aroka Judá-iti, piyomitaakiri iwapyii-motantyya irirori. Aritaki isiya-kotajyaami awiroka yatsipita-jyaaro sarinka-wini.

¹⁶ ¡Ikanta-machiitzimi osiyakariri mawityaakiri yakathata-wakaa-jiitaá! Kantatsiri: ‘Aririka impairyaitiro tasorintsi-panko, inkantaiti: iwasankitaina Tasorintsi-panko-wiri airorika nomatziro nokantziri. Pikantzi: tikatsi ompaityaa airorika imonkaratai-tziro. Irooma aririka impairyaitiri ooro saikatsiri tasorintsi-pankoki, pikanta-piintaki: Ontzimatyii yantaitiro ikantai-takiri.’ ¹⁷ ¡Masontzi-sirirí, mawityaaki-

^v 23.2 iyotako-pirotzirori ikantakaantziri Moisés = isaikantaro isaika-minto Moisés

^w 23.7,8 Yomitaan-tanirí = Rabí ^x 23.14 Paminero ‘Tsika Ikantai-tziro Ñaantsi-payi’ okanta-kota ‘Onasiyita ñaantsi-payi’.

sirirí! ¿Iriima ooro kowapirota-chari? Kaari, iro kowapirotacha tasorintsi-panko otasorintsita-kairi ooro. ¹⁸Pikantzi aajatzi: ‘Aririka impairyaitiro pomitai-rontsi, inkantaiti: ‘Iwasankitaitina Ataapiintziniri pomitai-rontsiki airorika nomonkaratziro nokantziri. Tirika imonkarataitiro, tikatsi pinkanti. Irooma aririka impairyaitiri ipiraitari itayiitzi pomitai-rontsiki, pikanta-jiitzi: Ontzimatyii yantaitiro ikantai-takiri.’ ¹⁹¡Masontzi-sirirí, mawityaaki-sirirí!, ¿Iriima ipiraitari kowapirota-chari? Kaari, iro kowapirotacha pomitai-rontsi otasorintsita-kairi itayiitzi. ²⁰Ikaratzi pairyirori pomitai-rontsi, ithonkiri ipairyakiri ikaratzi itayiitzi anta. ²¹Ari ikanta ikaratzi pairyirori tasorintsi-panko, ithonkiri ipairyakiri ikaratzi tzimantarori. ²²Ikaratzi pairyirori inkiti, ithonkiri ipairyiro isaikinta Pawa, isiyakaakaro iriimi Pawa ipairyakiri.

²³¡Ikanta-machiitzimi Yomitaan-taniri aajatzi Nasitantaniri, owapyiimotan-tanirí! Pipapiintziri Pawa iwosinikan-taitari. Titzimaita pantiro kowapirota-chari inintakai-tzimiri: Pinkamiitha-siriti, pinisironkatantyyaa, pawintaa-sirita-jyaari. Irootaki kowapirota-chari pantayitairo, airo piwashaanta-tzimaitaro pantiniri kowapirota-chari.^y ²⁴¡Mawityaakiri akathata-wakaa-charí. Osiyakariri tzimawintziriri sikiryaa-niki airo yirakotantari, iro kantacha yirakowaitakiri ipira ikyaakoitari.^z

²⁵¡Ikanta-machiitzimi Yomitaan-taniri aajatzi Nasitantaniri, owapyiimotan-tanirí! Pikimitakaro iraamintotsi aajatzi owamintotsi, okitiwita intakiroki, irooma inthomponta kipatsi okantaka. Aritaki pikantakari awiroka iníitzi kamiithasiri pinawita, kosintzi pinatzii, pikowa-piintakiro panintaa-waityaa apaniirini. ²⁶¡Mawityaakiri Nasitantanirí! Pinkimita-kaantyyaa pishita-piintziro inthomponta piraa-minto aajatzi piwaminto, onkitita-jiita intakiroki.

²⁷¡Ikanta-machiitzimi Yomitaan-taniri aajatzi Nasitantaniri, owapyiimotan-tanirí! Pikimitakaro okitamaarowita iwantai-tariri kaminkari, owaniinka okantawita intakiroki. Irooma inthomponta, ari osaikiri itonki-poroki kaminkari, sitzii-nkataki. ²⁸Ari pikantakari awiroka, inaawitakami atziri pantakiro kamiithari, owapyiimotan-taniri pinatzii, kaaripiro-siritakimi.

²⁹¡Ikanta-machiitzimi Yomitaan-taniri aajatzi Nasitantaniri, owapyiimotan-tanirí! Tima piwitsika-pirinitiro ikitaitziri Kamantan-tzinkari, piwaniinka-yitziro tsika ikitaitziri kamiithasiriri. ³⁰Pikanta-jiitzi: ‘Ari atzimi-tyaami pairani airo awamaawaitzirimi arokaiti, airo asiya-

^y **23.23** Iroka kanta-kota-chari “pipapiintziri Pawa”, aririka oshooki 10 inchasi piwosinikan-tarori piwariti, payi aparoni pasitakai-yaari Pawa. Ari pinkanta-piintiro, aririka oshooki 10, pinasityaa aparoni pasitajyaari Pawa. Ari pinkantirori okaratzi shookatsiri pipankitziro; iwosinikan-taitari = menta, eneldo, comino

^z **23.24** ikyaakoitari = camello

kotari awaisatzitini owamaayita-kiriri Kamantan-tzinkari.’³¹ Apaniroidini pikamanta-kota, pisiya-kotakari piwaisatzitini ikaratzi owamaakiriri pairani Kamantan-tzinkari. ³² ¡Intsityaa pinthotyiro okaratzi yitanakari pairani piwaisatzitini-payi! ³³ ¡Ti pinkamiitha-siri-jiiti, pikimita-sitakari maranki! ¿Piñaa-matsitaki airo iwasankitai-tzimi sarinka-winiki? ³⁴ Irootaki nontyaan-tantyaamiri Kamantan-tzinkari, Yomitaan-taniri, aajatzi Yotzinkari. Iriitaki piwamaa-kaanti aparo-payi, pipaika-kota-kaantiri. Iriima pasini, pimpasata-kaanta-waitiri yapatota-piintaita, oshiki piwasankitaa-yitiri nampitsiki. ³⁵ Irootaki piñaantyaarori awiroka iwasankitaa-wintai-timiri ikaratzi iwamaitakiri pairani, yitanakaro kamiithasiriri Abel irojatzi Zacarías itomini Berequías. Iriitaki iwamaitaki pairani ijatajiromi pomitai-rontsiki ipoñaajaro tasorintsi-pankoki. ³⁶ Ari iwasankitaa-wintai-takiri yokapayi okaratzi awisain-siri pairani. Omapiro.”

Yiraako-siritaro Jesús Aapatyaawini

(Lc. 13.34-35)

³⁷“¡Aapatyaawini-satzi! Oshiki piwantaki Kamantan-tzinkari. Pishimyaakiri ikaratzi ityaanta-witai-takamiri. Tima nonintawita-piinta nosiya-kotyaarimi waaripa osamoonkiitziri yaniriki, ari nonintzi nonkanta-jirimi ikaratzi notomitaari. Titzimaita inintajiiti. ³⁸ Kaanki-panko onkantajyaa piwanko.”^a ³⁹ Airo piñaa-piintaana aka irojatzi apaata pinkantan-tajyaari: ¡Tasonka-wintaari ikantaja, tima Pinkathari inatzii otyaanka-kiriri!”^b

Ikinkithata-kotziro Jesús imporokaitiro tasorintsi-panko

(Mr. 13.1-2; Lc. 21.5-6)

24 ¹ Ikanta isitowanaji Jesús tasorintsi-pankoki, iro ijatanajimi. Ari ikantzi iyomitaani: “Paminirotyaa tsika okanta iwitsikai-tziro tasorintsi-panko.” ² Yakanakiri Jesús, ikantzi: “Piñaakiro awiroka maaroni mapipayi okaratzi opiwiryaaka, airo piñaayitajiro apaata inthonkaitiro imporokaitiro. Omapiro.”

Iniitairi apaata aririka onthonki-matajyaa

(Mr. 13.3-23; Lc. 21.7-24)

³ Ikanta yariijitaka tonkaariki Yinkai-toniki, saikapaaki Jesús. Ari ipokajiita-paaki iyomitaani, isampita-paakiri: “¿Tsika-paitima omonkaratyaa okaratzi pikantakiri? ¿Paitama noñiiri noyotan-tyaari? ¿Aripaitima onthonkajyaa aririka pimpiyi-matai?” ⁴ Ari yakanaki Jesús, ikantanakiri: “Paamaiyaa yamatawitai-tzimi = kari. ⁵ Tima oshiki pokatsini apaata impairyaa-paakiro nowairo, inkanti: ‘Naaka Saipatzii-totaari.’ Oshiki yamatawiti. ⁶ Tima ari pinkima-koyitakiro oshiki

^a 23.38 piwanko = tasorintsi-panko   ^b 23.39 * Wairontsi

manataantsi. Paamaiyaa oimiraa-siritzimi = kari, ontzimatyii omatyaa iroka-payi, tikira-tzimaita omonkarata onthonkan-tajyaari maaroni. ⁷Imaimanita-wakaityaa nampitsiki, iwayirita-wakaiyaa pinkathari-payi. Iñiiti mantsiyarintsi, tashitsi, onikayityaa tsika-rika-payi. ⁸Irootaki itanakyaaaroni inkimaatsitai-tyaaro maaroni iroka-payi.

⁹Yaakaan-taitakimi, ari imaimani-waitaitimi irojatzi iwamaan-taiyaamiri. Oshiki inkisaniinta-nakimi pasini-satziiti okantakaan-tziro poiijatana naaka. ^c ¹⁰Oshiki washaantironi apaata ikimisantawita. Yaakaanta-wakaiyaa ikarajiitzi. Airo yaripirola-wakaa kisaniinta inkanta-wakajyaa. ¹¹Iñiiti oshiki pokapain-tsini isiya-kotyaarimi Kamantan-tzinkari, yamatawita-paakiri inkarati kimisanta-wakirini. ¹²Ari yanta-pirola-tiroti kaari-pirola, airo itakota-wakai-yitaja. ¹³Ikaratzi oijatanainari awiintajanari, iriitakira awisakotaa-tsini. ¹⁴Aririka omonkaratajyaa inkimakoi-tairo maaroni kipatsiki Kamiithari Ñaantsi kinkithata-kotzirori ipinkathari-wintantai Pawa, aripaiti omonkaratajyaa onthonkan-tajyaari maaroni.

¹⁵Aritaki piñaakiri ipaitai-tziri 'Pinkaari Apirotan-taniri', iriitaki ikinkithata-kotakiri pairani Kamantan-tzinkari Daniel, isaikapaaki otasorintsitzi. (Inkarati ñaanataironi iroka, ontzimatyii inkimathatiro.) ¹⁶Ikaratzi nampitarori iipatsitiki Judá-iti, ontzimatyii isiyi otzisiki. ¹⁷Pisaiki-rika intakiroki piwanko, ari pimpoñiyaa pisiyanaki, airo pikyaa-panaatzi paapanaati ompaityaa-rika. ¹⁸Piwaniki-rika pisaiki, pisiyi airo paapanaatziro pithaari. ¹⁹¡Inkanta-matsitaitiro onkarati motyaata-tsini, aajatzi tzimayita-tsini intsiti ainiro ithoyitzi ithomi! ²⁰Pamaniri Pawa, pinkantiri: 'Pookaa-wintajina airo nosiyan-tawaitanaka kyaarontsi-paitiki, aajatzi kitaitiri imakoryaan-taitari.' ²¹Tima antaro onkantyaa yasinonkaityaa apaata. Tima pairani owakira iwitsikaitakiro kipatsi irojatzi iroñaaka, ti ñiiti siyaaroni iroka asinonkaantsi. Airo apiita ñiiti siyaaroni. ²²Airo itharokyatai-tzimi yoimairintaitiro iroka asinonkaantsi, tikatsi awisakotaa-tsinimi. Ikamintha iyosiitaitakiri ikaratzi awintaa-jariri Pawa, irootaki yoimairintan-taita-karori sintsiini asinonkaantsi. ²³Aririka pinkimi inkantaitimi: 'Yoka Saipatzii-totaari.' Pasini kantatsini: 'Jiirinta Saipatzii-totaari,' airo pikimisantziri. ²⁴Ari impokaki siyakotyaarini Saipatzii-totaari, siyakotyaarini Kamantan-tzinkari. Iñaakan-tapaaki kaari iñaapiintaitzi. Intasonkawintan-tayita-paaki. Aamaa-sityaa, ari yamatawiti aajatzi ikaratzi iyosiitakiri Pawa. ²⁵Tima nokaman-tzita-kamiro pairani. ²⁶Aririka inkantaitimi: 'Ariitapaaka otzisiki,' airo pijata-sitziri. Inkanti pasini: 'Inthompointa pankotsiki isaiki,' airo pikimisantziri. ²⁷Tima aririka impiyi Itomi Atziri, isiyapa-jyaaro ookatha-rontsi. Itanakyaaaro

^c 24.9 * Wairontsi

omorikanaki isitowa-piintzi ooryaatsiri irojatzi tsika ikyaa-piintzi.
 28Tima tsika-rika isaiki sitziwari, ari ipiyotzi-wintari amimpori.”^d

Impiyan-tajyaari Itomi Atziri

(*Mr. 13.24-37; Lc. 21.25-36; 17.25-36; 12.41-48*)

29“Aririka onkarata-paaki apaata antaro yasinonkaityaa, aritaki intsiwakaki ooryaatsiri, airo yoorinta kasiri. Inthopiryaayiti impokiro, aajatzi ikaratzi tzimawita-chari isintsinka inkitiki. 30Aripaiti inñitaji inkitiki iyotantai-tyaari irootaatsi impiyaji Itomi Atziri. Antaro intharowa-jiiti ikaratzi shininkata-wakaa-chari aka kipatsiki. Inñitawajiro iwaniinkaro aajatzi itasorinka, inkinan-tapajyaaro minkori. 31Tima sintsiini intyoota-paaki maninkariiti, yapatota-pajiri ikaratzi iyosiitai-takiri nampitarori tsika-rika-payi owiraapaja kipatsiki, tsika owachintitapaja.

32Tima onkimita-jyaaro tsika okanta piña-a-piintziro pankirintsi: aririka piñaakiro iirisiti, irootaatsi osarintsitaji.^e 33Irootaki piyotiri awirokaiti, aririka piñaakiro okaratzi nokanta-kimiri, pokimatajana. 34Airo ikamita yoka ashininka-payi, irojatzi iñaanta-kyaarori okaratzi nokanta-kimiri. Omapiro. 35Ari onthonka-jyaari inkiti aajatzi kipatsi, irooma okaratzi nokaman-takimiri ontzimatyii omonkara-yitajyaa.

36Tikatsi yotironi kitaitiri, tsika iwiraiyaa ooryaatsiri nompiyan-tajyaari, imatzitaro inkiti-wiri Maninkari ti iyoti. Apatziro iyotziro Asitanari irirori. 37Onkimita-jyaaro pairani ainiro yañaawita Noé, ari onkanta-jyaari aajatzi impiyaji-rika Itomi Atziri. 38Tima pairani tikira ariitya oonkaro, onimowaitziri atziri, iwajiita, yirawai-jiitzi, yaawakaiyita iina. Irojatzi ititanta-nakari Noé amaatako-minto-tsiki. 39Ari onimowaitziri tikatsi inkinkithasirita-koti irojatzi omapokan-takariri oonkaro, ithonka ipiinkaki. Ari onkanta-jyaari aajatzi impiyaji-rika Itomi Atziri. 40Isaiki apiti antawaita-tsiri iwaniki, yaitaji aparoni inkitiki. Iriima pasini yookaita-najiri. 41Osaiki apiti kooya ontononka-waitzi, yaitaji aparoni inkitiki. Irooma pasini yookaita-najiro. 42Pisakisiritai awiroka, tima ti piyoti tsika-paiti impiyi Piwinkathariti. 43Pinkinkithasirita-kotiri tsika inkantyyaa atziri, aririka iyotimi impokatyyii kosintzi tsitiniri, aritaki isakisiritakimi airo ikositantaitari iwankoki. 44Ontzimatyii paamaiyaa awiroka. Owitsika pinkantyyaa, tima tikatsi yotatsini tsika-paiti impiyi Itomi Atziri.

Yotasirita-tsiri ompirataari

(*Lc. 12.41-48*)

45Pisiya-kotyaari antawai-ryaantzi ompirataari, yotasirita-tsiri kamiitha. Yookanakiri iwankoki ompiratariri, ikantanakiri: ‘Paminiri

---

^d 24.28 Ikimita añaapiintziri amimpori ishonka-jiita, tima ayoti tzimatsi kamaintsiri. Ari okimitari aajatzi aririka añaayitakiro okaratzi ikinkithata-kotakiri Jesús, ayotzi irootaintsi impiyi-matai. ^e 24.32 pankirintsi = higuera

ikaratzi saikatsiri pankotsiki, pimpa-piintiri iyaari.’ ⁴⁶Tima kimosiri inkantyya yoka ompirataari aririka impiyi ompiratariri, aririka iñaapajiri imonkaratakiro ikantana-kiriri. ⁴⁷Aritaki isinitainiri yaamawinta-jyaaniri okaratzi yasitari. Omapiro. ⁴⁸Iriima kaari-pirori ompirataari, ikantzi: ‘Airo ipiyita ompiratanari.’ ⁴⁹Iwasankitaa-waitakiri pasini ompirataari. Jataki itsipatyaa sinki-ryaantzi. ⁵⁰Ari onimowaitziri ompirataari, ti iyotiro kitaitiri, tsika iwiraiyaa ooryaatsiri impiyi, imapoka-sitajyaa yariitajyaa. ⁵¹Oshiki iwasankitaa-pajiri, yookajiri tsika ikasiya-kaitakiri owapyimotan-taniri. Ari yiraawaityaa, yatsikai-kiwaityaa, inkimaatsitajyaa.”

Ikinkithata-koitziro 10 mainaro

25 ¹“Iroka ikanta ipinkathari-wintantai Inkiti-satzi, isiya-kotaro 10 mainaro jatatsiri tsitiniri omonthai-yaari aawakaa-chani. Aayitanaki ootaminto. ²Tzimatsi 5 mainaro yotasirita-tsiri, tzimatsi aajatzi 5 mainaro kaari yotasirita-tsini. ³Iroka 5 mainaro kaari yotasirita-tsini, aawitanaka ootaminto, iro kantacha kapichiini aanaki iyaaki. ⁴Irooma pasini yotasirita-tsiri, aanaki iroori ootaminto, aanaki aajatzi oshiki iyaaki. ⁵Ti impoki sintsiini aawakaa-chani, aapaakiro owochokini, maajiitanaki. ⁶Okanta niyaankiiti tsitiniri, okimatziikaimaitzi, ikantaitzi: ‘¡Korakitaki aawakaa-chani, pimonthaa-wakyaari!’ ⁷Saakitanaki mainaro-payi, ojaikita-najiri iyaaki ootaminto-payi. ⁸Okanta mainaro-payi kaari yotasirita-tsini, okamiwita-nakaro yotasirita-tsiri, okantziro: ‘Pimpina iyaaki poota-minto, irootantsi intsiwaki nasi naaka.’ ⁹Okantanaki yotasirita-tsiri: ‘Airo, ari inthaata-nakyya nasi naari, pijati pamananta-painti awiroka.’ ¹⁰Ojaminthaita-paintzi amanantzi, ariitapaaka aawakaa-chani. Jatanaki okaratzi aamawintain-chari, omonthaa-wakari, yaanakiro tsika yoimosirinkaitiri. Yasitai-tanakiro ikyya-piintaitzi. ¹¹Okanta opiyawita-paaka mainaro jatatsiri amanantzi, okaima-kaima-witapaaka, okantzi: ‘¡Pasitaryiinaro naari!’ ¹²Okimatziikaitakiro, ikantaitziro: ‘Ti noyotimi. Omapiro.’ ¹³Pisakisiri-yitaji awiroka, tima ti piyotiro kitaitiri, tsika inkarati ooryaatsiri impiyi Itomi Atziri.”

Ikinkithata-koitziri kiriiki

(Lc. 19.11-27)

¹⁴Iroka ikanta Inkiti-satzi ipinkathari-wintantai, isiya-kotari atziri jatatsini intaina, yapatotakiri impiratani, ipanakiri okaratzi yasitari yaamaako-wityaaniri. ¹⁵Tima ipanakiri aparoni-payi tinatatsiri ijaikitaki iiriikiti. Yoka impiratani yotasirita-tsiri kamiitha ipanakiri ikaratzi 5 tinatatsiri ijaikitaki kiriiki, pasini impiratani amataachari iyotasiritzi ipanakiri ikaratzi apiti tinatatsiri ijaikitaki kiriiki, iriima owiraanta-

paakarori ipanakiri aparoni. Jataki irirori intaina.^f 16 Ikanta impirataitani ipaitakiri 5 kiriiki, yantawaita-kaakiri iiriikiti, ishikyaaakiri, yaaji pasini ikaratzi 5 kiriiki. 17 Ari ikantakari pasini ipaitakiri apiti tinari ijaikitaki kiriiki, ishikyaaajiri irirori, yaaji ikaratzi apiti tinari ijaikitaki kiriiki. 18 Iriima pasini ipaitakiri aparoni, yaanakiri iiriikiti, ikitatakiri kipatsiki. 19 Okanta osamanitaki piyaja ompiratariri asitariri kiriiki, ikaimakaan-tapajiri impiratani-payi iyotzi tsika ikantakiri iiriikiti. 20 Pokapaaki ipaitakiri 5 tinari ijaikitaki kiriiki, iñaakapajiri pasini 5 tinari ijaikitaki kiriiki ishikyaaakiri, ikantapaaki: ‘Pinkathari, 5 tinari ijaikitaki kiriiki pipakinari pairani, yoka pasini 5 tinari ijaikitaki noshikyaaajiri.’ 21 Ikantzi Pinkathari: ‘Ariwi nampiratani, yotasiriri pinatzii. Kapichiini kiriiki pikimpoyaakina, aritaki pinkimpoyaaji oshiki pasini kiriiki. Pimpoki, pintsipatyaana anintaajyaa.’ 22 Ariitapaaka ipaitakiri apiti tinari ijaikitaki kiriiki, ikantapaaki: ‘Pinkathari, apiti itinatzi ijaikitaki kiriiki pipakina, yoka pasini apiti itinatzi ijaikitaki noshikyaaajiri.’ 23 Ikantzi Pinkathari: ‘Ariwi nampiratani, amataachari iyosiritzi. Kapichiini kiriiki pikimpoyaakina, aritaki pinkimpoyaaji pasini oshiki kiriiki. Pimpoki, pintsipatyaana anintaajyaa.’ 24 Ipokapaaki ipaitakiri aparoni itinatzi ijaikitaki kiriiki, ikantapaaki: ‘Pinkathari, noyotzi naaka masiryaantzi pinatzii, sintsiini pantawaita-kaantziri piiriikiti, ari okanta pishikyaan-tariri.’ 25 Irootaki notharowa-kaanta-kamiri, naanakiri piiriikiti, nokitatakiri kipatsiki. Yoka namajimiri. 26 Yakanaki asitariri kiriiki, ikantziri: ‘Kaari-piro-siriri pinatzii awiroka, oshiki pipira-nita. Piyowitaka aritaki nonkisakimi airorika pishikyaiiri kiriiki, 27 piñaawitaka airo pimatziro awiroka, paminimi antawaita-kayi-mirini, aritaki ishikiniintakimi kiriiki, iriitaki pimpawa-jinarimi nopiyaka iroñaaka.’ 28 Ikantai-tanakiri ikaratzi saikain-tsiri: ‘Paapithatiri tinatatsiri ijaikitaki kiriiki, pimpairi pasini impirataitani oshikyaa-kiriri ikaratzi 10 itinatzi ijaikitaki kiriiki.’ 29 Tima inkarati otzimi-motakiri, aritaki ontzimonio-pirotairi. Iriima kaari otzimi-motzi, imapiroi-tairi yaapithai-tairi okaratzi tzimimo-witariri. 30 Paanakiri yoka kaari-piro-siriri, pookiri otsitini-kitzi. Ari yiraawaitaari, yatsikai-kiwaitajyaa inkimaatsi-waitajyaa.”

Ikinkithata-koitziro mishakowintaantsi

31 “Aririka impiyaji Itomi Atziri omapiro impinkatharin-tsitapaji. Intsipata-jyaari maninkariiti, isiya-kota-jyaari pinkathari isaikantaro waniinkata-chari isaika-minto. 32 Yapatotajiri maaroni atziri tsikarika isaikaji irirori. Inasita-jyaari imisaika-yitajiri. Inkimita-kotyaari atziri nasitariri ipiraitari ti ininti inkonowyyaa. 33 ikatziya-yitairi ipira

^f 25.15-28 tinatatsiri ijaikitaki kiriiki = talento. Ikaratzi ishikitzi kiriiki, iriitaki aparoni talento, itinatzi 40 kilo. Antitacha impinatan-taityaari 20 antawaita-tsiri aparoni osarintsi.

itako-pirotani irako-piroki, iriima ipira imaninta-yitziri yampatiki ikatziya-yitairi.⁸ ³⁴Tima iñaanatairi Pinkathari inasitakari ipira irako-piroki, inkantiri: ‘Pimpoka-jiiti maaroni, oshiki inkimosiritakajiimi Asitanari, pinampita-jyaaro tsika ipinkathari-wintantzi irirori, tima pairani iwitsika-yitzi-takamiro owakira iwitsikan-takarori kipatsi. ³⁵Tima piñaakina pairani aawitana notashi, pipakina nowariti. Piñaakina ayimatana nomiri, pipakina niriiri. Piñaakina nariitami pinampiki, pinisironkatakina piwankoki. ³⁶Piñaakina nosaraa-kowaitzi, pipakina nokithaatakari. Piñaakina nomantsiyataki, pamitakotakina nisita-kotan-taari. Iminkyaa-kaantai-takina, pipoka-sitakina paminana.’ ³⁷Ari inkanta-jiiti kamiithasiriri: ‘Pinkatharí. ¿Tsika-paiti noñiimi pitashaniintzi, nopantamiri piwariti? ¿Tsika noñiimi pimiriniintzi, nopantamiri pimiri? ³⁸¿Tsika-paiti noñiimi, naakamiithatan-tamiri nowankoki? ¿Tsika noñimika pisaraa-kowaitzi, nopantamiri pithaari? ³⁹¿Tsika-paiti noñiimi pimantsiyatzi, yasitakoi-tzimi, nojatantari noñiimi?’ ⁴⁰Inkanti Pinkathari: ‘Tima pinisironka-yityaari ikaratzi awintaa-yitaanari nokimita-kaantajiri iyiki, naakataki pinisironkatzi. Omapiro.’ ⁴¹Impithoka-sita-nakiri inasitakari yampatiki, inkantiri: ‘¡Kaari-pirorí! Pijati pinkimaatsita-jyaari paamari kaari tsiwaka-nitaa-tsini ikasiya-kaita-kiriri Kamaari intsipata-jyaari maaroni imaninkariti irirori. ⁴²Piñaawitakana notashi-niintzi, ti pimpina noyaari. Ayimatakina nomiri, ti pimpina niriiri. ⁴³Piñaawitana nariita pinampiki, ti pinisironkatyaana piwankoki. Piñaawitakana nosaraa-kowaitzi, ti pimpina nonkithaatyaaari. Piñaawitakana nomantsiyatzi, iminkyaaaitakina, ti pimpoki piñiina.’ ⁴⁴Ari inkanta-witanakyaa kaari-piro-siriri: ‘Nowinkatharítí, ¿tsika-paiti noñaawitami pitashi-niintzi, pimiriniintzi, pipoki nonampiki, pisaraa-kowaitzi, pimantsiyatzi, iminkyaaitzimi, titzimaita nonisironkatyaami?’ ⁴⁵Inkanti Pinkathari: ‘Tima piñaakiri yasinonkaa-waita yokaiti kaari iriipirotatsini, tira pinisironka-yityaari, naakataki pantzi-motaki. Omapiro.’ ⁴⁶Irootaki yatsipitan-tyaarori kanta-jitaa-chani owasankitaantsi. Iriima inkarati kamiithasiritaa-tsini, irasi iwiro yañaayitaji.”

Ikamanta-wakaita yaakaantiri Jesús

(Mr. 14.1-2; Lc. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

26 ¹Ikanta ithonka-nakiro Jesús okaratzi ikinkithata-kotakiri, ikantanakiri iyomitaani: ²“Piyojiitzi awiroka oyotapaaka apiti kitaitiri yoimosirinkai-tairo Anankoryaantsi. Ari yaakaan-taitiri Itomi Atziri ipaikakoitiri.”

³Ikanta ijiwari Ompira-tasorintsitaari-payi, Yomitaan-taniri-payi aajatzi Antari-kona-payi, ipiyojiitaka iwankoki Caifás ijiwari-piroti

§ 25.32-33 ipiraitari itako-pirotani = oisha = oveja; ipira imaninta-yitziri = cabra

Ompira-tasorintsitaari. ⁴Ari ikamanta-wakaa-jiitaka, ikantzi: “Thami amatawitiri Jesús ayiri awa-kaantiri. ⁵Iro kantacha, airo amaimantziri kitaitiri yoimosirinkaita, ikisako-wintari = kari atziri-payi.”

Isaitan-taitari Jesús kasankari

(Mr. 14.3-9; Jn. 12.1-8)

⁶Ikanta yariitaka Jesús nampitsiki Asinonkaa-pankoniki, ikyaapaaki iwankoki Simón omawitari pairani pathaa-rontsi. ⁷Ari ariitapaaka kooya amakotaki kasankari, kamiitha okantaka onaki iwitsikai-tziro mapi, oshiki owinaro. Osaitan-tapaakari iitoki Jesús isaikaki iwajiita.^h ⁸Ikisajiitanaka iyomitaani iñaakiro, ikantajiitanaki: “¿Paitama aparawaitan-tarori? ⁹Aritaki aakimi oshiki kiriiki aririka ampimanta-kiromi, iriitaki ampasyaaririmi asinonkainkari.” ¹⁰Iyota-kotakiri Jesús ikinkithasiritari, ikantziri: “¿Paitama pikisan-tarori kooya? Kamiitha noñaakiro naaka antakiri. ¹¹Irasi iwatyiiro pintsipatyaari asinonkainkari, irooma naaka airo piñiuro pintsipata-piintyaana. ¹²Tima ojiwatatzii iroka kooya osaitan-tanaro kasankaari omishata-tyaana tsika onkantyaa ipaikakoitina apaata. ¹³Tsika-rika ikamantantai-tairo Kamiithari Ñaantsi, aritaki inkinkithata-koitajiro aajatzi iroka kooya, inkinkithasiritan-taityaarori antakiri iroori. Omapiro.”

Ipimantantzi Judas

(Mr. 14.10-11; Lc. 22.3-6)

¹⁴Ikanta Judas Nampitsiwiri karawitariri 12 iyomitaani Jesús, ijata-sitakiri ijiwari Ompira-tasorintsitaari. ¹⁵Ikinkitha-waita-kaakiri, ikantziri: “¿Paitama pimpinari aririka namakimiri?” Iñaakai-takiri ikaratzi 30 ipiwiryaa kiriiki impaitiriri. ¹⁶Aripaiti yitanakaro Judas yamina-minatziro tsika-paiti yaakaantiri.

Owiraantarori yakyoota-najiri iyomitaani-payi

(Mr. 14.12-25; Lc. 22.7-23; Jn. 13.21-30; 1 Co. 11.23-26)

¹⁷Tima monkarata-paja itarori kitaitiri iwanta-piintai-tarori yatantaitari kaari ikonowaitzi siñakaironi, pokajiita-paaki iyomitaani Jesús, isampitapaakiri: “¿Tsika ankotsita-kaantika ayaari oimosirinkan-tyaarori Anankoryaantsi?” ¹⁸Ari ikantzi irirori: “Pijati nampitsiki. Ari pimonthaakyaa atziri, pinkantiri: ‘Ikantzi oyomitaanari: “Noyotzi irootantsi nompyaakotyaa, nonintzi nojati piwankoki noimosirinkyaa kitaitiri Anankoryaantsi, nontsipatyaari noyomitaani-payi.” ’ ” ¹⁹Imatakiro iyomitaani okaratzi ikantakiriri Jesús. Ikotsita-kaantaki iyaari kitaitiri Anankoryaan-tsiki.

²⁰Aritaki tsitiniityaanaki yariita-paaka Jesús, saikapaaki iwajiityaa itsipata-paakari iyomitaani ikarajiitzi 12. ²¹Ikanta iwajiita, ikantzi Jesús:

^h 26.7 mapi = alabastro

“Pikarajiiitaki pakyoootana aka, tzimatsi aparoni aakaantinani. Omapiro.”

²²Owasiri ikantajiiitanaka. Aparo-payi yitanakaro isampitziri, ikantziri: “¿Naakama Pinkathari?” ²³Ikantzi Jesús: “Itzimi-rika oochoantakironi yatantaitari tsika noochaantziro naaka, iriitaki aakaantinani.

²⁴Omapirotoyaa impyaakotyaa Itomi Atziri, tima irootaki isankinata-koitakiri pairani. Iro kantacha nokantzi naaka: ‘Airo itzimaa-jatzimi yoka, aakaantirini Itomi Atziri.’” ²⁵Ari ikantanaki Judas pithoka-sitan-taniri: “¿Naakama Yomitaanari?” Ikantzi Jesús: “Irootaki pikantakiri awiroka.”

²⁶Tima ainiro isaiki iwajiiita, yaakiro Jesús yatantaitari, ipaasoonki-wintakiro, ipitoryaakiro, ipayitakiri iyomitaani, ikantziri: “Iroka, piyaaro, nowatha onatzii.” ²⁷Yaakotakiro iraitziri, ipaasoonki-wintakiro, ipakotakiri iyomitaani, ikantziri: “Pirajiiiti maaroni, ²⁸tima niraani onatzii iroka, irootaki ñaakanta-pirotironi aapatyaa-wakaan-tajyaari, irootaki sitowaa-tsini yaripiroi-tantyaariri kaari-piro-siriri. ²⁹Pinkimi nonkanti, airo niritaaaro iroka irojatzi apaata aririka impinkathari-wintantai Asitanari, aripaiti apiitairori.”

Ikinkithatziro Jesús imanakowintanti Pedro

(Mr. 14.26-31; Lc. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

³⁰Ikanta ithonka-nakiro ipanthesa-kotziri Pawa, jaitjiiitanaki yinkaitoniki. ³¹Ikantanakiri Jesús iyomitaani: “Irootaintsi pookina iroñaaka tsitiniri. Tima irootaki isankinata-koitakiri pairani ikantaitzi:

Nowiri aamaako-wintariri ipiraitari, aritaki inthonkakyaa yoiwaraa-nakyya ipira.

³²Iro kantacha aririka nañaaji, Tapowinikira piñaapajina.” ³³Ari yakanaki Pedro, ikantzi: “Aritakima yookajiiitakimi pasini-payi, airo nomatziro naaka.” ³⁴Ikantziri Jesús: “Iroñaaka tsitiniri tikira iñiita waripa, mawasatzi pinkantaki: ‘Ti noñiiri Jesús.’ Omapiro.” ³⁵Ikantzi Pedro: “Airo nookimi, aritaki ankarati ankami.” Ari ikantajiiitaki aajatzi maaroni iyomitaani.

Yamani Jesús Tononkaitoniki

(Mr. 14.32-42; Lc. 22.39-46)

³⁶Ikanta yariitaka Jesús itsipatakari iyomitaani ipaitai-tziro Tononkaitoniki, ikantapaakiri iyomitaani-payi: “Ari pisaikawaki aka, nojaniintawaki naaka anta, namani.” ³⁷Apatziro yaanakiri Pedro aajatzi apiti itomi Zebedeo. Tima oshiki yiraako-sirita-paakari Jesús. ³⁸Ikantziri: “Owamai-mata-tyaana nowasirinka. Ari pisaikawaki awiroka aka, thami asakisiriti.” ³⁹Awisanaki kapichiini irirori Jesús. Tyiirowa-paaka, amanapaaki. Ikantzi: “Asitanari, pinintzi-rika awiroka, pokakaakowintina onkarati nonkimaatsityaari. Airo panta-kayinaro noninta-witari naaka,

apatziro pimata-kayinaro pininta-kaakinari awiroka.”⁴⁰ Ipiya-sita-pajari iyomitaani, iñaapaa-tziiri imaajiitzi. Ikantapaakiri Pedro: “¿Tima pinkisa-sityaaro kapichiini piwochoki, pintsipatyaana asakisiriti?”ⁱ
⁴¹ Pisaakiti, pamani, paamaiyaa otsimikari pikinakaa-sitani. Oshiki okaratzí kamiithata-tsiri pikowawitari pantirimi, iro kantacha ti pinkisa-siwai-nityaa.”⁴² Aajatzi ipiyanaja Jesús, amanapaji, ikantzi: “Asitanari, iroorika natsipityaari nonkimaatsityaaro iroka, aritaki nomatakiro pininta-kaakinari.”⁴³ Ikanta ipiyapaja, aajatzi iñaapajiri imaajiitzi, tima antaro okantaka iwochokini.⁴⁴ Ipiya-pithata-naari, mawa ipiyaka yamani. Irojatzí yapiitapaji ikantakiri inkaaranki.⁴⁵ Ari ipiya-sita-paakari iyomitaani, ikantapaakiri: “¿Irojatzima pimaajiitzi? Monkarata-paaka yaakaan-tantai-tyaariri Itomi Atziri, yaitanakiri kaari-piro-siririki atziri.⁴⁶ Pimpiriinti, thami ajataji. Okaakitzi-mata-paaki pimantinani.”

Yairikai-takiri Jesús

(Mr. 14.43-50; Lc. 22.47-53; Jn. 18.2-11)

⁴⁷ Iñaawai-minthaitzi Jesús ariitapaaka Judas, ikarata-piintziri 12 iyomitaani. Oshiki atziri itsipata-paaka, yamayitaki iwisa-minto, ipasa-minto. Ityaantani inatzii ijiwari-piroti Ompira-tasorintsitaari, irasi aajatzi antari-kona-payi.⁴⁸ Tima ikamantzi-takari yamayitakiri yoka pithoka-sitan-taniri, ikantakiri: “Itzimi-rika nowithata-paakyaari nonintaata-paakiri, iriitaki, pairikiri.”⁴⁹ Ari itsitoka-paakari Judas okaakiini Jesús, ikantapaakiri: “Yomitaanari.” Inintaata-paakiri iwithata-paakari.⁵⁰ Ari isampitziri Jesús, ikantzi: “Ashininká, aritaki ariitakami aka, pimatirotyaa pipoka-sitziri.” Pokajiita-paaki itsipayita-paakari, yairika-paakiri Jesús, yoosota-nakiri.⁵¹ Ikanta tsipata-kariri okaakiini Jesús, inosika-nakiro iyotsiroti, itotzitakiri iyimpita inanpiri ijiwari-piroti Ompira-tasorintsitaari.⁵² Ikantzi Jesús: “Piwajiro piyotsiroti tsika paakiro. Tima inkarati owisantantaroni iroka kotsiro, aritaki iwisaitakiri irirori.⁵³ Piyotzi awiroka, kantacha namaniri Asitanari, aritaki intyaan-kakimi oshiki-pirota-tsiri maninkariiti kisakowintyaa-nanimi.”^j⁵⁴ Iro kantacha ari omonkaratari okaratzí isankinata-koita-kinari pairani.”⁵⁵ Ipithoka-sita-nakari Jesús ikaratzi pokaintsiri, ikantziri: “¿Naakama kosintzi pamasitan-tanari piwisa-minto aajatzi pipasa-minto? ¿Tima piña-piintina noyomitaantzi maaroni kitaitiri aka tasorintsi-pankoki, kaarima paantana anta? ⁵⁶ Ari onkantyaari, irootaki omonkaratan-tyaari okaratzí isankinatakiri pairani Kamantan-tzinkari.” Ari isiyayitanaka maaroni iyomitaani-payi, yooka-nakiri Jesús apaniroini.

ⁱ 26.40 kapichiini = aparoni-machiini hora   ^j 26.53 oshiki-pirota-tsiri maninkariiti = 12 legión; legión = oshiki-piroriiti iwayiriti wirakocho, inkarati 3000 owayiri, tirika inkarati 6000

Yapatowintaitari Jesús

(Mr. 14.53-65; Lc. 22.54,63-71; Jn. 18.12-14,19-24)

⁵⁷Tima inkarati airikapaa-kiriri inkaaranki Jesús, irijatzi aanakiriri iwankoki Caifás ijwari-piroti Ompira-tasorintsitaari. Ari yapatojiita Yomitaan-taniri-payi aajatzi Antari-kona-payi. ⁵⁸Nosikacha niitsinikiroini Pedro iyaatako-wintziri Jesús, irojatzi yariitan-tapaakari iwankoki ijwari-piroti Ompira-tasorintsitaari. Kyaapaaki owaankiiritsitiki pankotsi, itsipata-paakari kimpoyaan-taniri, inintzi Pedro inkimako-wintiri tsika inkantaitiri Jesús. ⁵⁹Ikanta ijwari-piroti Ompira-tasorintsitaari itsipatakari ikaratzi apatotain-chari, yaminawitaka ipaita thaiya-kotyaarini Jesús omponaan-tyaari iwa-kaantiri. ⁶⁰Ti iñaamaityaa, ipokawitaka oshiki nintatsiri inthaiya-kotyaarimi. Irojatzi ikatziyan-tanakari apiti thaiya-kota-nakariri, ⁶¹ikantanaki: “Nokimiri naaka chapinki iñaawaitzi ikantzi: ‘Ari nomporokakiro tasorintsi-panko, iro awisawitakyaa mawa kitaitiri, nonthonkajiro nowitsikairo.’” ⁶²Ari ikatziyanaka ijwari-piroti Ompira-tasorintsitaari, ikantanakiri Jesús: “¿Paitama kaari pakanta? ¿Tima piyota-kotiro okaratzi ikantakoi-tzimiri?” ⁶³Irojatzi imairitaki Jesús, ti yaki. Ari isintsi-thata-nakiri, ikantziri: “Pimpairyiiri Añaanita-tsiri Pawa, noyotan-tyaari omapiro onkarati pinkantinarini. ¿Awirokama Saipatzii-totaari Itomi Pawa?” ⁶⁴Ari yakanaki Jesús, ikantziri: “Irootaki pikantakiri awiroka. Iroñaaka piñiiri Itomi Atziri isaiki-motairi irako-piroriki Pawa Sintsi-pirori impinkatha-ritai. Ari piñaajiri impiyi inkinapaji minkoriki.” ⁶⁵Ikanta ikimawakira Ijwari-piroti Ompira-tasorintsitaari, isaraanakiro iithaari ikisanaka, ikantanaki: “Ñaakiro, ipairyaa-sitakari Pawa. Tikatsi aninti pasini inkanta-koitiri. Pikimajiitaki awiroka ithainkakiri Pawa. ⁶⁶¿Tsikama pikanta-jiitzi awiroka?” Ari ikantajiitzi ikarajiitzi: “¿Tzimaki ikinakaa-sitani! ¡Ontzimatyii inkami!” ⁶⁷Ari ichoonta-poro-waita-nakiri. Tzimatsi pasini kaposa-poro-waita-nakiriri. Tzimatsi pasini pasaporo-waita-nakiriri. ⁶⁸Ikantziri: “¡Saipatzii-totaari! ¿Kamantan-tzinkari pinatzii, intsityaa pinkantina ipaita pasawaitzimiri?”

Ikantzi Pedro: Ti noñiiri naaka Jesús

(Mr. 14.66-72; Lc. 22.55-62; Jn. 18.15-18,25-27)

⁶⁹Irojatzi isaikaki Pedro intakiroki, ari oñaapaakiri otzikataaro, okantapaakiri: “¿Tima awiroka itsipata pairani Jesús Tapowini-satzi?” ⁷⁰Oshiki ñaakiriri Pedro itikanakiro, ikantzi: “Tityaa, ti noyotiri ipaita pikantanari.” ⁷¹Ari isitowa-paintzi Pedro itantotai-takiro kaankirin-tsiki. Aajatzi oñaapajiri pasini ompirataaro, okantapaakiri itsipayitakari: “Iriyatzi yoka itsipata-piintari Jesús, Kasiyakaawini-satzi.” ⁷²Ari yapiita-nakiro Pedro itikanakiro, ikantzi: “Omapirotyaa, iyotzi Pawa, ti noyotiri naaka

yoka atziri pikantanari.”⁷³ Tikira osamaniti, yapiitakiri ikaratzi itsipatakari ikantziri: “Awirokataki itsipata-piintari Jesús, tima Tapowini-satzi pinatzii, iriwaitaki iñaawaita-piintzi irirori.”⁷⁴ Ikantanaji Pedro: “Timachiini, ti noyotiri yoka atziri pikantanari. Apatziro iyotzi Pawa nothaiya-rika, iriitaki wasankitainani.” Ari iñaanaki waripa.⁷⁵ Ari ikinkithasirita-najiro Pedro ikantakiriri Jesús: “Tikira iñiita waripa, mawasatzi pinkanti: ‘Ti noñiiri Jesús.’” Sitowanaki Pedro, antaroiti yiraawaitanaka.

Yaitanakiri Jesús Pilato-ki
(*Mr. 15.1; Lc. 23.1-2; Jn. 18.28-32*)

27 ¹Okanta okitaitita-manaji, apatota-manaka ijiwariti Ompira-tasorintsitaari aajatzi antari-kona-payi, ikamanta-wakaa-jiitaka iwiri Jesús. ²Ari yoosota-nakiri Jesús, yaitanakiri isaiki ijiwari wirakocha ipaita Poncio Pilato, jiwari-pirori inatzii irirori.

Ikamantakari Judas

³Ikanta Judas pithoka-sitan-taniri, iyotanaki iwamaakaanta-sitai-takari Jesús. Antaroiti ikinkithasiritanaka, yaanajiri 30 kiriiki yoipyaa-jiniri ijiwari Ompira-tasorintsitaari aajatzi antari-konaiti, ⁴ikantapajiri: “Yoka piiriikiti. Ti onkamiithati okaratzi nantakiri. Tikatsi yanti Jesús naakaanta-sitakari.” Ikantajiitanaki irirori: “Taanitya, piyotziro awiroka.”⁵ Yookanakiri kiriiki tasorintsi-pankoki, isiya-pirota-nakityaa ipiyanaka, sitsikapaaka. ⁶Ikanta ijiwari-piroti Ompira-tasorintsitaari, yaajiri kiriiki, ikanta-wakaa-jiita: “Ti osinitaa-ntsiti ankimpoyaaajiri kiriiki, tima iriitaki apinawinta-kiriri iwan-taiyaariri.”⁷Ikanta-wakaa-jiita: “¿Tsika ankanti-rika kiriiki?” Ikantajiitzi: “Thami amanantan-tyaaro pitzithari-pathata-tsiri, tsika inkitaitiri inkamayiti pasini-satziiti atziri.”⁸ Irojatzii iroñaaka ipaitai-tziro iroka kipatsi: “Iraantsi-patha.”⁹ Ari omonkaratari isankinatakiri pairani Kamantaniri Jeremías, ikantaki:

Yaitakiri 30 kiriiki,
Iriitaki inintajiiitakiri Israel-iiti impinaitiri,
¹⁰ Irootaki yamanantan-taitakari pitzithari-patha,
Irootaki inintakaa-kinari Pinkathari namanantiro.

Isampitakiri Pilato yoka Jesús
(*Mr. 15.2-5; Lc. 23.3-5; Jn. 18.33-38*)

¹¹Ariitaka Jesús isaiki jiwari wirakocha, isampita-wakiri, ikantziri: “¿Awiroka iwinkathariti Judá-iti?” Yakanaki Jesús, ikantzi: “Irootaki pikantakiri awiroka.”¹² Ikanta ijiwari-piroti Ompira-tasorintsitaari aajatzi Antari-kona-payi, oshiki ithaiya-kowita-paakari Jesús. Ti yakamaityaa irirori. ¹³Ikantzi Pilato: “¿Tima pinkimi okaratzi ikantakoi-tzimiri?”¹⁴ Irojatzii imairitaki, ti yaki. Oshiki okantzimosiryaa-nakiri Pilato yoka Jesús.

Imishakowintai-tziri Jesús iwamaitiri
(*Mr. 15.6-20; Lc. 23.13-25; Jn. 18.38–19.16*)

¹⁵ Tzimatsi yamita-piintari ijiwariti wirakocha: Maaroni osarintsi aririka yoimosirinkyaa Judá-iti, imisitowa-kaantziri yasitakoi-tziri ishininka itzimi-rika inintajiiitakiri irirori. ¹⁶ Tzimatsi aparoni Judá-iti yaakaan-taitziri ipaita Barrabás, ikimakoitani inatzii yoka yantakiro kowiinkata-tsiri. ¹⁷ Ikanta yapatojiitaka atziri, isampitantaki Pilato, ikantzi: “¿Ninkama pinintziri nomisitowa-kaantiri? ¿Iriima Barrabás? ¿Iriima pinintziri Jesús ipaitai-tziri Saipatzii-totaari?” ¹⁸ Iyotzi Pilato isamaitari Jesús, irootaki yaakaan-taitan-tariri. ¹⁹ Tima otyaankaki inkaaranki iina Pilato kamantirini, ikantakiri: “Airo pantawinthatziri awiroka kamiithasiriri. Tima oshiki imisimpyaakina tsitiniri, antaro omintharowa-siryaakina.” ²⁰ Iro kantacha yokapayi ijiwari-piroti Ompirasorintsitaari aajatzi antari-kona-payi, itsimaakiri piyotain-chari atziri, ikantziri: “Irootaki kamiithatatsi imisitowaitiri Barrabás, iriima Jesús iwamaitiri.” ²¹ Yapiita-nakiro jiwari wirakocha isampitantzi: “¿Ninkama pinintziri nomisitowa-kaantajiri?” Ikantajiiitzi maaroni: “¿Iriitaki Barrabás!” ²² Ikantzi Pilato: “¿Tsikama nonkanti-rika Jesús ipaitai-tziri Saipatzii-totaari?” Ikantajiiitzi atziri: “¿Pipaika-kota-kaantiri!” ²³ Ari ikantzi ijiwari wirakocha: “¿Tzimatsima kaari-pirori yantakiri?” Aikiro isintsitatzii ikaimajiiitzi atziri, ikantzi: “¿Pipaikakota-kaantiri!”

²⁴ Ari iyotanaki Pilato ampinaasi-waita isampitziri, tima omapiro ikatsima-jiiitaki atziri. Ikaimakaantaki nijaa, iñiitakiri maaroni ikiwaakotanaka, ikantzi: “Tira naaka kanta-sityaaroni iwamaitakiri-rika kamiithasiriri. Awiroka kanta-sityaaroni.” ²⁵ Ikantajiiitzi atziri piyotain-chari: “Irootaki nokowajiiitzi, naaka yookoiti ipaita-rika awisain-tsini, imaitajiri aajatzi inkarati noncharini-yitajyaari, yookoitairi irirori.” ²⁶ Ari imisitowa-kaantai-takiri Barrabás. Iriima Jesús ipasata-kaanta-nakiri, imishakowintakiri ipaikakoitiri.

²⁷ Ikanta owayiri-payi, ikyaakaa-nakiri Jesús iwayiri-pankotiki. Ari yapatowinta-kariri.^k ²⁸ Isapokai-tapaakiri Jesús, ikithaatan-takari kityonka-masita-tsiri osiyarori ikithaata-piintari pinkathari-yitatsiri. ²⁹ Yamathaitan-takari kitoochii-tapo, yairika-kaakiri irako-piroki saworo-karaki. Ityirowasi-tzimaitari ithainka-mawaitziri, ikantajiiitzi: “¿Apinkathatziri iwinkathariti Judá-iti!”^l ³⁰ Oshiki ichoonta-poro-waitakiri, iposaina-waitantari saworo-karakiki. ³¹ Ikanta ikaratakiro isironta-winta-waitari. Isapokainiri ikithaata-kiriri inkaaranki, ikithaatainiri iithaari, yaanakiri ipaika-kotiri.

^k 27.27 iwayiri-pankoti = pretorio ^l 27.29 Iro yamita-piintari pinkathari yamathaitaro poriryaa-yitatsiri, yairika-piintziro aajatzi irako-piroriki asiro-karaki.

Ipaikakoi-tziri Jesús irojatzi ikamantakari
(*Mr. 15.21-41; Lc. 23.26-49; Jn. 19.17-30*)

³²Ikanta ijajiitanaki, imonthaakari Simón poñaachari Cirene, ikantanakiri yanatiro ipaikakoi-tantyaariri Jesús. ³³Irojatzi yariitan-takari tonkaariki ipaitai-tziro Atzirii-toni. ³⁴Ari ipakoitakiri Jesús kachori ikonowai-takiro iyipitintsi, ikanta ithotawakiro kapichiini, ti iriro.^m ³⁵Ikanta ipaikakoi-takiri. Yaakiro owayiri-payi iithaatari Jesús, yooki-mota-wakai-yitakaro, ikimita-kaantakiro iñaary-taita iyotantyaari itzimi ayironi. Ari omonkaratari ikinkithatakiri pairani Kamantan-tzinkari, ikantaki:

Ipawakaakaro nomanthaki.

Iñaariwintakaro iyotantyaari itzimi-rika ayironi.

³⁶Ari isaikajiitaki yaminako-wintziri. ³⁷Isankinaitaki ipaikakoi-tantakariri, okantzi: YOKA JESÚS, IRIITAKI IWINKATHARITI JUDÁ-ITI. Intsirika-koita-kiniri jiñokiini ipatziinaki. ³⁸Itsipatai-takiri apiti kosintzi ipaikakoi-tziri, iwatzika-koitaki irako-piroki, pasini yampatiki. ³⁹Ithainka-mawaitakiri ikaratzi awisayita-tsiri anta, itikai-nata.ⁿ ⁴⁰Ikantai-tziri: “Awiroka porokironi tesorintsi-panko, iro awisaki mawa kitaitiri piwitsikairo. Awirokami Itomi Pawa piwawisaa-kotajyaa. ¿Paitama kaari payiitanta ipaikakoi-takimi?” ⁴¹Ari imatzitakaro ijiwari-piroriti Ompira-tasorintsitaari, Yomitaan-taniri-payi, Nasitantaniri-payi, aajatzi antari-kona-payi, ikantajiitzi: ⁴²“Iwawisaa-kotziri pasini, ¿kaari imatantaro iwawisaa-kotajyaa irirori iriimi iwinkathariti Israel-iiti? Ari iwawisaa-kota-jyaami ipaikakoi-takiri, aritaki ankimisanta-kirimi ⁴³Yawintaari Pawa, intsityaa añiiri omapiro-rika itakotari ari iwawisaa-kotajiri. Tima inkanta-piintzi: ‘Naaka Itomi Pawa.’” ⁴⁴Ari imatzitakaro kosintzi itsipatakari ipaika-kota, ithainkima-waitakiri.

Ikamantakari Jesús

(*Mr. 15.33-41; Lc. 23.44-49; Jn. 19.28-30*)

⁴⁵Ikanta itampatzikata-paaki ooryaatsiri, omapoka-sitanaka otsitinitanaki, irojatzi osihityaan-tanaka.^o ⁴⁶Ari ikaimanaki Jesús sintsiini, ikantanaki: “¡Elí! ¡Elí! ¿Lama sabactani?” (Iro akantziri añaaniki aroka: “¡Pawá! ¡Pawá! ¿Paitama pookan-tanakanari?”) ⁴⁷Ikanta saikawinta-kiriri, ikimawakiri ikaimanaki, ikantajiitzi: “Pinkimiri, ikaimatziiri Elías.” ⁴⁸Isiya-painta, imitzitziya-paintzi manthakintsi

^m 27.34 Irootaki yoitaitziriri atziri airo ikimaatsitanta aririka iwawisankitaaitiri.

ⁿ 27.39 Iro yamijiitari Judá-iti itikai-nata aririka inthainka-siritanti. Irootaki osiyarori amijiitari aroka-payi, aririka ookotiri atziri anthainka-siritiri, ankantiri: “¡Piñaakiro! ¡Pikimakiro!” ^o 27.45,46 * Ooryaatsiri

kipishaariki, yankowii-takiniri saworo-pankiki, iwaan-kakota-kiniri yatsimiyaata-wakiro. ⁴⁹Ikantajiitzi pasini: “¡Piwashaantiri! Añaawakiri ari impokaki Elías yookakaa-wintairi.” ⁵⁰Yapiita-nakiro Jesús ikaimanaki sintsiini, pyaakotanaka.

⁵¹Okanta tasorintsi-pankoki, saraanaki niyaankiki ithatasii-tzirori, apimanki okantanaka, itanakaro jinoki irojatzí osaawiki. Antaroiti onikanaka kotaayitanaki mapi. ⁵²Ithonka iporoka-kotanaki kaminkari, oshiki añaajatsi kamiithasiriri kamawitain-chari. ⁵³Tima yañaajira pairani Jesús, ikaratzi añaajatsiri isitowa-najiro omoroki jatayitaji nampitsiki tasorin-tsita-tsiri, oshiki atziri iñaakayitaari.^p ⁵⁴Ikanta ijiwari owayiriiti aajatzí ikaratzi ikatziya-wintari Jesús, iñaakiro onikaro, iñaakiro okaratzi awisain-tsiri, antaroiti itharowanaki, ikantanaki: “¿Omapiro-witayaama Itomitari Pawa yoka?”

⁵⁵Amina-kotakiri anta oshiki kooya. Irootaki poñainchari Tapowiniki oyaatziri Jesús, oshiki amitakota-piintakiri. ⁵⁶Iroka okarajiitzi: María Pankothanthaari-sato, María iriniro Jacobo aajatzí José, aritaki osaikakiri aajatzí iriniro itomi-payi Zebedeo.

Ikitaitakiri Jesús

(Mr. 15.42-47; Lc. 23.50-56; Jn. 19.38-42)

⁵⁷Okanta otsitiniityaanaki, ari ipokaki ashaaranta-chari poñaachari Tonkaironiitoniki, ipaita José. Irijatzí iyomitaani Jesús. ⁵⁸Ijata-sitakiri Pilato, ikantapaakiri: “Pisinitinari nonkitatajiri Jesús.” Nintaki Pilato yaanajiri inkitatairi. ⁵⁹Ikanta José, iponatan-taari Jesús kitiri manthakintsi. ⁶⁰Iwakota-paintziri owakiranataki imoronta-kaantziri José siranta ikasiya-kaari kaminkari, ipinaa-kaantaki antaroiti mapi, ishipita-kotan-takari. Piyana José. ⁶¹Okanta María Pankothanthaari-sato, aajatzí pasini María, aminajiitaki tsika ikitaitakiri.

Aamaako-wintariri tsika ikitaitakiri

⁶²Okanta awisanaki iwitsika-winta-piintaitaro kitaitiri imakoryaan-taitari, ari ijataki ijiwari Ompira-tasorintsitaari aajatzí Nasitantaniri anta iwankoki Pilato, ⁶³ikantapaakiri: “Pinkatharí, chapinki ainiro yañaawita kamatawiri, nokimiri ikantzi: ‘Aririka nonkama-witakyaa, iro awisawitakyaa mawa kitaitiri, aritaki nañaaji.’” ⁶⁴Pintyaanki aamaakowintyaarini irojatzí omonkaratan-takyaari mawatapaintsiniri kitaitiri. Aamaa-sityaa ijataki tsitiniri iyomitaani-payi, yaajatiri. Inkantiri atziri-payi: ‘¡Añaaji Jesús!’ Aririka imatakiro, aritaki owatsi-pirotakyaa yamatawitanti.” ⁶⁵Ikantanaki Pilato: “Yoka owayiri-payi, paanakiri, pinkantiri yaamaako-wintyaari tsika okanta pinintziro awiroka.”

^p 27.53 nampitsi tasorin-tsita-tsiri = Aapatyaawini

⁶⁶Jaitijiitaki tsika iwakoitakiri Jesús, iwitzinaaka-kota-paakiri omoroki. Ari isaika-winta-jiitziri.

Yañaantaari Jesús

(Mr. 16.1-8; Lc. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

28 ¹Okanta awisanaki kitaitiri imakoryaan-taitari, aritaki kitaitita-manaji itapiintarori kitaitiri. Ananinkanaka María Pankothanthaari-sato aajatzi pasini María aminiro tsika ikitaitakiri Jesús. ²Omapoka-sitanaka onika sintsiini, tima yayiita-paakitzi Imaninkariti Awinkathariti, katziya-paaka kitataari-moroki, isirinka-paakiro mapi yasitan-taita-karori, ari isaikapaaki. ³Siparyaa ikantapaaka iroowaitaki oorinta ookatha-rontsi. Kitamaaroki okantaka iithaari iroowaitaki okitamaaro-tzi sharaka. ⁴Ikanta owayiri aamaako-wintariri kitataari, antaro itharowanaki, piyonkawaitanaka inaaawakiri maninkari, tyaanaki osiyawaitakaro inkamana-kityiimi. ⁵Ari inaanata-nakiro maninkari kooya-payi saikain-tsiri, ikantziro: “Airo pitharowan-tajjiitana awiroka. Noyotaki iriitaki pipoka-sitzi Jesús ipaikakoi-takiri. ⁶Ti isaiki aka, añaaji, aritaki ikantzi-takami chapinki. Pimpoki, paminiro tsika inaryaa-witaka. ⁷Pimpiyanaki, pinkamantiri iyomitaani-payi añaaji Jesús ikamawitaka, jjiwataimi Tapowiniki, aritaki piñaajiriri anta. Irootaki ikantai-takinari nonkamantimi.” ⁸Ti oshintanaki kooya-payi opiya-pithata-nakaro kaminkari-moroki, oimiraa-nakiro, iro kantacha oshiki otharowintanaka, osiyana-kityaa kooya-payi ojati onkamantiri iyomitaani. Osiya-minthaita onkamantiri iyomitaani, ⁹imonthaakaro Jesús awotsiki, iwithata-wakaro. Ojata-sita-nakiri ikatziyaka, otyiirowa-sita-paakari, awithano-kitakiri. ¹⁰Ari ikantziro Jesús: “Airo pitharowan-tasiwaitana. Pijati, pinkamantiri ikaratzi nirintzitari, ijati Tapowiniki, aritaki inaaayita-jinari anta.”

Ikinkithatakiri owayiri

¹¹Okanta opiyajiitanaka kooya, jatanaki aajatzi owayiri-payi nampitsiki, ikamantakiri jjiwari Ompira-tasorintsitaari okaratzi awisain-tsiri. ¹²Ari yapatojiitanaka aajatzi antari-kona-payi, ikanta-wakaa-jiitaja: “¿Tsika ankantyaaka amanakotan-tyaariri?” Ikaimakiri owayiri, iyomitaanaakiri ikantziro: “Yoka oshiki kiriiki nompinatimiri, ¹³pinkantiri atziri-payi: ‘Ipokajiitaki niyaankiiti tsitiniri iyomitaani, nomaa-minthaitzi naaka, ikosita-paintziri.’ ¹⁴Aririka inkimaki jjiwari wirakocha, naaka kantako-wintimini airo iwasankitaantami.” ¹⁵Yaakiri owayiri-payi ipinaita-kiriri, imatakiro ikamantanta-yitakiro ñaantsi okaratzi ikantai-takiriri. Irootaki imatzita-nakari aajatzi aparo-payi Judá-iti ikamantantziro iroka ñaantsi irojatzi ikantziro iroñaaka.

Ityaantziri Jesús iyomitaani

(Mr. 16.14-18; Lc. 24.36-49; Jn. 20.19-23)

¹⁶Ikanta 11 iyomitaani Jesús jataki Tapowiniki, osaikira otzisi ikantzi-takariri Jesús tsika inaaajiri. ¹⁷Ikanta inaaawajiri Jesús, ityiirowa-

sita-waari. Tzimatsi kisosirita-tsiri, ikanta-siritzi: “Iriitaa-jataki Jesús.”
¹⁸Ari ipokapaaki Jesús okaakiini, ikantapaakiri: “Tima inthonkyaa
ipinkathai-taana inkitiki aajatzi kipatsiki. ¹⁹Irootaki nonkantan-tyaamiri
awirokaiti: Pijati pinthonkiro maaroni nampitsi, pinkimisanta-kaayitairi
atziri-payi. Aririka inkimisanta-yitaji, pinkiwaa-yitairi, tima iriitaki
isiniyitairi Asitairi, Itomi, aajatzi Tasorinkantsi.^q ²⁰Piyomitaa-yitairi
yantairo okaratzi noyomitaa-yitakimiri awiroka. Irooma naaka nasi
nowatyiiro nontsipata-jyaami, irojatzi apaata onthonkan-tajyaari kipatsi.”
Ari onkantyaari.

---

^q 28.19 * Wairontsi

KAMIITHARI ÑAANTSI ISANKINATAKIRI MARCOS

Ikamantantakiri Juan Kiwaatan-taniri

(Mt. 3.1-12; Lc. 3.1-9,15-17; Jn. 1.19-28)

1 ¹Iroka okanta opoñaan-tanakari Kamiithari Ñaantsi tsika ikanta-kota Itomi Pawa, yoka Jesús Saipatzii-totaari. ²Iriitaki isankinata-kotakiri Kamantan-tzinkari Isafás, ikantzi: Pamini, aritaki nontyaantaki ityaaroni inkamanta-kotimi, Iriitaki witsikaan-timini tsika pinkina-paaki. ³Tzimatsi kaimapain-tsini otzisi-masiki, inkantan-tapaaki: Piwamiithatainiri Awinkathariti tsika inkinapaaki. Pinkimita-kaantiro itampatzikai-tziro awotsi. ⁴Tima pokaki Juan otzisi-masiki, ikamantantzi, ikinkithata-kota-paakiro tsika okanta-kota kiwaataantsi, inkantan-tapaaki: “Piwashaantajiro kaari-pirori, aritaki impyaakoi-tajimiro pikaaripiro-siri-witaka.” ⁵Oshiki pokaintsiri iñiiri Juan, Aapatyaawini-satzi, aajatzi poñaanain-chari pasiniki inampiki-payi Judá-iti. Ikinkithata-koyitakiro ikaaripiro-siri-waitzi, irootaki ikiwaatan-takariri Juan yokapayi anta Owaryiinkaariniki. ⁶Irootaki iithaaritari Juan, yontyii-tziro iwitzi ikyaakoitari, iwathakitakari misinantsi-masi. Iriira iwari kintori, iriiri iyaaki pitsi.^a ⁷Iroka ikantaki Juan ikinkithatzi: “Awotsikitaki matzirori ipinkathari-tsitzi, nopinkathatzi-tataikari naaka. Ti onkanti inkimita-kaantina impiratani noiyootan-tyaari nonthopainiri ikyaantari iitziki. ⁸Apatziro-machiini nokiwaatantaro naaka nijaa. Iro kantacha, iriitaki kimitakaan-tyaaroni inkiwaatan-tairimi Tasorinkantsi.”

Ikiwaataka Jesús

(Mt. 3.13-17; Lc. 3.21-22)

⁹Ikanta ipokaki Jesús ipoñaaakaro nampitsiki Kasiyakaawini saikatsiri anta Tapowiniki. Ikiwaata-wakiri Juan anta Owaryiinkaariniki. ¹⁰Iro

---

^a **1.6** ikyaakoitari = camello

isitowan-tanakyaarimi Jesús, ñaatziiro asitaryaa-nakityii-yaami inkiti, isaawiin-kasita-paakari Tasorinkantsi ikinapaaki jinoki isiyapaakari siro.

¹¹ Ikimaitatzii inkitiki ikantai-tanaki:

Awirokatakira Notomi notako-pirotani. Oshiki
nokimo-siri-wintakimi.

Inkaaripro-sirita-kaitirimi Jesús

(Mt. 4.1-11; Lc. 4.1-13)

¹² Ikanta Tasorinkantsi yaanakiri Jesús otzisi-masiki. ¹³ Ari inintawitakari Kamaari inkaaripro-sirita-kairimi. Tima oshiki kitaitiri isaikaki anta itzimayitzira kowiinkari atsikan-taniri, okaratzi 40 kitaitiri. Irojatzii ipokanta-paakari Maninkariiti yaminayita-paakiniri inintziri.^b

Yitanakari yantayitziri Jesús

(Mt. 4.12-17; Lc. 4.14-15)

¹⁴ Ipoña a ikinanaki Jesús Tapowiniki ikamantantiro Kamiithari Ñaantsi tsika okanta-kota ipinkathari-wintantai Pawa. Aritaki yasitakoi-takiri irirori Juan. ¹⁵ Ikantan-tapaaki Jesús, ikamantantzi: “Monkarataka ñiñitan-tyaariri Pawa impinkathari-wintantai, pinkimisantajiro Kamiithari Ñaantsi. Piwashaanta-yitairo pikaaripro-siri-waitzi.”

Yaantai-tanakariri 4 simaatzinkari

(Mt. 4.18-22; Lc. 5.1-11)

¹⁶ Ikanta isirithapyaata-nakaro Jesús inkaari anta Tapowiniki, ñaapaa-tziiri paitachari Simón itsipatakari iririntzi Andrés iikithajiitzi. Tima simaatzinkari inajiitzi. ¹⁷ Ikantapaakiri: “Piyaatina, osiyawaita-jyaaro iroñaaka iriimi atziri nosimaata-kaajyaami.” ¹⁸ Tima ti ishintanaki, yookanakiro isimaa-minto iyaatanakiri. ¹⁹ Iro iwaana-kityaa, ñaapaa-tziiri Jacobo, itomi Zebedeo, aajatzi Juan, iririntzi. Ari isaikajiitzi irirori iwitoki iwaipatziro isimaa-minto. ²⁰ Yamiña-nakiri aajatzi, iyaatanakiri. Ainiro isaikanaki iriri itsipayitari iratziriri.

Atziri yaakiri piyari

(Lc. 4.31-37)

²¹ Aritaki arijiitaka Jesús nampitsiki Capernaum. Okanta aparoni kitaitiri imakoryaan-taitari, ikyaapaaki yapatota-piintaita, ari iyomitaan-tapaaki. ²² Okiryaaantzi ikantajiita atziri-payi ikimiri. Tima ti omaantyyaa isintsinka iyomitaantzi, yanairi iyomitaantzi Yomitaan-taniri-payi. ²³ Ari isaikakiri atziri yaakiri piyari anta karapapankoki, kaimanaki irirori, ²⁴ ikantzi: “Jesús, Kasiyakaawini-satzi, noyotzimi naaka, awirokatakari

^b 1.13 Kamaari = Mishatantaniiri

Itasorintsiti Pawa. Iro pipokantari aka papirojiitina.”²⁵ Ari ikisathata-nakiri Jesús, ikantanakiri: “¡Pimairiti piyarí, pijatai! ²⁶Kaimanaki sintsiini atziri, impiyon-kawaitakaa-nakari iwiyariti, iwashaanta-najirira. ²⁷Okiryaantzi ikantanaka atziri-payi, ikanta-wakaanaka: “¿Paitakama iroka? ¿Owakirama yomitaantsi onatzii? Imatziri yitsinampairi yisita-kota-kairi yaakiri piyari.” ²⁸Ikimakoi-tanakiri sintsiini Jesús maaroni anta Tapowiniki.

Yisita-kota-kaajiro Jesús irayiro Pedro

(Mt. 8.14-15; Lc. 4.38-39)

²⁹Ikanta isitowa-najira Jesús karapapankoki, yaanakiri Juan aajatzi Jacobo, ikinajiitanaki iwankoki Simón, isaikaki aajatzi Andrés iririntzi Simón. ³⁰Iro yariita-paaki-tyaa, ikantai-tawakiri: “Omatatziiro katsirinkantantsi irayiro Simón.” ³¹Aikiro ipithoka-sita-nakaro, yakatha-wakotakiro, imisaikakiro. Isita-kotanaki. Piriintanaka aminayita-wakiniri ompaityaa opawakiriri.

Yisita-kota-kaayitziri Jesús mantsiyari

(Mt. 8.16-17; Lc. 4.40-41)

³²Okanta otsitiniityaanaki, yamaita-paakiniri Jesús oshiki mantsiyari, yamaita-kiniri aajatzi oshiki yaakiri piyari. ³³Ipiyotzi-mintai-tapaakari Jesús pankotsiki. ³⁴Yisita-kota-kaayitairi maaroni. Tira isiniti aparoni piyari iñaawaiti yisita-kota-kaayitzirira ikaratzi yaakayitziri. Tima iyotzi piyari tsika ipaita Jesús.

Iyomitaantzi Jesús maaroni Tapowiniki

(Lc. 4.42-44)

³⁵Okanta okitaititzi-mataki, ananinkanaka Jesús apaniroini, ijatiro otzisi-masiki, ari yamanapaaki. ³⁶Ikanta Simón itsipatakari ikaratzi iyaajiitziri, yamina-minatairi. ³⁷Ikanta iñaapajiri, ikantapajiri: “¡Yomitaanari! Yamina-minai-tatziimi.” ³⁸Yakanakiri irirori ikantzi: “Thami ajati, tira iro nompokan-tyaari nosaiki aka, ontzimatyii noyomitaan-tayiti pasiniki nampitsi.” ³⁹Ari okanta-tzimaitaka, ithonkakiro Jesús yaniitakiro Tapowini, iyomitaantaki tsika otzimayitzi karapapanko-payi maaroni nampitsiki, yisita-kota-kaayitaji oshiki yaakayi-witari piyari.

Yisita-kota-kairi omatziri pathaa-rontsi

(Mt. 8.1-4; Lc. 5.12-16)

⁴⁰Ipoña ipokaki omatziri pathaa-rontsi, ityirowa-sita-paakari Jesús, ikowa-kota-paakiri ikantziri: “Pinintzi-rika, aritaki onkantaki pisita-kota-kaajina.” ⁴¹Yaminanakiri Jesús, itako-sirita-nakari. Irootaki yakotan-tanakari

Jesús, itzinkakiri kapichiini, ikantziri: “Nonintzi, pisita-kotai.” ⁴² Isitanaki ipathaa-waiwita. Tikatsitanaki. ⁴³ Ikantawita-waari ijatajira inampiki, ⁴⁴ ikantziri: “Airo pikamanta-kotana. Apatziro piwanakiro pijata-sitiri Ompira-tasorintsitaari, pantantyaarori Ikantakaantani pairani Moisés, paanakiniri Pawa pipira patsipita-kaani, irootaki iyotantai-tyaari isita-kotajimi.” ⁴⁵ Iro kantacha ikamantantanaki pathaa-waiwita-chari anta nampitsiki tsika okanta yisita-kotan-taari. Iro kaari okamithantanta isaikanaji Jesús nampitsiki. Jataki otzisi-masiki, ari isaikakiri. Aritzimaitaka ipoka-sitziriri oshiki atziri.

Yisita-kota-kaajiri Jesús kisoporokiri

(Mt. 9.1-8; Lc. 5.17-26)

2 ¹ Awisaki tsika okaratzí kitaitiri, aajatzi ipiyaja Jesús nampitsiki Capernaum. Ikimayitawaji atziri-payi, ikantaitzi: “Ariitaja Jesús.” ² Ipiyotzi-winta-waari, ti yantita-paakyaaro pankotsi. Iyomitaa-yitapajiri maaroni. ³ Tzimatsi ⁴ atziri pokasita-kiriri Jesús yanata-kotakiri kisoporokita-sitiri. ⁴ Ti onkanti iniiri, itzikakiri oshiki atziri piyotain-chari. Atiitanaki jinoki pankotsiki, iwinaakiro pankotsi tsika isaikaki Jesús, ari iwaniiryaa-kotakiri kisoporokiri. ⁵ Ikanta iyosirita-wakiri Jesús oshiki yawintaa-jiita-paakari, iñaanata-wakiri kisoporokiri, ikantziri: “¡Notomí! Ipyaakoi-tajimiro pikaaripiro-siri-witaka.” ⁶ Kimajitaki Yomitaa-taniri, ikanta-siri-jiitanaki irirori: ⁷ “Ithainka-tasorintsitatzi yoka. Tima tikatsi kantironi impyaakotantiro kaari-pirori, apatziro imatziro Pawa.” ⁸ Yotaki Jesús ikinkithasiritakari, isampitakiri, ikantziri: “¿Paitama pikinkithasiri-waita-sitantari? ⁹ ¿Tima onkamiithati nonkantiri kisoporokiri: ‘Ipyaakoi-tajimiro pikaaripiro-siri-witaka?’ ¿Irooma pinintzi nonkantiri: ‘Pinkatziyi, paanajiro pinaryaa-minto, pijatai?’ ¹⁰ Iroñaaka piyotiri Itomi Atziri otzimi-motziri isintsinka aka kipatsiki, aritaki impyaakotairi kaaripiro-siri-witachari.” Ipthoka-sitanakari kisoporokiri, ikantziri: ¹¹ “Nokantzimi Naaka, pinkatziyi, paanajiro pinaryaa-minto, pijatai piwankoki.” ¹² Katziyanaka kisoporokiriwitachari, yaanajiro inaryaan-tawitari, sitowanaki. Maaroni atziri iñaakiri, okiriryaantzi ikantajiitanaka iñaawajiri ijatai. Iwisiryaawinta-nakari Pawa, ikantajiitanaki: “Tira añaapiinti siyaaroni iroka.”

Yamiñaan-nakiri Jesús Leví

(Mt. 9.9-13; Lc. 5.27-32)

¹³ Ipoña yapiita-pajiro Jesús iyomitaa-yitapajiri atziri inkaari-thapyaaiki. Ari ipiyotzi-wintai-tawaari. ¹⁴ Ikanta yawisanaki Jesús, irojatzi iñaanta-paariri itomi Alfeo paitachari Leví. Isaiki irirori, iwakiri jiwari wirakocha isintsitanti yamaitiniri kiriiki, ikantapaakiri: “Piyaatina.” Ari ikatziyanaka irirori iyaatanakiri. ^c ¹⁵ Ikanta yariita-kaakari iwankoki iwakaiyaari Jesús, ari

^c 2.14 Leví = Mateo

itsipatakari iyomitaani-payi aajatzi pasini ikaratzi oyaata-piintziriri. Tima oshiki sintsitán-tatsiri yamaitiniri kiriiki jatanain-tsiri, ijatzitanaka oshiki kaari-piro-siririiti. Tima maaroni yakyootakiri Jesús ikaratzi oyaatakiriri. ¹⁶Ikanta Nasitantaniri-payi aajatzi Yomitaan-taniri-payi, iñaakiri Jesús yakyootziri ikaratzi sintsitán-tatsiri yamaitiniri kiriiki, oshiki aajatzi kaari-piro-siririiti. Isampitakiri iyomitaani Jesús, ikantziri: “¿Paitama itsipatan-tariri kaari-piro-siririiti, itsipatakari aajatzi sintsiwintán-tatsiri yamaitiniri kiriiki?” ¹⁷Ikimaki irirori Jesús, ikantzi: “Aririka imantsiyati atziri ipoka-sitziri aawintán-tzinkari, iriima atziri kaari mantsiyatatsi tikatsi ininti irirori. Tima ti nompoka-sitiri naaka ikimita-kaantái-tziri kamiithasiriri inawita, nopoka-sita-tziiri kaari-piro-siriri nonkaima-siritajiri iwashaantairo kaari-pirori.”

Ikinkithata-kotziro Jesús itziwintaita

(Mt. 9.14-17; Lc. 5.33-39)

¹⁸Tzimatsi pokasita-kiriri Jesús, isampita-paakiri ikantziri: “Itzita-piintakaro iyomitaani Juan iwariti, ari ikimitari iyomitaani Nasitantaniri-payi. ¿Paitama kaari itzitantaro piyomitaani awiroka?” ¹⁹Ari yakanakiri Jesús, ikantanakiri: “Aririka intsipatai-tyaari aawakaa-chari, ¿arima intziwintái-tapaakya? Kimitaka airo, kimosiri inkantaityaa iwawaitaityaa. ²⁰Iroma apaata, aririka yaitakiri iimintaitari, aripaitira intziwintaitaityaa. ²¹Tima aaroni paisatori ikithaataitari, aririkami iwapatankai-tanta-kyaaro owakirari osapiki, aritaki osaraa-pirotanaki aririka ampithata-nakyaaw owakirari osapiki. ²²Ari okimitari aajatzi, ti inkanta-piroyaa paisatori misinantsi-naki iwantai-tyaari airyaari iraitsiri. “Aririka iwantai-tyaari, aritaki isanaryaanaki, aparaata-siwaitakyaaw iraitsiri aajatzi misinantsi-naki. Tima apatziro ikamiithatzi owakirari misinantsi-naki iwantai-tyaari.”

Isapiryaakitziro iyomitani Jesús okithoki pankirintsi kitaitiri

imakoryaan-taitari

(Mt. 12.1-8; Lc. 6.1-5)

²³Okanta kitaitiriki imakoryaan-taitari, ikinanaki Jesús pankirintsi-masiki. Ari isapirya-nakiri iyomitaani okithoki pankirintsi. ²⁴Ti onimotiri Nasitantaniri-payi, isampitakiri Jesús, ikantanakiri: “¿Paitama isapiryan-tarori piyomitaani? Tima ti osinitaa-ntsiti yantawaitaiti kitaitiriki imakoryaan-taitari.” ²⁵Yakanaki Jesús ikantzi: “¿Tima piñaanata-kotiri pinkatharini David ikowityaa-waitan-takari aantawityaariri itashi, itsipayitakari ikarajiitzi? ²⁶Tima ikyaaki David tasorintsi-pankoki impira-tasorintsi-piro-paititantari Abiatar, iwakaro yatantaitani tasorin-tsita-tsiri, ipakiri aajatzi itsipayitakari. Tima ti osinitaan-tsiwityaa iwaityaaro, intaini iwapiinta-yitaro Ompira-tasorintsaari.” ²⁷Aikiro ikantana-kitzii Jesús: “Tima iriitaki atziri-payi kantakaan-

tzirori otziman-takari kitaitiri imakoryaan-taitari. Tima ti kari kitaitiri imakoryaan-taitari kantakaan-tironi itziman-takari atziri-payi.
 28 Tima yoka Itomi Atziri pinkathari-pirori inatzii, yanairo kitaitiri imakoryaan-taitari.”

Atziri kisowakori
(Mt. 12.9-14; Lc. 6.6-11)

3 ¹Ipoñaa ikyaapaji Jesús karapapankoki. Ari isaikakiri atziri kisowakori. ²Inintai-tatziira iñitiri yisita-kota-kairi mantsiyari kitaitiri imakoryaan-taitari. Yamaakowintari, omatantyaari inkanta-koitiri. ³Ari ikaimakiri Jesús kisowakori, ikantziri: “Pimpoki, pisatikyaa niyaanki.” ⁴Isampitakiri ikaratzi piyotzi-winta-kariri, ikantziri: “¿Otzimikama sinitaa-ntsita-tsiri antiri kitaitiri imakoryaan-taitari? ¿Tima onkamiithati anisironkatantyya, irooma kamiithatatsi awamaanti? ¿Tima onkamiithati antiro iroopirori, irooma kamiithatatsi ankaaripro-waiti?” Tikatsi akatsini. ⁵Yamina-nakiri Jesús piyotzi-minta-kariri, owatsimaa-sirita-nakiri iñaayitakiri kisosiri ikantajiitzi, ikantanakiri kisowakori: “Pitharyaa-wakotai.” Matanaka, akotsitanaji kamiitha. ⁶Ari isitowa-jiitanaki Nasitantaniri yapatojiitaka, jataki ikinkitha-waita-kairi aapatyaariri Herodes, ikantajiitzi: “¿Tsikama ankanti-rika Jesús ampyaakaan-tyaariri?”

Ipiyota-jiita inkaari-thapyaaiki

⁷Ikanta isitowanaji Jesús, ikinanaji inkaari-thapyaaiki itsipata-naari iyomitaani. Iyaariki iwanakiri Tapowini-satzi, nampiyitarori iipatsitiki Judá-iti, ⁸Aapatyaawini-satzi, Kiraarini-satzi, maaroni nampiyitarori intatzikiro Owaryiinkaarini. Ikimajiitaki aajatzi Mapini-satzi, Simaa-satzi, ikantaitzi: “Iñaakantaki Jesús oshiki kaari iñaapiintaitzi.” Pokajiitanaki iñiiri. ⁹Irootaki ikantan-tanakariri Jesús iyomitaani yamininiri pitotsi, airo yanawyaan-taitari. ¹⁰Tima imatakiro Jesús yisita-kota-kaayitaki oshiki. Itatyaanka-pirinikita-wakaaka mantsiyari inintzi yantanta-wakyaari kapichiini irako. ¹¹Ipoka-piinta-yitzi ikyaantasiritari piyari, ityiirowa-sitari Jesús, ikaima-tzimaita sintsiini, ikantzi: “¡Awiroka Itomi Pawa!” ¹²Airo iyotzitan-taitari Jesús, ikisatha-yitziri.

Iyosiitaki Jesús 12 Tyaankaariiti
(Mt. 10.1-4; Lc. 6.12-16)

¹³Ipoñaa itonkaanaki Jesús otzisiki. Ari ikaimakaan-takiri ikaratzi ookimota-kariri. Jaitjiitaki ikaratzi ikaimakaan-takiri. ¹⁴Aripaiti iyosiitaki 12 intsipata-piintyaari, iriyitaki ipaitakiri Tyaantaariiti, iriitaki intyaankiri inkinkithata-kaantayiti. ¹⁵Ipasankyaakari yisita-kota-kaayitairi irirori mantsiyari, ikaratzi ikyaantasiritari piyari. ¹⁶Yoka

ikaratzi iyosiitakiri: Simón, ipaitakiri “Pedro,” (akantziri añaaniki aroka: “Kiraawiro.”) ¹⁷Ipoñaapaaka Jacobo itomi Zebedeo aajatzi Juan, irijatzi iririntzi Jacobo. Ipaitakiri “Boanerges,” (akantziri añaaniki aroka: “Otomi ookatha-rontsi.”) ¹⁸Ipoñaapaaka Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Jacobo itomi Alfeo, Tadeo, ipoñaapaaka Simón, Kisakotan-taniri. ^d ¹⁹Ipoñaapaaka Judas Nampitsiwiri, pithoka-sityaarini. Ipoña ipokaji Jesús pankotsiki. ^e

Kisimatziriri Tasorinkantsi

(Mt. 12.22-32; Lc. 11.14-23)

²⁰ Ari ipiyotzi-minta-waari oshiki atziri-payi, ti onkanti ijata-painti iwajyaa Jesús. ²¹ Tzimatsi kantain-tsiri: “Sinkiwintaka Jesús.” Irootaki ipokanta-witakari ishininka-payi okaakiini, yaanajirimi. ²² Arijiita-paaka aajatzi Yomitaan-taniri ipoñaayitaka Aapatyaawiniki, ikantapaaki irirori: “Yoka atziri isintsitakaa-tziiri Nantatsiri, irootaki yisita-kota-kaantariri ikaratzi yaakiri piyari.” ²³ Ikanta ikimaki Jesús, yapatojiitakiri, isiyakaa-winta-tziiniri okaratzi ikinkithata-kairiri, ikantziri: “¿Tzimatsima Kamaari yomitaa-wakaanaa-chari airo ikamaaritanta?” ^f ²⁴ Aririka imaimanita-wakaiyaa atziri tsika ipinkathari-wintai-tziri, aritaki yooka-wakaanakyaa. ²⁵ Aririka imaimanita-wakaiyaa atziri tsika isaika-wankota-wakaa, aritaki yooka-wakaanakyaa. ²⁶ Ari ikantari aajatzi Kamaari aririka imaimanita-wakai-yaami, aritaki yooka-wakaanakyaa, airo isintsitzi, ari inthonkyaari. ²⁷ Tima aririka inintaiti inkositaitiri atziri sintsitzi-kamiitha, ontzimatyii yitaita-wakyaari yoosotaitiri, airo imatanajiro inkisako-wintyaaro yasiwitari, yayitai-takiri.

²⁸ Pinkimi iriipirota-tsiri nonkantiri: Kantatsi yaripirotairei Pawa antayitzirori kaari-pirori, aritaki inkimitairiri aajatzi thainka-tasorintsitai-tsiri. Omapiro. ²⁹ Iriima kisimata-kirini Tasorinkantsi, irasi iwiro airo yaripiroi-tairi.” ³⁰ Irootaki ikantan-takari Jesús, tima inkantai-takitziiri: “Kamaari inatzii.”

Irinero Jesús aajatzi iririntzi-payi

(Mt. 12.46-50; Lc. 8.19-21)

³¹ Ari ariitapaakari irinero Jesús otsipatakari iririntzi-payi, okaimakaan-tapaakiri, okatziya-paaka intakiroki. ³² Ikantawitakari ikaratzi apatowinta-kariri: “Ari opokiri piniro aajatzi pirintzi-payi, onintzi oñiimi.” ³³ Ikantanaki Jesús: “¿Otzimikama nonirotari, itzimika nirintzitari?” ³⁴ Ari yamina-nakiri ikaratzi apatowinta-kariri, ikantziri:

^d 3.18 Kisakotan-taniri = cananeo = Owintini-wiri   ^e 3.19 Iroka-payi owiraanta-paakarori ñaantsi-payi, tzimatsi osankina-yitaka aajatzi anta 3.20.   ^f 3.23,26 Kamaari = Mishatantaniri

“Yokaiti, iriitaki nokimita-kaajari nirintzi, irojatzi nokimita-kaari noniro. ³⁵Ikaratzi antanajirori inintziri Pawa, iriitaki nirintzitaari, irootaki notsirotaari aajatzi noniron-taari.”

Isiyakaa-wintziri Jesús pankiwai-rintzi

(Mt. 13.1-23; Lc. 8.4-15)

4 ¹Ipoñaa ipiyanaja aajatzi Jesús inkaari-thapyaaki, iyomitaan-tapaji. Ipiyotzi-wintai-tawaari. Titanaka pitotsiki, saika-kotaki niyankyaaki kapichiini, katziya-jiitaka atziri-payi oparaitiki ikimisanta-jiitziri. ²Tima okaratzi iyomitaa-yitziriri, isiyakaa-winta-tziiniri, ikantzi: ³“Tzimatsi pankiwai-rintzi jatatsiri impanki-waiti. ⁴Ikanta yookaiki-takiro iwankiri, tzimatsi ookakita-painchari awotsiki, ipokapaaki tsimiri, iwapaakaro. ⁵Tzimatsi pasini ookakita-painchari omapi-poro-kitzi ti ontzima-piroti kipatsi, sintsiini oshooka-witanaka. Tira ontonta-pathatatyii kipatsi, ⁶sampiya-sitanaki pankirintsi isintsita-paaki ooryaatsiri, tima ti ontzima-piroti oparitha. ⁷Tzimatsi pasini ookaikita-painchari kitoochii-masiki, anaanakiro kitoochii oshookanaki. Ti onkithoti, kamanaki pankirintsi. ⁸Irooma pasini ookaikita-painchari okamiitha-pathatzi kipatsi, saankana oshookanaki, kithokitanaki maaroni. Tzimayitaji okitho aparoni-payi okaratzi shookain-tsiri. Aparoni shookapain-tsiri, kapichiini okithokitanaki, pasini oshiki piyokiniinta-naintsiri, pasini oshiki-pirotanaintsiri okitho.”^g ⁹Aikiro ikantana-kitzii Jesús: “Okowa-pirotatyaa iroka, ontzimatyyii pinkimisanta-jiitawaki maaroni.”^h

¹⁰Tima jaitijiitaji maaroni atziri, ari isaikaki Jesús itsipayitakari ikaratzi oyaayita-piinta-kiriri, aajatzi 12 iyomitaani. Ari isampita-nakiri Jesús ikaratzi itsipatakari, ikantziri: “¿Tsikama okanta-kotaka okaratzi pisiyakaa-wintakiri inkaaranki?” ¹¹Yakanakiri Jesús, ikantziri: “Isinitaitakimiro awiroka piyota-kotairo tsika okanta-kota ipinkathari-wintantai Pawa. Iriima pasini-payi, airo nokaman-tzitari irirori, apatziro nosiyakaa-winta-yitiniri, ¹²ari onkantyyaa

Airo iñaantaro ikimayi-witari.

Onkanta-witakyaa inkimisanti, airo ikimathatziro,

Ari onkantyyaa airo ipiya-siritantaja, tima airo ipyaakoi-tairi irirori.”

¹³Aikiro isampita-tziiri Jesús ikaratzi itsipatakari, ikantziri: “¿Tima piyotawakiro nosiyakaa-wintakiri? Aririka nosiyakaa-winta-kimiro pasini, ¿tsikatyaa pinkantyyaa piyotan-tyarori?”

¹⁴Tima yoka atziri ookaikita-kirori iwankiri, iriira siyakaa-wintacha kamantantzirori iñaani Pawa. ¹⁵Tzimatsi kimawitarori

^g 4.8,20 kapichiini okithokitanaki = okaratzi 30 okithoki; oshiki piyokiniinta-naintsiri = okaratzi 60 okithoki; oshiki-pirotanaintsiri okitho = okaratzi 100 okithoki ^h 4.9 okowa-pirotatyaa = tzimatsiri iyimpita

ñaantsi, ipokapaaki Kamaari, imaisanta-kaapaakiri. Iriiyitakira osiyakaa-wintziri ookaikita-painchari awotsiki.ⁱ ¹⁶Tzimatsi kimawitarori ñaantsi, ikimisantawita sintsiini. Isiyako-witakaro ookaikita-painchari omapi-poro-kitzi, oshooka-witanaka sintsiini. ¹⁷Ti iyotako-pirota-tyiuro ñaantsi, ti inkisa-sityaaro ikimaatsi-winta-nakaro ikimisantzi, iwashaanta-nakiro. Isiyakaro pankirintsi sampisitain-tsiri kaari tzima-pirota-tsini oparitha. ¹⁸Tzimatsi pasini kimawitarori ñaantsi, osiyakaa-wintakiri ookaikita-painchari kitoochii-masiki. ¹⁹Okantakaan-tziro ayimatzi ontzimi-motairi osaawi-sato, ikinkisirya-kotaro yashaarantya, iro ikowa-pirotaki ontzimi-motairi maaroni. Anaanakiro ñaantsi ikimawita-wakari, isiyakaro pankirintsi kaari kithota-tsini. ²⁰Tzimatsi kimawakirori ñaantsi, osiyakaa-wintakiri ookaikita-painchari okamiitha-pathatzi kipatsi. Ikimisantaji, isiya-kotakaro aparani shookapain-tsiri, tzimanain-tsiri iipiyokiini okithokitanaki, pasini oshiki piyokiniinta-naintsiri, pasini oshiki-pirota-naintsiri okitho.”

Onkoñaata-koyitaji manakowitain-chari

(Lc. 8.16-18)

²¹Ipoña ikantaki aajatzi: “Aninti-rika ootyaari ootaminto, ¿arima antata-kotakiri? ¿Awakotzirima otapinaki? Tira. Awakotziri jinoki. ²²Ari onkantya onkoñaata-kotan-tajyaari aajatzi manakoyi-witain-chari, oiñaarontairo kaari ikimatha-witaitya pairani. ²³Okowa-pirotatya iroka, ontzimatyi pinkimisanta-jitawaki maaroni.” ²⁴Ikantanakiri aajatzi: “Paamaiyaaro okaratzi pikimakiri. Tzimatsi-rika pantzi-motantani, imapiroi-taimi apaata awiroka.^j ²⁵Ikaratzi otzimi-motakiri, ari ontzimimo-pirotairi oshiki. Iriima kaari otzimi-motzi, imapiroi-tajiri yaapithai-tairi okaratzi tzimimo-witariri.”^k

Isiyakaa-wintziro Jesús oshooki pankirintsi

²⁶Ipoña ikantanaki aajatzi Jesús: “Tzimatsira okimitari ipinkathari-wintantai Pawa. Okimita-tyaari aparani atziri pankitziro pankirintsi, ²⁷imayi tsitiniri, ipoña isaakita-manaji. Titzimaita iyotiro tsika okanta oshookan-tanakari iwankiri. ²⁸Apaniro oshooka-waitzi, itanakyaaro

ⁱ 4.15 Kamaari = Mishatantaniri   ^j 4.24 Okaratzi kinkithata-kota-chari aka, iroka okanta-kota: Kapichiini-rika pinkimisanta-wakiro nokanta-kimiri, kapichiini piyotajiro. Irooma pinkimisanta-pirotawaki-rika, oshiki piyotawakiri, aikiro noyotakaa-pirotanakitziimiro.   ^k 4.25 Iroka siyakaa-winta-chari okaratzi ikinkithata-koitziri aka: Ikaratzi yotawakironi noyomitaa-kiriri, aikiro noyotakaa-pirotanakiyuri. Iriima kaari kimisanta-wakironi noyomitaa-witakariri, imapirotajya airo iyotajiro.

ositowanaki yanini osi, impoña opairyanaki, tzimanaki oshiki okithoki.
 29 Aririka osampataki, monkara-paitita-paaka yawiikitan-taiyaarori.”

Isiyakaa-wintai-tziro okitho incható yaninikita-tsiri

(Mt. 13.31-32; Lc. 13.18-19)

30 Ikantanaki aajatzi Jesús: “¿Paitama osiyari aajatzi ipinkathari-wintantai Pawa? ¿Paitama nosiyakaa-winti-mirori? 31 Osiyatyaaro aririka ampankitiro yaninikita-tsiri okithoki. Okantawita yanini onawita,¹ 32 aririka ampankitakiro, oshookanaki, anaanakiro pasini pankirintsi, antaro onkanta-yityaa ochiwo, ari imawosi-yityaari tsimiri otsimanka-tapi-sitaki.”

¿Paitama isiyakaa-wintan-tarori Jesús ikinkitha-yitziri?

(Mt. 13.34-35)

33 Ari ikanta-piintatyaa Jesús isiyakaa-winta-yitziniri atziri okaratzi iyomita-yitziriri. Kapichiini-rika inkimatha-yitiro atziri-payi, kapichiini iyomita-yitiri. Oshiki-rika inkimatha-yitiro atziri-payi, oshikira iyomita-yitiri. 34 Tikatsi aparoni okaratzi ikamantantziri kaari isiyakaa-wintzi. Iriima iyomitaani-payi, ikimathata-kaakiri okaratzi iyomita-yitakiriri.

Imairintziro Jesús tampyaa

(Mt. 8.23-27; Lc. 8.22-25)

35 Okanta otsitiniityaanaki, ikantanajiri iyomitaani: “Thami amontyaaaji intatzikironta.” 36 Tima jaitijiitaji maaroni piyotzi-wintakariri. Ari isaikaki irirori pitotsiki, montyaa-kota-jiitajaani. Tzimatsi oyaatana-kiriri ikinako-yitanaki pasiniki pitotsi. 37 Ari omapoka-paakari antaroiti tampyaa, antaro osinkyataanaki, otitaata-paaka nijaa pitotsiki. 38 Iro kantacha Jesús, maatsi irirori opataki pitotsi, itzii-totaka. Ari ijatasii-tanakiri iwakiryii-tapaakiri, ikantai-tziri: “¡Yomitaanarí! ¡Antsitsiya-kotatyii! ¿Tikatsima ompaitzi-motyaaami?” 39 Piriintanaka Jesús, iñaanata-nakiro tampyaa, ikantziro: “¡Aritapaaki pitampyaataki!” Ikantzi-tanakaro inkaari aajatzi: “¡Pimairyaaati!” Awisanaki tampyaa, mairyaaatanaji inkaari. 40 Ikantziri iyomitaani: “¿Paitama pitharowan-tanakari? ¿Tikirama pawintaa-pirotiyana?” 41 Oshiki impinkathata-nakiri, ikamanta-wakaa-jiitanaka itharowan-kakiini: “¿Ipatatyaakama yoka imairintan-tarori tampyaa, imairintziro aajatzi inkaari?”

Gadara-satzi yaakiri piyari

(Mt. 8.28-34; Lc. 8.26-39)

5 1 Arijiitaka intatzikironta inkaari, aatakota-paaki nampitsiki ipaitai-tziri Gadara.^m 2 Iro yaata-kota-paaki-tziini, isiya-sita-wakari yaakiri

¹ 4.31 yaninikita-tsiri okithoki = mostaza   ^m 5.1 Gadara = Gerasa

piyari ipoñaakaro kitataariki, ³ari isaikawaitziri irirori. Ti yaawyiitiri yoosiwitai-tantari asirotha. ⁴Itzimpishiro yoosiwitai-tantari iitziki aajatzi irakoki. Tikatsira iitsinampairini. ⁵Yasi iwiro maaroni kitaitiri aajatzi tsitiniri, ikinayitzi otzisiki, kitataariki, ikaimawaitzi, itotakaa-yitaro mapishita-payi. ⁶Ikanta iñaawakirira ipokaki Jesús, isiya-sita-wakari, ityiirowa-sita-paakari. ⁷Ikaimapaaki sintsiini, ikantzi: “¡Jesús! ¡Itomi Pawapirori! ¿Tsikama pinkantinaka? ¡Ti noninti piwasinonkaina!” ⁸Tima inkisathata-paaki-tziiri Jesús, ikantapaakiri: “¡Pijati piyari!” ⁹Ikanta isampita-nakiri, ikantziri: “¿Tsikama pipaitaka?” Ari yakanaki piyari, ikantzi: “Nopaita ‘Oshikyaantzi,’ tima oshiki nokarajiitzi.” ¹⁰Aikiro isintsiwinta-nakityaari piyari, ikantziri: “Ti noninti piityaankina pasiniki nampitsi.” ¹¹Ari ipiyotaka tyonkaarikiini oshiki chanchoko isimoka-jiitzi. ¹²Ikantajiitzi piyari: “Pimityaankina anta chanchoki.” ¹³Ikantzi Jesús: “Pimatiro.” Jatanaki piyari-payi chanchoki, yaakapaakiri, irootaki isiyanta-nakari impiritaki, mitaajiita-paaka maaroni inkaariki, apirotaka ipiinkaki. Aamaaka ikarawita 2000 chanchoko.

¹⁴Ari isiyajiitanaka aamaako-wintariri chanchoko-payi, ikamantanta-paaki nampitsiki, ikamantakiri aajatzi maaroni saikayita-tsiri iwaniki. Pokajiitanaki yaminiro awisain-tsiri. ¹⁵Ipoka-sita-paakiri Jesús. Iñaapaa-tziiri yaawitari oshikyaantzi piyari. Isaikaki, kamiitha ikantanaja, ikithaataja. Itharowa-jiitanaki. ¹⁶Ikaratzi ñaakiriri inkaaranki ikamantawakiri okaratzi awishi-mota-kiriri yaawitari piyari aajatzi chanchoko-payi.” ¹⁷Ikantai-tanakiri Jesús: “Ti noninti pisaiki nonampiki, pamini tsika pinkini.” ¹⁸Ipoña ititanaja Jesús pitotsiki, isintsiwinta-witawaari yisita-kota-kaajiri, ikantawita-waari: “Nonintzi noyaata-nakimi.” ¹⁹Yakanaki Jesús, ikantzi: “Airo piyaatana, pijatai pishininkaki. Pinkanta-pajiri: ‘Iwawisaa-kotaana Pawa, inisironkataana Pinkathari.’” ²⁰Ari ikantakiro yoka yisita-kota-kaitairi, jataji inampiki paitachari Apipakowini, ikamanta-pajiri maaroni atziri, ikantapajiri: “Yisita-kota-kaajana Jesús.” Yamina-winthai-tanakiri ikimaitziri ikantayita-pajiri.

Irisinto Jairo aajatzi kooya antzita-kiriri iithaari Jesús
(Mt. 9.18-26; Lc. 8.40-56)

²¹Ikanta ipiyaja Jesús ipoñaajaro intatzikiro. Ipiyotzi-wintawaari oshiki atziri inkaari-thapyaaki. ²²Ari yariita-paaka jiwatatsiri karapapankoki ipaita Jairo. Iñaapaakiri Jesús, ityiirowa-sita-paakari, ²³ikantapaakiri: “Onkamatyii nosinto. Nonintzi pijati pantanta-jyaaro kapichiini pako, isita-kota-jiita.” ²⁴Ikanta ijatanaki Jesús, iro kantacha iyaakanakiri oshiki atziri, yanawyii-mata-nakiri.

²⁵Okanta aparoni kooya sokaawaita-chari, tzima-kotaki 12 osarintsi omantsiya-waitaki, ²⁶oshiki yaawinta-witai-takaro, apirotakiro tzimimowitarori opinawinta. Aminaasi-waitaka, aikiro omapirotatyaa omantsiyatzi.

²⁷Okimaki iroori ikinkithata-koitziri Jesús. Okina-sita-nakiri itaapiiki, antzita-paakiri kapichiini iithaari. ²⁸Okanta-siritzi: “Aririka nontzinkitakiri kapichiini iithaari, aritaki nisita-kotai.” ²⁹Apatha-kiro isitanaki osokaawaiwita. Okimawakiro owathaki iroori ti onkatsi-waitanaji. ³⁰Tima yotaki Jesús tzimatsi isita-kotakaa-sitakari isintsinka, ipithoka-sita-nakaro, isampita-nakiri ikaratzi oyaatakiriri, ikantziri: “¿Paitama antzita-kinarori noithaari?” ³¹Yakanakiri iyomitaani, ikantzi: “¿Tima piñaajiri yanawyii-matakimi atziri? Aikiro pikantatzii: ‘¿Paita antzita-kinarori?’” ³²Aikiro yamina-minata-nakitzii Jesús, iñiiri antzita-kiriri iithaari. ³³Okanta iroka kooya opinkathata-nakiri Jesús, piyonkawaitanaka. Tima oyotzi irootaki isita-kota-kaaji. Ojata-sita-nakiri, otyiirowa-sita-paakari, okamanta-kota-paaka. ³⁴Ikantanakiro irirori: “Kooyá, irootaki isita-kota-kaajimiri pawintaajana. Kantatsi pijatai, kimosiri pinkanta-najyaa, aritaki isita-kotaimi.”

³⁵Tikira-mintha inthonkiro Jesús iñaanatziro kooya, ariitapaaka poñainchari iwankoki jiwari, ikantapaakiri: “Kamaki pisinto. ¿Aritaki piñaasirinkakiri yomitaan-taniri?” ³⁶Ikanta ikimawaki Jesús ikantaitapaakiri, ikantanakiri jiwatakaan-tziri karapapankoki, ikantziri: “Airo pitharowa-siwaita. Pawintyaana.” ³⁷Tikatsi isiniti iyaatanakiri. Intaini yaanakiri Pedro, Jacobo, Juan. Iriitaki Juan iririntzi Jacobo. ³⁸Ikanta ijataki, ariitaka iwankoki jiwari. Iñaapaa-tziiri yakiwaa-masitaka atziri-payi, sintsiini yiraa-kota-jiitakaro. ³⁹Kyaapaaki Jesús, ikantapaakiri: “¿Paitama piraanta-jiitari? Ti onkami iintsi, omakoryaatzii.” ⁴⁰Thainkasiri iwawitai-takari Jesús. Imisitowa-paakiri maaroni. Intaini isaikanaki asitarori aajatzi iyomitaani-payi. Ikyaa-sita-nakiro inaryii-takiro iintsi. ⁴¹Yairika-wakota-paakiro, iñaanata-paakiro, ikantziro: “¡Talita cumi!” (Akantziri aroka: “Iintsi, pimpiriinti.”) ⁴²Piriintanaja intsika, aniitanaji. Tima tzimaki 12 osarintsiti, irootaki aniiwaitan-tanaari. Tima okiryantzii ikantajiitanaka ikaratzi ñaakirori. ⁴³Ikantzi Jesús: “Pimpiroota owariti.” Ipoña ikantanakiri aajatzi: “Tira noninti pinkaman-tayitiri atziri-payi.”

Ipiyaja Jesús Kasiyakaawiniki

(Mt. 13.53-58; Lc. 4.16-30)

6 ¹Ikanta ipiyaja Jesús inampiki, ari iyaatajiri iyomitaani. ²Okanta aparoni kitaitiri imakoryaan-taitari, iyomitaantaki Jesús karapapankoki. Okiryantzii ikanta ikaratzi kimiriri, ikantajiitzi: “¿Paitama matakakiriri yoka iyota-nitantari, itasonka-wintantaki aajatzi? ³¿Kaarima itomi oshironkirori incha-kota? ¿Tima iriitaki otomi María? Oñiiri Jacobo, José, Judas aajatzi Simón, iriitaki iririntzi-payi. ¿Kaarima atsipatari iritsiro-payi aka?” Oshiki ithainkima-waitai-takiri.” ⁴Irootaki ikantan-tanakari Jesús: “Asi owiro ti impinkathataitiri Kamantan-tzinkari inampiki isaikayitzira ishininka,

ⁿ 6.3 Jacobo = Santiago.

aajatzi iwankoki irirori. Irooma pasiniki nampitsi, aritaki impinkathatai-takiri.”⁵ Ari okanta kaari okantan-tanaja Jesús ñaakantiro isintsinka anta. Apatziro yisita-kotakai aparoni-payi mantsiyari, yantanta-nakari kapichiini irako. ⁶Tima okiryantzi iwakiri Jesús ikaratzi kisosiri-waita-tsiri, kaari nintatsini inkimisantiri. Irootaki ikinanta-nakari iyomitaan-tayitzi pasiniki nampitsi okaratzi tzimayita-tsiri anta.

Ityaantai-tziri 12 oyomitaari

(Mt. 10.5-15; Lc. 9.1-6)

⁷Ipoña yapatotakiri Jesús 12 iyomitaani. Ipajiinkaakiri isintsinka. Imatanakiro irirori yisita-kota-kaayitzi ikyaaantansirari piyari. Ityaantakiri, intsipata-wakai-yitanakyaa inkarati apiti. ⁸Ikantawakiri: “Airo paanaki tsika ompaityaa, airo paanaki piwariti, pitharati, aajatzi piiriikiti, intaini paanaki pikotziikiri. ⁹Airo paanaki aajatzi pasini pithaari. Apatziro pinkyaan-tanakyaa pisaantari piitziiki.” ¹⁰Ikantzi-tawakari aajatzi: “Aririka pariitakyaa aparoni pankotsi, ari pimaapaaki, irojatzi pawisan-takyaari pasiniki nampitsi. ¹¹Airorika yaakamiithai-tzimi, airorika ikimisantai-tzimi, pawisa-pithatiri. Pitikanajiro pipatsi-kiitziiti, irootaki iyotantai-tyaari ti inkimisantiri Pawa. Iriitaki imapiroiti apaata aririka yaminakoi-tajiri maaroni yantayitakiri. Aritaki anaajiro apaata ikantai-takiri Paamaarini-satzi aajatzi Katsimaarini-satzi. Omapiro.”^o ¹²Ikanta ijajiitaki iyomitaani Jesús ikamanta-yitakiri atziri iwashaantajiro ikaaripiro-siri-waitzi. ¹³Yisita-kota-kaayitaki ikyaaantansirari piyari, ari ikimitaakiri oshiki mantsiyari itziritan-takari yiinkantsi.

Ikamantakari Juan kiwaatantaniri

(Mt. 14.1-12; Lc. 9.7-9)

¹⁴Ikanta pinkathari Herodes ikima-kotakiri Jesús okaratzi yantayitzi. Tima ikantaitaki: “Yoka Jesús iriitaki Juan Kiwaatantaniri. Iriitaki añajatsi, irootaki otzimantari itasorinka.” ¹⁵Pasini kantayita-tsiri: “Elías inatzii.” Ikantaitzi aajatzi: “Aamaa iriitaki osiyariri Kamantan-tzinkari tzimita-chari pairani.” ¹⁶Ikanta ikimaki Herodes ikantai-takiri, ikantanaki irirori: “Iriitaki añajatsi Juan nowisa-kaantakiri.” ¹⁷Tima iriitaki Herodes aakaantzi-takariri chapinki-paiti Juan, yoosita-kaantakiri, iminkyaa-kaantakiri, okantakaan-tziro Herodías iinanta-witari Felipe, iririntzi irirori. Irootaki iinantaari Herodes. ¹⁸Tima iyomitaa-wita-tyaari pairani Juan yoka Herodes, ikantawitari: “Ti onkamiithati payitiri iina pirintzi.” ¹⁹Irootaki opoñaantari okisaniintziri

^o 6.11 Tzimayitatsi sankinarintsi tsika ti ñiitiro owiraantarori iroka ñaantsi aka. * onasiyita ñaantsi-payi

Herodías, onintawitaka owamaakaan-tirimi. ²⁰Ari okanta yasita-kotakaantan-tariri Herodes. Iro kantacha Herodes antaroiti ipinkathatakiri Juan, iyotzi kamiithasiriri inatzi, itasorintsita-kaani Pawa. Ti ininti iwakaantiri. Tima okaratzi iyomitaa-witariri, okompitzimo-siritakari Herodes. Ari iyosiryaawinta-witaro ikimisantziri. ²¹Okanta aparoni kitaitiri, yoimosirinka-witaro Herodes itziman-takari pairani. Ipokajiitaki inampiri-payi, ijiwari owayiriiti, aajatzi ikaratzi jiwayita-tsiri Tapowiniki. Owajiitaka. ²²Ari okyaapaaki osinto Herodías iwajiitara, amashaitapaaki, ookimotakari kamiitha Herodes amashaitani, ari ikimiyitakari ikaratzi itsipatakari iwajiita. Ikantanakiro Herodes: “Ari nompakimi opaita-rika pinkamitinari. ²³Airo namatawitzimi, iyotzi Pawa iriipiro nokantzi. Iroorika pinintimi okaratzi nopinkathari-wintziri, aritakimi nompakimi kashitani.” ²⁴Ojata-sita-nakiro iniro, okantapaakiro: “¿Paitama nokamitiriri?” Okantanaki iniro: “Pikamiitiri iito Juan Kiwaatantanari.” ²⁵Piyapaaka mainaro, okantapaakiri: “Nonintzi pimpinaro iito Juan, piwakinaro matzitaki.” ²⁶Antaro iwasiritanaka pinkathari. Iro kantacha, tima maaroni ikimaitakiri inkaaranki ikantakirori mainaro, tikatsi inkinakaa-najiro, ontzimatyii impiro okowakota-kiriri. ²⁷Ityaankaki owayiri yamakiniri iito Juan. Jatanaki owayiri tsika yasitakoi-takiri Juan, iwisa-paakiri, ²⁸yamakotakiro iito matzitaki. Ipaitakiro mainaro, aanakiniro iniro. ²⁹Ikanta ikimajiitaki iyomitaani Juan. Pokajiitaki, ikitatajiri.

Iwakaari Jesús 5000 sirampari

(Mt. 14.13-21; Lc. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

³⁰Tima ariijiitajani ityaankani, apatotapaja maaroni tsika isaiki Jesús, ikamanta-pajiri okaratzi yantayitakiri, okaratzi iyomitaan-takiri. ³¹Aikiro ipoka-minthatatzii atziri, piyayitacha pasini. Ti onkanti ijata-painti kapichiini Jesús iwajyaa. Irootaki ikantan-tanakariri Jesús iyomitaani: “Thami ajati otzisi-masiki, amakoryaa-wakiita kapichiini.” ³²Otijiitanaka pitotsiki, jaitijiitaki. ³³Iro kantacha, oshiki amina-kota-wakiriri ijatanaki, iyotawakiri iriitaki. Siyajiitanaka ikinajiitaki awotsiki, ipoñaanakaro nampitsiki-payi. Iriitaki itajiitakaro yariitaka, apatojiita-paaka. ³⁴Ikanta yariita-paaka Jesús, iñaapaa-tziiri ipiyojiitaka. Itakosiryaa-paakari. Tima inkimita-tyaari ipiraitari airorika itzimi aamaako-wintyaarini. Iyomitaa-yitapajiri aajatzi.^p ³⁵Aritaki tsitiniityaanaki, ipokapaaki iyomitaani, ikantziri: “¿Yomitaanarí! Asaikatziiira otzisi-masiki, aritaki tsitiniityaaki. ³⁶Pinkaratiro piyomitaantzi, ijatajiita atziri-payi nampitsiki yamananti iyaari, ijayiti aajatzi yamina-minati owaritintsi owaantsiki-payi.” ³⁷Yakanaki Jesús, ikantanakiri: “Pimpiri awiroka

^p 6.34 ipiraitari = oisha

iyaari.” Ikantzi: “¿Pininta-tziima nojati namanantaiti nowakai-yaariri? Ontzima-tyiira antawaitimi inkarati 6 kasiri aantyaari oshiki kiriiki amanantan-tyaari owaritintsi, awakaan-tyaariri maaroni.”^q ³⁸ Ikantzi Jesús: “¿Tsika okaratzika owaritintsi yamarontakari atziri-payi? Pijati paminaitiro.” Ikanta yaminaitziro, ikantziri: “Tzimatsi ikaratzu apiti sima aajatzi okaratzu 5 yatantari.”^r ³⁹ Ikantzi Jesús: “Pimisaikiri maaroni atziri onatsiryaa-masitaki katarosi, pinasiyityaari pimisaika-yitiri.” ⁴⁰ Ari imatakiri. Tzimatsi nasiyitain-chari isaikayitaki aamaaka ikaratzu 100 atziri, imataka aajatzi pasini aamaaka ikaratzu 50 atziri. Ari ikantayitakiriri, imisaikakiri maaroni. ⁴¹ Ipoñaa yaakiri Jesús yoka sima aajatzi yatantari, aminanaki inkitiki, ipaasoonki-wintakiro. Ipitoryaakiro yatantari, ipayitakiri iyomitaani, iwawisaa-kiniri irirori atziri-payi. Ari ikimitaa-kiriri aajatzi apiti sima, yantitaakari maaroni. ⁴² Tima maaroni iwajiitaka, kimaniinta-jiitaka. ⁴³ Iyoyajiro okaratzu tzimaraanta-naintsiri, itiyitajiri sima aajatzi yatantari okaratzu 12 kantziri jaikitaa-chari. ⁴⁴ Aamaaka ikaratzu 5000 sirampari owainchari.

Yaniitantaro Jesús inkaari

(Mt. 14.22-27; Jn. 6.15-21)

⁴⁵ Ipoñaa ikantanajiri Jesús iyomitaani: “Pitajyaaro pimontyaaji intatzikiro nampitsiki Simapankoniki.” Iwithayita-waari ikaratzu piyowinta-kariri, ikantawajiri: “Kantatsi pijayitaji iroñaa.” ⁴⁶ Ikanta ijajiitaji maaroni atziri, tonkaanaki Jesús otzisiki yamani. ⁴⁷ Aritaki tsitinitanaki, owiraa-kota-jiitaja iyomitaani niyankyaaki inkaari imontyaa-kota-jiita. Apaniro isaikaki Jesús otzisiki, ⁴⁸ yamina-kotakiri iyomitaani, sintsiini ikomajiitzi oipiya-piyata-kotakiri tampyaa. Okanta okitaititzi-mataki, ipoka-sitajiri Jesús iyomitaani-payi yaniitan-taaro inkaari, ikina-sita-pajiri itaapiiki, iro yawisan-tanakyaaririmi iyomitaani-payi. ⁴⁹ Iñaawajiri irirori, isiyakaantzi siritsi inatzi, kaimajiitanaki, ⁵⁰ tima maaroni otsinka-siryaa-nakiri iñaawajirira. Iro kantacha, iñaanata-pajiri Jesús irirori, ikantapajiri: “Naaka pokaatsi, tonta-siri pinkantyyaa airo pitharowan-tawaitana.” ⁵¹ Titapaja pitotsiki, awisainkatanaki tampyaa. Okiryaaantzi ikantajiitanaka iyomitaani. ⁵² Tima tikiraata inkimathatiro ishikyaan-takarori Jesús owaritintsi, okantakaan-tziro ikiso-siri-wajjiitzi.

Yisita-kota-kaantzi Jesús Piyompishaariki

(Mt. 14.34-36)

⁵³ Arijiitaka intatzikiro, osaiki nampitsi ipaitai-tziri Piyompishaariki, yoosita-paakiro pitotsi oparaitiki. ⁵⁴ Iro yayijiitaa-paakitzi pitotsiki,

---

^q 6.37 oshiki kiriiki = 200 denario   ^r 6.38 yatantari = pan

iyoitawakiri Jesús. ⁵⁵Ikamanta-wakaanaka maaroni nampitarori anta, yamakoi-tapaakiri mantsiyari inaryaa-mintoki. Tsika-rika isaiki Jesús, ari yamakoi-tziniriri. ⁵⁶Omataka ikinayitaki kiripiriki nampitsi, otzinkamiki nampitsi, aajatzi owaantsiki, iwakoitziniri mantsiyari-payi awotsiki tsika iyomparita-piintaita, ikantai-tziri: “Pisinitiri mantsiyari-payi yantawakiro kapichiini opatzi-kaaki pithaari.” Tima inkarati antzita-kiriri iithaari Jesús, isitako-yitaji.

Kaaripiro-siritziriri atziri

(Mt. 15.1-20)

7 ¹Ipoñaa ipokajiitaki Nasitantaniri itsipatakari Yomitaan-taniri-payi, ipoñaa-yitaka Aapatyaawiniki. Yapatojiita-paaka tsika isaikakira Jesús. ²Tima iñaapaa-kitziiri iyomitaani ti yantiro yamita-piintaitari ikiwaakota aririka iwajiityaa. Ikisi-mata-paakiri. ³Tima okaratzi yanta-piintziri Nasitantaniri-payi aajatzi pasini Judá-iti, aitorika ikiwaakota, airo iwaja. Irootaki yamita-piintakari pairani iwaisatzitini, aririka ininti iyaa, ontzimatyii inkiwaa-kotawakyaa. ⁴Aririka yariitajyaa yamananta-waitzi, tikira iwapajyaata, inkiwaako-pirota-pajyaa. Tira aparoni onkantyyaa yamiyitari, ikiwayitzitaro aajatzi iriraa-minto, iyowitziti, iyotsi-minto, imaaminto, maaroni. ⁵Irootaki isampitan-takariri Jesús, ikantziri: “¿Paitama ipyaakotan-takarori piyomitaani iyomitaa-yitairi pairani awaisatzitini? Noñaapaakiri iwajiita, ti inkiwaa-kotyaa.” ⁶Yakanaki Jesús, ikantzi: “Tima owapyiimotan-taniri pinajiitzi. Awiroka ikinkithata-kotaki pairani Isafás, ikantaki isankinariki:

Ipinkatha-waanti-tasitana atziri-payi,
Titzimaita isirityaana kamiitha.

⁷Aminaa-sita ityiirowayita ipinkathatana,
Iyomitaanta-sitakaro yamiyitari irirori.

⁸Pipyaakotakaro awiroka Ikantakaantani Pawa, pantasi-yitakaro yamiyitari atziri-payi. Pikiwayitziro piyowitziti, piraa-minto. Oshiki okaratzi pantasi-yitakari.”^s

⁹Ikantanakiri aajatzi: “Iro panta-pirotaki yamiyitari awaisatzitini, pithain-kawaitakiro Ikantakaantani Pawa. ¹⁰Iroka ikantaki pairani Moisés isankinariki:

Pimpinkathatairi piri aajatzi piniro.

Ikantaki aajatzi:

Inkarati mishatirini iriri aajatzi iriniro, ontzimatyii iwamaitiri.

¹¹Iro kantacha, pikanta-piinta-jiitzi awiroka: ‘Kamiithatatsi ankantiri asitairi: “¡Apaá! Nasitakaakari Pawa maaroni noiriikiti, airo okanta

^s 7.8 Tzimayitatsi sankinarintsí tsika ti iñiitiro owiraantarori iroka ñaantsi aka: * onasiyita ñaantsi-payi

nonisironkatyaami.”^t 12 Ari pikantakari awiroka, okaratzi piyomitairi pishininka iro kantakaariri kaari inisironka-yitan-taariri asitariri. 13 Intaini pantasi-yitakaro yamitaitari pairani, irootaki pampinaa-sita-kaanta-karori iñaani Pawa. Ari pikanta-piintatyaa pantayitziro kimitakarori iroka.”

14 Yapiitakiro ikaimajiri Jesús maaroni piyowinta-kariri, ikantziri: “Pikimajiitina, pinkima-thatan-tyaanari maaroni. 15 Tima okaratzi iwaitari, ti akaaripiro-siritanti. Irooma okaratzi añaawai-yitziri, amisitowa-yitziri inthomponta, irootakira owaaripirosiritantatsiri. 16 Okowa-pirotatyaa iroka, ontzimatyii pinkimisanta-jiitawaki.” 17 Ikanta ijajiitaji atziri, kyaapaji Jesús pankotsiki. Ari isampitakiri iyomitaani, ikantziri: “Paitama pisiyakaa-wintakiri?” 18 Yakanaki Jesús, ikantzi: “¿Pimatzi-takama awiroka-payi ti ontzimi-motimi piyotani? ¿Tima piyoti awiroka ti okaaripiro-siritanti okaratzi iwaitari? 19 Tikatsira onkantiro asiri, intaini okiniro ashiitoki, irojatzí ositowan-tanjaayari.” Iro iyomitaan-takiri Jesús, tima ti onkaaripiroti okaratzi iwaitari. 20 Ipoña ikantanaki aajatzi: “Irooma aririka ankinkithasirityaa antakairi pasini atziri kaari-pirori, irootakira owaaripirosiritantatsiri. 21 Tima inthomponta asiriki akinkisiryaa-koyitaro kaari-pirori, kaari kinataantsi, mayimpitaantsi, owan-taantsi.” 22 kositaantsi, masithataantsi, kaari-piro-siritaantsi, amatawitaantsi, mayimpi-ryaantsi, samakoniintaantsi, kisimataantsi, tharowintaantsi, masontzi-siritaantsi. 23 Tima okaratzi ikinkisiryaa-piintakari atziri kaari-pirori onatzi, irootaki iñaantarori owaaripiro-siri-waitziri. Tima inthomponta isiriki opoñaayitaka iroka-payi.”

Awintaanka Owintini-sato

(Mt. 15.21-28)

24 Ikanta yawisanaki Jesús, jataki Mapiniki aajatzi Simaaki. Ari isaikapaaki aponiki pankotsi, ti inintawityaa inkimakoi-tirimi. Titzimaita onkanti imanakotyaa. 25 Tima tzimatsi anta aponi kooya, ikyaantasiritari piyari osinto. Okima-kota-wakiri iroori Jesús, ojata-sita-nakiri, otyirowa-sita-paakari. 26 Kaari Judá-iti iroka kooya, Owintini-sato onatzii. Okantapaakiri: “Pinkatharí, pisita-kota-kaajinaro nosinto, ikyaantasiritatyaaro piyari.”^w 27 Ikantanakiro irirori: “Tira aapithatiri iwariti intsiti ampiri otsitzi iyaaro, apaniro iwaro irirori irojatzí inkimatziitan-takyaari.”^w 28 Ipoña akanaki kooya, okantziri: “Omapiro pikantaki Pinkatharí. Iro kantacha, iwapiintaro otsitzi okaratzi yookaraan-tayitziro

^t 7.11 asitakaa-kariri Pawa = Corbán   ^u 7.21-22 Iroka ñaantsi “kositaantsi” añaayitziro aka Sankinarintsi 7.22, irooma pasini-payi anta 7.21: * onasiyita ñaantsi-payi

^v 7.26 kaari Judá-iti = griego   ^w 7.27 Iro yamijiitari pairani Judá-iti isiyakaa-wintantzi. Iriitaki otsitzi siyaarinimi kaari Judá-iti. Irootaki imatakiri pairani Jesús, tima isiyakaa-wintakiro kooya irootaki siyaarinimi otsitzi, tima kaari ishininka. Iriima ishininka-payi Judá-iti, iriitaki siyaarinimi iintsi.

iincha-niki.”²⁹ Ikantzi Jesús: “Ari okanta, omapiro pikantakiri. Kantatsi pijatai, ari piñaapajiro pisinto, isita-kotaji iroori.”³⁰ Okanta ojataji kooya owankoki, oñaapajiro osinto onaryaaka omaamintoki, isita-kotaji.

Yisita-kota-kaajiri Jesús atsikimpityari

³¹ Ipoña iwaanaja Jesús isaikawita-paaka Mapiniki ikinanajiro Simaaki, irojatzi yariitan-taari Tapowiniki. Irootaki kipatsi ipaitai-tziri anta Apipakowini. ³² Ari yamaita-kiniriri atsikimpityari, kisowaantiri ikanta aajatzi. Ikantaitapaakiri: “Jesús, pantanta-wakyaari kapichiini pako.”³³ Ipoña yaanakiri Jesús intyaatsikaini, isaantan-takari irakoi-mpiki iyimpitaki, itziritan-takari ichoori ininiki. ³⁴ Aminanaki inkitiki, isintsitanaki iwiniinkatanaka, ikantziri: “¡Efata!” (Akantziri añaaniki aroka: “asitaryaa-jyaa.”)³⁵ Apatha-kiro asitaryaanaka iyimpita, ti inkiso-waantitanaji aajatzi, kantanaji iñaawaitzi. ³⁶ Ikantawitakari Jesús ikarajiitzi atziri-payi: “Airo pikamanta-kotana.” Iro kantacha ipiyathatakari, ikamanta-nakiri maaroni atziri. ³⁷ Tima okiryaantzi ikantawintaitanakari Jesús, ikantaitzi: “¿Paitama okamiithatantari yantziri yoka? Ikimakaajiri atsikimpitya-witachari, iñaawaita-kaajiri aajatzi kisowaantiri.”

Iwakaari Jesús 4000 sirampari

(Mt. 15.32-39)

8 ¹ Ikanta yapatojiita oshiki atziri, thonkapaaka iwariti. Ikaimakiri Jesús iyomitaani ikantziri: ² “Oshiki nonisironkatakari atziri-payi, tima okaratzi mawa kitaitiri isaikajiitaki ikimisantana, tikatsi iwajyaa. ³ Aririka notyaan-tajiri, ari aakiri itashi awotsiki, tima tzimayitatsi poñaachari intaina.” ⁴ Yakanaki iyomitaani, ikantziri: “¿Tsikama ayika awakaiyaariri aka otzisi-masiki?”^x ⁵ Ari isampitziri Jesús iyomitaani, ikantziri: “¿Tsikama okaratzi yatantaitari tzimatsiri?” Ikantzi iyomitaani: “Tzimatsi okaratzi 7.” ⁶ Ipoña ikantakiri ikaratzi piyotain-chari isaikajiiti osaawiki. Yaakiro 7 yatantaitari, ipaasoonki-wintakiro. Ipitoryaa-yitakiro, ipayitakiri iyomitaani, ipayitakiri irirori ikaratzi piyotain-chari atziri. ⁷ Tzimitacha tsika-rika ikaratzi simaa-niki. Ipaasoonki-wintakiri aajatzi, iriitaki impaita-kiriri aajatzi atziri-payi. ⁸ Owajiitaka maaroni, kimajiitaka. Yawiitajiro tzimaraanta-paintsiri, ijaikitaji okaratzi 7 kantziri. ⁹ Maaroni owainchari aamaaka ikaratzi 4000 sirampari. Ari ityaanta-yitajiriri ijataji. ¹⁰ Ipoña ititanaja Jesús pitotsiki itsipata-naari iyomitaani, montyaa-kotanaja intatzikirona opaitara Dalmanuta.

Ikowakoi-tziri Jesús intasonka-wintanti

(Mt. 16.1-4; Lc. 12.54-56)

¹¹ Ikanta ipokajiitaki Nasitantaniri, iñaana-minthata-paakiri Jesús, inintzi iñiuro intasonka-wintanti, iro iyotantai-tyaari omapiro opoñaaro

^x 8.4,5 awakaiyaariri, yatantaitari = pan

itasorinka inkitiki, iñaanta-tyaari. ¹²Iwiniinkatanaka Jesús, ikantzi: “¿Paitama inintantari iñiina nontasonka-wintanti yokapayi? Airo noñaaka-tzimaitari. Omapiro.” ¹³Piyanaka Jesús, montyaa-kotanaja.

Siñakairori yatantari Nasitantaniri

(Mt. 16.5-12)

¹⁴Ari ipyaakota-nakaro iyomitaani yaaronta-nakyaami yatantaitari, intaini yaamatsitanaki aparoni anta iwitoki.^y ¹⁵Ari ikantzi Jesús: “Paamaiyaaro siñakairori yatantari Nasitantaniri aajatzi irasi Herodes.” ¹⁶Ari iñaanata-wakaa-jiita iyomitaani, ikanta-wakaa: “¿Irooma ikantantairi tira amaki yatantaitari?” ¹⁷Yotaki Jesús ikanta-wakaari iyomitaani, ikantziri: “Tikira pikinkisiriyaajiitya awiroka, irootaki pikinkithasiri-waitantari, pikanta-jiitzi: ‘Tira amaki yatantaitari.’ ¿Tikirama pikimatha-jiitziro? Kisosiri pikantaka. ¹⁸Tzimawitacha poki ti piñaanti. Tzimawitacha piyimpita ti pinkimi. ¿Tima pinkinkithasiritiro noshikyaan-takarori owaritintsi? ¹⁹Chapinki otzimawita yatantaitari okaratzi 5, iro kantacha nowakaaka ikaratzi 5000 atziri. Pikoyaaairo tzimaraan-tapain-tsiri. ¿Tsikama okaratzika kantziri pijaikitajiri?” Ikantajiitzi: “12 kantziri.” ²⁰“Aajatzi nokimitakiro karatatsiri 7 yatantaitari, nowakaaka ikaratzi 4000 atziri. ¿Tsikama okaratzika kantziri pijaikitajiri?” Ikantajiitzi: “7 kantziri.” ²¹Ipoñaa ikantziri: “¿Tikirama pinkima-thati-roota?”

Yisita-kota-kaajiri mawityaakiri

²²Ariitaka Jesús Simapankoniki. Yamaita-kiniri mawityaakiri, ikantai-tapaakiri: “Pantanta-nakyaari kapichiini pako.” ²³Ipoñaa yakatha-wakota-nakiri Jesús yoka mawityaakiri. Yaanakiri othapiki nampitsi. Ichoontakiri irokiki, yantantakari kapichiini irako. Isampi-tzimaitari: “¿Kantatsi pamini?” ²⁴Ari yaminanaki, ikantzi: “Aminawitaana, noñaawitaari atziri yaniijiitzi, iro kantacha ti inkoñaa-piroti, isiyakaro inchato.” ²⁵Ipoñaa yapiitakiri ipampitziri irokiki, yaminakaajiri aajatzi. Ari yisita-kotanaki, koñaatanaji yamini intaina, iñaanajiro maaroni. ²⁶Ityaantajiri yisita-kota-kaajiri, ikantawajiri: “Airo pikinanaji nampitsiki, ti noninti pinkamanta-kotina.”

Iyotaki Pedro: Saipatzii-totaari inatzi Jesús

(Mt. 16.13-20; Lc. 9.18-21)

²⁷Ipoñaa iwaanaja Jesús, itsipata-naari iyomitaani, ijatiro maaroni nampitsi saikatsiri Cesarea-ki inampitsitiki Filipino. Okanta niyaanki awotsi isampitakiri iyomitaani, ikantziri: “¿Paitama ikinkisiryaa-kotanari atziri-payi?” ²⁸Akajiitanaki iyomitaani, ikantzi: “Tzimatsi atziri kantatsiri

^y 8.14-20 yatantaitari = pan

Juan Kiwaatantaniri pinatzii. Ikantzi pasini Elías pinatzii awiroka. Tzimatsi kantayita-tsiri aajatzi, pasini Kamantan-tzinkari pinatzii.”
 29 Ipoñaá isampita-nakiri irirori, ikantziri: “¿Tsikama pikanta-jiitzi awiroka?” Ari yakanaki Pedro: “¡Saipatzii-totaari pinatzii!”
 30 Ikantzi Jesús: “Airo pikamanta-kotana.”

Ikinkithata-kotziro Jesús inkami

(Mt. 16.21-28; Lc. 9.22-27)

31 Ari yitanakaro Jesús ikamantziri iyomitaani onkarati awishi-motirini Itomi Atziri. Ikantziri: “Antaro inkimaatsita-kaiyaana Antari-konaiti, ijiwari-payi Ompira-tasorintsitaari, aajatzi Yomitaan-taniri-payi, ari iwaka-kaantinari. Iro mawatapain-tsiri kitaitiri, añaajana.”
 32 Ari ikantakiriri, ti imaniro. Ari yaanakiri Pedro intyaatsikaini Jesús inintawita iyomitaanajirimi.
 33 Ipithoka-pithata-nakari, yaminanakiri pasini iyomitaani-payi, ikisathata-nakiri Pedro, ikantziri: “Pijati Kamaari. Ti pisirityaaro awiroka inintakaanari Pawa, apatziro pisiritaro ininta-piintziri atziri-payi.”
 34 Ipoñaá ikaimakiri Jesús ikaratzi piyotzi-minta-kariri, ikaimakiri aajatzi iyomitaani, ikantakiri: “Tzimatsi-rika nintatsiri intsipatyaana, iwashaantairo inintasi-yitari yantiro, onkanta-wityaa ipaikakoi-tirimi, intsipatyaana.
 35 Tima inkarati itakowaita-chari yantayitziro inintayitziri irirori, ari impyaa-sitajyaa. Iriima ikaratzi atsiwintarori yantanajiro nonintziri naaka, okantakaan-tziro ikimisantziro Kamiithari Naantsi, irootaki ikamawintan-takanari aritaki yawisako-siritai.
 36 Ampinaasi-waita otzimi-motantzi waararonsi aka kipatsiki, aritaki ompyaakaa-sitan-tajyaa.
 37 ¿Kantatsima impinako-wintaityaa airo ipyaasi-waitan-taita?
 38 Tima inkarati pasikiko-wintyaanani naaka aajatzi okaratzi nokinkithata-koyitakiri, ari imatapajiri aajatzi Itomi Atziri impasiki-kowinta-pajiri apaata aririka impiyi yamajiro iwaniinkaro Asitariri, aajatzi irasi Maninkariiti tasin-tsitaa-tsiri.”

9 1 Ipoñaá ikantanaki aajatzi Jesús: “Iriipirora, tzimayitatsi pikaratzi aka, tikiraata pinkamiita, ari piñaakiro isintsinka Pawa tsika ikanta ipinkathari-wintantzi.”

Isiparyii-motakiri Jesús iyomitaani

(Mt. 17.1-13; Lc. 9.28-36)

2 Okanta awisanaki 6 kitaitiri. Tonkaanaki Jesús otzisiki, yaanakiri Pedro, Juan, ipoñaá Jacobo. Ari isiparyii-mota-kiriri.
 3 Kitamaro okantanaka iithaari, tikatsi ankimitakaantya okitamaronakira.
 4 Iñaatziiri Elías itsipata-paakari Moisés, ikinkitha-waita-kaapaakiri Jesús.
 5 Iñaawaitasitanaka Pedro, ikantanakiri Jesús: “Yomitaanarí,

^z 8.33 Kamaari = Mishatantaniri

omapiro okamiithatzi pamaiyakinani aka. Kamiitha nowitsikaiyimi mawa panko-shitantsi: Aparoni pashitya awiroka, aparoni yashitya Moisés, yashitya aparoni Elías.”⁶ Tima intharowa-jiita-nakitzi, irootaki iñaawaitasiwaitantanakari. ⁷Ipoña opokapaaki minkori otsimankakota-paakiri. Ikimatzi ikantaitzi: “Notomi inatzira yoka nitakokitari, pinkimisantiri.”⁸ Ipoña yamina-piro-wijiitanaja, tikatsi iñaanaji, intaini Jesús.

⁹Ikanta yoirinka-jiitaara otzisiki, ikowa-kotakiri airo ikamantantziro iñaakiri iroatzi apaata aririka yañaaji. Tima yoka Itomi Atziri ari yañaaji inkamawita-kyaara. ¹⁰Irootaki airo ikamanta-kotantari, iro kantacha oshiki isampita-wakaa-jiitaka irirori tsika opaita ikantakotziri Jesús, ari yañaaji inkamawitakyaa. ¹¹Ipoña isampitaiyakiri, ikantziri: “¿Paitaka ikanta-kotziri yotzinkariiti iriira jiwatapain-tsini Elías impoki?” ¹²Ari yakanaki Jesús, ikantziri: “Omapiro, iriitakira jiwatapain-tsini Elías impoki, intampatzikatan-tapaaki. ¿Tsikama okantzika isankinata-koyii-takina pairani? Tima onkanti: ‘Yoka Itomi Atziri, oshiki inthain-kawaitaitiri.’” ¹³Pinkimi, aritakira pokaki Elías. Oshiki imaimanita-wakiri, imonkaratakiro okaratzi isankinata-koita-kiriri.”

Iwawisaa-kotziri Jesús iintsi yaakiri piyari

(Mt. 17.14-21; Lc. 9.37-43)

¹⁴Ikanta yariitaja Jesús yookanakiri iyomitaani, iñaapaatziiri ipiyotzi-wintakari oshiki atziri itsipatakari yotzinkariiti iñaanaminthatzi. ¹⁵Ikanta iñaawairira ipokaji Jesús, yokiryaa-jiitanaki, isiyajitanaka iwihata-wajyaari. ¹⁶Isampita-paakiri Jesús, ikantzi: “¿Paitama piñaana-minthatantariri?” ¹⁷Akanaki aparoni, ikantanaki: “Yomitaanari, namatziimiri notomi ikyaantasiritari piyari, ti onkantaji iñaawaitaji. ¹⁸Impoka-sita-pajiri-rika, oshiki iposakaa-waitari kipatsiki. Isimori-waanti-waita-kaari, yatsikai-kiwaita, ikisota-kairi. Nokanta-witakari piyomitaani iwawisaa-kota-jinari, ti imatiri.” ¹⁹Yakanaki Jesús, ikantanaki: “Titya pinkimisanta-jiiti awiroka. ¿Tsika-paitima piyoti? Pamakiri aka intsi.” ²⁰Yamaita-paakiniri. Ikanta piyari iñaapaakirira Jesús, ipiyon-kaanakari sintsiini iintsika, tyaanaki, ipinaawaita kipatsiki, isimori-waanti-waitanaki. ²¹Isampita-nakiri Jesús iriri iintsi, ikantzirii: “¿Tsika-paitima yitanta-nakari pintsiti?” Ikantzi: “Ari ikantzita owakira yintsita-paaki. ²²Itaakaa-waitakari paamariki, ipiinka-waitzi aajatzi nijaaki, inintzi iwamairimi. Kantatsi-rika pinisironkatyaana, pimatiro.” ²³Ikantziri Jesús: “¿Paitama pikantan-tarori ‘Kantatsi-rika...?’ aririka pinkimisantanaji, aritaki omatakyaa maaroni.” ²⁴Ipoña ikaimanaki sintsiini iriri iintsi, ikantanaki: “Kimisanta-witachana, tirika nonkimisanta-piroti, pinkimisantakaa-pirotajina awiroka.” ²⁵Aikirora iñaatzi Jesús ipokajiita-paaki atziri, ikisathata-nakiri piyari, ikantanakiri: “Pintainariyaari iintsi, airora pipiya-sitaari aajatzi.” ²⁶Ikaimanaki sintsiini piyari. Ikamanata-kaanakiri

iintsika. Oshiki kantanain-tsiri: “Kamaki iintsika.”²⁷ Ipoñaa yakatha-wakotanakiri Jesús, ikatziyakiri. Añaanaji.²⁸ Ikanta ikyaapaakira Jesús pankotsi, ari isampita-kiriri iyomitaani apaniroini, ikantziri: “¿Paitaka kaari nomatantari naaka nowawisaa-kotiri?”²⁹ Ikantzi Jesús: “Omapiro isintsitzi yoka piyari, okowatya aakowintyaaro amani, antzi-wintyaari aajatzi.”

Yapiitajiro Jesús ikamanta-kota inkami-motanti

(Mt. 17.22-23; Lc. 9.43-45)

³⁰ Ipoñaa iwaanaja Jesús, ikinayitanaji Tapowiniki. Tira ininti inkimotiri atziri-payi. ³¹ Tima iyomitaa-yitatziri iyomitaani, ikantayitzi: “Irootaintsira yaakaan-taitiri Itomi Atziri, iwaitiri. Awisawitakyaa, mawa kitaitiri, aritaki yañaaji aajatzi.” ³² Iro kan-tzimaita-chari ti iyojiita-wakiro okaratzi ikamanta-witariri. Tikatsi nintatsini isampitiri.

Tsika itzimi iriipirota-tsiri

(Mt. 18.1-5; Lc. 9.46-48)

³³ Arijiitaja Capernaum-ki. Ikanta isaikajiita-pajira pankotsi, isampitakiri Jesús, ikantziri: “¿Paitaka pikanta-wakaari inkaaranki awotsiki?” ³⁴ Ari imairjiitaki irirori. Tima inkanta-wakaa-winta-tyaaro inkaaranki awotsiki tsika-rika itzimi iriipirota-tsiri. ³⁵ Saikanaki Jesús, yapatotakiri 12 iyomitaani, ikantziri: “aririka pininti piriipiroti, pisiya-kotyaari ikanta otzikataari, ti impinkathari-wintanti irirori.” ³⁶ Yamaki aparoni iintsi isaikajiitakira, ithomaakiri, ikantzi: ³⁷ “Inkarati pairyirori nowairo ikimisantaana, impoña yaakamiithatairi aparoni kimitariri yoka iintsi, naakara yaakamiithataki. Ari okimitari aajatzi, aririka paakamiithatakina naaka, osiyawaitakaro iriitaki paapatyaanaja otyaanta-kinari aka.”

Ari akaratziri kaari kisaniiintairi

(Lc. 9.49-50)

³⁸ Ari ikantanaki Juan: “Yomitaanari, noñaaki chapinki aparoni atziri pairyirori piwairo, iwawisaako-tzimaitari ikyaantasiritari piyari. Tira añaajiri ankaratiri aka, nowashaanta-kaakiri.” ³⁹ Ikantzi Jesús: “Airo piwashaanta-kairimi. Tima inkarati tasonka-wintan-tatsiri ipairyirora nowairo, airora ikisi-mataana osamaniitaki. ⁴⁰ Tima ari akaratziri itzimi kaari kisaniiintaini. ⁴¹ aririka inkaminthayitimi impairyitiro nowairo, inkantaiti: ‘Nopakotiri nijaa yasitaari Saipatziiitotaari.’ Iriitaki impinaitajiri apaata. Omapiro.”

Airo pantakaan-tziro kaari-pirori

(Mt. 18.6-9; Lc. 17.1-2)

⁴² “Tsika-rika itzimi antakaa-kironi kaari-pirori aparoni iintsi awintaanari, osiyakariri yoka aka, ari iwaskanitaa-yiitairi. Iro kamiithata-tsimi

inthayii-tiniri mapi ikintsiki, iwiinkai-tiri inkaariki. ⁴³Iroorika pako panta-piintan-tyaami kaari-pirori, piwashaantiro onkanyaa pawisakotan-tajyaari, pinkimita-kaantiro pithatya-tyiromi pako. Irojatzji pijaponthokitantajyaari inkitiki. Tima ti okantya otzimawita apiti pako ompona piñaajiro apaata yookaitaimi sarinka-winiki tsika pinkanta-jyaa pintaajya, ⁴⁴tsika anta ti inkaamanitapaji kinitisi, tsika ti intsiwaka-nitapaji paamari. ⁴⁵Iroorika piitzi panta-piintan-tyaami kaari-pirori, piwashaantiro onkanyaa pawisakotan-tajyaari, pinkimita-kaantiro pichiika-tyiromi piitzi. Irojatzji pijaponthokitantajyaari inkitiki. Tima ti okanti otzimawita apiti piitzi ompona piñaajiro apaata yookaitajimi sarinka-winiki tsika pinkanta-jyaa pintaajya, ⁴⁶tsika ti anta inkaamanitapaji kinitisi, tsika ti intsiwaka-nitapaji paamari aajatzi. ⁴⁷Iroorika piroki panta-piintan-tyaami kaari-pirori, piwashaantiro onkanyaa pawisakotan-tajyaari, pinkimita-kaantiro pinkitho-ryaatyiromi pooki. Irojatzji pijapityaakin-tajyaari inkitiki. Tima ti okanti otzimawita apiti poki ompona piñaajiro apaata yookaitajimi sarinka-winiki tsika pinkanta-jitajya pintaajya, ⁴⁸tsika ti anta inkaamanitaji kinitisi, tsika ti intsiwaka-nitaji paamari aajatzi. ⁴⁹Tima paamarikira iñaantaityaami maaroni, inkimita-kaantai-timiro aajatzi okanta katyori. ⁵⁰Kamiitha okanta tziwi okatyotzi, aririka inkonowaitiro tsika ompaitya, airo apantaaro inkatyokan-taityaaro. Ari pinkanta-najyaari awiroka ontzimatyii pinkimita-kota-jyaaro tziwi-pirori, paapatyawakaiya, tima ti okanti pintzimawintawakaiya.”

Iyomitaantzi Jesús ikantzi: ti okanti pookiro piina

(Mt. 19.1-12; Lc. 16.18)

10 ¹Ikanta iwaanaja Jesús ijatiro iipatsitiki Judá-iti, ikinanakiro intatzikiro Owaryiinkaarini. Yapatotzi-winta-waari oshiki atziri. Yitapaaro iyomitaa-yitapajiri ikimita-piintzirora.

²Ari ipokakiri Nasitantaniri, isampita-paakiri Jesús inintzi inkompita-kaiyaarimi, ikantapaakiri: “¿Sinitaa-ntsita-tsuma yookiro iina aparoni atziri?” ³Yakanaki Jesús, ikantanakiri: “¿Paitama ikantakiri awaisatzitini Moisés?” ⁴Ikantajiitzi irirori: “Isinitantzi awaisatzitini Moisés ookiro ina aririka impaitairo tsika osankinata-kota ookawakaantsi.” ⁵Ari yakanakiri Jesús, ikantanakiri: “Okantakaan-tziro ti pinkimisanta-niti, irootaki isinitan-tamirori. ⁶Tima pairani owakira itantanakari iwitsikantzi Pawa, Iwitsikakiri sirampari aajatzi kooya.

⁷Irootaki airo isaikantaja mainari-payi asitaririki aririka yaawakaa-najyaa,

⁸tima aparoni inkanta-najyaa iwathaki osiyawaityaaro iwichaa-wakaa-jyaami.

Tima inkarati aawakaa-naachari tira apiti inkanta-najyaa, aparoni ikantana iwathaki. ⁹Irootaki airo okantanta yookajiro atziri iina itsipata-kaakariri Pawa.”

¹⁰Ikanta isaikajiitzi pankotsiki, isampitairi iyomitaani okaratzí ikantakiri, ¹¹ikantanaki Jesús: “Itzimi-rika ookironi iina, aririka yaaji pasini kooya, imayimpi-wintakiro itawitarori. ¹²Ari okimita kooya aririka ookiri oimi, aajirika pasini sirampari, omayimpitaki aajatzi.”

Itasonka-wintziri Jesús iintsi-payi

(Mt. 19.13-15; Lc. 18.15-17)

¹³Ari yamaita-paakiniri Jesús intsi-payi, ikantai-tapaakiri: “Nonintzi piwasi-patzii-totiri nintsiti, pintasonka-wintiri.” Ikantzi iyomitaani Jesús: “Airo piñaasirinkiri Awinkathariti.” ¹⁴Ti onimota-nakiri Jesús iñaakirira, ikantziri: “Pisinitiri intsi-payi impoka-siti-naata. Airo pithañaana. Tima inkarati kimitajyaarini irirori, iriitaki ñaajironi ipinkathari-wintantzi Pawa. ¹⁵Airorika ipinkathai-tziri Pawa inkimitai-tyaari ikantara intsi-payi, airo iñiitajiro tsika ipinkatha-ritaji. Omapiro.” ¹⁶Ithomaa-wakiri intsi-payi, iwasi-patzii-toyitakiri, itasonka-winta-yitakiri.

Mainari ashaaranta-chari

(Mt. 19.16-30; Lc. 18.18-30)

¹⁷Iro yawisan-tanajyaarimi Jesús, isiya-sitakari aparoni atziri, ityiirowa-sita-paakari, isampita-paakiri: “¡Kamiithari yomitaan-taniri!. ¿paitama nantajiri naaka nowanta-jyaarori nañaaji?” ¹⁸Ari yakanakiri Jesús, ikantziri: “¿Paitama pikantan-tanari: ‘Kamiithari pinatzi?’ Apanirora ikantakaaro Pawa ikamiithatzi, tikatsi pasini. ¹⁹Piyota-kotakiro ma Ikantakaan-taitziri:

Airo pimayimpitzi.

Airo piwamaantzi.

Airo pikositzi.

Airo pithaiya-kotanta.

Airo pamatawitantzi.

Pimpinkathatairi piri aajatzi piniro.” ²⁰Yakanaki irirori, ikantzi:

“Yomitaanari, Nomatakiro maaroni irojatzi nitanakaro pairani ainiro nintsita-paaki.” ²¹Ikanta yaminanakiri Jesús, itakotanakari, ikantziri: “Tzimatsi aparoni kowityaa-painchari kaari panti. Pimpimantiro maaroni tzimi-motzimiri, pimpiri asinonkainkari, tima osiyawaitakaro piwaa-ranta-jyaami inkitiki. Aririka pimatakiro pimpoki, piyaatina.” ²²Ikanta ikimawakira, okantzi-moniinta-nakari. Owasiri ikanta ipiyanaja, tima ashaarantzinkari inatzii.

²³Ikanta yaminanaki Jesús maaroni inampi-naki, ikantziri iyomitaani: “Oshiki ompomirintsitzi-motyaaari ashaarantaniri ijatai ipinkatha-ritaji Pawa.” ²⁴Okiryaaantzi ikantanaka iyomitaani ikimakirira ikantakiri. Ipoñaa yapiita-nakiro ikantzi: “Notomiiti. ¡Oshiki ompomirintsitzi-

motyaari ijataji tsika ipinkathari-wintantzi Pawa awintaarori iwaararo!²⁵ Oshiki ipomirintsitaro ikyaakoitari inkyaan-tyaaro yanini omoro. Iri mapirota-chani ashaarantaniri impomirintsita-jyaaro inkyaaji ipinkathari-wintantzi Pawa.”^a ²⁶ Aikiro yokiryaa-nakitzii iyomitaani, ikantanakiri: “¿Paitama awisakotaa-tsini?” ²⁷ Ari itsikanatanakari Jesús iyomitaani-payi, ikantziri: “Airora imatziro apaniro atziri, iriitakira Pawa matakairini. Tima tikatsi pomirintsitzi-motyaarini irirori.” ²⁸ Ikantanaki Pedro: “Yoka nokarajitzi nonintzi noyaatakimi, tima nookayita-nakiro okaratzi tzimi-motanari.” ²⁹ Yakanaki Jesús, ikantanakiri: “Omapiro, tzimayitatsi kimisanta-najirori Kamiithari Naantsi, kinkithata-koyita-najirori aajatzi, irootaki yookan-tanakarori iwanko, iririntzi, iritsiro, asitariri, iina, itomi, iipatsiti.”^b ³⁰ Aritaki iñaajiro ontzimi-motajiri oshiki, anaanakiro okaratzi yooka-nakiri. Tima oshiki onkarati iwanko, iririntzi, iritsiro, asitariri, itomi, iipatsiti. Onkanta-witakyaa oshiki inkisa-niinta-waitaitiri, tima apaata aritaki iñaajiro irasi iwiro yañaayitaji.”^c ³¹ Iro kantacha, tzimatsi iroñaaka oshiki itayiwitarori, iriitakira ampoita-tsini iñaayitajiro. Tzimatsi pasini ampoiyyita-tsiri iroñaaka, iriitakira itayita-jyaaroni iñaayitajiro.”

Yapiitajiro Jesús ikamanta-kota iwamaitiri

(Mt. 20.17-19; Lc. 18.31-34)

³² Ikanta itonkaa-jiitzi ipampithatziro awotsi ijatziro Aapatyaawiniki. Iriitaki jiwatatsi Jesús yaniijiitzi. Okiryantzi ikantajitakiri iyomitaani, tharowa-siri ikantajiita iyaatziri. Ipoñaa yapiitakiro Jesús yapatotziri 12 iyomitaani, inkamantiri onkarati awishi-motirini, ikantakiri: ³³ “Ajatatziira Aapatyaawiniki. Arira yaakaan-taitiriri Itomi Atziri, yayiri ijiwari Ompira-tasorintsitaari, intsipata-kyaari Yomitaan-taniri, iriitaki mishakowintirini iwaitiri. Impoña iwawisaa-kiniri wirakochapayi, ³⁴ ithainkimawaitaitiri, impasawaitaitiri, inchoonta-waitaitiri, iwamaitakiri. Iro mawatapain-tsiri kitaitiri, aritaki yañaaji aajatzi.”

Inintziri Jacobo aajatzi Juan

(Mt. 20.20-28)

³⁵ Ikanta itomi-payi Zebedeo yoka Jacobo aajatzi Juan, itsitoka-paakari okaakiini Jesús, ikantakiri: “Yomitaanari, nonintzi pantinaro nonkampitimiri.” ³⁶ Ari isampita-nakiri ikantziri: “¿Paitama pinintziri nantimiri?” ³⁷ Ikantajitzi: “Tima irootaintsi pimpinkathari-wintanti, pisinitina nontsipatyaami ampinkathari-wintanti piwaniinkaroki, nosaikaki aparoni pakopiroki pasini

---

^a 10.25 ikyaakoitani = camello; yanini omoro = omoro kithapi ^b 10.29 Tzimayitatsi sankinarintsi tsika ti iniitiro naantsika “iina.” * onasiyita naantsi-payi ^c 10.30 ontzimi-motajiri oshiki = yookanaki-rika aparoni, aritaki impaitajiri 100

pampatiki.”³⁸ Ikantanakiri Jesús: “Tira piyotiro opaita pikowa-kotanari. Tima oshiki nonkimaatsityaari naaka. ¿Arima pamawitakiro awiroka onkarati pinkimaatsityaari? ¿Arima pinkimita-kyaana nonkami naaka?”^d ³⁹Ikantajitzi irirori: “Aritaki nomatakiro.” Ikantzi Jesús: “Omapiro, irootaintsira pimatiro onkarati nonkimaatsityaari,^e ⁴⁰Irooma pintsipatyaana ampinkathari-wintanti pisaiki aparoni nakopiroki, pasini nampatiki, tira naaka nintakaan-tironi itzimi-rika nontsipatyaari, irasi itzimi-rika ikasiyakai-tzitai-takari.” ⁴¹Ikanta ikimajitaki pasini iyomitaani, ikisanakiri Jacobo aajatzi Juan. ⁴²Ipoñaa yapatota-najiri aajatzi, ikantziri: “Piyojitzi awiroka tsika ikanta iwinkathariti pasini-satzi atziri-payi, oshiki impiratanta. Ari ikimitari aajatzi iriipirotatsiri, isintsiwintantzi inkimisantaitiri. ⁴³Irooma awiroka-payi, aririka pininti piriipiroti, pisiya-kotyaari tsika ikanta ompirataari. ⁴⁴Iroorika pinintzi pijiwatakaanti, pisiya-kotyaari ompirataari. ⁴⁵Ti iro impokan-tyaari Itomi Atziri impirantantya, iro ipokantakari isiya-kotyaari ompirataari, ikamawintanti, iriitaki pinakowintan-tatsini, yookakaa-wintairi maaroni.”

Yaminakai-tajiri kamiitha Bartimeo

(Mt. 20.29-34; Lc. 18.35-43)

⁴⁶Ikanta yariitaka Jesús Kasiryaaariki. Ipoñaa iwaanaja itsipata-naari iyomitaani aajatzi ikaratzi apatotzi-winta-kariri. Okanta anta awotsi-nampikira, iñaapaakiri atziri paitachari Bartimeo, itomi Timeo, ikowako-yitantzi impasitaityaari. ⁴⁷Ikanta ikimaki irirori, iriitaki Jesús poñaachari Kasiyakaawiniki, ikaima-kota-wakiri, ikantziri: “¡Jesús! Ikasiya-kaitani pinkatharini David, pinisironkata-jyaana!” ⁴⁸Oshiki ikisatha-witai-takari, imairitan-tyaari, aikiro ikaimana-kitzii sintsiini: “¡Ikasiya-kaitani pinkatharini David, pinisironkata-jyaana!” ⁴⁹Katziya-paaka Jesús, ikantzi: “Pinkaiminari.” Ari ikaimai-takiri ikantaitziri: “Pinkatziyi, kimosiri pinkanta-nakya, ikaimatziimi.” ⁵⁰Yookanakiro iwiryakaro, katziyanaka, ipoka-sita-paakiri Jesús. ⁵¹Isampitawakiri irirori, ikantziri: “¿Tsikama pinintzi nonkanta-jimika?” Yakanaki irirori, ikantzi: “Yomitaanari, nonintzi nonkiryaaji.” ⁵²Ikantanaki Jesús: “Kantatsi pijataji, irootaki isitakotaa-jimiri pawintaajana.” Apatha-kirotanaka yaminawaitanaji kamiitha, iyaatanakiri Jesús awotsiki.

Ariitaja Jesús Aapatyaawiniki

(Mt. 21.1-11; Lc. 19.28-40; Jn. 12.12-19)

11 ¹Aritaki okaakitzi-mata-paaki yariitan-tyaari Jesús Aapatyaawiniki. Tima ariijiitaka Chochokipankoniki aajatzi

^d 10.38 Iro ikanta-kotzi Jesús aka: “¿Arima pimatakiro awiroka piriro kipishaari onkarati niriri naaka? ¿Arima pinkimita-kyaana naaka inkiwaataitina?” ^e 10.39 Iro ikanta-kotzi Jesús: “Omapiro, aritaki pimatakiro piriro niriri naaka, aritaki pinkimita-kyaana inkiwaataitina naaka.”

Asinonkaa-pankoniki, omontitakari otzisi Yiinkakii-toni. Ari ityaankakiri Jesús apiti iyomitaani, ² ikantakiri: “Pijati nampitsiki amontitakari, ari piñiuro onthata-kotyaa kiripiri ipiraitari, tikira ikyaakoitari. Pinthatoryaa-kotiri, pamakiri.^f ³ Aririka isampii-tawakimi: ‘¿Pinkanti-rika pithatoryaa-kotan-tariri ipiraitari?’ Pinkanta-nakiri awiroka: ‘Kowatziiiri Pinkathari. Aritaki yoipyaa-jimiri.’” ⁴ Jaitijiitaki, iñaapaakiri ithata-kotaka kiripiri ikyaakoitari pankotsi-nampiki. Ithatoryaa-kota-paakiri. ⁵ Tzimatsi atziri ñaawakiriri, ikaima-kotakiri, ikantzi: “¿Pinkanti-rika pithatoryaa-kotan-tariri?” ⁶ Ikantanakiri irirori okaratzi ikantawa-kiriri Jesús. Isinitai-takiniri yaanakiri kiripiri ikyaakoitari. ⁷ Yamaita-kiniri Jesús. Iwankita-kiniri manthakintsi imitzikarakiki, ikyaa-kota-nakari Jesús. ⁸ Tzimatsi omaaronka-sitakiriri manthakintsi, pasini chikanaintsi inchasi imaaronkiro onkantyya owaniinkatan-tyaari awotsiki tsika ikinanakira. ⁹ Tima inkarati atziri jiwatain-tsiri, ikaratzi oyaatakiriri itaapiiki, ikaimajiitzi, ikantzi:

¡Korakitataiki awinkathariti!

¡Tasonka-wintaari ikantaja, tima Pinkathari inatzii otyaanka-kiriri!^g

¹⁰ Tasonka-wintaari ikantaja pinkatha-ritain-tsini, ikasiya-kayitani awaisatzitini David.

¡Korakitataiki awinkathariti, awisiryawwinta-jyaari Inkiti-satziwí!

¹¹ Ariitapaaka Jesús Aapatyaawiniki, kyaapaaki Tasorintsi-pankoki, yaminayita-paakiro maaroni. Tima tsitiniityaanaki, piyanaka Asinonkaa-pankoniki itsipata-naari 12 iyomitaani.

Imishatziro Jesús pankirintsi kaari kithotatsini

(Mt. 21.18-19)

¹² Okanta okitaitita-manaji, piyaja Jesús ipoñaajaro Asinonkaa-pankoniki, itashaa-paaki niyaanki-thaki awotsi. ¹³ Yaminaki antó iñaaki okatziya pankirintsi, owaniinka okanta oisi. Ijata-sita-nakiro, yamini tzimatsi-rika okitho. Tikatsi-tzimaita, oyosiita oisi, tima tikira onkitho-paititaji.^h ¹⁴ Ikantanakiro: “Pasi piwiro airo pikithotai.” Ikimajiitakiri maaroni iyomitaani.

Imisitowiri Jesús pimanta-yitatsiri tasorintsi-pankoki

(Mt. 21.12-17; Lc. 19.45-48; Jn. 2.13-22)

¹⁵ Ikanta yariijiitapaja Aapatyaawiniki. Kyaapaaki Jesús Tasorintsi-pankoki, imisitowa-paakiri pimanta-yitatsiri aajatzi ikaratzi amananta-yitatsiri. Yoka-yitapaakiro iwantariri kiriiki, ari ikimitaakiro tsika iwaitziri siropayi. ¹⁶ Tira isinitanaji aparoni yawisakairo iwararo

^f 11.2-7 ipiraitari, ikyaakoitari = pollino, burro   ^g 11.9-10 Korakitataiki awinkathariti = Hosana; otyaanta: * wairontsi   ^h 11.13,20-21 pankirintsi = higuera; okitho = higo

osaikira Tasorintsi-panko. ¹⁷Ipoñaa iyomitaan-tanaki, ikantzi: “Isankinai-takiro pairani iñaawaitzi Pawa, ikantzi:

Nowanko onatzii iroka, aritaki yamana-piintinari poñaayita-chari maaroni nampitsiki.

Iro kantacha awirokaiti, aritaki pamatawitanta-piintaki pipimantayitzi, pikimita-kaantakiro kosintzi-panko.” ¹⁸Ikanta ikimajitaki ijiwari Ompira-tasorintsitaari itsipatakari Yomitaan-taniri, yaminajitaki tsika inkinakairo iwamaakaantiri. Iro kantacha itharowan-tayitakari Jesús, tima oshiki amina-kiriri iñiirira kamiitha okanta iyomitaan-tayitzi. ¹⁹Tima ari tsitiniityaaki, piyanaka Jesús.

Sampisitanaki pankirintsi imishatakiri

(Mt. 21.19-22)

²⁰Ikanta ikina-manaji osaiki pankirintsi, iñaatziiro sampisitanaki, kamanaki maaroni oparitha. ²¹Ikinkisiryaa-najiro Pedro ikantakiri chapinki Jesús. Ikantziri: “Yomitaanari, paminiro pankirintsi pimishatanakiri, sampisitanaki.” ²²Yakanaki Jesús, ikantzi: “Pawintyaari awiroka Pawa. ²³Omapiro nonkantimi, kantatsi piñaanatiro otzisi, pinkanti: ‘Osirinki otzisi, ompiinki inkaariki.’ Airorika pikiso-siryaa-waitanaki, iriirika pawintaa-nakya, aritaki ikantakimiro. ²⁴Iroora nokantan-tamiri, tima aririka pamaniri Pawa pikamitiri tsika ompaityaa, pawintaa-nakyaari-rika, aritaki imatakimiro pikowa-kotziriri. ²⁵Aririka pamaniri Pawa, paripirotajiri tzimatsi-rika kaari onimota-kayimini, aritaki imatajimi Asitairi Inkiti-satzi yaripirotaimi awiroka tzimatsi-rika pikinakaa-sitakari. ²⁶Airorika paripirotari ikaratzi kishimiri, tima airo yaripirotaami awiroka Asitairi Inkiti-satzi.”ⁱ

Isintsinka Jesús

(Mt. 21.23-27; Lc. 20.1-8)

²⁷Ikanta yariijitaka Aapatyaawiniki, aniiwaitapaji Jesús Tasorintsi-pankoki. Ipoka-sita-paakiri ijiwari Ompira-tasorintsitaari, itsipatakari Yomitaan-taniri-payi aajatzi Antari-konaiti. ²⁸Isampita-paakiri, ikantziri: “¿Paitama ontyaan-kakimiri piñaakantiro pitasorinka?” ²⁹Ari yakanaki Jesús, ikantanakiri: “Tzimatsi naaka nosampitimiri. Aririka pakakinaro, aritaki nonkantakimi ipaita otyaanka-kinari. ³⁰Tima ikiwaatantaki pairani Juan, ¿Paitama otyaanka-kiriri? ¿Iriima Pawa? ¿Atzirima?” Pakajitityaa.” ³¹Ari ikanta-wakaa-jiitanaka: “Aririka ankantiri Pawa otyaankakiri, aritaki inkanta-nakai: ‘¿Paita kaari pikimisantantari?’ ³²Aamaa-sityaa ankanti: ‘Atziri otyaankakiri.’” Iro kantacha itharowantari inkisanakiri atziri-payi.

ⁱ 11.26 Tzimayitatsi sankinarintsi tsika ti iñiitiro maaroni iroka ñaantsi aka. * onasiyita ñaantsi-payi

Tima inkanta-jiiti atziri-payi Kamantan-tzinkarini inatzii Juan. ³³Ari ikantajiitzi: “Ti noyotiro.” Ikantzi Jesús: “Pikimitaka awirokaiti ti pininti pinkaman-tinaro, aajatzi naari airo nokaman-tzimiro paita otyaanka-kinari.”

Kaari-piro-siriri antawai-rintzi

(Mt. 21.33-46; Lc. 20.9-19)

12 ¹Ari yitanaaro Jesús isiyakaa-wintziro okaratzi iyomitaan-tayitziri, ikantzi: “Tzimatsi atziri pankitzirori chochoki-masi, itantota-kotakiro maaroni othapiki, iwitsika-sitakiro iwiro owaaki apaata, iwitsikaki atiimintotsi yaminakoi-tantyaarori pankirintsi isaikaitaki jinoki. Yaminaki atziri aminironi iwankiri-masi. Jataki irirori intaina. ²Okanta okithoki-paititaki chochoki, ityaankaki impiratani yaajati. ³Ikanta iñaawakiri antawai-rintzi, yaawakiri ipasawaita-wakiri, yoipyaajiri tikatsi yaanaji. ⁴Ityaanka-witaka aajatzi pasini impiratani. Itsitonkai-nawaitakiri, ikawiya-waitakiri. ⁵Ityaantaki aajatzi pasini, iwai-takiri. Tima oshiki ikaratzi ityaanta-witakari, tzimayitatsi ipasawaitai-takiri, iwai-takiri pasini-payi. ⁶Aparoni ikantapaaka itomi irirori, yitakoki-pirotari, ityaantakiri, ikanta-siritzi: ‘Iriirika notomi naaka, ari impinka-thaitakiri.’ ⁷Iro kantacha yokapayi antawai-rintzi, ikanta-wakaa-jiita: ‘Yoka asitajyaaroni apaata pankirintsi-masi. Thami awiri, ayiroota aroka.’ ⁸Yairika-wakiri, iwakiri. Yookakiri othapikita-paaka pankirintsi-masi. ⁹¿Paitama yantiri asitarori pankirintsi-masi? ¿Tima ari impokanaki irirori, iwakiri aamawinta-witarori iwankiri-masi, yaminanaji pasini? ¹⁰¿Tima piñaanatiro sankinarintsi? Ikantaitzi:

Imaninta-witakaro kipayi witsikirori pankotsi,

Iro kantacha irojatzi yaitairi iroka otzinkami-pirori.^j

¹¹Iriitaki Awinkathariti Pawa matajirori.

Irootaki okiryaa-wintan-tariri.”

¹²Ari inintawi-jiitanaka yaakaan-tanakirimi Jesús, iyotawakiro iriitaki ikinkithata-kotziri. Ti onkanti, tima intharowan-tatyii-yaari atziri piyotzi-minta-kariri. Iwashaanta-nakiri, ijapithatajiri.

Kamiithama impinaitiri pinkathari

(Mt. 22.15-22; Lc. 20.20-26)

¹³Ipoña ityaantaitaki Nasitantaniri itsipatakari ikaratzi aapatyaa-yitariri Herodes, inintajiiwita inkompita-kaiyaarimi Jesús. ¹⁴Ikanta yariijiitaka, ikantapaakiri: “Yomitaan-tanirí, okaratzi piñaanitari awiroka iroopiro onatzii. Ti pinkimisantiro ikantayitziri atziri, ti piñaawaitiro pinimota-kaantyaariri. Piyomitaan-tziro awiroka iroopirori inintakaan-tziri Pawa. ¿Kamiithata-tsimá ahipiri kiriiki isintsitan-tziri

^j 12.10 kipayi, otzinkami = * mapi

iwinkathariti wirakocha-payi? ¿Ampinatirima? ¿Airoma apinatzi?”^k
¹⁵Iyotakiri Jesús, owapyimotan-taniri inatzii ikaratzi sampita-kiriri, ikantanakiri: “¿Paitama piñaantan-tanari? Pamakinari kiriiki, naminawakiri.” ¹⁶Yamaita-paakiniri. Ikantzi Jesús: “¿Paitama asitarori isiyakaaro aka? ¿Paitama asitarori iwairo?” Ikantajiitzi irirori: “Irasi César.” ¹⁷Ikantzi Jesús: “Tima iriitaki iwinkathariti wirakocha asitari, pantantyaaniri isintsiwintzimiri, pimpinatiri. Iriima ikaratzi yasitari Pawa, pantantyaaniri isintsitzimiri irirori.” Okiryaantzi ikantajiitanaka ikimirira Jesús.

Isampita-kowintai-tziro aririka yañaaji kamayitain-tsiri

(Mt. 22.23-33; Lc. 20.27-40)

¹⁸Ipoña ipokajiitaki Tampatzikawiri iñiiri Jesús. Iriitaki Tampatzikawiri kantatsiri: “Airo yañaaji kamayita-tsiri.” Isampita-paakiri Jesús, ikantziri: ¹⁹“Yomitaan-tanirí, isankinataki pairani Moisés, ikantzi: ‘Aririka inkami atziri, airorika iwaiyan-takairo iina, kantatsi yaajiro iririntzi, iwaiyan-takaajiro irirori. Inkimita-kaantiri iriimi asityaarini iririntzi kamaintsiri.’” ²⁰Thami ankantawaki: Tzimatsi karatatsiri 7 iririntzi. Itarori itzimi yaaki iina, tikira iwaiyan-takairo iina, kamaki. ²¹Ipoña yaawitaaro pasini iririntzi apitita-tsiri itzimi. Ari ikimitakari irirori, kamaki, ti iwaiyan-takairo. Ipoñaawita-paaka mawatatsiri itzimi, aajatzi ikimitakari irirori. ²²Ari ikantakari maaroni ikarajitzi 7 iririntzi. Tikatsi aparoni waiyanta-kaironi. Ari owiraantarori kamaji aajatzi iroori kooya. ²³Aririkami yañaayitaji apaata kamayita-tsiri, ¿itzimikama oiminta-pirotyaari kooya? Tima maaroni ikaratzira 7 iinanta-witakaro.”

²⁴Yakanakiri Jesús, ikantziri: “¿Paitama kaari pikimathatantaro Sankinarintsi-pirori? ¿Paitama kaari piyota-kotantaro itasorinka Pawa?” ²⁵Tima aririka yañaayitaji kamayita-tsiri, airo itzimaji aawakai-yitaa-chani. Isiyapa-jyaari Maninkariiti anta inkitiki. ²⁶Irooma okanta-kota yañaayitaji kamayitain-tsiri, ¿tima piñaanatiro isankinatakiri Moisés tsika ikanta Pawa iñaanatan-takariri otaara kitoochii-masi? Ikantakiri: Naakataki Iwawani Abraham, Isaac, aajatzi Jacob.

²⁷Ari ayotziri irirori, tima ti imatiro kaminkari inkimita-kaantai-tyaari iwawani, apatziro ikaratzi añaatsiri ¿Ñaakiro? Pikinakaa-sitakaro awiroka.”

Otzinkami-pirori Ikantakaan-taitziri

(Mt. 22.34-40)

²⁸Ari ipokapaaki aparoni Yomitaan-taniri, ikimapaakiri iñaanata-wakaa. Iyotapaaki kamiitha iyomitaakiri Jesús yoka Tampatzikawiri-satzi, isampita-

^k 12.14-17 iwinkathariti wirakocha-payi = César

paakiri irirori: “¿Tsikama otzimika itarori oninta-pirota Ikantakaan-taitani?”
²⁹ Yakanaki Jesús, ikantzi: “Iroka ninta-pirota-chari, okantzi:

¡Pinkimi Israel-iiti! Yoka Awinkathariti Pawa, aparoni ikanta
 Ipinkatharitziri irirori.

³⁰ Piwinkathariti inatzi Pawa, ontzimatyii pininta-piro-tajiri, pininta-
 siri-tajiri, pininta-sintsi-tajiri. Isiriki piwairi.

Irootaki iroka otzinkami Ikantakaan-taitani. ³¹ Ari osiyaro apitita-
 naintsiri, kantatsiri:

Pintakota-jyaari pishininka pinkimita-kaantiri pitakota awiroka.
 Tikatsira pasini Ikantakaan-taitani anairori iroka-payi.” ³² Ikantanaki
 Yomitaan-taniri: “Kamiithataki, omapiro pikantakiri: Aparoni inatzi
 Pawa tikatsi pasini. ³³ Oshiki okamiithataki aninta-pirotajiri, aninta-
 siritajiri, aninta-sintsitajiri, isiriki awairi. Aajatzi ankimita-wakaa-najyaa
 aroka, antakota-wakai-yitajyaa. Iroora ikowakaa-pirotairi Pawa,
 anairo ipomitai-tziniriri yatsipi-wintaitari Pawa.” ³⁴ Ikanta iñaakiri
 Jesús kamiitha okaratzi ikantakiri, ikantanakiri: “Irootaintsimi piñiiri
 pimpinkathatairi Pawa, omatantyaari impinkathari-wintaimi irirori.”
 Tikatsira nintanaa-tsini isampita-najiri Jesús.

¿Paita charinin-tariri Saipatzii-totaari?

(Mt. 22.41-46; Lc. 20.41-44)

³⁵ Ipoñaa iyomitaantaki Jesús Tasorintsi-pankoki, ikantzi: “Pikimakiri
 Yomitaan-taniri, ikantzi: ‘Yoka Saipatzii-totaari incharinita-jyaari
 pinkatharini David.’ ¿Tsikama inkantyaaka?” ³⁶ Tima Tasorinkantsi
 ñaawaita-kaakiri pairani pinkatharini David, ikantaki pairani:

Iñaawaitanaki Pawa, ikantawajiri Nowinkathariti:
 Pisaikapaji nakopiroki ampinkathari-wintanti,
 Irojatziri noitsinampaan-tajyaariri kisaniintzimiri,
 Aripaiti intyiirowa-sita-jyaami, pimakoryaa-kitzitan-tajyaari.

³⁷ Imatzitakaro David ikantaki: ‘Nowinkathariti inatzii Saipatzii-totaari.’
 ¿Tsika inkini incharinityaari?” Ikanta maaroni atziri piyotain-chari,
 onimoyitakiri ikimiri ikantayitziri Jesús.

Ikinkithata-koitziri yotzinkari

(Mt. 23.1-36; Lc. 11.37-54; 20.45-47)

³⁸ Ipoñaa ikantaki aajatzi Jesús: “Paamaiyaari Yomitaan-taniri. Oshiki
 iniwitaro iwaniinka-tziityaa, ishamita-kaayityaaro iithaari-thanthanaa. Inintzi
 pinkatha iwithata-piintai-tyaari aririka iñiitiri tsika iyomparita-piintaita.
³⁹ Yasiminthataro isatikaitiri niyaanki karapapankoki impinka-thaitiri. Ari
 okimitari aririka ijati tsika yakyoota-wakaa-jiita. ⁴⁰ Yathawaa-yitaro aajatzi
 kinankaro yaapithatziro owanko. Iro isanthatakantarori yamanayita-piintzi airo
 iyotantaitari. Iro kantacha oshiki iwasankitaitairi.”

Asinonkainkaro kooya*(Lc. 21.1-4)*

⁴¹Okanta aparoni kitaitiri isaiki Jesús Tasorintsi-pankoki, ari isaiki-mota-paakiro ititaita-piintziri ipasitan-taitari kiriiki. Iñaatziiri ipokajitaki atziri ikaratzi tiyatitsiri iiriikiti. Tzimatsi oshiki ashaarantaniri titayitatsiri oshiki kiriiki. ⁴²Ari opokapaaki kooya kinankaro, asinonkainkaro onatzii, otitapaaki iroori apimintyaki-tiini kiriiki, tikatsi antitachani yamanantai-tantyaari. ⁴³Ikaimanakiri Jesús iyomitaani, ikantziri: “Anaantaki iroka kooya, anaakiri pasini atziri ikaratzi tiyiwitain-chari. Omapiro. ⁴⁴Tima inkarati titayiwitain-chari oshiki yasitakaa-witakariri Pawa, itita-sitakari tzimaraanta-tsiri iiriikiti. Irooma iroka kinankaro, apintzi-ryaakiri otitakiri oiriikiti amanantan-tyaarimi owariti.”

Ikinkithata-kotziro Jesús omporoki tasorintsi-panko*(Mt. 24.1-2; Lc. 21.5-6)*

13 ¹Ikanta isitowanaji Jesús Tasorintsi-pankoki, ikantzi aparoni iyomitaani: “Yomitaanarí, pamini-rotayaa mapi iwitsikan-taitarori, antaro onayitzi, owaniinka-waitaka pankotsi.” ²Ikantzi Jesús: “Maaroni pankotsi okaratzi piñiirika, airo piñaayitajiro okaratzi opiwiryaaaka apaata, inthonkaitiro imporokaitiro.”

Iñiitiri aririka onthonki-matajyaa*(Mt. 24.3-28; Lc. 21.7-24; 17.22-24)*

³Ikanta yariijiitaka tonkaariki Yiinkai-toniki, imontita-paakaro Tasorintsi-panko. Ari isaikapaaki Jesús. Ikanta Pedro, Juan, Jacobo aajatzi Andrés, isampijiitakiri Jesús tikatsi pasini-payi kimirini, ikantziri: ⁴“Pinkamantina. ¿Tsika-paitama omonkaratyaa okaratzi pikantakiri? ¿Paitama noñiiri noyotan-tyaari?” ⁵Ari yakanaki Jesús, ikantanakiri: “Paamaiyaa yamatawitai-tzimi = kari. ⁶Tima oshiki pokatsini apaata impairyaa-paakiro nowairo, inkanti: ‘Naaka Saipatzii-totaari.’ Oshiki yamatawiti. ⁷Tima ari pinkima-koyitakiro oshiki manataantsi. Paamaiyaa oimiraa-siritzimi = kari, ontzimatyii omatyaa iroka-payi, tikira-tzimaita omonkaratyaata onthonkan-tajyaari maaroni. ⁸Imaimanita-wakaityaa nampitsiki, iwayirita-wakaiyaa pinkathari-payi. Onikayityaa tsika-rika-payi. Iñiiti tashitsi. Irootaki itanakyaaroni inkimaatsitai-tyaaro maaroni iroka-payi.

⁹Ontzima-tyiira paamaayityaa. Tima yaakaan-taita-tyiimi jiwari-payiki impasawaitaitimi karapapankoki. Impoña yaitanakimi isaikayitzira pinkatharintsi okantakaan-tziro pawintaana, ari pinkinkithata-koyitajinari anta. ¹⁰Iro ninta-pirotacha itawakyaaro inkima-kotairo atziri-payi Kamiithari Ñaantsi maaroni nampitsiki. ¹¹Aririka yaitanakimi, airo okantzimo-siri-waitami, pinkanti: ‘¿Paitama nonkantiriri?’ Tima

Tasorinkantsi yotakayi-mironi opaita pinkantiri, tira awiroka ñaawaita-sita-chani. ¹²Ari ñiitaki aakaantirini iririntzi iwa-kaantiri. Piñii aakaantirini itomi. Piñii wamaakaan-tirini asitariri ikisaniinta-nakiri. ¹³Oshiki inkisaniinta-nakimi okantakaan-tziro pawintaajana naaka. Iro kantacha ikaratzi ojatanari yawintaajana, iriitakira awisakotaa-tsini.^l

¹⁴Aririka piñaakiri ipaitai-tziri 'Pinkaari Apirotan-taniri' isaikapaaki tsika ti inintakaitiri, inkarati nampita-jyaaroni aka iipatsitiki Judá-iti, ontzimatyii isiyi otzisiki. Tima iriitaki ikinkithata-kotakiri pairani Kamantan-tzinkari Daniel. (Inkarati ñaanataironi iroka, ontzimatyii ikimathatiro.) ¹⁵Pisaiki-rika intakiroki piwanko, ari pimponiyyaa pisiyanaki, airo pikyaa-panaatzi paapanaati tsika ompaityaa.^m ¹⁶Piwaniki-rika pisaiki, airo paapanaatziro pithaari. ¹⁷Inkanta-matsitaitiro onkarati motyaata-tsini, aajatzi tziyayita-tsini intsiti ainiro ithoyitzi otomi! ¹⁸Pamaniri Pawa, pinkantiri: 'Pookakaa-wintajina airo nosiyan-tawaitanaka kyaarontsi-paitiki.' ¹⁹Tima antaaro onkantyyaa yasinonkaityaa apaata. Tima pairani owakira iwitsikai-takiro kipatsi irojatzii iroñaaka, ti ñiiti siyaaroni iroka asinonkaantsi. Airo apiita ñiiti siyaaroni. ²⁰Airo itharokyaatzimi Pawa imairintziro iroka asinonkaantsi, tikatsi awisakotaa-tsinimi. Ikamintha iyosiitai-takiri ikaratzi awintaajariri Pawa, irootaki yoimairintan-takarori sintsiini asinonkaantsi. ²¹Aririka pinkimi inkantaitimi: 'Yoka Saipatzii-totaari.' Pasini kantatsini: 'Jiirinta Saipatzii-totaari,' airo pikimisantziri. ²²Ari impokaki siyakotyaarini Saipatzii-totaari, siyakotyaarini Kamantan-tzinkari. Ñaakan-tapaaki kaari ñaapiintaitzi. Inintawita-paakyaa yamatawitiri ikaratzi iyosiitakiri Pawa, kantatsira. ²³Paamawinta-yityaara awiroka, aritakira nokaman-tzita-yitakamiro."

Impiyan-tajyaari Itomi Atziri
(Mt. 24.29-35,42-44; Lc. 21.25-36)

²⁴"Aririka onkarata-paaki apaata antaro yasinonkaityaa, aritaki intsiwakaki ooryaatsiri, airo yoorinta kasiri. ²⁵Inparyaayiti impokiro, aajatzi ikaratzi tziyayita-chari isintsinka inkitiki, oshiki inkanta-kanta-yitanakyaa. ²⁶Aripaitira impokaji Itomi Atziri inkinan-tapajyaaro minkori, ñiitawajiro isintsinka aajatzi iwaniinkaro. ²⁷Impoña intyaan-kakiri Maninkariiti, yapatota-pajiri ikaratzi iyosiitai-takiri nampitarori tsika-rika-payi owiraapaja kipatsiki, tsika owirathapitapaja.

²⁸Tima onkimita-jyaaro tsika okanta piñaapiintziro pankirintsi, aririka piñaakiro airisiyitanaji, piyotzi irootaatsi osarintsitzi-mataji.ⁿ ²⁹Irootaki piyotiri awirokaiti, aririka piñaakiro okaratzi nokanta-kimiri,

^l 13.13 awintaa: * wairontsi   ^m 13.15 intakiroki = jinoki okanta-pankaata pankotsi
ⁿ 13.28 pankirintsi = higuera

pokimataana. ³⁰Airo ikamita yoka ashininka-payi, irojatzi iñaanta-kyaarori okaratzí nokanta-kimiri. Omapiro. ³¹Arira onthonka-jyaari inkiti aajatzi kipatsi, irooma noñaani-yitakari omapirotatyaá iroori.

³²Tikatsi yotironi kitaitiri, tsika iwiraiyaa ooryaatsiri nompiyantajyaari. Tira iyotiro Itomi, iri mapirotzirori inkiti-wiri Maninkari. Apatziro iyotziro Asitanari irirori. ³³Paamaiyaa, aamawinta pinkantyaá, pamani. Tira piyoti tsika-paiti omonkaratan-tyaari.^o ³⁴Okimityaaro aririka ijati aparoni atziri intaina. Yookanakiro iwanko, inkantayitanakiri maaroni impiratani onkarati yantiniriri. Aajatzi inkimitaakiri aamaako-wintarori pankotsi, inkanta-nakiri: ‘Paamawinta-jyaana nompiyi.’ ³⁵Pisakisiriti awiroka, tima ti piyoti tsika-paiti impiyi asitarori iwanko, tsitinii-tiini, niyaankiiti-paiti, iñaaki-rika waripa, onkitaititamanaji-rika, ³⁶onkantyaama aririka imapokajiro impiyi, airo iñaapajimi pimayi. ³⁷Okaratzí nokanta-yitzimiri awiroka, irootakira nokanta-yitzitariri aajatzi maaroni: Paamaiyaa.”

Ikamanta-wakaita yaakaantiri Jesús

(Mt. 26.1-5; Lc. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

14 ¹Ari oyotapaaka apiti kitaitiri yoimosirinka-piintai-tziro Anankoryaantsi, iwanta-piintai-tarori yatantaitari kaari ikonowaitzi siñakaironi. Ari ikamanta-wakaakari ijiwari-payi Ompirasorintsitaari itsipatakari Yomitaa-taniri-payi, ikanta-wakaa-jiita: “Thami amatawitiri Jesús ayiri awa-kaantiri. ²Iro kantacha, airo amaimanitziri kitaitiri yoimosirinkaita, ikisako-wintari = kari atziri-payi.”

Isaitan-taitari Jesús kasankaari

(Mt. 26.6-13; Jn. 12.1-8)

³Ikanta ikinanaji Jesús Asinonkaa-pankoniki, osaiki iwanko Simón omawitari pairani kowiinkari pathaa-rontsi. Ari isaikaki iwajiita. Ariitapaaka aparoni kooya amakotaki kasankaari. Oyosiita owaaki inchatyaaki, oshiki owinaro, kamiitha okantaka onaki iwitsikai-tziro mapi. Osataa-kotakiro opatziki, osaitan-takari ipatziinaki Jesús.^p ⁴Kisanaka ikaratzí ñaakirori, ikanta-wakaanaka: “¿Paitama aparaatan-tarori kasankaari? ⁵“¿Paitama kaari ipimantai-tantaro kasankaari? Ari aakimi oshiki kiriiki, iriitaki ampasityaaririmi asinonkainkari-payi.” Ikisanakiro kooya.^q ⁶Ari ikantzi Jesús: “Piñaa-sityaaro. ¿Paitama pikisan-tarori? Kamiitha noñaakiro naaka antakiri. ⁷Iriima asinonkain-kariiti irasi iwiro

^o **13.33** Tzimayitatsi sankinarints tsika ti iñiitiro ñaantsika “pamani.” * onasiyita ñaantsipayi ^p **14.3** incha-tiya = nardo; mapi = alabastro ^q **14.5** oshiki kiriiki = 300 denario (Iriitaki ipinaitziriri antawaita-tsiri aparoni osarints.)

isaiki-motimi, pininti-rika pintakotyaari, ari pimpasita-kyaari. Irooma naaka, kapichinita-paaki nosaiki-mota-najimi. ⁸Tima antatziiro iroka kooya aawiyiiri iroori, jiwataki osaitan-tanaro kasankaari omishata-tyaana tsika onkantyaa inkitaitina apaata. ⁹Tsika-rika ikamantai-tairo Kamiithari Ñaantsi, aritaki inkinkithata-koitairo aajatzi iroka kooya, inkinkithasiritan-taityaarori antakiri iroori. Omapiro.”

Ikinkisiryaa Judas yaakaantiri Jesús

(Mt. 26.14-16; Lc. 22.3-6)

¹⁰Ikanta Judas Nampitsiwiri, ijata-sitakiri ijiwari-payi Ompirasorintsitaari yaakaantiri Jesús. Iriiwitaka itsipawitari 12 iyomitaani. ¹¹Antaro ikimo-siri-jiitanaki jiwari, isinitaakiri impiri kiriiki. Yamina-minata-nakiro Judas tsika inkinakairo yaakaantiri Jesús.

Owiraantarori iwakaanaari iyomitaani

(Mt. 26.17-29; Lc. 22.7-23; Jn. 13.21-30; 1 Co. 11.23-26)

¹²Iroora itarori kitaitiri iwanta-piintai-tarori yatantaitari kaari ikonowaitzi siñakaironi, iwamaa-piintaitzi aajatzi ipira yatsipitaitari iwaitari kitaitiri Anankoryaan-tsiki. Isampitakiri iyomitaani Jesús, ikantziri: “¿Tsika ankotsita-kaantika ayaari oimosirinkan-tyaarori Anankoryaantsi?” ¹³Ipoñaa ikantanakiri apiti iyomitaani: “Pijati nampitsiki, ari pimonthai-yaari atziri yaakotziro inijaati kowityaa-niki. Piyata-nakiri, ¹⁴tsika-rika inkyaapaji, pinkantiri asitarori iwanko: ‘Inintzi iyoti Yomitaanari tsika yakyootiri iyomitaani yoimosirinkiro kitaitiri Anankoryaantsi.’ ¹⁵Ari iñaakana-kimiro jinoki iwanko, antaro okantaka iwitsikai-takiro onkini iwaityaa. Ari pinkotsita-kaantiri ayaari.” ¹⁶Jaitijiitaki iyomitaani ariitaka nampitsiki. Iñaakiro okaratzi ikantakiriri, ari ikotsita-kaantakiri iyaari kitaitiri Anankoryaantsi.

¹⁷Okanta otsitiniityaanaki yariita-paaka Jesús, itsipata-paakari 12 iyomitaani. ¹⁸Ikanta iwajiitara, ikantzi Jesús: “Pikaratakira pakyootana, tzimatsira aparoni pithoka-sityaanani. Omapiro.” ¹⁹Owasiri ikantajiitanaka. Aparoni-payi yitanakaro isampitziri, ikantziri: “¿Naakama?” ²⁰Ikantzi Jesús: “Iriitaki aparoni pikaratakira, ochaanta-kirori yatantari tsika noochaantziro naaka. ²¹Omapirotyaa impyaakotyaa Itomi Atziri, tima irootaki isankinata-koitakiri pairani. Iro kantacha nokantzi naaka: ¡Ikanta-machiitziro! Airo itzimaa-jatzimi yoka, aakaantirini Itomi Atziri.”

²²Tima ainiro isaiki iwajiita, yaakiro Jesús yatantari, ipaasoonki-wintakiro, ipityaakiro, ipayitakiri iyomitaani, ikantziri: “Iroka, piyaaro, nowatha onatzii.” ²³Ipoñaa yaakotakiro iraitziri, ipaasoonki-wintakiro,

---

r 14.22 yatantari = [pan]

ipakotakiri iyomitaani, irayitaki ikarajitzi. ²⁴Ikantziri: “Niraani onatzii, iro ñaakanta-pirotironi ikasiya-kaantaitani. Irootaki sitowaa-tsini, ari onkanyaa yawisako-siritan-tajyaari oshiki atziri. ²⁵Airo niritaaro iroka, irojatzii apaata aririka impinkathari-wintantai Pawa, aripaiti apiitajirori. Omapiro.”

Ikinkithata-kotziri Jesús imanakotiri Pedro

(Mt. 26.30-35; Lc. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

²⁶Ikanta ithonka-nakiro ipantha-kotziri Pawa, jaitijiitanaki Yiinkaitoniki. ²⁷Ikantanakiri Jesús iyomitaani: “Irootaintsi pooka-jiitina awirokaiti iroñaaka tsitiniri. Tima irootaki isankinata-koitakiri pairani ikantaitzi:

Nowiri aamaako-wintariri ipiraitari, aritaki inthonkakyaa iwaraa-nakyaa ipira.^s

²⁸Iro kantacha, aririka nañaaji, naaka itajyaaroni nojataji Tapowiniki.”

²⁹Ari yakanaki Pedro, ikantzi: “Aritakima yookajiiitanakimi pasini-payi, airo nomatziro naaka.” ³⁰Ikantziri Jesús: “Iroñaaka tsitiniri, tikira apititanaki inii waripa, mawasatzi pimanakotina, pinkanti: ‘Ti noñapiintiri Jesús.’ Omapiro.” ³¹Aikiro isintsitatzi Pedro, ikantzi: “Airo nooki-mii, aritaki ankarati ankami.” Ari ikantajitzi aajatzi ikarajitzi.

Yamani Jesús Toonkaitoniki

(Mt. 26.36-46; Lc. 22.39-46)

³²Ikanta yariijiitaka ipaitai-tziro Toonkaitoni, ikantapaakiri iyomitaani-payi: “Ari pisaikawaki aka, namanawaki.” ³³Iri itsipatanaka Pedro, Jacobo aajatzi Juan. Antaro yiraa-sirita-kota-paakari. ³⁴Ikantziri: “Owamaimata-tyaana nowasirinka. Ari pisaikawaki awiroka aka, pisakijiiti.”

³⁵Iwaaniintanaka kapichiini irirori. Tyiirowa-paaka, yamanapaaki, onkanyaa airo ikimaatsitan-taromi awishi-motirini. ³⁶Ikantzi: “Asitanarí, tikatsi pomirintsitzi-motyaamini awiroka. Nonintawita pookakaa-wintinaromi onkarati nonkimaatsityaari. Iro kantacha airo pimatano okaratzi nokowawitakari naaka, iro pimati paita pininta-kaakinari awiroka.”

³⁷Ikanta ipiyapaaka, inapaa-tziiri imaajiitzi. Ikantapaakiri Pedro: “Simón, ¿pimaatzi? ¿Tima pinkisa-sityaaro kapichiini piwochoki?.” ³⁸Pisaaki-jiiti, pamani inaanantaitami = kari, inintaiti yantakai-timiro kaari-pirori. Oshiki okaratzi kamiithata-tsiri pininta-witari pantirimi, iro kantacha ti pinkisaisiwai-nityaa.” ³⁹Aajatzi ipiyanaja, amanapaji. Irojatzii yapiitapaji ikantakiri inkaaranki. ⁴⁰Ikanta ipiyapaja, aajatzi inapajiri imaajiitzi, tima ayimata-tziiri iwochokini. Ipasiki-waitzi iyomitaani, ti iyoti tsika inkanti. ⁴¹Iro mawatatsiri ipiyaka, ikantapaakiri: “¿Irojatzima pimaajiitzi? Monkarata-paaka yaakaan-tantai-tyaariri Itomi Atziri, yaitanakiri kaari-piro-siririki atziri. ⁴²Pimpiriinti, thami ajataji. Okaakitzi-mata-paaki pimantinani.”

^s 14.27 ipira = oisha, [oveja]   ^t 14.37 kapichiini = aparoni-machiini hora

Yaitakiri Jesús

(Mt. 26.47-56; Lc. 22.47-53; Jn. 18.2-11)

⁴³ Iñaawai-minthaitzi Jesús, imapoka-sitaka yariita-paaka Judas ikarata-piintziri 12 iyomitaani. Oshiki atziri itsipata-paaka, yamayitaki iwisa-minto, ipasa-minto. Ityaankani inatzii ijiwari-payi Ompira-tasorintsitaari, Yomitaan-taniri, aajatzi Antari-konaiti. ⁴⁴ Tima ikamantzi-takari yamayitakiri yoka pithoka-sityaarini, ikantakiri: “Itzimirika nowithata-paakyaari noninta-porota-paakiri, iriitaki, pairikiri, paanakiri.” ⁴⁵ Ari itsitoka-paakari Judas okaakiini Jesús, ikantapaakiri: “Yomitaanarí.” Ininta-porota-paakiri iwithata-paakari. ⁴⁶ Yairikai-tapaakiri Jesús, yoosota-paakiri. ⁴⁷ Ikanta tsipata-kariri okaakiini Jesús, inosikanakiro iyotsiroti, itotzitakiri iyimpita impiratani Ompira-tasorintsi-pirori. ⁴⁸ Ipoñaa ikantzi Jesús: “¿Naakama kosintzi pamasitan-tanari piwisaminto aajatzi pipasa-minto pairikan-tyaanari? ⁴⁹ ¿Tima piñaa-piintina noyomitaantzi kitaitiri-payi Tasorintsi-pankoki, kaarima paantana anta? Ari onkanyaa, irootaki omonkaratan-tyaari ikantai-takiri Sankinarintsi-piroriki.” ⁵⁰ Siyajiitanaka iyomitaani, yookanakiri apaniroini.

Mainari siyanain-chari

⁵¹ Tzimatsi mainari oyaatako-winta-nakiriri Jesús. Ikithaa-witaka manthakintsi karini-masita-tsiri. Iro kantacha yairikawii-takari irirori, ⁵² yookanakiro iithaari ithañaanaka, isiya-mirikita-sitanaka.

Yapatowintaitari Jesús

(Mt. 26.57-68; Lc. 22.54-55,63-71; Jn. 18.12-14,19-24)

⁵³ Ipoñaa yaitanakiri Jesús Ompira-tasorintsi-piroki. Ari yapatojiitaka maaroni ijiwari-payi Ompira-tasorintsitaari, Antari-konaiti, aajatzi Yomitaan-taniri. ⁵⁴ Ikanta Pedro nosikaka ipoki intainaini, iyaatako-winta-tziiri Jesús, irojatzzi yariitan-tapaaka iwankoki Ompira-tasorintsi-pirori. Kyaapaaki owaankiiri-tsitiki pankotsi, ari isaikapaakiri itsipata-paakari kimpoyaan-taniri, yakitsi-jiita paamariki. ⁵⁵ Ikanta ijiwari-payi Ompira-tasorintsitaari itsipatakari ikaratzi apatotain-chari, yaminawitaka ipaita thaiya-kotyaarini Jesús ompoñaan-tyaari iwa-kaantiri. ⁵⁶ Tzimawitaka oshiki thaiyako-witapaa-kariri, ti omonkarata-wakaa-tzimaityaa okaratzi ikantayi-witakari pasini-payi. ⁵⁷ Ari ikatziya-jiiwanaka, ithaiya-kota-nakari Jesús, ikantzi: ⁵⁸ “Nokimiri naaka chapinki ikantzi: ‘Ari nomporkakiro Tasorintsi-panko, iwitsikani atziri, iro mawatatsiri kitaitiri nonthonkajiro nowitsikainiri naaka pasini, kaari ipomirintsita atziri iwitsikairo.’ ” ⁵⁹ Iro kantacha ti onkanti yaapatyaa-wakaa-wintyaaro okaratzi ikantako-witariri Jesús. ⁶⁰ Ipoñaa ikatziyanaka Ompira-tasorintsi-pirori, isampita-nakiri Jesús, ikantziri:

“¿Paitama kaari pakanta? ¿Tima piyota-kotiro okaratzí ikantakoi-tzimiri?”
⁶¹Irojatzí imairitaki, ti yaki. Yapiitakiri isampitziri: “¿Awirokama Saipatzii-totaari, Itomi Thasonkawintaari?”⁶² Yakanaki Jesús, ikantzi: “Naakataki. Irootaintsi piñiiri Itomi Atziri isaiki-motairi irako-piroriki Pawa Sintsi-pirori impinkatha-ritai. Ari piñaajiri impiyi inkinapaji minkoriki.”⁶³ Ikanta ikimawakira Ompira-tasorintsi-pirori, isara-nakiro iithaari ikisanaka, ikantanaki: “Tikatsi aninti pasini inkanta-koitiri.
⁶⁴Pikimajiitaki awirokaiti thainkakiri Pawa. ¿Tsikama pikanta-jiitzika awiroka?” Ikantajiitzi maaroni: “¿Tzimataiki ikinakaa-sitani! ¡Ontzimatyii inkami!”⁶⁵ Tzimatsi ikarajiitzi choonta-poro-waita-nakiriri. Tzimatsi pasini owasi-porota-nakiriri ikaposa-poro-tzimaitari, ikantziri: “¡Intsityaa piyoti, Kamantan-tzinkarí!” Imatzitakaro aajatzi aamaako-wintaniri, ipasa-poro-waitakiri.

Ikantzi Pedro: Ti noñiiri naaka Jesús

(Mt. 26.69-75; Lc. 22.55-62; Jn. 18.15-18,25-27)

⁶⁶Ikanta isaikakira Pedro intakiroki, sitowapaaki kooya impiratani Ompira-tasorintsi-pirori.⁶⁷ Oñaapaakiri Pedro yakitsita, okantziri: “¿Tima awiroka itsipata pairani Jesús Kasiyakaawini-satzi?”⁶⁸ Imanakotanakiri Pedro, ikantanaki: “Tityaa, ti nokimathatimi ipaita pikantanari.” Ari isitowa-paintzi kapichiini. Irojatzí iñaanta-nakari waripa.⁶⁹ Okanta osamaniitaki, oñaajiri aajatzi, okamantakiri ikaratzí akitsita-chari, okantziri: “Irijatziitara yoka.”⁷⁰ Yapiita-nakiro Pedro imanakotsiri. Tikira osamaniti, yapiita-nakiro ikaratzí saikain-tsiri isampitziri, ikantziri: “Awirokataki itsipata-piintari Jesús, tima Tapowini-satzi pinatzii, iriwaitaki iñaawaita-piintzi irirori.”⁷¹ Ikantzi Pedro: “Tima, ti noyotiro pikantanari. Iyotzi Pawa omapiro nokantzi, nothaiya-rika iwasankitai-naata.”⁷² Tikira osamaniti ari yapiita-nakiro iñaanaki waripa, kantanaka apiti yapiitakiro iñii. Ari ikinkisiryaa-nakiro Pedro ikantakiriri Jesús: “Tikira apititi iñii waripa, mawasatzi pimanakotina, pinkanti: ‘Ti noñiiri Jesús.’” Iraanaka ikinkisiryaa-nakiro.

Yaitanakiri Jesús Pilato-ki

(Mt. 27.1-2,11-14; Lc. 23.1-5; Jn. 18.28-38)

15 ¹Okanta okitaitita-manaji, yapatojiita-manaja maaroni pinkathari: ijiwari Ompira-tasorintsitaari, Antari-konaiti, aajatzi Yomitaan-taniri-payi, oshiki iñaawintakiri Jesús. Ipoña yoo-soita-nakiri, yaitanakiri isaikira Pilato, ijiwari wirakocha. ²Isampita-wakiri Pilato, ikantziri: “¿Awirokama iwinkathariti Judá-iti?” Yakanaki Jesús, ikantzi:

^u 14.70 Tzimayitatsi sankinarintsi tsika ti iñiitiro owiraantarori iroka ñaantsi aka. onasiyita ñaantsi-payi

“Irootaki pikantakiri awiroka.” ³Ikanta ijiwari Ompira-tasorintsitaari, ikisaniinta-nakiri, oshiki ikantako-waiwita-nakari. ⁴Yapiita-nakiri Pilato isampitziri: “¿Tikatsima pinkanti awiroka? ¿Tima pinkimi okaratzi ikantakoi-tzimiri?” ⁵Ti yaki Jesús. Okiryaantzi iwanakiri Pilato yoka Jesús.

Imishakowintai-tziri Jesús

(Mt. 27.15-31; Lc. 23.13-25; Jn. 18.38–19.16)

⁶Tzimatsi yamita-piintari ijiwariti wirakocha. Tima aririka yoimosirinkaityaa, imisitowa-piintzi aparoni Judá-iti yasitakoi-tziri, itzimi-rika inintakiri ishininka-payi. ⁷Tzimatsi paitachari Barrabás, yasitakoi-tziri itsipataro ikarajitzi iwakantaki, imaimanitakiri iwinkathariti wirakochaiti. ⁸Ikanta ipokajiita-paaki atziri, ikowa-kota-paakiri Pilato yantiro yamita-piintari. ⁹Yakanaki Pilato, ikantzi: “¿Iriima pinintzi nomisitowa-kaantiri ipaitai-tziri ‘Iwinkathariti Judá-iti?’ ” ¹⁰Iyotzi Pilato isamatyaari ijiwari Ompira-tasorintsitaari yaakaan-tantakariri Jesús. ¹¹Iro kantacha yoka ijiwari-payi Ompira-tasorintsitaari, ikisaakakari atziri-payi inkanti: “Iro kamiithatatsi imisitowaitiri Barrabás.” ¹²Yapiita-nakiri Pilato isampitziri: “Yoka ipaitai-tziri Iwinkathariti Judá-iti, ¿Tsikama nonkanti-rika?” ¹³Ikantzi ikaimajitzi atziri: “¡Pipaika-kota-kaantiriwí!” ¹⁴Ikantzi Pilato: “¿Tzimatsima kaari-pirori yantakiri?” Aikiro isintsitatzi ikaimajitzi atziri, ikantzi: “¡Pipaika-kota-kaantiriwí!” ¹⁵Iro inintan-tanakari Pilato yantiniri ookimotziriri atziri-payi, imisitowa-kaantakiri Barrabás. Iri ipasata-kaantanaki Jesús, isinitakiri ipaikaakoitiri.

¹⁶Ikanta owayiriiti ikyaakaa-nakiri Jesús owaankiiri-tsitiki iwayiri-pankotiki iwinkathariti wirakocha. Ari yapatota-kaantai-takiriri maaroni owayiri. ¹⁷Ikithaata-paakiri kithaarintsi kityoonka-masita-tsiri osiyarori ikithaata-piintari pinkathari-yitatsiri. Ipoñaa yamathaita-kaitakari kitoochii-tapo. ¹⁸Iro yantantarori iroka, tima inthainka-mawaita-tziiri. Ikaimako-tzimaitari, ikantzi: “¡Yokaja iwinkathariti Judá-iti!” ¹⁹Ipoñaa ipasaina-waitan-takari saworo-karaki. Ichoonta-poro-waitakiri. Ityiirowasi-tzimaitari impinkathariti ikantzi. ²⁰Ikanta ikaratakiro isironta-winta-waitari. Isapokainiri kityoonka-masita-tsiri ikithaata-kiriri inkaaranki, ikithaatainiri iithaari, yaanakiri ipaika-kotiri.

Ipaikakoi-tziri Saipatzii-totaari irojatzi ikamantakari

(Mt. 27.32-56; Lc. 23.26-49; Jn. 19.17-30)

²¹Ikanta Simón, poñaachari Cirene, iriri Alejandro aajatzi Rufo, imonthaaitakari yariita irirori nampitsiki, isintsiiwinta-nakiri yanatanakiro ipaakaa-kotan-taityaariri Jesús. ²²Yaitanakiri tonkaariki

ipaitai-tziro Atzirii-toni. ²³ Ipakoita-paakiri kachori ikonowai-takiro owaaki inchato, ti iriro.^v ²⁴ Ipoñaa ipaikakoi-tanakiri. Yaitakiro ikithaa-yitari Jesús ipaa-wakai-takaro, ikimita-kaantakiro iñaaritaita iyotantyaari intzimi ayironi. ²⁵ Tima jinokita-paaki ooryaatsiri, ipaika-kotai-takiri Jesús.^w ²⁶ Isankinaitaki kantakaan-takirori ipaikakoi-tanta-kariri, okantzi: “Iwinkathariti Judá-iti.” ²⁷ Ari itsipatai-takiri ipaikakoi-tziri apiti kosintzi, iwatzika-koitaki irako-piroki, pasini yampatiki. ²⁸ Ari omonkaratakari isankinata-koita-kiriri pairani, ikantaitzi:

Ari inkimita-kaitairi iriimi kaari-pirori.^x

²⁹ Ithainkima-waitakiri ikaratzi awisayita-tsiri anta, itikai-nata. Ikantziri: “Tima awiroka porokironi Tasorintsi-panko, iro mawatapain-tsiri kitaitiri piwitsikairo aajatzi. ³⁰ ¿Paitama kaari payiitanta ipaika-kotai-takimi piwawisaa-kotajyaa?” ³¹ Ari imatzitakaro ijiwari-payi Ompira-tasorintsitaari aajatzi Yomitaan-taniri-payi, iwashaa-winthawaitaari, ikanta-wakaa-jiita: “Iwawisaa-kotziri pasini, ¿kaari imatantaro iwawisaa-kotajyaa irirori? ³² ¿Intsiyaa Saipatzii-totaari-witachari Iwinkathariti Israel-iiti, yayiiti ipaikakoi-takiri onkantyaankimisantanyariri!” Imatzitakaro aajatzi itsipatakari ipaika-kota, ithainka-mawaitakiri.

³³ Ikanta itampatzikata-paaki ooryaatsiri, omapoka-sitanaka otsitinitanaki, irojatzi oshiityaan-tanaka.^y ³⁴ Ari ikaimanaki Jesús sintsiini, ikantanaki: “¡Eloí! ¡Eloí! ¿Lama sabactani?” (Iro akantziri añaaniki aroka: “¡Pawá! ¡Pawá! ¿Paitama pookan-tanakanari?”) ³⁵ Ikanta ikimawakiri saikawinta-kiriri ikaimanaki, ikantajjiitzi: “Pinkimiri, ikaimatziiri Elías.” ³⁶ Isiyapaaka aparoni, imitsiya-paintzi manthakintsi kachoriki kipishaari, yankowii-takiniri saworo-pankiki, iwaan-kakota-kiniri yatsimiyaata-wakiro. Ikantzi: “Añaawakiriita ari impokaki Elías iwaiitajiri.” ³⁷ Ipoñaa yapiita-nakiro ikaimanaji sintsiini, ti yaniinkatanaji. ³⁸ Okanta anta Tasorintsi-pankoki, saraanaki niyaankiki ithata-sitai-tzirori, apimankiti okantanaka. Itanakaro jinoki irojatzi osaawiki. ³⁹ Ikanta ijiwari owayiriiti katziya-winta-kariri Jesús, ikimakiri ikaimanaki sintsiini ikamanta-nakari, ikantanaki irirori: “¿Omapiro-witatyaaama Itomitari Pawa yoka?”

⁴⁰ Amina-kotakiri intyaatsikaini kooya-payi, iroka okarajjiitzi: María Pankothanthaari-sato, Salomé, María iriniro iyaapitsi Jacobo aajatzi José. ⁴¹ Iroka-payi kooya irootaki tsipata-kariri pairani Jesús Tapowiniki, oshiki amitakota-piintakiri. Otsipatakaro aajatzi pasini kooya-payi oyaatapaa-kiriri Jesús ipokakira Aapatyaawiniki.

^v 15.23 Iro yoitaitziriri atziri, ijimpa-wathatan-tyaari, airo ikimaatsi-waitanta aririka iwasankitaaitiri. ^w 15.25 jinokita-paaki ooryaatsiri: * iwiraa ooryaatsiri

^x 15.28 Tzimayitatsi sankinarintsi tsika ti iñiitiro maaroni iroka ñaantsi aka. * onasiyita ñaantsi-payi ^y 15.33 * iwiraa ooryaatsiri

Ikitaitakiri Jesús

(Mt. 27.57-61; Lc. 23.50-56; Jn. 19.38-42)

⁴²Tima tsitiniityaanaki. Irootaki kitaitiri yamina-ronta-piintaita iyaari onkitaitita-manaji kitaitiri imakoryaan-taitari. ⁴³Ikanta José poñaachari Tonkaironiitoniki, ikarata-piintziri yapatota jiwari-payi Judá-iti, iriitaki oyaawintziriri Pawa impinkathari-wintantaji. Ti intharowanaki, ijata-sitakiri Pilato, ikantapaakiri: “Pisinitinari nonkitatajiri Jesús.” ⁴⁴Tima imapoka-paakiri Pilato, ti iyowityaa kamakira Jesús. Ikaimakaan-takiri ijiwari owayiri-payi, isampitakiri omapiro-rika ikamaki Jesús. ⁴⁵Ari ikamantai-takiri Pilato, isinitainiri José yaanajiri. ⁴⁶Yamananta-sitakiri kithaarintsi karini-masita-tsiri. Ipaikaryaa-kotajiri, iponatakiri. Iwakotakiri imorontai-tziro siranta ikasiya-kaitari kaminkari. Yoipinaa-kaantaki antaroiti mapi, ishipita-kotan-takari. ⁴⁷Okanta María Pankothanthaari-sato otsipatakaro María iriniro José, aminako-jiitakiri iroori tsika iwaitakiri.

Yañaantaari Jesús

(Mt. 28.1-10; Lc. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

16 ¹Awisanaki kitaitiri imakoryaan-taitari. Okanta María Pankothanthaari-sato, otsipatakaro pasini María iriniro Jacobo, aajatzi Salomé, amananta-jiitaki kasankaari ontziritan-tajyaaririmi Jesús. ²Aritaki sitowi-mata-paaki ooryaatsiri itapiintarori kitaitiri. Ananinkanaki iroori ojajiiti omoroki iwawi-takarira Jesús. ³Okanta-wakaa-jiita: “¿Ninkatyaa sirinkajaironi mapi yasita-kotan-taita-kariri?” ⁴Iro kantacha aminawita-paakari tsika iwawii-takari, oñaatzii isirinkai-takiro mapi, tima antaro mapi onatzii. ⁵Kyaapaaki omoroki iwawii-takarira. Oñaasita-paaka aparoni mainari isaikaki akopiroki, okitamaarotaa-nikitaki iithaari. Otharowa-jiitanaki. ⁶Ari iñaanata-nakiro irirori, ikantziro: “Airo pitharowantana. Iriima pipokasiwita Jesús Kasiyakaawini-satzi, ipaika-kotai-takiri chapinki. Añaajira, ti isaiki aka. Paminiro iwawii-takarira. ⁷Pimpiyanaki, pinkaman-tayitairi iyomitaani, pinkantairi Pedro ijiwataimi Tapowiniki, aritaki piñaajiriri anta. Tima iro ikamantzi-takamiri.” ⁸Ari osiya-pithata-nakaro kaminkari-moro, piyonkawaitanaka. Tikatsi pasini atziri onkaman-tanaki, tima otharowa-nakitzi.

Iñaakaaro Jesús iroka María Pankothanthaari-sato

(Jn. 20.11-18)

⁹Tima añaaji Jesús kapichikitaiti itapiintarori kitaitiri awisanakira kitaitiri imakoryaan-taitari, iroora yitanaja iñaakajaro María Pankothanthaari-sato yisita-kota-kaajiri pairani ikyaantasiritaro

karatatsiri 7 piyari. ¹⁰Iroora ojata-sitan-tanakariri iroori ikaratzi itsipatakari pairani Jesús, oñaapaa-tziiri yiraawai-jiita, okamanta-paakiri oñaajirira Jesús. ¹¹Ikanta ikimawi-jiita-wakiro oñaajiri Jesús yañaaji, ti inkimisanta-jiitiro.

Iñaakaari Jesús apiti iyomitaani
(*Lc. 24.13-35*)

¹²Ikanta iñaakaari Jesús apiti iyomitaani yanijjiitzi awotsiki, ipasini-porotzi-mota-pajiri kapichiini. ¹³Ari ipiyajiitanaka irirori, ikamanta-witapaakari ikarajitzi. Ari ikimitai-takiriri aajatzi, ti inkimisantaitiri.

Ityaankiri Jesús iyomitaani-payi
(*Mt. 28.16-20; Lc. 24.36-49; Jn. 20.19-23*)

¹⁴Iwawai-minthaita 11 iyomitaani Jesús, ari iñaakakari, ikisathata-pajiri iñaakirira kisosiri ikantajitaka, ti inkimisantiri ikaratzi ñaayita-jiriri yañaaji. ¹⁵Ikantapajiri: “Pijati pinthotyiro maaroni nampitsi-payi. Pinkinkithatainiri atziri-payi Kamiithari Ñaantsi. ¹⁶Tzimatsi-rika kimisantaironi, aririka inkiwaata-najyaa, iriitakira awisako-siritaa-tsini. Iriima kaari kimisanta-wakironi, iwasankitaitayiri. ¹⁷Iroka inkanta-yitanakyaa inkarati kimisanta-naatsini: yisita-kota-kaayitairi ikyaaantasiritari piyari, inkantiri: ‘Nawintaari naaka Jesús Saipatzii-totaari.’ Iñaawai-yitairo kantasi-waiyita-chari ñaantsi.^z ¹⁸Aririka yairika-wityaari maranki, aririka irawityaaro piyanta-tsiri, tikatsi onkantiri, airo ikami. Ari onkantaki yisita-kota-kaayitairi mantsiyari-payi yantantyaari kapichiini irako.”

Iwajinokaja Jesús inkitiki
(*Lc. 24.50-53*)

¹⁹Ithonka-kiro Awinkathariti ikamanta-yitakiri, irojatzii iwajinokantaari inkitiki, itsipata-paari Pawa ipinkathari-wintan-tapaji. Isaiki-mota-pajiri irako-piroki. ²⁰Ikanta ijajiitanaki iyomitaani, ikamantantaki maaroni nampitsiki. Iriira Awinkathariti matakaa-yitakiriri, yantakaa-yitakiri kaari iñaapiintaitzi, ari onkantyaari iyotantai-tyaari omapiro ikamantantai-tziri. Omapirowí.

^z 16.17 awintaa: * wairontsi

KAMIITHARI ÑAANTSI ISANKINATAKIRI LUCAS

Iwithaitari Teófilo

1 ¹Oshiki nintawitaincha isankinatiromi okaratzi awishimo-yitakairi. ²Inintaitaki ithotyaaaitiro okaratzi iyomitaa-yitakairi ñaayitajaanta-kirori owakiraini ikaratzi kamanta-kairori iroka ñaantsi. ³Ari nokimitakari aajatzi naaka Teófilo. Tima namanpakaro niitsikiroini tsika okanta opoñaan-tanakari, irootaki nosankinatan-tamirori awiroka okaratzi awisayitain-tsiri. ⁴Ari onkanyaa piyota-kotan-tyaarori iroopirori okaratzi iyomitaa-witai-takamiri.

Ikamantantaitzi intzimi Juan

⁵Pairani, ipinkatha-ritantari Herodes iipatsitiki Judá-iti, ari isaikiri aparoni Ompira-tasorintsitaari ipaita Zacarías, iriitaki icharinini Abías. Irooma iina opaita Elisabet, irootaki irisaroni Aarón. ⁶Kamiithasiri ikantajiita apitiroiti ipinkathatziri Pawa. Yanta-piintziro maaroni Ikantakaantani aajatzi iwinkakaantani, ti ontzima-waiti ikinakaa-sitani. ⁷Iro kantacha ti intzimi iintsiti, tima maaniri onatzi Elisabet. Antyasipari ikantajiitaka apitiroiti. ⁸Okanta apaata, monkaratapaja kitaitiri imatajiri ikarajiitzi impira-tasorintsitaa-ritzi Zacarías. ⁹Tima iro yamijiita-piintari Ompira-tasorintsitaari, ikimita-kaantaro iñaaritaita, ari iyotaitzi iriitaki Zacarías kyaatsini tasorintsi-pankoki intayiniri Pawa kasankainkari. ¹⁰Piyojiitacha ikarajiitzi intakiroki yamanajiitzi itayiitziroa kasankainkari. ¹¹Ari iñaakakariri Zacarías Imaninkariti Pawa, ikatziyimota-paakari irako-piroki itayirora kasankainkari. ¹²Ikanta iñaawakiri, antaro yokiryaantsi-tanaki itharowan-tanakari. ¹³Ari iñaawaitanaki Maninkari, ikantzi: “Zacarías, airo pitharowantana. Tima ikimaita-kimiro pamanani. Aritaki piñaakiro piina Elisabet, intsimi iintsiti. Iriitaki pimpaitiri Juan. ¹⁴Aririka intzimaki pitomi, oshiki pinkimosiri-wintiri, ari inkantzi-tyaari aajatzi atziri-payi. ¹⁵Tima iriipirori inkanta-kaiyaari Pawa. Airo pira-kairi kachoyita-tsiri isinkitaitari.

Tima isaikan-tzitakari Tasorinkantsi tikira-mintha intzimiita.

¹⁶Inkinkithasirita-kaayita-jyaari oshiki Israel-iiti impiya-siri-yitaji inkimisantairi Awinkathariti Pawa. ¹⁷Iriitaki jiwatairini Awinkathariti. Inkanta-kaakyaari itasorinka Kamantan-tzinkarini Elías, aritaki yoipyaa-siritairi ikaratzi iriritaitari, oshiki ipyaakotakaiyari itomi-payi. Aritaki intsimaryaa-sirita-kairi katsima-siriri, iwitsika-sirita-kaantajyaa inkimisantaitiri Awinkathariti.” ¹⁸Yakanakiri Zacarías yoka Maninkari, ikantziri: “¡Arí! ¿Tsikama onkantyyaa noyotan-tyaarori pikanta-kinari? Tima antyasiparitakina naaka, aajatzi okimitakari noina.” ¹⁹Ikantzi Maninkari: “Naakataki Gabriel, saiki-motziriri Pawa. Iriitaki tyaanka-kinari nonkaman-timiro iroka Kamiithari Ñaantsi. ²⁰Iro kantacha, okantakaaro pithain-kañaanitakina, kisowaanti pinkantyyaa iroñaaka irojatzi omonkaratan-takyaari okaratzi nokanta-kimiri.” ²¹Saikajiitatsi ishininka-payi intakiroki iyaawinta-jitari Zacarías. Ikanta-wakaa-jiita: “¿Paitama ipyaawintari Zacarías tasorintsi-pankoki?” ²²Ikanta isitowawitapaara Zacarías, ti onkanti iñaawaitapaji, ookookowaitasitapaja. Ari iyotanaki ikarajitzi tzimatsi iñaakiri tasorintsi-pankoki. Yasi iwanakiro ikiso-waantitanaki. ²³Irojatzi imonkaratan-taarori kitaitiri isaiki tasorintsi-pankoki, jataji iwankoki irirori.

²⁴Okanta apaata, motyaataki Elisabet iina Zacarías. Antaroiti okinkisiryaa, ti ositowaji owankoki ikaratzi 5 kasiri omairintaka, okanta-siritzi: ²⁵“Irootaki inintakaa-kinari Pawa, airo imaninta-siri-waitana noshininka-payi.”

Itziman-takari Jesús

²⁶Ikanta imonkarata-paaka kasiri 6, ityaankajiri Pawa Maninkari Gabriel nampitsiki Kasiyakaawiniki saikatsiri Tapowiniki, ²⁷iñiira kooya kaari yotirini sirampari, paitachari María, tima irootaki ikasiyakari iinantaari mainari José, iriitaki icharini pinkatharini David. ²⁸Ikanta ikyaapaaki Maninkari osaiki María, ikantapaakiro: “¡Nowithatami kooyá, itsipataami awiroka Awinkathariti. Panaako-yitairo pasini kooya-payi inisironka-pirotaimi!” ²⁹Okanta oñaawakiri Maninkari iroka María, antaro okiryaaatziitanaki, osiriki owanakiro okaratzi ikantapaa-kirori iwithata-paakaro. ³⁰Ipoña ikantziro Maninkari: “María, airo pitharowakaana, ikawinthaani pinatzi awiroka Pawa. ³¹Aritaki piñaakiro pimotyaa, intzimi pintsiti. Iriitaki pimpaitiri Jesús. ³²Iriitaki matironi iriipiroti, impaitaitiri Itomi Jinoki-satzi. Tima iriitaki impinkatha-ritakairi Pawa, ikimitaakiri pairani icharinini David ipinkatha-ritakaakiri. ³³Iriitaki pinkathari-winta-jirini ikaratzi icharini-yitaari picharinini Jacob, irasi iwiro impinkathari-wintantai irirori.” ³⁴Ari osampita-nakiri María, okantziri: “¿Tsikama onkini nomotyaa, tikirata noniirita sirampari?” ³⁵Yakanakiro Maninkari, ikantziro:

“Iriitaki kankakai-yaaroni Tasorinkantsi. Tima isaika-tatyiiyaamiro isintsinka Jinoki-satzi, osiyapaa-kyaaromi anaantzi aamparintsi. Irootaki impaitan-tyaari piwaiyani Tasorintsi Itomi Pawa. ³⁶Ari okimitakari pishininka-thori Elisabet, ipaiwitaitaro maaniri, okantawitaka antyasiparo-witaka iroori, motyaataji. Tzima-kotaki 6 kasiri. ³⁷Tima tikatsi kompitzi-motyaarini irirori Pawa.” ³⁸Ari okantanaki María: “Naakataki impiratani Pinkathari, yantinaro okaratzi pikanta-kinari.” Irojatzí ipiyanta-naari Maninkari.

Ojataki María ariitaro Elisabet

³⁹Ipoñaa pasini kitaitiri, sintsiini ojetanaki María tonkaariki osaikayitzira inampitsiti Judá-iti, ⁴⁰irojatzí ariitan-takari iwankoki Zacarías, owithata-paakaro Elisabet. ⁴¹Okanta okimawakiro Elisabet owithata-paakaro María, ishiwatanaka omotyaatakiri. Tima inkanta-kaana-kityaaro Elisabet Tasorinkantsi, ⁴²oñaawaitanaki sintsiini, okantanaki: “Awirokatakí anairori pasini kooya-yitatsiri itasonka-wintai-takimi. Ari inkimityaari aajatzi piwaiyani. ⁴³¿Paitama pipoka-sitan-tanari iriniron-tyaari Nowinkathariti? ⁴⁴Tima nokimawakimi piwithata-paakana, ishiwatanaka nomotyaatakiri ikimosiritanaki. ⁴⁵Kimosirira pinkantajyaa aajatzi awiroka pikimisantakira, tima aritaki omonkaratajyaa okaratzi inintakaa-kimiri Awinkathariti.”

⁴⁶Opoñaa okantanaki María:

Antaroiti nowisiryaa-winta-jyaari Nowinka-thariti,

⁴⁷Kimosiri nonkanta-wintyaari Pawa wawisaako-sirita-jinani.

⁴⁸Tima iñaakina okantawita nasinonkaa-waita, tima naaka impiratani, Inkantai-tajina naaka: Antaroiti intasonka-wintai-takiro.

⁴⁹Tima antaroiti yantzi-mota-kinari matzirori otzimi isintsinka. ¡Tasorintsi onatzi iwairo!

⁵⁰Irasi iwiro inisironka-yitairi inkarati incharinin-taityaari apaata, Intzimi-rika pinkatha-yitajirini.

⁵¹Iro isintsinka imatanta-yitakari.

Yapirotzi-tairi ikinkisiryaa-witari yantirimi kantakaapiro-waita-chari.^a

⁵²Ikaratzi pinkathari-witachari, ikantakaan-takiro Pawa airo ijatakaantaro impinkathariti,

Iriitaki iñaapirota-kaari ikaratzi tsinampa-siryaa-witachari.

⁵³Yashaaranta-kaayitari ikaratzi tashaa-niinta-waita-tsiri, Iriima ikaratzi ashaaranta-witachari yaapitha-yitairi tzimimowitariri imisitowai-takiri.

⁵⁴Inisironkatairi Israel-iiti, tima impiratani inayitaki.

^a 1.51 isintsinka = irako

Ti impyaakotyaari inisironka-yitziri,

⁵⁵ Tima iro ikasiya-kaakiriri pairani awaisatzitini,

Yitanari Abraham aajatzi inkarati incharinin-tayita-jyaari
kanta-jitaa-chani.

⁵⁶ Ari osaikimo-waita-paintziro María iroka Elisabet ikaratzi mawa kasiri,
irojatzi opiyantajari owankoki iroori.

Itziman-takari Juan kiwaatan-taniri

⁵⁷ Okanta apaata, tzimaki Elisabet otomi. ⁵⁸ Ari ipokajitaki oshininka-payi ikimo-siri-winta-jiitziro, tima iyojiitaki antaro inisironkatakiro Pawa. ⁵⁹ Ikanta imaakota-paaki 8 kitaitiri iincha-niti, yaanakiri intomisitaa-nitaitiri. Ari inintawitaitaka impaitai-tirimi Zacarías, yaakotiri iwairo iriri. ⁶⁰ Titzimaita oninti iriniro, okantanaki iroori: “Airo ipaita Zacarías, impaityaa Juan.” ⁶¹ Ari ikantai-tanakiro: “¿Paitaka kantakotachari? Tima tikatsi pishininka paitachani Juan.” ⁶² Tima yookota-sitai-takaniri Zacarías isampitai-tziri tsika inintzi impaitiri. ⁶³ Ari yookotanaki Zacarías incha-kota yamaitiniri. Ari isankinatakiri, okantzi: “Juan impaityaa.” Ari yokiryaawinta-jiitanaki ikaratzi sampitakiriri. ⁶⁴ Ari imapoka-sitanaja iñaawaitanaji Zacarías. Antaroiti ipinkathata-nakiri Pawa, iwisiryaawinta-nakiri. ⁶⁵ Tima antaaro inkiryaapiro-jiitanaki maaroni ishininka-payi Zacarías. Ithonka ikimakoi-tanakiri maaroni tonkaariki-payi iipatsitiki Judá-iti. ⁶⁶ Pampitha-siri ikantajiita ikaratzi kimakowinta-kiriri, ikantajiitzi: “¿Tsikama impaityaa apaata yoka iincha-niki?” Tima kimpoyaa-winta iwakiri Awinkathariti yoka iincha-niki.”

Ikamantantakiri Zacarías

⁶⁷ Ikanta Zacarías, asitariri iincha-niki, ikantakaa-nakari Tasorinkantsi ikamantantanaki, ikantzi:

⁶⁸ Kimosiriwintaari inatzii Awinkathariti Pawa, iwawani Israel-iiti,
Ipokaki iwatsinaryaa-koyitairi ikaratzi yasitari irirori.

⁶⁹ Ityaanka-kairi iriipirori Owawisaa-kotan-tatsiri,
Iriitaki ishininka-mirinka icharini David, impiratani.

⁷⁰ Irootaki ikamantantakiri pairani tasorin-tsita-tsiri
Kamantan-tzinkari-payi.

⁷¹ Iriitaki owawisaa-koyitainiri itzimawita oshiki kisaniintairi.

⁷² Tima inisironkatai imonkaratajiro ikantakiri pairani awaisatzitini,
Osiriki iwakiro tasorin-tsita-tsiri ikasiya-kaakiriri pairani.

⁷³ Tima ikanta-pirotakiri pairani acharinini Abraham,
Onkarati inkasiya-kaiyaariri.

⁷⁴ Yookakaa-wintai itzimayiwita kisaniinta-yitairi,
Tikatsi antharowan-tawaitajyaa ankimisantajiri irirori.

- 75 Kitisiri ankantajyaa. Kamiithasiri ankanta-winta-jyaari maaroni kitaitiri.
- 76 Irooma awiroka notomi, impaitaitimi Iyamanta-niriti Jinoki-satzi. Tima awirokataki jiwatairini Awinkathariti, piwamiithatairini tsika inkinayitanaki.
- 77 Awiroka kamantairini ashininka-payi, iyotanta-jyaari iriitaki owawisaa-kotan-tsiri. Iriitaki pyaakotairini ikaaripiro-siri-waiwitaka.
- 78 Tima antaroiti okantaka inisironkatai Pawa, Ityaanta-kairi poñaachari inkitiki ikimita-kota-paakaro owakira okitaityaa-manaji.
- 79 Ikitainkata-kotairi saikayita-tsiri otsitini-kitzi. Ikitainkata-kotairi ikaratzi otsiman-kakowitakari yaampari yotakaan-tatsiri ijata-jitayii sarinka-winiki. Iriitaki kimosiriwinta-kaayitaini aniitan-tajyaaro awotsi isaikan-taitari kamiitha.
- 80 Tima kamiitha ikimotatzi iinchaaniki, ñaapirosiri ikanta. Ari isaikawaitzi otzisi-masiki, irojatzi omonkaratan-takari iñaakajyaari ishininka-payi Israel-iiti.

Itziman-takari Jesús

(Mt. 1.18-25)

2 ¹Ikanta apaata César Augusto, iwinkathariti wirakocha-payi, ikantakaantaki isankinata-kotyaa maaroni atziri-payi. ²Aripaiti omapokaka isankinata-koityaa ijiwatantari Cirenio anta Tonkaironiki. ³Ari ijajiitaki maaroni atziri isankinata-koyityaa inampiki tsika ipoñaayita pairani icharini. ⁴Irootaki isitowa-tanakari irirori José, ipoñaanaka Kasiyakaawini saikatsiri Tapowiniki, ijatiro tsika itzimaki pairani pinkatharini David, ipaitai-tziri Tantapankoni saikatsiri iipatsitiki Judá-iti. Tima yoka José icharini inatzi pinkatharini David. ⁵Ari isankinata-kotyaaari irirori aajatzi inathori María ikasiyakari iinantyaaro, otzimi motyaatain-tsiri. ⁶Ikanta yariijiitakara Tantapankoniki, ari omonkarataka ontzimaa-nitan-tyaari María. ⁷Ari itzimakiri itakarori otomi. Oponatakiri, onaryaakiri iwamintoki ipiraitari, tima ti oñaapaaki tsika omaapaaki.

Maninkariiti aajatzi Saakiwintziriri ipira-payi

⁸Tzimatsi aamaako-wintariri ipira-payi intyaatsikaini nampitsiki Tantapankoniki, yaakowintaro tsitini-paiti isaakiwintziri ipira-payi.^b
⁹Iriitaki iñaakakari Imaninkariti Pawa. Tima ikitainkata-kotan-tapaakari

^b 2.8-20 ipira = oisha

iwaniinkaro Pawa. Antaro itharoka-tajiita-nakari. ¹⁰ Ari iñaanata-nakiri, ikantziri: “Airo pitharowakana, namatziimi Kamiithari Ñaantsi, irootaki oimosirinkairini maaroni atziri. ¹¹ Tzimataiki iroñaaka Owawisaa-kotantsiri inampiki pinkatharini David, iriitaki Saipatzii-totaari Awinkathariti. ¹² Iroka piyotan-tyaariri: Ari piñaakiri imponaitiri iinchnaa-niki inaryiitakiri iwamintoki ipiraitari.” ¹³ Imapoka-sita ikoñaata-paaki oshiki inkiti-wiri itsipata-paakari Maninkari, iwisiryaawinta-paakari Pawa, ikantajiitzi:

¹⁴ ¡Oshiki okamiitha-taitzi otzimi-motziri iwaniinkaro Pawa saikatsiri ojinoki-pirotzi inkiti!

¡Isaikayitaji kamiitha iyaminthaani aka kipatsiki!

¹⁵ Ikanta ipiyanaja Maninkariiti inkitiki, ikanta-wakaanaka aamaakowintariri ipira-payi: “Thami ajati Tantapankoniki, aminaitiro opaita awisain-tsiri. Aritaki añiirori ikamanta-kairi Pawa.” ¹⁶ Tima sintsiini ijajiitanaki, irojatzi iñaanta-paakarori María aajatzi José, onaryaakiri iinchnaa-nikiti iwamintoki ipiraitari. ¹⁷ Ikanta iñaapaakiri, ikamantanta-paakiro okaratzi ikamanta-kiriri Maninkari. ¹⁸ Tima okiryaantzi ikantajiitanaka ikaratzi kimayita-kiriri aamaakowintariri ipira-payi ikinkitha-waitzi. ¹⁹ Irooma María, osiriki owiro iroori okaratzi ikantaitapaa-kirori. ²⁰ Ari ipiyanaari yokaiti aamaakowintariri ipira-payi, iwisiryaawinta-nakari Pawa, ikimosiriwintanakiri, tima iñaakiro okaratzi ikimakiri ikamantaitakiri.

Yaitanakiri Jesús tasorintsi-pankoki

²¹ Ari maakota-paaki 8 kitaitiri iinchnaa-niki, yaitanakiri intomisitaanitaitiri. Ari ipaitaitakiri “Jesús,” tima aritaki ikantzi-takari Maninkari tsika impaityaa tikira-mintha omotyaatiriita María.

²² Okanta omonkarataka imairinta-jiita imonkaratan-tyaarori Ikantakaantani jiwarini Moisés. Ari yaitanakiri iinchnaa-niki Aapatyaawiniki yasita-kayi-tyaari Pawa. ²³ Irootaki imonkaratan-tyaarori Iñaani Pawa, kantatsiri:

Iriirika sirampari ojiwatziri kooya, yasita-kayi-tyaari Awinkathariti, itasorintsiti inatyii.

²⁴ Imatantyaarori imonkaratiro Iñaani Pawa, ontzimatyii yisatakai-yaari yatsipita-kaani:

Apiti tookitzi, airorika inkarati apiti yanini siro.

²⁵ Tzimatsi anta Aapatyaawiniki paitachari Simeón. Tampatzikasiriri inatzi irirori, pinkatha-tasorintsitsiri inatzi, isaika-siritan-takari Tasorinkantsi. Iriitaki oyaawintarori yoimosirinkai-tairi ishininkapayi Israel-iiti. ²⁶ Iriitaki iyosirita-kaakiri Tasorinkantsi, airo ikamita irirori irojatzi iñaanta-kyaariri Isaipatzii-totani Pawa. ²⁷ Ikantakaakari Tasorinkantsi, pokaki tasorintsi-pankoki. Ikanta yariita-kaapaakari

iriri Jesús tasorintsi-pankoki imonkaratan-tyaarori Ikantakaan-taitsiri, ²⁸ ithomaa-wakiri Simeón yoka iinchaa-niki, iwisiryaawinta-nakari Pawa, ikantzi:

²⁹ Monkarataka Nowinkathariti okaratzi pikanta-kinari,
Pisinitina nonkami, tima pimpiratani piwakina.

³⁰ Tima noñaanjiri owawisaa-kotan-taniri,

³¹ Iriitaki pityaan-takiri ñaayitairi maaroni atziri-payi,

³² Iriitaki kitainkata-kotairini atziri-payi kaari noshininkata,
Iriitaki kantakai-yaaroni impinka-thaitan-tyaariri noshininka Israel-
iiti pasitari awiroka.

³³ Tima okiryaaantzi ikantanaka José aajatzi María okimiro ikantai-tziriri iinchaa-nikiti. ³⁴ Ikanta Simeón yamana-kota-nakiri iriri iinchaa-niki intasonka-wintai-takiri. Ipoña ikantanakiro iriniro: “¡María! Yoka iinchaa-niki iriitaki kantakai-yaaroni iwasankitaan-taityaari oshiki ashininka Israel-iiti. Irijatzi kantakai-yaaroni yawisako-siritan-tajyaari aajatzi oshiki ashininka-payi. Ñaakan-tayita-paakiri kaari ñaapiintaitzi. Iro kantacha oshiki maimanitirini.” ³⁵ Tima yoka iinchaa-niki iriitaki ñaakantironi okaratzi ikinkitha-sirtzi-takari. Iro kantacha, antaro piwasiritajyaa awiroka osiyawaityaaromi awisari-tatyiimi wisamintotsi.”

³⁶ Ari osaiki aajatzi kooya paitachari Ana, Kamantantzinkaro onatzi iroori, irisinto Fanuel icharinini Aser. Antyasiparotaki iroori. Aawitaka oimi ainiro omainarota-paaki, okaratzi 7 osarintsi otsipawitakari oimi. ³⁷ Tzima-kotaki okaratzi 84 osarintsiti okinankarotaki iroori. Asi owiro osaiki tasorintsi-pankoki, aakowintaro kitaitiri aajatzi tsitiniri amani, omashika-wintakiro. ³⁸ Ari opokapaakiri aajatzi iroori, owisiryaawinta-paakari Pawa. Ari okinkithata-kota-nakiri iinchaa-niki, ithonka ikimajiitakiro ikaratzi oyaawintarori yookakaa-wintai-tairi Aapatyaawini-satzi.

Ipiyantaari Kasiyakaawiniki

³⁹ Aritaki imonkaratakiro Ikantakaantsiri Pawa, piyaja Tapowiniki osaikira inampi Kasiyakaawiniki. ⁴⁰ Tima kimosiri ikanta ikimotatzi iinchaa-niki, aikiro ijatatzii isintsitzi, yotaniki ikanta. Kaminthaa iwakiri Pawa.

Isaiki Jesús tasorintsi-pankoki

⁴¹ Yasi iwiro asitariri Jesús ijatzi osarintsiki-payi anta Aapatyaawiniki yoimosirinkiro Anankoryaantsi. ⁴² Aritaki tzimaki Jesús okaratzi 12 isarintsiti, jaitijiitaki Aapatyaawiniki, tima irootaki yamijiitari yoimosirinkyaa. ⁴³ Aritaki karataki yoimosirinka-jiita, piyajiitaja

^c 2.34 awasankitaa = antziwata; awisako-siri = tzinaaja

asitariri, irojatzi isaikanaki irirori Jesús Aapatyaawiniki, titzimaita iyoti iriri aajatzi iriniro. ⁴⁴Isiyakaantzi jiwataji itsipayitanaari ikarajiitzi. Aniiitaki aparoni kitaitiri, ari isampiwitakari ishininka-payi ikaratzi ipiyajiitaja. ⁴⁵Titzimaita iñaajiri. Irootaki ipiyanta-naari Aapatyaawiniki yamina-panatiri. ⁴⁶Tima okaratzi mawa kitaitiri iñaantaariri isaiki Tasorintsi-pankoki, ikinkitha-waita-kairi ikaratzi yotakotzirori Ikantakaan-taitani, isatikai-takiri niyaanki, isampi-minthatziri. ⁴⁷Tima inkarati kimakiriri yakayitakiro okaratzi isampitai-tziriri, okiryaantzi ikantajiita iñaakiri omapiro iyota-nita. ⁴⁸Ikanta iñaapajiri asitariri, okiryaantzi ikantapaaka aajatzi irirori, oñaanata-paakiri iriniro, okantziri: “Notomí, ¿tsikama pinkantinaka? Oshiki namina-minatakimi notsipatari piri, antaroiti pimintharowakina.” ⁴⁹Ari yakanaki irirori, ikantanaki: “¿Paitama pamina-minatan-tanari? ¿Tima piyoti okowa-pirotatyaa nosaiki iwankoki Asitanari?” ⁵⁰Titzimaita ikimathatiro asitariri okaratzi ikantakiri. ⁵¹Yaanaajiri, jaitijiitaji Kasiyakaawiniki. Ti impiyatha-waityaa okaratzi impiratai-tariri. Irooma iriniro Jesús osiriki owakotziri okaratzi yantziri.

⁵²Aikiro ijatatsi ikimotatzi Jesús, yotaniki ikantaka. Iyaminthaani iwakiri Pawa. Ari ikimitaa-kiriri aajatzi atziri-payi iyaminthaani iwiri.

Ikamantantziri Juan kiwaatan-tatsiri

(Mt. 3.1-12; Mr. 1.1-8; Jn. 1.19-28)

3 ¹Aritaki tzimaki okaratzi 15 osarintsi ipinkathari-wintantzi wirakocha Tiberio César maaroni anta. Iwakiri inampiri paitachari Poncio Pilato ijiwariti iipatsitiki Judá-iti. Iriitaki owakiriri Herodes ijiwariti Tapowiniki. Ari ikimitaakiri Felipe iririntzi Herodes, iwakiri ijiwariti Iturea-ki aajatzi Traconite-ki. Aajatzi ikimitakiri Lisantias, iwakiri ijiwariti Abilinia-ki. ²Iriira Impira-tasorintsi-piroriiti anta yoka Anás aajatzi Caifás. Aripaiti ikinkitha-waita-kaakiri Pawa itomi Zacarías paitachari Juan anta otzisi-masiki. ³Irootaki ijatantakari Juan intatzikiro Owaryiinkaarini, ithonka yaniitakiro nampitsi okaratzi tzimatsiri anta, ikinkithata-kotakiro kiwaataantsi, ikantzi: “Piwashaantairo pantayitziro kaari-pirori, pinkiwaa-winta-jyaari Awinkathariti Pawa, aritaki impyaakoi-tajimiro pikaaripiro-waitaki.” ⁴Ari omonkaratari isankinatakiri pairani Kamantan-tzinkari Isaías, ikantaki:

Tzimatsi kaimapain-tsini otzisi-masiki, inkantan-tapaaki:
Piwamiithatainiri Awinkathariti tsika inkinapaaki,
Pinkimita-kaantiro itampatzikai-tziro awotsi.

⁵Omamiri-pathatai otinkanaa-yitzi,
Owintini-yitaji otzisi,
Tampatzika onkantajyaa awotsi okaratzi tziptiwita-chari,
Tima owintini-pankaa onkanta-yitajyaa.

⁶ Ari ññaajiro maaroni atziri tsika ikanta Pawa iwawisaa-kotantzi.

⁷Ikantayita-wakiri atziri pokayitain-tsiri inkiwaatyaa: “Ti pikamiithasiri-jiiti awiroka, pikimita-sitakari maranki. ¿Pisiyakaantaki airo iwasankitaaitaimi? ⁸Omapiro-rika piwashaantajiro pikaaripiro-siri-waitzi, pikamiithasiri-yitaji, pinkimityaaro pankirintsi kithota-tsiri. Airo pikanta-siri-waitzi: ‘Naaka icharini nowaisatzitini Abraham.’ Pinkimi nonkantimi: Airo pikantakaapiro-waita-sita pinkimita-kaantyya awiroka ikowa-pirotani Pawa, kantatsi yatzirita-kairo iroka mapi, irootaki impoyiita-jyaarini incharini-yitajyaari awaisatzitini Abraham. ⁹Airorika osiyaaro pankirintsi kithokita-tsiri, ichikakai-takaro shiicha pankirintsi-ponkitziki kaari kithokita-tsini, yaitakiro iitaitiro.

¹⁰Ikanta atziri-payi isampita-nakiri, ikantziri: “¿Paitama nantajiri?”

¹¹Ari yakanakiri, ikantzi: “Tzimatsi-rika apiti piithaari, pimpiri aparoni kaari otzimi-motzi. Tzimatsi-rika piwariti, ari pinkimitakiro aajatzi.”

¹²Ipoñaa ipokajitaki sintsiwintan-tatsiri yamaitiniri kiriiki inintzi inkiwaatyaa, ikantapaakiri: “Yomitaan-tanirí, ¿paitama nantajiri naaka?”

¹³Ikantakiri: “Airo panaakairo ikantai-takimiri onkarati pinkowa-

kotantiri.” ¹⁴Ipoñaa ikantaki owayiriiti irirori: “Naaka, ¿paitama nantajiri?” Yakanakiri, ikantzi: “Airo pasaryii-matanta, airo pithaiya-kotanta onkanyaa paapithatan-tyaariri atziri tsika-rika ompaityaa. Pinkimo-siri-wintiri ikaratzi ipinaizimiri awiroka.”

¹⁵Tima oshiki ikinkithasirita-kaakari Juan maaroni atziri-payi, ikanta-siri-jiitzi: “¿Kaarima yoka Saipatzii-totaari?” ¹⁶Irootaki ikantan-tanakariri Juan maaroni atziri, ikantziri: “Apatziro-machiini nokiwaatantaro naaka nijaa. Iro kantacha, awotsikitaki matzirori ipinkathari-pirotzi, nopinkathatzi-tataikari naaka. Ti onkanti inkimita-kaantina impiratani nonthopaa-tyaaniriri ikyaantari iitziki. Tima iriitaki kimitakaan-tyaaroni inkiwaatan-tairimi Tasorinkantsi, yoiti-siritan-tairimi paamari. ¹⁷Tima yairikakiro irirori itikaiki-minto, irootaintsi inkaratiro intikai-kiwaiti. Iwakoyitairo kamiithari okithoki pankirintsi, intayi-maita-jyaaro otakii-riki.”

¹⁸Irootaki iroka-payi ñaantsi ikantakiri Juan ikinkithata-kairi maaroni atziri-payi Kamiithari Ñaantsi. ¹⁹Ari ikimitaa-kiriri aajatzi Herodes pinkatha-ritatsiri, iyomitaa-witakari, yaakirora Herodías iinanta-witari Felipe iririntzi. Tima tzimatsi aajatzi oshiki pasini kaari-piro yantayitakiri. ²⁰Iroora owatsi-pirota-kirori yantakiri Herodes yasita-kota-kaantakiri Juan.

Ikiwaataka Jesús

(Mt. 3.13-17; Mr. 1.9-11)

²¹Ikanta ikiwaatziri Juan maaroni atziri-payi, ari ikiwaata-kiriri aajatzi Jesús. Yamana-minthaitzi Jesús, kimiwaitaka asitaryaa-nakityii-yaami

inkiti.^d ²² Ari ñiitaki isaawiin-kasita-paakari Tazorinkantsi ikimita-paakari siro. Ikimaitatzii inkitiki ikantai-tanaki: “Awirokatakira Notomi nitako-pirotani. Oshiki nokimo-siri-wintakimi.”

Icharini-yitari Jesús

(Mt. 1.1-17)

²³ Ikanta itanta-nakarori Jesús yantayitakiri, ari tzimaki 30 isarintsiti. Ikantaitzi iri tomintakari José. Tominta-nakariri José ipaita Elí, ²⁴ tominta-nakariri Elí ipaita Matat, tominta-nakariri Matat ipaita Leví, tominta-nakariri Leví ipaita Melqui, tominta-nakariri Melqui ipaita Jana, tominta-nakariri Jana ipaita José, ²⁵ tominta-nakariri José ipaita Matatías, tominta-nakariri Matatías ipaita Amós, tominta-nakariri Amós ipaita Nahum, tominta-nakariri Nahum ipaita Esli, tominta-nakariri Esli ipaita Nagi, ²⁶ tominta-nakariri Nagai ipaita Maat, tominta-nakariri Maat ipaita Matatías, tominta-nakariri Matatías ipaita Semei, tominta-nakariri Semei ipaita José, tominta-nakariri José ipaita Judá, ²⁷ tominta-nakariri Judá ipaita Joana, tominta-nakariri Joana ipaita Resa, tominta-nakariri Resa ipaita Zorobabel, tominta-nakariri Zorobabel ipaita Salatiel, tominta-nakariri Salatiel ipaita Neri, ²⁸ tominta-nakariri Neri ipaita Melqui, tominta-nakariri Melqui ipaita Adi, tominta-nakariri Adi ipaita Cosam, tominta-nakariri Cosam ipaita Elmodam, tominta-nakariri Elmodam ipaita Er, ²⁹ tominta-nakariri Er ipaita Josué, tominta-nakariri Josué ipaita Eliezer, tominta-nakariri Eliezer ipaita Jorim, tominta-nakariri Jorim ipaita Matat, ³⁰ tominta-nakariri Matat ipaita Leví, tominta-nakariri Leví ipaita Simeón, tominta-nakariri Simeón ipaita Judá, tominta-nakariri Judá ipaita José, tominta-nakariri José ipaita Jonán, tominta-nakariri Jonán ipaita Eliaquim, ³¹ tominta-nakariri Eliaquim ipaita Melea, tominta-nakariri Melea ipaita Mainán, tominta-nakariri Mainán ipaita Matata, tominta-nakariri Matata ipaita Natán, ³² tominta-nakariri Natán ipaita David, tominta-nakariri David ipaita Isaí, tominta-nakariri Isaí ipaita Obed, tominta-nakariri Obed ipaita Booz, tominta-nakariri Booz ipaita Salmón, tominta-nakariri Salmón ipaita Naasón, ³³ tominta-nakariri Naasón ipaita Aminadab, tominta-nakariri Aminadab ipaita Aram, tominta-nakariri Aram ipaita Esron, tominta-nakariri Esron ipaita Fares, tominta-nakariri Fares ipaita Judá, ³⁴ tominta-nakariri Judá ipaita Jacob, tominta-nakariri Jacob ipaita Isaac, tominta-nakariri Isaac ipaita Abraham, tominta-nakariri Abraham ipaita Taré, tominta-nakariri Taré ipaita Nacor, ³⁵ tominta-nakariri Nacor ipaita Serug, tominta-nakariri Serug ipaita Ragau, tominta-nakariri Ragau ipaita Peleg, tominta-nakariri Peleg ipaita Heber, tominta-nakariri Heber ipaita Sala, ³⁶ tominta-nakariri Sala ipaita Cainán, tominta-nakariri Cainán ipaita Arfaxad, tominta-nakariri Arfaxad ipaita Sem, tominta-nakariri Sem ipaita Noé, tominta-nakariri Noé

^d 3.21 * inkiti

ipaita Lamec, ³⁷tominta-nakariri Lamec ipaita Musalén, tominta-nakariri Musalén ipaita Enoc, tominta-nakariri Enoc ipaita Jared, tominta-nakariri Jared ipaita Mahalaleel, tominta-nakariri Mahalaleel ipaita Cainán, ³⁸tominta-nakariri Cainán ipaita Enós, tominta-nakariri Enós ipaita Set, tominta-nakariri Set ipaita Adán, tominta-nakariri Adán iriitaki Pawa.

Inkaaripirosirita-kaitirimi Jesús

(Mt. 4.1-11; Mr. 1.12-13)

4 ¹Tima isaika-siritan-tanakari Jesús Tasorinkantsi, ipiyaja ipoñaajaro Owaryiinkariniki. Tima ikantakaakari Tasorinkantsi jataki otzisi-masiki. ²Ari isaikakiri anta okaratzi 40 kitaitiri, inintawitaka Kamaari inkaaripirosirita-kairimi. Tima tikatsi iyaari anta, ayimatakiri itashi. ³Ikantawita-paakari: “Omapirota-tyaarika Itomintami Pawa, pimpyirowarintitsi iroka mapi.” ⁴Ari yakanakiri Jesús, ikantanakiri: “Tzimatsi sankinarintsu kantatsiri:

Ti apatziro owañaantzi okaratzi iwaitari, tima irootaki owañaapirotan-tatsiri ankimisantajiro okaratzi ikantairi Pawa.”^e

⁵Ikanta Kamaari yaanakiri Jesús tonkaariki. Ari ikoñaatakaa-paintziro maaroni nampitsi ipinkathari-yitzi atziri. ⁶Ikantapajiri: “Ari nonkanta-kaakyaaro impinkathatimi piñaayitakiri, ari nompakimiro aajatzi iwaniinkaro. Tima naaka yasitakaitaka maaroni, ari onkantaki nopiri itzimi-rika nonintziri. ⁷Aririka pimpinkathatakina, maaroni ikaratzi piñaakiri, awiwoka asitana-jyaaroni.” ⁸Ari yakanakiri Jesús, ikantziri: “Tzimatsi isankinaitaki pairani, kantatsiri:

Pimpinkathatiri Piwawani, iriitaki pinkimisantiri apaniro.”

⁹Ikanta Kamaari yaanakiri Aapatyaawiniki, yatiita-kaapaakiri jinoki otawantoki tasorintsu-panko. Ikantawita-paari: “Omapiro-rika Itomintami Pawa, pimitayi osaawikinta. ¹⁰Pinkinkithasiritiro isankinai-takiri pairani okantzi:

Ari intyaan-takimiri Pawa Imaninkariti yaamaako-wintyaami,

¹¹Iriitaki thomaimini airo pantziwa-tantaro mapi piitziki.”

¹²Ari yakanakiri Jesús, ikantziri: “Iroka ikantaitaki aajatzi pairani:

Ti onkamiithati piñaantyaari Piwinkathariti Pawa.”

¹³Tira imatasityaari yitsinampairi Kamaari inkaaripirosirita-kairi Jesús, yintainainitaa-paintari kapichiini.

Yitanakari yantayitziri Jesús

(Mt. 4.12-17; Mr. 1.14-15)

¹⁴Ikanta ijatairo Jesús Tapowiniki, okyaantapakari isintsinka Tasorinkantsi. Ithonka ikimakoi-tanakiri anta inampiitiki. ¹⁵Iyomitaan-tayitaki tsika yapatota-piintaita. Oshiki kimosiriwintana-kiriri anta.

^e 4.4 irootaki kowapirotacha ankimisantajiro okaratzi ikantairi Pawa: * onasiyita ñaantsi-payi

Ipiyaja Jesús Kasiyakaawiniki

(Mt. 13.53-58; Mr. 6.1-6)

¹⁶Ikanta ipiyaaro Jesús Kasiyakaawiniki, ariitaja inampiki tsika yantaritaki pairani. Ari omonkaratapaja kitaitiri imakoryaan-taitari, jataki yapatota-piintaita, irootaki yamita-piintakari irirori. Ari ikatziyanaka iñaanatiro sankinarintsi. ¹⁷Ipaitakiri isankinari Kamantan-tzinkarini Isaías. Ikanta yampinai-ryaakiro sankinarintsi, yaminakiro tsika osankinataka, kantatsiri:

¹⁸Isaikantana Itasorinka Pawa,

Tima iriitaki saipatzii-tota-kinari.

Ityaankakina nonkinkithata-kaajiri asinonkainkari Kamiithari
Ñaantsi.

Nowatsinaryaa-kotajiri okantzimo-siri-waitari.

Nonkaman-tajiri inosikaitani nonkantajiri: “Aritaki pisaika-siwaitajyaa yasitako-witai-takami.”

Aritaki naminakaa-yitajiri mawityaakiri-payi,

Aritaki nookakaa-wintajiri ikaratzi impira-waitaitari.

¹⁹Ityaankakina nonkinkithati: “Iroñaaka osarintsiki ari inkaminthaajairi aroka-payi Pawa.”

²⁰Ipoñaayampinaita-najiro Jesús sankinarintsi, ipanajiri jiwatzirori kinkitharintsi, saikanaki. Tima okiryaaantzi iwakiri maaroni atziri ikaratzi saikain-tsiri yapatota-piintaita. ²¹Ari yitanakaro ikantanaki:

“Omonkaratzi-motakami iroñaaka iroka Sankinarintsi okaratzi pikimakiri noñaanata-kimiro.” ²²Tima okiryaaantzi ikantajiitanaka ikaratzi kimakiriri inkinkithataki Jesús kamiithaini. Ikantajitzi:

“¿Kaarima yoka itomi José?” ²³Iroatzi ikantan-tanakariri: “Kimitaka ari pinkantakina: ‘Intsityaa aawintan-tzinkari paawintyaa awiroka.

Tima oshiki nokimako-wintakimi pantayitakiri Capernaum, intsityaa pantapajiro aajatzi aka pinampiki.’” ²⁴Aikiro ikantana-kitzii Jesús:

“Omapirotyaa nonkantimiri, asi owiro ti impinkathataitiri Kamantan-tzinkari inampiki irirori. ²⁵Tima omapirotyaa iroka, pairani ainiro isaikawitani Elías, ti omparyaa-jiranki inkani okaratzi mawa osarintsi aajatzi 6 kasiri anta inampitsitiki Israel-iiti, antaroiti itashiniintaitaki.

Oshiki kinankaro tzimawita-chari anta, ²⁶iro kantacha, ti intyaan-taitiri Elías ijata-sitiro kinankaro ishininka, apatziro ityaantai-takiri ijata-sitiro pasini-sato kaari ishininkatyaa anta nampitsiki Sarepta saikatsiri Simaaki ²⁷Ari okimitakari aajatzi ainiro isaikawita Kamantan-tzinkari Eliseo, tzimawita-charanki inampitsitiki Israel-iiti oshiki mantsiyari pathaa-waita-tsiri. Iro kantachari ti intyaan-taitiri Eliseo yisita-kota-kaaji aparoni, iri ityaantaitaki Naamán kaari ishininkatyaa poñaachari Tonkaironiki, yisita-kota-kaajiri.” ²⁸Ikanta ikimajitaki ikaratzi saikain-

tsiri yapatota-piintaita, antaroiti ikisajiitanaka. ²⁹Ikatziya-jiitanaka, yaitanakiri Jesús owiraa-thapita nampitsi tsika osaiki impirita inintajiitzi intziyirimi. ³⁰Iro kantacha Jesús, isiya-pithata-nakari isatikan-tanakari niyaanki, jataji.

Atziri yaakiri piyari
(Mr. 1.21-28)

³¹Ikanta yoirinkaja Jesús nampitsiki Capernaum saikatsiri Tapowiniki. Iyomitaa-yitapajiri atziri kitaitiri imakoryaan-taitari. ³²Tima ti omañaa isintsinka iyomitaantzi, okiryantzi ikantajiitaka ikaratzi kimirori iyomitaan-tziri. ³³Okanta anta tsika yapatota-piintaita, ari isaikakiri atziri yaakiri piyari, kaimanaki sintsiini, ³⁴ikantzi: “Jesús, Kasiyakaawini-satzi, noyotzimi naaka, awirokatakiki Itasorintsiti Pawa. Iro pipokantari aka papirojiitina.” ³⁵Ari ikisathata-nakiri Jesús, ikantanakiri: “¡Pimairiti piyarí, pijatai! Ari ityaanaki atziri iwashaanta-najiri iwiyariti, titzimaitya iwasonkaa-nakiri.” ³⁶Okiryantzi ikantanaka atziri-payi, ikanta-wakaanaka: “¿Paitakama iroka ñaantsi? Tzimatsi isintsinka yiitsinampaan-tairi imisiyiri piyari ikisathatakiri.” ³⁷Tima ithonka ikimakoi-tanakiri Jesús maaroni anta inampiitiki.

Yisita-kota-kaajiro Jesús irayiro Pedro
(Mt. 8.14-15; Mr. 1.29-31)

³⁸Ikanta isitowanaki Jesús yapatota-piintaita, kyaapaaki iwankoki Simón. Ikantai-tawakiri: “Omatatziiro irayiro Simón antaroiti katsirinkataantsi.” ³⁹Ari yoiyoota-sita-nakaro onaryaaka iroori, kimiwaitaka inkisathata-kityiromi katsirinkataantsi. Isita-kotanaki oosaawaki-witaka. Apatha-kiro opiriintanaja, aminayita-kiniri opawakiriri.

Yisita-kota-kaayitziri Jesús mantsiyari-payi
(Mt. 8.16-17; Mr. 1.31-34)

⁴⁰Okanta otsitiniityaanaki, yamaita-paakiniri Jesús oshiki atziri nasiwai-yitachari imantsiyari. Ikanta iñaawakiri Jesús, apatziro yantantakari kapichiini irako, isitako-yitanaji. ⁴¹Oshiki atziri yaakiri piyari imisitowaki iwiyariti, antaroiti ikaimayitzi piyari, ikantzi: “¡Itomi Pawa pinatzi!” Titzimaita isinitiri iñaawajijiti piyari, ikisatha-yitakiri, tima iyojiitzi piyari-payi iriitaki Saipatzii-totaari yoka Jesús.

Iyomitaantzi Jesús maaroni Tapowiniki
(Mr. 1.35-39)

⁴²Okanta okitaititzi-mataki, ananinkanaka Jesús apaniroini, isitowanaki ijatiro otzisi-masiki. Oshiki amina-minatairiri tsika-rika ikinaki. Ikanta ñiitajiri tsika isaiki, ti inintaiti ijataji. ⁴³Irojatziki ikantan-

tanakari Jesús: “Ontzimatyii inkimaitiro aajatzi pasiniki nampitsi Kamiithari Ñaantsi tsika okanta-kota ipinkathari-wintantai Pawa. Tima irootaki ityaankan-taita-kanari.” ⁴⁴Aikiro ijatakaa-nakitziro Jesús ikinkithatanaki pankotsi tsika yapatotapintaita okaratzi tzimatsiri anta Tapowiniki.

Kaari iñiita-piintzi simaataantsi

5 ¹Okanta aparoni kitaitiri, isaiki Jesús inkaari-thapyaaiki anta Piyompi-jaariki. Yatsinaki-matakiri atziri ikaratzi piyotzi-wintakariri ikimisantziro iñaani Pawa. ²Ari iñaaki apiti pitotsi oowaataka oparaitiki. Ti intitan-tajiita-jyaaro asitarori, tima inkiwajiita-tziro iithariminto. ³Titapaaka Jesús pitotsiki. Iriitakira asitaro Simón iroka pitotsi, ikantakiri intyaankiro kapichiini niyankyaaki. Ari isaikan-tanakaro Jesús pitotsi, yitanaaro iyomitaa-yitanajiri atziri. ⁴Ikanta ithonka-nakiro iyomitaantzi, ikantzi: “Simón, paanakiro piwito niyankyaaki inkaari, ari pisimaatyaari.” ⁵Ari yakanaki Simón, ikantzi: “Nomawitakaro nosimaata tsitiri-paiti, tikatsi nayi. Awiroka kantanari, aritaki nokantakiro.” ⁶Imatakiro isimaata Simón, yaaki oshiki sima, iro onthatyiimi iithariminto. ⁷Ikaima-wakotairi ikarata-piintziri isimaata yamitakotajiri. Ikanta ijata-sita-nakiri, ikinako-jiitaki pasiniki pitotsi, ijaikitakiro apitiroiti iwito, iroowitain-chami itsitsiya-kota-jiiti. ⁸Ikanta iñaakiro Simón Pedro kantain-chari, ityirowa-sita-nakari Jesús, ikantanakiri: “Pintainanintyaana Pinkatharí, kaari-piro-siriri nonatzi naaka.” ⁹Tima antaroiti itharowanaki Simón iñaakiro yaaki oshiki sima. Ari ikantakari aajatzi itsipajiitakari. ¹⁰Imatzita-nakaro Jacobo aajatzi Juan, itomi-payi Zebedeo, tima irijatzi itsipatakari Simón. Iro kantacha Jesús ikantanakiri Simón: “Airo pitharowa-siwaita, onkimita-jyaaro iroñaaka iriimi atziri nosimaata-kaajyaami.” ¹¹Ikanta yaatako-jiitapaji, yooka-nakiro maaroni, iyaataa-jiita-nakiri Jesús.

Yisita-kota-kaajiri Jesús antziri pathaa-rontsi

(Mt. 8.1-4; Mr. 1.40-45)

¹²Ikanta yariitaka Jesús pasiniki nampitsi, ari ipokakiri antziri pathaa-rontsi. Ari iñaapaakiri Jesús, ityirowa-sita-paakari, ikantapaakiri: “Pinkatharí, pinintzi-rika, aritaki okantaki pisita-kota-kaajina.” ¹³Irootaki yakotan-tanakari Jesús, itzinkakiri kapichiini, ikantziri: “Nonintzi, pisita-kotai.” Isitanaki ipathaa-waiwita. ¹⁴Ikantawitawaari: “Airo pikamanta-kotana. Apatziro piwanakiro pijata-sitiri Ompira-tasorintsitaari, pantantyaarori Ikantakaantani pairani Moisés, paanakiniri Pawa patsipita-kaani pipira, irootaki iyotantai-tyaari isita-kotaimi.” ¹⁵Iro kantacha ithonka ikimakoi-tanakari Jesús intaina. Oshiki atziri piyotzi-wintakariri ikimisantziri. Inintajiitzi yisita-kota-kaayitainiri

aajatzi imantsiyariti-payi. ¹⁶Iro kantacha yintainaryaa-piinta irirori Jesús otzisi-masiki, ari yamaniri.

Yisita-kota-kairi Jesús Kisoporokiri

(Mt. 9.1-8; Mr. 2.1-12)

¹⁷Okanta pasini kitaitiri iyomitaantzi Jesús, ari isaikajitaki Nasitantaniri aajatzi Yomitaan-taniri, iriitaki poñaayitain-chari nampitsiki-payi tzimatsiri anta Tapowiniki, iipatsitiki Judá-iti, poñaayitain-chari aajatzi nampitsiki Aapatyaawini. Tima otsimatakari Jesús isintsinka Pawa, kantatsi yisita-kota-kaayitiri mantsiyari. ¹⁸Ari yamaita-paakiri kisoporokiri yanatakoi-takiri inaryaa-mintoki. Inintzi inkyaakaa-paakirimi pankotsiki, inaryaa-kotiri tsika isaikaki Jesús. ¹⁹Titzimaita onkanti inkyaakairi, tima oshiki atziri piyotaincha. Yatiita-kaanakiri jinoki pankotsiki, imorontakiro pankotsi, iwayiita-kotakiri tsika ipiyotzi-wintai-takari Jesús. ²⁰Iyotzi Jesús omapiro yawintaakari yokapayi, ikantanakiri kisoporokiri: “¡Ashininká! Ipyaakoi-tajimiro pikaaripiro-siri-witaka.” ²¹Ikanta ikimajitaki Yomitaan-taniri aajatzi Nasitantaniri, ikanta-siri-jiitanaki: “Ithainka-tziiri Pawa yokawí. Tima tikatsi kantironi impyaakotantiro kaari-pirori, apatziro Pawa ipyaakotan-tziro.” ²²Iyotzimaitaka Jesús ikinkithasiritari yokapayi, isampita-nakiri, ikantziri: “¿Paitama pikinkithasiri-waita-sitantari? ²³¿Tima onkamiithati nonkanti: ‘Ipyaakoi-tajimiro pikaaripiro-siri-witaka?’ Irooma pinintziri nonkantiri: ‘Pinkatziyi, pijatai.’ ²⁴Iroñaaka piyotiri Itomi Atziri otzimi-motziri isintsinka aka kipatsiki, aritaki impyaakotairi kaaripiro-siri-witachari.” Ipithoka-sita-nakari kisoporokiri, ikantziri: “Nokantzimi Naaka, pinkatziyi, paanajiro pinaryaa-minto, pijatai piwankoki.” ²⁵Apatha-kiro ipiriintanaka kisoporokiri, yaanajiro inaryaan-tawitari. Tima iwisiriyaa-winta ikantawinta-nakari Pawa ijataji iwankoki. ²⁶Tima okiryaaantzi ikantajiitanaka ikaratzi ñaakiriri, iwisiryaawinta-yitanakari aajatzi irirori Pawa. Itharon-kakiini ikantajiitzi: “Tira añaapiintiro kimityaaroni iroka.”

Yaitanta-nakariri Leví

(Mt. 9.9-13; Mr. 2.13-17)

²⁷Ikanta isitowa-najira Jesús, iñaapaakiri paitachari Leví. Isaiki irirori, tsika iwakiri jiwari wirakocha isintsiwintantzi yamaitiniri kiriiki, ikantapaakiri: “Piyaatina.” ²⁸Katziyanaka Leví, yookanakiro maaroni, iyaatanakiri.

²⁹Ipoña Leví yaanakiri Jesús yoimosirinkyaa iwankoki itsipata-nakari iyomitaani. Ari ijatakiri aajatzi oshiki sintsitantatsiri yamaitiniri kiriiki, oshiki pasini-payi jatayitain-tsiri. Ari ikarajitakiri iwajiita. ³⁰Ikanta Nasitantaniri itsipatakari Yomitaan-taniri, iñaana-minthatakiri iyomitaani Jesús, ikantziri:

“¿Paitama pitsipatan-tariri piwajiita aajatzi pirajiitzi kaari-piro-siriri, pintsipatari aajatzi sintsiwintan-tatsiri yamaitiniri kiriiki?” ³¹Ari yakanaki Jesús, ikantanakiri: “Aririka imantsiyati atziri ipoka-sitziri aawintan-tzinkari, iriima atziri kaari mantsiyatatsi tikatsi ininti irirori. ³²Tima ti nompoka-sitiri ikimita-kaantai-tziri kamiithasiriri inawita, nopoka-sita-tziiri kaari-piro-siriri nonkaima-siritajiri iwashaantairo kaari-pirori.”

Ikinkithata-kotziro Jesús itziwintaita

(Mt. 9.14-17; Mr. 2.18-22)

³³Ipoñaa isampitai-takiri Jesús, ikantai-tziri: “¿Paitama kaari itziwintanta piyomitaani? Iriima irasi Juan, aajatzi irasi Nasitantaniri-payi, oshiki itziwintapiinta-jiita, yamanajiitzi aajatzi. Noñiiri piyomitaani awiroka, ti intzi-winta-nityaa, owawaiyitacha, irawajiiitatsi.” ³⁴Ari yakanaki Jesús, ikantzi: “Aririka intsipayiityaari aawakaa-chari, ¿arima intziwintai-tapaakyaa? ³⁵Irooma apaata, aririka yaitakiri iimintaitari, aripaitira intziwintaityaa.” ³⁶Ari isiyakaa-winta-nakiniri Jesús, ikantziri: “Aparoni paisatori ikithaataitari, arimaa okantaki iwawitantaityaaro yaapatanka owakirari, ari omapirota-nakyaa osaraanaki aririka ampithata-nakyaa owakirari. Tira aripirota-kayiro paisatori ikithaataitari iwawitantaityaaro owakirari. ³⁷Ari okimitari aajatzi, ti inkamithatzi paisatori misinantsi-naki iwantai-tyaari airyaari iraitsiri. Aririka iwantai-tyaari, aritaki isanaryaanaki, aparaata-siwaitakyaa iraitsiri aajatzi misinantsi-naki. ³⁸Tima apatziro ikamiithatzi owakirari misinantsi-naki iwantai-tyaari. ³⁹Ikaratzi amitarori iriro paitatsiri, airo yamitaaro irajiro airyaari. Inkanta-piinti: ‘Iro kamiithatatsi iriro poiri.’”

Ikinkithata-kotziro Jesús kitaitiri imakoryaan-taitari

(Mt. 12.1-8; Mr. 2.23-28)

6 ¹Okanta aparoni kitaitiri imakoryaan-taitari, ikinaki Jesús pankirintsi-masiki. Ikanta iyomitaani-payi isapirya-kitanaki okithoki, yamirokaki-tzimaitaro inkini iyaaro. ²Ti onimotiri Nasitantaniri-payi, isampitakiri ikantziri: “¿Paitama pisapirya-kitan-tarori? Tima ti osinitaa-ntsiti yantawaitaiti kitaitiriki imakoryaan-taitari.” ³Ari yakanaki Jesús, ikantanaki: “¿Tima piñaanatakotiri pinkatharini David aantawita-kariri itashi itsipayitakari ikarajiitzi? ⁴Ikyaaiki tasorintsi-pankoki, yaakiro yatantaitari tasorin-tsita-tsiri, iwakaro irirori, ipakiri aajatzi itsipayitakari. Tima ti osinitaan-tsiwityaa iwaityaaro, intaini iwapiintayitaro Ompira-tasorintsitaari.” ⁵Ipoñaa ikantaki aajatzi: “Yoka Itomi Atziri ipinkathari-pirotziri irirori, yanairo kitaitiri imakoryaan-taitari.”

Atziri kisowakori

(Mt. 12.9-14; Mr. 3.1-6)

⁶Okanta pasini kitaitiri imakoryaan-taitari, ikyaaki Jesús yapatotapintaita, iyomitaan-tapaji aajatzi. Ari isaikakiri kisowakota-

tsiri irako-piroki. ⁷Tima aamaiyaa ikantayitaka Yomitaan-taniri aajatzi Nasitantaniri, inintzi ñiiri Jesús yisita-kota-kairi kisowakori kitaitiri imakoryaan-taitari ontziman-tyaari inkanta-kotiriri.

⁸Yotzimaitaka Jesús opaita ikinkithasiritari yokapayi. Ikaimakiri kisowakori, ikantziri: “Pimpoki, pisatikyaa nopiyojiitaka naaka.” Pokanaki kisowakori, katziya-paaka. ⁹Ari ikantzi Jesús: “Nonintzi nosampi-jiitimi: ¿Otzimikama sinitaa-ntsita-tsiri antiri kitaitiri imakoryaan-taitari? ¿Tima onkamiithati anisironkatantyyaa, irooma kamiithatatsi awamaanti? ¿Tima onkamiithati antiro iroopirori, irooma kamiithatatsi ankaaripiro-waiti?” ¹⁰Yamina-nakiri Jesús piyotzi-minta-kariri, ñaanata-nakiri kisowakori, ikantziri: “Pitharyaa-wakotai.” Kantanaki ikantakiri, akotsitanaji kamiitha. ¹¹Tima antaro ikisajjiitanaka jiwari-payi. Ikamanta-wakaa-jiitaka tsika inkinakairo imaimanitiri Jesús.

Iyosiitaki Jesús 12 Otyaankaari.

(Mt. 10.1-4; Mr. 3.13-19)

¹²Ari itonkaanaki Jesús otzisiki yamani. Tima yaakowintakaro maaroni tsitiniri yamaniri Pawa. ¹³Okanta okitaitita-manaji, yapatotakiri maaroni iyomitaani. Ari iyoshaakiri ikaratzi 12, iriitaki ipaitakiri Otyaankaari. ¹⁴Jirika ikaratzi iyoshaakiri: Simón, iriitaki ipaitakiri Pedro, (akantziri añaaniki aroka Kiraawiro.) Iyoshaakiri Andrés iririntzi Simón. Iyoshaakiri Jacobo, Juan, Felipe, Bartolomé, ¹⁵Mateo, Tomás, Jacobo itomi Alfeo. Iyoshaakiri Simón ipaitaitziri aajatzi Kisakotan-taniri.^f ¹⁶Iyoshaakiri Judas iririntzi Jacobo. Iyoshaakiri aajatzi Judas Nampitsiwiri, iriitaki pithoka-sityaarini apaata.

Ikinkithata-kairi Jesús oshiki atziri

(Mt. 4.23-25)

¹⁷Ipoñaa yoirinka-jiitaja Jesús itsipataari iyomitaani. Ari isaikajjiita-paaki owintini-pankatzi. Oshiki atziri piyotzi-winta-wakaariri, Aapatyaawini-satzi, aajatzi ikaratzi nampiyitarori iipatsitiki Judá-iti. Tzimatsi poñaayitain-chari inkaari-thapyaaiki nampitsiki Mapiniki aajatzi Simaaki. Ipokajjiitaki yokapayi inkimiro ikinkithatziri Jesús, inintajjiitatzii iriroriiti yisita-kota-tainiri imantsiyariti-payi.^g ¹⁸Tima inkarati ikyaantasiritari piyari, yisita-kota-kaayitajiri. ¹⁹Inintajjiitaki maaroni atziri yanta-wakiri kapichiini irako, tima ontzimi-motziri Jesús isintsinka, yisita-kota-kaayitziri maaroni.

^f 6.15 Kisakotan-taniri = cananeo = Owintini-wiri   ^g 6.17 Iroka-payi owiraanta-paakarori ñaantsi, tzimatsi osankinataka aajatzi anta vs 6.18.

Ikinkithata-koitziri kimosirita-tsini aajatzi asinonkaa-chani
(Mt. 5.1-12)

²⁰Ipoñaa yamina-nakiri Jesús iyomitaani, ikantziri: “Tasonka-wintaari iwaitimi awirokaiti asinonkainkari, tima awirokataki ñaajironi impinkathari-wintantaji Pawa.

²¹Tasonka-wintaari iwaitimi piñaawitaro pitashaa-niinta-waitzi iroñaaka, tima irootaintsi piñiuro pinkima-niintajyaa. Tasonka-wintaari iwaitimi piñaayi-witaro piraan-niinta-waita iroñaaka, tima irootaintsi piñaajiro pisironta-waitajyaa.

²²Tasonka-wintaari iwaitimi onkanta-witakyaa piñaayi-witaro iroñaaka inkisaniintaitimi, ikisimatimi, inkawiya-waitaitimi, imaninta-waitaitimi, okantakaan-tziro pawintaari Itomi Atziri. ²³Tharowinta pinkanta-yitajyaa, pinkimo-siri-yitaji, tima Pawa pinayita-jimini inkitiki. Pinkinkithasiritiro okaratzi yantakiri piwaisatzitini ikimaatsita-kaawaitakari Kamantan-tzinkari-payi.

²⁴¡Inkanta-machiitimi ashaarantzinkari! Tima piñaayitakiro iroñaaka panintaa-waiyitaka.

²⁵¡Inkanta-machiitimi pikaratzi piñiuro iroñaaka pikima-niintayita! Tima aritaki piñaajiro apaata awiroka pintashaa-niintaji.

¡Inkanta-machiitimi pikaratzi piñaayitziro iroñaaka pisironta-waita! Ari piñaajiro apaata pinkimaatsi-waitajyaa, ari piraawaita-jyaari aajatzi.

²⁶¡Inkanta-machiitimi pikaratzi iwisiryaawintaitami iroñaaka! Tima ari ikantawitai-takari pairani kimitako-witariri Kamantan-tzinkari-payi.”

Pintakotyaari kisaniinta-yitzimiri
(Mt. 5.38-48; 7.12)

²⁷“Iro kantacha pinkimi nokantzi naaka: Pintakota-jyaari ikaratzi kisaniinta-yitzimiri, paakamiitha-yitairi. ²⁸Airo pipiyatari kisimawaitzimiri. Pamanako-yitajiri thaiyako-witamiri. ²⁹Aririka impasaitimi kashita-poroki, pisinityaari yapitiroryaa-porotimi impasatimi. Aririka inintaiti yaitiro piithaari pisaawanta-piintari, pisinitiniri yaanakiro pikithaatakari. ³⁰Aririka inkantaitimi: ‘Pimpina,’ okamiithatzi pimpimanta-niti. Aririka yayitai-timiro pasitari, okamiithatzi airo piñaa-wintziro. ³¹Pinintzi-rika intakoi-tyaami, pitawakyaaro awiroka pintakotantyaa.

³²Iriirika pitakota-sitakyaa ikaratzi itakoyitamiri awiroka, ¿Kamiithatakima iroka? Ti, tima iro yanta-piintakiri kaari-piro-siriri. ³³Iriirika paakamiithata-sitakyaa ikaratzi aakamiithatzimiri awiroka ¿Kamiithatakima iroka? Ti, tima iro imata-piintakiri kaari-piro-siriri. ³⁴Aririka inkantaitimi: ‘Pimpawa-kinaro, ari noipyajimi,’ impoña pimpawakiri tima piyotzi ari imatajimi awiroka apaata. ¿Kamiithatakima iroka? Ti, tima iro imata-piintziri kaari-piro-siriri.

³⁵Pintako-yitajyaari awiroka kisayitzimiri, airo pipiyatari. Pimpimanta-niti aririka inkampitaitimi, airo piyaawinta imayitajimi awiroka. Antaroiti impinai-tajimi, itomintaamira Jinoki-satzi. Omapiro itakoyitakari irirori maaroni atziri kaari paasoonkitan-tatsini aajatzi kaari-piro-siriri-payi. ³⁶Ikimitairo Asitairi itakotanta, ari pinkimita-najyaari awiroka.”

Ikinkithata-kotziro Jesús kantzi-mataantsi

(Mt. 7.1-5)

³⁷“Ti onkamiithati pimishakowintanti, paamaiyaa imishakowintai-tzimi = kari awiroka. Airo pikantzi-matantzi, imaitajimi = kari awiroka apaata. Aririka pimpyaakotanti, ari imaitajimi awiroka apaata. ³⁸Pimpimanta-nitaji, tima ari imaitajimi awiroka apaata, yanaakai-tajimiro awiroka okaratzi pipimantakiri. Tzimatsi-rika pantzi-motantani, ari imapiro-taimi apaata awiroka.”

³⁹Ipoñaá isiyakaa-winta-nakiniri Jesús, ikantzi: “¿Kantatsima yakathata-wakaiyaa mawityaakiri? Tima ti iyoti tsika inkini, ari imparyaaki apitiroiti omoro-naki. ⁴⁰Tira iñiiti aparoni iyomitai-tziri yanairi yomitairiri. Irooma apaata aririka iyomitaa-piroi-takiri aritaki inkimita-jyaari yomitairiri pairani. ⁴¹Tima osiyawaitakaro aririka ootyaakitimi antaro incha-pitoki pirokiki, ¿kantachama paminiri pasini tyaakita-chari kapichiini irokiki? ⁴²¿Kantachama pinkantiri: ‘Pimpoki naajimiro otyaakita-kimiri?’ Otyaaki-taikimi awiroka antaro incha-pitoki. Tima pisiyakari awiroka owapyiimotan-taniri. Ontzimatyii pitawakyaaro awiroka paawajiro antaro inchapitoki otzikaa-kimiri pirokiki paminaji kamiitha paanta-jyaaniiriri otyaakita-chari kapichiini.”

Ari iyoitzirori onkithotanaki-rika

(Mt. 7.15-20)

⁴³“Aparoni inchato saankanata-tsiri oshooki, ti iñiitiro onkaaripiroti okithoki. Irooma inchato sampiya-sita-tsiri, ti omkanti okithoti. ⁴⁴Ontzimatyii ankimpoyiiri kamiitha-rika okaratzi yantayitziri, irootaki ayotantyaari kamiithasiriri inatzii. ¿Añiroma chochoki onkitho-kitan-tyaaro owaato kitoochii? Tima ti. ¿Kantachama onkitho-kitan-tyaaro pasini chochoki-payi iroori? Tima airo.^h ⁴⁵Arira ikimiyita-naari kamiithasiriri ikinkithasirita-piintaro kamiithari, irootaki okamiithatantari yantayitziri. Iriima kaari-piro-siriri ti inkinkithasirita-piintyaaro kamiithari, irootaki okaaripirotantari yantayitziri. Tima okaratzi ikinkisiryayitari, irootaki iñaaniyitakari aajatzi.”

Ikinkithata-koitziri apiti owatzikirori iwanko

(Mt. 7.24-29)

⁴⁶“¿Paitama ikantai-tantanari: ‘Pinkatharí, pinkatharí?’ Titzimaita yantaitinano okaratzi nokanta-yitziri. ⁴⁷Tzimayitatsi matanajirori

^h 6.44 chochoki iraitziri = uva; chochoki-payi = higo

okaratzi nokanta-yitziri. Yoka osiyanaari: ⁴⁸Tima isiyaari aparoni atziri witsika-tsiri iwanko, ikiya-sitakiro itzinkami okiraawiro-pathatzi kipatsi, iwatzikakiro. Ipoña opokaki antaroiti amaarani, ookanta-paakaro sintsiini pankotsi, ti oshiwatiro. Tima iwatzikai-takitziiro kamiithaini okiraawiro-pathatzira. ⁴⁹Iriima ikaratzi pyaakotarori nokanta-yitziriri, kaari antanajironi. Ikimitakari aparoni atziri witsika-witachari iwanko, titzimaita inkiya-sitiro inthomponta. Okanta opokaki antaroiti amarani, ookanta-paakaro sintsiini, tyaanaki. Ti iñiitairo.”

Yisita-kota-kaajiri Jesús impiratani ijiwari owayiriiti
(Mt. 8.5-13)

7 ¹Tima ithonka-nakiro Jesús ikinkithata-kairi atziri-payi, jataji nampitsiki Capernaum. ²Ikanta imantsiyataki itako-pirotani impiratani ijiwari owayiriiti wirakocha, irootantsi inkamimi. ³Ari ikimako-winta-kiriri Jesús, ityaantaki yantari-konati Judá-iti, inkaimiri Jesús, yisita-kota-kaajiriita impiratani. ⁴Ikanta ijata-sitakiri Jesús, ikantapaakiri: “Oshiki onkamiithatzi pamita-kotiri yoka ijiwari owayiriiti, ⁵tima yaakamiithata-piintakina, iwitsika-kaantakina yapatotapintaita.” ⁶Ikanta Jesús iyaatanakiri pokasita-kiriri. Iro yariitan-tyaarimi iwankoki, imonthaakari itsipa-winthari ijiwari owayiri, iriitaki pasini ityaantakiri, ikantawakiri irirori: “Pinkathari, ikantakaan-tzimi nojiwariti, ikantzi: ‘Oshiki nopinkathatakimi awiroka, airo okantzi pinkyaa-pankotina, tima tikatsi miraawintyaanani naaka.’ ⁷Irootaki kaari nojata-sitantami noñiimi naaka. Intaini nonintziro piñaani pinkanta-kaanta-wakiri nompiratani, aritaki yisita-kotaji. ⁸Tzimatsi ompiratanari naaka, tzimatsi aajatzi owayiri-payi nompiratari naaka. Aririka nonkantiri: ‘Pijati,’ aritaki ijataki. Aririka nonkantiri pasini: ‘Pimpoki,’ aritaki impokaki. Aririka nonkantiri nompiratani: ‘Pantiro iroka,’ yantziro.” ⁹Okiryaaantzi ikantanaka Jesús ikimakiri ikantaki ijiwariti owayiri. Ipithoka-sita-nakari ikaratzi oyaatakiriri, ikantziri: “Iriitaki kantakirori ikimisantzi yoka, tima inkarati tzimatsiri noshininka-payi Israel-iiti tikira noñiita aparoni siyaarini yoka.” ¹⁰Ikanta ipiyanaaro iwankoki jiwari ikaratzi ityaantaitakiri, iñaapaa-tziiri impiraitari isita-kotaji imantsiya-witaka.

Iwañaajiri Jesús intsiti kinankaro

¹¹Ipoña ijataki Jesús nampitsiki ipaitai-tziri Owaniinkawini, itsipayitakari iyomitaani. Oshiki aajatzi atziri-payi oyaatakiriri. ¹²Ikanta yariitzi-mataka nampitsiki, imonthaa-kotantaka yaitziri kaminkari inkitaitari, apintzi inatzi otomintari kooya kinankaro. Oshiki atziri

¹ 7.6 Yoka ijiwari owayiri kaari Judá-iti, pasini-satzi atziri inatzi. Tima pairani aparoni Judá-iti, ti inkyya-wankotiri kaari ishininkatyaa.

oyaatakirori iroka kooya. ¹³Ikanta iñaawakirora Jesús kinankaro kooya, antaroiti itako-sirita-nakaro. Ikantziro: “Aritapaaki piraawaitaka.” ¹⁴Ipokapaaki okaakiini, ipampita-paakiro iwantai-takariri kaminkari. Katziya-jiita-paaka anata-kotziriri. Ikantzi Jesús: “Mainari, awiroka noñaanatzi, pimpiriintaji.” ¹⁵Piriintanaja kamawitain-chari ñaawaitanaji. Yakathata-najiri Jesús irojatzi iriniroki. ¹⁶Antaroiti itharowa-jiitanaki ikaratzi ñaakiriri. Ipoñaaw iwisiryawinta-nakari Pawa, ikantajiitanaki: “Pokataiki iriipirori Kamantan-tzinkari.” Ikantajiitzi aajatzi: “Iriitaki Pawa kawinthaayitairi.” ¹⁷Ithonka ikimakoi-tanakiro yantakiri Jesús maaroni iipatsitiki Judá-iti, aajatzi pasiniki nampitsi okaratzi isaika-nampi-yitziri anta.

Ityaankakiri Juan iyomitaani

(Mt. 11.2-19)

¹⁸Ikanta ikimaki Juan okaratzi awisain-tsiri, ikamantakiri iyomitaani-payi. Ari iyoshiitaki apiti iyomitaani, ¹⁹ityaantakiri isampitiri Jesús, inkantiri: “¿Awirokama ipaitai-tziri, ‘Pokatsini?’ Kaari-rika awiroka, ¿Tzimatsima pasini noyaa-kotiri?” ²⁰Ikanta iyajiitanakini, iñaapaakiri Jesús, ikantapaakiri: “Ityaankakina Juan Kiwaatan-taniri nosampitimi: ¿Awirokama ipaitaitzi ‘Pokatsini?’ Kaari-rika awiroka, ¿Tzimatsima pasini noyaa-kotiri?” ²¹Tima aikiro yisita-kota-kaayitatzii Jesús kantsiwayitachari imantsiyaritipayi, ikaratzi ikyaantasiritari piyari, yokiryaa-kaayitaji oshiki mawityaakiri. ²²Irojatzi ikantan-tanakariri ikaratzi pokaintsiri: “Aririka pimpiyanaji, pinkaman-tapajiri Juan okaratzi piñajantakiri awiroka nantakiri, okaratzi pikima-jaanta-kinari aajatzi. Tima naminakaa-yitajiri mawityaakiri, naniita-kaayitajiri kisoporokiri, nisita-kota-kaayitairi pathaa-waita-tsiri, nokimakaa-yitajiri atsikimpityari, nañaakaa-yitajiri kaminkari, nokinkithata-kota-jiniri Kamiithari Ñaantsi asinonkainkari-payi. ²³Tima tasonka-wintaari inkantai-tajiri inkarati kaari kisosiri-winta-jinani.”

²⁴Ikanta ipiyajiitanaja ityaantani Juan, isampita-nakiri Jesús ikaratzi piyowinta-kariri, ikinkithata-kotziri Juan, ikantzi: “¿Paitama piñaakiri chapinki otzisi-masiki? ¿Iriima piñaaki kimitarori saworo opiyonka-tonkita-kaaro tampyaa?” ²⁵¿Piñaakirima iwaniinkata ikithaata? Ti. Tima inkarati waniinkata-chari ikithaata, isaika-pankotziri pinkathari. ²⁶Tima irootaki pijata-sitan-takariri piyojiitaki Kamantan-tzinkari inatzii. Tima imapirota-tziro irirori yanaanakiri pasini Kamantan-tzinkari-payi. ²⁷Tima iriitaki isankinata-koitakiri pairani, ikantaitaki:

Pamini, aritaki nontyaantaki ityaaroni inkamanta-kotimi,
Iriitaki witsikaan-timini tsika pinkina-paaki.

j 7.24 kimitarori saworo opiyonka-tonkita-kaaro tampyaa = atziri sipita-siriri

²⁸ Pinkimi nokantzi naaka: Pairani oshiki atziri tzimawitain-chari, tikatsi anairini Juan okaratzi iyota-nitakari. Iriima inkarati tsinampa-siritaa-tsini, impinkathari-wintairi Pawa, aritaki yanaa-kotairi Juan.” ²⁹ Ikaratzi kimakiriri ikantayitakiri Juan, ikantanakiri: “Nonintzi pinkiwaatina.” Ari imatzita-nakaro inintzi inkiwaataitiri ikaratzi sintsiwintan-tatsiri yamaitiniri kiriiki. Ari imonkaratzirori okaratzi inintakaan-takiri Pawa. ³⁰ Irima Nasitantaniri-payi aajatzi Yomitaan-taniri-payi ti isinityaa inkiwaa-yitiri Juan, ari yaparatzirori okaratzi ikasiya-kaantziri Pawa.

³¹ Ipoñaa ikantzi Jesús: “¿Paitama nosiyakaawin-tiriri yokaiti atziri? ³² Nonkimita-kaantiri washaantawai-rintzi iintsi owaankiirin-tsiki aririka isiyakaa-waityaa ikaratzi yintsijiitzi, inkanta-wakaa-jiityaa: ‘Thami ashowiriti amashaitan-tyaari.’ Ti ininti. Ikantawita: ‘Thami ampanthai awasiritan-tyaari.’ Ti ininti. ³³ Aritaki pikanta-jiitaka awirokaiti. Piñaawitakari Juan itzitapaakaro owaritintsi, ti iriro kachori, pikanta-jiitakiri: ‘Ikyaaantansiritari piyari, irootaki itziwaitantari.’^k ³⁴ Ikanta ipokaki Itomi Atziri, ti intziwityaaro irirori owaritintsi, iriro kachori. Ikantaitakiri: ‘Kaari-pirori inatzi, niyawai-rintzi, sinki-ryaantzi, yaapatyaari sintsiwintan-tatsiri yamaitiniri kiriiki, yaapatyaari aajatzi kaari-piro-siriri.’ ³⁵ Tikatsi ompaityaa ikantai-takiriri, tima aririka inñitairo onkarati awisatsini apaata, ari iyoitajiri omapiro iyota-nita.”^l

Yariitari Jesús Nasitantaniri paitachari Simón

³⁶ Ikanta aparoni Nasitantaniri yaanakiri Jesús iwakaiyaari. Arijiitaka iwankoki, saikapaaki Jesús iwapiintaita. ³⁷ Okanta aparoni kaari-piro-siriri kooya nampitarori anta, okimako-wintakiri Jesús ariitaka iwankoki Nasitantaniri iwajiityaa, jataki iroori aakotanaki kasankaari owantaro onaki iwitsikai-tziro mapinaki.^m ³⁸ Okatziyi-mota-paakari iitziki Jesús, irayi-mota-paakari. Okanta othaatanaka ooyaaki okiki ashitapaakiri iitziki, oshitanta-tzimaitari oisi. Ipoñaa onintaa-kitzi-waitakiri, osaitan-tanakari kasankaari. ³⁹ Ikanta inñaakiri Nasitantaniri amakiriri Jesús, ikanta-siritanaki: “Omapiro-rikami Inkamantantzinkariti yoka, ari iyotakiromi tsika okantawaita iroka kooya antakiri, tima kaari-piro-siriri onatzi.” ⁴⁰ Ipoñaa ikantanakiri Jesús yoka Nasitantaniri: “Simón, tzimatsi nonintziri nonkantimi.” Ikantzi irirori: “Intsityaa pinkantinaro yomitaantani.” ⁴¹ Ikantzi Jesús: “Tzimatsi atziri pinatziriri pasini apiti atziri. Aparoni ipina-pirotaki oshiki kiriiki, iriima pasini ipinatakiri kapichiini.” ⁴² Okanta apaata, ti onkanti yoka apiti atziri yoipyaaajiri kiriiki, ipiyaakoi-tairi iririwitani apitiroiti. Intsityaa pinkantina, ¿Itzimikama

^k 7.33 owaritintsi = pan; kachori = vino ^l 7.35 onkarati awisatsini = onkarati owajiitani ^m 7.37 mapinaki = alabastro ⁿ 7.41 ipinatakiri oshiki kiriiki = 500 denario; ipinatakiri kapichiini = 50 denario

itako-pirotan-tachani?”⁴³ Ikantzi Simón: “Iriira itako-pirotan-tacha atziri ipyaako-piroi-takiri iriivitani.” Ikantzi Jesús: “Pimatakiro awiroka pikantakiri.”⁴⁴ Yaminanakiro Jesús osaikaki kooya, ikantziri Simón: “¿Piñaakiro antakiri iroka kooya? Tima nokyaa-wanko-witakami awiroka, tizimaita pimpina nijaa nonkiwa-kitzita-paakyaari. Irooma iroka kooya, okiwa-kitzitan-takanaro ooyaaki sitowanain-tsiri okiki, ipoña oshitan-takanaro oisi.”⁴⁵ Ti pininta-porota-wakina piwithata-wakyaana awiroka, irooma iroka kooya oshiki onintaa-kiitakina.⁴⁶ Ti pisai-patzii-totan-tyaanari awiroka yiinkantsi pimpinkathatina, irooma iroka kooya, osaitan-takanaro kasankaari noitziki.⁴⁷ Oshiki okaaripiro-siri-witaka iroka kooya, impyaakoi-tajinero okantakaaro oshiki otakotantaka. Iriima ikaratzi ipyaakoi-tziri kapichiini, kapichiini itakotanta.”⁴⁸ Ipoña ikantanakiro kooya: “Ipyaakoi-tajimiro okaratzi pikaaripiro-siri-witaka.”⁴⁹ Ikantajiitanaki ikaratzi itsipajiitari: “¿Paitatyaakama yoka ikantantyaarori kaari-pirori impyaakotantiro?”⁵⁰ Aikiro ikantana-kitziro Jesús iroka kooya: “Pijatai kamiitha, iro pawisako-siritan-taari pawintaana.”

Kooya amitako-yitakiriri Jesús

8¹ Ikanta itsipayitakari Jesús 12 iyomitaani, yapirotakiro maaroni nampitsi ikinkithataki tsika ikanta-kota Pawa ipinkathari-wintantai.² Ari itsipatakaro kooya-payi okaratzi yisita-kota-kaajiri ikyaantasiritaro piyari, okaratzi mantsiya-yiwita-chari aajatzi. Iroka okaratzi oyaatakiriri: María, ipaitai-tziri Pankothanthaari-sato, ikyaantasiritari ikaratzi 7 piyari,³ opoñaapaaka Juana iina Chuza impiratani Herodes, opoñaapaaka Susana. Tzimatsi aajatzi pasini-payi kooya okaratzi opapiinta-kiriri kiriiki Jesús.

Isiyakaa-wintziri Jesús pankiwai-ryaantzi

(Mt. 13.1-15,18-23; Mr. 4.1-20)

⁴ Ikanta ipiyotzi-winta-paakari Jesús oshiki atziri. Iriitaki poñaayitain-chari pasiniki-payi nampitsi inintzi iñiiri. Isiyakaa-winta-tziiniri okaratzi iyomitaa-yitziriri, ikantziri:⁵ “Tzimatsi pankiwai-rintzi jatatsiri impanki-waiti. Ikanta yookai-kitakiro iwankiri, tzimatsi ookaikita-painchari awotsiki, ithonka yaatzikaikii-takiro. Ikanta ipokajitaki tsimiri, iwapaakaro.⁶ Tzimatsi pasini ookaikita-painchari omapi-porokitzi kipatsi. Okanta oshooka-witanaka, sintsiini osampisitanaki, tima ti otsinka-pathati kipatsi.⁷ Tzimatsi pasini ookaikita-painchari kitoochii-masiki. Okonowa-nakaro kitoochii-masi oshooka-witanaka. Okanta anaanakiro kitoochii oshookanaki, kamanaki pankirintsi.⁸ Irooma pasini ookaikita-painchari okamiitha-pathatzi kipatsi, saankana okanta oshooka-paaki, kithokitanaki. Tima tzimatsi shookapain-tsiri kamiitha.”

Ikanta ikaratakiro ikinkithataki, ari ikaimanaki ikantanaki: “Okowa-pirotatyaa iroka, ontzimatyii pinkimisanta-jiitawaki maaroni.”^o

⁹Ari isampita-nakiri iyomitaani-payi, ikantziri: “¿Paitama siyakaa-wintachari okaratzi piyomitaan-takiri?” ¹⁰Ikantzi Jesús: “Isinitai-takimiro awiroka piyota-kotairo tsika okanta-kotaka ipinkathari-wintantai Pawa. Iriima pasini-payi, airo nokaman-tziri, apatziro nosiyakaa-wintiniri. Ari yaminawi-jiityaa, airo ñaamaitaro. Ari inkimawi-jiita-kyaaro, airo ikimatha-tzimaitaro. ¹¹Iroka okanta-kota nosiyakaa-wintakiri: Iroka okithoki ipankitai-takiri, irootaki siyakaa-wintacha ñaani Pawa. ¹²Okaratzi ookaikita-painchari awotsiki, osiyakaa-wintari kimawitarori ñaantsi, ipokapaaki Kamaari imaisanta-kaapaakiri, ti inkimisanti, airo yawisako-siritai. ¹³Ari okimita ookaikita-painchari omapi-poro-kitzi, osiyakaa-wintari kimawitarori ñaantsi, intsipayini ikimisantawita. Ti iyotako-pirota-tyiuro ñaantsi, iwashaanta-nakiro ikimisantzi. Ti inkisa-sityaaro yantakai-takiri kaari-pirori, tima ikimitakaro pankirintsi ti ontzima-piroti oparitha. ¹⁴Ari okimita ookaikita-painchari okitoochii-masitzi, osiyakaa-wintari kimawitarori ñaantsi. Okantakaan-tziro okantzimo-siri-waitari, ikinkithasiri-waita yashaarantyyaa, iniwiwaitaro intharowinta-waityyaa. Irootaki anaanakiro ñaantsi ikimawitakari, isiyakaro pankirintsi kaari kithota-tsini. ¹⁵Irooma okitho ookaikita-painchari okamiitha-pathatzi kipatsi, osiyakaa-wintari kimisanta-najirori ñaantsi, kamiithasiri ikantanaja, amawiwaini ikanta, isiya-kotakaro pankirintsi saankana oshookanaki, oshiki okithotanaki.”

Onkoñaata-koyitai omanako-yiwitain-chari

(Mr. 4.21-25)

¹⁶“Aninti-rika ooshiri ootamintotsi, ti antata-kotiri. Ti awakotiri otapinaki. Owakotziri jinoki inkini inkoñiinkata-koti ikaratzi kyaintsiri.^p ¹⁷Ari onkimityaari aajatzi, ontzimatyii onkoñaata-koyitai omanako-yiwitain-chari, oiñaarontajiro kaari ikimatha-witaita pairani. ¹⁸Paamawintyaaro okaratzi pikimakiri. Tsika-rika itzimi otzimi-motakiri, ari ontzimimo-pirotairi oshiki. Iriima kaari otzimi-motzi, imapiroi-tajiri yaapithai-tairi okaratzi tzimimo-witariri.”^q

Irinero Jesús aajatzi iririntzi-payi

(Mt. 12.46-50; Mr. 3.31-35)

¹⁹Okanta opoka-sitakiri irinero Jesús otsipatakari iririntzi-payi oñiiri. Titzimaita onkanti oñiiri itzikakiro atziri piyotzi-winta-kariri. ²⁰Ari

---

^o 8.8 shookapain-tsiri kamiitha = okaratzi 100 okithoki   ^p 8.16 otapinaki = otapinaki amaaminto, ojinoki-niinta-yitatzii imaaminto-payi osiyaaromi okaratzi ojinoki-yitzi minkontsi-tapi   ^q 8.18 Okaratzi kinkithata-kota-chari aka, iroka okanta-kota: “Kapichiini-rika pikimisanta-wakiro nokanta-kimiri, kapichiini piyotajiro. Irooma pinkimisanta-pirotawaki-rika, oshiki piyotawakiri, aikiro noyotakaa-pirota-nakitzimiro.”

ikamantai-takiri, ikantai-tziri: “Ari opoki piniro otsipatakari pirintzi-payi, onintzi oñiimi.” ²¹ Ikantanaki irirori: “Ikaratzi kimairori iñaani Pawa, yantanajiro aajatzi okaratzi inintakairiri, iriitaki nirintzitari, irootaki nonirontari.”

Imairintziro Jesús tampyaa

(Mt. 8.23-27; Mr. 4.35-41)

²² Ari ititanaka Jesús pitotsiki itsipata-naari iyomitaani-payi, ikantanajiri: “Thami amontyaaji intatzikironta.” Jaitijiitaki. ²³ Ikanta imontyaa-kojiita, maanaki Jesús. Ari itampyaata-kotaki niyankyaa-niki inkaari, antaro osinkyataanaki, titaata-paaka nijaa pitotsiki, irootaintsi itsitsiya-kota-jiiti. ²⁴ Ijata-sitai-tanakiri Jesús, iwakiryii-tapaakiri, ikantai-tziri: “¡Yomitaanarí! ¡Yomitaanarí! ¡Atsitsiya-kotatyii!” Piriintanaka Jesús, iñaanata-nakiro tampyaa, ikantziro: “¡Aritapaaki pitampyaataki!” Ikantziro otamakaanika inkaari: “¡Pimairyaatí!” Awisanaki tampyaa, mairyaatanaji inkaari. ²⁵ Ikantziri iyomitaani-payi: “¿Tsikama okinakika pawintaani?” Tima okiryantzi ikantajiitanaka iyomitaani, antaro itharowan-tanakari, ikanta-wakaa-jiita: “¿Paitatyaakama yoka yomairintan-tarori tampyaa, aajatzi inkaari?”

Gadara-satzi yaakiri piyari

(Mt. 8.28-34; Mr. 5.1-20)

²⁶ Ikanta imontyaakaro Jesús intatzikiro inkaari Tapowini, arijiitaka nampitsiki Gadara. ²⁷ Iro yaata-kota-paaki-tziini, isiya-sita-wakari yaakiri piyari. Osamanitaki ikyaantasiritari, ti inkithaatajyaa, ti yamitajyaa isaikaji pankotsiki, yasi iwiro isaikawaitzi kitataari-masiki. ²⁸ Ikanta iñaawakiri Jesús, itiyirowa-sita-wakari. Kaimanaki sintsiini, ikantzi: “¡Jesús! ¡Tomi Pawapirorí! ¿Tsikama pinkantinaka? ¡Ti noninti piwasinonkaina!” ²⁹ (Tima inkisathata-wakitziiiri Jesús yoka piyari iwashaantairi yoka atziri. Pairanitaki isaika-siritan-takari. Oshiki yoositan-tawitaitari asirotha, ithatyiro. Isiya-siya-waita otzisi-masiki ikantakaari piyari.) ³⁰ Ipoñaá isampita-nakiri: “¿Tsikama pipaitaka?” Ikantajiitzi piyari: “Nopaita ‘Oshikyaantzi.’” Tima oshiki piyari saika-siritan-takariri yoka atziri. ³¹ Aikiro ikantana-kitzii piyari: “Ti noninti papirojiitina.” ³² Ari ipiyotaka tyonkaarikiini oshiki chancho isimokaa-jiitzi. Ikantajiitzi piyari: “Pimintyankina chanchoki.” Ikantzi Jesús: “Pimatiro.” ³³ Jatanaki piyari-payi chanchoki, ikyaantasiritapaakiri, irootaki isiyanta-nakari impiritaki, mitaajiita-paaka maaroni inkaariki, apirotaka ipiinkaki.

³⁴ Ikanta iñaakiro aamaako-wintariri chancho-payi okaratzi awisaintsiri, siyajiitanaka, ikamantanta-paaki nampitsiki, ikamanta-nakiri aajatzi

---

^r 8.26 Gadara = Gerasa

ikaratzi saikayita-tsiri iwaniki. ³⁵Ari ipokajiitanaki atziri yaminiro okaratzi awisain-tsiri. Ikanta yariijiita-paaka isaikaki Jesús, iñaapaa-tziiri ikyaantasiritari piyari isaikaki itsipatakari Jesús, ikithaataka, kamiitha ikantanaja. Itharowa-jiitanaki. ³⁶Tima inkarati ñaakirori awisain-tsiri, ikamanta-wakiri ikaratzi pokayitain-tsiri, ikantziri: “Iriitaki yoka isita-kota-kaajiriri ikyaantasiritari piyari.” ³⁷Ikanta nampiyitarori iipatsitiki Gadara-satzi, oshiki isintsiwinta-jiitakari Jesús, ikantziri: “Pijatai, ti noninti pisaiki-motina.” Irootaki ikantan-tariri, tima antaroiti itharowan-tanakari. Ari ititanaja Jesús pitotsiki, piyanaka. ³⁸Isintsiwinta-witawaari yisita-kota-kaajiri, ikantziri: “Nonintzi noyaata-nakimi.” Yakanakiri Jesús, ikantziri: ³⁹“Airo piyaatana, pijatai pinampiki pikamantantai, pinkantapaji: ‘Iwawisaa-kotaana Pawa.’ ” Imatakiro yoka atziri, jataji inampiki, ikamanta-pajiri maaroni atziri, ikantapajiri: “Iwawisaa-kotaana Jesús.”

Irisinto Jairo aajatzi kooya antzita-kiriri iithaari Jesús

(Mt. 9.18-26; Mr. 5.21-43)

⁴⁰Ikanta ipiyaja Jesús, kimosiriwinta ipiyotzi-winta-waari atziri, tima iriitaki iyaakoniintakiri. ⁴¹Tzimatsi aparoni atziri ipaita Jairo, iriitaki jiwatakaan-tatsiri karapapankoki. Iñaapaakiri Jesús, ityirowa-sita-paakari, ikantapaakiri: “Pinkatharí, nonintzi pijati nowankoki.” ⁴²Tima onkami-matatzi yapintoti irisinto. Ari tzimaki iroori okaratzi 12 osarintsiti. Iyaatanakiri Jesús pokasita-kiriri. Ikanta iyaatzirira atziri-payi yoka Jesús, yatsinaki-matakiri.

⁴³Okanta aparoni kooya sokaawaita-chari iraani, tzima-kotaki 12 osarintsi omantsiya-waitaki, tikatsi-tzimaita kantironi yaawintiro. Timá thonka-kotaka oiriikiti aawinta-kaanta-witaka. ⁴⁴Okina-sita-paakiri itaapiiki Jesús, antzitakiri kapichiini opatziki iithaari. Apatha-kiro isita-kotanaki osokaawaita iraani. ⁴⁵Ipoñaá isampitan-tanaki Jesús, ikantzi: “¿Ninkama antakinari?” Tikatsi kamanta-tsini ipaita antzita-kiriri. Ari iñaawaitanaki Pedro itsipatakari ikarajiitzi, ikantzi: “Yotanarí, tima piñaakiri yatsinaki-matakimi oshiki atziri.” ⁴⁶Aikiro isintsita-nakitzii Jesús ikantzi: “Ninkama antakinari. Timá nokimawakiro nosintsinka tzimatsi isita-kotanaintsiri.” ⁴⁷Okanta oñaakiro iroka kooyaka ti omana-kotyaa okaratzi antakiri, piyonkawaitanaka, opoka-sita-paakiri Jesús, otyirowa-sita-paakari, maaroni ikimaitakiro okamanta-kota, ikimaitakiro tsika okanta omapoka-sitanaka isita-kotanaaji osokaawaita iraani. ⁴⁸Ikantanakiro irirori: “Kooyá, irootaki isitakotaa-jimiri pawintajana. Kantatsi pijatai, kimosiri pinkanta-najyaa.”

⁴⁹Tikira-mintha inthonkiro Jesús iñaanatziro kooya, ariitapaaka poñainchari iwankoki jiwari, ikantapaakiri: “Kamakira pisinto, aritapaaki piñaasirinkiri yomitaan-taniri.” ⁵⁰Ikanta ikimakiri Jesús ariitapain-chari,

ikantanakiri irirori: “Airo pitharowa-siwaita. Pawintyaana, aritaki isita-kotaji.” ⁵¹ Ikanta yariijiita-paaka pankotsiki, tikatsi isiniti inkyaapaaki, intaini Pedro, Jacobo, Juan, asitarori irisinto aajatzi iniro. ⁵² Oshiki irakota-jiitaro kamaintsiri. Ikantapaaki Jesús: “Airo piraajiita, ti onkami, omakoryaatzii.” ⁵³ Thainka-siri iwawitai-takari Jesús, tima omapiro iñiitakiro okamaki iintsi. ⁵⁴ Ikanta yairika-wakota-paakiro Jesús, iñaana-tzimaitaro sintsiini, ikantziro: “¡Iintsi, pimpiiriinti!” ⁵⁵ Piyasirin-katapaaka iintsi, piriintanaja. Ari ikantzi Jesús: “Pimpiro oyaari.” ⁵⁶ Okiryantzi ikantawinta-nakari Jesús yoka asitarori iintsi. Aikiro ikantana-kitziii Jesús: “Ti noninti pikamantantiro okaratzi piñaakiri.”

Ityaantai-tziri 12 Oyomitaari

(Mt. 10.5-15; Mr. 6.7-13)

9 ¹ Ipoña yapatotakiri Jesús 12 iyomitaani ipajiinkaakiri isintsinka. Imatanakiro irirori yisita-kota-kaayitziri ikyaantasiritari piyari aajatzi mantsiyarintsi-payi. ² Ityaankakiri ikamantantiro tsika okanta-kota ipinkathari-wintantai Pawa, yisita-kota-kaayitairi mantsiyata-tsiri. ³ Ikantayitakiri: “Airo paanaki tsika ompaityaa, airo paanaki pikotzikiiri, pitharati, piwariti, piiriikiti, airo paanaki aajatzi pasini pithaari. ⁴ Aririka pariitakyaa pankotsiki, ari pimaapaki irojatzii pawisan-takyaari. ⁵ Airorika yaakamiithai-tzimi anta, pawisa-pithatiri, pitikanajiro pipatsi-kitziti, iro iyotantai-tyaari ti inkimisanti.”^s ⁶ Ikanta ijajiitaki iyomitaani, ithonka ikamantantakiro nampitsiki Kamiithari Naantsi, oshiki mantsiyari yisita-kota-kaayitaki.

Ikamantakari Juan Kiwaatantaniri

(Mt. 14.1-12; Mr. 6.14-29)

⁷ Ikanta pinkathari Herodes ikima-kotakiri Jesús okaratzi yantayitakiri, okantzimo-sirita-nakari, tima tzimatsi kantatsiri: “Añaajira Juan Kiwaatantaniri.” ⁸ Pasini kantatsiri: “Elías inatzii.” Ikantaitzi aajatzi: “Aamaasitya iri piriintaacha pasini Kamantan-tzinkari tzimita-chari pairani.” ⁹ Irojatzii ikantan-tanakari Herodes: “Nowisa-kaantakiri Juan. ¿Tsikama itzimi nokima-kotziri iroñaaka?” Oshiki inintawitaka iñiirimi Jesús.

Iwajiita 5000 sirampari

(Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-34; Jn. 6.1-14)

¹⁰ Ikanta ipiyayitaara Otyaankaari. ¹¹ Iro kantacha iyojiitaki atziri tsika ikinaki, iyaakanakiri. Yaawakiri Jesús kamiitha yokaiti, ikamantakiri tsika okanta-kota impinkathari-wintantai Pawa, yisita-kota-kaayitakiri

^s 9.5 * otikirori iipatsi-kitziti

mantsiya-yitatsiri. ¹² Aritaki tsitiniityaanaki, ipokapaaki iyomitaani ikaratzi 12, ikantapaakiri: “Pityaan-tajiri atziri-payi nampitsiki, yamini tsika imayi, tsika iyaa aajatzi, aamaa-sityaa tzimatsi-rika owaantsiki. Tima asaikatzi otzisi-masiki.” ¹³ Ari ikantzi Jesús: “Pimpiri awiroka iyaari.” Ari ikantajiitzi: “Tikatsi nopiriri, apatziro itzimi ikaratzi apiti sima aajatzi okaratzi 5 yatantari. ¿Pinintzima nojati namananta-kitiniri iyaari maaroni atziri?”^t ¹⁴ Aamaaka ikarajiitzi 5000 sirampari apatotain-chari. Ipoñaa Jesús ikantziri iyomitaani: “Papatoyitiri inkarati 50 atziri pimisaika-yitiri, ari pinkimita-kiriri maaroni.” ¹⁵ Ari ikantakiro, imisaikakiri maaroni atziri. ¹⁶ Ipoñaa yaakiri Jesús yoka sima aajatzi yatantari, aminanaki inkitiki, ipaasonki-wintakiro. Ipitoryaakiro, ipayitakiri iyomitaani, iwawisaa-kiniri irirori atziri-payi piyotain-chari. ¹⁷ Tima maaroni iwajitaka, kimaniinta-jiitaka. Iyoyaajiro okaratzi tzimaraanta-naitsiri, itiyitajiro okaratzi 12 kantziri jaikitaa-tsiri.

Iyotaki Pedro: Saipatzii-totaari inatzi Jesús

(Mt. 16.13-20; Mr. 8.27-30)

¹⁸ Ikanta isaiki Jesús yamanajiitzi itsipatari iyomitaani. Ari isampita-kiriri ikantziri: “¿Paitama ikinkithasirita-kotanari atziri-payi?” ¹⁹ Akajiitanaki iyomitaani, ikantzi: “Tzimatsi atziri kantatsiri, Juan Kiwaatantaniri pinatzii. Ikantzi pasini Elías pinatzii awiroka. Tzimatsi kantayita-tsiri aajatzi, iriitaki itarori Kamantan-tzinkari añaaajatsiri” ²⁰ Ipoñaa ikantzi Jesús: “¿Tsikama pikanta-jiitzi awiroka?” Ari yakanaki Pedro, ikantzi: “Awirokataka Saipatzii-totaari poñaachari Pawaki.” ²¹ Ari ikantanakiri Jesús: “Airo pikamanta-kotana.”

Ikinkithata-kotziro Jesús iwamaitiri

(Mt. 16.21-28; Mr. 8.31-9.1)

²² Aikiro ikantana-kitzii: “Antaro inkimaatsita-kaiyaana Antari-konaiti, ijiwari-payi Ompira-tasorintsitaari, aajatzi Yomitaan-taniri-payi, aritaki iwa-kaantakina. Iro mawatapain-tsiri kitaitiri, añaajana.”

²³ Ipoñaa ikantanakiri maaroni: “Tzimatsi-rika nintatsiri intsipatyaa, iwashaantairo inintasi-yitari yantiro, onkanta-wityaa ipaikakoi-tirimi, intsipata-piintyaana kitaitiriki. ²⁴ Tima inkarati itakowaita-chari yantayitziro inintayitziro irirori, ari impiyaa-sitajyaa. Iriima ikaratzi atsipiwintarori yantanajiro nonintziri naaka irootaki ikamawintan-tanari, aritaki yawisako-siritai. ²⁵ Aminaasi-waita otzimi-motantzi waararontsi aka kipatsiki, aritaki ompyaakaa-sitan-tajyaa. ²⁶ Tima inkarati pasikiko-wintyaanani naaka aajatzi okaratzi nokinkithata-koyitakiri, ari imatapajiri aajatzi Itomi Atziri impasiki-kowinta-pajiri apaata aririka impiyi yamajiro iwaniinkaro, irasi Asitariri, aajatzi irasi Maninkariiti

^t 9.13 yatantari = pan

tasorin-tsitaa-tsini.” ²⁷Ipoñaa ikantanaki aajatzi Jesús: “Omapiroatyaa, tzimatsi pikaratziri aka, tikira pinkamiita aritaki piñaakiro tsika inkantyyaa Pawa impinkathari-wintanti.”

Isiparyii-motziri Jesús iyomitaani

(Mt. 17.1-8; Mr. 9.2-8)

²⁸Okanta awisaki 8 kitaitiri, tonkaanaki Jesús otzisiki yamani, ari itsipata-nakari Pedro, Jacobo aajatzi Juan. ²⁹Ikanta yamanira, ari ipasini-porotanaki Jesús, kitamaaro okantanaka iithaari osiparyaanaki. ³⁰Iniitatzi apiti katziya-painchari itsipata-paakari Jesús, Moisés inatzi itsipatakari Elías. ³¹Otapotakari iwaniinkaro tsika ikatziya-jiita-paaka, ari ikinkitha-kojiitziro tsika inkantaitiri Jesús impyaakai-tyaari Aapatyaawiniki. ³²Tima ayimata-kirira Pedro iwochokini aajatzi ikimitakari ikaratzitsipatakari. Okanta awishi-mota-nakari iwochokini, iñaatziro iwaniinkaro Jesús itsipata-karira apiti koñaata-paintsiri. ³³Iro ipiyi-matanaka apitira tsipata-paintariri Jesús, ikantzi Pedro: “¡Yomitaanari! Omapiro okamiithatzi pamakina aka. Kamiitha nowitsikimi mawa panko-shitantsi: Aparoni pasityaa awiroka, aparoni yasityaa Moisés, yasityaa aparoni Elías.” Iñaawaita-sitanaka Pedro, ti iyoti opaita ikantziri. ³⁴Iñaawai-minthaitzi Pedro, anaapaakiri minkori, antaro itharowanaki. ³⁵Ikimatzi iñaawaitai-tanaki minkoriki, ikantaitzi: “Notomi inatzi yoka noyositaakiri. Pinkimisantairi.” ³⁶Okarata-paakira ñaantsi iñaawaitai-takiri, iñiitatzi apaniro ikantanaja Jesús ikatziya. Tira ikamantantzi-tyaaro iyomitaani tsika ikanta iñaakiri, imanani iwakiro.

Yisita-kota-kairi Jesús iintsi yaakiri piyari

(Mt. 17.14-21; Mr. 9.14-29)

³⁷Okanta okitaitita-manaji, oirinka-jiitaja Jesús ipoñaaaro tonkaariki otzisiki, oshiki pokapain-tsiri imonthaa-wajyaari. ³⁸Ari isatikaka aparoni atziri, kaimanaki sintsiini ikantzi: “¡Yomitaan-taniri, nonintzi pamininari napintziti notomi! ³⁹Ikyaaantasiritari piyari, oshiki ikaimakaa-waitziri, isimori-waantita-kairi ikamana-waitzi, iposakaa-waitari, ti iwashaantiri kapichiini. ⁴⁰Nokanta-witakari piyomitaani yisita-kota-kayinari, ti imatiri.” ⁴¹Yakanaki Jesús ikantanaki: “Ti pinkimisanta-jiiti awiroka, pikinasi-waitaka. ¿Tsikama onkarati nosaiki-motana-jimi noñiuro namawitimi? Pamakiri aka pitomi.” ⁴²Ikanta yamaita-paakiri iintsi, isinkiwinta-kaanakari piyari, tyaanaki osaawiki, antaroiti ipiyonka-waitanaka. Ipoñaa Jesús ikisathatakiri piyari, isita-kotanaji iintsi, yaanajiri asitariri. ⁴³Tima okiryaaantsi ikantajiitanaka atziri iñaakiro isintsinka Pawa.

Yapiitajiro Jesús ikamanta-kota inkami-motanti

(Mt. 17.22-23; Mr. 9.30-32)

Ipoñaa yapiitakiro Jesús ikantziri iyomitaani: ⁴⁴“Piwakimpityaaro awiroka iroka ñaantsi, okowa-piroatyaa. Irootantsi yaakaan-taitiri Itomi

Atziri” ⁴⁵Iro kantacha ti ikimatha-jiitiro okaratzí ikantawitariri, tima imana-pithai-tatziiri airo ikimathatantaro. Irootakira itharowan-tajiitiri tikatsi sampitirini opaita ikinkithata-kotziri.

Tsika itzimi iriipirota-tsini

(Mt. 18.1-5; Mr. 9.33-37)

⁴⁶Ikanta iyomitaani Jesús ikanta-wakaa-mintakaro ipaita-rika iriipirota-tsini. ⁴⁷Iro kantacha iyotaki Jesús opaita ikinkithasiritari iyomitaani-payi. Yaaki aparoni iintsi, imisaikakiri tsika isaikajiitzi. ⁴⁸Ipoña ikantzi: “Ikaratzi aakamiithairiri osiyakariri iintsi yawintaajana, naaka yaakamiithataki. Ari okimitari aajatzi, aririka paakamiithatakina naaka, osiyawaitakaro iriitaki paakamiithatanaji otyaanta-kinari aka. Ikaratzi kaari iriipirota-tsini iroñaaka aka, iriitaki iriipirotaa-tsini apaata.”

Ari akaratziri kaari kisanaintairi

(Mr. 9.38-40)

⁴⁹Ipoña ikantanaki Juan: “Yomitaanarí, noñaaki chapinki aparoni atziri pairyirori piwairo, visita-kota-kayi-maitari ikyaantasiritari piyari. Tira añaajiri ankaratiri aka, nowashaanta-kaakiri.” ⁵⁰Ikantanaki Jesús: “Airo piwashaanta-kairimi, tima ari akaratziri kaari kisanaintaini.”^u

Ikisathatai-tziri Jacobo aajatzi Juan

⁵¹Aritaki monkaratzi-mata-paaka iwajinokan-tajyaari Jesús, tonta-siri ikantanaka ijati Aapatyaawiniki. ⁵²Ityaankaki amina-rontirini Ositikii-toniki. ⁵³Iro kantacha ti inintajiiti Ositikii-toni-satzi inkini-motiri, tima iyojiiti ijatatyii Aapatyaawiniki. ⁵⁴Ikanta Jacobo aajatzi Juan, ikantanakiri Jesús: “Pinkatharí, thami ankaima-kaanti ookatha-rontsi ompoñaakyaa inkitiki, ikimitaakiro pairani Elías, yapirotyaata intajyaa yokaiti.”^v ⁵⁵Ari ipithoka-sita-nakari Jesús, ikisathata-nakiri, ikantziri: “Tityaa pinkamiitha-siriti awiroka. ⁵⁶Tira iro impokan-tyaari Itomi Atziri aka impyaasi-waitajyaa atziri, ontzimatyii iwawisaa-koyitairi.” Irojatzí ikinanta-nakari pasiniki nampitsi.^w

Nintawita-chari iyaatirimi Jesús

(Mt. 8.18-22)

⁵⁷Ikanta yawisanakira Jesús, ikantawitai-tawaari awotsiki: “Yomitaanarí, nonintzi noyaata-nakimi tsika pinkinayiti awiroka.”

---

^u 9.50 akaratzí kaari kisanaintaini: * onasiyita ñaantsi-payi   ^v 9.54 ookatha-rontsi = paamari   ^w 9.56 Tzimayitatsi sankinarintsi tsika ti iñiitiro itanakarori iroka ñaantsi aka.
* onasiyita ñaantsi-payi

⁵⁸ Yakanaki Jesús, ikantziri: “Tzimatsira imoro kowincha imaanta-piintari, aajatzi ikimita tsimiri-payi tzimatsi imayiro. Iriima yoka Itomi Atziri ti ontzimi iwanko imaanta-piintyaari irirori.” ⁵⁹ Ipoña ikantawitanakari Jesús pasini: “Piyaatina awiroka.” Ikantzi irirori: “Pinkathari, noninta-witaka naaka noyaata-nakimi, airotzimaita iroñaaka, nonintatzii noñiuro nonkitata-najiri asitanari, aripaiti noyaatimi.” ⁶⁰ Ikantanakiri Jesús: “Tima inkarati kamasirita-tsiri, aritaki inkitatairi irirori kaminkari-payi. Ontzimatyii pinkinkithata-kotajiro awiroka tsika okanta-kota impinkathari-wintantai Pawa.” ⁶¹ Ari ikantawitanaka pasini: “Pinkathari, nonintzi naaka noyaatimi, iro kantacha pisinitina nowithatapanaatyaari noshininka nonampiki.” ⁶² Yakanaki Jesús, ikantziri: “Apatziro okanta pamina-piintziro pikiya-sitziro piwankiri, tikatsi paminayitanaji pasini. Ari ikimitari kaari washaantaironi yantayita-piintziri, tira iñiuro apanta-pirotzimotyaari impinkathari-wintairi Pawa.”

Ityaantai-takiri ikaratzi 70

10 ¹ Okanta okarata-paaki iroka-payi, ari yaminaki Jesús pasini intyaantiri ikaratzi 70, apiti-payi ityaankakiri, ijiwatiri nampitsiki tsika inkinayitanaki irirori. ² Ikantakiri: “Isiyakaro yokapayi atziri osampain-katzi pankirintsi, titzimaita intzima-piroti atziri koyaaajironi. Pamanajiri awirokaiti Awinkathariti, intyaan-tiita oshiki jatasitirini atziri-payi, tima tzimatsi oshiki kimisantaa-tsini. ³ Pijajiiti awiroka, naakataki otyaankimiri, pikimitakari ityaankai-tziri ipiraitari tsika ipiyota katsimari owantachari.^x ⁴ Airo paanaki piiriikiti, piwariti, piijakontata-sityaa. Airo piwithatari piñaanakiri awotsiki pisamanitzi = kari. ⁵ Aririka pariitakyaa pankotsiki, piwithata-paakyaari saikatsiri. Pinkanta-paakiri: ‘Onkamintha pisaika-waiti kamiitha piwankoki.’ ⁶ Tzimatsi-rika aakamiithata-wakimini, aritaki isaikaji kamiitha. Irooma airorika yaakamiithatzimi, ampinaa-sita piwitha-witapaakari. ⁷ Ari pima-paaki pankotsiki tsika pariitaka, airo pamina-minatzi pasini pankotsi. Ari piyaari, pirayitiro impaitimiri. Tima ontzimatyii impinaitiri antawaita-tsiri. ⁸ Aririka yaakamiithataitimi nampitsiki tsika pariitakyaa, piyaaro onkarati impaitimiri anta. ⁹ Pisita-kota-kaayitiri mantsiyari anta, pinkantiri: ‘Irootaintsi impinkathari-wintantaji Pawa.’ ¹⁰ Irooma pariitakyaa pasiniki nampitsi, airorika yaakamiithai-tzimi, pawisa-pithatiri, pinkanta-nakiri: ¹¹ ‘Ari notikanajiro noipatsi-kitziti aka, irootaki iyotaitan-tyaari ti pinkimisanti. Iro kantacha, ontzimatyii piyoti irootaintsi impinkathari-wintantaji Pawa.’^y ¹² Iro kantacha, apaata owiraantyaaroni kitaitiri, imapiroi-tairi iwasankitaitiri irirori nampitarori anta, aritaki anaajiro inkantai-tajiri Paamaarini-satzi.”

^x 10.3 ipiraitari = oisha; owantachari = lobo   ^y 10.11 * otikirori iipatsi-kitziti

Ikanta-machiitziri kisosiriri nampitsiki-payi
(Mt. 11.20-24)

¹³ “Ikanta-machiitzimi Simapankoni-satzi aajatzi nampitarori Corazín. Oshiki piñaawitakaro notasonka-wintantaki, titzimaita pinkimisanta-jiiti. Iriimi ñaakinani Mapini-satzi aajatzi Simaa-satzi, aritaki inkithaata-nakyaaromi mirimasita-tsiri kithaarintsi, saikawaita-nakimi samampoki iwasirita-kotyaa ikaaripiro-siri-yitaki, inkimisantaimi maaroni iriroriiti.^z ¹⁴ Awirokatakaki imapiroiti iwasankitaitiri apaata aririka yaminakoi-tairi maaroni yantaitakiri. Aritaki anaajiro inkantaitiri Mapini-satzi aajatzi Simaa-satzi. ¹⁵ Aajatzi awirokaiti nampitarori Capernaum, pikinkithasiririwita pijatai inkitiki, apatziro pijamatsitaji tsika ikinayitzi kaminkari.

¹⁶ Tzimatsi-rika kimisantimini, naakatakaki ikimisantaki. Itzimi-rika maninta-sirita-kimini, naaka imaninta-siritaki. Itzimi-rika maninta-sirita-kinari naaka, imanintakiri tsika itzimi otyaanka-kinari aka.”

Ipiyayitaja ityaankai-takiri ikaratzi 70

¹⁷ Tima kimosiri ipiyajiitaja ityaankai-takiri karatatsiri 70, ikantayitapaji: “Pinkatharí, tima awiroka otyaanka-kinari, yantziro piyari nokanta-yitziriri.”^a ¹⁸ Ari ikantzi Jesús: “Noñaakiri Kamaari iwaryiitakiri inkitiki ikimiwaitakaro oporiryaatzi ookatha-rontsi.^b ¹⁹ Tima naaka kantakaaro otzimi-motan-tamiri pisintsinka, aritaki onkantaki pisatikan-tyaari maranki aajatzi kitoniro-payi. Ari piitsinampaakiri piyari kisaniintzimiri, tikatsi-tzimaita awishi-motimini. ²⁰ Airotzimaita pikimo-siri-winta-sitaro yantakiro piyari pikanta-kiriri. Apatziro pinkimo-siri-wintiro isankinai-tajiro piwairo-payi inkitiki.”

Ikimo-siritzi Jesús
(Mt. 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Irojatzzi ikimo-siritan-tanakari Jesús, ikantanaki: Mt 11.25-26 “Apaá, tima awiroka pinkathari-wintziriri inkiti-satzi aajatzi kipatsi-satzi, oshiki nowisryaawintakami. Tima awiroka omanitzi-motakiri yotaniriiti iroka-payi, iriitaki piyotakaa-yitaji osiyariri iintsi itsinampa-siritzi. Ari okanta, tima irootaki onimota-kimiri awiroka Asitanarí.” ²² Ikantanakiri piyotsiwinta-kariri: “Iriitaki Asitanari oyota-kayi-narori maaroni. Apatziro iyotana irirori, tima Itomi iwana. Ari nokimitari naaka

---

^z **10.13** * mirimasita-tsiri kithaarintsi; Tima yokaiti nampitarori Corazín aajatzi Simapankoni-satzi, Judá-iti inatzi. Iriima Mapini-satzi aajatzi Simaa-satzi, pasini-satziiti inayitzi, ti ishininkatyaari Judá-iti. ^a **10.17** otyaanka: * wairontsi ^b **10.18** Kamaari = Mishatantaniri

apatziro noyotziri Asitanari, kantacha noyotakaa-yitajiri nonintziri naaka iyotajiri.”

²³ Ipoñaa yapatotakiri Jesús maaroni iyomitaani, yaanakiri intyaatsikaini, ikantakiri: “Tasonka-wintaari iwaitiri inkarati ñaayita-jironi okaratzi piñaayitajiri awiroka. ²⁴ Tima tzimawitacha oshiki Kamantan-tzinkari, aajatzi pinkathariiti nintawitain-chari iñiromi okaratzi piñaakiri, okaratzi pikimayitajiri aajatzi awirokaiti. Titzimaita inkimajiitiro.”

Nisironkatan-taniri Ositikii-toni-satzi

²⁵ Ari isaikakiri Yomitaan-tzirori ikantakaan-taitsiri, inintzi inkompitakaiyaari Jesús, ikantakiri: “¿Yomitaan-taniri! ¿Paitama nantiri naaka nañaanitan-tajyaari?” ²⁶ Ikantzi Jesús: “¿Paitama isankinai-takiri Ikantakaan-taitsiriki? ¿Tsikama okanta piyota-kotziro awiroka?” ²⁷ Ari ikantzi Yomitaan-taniri: “Piwinkathariti inatzi Pawa, ontzimatyii pininta-piro-tajiri, pininta-siri-tajiri, pininta-sintsi-tajiri. Osiriki piwairi. Pintakota-jyaari pishininka, pinkimita-kaantiri pitakota awiroka.”

²⁸ Ikantzi Jesús: “Omapiro pikantakiri. Pantiro iroka, aritaki pañaanitai.”

²⁹ Ari ininta-jaantzi intzikaa-winta-nakya, isampita-nakiri Jesús, ikantziri: “¿Tsikama itzimika nonkimita-kaantiri ashininka?” ³⁰ Ikantzi Jesús: “Tzimatsi ashininka poñaachari Aapatyaawiniki inintzi ijatiro Kasiryaariki. Okanta niyaanki-thaki awotsi, imonthaakari kosintzi, yaapithatakiri okaratzi tzimimotziriri, iposawaitanakiri, yookanakiri awotsi-nampiki ikami-mataki.

³¹ Ari ipokaki Ompira-tasorintsitaari, ishininka inawita, iñaawita-paakari inaryaaka, ti yaminanakiri yawisa-pithata-nakiri. ³² Ari ikimitakari aajatzi Leví-iti, irijatzi ishininka, iriitaki amita-kotanta-piinta-tsiri Tasorintsi-pankoki. Iñaawita-paakari inaryaa, ti yaminanakiri yawisa-pithata-nakiri. ³³ Ikanta ipokaki Ositikii-toni-satzi, kaari ishininka irirori. Iñaapaakiri inaryaa, inisironkata-paakiri. ³⁴ Yaawinta-paakiri itziritan-takari aawinta-rontsi, ipoñaa ikyaa-kota-kaanakari ipiraki, yaanakiri nampitsiki. Iriitaki aminakiriri.^c ³⁵ Okanta okitaitita-manaji, yaaki apiti kiriiki, ipinako-winta-nakiri, ikantanaki: ‘Pamininari yoka. Aririka nompuyaki apaata, nompinata-pajimi okaratzi paminakinari.’^d ³⁶ Ari isampitziri Jesús yoka Yomitaan-taniri, ikantziri: “Mawa ikaratzi ñaakiriri ikositai-tziri. ¿Tsikama itzimika kimitakaan-takariri ishininka?” ³⁷ Yakanaki irirori, ikantzi: “Iriitaki yoka nisironkata-paakariri.” Ikantzi Jesús: “Pijatai, irojatzi pimatapajiri awiroka.”

Yariitaro Jesús owankoki Marta aajatzi María

³⁸ Ikanta yawisanaki Jesús ariitaka pasiniki nampitsi. Ari osaikiri kooya paitachari Marta, iro isaiki-mota-paaki owankoki. ³⁹ Iroka kooya

^c 10.34 ipira = mora; itziritan-takari aawinta-rontsi = yiinkantsi aajatzi poitatsiri (vino)

^d 10.35 kiriiki = denario, iriitaki ipinatanta-piintai-tziri yantawaitaitzi aparoni kitaitiri

tzimatsi irinto opaita María. Irootaki tsipata-wakariri Jesús okimisantziri ikinkitha-waitzi. ⁴⁰Irooma Marta oshiki okantzi-motakaro amina-mina-waitzi opawakiriri Jesús. Iroora opoka-sitan-takariri, okantapaakiri: “Pinkatharí, owapintaakina nirinto. ¿Pinkantinaro amitakota-wakina?” ⁴¹Iro kantacha ikantanakiro Jesús: “Marta, ¿paitama okantzimo-siritan-tamiri onkarati pantayitiri? ⁴²Aparoni okanta ninta-pirota-chari, irootaki onintakiri iroori María tikatsira kantironi yaapithatajiro.”

Ikinkithata-kotziro Jesús amanaantsi

(Mt. 6.9-15; 7.7-11)

11 ¹Ipoñaa ijataki Jesús yamani. Ikanta ithonka-kiro, ari ikantakiriri aparoni iyomitaani: “Pinkatharí, piyomitainaro yamanaitzi, ikimitairo Juan iyomitaakiri iyomitaani irirori.” ²Ari ikantzi Jesús: “Troka pinkanti pamana-piinti awiroka:

Asitanarí, nampitarori inkitiki,

Tasorintsi onatzii piwairo.

Pimpinkathari-wintantaji.

Pantakaan-tajiro aka kipatsiki okaratzi pininta-kaantairi awiroka.

Pinkimita-kaantairi saikatsiri inkitiki, yantayitziro okaratzi pininta-kairiri.^e

³Pimpa-piintinaro kowityii-motanari noyaari.^f

⁴Pimpyaakota-jinaro nokaaripiro-siri-waitaki,

Tima nomatakiro naaka, nopyaakotajiri ikaratzi awaaripiro-sirita-kinari.

Airo pisinitaana iñaantai-tyaana, inintaiti yanta-kayi-tinoro kaari-pirori.”

⁵Ipoñaa ikantanakiri aajatzi: “Aririka intzimi aparoni pitsipa-winthari, impokaki niyaankiiti, inkantimi: ‘Pimpawakina mawa yatantaitari,’^g ⁶tzimatsi ariitachari nowankoki, tikatsi tzimatsini nopawakiriri.’ ⁷Impoña pinkanta-wityaari: ‘Airo piñaasirinkana nomaakaa-tziiri nintsiti-payi, tima nasitakiro nowanko, irootaki airo okantanta nompimi.’ ⁸Kimiwaitaka airo pinintawita pimpiri onkanta-witakyaa iriwiitakami pitsipa-minthari. Iro kantacha aikiro isintsitatzii ikampitzimi, ari pisiwinta-nakiro pintzinai, pimpawakiri okaratzi inintziri.” ⁹Ikantzi Jesús: “Pinkampitanti, pamina-minatai aajatzi, aritaki impaita-jimiro pinintziri. Pisiyakaantiro aririka pariityaa pankotsiki, pinkanta-paakiri asitarori: ‘Pasitaryiinaro piwanko.’ Aritaki yasitaryaa-kimiro iwanko. ¹⁰Tima aritaki impaitairi kampion-tatsiri. Inkarati amina-minataironi, aritaki iñaakai-tairi. Aririka inkantanti: ‘Pasitaryiinaro.’ Aritaki yasitaryaitakiniri.

^e 11.2 Tzimayitatsi sankinarintsi tsika ti iñiitiro ñaantsika “nampitarori inkitiki,” aajatzi owiraantarori iroka ñaantsi aka. * onasiyita ñaantsi-payi ^f 11.3 noyaari = pan ^g 11.5 yatantaitari = pan

¹¹Tima aririka inkampitimi pitomi, inkantimi: ‘Apaá, pimpina yatantaitari’ ¿Arima pimpakiri mapí? Aririka inkantimi: ‘Pimpina sima.’ ¿Arima pimpakiri maranki iyaari?^h ¹²Aririka inkantimi: ‘Pimpina kithokintsi.’ ¿Arima pimpakiri kitoniro? ¹³Tima piyoti pitakotari pitomi-payi awiroka, kaari-pirori pinawita. Iriira mapirotzirori Asitairi Inkiti-satzi, itakotari irirori ikaratzi amanayita-piintziriri, inampi-sirita-kaayityaari Tasorinkantsi.”

Maimanita-wakaa-chari pankotsiki

(Mt. 12.22-30; Mr. 3.20-27)

¹⁴Ipoñaa yisita-kota-kaakiri Jesús aparoni kisowaantiri ikyaantasiritari piyari. Ikanta yisita-kota-kaajirira, ñaawaitanaji kisowaanti-witachari. Tima okiryaaantsi ikantawintai-tanakari Jesús. ¹⁵Tzimatsi kantayita-naintsiri: “Yoka atziri isintaka-tziiri Nantatsiri, irootaki yisita-kota-kaantariri ikaratzi ikyaantasiritari piyari.” ¹⁶Tzimatsi pasini nintatsiri iniiro intasonka-wintanti Jesús, iro iyotantai-tyaari omapiro opoñaa itasorinka inkitiki, ininta-jitatzii iniantai-tyaari. ¹⁷Ikanta iyotaki Jesús okaratzi ikinkisiryaaayitari atziri-payi, ikantanaki: “Aririka imaimanita-wakaiyaa atziri tsika ipinkathari-wintai-tziri, aritaki yooka-wakaanakyaa. Aririka imaimanita-wakaiyaa atziri tsika isaika-pankota-wakaa, aritaki yooka-wakaanakyaa. ¹⁸Ari ikantzitari aajatzi Kamaari aririka imaimanita-wakai-yaami. Aritaki yooka-wakaanakyaa, ¿airoma ithonka yooka-wakaanakyaa? ¿Paitama pikantantari iriira owawisaakotanari Aantatsiri?ⁱ ¹⁹Iriirikami Kamaari Nantatsiri sintsitakaanari naaka, ¿irijatzima sintsitakairiri piyomitaani awiroka yisita-kota-kaantariri ikaratzi ikyaantasiritari piyari? Aririka okanta pikamantakota-tziiri piyomitaani, aritaki inkisan-takyaamiro okaratzi pikantakiri. ²⁰Irooma naaka ipanaro isintsinka Pawa, irootaki nomatan-tariri nisita-kota-kaayitziri ikaratzi ikyaantasiritari piyari. Tima imapokakimi awiroka-payi Pawa ipinkathari-wintantai.^j ²¹Aparoni atziri sintsita-tsiri tzimatsiri imana-minto, aamaako-winta-chari, tikatsira matirini inkyaa-sitiri iwankoki yayitiri okaratzi yasitari. ²²Irooma ipoka-sitakiri pasini atziri anairiri isintsitzi, yaapithatakiri yawintaa-witari, yaapithatakiri yasitari, yantitaa-kyaaro. ²³Tima inkarati kaari aapatyaanari naaka, iriitaki kisaniintanari. Ikaratzi kaari amita-kotinari inkoyaa-kotina, iiwara-kota-tyaana.”

Ipiya-sitanta piyari

(Mt. 12.43-45)

²⁴“Tima osiyawaitakaro isaika-siritan-tyaarimi piyari aparoni atziri, iwankotsi-titakari yañaa-minto. Aririka yookawitai-takyaari, isitako-

^h 11.11 yatantaitari = pan; Tzimayitatsi sankinarintsi tsika ti iniiitiro iroka ñaantsi satikain-chari niyaankiniki aka. * onasiyita ñaantsi-payi ⁱ 11.18 Kamaari = Mishatantaniri ^j 11.20 isintsinka = irakoi-mpiki

witaja atziri. Jatanaki piyari inkinawaiti otzisi-masiki, ti ñiini tsika isaiki. Ari inkanta-siritai piyari: ‘Nompiyaji nowankoki tsika nopoñaaka.’²⁵ Piyaaja piyari, ñaapaa-tziiro kamiitha opisitaka isiri atziri, owaniinka okantaka. ²⁶Ijata-sita-nakiri mapirotzirori ipiyaritzii, ikantakiri: ‘Thami ajati nowankoki, pintsipatyaana ampinkathariti.’ Yamaki ikaratzi 7 piyari. Ari yasinonkaa-pirotyaari atziri, anaanaki yasinonkaawita pairani.”

Mapirotironi inkimo-siritaji

²⁷Tikira inkaratiro ñaawaitzi Jesús, okaimanaki aparoni kooya satikain-chari ipiyotaka atziri, okantzi: “Tasonka-wintaaro onatzii kooya owaiyan-takimiri, antarin-takaakimi othotaimi.” ²⁸Ipoña yakanakiro Jesús, ikantzi: “Iriira tasonka-winta-pirotaa-chani inkarati matajiironi inkimisantairo ñaani Pawa.”

Inintajiitzi kaari-piro-siriri intasonka-wintanti Jesús

(Mt. 12.38-42)

²⁹Ikanta ipiyota-paaka oshiki atziri, ikantanaki Jesús: “Tima kaari-piro-siriri pinajiitzi awiroka, oshiki pithainkakiri Pawa pinintzira piñiina nontasonka-wintanti onkanyaa pinkimisanta-pirotan-tyaanari. Airotzimaita nomatziro, apatziro piñiuro awishi-mota-kiriri pairani Kamantan-tzinkari Jonás. ³⁰Tima tsika ikantaka pairani Jonás ñaajjiitakiri Inawini-satzi, ari inkimita-jyaari aajatzi Itomi Atziri ñiiri yokaiti. ³¹Apaata aririka yaminakoi-tajiro okaratzi yantaitziri, aritaki omishakowintaimi kooya pinkatha-rotatsiri pairani kirinkanta, tima opokaki pairani iroori isaiki yotaniri pinkathari Salomón, okimisantakiri. Tima yoka saiki-mota-kimiri awiroka yanairi Salomón. ³²Apaata aririka yaminakoi-tairo okaratzi yantaitziri, aritaki imishakowintaimi Inawini-satzi, tima ikimisantakiri pairani irirori Jonás, iwashaanta-najiro yantayitziro kaari-pirori. Tima yoka saiki-mota-kimiri awiroka-payi yanairi Jonás.”

Ikinkithata-kotziro Jesús ootamintotsi

(Mt. 6.22-23)

³³“Aninti-rika ooshiri ootamintotsi, ti antata-kotiri. Awakotziri jinoki inkini inkoñiinkata-koti kyaintsiri. ³⁴Irootaki piroki osiyariri ootamintotsi piwathaki. Kamiitha-rika okanta piroki, piñaantaro kamiitha, okimiwaitakaro pinkoñiityaa-kota-tyiimi. Tirika apantyaaro piroki, airo piñaantaro kamiitha, okimiwaitakaro pintsitinikita-kota-tyiimi.^k ³⁵Paamawinta-pirotyaara piitsiwakirikari ootamintotsi saikanta-kamiri.

^k 11.34 Siyakaa-winta-chari oki kamiithari, aparoni pimantaniri (kaari masithatatsi), iri ñiironi inkimathatairo okaratzi yantakairiri Pawa, tima isaikanaatzii okitainkatzi. Siyakaa-winta-chari aioririka apantaro oki, aparoni masithari, itzimi kaari ñiironi inkimathatairo okaratzi yantakairiri Pawa, tima isaikatzi tsika otsitini-kitzi.

³⁶Omapiro-rika isaikan-takami ootamintotsi, tirika pantanajiro kaari-pirori, aritaki piñaakan-tairo iroopirori kamiithari, pinkimita-najyaari aparoni ootamintotsi yoota-kotantzi.”

Ikinkithata-koitziri Yomitaan-tzirori Ikantakaan-taitani

(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40; Lc. 20.45-47)

³⁷Tima ikaratakiro ikinkithataki Jesús, ipoka-sita-paakiri Nasitantaniri sintsiwinta-kiriri yakyootiri. Ikanta yariita-paaka Jesús iwankoki, saikapaaki iwapiintaita. ³⁸Oshiki okompitzi-motakari Nasitantaniri, iñaakiri Jesús ti imatajiro okaratzi yamijiitari ikiwaakota iwantyaari. ³⁹Irootaki ikantan-tanakari Jesús: “Awirokaiti Nasitantaniri, pikimita-kotakaro piraa-minto aajatzi piwaminto okitiwita kamiitha intakiroki, irooma inthomponta, kipatsi okantaka. Ari pikimiyitakari awiroka, kantatsi iñiitimi kamiithasiri pinatzi, oshiki pikositantzi, kaari-piro-siriri pinajitzi. ⁴⁰¡Masontzi! ¿Tima piyoti tzimatsi owitsika-kimiri piwathaki koñaayita-tsiri. Irijatzi owitsika-sirita-kimiri inthomponta pañaantariki? ⁴¹Ontzimatyii pipasitan-tajyaaro tzimatsiri inthomponta pañaantariki, aritaki pinkiti-siri-yitai.

⁴²¡Ikanta-machiitzimi Nasitantaniri! Pasitakaa-piintari Pawa iwosinikan-taitari. Titzimaita pintampatzika-yitajyaa, ti pintako-sirita-jyaari Pawa. Irootaki ninta-piro-witachari pantayitairomi, airo piwashaanta-tzimaitaro pasini.¹ ⁴³¡Ikanta-machiitzimi Nasitantaniri! Oshiki pininta-piintaki pisatikyaa niyaankiniki karapapankoki tsika impinkathataitimi, pinintzi aajatzi pinkatha iwithata-piintai-tyaami aririka iñiitimi. ⁴⁴¡Ikanta-machiitzimi Yomitaan-taniriiti, Nasitantaniri, owapyiimotan-taniri pinatzi! Pikimita-sitakaro kaari iyoitzi ari ikitaitziri kaminkari. Inthonka yaatzika-kowaitakiri atziri-payi, titzimaita iyoti yaatzika-kotakiri kaminkari.”^m

⁴⁵Ari yakanaki yomitaan-tzirori Ñaantsi, ikantanakiri Jesús: “¡Yomitaanari! Oshiki pikimakaa-kinaro naaka okaratzi pikantakiri.” ⁴⁶Ikantzi Jesús: “¡Ikanta-machiitzimi aajatzi yomitaan-tzirori Ikantakaan-taitani! ¿Paitama pikima-tinata-kaantariri atziri-payi? Titzimaita piñaayitiro awirokaiti pinkima-tinatyaro. ⁴⁷¡Ikanta-machiitzimi awirokaiti! Piwaniinka-pirini-yitakiro piwitsika-sitziri tsika ikitaitziri itayita-karori Kamantan-tzinkari ikaratzi iwamaakiri pairani piwaisatzitini. ⁴⁸Tima awirokaiti owitsika-siyitakiri tsika ikitaitakiri, ari opaka-kotziri awirokaiti okaratzi yantayitakiri pairani piwaisatzitini. ⁴⁹Iro kantacha, yotaaniri inatzi Pawa, ikantaki: ‘Ari notyaankaki Kamantan-tzinkari aajatzi Tyaankaariiti.

¹ 11.42 iwosinikan-taitari = menta, ruda, maaroni iwankiritari kimitarori pinitzi

^m 11.44 Tzimayitatsi sankinarintsi tsika ti iñiitiro ñaantsika “Yomitaan-taniriiti, Nasitantaniri, owapyiimotan-taniri pinatzi.” * onasiyita ñaantsi-payi

Iriiyitaki imaimanitaiti, pasini iwai-taki.’⁵⁰ Ari onkantyyaa iwasankitaa-wintan-tyaamiriri Pawa ikaratzi iwamaitakiri Kamantan-tzinkari owakira itantanakari iwitsikai-takiro pairani kipatsi.⁵¹ Awirokaiti atsipita-jyaaroni impiyawintai-tyaari awaisatzitini Abel irojatzi Zacarías, itzimi iwamaitakiri ipoñaawitaaro pomitai-rontsiki irojatzi tasorintsi-pankoki.⁵² ¡Ikanta-machiitzimi yomitaan-tzirori Ikantakaan-taitani! Ti pikantairo awiroka piyota-nitajyaa, awiroka kantakaan-tziro kaari ikimathatantaro pasini-payi.”

⁵³ Ikanta isitowanaji Jesús iyomitaantzi yapatojiita, otyaanakari imasirinka Nasitantaniri aajatzi Yomitaan-taniri-payi. Yapatowintakari Jesús inintaki inkompita-kaiyaari, irootaki inkiman-tyaariri inkantiri.⁵⁴ Isintsi-thawaitakiri, inintzi iñaawaita-kairi ñaantsi kaari-pirori, inkanta-kotan-tyaariri.

Siñakairori yatantari Nasitantaniri

12 ¹ Ipoñaawipiyozi-mintai-tapaakari Jesús, anawyaa-pirinikitaka ikantaka atziri-payi. Irojatzi ikantan-tanakari iyomitaani: “Ontzimatyii paamawintyaaro siñakairori yatantari Nasitantaniri, iroora isiyakaa-wintai-tziri iwapyii-motanta irirori. ² Tima ontzimatyii onkoñaata-koyitai okaratzi manakowitain-chari, oiñaarontajiro kaari ikimatha-witaita pairani. ³ Okaratzi pimanakaa-witari tsitiniriki, ari ikamantantai-tajiro kitaitiriki. Okaratzi piñaawaitziri piwankoki pimanani-kiini, ari inkima-kotairo maaroni atziri.”

¿Intzimikama ampinkathatiri?

(Mt. 10.26-31)

⁴ Ikantzi Jesús: “Ashininká, airo pitharowa-kaawaitari nintatsini iwimi, tima ari owiraa-matsitari yaawyiiri irirori. ⁵ Yoka intzimi pintharowakaiyaari: Iriitakira Pawa matzirori iwamaantzi, matzirori intyaankimi sarinka-winiki. Apatziro pintharowakai-yaari irirori. ⁶ Tima ti impina-piro-wityaa tsimiri-payi, iro kantacha iyotzi Pawa aririka inkamakaanti aparoni.” ⁷ Iyotzitaro Pawa okaratzi tzimayita-tsiri aisi. Tima piñaakiro yaamaa-kotari tsimiri-payi, awiroka imapirotzi yaamaa-kotami, airo pitharowan-tawaitari.”

Inkarati kinkithata-kota-jinani atziri-payiki

⁸ “Intzimi-rika kantirini ishininka: ‘Nopinkathatajiri Jesús,’ aajatzi inkimitajyaa Itomi Atziri inkantajiri Imaninkariti Pawa: ‘Ipinkathataana yoka.’ ⁹ Iriima tsika intzimi kantairini ishininka: ‘Ti nompinkathatiri Jesús,’ ari inkimitaitairi irirori, inkantaitiri Imaninkariti Pawa: ‘Ti impinkathatina yoka.’ ¹⁰ Kantatsi yaripirotairei Pawa kisimatirini Itomi

ⁿ 12.6 ti impina-piro-wityaa = apiti kiriiki inkarati-rika 5 tsimiri.

Atziri, iriima kisimata-kirini Tasorinkantsi, airo yapatyaari. ¹¹ Aririka yaitimi karapapanankoki, aajatzi tsika isaikayitzi pinkathari-payi, jiwari-payi, airo okantzimo-siri-waitami, pinkanti: ‘¿Paitama nonkantiriri?’ ¹² Tima Tasorinkaantsi yotakayi-mironi paita-rika piñaawaitiri anta.”

Ikinkithata-koitziri masontzitatsiri ashaarantzinkari

¹³ Ipoña a inaawaitanaki aparoni piyotzi-winta-kariri, ikantzi: “Yomitaanarí, pinkantinari nirintzi impajinaata kashitani yookanajiri asitanarini.” ¹⁴ Ikantzi Jesús: “Ashininká, tira naaka aminako-yitzirori tzimawinta-wakaantsi nonkantan-tyaariri pirintzi.” ¹⁵ Aikiro ikantana-kitzii Jesús: “Paamawintyaa ayimatzi-rika pishikiyiro piwaararo. Tira iro owañaayitimi.” ¹⁶ Ipoña isiyakaa-winta-nakiniri, ikantzi: “Tzimatsi aparoni ashaarantzinkari kithokitain-tsiri oshiki iwankiwairi iwaniki. ¹⁷ Ipampitha-siri-waitaka, ikantzi: ‘¿Tsikatyaa nowiroka oshikitain-tsiri nowankiri?’ ¹⁸ Ari ikanta-siritanaki: ‘Iroka nantiri. Notanto-ryiuro nowanta-piintari nowankiri. Impoña nowitsika-kaanti antaroiti, ari nowirori okaratzi nowanki-ritari, aajatzi nowaararo. ¹⁹ Ari onimowaitinari, tima oshiki nowarontakari. Oshiki osarintsi nomakoryaa-waiti, nowatzii-waityaa, nirawaiti niriri, noimosirinka-waityaa.’ ²⁰ Iro kantacha, ikantzi Pawa: ‘Masontzí, ironaaka tsitiniri yaasirin-kaitajimi, tira piyoti impaityaa aajironi okaratzi pasitari.’ ²¹ Arira ikanta-kotari oshikyaa-waita-sitarori iwaararo, ti ishikyaa-tzimaityaaro okaratzi yasitari Pawa.”

Ikinkithata-kotziro Jesús kantzimo-siritaantsi

(Mt. 6.25-34)

²² Ipoña ikantanajiri iyomitaani: “Pinkimi nonkanti: Airo okantzimo-siri-waitami pinkanti: ‘¿Paitama noyaari, paitama nonkithaayaa?’ ²³ Tima tzimatsi ankinkithasirita-piintajiri, irootaki ninta-pirota-chari, anauro okaratzi awayita-piintari, aajatzi akithaayita-piintari. ²⁴ Thami ankinkithasirita-kotiri tsimiri-payi. Ti impankitiro iyaari, ti iwitsiki iwanko iwantyaarori iwankiri. Iro kantacha, Pawa opapiintziriri okaratzi iwayitari. Awirokaitira imapirotzi itakotami Pawa.^o ²⁵ Aririka paakowintyaaro onkantzimo-siri-waityaami, ¿arima pinkanta-kaakyaaro piwawi-niinta-wairo kapichiini pisarintsiti?^p ²⁶ Tira onkantatyii piwawiniintiro kapichiini, ¿paitama okantzimo-siritan-tamiri? ²⁷ Thami ankinkithasirita-kotiro incha-tyaaki-payi, ti añaajiro antawaiti, ti ontyaawintyaa onkithaayaa. Titzimaita onkantzimo-siri-waityaaro, onkanti: ‘¿Paitama nonkithaayaa?’ Owaniinkata kamiitha, anajiri iwaniinkata Salomón, pinkatha-ritatsiri pairani.^q ²⁸ Tima iriitaki Pawa

^o 12.24 tsimiri = cuervo   ^p 12.25 kapichiini = aparoni konakintsi   ^q 12.27 incha-tyaaki-payi = lirio

owaniinkatzirori. Okantawita kapichiini añaawitaro owaniinkata-painta, iro osamani tikatsi apantyaaroni aririka onkama-tyaakitanaki, inchikai-takiro, intayii-takiro. Awiroka imapiroti inkimpoyaa-wintaimi Pawa, aritaki, airo pikiso-siri-waitzi. ²⁹Aritapaaki okantzimo-siri-waitakami awiroka, pikantzi: ‘¿Paita noyaari, paita niriri?’ ³⁰Apatziro okantzimo-siri-waitari pasini-satzi-payi. Irooma awirokaiti, iyota-kotzimiro Asitairi ipaita-rika kowityii-motamiri. ³¹Tima irootaki kowapirota-chari impinkathari-wintaimi Pawa, aritaki impayita-jimiro okaratzi kowityii-motamiri.”

Ikinkithata-kotziro Jesús inkiti-sato waararontsi

(Mt. 6.19-21)

³²“Awirokaiti kimitakariri nopira, airo pitharowa-sijiita, tima iriitaki Pawa kantakai-yaaroni impinkatha-ritakaajimi. ³³Pimpimanta-yitiro tziimi-motzimiri, pimpasitan-tyaaro. Iro kamiithatatsi pantayitairo pisaikan-tajyaari kamiitha inkitiki. Irootaki kimitajyaaroni pashaarantaa-tyiiaami inkitiki tsika ti intzimapaji kosintzi, tsika ti opirikinitapaji. ³⁴Tima tsika-rika piwaa-rantaka, aritaki pisirita-piinta-tyaaro.”

Ompirataari aamawinta-chari

³⁵“Piwathakita-nakyaaro piithaari. Poisayitiri poota-minto. ³⁶Pinkimityaari ompirataari oyaawintariri yariitajyaa iwinkathariti yoimosirinka, inkini yasitaryaa-wajiniri inkyaan-tapajyaari sintsiini impirata-pajyaari. ³⁷Tasonka-wintaari inkantajyaa ompirataari itzimi iñaapajiri iwinkathariti aamawinta ikantaka. Omapiro nonkanti, aritaki imisaikajiri iwapiintaita iriitaki oyiitai-nirini iwariti. ³⁸Tasonka-wintaari inkanta-yitajyaa inkarati iñiitapajiri aamawinta ikanta, onkanta-wityaa ti iyoti tsika-paiti yariitaityaa, niyaankiiti-rika, tirika onkitaititzi-mataki. ³⁹Pinkinkithasirita-kotiri tsika inkantyyaa atziri, aririka iyotimi impokatyyi kositirini, ari yaamawinta-kyaami airo ikositan-taitari iwankoki. ⁴⁰Ontzimatyii paamaiyaa awiroka. Owitsika pinkantyyaa, tima tikatsi yotatsini tsika-paiti impiyi Itomi Atziri.”

Kaari-pirori ompirataari

(Mt. 24.45-51)

⁴¹Ari ikantanaki Pedro: “Pinkatharí. ¿Arima nokaratziri maaroni atziri pisiyakaa-wintakina?” ⁴²Ikantzi Jesús: “Pisiya-kotyaari antawai-ryaantzi ompirataari, yotasirita-tsiri kamiitha. Yookanakiri iwankoki ompiratariri, ikantanakiri: ‘Paminiri ikaratzi saikatsiri pankotsiki, pimpa-piintiri iyaari.’ ⁴³Tima kimosiri inkantyyaa yoka ompirataari impiyi-rika

ompiratariri, aririka iñaapajiri imonkaratakiro ikantana-kiriri.
⁴⁴Aritaki isinitainiri yaamawinta-jyaaniri okaratzí yasitari. Omapiro.
⁴⁵Irooma inkanta-siritakimi ompirataari: ‘Airo ipiyitaja ompiratanari.’
 Impoña yantawaitakiri ikaratzí impiraitari aajatzi inkimitaakiro kooya
 impiraitari. Jataki iwatzii-waityaa, isinkiwaiyaa. ⁴⁶Ari onimowaitziri
 ompirataari, ti iyotiro kitaitiri, tsika iwiraiyaa ooryaatsiri impiyi
 iwinkathariti, imapoka-sita-jyaari yariitajyaa. Oshiki iwasankitaa-pajiri,
 yookajiri tsika ikasiya-kaitakiri kisosiriiti. ⁴⁷Tima yoka ompirataari
 iyowitakaro okaratzí inintakaa-witariri iwinkathariti, titzimaita
 yaamawinta-jyaari impiyi. Irootaki impasa-piroi-tantyaariri. ⁴⁸Iriima
 kaari yotakotironi okaratzí inintakairiri, airo ipasa-piroi-tairi. Tima
 inkarati isinitai-tziri yanta-piro-yitiromi inintai-tziri, oshiki impirai-
 tyaa. Intzimi-rika oshiki yawiinta-jita-piintakari, oshiki inkowakoi-tairi
 irirori.”

Ikinkithata-kota Jesús

(Mt. 10.34-36)

⁴⁹“Iro nopokantari nowasankitairi kaari-piro-siriri, okimiwaitakaro
 iriimi paamari namakimi kipatsiki. Oshiki noninta-taiki itataityaami
 iwasankitaan-taiti, yapirota-jyaami kaari-pirori. ⁵⁰Iro kantacha
 ontzimatyii nitanakyaaro naaka nonkimaatsita-nakya, irojatzi
 nomonkaratan-takyaarori.” ⁵¹Pisiyakaantaki iro nopokantari
 iñaamatsitan-tajyaarori isaiki kamiitha kipatsi-satziiti. Nopokakira,
 namatziiro maimanita-wakaantsi. ⁵²Iroñaaka iñiitiro imaimanita-
 wakaiyaa atziri ikaratzí isaika-pankota-wakaa-jiita, apiti atziri
 imaimanitiri pasini atziri karatatsiri mawa.

⁵³Inkisaniintajiri atziri itomi,
 imatzityaaro itomi impiyatyaari iriri.
 Onkisaniintairo kooya osinto,
 omatzityaaro osinto ompiyatyaaro iniro.
 Onkisaniintairo kooya owatayiro,
 omatzityaaro owatayiro ompiyatzi-tyaaro ayiro.”

¿Tima piyotiro kantain-chari?

(Mt. 16.1-4; Mr. 8.11-13)

⁵⁴Ipoña ikantziri Jesús ikaratzí piyotzi-winta-kariri: “Tima aririka
 piñiuro minkori ikyaa-piintziro ooryaatsiri, pikanta-piintzi: ‘Omparyaatyii
 inkani.’ Omata pikantakiri. ⁵⁵Tima aririka pinkimiro tampyaa
 ompoñiiyaa katonko, pikanta-piintzi: ‘Oryaatyii kamiitha iroka kitaitiri.’
 Omata okaratzí pikantziri. ⁵⁶¡Owapyimotan-tanirí! Piyowitaro awiroka

---

r 12.50 nonkimaatsita-nakya = inkiwaaitina

tsika okanta piñaayita-piintziro inkiti, aajatzi kipatsi. ¿Paitama kaari piyota-kotantaro okaratzi kantachari iroñaaka?”

Paapatyii-yaari kisaniiintzimiri

(Mt. 5.25-26)

⁵⁷“¿Paitama kaari paminantaro awiroka okaratzi kamiithata-tsiri?
⁵⁸Aririka intzimi kishimini, impoña yaanakimi pinkatharin-tsiki, pintharo-wakoti awotsiki, pinkantiri: ‘Airo pikisawaita, thami aakamiithata-wakaajyaa.’ Tima aririka yariita-kaakyaami pinkatharin-tsiki, inkantakiri impiratani: ‘Paanakiri yoka.’ Aritaki yaitanakimi yasitakoitimi. ⁵⁹Airorika pipinata-sitari ikaratzi ikowa-kota-kimiri, airora yoimisitowa-kaantajimi.”

Airorika piwashaantairo pamiyitari, ari pimpyaa-sitajyaa

13 ¹Ari itsipajiitakari Jesús kinkithata-kotzirori awishi-motakiriri Tapowini-satzi iwamaakaan-takiri pinkathari wirakocha Pilato anta ipomita-piintai-tziri yatsipita-kayitani. ²Ikantanaki Jesús: “¿Pisiyakaantzima awirokaiti iro yantantai-tarori iroka tsika ikantai-takiri iwamaitakiri, tima yanaatyiri ikaaripiro-siritzi pasini Tapowini-satzi? ³Nokantzi naaka: Ti ari onkantyyaa. Airorika piwashaantziro pamiyitari awiroka, ari pinkimita-kota-jyaari irirori. ⁴Ari ikimitakari karatatsiri 18 kamaintsiri atsinakakiri antaro atiimintotsi anta Tyaantaariniki, ¿pisiyakaantzima iri mapirotzirori ikaaripiro-siritzi yanairi pasini Aapatyaawini-satzi? ⁵Nokantzi naaka: Tira ari onkantyyaa. Tima airorika piwashaantziro awirokaiti pamiyitari, ari pinkimita-kota-jyaari.”

Isiyakaa-wintai-tziro pankirintsi kaari kithota-tsini

⁶Ipoña isiyakaa-winta-nakiniri Jesús, ikantzi: “Otzimi iwankiri aparoni atziri iwaniki. Ari ijataki aparoni kitaitiri yaminiro tzimaki-rika okitho, tizimaita iñaapaaki.^s ⁷Ikantakiri aamaako-winta-niriri: ‘Tzimaki mawa osarintsi nopokawita naminiro nowankiri onkithoti, tizimaita noñaaji. Pinchikiro, ampinaasi-waita okatziya aka.’ ⁸Ari yakanakiri irirori, ikantzi: ‘Airo nowinkatharítí, añaawairo iroka osarintsi airorika okithotzi, nonkiya-kota-wakiro oponkitziki onkini nontyaa-kitiro onkitho-kitan-tajyaari. ⁹Aririka onkithotaji, kamiitha onatzi. Irooma airorika, aripaitira pintowa-kaantiro.’ ”

Iwawisaa-kotziro Jesús aparoni kooya kitaitiri imakoryaan-taitari

¹⁰Ikanta iyomitaantzi Jesús kitaitiri imakoryaan-taitari karapapankoki, ¹¹ari osaiki aparoni kooya tzima-kotain-tsiri 18 osarintsi

^s 13.6 iwankiri = higuera

ikyaaantasiriitaro. Tsinka-mitzitaki, ti onkanti onkatziyi kamiitha. ¹²Ikanta iñaapaakiro Jesús, ikaimapaakiro, ikantziro: “Kooyá, isita-kotajimi pimantsiyawita.” ¹³Yantzitakiro kapichiini otsinka-mitzitaki. Tampatzikatanaji kamiitha. Oshiki otharowinta-nakari Pawa. ¹⁴Iro kantacha ti onimotiri jiwatatsiri karapapankoki, antaroiti ikisanaka iñaakiri yisita-kota-kaantaki Jesús kitaitiri imakoryaan-taitari. Ikantanakiri atziri-payi: “Tzimatsi 6 kitaitiri yantawaitan-taitari, ari pimpokiri yisita-kota-kaitimi. Tima ti osinitaa-ntsiti kitaitiri imakoryaan-taitari.” ¹⁵Irojatzí yakanta-nakari Jesús, ikantzi: “¿Owapyiimotan-tanirí! Kitaitiri imakoryaan-taitari pithataryaa-kota-piintziri awiroka pipira, pasitako-yitziri pirakairi nijaa.” ¹⁶Tima iroka kooya ashininka onatzi, iro isarontari awaisatzitini Abraham, tzima-kotaki 18 osarintsi iñaasita-kaakaro piyari. ¿Tima onkamiithati nisita-kota-kayiro kitaitiri imakoryaan-taitari?” ¹⁷Ikantakira Jesús, antaroiti ipasikitanaki ikaratzi kisaniiintziriri. Iro kantacha kimosiri ikantajiitanaka atziri ikaratzi ñaakirori yantakiri Jesús.

Isiyakaa-wintai-tziro okitho inchato yaniinikita-tsiri
(Mt. 13.31-32; Mr. 4.30-32)

¹⁸Ipoñaá ikantanaki Jesús: “¿Paitama osiyari ipinkathari-wintantaji Pawa? ¿Paitama nosiyakaa-winti-mirori?” ¹⁹osiyaa-yaaro aririka impankítaitiro yaniinikita-tsiri okithoki. Tima tzimatsi aparóni atziri pankita-kirori iwankiri-masiki, oshookanaki, antaro ochiwotanaki, aritaki imawosi-yityaari tsimiri-payi.”^u

Isiyakaa-wintai-tziro siñakairori yatantaitari
(Mt. 13.33)

²⁰Ipoñaá yapiitakiro ikantzi Jesús: “¿Paitama nosiyakaa-winti-mirori ipinkathari-wintantaji Pawa?” ²¹okimita-tyaaro siñakairori yatantaitari. Tima aparóni kooya, aakotakiro pankirintsi-pani okaratzi mawa matzitaki, okonowakiro siñakairori, irojatzí osiñanta-kyaaari maaroni opatha.”

Ikinkithata-koitziro yani-tinka-kiini ikyaa-piintaitzi
(Mt. 7.13-14,21-23)

²²Ithonka ikinayitaki Jesús nampitsiki iyomitaan-tayitzi. Irojatzí ikinanta-nakari Aapatyaawiniki. ²³Ari isampitai-takiriri, ikantai-tziri: “Pinkatharí, ¿kapichima awisakotaa-tsini?” Ikantzi Jesús: ²⁴“Ontzimatyii piñaasintsityaa pinkimita-kaantyaaro pinkyaa-jatyiimi yani-tinka-kiini ikyaa-piintaitzi. Tima oshiki nintawita-chani inkyaan-tajyaaro, airotzimaita imatziro. ²⁵Aririka yasitanakiro iwanko asitarori, irojatzí-

^t 13.15 pipira = vaca, buey; mora = asno. ^u 13.19 yaniinikita-tsiri okithoki = mostaza

rika pisaikaki intakiroki, pinkanta-wityaa: ‘Pinkatharí, pasitaryiinaro.’ Yakanakimi irirori, inkanti: ‘Ti noyotimi tsika pipoña awiroka.’²⁶ Impoña pinkanta-witanakyaa awiroka: ‘¿Tima piyotina akaratzi-ranki awajiita, irawajiitzi aajatzi? Piyomitaanta-piintaki nonampiki.’²⁷ Inkanti irirori: ‘Omapiro, ti noyotimi tsika pipoña. Pijatawiiti akowintzirori kaari-pirori.’²⁸ Arira piraawaityaari, patsikai-kiwaita-jyaari okantakaan-tziro patsipityaari, aririka piñaayitairi piwaisatzitini-payi Abraham, Isaac, Jacob intsipata-jyaari Kamantan-tzinkariiti isaikaji ipinkathari-wintantaji Pawa. Irooma awiroka intakiroki pisaikaji.²⁹ Tima inkarati awisako-siri-yitaa-tsini impoña-yitajyaa tsika owiraayitapaja kipatsi, aritaki intzimaki oshiki pasini-satzi poñaachani pasiniki nampitsi, yakyoo-yitairi Pawa tsika ipinkathari-wintantai.’³⁰ Tzimatsira ampoi-yit-tsiri iroñaaka, iriira ñaayita-jironi yitayita-jyaaro. Tzimatsira itayitarori iroñaaka, iriira ñiironi yampo-yitaji.”

Yiraaniinta-kotaro Jesús Aapatyaawini

(Mt. 23.37-39)

³¹ Ari yariiyita-paaka Nasitantaniri, ikantapaakiri Jesús: “Pijataji, korakitaintsi pinkathari Herodes inintzi iwa-kaantimi.”³² Ikantzi Jesús: “Pijati, pimpiyanaki, pinkantiri kimitakariri saari, nisita-kota-kaayitzi yaakiri piyari, nisita-kota-kaayitzi mantsiyari. Intaini iyotapaaka mawa kitaitiri nonkaran-tyarori nantziri.”³³ Iro kantacha, aikirora nojatatyii irojatzi mawatapain-tsini kitaitiri, tima anta Aapatyaawiniki aritaki iwaita-piintziriri Kamantan-tzinkariiti.³⁴ ¡Aapatyaawini-satzí! Oshiki piwamakaantaki Kamantan-tzinkari. Piwa-kaantakiri ikaratzi ityaanta-witai-takamiri. Tima nonintawita-piintyaa nosiya-kotyaaarimi waaripa osatitzi yanini, ari nonintzi nonkanta-jirimi ikaratzi notomitaari. Titzimaita pininta-jiiti.³⁵ Iroka pinampi tsika pisaika-piinta-yiwita, airo iñiitaji impaityaa nampita-jyaaroni. Pinkimi nonkanti: Airo piña-piintaana aka irojatzi apaata pinkantan-tajyaari:

‘¿Tasonka-wintaari ikantaja, tima Pinkathari inatzii otyaanka-kiriri!’^{”x}

Yisita-kota-kaajiri Jesús jaaniya-waita-tsiri

14 ¹ Okanta aparoni kitaitiri imakoryaan-taitari, ikinaki Jesús iwankoki ijiwari Nasitantaniri yakyootiri. Oshiki kimpoyaa-kiriri ompaityaa yantiri.² Ari isaikakiri anta aparoni mantsiyari jaaniya-waita-tyari.³ Ipoña isampitakiri Jesús yomitaan-tayitzi-rori Ikantakaan-taitsiri aajatzi Nasitantaniri, ikantziri: “Kitaitiri imakoryaan-taitari onatzii iroñaaka, ¿tima osinitaa-ntsiti yisita-kota-kaantaiti?”⁴ Ti yakajiiti, irojatzi imairijiitaki.

▼ 13.29 tsika owiraayitapaja kipatsi = katonko aajatzi kiriinka, isitowa-pintzi ooryaatsiri aajatzi ikyaa-pintzira   w 13.32 saari = zorro, otsitzi-niro   x 13.35 otyaanta: * wairontsi

Yaakiri Jesús mantsiyari, yisita-kota-kaajiri, ityaankairi. ⁵Ipithoka-sita-nakari yokapayi, ikantziri: “Aririka intityaa pipira omoroki kitaitiri imakoryaan-taitari, ¿tíma ari pinosikajiri intsipayini?”^y ⁶Tikatsi inkanti yakanakiri.

Oimosirinka-chari aawakaan-tsiki

⁷Ari isaiki Jesús ipampoyiiri inkarati akyootirini ijiwari Nasitantaniri, tharo-wako ikantajiita inintzi isatika-yityaa intsipatan-tyaariri jiwari iyaa. Ari isiyakaa-winta-nakiniri Jesús, ikantanakiri: ⁸“Aririka inkaimaitimi poimosirinkyaa aawakaan-tsiki, airo pininta-sita pisasatikatyaa pininti pintsipatyaaari jiwari, tíma tzimatsi pasini pokatsini anaakotzimiri yiriipirotziri irirori. ⁹Aririka yariita-paakyaa, inkantakimi kaimakaan-tzimiri: ‘Airo pisasatikata awiroka, pijati pisaiki intyaatsikaini.’ Antaroitira pimpasiki-winta-waityaa. ¹⁰iro kamiithatatsi aririka pijati airo pisasatika-waita, pisaika-paaki othapiki pankotsi. Impoña impokaki kaimakimiri, inkantimi: ‘Ashininká, pimpoki pisatikyaa awiroka anta.’ Aripaitira impinka-thaitimiri. ¹¹Tíma inkarati nintasi-waita-chani impinka-thaitiri, aritaki intsinampa-sirita-kaitairi. Iriima tsinampa-waiwita-chari iritaki impinkatha-ritakai-tajiri.”

¹²Ipoña ipithoka-sita-nakari Jesús aanakiriri yakyootiri, ikantziri: “Aririka pinkaimi atziri piwakai-yaari, airo pikaima-sitari pishininka-pirori awiroka, pirintzi, aajatzi ikaratzi ashaaranta-chari, tíma ari onkantaki impiyata-jyaami awiroka yakyootaimi. ¹³Aririka poimosirinkyaa, iri pinkaimayiti asinonkainkari, pisa-pontho-yitatsiri, kisoporokiri, mawityaakiri. ¹⁴Aritaki piñaajiro intasonka-wintaitimi, tíma yokapayi, airo okantzi impiyata-jyaami apaata yoimosirinkyaa. Iro kantacha ari impinai-tajimi pantakiri awiroka aririka yañaayitaji apaata kamiithasiriri.”

Isiyakaa-wintai-tziro antaroiti akyoota-wakaantsi

¹⁵Ikanta ikimawakira aparoni ikaratzi isaiki iwajiita, ikantanaki: “Tasonka-wintaari inkantyyaa inkarati owaachani impinkatha-ritanaki-rika Pawa.”^z ¹⁶Ipoña ikantzi Jesús: “Tzimatsi aparoni atziri, inintaki yoimosirinkyaa antaroiti, ari yakyoota-wakaa-jiityaa. Ithonka ikaimakiri ikarajitzi. ¹⁷Ikanta omonkarata-paaka iwantyaari ityaantakiri impiratani, ikantakiri: “Pinkaimaitiri maaroni nokaima-kaantani, tíma irootaintsi awaajiityaa.” ¹⁸Ti ininti impokajiiti ikaratzi ikaimakaan-tawitakari. Yitanakaro aparoni, ikantzi: ‘Airo okantzi nojati, nojatatyii naminiro nowani namanantakiri. Irootaki airo okantanta nojati.’ ¹⁹Ikantaki pasini: ‘Nojatatyii noñaantyaari namanantakiri nopira-

^y 14.5 pipira = buey (vaca), asno (mora); Tzimayitatsi sankinarintsi tsika inñitziro aajatzi iroka ñaantsi “intityaa pintsiti.” * onasiyita ñaantsi-payi ^z 14.15 owaachani = iyaaroni yatantari (pan)

payi, irootaki airo okantanta nojati.’^a ²⁰ Ari ikantaki pasini: ‘Airo okantzi nojati, tima owakira naawakaaka.’ ²¹ Ikanta ipiya ompirataari, ikamanta-pajiri iwinkathariti. Antaroiti otsimaa-nakari, ikantanakiri impiratani: ‘Pijati, paniitiro awotsi-payi aajatzi kaankiirintsikipayi nampitsiki, pamakiri asinonkainkari, pisa-pontho-yitatsiri, mawityaakiri, kisoporokiri, maaroni inkarati piñiiri anta.’ ²² Ari imatakiro impiratani. Ikantapajiri iwinkathariti: ‘Nomatakiro okaratzi pikanta-kinari. Iro kantacha ainiro okaankityii pankotsi.’ ²³ Ipoñaa ikantziri impiratani: ‘Pinthonkiro paniitiro awotsi, pijayiti tsika-rika-payi, pisintsitiri inkarati piñiiri anta, impokiita ojaikityaata nowanko. ²⁴ Pinkimi nonkanti: Oshikira nitawitakari nokaima-kaantziri, airoztimaita iñaajiitziro iyaa kapichiini nowitsika-kaantakiri owaritintsi.’”

Pomirintsita-chari ankimita-kotyaari Saipatzii-totaari

²⁵ Oshiki ikaratzi oyaatakiriri Jesús. Ari ipithoka-sita-nakari, ikantziri: ²⁶ “iro onimotzimiri pitakoyitari piri, piniro, piina, pitomi, pirintzi, pitsiro, pitakota aajatzi apaniro awiroka. Iro kantacha aririka anaanakiro okaratzi pintakotyaanamami naaka pawintaajana, airora nokimita-kaantaami noyomitaani. ²⁷ Ontzimatyii piriipiro-wintiro nokinkithata-kaayita-kimiri, onkanta-witakyaa ipaikakoitimi. Aririka piwashaantakiro, airora nokimita-kaantami noyomitaani. ²⁸ Aparoni nintatsiri iwitsiki pankotsi-pinhakii, yitawakyaaro inkinkisiryaa-wakyaara tzimatsi-rika ikantantyaarori iwitsikiro. ²⁹ Ari onkantyaara inthonkan-tyaarori yitanakyaaro iwitsikiro, tima aririka yookanakiro ari isirona-winta-kyaaari inkarati ñiirini. ³⁰ Inkanta-jiiti: ‘Piñaa-matsitiri yoka, ti yaawyyi, yooka-sitakaro.’ ³¹ Ari ikimitari aajatzi, aparoni pinkathari tzimatsiri oshiki iwayiriti, yoiwinthatyaa iwayirityaari pasini pinkathari oshiki-pirota-tsiri iwayiriti. Ontzimatyii yitawakyaaro inkinkisiryaa-wakyaara, aririka yiitsinampaakiri.^b ³² Iñaakiro-rika airo yiitsinampairi, ainirora iwiraa intaina pasini pinkathari pokatsiri iwayirityaari, intyaankaki kantirini: ‘¿Tsikama ankantyaara airo owayirita-wakaanta?’ ³³ Ari okimitari aajatzi ontzimatyii pitawakyaaro pinkinkisiryaa-wakyaara awirokaiti, tima airorika piwashaantziro pitakoyitaro okaratzi pasiyitari, airora nokimita-kaantaami noyomitaani.”

Kimitarori tziwi kaari katyotaa-tsini

(Mt. 5.13; Mr. 9.50)

³⁴ “Tima kamiitha okanta tziwi okatyotzi. Iro kantacha aririka inkonowaitiro tsika ompaityaa, ¿arima akantairo antziwi-pirota-kaajiro

^a 14.19 nopira-payi = karatatsiri 5 apiti-payi vaca (buey)   ^b 14.31 oshiki = 10,000 iwayiriti; oshiki-pirota-tsiri = 20,000 iwayiriti

iroka tziwi? ³⁵Tima tikatsi kantajironi, airo okamiithatai isaiponkitzitan-taityaaro pankirintsi, ontzimatyii yookaitiro. Okowa-pirotatyaa iroka, ontzimatyii pinkimisanta-jiitawaki maaroni.”^c

Ikinkithata-koitziri ipiraitari pyaawita-chari

(Mt. 18.10-14)

15 ¹Oshiki sintsitan-tatsiri yamaitiniri kiriiki itsipayitakari atziri-payi kaari-piro-siriri, ikimisanta-jiitzi iyomitaan-tzira Jesús.

²Ikanta Nasitantaniri aajatzi Yomitaan-taniri, ikisi-mata-nakiri Jesús, ikantzi: “Paminiri yoka, itsipatakari atziri-payi kaari-piro-siriri, itsipatari iwapiinta-jiita.”

³Ipoñaa isiyakaa-winta-nakiniri Jesús, ikantziri: ⁴“Tzimatsi piratachari oshiki ipiraitari. Okanta aparoni kitaitiri, ipyaaka aparoni ipira, yookanakiri pasini ipiraitari otzisi-masiki, jataki yamina-minatairi pyainchari. ¿Tima pimatiro awiroka iroka?^d ⁵Ikanta iñaapajiri ipira, kimosiri ikanta yanatapajiri. ⁶Ikanta yariitara iwankoki, yapatotapajiri ishininka, ikantapajiri: ‘Pimpoki pintsipatyaa oimosirinkyaa, tima noñaajiri nopira pyaawitain-chari.’” ⁷Aikiro ikantatzii Jesús: “Arira onkimitaa-jyaari inkitiki, antaroiti inkimo-siri-wintaitiri aparoni owashaantairori ikaaripiro-siriwita anaajiro ikimo-siri-wintai-tziri oshiki-pirori kamiithasiririiti.”^e

Isiyakaa-wintai-tziri kiriiki pyaawita-chari

⁸Ipoñaa ikantzi: “Nosiyakaa-wintimiro kooya tzimatsiri oshiki oiriikiti. Okanta aparoni kitaitiri ipyaa-pithatakaro aparoni oiriikiti, owaamataki ootaminto, opisitakiro maaroni owanko amina-minatairi oiriikiti.^f ⁹Okanta oñaajiri, okaimakiri oshininka, okantakiri: ‘Pimpoki, pintsipatyaa noimosirinkyaa, tima noñaajiri noiriikiti pyaawitain-chari.’” ¹⁰Aikiro ikantatzii Jesús: “Arira inkimitaajyaa Imaninkariti Pawa antaroiti inkimo-siritaji iñaaki-rika aparoni atziri iwashaantajiro ikaaripiro-siri-waitzi.”

Ikinkithata-koitziri atziri itomi pyaawitaintyari

¹¹Ipoñaa ikantanaki aajatzi Jesús: “Nosiyakaa-wintimiri aparoni atziri tzimatsiri apiti itomi. ¹²Ikanta iyaapitsi itomi, ikantakiri iriri: ‘Apaá, pipinano okaratzi pasitakai-yaanari.’ Imatakiro asitariri, itsiparyaa-kiniri itomi okaratzi yasitakai-yaariri aparoni-payi. ¹³Tikira osamaniti, yoka iyaapitsi itomi

^c 14.35 okowa-pirotatyaa = tzimatsiri iyimpita ^d 15.4,5,6 ipira, ipiraitari, nopira = oisha (oveja); oshiki = ikaratzi 100; pasini ipiraitari = 99 ipiraitari ^e 15.7 oshiki-pirori = 99 ^f 15.8 oshiki = 10; iriikiti = dracma, kiriiki yasyiyitari wirakocha, iriitaki ipinatan-taitariri antawaita-tsiri aparoni kitaitiri.

ipimantakiro okaratzi yasita-kayi-takariri, jataki intaina pasiniki nampitsi. Ari yaparawaita-sitakari iiriikiti, yantasi-waiyitakaro kaaripiro-yitatsiri. ¹⁴Ikanta ithonkakiri iiriikiti yaparawaitakiri, iñiitaki antaroiti tashitsi anta nampitsiki. Ari ikowityaa-nakiriri ikaratzi yaparata-siwaitakari. ¹⁵Ipoñaa ijata-sitakiri nampitarori anta inintzi antawairntsi, ityaankai-takiri yaamiri chaancho. ¹⁶Antaroiti ayimatakiri itashi, inintaki yakyootiri chaancho, tima tikatsi opirini iyaari. ¹⁷Ipoñaa ikanta-siritanaki mainari: ‘Oshiki yanintaa-waitaka iwatziiita antawaita-tsiri iwankoki asitanari, çpaitama nasinonkaa-waitantari naaka aka notashi-niintzi?’^g ¹⁸Ontzimatyii nojataji asitanariki, nonkanta-pajiri: ‘Apaá, tzimatsi kaari-pirori nantzi-mota-kimiri, aajatzi nokimitaakiri Inkiti-satzi. ¹⁹Ti onkamiithati pinkimita-kaantajina pitomi, apatziro nonintzi pinkimita-kaantinari ikaratzi antawaitzimotzimiri.’’ ²⁰Ari ikatziyanaka mainari, piyaaaja iwankoki asitariri. Tima aminaaki ikanta asitariri, iñaawajiri ipokaji isiya-sita-waari, yawithanota-wajiri, ininta-porota-wajiri. ²¹Ikantapaji itomi: ‘Apaá, tzimatsi kaari-pirori nantzi-mota-kimiri, aajatzi nokimitaakiri Inkiti-satzi. Ti onkamiithati pinkimita-kaantajina pitomi.’ ²²Iro kantacha ikantakiri asitariri impiratani: ‘Pamaki iroopirori kithaarntsi, pinkithaata-wajiri notomi. Piwiniri irakoki poriryaata-tsiri, pinkyaan-takai-yaari iitziki ikyaantaitari. ²³Impoña paminaki kiripiri ipiraitari, kamiitha iwathati, piwiiri. Nonintzi aimosirinkyaa.’^h ²⁴Tima yoka notomi kamawitaka, iro kantacha añaaji iroñaaka. Pairani ipyaaka, iñiitajiri iroñaaka.’ Ari yitanakaro yoimosirinka-jiita.

²⁵Ikanta yantariti itomi, saikatsiri owaantsiki yantawaitzi. Pokaji pankotsiki, ikimapaa-tziiri yoimosirinka-jiita. ²⁶Isampita-paakiri aparoni impiratani paita ikimo-siritan-taitari. ²⁷Ikantanakiri: ‘Ariitaja pirintzi, irootaki iwamaakaan-tantakari piri iriipirori piratzi, tima kamiitha yariitaja pirintzi, tikatsi awishi-motirini.’ ²⁸Ari ikisanaka, ti ininti inkyaapaji pankotsiki. Ipoñaa ijata-sitakiri iriri, oshiki isintsiwintakiri intsipatan-tyaariri yoimosirinkyaa. ²⁹Irojatzi ikantan-tanakariri iriri: ‘Piñaawitana naaka oshiki nosaiki-motakimi, tikatsi nantzi-motimi. Tityaa pimpa-matsityaana aparoni apira noimosirinkyaa.’ⁱ ³⁰Irooma ipokaira iyira thonkita-kimiriri piiriikiti ipiro mayimpiro-payi, iriira piwamainiri wathata-tsiri piratzi poimosirinka-wajiri.’ ³¹Ari yakanaki iriri, ikantziri: ‘Notomí, pasi piwiro pisaiki-motakina awiroka, maaroni okaratzi nasitari, awiroka asitaro maaroni. ³²Irootaki ankimo-siritan-tyaari iroñaaka, tima yoka pirintzi, kamawitaka, iro kantacha añaaji iroñaaka. Ipyaawitaka iñiitairi iroñaaka.’”

Isiyakaa-wintai-tziri kaari-pirori impirataari

16 ¹Ipoñaa ikantakiri aajatzi iyomitaani: “Tzimatsi atziri ashaaranta-chari. Itzimi impiratani-payi. Okanta aparoni kitaitiri tzimatsi

^g 15.17 iwatziiita = oshiki pan ^h 15.23,27 ipiraitari = vaca ⁱ 15.29 apira = cabra

pokaintsiri, ikantai-takiri ashaaranta-chari: 'Yoka ijiwari pimpiratani, yaparata-kimiro piwaararo.' ² Ikanta yoka ashaarantaniri ikaimakiri impiratani, isampitakiri: '¿Paitama pantakiri? Nokimaki ikantaitana. Nonintzi piñaakainaro okaratzi pantawaita-kinari. Tima ari okarata-paaki pijiwatziri nompiratani-payi.' ³ Ari ikanta-siritanaki yoka impirataari: '¿Tsika nonkantyaaka iroñaaka? Imisitowa-tyiina impiratanari. Ti noyotiro nompanki-waiti, aririka nonkamitanti impasitai-tyaana, oshiki nompasiki-wintyaa.' ⁴ Ikanta-siritzi: 'Noyotaki paita nantiri yaakamiithatan-taityaanari pankotsiki-payi aririka imisitowai-takina.' ⁵ Yapatotakiri ikaratzi iriwiwatziri iwinkathariti, ikantakiri itarori: '¿Tsikama ikaratzi piriwiwatziri nowinkathariti?' ⁶ Ikantzi irirori: 'Oshiki inchatonaa okaratzi niriwiwatziri tsika iwaitzi yiinkantsi.' Ipoña ikantzi: 'Iroka piriwiwatsiri, sintsiini pisankinati, apatziro kashitani onkaratai inchatonaa piriwiwiti.' ^k ⁷ Ipoña isampitakiri pasini ikantzi: '¿Awiroka tsikama okaratzi piriwiwatziri?' Ikantzi: 'Oshiki ipiyota-koitziri pankirintsi niriwiwatziri.' Ipoña ikantzi aajatzi: 'Iroka piriwiwatziri, pisankinati, apatziro kapichiini onkarataji ipiyota-koitziro pankirintsi piriwiwatziri.' ^l ⁸ Ikanta yoka pinkathari, iñaakan-takiri impiratani iñaakirira omatatziiri iyotzi tsika ikinakairo kantain-chari. Arira ikantayitari atziri-payi iroñaaka, oshiki iyotzi tsika ikinakairo yaakamiithatan-tyaariri ishininka, yanairi tsika ikanta kimisantzin-kariiti.' ^m ⁹ Iro ikantan-tanakari Jesús: "Ontzima-tyiira piyoti paakamiithatan-tyaaro pashaaranta-yitari iroñaaka onkanta-wityaa ti apanta-pirotyaaro, irootaki yaakamiithatan-taityaamiri apaata awiroka inkitiki.

¹⁰ Itzimi-rika yawiintaitari kapichiini, iriitaki yawiinta-piroi-tajyaa. Itzimi-rika kaari yawiintaitari, iriitaki mapirotaironi airo yawiinta-piroi-taari. ¹¹ Tirika yawiintai-tyaami impaitimiro owaararontsi kaari kantapirotatsini aka, tikatsira awiintyaamini impimiro iroopirotatsiri. ¹² Tirika pawiintyaari awiroka asinintsi, tikatsira opimini awiroka pasityaari. ¹³ Tikatsi matironi yantawaitiniri apiti ompiratan-taniri. Tima aparoni ininta-piroti imonkaratiniri impiratariri, iriima pasini inkisaniinta-nakiri. Ari okantari aajatzi: Tikatsi matironi yantiniri Pawa inintziri irirori, aririka inkinkithasirita-kotai-tyaaro awaararontsi onkimiwaita-nakyaaro iroomi ompiratyarini."

¹⁴ Ari ikaratzi ikimajiitaki Nasitantaniri, tima irijatzi niwitarori awaararontsi, isironta-wintakari Jesús ikimiri ikantayitakiri. ¹⁵ Ipoña ikantanakiri: "Piyotzi pitzikaa-winta-jiita awiroka airo iyotantami atziri, iro kantacha iyotzimiro Pawa okaratzi pikinkisiryayitakari. Tima okaratzi iroopirotzi-mowitariri atziri, ipinki-matziro Pawa."

j 16.3 pankiwai = kiyamori ^k 16.6 oshiki inchatonaa = okaratzi 100; kashitani = okaratzi 50 ^l 16.7 oshiki ipiyota-koitziri pankirintsi = 100 ipiyota-koitziro; kapichiini pankirintsi = 80 ipiyota-koitziro ^m 16.8 kimisantzin-kariiti = itomiiti kitainkari

**Ikantakaan-taitziri aajatzi tsika okanta-
kota ipinkathari-wintantaji Pawa**

¹⁶“Tima pairani ikinkithata-koitakiro Ikantakaan-taitani aajatzi isankinari Kamantan-tzinkari-payi. Opoña ikinkithataki Juan. Ari ikimawa-kirori iroñaaka atziri-payi Kamiithari Ñaantsi tsika okanta-kota ipinkathari-wintantaji Pawa. Oshiki inintajiitaki ñiïro okimiwaitakaro isintziiti aririka iwayiritaityaa. ¹⁷Ti ompomirintsityaa apirotajyaa apaata kipatsi aajatzi inkiti, iro kantacha airo apiro-tzimaitaa Ikantakaan-taitziri okaratzi yaniini-yitatsiri.”

Iyomitaantzi Jesús ikantzi: “ti onkamiithati pookiro piina”

¹⁸“Itzimi-rika ookironi iina, aririka yaaji pasini kooya, imayimpi-wintakiro itawitarori. Ari ikimitari aajatzi aajironi kooya yookiri oimi, imayimpitaki irirori.”

Ashaaranta-chari aajatzi Lázaro

¹⁹“Tzimatsi aparani atziri ashaaranta-chari, owaniinkaki okanta ikithaata-piintari. Yaakowintaro kitaitiriki yoimosirinka yanintaa-waita iwatzii-waita.” ²⁰Tzimatsi aparani asinonkainkari ipaita Lázaro, ithonka ipathaa-waitaki yoka. Ari inaryaa-piintaka intakiroki iwanko ashaarantaniri. ²¹Iritaki nintatsiri iyoyajiro iwaryaa-yitziri iwariti ashaarantzinkari. Ari ipokiri otsitzi-payi ithotzi-tziri iwathaaro. ²²Okantaka apaata kamaki asinonkainkari, yaanakiri Imaninkariti Pawa, jataki isaikira Abraham. Ari ikimitakari ashaarantaniri kamaki aajatzi irirori, ikitaitakiri. ²³Ikanta anta sarinka-winiki, oshiki ikimaatsi-waitaka yoka ashaaranta-witachari. Yaminaki intaina ññaatziiri Abraham itsipatakari Lázaro. ²⁴Ari ikaimawitakari, ikantziri: ‘Chariní, Abraham, pinisironkata-jyaana. Pintyaankiri Lázaro yamaa-jaitakina kapichiini nijaa nirawakiita, tima imapirotakina otasiniintakina paamari.’ ²⁵Ikantanaki Abraham: ‘Nochariní, pisirityaaro piwaararo pairani, aajatzi ikimita Lázaro isirityaaro ikimaatsi-waitakari. Iro kantacha kimosiri ikanta irirori aka, irooma awiroka ontzimatyii pinkimaatsi-waitajyaa. ²⁶Tikatsi pinkini pimpoki, tzimatsi antaroiti impirita otzikairi, airo okantzi naaka nojata-sitimi.’ ²⁷Ari ikantawita irirori: ‘Pinkimi nokantzimi chariní, pintyaanti jatatsini isaiki noshininka-payi.’ ²⁸Tzimatsi anta nirintzi-payi, pinkamantiri airo ipokanta irirori aka, oshiki ikimaatsi-waitaita aka.’ ²⁹Ari ikantzi Abraham: ‘Tzimatsi ikantaki isankinariki Moisés, tzimatsi aajatzi ikantayitakiri Kamantan-tzinkari-

ⁿ 16.19 owaniinkaki okanta ikithaata-piintari = jonkiro-masita-tsiri   ^o 16.27 noshininka-payi = iwanko apaá   ^p 16.28 nirintzi-payi = ikaratzi 5 nirintzi

payi, irootaki inkimisantiri.’³⁰ Ikantzi ashaaranta-witachari: ‘Airotyaami, chariní, Abraham. Tzimatsi-rika aparoni kamatsiri kamantairini añaatsiri atziri, ari iwashaantairo kaari-pirori yamiyitari.’³¹ Aikiro ikantana-kitzii Abraham: ‘Tima ti inkimisantaitiro isankinari Moisés aajatzi Kamantan-tzinkari-payi, airotyaa ikimisantaa-jitziri inkaman-tawityaari piriinta-chani kaminkari.’ ”

Airo pantakaan-tziro kaari-pirori

17 ¹Ipoña ikantanakiri Jesús iyomitaani: “Ari intzima-piintatyii tzipina-siririiti. Iriima antakaan-tironi kaari-pirori, inkantamachiitiri yoka.”² Mt 18.6, Iro kamiithatatsi inthata-kaiti-nirimi mapi ikintsiki, iwiinkai-takiri inkaariki, ari onkanyaa airo ikaaripirota-kaantanta. Tima Mt 18.6, itzimi-rika antakaa-kirini kaari-pirori kimitaariri iintsi yawintaa-janara, aritaki iwasantakaitajiri.’³ Ontzimatyii paamawintyaa awiroka. Tima intzimi-rika aparoni pikarajiitzi antzi-motimini kaari-pirori, piyomitairi. Aririka iwashaanta-najiro yantayiwitakari, pimpyaakotiro yantzimo-witakamiri. ⁴Ari okimitari aajatzi. Aparoni atziri tzimatsiri oshiki yantzi-mota-piinta-kimiri, oshiki yapii-yapiitiro aparoniki kitaitiri, ontzima-tyiira papii-papiitiri pimpyaakotiri aririka impoka-sita-piintimi inkowa-kotimi pimpyaakotairi.”⁵

Pawintaa-pirota-kaiyaana

⁵Ari ikantanakiri Tyaantariiti yoka Jesús: “Pinkatharí, nonintzi pawintaa-pirota-kaiyaana.” ⁶Ikantzi Jesús: “Onkanta-wityaa kapichiini pawintyaari Pawa, aritaki pisirinkakiro antaroiti pankirintsi katziyainchari, pinkantiro: ‘Pisirinki, pinkatziyi anta inkaariki.’ Aritaki osirinkanaki.”⁶

Yantayitiri ompirataari

⁷“Aririka intzimi pimpiratani, piñaawajiri yariitajyaa ikyaawani-waitzi piwaniki, yaamaako-wintari pipira ¿arima pinkanta-wajiri: ‘Pakyoopa-pajina?’ ⁸airo, apatziro pinkanta-wajiri: ‘Pinkotsitapaji owaritintsi. Pintharokyaati piyiitina, nowawakyaata, nirawakiita aajatzi. Ompoña pampoiti awiroka piwajyaa.’ ⁹¿Arima pimpaasoonkitakiri okaratzi yantiri pimpiratani? Airo. ¹⁰Arira pinkimityaari aajatzi awiroka, aririka pimonkaratakiro okaratzi inintakaimiri Pawa, pinkanti: ‘Airo akimosiriwinta-waita impiraitai, tima apatziro amonkara-matsitiro okaratzi ininta-kayi-takairi antiro.’ ”

¶ 17.1 tzipina-siri = * antziwa ¶ 17.2 mapi = mapi itononkan-taitari ¶ 17.4 oshiki yapii-yapiitiro = 7 yapii-yapiitiro ¶ 17.6 kapichiini = yaniinita-tsiri osiyarori okithoki mostaza; antaroiti pankirintsi = sicómoro

Yisita-kota-kaitziri 10 pathaa-waita-tsiri

¹¹Ipoñaa iwaanaka Jesús ijatiro Aapatyaawiniki, ikinanakiro tsika owiraa-thapi-yitaro iipatsiti Ositikii-toni-satzi aajatzi Tapowini-satzi. ¹²Ikanta yariitaka nampitsiki, ari imonthaakari ikaratzi 10 antziri pathaa-rontsi, intaina ikatziya-jiitaka. ¹³Ikaimajiitzi, ikantzi: “¡Yomitaanari Jesús, pinisironkatyaana naaka!” ¹⁴Ari yaminanakiri irirori, iñaatziiri ikatziya-jiitaka, ikantziri: “Pijata-sitiri Ompiratorintsitaari yaminawa-kimiro piwathaaro.” Ikanta ijajiitanaki, omapoka-sitaka opyaanaka ipathaaro, isitako-yitanaji. ¹⁵Ikanta iñaakiro yisita-kotaji aparoni pathaa-waiwita-tsiri, kimosiriwintaka ipiyaja irirori, antaro iwisiyaawintakari Pawa. ¹⁶Ityirowa-sita-paakari Jesús, ipaasoonkita-paakiri. Yoka piyajachari Ositikii-toni-satzi inatzi. ¹⁷Isampita-wakiri Jesús, ikantziri: “¿Tima 10 ikaratzi isita-kotaatsi, tsikama ikinakika pasini? ¹⁸Tikatsira aparoni noshininka piyajatsini impaasoonkitajiri Pawa, apatziro ipiyajaro noshininka-niro.” ¹⁹Ari ikantanakiri Jesús pathaa-waiwita-chari: “Pinkatziyanaji, pijatai. Iroora isitakotaa-jimiri pawintajana.”

Itantana-kyaarori impinkathari-wintan-taiti

(Mt. 24.23-28,36-41)

²⁰Ikanta Nasitantaniri isampita-nakiri Jesús, ikantziri: “¿Tsika-paiti itantana-kyaarori impinkathari-wintantaji Pawa?” Yakanakiri irirori, ikantziri: “Aririka impinkathari-wintantaji Pawa, tira osiyaaro okaratzi koñaanita-tsiri.” ²¹Airo ikantaitzi: ‘Iroka aka. Jironta anta.’ Tima aritaki pinkathari-siri-wintantai Pawa.” ²²Ipoñaa ipithoka-sita-nakari iyomitaani, ikantziri: “Ari pininta-witajyaa apaata piñiirimi kapichiini yoka Itomi Atziri, airo okanta-tzimaita. ²³Ari pinkimaki inkantaiti: ‘Yoka aka.’ Pasini kantatsini: ‘Jiirinta anta.’ Airora pijata-sitziri, airo piyaatziri aajatzi. ²⁴Aririka impiyi Itomi Atziri, inkimita-pajyaaro omoriki ookatha-rontsi, itanakyaaaro tsika owiraaro kipatsi irojatzitzi tsika anta othapikitapaja. ²⁵Iro itawakyaaroni iñiitawakiro inkimaatsitaityaa antaroiti, imaninta-waitiri yokaiti atziri-payi tzimayita-tsiri iroñaaka. ²⁶Tima onkimityaaro tsika okanta pairani ainiro isaikawita Noé. Ari onkimitzi-tajyaari aajatzi aririka impoki-mataji Itomi Atziri. ²⁷Onimowaitziri atziri iwawaiyita, yirawai-jiitzi, yaawakaiyita. Irojatzitzi ikyaanta-nakari Noé pitotsiki iwitsikakiri. Okanta oonkanaka kipatsiki, apirotakiri ipiinkaki atziri. ²⁸Ari onkimita-jyaaro isaikawita pairani Lot. Onimotziri atziri iwajiita, yirawai-jiitzi, iyompari-waijiita, ipankiwai-jiitzi, iwitsika-jiitzi iwanko. ²⁹Iro kantacha monkarata-paaka kitaitiri isitowan-tanakari Lot nampitsiki Paamaa-riniki, omapoka-sitaka oparyaa-paaki antaroiti paamari kitiri-moito okantaka, apirotakiri maaroni atziri itajaja. ³⁰Ari

onkimitaa-jyaari aajatzi aririka impiyi Itomi Atziri. ³¹ Pisaiki-rika intakiroki piwanko, ari pimpoñiiyaa pisiyanaki, airo pikyaa-panaatzi paapanaati piwaararo. Piwaniki-rika pisaiki, airo pipiya-panaata.^u ³² Pinkinkisiryaa-kotiro okaratzii awishi-mota-kirori iina pairani Lot. ³³ Ikaratzii yantasiwaitari apaniironi yawisakotan-tajyaari, aritaki impyaasi-waitajyaa. Iriima inkarati kamawintinani, aritaki yawisako-siritai.” ³⁴ Aikiro ikantatzii Jesús: “Tzimatsi tsipata-wakaa-chani imayi, yaitaji aparoni inkitiki. Iriima pasini yookaita-najiri. ³⁵ Tzimatsi apiti kooya tsipata-wakaa-chani ontononka-waiti, yaitaji aparoni inkitiki, irooma pasini yookaita-najiro. ³⁶ Isaiki apiti antawaita-tsiri iwaniki, yaitaji aparoni inkitiki, iriima pasini yookaita-najiri.”^v ³⁷ Opoña isampita-nakiri ikantzi: “¿Tsiyatya anta omatajyaa-rika Pinkathari?” Ikantzi Jesús: “Ikimitara ñaapiintziri amimporti ishonka-jiita, ayotzi tzimatsi kamaintsiri. Ari okimitari aajatzi aririka piñaayitakiro okaratzii nokinkithata-koyita-kimiri, piyotzira irootantsi nompíyima-mataji.”

Ikinkithata-koitziro kinankaro aajatzi kaari-pirori pinkathari

18 ¹ Ipoña isiyakaa-winta-nakiro Jesús onkantayaa yamana-piintan-taityaari, airo okantzimo-niinta-waitantari. ² Ikantzi: “Tzimatsi aparoni nampitsi, ari isaikiri kaari-pirori jiwari, ti impinkathatiri irirori Pawa, aajatzi atziri-payi ti impinkathatiri. ³ Ari osaikiri aajatzi aparoni kooya kinankaro. Opoka-sita-piintakiri kaari-pirori jiwari, okantziri: ‘Nonintzi pinkaiminari kisaniiintanari, piwitsikinaro awishi-mota-kinari.’ ⁴ Ti inintawityaa jiwarika. Ipoña ikanta-siritaki: ‘Ti nompinkathatiri Pawa, aajatzi nokimitajiri atziri. ⁵ Iro kantacha ontzimatyii nantiniro kamiithari onintziri iroka kinankaro. Nosamaro = kari aririka oñaasirinkina ompiya-piyata-sitina.’ ” ⁶ Ikantzi Jesús: “Pikimakiro ikanta-siritakiri kaari-pirori jiwari. ⁷ Iriira mapirotzirori Pawa, airo ishinta yantainiri kamiitha-yitatsiri ikaratzii iyosiiyitairi irirori, itzimi aakowintanaarori yamanari kitaitiri aajatzi tsitiniri.” ⁸ Aikiro ikantatzii Jesús: “Airora oshiintanaki yantantai-tyaarori kamiithari. Iro kantacha aririka impiyapaaki Itomi Atziri, ¿aikiroma iñaapaatyii awintaa-piintyaarini kipatsiki?”

Isiyakaa-wintai-tziri Nasitantaniri aajatzi sintsiwintan-tatsiri yamaitiniri kiriiki

⁹ Tzimatsi kinkisiryayitachari kamiithasiriri inatzii. Iro kantacha imaninta-siri-waitziri pasini atziri. Irootaki isiyakaa-wintan-tanakariri Jesús, ikantzi: ¹⁰ “Tzimatsi apiti atziri jatatsiri Tasorintsi-pankoki yamani.

^u 17.31 intakiroki = jinoki okanta-pankaata pankotsi   ^v 17.36 Tzimayitatsi sankinarintsi tsika ti ñiitiro maaroni iroka ñaantsi aka. * onasiyita ñaantsi-payi

Nasitantaniri inatzii aparoni, iriima pasini iriitaki sintsiwintan-tatsiri yamaitiniri kiriiki. ¹¹Ikatziya-paaka Nasitantaniri yamani, ikantzi: ‘Pawa, antaroiti nopaasoonkitzimi, tima ti nonkimityaari naaka pasini atziri, kosintzi inatzii, kaari-piro-siri ikantaka, mayimpiri inatzii, ari ikimitakari yoka sintsiwintan-tatsiri yamaitiniri kiriiki. ¹²Apiti napiitziro notzita-piintaro nowariti tikira ariitapajyaa pasini kitaitiri imakoryaan-taitari, nasitakaa-piintari Pawa kiriiki ikaratzi ipinaitanari.’”^w ¹³Ikanta sintsiwintan-tatsiri yamaitiniri kiriiki, ikatziya-paaka irirori intyaatsikaini, oiyoota-paaka yamani ti yamini jinoki. Tima antaro okantsi-mosiryaa-nakari, ikantzi: ‘Pawá, pinkawinthayina naaka, kaari-piro-siri nonatzii.’”^x ¹⁴Ikantzi Jesús: “Iriitakira yaakamiithai-tajiri yoka, kamiithasiri ikanta ijataji iwankoki, ti inkimityaari pasini. Tima inkarati nintasi-waita-chani impinka-thaitiri, aritaki intsinampa-sirita-kayi-tairi. Iriima tsinampa-waiwita-chari iriitaki impinkatha-ritakai-tajiri.”

Itasonka-wintziri Jesús intsi-payi

(Mt. 19.13-15; Mr. 10.13-16)

¹⁵Ari yamaita-paakiniri Jesús intsi-payi, ikantai-tapaakiri: “Nonintzi piwasi-patzii-totiri nintsiti, pintasonka-wintiri.” Ikantzi iyomitaani Jesús: “Airo piñaasirinkiri Awinkathariti.” ¹⁶Iro kantacha ikaima-kota-nakiri Jesús, ikantziri: “Pisinitiri intsi-payi impoka-siti-naata. Airo pithañaana. Tima inkarati kimitajyaarini irirori, iriitaki ñaajaironi ipinkathari-wintantai Pawa. ¹⁷Airorika ipinkathai-tziri Pawa inkimita-koityaari ikantaka intsi-payi, airo ñiitajiro ipinkatha-ritai. Omapiro.”

Jiwari ashaaranta-chari

(Mt. 19.16-30; Mr. 10.17-31)

¹⁸Ikanta aparoni jiwari isampitakiri Jesús, ikantziri: “¿Kamiithari yomitaan-tanarí!. ¿paitama nantajiri nasi nowanta-jyaarori nañaaji?” ¹⁹Ari yakanakiri Jesús, ikantzi: “¿Paitaka pikantan-tanari: ‘Kamiithari pinatzi?’ Apanirora ikantakaaro Pawa ikamiithatzi, tikatsi pasini. ²⁰Piyota-kota-kiroma Ikantakaan-taitziri:
Airo pimayimpitzi.
Airo piwamaantzi.
Airo pikositzi.
Airo pithaiya-kotanta.
Pimpinkathatairi piri aajatzi piniro.” ²¹Yakanaki irirori, ikantzi:
“Yomitaanarí, Nomatakiro maaroni irojatzi nitanakaro pairani

^w 18.12 asitakaa = * iro aparoni yasita-kayi-tariri Pawa, iyosiitai-takiri okaratzira 10

^x 18.13 okatsitzi-mosiryaa-nakiri = iposa-sipaniita-nakityaa (Tima irootaki yamiyitari Judá-iti tzimatsi-rika katsitzimo-siritziriri.)

ainiro nintsita-paaki.”²² Ikanta ikimakirira, ikantzi Jesús: “Tzimatsi aparoni kowityaa-painchari kaari panti. Pimpimantiro maaroni tzimi-motzimiri, pimpiri asinonkainkari, tima osiyawaitakaro piwaa-ranta-jyaami inkitiki. Aririka pimatakiro pimpoki, piyaatina.”²³ Ikanta ikimawakira jiwari, owasiri ikantanaka, tima ashaaranta-pirotzinkari inatzii.²⁴ Ikanta iñaakirira Jesús antaroiti iwasiritanaka, ikantanaki: “Oshiki ompomirintsitzi-motyaaari ashaarantzinkari ijataji ipinkatha-ritajinta Pawa.”²⁵ Tima oshiki ipomirintsitaro ikyaakoitari inkyaan-tyaaro yanini omoro. Iri mapirota-chani ashaarantzinkari impomirintsita-jyaaro inkyaaji ipinkathari-tzinta Pawa.”²⁶ Ari ikantayitanaki ikaratzi kimakiriri, ikantzi: “¿Niinkama awisakotaa-tsini?”²⁷ Ikantzi Jesús: “Tzimayitatsi opaita pomirintsitzi-moyitariri atziri, iriima Pawa ti ompomirintsitzi-motyaaari.”²⁸ Ipoña ikantanaki Pedro: “Yoka nokarajitzi nonintzi noyaatajitiimi, tima nookayitanakiro okaratzi tzimi-motanari.”²⁹ Ikantanaki Jesús: “Omapiro, tzimayitatsi nintana-jirori impinkathari-wintairi Pawa, irootaki yookan-tanakarori iwanko, asitariri, iririntzi, iina, itomi.”³⁰ Aritaki iñaajiro ontzimi-motairi oshiki, anaanakiro okaratzi yookawitanakari. Tima apaata aritaki iñaajiro irasi iwiro yañaayitaji.”

Yapiitajiro Jesús ikamanta-kota iwamaitiri

(Mt. 20.17-19; Mr. 10.32-34)

³¹ Ikanta yapatotajiri Jesús 12 iyomitaani, ikantajiri: “Ajatatziira iroñaaka Aapatyaawiniki. Ari omonkaratyaari okaratzi isankinatakiri pairani Kamantan-tzinkari tsika inkantaitiri yoka Itomi Atziri.”³² Tima iwawisaa-kiniri wirakocha-payi. Ari iithainkimaawaitaitiri, inkimaatsita-kaityaari, inchoonta-poro-waitaitiri.³³ Aririka ithonkakiro impasawaitaitiri, iwamaitakiri. Iro mawatapain-tsiri kitaitiri, aritaki yañaaji aajatzi.”³⁴ Titzimaita inkimatha-jitiro ikaratzi kimawita-kariri, ti iyojiti opaita-rika iñaawintziri, tima ti inintaiti ikimathata-kaitiri iroka-payi.

Yaminakai-tajiri Kasiryaari-satzi

(Mt. 20.29-34; Mr. 10.46-52)

³⁵ Ikanta yariitzi-mataka Jesús nampitsiki Kasiryaari. Ari isaiki aparoni mawityaakiri awotsi-nampiki ikampitantzi impasitai-tyaari.³⁶ Ari ikimaki mawityaakiri, isampitakiri ikaratzi awisayita-tsiri atziri, ikantziri: “¿Paita awisatsiri?”³⁷ Ikantai-tanakiri: “Ipokatzi Jesús poñaachari Kasiyakaawiniki.”³⁸ Iroora ikaiman-tanakari, ikantzi: “¡Jesús! Ikasiya-kaitani pinkatharini David, pinisironkatyaana!”

γ 18.25 ikyaakoitari = camello; yanini omoro = imoroki kithapi

³⁹Ikisatha-witanakari ikaratzira jiwatanain-tsiri imairitan-tyaari. Aikiro ikaima-nakitzi sintsiini, ikantzi: “¡Ikasiya-kaitani pinkatharini David, pinisironkata-jyaana!” ⁴⁰Katziya-paaka Jesús, ikantzi: “Pamakinari aka.” Ikanta yamaita-paakiniri, isampita-wakiri. ⁴¹Ikantziri: “¿Tsikama pinintzi nonkantajimi?” Yakanaki mawityaakiri, ikantzi: “Pinkatharí, nonintzi nonkiryaaji.” ⁴²Ikantzi Jesús: “Kantatsi pinkiryaaji, irootaki isitakotaa-jimiri pawintaajana” ⁴³Apatha-kirotanaji yaminawaitanaji kamiitha, iyaatanakiri Jesús, kimosiriwinta ikantawinta-nakari Pawa. Ikanta ñaakiri atziri-payi, imatanakiro iriroriiti iwisiryaawinta-nakari Pawa.

Jesús aajatzi Zaqueo

19 ¹Ikanta yariita-paaka Jesús Kasiryariki, yaniita-paakiro maaroni nampitsi. ²Ari isaikiri anta aparoni atziri ipaita Zaqueo. Iriitaki ijiwari sintsiwintan-tatsiri yamaitiniri kiriiki, iwakiri jiwari wirakochaiti, ashaarantzinkari inatzii Zaqueo. ³Ininta-pirotaki irirori ñiiri Jesús. Iro kantacha ti onkanti ñiiri, oshiki atziri otzikaa-kiriri, tima ikaa-porityaakitsini. ⁴Ikanta ijiwatanaki Zaqueo, atitapaaki inchatoki onkini ñiiri Jesús, aririka inkinapaaki tsika isaikaki.^z ⁵Ikanta yariita-paaka Jesús yatiita-paakira Zaqueo, yaminapaaki isaikakira jinoki, ñaapaakiri, ikantziri: “Zaqueo, payiiti sintsiini, tima nosiritatyaaro nomayi-motimi piwankoki.” ⁶Sintsiini yayiitanaki Zaqueo. Kimosiri ikanta yaanakiri iwankoki. ⁷Ikanta ñiitakiri, ikisi-mata-nakiri atziri-payi yoka Jesús, ikantajiitzi: “¿Paitama ikyaa-wankotan-tariri kaaripiro-sirita-tsiri?” ⁸Ipoña ikantzi Zaqueo: “Pinkatharí, ari nopakiri asinonkainkari kashitani nowaararo. Tzimatsirika namatawitakiri nokositziri, aritaki noipyaa-jiniri okaratzí nayitakiriri onkarati 4.” ⁹Ikantanaki Jesús: “Iroñaaka piñiuro pawisako-siritaji awiroka aajatzi ikaratzí saika-wankotzimiri. Tima awirokatakiri iriipirori icharini Abraham. ¹⁰Tima irootaki ipokantakari Itomi Atziri yamina-minatairi ikaratzí pyaawitain-chari iwawisaako-siri-yitajiri.”

Isiyakaa-wintai-tziri 10 kiriiki

¹¹Iroatzi ikimisanta-jiitaki atziri ikinkithata-kairira Jesús. Ipoña isiyakaa-winta-nakiniri, isiyakaantaki atziri-payi koñaaroini impinkathari-wintantaji Pawa, tima irootantsi yariitzi-majiityaa Aapatyaawiniki. ¹²Ikantanaki: “Tzimatsi aparoni iriipirori atziri ijataki pasiniki nampitsi, impinkatha-ritakaitiri, ompoña impiyi inampiki. ¹³Yapatota-nakiri 10 impiratani, ipanakiri ikaratzí 10 kiriiki, ikantanakiri: ‘Pantawaita-kairi kiriiki nopayita-kimiri, iroatzi nompian-tapaa-kyaari.’^a ¹⁴Iro kantacha tzimatsi ishininka kaari nintirini impinkathari-wintanti. Ityaankaitaki

^z 19.4 inchato = sicómoro   ^a 19.13-24 kiriiki = mina (Ñaantai-tyaari yaitiri aparoni mina, ontzimatyii yantawintaitiri inkarati mawa kasiri.)

kantirini: ‘Ti noninta-jiitiri impinkathariti.’¹⁵ Iro kantacha, tima ipinkatharitakai-takiri ipiyajara. Yapatota-pajiri impiratani-payi ipanakiri kiriiki, inintzi iñiiri tsika ikanta yantawaita-kaakiri iiriikiti.¹⁶ Yitapaakaro ipokaki aparoni, ikantapaaki: ‘Pinkatharí, noshikyaakiri piiriikiti, naaji pasini ikaratzi 10.’¹⁷ Ikantanaki irirori: ‘Ariwí nompiratani, yotasiriri pinatzii. Kapichiini ikarawita kiriiki pikimpoyaakiri, aritaki piñaakiro pijiwawintiro onkarati 10 nampitsi.’¹⁸ Ari ipokapaaki pasini impiratani, ikantapaaki: ‘Pinkatharí, noshikyaakiri piiriikiti, naaji pasini ikaratzi 5.’¹⁹ Aajatzi ikantanakiri irirori: ‘Ari pinkimityaari awiroka, ari pijiwawintai onkarati 5 nampitsi.’²⁰ Ipokapaaki pasini, ikantapaaki: ‘Pinkatharí, yoka piiriikiti kamiitha noponata-kimiri.’²¹ Tima antaroiti notharowakakami pimapirota-tziiro pimasirinkata, sintsiini pantawaita-kaantziri piiriikiti, ari okanta pishikyaan-tariri.’²² Ikantanaki irirori: ‘Kaari-pirori nompiratani pinatzii. Awiroka atsipityaaroni okaratzi pikanta-kinari. Piyowitaka aritaki nonkisakimi airorika pishikiyiiri kiriiki,²³ piñaawitaka airo pimatziro pishikiyiiri awiroka, paminimi antawaita-kayi-rinimi, ari ishikiniintakimi kiriiki, iritaki pimpawa-jinarimi nopiyaka iroñaaka.’²⁴ Ipoña ikantziri piyotain-chari atziri: ‘Paapithatiri kiriiki, pimpiri oshikyaakiri-iriri ikaratzi 10.’²⁵ Ikantajitanaki atziri: ‘Pinkatharí, ¿paitama impantai-tyariri, tima tzimaki irirori ikaratzi 10 kiriiki pipakiriri?’²⁶ Aikiro ikantatzii asitariri iiriikiti: ‘Itzimi-rika otzimi-motakiri, ari ontzimi-motajiri oshiki. Iriima kaari otzimi-motzi, imapiroi-tairi yaapithai-tairi okaratzi tzimimo-witariri.’²⁷ Ikantaki aajatzi: ‘Pamakiri ikaratzi kisaniintanari kaari nintatsini nompinkathari-wintiri, nonintzi noñiiri piwishiri.’ ”

Ariitaja Jesús Aapatyaawiniki
(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Jn. 12.12-19)

²⁸ Ithonka-kiro Jesús ikantakiri, jiwatanaki ijatziro Aapatyaawiniki.
²⁹ Ikanta yariitzi-mataka nampitsiki Chochokipankoniki aajatzi Asinonkaa-pankoni omontitakari otzisi Yiinkakiiroi-toni. Ari ityaantakiri apiti iyomitaani,³⁰ ikantakiri: “Pijati nampitsiki amontitakari, ari piñiiri inthata-kotyaa kiripiri piratzi, tikira ikyaakoi-tariita. Pinthataryaa-kotiri, pamakinari aka.^b ³¹ Aririka isampii-tawakimi: ‘¿Pinkanti-rika pithataryaa-kotan-tariri ipiraitari?’ Pinkanta-nakiri awiroka: ‘Inintatziiri Pinkathari.’ ”³² Jaitijiitanaki ityaantai-takiri, iñaakiro okaratzi ikantai-takiriri.³³ Ithataryaa-kota-paakiri kiripiri ikyaakoitari. Isampitawakiri asitariri, ikantziri: “¿Pinkanti-rika pithataryaa-kotan-tariri?”
³⁴ Ikantanaki irirori: “Inintatziiri Awinkathariti.”³⁵ Irootaki yamantakariri. Iwankita-kiniri manthakintsi imitzikaraki, ikyaakota-nakari Jesús.³⁶ Ikanta yaniita-kaanakiri Jesús kiripiri ikyaakoitari, imaaronka-

^b 19.30-36 ipiraitari, ikyaakoitari = asno, burro

sitai-tanakiri manthakintsi onkantayaa owaniinkatan-tyaari awotsiki tsika inkinanakira. ³⁷Ikanta yoirinki-mataja otzisi Yiinkakiiroi-toni, ari ikaimajiitanaki iyomitaani-payi Jesús ikaratzi piyowinta-kariri. Ikimosiri-winta-nakiri Pawa, iwisiryaa-winta-nakari, iñaayita-piinta-kirora itasonka-wintantaki Jesús. ³⁸Ikantajiitzi:

¡Korakitataiki awinkathariti!

¡Tasonka-wintaari ikantaja, tima Pinkathari inatzii otyaanka-kiriri!

¡Isaikakaa-yitai kamiitha nampitarori inkitiki!

¡Iro kamiithata-jitatsi otzimi-motziri iwaniinkaro Pawa nampitarori ojinoki-pirotzi inkiti!^c

³⁹Ikanta Nasitantaniri saikayitain-tsiri aajatzi anta, ikantakiri Jesús: “Yomitaan-tantanirí, pinkisa-thatiri piyomitaani.” ⁴⁰Yakanaki Jesús, ikantzi: “Aririka noimairintakiri ikaratzi kaimayitain-tsiri, kimitaka ari onkantakimi onkaimanakimi mapi.”

⁴¹Ikanta yariitzi-mata-paaka Jesús Aapatyaawiniki, iraa-kota-paakaro iñaapaakiro. ⁴²Ikantzi: “¡Oshiki okamiithataki pikimathatan-tyaarori, iroora kitaitiri piñaanta-jyaarori pisaiki kamiitha! Iro kantacha airo okanta tima mawityaaki ikantakai-takami. ⁴³Tima irootaintsi impoki kisaniintzimiri, iwitsikayita-sita-paakimi yapirotan-tyaamiri. Inthonka intapota-paakimi tsika owiraa pitanto, airo piñiuro tsika pinkini pisiyi. ⁴⁴Ari imporokai-takimi, yasitaiyii-tyaari maaroni. Airo iñiitajiro mapipayi okaratzi wiwiryayitachari iroñaaka, okantakaan-tziro ti piyotawakiri itzimi pokasita-kimiri.”^d

Imisitowiri Jesús pimanta-yitatsiri tasorintsi-pankoki

(Mt. 21.12-17; Mr. 11.15-19; Jn. 2.13-22)

⁴⁵Kyaapaaki Jesús Tasorintsi-pankoki, imisitowa-paakiri pimanta-yitatsiri ikaratzi amananta-yitatsiri aajatzi.^e ⁴⁶Ikantai-tziri:

“Isankinai-takiro pairani iñaawaitzi Pawa, ikantzi:

Nowanko onatzii iroka, aritaki yamana-piintai-tinari.

Iro kantacha awirokai, aritaki pamatawitanta-piintaki pipimanta-yitzi, pikimita-kaantakiro kosintzi-panko.” ⁴⁷Ari ikantapaa-kityaa Jesús iyomitaantzi maaroni kitaitiri Tasorintsi-pankoki. Iro kantacha yoka ijiwari Ompira-tasorintsitaari, Yomitaan-taniri aajatzi Antari-konaiti, yamina-minatakiro tsika inkinakairo iwamaakaantiri. ⁴⁸Ti onkanta-tzimaityaa iñii tsika inkinakairo, tima aamawintaa ikantajiitaka atziri-payi ikimisantziri Jesús.

^c **19.38** Korakitataiki apinkathariwí = Hosana; otyaanta: * wairontsi

^d **19.44** Tzimayitatsi sankinarintsi tsika iñiitziro aajatzi iroka ñaantsi “iriitaki Pawa pokasita-kimiri.” * onasiyita ñaantsi-payi ^e **19.45** Tzimayitatsi sankinarintsi tsika ti iñiitziro owiraantarori iroka ñaantsi aka. * onasiyita ñaantsi-payi

Isintsinka Jesús

(Mt. 21.23-27; Mr. 11.27-33)

20 ¹Ikanta iyomitaakiri Jesús maaroni atziri anta Tasorintsi-pankoki tsika okanta-kota Kamiithari Ñaantsi. Ipoka-sita-paakiri ijiwari Ompira-tasorintsitaari, itsipatakari Yomitaan-tzinkari-payi aajatzi Antari-konaiti. ²Isampita-paakiri Jesús, ikantziri: “Pinkantina, ¿ninkama tyaanka-kimiri piñaakantiro pitasorinka?” ³Ari yakanaki Jesús, ikantziri: “Tzimatsi aajatzi nosampitimiri naaka, ontzimatyii pakina. ⁴Tima ikiwaatantaki pairani Juan, ¿Paitama otyaanka-kiriri? ¿Iriima Pawa? ¿Atzirima?” ⁵Ari ikanta-wakaa-jiitanaka: “Aririka ankantiri, ‘Pawa tyaankakiri,’ aritaki inkanta-nakai: ‘¿Paita kaari pikimisantantari?’ ⁶Aririka ankanti: ‘Atziri tyaankakiri,’ aritaki ishimyaakai atziri-payi. Tima inkanta-jiitzi atziri-payi Kamantan-tzinkarini inatzii Juan.” ⁷Ari ikantajiitzi irirori: “Ti noyotiro. ⁸Ikantzi Jesús: “Pikimitaka awirokaiti ti pininti pinkaman-tinaro, aajatzi naaka airo nokaman-tzimiro paita tyaanka-kinari.”

Kaari-piro-siriri antawai-rintzi

(Mt. 21.33-34; Mr. 12.1-11)

⁹Ipoñaa Jesús isiyakaa-winta-nakiniri atziri-payi, ikantzi: “Tzimatsi atziri pankitzirori chochoki-masi. Ipoñaa yaminaki impaityaa aminironi iwankiri-masi, jataki irirori intaina oshiki ipyaaka. ¹⁰Okanta okithoki-paititaki chochoki, ityaankaki impiratani yaajati. Ikanta iñaawakiri antawai-rintzi, yaawakiri ipasawaita-wakiri, yoipyaaajiri tikatsi yaanaji. ¹¹Ityaantaki pasini. Ari ikimitakiri, ipasa-waitakiri, ikawiya-waitakiri, yoipyaaajiri tikatsi yaanaji. ¹²Ipoñaa ityaankaki mawatanain-tsiri impiratani. Ari ikimitai-takiriri, yantawaita-wakiri, yookakiri othapiki pankirintsi-masi. ¹³Ikantzi asitarori iwankiri-masi: ‘¿Tsikatyaa nonkantyaaka? Iriirika notyaankaki notakotani notomi, ari impinkathatakiri.’ ¹⁴Ikanta iñaawakiri antawai-rintzi ipokaki itomi, ikanta-wakaa-jiita: ‘Yoka asitajyaaroni apaata pankirintsi-masi. Thami awiri, ayiroota aroka.’ ¹⁵Yairika-wakiri, yaanakiri othapiki pankirintsi-masi, iwakiri. ¿Paitama yantiri asitarori pankirintsi-masi? ¹⁶¿Tima ari impokanaki irirori, iwamaitiri aamawinta-witarori iwankiri-masi, yaminanaji pasini?” Ikanta yokaiti ikaratzi kimakirori ikantakiri Jesús, ikantajiitanaki: “¡Onkamintha airo okanta!” ¹⁷Yamina-nakiri Jesús maaroni atziri-payi, ikantanakiri: “¿Paitama ikantai-takiri sankinarin-tsiki?

Imaninta-witakaro kipayi owitsikirori pankotsi,
Iro kantacha irojatzi yaitairi iroka otzinkami-pirori.^f

^f 20.17-18 kipayi, otzinkami = * mapi

¹⁸Tima inkarati siraryaan-tajyaaroni kipayi, aritaki imporoka-paaki. Iriima inkarati anawyaajiri kipayi, aritaki opowitapaakiri.”

Ikinkithata-koitziri kiriiki impaitiriri pinkathari

(Mt. 21.45-46; 22.15-22; Mr. 12.12-17)

¹⁹Ari inintawitanaka ijiwari Ompira-tasorintsitaari itsipatakari Yomitaan-tatsiri yaakaan-tirimi Jesús, tima iyotaki iriitaki ikinkithata-kotziri. Titzimaita onkanti, oshiki itharowan-tayitakari atziri-payi. ²⁰Ipoñaa ityaankaitaki amaminawai-rintzi, inkimita-paakyaari atziri kamiithasiriri, inintajiitzi inkompita-kaiyaarimi Jesús, inkamantakotiri pinkathariki yaakaan-taitan-tyaariri. ²¹Ikantapaakiri Jesús: “Yomitaan-tanirí, okaratzí piñaa-nitari awiroka iroopirori onatzi, kaarira inintakaan-sitari atziri. Piyomitaan-tziro awiroka iroopirori inintakaan-tziri Pawa. ²²¿Kamiithata-tsimá ampíri kiriiki ikaratzí isintsitan-tziri iwinkathariti wirakocha-payi?”^g ²³Iro kantacha iyotawaki Jesús inintatzii yamatawitiri ikaratzí sampita-kiriri, ikantanakiri irirori: “¿Paitama piñaantan-tanari?”^h ²⁴Intsityaa piñaakainari kiriiki. “¿Paitama asitarori isiyakaaro aka? ¿Paitama asitarori iwairo?” Ikantajiitzi irirori: “Irasí César.” ²⁵Ikantzi Jesús: “Tima iriitaki iwinkathariti wirakocha asitari, pantantyaanari sintsiwntzimiri, pimpinatiri. Iriima ikaratzí yasitari Pawa, pantantyaanari isintsitzimiri irirori.” ²⁶Ti yiitsinampairi inkompita-kaiyaari, okiryaantzi ikantajiitanaka ikimakirira ikantaki, tikatsi inkantanaki.

Isampita-kowintai-tziro aririka yañaaji kamayita-tsiri

(Mt. 22.23-33; Mr. 12.18-27)

²⁷Ipoñaa ipokajiitaki Tampatzikawiri iñiiri Jesús. Iriitaki Tampatzikawiri kantatsiri: “Airo yañaaji kamayita-tsiri.” Isampita-paakiri Jesús, ²⁸ikantziri: “Yomitaan-tatsirí, isankinataki pairani Moisés, ikantzi: ‘Aririka inkami atziri, airorika itsimakairo iina, kantatsi yaajiro iririntzi, iwaiyan-takaajiro irirori. Inkimita-kaantiri iriimi asityaarini iririntzi kamaintsiri.’ ²⁹Thami ankantawaki: Tzimatsiri karatatsiri 7 iririntzi. Itarori itzimi yaaki iina, tikira itzimakairo iina, kamaki. ³⁰Ipoñaa yaawitaaro pasini iririntzi apitita-tsiri itzimi. ³¹Ipoñaawita-paaka mawatanain-tsiri itzimi, aajatzi ikimitaka irirori. Ari ikantakari maaroni ikarajiitakira 7 iririntzi. Tikatsi aparoni tsima-kaironi kooya. ³²Okanta osamanitaki kamaji aajatzi iroori. ³³Aririkami yañaayitaji apaata kamayita-tsiri, ¿itzimikama oiminta-pirotyaari kooya? Tima maaroni ikaratzira 7 iinanta-witakaro.”

^g 20.22-25 iwinkathariti wirakocha-payi = César ^h 20.23 Tzimayitatsi sankinarintsi tsika ti iñiitiro owiraantarori iroka ñaantsi aka. * onasiyita ñaantsi-payi

³⁴Ari yakanaki Jesús, ikantanakiri: “Apatziro yaayitzi iina atziri-payi añaayitziri iroñaaka aka, yaakaa-wakai-yitaro iina aajatzi. ³⁵Iriima inkarati matajironi itsinampairi yañaayitaji apaata ikamayi-witaka, airo yaayita-jiitsi iina, airo yaakaa-wakai-yitaaro iina aajatzi. ³⁶Tima airo iñaapajiro inkaamanitapaji anta, inkimita-pajyaari Maninkariiti, tima itomi Pawa inayitaatzii yañaayitajira. ³⁷Irooma ikanta-kota yañaayitaji kamayitain-tsiri, iñaakanta isankinari Moisés tsika ikanta Pawa iñaanatan-takariri otaara kitoochii-masi, ipaitakiri:

Iwawani Abraham, Isaac, aajatzi Jacob.

³⁸Ari ayotziri irirori, tima ti imatiro kaminkari impinkathatiri Pawa, apatziro ipinkathatziri añaayita-tsiri. ¿Ñaakiro? Tima inkarati kamayiwita-chari, irojatzi yañai-motziri Pawa.” ³⁹Ari ikantanaki aparoni Yomitaan-tatsiri: “Pikantakiro.” ⁴⁰Tikatsira nintanaa-tsini isampita-najiri.

¿Paitama charinin-tariri Saipatzii-totaari?

(Mt. 22.41-46; Mr. 12.35-37)

⁴¹Ipoña isampitantaki Jesús, ikantzi: “Pikimakiri Yomitaan-tatsiri, ikantzi: ‘Yoka Saipatzii-totaari incharinita-jyaari pinkatharini David.’ ¿Tsikama inkantyaaka? ⁴²iri pinkatharini David sankinata-kirori Panthaantsi kantatsiri:

Iñaawaitanaki Pawa, ikantawajiri Nowinkathariti:

Pisaikapaji nakopiroki ampinkathari-wintanti,

⁴³Irojatzi noitsinampaan-tajyaariri kisanintzimiri,

Aripaiti intyiroowa-sita-jyaami, pimakoryaa-kitzitan-tajyaari.

⁴⁴Imatzitakaro David ikantaki: ‘Nowinkathariti inatzii Saipatzii-totaari.’ ¿Tsika inkini incharinityaari?”

Ikinkithata-koitziri yotzinkariiti

(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40; Lc. 11.37-54)

⁴⁵Maaroni atziri-payi ikimakiri Jesús ikantakiri iyomitaani:

⁴⁶“Paamaiyaari Yomitaan-tatsiri. Oshiki iniwitaro iwaniinka-tziityaa, ishamita-kaayityaaro iithaari-thanthanaa. Inintzi pinkatha iwithata-piintai-tyaari aririka iniitiri tsika iyomparita-piintaita. Yasiminthataro isatikaitiri niyaanki karapapankoki tsika impinkathatai-tirimi. Ari ikimitari aririka ijati tsika yakyoota-wakaa-jiita. ⁴⁷Yathanaa-yitaro aajatzi kinankaro yaapithatziro owanko. Iro isamanika-tantayitarori yamanayita-piintzi airo iyotantaitari. Iro kantacha oshiki iwasankitaaitari.”

Asinonkainkaro kooya

(Mr. 12.41-44)

21 ¹Ari yamina-winthatziri Jesús ashaarantzinkari-payi itiyitziri ipasitan-taitari kiriiki anta Tasorintsi-pankoki. ²Opoña

opokapaaki kooya kinankaro asinonkainkaro onatzi, otitapaaki iroori apimintyaki-tiini kiriiki. ³Ikantzi Jesús: “Anaantaki iroka kooya, anaakiri ikaratzi titayiwitain-chari. Omapiro. ⁴Tima inkarati titayiwitain-chari oshiki yasitakaa-witakariri Pawa, itita-sitakari tzimaraan-tatsiri iiriikiti. Irooma iroka kinankaro, apintzi-ryaakiri otitakiri oiriikiti amanantan-tyaarimi owariti.”

Ikinkithata-kotziro Jesús imporokaitiro tasorintsi-panko

(Mt. 24.1-2; Mr. 13.1-2)

⁵Tzimatsi kantayitain-tsiri: “Kamiitha okantayita mapi iwitsikan-taitarori Tasorintsi-panko, owaniinka okantaka.” Ipoña ikantanaki Jesús: ⁶“Okaratzi piñiiri witsika-yitain-chari, airo piñaayitairo okaratzi opiwiryaaapaata, inthonkaitiro imporokaitiro.”

Iñiitiri aririka onthonki-matajyaa

(Mt. 24.3-28; Mr. 13.3-23)

⁷Ipoña isampitai-tanakiri Jesús, ikantai-tziri: “¿Yomitaanari, ¿Tsikapaitima omonkaratyaa okaratzi pikantakiri? ¿Paitama noñaajiri noyotan-tyaari?” ⁸Ari yakanaki Jesús, ikantanakiri: “Paamaiyaa yamatawitai-tzimi = kari. Tima oshiki pokatsini apaata impairyaa-paakiro nowairo, inkanti: ‘Naaka Saipatzii-totaari. Irootaintsira omonkaratzi-matajyaa.’ Airora pikimisanta-jiitziri. ⁹Tima ari pinkimakoyitakiro oshiki manataantsi. Paamaiyaa oimiraa-siritzimi = kari, ontzimatyii okantyyaa iroka-payi, tikira-tzimaita omonkaratya onthonkantajyaari maaroni.

¹⁰Imaimanita-wakaityaa nampitsiki, iwayirita-wakaiyaa pinkathari-payi. ¹¹Antaroiti onikayityaa tsika-rika-payi. Iñiiti tashitsi, mantsiyarintsi. Iñiiti aajatzi oshiki intharowan-taityaari, iñiiti inkitiki kaari iñiita-piintzi. ¹²Iroora itayita-nakyaaroni yaakaan-tanakimi atziri, imaimani-waita-nakimi. Imoña impasata-kaanta-waitaitimi karapapankoki, yasita-kota-kaanta-waitimi. Yaayita-nakimi isaikayitzi pinkatharintsi-pirori okantakaan-tzirora pawintaana.ⁱ ¹³Iro okantayitan-tyaari iroka onkantyyaa pinkinkithata-kotan-tyaanari anta. ¹⁴Ontzima-tyiira pawintyaana naaka, airo pipomirintsitaro ompaityaa pinkanta-paakiriri. ¹⁵Tima naaka yotakayi-mironi, ari onkantyyaa airo piñaantaro impiyatyaami onkarati pinkantiriri. ¹⁶Ari piñaakiro yaakaantimi asitamiri, pirintzi, pishininkathori, pitsipa-winthari. Tzimayita-tsira iwamaakaan-taitiri. ¹⁷Oshiki inkisaniinta-nakimi okantakaan-tziro pawintaajana naaka. ¹⁸Iro kantacha airo opyaakaanta-tsikaita aparoni piisi. ¹⁹Aririka pamawitakiro, iro piñaanta-yitajyaaroni pawisako-siri-yitaji.

ⁱ 21.12,17 awintaa: * wairontsi

²⁰ Aririka piñaaki ishonka-paakiro owayiriiti Aapatyaawini, ari piyoti monkarata-paaka yapiro-i-tantyaarori. ²¹ Inkarati nampita-jyaaroni aka iipatsitiki Judá-iti, ontzimatyii isiyi otzisiki. Inkarati saikatsini nampitsiki, ari impoñiyaa isiyanaaki. Inkarati saikatsini iwaniki, airo ipiya-panaata iwankoki. ²² Tima inkisako-wintai-tatyii-yaari yokaiti, ari omonkara-yityaari okaratzi isankinai-takiri pairani. ²³ ¡Inkanta-matsitaitiro onkarati motyaata-tsini, aajatzi tzimayita-tsini intsiti ainiro ithoyitzi ithomi! Tima antaro onkantyaa yasinonkaiyyaa aririka iwasankitai-tajiri. ²⁴ Yapiro-i-tairi Aapatyaawini-satzi. Impiratani iwayitairi atziri poñaayita-chari pasiniki nampitsi. Iriira oipatsita-kironi nampitsi Aapatyaawini kaari ashininkata, irojatzi omonkaratan-tajyaari okaratzi inintakaa-kiriri Pawa yokaiti pasini-satziiti.”

Impiyan-tajyaari Itomi Atziri

(Mt. 24.29-35,42-44; Mr. 13.24-37)

²⁵ “Ari ñiitaki apaata kaari ñiita-piintzi inkitiki, impasini-yitaji ooryaatsiri, kasiri, aajatzi impokiro. Ari onkimityaari kipatsiki, antaroiti yasinonkaa-yitajyaa atziri-payi, airo iyotaji ompaityaa yantayitajiri okantakaaro owaimanka osinkyaani inkaari. ²⁶ Ari owamai-matakiri itharonka atziri-payi inkinkisiryaa-kotiro onkarati awisatsini aka kipatsiki. Ari imatzita-kyaaro tzimawita-chari isintsinka inkitiki, oshiki inkanta-kanta-yitanakyyaa. ²⁷ Aripaitira impokaji Itomi Atziri inkinan-tapajyaaro minkori, ñiitawajiro isintsinka aajatzi iwaniinkaro. ²⁸ Aririka piñaayitakiro itanakyaa kantayitachani, tzinaatamako pinkantyyaa, tima irootaa-tsityaa yookakaa-wintai-taimi.”

²⁹ Ipoña isiyakaa-winta-nakiniri Jesús, ikantzi: “Pinkinkisiryaa-kotiro tsika okanta piñaayita-piintziro pankirintsi aajatzi maaroni inchato-payi.^j ³⁰ Aririka piñaakiro airisiyitaji, piyotzi irootaatsi osarintsitzi-mataji. ³¹ Irootaki piyotiri awirokaiti, aririka piñaakiro okaratzi nokanta-kimiri, irootaatsi impinkathari-wintantaji Pawa. ³² Airo ikamita yoka ashininka-payi, irojatzi iñaanta-kyaarori okaratzi nokanta-kimiri. Omapiro. ³³ Arira onthonka-jyaari inkiti aajatzi kipatsi, irooma noñaani-yitakari omapirotatyyaa iroori.

³⁴ Aamawinta pinkanta-yitajyaa awirokaiti, airo otyaami piyaari-pironka, ayimawaitimi pisinkityaa, onkantzi-mowaityaami. imapokai-tzimi = kari. ³⁵ Inkimitai-tapaa-kyaaro owirintsi. Ari yiwitajyaari ikaratzi saikayita-tsiri kipatsiki. ³⁶ Paamaiyyaa, pinkamaityaaro pamani, pinkanti: ‘Pookakaa-wintina airo nokimaatsitantaro okaratzi kinkithata-koyitain-chari. Piwitsika-sirita-kaiyaana nomonthaan-tawajyaariri Itomi Atziri.’ ”

³⁷ Tima kitaitiri iyomitaantzi Jesús Tasorintsi-pankoki. Irooma tsitiniri, ijatzi Yiinkai-toniki, ari imayiri. ³⁸ Ananinka-yitacha oshiki atziri ikimisantziri Jesús iyomitaan-tzira Tasorintsi-pankoki.

^j 21.29 pankirintsi = higuera

Ikamanta-wakaita yaakaan-taitiri Jesús

(Mt. 26.1-5,14-15; Mr. 14.1-2,10-11; Jn. 11.45-53)

22 ¹Irootaatsi yoimosirinkai-tairo Anankoryaantsi, iwanta-piintai-tarori yatantaitari kaari ikonowaitzi siñakaironi. ²Ari yamina-minatakiro ijiwari-payi Ompira-tasorintsitaari, aajatzi Yomitaan-tsinkari-payi, tsika inkinakairo iwan-tyaariri Jesús. Oshiki itharowanta-takari ishininka-payi.

³Ikanta Judas ipaitai-tziri aajatzi Nampitsiwiri, ikarawita-piintari 12 iyomitaani Jesús, ikamaari-sirita-kaanakiri Kamaari.^k ⁴Irootaki ijata-sitan-takariri ijiwari-payi Ompira-tasorintsitaari, aajatzi ijiwari aamaako-wintarori Tasorinti-panko, ikinkitha-waita-kaakiri tsika inkinakairo yaakaantiri Jesús. ⁵Oshiki ikimo-siri-jiitanaki jiwari-payi, ikamanta-wakaa-jiitaka impiri kiriiki. ⁶Tima nintaki Judas impaitiri kiriiki. Aripaiti yamina-minata-nakiro tsika inkinakairo yaakaantiri Jesús, airo iyotzimaita ishininka-payi.

Owiraantarori iwakaanaari iyomitaani

(Mt. 26.17-29; Mr. 14.12-25; Jn. 13.21-30; 1 Co. 11.23-26)

⁷Aritaki monkarata-paaka kitaitiri iwanta-piintai-tarori yatantaitari kaari ikonowaitzi siñakaironi, ari iwamaa-piintai-tziri aajatzi ipira yatsipita-kaitani iwaitari kitaitiri Anankoryaantsi. ⁸Ari ityaankakiri Jesús yoka Pedro aajatzi Juan, ikantakiri: “Pijati pinkotsita-kaanti ayaari kitaitiri Anankoryaan-tsiki.” ⁹Ikantajiitzi irirori: “¿Tsika anta pinintzika nonkotsita-kaanti?” ¹⁰Ikantzi Jesús: “Aririka pariitzi-matakyaan nampitsiki, ari pimonthai-yaari atziri yaakotziro inijaati kowityaani. Piyaatzimaita-nakyaari, irojatzi pankotsiki tsika inkyapaaki. ¹¹Pinkantiri asitarori iwanko: ‘Inintzi iyoti Yomitaanari tsika yakyootiri iyomitaani, yoimosirinkiro kitaitiri Anankoryaantsi.’ ¹²Ari iñaakana-kimiro jinoki iwanko, antaro okantaka iwitsikai-takiro inkini iwayyaa. Ari pinkotsita-kaantiri anta.” ¹³Jaitijiitaki iyomitaani, iñaakiro okaratzi ikantakiriri, ari ikotsita-kaantakiri iyaari kitaitiri Anankoryaantsi.

¹⁴Okanta omonkarataka iwantyaari, saikapaaki Jesús itsipata-paakari Tyaantaariiti. ¹⁵Ikantziri: “¡Antaroiti nokimo-siritzi notsipatami awajiita Anankoryaan-tsiki tikira iwamaita-nakinaata! ¹⁶Tima nowiraanta-tyiiaaro nowanaja irojatzi apaata omonkaratan-tajyaari impinkathari-wintantaji Pawa, aripaiti napiita-pajiro.” ¹⁷Ipoñaa yaakotakiro iraitsiri, ipaasoonki-wintakiro, ipakotakiri iyomitaani, ikantziri: “Piro iroka, pantityaaro pikarajiitzi. ¹⁸Tima airo niritaaro naaka, irojatzi apaata aririka omonkaratajyaa impinkathari-wintantaji Pawa.” ¹⁹Ipoñaa yaanakiro yatantari, ipaasoonki-wintakiro, ipitoryaakiro, ipayitakiri iyomitaani, ikantziri: “Piyaaro, nowatha onatzii, tima iro

^k 22.3 Kamaari = Mishatantani

kamawintimini. Irootaki pisirita-kota-piintan-tyaanari.” ²⁰Ikanta ithonka-kiro iwajiita, yaakotakiro iraitsiri, ikantzi: “Niraani onatzii, irootaki sitowatsini yawisakotan-tajyaari oshiki atziri. Tima irootaki ñaakantaironi owakirari Ikasiya-kaantaitsiri. ²¹Omapiro nokantzi: Pikarajitaki pakyootana, tzimatsira aparoni pithoka-sityaanani yaakaantina. ²²Tima omapiro impiyaa-kotyaa Itomi Atziri, ari matzimaitaka inintai-takiri pairani. Iro kantacha, ¡Inkanta-machiitiri pithoka-sityaarini!” ²³Ari ikanta-wakaa-jiitanaka iyomitaani: “¿Itzimikama kantironi?”

Tsika itzimi iriipirota-tsini

²⁴Tima ikaratakiro ikanta-wakaa-jiita iyomitaani, ikantzi: “¿Tsikama itzimi iriipirota-tsini apaata?” ²⁵Ipoñaa ikantanaki Jesús: “Piyojiitzi awiroka tsika ikanta iwinkathariti pasini-satziiti, oshiki impiratanta. Tima iriipiro ikantayita ipasitanta ikantakaro impiratan-tyaari. ²⁶Airo pimatziro awirokaiti aririka piriipiroyiti, pinkimita-kotyaaari iyaapitsi itsimai-takiri. Aririka pijiwata-kaanti, pisiya-kotyaaari tsika ikanta ompirataari. ²⁷¿Itzimikama iriipirota-tsiri? ¿Tima iritaki iriipirota-tsiri osiyariri yaawinta-chari yantawaitai-tiniri? Irooma naaka nonkimita-kaantyya pantawaita-kaanimi piwina.

²⁸Iro kantacha awirokaiti tsipata-piinta-kanari noñaayitziro okaratzi pomirintsitzi-moyitanari. ²⁹Irootaki nosinitan-tyaamirori pimpinkathari-wintanti, ikimitaa-kinaro Asitanari naaka isinitaa-kinaro. ³⁰Ari piñiirori ankarati akyoota-wajyaa, irawaitaji anta tsika nompinkatharitari. Pinkimita-jyaari ikantara aparoni pinkathari isaikantaro waniinkata-chari isaika-minto, pimpinkathari-wintairi maaroni inkarati incharinita-jyaari Israel, ikaratzira 12 inasiyita.”

Ikinkithata-kotziro Jesús imanakotiri Pedro (Mt. 26.31-35; Mr. 14.27-31; Jn. 13.36-38)

³¹Ipoñaa ikantanakiri Jesús iyomitaani: “Simón, ikamitan-takimi Kamaari ñaanta-siri-yityaami, inkimita-kaantimi intikai-timimi oyosiita-nakyya otakii-riki kaari apantyaaroni. ³²Iro kantacha oshiki namana-kotakimi airo piwashaantantaro pikimisanta-najiri. Tima aririka pimpiya-sirita-paaki, awirokataki aawyaasirita-kaapaa-kirini kimisanta-jinani pikimita-kaantairi pirintzi.” ³³Ari yakanaki Pedro ikantanaki: “Ayimatakina Pinkatharí ankarati yasitakoitai, aritaki ankarati iwamaitaji.” ³⁴Ikantzi Jesús: “Pedro, iroñaaka tsitiniri tikiraata ñiini waripa, mawasatzi pinkantaki: ‘Ti noñiiri Jesús.’ ”

Tharato aajatzi sataa-mintotsi

³⁵Ipoñaa isampita-nakiri Jesús iyomitaani-payi, ikantziri: “Notyaan-kakimi chapinki ti paanaki pitharati, ti paanaki pikyaantari piitziki.

¿Tzimatsima kowityii-mota-kamiri?” Ikantajiitzi irirori: “Tikatsityaa.”
³⁶Aikiro ikantatziiri: “Kantatsi payiro iroñaaka pitharati. Iriima kaari
 tzimatsini isataa-minto, impimantiro iithaari, yamanantan-tyaari.
³⁷Tima omapiro omonkaratyaa okaratzi isankinata-koita-kinari pairani,
 ikantaitzi:

Ari inkimita-kaitairi iriimi kaari-pirori.

Tima airo awisa-sita iroka, ontzimatyii omonkaratyaa.”³⁸ Ikantajiitanaki
 iyomitaani: “Pinkatharí, tzimatsi aka apiti sataa-mintotsi.” Ikantzi Jesús:
 “Aritapaaki.”

Yamani Jesús Toononkaitoniki

(Mt. 26.36-46; Mr. 14.32-42)

³⁹Ari ijatanaki Jesús otzisiki Yiinkai-toniki, itsipata-nakari iyomitaani-
 payi. Ari ijata-piinta-jiitzi anta. ⁴⁰Ikanta yariijitaka anta, ikantapaakiri
 iyomitaani: “Pamani iñaantaitami = kari, inintaiti yanta-kayi-timiro
 kaari-pirori.” ⁴¹Ari yawisaniintanaki irirori. Otyirowa-paaka yamani.¹
⁴²Ikantzi: “Asitanarí, iroorika pininta-kayinari, paawyaa-kainaro
 pookakaa-winti-naromi onkarati nonkimaatsityaari. Airotzimaita
 pantanaro noninta-witari naaka, apatziro pantiro okaratzi pininta-
 kaakinari awiroka.” ⁴³Ari imapoka-paakari aparani Maninkari
 ikinapaaki inkitiki, yaawyaa-sirita-kaapaakiri. ⁴⁴Tima antaroiti
 okatsitzimo-sirita-nakiri, ari yamana-pirotanaki. Iro ositowan-tanakari
 yamasawitani, iroowaitakimi iriraani thaatanain-chani, opitinka-paaka
 kipatsiki. ⁴⁵Ikanta ikaratakiro yamanaki, piyapaaka, iñaapaa-tziiri
 imaajiitzi iyomitani-payi okantakaaro iwasiri-jiita. ⁴⁶Ikantapaakiri:
 “¿Paitama pimaantari? Pisaaki-jiiti, pamani iñaantaitami = kari, inintaiti
 yantakai-timiro kaari-pirori.

Yaitakiri Jesús

(Mt. 26.47-56; Mr. 14.43-50; Jn. 18.2-11)

⁴⁷Iñaawai-minthaitzii Jesús, iñaatziiri pokaintsiri. Iriitaki jiwatapain-
 tsiri Judas ikarata-piintziri 12 iyomitaani. Ininta-porota-paakiri Jesús
 iwithata-paakari. ⁴⁸Ikantzi Jesús: “¡Judas! ¿Arima pipithoka-sitakiri
 Itomi Atziri pininta-porota-paakiri?” ⁴⁹Ikanta yokaiti tsipata-kariri
 Jesús, ikantanaki: “¡Pinkatharí! ¿Aroma apiyatantari osataa-
 minto?” ⁵⁰Akotanaki aparani, itotzitakiri irako-piroriki iyimpita
 impiratani Ompira-tasorintsi-pirori. ⁵¹Ikantzi Jesús: “Aritapaaki, airo
 pimaimanitziri.” Ipampitzi-tairi iyimpita, isita-kotanaji itowitai-takari.
⁵²Ikantanakiri ikaratzi pokaintsiri, ijiwari-payi Ompira-tasorintsitaari,

¹ 22.41 yawisaniintanaki = yawisanaki kapichi okimiwaitaro tsika owiraa osanthatzi
 yookaitziro mapi.

aamaako-wintarori Tasorintsi-panko, aajatzi Antari-konaiti, ikantziri: “¿Naakama kosintzi pamasitan-tanari piwisa-minto aajatzi pipasa-minto? ⁵³ ¿Tima piñaa-piintina kitaitiri-payi Tasorintsi-pankoki, kaarima paantana anta? Aritaki onkantayaa, tima iroñaaka imata-kayimiro tsitini-wiri kaari pantzi pairani.”

Ikantzi Pedro: “Ti noñiiri Jesús”

(Mt. 26.57-58,69-75; Mr. 14.53-54,66-72; Jn. 18.12-18,25-27)

⁵⁴Ikanta yaitanakiri Jesús iwankoki Ompira-tasorintsi-pirori. Ampoitatsi Pedro iyaatako-wintziri intainaini Jesús. ⁵⁵Ipoñaa iwaamataitaki paamari pankotsi-nampiki, yakitsi-jiita. Ari isaikita-paaka aajatzi Pedro yakitsita. ⁵⁶Okanta aparoni ompirataaro, oñaapaakiri Pedro isaiki yakitsita. Aminaa-paakiri, ari okantzi: “¿Tima irijatzi yoka itsipata-piintariri Jesús?” ⁵⁷Iro kantacha ikantanaki Pedro: “kooyá, tira noñiiri naaka.” ⁵⁸Okanta osamaniitaki, ikinapaaki pasini, ikantapajiri Pedro: “¿Tima aajatzi awiroka ari pikaratziri Jesús?” Ikantanaji Pedro: “Ashininká, tira naaka.” ⁵⁹Iro osamanitaki kapichiini, tzimatsi pasini kantapain-tsiri: “Omapiro itsipatari Jesús chapinki yoka, tima Tapowini-satzi inatzii.”^m ⁶⁰Ipoñaa ikantanaji Pedro: “Ashininká, ti noyotiri pikantanari.” Iñaawai-minthaitzi, omapoka-sitaka iñaanaki waripa. ⁶¹Ari ipithoka-painta Jesús, yamina-paintziri Pedro. Irojatzí ikinkisiryaa-tanakari Pedro ikantakiriri: “Tikira iñii waripa, mawasatzi pinkanti: ‘Ti noñiiri Jesús.’” ⁶²Sitowanaki Pedro, antaroiti irawaitanaka.

Ipasawaitai-tziri Jesús

(Mt. 26.67-68; Mr. 14.65)

⁶³Ikanta ikaratzi aamaako-winta-kariri Jesús, isironta-winta-waitakari, ipoñaa ipasawaitakiri. ⁶⁴Iwasi-porotakiri, ikaposa-poro-tzimaitari, ikantziri: “¿Tima Kamantan-tzinkari pinatzi, intsityaa piyoti ninka pasaporotzimiri?” ⁶⁵Tzimatsi oshiki ikantayitziriri kaari-pirori ñaantsi.

Yapatowintaitari Jesús

(Mt. 26.59-66; Mr. 14.55-64; Jn. 18.19-24)

⁶⁶Okanta okitaitita-manaki, apatojiitaka Antari-konaiti, ijiwari-payi Ompira-tasorintsi-taari itsipatakari Yomitaan-taniri. Ari yamaita-kiriri Jesús, isampitai-tawakiri, ikantai-tziri: ⁶⁷“Pinkantina, ¿Awirokama Saipatzii-totaari?” Ikantzi irirori: “Aririka nonkantakimi, airo pikimisantana. ⁶⁸Tzimatsi-rika nosampitimiri, airo pakana, airo papakaana aajatzi. ⁶⁹Iro kantacha, iroñaaka itanakyaaro, ari iñiiro Itomi Atziri isaiki-motairi irako-piroriki Pawa Sintsi-pirori impinkatha-ritai.” ⁷⁰Ikantajiitanaki

^m 22.59 osamani = awisanaki aparoni hora

ikaratzi apatowinta-kariri: “¿Awirokama Itomi Pawa?” Ikantzi Jesús: “Awiroka kantatsi, Naakataki.” ⁷¹ Iro ikantan-tanakari apatowintariri: “¿Paitama anintiri iroñaaka? Arokataki kimajjiitakiri ikantakiri.”

Yaitanakiri Jesús Pilato-ki

(Mt. 27.1-2,11-14; Mr. 15.1-5; Jn. 18.28-38)

23 ¹ Ari ikatziya-jiitanaka ikaratzi apatotain-chari, yaanakiri Jesús isaiki Pilato, ijiwari wirakocha. ² Ikantapaakiri: “Yoka atziri oshiki iyaaripirotakiro nonampi, iyomitaa-naakiri noshininka-payi airo ipantaari kiriiki piwinkathari-piroti César. Ikantaki Saipatzii-totaari inatzii, iriitaki pinkatha-ritatsi.” ³ Ari isampita-nakiri irirori Pilato, ikantziri: “¿Awirokama iwinkathariti Judá-iti?” Yakanaki Jesús, ikantzi: “Irootaki pikantakiri awiroka.” ⁴ Ikantanakiri Pilato yoka ijiwari-payi Ompira-tasorintsitaari, aajatzi ikaratzi piyowinta-kariri, ikantziri: “Ti noñaajiro inkinakaa-sityaari yoka atziri.” ⁵ Aikiro isintsita-nakitzi Judá-iti, ikantajiitzi: “Oshiki iyomitaa-naakiri ashininka-payi imaimanitanti anampiki, yitanakaro Tapowiniki irojatzi aka.”

Iwawisai-takiri Jesús isaiki Herodes

⁶ Ikanta ikimaki Pilato, ikantaitzi: “Iyomitaa-ntaki Tapowiniki.” Ari isampita-kowinta-nakiri iririka Tapowini-satzi. ⁷ Ikimatzi Pilato ikantajiitzi, ari ipoñaarori Jesús tsika ijiwata-kaantzi Herodes. Ityaankakiri tsika isaikapaaki Herodes ipoki yariitanta Aapatyaawiniki. ⁸ Ikanta iñaawakiri Herodes yamaitakiri Jesús, ikimo-siritanaki, tima oshiki ininta-piintaki iñiiri, oshiki ikima-kotakiri okaratzi yantayitakiri, ininta-pirotaki iñiiri irirori intasonka-wintanti. ⁹ Tima osamani isampita-wakiri. Titzimaita yaki Jesús. ¹⁰ Ari isaikitakari ijiwari Ompira-tasorintsitaari aajatzi Yomitaan-taniri-payi, tima oshiki ikantako-waiwita-kariri Jesús. ¹¹ Ikanta Herodes aajatzi iwayiriti irirori, itsinampaa-waita-nakiri, ikawiya-waita-nakiri aajatzi. Ikithaatan-takari iroopirori kithaarintsi, yoipyaaajiri isaikira Pilato. ¹² Aripaitira yaapatyaa-wakaa-nakari Herodes aajatzi Pilato, tima pairani oshiki ikisaniinta-wakaa-witaka.

Imishakowintai-tziri Jesús

(Mt. 27.15-26; Mr. 15.6-15; Jn. 18.38-19.16)

¹³ Ikanta yapatotakiri Pilato maaroni ijiwari-payi Ompira-tasorintsitaari, pasini jiwari-payi, aajatzi atziri-payi ikaratzi piyowintariri. ¹⁴ Ikantakiri: “Pamawita-kanari yoka atziri ñaasirin-kairori anampitsiti, nosampi-sampi-witakari, tityaa noñiuro onkaaripiroti pikanta-kotziriri. ¹⁵ Ari ikimitaka Herodes, tima notyaan-kawita-kanari irirori. Tikatsi yanti yoka atziri awakantan-tyaariri. ¹⁶ Apatziro

nompasata-kaantakiri naaka, napakaajiri.”¹⁷ Irootaki yamita-piintari Pilato yoimisitowa-kaantzi yaakaan-taitziri kitaitiri yoimosirinkaita.

¹⁸ Titzimaita onimotiri Judá-iti, ari ikaimajiitanaki ikarajjiitzi, ikantzi: “¡Ti nonintiri yoka! ¡Iriitaki pimisitowa-kaanti Barrabás!”¹⁹ Yoka Barrabás iriitaki yasitakoi-tziri iwantaki imaimanitakiri iwinkathariti wirakocha nampitsiki.²⁰ Ari yapiiwitakaro Pilato ikantziri Judá-iti, tima inintawitaya yapakai-tajirimi Jesús.²¹ Ari yapiita-nakiro Judá-iti ikaimajiitzi: “¡Pipaika-kota-kaantiriwí! ¡Pipaika-kota-kaantiriwí!”²² Irootaki mawatatsiri yapiiwitakaro Pilato isampitantzi, ikantzi: “¿Paitama kaari-pirori yantakiri yoka? Tikatsi yanti, airo awawai-siwaitari. Apatziro nompasata-kaantakiri, ijatajiita.”²³ Aikiro isintsita-nakitzii Judá-iti ikaimajiitzi, inintzi ipaikakoitiri Jesús. Iro yapii-yapii-jiitzi ijiwari Ompira-tasorintsitaari, ari okantari inintakiri.²⁴ Imatakiro Pilato okaratzi inintakiri Judá-iti.²⁵ Imisitowai-tajiri yasita-koitsiri owantsinkari maimanitakiriri iwinkathariti wirakocha, tima iriitaki inintajiitakiri Judá-iti. Isinita-nakiri Pilato yoka Jesús yantiro Judá-iti inintziri irirori.

Ipaikakoi-takiri Jesús

(Mt. 27.32-56; Mr. 15.21-41; Jn. 19.17-30)

²⁶ Ikanta yaitanakiri Jesús, imonthaaitakari paitachari Simón poñaachari Cirene, owakira yariita irirori nampitsiki, isintsiwintakiri yanatanakiro ipaika-kotan-taityaariri Jesús.²⁷ Oshiki atziri oyaatako-winta-nakiriri Jesús. Tzimatsi kooya irakota-nakariri.²⁸ Ari yamina-paintziro Jesús okaratzi kooya irakota-kariri, ikantziro: “Aapatyaawini-sato, airo piraako-waita-sitana naaka, piraakotajyaa awiroka, aajatzi piwaiyani-payi.²⁹ Tima irootaintsi piñiuro inkantaiti: ‘Tasonka-wintaaro okanta kooya kaari tsimatsini iintsiti, kaari = thotaa-nitachani.’³⁰ Ompoña inkaimaitaji, inkantaiti: “Pintaranka-sitina otzisi, pinkititi-naata.”³¹ Tima piñaakiro tsika ikantai-takiro añiinkaro inchato, iro imapiroiti kaminkaro.”

³² Ari yaitanaki aajatzi apiti kaari-piro-siriri, iriitaki tsipatyaarini Jesús iwamaitiri.³³ Ikanta yariita-kayi-tapaakari ipaitai-tziro Atzirii-toni, ari ipaikakoi-takiriri. Iwatzika-koitaki aparoni kaari-piro-siriri yampatiki, iriima pasini irako-piroki.³⁴ Ikantzi Jesús: “Asitanarí, ti iyoti paita yantziri kimaatsita-kaakanari, pimpyaakotiri.” Ipoña yaitakiro ikithaa-yitari Jesús itsiparyaa-wakai-takaro, ikimita-kaantakiro iñaaritaita.³⁵ Irojatzii yaminajiitaki atziri-payi. Imatzitakaro jiwatatsiri nampitsiki, itsinampaa-waita-nakiri Jesús, ikantzi: “Iwawisaa-kotziri pasini, ¿kaarima ikantantaro iwawisaa-kotyaa irirori? Iriimi Saipatzii-totaari iyosiitani Pawa, ari ikantakiromi.”³⁶ Ari ikantzitakaro aajatzi owayiriiti, ithainkakiri Jesús, ipoña yamakota-kiniri kachori kipishaari.³⁷ Ikantapaakiri: “Intsityaa piwawisaa-kotyaa, omapiro-rika awiroka

iwinkathariti Judá-iti.”³⁸ Tzimatsi sankinarintsi ipaikakoi-takiri jĩnokiini ipatziitoki, iñaaniki Judá-iti, iñaaniki wirakocha, aajatzi iñaaniki iyomparita-piintari, okantzi: “Yoka Jesús, Iwinkathariti Judá-iti.”ⁿ

³⁹Ari imatzitakaro iñaana-minthatziri aparoni kaari-piro-siriri itsipatakari ipaika-kota, ikantziri: “Awiroka-rika Saipatzii-totaari, piwawisaa-kotyaa, impoña piwawisaa-kotajina naaka aajatzi.”⁴⁰ Iro yakanta-nakari pasini kaari-piro-siriri, ikisathata-nakiri ñaanata-kiriri Jesús, ikantziri: “Pimatzi-taroma awiroka ti pimpinkathariti Pawa, ari akaratakiri iwasankitaitajai. ⁴¹Tima tzimatsi antakiri aroka añaanta-karori iwasankitaitajai. Iriima yoka iwasankitaa-siitakari, tikatsi kaari-pirori yanti.”⁴² Ari yaminanakiri Jesús, ikantziri: “Pínkatharí, airora pipyaakotana apaata aririka pimpinkathari-wintantai.”⁴³ Yakanaki Jesús, ikantzi: “Omapiro nonkantimi, aritakira pintsipata-pajyaana iroñaaka awiroka tsika ikimo-sirii-tapaji.”

⁴⁴Ikanta itampatzikata-paaki ooryaatsiri, omapoka-sitanaka otsitinitanaki, irojatzi oshiityaan-tanaka.^o ⁴⁵Ari itsiwaka-nakiri ooryaatsiri. Okanta anta Tasorintsi-pankoki, saraanaki niyaanki ithata-sitai-tzirori, apimankiti okantanaka. ⁴⁶Irojatzi ikaiman-tanakari Jesús sintsiini, ikantzi: “Asitanarí, paawakinaro nosiri.” Arira ikantanaki, ti yaniinkatanaji. ⁴⁷Ikanta iñaakiro ijwari owayiri katziya-wintakariri, antaroiti ikimosiriwinta-nakari Pawa, ikantanaki: “Omapiroma ikamiithasiritzi yoka atziri.”⁴⁸ Ari ikantzi-takari maaroni Judá-iti ikaratzi ñaayita-kirori awisain-tsiri, oshiki okatsitzi-moniinta-nakiri ijayitaira.^p ⁴⁹Iriima ikaratzi ñaapiinta-kiriri, aajatzi kooya-payi tsipatakariri ipoñaan-takari Tapowiniki, intaina ikatziya-jiitaka yamina-kotakiri paita awisain-tsiri.

Ikitaitakiri Jesús

(Mt. 27.57-61; Mr. 15.42-47; Jn. 19.38-42)

⁵⁰Ikanta José poñaachari Tonkaironiitoniki saikatsiri iipatsitiki Judá-iti, kamiithasiri inatzi yoka, iriitaki itsipata-piintari yapatota jiwari-payi Judá-iti. ⁵¹Ti onimotiri irirori tsika ikantai-takiriri Jesús. Tima yoka José iriitaki oyaawintziriri Pawa impinkathari-wintantai. ⁵²Ijata-sitakiri Pilato, ikantapaakiri: “Pisinitinari nonkitatajiri Jesús.”⁵³ Ari ipaikaryaa-kotairi, iponatan-takari manthakintsi karini-masita-tsiri. Iwakotakiri imorontai-tziro siranta, tikira inkитай-tantyaaro kaminkari. ⁵⁴Irootaki kitaitiri yaminanta-piintaitari iyaari onkitaitita-manaji

ⁿ 23.38 Judá-iti = Heber-iiti; iñaani wirakocha = latina; iñaani iyomparita-piintari = griega; Tzimayitatsi sankinarintsi tsika ti iñiitiro iroka ñaantsi satikain-chari niyaankiniki aka. * onasiyita ñaantsi-payi ^o 23.44 * owiraa ooryaatsiri ^p 23.48 okatsitzi-moniinta-nakiri = iposa-nintaniiyita (Irootaki yantziri Judá-iti pairani aririka onkatsitzimo-siritiri.)

kitaitiri imakoryaan-taitari. ⁵⁵ Okanta kooya-payi tsipata-kariri Jesús ipoñaan-takari Tapowiniki, oyaatako-winta-nakiri, oñaakiro tsika ikanta inaryiita-paintziri ikitaitakiri. ⁵⁶ Okanta opiyajiita-paaka owitsika-yitaki kasankaari. Omakoryaa-jitaki, tima irootaki kitaitiri ikantakaan-taitziri imakoryaan-taityaaro.

Yañaantaari Jesús

(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Jn. 20.1-10)

24 ¹ Okanta awisanaki kitaitiri imakoryaan-taitari, aritaki kitaitita-manai itapiintarori kitaitiri. Ananinkanaka kooya-payi ojati tsika iwakoitakiri Jesús, aanakiro kasankari owitsikakiri. Ari otsipatanakaro pasini-payi kooya. ² Okanta aminawita-paaka, oñaatzii osirinkanaka mapi yasitan-taita-karori omoro-naki. ³ Kyaapaaki inthomponta, ti oñaapajiri tsika iwakowitai-takari. ⁴ Ti oyojiiti paita-rika awisain-tsiri, paita-rika antiri. Oñaatzii ikatziyi-mota-paakaro apiti mainari, siparyaa okantaka iithaari. ⁵ Tima ontharowakanaki-tyaari, otyirowa-sita-nakari. Ari ikantziro: “¿Paitama pamina-minatan-tariri añaajatsiri aka kaminkari-moroki? ⁶ Ti isaiki aka, tima añaaji. Pinkinkithasiritiro ikantakiri isaikan-tawitari Tapowiniki. ⁷ Ikantzi: ‘Irootantsi yaakaan-taitiri Itomi Atziri, iwawisaa-kiniri kaari-piro-siriri, ipaika-koitiri. Iro mawatapain-tsiri kitaitiri, aritaki yañaaji aajatzi.’” ⁸ Ari okinkithasirita-nakiro iroori ikantakiri Jesús. ⁹ Opiya-pithata-nakaro kaminkari-moro, okamanta-paakiri 11 iyomitaani Jesús aajatzi pasini-payi. ¹⁰ Iroka okaratzi kooya: María Pankothanthaari-sato, Juana, María irinero Jacobo, aajatzi pasini kooya-payi, irootaki kamanta-paakiriri Tyaantaariiti. ¹¹ Titzimaita inkimisantiro ikaratzi okamanta-witapaakari, isiyakaantzi okantasi-waita iroka kooya-payi. ¹² Iro kantacha jatanaki irirori Pedro omoro-naki, isiya-pirota-nakityaa. Yaminawita-paaka inthomponta, iñaapaa-tziro naryaaka manthakintsi iponatai-tanta-kariri. Okiryaaantsi ikanta iñaapaakiro, irojatzi ipiyanta-paakari pankotsiki.

Awotsi jatachari nampitsiki Saawaarini

(Mr. 16.12-13)

¹³ Tikira imaakoti aparoni tsitiniri yañaantaari Jesús, ari yanijijitzi apiti iyomitaani ijatziro nampitsiki Saawaarini. Ti osamani-piroti osaiki Aapatyaawini. ¹⁴ Iroora ikinkitha-waijiitzi okaratzi awisain-tsiri. ¹⁵ Yanii-minthaitzi ikinkitha-waijiitzi, pokapaaki Jesús itsipata-paakari. ¹⁶ Titzimaita iyotawajiri iyomitaani, kimiwaitaka ipasikai-tatyiirimi irokiki airo iyotanta-waari. ¹⁷ Ikantapaakiri: “¿Paitama pikinkitha-waitziri panijijitzi? ¿Paitama piwasiritantari?” ¹⁸ Ikanta aparoni yomitaari,

¶ 24.13 ti osamani-piroti = 60 siyasiyawai-mintotsi [11 kilómetro]

paitachari Cleofas, ikantanaki: “¿Awirokama aparoni yotachari kaari yotakotironi okaratzi awisain-tsiri Aapatyaawiniki?”¹⁹ Ikantzi Jesús: “¿Paitama awisain-tsiri?” Ari ikantajiitzi iyomitaani: “Tima yoka Jesús Kasiyakaawini-satzi, ityaankakiri Pawa Inkamantantzinkariti, iriitaki iyotawakiri atziri-payi. Tima okaratzi yantayitakiri, okaratzi ikantayitakiri, ari ñaakan-tzirori isintsinka.²⁰ Iro kantacha yaakaan-takiri ijiwari Ompira-tasorintsitaari itsipatakari ajiwari-payi, imishakowintakiri anta, ipaikakoi-takiri.²¹ Nosiyaakaanta-witaka naaka iriitaki ookakaa-wintairini maaroni ashininka Israel-iiti. Irootaki mawatatsiri kitaitiri iwamaitakiri.²² Iro kantacha omapokakina kooyapayi nokarajiitzi, ojata-manaji kapichikitaiti kaminkari-moroki.²³ Ti oñaapajiri iwakowitai-takari Jesús, opiyaja okamantapaji: ‘Noñaaki Maninkari, ikantakina: “Añaaji Jesús.”’²⁴ Ari ijajiitanaki nokarajiitzi anta kaminkari-moroki, ñaapaakiro okaratzi okantajiitakiri kooya, ti ñaamai-tapajyaari Jesús.”²⁵ Ari yakanakiri irirori, ikantanakiri: “¿Kisosiriri, oshiki pithainka-siritakiro okaratzi ikamantantakiri Kamantan-tzinkariiti!²⁶ Irootaki ninta-pirotacha awishi-motiri Saipatzii-totaari iroka-payi, irootaki isaikan-tajyaari iwaniinkaroki.”²⁷ Ari yitanakaro iyomitairi okaratzi isankinai-takiri tsika ikinkithata-koitziri Saipatzii-totaari. Yitanakaro isankinariki Moisés ithonka-kaakiri okaratzi isankina-yitakiri maaroni Kamantan-tzinkari-payi.

²⁸ Arijiitaka nampitsiki tsika isiritaro. Ari inintzi Jesús yawisanakimi, kimiwaitaka ijatatyimi intaina.²⁹ Ikantajiitzi yoka apiti iyomitaani: “Airo pawishi, ari pimaanaki aka, tima tsitiniityaaki.” Irojatzii ikyaanapaakari Jesús pankotsiki, ari isaikapaaki itsipatari iyomitaani.³⁰ Ikanta isaikajiitzi iwajiityaa, yaakiro Jesús yatantari, ipaasoonki-wintakiro, ipitoryaakiro, ipayitakiri.^r ³¹ Ari opisaityimo-tanjari iriitaki Jesús. Tima impyaasi-tanaka Jesús, ti ñaawajiri tsika ikinaki.³² Ikanta-wakaa-jiita: “¿Tima kimosiriwinta-siri pikanta ikinkitha-waitakai awotsiki, ikinkitha-waita-kairo sankinarintsi?”³³ Ti isaikanaki, piyanaka Aapatyaawiniki. Ñaapaa-tziiri yapatojiitaka 11 yomitaari, itsipayitakari pasini-payi ikarata-piinta-jiitzi.³⁴ Ikantajiita-pajiri: “Omapiro yañaaji Awinkathariti. Tima ñaakajari Simón.”³⁵ Ari ikamantantakiro ñaakiri awotsiki, tsika okanta iyotantaariri ipaasoonki-winta-pajiro yatantari.

Iñaakari Jesús iyomitaani-payi

(Mt. 28.16-20; Mr. 16.14-18; Jn. 20.19-23)

³⁶ Ikinkithawai-minthaitzi iyomitaani, satikapaaka Jesús, iwithata-paakari ikantziri: “Pisaikaji kamiitha.”³⁷ Tima antaaro itharowajiitanaki, isiyakaantzi siritsi ñaanatziriri.³⁸ Ikantzi Jesús: “¿Paitama

^r 24.30,35 yatantari = pan

pitharojiitantari? ¿Paitama pikiso-sirijiitantari? ³⁹Naakataki, paminiro nako, aajatzi noitzi. Pimpampitina, paminapirotina. Tima ti ontzimi iwatha siritisi, ti ontzimi aajatzi itonki. Irooma naaka tzimatsi.” ⁴⁰Ari iñaakanakiri irako aajatzi iitzi. ⁴¹Tima onkanta-kaiyaari itharowintanaka iyomitaani-payi, antaro yokiryaa-ntsitanaki, ti iyotiri iriitaki Jesús. Ari ikantzi Jesús: “¿Tzimatsi ayaari?” ⁴²Ari yamaita-kiniri tasirintsi sima aajatzi iyaaki yaarato.^s ⁴³Ikanta yaawakiri Jesús, iñaakiri iyomitaani-payi iwakari.

⁴⁴Ari ikantzi: “Irootaki nokantzi-takamiri ainiro notsipa-yitami. Ontzimatyii omonkara-yityaa okaratzi isankinata-kota-kinari awaisatitini Moisés, Kamantan-tzinkariiti, aajatzi Panthaantsiki.” ⁴⁵Ari iyomitaakiri Jesús iyomitaani-payi ikimathata-kaakiri Sankinarintsi-pirori. ⁴⁶Ikantzi: “Irootaki isankinai-takiri. Ontzimatyii inkimaatsita-kaityaari Saipatzii-totaari, iro mawatatsiri kitaitiri aritaki yañaaji. ⁴⁷Ontzimatyii inkinkithata-koitiro nowairo maaroni kipatsiki, ari yitaita-nakyaaro Aapatyaawiniki. Irootaki iwashaantan-taityaarori kaari-pirori yantaitziri, impyaakoi-tajiri aajatzi. ⁴⁸Awirokataki ñaayitironi iroka. ⁴⁹Ari piñaakiro nontyaan-kimiro okaratzi ikasiya-kaaki-miriri Asitanari. Ari pisaika-jiitawaki aka Aapatyaawiniki, irojatzi isintsikaanta-kyamiri poñaachani inkitiki.”

Iwajinokai-tairi Jesús inkitiki

(Mr. 16.19-20)

⁵⁰Ipoña yaanakiri Jesús iyomitaani-payi anta Asinonka-pankoniki. Ari itzinaa-wakotanaka, itasonka-winta-najiri. ⁵¹Ikanta itasonka-wintakiri, imapoka-sita iwajinokai-tairi inkitiki. ⁵²Ikanta ipinkathata-nakiri iyomitaani. Piyajiitaja Aapatyaawiniki, antaroiti ikimo-siri-jiitanaki. ⁵³Ari ikanta-jita-nakityaa iwisiryaawinta-naari Pawa anta Tasorintsi-pankoki. Omapirowí.

---

^s 24.42 Tzimayitansi sankinarintsi tsika ti iñiitiro owiraantarori iroka ñaantsi aka. * onasiyita ñaantsi-payi

KAMIITHARI ÑAANTSI ISANKINA-TAKIRI JUAN

Yatziritaki ipaitai-tziri “Ñaantsi”

1 ¹Owakira itantanakari iwitsikan-taitzi pairani, aritaki tzimaki ipaitai-tziri “Ñaantsi.” Ari itsipatarí Pawa. Tima Pawa inatzii irirori. ²Iriitaki itsipatakari pairani Pawa owakira itantanakari. ³Iriitaki owitsika-jaanta-kirori maaroni tzimayi-tatsiri. Tikatsira aparoni okaratzi tzimayi-tatsiri kaari iwitsika-jaanti irirori. ⁴Isiyawai-takari kitainkari ikitainka-takotairi atziri-payi okantanta-jyaari yañaayi-tantajyaari. ⁵Isiya-paakari kitainka-takotan-tatsiri otsitini-kitzi. Titzimaita ikantiri yitsinampairi yoitsiwaka-wakiri osiyakarori tsitinikiri.

⁶Pairani ityaankaki Pawa aparoni atziri, ipaita Juan. ⁷Iriitaki kinkitha-takotapaa-kiriri ipaitai-tziri “Kitainkari,” omatantyaari inkimisantaitiro maaroni iyomitaantiri. ⁸Yoka Juan kaarira ipaitai-tziri “Kitainkari.” Iriitaki kinkitha-takotirini pokatsini.

⁹Tima pokaki aka kipatsiki mapirotzirori ikimita-kotari kitainkari, iriitaki kitainka-takota-jiriri maaroni atziri-payi. ¹⁰Isaika-paintzi kipatsiki. Tima iriitaki owitsika-kirori kipatsi. Iro kantacha ti iyotawakiri atziri-payi ikaratzi saikatsiri kipatsiki. ¹¹Isaikimowita-paintari ikaratzi ishininkata-wakaa-jiita. Titzimaita yaakamiitha-tawakiri. ¹²Iriima ikaratzi aakamiitha-tawakiriri, awintaa-naariri, iriiyitaki itomiya-taari Pawa. ^a ¹³Itomi iwayitajiri Pawa yokapayi. Ti osiyaaro itominta-piinta-tajai atziri-payi, tira iniwinka-kiini iwaiyan-tayi-tai. Iriitaki Pawa nintasi-tainchari intomitantyyaa.

¹⁴Yoka ipaitai-tziri “Ñaantsi,” yatziritaki, isaikimoyita-paintai. Kaminthaa-pirotan-taniri inatzii. Iroopirori onatzii iñaanitari. (Naaka-payi ñaajaanta-kirori itasorinka, ari osiya-jaantaro itasorinka yapintziti itomi Asitariri.) ¹⁵Iriitaki ikinkithatakota-paaki pairani Juan, ikantapaaki: “Yoka nokinkitha-takotziri pairani, nokantaki: ‘Awotsikitaki

---

^a 1.12 * Wairontsi

impoyii-tyaanani, yanaakotana naaka, tima iriitaki itakarori pairani tikira-mintha nontzimi naaka.’” ¹⁶Tima kamiitha-piro-waitaki irirori, irootaki añaanta-yitaarori maaroni aroka-payi yaakamiithaa-piro-piintai. ¹⁷Pairani iriitaki Moisés isankina-takai-takiri Ikantakaan-taitziri. Iriima Jesús Saipatzii-totaari, iriita-jaantaki nisironka-yitairi, irijatzi ñaawaita-paintzirori iroopirori. ¹⁸Tikatsi matironi iñiiri Pawa. Iriima yapintziti itomi Asitairi, saikamotziriri, iriitaki kamanta-yitairi arokaiti ayotantaari tsika ikanta Asitairi.

Ikamantan-takiri Juan Kiwaatantatsiri

(Mt. 3.11-12; Mr. 1.7-8; Lc. 3.15-17)

¹⁹Ikanta Judá-iti nampitarori Aapatyaawiniki, ityaankaki ijiwariti-payi Impira-tasorintsi-taari aajatzi Leví-iti isampitiri Juan, inkantiri: “¿Tsikama pipaitaka awiroka?” ²⁰Iroka ikantanaki Juan, ti imanakotyaa, ikantzi: “Ti naaka Saipatzii-totaari.” ²¹Aikiro isampita-jitatziri, ikantaitziri: “¿Tsikama pipaitaka? ¿Awirokama Kamantan-tzinkari Elías?” Ikantzi Juan: “Ti naaka.” Aikiro ikantaji-tatziiri: “¿Awirokama Kamantan-tzinkari pokatsini?” Ikantzi: “Ti.” ²²Ari ikantaitziri: “¿Tsikama pipaitaka awiroka? Pinkamantina, irootaki nonkanta-pajiriri naari tyaanka-kinari. Intsityaa pinkaman-takotyaa.” ²³Ikantzi Juan: “Naakataki kaimapain-tsini otzisi-masiki, inkanti: ‘Piwamiithatainiri Awinkathariti tsika inkinapaaki, pinkimi-takaantiro itampatzikai-tziro awotsi.’ Irootaki ikamantan-tzitakari pairani Kamantan-tzinkari Isafás.”

²⁴Yokapayi pokaintsiri isampitziri Juan, ityaankani inayitzi Nasitantaniri-payi. ²⁵Aikiro isampita-tziiri, ikantziri: “Ti Saipatzii-totaari pinatyii awiroka, ti awiroka Elías, ti Kamantan-tzinkari pinatyii. ¿Paitama pikiwaatantantari?” ²⁶Ikantzi Juan: “Apatziro-machiini nokiwaatantaro naaka nijaa. Iro kantacha tzimatsi aparoni aka pikarajiitzi, kaari piyojiitzi. ²⁷Iriitaki impoyii-tyaanani naaka, yanaako-waitakina naaka. Ti onkanti inkimita-kaantina naaka impiratani noiyootan-tyaari nosiriniri ikyaantari iitzi.” ²⁸Irootaki awisayi-taintsiri pairani intatzikironta Pariñaaki ipaitai-tziro Asinonkaa-pankoniki tsika ikiwaatantzi Juan.

Ipira Pawa

²⁹Okanta okitaitita-manaji, iñaawajiri Juan ikinapaji Jesús, ikantzi: “Yoka ipira Pawa, iriitaki atsipita-jyaaroni iyaari-pironka maaroni atziri-payi, impyaakoi-tanta-jyaariri!” ³⁰Iriitaki nokinkitha-takotakiri pairani nokantaki: ‘Awotsikitaki atziri impoyii-tyaanani naaka, yanaakotana, tima iriitaki itakarori tikira-mintha notzimiita naaka.’ ³¹Ti noyowityaari

^b 1.29,36 ipira = cordero

naaka. Irootaki nopokan-takari nonkiwaatantyaaro nijaa, irootaki iyotantyaanari maaroni Israel-iiti.”³² Aikiro ijatakaa-nakitziro Juan ikamantantzi, ikantzi: “Noñaakiri naaka Tasorinkantsi ikinapaaki jinoki isiyakari siro, yookanta-paakari irirori.”³³ Ti noyowityaari naaka. Iro kantacha yoka iri tyaanka-kinari nonkiwaatantyaaro nijaa, ikantakina: ‘Aririka piñaakiri yayiita-sitakiri Tasorinkantsi, itzimi-rika yookanta-paakyaari, iriitaki kimitakaan-tyaaroni inkiwaatantairimi Tasorinkantsi.’³⁴ Naakataki ñajaantakiri, irootaki nokinkitha-takotan-tariri iriitaki Itomi Pawa.”

Itanakarori iyomitaani Jesús

³⁵ Okanta okitaitita-manaji ari isaika-manaji Juan aajatzi apiti iyomitaani. ³⁶ Ikanta iñaawajiri Jesús ikinapaji, ikantzi Juan: “Jiirinta ipira Pawa.” ³⁷ Ikanta ikimawaki apiti iyomitaani Juan, iyaakanakiri Jesús. ³⁸ Ari ipithokanaka Jesús, iñaatziri ikaratzi oyaatakiriri, ikantziri: “¿Tsikama pijatika?” Ikantajiitzi irirori: “¿Yomitaanarí! ¿Tsikama pinampi?”^c ³⁹ Ikantzi Jesús: “Pimpoki piñiuro.” Ikanta iyaataa-jiitanakiri, iñaakiro tsika inampitaro. Ari imaimota-paintziri, tima aritaki tsitiniityaaki.^d ⁴⁰ Tima yoka kimakiriri Juan, oyaatana-kiriri Jesús, iriitaki Andrés iririntzi Simón Pedro. ⁴¹ Tima apatziro Andrés ijatasi-tanakiri Simón, iririntzi ikantapaakiri: “Noñaakiri Saipatzii-totaari (iri ikantai-tziri aajatzi, ‘Cristo.’)”^e ⁴² Ikanta Andrés yaanakiri Simón isaiki Jesús. Ikanta iñaawakiri Jesús iririntzi Andrés, ikantawakiri: “Awiroka Simón, itomi Jonás. Iroñaaka pimpaitajyaa ‘Kiraawiro.’” (Iro ikantai-tziri aajatzi, Pedro.)^f

Ikaimai-takiri Felipe aajatzi Natanael

⁴³ Okanta okitaitita-manaji, jataki Jesús Tapowiniki. Ari iñaapaa-kiriri Felipe, ikantapaakiri: “Piyaatina.” ⁴⁴ Tima yoka Felipe, Simapankoni-satzi, irootaki inampi Andrés aajatzi Pedro. ⁴⁵ Ikanta Felipe, ijatasi-tanakiri Natanael, ikantapaakiri: “Noñaataikiri isankina-takotakiri Moisés Ikantakaan-taitaniki, irijatzi isankina-takotzitaka aajatzi Kamantan-tzinkariiti. Iriitaki Jesús, itomi José, Kasiyakaa-wini-satzi.” ⁴⁶ Ikantzi Natanael: “¿Tzimatsima kamiitha-siriri anta Kasiyakaa-winiki?” Ikantzi Felipe: “Pimpoki, piñiuri.” ⁴⁷ Ikanta iñaawakiri Jesús ipokaki Natanael, ikantanaki: “Korakitaki iriipirori ishininka Israel, ti inthaiya-nityaa.” ⁴⁸ Ari ikantzi Natanael: “¿Tsikama anta piñaanaka piyotan-tanari?” Ikantzi Jesús: “Noñiitakami tikira-mintha inkaimimi

^c 1.38,49 Yomitaanarí = Rabí ^d 1.39 tsitiniityaaki = iwiraaka ooryaatsiri 10.

(Ari okanta iyomitai-tziri ooryaatsiri pairani.) ^e 1.41 Saipatzii-totaari = Mesías

^f 1.42 Kiraawiro = Cefas

Felipe pisaiki pankirintsi-tapiiki.”^g ⁴⁹Ikantanaki Natanael: “¡Yomitaanarí! ¡Awirokatakí Itomi Pawa, awirokatakí Iwinkatharítí Israel-iítí!” ⁵⁰Ikantzi Jesús: “Irootakí pikimisantanta-matsi-tanakarí nokantakímí noñaakímí pisaiki pankirintsi-tapiiki. Iro kantacha, arítakí piñaakí pasíní anaironí iroka.” ⁵¹Aikiro ikantana-kitzii Jesús: “Ari piñaakíro asitaryiyaa inkítí. Ari impiya-piya-jiítí maninkaríítí yayíita-sítírí Itomí Atzírí.”^h

Aawakaantsi Nampitsiki Mawosi-winiki

2 ¹Okanta mawatapain-tsiri kitaitiri ari yaawakai-takari nampitsiki paitachari Mawosi-wini, saikatsiri Tapowiniki. Ari osaikakiri aajatzi iriniro Jesús anta. ²Ari ikaimakaan-taitakiri Jesús aajatzi iyomitaani-payi anta aawakaan-tsiki. ³Ikanta yoimosirinka-jiita, thaatapaaka iraitsiri. Okanta iriniro Jesús, okantakiri otomi: “Thaatapaaka iraitsiri.”ⁱ ⁴Ikantzi irirori: “¡Kooya! ¿Tsikapaitama pikantan-tanari naaka? Tikira omonkara-paiti-tyaata noñaakan-tantayaa.” ⁵Okantanakiri iroori ikaratzi kitanta-tsiri: “Pantiro onkarati inkantimiri notomi.” ⁶Ari owayitaka anta ⁶ kowitzi mapinatatsiri, irootakí iwanta-piintari Juda-ítí nijaa, irojatzi ikiwayi-tantari yantakíro-rika ipinkai-tzírí. Iroka kowitzi, tziwayi-tatsi antitachari apítí ikaantaitari nijaa, pasíní mawa ikaantaitari.^j ⁷Ikantanakiri Jesús ikaratzi kitanta-tsiri: “Pijaikítí nijaa maaróní kowitzí.” Imatakiro ijaiki-píro-yítakíro kowitzí. ⁸Ipoñaá ikantzi Jesús: “Pínkítíra kapíchiíní iraitsírí, paanakinírí aminakaan-tzírórí oimosírínkaantsí.” Ikantakíro ikantai-takírírí. ⁹Ikanta yoka aminakaan-tzírórí oimosírínkaantsí ikimaan-tawakáro kapíchiíní iraitsírí nijaawí-tacharí, tí iyotí tsíka okínako-tapaakí iroopírórí iraitsírí. Apatzíro iyójiítzí kitanta-tsírí, tíma iríiyítakí jaíkíta-kírórí nijaa. Ikanta aminakaan-tzírórí oimosírínkaantsí, ikaimakírí aawakaa-charí, ¹⁰ikantzírí: “Irootakí yamíyítarí atzírí-payí yítapííntaró ipakótan-tzíro iroopírórí iraitsírí, aríríka ínkímatzírí-jiítakýaa oimosírínka-charí, arí ímpakótan-táítíro jínítaakýaarí. Irooma awíroka píwapíthaa-takáro iroopírórí iraitsírí irojatzi iroñaaka.” ¹¹Irootakí ítanakarórí íñaakan-tzíro Jesús nampítsíkí Mawósí-winíkí anta Tapowíníkí, arí yítanakarórí ítasonkawíntantzí ñaakan-tzírórí ísítsínka. Ari íkímísanta-píro-tanakírí iyómítaaní-payí.

¹²Ikanta okarata-paaki yoimosirinka-jiita, jatanaki nampitsiki Capernaum, itsipata-naaro iriniro, iririntzi-payi, aajatzi iyomitaani-payi. Ti osamani isaika-painti anta.

^g 1.48 pankirintsi-tapiiki = higuera ^h 1.51 asitaryiyaa inkítí = íníitajírí ínkítí-wírí, kaarí kantawí-tachaní íñaá-pííntáítírí. ⁱ 2.3 iraitsírí = víno ^j 2.6 apítí ikaantáitarí = 50 lítro; mawa íkaantáitarí = 70-100 lítro

Imisitowiri Jesús pimanta-yitatsiri tasorintsi-pankoki

(Mt. 21.12-13; Mr. 11.15-18; Lc. 19.45-46)

¹³Okaakitzi-mataji yoimosirinka-piintan-tarori Judá-iti Anankoryaantsi. Jataki Jesús Aapatyaawiniki. ¹⁴Iñaapaakiri tasorintsi-pankoki piman-tsiriri ipira-payi, aajatzi isironi-payi. Ari isaikayi-takiri piman-tsiriri kiriiki.^{k 1} ¹⁵Ikanta iñaapaakiri, yampithataki Jesús ipasaminto, imisitowakiri maaroni pimantasiri tasorintsi-pankoki, itsipataakiri ipira-payi. Isokitakiri iiriikiti ikaratzi pimantsiriri kiriiki, itatsinki-takiri okaratzi iwantayi-tariri. ¹⁶Ikantakiri Jesús pimantziriri isironi: “¡Paanajiri pipira! ¡Ti onkamiithati pinkimi-takaantiro iwanko Asitanari pimantari-panko!” ¹⁷Ari ikinkitha-siri-tanakiro iyomitaani okaratzi isankinai-takiri pairani, ikantaitzi:

Antaroiti nonkisa-kotyaaro piwanko.

¹⁸Ikanta Juda-iti ikantanakiri Jesús: “Intsityaa piñaakanti kaari iñaapiintaitzi noyotan-tyaari omapiro otzimi pisintsinka pikantan-takarori pimisitowantzi.” ¹⁹Ikantzi Jesús: “Pimporokiro iroka tasorintsi-panko, iro awisawi-takyaa mawa kitaitiri, aritaki nompiriintajiro aajatzi.” ²⁰Ikantajiitzi Juda-iti: “Tima okaratzi 46 osarintsi yantawai-taitaki iwitsikan-taita-karori iroka tasorintsi-panko, ¿arima pintzinaajiro awiroka onkarati mawa kitaitiri?” ²¹Iroka “tasorintsi-panko” ikinkitha-takotakiri Jesús, iro ikantakowita iwatha irirori. ²²Ikanta yañaajira pairani Jesús, ikinkitha-siri-tanajiro iyomitaani-payi ikinkitha-takotzi-takari. Irootaki ikimatha-piro-tanta-nakarori Sankinarintsi, aajatzi okaratzi ikantayi-takiri Jesús.

Maaroni iyosiri-tziri Jesús

²³Tima ainiro isaiki Jesús Aapatyaawiniki yoimosirinkai-tziro Anankoryaantsi, oshiki kimisanta-nakiriri iñaayitakiri itasonkawintantaki.^{m 24} Iro kantacha Jesús, ti yawintaa-yityaari yokaiti atziri-payi, tima iyosiritiri maaroni. ²⁵Ti oninta-jaantyya inkaman-taitiri Jesús tsika ikanta-siriyita atziri, iyoyitziri irirori isiriki.

Jesús aajatzi Nicodemo

3 ¹Tzimatsi Nasitantaniri ipaita Nicodemo, iriipirori Judá-iti inatzii. ²Ikanta ijataki tsitiniri Nicodemo iñiiri Jesús. Ikantapaakiri: “¡Yomitaanarí! Noyojiitzi naaka iriitaki Pawa ontyaankakimi

^{k 2.14-15} ipira-payi = buey, oisha (oveja) ^{1 2.14} Ikaratzi pokayita-tsiri Aapatyaawiniki, yamayitzi iiriikiti ipoñaakaa-yitari inampiitiki irirori. Iro inintantari impimantiniiri iiriikitiki Aapatyaawiniki, onkantyya yamanantan-tyaari piratsi-payi impomiti-niriri Pawa ^{m 2.23} Paminiro ‘Tsika Ikantai-tziro Ñaantsi-payi’ okantakota ‘Wairontsi’.

piyomitaa-yitina, tima tikatsi matironi okaratzi piñaakan-takiri awiroka, airorika itsipa-siritari Pawa.”ⁿ ³Ari yakanaki Jesús, ikantziri: “Pinkimi nonkantimi. Itzimi-rika kaari apiitajironi intzimaji, airo iñaajiro impinkathari-wintantaji Pawa. Omapiro.” ⁴Ikantzi Nicodemo: “¿Kantatsima yapiitajiro intzimaji atziri antyasipari-taintsiri? ¿Arima onkantaki inkyaaji omotyaaki iriniro, yapiitan-tajyaarori intzimaji?” ⁵Ikantzi Jesús: “Itzimi-rika kaari kimitakaan-tironi intziman-tajyaaromi nijaa, kaarira intzi-masiri-takaa-yitajiri Tasorinkantsi, airo iñaajiro ipinkathari-wintantaji Pawa.” ⁶Ikaratzi itzima-kaan-tziri atziri, atziri inatzi. Iriima ikaratzi kimitakaan-taarori itziman-tyaarimi Tasorinkantsi, tasorintsi-siri ikantanaja. ⁷Airo pikiryaa-winth-tziro okaratzi nokantakimiri: ‘Okowa-piro-tatyaa papiitajiro pintzima-yitaji.’ ⁸Osiyakaaro tampyainka otasonka-piintzi tsika onintayi-tziro. Pikimawitaro opoimanka, titzimaita piyoti tsika-rika okinapaaki, tsika-rika ojaztziro. Ari ikimitaari aajatzi ikaratzi intzi-masiri-takaa-yitajiri Tasorinkantsi.” ⁹Ari yapiita-nakiro Nicodemo isampitziri, ikantziri: “¿Tzikama okantakotaka iroka?” ¹⁰Ikantzi Jesús: “Awiroka oyomitaa-yitziriri Israel-iiti, ¿tima piyoti tsika okantakota iroka? ¹¹Nokinkitha-jiita-tziimiro okaratzi noyotako-yitziri. Nokinkitha-jiita-tziimiro okaratzi noñaayita-piintziri nokiki, titzimaita pinkimisanta-jiiti okaratzi nokanta-yitzimiri. Omapiro. ¹²Ti pinkimisantina nokinkitha-takotzimiro osaawi-sato, irootaki mapirota-chani airo pikimisantana aririka noñaawintimiro inkiti-sato. ¹³Tikatsira aparoni jataintsini inkitiki, apatziro ikantakaaro poñainchari inkitiki. Iriitaki akinkitha-takotziri, Itomi Atziri. ¹⁴Pairani iwatzika-kotakiri maranki awaisatzitini Moisés anta otzisi-masiki, ari inkimitai-tiriri aajatzi Itomi Atziri, ontzimatyii iwatzika-koitiri irirori, ¹⁵yañaani-tanta-jyaari inkarati kimisanta-jirini”.

Itakotari Pawa maaroni osaawi-satzi

¹⁶“Tima itako-pirotani iwiri Pawa osaawi-satzi, isinitakiri yapintziti Itomi inkamawintajiri, irootaki airo ikaamani-tantaja inkarati kimisanta-jirini, irasi iwiro yañaani-yitaji. ¹⁷Tima Pawa ti intyaantiri Itomi aka kipatsiki imishakowintajiri osaawi-satzi, inintatzii iwawisaa-koyitajiri. ¹⁸Inkarati kimisanta-jirini Itomi Pawa, airo imishakowintai-tziri. Iriima kaari kimisantairini, tima imishakowintai-takiri, okantakaan-tziro ti inkimisantajiri yapintziti Itomi Pawa.”^p ¹⁹Maaroni kaari kimisanta-

ⁿ **3.2** Yomitaanarí = Rabí   ^o **3.5** Okaratzi kinkitha-takota-chari aka “kimitakaan-tironi intziman-tajyaaromi nijaa,” tzimatsi siyaka-winta-yitachari: (1) Tzimatsi kantatsiri iriitaki kinkitha-takotacha ikaratzi kiwaatanaa-chari ikimita-kaantajiro inkimawintajiri ikaari-piroyitaki. (2) Tzimatsi kantatsiri irootaki kinkitha-takotacha itzimaaira iincha-niki. (3) Tzimatsi kantayi-tatsiri iriitaki kinkitha-takotacha Tasorinkantsi, tima añaapiintakiri Tasorinkantsi isiyakaa-wintai-tziri nijaa.   **p 3.18** * Wairontsi

tsini, aritaki imishakowintai-takiri, tima yanta-piintakiro kaari-pirori. Tima impokawita-painta pairani kipatsiki ipaitai-tziri ‘Kitainkari,’ iro ininta-piro-taitanaki tsitiniri, imaninta-wakiri ‘Kitainkari,’²⁰ maaroni antayitzirori kaari-pirori ikisaniinta-tziiri ipaitai-tziri ‘Kitainkari.’ Imanako-waita airo iyotakoi-tantari yantayi-tziro kaari-pirori.²¹ Iriima antapiinta-najirori iroopirori, yawintaa-piro-tanaari ‘Kitainkari,’ irootaki iñiitan-tyaariri yantawai-winta-naatziiri Pawa.”

Yaapatyaa-winthari iimintaitari

²²Ikanta ikinanaji Jesús iipatsitiki Judá-iti itsipayi-tanaari iyomitaani, ari itsipatakari ikiwaatantzi.²³ Matzitacha Juan ikiwaatantzi irirori Apinijaatiniki, tsika okaakitapaji Aapatyaarini, tima anta ari otzima-piro-tziri nijaa. Ikaratzi jatayitain-tsiri anta, ikiwaayitawakiri.²⁴ Tima tikira yaakaan-taitiriita Juan yasitakoitiri.

²⁵Ikanta iyomitaani-payi Juan iñaana-winha-takiri Judá-iti tsika okantakota inkiti-watha-tanta-jyaari yantayi-tziro ipinkai-tziri.²⁶ Ari ijajiitaki isaiki Juan, ikantapaakiri: “Yomitaan-taniri, jirinta tsipatamiri intatzikiro nijaa Pariña, pikinkitha-takota-kinari, ikiwaatantatzii irirori, oshiki atziri pokasitziriri.”²⁷ Ari yakanaki Juan, ikantzi: “Tsika ikanta piñaakiri yoka, tira ompoña-siwaityaa, iriitaki Pawa iriipiro-takaakiriri.²⁸ Tima awiroka-payi kimajaantakina nokantaki pairani: ‘Ti naaka Saipatzii-totaari, apatziro ityaantai-takina nojiwata-paakiri nokinkitha-takotiri.’²⁹ Thami nosiyakaan-tawakiro aawakaa-chari, iriitaki aapiintziro kooya iimintaitari. Iriima itsipa-winthatani, airo ikantapiro-waisita irirori, apatziro inkimo-siri-tanaki inkimakiri-rika iñaawai-tanaki iimintaitari. Ari nokantari naaka, ti niriipiro-waiti, iro kantacha antaro nonkimo-siritaki.³⁰ Tima aikiro ijatatyii yiriipiroti yoka, irooma naaka ari nompairanii-tyaakotiri.”

Poñainchari jinoki

³¹“Itzimi poñainchari jinoki yanairi maaroni. Iriima nampitarori kipatsiki, osaawi-satzi inatzi, ikinkitha-tasita-piintaro osaawi-sato. Iriima poñainchari inkitiki yanairi maaroni,³² ikinkitha-takotziro okaratzi iñiiri, okaratzi ikimiri. Iro kantacha airo ikimisantai-tziro okaratzi ikinkitha-takotziri.³³ Iro kantacha inkarati kimisanta-najirini yoka, aritaki imatanakyaa irirori inkinkitha-takota-nakiri Pawa iriipirori inatzii.³⁴ Yoka ityaantakiri Pawa, iñaani Pawa inkinkitha-takoti. Tima Pawa ithonkiro inampi-siri-takaan-tantaro Itasorinka.³⁵ Yoka Asitairi itakotari Itomi, ipinkathari-takaakiri maaroni tzimayi-tatsiri.

³⁶Itzimi-rika kimisanta-najirini Itomi, aritaki yañaanitaji. Iriima kaari kimisanta-jirini Itomi, airo yañaanitaji irirori, apatziro yatzipi-tajyaaro iwasankitaajiri Pawa.”

¶ 3.26 Yomitaan-tatsirí = Rabí

Jesús aajatzi Ositikii-toni-sato

4 ¹Okanta apaata iyotaki Jesús ikimajiitaki Nasitantaniri-payi, ikantaitzi: “Tzimaki oshiki iyomitaani Jesús, ikiwaataki oshiki atziri, yanaanakiri Juan.” ²(Kaari-machiini Jesús kiwaatantatsini, iyomitaani-payi kiwaatantatsiri.) ³Irootaki ipiyantaari Jesús Tapowiniki isaikawitaka iipatsitiki Judá-iti. ⁴Ontzimatyii inkinanajiro Ositikii-toniki tsikarika yathakiryaitziro. ⁵Irojatzii yariitan-takari nampitsiki ipaitai-tziri Sikochaarini. Iro tsipa-nampi-tarori iipatsiti Jacob, ipanajiriri itomi José ikamajira irirori Jacob. ⁶Ari otzimiri anta nijaa iiyakotani pairani Jacob. Tima ayimatakiri imakori Jesús yaniitakira, isaikimo-tapaakiro nijaa. Aritaki tampatzikataki ooryaatsiri.⁷

⁷Ari opokakiri Ositikii-toni-sato onkai nijaa. Ikantawakiro Jesús: “Pimpina nijaa nirawakiita.” ⁸Ijajiitatzii iyomitaani nampitsiki yamananti owaritintsi. ⁹Ari akanakiri kooya okantanakiri: “¿Tsika pinkina-kayiroka? Judá-iti pinatzii awiroka, pimapokina pikampitana nompimi nijaa, naaka Ositikii-toni-sato.” Tima maaroni Judá-iti ti yaapatyii-yaari kamiitha Ositikii-toni-satzi. ¹⁰Ari yakanakiro Jesús, ikantziro: “Arimi piyoti paita ipantziri Pawa, arimi piyotakirimi kamita-kimiri nijaa, awiroka kamitirinimi irirori. Aritaki impakimiromi irirori nijaa añaakaan-tatsiri.” ¹¹Okantanaki kooya: “Pinkatharí, tikachaa-jaini pinkitan-tyaari nijaa, inthomponta osaiki, ¿tsikatyaa payiroka pimpinari nijaa añaakaan-tatsiri? ¹²¿Panairima awiroka awaisatzitini Jacob, opanajairori iroka nijaa, ira-jiitakiri pairani irirori, itomi-payi, aajatzi ipira-payi?” ¹³Ikantzi Jesús: “Maaroni irirori iroka nijaa, airo opyaaja imiri. ¹⁴Iriima inkarati irironi nijaa nopantziri naaka, airo iñaajiro imiritaji. Tima iroka nijaa nompajiriri naaka onkimita-jyaaro nijaatinka osiyaa-siri-tanta-jyaarimi, irasi iwiro yañaani-yitaji.” ¹⁵Okantzi kooya: “Pinkatharí, pimpinaro naaka iroka nijaa, airo nomiritantaja, airo nopiya-piya-waitanta nonkayi nijaa.”

¹⁶Ikantziro Jesús: “Pijati, pinkaimiri piimi, pimpiyamai-tajyaa aka.” ¹⁷Okantzi kooya: “Tikatsi noimi.” Ikantziro Jesús: “Kamiitha pikantaki, ti intzimi piimi. ¹⁸Tima pairani tzimawi-tacha ikaratzi 5 piimi. Iriima pitsipatari iroñaaka kaari piimi. Omapiro pikantakiri.” ¹⁹Ari okantanaki kooya: “Pinkatharí, kimitaka awiroka Kamantan-tzinkari. ²⁰Pairani nowaisatziti-payi Ositikii-toni-satzi ipinkathata-piintakiri irirori Pawa aka otzisiki. Irooma awirokaiti Judá-iti pikanta-jiitzi anta Aapatyaawiniki apinkathata-piinta-jiri.” ²¹Ikantanakiro Jesús: “¡Pinkimi kooya! Irootaintsi pimpinkatha-yitajiri awirokaiti Asitairi, ti onkowa-jaantyyaa pimpoki aka otzisiki, ti onkowa-jaantyyaa aajatzi pijati Aapatyaawiniki.

^r 4.6 tampatzika ooryaatsiri = ooryaatsiri 6. (Ari okanta iyotaitziri ooryaatsiri pairani.)

²² Omapiro, ti piyojii-wityaa awiroka ipaita pipinkathata-piintziri. Irooma naaka-payi Judá-iti noyotziri nopinkatha-tziri. Tima ishininka Judá-iti inatyii wawisaa-kotan-tatsini. ²³ Tima irootzi-mataintsi piñaajiro. Iroñaaka impinkatha-siri-tairi Asitairi ikaratzi pinkatha-pirotariri. Tima iriitaki inintairi aajatzi irirori Asitairi impinkatha-yitairi. ²⁴ Tima yoka Pawa iriitaki aajatzi Tasorinkantsi, kaari koñaata-tsini. Inkarati pinkathayitairini, ontzimatyii impinkatha-siri-pirotairi, ti onkowa-jaantajyaa yantayi-tairo koñaayi-tatsiri.” ²⁵ Okantzi kooya: “Noyotzi naaka ari impokaki Saipatzii-totaari, (ipaitai-tziri Cristo.) Aririka yariitakyaa, iriitaki kamanta-paakaironi maaroni tsika okantakota iroka-payi.”^s ²⁶ Ikantzi Jesús: “Naakataki, kinkitha-waita-kaakimiri.”

²⁷ Ari yariijii-tapaja iyomitaani. Okiryaaantsi ikantajii-tapaaka iñaapaakiri ikinkitha-waita-kaiko kooya. Iro kantacha tikatsi aparoni sampita-paakirini, inkantiri: “¿paita osampitzimiri kooya? ¿Paita pikinkitha-waita-kairori?” ²⁸ Ookanakiro kooya oyowitziti, jataki nampitsiki, okantapaakiri oshininka-payi: ²⁹ “Pimpoka-jiiti, piñiiri atziri yotakirori maaroni nantayi-takiri pairani. ¿Kaarima Saipatzii-totaari?” ³⁰ Ari isitowa-jiitanaki atziri-payi saikatsiri nampitsiki, pokajii-tanaki isaikakira Jesús.

³¹ Ari isintsiwinta-jiitziri iyomitaani, ikantziri: “¡Yomitaanarí, piyaa!”^t ³² Ikantzi Jesús: “Tzimatsi nowariti nowari naaka, ti piñaajii-tiro awiroka.” ³³ Ari isampita-wakaanaka iyomitaani: “¿Tzimatsima ninka amakiniriri iwariti?” ³⁴ Ikantzi Jesús: “Irootaki nokimita-kaantari nowariti nantiniri inintziri tyaanka-kinari. Ontzimatyii amonkara-tajiniri inintziri antainiri irirori. ³⁵ Iroka pikanta-piinta-jiitzi awiroka: ‘Iyotapaaka 4 kasiri osampatan-tyaari pankirintsi.’ Iro kantacha, pinkimi nokantzimi. Pamini pankirintsi-masiki, aritaki kantaka osampayitaki awiitan-tyaarori. ³⁶ Inkarati awiitaironi impinai-tajiri. Tima yawiitajiro okithoki pankirintsi osiyakaa-wintziriri añaaniyi-tatsini. Irootaki intharowintantajyaari pankita-kirori intsipa-tajyaari awiikita-jironi. ³⁷ Tima omapiro isiyakaa-wintai-takiri, ikantaitzi: ‘Tzimatsi aparoni pankita-kirori, tzimatsi pasini awiitajironi.’ ³⁸ Tima nontyaanka-yitakimi awirokaiti pawiiyi-tajiro kaari pipimirintsi-winta pantawai-wintiro. Tima tzimatsi pasini pomirintsi-winta-kirori yantawai-wintakiro. Awirokaiti anintaa-waitaarori yantawaitani.”

³⁹ Tima oshiki Ositikii-toni-satzi, asitarori inampi anta ikimisantanakiri Jesús okamanta-paakiri kooya, okantzi: “Iyotakiro okaratzi nantayi-takiri pairani.” ⁴⁰ Ikanta yariijii-tapaaka Ositikii-toni-satzi isaikaki Jesús, isintsiwinta-paakari isaikimo-tanakiri inampiki. Irojatzii isaikan-tanakari Jesús, okaratzi apiti kitaitiri isaikanaki. ⁴¹ Aikiro

^s 4.25 Saipatzii-totaari = Mesías   ^t 4.31 Yomitaanarí = Rabí

ishikita-nakitzii pasini kimisanta-naintsiri, tima iriitaki ikima-jaanta-kiriri okaratzi ikantayi-tziri Jesús. ⁴²Ari ikantai-tanakiro kooya: “Kimisanta-yitaana naaka, tira apatziro nokimisantajiri pikamantapaakina awiroka, tima naaka kimajaantajiri okaratzi ikantayi-tziri. Noyojii-takiri iriitaki matzirori iwawisaa-kotairi atziri-payi, iriitaki Saipatzii-totaari.”

Iwawisaakotajiri Jesús itomi aparoni jiwari

⁴³Ikanta omonkarataka apiti kitaitiri isaikapaaki Jesús Ositikii-toniki, awisanaki ijatiro Tapowiniki. ⁴⁴Tima iriitaki Jesús kanta-jaantaintsi: “Aparoni Kamantan-tzinkari ti impinkatha-taitiri inampi-piroriki.”

⁴⁵Ikanta yariitaja Tapowiniki, oshiki yaakamiitha-taita-wajiri anta, tima ari ikarataki ijajiiitaki Aapatyaawini yoimosirinkiro Anankoryaantsi, iñaakiro maaroni yantayi-takiri Jesús anta.

⁴⁶Ari yariitaari Jesús anta Mawosi-winiki saikatsiri Tapowiniki, tsika ipyaakiro nijaa okimiwai-tanakaro iraitsiri. Tzimatsi anta iriipirori jiwari, mantsiya-taintsiri itomi anta nampitsiki Capernaum.^u ⁴⁷Ikanta yoka jiwari ikimako-takiri Jesús ari yariita Tapowiniki ipoñaakaro iipatsitiki Judá-iti, ijatasi-tanakiri iñiiri. Isintsiwinta-paakiri, ijati iwankoki iwawisaako-tairi itomi, irootaintsi inkamaki. ⁴⁸Ari ikantanaki Jesús: “¿Paitama kaari pikimisantantana awirokaiti? Pininta-jaantzi noñaakaimiro kaari piña-piintzi, pininta-jaantzi notasonka-wintantawaki.” ⁴⁹Iro kantacha ikantanakiri jiwari: “Pinkatharí, thamiita iroñaaka, tikira ikamana-kiita notomi.” ⁵⁰Ipoñaakari ikantzi Jesús: “Pimpiyi piwankoki. Awisakotaji pitomi.” Ikimisananaki atziri okaratzi ikantakiriri Jesús, piyanaka. ⁵¹Ipiya-winthaita iwankoki, imonthaakari impiratani-payi, ikantawajiri: “¡Awisakotaji pitomi!” ⁵²Isampita-nakiri tsika iwiraaka ooryaatsiri yamataa-koniintan-tanaari itomi, ikantajiiitzi impiratani: “Chapinki, itainkanaki ooryaatsiri, aritaki awisanakiri ikatsirinka-waitzi.”^v ⁵³Ari ikinkithasiri-tanakiro asitariri aritaki iwiraakari ooryaatsiri chapinki ikantakiri Jesús: “Awisakotaji pitomi.” Irootaki ikimisanan-tanakari irirori, ari ikimita-nakari aajatzi maaroni ishininka-payi irirori ikimisanta-nakiri Jesús. ⁵⁴Irootaki apititain-tsiri iñaakan-tziro Jesús itasonka-wintantzi yariitaja Tapowiniki ipoñaajaro iipatsitiki Judá-iti.

Kisoporokiri Simapankoni-satzi

5 ¹Okanta apaata, yoimosirinka-jiita Judá-iti Aapatyaawiniki. Ari ijatzitakari aajatzi Jesús.

^u 4.46 iraitsiri = vino ^v 4.52 itainkanaki ooryaatsiri = ooryaatsiri 7. (Ari okanta iyotaitziri ooryaatsiri pairani.)

²Ari osaikiri Aapatyaawiniki iwaankanai-tziro nijaa ipaitai-tziro “Nisironka-pankoni.” Tzimatsi okaratzi 5 owanko-shita-payi. Iro otsipam-pitari asitako-rontsi ipaitai-tziri “Ipiraitari.”^w ³Ari ipiyotari oshiki mantziyari, mawityaakiri, kisoporokiri, achoriwai-tatsiri. Tima naryaa-yita kipatsiki iyaawintaro oshiwaatyaa nijaa. ⁴Ikantaitzi inatziira ipoki maninkari-payi ishiwaa-takairo nijaa, intzimi-rika itanakyaaroni impiinkaa-tantyaaro nijaa oshiwaata, aritaki yisitakotaji imantsiya-waitzi.^x ⁵Tzimatsi anta aparoni mantziyari okaratzi 38 osarintsi imantsiya-waitaki. ⁶Ikanta iñaapaakiri Jesús inaryaaka yoka mantziyari, iyotapaakiri osamani imantsiya-waitaki, isampita-paakiri, ikantziri: “¿Pinintzi pisitakotaji?” ⁷Ikantzi mantziyari: “Tikatsi wiinkinani nijaaki aririka oshiwaa-paitityaa. Tima nokowawita-piinta nopiinkaati, yanaako-waitakina pasini ipiinkaataki irirori.” ⁸Ikantzi Jesús: “Pintzinai, paanajiro pinaryaa-minto, pijatai.” ⁹Apatha-kiro yisitako-tanaji yoka atziri, yaanajiro inaryaa-minto, aniitanaji. Tima kitaitiri imakoryaan-taitari onatziira, ¹⁰ikantakiri Judá-iti yoka atziri isitako-taatsiri: “Kitaitiri imakoryaan-taitari onatzi iroñaaka, ti osinitaan-tsiti paanajiro pinaryaa-minto.” ¹¹Ikantzi isitako-taatsiri: “Ikantatyaana isitako-takaa-janari: ‘Paanajiro pinaryaa-minto, pijataji.’ ” ¹²Ari isampita-nakiri Judá-iti, ikantziri: “¿Itzimika kantakimiri: ‘Paanajiro pinaryaa-minto, pijataji?’ ” ¹³Iro kantacha yoka isitakotaatsiri, ti iyoti tsika itzimi isitako-takaa-jiriri, ti iñaawajiri tsika ikinanaki Jesús, tima oshiki atziri piyotain-chari anta. ¹⁴Okanta anta tasorintsi-pankoki iñaajiri Jesús yisitako-takaa-jiri, ikantziri: “Aritaki isitako-tajimi iroñaaka, airo papiitairo pantajiro kaari-pirori, omapiro-tzimi = kari kowiinka-piro-tatsiri.” ¹⁵Ari ijatanaki isitako-taatsiri, ikamantakiri Judá-iti iriitaki Jesús isitako-takaa-jiriri. ¹⁶Irootaki yitanta-nakarori ikisaniintziri Jesús, okantakaan-tziro yisitako-takaa-takiki kitaitiri imakoryaan-taitari. ¹⁷Iro kantacha ikantzi Jesús: “Yasi iwiro yantawaitzi Asitanari, ari nokimitari naaka nantawaitzi.” ¹⁸Irootaki ininta-piro-tantari Judá-iti iwiiri Jesús, tima ti apatziro yantawai-tantaro kitaitiri imakoryaan-taitari, isiyako-takari Pawa, ikantaki Jesús: “Iriitaki Pawa asitanari.”

Isintsinka Itomi Pawa

¹⁹Ari yakanaki Jesús, ikantzi: “Yoka Itomi Pawa, ti yantiro ikowasi-yitari irirori. Apatziro yantziro okaratzi iñaakotziriri Asitariri. Tima okaratzi yantziro Asitariri, irojatzi yantziro Itomi. Omapiro. ²⁰Tima intakotaari Asitariri yoka Itomi, iñaakiri maaroni yantayi-tziri irirori. Aikiro iñaakotziiri opaiyita-rika antaro-yi-tatsiri, tima okiryantsi

^w 5.2 Nisironka-pankoni. = ikantai-tziro iñaaniki Heber-iti Betesda; Ipiraitari = Oisha = Oveja ^x 5.4 * Onasiyita ñaantsi-payi

pinkanta-wintyaaro awirokaiti. ²¹Ikimitara Asitariri ipiriinta-yitziri kaminkari, yañaani-takairi, aritaki ikimi-tzitari Itomi irirori, yañaakaa-yitajiri inintziri. ²²Ti imishatanti Asitanari, iriira inintakaaki Itomi imishakowintantaji, ²³irootaki impinkatha-tantai-tyaariri irirori Itomi, ikimitai-tziri Asitariri. Itzimi kaari pinkatha-tirini Itomi, ti impinkathatziyaari Asitariri, ontyaanka-kiriri aka.

²⁴Inkarati kimaironi nokanta-yitakiri, aririka yawintaa-najyaari ontyaanka-kinari, aritaki yañaas-siri-yitaji. Airo iwasankitai-tziri, aritaki okarata-paaki ikaamani-waitzi, irasi iwiro yañaaji. Omapiro. ²⁵Tima irootaintsi omonkara-tajyaa, iroñaakataki inkimayi-tairo kamasiriri-payi iñaani Itomi Pawa. Tima inkarati kimaironi, aritaki yañaas-siri-yitaji. Omapiro. ²⁶Ikimita Asitariri yañaakaantzi, aritaki ikantzi-taari Itomi yañaakaantaji irirori, ²⁷ipakiri isintsinka imishakowintantaji, tima iriitaki Itomi Atziri. ²⁸Airo pikiryaa-wintha-tasitaro nokantakiri. Irootaintsi omatajyaa inkiman-tajyaarori kaminkari-payi iñaani, ²⁹ari impiiriinta-yitanaki tsika ikitayitaka. Ikaratzi antapiinta-kirori kamiithari, yañaani-yitaji. Iriima antapiinta-kirori kaari-pirori, ari yañaawi-tajyaa iwasankitaitairi.”

Ñaayita-kiriri Saipatzii-totaari

³⁰“Ti nantasi-tyaaro noninta-sitari naaka, iriitakira Asitanari nintatsiri naminako-yitajimi. Okaratzi nomishakowintan-tziri naaka, tampatzika onatzii, tima ti nantasi-waityaaro noninta-sitari naaka, irootaki inintziri Asitanari ontyaanka-kinari. ³¹Naakami kinkitha-takota-chanimi apaniroini, tikatsi apantyaaroni nokinkitha-takotziri. ³²Iro kantacha tzimatsi pasini kinkitha-takotanari, tima noyotzi naaka omapiro okaratzi ikinkitha-takotanari irirori. ³³Tima omapiro ikantakiri pairani Juan pityaankan-takari sampitai-tirini. Tima okaratzi ikinkitha-takota-wakinari irirori omapiro-tatyaa. ³⁴Iro kantacha ti nonkowa-waitiri naaka atziri kinkitha-takotinani, inkanti: “Kamiithari inatzii yoka.” Nosiritanta-rori ikinkitha-takota-kinari pairani Juan, irootaki pinkimisantan-tajyaariri awiroka Pawa, pawisako-tajiita. ³⁵Tima okaratzi ikamantan-takiri pairani Juan okimita-paintari ootamintotsi kitainkatatsiri. Irootaki pikowawita-paintari awirokaiti panintaa-wakyaaromi kitainkari. ³⁶Iro kantacha tzimatsi anairiri Juan ikinkitha-takotana. Okaratzi nantziri naaka, irootaki ikantanari Asitanari, irootaki omapiro-tzirori oñaakan-tzirori iriitaki Asitanari ontyaanka-kinari. ³⁷Iriitaki Asitanari ontyaanka-kinari. Irijatzi kamantan-taintsiri inkimisantan-taityaanari naaka. Titzimaita pinkimiro awirokaiti iñaawai-tziri. Tima ti piña-poro-tanitiri. ³⁸Ti pinkimisantiro awirokaiti iñaani, okantakaan-tziro ti pinkimisantina naaka, tima naaka ityaantani. ³⁹Amatsinka pikantawita piñaana-tziro Iñaani Pawa, pisiyakaantzi aritaki pañaani-

ytaji. Tima naakawitaka okinkitha-takotziri Iñaani Pawa, ⁴⁰ titzimaita pininta-jiiti awiroka pawintaa-jyaana pasi piwanta-jyaarori pañaayitaji. ⁴¹ Ti namina-mina-tasityaaro naaka intharowinta-waityaana atziri-payi. ⁴² Tima noyoyitzimi naaka tsika pikanta-jiita awiroka-payi, ti pimiraawintiri Pawa. ⁴³ Naaka ityaankaki Asitanari nompoki, ti pinkimisantina awirokaiti. Iro kantacha aririka impoki pasini yantayi-tapaakiro inintasitari irirori, aritaki paakamiitha-jiitakiri.^y ⁴⁴ ¿Tsikama pinkini pinkimisanta-jiiti, oshiki piniwiwaitaro inkimo-siri-takaa-waitimi atziri ishamiwintzimi? Airo pininta-waitasita inkimo-siri-wintajimi Pawa? ⁴⁵ Airo pikinkithasiri-waitasita naaka mishakowinta-jimini Asitanariki. Iriitakira Moisés mishakowinta-yitajimini awirokaiti, tima iriitaki pawintaa-piintakari. ⁴⁶ Tima iriimi pinkimisantakimi Moisés, ari pinkimisanta-kinami naaka, tima naaka isankina-takotaki pairani Moisés. ⁴⁷ Tira pinkimisanta-tyiiri Moisés isankina-takowi-takana, ¿tsikama pinkini pinkimisantiro onkarati nonkanta-yitimiri naari?”

Iwakaari Jesús 5000 atziri

(Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-44; Lc. 9.10-17)

6 ¹ Ipoña imontyaanaka Jesús intatzikiro inkaari saikatsiri Tapowiniki, irojatzi ipaitai-tziri Tiberias. ² Oshiki atziri oyaatakiriri, tima iñaakiri okaratzi yantayi-takiri, itikatsi-takaa-yitaji oshiki mantsiyari-payi. ³ Irojatzi itonkaan-tanakari Jesús otzisiki. Ari isaikapaaki itsipayi-takari iyomitaani-payi. ⁴ Tima ariitzi-matakaa kitaitiri Anankoryaantsi, yoimosirinkanta-piintari Judá-iti. ⁵ Ikanta yaminaki Jesús, iñaatziiri oshiki atziri oyaatakiriri, ikantanakiri Felipe: “¿Tsikama amanantika owaritinsi awakaiyaariri maaroni yokaiti atziri?” ⁶ Tima iyotaki irirori Jesús paita-rika yantiri. Iro kantacha isampitasitari Felipe inkiman-tyaariri paita-rika inkantiri. ⁷ Ari yakanaki Felipe, ikantzi: “Ontzimatyii antawaiti inkarati 6 kasiri aantyaari oshiki kiriiki amanantan-tyaari owaritinsi, ari iwamatsi-tyaari kapichiini atziri-payi.”^z ⁸ Akanaki pasini iyomitaani Jesús, iriitaki Andrés iririntzi Simón Pedro, ikantzi: ⁹ “Yoka aparoni iintsi amaintsiri 5 yatantaitari, apiti sima. ¿Arima yantita-kyaari oshiki atziri?”^a ¹⁰ Ari ikantzi Jesús: “Pinkantiri isaikajiiiti.” Ari otzimiri anta katarosi-masi, ari isaikajii-tanaki. Tima apatziro iyomitai-takiri sirampari-payi ikarajiiitzi 5000. ¹¹ Ikanta yaakotakiro Jesús yatantaitari, ikaratakiro ipaasoonki-takiri Pawa, ipayitakiri ikaratzi saikayi-taintsiri. Ari ikimitaakiri sima, ipakiri ikaratzi nintayi-tatsiri iyaa. ¹² Ikanta ikimaajitaka maaroni atziri, ikantajiri Jesús iyomitaani: “Paayitajiro opitokiiriki okaratzi tzimaraan-tapain-tsiri, airo aparaawai-

^y 5.43 * Wairontsi   ^z 6.7 oshiki kiriiki = 200 denario   ^a 6.9,13 yatantaitari = pan iwitsikai-tziri cebada

tanta.”¹³ Ari iyoyaayi-tajiro iyomitaani-payi, ijaikitaji okaratzi 12 kantziri tzimaraan-tapain-tsiri karawita-chari 5 yatantaitari. ¹⁴ Ikanta ñaakiro atziri-payi itasonka-wintakiro Jesús owaritintsi, ikantajii-tanaki: “Iriitaki yoka akimakotani Kamantan-tzinkari pokatsini aka kipatsiki. Omapiro.”

¹⁵ Iro kantacha iyotaki Jesús impokajii-tatyii atziri-payi yaapaintiri, iwinkathariti-tyaari. Irootaki ipiyanta-naari tonkaariki isaikawaitzi apaniroidi.

Yaniitantaro Jesús inkaari
(Mt. 14.22-27; Mr. 6.45-52)

¹⁶ Ikanta otsitiniityaanaki, oirinka-jiitaja inkaariki iyomitaani Jesús, ¹⁷ otijiita-paaka pitotsiki, montyaa-kotanaka intatzikirona inkaari ijatairo nampitsiki Capernaum. Aritaki tsitini-piro-tanaki, tikira yariityaata irirori Jesús tsika isaikajiitaki iyomitaani-payi. ¹⁸ Antaro okantaka otamakaan inkaari, tima ontampyaa-tatzii sintsiini. ¹⁹ Tima santhataki imontyaa-kota-jiita iyomitaani inkaariki, ñaatziri ipokaji Jesús yaniitantaaro inkaari. Antaro itharowa-jiitanaki iyomitaani.^b ²⁰ Iro kantacha ikantapajiri Jesús yokapayi iyomitaani: “¡Naakataki, airo pitharowan-tawaitana!” ²¹ Tima kimosiri ikantajiita ititawajiri pitotsiki, tikira-mintha osamaniti aatakojii-tapaaki tsika isiritaro yariityaa.

Oshiki atziri amina-mina-tairiri Jesús

²² Okanta okitaitita-manaji, iyotaki atziri-payi saikain-tsiri intatzikiro apinto onatzi pitotsi imontyaan-tanaari iyomitaani-payi Jesús, apaniroidi imontyaa-kotanaka iyomitaani-payi, ti ijati irirori Jesús. ²³ Iro kantacha, yamaita-paaki pasini pitotsi poñaayi-tainchari nampitsiki Tiberias, aatajii-paaki tsika ipaasonki-wintakiro Awinkathariti yatantaitari iwajiitakari. ²⁴ Ikanta ñaakiro atziri-payi ti isaiki Jesús aajatzi iyomitaani-payi, otijiitanaka pitotsiki, jaitijiitaki nampitsiki Capernaum, yamina-mina-tairi Jesús.

Ipaitai-tziri Jesús “owaritintsi ñaakaan-tatsiri”

²⁵ Ikanta yariijiitaka intatzikirona inkaari ñaapajiri Jesús, isampita-pajiri, ikantziri: “Yomitaanarí. ¿Tsika-paitima pariitaka awiroka aka?”^c ²⁶ Ikantzi Jesús: “Ti iro pamina-mina-tantyaanari pikimatha-tanajiro notasonka-wintakiro owaritintsi. Iro pamina-mina-matsi-tantanari pikima-niinta-jiitaka chapinki piwajiitaka. Omapiro. ²⁷ Airo pantawaiwintziro owaritintsi thonkani-tachari, ontzimatyii pantawintairo owaritintsi kaari thonkachani ñaanita-kayimini.

^b 6.19 santhataki imontyaa-kota-jiita = 5 tirika 6 kilómetro = 25 tirika 30 estadio

^c 6.25 Yomitaanarí = Rabí

Irootaki owaritintsi ipantziri Itomi Atziri, tima iriitaki iñaakan-takiri Pawa, Asitariri, tzimatsiri itasorinka.”²⁸ Ari isampitai-tanakiri, ikantaitziri: “¿Tsikama nonkant-yaaka nantant-yaarori okaratzi inintziri Pawa nantiniri?”²⁹ Ikantzi Jesús: “Iroka inintziri Pawa pantajiri, ontzimatyii pinkimisantairi yoka ityaantakiri.”³⁰ Aikiro isampitai-tatziiri, ikantaitziri: “¿Paitama pintasonka-wintantiri awiroka nonkimisantant-tyaamiri? ¿Paitama pantayi-tziri?”³¹ Tima pairani iwayitakaro awaisatzitini ipaitaitziri ‘Paitamá’ anta otzisi-masiki, iroka ikantaitzi isankina-takoi-tziro:

Pawa ipakiri iyaaro owaritintsi paryain-tsiri inkitiki.”^{d e}

³²Ari yakanaki Jesús, ikantzi: “Okaratzi owaritintsi poñainchari pairani inkitiki, kaarira awaisatzitini Moisés opantironi. Iro kantacha iriitaki opajaironi Asitanari iroopirori owaritintsi. Omapiro.”³³ Tima okaratzi owaritintsi ipantziri Pawa, iriitaki yoka poñainchari inkitiki, iriitaki añaa-yaajirini maaroni osaawi-satzi.”³⁴ Ari ikantai-tanakiri: “Pinkatharí, irootaki nonintziri pimpa-piintinaro iroka owaritintsi.”

³⁵ Ikantzi Jesús: “Naakataki owaritintsi añaanita-kaantatsiri. Inkarati oja-siri-tainani naaka, airo itashaa-waitaji. Inkarati kimisanta-najinani naaka, airo imiriwaitaji.”³⁶ Tima nokantakimi, piñaawi-jitakana awiroka, ti pinkimisantina.”³⁷ Ikaratzi ikowakiri Asitanari itsipa-siri-tyaana aritaki imatakiro, airo nomaninta-wakiri naaka.”³⁸ Ti iro nompokantyaari aka nopoñaaka inkitiki nantayitiro noninta-sitari naaka, apatziro nanta-piintiro inintziri Asitanari ontyaanka-kinari aka.”³⁹ Iroka inintziri Asitanari ontyaanka-kinari, airo nopyaakaan-tawaitzi aparani ikaratzi tsipa-siri-takaa-kanari, ontzimatyii nowañaa-yitajiri apaata owiraantyaaroni kitaitiri.”⁴⁰ Iroka inintziri Asitanari ontyaanka-kinari aka, inkarati yomitairini iriitaki Itomi, inkimisanta-najiri, aritaki yañaanitakaa-yitairi. Naaka owiriintairini apaata owiraan-tyaaroni kitaitiri.”

⁴¹ Irootaki opoñaantari ikisima-waita-nakiri Judá-iti yoka Jesús, ikimakiri ikantaki: “Naakataki owaritintsi poñainchari inkitiki.”⁴² Ari ikanta-wakaa-jiitanaka: “¿Kaarima yoka Jesús, itomi José? Noyomitaa-jiitziri naaka asitariri. ¿Paitama ikantantari: ‘Nopoñaaro inkitiki?’”

⁴³ Ikantzi Jesús: “Aritapaaki pikisima-waitakina.”⁴⁴ Tikatsi tsipa-siritasit-yaanani naaka airorika yamasiri-tairi Asitanari tyaanta-kinari. Tima naaka owiriinta-jirini apaata owiraant-yaaroni kitaitiri.”⁴⁵ Irootaki isankina-takotaki Kamantan-tzinkari-payi, ikantaki:

Iriita-jaantaki Pawa yomitaa-jirini maaroni.

Tima inkarati kimairiri Asitanari, yomitairini irirori, aritaki itsipa-siri-tajyaana naaka.”⁴⁶ Tima tikatsi ñaaporo-takirini Asitanari, apatziro poñainchari Pawaki, iriitaki ñaaporo-tziriri.”⁴⁷ Inkarati kimisanta-jinani naaka, aritaki yañaanitaji. Omapiro.”⁴⁸ Naakataki owaritintsi

^d 6.31,49 paitamá = maná   ^e 6.31-58 owaritintsi = pan

añaakaan-tatsiri. ⁴⁹Iwawitakaro piwaisatzitini ikantai-tziri ‘Paitamá’ anta otzisi-masiki, iro kantacha kamayitaji irirori. ⁵⁰Iriima yoka osiyakarori owaritintsi poñainchari inkitiki, airo ikaamanitaji inkarati owakyaarini. ⁵¹Naakataki añaanita-tsiri owaritintsi poñainchari inkitiki. Itzimi-rika owakyaaroni iroka owaritintsi, aritaki yañaanitaji. Iroka owaritintsi nopantziri naaka, nowatha-piro onatzii. Iriitaki natsipi-winta osaawisatzi-payi yañaani-tanta-jyaari irirori.”

⁵²Ari ikanta-wakaa-jiita Judá-iti: “¿Tsikama inkinakairoka yoka iwakaan-tairori iwatha?” ⁵³Ikantzi Jesús: “Aiorika piwaro iwatha Itomi Atziri, aiorika piro iriraani, airo pañaani-yitaji. Omapiro. ⁵⁴Itzimi-rika owakyaaroni nowatha, itzimi-rika irakironi niraani, aritaki yañaani-yitaji. Naakataki opiriinta-jirini owiraant-yaaroni kitaitiri. ⁵⁵Tima owaritintsi-pirori onatzii iroka nowatha, irooma niraani irootaki irapiroitsiri. ⁵⁶Itzimi-rika owakyaaroni nowatha, itzimi-rika irakironi niraani, itsipa-siri-taana naaka, nomatzitari naaka notsipa-siri-taari irirori. ⁵⁷Tima yoka Asitanari ontyaanka-kinari naaka añaanita-tsiri inatzii, iriitaki añaakaanari naaka. Ari okantzitari aajatzi, itzimi-rika owajyaanani naaka, aritaki nañaakaa-yitajiri. ⁵⁸Nokinkitha-takota-tziro owaritintsi poñainchari inkitiki. Iroka owaritintsi ti osiyaaro ipaitai-tziri ‘Paitamá’ iwayitakari pairani piwaisatzitini, iwayiwi-takaro, ikamayitaki irirori. Iriima inkarati owakyaarini yoka osiyarori owaritintsi, irasi iwiro yañaanitaji.” ⁵⁹Irootaki iyomitaan-takiri Jesús tsika yapatota-piintaita anta nampitsiki Capernaum.

Ikinkitha-takoi-tziro añaataantsi

⁶⁰Ikanta ikimaitakiro iroka yotaantsi, oshiki ikaratzi kimisanta-kiriri Jesús, kantanain-tsiri: “Oshiki okompitataka okaratzi ikantayi-takiri Jesús. ¿Paitama kimisanta-matsi-tirini?” ⁶¹Tima yotaki Jesús iñaawai-poroki-tatzii ikaratzi ikinkitha-takaakiri, isampita-nakiri: “¿Tima onimotimi okaratzi nokaman-takimiri? ⁶²¿Tsikama pinkantika aririka piñiirimi yoka Itomi Atziri iwajinokajyaa tsika ipoñaaka pairani? ⁶³Okaratzi nokinkitha-takoyi-takimiri, irootaki kantako-tachari okaratzi añaasiri-takaan-tatsiri, kaari awatha-piro nokinkitha-takotzi, tikatsi ompaita-jaantyyaa awatha. Nokinkitha-takota-tziro awintaa-siri-taantsi kaari koñaani-tatsi, añaakaan-tatsiri. ⁶⁴Iro kantacha tzimayi-tatsi pikarajitaki awirokaiti kaari kimisanta-tsini.” Tima iyotzitakari Jesús inkarati kimisantairini, aajatzi tsika itzimi pithoka-sityaarini. ⁶⁵Aikiro ikantana-kitzii Jesús: “Irootaki nokantzi-tanta-kamiri: ‘Tikatsira aponi tzipa-siri-tajyaanani naaka, aiorika inintakaanari Asitanari.’”

⁶⁶Aripaiti iñiitziro, oshiki owashaanta-nakirori ikimisantawita-piintari Jesús, ti intsipa-tanjaara. ⁶⁷Ari isampita-nakiri Jesús karatatsiri 12 iyomitaani, ikantziri: “¿Pinintzima pijayitaji awiroka-payi?” ⁶⁸Ari

yakanaki Simón Pedro, ikantzi: “Pínkatharí, ¿Tzimatsima pasini nompiyasitajiri naaka-payi? Apatziro pikanta awiroka pikinkitha-takotziro añakaan-tatsiri.” ⁶⁹Aritaki nokimisanta-jitakimi naaka-payi, noyojii-takimi awirokataki Saipatzii-totaari, Itomi Pawa Añaanita-tsiri.” ⁷⁰Ari yakanaki Jesús, ikantziri: “¿Kaarima naaka oyoyaakimiri pikaratakira 12? Iro kantacha tzimatsi aparoni pikarataki kamaari inatzii.” ⁷¹Tima inkinkitha-takota-tziiri Judas, Itomi Simón Nampitsi-wiri. Iriitaki Judas pithoka-sityaarini, tima iriwiitaka aparoni ikaratzira 12 iyomitaani.

Iririntzi-payi Jesús ti inkimisanta-jitiri

7 ¹Ipoñaa ijataki Jesús yariitan-tawaiyita Tapowiniki, ti ininti inkinanaji iipatsitiki Judá-iti, tima yamina-mina-tatziiri Judá-iti iwiiri. ²Iro kantacha monkara-tzimataja kitaitiri yoimosirinkanta-piintarori Judá-iti ipaitai-tziri “Panko-shitantsi.” ³Imatanakiro iririntzi okaakiini Jesús, ikantanakiri: “Airo pimana aka, pijati inampiitiki Judá-iti iñaantyaamiri anta piyomitaani-payi onkarati pantayitiri. ⁴Tima inkarati nintatsiri iyotiri, ti imanakaayaaro yantayi-tziri. Piyotziro awiroka pantayi-tziro opaiyita-rika, piñaakantiro tsika ipiyojiita atziri-payi.” ⁵Tima imatzitakaro iririntzi-payi irirori ithainka-siri-waitakiri. ⁶Ari ikantanaki Jesús: “Tikira omonkaratyaata noñaakan-tantyaari naaka, irooma awiroka ti onasityaa piñaayi-tziro kitaitiri-payi. ⁷Ti inkisaniintimi awiroka-payi osaawi-satziiti. Irooma naaka oshiki ikisaniintakina, tima koñaaro nokinkitha-takotziro naaka, kaari-pirori onatzii okaratzi yantayi-takiri. ⁸Pijajiiti awiroka yoimosirinka-jiita, airo nojatzita naaka, tima tikira omonkaratyaata noñaakan-tantya.” ⁹Ikaratakiro iñaawai-yitakiro iroka ñaantsi, irojatzii isaikanaki Tapowiniki.

Yoimosirinkiro Jesús ipaitai-tziri “Panko-shitantsi”

¹⁰Iro kantacha, tima jaitijiitaki iririntzi-payi, ari yampoitanaki irirori Jesús, imanani ijataki, tikatsi yotatsini. ¹¹Oshiki yamina-mina-takiri Judá-iti anta yoimosirinka-jiita, ikantajiitzi: “¿Tzikama isaikika yoka atziri?” ¹²Tima oshiki atziri thainka-waita-kiriri Jesús. Tzimatsi kantatsiri: “Kamiithari inatzii yoka atziri.” Tzimatsi pasini kantatsiri: “Ti inkamiithati, yamatawi-takiri atziri-payi.” ¹³Iro kantacha, omanaan-tsikiini ithainka-mawai-takiri Jesús, tima itharowanta-tyaari ijiwariti-payi Judá-iti.

¹⁴Iro kantacha, aritaki niyaankitaki yoimosirinka-jiita, ari ikyaapaaki Jesús tasorintsi-pankoki, iyomitaan-tapaji. ¹⁵Tima okiryantzi ikantajii-tanaka Judá-iti, ikantajiitzi: “¿Tzikama iyotani-tantari yoka, ti inkyaawityaa tsika iyomitaan-taitzi?” ¹⁶Ari yakanaki Jesús, ikantzi: “Tima okaratzi noyomitaa-yitakimiri ti naaka yotasityaaroni, iriitaki

oyota-kayi-narori ontyaanka-kinari. ¹⁷Inkarati kowapiro-taironi inintziri Pawa, aritaki iyotairo iriitaki Pawa oyota-kayi-narori okaratzi noyomitaan-tziri, tima ti naaka yotasiwai-tyaaroni. ¹⁸Tima inkarati oyomitaan-tzirori iyotasi-waitari, yamina-mina-tatzii impinkatha-taitiri. Iriima amina-mina-tzirori impinkatha-tairi ontyaanka-nari, iriitaki ñaawaitzirori iroopirori. Tira intzipi-siri-waiti irirori. ¹⁹¿Tima isankina-witakami pairani Moisés Ikantakaan-taitani? Iro kantacha, ti pimonkara-jiitiro. ¿Paitama pasaryaan-tanari piwiina?” ²⁰Ari ikantajii-tanaki atziri-payi: “¡Kamaari! ¿Paitama asaryaamiri iwimi?” ²¹Ikantzi Jesús: “Maaroni awirokaiti oshiki pikiryaa-wintha-takiro piñaakina nantakiri kitaitiri imakoryaan-taitari. ²²Ikantakaantaki pairani Moisés pinto-misi-taani-tajyaa. (Tima kaari Moisés itakaan-tyaaroni intomisi-taani-tajityaa, awaisatziitini-payi itakaan-tanakarori pairani tikira-mintha intzimi Moisés.) Irootaki pitomisi-taanita-piintantari awiroka-payi kitaitiri imakoryaan-taitari. ²³Piñaakiro, pitomisi-taanita-piintantaki awiroka-payi kitaitiri imakoryaan-taitari pimatán-tyaaroni Ikantakaantani pairani Moisés. ¿Paitama pikisaniintan-tanari naaka nisitako-takaajiri maaroni iwathaki aparoni atziri kitaitiri imakoryaan-taitari? ²⁴Paamawintyaa owapyii-motami = kari pimishakowintanti. Tampatzika-siri pinkanta-wintan-tajyaa.”

¿Iriitakima Saipatzii-totaari yoka?

²⁵Ari isampita-wakaanaka Aapatyaawini-satzi, ikanta-wakaa: “¿Kaarima yoka yamina-mina-taitziri iwaitiri? ²⁶Jiirinta isaikaki, maaroni ikimaitakiri iñaawaitzi, tikatsi akirini. ¿lyotatziima pinkatharipayi iriitaki Saipatzii-totaari jiirinta? ²⁷Iro kantacha, ayojiitziiri yoka atziri tsika ipoñaaro. Irooma apaata aririka impokaki matzirori ipaita Saipatzii-totaari, tikatsi yotatsini tsika ipoñaaro.” ²⁸Tima irojatzii isaikaki Jesús tasorintsi-pankoki iyomitaantzi, ari isinchinkatanaki, ikantanaki: “¡Arimá! ¡Piyotanama awiroka-payi tsika nopoñaaro! Iro kantacha, ti naaka nintasi-tachani nompoki, ityaankani nonatzii yawintaa-piro-taitari. Kaari piyotako-tajiiitzi awirokaiti. ²⁹Iro kantacha noyotziri naaka, tima aritaki nokarajiiitzi, iriitaki ontyaanka-kinari.” ³⁰Ari inintawi-tanaka yaakaan-tirimi, iro kantacha tikatsi akotasi-tirini, tima tikira omonkara-paititya. ³¹Tima oshiki kimisanta-nakiriri Jesús, ikantajiiitzi: “Aamaa iriitaki yoka Saipatzii-totaari, tima oshiki itasonka-wintantzi. ¿Pikinkisiryaaama anairo onkarati intasonka-wintantiri Saipatzii-totaari?”

Ityaantaki Nasitantaniri airikirini Jesús

³²Ikanta Nasitantaniri ikimakiri atziri-payi ikinkitha-waita-kotziri Jesús. Yaapatyaa-nakari ijiwari-payi Ompira-tasorintsi-taari, ityaantaki

aamaako-winta-rori tesorintsi-panko airikai-tirini. ³³Ikantzi Jesús: “Airo osamanitzi nosaiki-motanajimi, irootaintsi nompiyi isaikira ontyaanka-kinari. ³⁴Oshiki pamina-mina-witajyaana, iro kantacha airo piñaajana, tima airo pitsipatana tsika nosaikapaji naaka.” ³⁵Ari isampita-wakaa-jiita Judá-iti, ikantzi: “¿Tsikama ijámsitika yoka airo añaatari? ¿Jlatatyima pasiniki nampitsi yoiwaraa-yitaka ashininka-payi Judá-iti, iyomitaa-yitairi wirakochaiti?” ³⁶¿Paitama ikantako-tziri: ‘Pamina-mina-witajyaana, airozimaita piñaajana, tima airo pitsipatana tsika nosaikapaji naaka?’ ”

Nijaa añakaan-tatsiri

³⁷Okanta owiraanta-paakarori kitaitiri yoimosirinka-piroi-tantyaari. Ari ikatziyanaka Jesús, ináwaitanaki sintsiini, ikantanaki: “Tzimatsirika miriniinta-waita-tsiri, intsipa-siritajyaana naaka, irawaitaji. ³⁸Tima isankinaitaki Sankinarintsi-pirori, ikantaitaki:

Inkarati kimisanta-jinani naaka, onkimiwai-tyaaro osiyaa-siri-tantajyaarimi nijaa añakaan-tatsiri.”

³⁹Iriitaki isiyakaa-wintzi Jesús inkarati kimisantairini inampi-siri-tantajyaari Tasorinkantsi. Tima tikira intyaantai-tiriita Tasorinkantsi, tikira iwajinoka-sitajyaaro Jesús iwaniinkaro.

Iporoka-jiitanaki atziri-payi

⁴⁰Tzimatsi atziri-payi kimakirori ikantakiri Jesús, ikantajii-tanaki: “Omapiro-tatya yoka atziri Kamantan-tzinkari inatzii.” ⁴¹Tzimatsi pasini kantanain-tsiri: “Saipatzii-totaari inatzii yoka.” Iro kantacha tzimatsi pasini kantatsiri: “Kaari, tima airo ipoñaaro Saipatzii-totaari Tapowiniki. ⁴²Tima isankinaitaki Sankinarintsi-pirori, ikantaitaki:

Icharini inatyii pinkatharini David Saipatzii-totaritatsini, impoñii-yaaro Tantapankoniki, inampiki pairani David.”

⁴³Ari iporoka-jiitanaki atziri ikisa-wakaa-winta-nakari Jesús. ⁴⁴Tzimatsi nintawi-tanain-chari yaakaan-tirimi, iro kantacha tikatsi akotasi-tirini.

Ti ñiiti siyaarini ñaawaitzi

⁴⁵Ikanta ipiyapaaka aamaako-winta-rori tesorintsi-panko tsika isaiki Nasitantaniri aajatzi ijwari Ompira-tesorintsi-taari, isampita-wajiri, ikantziri: “¿Paitama kaari pamantakari?” ⁴⁶Ikantajii-tzi irirori: “¿Tira ñiiti kimityaarini ñaawaiti!” ⁴⁷Ikantajii-tzi Nasitantaniri: “¿Yamatawitztita-kamima awiroka-payi? ⁴⁸¿Tzimatsima ajiwariti kimisanta-kiriri yoka atziri? ¿Tzimatsima nokaratziri Nasitantaniri kimisanta-kiriri? ⁴⁹Apatzirora ikimisanta-matsi-tziri atziri-payi kaari yotakotironi

^f 7.35 wirakochaiti = griegos

Ikantakaan-taitani, tima mishataari iinayitaji.” ⁵⁰ Ikanta Nasitantaniri Nicodemo, pokaintsiri pairani tsitiniriki iñiiri Jesús, ikantanaki: ⁵¹ “Isankinaitaki pairani Ikantakaan-taitsiri, ikantaitzi, ti osinitaan-tsiti imishakowintaitiri aparoni atziri airorika akimiri aroka-payi, irootaki ayotantyaari opaita yantakiri.” ⁵² Ikantai-tanakiri: “¿Awirokama Tapowini-satzi? Piñaana-pirotiro Sankinarintsi, aritaki piñaakiro, tikatsi Kamantan-tzinkari poñaachani Tapowiniki.”

Kooya mayimpiro

⁵³ Ipoña a ijayitaji aparo-payi iwankoki.

8 ¹ Iro kantacha tonkaanaki Jesús otzisiki Yiinkai-toniki. ² Okanta okitaitita-manaji, ipiyaja tasorintsi-pankoki. Oshiki atziri piyotzi-winta-waari, saikapaji Jesús iyomitaa-pajiri atziri-payi. ³ Ikanta Yomitaan-tsinkari-payi itsipatakari Nasitantaniri-payi yamakiniri aparoni kooya imonthaaitakari omayimpitzi. Ikatziya-paakiro niyaankiniki ipiyojiita. ⁴ Ikantapaakiri Jesús: “Yomitaan-tatsirí, iroka kooya imonthaaitakari omayimpi-waitzi. ⁵ Ikantakaantaki pairani Moisés iwaiitiro mayimpi-tatsiri kooya. ¿Tsikatyaa pikantzika awiroka?” ⁶ Irootaki isampitan-tariri inintzi inkompita-kayi-tyaari Jesús, onantyaari inkanta-koitiriri. Iro kantacha oiyoontanaka Jesús isankina-waitantaro irako kipatsi. ⁷ Aikiro isampitai-tatziiri, ari ikatziyanaka yoiyoowitaka, ikantanakiri: “Tzimatsi-rika aparoni pikarajitaki kaari antironi kaari-pirori, iriitaki itakaan-tyaaroni ishimyaan-tyaaro mapi iroka kooya.” ⁸ Aajatzi yoiyoontanaja, yapiita-najiro isankina-waitziro kipatsi. ⁹ Ikanta ikimajitaki ikantakiri Jesús, aparo-payi ipiyayi-tanaka, tima ikinkithasiri-yitanakiro tsika ikantayita irirori. Iriitaki itataita-nakaro ipiyanaka antari-kona-payi. Ikanta isaikanaki apitiroini Jesús aajatzi kooya, ¹⁰ katziyanaka yoiyoootaka, ari isampitziro ikantziro: “Kooyá, ¿Tsikama ikinajii-takika? ¿Tikatsima jatakaironi imishakowintimi?” ¹¹ Akanakiri iroori okantziri: “Tikatsi Nowinkathariti.” Ikantzi Jesús: “Aajatzi naaka airo nomishakowintzimi. Pijatai, airo papiitziro pinkaari-pirotaji.”

Ikitainka-takotziri Jesús osaawi-satzi-payi

¹² Ari yapiita-najiro Jesús iyomitairi atziri-payi, ikantziri: “Naaka kitainka-takotziriri osaawi-satziiti. Inkarati oshinta-jinani naaka, aritaki nonkitainka-takotajiri, airo ikinawaitaji otsitini-kitzi.” ¹³ Ari ikantzi Nasitantaniri: “Piwakowinta-siwaita pikinkitha-takota apaniironi, tikatsi apantyaaroni okaratzi pikinkitha-takowai-witaka.” ¹⁴ Ari yakanaki Jesús, ikantzi: “Kamiitha okaratzi nokamantan-tziri, okantawitaka nokinkitha-takowitaka apaniironi naaka. Tima noyotzi tsika nopoñaakaro, tsika anta nojataji. Iro kantacha ti piyojiitiro awirokaiti. ¹⁵ Pamitasi-jiitakaro

pikimita-kotari atziri-payi imishakowintantzi. Irooma naaka tikatsi nomishakowinti. ¹⁶Aririka nomishakowintanti naaka, omapiro-tatyaara okaratzi nokanta-yitziri, tima ti apaniroini nomishakowintanti, ari nokaratziri Asitanari ontyaanka-kinari naaka. ¹⁷Iroka okantzi Ikantakaan-taitsiri ipaitakimiri awirokaiti:

Aririka osiya-wakaiyaa inkinkitha-takiri apiti kamantakotantatsini, omapiro-tatyaara okaratzi ikinkitha-tziri.

¹⁸Naaka kinkitha-takotaincha. Ari ikantakari Asitanari ontyaanka-kinari irijatzi kinkitha-takota-kinari. Apiti nokaratziri nokinkitha-takota.”

¹⁹Ikantzi Nasitantaniri: “¿Tsikama isaikiri Asitamiri?” Ikantzi Jesús:

“Ti piyojiitina awiroka, ari pikimitairiri Asitanari ti piyotiri. Arimi piyojiitina naaka, ari piyotakirimi Asitanari.” ²⁰Ari ikamantan-takirori Jesús iroka-payi ñaantsi tasorintsi-pankoki tsika iwaita-piintziri kiriiki yasitakai-tariri Pawa. Iro kantacha tikatsi aakaantirini, tima tikira omonkara-paititya yaantai-tyaariri.

Tsika nojataji naaka, airo pariitaja anta awiroka

²¹Ari yapiita-nakiro Jesús ikantzi: “Aririka nojataji oshiki pamina-mina-witajyaana, iro kantacha aritaki pinkama-koyitairo pikaaripiro-yitaki.

Tsika-rika nojatajiro naaka, airo pariitaja anta awiroka.” ²²Ari ikanta-wakaa-jiita Judá-iti: “¿Isiniwai-tatyaara yoka. Irootaki ikantantari airo

ariita arokaiti tsika ijati irirori?” ²³Ikantzi Jesús: “Osaawi-satzi pinayitzi awiroka, irooma naaka jinoki-satzi nonatzii. Iro pinampi awirokaiti aka kipatsiki, irooma naaka nonampitaro inkitiki. ²⁴Irootaki nokantan-tamiri:

‘Aritaki pinkama-koyitairo piyaari-pironka. Airorika pikimisantana nokaman-takowitaka tsika nopaita naaka, irootaki pinkama-kotan-

tajyaarori piyaari-pironka.’ ” ²⁵Ikantzi Judá-iti: “¿Tsikama pipaitaka

awiroka?” Ikantzi Jesús: “Aritaki nokaman-takimi. ²⁶Tima tzimawi-tacha oshiki nonkantimiri, tzimatsi oshiki nomishakowinta-kimiri aajatzi.

Tima okaratzi iñaawai-tziri ontyaanta-kinari iriipirori onatzii. Okaratzi nokaman-tayitzimiri osaawi-satziiti, irootaki ikamantanari irirori.” ²⁷Iro

kantacha ti inkimathatiri ikinkitha-takowi-takari Asitairi. ²⁸Irootaki ikantan-tanakari Jesús: “Aririka pipaika-kotakaan-takiri Itomi Atziri,

aripaiti piyoti tsika nopaita. Tima ti naaka antasiwai-tyaaroni noninta-kaari. Apatziro noyomitaan-tziro okaratzi iyomitaanari Asitanari. ²⁹Itzimi

ontyaanka-kinari ari itsipa-siritana naaka. Ti yookina Asitanari, tima nanta-piintzi-niri okaratzi ookimotariri.” ³⁰Ikanta ikamanta-koyitakiro

Jesús iroka-payi, oshiki kimisanta-nakiriri.

Ookakaa-wintajimi Iriipirori

³¹Ikantakiri Jesús maaroni Judá-iti ikaratzi kimisanta-nakiriri, ikantziri: “Aririka poisokiro-tanakyaaro noñaani, awirokatakiri iriipirori

noyomitaani. ³² Aritaki piyotairo iriipirori, irootaki iriipirori ookakaa-winta-jimini pisaika-siwai-tanta-jyaari.” ³³ Akaajii-tanaki Judá-iti, ikantzi: “Icharini-payi Abraham nonayitatzii naaka. Tikatsi ompirawai-tyaanani. ¿Paitama pikantan-tanari awiroka: ‘Aritaki yookakaa-wintai-tajimi.’?”

³⁴ Ikantzi Jesús: “Ikaratzi antapiintzirori kaari-pirori, osiyawai-takaro ompiratatyaarimi. Omapiro. ³⁵ Aparoni ompirataari kapichiini ishininka-taitari, iriima aparoni itomitaitari yasi iwiro ishininka-taitari. ³⁶ Aririka yookakaa-wintajimi Itomitaitari, aritaki piyotaji omapiro yookakaa-wintajimi. ³⁷ Noyoyitzimi awirokaiti icharini-yitari Abraham. Iro kantacha pininta-jiitaki piwiina, tima ti onimotimi nokanta-yitzimiri. ³⁸ Irootaki nokamantan-tzirori naaka okaratzi iñaakanari Asitanari. Irooma awirokaiti pantasitaro okaratzi pikimako-tzirori asitamiri.”

Iriitaki asitamiri kamaari

³⁹ Ari ikantajiitzi Judá-iti: “¿Iriitaki nowaisatzitini naaka Abraham!” Ikantzi Jesús: “Awirokami icharini-payi Abraham, aritaki pantakiromi okaratzi yantayi-takiri pairani irirori. ⁴⁰ Iro kantacha, pininta-jiitaki awiroka piwiina nokaman-tawita-kamiro okaratzi iyotakaanari Pawa. ¿Tima ti ari inkantyyaa pairani Abraham! ⁴¹ Irojatzii pantayi-tziro okaratzi yantziri asitamiri.” Ari ikantajiitzi Nasitantaniri: “¿Tira naaka iirintsiti thainka-tasorintsi-taniri. Tima apatziro ikanta Asitanari, iriitaki Pawa!”[§] ⁴² Ikantzi Jesús: “Iriitakimi Pawa asityaamini, aritaki pintako-takyaanami, tima nopoñaakaro naaka Pawaki, naakataki. Ti naaka pokasita-chani noninta-kaani-kiini, tima iriitaki Pawa ontyaankakinari. ⁴³ ¿Paitama kaari pikimatha-tantaro nokanta-yitzimiri? Tima ti pininta-jiiti pinkimisantiro noñaani. ⁴⁴ Iriitaki asitakamiri Kamaari, panta-piinta-kiniri okaratzi inintziri. Yasi iwiro kamaari owakira itantana-karori, iwamaa-siri-tantzi. Iriri thaiyawaari-payi inatzii, ti iñaawaitiro iroopirori. Aririka ininti yamatawi-tanti, iñaawai-tziro thaiyaantsi. ⁴⁵ Irooma naaka, noñaawai-tziro iroopirori ñaantsi, titzimaita pinkimisanta-jiitina awirokaiti. ⁴⁶ ¿Tzimatsi aka pikarajiitaki, kantinani: ‘Kaari-piro-siriri inatzii Jesús?’ Tima okaratzi noñaawai-tzirori, iroopirori onatzii. ¿Paitama kaari pikimisantantana? ⁴⁷ Itzimi-rika yasitari Pawa, ikimisantziro iñaani. Irooma awirokaiti ti yasityaami Pawa, ti pinkimisanta-jiiti.”

Itzimitsitaka Saipatzii-totaari

⁴⁸ Ikantajiitzi Judá-iti: “Omapiro nokantakimi Ositikii-toni-satzi pinatzii, tima kamaari pinatzii.” ⁴⁹ Ikantzi Jesús: “Ti nonkamaariti,

---

§ 8.41 thainka-tasorintsi-taniri = mayimpiriiti. Tima isiyakaa-winta-tziiri pairani Judá-iti, ti yoisokiro-tyaari Pawa, yantayi-tziro kaari-pirori.

nopinkatha-tziri naaka Asitanari. Irooma awirokaiti, ti pimpinkatha-jiitina. ⁵⁰Ti naaka nintasi-tachani pimpinkathatina, tzimatsi pasini nintatsiri impinkatha-taitina, iriitaki mishakowintan-tatsini apaata. ⁵¹Tzimatsi-rika kimisantaironi noñaani, airo ikamayitaji apaata. Omapiro.” ⁵²Ikantajiitzi Judá-iti: “Ari noyojiitzi omapiro pikamaaritz. Tima kamaki Abraham, ari ikimitakari Kamantan-tzinkari-payi, kamayitaki maaroni. Ipoñaa pikantzi awiroka: ‘Tzimatsi-rika kimisantaironi noñaani, airo ikamayitaji.’ ⁵³¿Panairima awiroka nowai-satzitini Abraham? Kamaki irirori, ari ikimiya-takari Kamantan-tzinkari. ¿Tsikama pipai-matsitaka awiroka?” ⁵⁴Ikantzi Jesús: “Naakami nintasi-tachani impinkatha-taitinami, tikatsi apantyaaroni. Iro kantacha tzimatsi pinkathatakaantanari, iriitaki Asitanari. Irijatzi pikinkitha-takota-piintziri awiroka, pikantzi: ‘Iriitaki Nowawani.’ ⁵⁵Titzimaita piyojiitiri awirokaiti. Irooma naaka noñiiri. Aririka nonkantimi ‘ti noñiiri,’ thaiyawaari nonatzii, nosiyako-takami awirokaiti. Iro kantacha omapiro noñiiri naaka. Nokimisantziro iñaani. ⁵⁶Tima yoka Abraham, piwaisatzititiri awiroka-payi, ikimo-siritaki pairani iñihiro nompoka-paititi. Imatzimai-takaro iñaakina, antaro ikimo-siritaki.” ⁵⁷Ikantzi Judá-iti: “Tikira-mintha ontzimi onkarati 50 pisarintsiti. Ari pikantzi piñiiri Abraham.” ⁵⁸Ikantzi Jesús: “Tikira-mintha intzimiita pairani Abraham, ‘Naakataki.’ Omapiro.” ⁵⁹Ikanta yaayiwi-tanaka mapi Judá-iti inintzi ishimiirimi Jesús. Omananaka irirori, sitowanaki tasorintsi-pankoki.

Yisitako-takaajiri Jesús Kamaraakiri

9 ¹Ikanta yawisanaki Jesús iñaapaakiri aparoni atziri kamaraakitatsiri, itzima-kori ikamaraakitzi. ²Ikantzi iyomitaani-payi: “¡Yomitaanarí! ¿Paitama ikamaraaki-tantari owakira itzimapaaiki yoka atziri? ¿Irooma kantakaaro ikaaripirotziri iriri? ¿Irooma kantakaaro ikaaripirotziri irirori?”^h ³Ikantzi Jesús: “Ti iro kantakaan-tironi iyaari-pironka irirori, ti iro kantakaan-tironi iyaari-pironka iriri. Iro kantakaan-tzirori iñaakan-taitan-tyaarori isintsinka Pawa. ⁴Tima ainiro okitaititzi, oninta-piro-tatyaa nantiniri yanta-wairi ontyaanka-kinari. Irooma aririka onsitini-tanaki, tikatsi kantironi yantawaiti. ⁵Tima ainiro nosaiki naaka aka kipatsiki, naakataki kitainka-takotziri osaawisatzi.” ⁶Ikaratakiro ikinkitha-waitaki Jesús, ichoontanaki kipatsiki, yamirokaki kapichiini kipatsi, itziritakiri irokiki kamaraakiri. ⁷Ikantziri: “Pijati pinkiwyaa owaanka-naariki ipaitai-tziri Tyaantaa-rini.” Ari ikinanaki kamaraakiri, ikiwapaaka. Ikanta ipiyapaaka, aminawai-tanaji kamiitha. ⁸Ikanta ishininka-payi ikaratziri ñaapiintziriri ikampitantzi impasitai-tyaari, isampita-wakaa-jiitaka, ikantzi: “¿Kaarima yoka saika-

^h 9.2 Yomitaanarí = Rabí

piinta-tsiri ikampitantzi impasitai-tyaari?”⁹ Tzimatsi kantatsiri: “Iriitaki.” Pasini kantatsi: “Kaari, iriiwai-witaka.” Ikantzi irirori: “Naakataki piñaa-piintzi.”

¹⁰ Ari isampitai-tanakiri, ikantai-tziri: “¿Tsikama pikantaaka paminantaari kamiitha?”

¹¹ Ikantzi irirori: “Jiirinta atziri paitachari Jesús, itziritan-takanaro kipatsi nokiki, ikanta-tamaitana: ‘Pijati owaanka-naariki ipaitai-tziri Tyaantaa-rini. Ari pinkiwyaaari.’ Ikanta nojatanaki, nokiwapaaka anta, ari okantanajiri naminanaji.”¹² Ikantai-tziri: “¿Tsikama iroñaaka yoka atziri?” Ikantzi irirori: “Ti noyoti.”

Isampitziri Nasitantaniri-payi Kamaraaki-witachari

¹³ Ikanta yaitanakiri kamaraaki-witachari isaiki Nasitantaniri-payi.

¹⁴ Tima irootaki kitaitiri imakoryaan-taitari, ikantanta-karori Jesús itziritan-takariri irooki kipatsi, iro yokichaa-tantaari kamiitha.

¹⁵ Ari yapiitakiri Nasitantaniri-payi isampitziri tsika okanta yokichaa-tantaari kamiitha. Ikantanaki irirori: “Itziritan-takanaro nokiki kapichiini kipatsi, ari nojatanaki naaka nokiwaakita. Ari nokichaa-tanaji kamiitha.”¹⁶ Ari ikantzi pasini Nasitantaniri: “Yoka atziri antakirori kaari irasi Pawa, tima ti imairintyaaro kitaitiri imakoryaan-taitari.” Tzimatsi pasini kantatsiri: “¿Iriimi kaari-piro-siriri, airo yantziromi añaakiri?” Tima onasiyitaka ikantajii-takiri Nasitantaniripayi, ti yaapatyaa-wakaiyaa.¹⁷ Ari yapiitakiri isampitziri kamaraaki-witachari, ikantzi: “¿Paita pikinkithasiritari awiroka, paitama okichaa-takaa-jimiri kamiitha?” Ikantzi irirori: “Kamantan-tzinkari inatzii.”

¹⁸ Iro kantacha, ti inkimisanta-jiiti Judá-iti iriitaki kamaraaki-witachari yoka, iriitaki yokichaa-takai-tajiri kamiitha. Irootaki ikaiman-takariri iriri yokichaa-takai-tajiri.¹⁹ Isampita-wakiri, ikantzi: “¿Iriima pitomi yoka? Pinkamantina, ¿irooma itzima-kori ikamaraakitzi? ¿Tsikama okanta yokichaa-tantaari kamiitha?”²⁰ Ikantanaki iriri: “Apatziro noyotzi iriitaki notomi, itzima-kori ikamaraakitzi.”²¹ Iro kantacha, tira noyoti tsika okanta yokichaa-tantaari kamiitha, ti noyoti aajatzi ninka okichaa-takaa-jiriri. Pisampitiri irirori, aritaki antaritaki irirori, iriitaki kamantimini.”²² Iro ikantantari asitariri tima itharowan-tatyaari Judá-iti, ikantajitaki irirori: “Itzimi-rika kantain-tsini Saipatzii-totaari inatzii yoka Jesús, airo nosinitairi inkyaaji apatota-piinta-jiita.”²³ Irootaki ikantantari iriri: “Pisampitiri notomi, antaritaki irirori.”

²⁴ Ari yapiitakiro Judá-iti ikaimajiri kamaraaki-witachari, ikantzi: “Pimpinkathatiri Pawa, pinkamantina kamiitha, airo pipinkatha-waitziri yoka atziri kaari-piro-siriri inatzii.”²⁵ Ikantzi irirori: “Ti noyoti naaka kaari-piro-siri-rika inatzii. Apatziro noyotzi kamaraakiri nonawita, yokichaa-takaajana kamiitha.”²⁶ Yapiitzi isampitziri, ikantzi: “¿Tsika

ikantakimika? ¿Paita yantakiri yokichaa-takaan-taamiri?” ²⁷Ikantzi kamaraaki-witachari: “Aritaki nokantakimi, ti pinkimisantina. ¿Paitama pinintantari napiitimiro? ¿Pininta-tziima pinkimisanta-jiiitiri awiroka?” ²⁸Ari ikawiya-waitai-tanakiri kamaraaki-witachari, ikantai-tanakiri: “Pawintyaari awiroka yoka atziri, irooma naakaiti nawintyaaro Ikantakaantani awaisatzitini Moisés. ²⁹Tima noyojiitzi naaka ikinkitha-waita-kaakiri Pawa pairani Moisés. Iriima yoka atziri, tikatsi yotirini tsika ikinapaaki.”

³⁰Ari yakanaki kamaraaki-witachari, ikantzi: “¡Arimá! Ti piyotiri awirokaiti tsika ikinapaaki. Irooma naaka yokichaa-takaajana kamiitha. ³¹Tima ayojiitzi maaroni ti inkimiri Pawa antzirori kaari-pirori. Apatziro ikimiro yamanani pinkatha-tziriri, ikaratzi antanjirori inintziri. ³²Tikatsi ankimakoti tzimatsi okichaa-takaa-jiriri tzimako-tzirori ikamaraakitzi. ³³Airomi ipoñaakaro yoka atziri Pawakinta, airo imatziromi yantakiri.” ³⁴Ikantai-tanakiri kamaraaki-witachari: “Kaari-pirori pikanta pitzima-paaki awiroka. ¿Impoña pinintzi piyomitaa-yitajina naaka?” Imisitowai-takiri.

Kamaraaki-siriri

³⁵Aritaki kimaki Jesús imisitowai-takiri kamaraaki-witachari. Ikanta iñaajiri ikinapaji, isampitakiri, ikantziri: “¿Pawintaarima awiroka Itomi Atziri?” ³⁶Ikantzi irirori: “¡Pinkatharí! Pookotinari tsika itzimi, nonintzi nawintyaari naaka.” ³⁷Ikantzi Jesús: “Aritaki piñaakiri, iriitaki kinkitha-waita-kaakimiri.” ³⁸Ari ityirowanaka yoka atziri impinkatha-tanakiri Jesús, ikantziri: “Nawintaami Pinkatharí.” ³⁹Ikantzi Jesús: “Irootaki nopokan-takari naaka naminayi-tajiri osaawikisatzi, irootaki yokichaa-tanta-jyaari kamaraaki-witachari. Iriima ikaratzi okichaa-witachari, kamaraaki inkantajyaa.” ⁴⁰Ikanta ikimaki Nasitantaniri ikaratzi tsipatakari Jesús, ikantakiri: “¿Pikanta-tziima naaka-payi kamaraakiri?” ⁴¹Ari ikantzi Jesús: “Omapiromi pinkimi-tyaari mawityaakiri awirokaiti, tikatsi mishawinti-mironi piyaari-piro-siritani. Irooma pikanta-jiiitzi ti pimawityaakiti, aritaki imishakowintan-taita-kimiro pipiyatha-takana.”

Isiyakaa-wintai-tziro piratantotsi

10 ¹Ipoñaaw ikantzi Jesús: “Tzimatsi-rika kaari kyaatsini ikyaa-piintai-tzira piratantotsiki, inkyaasi-takyaa-rika onampinantoki, kosintzi inatzii, kaari-pirori inatzii. Omapiro. ⁱ ²Iriima ikaratzi kyaatsiri tsika ikyaa-piintaitzi, iriitaki aamaako-winta-piintariri ipiraitari. ³Tima iriitaki asitaryaa-kotziriri ipiraitari aamaako-wintarori asitako-rontsi. Inkaima-pajiri aamaako-wintariri tsika ipaiyitziri

ⁱ 10.1-27 piratantotsi, ipiraitari, ipira, nopira = oisha = oveja

ipiraitari, aritaki iyowaanti-tawajiri irirori. Iriitaki misitowa-pajirini ipiraitari. ⁴Aririka imisitowakiri maaroni intakiroki, iriitaki jiwatirini aamaako-wintariri, iyaatzimai-tyaari ipiraitari, tima iyowaantiziri iriitaki aamaako-wintariri. ⁵Iro kantacha tira iyaatiri kaari iñaapiintzi, oshiki isiya-pithatari, tima ti iyowaantitiri.” ⁶Ari ikantakiri Jesús isiyakaa-wintziniri, iro kantacha ti inkimatha-jiitiri yokaiti opaita ikantako-tziri.

Ikimitari Jesús kamiithari aamaako-wintan-tatsiri

⁷Ari yapiita-nakiro Jesús ikantziri: “Naakataki osiyarori asitakoro piratantotsi. Omapiro. ⁸Tima inkarati itakarori ipokaki tikira-mintha nompoki naaka, isiyasi-takari kosintzi, kaari-pirori inayitzi yokaiti. Iro kantacha tira inkimisantan-tajiitiri ipiraitari. ⁹Naakataki osiyarori asitako-rontsi. Tzimatsi-rika kyaajatsini nokimitakaro naaka asitakoro, aritaki yawisako-siritaji. Tima inkimita-kotajyaari ipiraitari ipiya-piyata ikyaa-piintzi aajatzi isitowa-piintzi. Ti onkowitzyaa-waityaa iwariti. ¹⁰Iriima kosintzi apatziro ipoki inkositi, iwanti, yapirotanti. Irooma naaka nopokaki nañaakaa-siri-tziitantaji.

¹¹Naakataki osiyariri kamiithari aamaako-wintariri ipiraitari. Tima inkarati kamiithari aamaako-wintariri ipiraitari, isiniwintari ipira. ¹²Iro kantacha ikaratzi ipinaiziri yaamaako-wintari asinintsi ipiraitari, aririka iñaawakiri owamintha-tariri ipiraitari, isiya-pithatari ipiraitari, ari iwaityaari ipiraitari yookanakiri aamaako-wintariri, oiwarayi-tanaka pasini ipiraitari. ¹³Irootaki isiyantari aamaako-wintariri ipiraitari, tima apatziro inintzi impinaitiri. Tira inkowa-pirotiri ipiraitari yaamaako-wintyaari. ¹⁴Naakataki osiyariri kamiithari aamaako-wintariri ipiraitari. Noyoyitzi naaka nopira-payi. Iyotana irirori. ¹⁵Okimita iyopirotana naaka Asitanari, ari nokimi-tzitari naaka noyopiro-tziri irirori. Nosiniwintari naaka nopira-payi. ¹⁶Tzimatsi pasini nopira kaari saikatsini aka. Ontzimatyii namayitajiri irirori aka. Aritaki inkimisanta-yitajina irirori. Tima aparoni inkantajyaa impiyotajyaa. Aparoni inkantajyaa aamaako-winta-jyaarini. ¹⁷Tima nosinitakiro naaka naña-ntari napiitan-tajyaarori nañaaji. Irootaki itakotan-tanari Asitanari. ¹⁸Tikatsi sintsinani, naakataki sinitasi-taincha. Otzimimotana nosintsinka nosinitan-takari, irootaki napiitan-tyaarori nañaaji. Iro ikantakinari Asitanari nantiro.”

¹⁹Ikanta ikimajiitaki Judá-iti okaratzi ikantakiri Jesús, tsiparyaa-wakajiitanaka ikarawi-jiitara. ²⁰Tzimatsi oshiki kantanain-tsiri: “¿Paitama pikimisantan-tariri? Ikamaari-tatzii, irootaki isinkiwintantari.” ²¹Tzimatsi pasini, kantatsiri: “Inkamaari-tatyiiimi yoka airo iñaawaitziromi iroka ñaantsi. ¿Kantatsima kamaari yisitako-takairi mawityaaki-witachari?”

Ikisaniinta-nakiri Judá-iti yoka Jesús

²² Aritaki kyaarontsi-tapaji. Ari yoimosirinkai-tzirori tasorintsi-panko anta Aapatyaawiniki. ²³ Ari isaikitakari irirori Jesús tasorintsi-pankoki, yaniiwaitzi awisa-tapi-sitzi tasorintsi-panko ipaitai-tziro “Salomón-tapi-si.” ²⁴ Ari ipiyotzi-winta-paakari Judá-iti, ikantapaakiri: “¿Tsika-paitima pinkaratiro piñaasirin-kayitakina? Awiroka-rika Saipatzii-totaari, intsityaa piñaarontinaro.” ²⁵ Yakanaki Jesús ikantzi: “Aritaki nokaman-tawitakami awirokaiti, ti pinkimisantina. Okaratzi antakaa-yitakinari itasorinka Asitanari, añaakanta-piro-waitakiro kamiitha. ²⁶ Iro kantacha ti pinkimisanta-jiiti awirokaiti, ti pinkimi-takaantyya awirokami nopira. ²⁷ Inkarati siyanajyaarini iyowaantitana nopira, noyotzitari naaka. Iyaayitana irirori-payi. ²⁸ Naakataki añaakaa-yitairini. Airo ipyaawaita, tikatsi aapitha-tinarini. ²⁹ Ikaratzi ipakinari Asitanari, tikatsira aapitha-tajinarini, iriitaki matairori yiriipirotsi, iriitaki anaako-piro-tanta-tsini. ³⁰ Itsipa-siritana Asitanari, kimiwaitaka aparonimi nonkantyya.”

³¹ Ari yapiiwi-takaro Judá-iti yaawitanaja mapi inintzi ishimiirimi, ³² ikantanaki Jesús: “Tima oshiki kamiithari piñaako-takinari awirokaiti antakaa-kinari itasorinka Asitanari. ¿Tsikama otzimika pishimyaa-wintinari?” ³³ Ikantajiitzi Judá-iti: “Ti iro nonintan-tyaari noshimyaa-wintimiro kamiithari okaratzi pantayi-takiri, iro noshimyaa-wintimi pithainka-tasorintsi-takiri Pawa. Tikatsi pimpaita-matsityaa awiroka, atziri pinatzii, iro kantacha pikimita-kaanta-waitaka Pawami pinatyii.” ³⁴ Ikantzi Jesús: “Iroka osankina-takota Ikantakaan-taitsiri, Naaka kantatsi: ‘Pawaiti pinajiitzi awirokaiti.’

³⁵ Ari ayojiitziro Sankinarintsi-pirori, airo okanta antainkañaanitiro. Iriita-jaantaki Pawa paitakiri atziri-payi ‘Pawaiti’ ikaratzi iyotakaa-yitakiri iñaani. ³⁶ ¿Paitama pikantan-tanari awiroka-payi nothainka-tasorintsitaki nokantaki naaka Itomi Pawa? Naakataiki iyoyaaki, ityaantakina nompoki kipatsiki. ³⁷ Airorika nantayi-tziro naaka okaratzi yantziri Asitanari, airo pikimisanta-jiitzi. ³⁸ Iro kantacha piñaakina nantayi-tziro, onkanta-wityaa airo pikimisantana naaka, iro pinkimisanti okaratzi notasonka-wintan-tayitaki, irootaki piyopiro-tanta-jyaari nowichaajari naaka Asitanari, iwichaajana aajatzi irirori.” ³⁹ Ari yapiiwi-tanaaro Judá-iti inintzi yaakaan-tirimi, iro kantacha Jesús isiya-pitha-tanakari.

⁴⁰ Piyanaka Jesús katonkonta Pariñaaki. Ari isaikapaji tsika ikiwaatantaki pairani Juan. ⁴¹ Oshiki atziri jatasita-kiriri iniiri Jesús. Ikantajiitzi: “Okantawitaka ti intasonka-wintan-tawityaa irirori Juan, iro kantacha okaratzi ikinkitha-takota-kiriri yoka atziri, iriipirori onatzii.” ⁴² Tima oshiki kimisanta-kiriri Jesús anta.

Ikamantakari Lázaro

11 ¹ Tzimatsi aparoni mansiyari paitachari Lázaro, iriitaki nampitarori Asinonkaa-pankoniki, itsipataro iritsiro, María

aajatzi Marta. ² (Iroka María iritsiro Lázaro, irootaki saitanta-kariri kasankaari iitziki Awinkathariti, oshitan-tanaari oisi.) ³ Okanta iritsiro-payi Lázaro, okaimakaan-takiri Jesús, okantziri: “Pinkatharí, imantsiya-tatzii pitsipa-winthatani.” ⁴ Ikanta ikimawaki Jesús, ikantanaki irirori: “Iroka mantsiyarintsi ti owamaanti, ari ñiitirori itasorinka Pawa, aajatzi irasi Itomi.”

⁵ Tima itako-pirotani onatzii Jesús iroka Marta, María, aajatzi Lázaro. ⁶ Ikimawitaka ikamantai-tziri imantsiya-tatzii Lázaro, aikiro isaikanakitzii okaratzi apiti kitaitiri anta. ⁷ Ipoña ikantanajiri iyomitaani-payi: “Thami ampiyaji iipatsitiki Judá-iti.” ⁸ Ikantajitzi iyomitaani: “¡Yomitaanari! Owakira inintzi ishimimi Judá-iti anta, aikiro pinintatzii pimpiyanaji anta.” ⁹ Ikantzi Jesús: “¿Tima osamani okanta aparoni kitaitiri? Ikaratzi aniitatsiri kitaipaiti, ti yantziwa-waityaa, tima tzimatsi kitainkari aka kipatsiki.” ¹⁰ Iriima aniitatsiri tsitini-paiti, yantziwa-waita, tima tikatsi kitainkari.” ¹¹ Aikiro ikantana-kitzii Jesús: “Makoryaaki atsipa-winthatani Lázaro, iro kantacha ontzimatyii nojati nopiriintajiri.” ¹² Ari ikantajitzi iyomitaani: “Pinkatharí! Kimitaka iro yisitakotaji, tima imakoryaatzii.” ¹³ ikantawi-tatyaa Jesús kamaki Lázaro, iro kantacha ikinkithasiri-jiita iyomitaani ñaawinta-tziiro makoryaantsi. ¹⁴ Ari yoñaaronta-nakiro Jesús, ikantzi: “Kamaki Lázaro. ¹⁵ Oshiki nonkimosiritaki ti nosaiki anta, irootaki pinkimisanta-piro-tantyaari awiroka. Iro kantacha ontzimatyii ajati aminiri.” ¹⁶ Ikanta Tomás ipaitai-tziri “Tsipari”, ñaanatziri pasini iyomitaani-payi Jesús, ikantziri: “Thami ayaatanakiri, ñaamatsiti airorika iwamaitajai aroka.”^m

Iriitaki Jesús opiriintan-tatsiri, ñaakaan-tantatsiri

¹⁷ Ikanta yariita-paaka Jesús, ikimapaaki tzimaki okaratzi 4 kitaitiri ikitaitan-takariri Lázaro. ¹⁸ Ti intaina-piro owiro Asinonkaa-pankoni nampitsi Aapatyaawini.ⁿ ¹⁹ Tima oshiki Judá-iti pokayitain-tsiri yoimosirinkaro Marta aajatzi María ikamakira oyaariri. ²⁰ Okimaki Marta ariitapaaka Jesús, jatanaki omonthaa-wakari. Irooma María irojatzii osaikaki pankotsiki. ²¹ Okantawakiri Jesús iroka Marta: “¡Pinkatharí! Arimi pisaikimi awiroka aka, airomi ikami aarini. ²² Iro kantacha noyotzi naaka onkarati pinkampi-tiriri awiroka Pawa, aritaki imatakimiro.” ²³ Ikantziro Jesús: “Aritaki impiriintaji piyaariri.” ²⁴ Okantzi Marta: “Noyotzi naaka aritaki impiriintaji apaata owiraantyaaroni kitaitiri impiriintai-rika ikaratzi kamayitain-tsiri.” ²⁵ Ikantzi Jesús: “Naakataki opiriintan-tatsiri, naakataki ñaakaan-tatsiri. Ikaratzi kimisanta-jinani naaka, onkanta-wityaa inkami, aritaki yañaaji. ²⁶ Tima inkarati ñaayita-tsiri

j 11.8 Yomitaanari = Rabí k 11.9-10 aparoni kitaitiri = 12 hora

^l 11.11-13 makoryaantsi = maantsi ^m 11.16 Tsipari = Dídimos ⁿ 11.18 ti intaina-piro = 3 kilómetro = 15 estadio

iroñaaka, ikaratzi kimisantaanari naaka, aritaki yañaaji inkamawi-tajyaa-rika. ¿Pikimisantziroma iroka?” ²⁷Okantzi Marta: “Nokimisantzimi Pinkatharí, tima awiroka Saipatzii-totaari, Itomi Pawa, pokaintsiri aka kipatsiki.”

Iraapaaka Jesús tsika ikitaitakiri Lázaro

²⁸Ari okaratzi okinkithawaitakaayiri Marta, jatanaki okaimiro María, irinto, okamanta-thata-paakiro, okantziro: “Ariitapaaka yomitaan-taniri, ikaimimi.” ²⁹Okanta okimawaki iroori, sintziini okatziyanaka, osiyasi-tanakari oñaawakiri Jesús. ³⁰Tikiraata yariityaa Jesús nampitsiki, irojatzi isaikaki tsika omonthaa-wakari Marta. ³¹Ikanta Judá-iti ikaratzi tsipata-karori owankoki María yoimosirinkiro, tima ñaawakiro sintziini okatziyanaka ojatanaki, yaataa-jiita-nakiro isiyakaantzi iraawai-tatyiyaa kitataariki. ³²Okanta ariitapaaka María isaikaki Jesús, otyirowa-sitapaakari okantapaakiri: “¡Pinkatharí! Arimi pisaiki awiroka aka, airoimi ikami aarini.” ³³Ikanta ñaakiro Jesús irayimo-tapaakari María, ari ikantzi-tapaakari Judá-iti ikaratzi oyaatapaa-kirori, othonka-siryaa-nakiri irirori, antaro okatsitzimo-siri-tanakari. ³⁴Ari isampita-nakiro, ikantziro: “¿Tsikama anta pikitataki-rika?” Ari ikantai-tanakiri: “Pimpoki Pinkatharí, piñiiri.” ³⁵Ari liraapaakari irirori Jesús. ³⁶Ari ikantajii-tanaki Judá-iti: “¡Piñiiri, oshiki itakotakari irirori!” ³⁷Tzimatsi pasini Judá-iti kantanain-tsiri: “Iriiwitaka yoka aminakairiri mawityaakiri, ¿paitama kaari yaminanta tsika inkinakairo airo ikamanta Lázaro?”

Yañaantaari Lázaro

³⁸Ari yapiita-nakiro Jesús okatsitzimo-siri-tanakiri, ijatasi-tanakiri tsika ikitaitakiri. Tima omoro-naki onatzii, antaro mapi ishipita-koitan-takariri. ³⁹Ikantzi Jesús: “Pisirinkiro mapi.” Ari okantzi Marta, iritsiro kamaintsiri: “¡Pinkatharí! Kimitaka aritaki sankaaiki, tima tzimaki okaratzi 4 kitaitiri ikamantakari.” ⁴⁰Ikantzi Jesús: “¿Tima nonkantimi aririka pinkimisantina aritaki piñaakiro itasorinka Pawa?” ⁴¹Tima isirinkai-takiro mapi. Ari yaminanaki Jesús inkitiki, ikantanaki: “Asitanarí, nopaasoonki-tzimi awiroka, tima pikimakina. ⁴²Noyotzi ari pikanta-piintatyaa pikimana. Irootaki nokantan-tamiri inkiman-tyaari atziri-payi ikaratzi piyotain-chari aka, irootaki inkimisan-tyaari awiroka ontyaanka-kinari.” ⁴³Ikanta ñaawai-takiro iroka ñaantsi, ikaimanaki sintsiini ikantzi: “¡Lázaro! ¡Pisitowajii!” ⁴⁴Tima sitowapaji kamawitain-chari yoosatakaro manthakintsi irakoki aajatzi iitziki, irojatzi ipona-poro-takaro yankowi-tantai-tawakariri. Ikantzi Jesús: “Pankowiryaakotiri, ijataita.”

Ikamanta-wakaita iwa-kaantaitiri Jesús

(Mt. 26.1-5; Mr. 14.1-2; Lc. 22.1-2)

⁴⁵Irootaki ikimisan-tanankari oshiki Judá-iti ikaratzi jataintsiri itzipataro María, ikaratzi ñaakirori yantakiri Jesús. ⁴⁶Iro kantacha

tzimatsi pasini Judá-iti jatasita-kiriri Nasitantaniri-payi. Ikamanta-paakiri okaratzi yantakiri Jesús. ⁴⁷Irootaki yapatotan-tanakari Nasitantaniri-payi, aajatzi ijiwari Impira-tasorintsi-taari, tima iyosiitaa ipiyojiitaka iriipiroriiti, ikanta-wakaa-jiita: “¿Tsikama ankantyaaka? Oshiki iníitakiri itasonka-wintantaki yoka atziri. ⁴⁸Aririka añaaasi-mintha-tasityaari, aritaki inthonkakyaa inkimisantaitiri maaroni. Ari impokaki ijiwariti-payi wirakocha, imporoka-paakiro tasorintsi-panko, yapirotakai maaroni arokaiti.” ⁴⁹Tima iriíiwitaka pairani ijiwari-piroti Impira-tasorintsi-taari paitachari Caifás, ikantanaki irirori: “Kimitaka ti piyojiiti awiroka. ⁵⁰Ti pinkinkithasiri-jiityaa irootaki kamiitha-tatsini inkama-winta-tajai aparoni atziri, airo yapiroi-tantai anampiki.”

⁵¹Ikanta Caifás Impira-tasorintsi-pirori, ināawai-takaakiri Pawa. Okantawitaka ti iyoti, iriitaki Jesús ikinkitha-takotaki inkamawintiri ishininka-payi. ⁵²Ti apatziro inkamawintairi Judá-iti, irootaki yapatotan-tajyaari maaroni itomiiti Pawa ikaratzi saikayi-taintsiri tsika-rika-payi aka kipatsiki. ⁵³Aripaiti inintajiitaki ijiwariti Judá-iti iwa-kaantiri Jesús.

⁵⁴Irootaki kaari inintan-tanaja Jesús intzipatanajyaari Judá-iti. Sitowanaki tsika inampiwitakaro, jataki otzisi-masiki osaiki nampitsi paitachari Efraín. Ari isaikakaa-pajiri anta itsipayi-takari iyomitaani-payi.

⁵⁵Irootaintsi yoimosirinka-paiti-tairo Judá-iti Anankoryaantsi, oshiki atziri jatatsiri Aapatyaawiniki iwitsika-siri-yityaa. ⁵⁶Oshiki yamina-mina-witai-takari Jesús, isampita-wakaa-jiita tasorintsi-pankoki, ikantzi: “¿Tsikama pikanta-jiitzi awiroka? ¿Arima impokaki irirori yoimosirinkajiita?”

⁵⁷Ikanta Nasitantaniri-payi aajatzi ijiwari Impira-tasorintsi-taari-payi, ikantan-tayitaki: “Tzimatsi-rika yotaintsini tsika isaiki Jesús, inkamanti, naakaan-tiriita.”

Isaitan-taitari Jesús kasankaari

(Mt. 26.6-13; Mr. 14.3-9)

12 ¹Tima oyotapaa-kityaa 6 kitaitiri yoimosirinkan-taityaarori Anankoryaantsi, jataki Jesús Asinonkaa-pankoniki, inampiki Lázaro yañaakaajiri. ²Okanta otsitiniityaanaki ari ikaimai-takiri Jesús yakyootiri itsipa-winthari-payi. Irootaki oyiitan-tatsiri Marta. Ari isaikitakari aajatzi Lázaro itsipatakari Jesús iwajiita. ³Amakota-paaki María kasankaari. Oshiki owinaro iroka. Osaitan-takari iitziki Jesús. Oshitanta-tzimaitari oisi. Kasankainka okantanaka maaroni pankotsiki. ^o ⁴Ikanta Judas Nampitsi-wiri, iyomitaani Jesús pithokasityaarini apaata, ikantanaki irirori: ⁵“¿Paitama kaari ipimantai-tantaro

^o 12.3 kasankaari = nardo; owinaroni = aparoni libra = 300 gramo

iroka kasankaari? Ari aakimi oshiki kiriiki, iriitaki ampasityaaririmi asinonkai-nkari-payi.”^p ⁶Tira iro inkantan-tyaari Judas itakota-tyaari asinonkai-nkari-payi, kosintzi inatzii. Iriitaki owiiriri kiriiki, iro kantacha ikosita-piintziri kapichiini. ⁷Ikantzi Jesús: “Piñaasi-tyaaro, irootaki okasiya-kaawintakinari aririka inkitai-takina apaata. ⁸Iriima asinonkain-kariiti irasi iwiro isaikimotimi, irooma naaka kapichi-tapaaki nosaiki-motanajimi.

Ikamanta-wakaita iwaitiri Lázaro

⁹Tima oshiki Judá-iti yotaintsiri ari isaiki Jesús anta Asinonkaa-pankoniki. Ijajiitanaki anta. Ti apatziro yaminiri Jesús aajatzi Lázaro, yañaakaajiri Jesús. ¹⁰Iro kantacha ikamanta-wakaa-jiitaka ijwari Impira-tasorintsi-taari inwiiri Lázaro. ¹¹Iriitaki Lázaro kantakaan-takirori kaari yaripiro-tanta-naari Judá-iti ikaratzi kimisanta-najiriri Jesús.

Ariitaja Jesús Aapatyaawiniki

(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Lc. 19.28-40)

¹²Okanta okitaitita-manaji, oshiki atziri jataintsiri Aapatyaawiniki yoimosirinkiro Anankoryaantsi. Ari ikimajiitaki ikantaitzi: “Ariitapaaka Jesús Aapatyaawiniki.” ¹³Ichikajii-tanaki osiyarori kompirosi. Jaitijii-tanaki imonthaa-wakyaari, ikaimajiitzi ikantzi:

¡Korakitataiki awinkathariti!

¡Tasonka-wintaari ikantaja, tima Pinkathari inatzii otyaanka-kiriri!

¡Iriitaki Awinkatharipirotaajyaari arokaiti Israel-iti!^q

¹⁴Ari iñaapaaki Jesús kiripiri ikyaakoitari, ikyaako-tanakari, tima iriitaki ikinkitha-takoi-tzitakari pairani Sankinarintsiki, ikantaitaki:^r

¹⁵Kisakowintoni-sató, airo pitharowa-jiitzi,

Pokataiki Piwinkathariti,

Ikyako-takari kiripiri ikyaakoitari.

¹⁶Tira inkimatha-wityaaro iyomitani-payi Jesús owakira ikimawakiro. Iro kantacha iwajinoka-sitan-taarori Jesús iwaniinkaro, aripaiti ikinkithasiri-jiitanaka, iriiwitaka Jesús isankina-takoitzi. ¹⁷Tima oshiki ikinkitha-takoyi-tanajiro okaratzi iñaakiri atziri-payi itsipatakari pairani Jesús yañaakaan-taariri Lázaro. ¹⁸Irootaki ijatanta-yitanakari atziri-payi imonthaa-wakari Jesús, tima ikimako-takiri yañaakairi kamawita-chari. ¹⁹Iriima Nasitantaniri-payi ikanta-wakaa-jiitanaka irirori: “Piñaakiro, kimitaka airo imatziri itsinampairi. Paminiri, irootaintsi ijatasitiri maaroni.”

^p 12.5 oshiki kiriiki = 300 denario. Iriitaki ipinaitziriri antawai-tatsiri aparoni osarintsi.

^q 12.13 Korakitaintsi awinkathariti = Hosana; * Wairontsi ^r 12.14-15 ikyaakoitari = asnillo, asna

Ñaawaitzirori Iñaani Wirakocha Yamina-mina-tziri Jesús

²⁰ Tzimatsi wirakocha-payi ikonowakari ikaratzi jataintsiri yoimosirinka-jiita. ²¹ Ikanta wirakocha-payi itsitoka-paakari Felipe, poñaachari Simapankoniki nampitsi saikatsiri Tapowiniki. Ikantapaakiri: “¡Pinkatharí! Nonintzi noñiiri Jesús.” ²² Jatanaki irirori Felipe, ikamanta-paakari Andrés. Apitiroiti ijatanaki, ikamantakiri Jesús. ²³ Ari ikantzi Jesús: “Monkara-tapaaka iwajinoka-sitan-tajyaarori iwaniinkaro Itomi Atziri. ²⁴ Tima aparoni okithoki kaari sampiiki-tatsini aririka impanki-taitiro, asi owiro onkara-matsiti aparoni okithoki. Irooma aririka osampiikita-painti impanki-taitiro, aritaki iñiitajiro onkithoki-pirotaji. Omapiro.^s ²⁵ Tzimatsi-rika itakota-siwai-tachari yantayi-tziro ayimaniinta-siyitari, aritaki impyaasi-tajyaa. Iriima ikaratzi manintaironi ayimatan-tziri yantasi-waithaari aka kipatsiki, ikamawinta-naatyiro yañaani-tanta-jyaari. ²⁶ Tzimatsi-rika nintatsini nonkimi-takaantiri nompiratani, inkimita-kotyaaanaro naaka. Tsika-rika nosaikaji naaka, aritaki isaikita-jyaari irirori nompiratani. Tzimatsi-rika nokimita-kaari nompiratani naaka, iriitaki Asitanari kantakai-yaaroni impinka-thaitan-tyaariri apaata.”

Ikamantakota Jesús iwamaitiri

²⁷ “¡Antaroiiti okantzimo-siri-takana iroñaaka! ¿Tsikama nonkantika? ¿Nonkantima: ‘Asitanarí, piwatsinaryaako-siri-tajina?’ ¡Irootaki nopokantakari, nomonkara-tajiro! ²⁸ Asitanarí, piñaakantiro pitasorinka.” Ikimaitatzii ñaawaita-naintsiri inkitiki, ikantaitzi: “Noñaakan-takiro, iroñaaka napiitiro.” ²⁹ Ikimaki atziri-payi piyotain-chari, ikantajii-tanaki: “Ookatha-rontsi onatzii.”^t Iro kantacha ikantzi pasini-payi: “Aparoni Maninkari ñaanata-kiriri.”^t ³⁰ Ikantanaki Jesús: “Ti apatziro naaka iñaanati, awiroka-payi iñaawaiwintaki. ³¹ Irootaintsi iñiitiri iwasankitaan-taiti aka kipatsiki, yiitsinampai-tairi pinkathari-wintziriri osaawi-satziiti. ³² Iro kantacha aririka iwatzika-koitakina aka kipatsiki, aritaki nonkaima-siri-tajiri maaroni.”

³³ Ari iñaarontzirori Jesús tsika onkantyyaa aririka iwamaitakiri. ³⁴ Ari yakajii-tanaki atziri-payi, ikantzi: “Ayojiitziro ikantai-tziri Ikantakaan-taitsiri: ‘Añaanita-tsiri inatzii Saipatzii-totaari.’ ¿Paitama pikantantari awiroka ontzimatyii iwatzika-koitairi Itomi Atziri? ¿Paitama Itomi Atziri?” ³⁵ Ikantzi Jesús: “Ainiro isaikimo-tanajimi ikantai-tziri ‘Kitainkari,’ apatziro isaikanaji kapichiini. Pinkimi-takaantiro paniitajimi okitainkatzi, airo omapokantami osiyarori tsitiniri. Tima inkarati aniitatsiri otsitini-kitzi, ti iñiiri tsika ikini. ³⁶ Pinkimisantajiri ipaitai-tziri ‘Kitainkari’ ainiro isaikimo-yitzimi, pinkimi-takotyaari irirori.”

^s 12.24 okithoki = trigo   ^t 12.29 Wairontsi

Ti inkimisanta-jiiti Judá-iti

Ithonka-nakiro iñaawai-takiro iroka, sitowanaki Jesús. Ti iñaakan-tanjyaa.

³⁷Okantawitaka oshiki itasonka-wintantaki Jesús inampiki ishininkapayi, ti inkimisanta-jiiti. ³⁸Ontzimatyii omonkaratyaa isankina-takiri Kamantan-tzinkari Isaías, kantatsiri:

¡Pinkathari! ¿Itzimima kimisantironi ñaani?

¿Itzimima iñaakakiri isintsinka Pawa?^u

³⁹Iroka pasini isankina-takiri Isaías, irootaki kaari ikimisantan-tajiita, ikantakiri pairani:

⁴⁰Iriitaki Pawa mawityaaki-takaa-kiriri,

Imasontzi-takaa-yitakiri,

Irootaki airo yokichaa-tanta,

Airo ikimatha-tantaro.

Tima airo ikimisantai, airo nowawisaa-kotairi aajatzi.

⁴¹Iro iñaawai-tanta-karori iroka Isaías, tima iñaasiritakitziro iwaniinkaro Jesús, irootaki ikinkitha-takotan-takariri. ⁴²Okantawitaka okaratzi kantain-chari, oshiki Judá-iti kimisanta-najiriri Jesús, imatzita-nakaro pinkatharipayi. Iro kantacha ti inkamantakotiro itharowantari Nasitantaniri-payi, airo imisitowan-taari ikyaa-piintzi tsika yapatota-piinta-jiita. ⁴³Ari okanta-tzimaitaka. Iriitaki ininta-pirotaki yaapatyii-yaari Nasitantaniri-payi, iriima Pawa, tira.

Jesús kantakotairini atziri-payi

⁴⁴Ari ikaimanaki sintsiini Jesús, ikantanaki: “Inkarati kimisanta-jinani naaka, ti apaniro ikimisantina, ikimisantzi-takari otyaankanari.

⁴⁵Ikaratzi okitanari naaka, okimiwai-takaro iriimi yokityaami ontyaanka-kinari. ⁴⁶Irootaki nopokan-takari naaka, nonkimi-tajyaari ‘Kitainkari,’ nonkitainka-takotajiri osaawi-satzi. Airo isaikayitaji otsitini-kitzi inkarati kimisanta-jinani. ⁴⁷Ti iro nompokan-tyaari aka kipatsiki nowasankitaanti, nopokatzi nowawisaa-kotanti. Iro kantacha ikaratzi kimawitarori noñaani, ti inkimisanti, kaari naaka wasankitairini.

⁴⁸Tzimatsi-rika maninta-kinari, kaari kimisantaironi noñaani, tzimaki owasankitairini. Kimiwaitaka iroka ñaantsi-payi okaratzi noñaawai-yitakiri atzirimi onatyimi, irootaki wasankitaan-tatsini apaata, ipiyatha-waanti-taitakana. ⁴⁹Tima ti noñaawai-tasiwaityaa noninta-kaaniki. Iriitaki Asitanari ontyaanka-kinari, iriitaki kantakinari okaratzi nokanta-yitakiri aajatzi noyomitaan-tayitakiri. ⁵⁰Noyotziro naaka ikantakaan-tziri Asitanari, irootaki ñaanita-kaanta-tsiri. Ari okantari,

^u 12.38 isintsinka = irako

okaratzi nokanta-yitziri naaka, nothotyaa-tziiro okaratzi ikanta-jaanta-kinari Asitanari.”

Ikiwa-kiitziri Jesús iyomitaani-payi

13 ¹Ari oyotapaaka aпарoni kitaitiri yoimosirinkai-tziro Anankoryaantsi. Tima iyotaki Jesús monkara-tapaaka yookantyaarori kipatsika, irootaatsi ijataji intsipa-tapajyaari Asitariri. Antaro itakotakari ikaratzi kimsanta-kiriri, tima ari ikanta-piintatya itakotari irojatzu omonkara-tanta-paakari maaroni. ²Tikira-mintha iwajiityaa, ikaaripiro-sirita-kai-takari Kamaari yoka Judas, itomi Simón Nampitsiwiri, inintaki impithoka-sityaari Jesús. ³Tima iyotzi Jesús iriitaki Pawa ontyaanka-kiriri. Iyotzitaka aritaki ijatai intsipa-tapajyaari Pawa, tima iriitaki Irii, iriitaki sintsi-piro-takairiri. ⁴Ikanta iwajiitara, ari ikatziyanakari Jesús, isapoka-nakiro iithaari, iwathaki-tanakaro aпарoni manthakintsi. ⁵Ipoñaа yaaki nijaa isaitakiro kiwaako-mintotsiki. Ikiwa-kiiyitakiri iyomitaani, ishitanta-tzimaitari iitziki manthakintsi iwathaki-takari.” ⁶Iro inkiwakii-tantyaaririmi Simón Pedro, ikantanakiri: “¡Pinkatharí! ¿Awirokama kiwakii-tinani?” ⁷Ikantzi Jesús: “Ti pinkimathatiro iroñaaka okaratzi nantziri, iro kantacha aritaki pinkimathatairo apaata.” ⁸Ikantzi Pedro: “¡Ti noninta-tzimaityaa pinkiwa-kiitina!” Ikantzi Jesús: “Aiorika nokiwakii-tzimi, tira paapatyiina.” ⁹Ikantzi Simón Pedro: “¡Pinkatharí! Airo pikiwakii-tasitana, pinkiwina maaroni nakoki aajatzu noitoki.” ¹⁰Ikantzi Jesús: “Ikaratzi thonkakirori ikaata apatziro inintziro inkiwakii-tyaa, tima aritaki kitijiitaki maaroni. Aritaki kitijiitakimi awiroka-payi, okantawitaka ti maaroni pinkiti-siri-jiiti.” ¹¹Tima iyotakiri Jesús itzimi pithoka-sityaarini, irootaki ikantan-takari: “Ti maaroni pinkiti-siri-jiiti.”

¹²Tima ithonkakiro ikiwakii-yitakiri iyomitaani-payi, ikithaa-tanaaro iithaari, saikapaji tsika iwajiita, ikantziri: “¿Pikimatha-takiro maaroni awiroka-payi okaratzi nantakiri?” ¹³Tima pikanta-piintakina awiroka-payi ‘Yomitaanarí, Pinkatharí.’ Omapiro pikantanari awiroka-payi, naakataki. ¹⁴Tima naaka ‘Yomitaan-tatsiri,’ naaka ‘Jiwari’. Iro kantacha nosiyakari ompirataari nokiwakii-yitakimi, ari pinkimi-tanajyaari awiroka-payi pinkiwakiitawakaa-jiityaa. ¹⁵Aritaki noñaaka-kimirori naaka tsika ikantai-tziro, irootaki pimayita-najiri awiroka-payi. ¹⁶Tira añii pinkatha-tirini ompirataari yanaakotiri ompiratariri impinka-thaitiri. Tira añii aajatzu tyaankaari yanaakotiri otyaankiriri. Omapiro. ¹⁷Aririka pinkimathata-najiro iroka, aririka pantayi-tanajiro, kimosiri-wintaari pinatyii. ¹⁸Iroka nonkantimiri, iro kantacha, ti maaroni nonkanta-kotimi. Tima noyotziri naaka ikaratzi noyosii-yitajiri. Ari omonkara-tyaari Sankinarintsi-pirori, ikantaitaki:

▼ 13.5-17 Kiwakii-taantsi

Yoka akyoota-kinari naaka, iriitaki pithoka-sityaanani.

¹⁹Nojiwatatziimiro iroñaaka nokaman-tzimiro, tima aririka omatakyaa, irootaki pinkimisanta-piro-tantyaanari ‘Naakataki’. ²⁰Tzimatsi-rika aapatyii-yaarini notyaankani, naaka yaapatyaaka. Tzimatsi-rika aapatyii-yaanani naaka, iriitaki yaapatyaaka ontyaanka-kinari.”

Ikamantantzi Jesús iriitaki pithoka-sityaarini Judas

(Mt. 26.20-25; Mr. 14.17-21; Lc. 22.21-23)

²¹Ari ikaratakiro iñaawintakiro iroka-payi, antaro okatsitzimo-siri-tanakiri Jesús. Ikantzi: “Pikarajiitaki awiroka aka tzimatsi aparoni pithoka-sityaanani. Omapiro.” ²²Ari yamina-wakaanaka iyomitaani-payi, ti iyoti itzimi iñaawintziri. ²³Ikanta itako-pirotani iyomitaani Jesús, oshinta-kiriri isaikaki iwajiita. ²⁴Ikamanta-thatanakiri Simón Pedro, ikantziri: “Pisampitiri itzimi iñaawinta-kotziri.” ²⁵Ari itsitoka-nakari okaakiini Jesús, ikantziri: “¡Pinkathar! ¿Tsikama itzimika pithoka-sityaamini?”^w ²⁶Ikantzi Jesús: “Itzimi-rika aawakironi nashitakiri kapichiini yatantaitari, iriitaki.” Yashitaki Jesús kapichiini yatantaitari, ipakiri Judas Nampitsi-wiri, itomi Simón. ²⁷Ikanta iwawakaro Judas yatantaitari. Ari ikaaripiro-siri-takaa-nakiri Kamaari. Ikantziri Jesús: “¡Judas! Pantiro sintziini pikinkisirii-tzitakari.”^x ²⁸Iro kantacha tikatsi aparoni ikaratzi iwajiita kimatha-tirini Jesús opaita ikantan-tariri. ²⁹Isiyakaan-tatzii ikantatziiri: “Pijati pamananti aimosirinkyaa.” Tima iriitaki Judas owiriri kiriiki. Isiyakaantzi pasini-payi, ikantatziiri: “Pijati pamananti ampayitiriri asinonkai-nkari.” ³⁰Ikanta ithonka-nakiro iwanakaro Judas yatantaitari, jatanaki. Aritaki tsitini-tanaki.

Owakirari Ikantakaan-taitsiri

³¹Aritaki jatanaki Judas, ikantzi Jesús: “Monkara-tapaaka iroñaaka iwajinoka-sitan-tajyaarori iwaniinkaro Itomi Atziri. Ari iñiitairori aajatzi iwaniinkaro Pawa. ³²Aririka iñiitajiro iwaniinkaro Pawa, iñiitai-tyaaro aajatzi iwaniinkaro itomi, iriitaki Pawa ñaakantaironi. Iroñaakata-jaantaki iñaakantiro. ³³Notomiiti, kapichi-tapaaki nosaiki-moyita-najimi. Oshiki pamina-mina-witajyaana, airo piñaajina. Iro kantacha aritaki nokantzi-takari ashininka-payi Judá-iti, irojatzii napiitzi-tyaamiri nonkantimiro awirokaiti: ‘Airo pimatziro pijatai tsika nosaikai naaka.’ ³⁴Iroka owakirari nokanta-kaantsiri: ‘Ontzimatyii pintakota-wakai-yitajyaa. Nokimita naaka notakoyitami, ari pinkimi-tanajyaari awirokaiti, pintakota-wakai-yitajyaa.’ ³⁵Aririka pintakota-wakaa-najyaa awirokaiti, ari iyoitaimi maaroni awiroka-yitaki noyomitaani.”

^w 13.25 okaakiini = iniiki   ^x 13.27 Kantako-tachari aka “ikaaripiro-siri-takaa-nakiri Kamaari” ti iro kantakaan-tironi iwawakaro Judas owaritintsi, ikaaripiro-siri-tanta-nakari, iriitaki kantasi-takarori ikaaripiro-siri-tanta-nakari.

Ikiinkithatakotziro Jesús imanakotiri Pedro

(Mt. 26.31-35; Mr. 14.27-31; Lc. 22.31-34)

³⁶Ikanta Simón Pedro isampita-nakiri Jesús: “¡Pinkathari! ¿Tsikama pijatika?” Ikantzi Jesús: “Tsika anta nojati naaka, airo okantzi piyaatina iroñaaka, irooma apaata aritaki onkantaki piyaatina.” ³⁷Aikiro isintsitatzii Pedro, ikantzi: “¡Pinkathari! ¿Paitama airo okantanta noyaatimi iroñaaka? ¡Aritaki nosiniwinta-kyaami naaka!” ³⁸Ikantzi Jesús: “¿Omapiroma pisinwintyaana? Tikira-mintha iñiita waripa, mawasatzi pinkanti: ‘Ti noyotiri Jesús.’ Omapiro.”

Isiyaro Jesús Awotsi Yariitan-taitari Asitairiki

14 ¹“Airo piwasiri-waijiita. Pawintyaari Pawa, pawintyaana aajatzi naaka. ²Anta iwankoki Asitanari tzimatsi oshiki tsika anampita-pajyaaro. Airo mi otzimi, airo nokantzimi nojataji nowitsika-pajimi tsika pinampi-yitapajyaaro awirokaiti. ³Aririka nojataji, nowitsika-yitajimi tsika pisaikaji. Impoña nompiya-sitajimi, naakata-jaantaki aanajimini. Pisaika-yitaji tsika-rika nosaika-jaantaji naaka. ⁴Piyojii-tziro awirokaiti awotsi ijatantaitari tsika nojataji naaka.” ⁵Iro kantacha ikantanaki Tomás: “Pinkathari, ti noyojiiti tsika pijati. ¿Tsikama nonkantyyaa noyotan-tyaarori awotsi?” ⁶Ikantzi Jesús: “Naakataki Awotsi, Iriipirori, Añaantsi. Apatziro impampitha-wooki-taitina naaka, aritaki yariitai-takyaa isaiki Pawa, Asitairi. ⁷Ari piyopiro-tajinami naaka, aritaki piyotairimi Asitanari. Ari piyomai-tyjari iroñaaka, tima iriitaki piñakiri.” ⁸Ikantzi Felipe: “Pinkathari, intsityaa piñaakainari Asitamiri. Timá tikatsi pasini nonintziri.” ⁹Ikantziri Jesús: “Felipe, aritaki osamanitaki notsipa-yitakami awiroka-payi, ¿tikirama piyotina? Ikaratzi ñaakinari naaka, iñaakiri Asitanari. ¿Paitama pikantantari: ‘piñaakainari Asitairi’? ¹⁰¿Tima pinkimisantina ari nokaratziri Asitanari, ari ikaratana irirori? Okaratzi nokanta-yitziri, tira naaka nintakaa-sityaaroni noñaawintimiro. Iriitaki Asitanari tsipa-siri-tanari, iriitaki antakaa-yitanarori yanta-wairi. ¹¹Pinkimisantina nokantakimi ari nokaratziri Asitanari, ari ikaratana irirori. Okompitzi-motami-rika nokanta-kimiri, pinkimisantinami piñaakina notasonka-wintan-tayitaki.

¹²Inkarati kimisanta-jinani naaka, ari inkimita-jyaana naaka intasonka-wintan-tayitaji. Aritaki imapiro-tanakiro intasonka-wintanti, anaanakiro okaratzi iñaakoi-takinari naaka, tima irootaintsi nojataji naaka nontsipapajyaari Asitanari. Omapiro. ¹³Onkarati pinkami-yitajinari awirokaiti pawintaajana, aritaki nokantakimiro. Irootaki ikimosiriwintan-taityaariri Asitanari, iñiitiro-rika okaratzi itasonka-wintan-tayitaki Itomi.^y ¹⁴Onkarati pinkami-yitajinari awirokaiti pawintaajana, aritaki nokantakimiro.”

y 14.13-14 * Wairontsi

Ikasiya-kaitairi Tasorinkantsi

¹⁵ “Aririka pintako-tajyaana, aritaki pinkimisantairo nokanta-yitzimiri. ¹⁶ Aritaki nonkampi-tajiri Asitanari intyaankaimi pasini Ookaka-wintaimini, ¹⁷ Tasorinkantsi-pirori inatyii, iriitaki tsipata-piinta-jyaamini. Iriima osaawi-satziiti airo itsipatari irirori, tima ti iñiiri, ti iyotiri. Irooma awirokaiti piyojii-tziri, isaikimo-taimi, iriitaki tsipa-siri-tajyaamini.

¹⁸ Airo pikimitari miritzi yookai-tziri, aritaki nompiyi nontsipa-tajyaami. ¹⁹ Irootaintsi, airo iñaayitaana osaawi-satziiti. Iro kantacha awirokaiti aritaki piñaayi-tajina, añaanita-tsiri pinkanta-yitajyaa, tima añaanita-tsiri nonatzi naaka. ²⁰ Aripaiti piyojiitaji nontsipa-siritari Asitanari, aajatzi awirokaiti pitsipa-siritana, ari nokimitari naaka nontsipa-siri-tajami awirokaiti. ²¹ Inkarati kimisanta-jinani, iñaakan-tziro iroopirori itakotana. Irootaki intakotan-tajyaariri Asitanari, aajatzi naaka nontako-tajyaari, aritaki noñaaka-yitajyaari.” ²² Ikanta Judas (kaari Nampitsi-wiri) isampita-nakiri: “Pinkathari, ¿Paitama piñaakan-tajyaanari naakaiti, airo piñaaka-yitaari pasini-payi?” ²³ Yakanaki Jesús: “Ikaratzi itakotanari naaka, ikimisanta-waantitana. Irootaki intakotan-tajyaari Asitanari. Ari nokaratziiri Asitanari nontsipa-siri-yitajyaari yokapayi. ²⁴ Iriima kaari itakotyaaanani, ipiyatha-waanti-takana. Ti naaka yotasiwai-tyaaroni okaratzi nokanta-yitakimiri, Tima asitanari ontyaanka-kinari iriitaki oyotakaa-yitaki-narori.

²⁵ Nokaman-tatziimiro iroka-payi ainiro nosaiki-moyitzimi.

²⁶ Iriima Tasorinkantsi, Ookakaa-wintimini, intyaankimiri Asitanari impoyii-tyaanani, iriitaki yomitaa-paaki-mironi maaroni, inkinkithasirita-kayimiro okaratzi nokanta-yitakimiri. ²⁷ Kamiitha pisaika-yitaji. Iro kantacha ti noñaawinta-tyiuro tsika okanta isaikakaantzi osaawi-satzi-payi. Naaka matzirori pisaikan-tajyaari kamiitha. Airo piwasiri-waitasita, airo pitharowa-siwaita. ²⁸ Aritaki pikimayi-takina nokantaki: ‘Irootaatsi nojataji, iro kantacha aritaki nompiya-sitajimi awiroka-payi, ari ankarataji asaikayitaji.’ Ari pintako-piro-tyaanami, airomi piwasiri-waitami nookayi-tanajimira, aritakimi pinkimo-siri-winta-kinami piyotaki nojatatyii Asitanariki, anaatai-kinari natzirita-paintzira. ²⁹ Nokaman-tzita-tyaamiro iroñaaka, aririka omayitakyaa, pawintyaana naaka. ³⁰ Airo nokinkitha-waita-kayi-taami, tima awotsikitaki Kamaari pinkathari-wintan-tatsiri kipatsiki. Tima ti impinkathari-wintina naaka. ³¹ Iro kantacha ontzimatyii nonkimisantajiri Asitanari, irootaki iyotantyaari atziri-payi notakotari naaka Asitanari, nantziniri okaratzi ikantanari irirori. Pinkatziya-yitanaji. Thami ajataji.”

Ikimitaro Jesús oponkitzi-pirori pankirintsi

15 ¹ Aikiro ikantana-kitziri Jesús iyomitaani-payi: “Naaka kimitarori oponkitzi-pirori pankirintsi. Iriima Asitanari ikimitari

pankitzirori. ² Aiorika okitho-kitzi nochiwotha, ichikiro asitarori. Irooma kithoki-tatsiri, iwamiitha-chiwo-tziro, ikaankiityaa-kotziro onkithoki-piro-tantyaari. ³ Tima kaankiityaa-koyitakimi iroñaaka awirokaiti, okantakaami ñaantsi-payi nokaman-tayita-kimiri. ⁴ Tima ti okithokitzi aparoni ochiwotha pankirintsi chiworyaa-thata-tsiri, ontzimatyii oshookan-tyaaro oponkitzitha. Ari okimitari aiorika poisokirokana naaka, aiora okantzi pantayi-tajiro kamiithari. ⁵ Naaka kimitakarori oponkitzi pankirintsi, irooma awirokaiti pikimitakaro nochiwotha-payi. Tima inkarati oisokiro-tanari naaka, ari nokimi-tzitariri irirori, kimiwaitaka onkithoki-piro-taimi. Aiorika pitsipa-siritana naaka, airo pimatziro pantirimi. ⁶ Ikaratzi kaari oisokiro-tyaanani naaka, ari nookayitanajiri. Ari inkimita-jyaaro kamachiwo-thata-tsiri pankirintsi, yaitziro intayitiro. ⁷ Oisokiro-rika piwayitajina, piriipiro-winta-najiro okaratzi noyomita-yitakimiri, aritaki ikantakimiro Asitanari onkarati pinkami-tajiriri. ⁸ Aririka pisiya-kota-kyaa kithoki-piro-tatsiri pankirintsi, aritaki iyoitajimi awiroka noyomitaani. Irootaki impinka-thaitan-tyaariri Asitanari. ⁹ Oshiki notakoyi-takami awirokaiti, nosiyakari Asitanari itakotana naaka. Panintaa-waita-jyaaro notakoyitaami. ¹⁰ Aririka pinkamai-tanajyaaro pinkimisantairo nokanta-yitakiri, ari panintaa-waita-jyaaro nitakotami, nokimitajiro naaka nokimisantziri Asitanari nanintaa-waitaro itakotana. ¹¹ Iro nokamantan-tamirori iroka-payi pinkimo-siritan-tajyaari maaroni awirokaiti, nokimitajiro naaka.

¹² Iroka noñaani nokantzi: Ontzimatyii pintakota-wakai-yitajyaa nokimitajiro naaka nitakoyi-taami awirokaiti. ¹³ Tzimatsi-rika atsiwintariri inkamawintiri yaapatyaani, iñaakan-tatziro itako-piro-tanta. ¹⁴ Naapatyaani piinayitaji awirokaiti, aririka pantayi-tanajiro okaratzi nokantzimiri. ¹⁵ Ari okarata-paaki nokimita-kaantami ompirataari, tima aparoni ompirataari ti iyotiro okaratzi yantziri ompiratariri. Awiroka naapatyaani-payi iroñaaka, tima nonkaman-tajimiro maaroni ikamanta-kinari Asitanari. ¹⁶ Ti awirokaiti yosiitinani, naaka oyosiyi-tajimi awirokaiti. Naakataki ontyaanka-yitakimi tsikarika-payi, pinkimi-takota-jyaaro pankirintsi kithoki-piro-tatsiri. Irootaki imatantyaamirori Asitanari ompaityaa-rika pinkami-tinari pawintaajana.^z ¹⁷ Iroka noñaani nokantzimiri: Ontzimatyii pintakota-wakai-yitajyaa.”

Inkisanianta-nakimi osaawi-satziiti

¹⁸ “Aririka piñaayi-takiro inkisa-niinta-yitanakimi osaawi-satziiti, pinkinkithasiritiro ari ikantai-takina naaka ikisa-niinta-waitai-takina. ¹⁹ Irojatzimi pisiyakoyityaari osawi-satziiti, aritaki intakoyi-takyaamimi, ikimita-wakaa irirori itakota-wakaa-jiita. Iro kantacha noyosi-yitajimi

^z 15.16,21Wairontsi

naaka, irojatzi pikimiyi-witari osaawi-satziiti, irootaki ikisaniintan-tamiri. Osiyawai-takaro iroñaaka kaarimi awiroka osaawi-satziiti. ²⁰Pinkinkithasiritiro nokantzi-takamiri: Tira añii pinkatha-tirini ompirataari yanaakotiri ompiratariri impinka-thaitiri. Ari inkantai-timiri awirokaiiti inintaiti iwaitimi, ikimitai-takina naaka. Ikaratzi kimisanta-waanti-takinari naaka, aritaki inkimisanta-yitaimi awirokaiiti. ²¹Irootaki inintai-tantyaari iwaitimi, tima awirokaiiti noyomitaani-payi. Tima onkanta-kaantiro aajatzi ti iyotajina Pawa ontyaanka-kinari aka. ²²Airo otzimayi-tzimi iyaaripirotoni yokaiti, airo nopokimi noyomitaayitajiri. Iro kantacha airo okantaji iroñaaka yookakaa-winta-jyaaro iyaaripironka. ²³Ikaratzi kisaniinta-kinari naaka, ikisaniintzi-takari Asitanari. ²⁴Airo otzimimi iyaaripirotoni, airo notasonka-wintzi-motzirimi iñaanta-karori kaari iñaapiintaitzi. Okantawitaka iñaayitakiro, aikiro ikisaniinta-tyaana naaka, ikisaniintzi-takari aajatzi Asitanari. ²⁵Iro kantacha, irootaki omonkara-tantyaari sankinarintsi, kantatsiri:

Ikisaniinta-siwai-taitakana.

²⁶Iro kantacha aritaki notyaanka-jimiri Tasorinkantsi ‘Ookaka-wintatsiri’ poñaachari tsika isaiki Asitanari. Iriitaki iyosirita-kaimini, irijatzi kinkitha-takota-jinani kamiitha naaka. ²⁷Tima kamiitha pinkinkitha-takoyi-tajina awirokaiiti, tima pitsipata-piintakana owakira itantana-karori.”

16 ¹“Iro nokanta-yitan-tamirori iroka-payi, airo piwashaantantaro pawintaa-siri-tyaana. ²Tima airo isinitai-tzimi pinkyaa-yitaji tsika yapatota-piintaita. Aritaki iwamaitakimi, iñaajaanti yantatziiniri Pawa kamiithari. ³Irootaki yantantarori, tima ti iyotajiri Asitanari, ti iyotina aajatzi naaka. ⁴Iro kantacha nokaman-tzita-tyaami iroka, tima aririka omayitakyaa apaata, pinkinkithasirityaa aritaki nokaman-tzita-kamiro.”

Yantakaan-tziri Tasorinkantsi

“Tira nonkaman-tzityaami owakiraini, tima irojatzi notsipa-yitami. ⁵Iro kantacha jatakina iroñaaka nontsipa-tapajyaari ontyaanka-kinari. Tikatsi aparoni sampitinani, inkanti: “¿Tsikama pijatajika?” ⁶Apatziro piwasiri-jiita pikimakina nokaman-takimi. ⁷Pinkimi nonkaman-timiro iroopirori. Iro kamiitha-tzimo-timini awirokaiiti nojataji. Tima airorika nojataji, airo ipoki paitachari ‘Ookakaa-wintatsiri’ intsipa-siri-tajyaami. Irooma aririka nojataji, naaka tyaanka-pajirini. ⁸Aririka impokapaaki Tasorinkantsi, iriitaki oiñaaronta-paaki-niriri ikinkithasiri-waitari osaawi-satzi, tima inkina-waitashitaka ikinkithasiri-takotziro tsika okantakota kaari-pirori, tsika okantakota kamiitha-siri-taantsi, tsika okantakota mishakowintaantsi. ⁹Ari iyotakaa-yitajiri kaari-pirori onatzii airorika ikimisantaitana naaka. ¹⁰Ari iyotakaa-yitajiri irootaki

kamiitha-siri-taantsi, nowamiitha-siri-tantzi naaka, tima aririka nojataji isaiki Asitanari airo iníitaana. ¹¹Ari iyotakaa-yitajiri tsika okantakota mishakowintaantsi, tima aritaki imishakowintakiri Asitanari pinkathari-wintziriri osaawi-satzi.

¹²Tzimatsi oshiki nonkantimiri, iro kantacha aritaki anaanakimi okaratzí nokanta-yitakimiri, airo pikimatha-tziro iroñaaka. ¹³Aririka impokaki Tasorinkantsi, iriitaki yotakaa-paaki-mironi maaroni iroopirori. Airo ināawai-tasitaro inintayi-tziri irirori, ikamantan-tairo okaratzí ikantziriri Asitariri. Iyotakaa-jimiro onkarati awisatsini apaata. ¹⁴Iriitaki kimajinani noñaawaitiro, iwawisayi-maityaamiro awirokaiti, ari iyoitajirori nowaniinkaro. ¹⁵Tima okaratzí iyotanitari Asitanari, irojatzí noyotanitari naaka. Irootaki nokantantari: 'Iriitaki kimajinani noñaawaitiro, iwawisayi-maityaamiro awirokaiti.'

Piwasiri-tarika, aritaki pinkimo-siri-yitaji

¹⁶"Kapichi-tapaaki airo piñaayi-taana, iro kantacha aririka osamani-witakyaa kapichiini aritaki piñaajina. Tima nojatatyii naaka isaikira Asitanari." ¹⁷Ari isampita-wakaanaka iyomitaani, ikantzi: "¿Paitama ikantako-tziri? Ikantayi-takai kapichi-tapaaki airo añaayitairi, iro kantacha aririka osamani-witakyaa kapichiini aritaki añaajiri, tima ijatatyii isaikira Asitariri. ¹⁸¿Paitama ikantako-tziri 'kapichi-tapaaki?' Ti ankimathatiro paita ikantako-tziri." ¹⁹Ari iyotaki Jesús inintajii-tatzii isampitiri iyomitani-payi, ikantanakiri: "Nokanta-jiitakimi: 'Kapichi-tapaaki, airo piñaayi-taana, iro osamani-witakyaa kapichiini aritaki piñaajina.' ¿Irootakima pisampita-wakaa-wintari? ²⁰Pinkimi nonkantimi. Oshikira piraawai-tajyaa, piwasiri-waitajyaa awiroka-payi. Iriima osaawi-satzi-payi oshiki inkimo-siri-jiiti. Omawitakyaa piwasiri-jiityaa awiroka-payi, aritaki piñaajiro apaata pinkimo-siri-yitaji. Omapiro. ²¹Aririka ontzimaa-nitzimati aparoni kooya, okimaatsi-waita. Iro kantacha aririka intzimaki iinchaaniti, ompyaako-tanakiro okimaatsi-waitaka, oshiki onkimo-siri-wintiri iinchaanikiti. ²²Ari pikantakari awirokaiti iroñaaka, oshiki piwasiri-waitaka. Iro kantacha aririka nompiya-sitajimi, oshiki pinkimo-siri-tanaji, tikatsi owasiritakaa-jyaamini. ²³Apaata aririka omonkara-tajyaa nokantakiri tikatsi pisampi-tinari naaka. Tima iriitaki Asitanari opayitaji-mironi ompaityaa-rika pinkami-tajiriri, tima pawintajana naaka."^a ²⁴Pamana-piintziri Asitanari pikowako-tziri opaiyita-rika, pikampi-tasiwai-takari. Irooma iroñaaka aririka pinkowa-kotajiri, pawintaa-jyaana naaka. Aritaki pinkantyyaa pinkowakota-piintajiri, aritaki imatakimiro, irootaki pinkimo-siri-pirotan-tajyaari."

^a 16.23,26 * Wairontsi

Noitsinampaakiro naaka osaawi-sato

²⁵ “Nosiyakaa-winta-tziimiro okaratzi nokinkithata-kayimiri. Iro kantacha irootaintsi omonkara-tajyaa airo nosiyakaa-winta-jimiro, koñaaroini noñaawinta-jimiri Asitairi. ²⁶ Apaata awiroka-payi kamitairini Asitanari opaiyita-rika, tima naaka pawintaa-yitaja. Tira naaka kamita-kowinta-jimini awiroka-payi. ²⁷ Tima intakoyi-taami Pawa. Irootaki itakotan-taamiri, tima pintako-yitajana naaka, pikimisantakina nopoñaaro naaka isaiki Pawa. ²⁸ Nopoñaaka isaiki Asitairi nopokantakari aka kipatsiki. Iroñaaka nooka-najiro kipatsi nojataji isaiki Asitairi.”

²⁹ Ikantajitzi iyomitaani: “Iroñaaka koñaatanaki pikinkitha-takotziri, ti pisiyakaa-winta-waitiro. ³⁰ Noñaakimi iroñaaka piyotziro maaroni, ti onkowa-jaantyaa impaityaa sampitimini, piyotziro ikinkithasiri-taitari. Irootaki nokimisantantari omapiro pipoñaaka isaiki Pawa.” ³¹ Ikantzi Jesús: “¿Kimisanta-yitajimima iroñaaka? ³² Irootzi-mataki iroñaaka pisiyayi-tanaki aparo-payi, pinkinayiti tsika-rika, ari pooka-nakina apaniroini. Iro kantacha tizimaita nosaiki apaniro, itsipatana Asitanari. ³³ Nokaman-tatziimiro iroka-payi piñaantyaarori kamiitha pisaiki pintsipa-tyaana naaka. Aka osaawiki, oshiki pinkimaatsi-waityaari awirokaiti. Iro kantacha, pisintsi-siriyiti. Tima noitsinampaakiro naaka osaawi-sato-payi.”

Yamana-kotziri Jesús Iyomitaani-payi

17 ¹ Ikaratakiro Jesús ikinkitha-waita-kairi iyomitaani-payi, aminanaki inkitiki, ikantanaki: “Asitanarí, monkarata-paaka piñaakan-tajyaariri atziri-payi iwaniinkaro pitomi, iñaakan-tairo irirori pitomi piwaniinkaro awiroka. ² Awirokataka owakiriri ipinkathari-wintan-takariri maaroni atziri-payi, irootaki yañaayitan-tajyaari ikaratzi pasita-kaakariri. ³ Aririka iyotajimi apatziro Pipawa-pirotzi awiroka, aririka iyotajiri pintyaankakiri Saipatzii-totaari Jesús, aritaki yañaayitaji. ⁴ Nomatakiro noñaakan-takiro piwaniinkaro aka kipatsiki, nohotyaakiro pikanta-kinari nantiro. ⁵ Asitanarí, nonintzi nontsipata-jyaami iroñaaka, aritaki ankarati añaayitairo awaniinkaro, akimita pairani tikira-wintha awitsikiro kipatsi.

⁶ Tima piyosiitajiri osaawi-satzi ikaratzi pasita-kaajanari naaka, noyomitaa-yitajiri tsika pipaita awiroka. Awiroka asitzi-takariri pairani, iriitaki pasita-kaajanari naaka. Nomatakiri nokimisanta-kaajiri piñaani. ⁷ Irootaki iyotantari iroñaaka, okaratzi noyota-nitari naaka, awirokataka oyotakaa-yitanarori. ⁸ Tima noyomitaa-yitajiri okaratzi piyota-kayinari, ikimisanta-yitanaji iriroriiti. Ikinkithasiritanaja omapiro nopoñaaro pisaiki awiroka, ikimisanta-yitanaji awirokataka ontyaanka-kinari. ⁹ Irootaki nokamita-kowintan-tariri naaka yokaiti. Kaari nonkamita-

kowinti nampita-siwaitarori kipatsiki, apatziro nokamita-kowintziri ikaratzi pasita-kaanari, tima awirokataki asiyitariri. ¹⁰Tima inkarati nasitari naaka irijatzi pasitari awiroka. Ikaratzi pasitari awiroka irojatzi nasitari naaka. Iriiyitaki oñaakan-tayitairori nowaniinkaro. ¹¹Airo nosaikanaji aka osaawiki, nojataji nontsipata-pajyaami awiroka, irooma yokapayi aikiro isaikana-kitzii. Asitanarí Tasorintsi, paamaako-wintyaanari, pimatán-tyaari pisintsinka pipakinari naaka pairani, irootaki iwichaa-wakaan-tyaari, akimita-wakaa aroka.^b ¹²Tima ainiro notsipa-yitari aka osaawiki, naamaako-wintantari pisintsinka pipakinari. Tikatsi pyaasi-waita-chani. Apatziro inkanta-kaiyaaro ipaitai-tziri ‘Otomí pyaasi-itaantsi,’ iriitaki monkarata-kaiyaaroni ikinkithataitakiri Sankinarintsi-piroriki. ¹³Iro kantacha iroñaaka nojataji pisaikinta awiroka. Irootaki nokantan-tayitarori iroka-payi ainiro nosaiki aka osaawiki, irootaki inkimitan-tyaanari inkimo-siri-jiiti kamiitha yokapayi. ¹⁴Noyomitaa-yitajiri piñaani, irootaki ikisaniintai-tanta-nakariri, tima ti isiya-najyaari osaawi-satzi-payi. Nokimita naaka ti osaawi-satzi nonatyii. ¹⁵Ti nonkowa-kotimi paayitajiri isaikira aka osaawiki, apatziro paamaako-winta-jyaari ikaaripirota-kaitziri = kari. ¹⁶Nokimita naaka ti osaawi-satzi nonatyii, aajatzi yokapayi ti isiyana-jyaari osaawi-satziiti. ¹⁷Pinkanta-kaiyaaro awiroka pasitan-tajyaariri iroopiroini. Tima iriipirori onatzii piñaanitari awiroka. ¹⁸Pikimitaakina naaka pintyaankakina nosaiki-moyitiri osaawi-satziiti, ari nonkimitzi-tyaari naaka nontyaanka-yitiri isaikimo-yitiri osawisatziti. ¹⁹Okowa-pirotatyaa iroñaaka natsipi-winta-jyaari yokaiti pasita-kaiyaanari naaka. Ari onkantyyaa pasitan-tajyaariri awiroka yokapayi.

²⁰Ti apatziro nonkampita-kowintiri yokaiti, nokamita-kowintziri inkarati kimisanta-jinani aririka inkinkithata-kaayitairi yokaiti. ²¹Namanako-wintziri maaroni yokaiti iwichaa-wakaan-tajyaari, aparoni inkantajyaa iwichaa-najyaami awiroka. Asitanarí, akimita aroka awichaa-wakaa-jiityaa, ari inkimiyita-jyaari irirori iwichaa-wakaa-pirotajyaa, irootaki inkimisantán-tajyaari osaawi-satzi-payi awirokataki ontyaanka-kinari. ²²Iroka nowaniinkaro, okaratzi piñaaka-yitakinari awiroka, irojatzi nomatairi naaka noñaaka-yitajiri iriroriiti. Ari iwichaa-wakaa-pirotyaari, akimita-wakaa aroka. ²³Tima pintsipa-sirityaana awiroka, ari nonkimi-tzita-jyaari naaka nontsipá-sirita-jyaari iriroriiti, irootaki iwichaa-wakaanta-pirotyaari. Irojatzi inkinkithasiritán-tyaari osaawi-satziiti awirokataki ontyaankakina, antaroiti pitakoyitakari pikimitaakina naaka antaroiti pitakotakana. ²⁴Asitanarí, awirokataki asitakaa-kanariri yokaiti, nonintzi intsipa-yitajyaana tsika nosaikaji naaka, ari iñaayitairori nowaniinkaro. Awirokataki owaniinkata-

^b 17.11 * Wairontsi

kaakanari, tima pitakotzi-takana awiroka tikira-mintha owitsikyaa kipatsi. ²⁵Asitanari tampatzika-siriri, ti iyoitimi osaawi-satzi-payi. Iro kantacha noyotzimi naaka, aajatzi ikimitaka yokaiti iyotzi awirokatakai ontyaanka-kinari. ²⁶Noyomitaa-yitajiri tsika pipaita awiroka, aikiro nojatakaa-tyiuro noyomitairi, tima nontsipa-sirita-jaari, nontako-yitajaari pikimitaakina naaka pitakotana.”

Yaitakiri Jesús

(Mt. 26.47-56; Mr. 14.43-50; Lc. 22.47-53)

18 ¹Aritaki ithonka-nakiro Jesús yamanaki, sitowanaki itsipata-naari iyomitaani ijatiro intatzikirona Chiinkaariniki. Ari isaikapaaki Jesús aajatzi iyomitaani-payi anta pankirintsi-masiki. ²Iñiuro anta irirori Judas pithoka-sitan-taniri, tima ari isaikaa-piintziri Jesús maaroni iyomitaani anta. ³Ari yariita-paaka Judas itsipata-paakari owayiri-payi aajatzi aamaako-wintan-tatsiri, iriitaki ityaankakiri ijiwari Ompira-tasorintsitaari, aajatzi irasi Nasitantaniri-payi. Yamayitaki ipasa-minto, yamaki aajatzi yoota-minto. ⁴Iro kantacha Jesús iyotzitaka onkarati awishii-motirini, isitowa-sita-nakiri, isampita-wakiri: “¿Paitama pamina-minatziri?” ⁵Ikantajiitzi yokaiti: “Namina-minata-tziiri Jesús Kasiyakaa-wini-satzi.” Ari ikantzi Jesús: “Naakataki.” Arira itsipatakari Judas pithoka-sitantaniri ikaratzi pokasita-kiriri Jesús. ⁶Ikantawa-kirira Jesús: “Naakataki” ipiya-pontho-jiitanaka itaapiiki, tyaajiitanaki. ⁷Yapiita-nakiro Jesús, ikantziri: “¿Paitama pamina-minatziri?” Ari ikantajiitzi irirori: “Namina-minata-tziiri Jesús Kasiyakaa-wini-satzi.” ⁸Ari yapiita-nakiri Jesús, ikantziri: “Aritaki nokantakimi naakataki. Naaka-rika pamina-minatzi, pintyaantairi notsipa-yitakari, ijayita-jiita.” ⁹Ari omonkaratari ikantzi-takari Jesús: “Asitanarí, ikaratzi pasitakaakanari, airo ipyaakaan-tawaita aponi.” ¹⁰Ikanta Simón Pedro, otzimi-motziri irirori isataa-minto, inoshika-nakiro, itotzitakiri iyimpita-piro-nampi paitachari Malco, impiratani Ompira-tasorintsi-pirori. ¹¹Ikantziri Jesús yoka Pedro: “Piwajiro pisataa-minto. Iriitaki Asitanari sinita-kinari nonkimaatsi-waityaa, ¿airoma okantzi nomonkaratiniri?”^c

Yaitanakiri Jesús Ompira-tasorintsi-piroriki

(Mt. 26.57-58; Mr. 14.53-54; Lc. 22.54)

¹²Ikanta owayiri-payi itsipatakari ijiwari, aajatzi aamaako-wintan-tatsiri ityaantani Judá-iti, yairika-nakiri Jesús, yoosita-nakiri. ¹³Ari yitapaintaro ikinakaa-nakiri iwankoki Anás. Tima iriiwitaka irikonkiri Caifás. ompira-tasorintsi-pirori. ¹⁴Yoka Caifás iriitaki kantakiri pairani Judá-iti: “Irootaki kamiithata-tsini inkama-winta-yitai aponi atziri.”

^c 18.11 nomonkaratiniri = niriro kipishaari

Ikyaaki Pedro iwaankiiri-tsitiki Anás
(Mt. 26.69-70; Mr. 14.66-68; Lc. 22.55-57)

¹⁵Ikanta Simón Pedro aajatzi pasini oyomitaari, iyaatako-winta-nakiri Jesús. Yoka pasini oyomitaari, iñaapiintani inatzii Ompira-tasorintsi-pirori, irootaki ikyaanta-paakari iyaatako-wintakiri Jesús. ¹⁶Ari ikatziya-paaka Pedro intakiroki otantorintsi. Tima yoka pasini oyomitaari iñaapiintani inatzii Ompira-tasorintsi-pirori, ikinkitha-waita-kaakiro aamaako-wintarori asitakorntsi, ominkyakiri aajatzi Pedro. ¹⁷Okanta aamaako-wintarori asitakorntsi, isampitakiri Pedro: “¿Tima awiroka iyomitaani atziri?” Akanaki Pedro, ikantzi: “Ti naaka.” ¹⁸Tima onkatsinkaityaatzii anta, ari iwaamajiitaki paamari yokapayi ompirataari itsipayitakari aamaako-wintan-tatsiri. Ari ikatziyaka yakitsi-jiita. Ari ikaratzitari aajatzi Pedro, yakitsi-jiita paamariki.

Anás isampitziri Jesús
(Mt. 26.59-66; Mr. 14.55-64; Lc. 22.66-71)

¹⁹Ikanta jiwari Ompira-tasorintsiitaari yitanakari Jesús isampita-kowintziniri iyomitaani-payi, opaita iyomitaan-tayitziri. ²⁰Ikantzi Jesús: “Nokinkithatakaapiintakiri maaroni atziri. Noyomitaanta-piintaki yapatota-piintaita aajatzi anta tasorintsi-pankoki, tsika yapatota-piinta-jiita maaroni Judá-iti. Tityaa nomanakaiyaaro okaratzi nokinkitha-yitziri. ²¹¿Paitama pisampitan-tanari naaka? Pisampitiri ikaratzi kimakinari. Iriitaki yotzirori nokanta-yitakiriri.” ²²Ikanta ikaratakiro Jesús ikinkitha-waitaki, aparoni aamaako-wintan-taniri ipasa-porota-nakiri, ikantziri: “¿Arima pinkantiri pakiri Ompira-tasorintsi-pirori?” ²³Ikantzi Jesús: “Tzimatsi-rika kaari-pirori noñaawaitakiri, pinkantinaro tsika otzimi. Irooma kamiitha-rika okaratzi noñaawaitakiri. ¿Paitama pipasa-porotan-tanari?” ²⁴Ikanta Anás ti yoosiryaakotakantiri Jesús, ityaankakiri isaikira Caifás ompira-tasorintsi-pirori.

Ikantzi Pedro: Ti noñaajiri Jesús
(Mt. 26.71-75; Mr. 14.69-72; Lc. 22.58-62)

²⁵Irojatzii ikatziyaka Pedro yakitsi-waita paamariki. Ari isampitai-takiri, ikantai-tziri: “¿Kaarima awiroka iyomitaani yoka atziri?” Imanakonataka Pedro, ikantzi: “Ti naaka.” ²⁶Okanta osamaniitaki isampitairi aajatzi impiratani Ompira-tasorintsi-pirori, iriitaki ishininka-thori itotzitakiri inkaaranki Pedro iyimpita, ikantziri: “¿Kaarima awiroka noñaaki itsipatami anta pankirintsi-masiki?” ²⁷Yapiita-nakiro Pedro imanakota, aripaiti iñaanaki waripa.

Yaitanakiri Jesús isaiki Pilato
(Mt. 27.1-2,11-31; Mr. 15.1-20; Lc. 23.1-5,13-25)

²⁸Aritaki kitaititzi-mataki, imisitowai-tanajiri Jesús iwankoki Caifás, yaitanakiri isaiki Pilato jiwari wirakocho-payi. Ti inkyaajiita-paaki

Judá-iti iwankoki Pilato, tima aririka inkyaa-wankotiri ipiyathatakaro Ikantakaan-taitatsiri ipinkakaantatsiri, airo okantzi yoimoshirinkiro kitaitiri Anankoryaantsi. ²⁹Irootaki isitowan-tapaakari intakiroki Pilato, ikinkitha-waita-kairi, ikantziri: “¿Paitakama yantakiri yoka atziri?” ³⁰Ikantajiitzi: “Airo mi ikaariprotzimi yoka, airotaya namirimi aka.” ³¹Ikantzi Pilato: “Paanajiri awiroka-payi, piyotziro ikantakaan-taitzimiri tsika pinkantiri piwasankitairi.” Ikantajiitanaki Judá-iti: “Tima ti pisinitina nowiiri noshininka-payi.” ³²Ari omonkaratakari ikantzi-takari Jesús tsika onkanyaa iwamaitiri.

³³Ikanta ikyaa-panaatzi Pilato inthomponta iwankoki, ikaimapaakiri Jesús, isampitakiri: “¿Awirokama Iwinkathariti Judá-iti?” ³⁴Ikantzi Jesús: “¿Piyota-sitaroma pisampitanari? Kimitaka tzimatsi kantakimiri tsika nopaita naaka.” ³⁵Ikantzi Pilato: “¿Naakama ishininka Judá-iti? Tima iritaki pishininka-payi amakimiri itsipatakari ijiwari Ompira-tasorintsitaari. ¿Paitama pantakiri?” ³⁶Ikantzi Jesús: “Ti nompinkathari-wintanti naaka aka osaawiki. Ari onkanyaami, aritaki piñaakimi oshiki nowayiriti inkisako-wintyaana, airo yaakaanana Judá-iti. Iro kantacha ti nompinkathari-wintanti naka aka.” ³⁷Yapiitakiri Pilato isampitzi: “¿Ari, awirokama Pinkathari?” Ikantzi Jesús: “Awirokatakari kantain-tsiri. Irootaki notziman-takari, irootaki nopokan-takari aka kipatsiki noñaawintajiro iroopirori. Tima inkarati oisokirotarori iroopirori, ikimisanta-waantitana.” ³⁸Ikantzi Pilato: “Irojatz-machiini, iroopirori.” Ikantanakiri, sitowanaki ipiyojiitaka Judá-iti, ikantapajiri: “Ti noñiuro inkinakaa-sityaari yoka atziri.

³⁹Poimosirinka-piintziro Anankoryaantsi, pamijiitaro nomisitowi aparoni yaakaan-taitziri. ¿Nomisitowa-kaanta-jirima ipaitai-tziri ‘Piwinkathariti?’ ” ⁴⁰Ari ikaimajiitanaki maaroni, ikantajiitzi: “¿Airo pimisitowiri yoka! ¡Iriitaki pimisitowi Barrabás!” Tima yoka Barrabás, kosintzi inatzii.

19 ¹Ikanta Pilato ipasata-kaanta-nakiri Jesús. ²Iriima iwayiriti-payi wirakocha yampitataka kitoochii ikimita-kaantakiro amathairintsi, irootaki yamathaitan-takariri Jesús. Ipoñaa ikithaatan-takari kityonka-mankita-tsiri kithaarintsi.^d ³Ipiyotzi-winta-paakari, isironta-minta-waitari ikantajiitzi: “¿Yoka Iwinkathariti Judá-iti!” Ipasa-poro-tzimaitari. ⁴Ari yapiitakiro isitowapaji Pilato, ikantapajiri Judá-iti: “Paminiri, yoka nomisitowakiri, ti noñaajiro inkinakaa-sityaari yoka.” ⁵Ari isitowa-kaapaakiro Jesús yamathaita-kayi-takari kitoochii, ikithaatai-takiri kityonkamankita-tsiri kithaarintsi. Ikantzi Pilato: “¿Yoka atziri!” ⁶Ikanta iñaawakiri ijiwari Impira-tasorintsitaari, aajatzi aamaako-wintarori tasorintsi-panko, ikaimajiitanaki, ikantzi: “¿Pimpaika-

^d 19.2 Amathairintsi, kityonka-mankita-tsiri

kota-kaantiri! Pimpaika-kota-kaantiri!” Ikantzi Pilato: “Yoka, paanakiri awirokaiti Pimpaikaa-kotiri, tima naaka ti noñii ompaita inkinakaasityaari yoka. ⁷Ikantajiitzi Judá-iti: “Tzimatsi ikantakaan-taitakiri pairani ikantaitzi, ontzimatyii iwamaitiri yoka, tima inkimita-kaanta-siwai-tyaa Itomi Pawa.’” ⁸Ikimawaki okaratzi ikantaitatakiri, Pilato antaro itharowanaki. ⁹Aajatzi ikyaanaji iwinkathari-pankotiki, ikaimakaan-takiri Jesús, isampitakiri, ikantziri: “¿Tsikama pipoñaa-pirotaka awiroka?” Iro kantacha Jesús ti yakiri. ¹⁰Ikantzi Pilato: “¿Airoma pakana? ¿Tima piyoti pinkathari-pirori nonatzii naaka, aritaki onkantaki nopaikaa-kota-kaantimi, ari onkantaki aajatzi nomishitowa-kaantajimi?” ¹¹Akanaki Jesús, ikantzi: “Airo ikowa-kayi-miromi Jinoki-satzi, airotyaa pipinkathari-piro-wintanami. Irootaki imapirotan-takari ikaaripirotaki yoka amakinari aka, tima anaanaki okaratzi pikaaripirotsi awiroka.”

¹²Aripaiti yamina-mina-witanaka Pilato imisitowa-kaanta-jirimi Jesús, iro kantacha aikiro ikaimajiitatzii Judá-iti ikantajiitzi: “¡Aririka papakaajiri yoka, tira paapatyii-yaari pinkathari-pirori César! ¿Tima inkarati kimitakaan-tawaita-chari pinkathari inatzii, ikisaniinta-tziiri César!” ¹³Ikanta ikimaki Pilato, yamakaan-tairi Jesús intakiroki, imisaikai-takiri yaminakoita-piintziri yakowintaari, ipaitai-tziro “Mapipankaa,” iñaniki Heber-iiti ipaitai-tziro “Gabata.” ¹⁴Irootaki kitaitiri iwitsika-wintai-tantarori Anankoryaantsi yoimoshirinkaitiro, aritaki tampatzikataki ooryaatsiri. Ikantziri Pilato yokaiti Judá-iti: “¡Yoka Piwinkathariti!” ¹⁵Iro kantacha kaimajiitanaki Judá-iti, ikantzi: “¡Piwamairi! ¡Piwamairi! ¡Pimpaikaa-kota-kaantiri!” Ari ikantzi Pilato: “¿Kantatsima nompaiikaa-kota-kaantiri piwinkathariti?” Ikantzi ijiwari Ompira-tasorintsitaari: “¡Apatziro César nowinkathari-titari, tikatsi pasini!” ¹⁶Ikanta Pilato, yoipyaaajiri Jesús yaanajiri Judá-iti impaikaakotiri. Ari yaanajiri.

Impaikaakoi-takiri Jesús irojatzi ikamantakari
(Mt. 27.32-50; Mr. 15.21-37; Lc. 23.26-49)

¹⁷Iriitaki anatana-kirori Jesús incha-kota impaikaakotan-tyaari, jataki ipaitai-tziro “Atzirii-toni,” irojatzi ipaitai-tziri iñaniki Heber-iiti “Gólgota.” ¹⁸Ari impaikaakoi-takiri Jesús anta, itsipatai-takiri apiti pasini atziri, aparani iwatzika-koitaki irako-piroki, pasini iwatzika-koitakiri yampatiki. ¹⁹intzirika-kaantaki Pilato impaikaakoi-takirira Jesús aparani sankinarintsi, kantatsiri: “JESÚS KASIYAKAA-WINI-SATZI, IWINKATHARITI JUDÁ-ITI.” ²⁰Oshiki Judá-iti ñaanata-kirori iroka sankinarintsi, tima ti intaina-piroti nampitsi tsika impaikaakoi-takiri Jesús. Tima isankinai-takiro iroka iñaniki Heber-iiti, iñaniki griego, aajatzi iñaniki wirakocha. ²¹Irootaki ipokantakari ijiwari Impira-tasorintsitaari ikantakiri Pilato: “Airo pisankinatziro: ‘Iwinkathariti

Judá-iti.’ Onkanta-tyiimi: ‘Kimitakaan-tawaita-chari iwinkathariti Judá-iti.’” ²²Ari ikantzi Pilato: “Okaratzi nosankinatakiri, asi owatyiiro osankinataka.”

²³Ikanta imatakiro iwayiriti-payi wirakocha impaika-kotakiri Jesús, yayitanakiri iwiwiryaaakoro, isaraakiro okaratzi 4 okota, ipawakai-yitakaro aparoni-payi. Ipoñaayayitakiri iithaari, ti owawikota-tyaa iroori, aparoni okanta intyii-tziro irojatzi opatzi-kaaki. ²⁴Ikanta-wakaa-jiita owayiri-payi: “Airo amankaryaa-waitziro iithaari, apatziro ñaariwintyaaro, ari ñaari ipaita ayironi.” Ari omonkaratari Sankinarintsi-pirori, kantatsiri:

Ipawakaakaro nomanthaki.

Ñaariwintakaro noithaari.

Irootaki yantajiitakiri owayiri-payi. ²⁵Tima ari osaikitakari iriniro Jesús tsika ipaikaakoi-takiri otsipatakaro iririnto, María iina Cleofas, aajatzi María Pankothanthaari-sato. ²⁶Ikanta ñaakiro iriniro Jesús okatziyaka anta otsipatakari iyomitaani itako-pirotari, ikantziro: “Kooyá, iriitaki pintomin-tajyaari yoka.” ²⁷Ikantanakiri iyomitaani: “Irootaki piniron-tajyaari iroka.” Ari itanakaro María osaika-pankotziri yoka iyomitaani.

²⁸Tima iyotaki Jesús imonkaratakiro okaratzi ikantakiriri Pawa, ikantanaki: “¡Nomirivi!” Ari omonkaratari ikinkithata-koita-kiriri Sankinarintsi-piroriki.

²⁹Ari osaika-kotakiri kipishaari anta kowitziki. Yaitaki incha-tiwa, yankowiitaitaki atsimiyaatironi kipishaari, iwaanka-koita-kiniri ipaantiki Jesús. ^e ³⁰Yatsimiya-witawakaro Jesús kipishaari, ikantanaki: “Mataka maaroni.” Ari yoiyotanaka, jatasirin-katanaki.

Isataa-mirikitai-takiri Jesús

³¹Tima irootaki kitaitiri iwitsika-wintaitaro kitaitiri imakoryaan-taitari. Ti inintajiiti ijiwari Judá-iti inkatziya-koti impaikakoi-tziri kitaitiriki imakoryaan-taitari, tima iroka kitaitiri irootaki ipinkatha-pirotziri iriroriiti. Irootaki ikantan-takariri Pilato inkaraa-porita-kaantiri paika-kotaari inkaman-tyaari sintziini, iwatzikaryaa-kota-jiriita. ³²Ikanta ijajiitanaki owayiri-payi, ikaraa-porita-paakiri aparoni ikaratakiri Jesús ipaikakoi-tziri, ipoñaayimatakiri pasini. ³³Ari inintzi imatirimi Jesús, ñaatzii aritaki kamaki. Irootaki kaari ikaraa-poritan-taitari irirori. ³⁴Iro kantacha aparoni owayiri isataa-mirikitan-takari isataa-minto yoka Jesús, ari oyowanakiri iriraani okonowakaro nijaa. ³⁵Yoka kinkithatziro iroka, iriitaki ñaajaanta-kirori. Omapirotatyaa ikamantzimiri irootaki pinkimisantan-tyaari awirokaiti. ³⁶Irootaki omatanta-yitakari iroka-payi omonkaratan-tyaari Sankinarintsi-pirori, ikantaitaki:

^e 19.29 incha-tiwa = isopo

Airo ikaraawaitai-tziniri aparoni itonki irirori.

³⁷Ikantzi-taitaka aajatzi Sankinarintsi-pirori:

Ari yaminakoi-takiri isataa-mirikitaitiri.

Ikitaitakiri Jesús

(Mt. 27.57-61; Mr. 15.42-47; Lc. 23.50-56)

³⁸Ikanta José, Tonkaironiitoni-satzi, ikampitajiri Pilato, ikantziri: “Pisinitinari naanajiri Jesús.” Yoka José irijatzi kimisanta-kiriri Jesús, imanankiini ikimisantzi tima itharowan-tatyaari Judá-iti. Ari isinita-kiniri Pilato. Jataki José, yaanajiri. ³⁹Ari ipokapaakiri aajatzi Nicodemo jatasita-kiriri pairani Jesús tsitiniri, yamakota-paaki kipishaari ikonowai-tziro kasankaari, oshiki otinanka iroka.^f ⁴⁰Ikanta yoka José aajatzi Nicodemo yaanajiro iwatha Jesús, iponatan-takari manthakintsi yashitan-takaro kasankaari. Tima irootaki yamijiitari Judá-iti ikitata-piintziri kaminkari-payi. ⁴¹Tima anta tsika ipaikaakoi-takiri Jesús, ari otzimiri pankirintsi-masi, ari otzimiri owakirari omorona tsika inkitaitiri kaminkari, tikira inkitatan-tyaaro kamatsiri. ⁴²Ari iwaitakiriri Jesús, tima okaakiini osaiki iroka omorona. Irootaintsi ariityaa kitaitiri imakoryaanta-piintatari Judá-iti.

Yañaantaari Jesús

(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Lc. 24.1-12)

20 ¹Okanta awisanaki kitaitiri imakoryaan-taitari, ananinkanaka María Pankothanthaari-sato ojati omoro-naki tsika iwakoitakiri Jesús. Oñaapaa-tziro osirinkaaka mapi yasitan-tawitai-takarori omorona. ²Piyanaka oñiiri Simón Pedro aajatzi pasini oyomitaari itako-pirotani Jesús, osiya-pirota-nakityaa, okantapaakiri: “¡Yaitakiri Awinkathariti, ti ayoti tsika-rika iwaitajiri!” ³Ikanta Simón Pedro aajatzi pasini oyomitaari, jaitijiitanaki kitataariki. ⁴Isiya-piro-witana-kityaa ijajiitanaki. Iro kantacha isiya-pirota-nakityaa pasini oyomitaari, iriitaki itapaakaro yariitaka kitataariki. ⁵Yaminapi-witapaaka omoro-naki, iñaapaa-tziro onaryaa-maitaka iponawita-jitan-takariri, iro kantacha ti inkyaapaaki inthomponta. ⁶Irojatzi yariitan-tapaakari irirori Simón Pedro, ikyaapaaki inthomponta, iñaapaa-kitziro irirori onaryaa-maitaka iponawita-jitan-takariri. ⁷Iñiitapaakaro aajatzi manthakintsi yankowitan-tawitai-takariri iitoki, onasita iwaitanajiro ti onsipatyaaro iponawitai-tanta-kariri, kamiitha itzipyai-tanajiro. ⁸Ari ityaapaaki pasini oyomitaari itapaakarori yariitaka kitataariki. Iñaapaakiro irirori okaratzi kantain-chari, ari ikimisanta-pirota-nakiri. ⁹Tima tikira ikimatha-

^f 19.39 Iroka kasankaari, ikonowai-takirori kipishaari, owaaki inchashi ipaitai-tziri áloe. Oshiki otinatzi okaratzi 100 libra, ikantai-tziri iroñaaka 30 kilo.

wityaro okantziri Sankinarintsi-pirori, aritaki yañaaji Jesús. ¹⁰ Ipoña*a* ipiyayitaja iwankoki yoka apiti oyomitaari.

Iñaakaaro Jesús María Pankothanthaari-sato

(Mr. 16.9-11)

¹¹ Ari osaiki María ikyaa-piintai-tzira kitataari iraawaita. Okanta iraawaitaka, amini inthomponta omoro-naki, ¹² oñaatzii apiti maninkari kitamaaro-ki iithaari, isaikajiitaki tsika inaryaa-witai-takari Jesús. Aparoni isaikaki iitowitai-takari, pasini isaikaki tsika iitziwitai-takari. ¹³ Isampita-nakiro maninkari-payi, ikantziro: “kooyá, ¿paitama piraantari?” Okantzi iroori: “Niraa-kota-tyaari Nowinkathariti, tzimatsi aakiriri, ti noyoti tsika iwakiri.” ¹⁴ Iro okantaki-tzii, ari opithokanaka, oñaatziiri Jesús, iro kantacha ti oyotawajiri iriitaki. ¹⁵ Ari isampitziro ikantziro: “¿Paitama piraantari kooyá? ¿Paitama pamina-minatziri?” Osiyakaantzi iroori iriitaki ñaanatziro aamaako-wintarori pankirintsimasi, okantanakiri: “Jiwarí, awiroka-rika aakiri, pinkamantina tsika piwakiri, nonintzi nojati naminajiri.” ¹⁶ Ikantziro Jesús: “¡María!” Ari aminanakiri iroori, okantzi: “¡Raboní!” (iro ikantai-tziri iñaaniki Heber-iiti “Yomitaaniri.”) ¹⁷ Ikantziro Jesús: “Airo pairikana, tima tikira nojatajiita nontsipata-pajyaari Asitanari. Iro kantacha pijati pinkamantiri iyikiiti, irootaatsi nojatai nontsipata-pajyaari Asitanari, irijatzi Asi-tamiri awirokaiti. Iri Nowawanitari naaka, irijatzi Piwawanitzitari awirokaiti.”^g ¹⁸ Okanta ojatanaki María Pankothanthaari-sato, okamanta-paakiri maaroni oyomitaari oñaajiri Awinkathariti, okamanta-paakiri aajatzi okaratzí ikantakirori.

Iñaakaari Jesús iyomitaa-nipayi

(Mt. 28.16-20; Mr. 16.14-18; Lc. 24.36-49)

¹⁹ Okanta otsitinitanaki awisanaki kitaitiri imakoryaan-taitari, apatojiitaka yomitaari-payi. Okantakaaro itharowan-tajjiitari ijiwariti Judá-iti, asitako-jiitaka sintsiini. Kyaapaaki irirori Jesús, katziya-paaka ipiyojiitaka, iwithata-paari ikantapajiri: “¡Pisaika-yitaji kamiitha!” ²⁰ Ikanta iwithata-pajari, iñaakapaakiri irako, aajatzi imiriki. Ikimosiri-yijiitanaki yokaiti iñaawajiri Awinkathariti. ²¹ Ari yapiita-nakiro Jesús iwithatari, ikantziri: “¡Pisaika-yitaji kamiitha! Ikimitaakina Asitanari naaka ityaantakina aka, ari nonkimi-tzityaamiri awiroka-payi nontyaanka-yitimi.” ²² Ipoña*a* itasonkakiri yomitaari-payi, ikantziri: “Isaika-siritan-tajyaami Tasorinkantsi. ²³ Tzimatsi-rika pimpyaako-yitajiri awiroka aka, aritaki impyaakoi-tairi anta. Iriima kaari pipyaakotzi awiroka aka, airo ipyaakoi-tajiri aajatzi anta.”

^g 20.17 iyikiiti = noyomitaani-payi

Ikiso-sirtzi Tomás

²⁴Ikanta Tomás ikarata-piintziri 12 oyomitaari, ipaitai-tziri aajatzi “Tsipari,” ti isaiki irirori yariitan-tapaari Jesús.^h ²⁵Ikanta yariitaaro irirori Tomás, ikamanta-wajiri pasini-payi oyomitaari, ikantziri: “Noñaajiri Awinkathariti.” Iro kantacha ikantzi Tomás: “Airorika noñiiri naaka tsika isataa-wakotai-takiri, airorika nokyaanta-wakotari, airorika nokyaanta-mirikitari aajatzi, airo nokimisantzi.”

²⁶Okanta apaata awisanaki 8 kitaitiri, yapiitajiro yomitaari-payi yapatojiita. Ari isaikitakari irirori Tomás. Yasijiitakiro sintsiini asitakorontsi, iro kantacha kyaapaaki Jesús, katziya-paaka ipiyojiitaka, iwithata-paari ikantapajiri: “¡Pisaika-yitaji kamiitha!” ²⁷Ipoña ikantziri Tomás: “Iroka nako, pinkyaanta-wakotyaana, pinkyaanta-mirikityaana aajatzi. Kaari ikiso-sirtaitzi, ¡Pinkimisantzi!” ²⁸Ari ikaimanaki Tomás, ikantanaki: “¡Nowinkathariti, Nowawaní!” ²⁹Ikantzi Jesús: “Iro pikimisantanta-matsita-nakari piñaawaana. ¡Kimosiri inkantajyaa inkarati kimisanta-tsini kaari ñaajatani!”

Paitama isankinatai-tantarori iroka

³⁰Tima oshiki iñaapiintakiro yomitaari-payi yapii-yapiitakiro Jesús itasonka-wintantaki, titzimaita osankinata-koyityaa aka. ³¹Iro kantacha isankinai-takiro iroka-payi pinkimisantantajyaari, tima yoka Jesús iriitaki Saipatzii-totaari, Itomi Pawa. Aririka pawintaa-piinta-jyaari irirori pinkimisanta-najiri, aritaki yañaanita-kaayitajimi.ⁱ

Iñaakari Jesús 7 Iyomitaani

21 ¹Okanta okarata-paaki iroka-payi, yapiitakiro Jesús iñaakari iyomitaani, inkaari-thapyaaki ipaitai-tziri Tiberias. Iroka okantaka.^j ²Ari ikarajiitzi isaiki oyomitaari Simón Pedro, Tomás, ipaitai-tziri aajatzi “Tsipari,” Natanael, poñaachari Mawosi-winiki anta Tapowiniki, itomi-payi Zebedeo, aajatzi apiti pasini oyomitaari.^k ³Ikantzi Simón Pedro: “Nojatatyii nosimaatyaa.” Ikantajiitzi pasini oyomitaari: “Ari ankaratanaki.” Jaitijiitanaki, otijiita-paaka pitotsiki. Iro kantacha, tikatsi-machii yayi isimaa-wijiitaka tsitiniriki.

⁴Okanta okitaititzi-mataki, katziya-paaka Jesús oparaitiki inkaari. Iro kantacha ti iyotawajiri iyomitaani-payi iriitaki. ⁵Ikaima-kota-pajiri, ikantziri: “¡Mainari-payí! ¿Paajiitaki?” ikantajiitzi irirori: “¡Tiraawí!” ⁶Ikantzi Jesús: “Pwiinkiro pakopiroriki piithari-minto, aritaki paaki.” Iwiinkakiro ikantai-takiriri. Tima yaaki oshiki sima, ti yaawyaajiri

^h 20.24 Tsipari = Dídimo ⁱ 20.31 Wairontsi ^j 21.1 Tiberias = Tapowini

^k 21.2 Tsipari = Dídimo

inosika-kotairi iithari-mintoki. ⁷Ikanta oyomitaari itako-pirotani Jesús, ikantanakiri Pedro: “¡Iriitaki Awinkathariti jiiirinta!” Ikanta ikimawaki Simón Pedro, ikithaatanaka, mitaanaka inkaariki. ⁸Iriima pasini yomitaari-payi pitotsiki ikinako-yitanaji inosikaata-kotajiri isimani, irojatzi yaata-kotan-tapaari oparaitiki. Tima isaika-kota-kitzii niyankyaa-kiini.¹

⁹Ikanta yayijiiitapaji, iñaapaatzii yoisaitaki paamari, ari itasitakari sima, yatantaitari. ¹⁰Ikantzi Jesús: “Pamaki sima owakira paakiri.” ¹¹Ititapaja Simón Pedro pitotsiki, yoosiryaa-kotakiri isimani, inosika-kotakiri irojatzi oparaitiki. Antari-payi ikantayitaka sima, ikaratzi 153. Titzimaita ontzimpishi iithari-minto. ¹²Ari ikantzi Jesús: “Thami ayaa.” Tima tikatsi aparoni oyomitaari sampitirini tsika-rika ipaita, tima iyopirota-wajiri iriitaki Iwinkathariti. ¹³Ari ipokapaaki irirori Jesús, yaakiro yatantaitari, ipayitakiri aparoni-payi, ari ikimitaakiri sima. ¹⁴Irootaki mawatatsiri iñaakari Jesús iyomitaani-payi yañaajira irirori.

Paamaako-winta-jyaanari nopira

¹⁵Ikanta ikaratakiro iwajiita-manaja, isampita-nakiri Jesús yoka Simón Pedro, ikantziri: “Simón, itomi Jonás, ¿Pitako-pirotanama awiroka?” Ikantzi Pedro: “Piyotzi awiroka Pinkathari, nonintakimi.” Ikantzi Jesús: “Aririka okanta paamaako-wintyaanari nokimita-kaantaari nopira.”^m ¹⁶Yapiitakiri isampitziri: “Simón, itomi Jonás, ¿notakotami?” Ikantzi Pedro: “Piyotzi awiroka pitakotama.” Ikantzi Jesús: “Aririka okanta paamaako-winta-jyaanari nokimita-kaantaari nopira.” ¹⁷Iro mawatatsiri isampitziri, ikantziri: “Simón, itomi Jonás, ¿pitakopirota-nama?” Ari iwasiritanaka Pedro, tima mawa yapiitakiri isampitziri, ikantzi: “Pinkatharí, awirokataki yotzirori maaroni, piyotzi awiroka nonintzimi-rika.” Ikantzi Jesús: “Aririka okanta paamaako-winta-jyaanari nokimita-kaantaari nopira. ¹⁸Tima ainiro pawankari-pirowita, pikithaata-piinta, pijayitzi tsika pininta-kaaro. Iro kantacha aririka pantari-konata-paaki, apatziro piwaanka-wakotajyaa, pasini kithaata-jimini, yaayitajimi tsika ti pinintziro pijatimi. Omapiro.” ¹⁹Ikantan-takarori Jesús iroka, inintatzii inkimatha-yiitiro tsika inkantyya inkamaji apaata Pedro impinkathatairira Pawa. Ari ikantziri Jesús yoka Pedro: “¡Piyaatina!”

Oyomitaari itako-pirotani

²⁰Ikanta ipithokanaka Pedro, iñaatziiri iyaatakiri oyomitaari itako-pirotani Jesús, otsitoka-kariri Jesús iwiraanta-naaro iwajiita,

¹ 21.8 niyankyaa-kiini = okaratzi osanthatzi 200 akonaki = 100 metro.

^m 21.15-17 nopira = cordero, oveja

osampita-kiririranki, ikantziri: “¿Pinkatharí, itzimikama pithokasityaamini?” ²¹ Ikanta iñaawakiri Pedro yoka ampoita-paintsiri, isampita-nakiri Jesús: “Pinkatharí, ¿paitama awishi-motirini yoka?” ²² Ikantzi Jesús: “Arimi nonintimi ari onkantaki yañaimi yoka, irojatzi nompiyan-tajyaari apaata, ¿titzimaita onkowa-jaantyya piyotiro iroka? Piyaatina awiroka.” ²³ Okanta apaata ithonka oiwaraa-kotanaka iroka ikantakiri Jesús, ikimayitakiro maaroni iyikiiti, isiyakaantzi airo ikamitaja yoka oyomitaari. Iro kantacha ti inkanti: “Ari nonintzi.” ikantatzii: “Arimi nonintimi, aritaki onkantaki yañaimi yoka, irojatzi nompiyan-tajyaari apaata, ¿titzimaita oninta-jaantyya piyotiro iroka?”

²⁴ Naakataki ñaawinta-kotain-chari nokantaki “yoka oyomitaari,” tima naaka osankinata-kirori iroka sankinarintsi. Irootaki ayopirotan-taari omapirotatyaa iroka.

²⁵ Ti nonkinkithata-kotiro maaroni yantayitakiri Jesús, tima oshiki okaratzi. Arimi osankinata-koyityaami maaroni, kimitaka arimi anaanakiro maaroni kipatsi ompiyotyaa sankinarintsi-payi. Ari onkantyaari.

YANTAYI-TAKIRI TYAANTAA-RIITI

Ikasiya-kayi-tairi Tasorinkantsi

1 ¹Teófilo, pairani notyaanka-kimiro nitakari nosankinari, ari nokinkithata-kayimiro okaratzí yantayi-takiri Jesús, nokaman-takimiro okaratzí yitanakari iyomitaan-tziri, ²irojatzí iwajinokan-taari inkitiki. Tima tikira iwajinoka-jyaata, iyositaki Tyaantaariiti, ikantakaakaro Tasorinkantsi, iyotakaakiri yantayitiri. ³Ikanta ikamawitaka Jesús, iñitawajiri koñaaroini, ari iyojiitzi iyomitaani añajji. Okaratzí 40 kitaitiri iñaaka-panaatari iyomitaani-payi, iyomitaana-tziri tsika ikanta ipinkathari-wintantaji Pawa. ⁴Pairani ainiro itsipayitari Tyaantaariiti, ikamantzi-takari irojatzí isaikayi-tawaki Aapatyaawiniki, ikantakiri: “Ari piyaawinta-wakyaari ikasiya-kaakimiri Asitanari, nokinkitha-takotzi-takamiri. ⁵Tima omapiro Juan ikiwaa-tantaro nijaa, iro kantacha airo osamanitzi piñaayi-tantyaariri Tasorinkantsi isaika-siri-tantyaami osiyawai-tyaaroni inkiwaa-tantai-tyaamiromi.”

Iwajinokan-taari Jesús

⁶Ikanta pairani yapatojiita ikaratzí tsipata-kariri Jesús, isampitakiri, ikantziri: “Pinkatharí, ¿Irootaintsima pookakoo-wintairi noshininkapayi Israel-iiti?” ⁷Ari yakanakiri Jesús, ikantziri: “Ti oninta-jaantyya piyotiro awiroka-payi tsika-paiti, apaniro iyotzi Asitanari tsika-paiti-rika, iriitaki otzimimotziri isintsinka imatantyaarori. ⁸Iro kantacha aririka impokaki Tasorinkantsi isaika-siri-yitan-tyaami awirokaiti, iriitaki aawyya-sirita-kayimini, aritaki pinkinkitha-takotajina Aapatyaawiniki, maaroni iipatsitiki Judá-iti aajatzi Ositikii-toniki, pijayitaki intaina tsika owiraayita kipatsi.” ⁹Ikanta ithonka-kiro Jesús iyomitaana-najiri iyomitaani, iñaatziiri iwajinokai-tairi, irojatzí ipyaanta-paakari minkoriki. Tira iñaanairi. ¹⁰Yamina-minthaitzi iyomitaani tsika ikanta Jesús iwajinoka inkitikinta, apiti atziri katziyi-motapaakari okitamaarokitaki iithaari. ¹¹Ikantapaakiri: “Tapowini-satzi, ¿Paitama paminawinthajiitsiri inkitiki?”

Piñaakiri tsika ikanta Jesús iwajinokaja ijatai, ari inkanta-jaanta-pajyaa apaata aririka impiyai.”

Yaminaitaki pasini impoyii-tajyaarini Judas

¹²Ikanta ipiyayitaja oyomitaari Aapatyaawiniki ipoñaajaro Yiinkakii-toniki, ti intaina-piroti, osinitaan-tsitzi yanitaiti kitaitiri imakoryaan-taitari. ¹³Ikanta yariijiitaja nampitsiki, atijiji-tapaji jinokinta pankotsi tsika imaapiinta-jiitzi. Yoka ikarajitzi: Pedro, Jacobo, Juan, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Jacobo itomi Alfeo, Simón ipaitai-tziri “Kisakotaniri,” aajatzi Judas iririntzi Jacobo. ¹⁴Maaroni yokaiti ari ikanta-piintatyaa yapatojiita yamanamana-jiitzi itsipayi-takari iririntzi Jesús, itsipataro María iriniro, aajatzi pasini-payi kooya.

¹⁵Ikanta yapatojiita kimisantzin-kariiti, ikarajitzi 120 atziri. Ari ikatziyanaka Pedro, ikinkitha-waitanaki ikantanaki:^a ¹⁶“Iyikiiti, monkarataka okaratzí isankina-takaa-kiriri Tasorinkantsi pairani pinkatharini David, ikinkitha-takotziri Judas jiwatapain-tsiri yaakaan-tziri Jesús. ¹⁷Yoka Judas iriitaki atsipata-piintakari, ari akarawitari antawairiki. ¹⁸Tima yaakiri kiiiki ipinatai-takiriiri iyaari-pironka, yamanantantaka kipatsi. Iro kantacha iparyaaki iipatsitiki Judas, ipatzii-totanaka, ithonka itankawai-tapaaki, ookaporinthal-waita-paaka ishiito. ¹⁹Ikanta ikimajiitaki Aapatyaawini-satzi, ipaitakiro irona kipatsi ‘Iraantsi-patha,’ irojatzi ikantai-tziri iñaaniki iriroriiti ‘Acéldama.’ ²⁰Ari omonkaratari isankina-taitakiri Panthaantsi, ikantaitaki:

Kaanki-thaanti onkanta-wityaa iwanko,
Tikatsi nampitan-tajyaaroni.

Ikantaitaki aajatzi:

Intzimi pasini impoyii-tajyaarini yanta-wairiki.

²¹Tzimatsi pasini atziri-payi tsipata-piinta-kairi pairani ainiro itsipawitajai Awinkathariti Jesús, ²²ikaratzi atsipawi-takari ikiwaa-tantakari pairani Juan yoka Jesús, irojatzi iwajinokan-taari inkitiki. Tima oninta-piro-tatyaa aminaji aparani ankaratajiri iriitaki kinkitha-takota-jirini Jesús yañaajira.”

²³Ari yookoitakiri apiti: José, ipaitai-tziri Barsabás, ipaitai-tzitari Justo, aajatzi Matías. ²⁴Ari yamanako-wintakiri, ikantzi: “Pinkatharí, awiroka oyosiri-tziriri maaroni, yoka apiti nookotakiri, piñaakainari aparani tsika itzimi pinintakiri awiroka, ²⁵iriitaki nontsipa-tajyaari Nontyaantaariti, impoyii-tajyaari Judas opyaakaa-sitakari iyaari-pironka. Tima Judas jataki irirori tsika ijati.”

²⁶Ikimita-kaantakaro yokaiti iñaarita-jiita. Iñaatzii iriitaki Matías. Iriitaki tsipata-nakariri yokaiti 11 Tyaantaariiti.

Ipokantakari Tasorinkantsi

2 ¹Okanta omonkarataja yoimosirinkai-tziro kitaitiri “Awiitaantsi.” Ari yapatojiitaja ikaratzi tsipata-piinta-kariri Jesús. ²Ari

^a 1.15 kimisantzin-kariiti = iyikiiti

omapoka-sitaka antaroiti poimata-paintsiri osiyapaakaro antaro tampyaa, okinapaakiro jinoki inkitiki, ookanta-paakaro pankotsi tsika yapatojiitaka. ³Ĩñaasita-taika paama-sitha-kiiriki-tapain-tsiri, okaanta-paakari ikaratzi apatotain-chari. ⁴Ari ithonka isaika-siri-tanta-paakari Tasorinkantsi. ĩñaawai-tanakiro pasiniyi-tatsiri ñaantsi, iriitaki Tasorinkantsi oyotakaa-nakiriri ĩñaawai-tanta-nakarori.

⁵Okanta anta Aapatyaawiniki ari isaikayitzitakari Juda-iti poñaitaintyari intaina pasiniki nampitsi. Iriitaki pinkatha-tasorintsitaniri-payi. ⁶Ikanta ikimaitakiro poimata-paintsiri, ipokajii-tapaaki oshiki atziri, ti iyotawakiro opaita kantachari, tima ikimatha-takiro aparoni-payi ñaantsi okaratzi ĩñaawai-yitziri, irootaki ĩñaani. ⁷Tima okiryantzi ikantayi-tanaka, ikanta-wakaa-jiita: “¿Tima Tapowini-satzi inatzii ikaratzi ñaawaita-kirori pasinita-tsiri ñaantsi? ⁸¿Tsikama okantaka akimantariri ĩñaawai-tziro añaani-payi aroka? ⁹Tima akarayi-takiri aka Parto-satzi, Niyanki-wini-satzi, Elam-satzi, Osampanaaki-satzi, Judá-iti, Capadocia-satzi, Ponto-satzi, Asia-satzi, ¹⁰Frigia-satzi, Panfilia-satzi, Apitantoni-satzi, aajatzi Africa-satzi ananakirori osaiki Cirene. Tima akaratakiri aajatzi wirakochapayii, Judá-iti-tatsi-ri aajatzi kaari Judá-itiwitachani pairani. ¹¹Atsipatakari Creta-satzi, aajatzi Arabia-satzi. Ari akarayi-takiri akimiri ĩñaawai-yitziro añaani-payi, ikinkitha-takotziri Pawa itasonka-wintantzi.” ¹²Okiryantzi ikanta atziri-payi, ti iyoti opaita ĩñiiri. Ikanta-wakaa-jiita: “¿Paitama iroka?” ¹³Iro kantacha tzimatsi pasini thainka-waitakiriri Tyaantaariiti, ikantajiitzi irirori: “¡Isinkijii-tatyaa yokaiti!”

Itanakarori ikinkitha-tanaki Pedro

¹⁴Iro kantacha ikatziyanaka Pedro itsipatakari ¹¹Tyaantaariiti, sintzini ĩñaawai-tanaki, ikantzi: “¡Ashininká! ¡Aapatyaawini-satzi! Pinkimisantina nonkantimi piyotan-tyaari. ¹⁵Pisiyakaantzi awiroka-payi isinkitatyaa yokapayi. Ti ari onkantyyaa, owakira ijinokiityaapaji ooryaatsiri.^b ¹⁶Omonkara-tatyaa okaratzi isankina-takiri pairani Kamantan-tzinkarini Joel, ikantaki:

¹⁷Ikantzi Pawa:

Tzimatsi awisatsini owiraantyaaroni kitaitiri.

Ari nontyaankiniri atziri-payi Notasorinka okimiwai-takaro isako-piro-tatyii-nirimi.

Ari inkinkitha-takoyi-tajina itomi-payi aajatzi irisinto-payi.

Ari ĩñaawya-yitajyaa awankari-payi,

Ari imisiyitaki antari-kona-yitain-tsiri.

^b 2.15 ijinokiityaapaji ooryaatsiri = ooryaatsiri 3; Irootaki yamitari Judá-iti, ti isinkinityaa owakira onkitaityaa-manaji.

- 18 Ari nonkimitaakiriri nompirataanipayi: awankari-payi aajatzi awankaro-payi.
Nontyaanta-jiniri apaata Notasorinka, ari inkinkitha-yitaji.
- 19 Aritaki ñiitaki inkitiki kaari ññaapiintaiti.
Ñiitiro kipatsiki iraantsi, paamari, antaro oyachaaryiinka.
- 20 Ñiitiri intsiwakimati ooryaatsiri,
Ñiitiri kasiri inkimityaaro iraantsi,
Irootaki awisayi-tatsini irootaa-tsira omonkara-tajyaa kitaitiri impokan-tajyaari Pinkathari.
Tima antaaro iwaniinkaro onkantajyaa.
- 21 Inkarati awintaa-jyaarini Pinkathari, iriityitaki awisako-siri-taatsini.^c
- 22 ¡Noshininká! ¡Israel-iiti! Pinkima-jiiti nonkantimi. Piñaakiri awiroka-payi pairani Jesús, Kasiyaka-wini-satzi, iriitaki ityaanka-kimiri Pawa. Oshiki itasonka-wintakimi, ññaakayi-takimiro kaari piñaawi-jiitari pairani. ²³Ikanta yamaita-kimiri yoka Jesús, paakaan-takiri, ipaikakotakiri kaari-piro-siririiti. Ari omonkara-takari okaratzi awishimo-takiriri, tima irootaki ikinkithasiri-tzitakari pairani Pawa. ²⁴Ikanta iwiriintajiri Pawa ikamawitaka, ti isinita-najiri inkimaatsi-waitajyaa. Tima ti aawyaajiri kaamani-taantsi. ²⁵Tima iriitaki isankina-takotakiri pairani pinkatharini David, ikantaki:
Noñaapiintziri Nowinkathariti itsipatana.
Isaiki nakoproki, tikatsi matajirini itsinampairi.
- 26 Irootaki nokimo-siri-tantari,
Kamini-waanti nokanta notharowintari.
Iriitaki noyaako-piro-tajiri, nawintaa-jyaari.
- 27 Tima airo pookinaro nosiri sarinka-winiki nonkama-witakyaa-rika.
Airo pisinitziro nowatha ompathai, pitasorin-tsiti nonatzii.
- 28 Piyotaa-kinaro naña-siri-tanta-jyaari.
Oshiki poimosirinkajina aririka nontsipa-tajyaami.
- 29 Iyikiiti, ayojiitzi kaari awaisatzitini David kinkitha-takota-chani, kamawaitaki pairani irirori, ayojiitzi iroñaaka tsika anta ikitaitakiri.
- 30 Iro kantacha Kamantan-tzinkari inaki irirori, iyotzitaka ikasiyakaakariri Pawa impinkathari-takairi aparani incharinin-tyaari.^d ³¹Tima osiyawai-takaro ññaakityiromi pinkatharini David, ikinkitha-takotakiro yañaaji Saipatzii-totaari, ikinkitha-takotakiri airo isaiki sarinka-winiki, airo opathai aajatzi iwatha. ³²Tima maaroni naaka-payi noñaakiri Pawa iwañaajiri Jesús. Omapiro-tatyaa. ³³Aritaki owajinokaja, isaikimo-tapajiri irako-piroriki Pawa ipinkathari-wintan-tapaji. Ari omonkaratari okaratzi ikasiyakaakiriri pairani Asitariri, intyaankiniri Tasorinkantsi osiyawai-

^c 2.21 * wairontzi ^d 2.30 Tzimatsi sankinarinti ñaawinta-kotziriri Saipatzii-totaari isaikimo-tajiri Pawa tsika ipinkathari-wintantzi irirori.

tyaaro isako-piroi-tatyii-nirimi. Irootaki piñiiri awirokaiti iroñaaka.

³⁴Tima kaari pinkatharini David owajinokaa-chani inkitiki, iriitaki ñaawaita-kirori pairani iroka ñaantsi, ikantaki:

Iñaawaitanaki Pawa, ikantawajiri Nowinkathariti:

Pisaikapaji nakopiroki ampinkathari-wintanti.

³⁵Irojatzi noitsinampaan-tajyaariri kisaniiintzimiri,

Aripaiti intyiirowa-sita-jyaami, pimakoryaa-kitzitan-tajyaari. ^e

³⁶¡Ashininká! ¡Israel-iiti! Irootaki ninta-piro-tachari ayojiiti maaroni. Yoka Jesús pipaika-kotakaan-takiri awirokaiti, iriitaki Ipinkathari-takaakiri Pawa, iriitaki Saipatzii-totaari.”

³⁷Ikanta ikimajiitaki ikaratzi apatotain-chari, antaro oimiraa-siri-tanakiri, isampita-nakiri Pedro, aajatzi pasini-payi Tyaantaariiti, ikantanakiri: “Iyikiiti, ¿tsika nonkanta-jyaaka naaka?” ³⁸Ikantzi Pedro: “Pimpiya-siri-yitai, pinkiwaa-winta-jyaari Jesús Saipatzii-totaari. Irootaki iyotantai-tyaari ipyaako-tajimiro Pawa pikaaripirotaki, inampi-siri-tanta-jyaami Tasorinkantsi. ^f

³⁹Irootaki ikasiya-kaita-kimiri awiroka, irojatzi ikasiya-kayi-takariri pitomi-payi, aajatzi ikaratzi nampiyi-tarori intaina. Tima maaroni ikaima-siri-taitakiri iriitaki ikasiya-kaitzi-takariri irirori.” ⁴⁰Oshiki okaratzi ikinkitha-takiri Pedro, isintsi-thatakiri, ikantziri: “¡Piwawisaako-siri-tajyaa! ¡Pintainaryai-tyaari atziri-payi kinasiwai-tainchari!” ⁴¹Irootaki ikimisantan-tanakari oshiki atziri, ikiwaayi-takiri Tyaantaariiti. Ikaratzi 3,000 atziri kimisanta-naantsiri. ⁴²Oisokiro iwanakiro okaratzi iyomitaa-yitakiriri Tyaantaariiti, kamiitha yaapatyaa-wakaana. Ari ipitoryaa-piinta-jiitziro yatantaitari, yaakowinta-nakaro yamana-jiitzi. ^g

Yañaan-tari itayita-nakarori ikimisantzín-karítzi

⁴³Okiryantzi ikantanaka iñaayitakiro itasonka-wintantaki Tyaantaariiti, imatakiro kaari iñiita-piintzi. ⁴⁴Oshiki yaapatyaa-wakaanaka ikaratzi kimisanta-naantsiri, yantitaa-wakaanaro okaratzi tzimimo-yitziriri. ⁴⁵Ikaratzi yayiri kiriiki ipimanta-yitziro tzimimotziriri. Itsiparyaa-yitziniri asinonkaa-chari kimisanta-naantsiri.

⁴⁶Yasi iwiro kitaitiriki yaapatyaa-wakaana, yapatojiita tasorintsi-pankoki. Ti iwashaanta-nakiro yakyoota-wakaa-jiita iwankoki, ari ipitoryiirori yatantaitari. Kimosiri ikanta intzipatasirita-wakaa-jiita, tsinampa-siri ikantajiita. ⁴⁷Ikimosiriwinta-piinta-nakiri Pawa. Irootaki onimotziriri atziri-payi iñiiri tsika ikantayi-tanaja. Yasi iwiro kitaitiriki ishikyaa-najiri Awinkathariti kimisanta-naantsiri inkarati awisako-siri-taatsini.

^e 2.35 * pimakoryaa-tzi-minto   ^f 2.38 * Wairontsi   ^g 2.42 * Pimpitoryiirori yatantaitari.

Yisitako-takai-tziri kisoporokiri

3 ¹Okanta pasini kitaitiri, aritaki shiityaanaki yamana-piintai-tantari. Ari itonkaa-nakiri Pedro aajatzi Juan, ijatiro tasorintsi-pankoki.^h ²Ari imonthaakari yamaitziri aparoni atziri kisoporoki-tatsiri. Ari ikantzi-tatyaa owakira itzimapaaki. Maaroni kitaitiri yamaita-piintziri ikyaa-piintai-tzira tasorintsi-panko ipaitai-tziro “Waniinkaanto.” Ari isaika-piintziri kisoporokiri impasitai-tyaari kiriiki ikampiye-tziri ikaratzi kyaayita-tsiri. ³Ikanta iñaawakiri Pedro aajatzi Juan inkyaapaakimi tasorintsi-pankoki, ikampita-wakiri impasita-nakyaari kiriiki. ⁴Ari yamina-nakiri. Ikantziri: “¡Paminina!” ⁵Ikimisantatzii kisoporokiri, isiyakaantzi impatyiiro opaita-rika. ⁶Iro kantacha ikantanaki Pedro: “¡Noshininká! Tikatsi noiriikiti aajatzi ooro, iro kantacha tzimatsi nantiri. Pawintyaari Jesús Saipatzii-totaari Kasiyakaawini-satzi, iriitaki matironi. ¡Pinkatziyi! ¡Paniitai!”ⁱ ⁷Yakathata-kiri, ikatziyakiri. Ari omapoka-sitanaka isintsi-tanaji iitziki aajatzi ishoonkitziki. ⁸Tima miyaanaka ikatziyanaja, aniitanaji. Ari ikarata-nakiri Pedro ikyaapaaki tasorintsi-pankoki, aniinii-waitanaji kamiitha, imiyaa-miyaa-waitanaja ipanthawintanakiri Pawa. ⁹Maaroni atziri iñaakiri yaniitanaji, ikimakiri ipanthawintanakiri Pawa. ¹⁰Okiryantzi ikantanaka iñaakiri, ti inkompi-taityaari yoka kisoporoki-witachari, iriitaki kampilanta-piinta-tsiri impasitai-tyaari ikyaa-piintai-tzira tasorintsi-panko “Waniinkaanto.”

Ikinkitha-takaantzi Pedro ikyaa-piintai-tzira tasorintsi-panko

¹¹Tima ti yookani iwanakiri kisoporoki-witachari itsipatari Pedro aajatzi Juan. Okiryantsi ikantayi-tanaka maaroni ishininka, ipiyotzi-winta-paakari awisa-tapi-sitzi tasorintsi-pankoki ipaitai-tziro “Salomón-tapi-si.” ¹²Ikanta iñaawakiri Pedro, ikantawakiri: “¡Ashininká! ¡Israel-iiti! ¿Paitama pokirya-wintan-tanari? Airo pikinkithasiri-waitasita naaka asitaro notasorinka, ti nontasorintsiti naaka naniita-kaajiri yoka ashininka. ¹³Iriitaki matakirori Iwawani awaisatzitini Abraham, Isaac, Jacob, irijatzi iwawanitari ikaratzi icharini-yitaari irirori, irootaki impinka-thaitan-tyaariri Jesús, paakaan-takiri awirokaiti jiwari-tiiki. Inintawitaka Pilato imisitowa-kaanta-jirimi, titzimaita pininta-jiiti awirokaiti. ¹⁴iriiwitaka pimisitowa-kaanta-jirimi Tasorintsi-tatsiri, tampatzika-siriri. Pimisitowa-kaanta-sitakari owantzinkari. ¹⁵Ari piwamaa-kaantziri awirokaiti owañaasiri-tanta-tsiri. Iro kantacha, iwañaajiri Pawa. Noñaayi-tajiri naakaiti yañaaji. ¹⁶Irootaki yisitako-tantaari yoka kisoporoki-witachari yawintaa-naari

^h 3.1 shiityaanaki = ooryaatsiri 9 ⁱ 3.6 pawintyaari = nompairiyi irowiro Jesús

Jesús. Tima piñaakiro omapiro yisitakotaji. ¹⁷ ¡Iyikiiti! Noyotzi naaka, ti piyoti opaita pantayi-takiri, ari ikimitakari aajatzi pijiwari-payi. ¹⁸ Ari ikina-kayirori Pawa imonkara-tajiro okaratzi ikinkitha-takoyi-takiri pairani maaroni Kamantan-tzinkari, ikantaki: ‘Aritaki inkimaatsi-takaitakyaari Saipatzii-totaari.’ ¹⁹ Iro pimpiya-sitan-tajyaariri awirokaiti Pawa, piwashaanta-yitairo pantayi-tziro kaari-pirori, osiyawai-tajyaaro ishitairomi irirori pikaaripiro-witaka. Ari piñaayi-tairo intsipa-siri-tajyaami Awinkathariti, iwatsinaryaa-koyitaimi. ²⁰ Aritaki ityaanka-jimiri Pawa yoka Jesús Saipatzii-totaari ikasiya-kaakimiri pairani.

²¹ Onkowa-piro-tatyaa isaiki Jesús Saipatzii-totaari inkitiki irojatzi inintapaiti-tanta-jyaari Pawa iwakira-tairo maaroni okimiwita pairani. Tima irootaki ikinkitha-takaa-yitakiriri Tasorintsi-siriri Kamantan-tzinkariiti.

²² Irojatzi ikamantan-takiri pairani awaisatzitini Moisés, ikantaki:

Ari intyaankaki apaata Pawa pasini Kamantan-tzinkari, ari isiyokotapaa-kyaana naaka ityaankakina. Ashininka inatyii. Ontzimatyii pinkimisan-tajiri.

²³ Inkarati piyatha-takyaarini yoka Kamantan-tzinkari, aritaki yapiroitakiri airo iñaajiri ishininka-payi.

²⁴ Ari ikima-takari jiwarini Samuel, ikinkitha-takotakiro okaratzi añaa-yitakiri iroñaaka, irojatzi ikamantan-takiri pasini-payi Kamantan-tzinkari. ²⁵ Awirokaiti ñiironi okaratzi ikasiya-kaantakiri Pawa ikinkitha-takotakiri Kamantan-tzinkari-payi. Awirokaiti ñiironi okaratzi ikasiyakaa-wakaari pairani Pawa itsipatari awaisatzitini. Tima ikantakiri pairani Pawa awaisatzitini Abraham:

Iriitaki kantakaa-jyaaroni picharini-payi intasonka-wintantaityaariri maaroni nasiyitacha-niri ishininka-tawakaiyaa kipatsiki.

²⁶ Iwañaajiri Pawa itomi, awirokaiti yitaka ityaanka-jimiri, ari intasonkawintimiri, irootaki piwashaantan-tajyaarori pantayi-tziro kaari-pirori.”

Pedro aajatzi Juan yaitanakiri jiwariki

4 ¹ Ainiro ikinkithata-kayiri atziri-payi yoka Pedro itsipatari Juan, ariijii-tapaaka Impira-tasorintsi-taari, ijiwari aamaakowinta-rori tasorintsi-panko, aajatzi Tampatzika-riiti. ² Ikisajiita-tyaa, tima iyomitaa-tziiri atziri-payi yoka Pedro itsipatari Juan, ikantziri: “Omapiro yañaayitaji kamawita-chari, ari okanta iñaakanta-paintziro Jesús.” ³ Yairika-paakiri, tima aritaki tsitiniityaanaki, yasitakotakaan-takiri irojatzi onkitaitita-manaji. ⁴ Iro kantacha oshiki ikaratzi kimawakirori kinkitharintsi, ikimisanta-jiitanaki. Ikaratzi 5000 atziri kimisanta-naintsiri.

⁵ Okanta okitaitita-manaji, yapatojiitaka Aapatyaawiniki maaroni ijiwariti Judá-iti, antari-konaiti, aajatzi Yomitaan-tatsiri-payi. ⁶ Ari isaikakiri Anás Impira-tasorintsi-pirori, Caifás, Juan, Alejandro, aajatzi

ishininkaiti-payi Impira-tasorintsi-pirori. ⁷Ikaimakaan-takiri yamaitiri Pedro aajatzi Juan. Isatikai-tawakiri niyaankiniki yapatojiitaka, isampitakiri: “¿Paitama sintsita-kayimiri pimatan-tarori piñaakan-takiri? ¿Paitama sinitaki-mirori piyomitairi atziri-payi?” ⁸Ari yakanaki Pedro, ikan-takaa-nakari Tasorinkantsi, ikantanaki: “Pinkathariiti, Antari-konaiti. ⁹¿Irooma pimaimani-tantanari nisitako-takaajirira mantsiyari? ¿Pininta-tziima piyo-jiiti tsika ikanta yisitako-tantaari? ¹⁰Ari nonkaman-takimiro iyotantyaari maaroni ashininka Israel-iiti. Yoka atziri atsipatakari aka, iriitaki isitako-takaa-jiriri Jesús Saipatzii-totaari, Kasiyaka-wini-satzi. Iriitaki nawintaani naaka, irijatzi pipaika-kotakaan-takiri. Iro kantacha iwañaajiri Pawa. ¹¹Yoka Jesús iriitaki osiyakarori mapi pimanintakiri awirokaiti, pikimitakari witsikirori pankotsi. Iro kantacha irojatzi yaitairi iroka otzinkami-pirori.^k ¹²Tikatsi pasini kimityaarini Jesús iwawisaa-kotantzi. Tikatsi awintaajyaa aka osaawiki kipatsi, apatziro ikantakaaro Jesús.”

¹³Ipampoyii-tanakiri Pedro, aajatzi Juan, ikantajii-tanaki piyotzi-winta-kariri: “Piñiiri yoka, ti iyomitaa-piinta-piro-wityaari, iro kantacha pinkatha-ñaani iwaitziri. ¿Iriima oyomitaa-kiriri Jesús itsipatakari pairani?” ¹⁴Tima oisokiro iwanakiri yisitako-tajairi yoka Pedro aajatzi Juan. Ti ontzimi inkanta-kotana-kiriri. ¹⁵Ari imisitowa-kaantairi yapatojiita, irojatzi isaikajii-tanaki ikinkita-waitaiyini. ¹⁶Ikanta-wakaa-jiita: “¿Tsikama ankanti-rika yokapayi atziri? Tima iyojiitaki maaroni Aapatyaawini-satzi itasonka-wintantaki. Airo okantzi amanako-tairi. ¹⁷Thami asaryii-matasi-tyaari airo ijatakaantaro inkinkitha-takotiri yawintaityaari Jesús.”^l ¹⁸Yapiitakiro ikaimajiri, ikantakiri: “Airo pikamantan-tziro okaratzi awisain-tsiri. Aritapaaki piyomitaantzi tsika okantakota isintsinka Jesús.” ¹⁹Iro kantacha Pedro aajatzi Juan, ikantanakiri irirori: “Intsiyaa pinkantina awirokaiti ¿Awirokama nompinkathati nompuyatha-tantyaariri Pawa? ²⁰Tima airo nowashaantziro nonkinkitha-takoyitiro okaratzi noña-jaantakiri, ajatsi nokima-jaantakiri.” ²¹Ikanta yasaryii-mawai-witakari, yapakaajiri, tira ontzimatyii ompaityaa iwasankitaa-wintiriri. Maaroni atziri ipanthawinta-nakiri Pawa iñaakiro okaratzi awisain-tsiri. ²²Tima yoka atziri yisitako-takaajiri, anaanakiro okaratzi 40 isarintsiti.

Yamanajitzi kimisantzin-kariiti yawintaa-siri- piro-tantyaari airo itharowan-tajiita

²³Ikanta yapakayii-tajiri Pedro aajatzi Juan, jatanaki yapatojiita ikarajitzi, ikamanta-paakiri okaratzi ikantakiriri ijiwari Ompira-tasorintsi-taari itsipatakari antari-kona-payi. ²⁴Ikanta ikimajii-takiri

j 4.7 * Wairontsi   k 4.11 Paminiro Mt. 21.42; Ef. 2.20; 1 P. 2.6-8.   l 4.17 * Wairontsi

ikamantakiri, yamanajii-tanakiri maaroni Pawa, ikantziri: “Pinkathari-pirori, awirokataki owitsikakiro inkiti, kipatsi, inkaari, aajatzi ikaratzi tzimanta-yitarori. ²⁵ Awirokataki kinkitha-takaa-kiriri pairani impira-tanini David, ikantaki:

¿Paitama iĩnaa-winta-jiitziri atziri-payi?

¿Paitama ikinkithasiri-waita-sitantari?

²⁶ Apatojiitaka pinkathari-wintan-tatsiri aka kipatsiki,

Ipiyoyitaka jiwari-payi,

Imaimani-tantyaariri Pinkathari, aajatzi iyosiitani Saipatzii-totaari.

²⁷ Tima omapiro yaapatyaa-wakaa-jiitaka Herodes aajatzi Poncio Pilato yapatojiitaka aka nampitsiki, aajatzi Israel-iiti ipiyojiitaka itsipatakari pasini-satzi atziri, imaimani-takiri Jesús, pitasorintsiti Pitomi, piyosiitani.

²⁸ yantatziiro yokaiti okaratzi pikinkithasiri-tzitakari pairani pantiri.

²⁹ ¡Pinkathari! Piĩniri iroñaaka yasaryii-matana. Pinkanta-kaiyaaro airo

notharowan-tantari nonkinkitha-tajiro piñaani. ³⁰ Pinkanta-kaiyaaro nisitako-takaa-yitan-tyaariri mantsiya-yitatsiri. Noñaakan-tantyaarori kaari iñaita-piintzi. Irootaki iñaantyaarori atziri-payi Itasorinka

Pitomi, Jesús.” ³¹ Ikanta ikaratakiro yamanajiiitzi, oninakanaka tsika yapatojiitaka. Iriitaki Tasorinkantsi kantakaa-nakariri, tikatsi intharowan-tanakyaa ikamantan-tanakiro iñaani Pawa.

Okaratzi tzimimo-tziriri ari ikaratzi yasijiitaro

³² Ikaratzi kimisanta-najiriri Jesús, aaroni okantanaja ikinkithasiri-tanaari. Ti imasithata-wakaa-jiityaa, ipawakai-yitaro okaratzi kowityii-motariri.

³³ Aikiro ijatakaa-nakitziro Tyaantaariiti ikinkitha-takotziro tsika ikanta yañaantaari Awinkathariti Jesús. Antaro

ikawinthaakiri Pawa maaroni yokaiti. ³⁴ Ti intzima-waiti aaroni kowityaa-waita-tsini. Ikaratzi tzimatsiri iipatsiti, iwanko, ipimanta-yitziro. Yaakiri kiriiki, ³⁵ impakiri Tyaantaariiti, iriitaki antitariri

maaroni, yaantyaari aaroni-payi inintziri. ³⁶ Irootaki imatakiri aaroni ishininka Leví-iti ipaitai-tziri José, Chipre-satzi. Tima iriitaki Tyaantaariiti owaitakaanta-kiriri “Otomi Oimosirinkaantsi”. (Tima iroka wairontsi, irootaki ikantziri iñaaniki iriroriiti “Bernabé”.) ³⁷ Yoka Bernabé tzimatsi iipatsiti, ipimantakiro. Yaanakiri owinaro iipatsiti, ipakiri Tyaantariiti.

Ananías aajatzi Safira

5 ¹ Iro kantacha tzimatsi awishi-mota-kiriri pasini atziri ipaita Ananías itsipatakaro iina opaita Safira, ipimantakiro irirori iipatsiti. ² Yoka atziri yaapatyaakaro iina, imanaki kiriiki owinaro iipatsiti. Yamakiri tzimaraan-tanain-tsiri, ipapaakiri Tyaantaariiti. ³ Ikantawakiri Pedro: “Ananías, ¿paitama pisinitan-takariri Mishatantaniri inthaiya-kaiyaami?”

Pimanaki owinaro pipatsiti, pisiya-kaantzi aritaki pamatawitakiri Tasorinkantsi. ⁴ ¿Kaarima awiroka asiwityaaroni kipatsika? ¿Kaarima awiroka asityaarini owinaro? ¿Paitama pantanta-karori kantachari? Ti naaka-payi pamatawiti, Pawa pamatawiwitaka.” ⁵ Ikanta ikimawaki Ananías ikantai-takiri, tyaanaki, kamanaki. Antaroiti itharowa-jiitanaki ikaratzi kimakota-kiriri. ⁶ Ikanta aparoni-payi mainari, iponatakiro iwatha Ananías, yaanakiri, ikitatakiri.

⁷ Tikira osamaniti, opokapaaki iina Ananías, ti oyoti iroori opaita awisain-tsiri.^m ⁸ Isampita-wakiro Pedro, ikantziro: “Pinkantina, ¿Arima ikaratzi owinaro pipatsiti?” Akanaki iroori: “Jii, ari ikaratzi.” ⁹ Ikantziro Pedro: “¿Paitama paapatyaa-wakaan-takari pinintzi pamatawitiri Itasorinka Awinkathariti? Yoka ipiyayitaja aanakiriri piimi ikitatziri, iroñaaka yayitana-kyaami awirori.” ¹⁰ Apatha-kiro otyaanaki Safira ikatziyaka Pedro, kamanaki. Ikanta ikyaajitapaji mainari-payi, iñaapaa-tziro kamaki. Yaanakiro, itsipata-kajiro oimi tsika ikitataka irirori. ¹¹ Tima antaaro itharowa-jiitanaki kimisantzin-kariiti, ari ikimitakari ikaratzi kimakoyita-kirori awisain-tsiri.

Oshiki itasonka-wintan-taitaki

¹² Aikiro ijatakaa-nakitziro Tyaantaariiti yapatojiita awisa-tapi-sitzi tasorintsi-panko ipaitai-tziro “Salomón-tapi-si.” Aikiro itasonka-wintanakitziro ishininka-payi. ¹³ Iriima pasini ishininka-payi, iwinkani iwanakiri ti ininti intsipatyaari. Iro kantacha, tzimatsi oshiki pasini ishininka-payi mapirota-nakirori itakota-nakari. ¹⁴ Aikiro ishikitanakitziro kimisanta-najiriri Pinkathari. Tima ipokayitzi sirampari aajatzi kooya-payi. ¹⁵ Tzimatsi amayita-kiriri imantsiyariti, inaryaa-koyitakiri isitasiki tsika inkinapaaki Pedro. Ikantayitzi: “Aririka inkinapaaki Pedro aka, aririka intsimankan-tanakyaari kapichiini yaampari, aritaki yisita-kotaji.” ¹⁶ Ari ikimiyitakari poñaayitain-chari nampitsiki saikanampitziro Aapatyaawini, yamayitaki oshiki mantziyari aajatzi oshiki yaayitziro piyari. Ithonkiri yisita-kota-kaayitziro.

Ikisaniintai-tanakiri Pedro aajatzi Juan

¹⁷ Ikanta Impira-tasorintsi-pirori itsipatakari Ipaita-tampatzika-riniti, ikisaniinta-nakiri Tyaantaariiti. ¹⁸ Yaakaan-takiri, yasita-kota-kaantakiri. ¹⁹ Okanta tsitini-paiti, pokaki Imaninkariti Awinkathariti, yasitaryaapaakiro asitako-rontsi, imisitowa-yitairi, ikantawajiri: ²⁰ “Pijati tasorintsi-pankoki, pinkinkithata-kairi pishininka-payi tsika okanta-kota awisakotaantsi.” ²¹ Okanta okitaitita-manaji, ariijiita-paaka kapichikaititi tasorintsi-pankoki, kinkithata-paaki.

^m 5.7 tikira osamaniti = 3 hora

Titzimaita iyojiiti Impira-tasorintsi-pirori, apatojiitainchari itsipayitakari yaapatyaani, aajatzi maaroni yantari-konati Israel-iiti. Ari ityaankaki yamaitiri Tyaantaariiti yasita-kowitakari.

²² Ikanta ijatasi-witakari yasita-kotani, ti iñaapajiri. Ari ipiyapaaka, ²³ ikantapaji: “Ti añaajiri. Irojatzí okanta noñaawita-paakaro asita kamiithaini, irojatzí ikatziyayita aamaako-wintariri. Nasita-ryaako-witapaakari, ti noñaapajiri.” ²⁴ Ikanta ikimawaki Impira-tasorintsi-pirori, aajatzi ijiwari aamaako-wintarori tasorintsi-panko, isampita-wakaa-jiitanaka opaita-rika awisatsini. ²⁵ Irojatzí yariitan-tapaakari kamanta-paakiriri, ikantziri: “Noñaakiri pasita-kota-kaantani isaikajiitzi tasorintsi-pankoki ikinkithata-kairi ashininka-payi.” ²⁶ Irootaki ijatantana-kari ijiwari aamaako-wintan-tatsiri, yaanaki oshiki iratziriri, yamajiri. Titzimaitya iwatsinaa-waitiri, tima inthawowan-tyaari ishininka-payi ishimiyaan-tyaari mapi.

²⁷ Ikanta yariita-kaapaajari, iwawisaa-paakiri yapatojiitaka jiwari-payi. Ikanta Impira-tasorintsi-pirori isampita-wakiri, ²⁸ ikantziri: “¿Tima pinkimi nokantzi chapinki: ‘Aritapaaki pikinkithata-kotziri Jesús?’ Aikiro piyomitaa-tziiri ashininka-payi Aapatyaawini-satzi. Pikanta-kotakina naaka-payi, pikantzi: ‘Iriitaki jiwari-payi owamaakaan-takiriri Jesús.’” ²⁹ Ari yakanaki Pedro aajatzi pasini-payi Tyaantaariiti, ikantanaki: “Iriitaki nonkimisanta-piroti naaka Pawa, airo nokimisanta-waitziri atziri. ³⁰ Tima omapiro piwamaa-kaantakiri awirokaiti Jesús, pipaikaa-kota-kaantakiri. Iro kantacha, iwañaajiri Pawa ikimisantakiri pairani awaisatzitini. ³¹ Iwajinokairi Pawa, imisaikajiri irako-piroriki, itsipataari ipinkathari-wintantzi. Iriitaki owawisaa-kotaini aroka-payi. Inintzi ampiya-sirita-sitajiri maaroni arokaiti Israel-iiti, impyaakotan-tairori antayitakiro kaari-pirori. ³² Tima naakaiti ñaakiro okaratzi yantayitakiri Jesús, ontzimatyii nonkinkithata-kotiro. Iriitaki Tasorinkantsi matakayinaroni, tima iriitaki ityaanka-kinariri Pawa isaika-siritan-tajyaana nawintaajari.”

³³ Antaro ikisajiitanaka ikimakiri ikantaki, ari inintawitanaka iwiiri. ³⁴ Ari ikatziyanaka aparoni Nasitantaniri, paitachari Gamaliel. Irijatzí Yomitaan-tatsiri. Ipinkathatziri maaroni ishininka. Ikantanaki: “Ashininká, thami amisitowa-wakiri kapichiini yokapayi.” ³⁵ Ikantzi: “¡Ashininká! ¡Israel-iiti! Ontzimatyii pinkinkithasirita-wakyaa tsika-rika pinkantiri yoka ashininka. ³⁶ Pinkinkithasirita-kotiri paitachari Teudas, ishamiwaitaki pairani irirori. Yapatotaki ikaratzi 400 iratziriri. Ikanta iwai-takiri Teudas, ithonka yoiwaranaka ikaratzi tsipawita-kariri, ari ipyaakari ti inkimakoi-tairi. ³⁷ Aajatzi okimitaka pairani isankinata-kotantakari maaroni ashininka, tzimatsi paitachari Judas, poñaachari

ⁿ 5.28 * Wairontsi

Tapowiniki. Yapatotaki ashininka. Ikanta iwai-takiri irirori, ithonka yoiwaranaka ikaratzi tsipayi-witakariri, ari ipyaari aajatzi irirori. ³⁸Pinkimi nonkantimi naaka: Airo pimaimanitziri, piñaasi-minthatyaari. Iriirika antasi-waitaro ininta-sitari, aritaki impyaa-sitajyaa. ³⁹Iriirika Pawa matakairiri okaratzi yantayitziri, airo pimatziiri piitsinampairi awirokaiti. Paamawintyaa pimaimanitziri = kari Pawa.”

⁴⁰Onimota-nakiri ikaratzi yapatojiita. Ikaimajiri Tyaantaariiti, ipasata-kaantakiri, ikantziri: “Aritapaaki pikinkithata-kotziri Jesús.” Yapakaajiri. ⁴¹Ikanta isitowa-jiitanaji Tyaantaariiti yapatowintai-takari. Kimosiri ikantajiita, ikantajiitzi: “Piñaakiro, ikimita-kaantai-takai iriipirori iwasankitaa-wintai-takairo awintaa-naari Jesús.”^o ⁴²Ari ikanta-piinta-nakityaa iyomitaantzi maaroni kitaitiri, ikinkithata-kaantzi tasorintsi-pankoki, ikantzi: “Saipatzii-totaari inatzii Jesús.” Imatakiro ikinkithata-kaantanaki maaroni pankotsiki okaratzi tzimatsiri anta.

Iyoyiitaki 7 amitakotan-taniri

6 ¹Ikanta ishiki-pirotanaki kimisantzinkari, ñaawaiyitanaki wirakocha-ñaaniri, ikantzi: “Paminiri Heber-iti nampitarori anta tsika ikanta ipapiintziro owaritintsi kinankaro, tima ti imariwintiro pasini-sato-payi.” ²Ikanta 12 Tyaantaariiti, yapatotakiri maaroni kimisantzinkari, ikantakiri: “Ti onkamiithati nowashaantiro nokinkithata-kota-najiri Pawa, nompanta-yityaamiri piyaari. ³Iykiiti, pamini aka akarajitzi inkarati 7 atziri, iriitaki jiwatironi impaitimi owaritintsi. Piyoshiiti kamiitha-siriri, yotanita-chari, isaika-siri-tantari Tasorinkantsi. ⁴Ari naakowintyaarori naaka-payi namananati, nonkinkithata-kaanti, noyomitaan-tayiti.” ⁵Onimota-nakiri ikaratzi apatotain-chari ikantai-takiri. Ari iyosiitai-takiri Esteban, awintaariri kamiitha Pawa, isaika-siri-tantari Tasorinkantsi. Iyosiitai-takiri aajatzi Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Parmenas, aajatzi Nicolás Antioquíasatzi, kimita-kotaariri Judá-iti, kaari ishininkawita Judá-iti. ⁶Ipoñaayaitanakiri ikaratzi iyosiitai-takiri isaikaki Tyaantaariiti, yamana-kota-wakiri, iwasi-patzii-toyitakiri itasonka-wintziri.

⁷Aikiro ojatanakitzi iñaani Pawa. Aikiro ishiki-pirota-nakitzii kimisantzinkari anta Aapatyaawiniki. Imatzitakaro ikimisanta-yitanaki oshiki Impira-tasorintsitaari.

Yaakaan-taitakiri Esteban

⁸Itasonka-wintaki Esteban oshiki ishininka-payi, iriitaki nisironkatariri Pawa, ipakiri itasorinka. ⁹Iro kantacha, tzimatsi Judá-iti apatota-piinta-chari ipaitai-tziri “Itzikawitaitari.” Ipoñaayitaro Cirene,

^o 5.41 * Wairontsi

Alejaandria, Cilicia, Asia. Iriitaki katziya-nainchari iñaana-winthata-nakiri Esteban. ¹⁰Iro kantacha ti yiitsinampaitiri Esteban, tima omapiro iyota-nita-kaakari Tasorinkantsi. ¹¹Ikanta ikaratzi ñaana-winthata-kiriri Esteban, imananikiini ipinatakiri ishininka, ikantakiri: “Nonintzi pinthaiya-kotyaaari Esteban. Pinkanti: ‘Nokimakiri Esteban ithainka-waitziri awaisatzitini Moisés, ari ikimitaa-kiriri aajatzi Pawa.’” ¹²Irootaki owatsimaa-pirola-nakiriri ishininka-payi ikisaniinta-nakiri Esteban, imatanakiro antari-kona-payi, aajatzi Yomitaan-taniriiti. Yaakaan-taitakiri Esteban, yaitanakiri yapatojiita jiwariiti. ¹³Ari yamaitakiri thaiya-kota-kariri Esteban, ikantapaaki: “Yoka ashininka oshiki ithainka-kiro tasorintsi-panko, ithainka-kiro Ikantakaan-taitsiri. ¹⁴Nokimakiri ikantaki: ‘Ari imporokakiro tasorintsi-panko Jesús Kasiyaka-wini-satzi. Aritaki iwasiña-yitajiro okaratzi amitari iyomitaa-yitajairi awaisatzitini Moisés.’” ¹⁵Ari yamina-nakiri jiwari-payi yoka Esteban, iñaatziiri iporoki ikimita-nakari Maninkari.

Yoipyaa-nakiniri ñaantsi Esteban irojatzi ishimyaan-takariri

7 ¹Ikanta Impira-tasorintsi-pirori isampitakiri Esteban, ikantziri: “¿Omapiroma ikantakoi-tzimiri?” ²Ikantzi Esteban: “¡Iyikiiti! ¡Jiwari-payi! Pinkimi nonkantimi. Pairani isaikan-tawitari awaisatzitini Abraham anta Osampanaaki, iñaakakari iwaniinkaro, Pawa, tikira ijatanaki inampityaaro Awotziniki. ³Ikantakiri: ‘¡Abram! Tzimatsi pasini kipatsi noñaakaimiri, pijati anta, pookanajiro pinampi awiroka, aajatzi pishininka-payi.’ ⁴Ikanta Abraham yookanajiro inampitsiti Kiyamori-wini-satzi, jataki inampita-jyaaro Awotziniki. Okanta apaata ikaimajiri iriri, ityaantajiri Pawa aka tsika anampitaro iroñaaka aroka-payi. ⁵Okantawitaka inampiwitakaro Abraham aka, ti yasi-pirola-kaiyaari Pawa. Iro kantacha ikasiya-kaakiri apaata aririka inkamaki, iriitaki asitajyaaroni inkarati incharinin-tajyaari. Irootaki ikasiya-kaita-kiriri awaisatzitini Abraham tikira-mintha intzimi itomi.^p ⁶Yapiitajiro Pawa ikantairi Abraham: ‘Ari inampita-kyaaro apaata pincharini-tajyaari pasiniki kipatsi, onkarati 400 osarintsi isaiki anta. Ari impira-waitaityaari, oshiki isintsiwin-taitiri yantawai-takai-tiri. ⁷Iro kantacha ari nowasankitaa-kiri naaka ompirawai-tyaarini. Aririka onkaratapaaki, aritaki isitowaji. Impinkatha-yitajina maaroni yokaiti aka.’ ⁸Aritaki tzimaki ikasiya-kaakiriri, ikantajiri Pawa yoka Abraham: ‘Ontzimatyii pinto-misitaa-nityaa, tima tzimatsi akasiyaka-wakaari.’ Imatakiro pairani awaisatzitini Abraham. Imatakiri itomi irirori owakira imaakota-paaki ⁸kitaitiri, itomisitaa-nitakiri. Ari ikimitaakiri Isaac itzimaki Jacob. Ari ikimitaa-kiriri aajatzi Jacob ¹²itomi-payi, awaisatzi-titaari

^p 7.5 ti yasi-pirola-kaiyaari = ti ontzimi kapichiini anta tsika yaatziki

arokaiti. ⁹Ikanta yokaiti awaisatzi-titaari arokaiti, ipimantakiri José, iririntzi, okantakaan-tziro ikisaniintziri. Ari okanta yariitan-takari inampiki Apitantoni-satzi. Iro kantacha, itsipata-piintakari Pawa, ¹⁰inisironkatakari okaratzi ikimaatsi-waitakari. Iyota-nita-kaakari, irootaki yaakamiithatan-takariri Faraón, iwinkathariti Apitantoni-satzi. Ipinkathari-wintakiri irirori maaroni Apitantoni-satzi, aajatzi maaroni ishininka-payi Faraón. ¹¹Okanta apaata, ariitaka antaro tajyitsi anta. Oshiki ikowityaa-niinta-jiitaki Apitantoni-satzi. Ari okimitakari aajatzi anta inampiki Owintini-satzi. Ti ñiñiro pairani awaisatzitini iyaari. ¹²Iro kantacha ikima-kotakiro Jacob tzimatsi owaritintsi anta Apitantoniki. Ityaantakiri itomi-payi yamananta-kiti. Irootaki itakanarori ijajiitaki itomi-payi Jacob.^q ¹³Ikanta yapiitajiro ijajiitzi, ari iyotakaajari José iririntzi-payi. Ari okanta iyotantakari Faraón ipaita ishininka-yitari José. ¹⁴Ikanta apaata José ikaimakaan-tajiri iriri, Jacob aajatzi maaroni ishininka-payi impokai Apitantoniki. Ikaratzi 75 atziri-payi pokaintsiri. ¹⁵Ari okantakari yariitan-takari Jacob Apitantoniki. Ari ikamajiri irirori anta. Ari ikimitakari aajatzi ikaratzi icharinin-tayitaari. ¹⁶Iriitaki yaatonkitai-tanajiri anta Sikochariniki, ari ikitaita-kiriri maaroni anta yamananta-kiniriri pairani awaisatzitini Abraham itomi-payi Hamor.

¹⁷Okantaka apaata, monkaratzi-mataka okaratzi ikasiya-kaakiriri pairani Pawa awaisatzitini Abraham. Oshiki-pirotanaki irintsiti ashininka-payi anta Apitantoniki, ¹⁸irojatzi itziman-takari pasini pinkathari anta Apitantoniki, kaari yotakotirini José. ¹⁹Yoka pinkathari oshiki yamatawitakiri ashininka-payi, iwasinonkaa-waitakiri. Isintsi-waitakiri yookaitiri iriinchaa-nikiti, inkaman-tyaari airo ishikitanta. ²⁰Aripaiti itzimakiri Moisés. Iriitaki ookimota-kariri Pawa. Ikaratzi mawa kasiri imanawitakari iwankoki iriri. ²¹Okanta omonkarata-paaka yookantaitariri Moisés inkamimi, oñaakiri irisinto Faraón, aakiri, okimotatakajiiri okimita-kaantakari iriirikami iintsiti iroori. ²²Irootaki iyotanta-karori Moisés okaratzi iyota-nitari Apitantoni-satzi. Iriipirori inatzii, iroopiro okantayitaka okaratzi yantayitakiri.

²³Ikanta otzimaki 40 isarintsiti Moisés, jataki yariityaari ishininka-payi Israel-iiti. ²⁴Ari ññaakiri Apitantoni-satzi iwasankitairi ishininka. Ikisako-winta-paakari ishininka, iwakiri Apitantoni-satzi. ²⁵Isiyakaantzi Moisés ari iyotaki ishininka-payi iriitaki ityaankaki Pawa yookakaa-wintairi impira-waitaitari. Iro kantacha ti iyojiti ishininka-payi. ²⁶Okanta okitaitita-manaji, ññaatzii Moisés yanta-wakaa-jiita ishininka. Ari inintawitaka yooka-kayirimi, ikantawita-paakari: ‘Pishininka piwiri yoka. ¿Paitama pantantariri?’ ²⁷Ikanta yoka antziriri ishininka, ipithokasita-nakari Moisés, itatsinkakiri. Ikantziri: ‘¿Paitama pinintziri awiroka?

^q 7.12 owaritintsi = trigo

¿Paitama kantakimiri awiroka nojiwariti kisakowintan-tyaanari?
 28 ¿Pininta-tziima piwina naaka pikimitaakiri Apitantoni-satzi piwanta-
 kariri?’ 29 Ikanta ikimawaki Moisés ikantakiriri ishininka, isiyaka. Jataki
 iipatsitiki Maimani-wini-satzi. Ari isaikakiri nampitsi-nintsiki, irojatzí
 itziman-takari apiti itomi.

30 Okanta awisaki okaratzi 40 osarintsi. Jataki otzisi-masiki
 okaakitapaji Kitoochiintoni, ari ñaakakariri Imaninkariti Pawa,
 ipaamata-kayiro kitoochii-masi. 31 Ikiryaawinta-nakiro Moisés ñaakiri.
 Ikowa-jaantzi yaminiro okaakiini, ari ikimakiri ñaanatziri Pawa,
 ikantziri: 32 ‘Naakataki Iwawani picharini-payi, Iwawani Abraham,
 Isaac, aajatzi Jacob.’ Ari itharowaka-nakiri Moisés, piyonkawaitanaka,
 ti ininti yaminanajiro paamatain-tsiri. 33 Iro kantacha aikiro ikantatziiri
 Pawa: ‘¡Moisés! Paakonta-tasityaa, tima pikatziyan-tatyaaro tasorintsi-
 patha-tatsiri. 34 Noñaakiri yasinonkaa-waitaka pishininka-payi anta
 Apitantoniki. Nokimakiri ikamintha-waijiita. Irootaki nopokan-
 takari nookakaa-wintajimi. Awirokataki nontyaanti anta pantayitiro
 nonintakiri.’

35 Pairani imaninta-witai-takari Moisés, ikantai-tziri: ‘¿Paitama
 kantakimiri awiroka nowinkathariti?’ Iro kantacha iriitaki Pawa
 ontyaantakiri ijwatairi ishininka-payi, iriitaki ookakaa-wintairini.
 Imaninkariti Pawa matakaa-kiriri ñaakiri ipaamata-kayiro kitoochii-
 masi. 36 Iriitaki Moisés omisitowa-jiriri pairani ashininka-payi
 Apitantoniki, oshiki itasonka-wintantzi anta. Ari ikimitaa-kirori
 aajatzi Inkaariki Kiraankaaro. Imatakiro isaikawaitan-takari okaratzi
 40 osarintsi otzisi-masiki. 37 Tima irijatzi Moisés kantakiriri pairani
 ashininka-payi: ‘Ari intyaankaki apaata Pawa pasini Kamantan-
 tzinkari, ari isiya-kota-paakyaanaro naaka ityaankakina. Ashininka
 inatyii.’ 38 Irijatzí Moisés apatota-kiriri pairani ashininka-payi anta
 otzisi-masiki, ikinkitha-waita-kaakiri Maninkari Kitoochiintoni
 itsipayitakari ashininka-payi. Iriitaki aikiro ñaakaan-tatsiri ñaantsi,
 irojatzí iwawisaan-takairori aroka-payi. 39 Iro kantacha ti ininti
 awaisatzitini inkimisantiri Moisés, oshiki ipiyathatakari. Iro inintajitaki
 impiyajimi Apitantoniki. 40 Irootaki ikantan-takariri Aarón: ‘Piwitsikina
 siyakaarontsi nowawani-tajyaari, iriitaki jiwatajinani. Tima ti ayojiiti
 ipaita-rika antakiriri Moisés, amayitajairi asaikawita Apitantoniki.’ 41 Ari
 iwitsikai-takiniri isiyakaaro kiripiri vaca. Iriitaki ipinkatha-waitakiri.
 Iwamaakiniri ipira-payi yoimoshirinkiri iwawa-niroti iwitsikai-takiniriri.
 42 Irootaki yookanta-nakariri Pawa yokaiti, isinita-nakiri impinkatha-
 waitiri oorinta-yitachari inkitiki, tima iriitaki isankinata-kotakiri pairani
 Kamantan-tzinkari-payi, ikantaki:

¡Israel-iiti! ¿Naakama pipinkathatantaka pipira-payi
 pipomita-piintziri?

Iro panta-piintakiri okaratzi 40 osarintsi anta otzisi-masiki.

⁴³ pipinkathata-sitakari pawaniro ipaitai-tziri “Pinkathari Itaawintai-tziri Iincha-niki”, pikina-kinatakaa-piintakiri iyarapapankotiki.

Ari pikimita-piinta-kiriri pawaniro impokiro ipaitai-tziri

Ampithataari,

Pipinkathata-siwaitakari piwitsika-yitani awirokaiti.

Irootaki nosinitan-tyaamiri yaitimi intaina panaanakiro Kompijaari.

⁴⁴ Pairani isaikawaitan-takari awaisatzitini otzisi-masiki, tzimatsi tasorintsi-thaanti. Ari iwirori isankinari Moisés. Iroka tasorintsi-thaanti, iriita-jaantaki Moisés owitsika-kaanta-kirori tsika okanta iyomitaakiri Pawa. ⁴⁵ Irootaki ikina-kinatakaa-piintakiri awaisatzitini irojatzí yariitzi-matan-takari kipatsiki yasita-jyaari. Irojatzí yamajiri irirori Josué ijiwatan-taariri ashininka-payi, yiitsinampaan-takariri asiwitarori iipatsiti, ikantakaari Pawa. Yasi iwiro yoisokirotakaro tasorintsi-thaanti, irojatzí itziman-takari pairani David. ⁴⁶ Ikanta pinkatharini David, oshiki yaakamiithatakiri Pawa, irootaki ikantan-takari irirori: ‘¡Pawá! Pisinitina naaka nowitsikimi pankotsi tsika impinkathatimi Israel-iiti.’^r ⁴⁷ Iro kantacha iriitaki Salomón owitsika-kiniriri Pawa tasorintsi-panko. ⁴⁸ yoka Pawa, Jinoki-satzi ti isaikan-tyaaro pankotsi iwitsikani atziri. Irootaki ikinkithata-kotakiri pairani Kamantan-tzinkari, ikantaki:

⁴⁹ Iroka ikantzi Pawa:

Irootaki inkiti nosaikantari nopinkathari-wintantzi.

Irooma kipatsi irootaki nomakoryiaki-tanta-piintari.

¿Tsikama onkaratika pankotsi iwitsikai-tinari?

Airo nantitaro nomakoryaan-tyaaro.

⁵⁰ ¿Kaarima naaka owitsika-yitakirori maaroni iroka-payi?

⁵¹ Aikiro ikanta-nakitzi Esteban: ‘Iro kantacha awirokaiti, ari pikanta-piintatya pikiso-siritzi, ti pinkimisanta-niti, pisiya-kotakari kaari-piro-siriri-payi. Pasi piwiro pipiyathatari Tasorinkantsi pisiya-kotaari piwaisatzitini.’^s ⁵² ¿Tzimatsima pairani Kamantan-tzinkari kaari ikimaatsita-kaawaita piwaisatzitini? Tima oshiki iwamaitaki ikaratzi kinkithatain-tsiri, ikantaki: ‘Awotsikitaki matzirori itampatzika-siritzi.’ Aritaki pokaki itampatzika-siritzi, iriitaki pipithoka-sitakari awirokaiti, piwamaa-wakiri. ⁵³ Tima awiroka-payi oyotako-witarori Ikantakaan-taitsiri iyomitaa-witakairi Maninkari, titzimaita pinthokiro pimonkaratiro.”

⁵⁴ Ikanta ikimajitaki ikaratzi apatotain-chari, antaro ikisanakiri Esteban, yatsikai-kita-sita-nakari. ⁵⁵ Iro kantacha isaika-siri-pirotan-tanakari Tasorinkantsi yoka Esteban, yaminanaki inkitiki, iñaakiro

^r 7.46 Israel-iiti = Jacob-iti = iwanko Jacob   ^s 7.51 pisiya-kotakari kaari-piro-siriri-payi = pisiya-kotakari kaari totamisitaa-nita-chari pisiriki aajatzí piyimpitaki

iwaniinkaro Pawa, iñaakiri aajatzi Jesús ikatziyaka irako-piroki Pawa. ⁵⁶Irootaki ikantan-tanakari: “¡Pamini! Noñaakiro asiteryaa inkiti, noñaakiri Itomi Atziri ikatziyaka irako-piroki Pawa.” ⁵⁷Ishipi-kimpita-jiitanaka jiwari-payi. Ikaimajiitanaki sintsiini, isiya-sita-paakari Esteban. Yairika-paakiri. ⁵⁸Yaitanakiri othapitapaka nampitsi, ishimiyaan-takari mapi. Tima isaporya-yitanakiro irithaari owiriri Esteban, yookakiniri mainari paitachari Saulo, yaamaako-winta-wakyaaniri.” ⁵⁹Ikanta yooka-sitziri mapipayi Esteban, amananaki irirori, ikantzi: “¡Pawá! ¡Nowinkathariti Jesús! Jatasirin-katakina noñaapajimi.” ⁶⁰Ari ityiirowanaka Esteban, ikaimanaki sintsiini, ikantanaki: “Nowinkathariti, airo poipyiiniri kaari-pirori okaratzi yantakiri.” Ikanta ithonka-nakiro iñaawaitakiro iroka ñaantsi, kamaanaki.

Imaimantziri Saulo kimisantzin-kariiti

8 ¹Ikanta Saulo yamina-kotakiri Esteban iwai-tziri, ikantanaki irirori: “Ariwí, kamaki Esteban.” Aripaiti yitaita-nakaro imaimanin-thai-tziri kimisantzin-kariiti anta Aapatyaawiniki. Irootaki isiyantayitakari ikinayitanaki maaroni inampitsitiki Judá-iti, ikinayitaki aajatzi inampitsitiki Ositikii-tonisatzi. Apatziro isaikanaki Tyaantaariiti anta Aapatyaawiniki. ²Ikanta pinkatha-tasorintsitaniri-payi ikitatakiri Esteban, oshiki yiraako-wajijiitakari. ³Iriima Saulo inintawitanaka irirori yapirotiri kimisanta-naatsiri. Ijata-piintaki iwankoki, inosika-yitziri sirampari, kooya, maaroni. Iminkyaa-kaanta-yitakiri.

Ikinkithai-tziro Kamiithari Ñaantsi nampitsiki Oshitikii-tonki

⁴Iro kantacha ikaratzi siyayita-nainchari, jatayitaki pasiniki nampitsi. Ari ikinkithata-kotakiro Kamiithari Ñaantsi. ⁵Ikanta aparoni siyanainchari paitachari Felipe, ariitaka Ositikii-toniki. Ikinkithata-kota-paakiri Saipatzii-totaari. ⁶Tima oshiki atziri apatotain-chari, iwakimpiyitakaro ikinkithatziri Felipe, iñaayitakiro itasonka-wintan-tapaaki. ⁷Yisita-kota-kaayitakiri yaawitari piyari. Antaro ikaimayitzi piyari isiyayita. Imatakiro yisita-kota-kaayitzi kisoporokiri, aajatzi tzipi-kitzita-tsiri, maaroni. ⁸Irootaki ikimo-siritan-tanakari ikaratzi nampitarori anta.

⁹Iro kantacha tzimatsi anta paitachari Simón, antyawiyari inawita pairani. Yamatawitaki oshiki atziri anta Oshitikii-toniki. Oshiki ishamiwaitaki. ¹⁰Ipinkatha-witakari oshiki atziri, oshiki jiwari, maaroni, ikantajiitzi: “Thami ankimisantiri Simón, imatakiro iñaawyatari Pawa.” ¹¹Okaratzi ikantayitzi Simón yantyawiyarin-kakiini, ikimisantziri atziri-payi ikaratzi yamatawi-yitakiri. ¹²Iro kantacha ariitapaaka Felipe, ikamantan-tapaakiro Kamiithari Ñaantsi kinkithata-kotziriri Jesús Saipatzii-totaari, ikinkithata-kotziriri aajatzi Pawa tsika ikantaja ipinkathari-wintantaji. Ikiwaa-yitanaka sirampari-payi, aajatzi kooya-

payi.^t ¹³Ari imatzitakaro Simón, ikimisanta-witanaja, kiwaawitaka irirori. Oisokiro iwanakiri Felipe ñaakiri itasonka-wintan-tayitaki. Okiryantzi iwanakiri.

¹⁴Ikanta Tyaantaariiti saikatsiri Aapatyaawiniki, ikima-kotakiri Oshitikii-toni-satzi ikimisanta-yitairo ñaani Pawa. Irootaki ityaankan-takariri Pedro aajatzi Juan. ¹⁵Ikanta yariijitaka Oshitikii-toniki, yamana-kota-paakiri kimisantzin-kariiti, isaika-siritan-tyaari Tasorinkantsi. ¹⁶Tima apatziro ikiwaatai-takiri yawintaa-naari Awinkathariti Jesús. Tikira isaika-siritan-tyaari Tasorinkantsi. ¹⁷Ikanta Pedro aajatzi Juan, iwasi-patzii-totan-takari irako aparoni-payi. Aripaiti isaika-siri-yitan-tanakari Tasorinkantsi irirori-payi. ¹⁸Ñaakiri Simón yantakiri Tyaantaariiti, ikaratzi iwasi-patzii-totan-takari irako, isaika-siritan-tanakari Tasorinkantsi, ipinawita-nakari irirori Tyaantaariiti, ¹⁹ikantziri: “Yoka kiriiki, pimpina naaka pisintsinka, nonkimitan-tyamiri awiroka, nosaika-sirita-kaantyaariri Tasorinkantsi noshininka, nowasi-patzii-totan-tyaari nako.” ²⁰Ikantzi Pedro: “¡Ari pinkaratairi piiriikiti pimpyaa-sitajyaa! ¿Pisiya-kaantzi ari pamanantan-takyaaro piiriikiti ipasantari Pawa? ²¹Airo pimatziro pinkimita-kotyaanaro naaka, tima ti pintampatzika-siriti ñaakimi Pawa. ²²Piwashaantairo pikaaripirotaki, pinkowa-kotairi Pawa, añaamatsiti aririka impyaakotajimiro okaratzi pikinkithasiri-witakari. ²³Noyotakimi naaka, oshiki pikisa-siri-waitaka. Ari pikanta-piintatyaa pikaaripiro-siri-waitzi.” ²⁴Ari yakanaki Simón, ikantzi: “Pinkanta-kowintaina Pawaki airo awishimotantana okaratzi pikanta-kinari.”

²⁵Ikanta Pedro aajatzi Juan, ikaratakiro ikinkithata-kotakiri Pawa. Awisanaki pasini nampitsi okaratzi saikatsiri Oshitikii-toniki, ikamantan-takiro Kamiithari Ñaantsi. Ipiyajiitaja Aapatyaawiniki.

Felipe aajatzi Kisaapororini-satzi

²⁶Ikanta Imaninkariti Pawa, ñaanatakiri Felipe, ikantziri: “Pijati pinkinaki kiriinka, pimpampi-thatiro awotsi poñaachari Aapatyaawiniki irojatzii nampitsiki Sintsi-winiki.” Tima iroka awotsi irootaki kinachari otzisi-masiki. ²⁷Ari ijatanaki Felipe. Okanta niyaanki awotsi, imonthaakari Kisaapororini-satzi. Iriipirori inatzii. Iriitaki kimpoyiiri kiriiki inampiki opinkathari-wintantzi kooya paitachari Candace. Ipoñaaja-tyaaro irirori Aapatyaawiniki ipinkathatziri Pawa.^u ²⁸Ipiyaatyaa irirori inampiki, isaikan-takaro isiyako-minto, ñaanatziro isankinari Kamantan-tzinkarini Isaías. ²⁹Ari ñaana-sirita-nakiri Tasorinkantsi

^t 8.12,16 * Wairontsi ^u 8.27 Iriipirori inatzii = Tota-nikiri inatzii. Tima irootaki yamijitari pairani ikaratzi saika-pankotziriri pinkathari, itotaani-kitai-tziri, airo itsimaakaan-tanta iwankoki pinkathari.

Felipe, ikantziri: “Pijati, pimontaiyaari siya-kotain-chari.” ³⁰Ikanta ijatanaki Felipe, ikimatziiri Kisaapororini-satzi iñaanatziro isankinarini Isafás. Ari isampitziri, ikantziri: “¿Pikimathatziroma piñaanatziri?” ³¹Ikantzi Kisaapororini-satzi: “¿Tsikama onkini nonkima-thatiro tikatsi yomitai-naroni? Pimpoki, pintsipatyaana.” ³²Iroka Sankinarintsi iñaanatziri:

Ikimita-kaitakari yaitziri ipiraitari iwamaitiri.

Mairi ikantaka, ti inkaima-waiti,

Isiyakari ipiraitari yamiitai-tziro iwitzi.”

³³Tsinampasiri inkantakaitakari, ti iroopiroti okaratzí ikantakowitaitakariri.

Iriima ishininkapayi, ¿kantatsima iyotaitiri tsika ikantawaitaiyani?

Tima yasi-ryiitakari isaikawita-painta aka kipatsiki.

³⁴Ikanta iriipirori Kisaapororini-satzi, isampita-nakiri Felipe, ikantziri: “Pinkantina. ¿Paitama ikinkithata-kotziri Kamantan-tzinkari? ¿Iriitakima kinkithata-kotacha? ¿Pasinima ikinkithata-kotzi?” ³⁵Ari yitanakaro Felipe ikinkithata-kaanakiri isankinari Isafás, ikinkithata-kaanakiri Kamiithari Ñaantsi tsika ikanta-kota Jesús. ³⁶Ikini-mota-paakiro nijaa, ikantzi Kisaapororini-satzi: “Iroka nijaa. ¿Airoma okantzi nokiwaatyaa naaka?” ³⁷Ikantzi Felipe: “Omapiro-rika pikimisananaji, aritaki onkantaki.” Ikantzi Kisaapororini-satzi: “Nokimisantzi, iriitaki Jesús Saipatzii-totaari, Itomi Pawa.” ³⁸Ari ikatziya-kaanta-paakiro isiyako-minto Kisaapororini-satzi. Ayiitanaki apitiroiti, jatanaki nijaaki. Ari ikiwaatakari. ³⁹Ikanta itonkaanaji nijaaki, yaanajiri Felipe Tasorinkantsi. Ti iñaanajiri iriipirori Kisaapororini-satzi tsika ikinanaki Felipe. Iro kantacha yoka atziri oshiki ikimo-siritanaki, jataji. ⁴⁰Iriima Felipe, iñaasitaaro isaikapaji Azoto-ki. Ikanta yawisaki pasiniki nampitsi ikamantan-tayitakiro Kamiithari Ñaantsi, irojatzí yariitan-taari Cesarea-ki.

Pasini-siritai Saulo

(Hch. 22.6-16; 26.12-18)

9 ¹Ikanta Saulo, ti iwashaantiro yasaryii-matari iwiiri kimisanta-najiriri Awinkathariti. Irootaki ijata-sitan-takariri Impira-tasorintsi-pirori, ²ikantakiri: “Pisankinatiniri Impira-tasorintsitaari saikatsiri Ontyaamairiniki, pinkantiri: ‘Pisinitiri Saulo yaayitiri tzipatananariri ipaitai-tziri “Awotsi.” Inkyaaayiti yapatota-piintaita, yoosoyitiri sirampari aajatzi kooya, yamakiri aka Aapatyaawiniki.’” ³Ikanta yariitzi-mataka Saulo Ontyaamairiniki, ari imapokakiri morikanain-tsiri inkitiki, yoorintakiri tsika ikatziyaka. ⁴Tyaanaki Saulo. Ikimatzii ñaawaita-naintsiri inkitiki,

▼ 8.32 ipiraitari = oisha

ikantaitzi: “¡Saulo! ¡Saulo! ¿Paitama pimaimanitan-tanari?”

⁵Yakanaki Saulo, ikantzi: “¡Pinkathari! ¿Tsikama pipaitaka awiroka?” Ari ikantai-tziri: “Naakataki Jesús pimaimanitzi. Awiroka wasankitaa-waitacha, osiyawaitakaro pimpaikatyiiaaromi thoyimpi-thowari.” ⁶Tima piyonkawaitanaka Saulo tharowawai-tanakaki, ikantanaki: “¡Pinkathari! Paitama pinintziri nantajiri naaka.” Ikantzi Awinkathariti: “Pinkatziyii, pijati nampitsiki. Ari inkaman-taitimiro opaita-rika pantiri.” ⁷Oshiki itharowanaki ikaratzi oyaatakiriri Saulo, tima ikimakiro ñaantsi, ti ñaamai-tyaari ñaawaita-tsiri. ⁸Ari ikatziya-witanaja Saulo. Inintzi yokiryaa-najimi, ti onkanti yaminanaji. Irootaki yakathatan-tanakariri itsipayitakari, yaanakiri Ontyaamairiniki. ⁹Ari isaikakiri anta okaratzi mawa kitaitiri, ti onkanti yaminaji, ti iwajyaa, ti yiraji nijaa.

¹⁰Ari isaikiri Ontyaamairiniki aparoni kimisantzinkari ipaita Ananías. Iriitaki ñaanatakiri Awinkathariti imisiri-ki, ikantziri: “¡Ananías!” Ikantzi irirori: “¡Paita Pinkathari! Aka nosaiki.”

¹¹Ikantziri: “Pijati awotsiki ipaitai-tziri ‘Tampatzikari.’ Ari osaiki iwanko paitachari Judas, ari pisampita-kowintiri paitachari Saulo, iriitaki poñaachari nampitsiki Tarso. Ari isaikiri irirori anta yamani. ¹²Nomisita-kaakiri irirori. Ñaakimi pikyaa-sita-paakiri, piwasi-patzii-totan-takari pako, irojatzii yokiryaan-tanaari kantanaji yaminanaji.” ¹³Ikanta ikimaki Ananías, ikantanaki irirori: “¡Pinkathari! Oshiki nokima-kotziri yoka atziri, oshiki okowiinkataki okaratzi yantayitakiri Aapatyaawiniki, iwasankitaa-yitakiri kimisanta-najimiri.” ¹⁴Irootaki ipokantari aka, ityaanta-tziiri Ompira-tasorintsi-pirori yaayitiri ikaratzi awintaa-naamiri.”^x

¹⁵Ikantzi Pinkathari: “¡Pijati Ananías! Tima yoka atziri iriitaki noyoshiitakiri naaka inkinkithata-kotajina maaroni nampitsiki. Inkinkithata-kairi Israel-iiti ishininkatari irirori, inkinkithata-kaajiri aajatzii pasini-satzi atziri kaari ishininkatyaa, aajatzii inkimitaakiri iwinkathariti-payi. ¹⁶Aritaki nonkanta-kaakyaaro naaka inkimaatsi-winta-jyaana irirori.” ¹⁷Ikanta ijatanaki Ananías, kyaapaaki pankotsiki tsika isaikaki Saulo. Ari iwasi-patzii-totan-takari irako. Ikantziri: “¡Iyiki Saulo! Ityaankakina Awinkathariti Jesús, oñaakakamiri awotsiki tsika pikinapaaki. Nopoki nokiryaa-kaajimi, isaika-siritan-tanjyami Tasorinkantsi.” ¹⁸Ari oparyaanaki irokiki osiyawitariri simapin-taki, aminanaji kamiitha Saulo. Katziyanaka, jataki ikiwaataitiri. ¹⁹Ikanta iwawaitanaja, irojatzii isintsitan-taari kamiitha. Tima osamani kapichiini isaiki-mota-paintziri kimisantzinkari-payi Ontyaamairiniki.

^w 9.13 kimisanta-najimiri = pitasorin-tsita-kaani   ^x 9.14,16,21,27,28 * Wairontsi

Ikinkithatzi Saulo Ontyaamairiniki

²⁰Ari yitanakaro Saulo ikinkithatanaki yapatota-piinta Judá-iti, ikantzi: “Iriitaki Itomi Pawa paitachari Jesús.”^y ²¹Tima okiryantzi ikantajiita ikaratzi kimiriri, ikanta-wakaa-jiita: “¿Kaarima yoka kisaniintziri Aapatyaawiniki ikaratzi awintaa-nariri Jesús? ¿Tima iriitaki pokaintsiri aka yayiri kimisantzinkari anta Ompira-tasorintsi-piroriki?” ²²Aikiro isintsitatzii Saulo ikinkithatanaki irirori tikatsi intharowantanakyyaa. Tikatsi inkanti Judá-iti nampitarori Ontyaamairiniki ikimiri Saulo ikantzi: “Yokaranki Jesús Saipatzii-totaari inatzii.”

Isiyan-takari Saulo

²³Okanta imaakotanaki oshiki kitaitiri, ikanta-wakaa-jiitaka Judá-iti: “Thami awiiri Saulo.” ²⁴Ari iyotzimaitaka Saulo ikowaitatzii iwaitiri. Tima kitaitiriki aajatzi tsitiniriki iyaawintaitziri Saulo okyaa-piintzi awotsi iwaitiri. ²⁵Ikanta kimisantzin-kariiti, ititakiri antaroki kantziri, iwayiita-kotakiri tsitini-paiti intaakiroki itantotaitziro nampitsi. Ari isiyajari Saulo.

Ariitaja Saulo Aapatyaawiniki

²⁶Ikanta yariitaja Saulo Aapatyaawiniki, inintawitaka intsipatapajyaarimi iyomitaani Awinkathariti. Iro kantacha maaroni kimisantzinkari itharowan-takari, isiyakaantzi ti inkimisanta-pirotai irirori. ²⁷Ikanta Bernabé, yaapatyaa-nakari Saulo, jataki iñaakan-tajiri ipiyota Tyaantaariiti. Ikantapaakiri: “Yoka Saulo iñaajiri Awinkathariti awotsiki jatachari Ontyaamairiniki, ikinkitha-waita-kaakiri. Tima anta nampitsiki Ontyaamairiniki yitanakaro Saulo ikinkithata-kota-najiri Jesús. Tikatsi intharowan-tanakyaa.” ²⁸Irootaki isaikan-tapaari Saulo Aapatyaawiniki, onimowaitziri yaniwaitapaji nampitsiki itsipayita-paari Tyaantaariiti. ²⁹Ikinkithata-kota-pajiri Jesús Awinkathariti, tikatsi intharowantyyaa. Tima inkinkithata-kaayitajiri Judá-iti ñaawaitzirori iñaani wirakocha. Iro kantacha inintajiitaki irirori iwiiri.^z ³⁰Ikanta iyojiitaki kimisantzin-kariiti, yaanakiri Saulo nampitsiki Cesarea. Ityaantairi inampiki Tarso.

³¹Ikanta kimisantzin-kariiti, nampiyitarori iipatsitiki Judá-iti, Tapowiniki aajatzi Ositikii-toniki, kamiitha isaikayitanaji, aikiro iwitsika-siri-pirota-nakityaa, pinkatha iwanajiri Awinkathariti. Aikiro ijatana-kitzii ishiki-pirotanaki, ikantakaakaro Tasorinkantsi.

^y 9.20 Jesús = Saipatzii-totaari = Cristo   ^z 9.29,36 iñaani wirakocha = griego

Yisita-kota-kayi-tairi Eneas

³²Ikanta ijayitaki Pedro yariitan-tayita nampitsiki-payi, ariitaka Tzimaani-winiki tsika inampiyitaro kimisantzinkari.^a ³³Ari iñaapaa-kiriri paitachari Eneas, kisoporokiri inatzii, tzima-kotaki 8 osarintsi inaryaa-waitaka. ³⁴Iñaanata-paakiri, ikantziri: “¡Eneas, yisita-kota-kaajimi Jesús Saipatzii-totaari. Pinkatziyi, paanajiro pinaryaa-minto!” Ari ikatziya-nakari Eneas. ³⁵Ikaratzi nampitarori Tzimaani-winiki aajatzi Owaapatha-riniki, iñaayitajirira ikatziya-waitaja Eneas, irootaki ikimisantan-tanakariri Awinkathariti.

Añaantaari Dorcas

³⁶Okanta nampitsiki Owaniinkaarini, tzimatsi aparoni kimisantzinkaro opaita Tabita, iñaaniki wirakocha ikantai-tziro “Dorcas.” Iroka kooya okaminthaanta-piintaki, onisironkatanta-piintaki aajatzi. ³⁷Okanta aparoni kitaitiri, omantsiyataki Dorcas, kamaki. Yaitanakiro, ikaataikiro, inaryiita-paintziro jinoki owankoki. ³⁸Okanta anta Owaniinkaariniki ti intaina-piroti osaiki nampitsi Tzimaani-winiki tsika yariitaka Pedro. Ikanta ikimajitaki kimisantzinkari ari isaikiri Pedro anta, ityaankaki apiti atziri inkaimakitiri, inkantiri: “Pimpokanaki siintziini Owaniinkaariniki.” ³⁹Jatanaki Pedro. Ikanta yariita-paaka anta, yaitanakiri jinoki tsika inaryii-takiro. Otapota-paakiri maaroni kinankaro, irajjiita-paaka, oñaakayita-paakiri kithaarintsi ositzika-piintani Dorcas. ⁴⁰Imisitowakiro Pedro maaroni kooya-payi, ityirowanaka, amananaki. Ipithoka-sitaro kaminkaro, ikantziri: “¡Tabita, pintzinaí!” Okiryaaanaji iroori, aminanakiri Pedro, thointanaka. ⁴¹Yakatha-wakotakiro irirori, ikatziyakiro. Ikaimayjiitakiro kinankaro-payi aajatzi ikaratzi kimisantantaziri, iñaayitajiuro añaaji. ⁴²Ikanta ikimakoi-takiro nampitsiki Owaniinkaariniki, oshiki kimisanta-nakiriri Pinkathari. ⁴³Oshiki kitaitiri isaikawaitanaki Pedro Owaniinkaariniki, isaiki-motziri paitachari Simón, misinantsi-pakori.

Pedro aajatzi Cornelio

10 ¹Tzimatsi Cesarea-ki aparoni atziri paitachari Cornelio, iriitaki ijiwariti iwayiriti wirakocha ipaitai-tziri “Italia-satzi.” ²Yoka atziri ipinkathatziri Pawa aajatzi ikimita ishininka-payi. Ipapiintziri asinonkainkari oshiki iiriikiti okantawitaka ti ishininkatyaari. Oshiki yamana-piintakiri Pawa. ³Okanta aparoni kitaitiri, aritaki shiityaanaki, ari imapoka-kiriri Imaninkariti Pawa ikyaa-sita-paakiri tsika isaikaki, iñaawakiri koñaaroini, ikantapaakiri: “¡Cornelio!”^b ⁴Okiryantzi

^a 9.32,41 kimisantzinkari = itasorintsita-kayi-tairi   ^b 10.3 * Ooryaatsiri

ikantanaka Cornelio, itharon-kakiini isampitakiri, ikantziri: “¿Pinkatharí! ¿Paitama pikowa-kotanari?” Ikantzi Maninkari: “Ikimakimiro Pawa pamanani, ñaakimi pinisironkatanta-piintaka. ⁵Pintyaanti pinpiratani nampitsiki Owaniinkaariniki yamantyaariri Simón, ipaitai-tziri aajatzi Pedro. ⁶Iriitaki mayimotziriri pasini Simón, misinantsi-pakori, saika-thapyaatzirori inkaari. Iriitaki kamantimini opaita pantiri.”^c ⁷Ikanta ipiyanaja Maninkari, ikaimaki Cornelio apiti impiratani. Ikaimaki aparoni owayiri yawiintani inatzii yoka, ipinkathatziri irirori Pawa. ⁸Ikamantakiri okaratzi ikantakiriri Maninkari. Ityaankakiri Owaniinkaariniki.

⁹Okanta okitaitita-manaji, ari tampatzikataki ooryaatsiri, ariitzi-majiitaka Owaniinkaariniki. Ari yatiitanaki Pedro yamani jinoki okanta-pankaata iwanko. ¹⁰Ikima-winthatakiro itashi, inintaki iyaa, owakira ikotsitaitzi iyaari, ari ñaawya-waitakari. ¹¹Ñaakiro asitaryaanaka inkiti, iwayiitai-takiro osiyawitarori antaro manthakintsi-masi, othatoyitaka onampinakupayi. ¹²Tzimatsi oshiki nasiyita-chari antami-wiri manthakintsi-masiki. Tzimitacha aajatzi ikaratzi konthaa-yitatsiri kipatsiki, aajatzi tsimiri-payi. ¹³Ikimatzi ñaanata-nakiriri, ikantziri: “Pedro, piwamairi yokapayi, piyaari.” ¹⁴Ari ikantzi Pedro: “Airo Pinkatharí. Ti nowapiintyaari naaka yokapayi ipinkai-tziri.” ¹⁵Yapiitai-tanakiri Pedro ikantai-tziri: “Ikaratzi nokititakajiri naaka, airo pipaita-siwaitari awiroka ‘Ipinkaitani.’ ” ¹⁶Mawa apiitaka ñaakai-takiri. Ari iipiyai-tanajiro inkitiki manthakintsi-masi.

¹⁷Antaro okantzimo-sirita-nakari Pedro, ikinkithasiri-waita opaita siyaka-winta-chari okaratzi ñaakiri. Ari yariijiita-paaka ityaankani Cornelio, isampiko-winta-paakiro iwanko Simón. ¹⁸Ikantajiita-paaki: “¿Ari imayiri aka Simón, ipaitai-tziri Pedro?” ¹⁹Ikinkitha-siritako-minthaitziro Pedro okaratzi ñaakiri, ari ñaana-sirita-nakiri Tasorinkantsi, ikantziri: “Ariitapaaka mawa atziri amina-minatzimiri. ²⁰Payiiti, pintsipatyaari. Airo pikiso-siri-waitzi, tima naakataki otyaantziri.” ²¹Ari yayiita-paaki Pedro, ikantapaakiri atziri-payi: “Naakataki pamina-minatzi. ¿Paitama pamina-minatan-tanari?” ²²Ikantajiitzi irirori: “Ari nopoki ityaantana Cornelio, ijiwari owayiri-payi. Tampatzika-siriri inatzii irirori, ipinkathatziri Pawa. Yaakamiithatani inatzii pishininka-payi Judá-iti. Iriitaki ñaakaka Imaninkariti Pawa, ikantakiri: ‘PINKAIMA-KAANTIRI PEDRO IMPOKI PIWANKOKI, ARI PINKIMIRI ONKARATI INKAMAN-TIMIRI.’ ” ²³Ikantzi Pedro: “Pinkyii pankotsiki, pimaawaiti.” Okanta okitaitita-manaji, jatanaki Pedro iyaatanakiri ikaratzi pokasita-kiriri. Iyaatanakiri aajatzi kimsantzinkari poñaachari Owaniinkaariniki.

^c 10.6 Onasiyita ñaantsi-payi

²⁴Ari maakotaki aparoni kitaitiri ariijiitaka Cesarea-ki. Oyaawintaka irirori Cornelio itsipayitakari ishininka-payi, aajatzi yaapatyaani-payi ikaratzi ikaimayitakiri. ²⁵Ikanta yariita-paaka Pedro pankotsiki, isitowasita-nakiri Cornelio, ityiirowa-sita-wakari, impinkathata-wakirimi. ²⁶Iro kantacha ikantzi Pedro: “Pinkatziyi Cornelio, atziri nonatzii naaka, ari nosiyami awiroka.” ²⁷Ari ikinkitha-waita-kaapaakiri, irojatz ikyakaan-tanakariri iwankoki, iñaapaa-kitzii Pedro oshiki atziri apatotain-chari iyaawintziri. ²⁸Ikantzi Pedro: “Piyojiitzi awiroka naaka Judá-iti, ti isinitaitina nontzipatyaami awirokaiti kaari noshininkata, ti onkamiithati nonkyaa-pankotimi. Iro kantacha owakira iyomitaakina Pawa, ti onkamiithati nonkanta-yitimi: ‘Nowinkani pinatzii.’” ²⁹Irootaki kaari nosamanitan-tanaka nopokanaki pikaima-kaantakina. Iroñaaka nonintzi noyoti opaita pikaima-kaantan-tanari.”

³⁰Ikantzi Cornelio: “Chapinki, maakotaki okaratzi 4 kitaitiri, aritaki shiityaanaki ikimitakari iroñaaka. Nosaiki naaka nowankoki notzi-wintaro namani. Ari noñaaki aparoni atziri, shiparyaa okantapaaka iithaari.” ³¹Ikantapaakina: ‘Cornelio, ikimakimi Pawa pamaniri, iyotziro okaratzi pinisironkatantaka awiroka. ³²Pintyaanti jatatsini Owaniinkariniki yaminaitiri Simón, ipaitai-tziri aajatzi Pedro. Iriitaki mayimotziriri pasini Simón, misinantsi-pakori nampitarori inkaarithapyaaki.’ ³³Sintzi-paiti nontyaankaki jatatsini iñiimi, pimatakiro awiroka pipokanaki sintziini. Yoka iroñaaka nokaratzi ipiyota-kaakana Pawa. Intsityaa pinkantinaro okaratzi ikantakimiri Awinkathariti.”

³⁴Ari yitanakaro Pedro ikantanakiri: “Ari noyotziri iroñaaka omapirotatyaa Pawa ti imanintanitiri atziri-payi. ³⁵Yaakamiithatziri ikaratzi pinkathata-najiriri, tampsatika-sirita-tsiri, onkanta-wityaa tsika-rika inampiyityaaro, kaari noshininkawita. ³⁶Tima irootaki ñantsi iyomitaa-kiriri Pawa noshininka-payi Israel-iiti ityaankakiri Jesús Saipatzii-totaari, iriitaki Pawa kantakaarori nokinkithata-kotan-taariri Jesús. Iriitaki pinkathari-wintairini maaroni, iriitaki saikakaa-yitaini kamiitha. ³⁷Piyojiitzi awiroka okaratzi awisain-tsiri iipatsitiki noshininka-payi Judá-iti. Itanakaro Tapowiniki ikiwaatan-takariri pairani Juan ³⁸yoka Jesús, Kasiyakaa-wini-satzi. Iriitaki Pawa opakiriri Itasorinka. Tima itsipatani iwiri Pawa yoka Jesús, irootaki ijatanta-nakari irirori inisironkatan-tayita, yisita-kota-kaayitaki oshiki ikyaaantansiritari piyari. ³⁹Naaka-payi ñaayita-kiriri okaratzi yantayitakiri Jesús anta Aapatyaawiniki aajatzi maaroni iipatsitiki Judá-iti. Noñaakiri aajatzi iwamaitan-takariri, ipaikakoi-takiri incha-kotakiki. ⁴⁰Okanta mawatapain-tsiri kitaitiri iwañaajiri Pawa, ikantakaakaro irirori noñaawajiri naaka-payi. ⁴¹Ti iñaaka-panaatyaari maaroni atziri, apatziro

^d 10.30 aritaki shiityaanaki = ooryaatsiri 9

naaka-payi ikaratzi iyosiitakiri pairani Pawa kinkithata-kotairini. Tima añaaaji Jesús, notsipata-waari nowaajiita nirawai-jiitzi aajatzi. ⁴²Iriitaki ontyaanka-kinari nonkaman-tayitajiri maaroni atziri, nonkantiri: ‘Iriitaki Jesús iwakiri Pawa mishakowintairini maaroni añaaayita-tsiri, aajatzi ikaratzi kamayitain-tsiri.’ ⁴³Iriitaki yoka Jesús ikinkithata-kotzi-takari pairani Kamantan-tzinkari-payi, ikantaki: ‘Inkarati awintaa-jyaarini, aritaki impyaakota-jiniri yantayi-witakaro kaari-pirori.’”^e

⁴⁴Ikinkitha-minthaitzi Pedro, omapoka-sitaka isaika-siritan-tapaakari Tasorinkantsi ikaratzi kimisanta-kiriri ikinkithatzi. ⁴⁵Okiryantzi ikantajiitanaka ikaratzi itsipatakari Pedro iñaakiro isaika-siritan-tapaakari Tasorinkantsi kaari ishininkatyaa, okimiwaitakaro isako-pirotai-tatyii-nirimi,^f ⁴⁶ikimatha-yitakiri iñaawai-yitanakiro pasinita-tsiri ñaantsi, ikimosiriwinta-nakiri Pawa. ⁴⁷Ikantanakiri Pedro ikarajitzi: “¿Kantatsima anthañaa-pithatyaari ikiwaatyaa yokaiti atziri isiyanjai arokaiti isaika-siritan-tatai Tasorinkantsi?” ⁴⁸Ari ityaankakiri ikiwaataitiri yokapayi okantakaaro yasiyitaari Jesús Saipatzii-totaari. Oshiki ikanta-kanta-witakari ikaratzi ikinkithata-kairi Pedro, ikantzi: “Airo pijatzita, pisaiki-mowaita-nakina.”

Ikamanta-pajiriri Pedro kimisantzinkari-payi Aapatyaawiniki

11 ¹Tima kimaki pasini Tyaantaariiti aajatzi pasini iyikiiti nampitarori iipatsitiki Judá-iti, ikantaitzi: “Ikimisantajiro Iñaani Pawa kaari ashininkayita.” ²Ikanta yariiwitaja Pedro Aapatyaawiniki, oshiki iñaanawinthata-wajiri Judá-iti ikaratzi kimisanta-tsiri.^g ³Ikantawajiri: “¿Paitama pariitan-tariri kaari ashininkata, pakyoo-yitakiri?”^h ⁴Ari yitanakaro Pedro ikamantziri tsika okanta opoñaantari. Ikantanakiri: ⁵“Okanta aparoni kitaitiri anta nampitsiki Owaniinkaarin nosaiki namani, ari noñaawyatakari. Noñaaki kimiwitarori antaroiti manthakintsi-masi, ithatotai-takiro onanpinakipayi, okinapaakiro inkitiki iwayiitai-takiro irojatzzi tsika nosaikaki naaka. ⁶Ari namina-pirola-nakiro, noñaaki oshiki nasiyita-chari ipiraitari, antami-wiri-payi, ikaratzi konthaa-yitatsiri kipatsiki, aajatzi siwankiri-payi. ⁷Nokimatzi ñaanata-kinari, ikantana: ‘Pedro, piwamairi yokapayi, piyaari.’ ⁸Nokantzi naka: ‘Airo Pinkatharí, tima ti onkanti kapichini namonkoitiri naaka yokapayi ipinkaitsiri inayitzi.’ ⁹Ari yapiitai-tanakina, ikantaitana: ‘Ikaratzzi noitintajiri naaka, airo pipaita-siwaitari awiroka ‘Ipinkaitani.’ ¹⁰Mawa apiitaka noñaakiri. Ari iwajinokai-tairo inkitiki okaratzi noñaakiri. ¹¹Irojatzzi yariitan-tapaakari mawa atziri amina-minatanari, ipoñaakaro Cesarea-ki. ¹²Ari iñaana-sirita-nakina Tasorinkantsi, ikantana: ‘Piyaata-

^e 10.43,48 * Wairontsi ^f 10.45 oyaatakiriri Pedro = Totamisitaaniri ^g 11.2 Judá-iti = Totamisitaaniri ^h 11.3 kaari ashininkata = kaari totamisitaaniri

nakiri yokaiti, airo pikiso-siri-waitanaki.’ Irootaki nomatakiri. Yoka 6 iyikiiti notsipata-nakari. Iriitaki nokaratakiri nokyaa-wankotakiri aparoni atziri kaari ashininkata. ¹³Ikamanta-wakina, ikantana: ‘Chapinki, noñaaki Maninkari ikatziya-paaka nowankoki, ikantakina: “Pintyaanti jatatsini nampitsiki Owaniinkaarini iriitaki amirini Simón, ipaitai-tziri aajatzi Pedro. ¹⁴Iriitaki kamanti-mironi tsika pinkantyya pawisakotan-tajyaari, pintsipata-jyaari ikaratzi pishininka-payi awiroka.”’ ¹⁵Ikanta nokinkitha-waita-kaapaakiri, ari omapoka-sitakari isaika-siritan-tapaakari Tasorinkantsi irirori-payi, iroowaitaki isaika-siritan-takairi pairani aroka-payi. ¹⁶Ari nokinkithasirita-nakiro ikantakiri pairani Awinkathariti: ‘Omapiro Juan ikiwaatantaro nijaa, iro kantacha ari piñaayitakiro awirokaiti isaika-siritan-tyaami Tasorinkantsi kimiwaitakami ikiwaatantaityya-mirimi.’ ¹⁷Tima iriitaki Pawa nisironkata-kariri aajatzi irirori-payi ikimitaakai aroka-payi akimisantajiri Pinkathari Jesús Saipatzii-totaari. ¿Paitama nonintan-tyaari naaka nomaimanitiri Pawa?’’ ¹⁸Ikanta ikimajiitaki iyikiiti nampitarori Aapatyaawiniki, tikatsi inkanta-jiitanaki. Ipanhawinta-nakiri Pawa, ikantajiitzi: “¡Ariwí! ¡Nisironkatairi Pawa kaari ashininkata! ¡Kantatsi iwashaantairo irirori yantayitziro kaari-pirori, yaña-siri-yitajita irirori!”

Kimisantaa-tsiri Antioquía-ki

¹⁹Tima iwamaitakiri Esteban, ari yitaita-nakaro imaimanitai-tziri kimisantzin-kariiti. Irootaki isiyantanakari aparoni-payi kimisantzinkari anta Fenicia-ki, Chipre-ki aajatzi Antioquía-ki. Apatziro ikinkithata-kairi ikaratzi ishininkata-wakaa Judá-iti tsika okanta-kota Kamiithari Ñaantsi. Ti ininti inkinkithata-kairi kaari ishininkatyya. ²⁰Iro kantacha ari yariijiitaka Antioquía-ki kimisantzinkari-payi poñaachari Chipre-ki aajatzi Cirene-ki. Ikinkithata-kaapaakiri kaari ishininkatyya, ikamantakiri Kamiithari Ñaantsi tsika ikanta-kota Jesús, Awinkathariti. ²¹Okantakaakari isintsinka Awinkathariti yokapayi, iwashaanta-kaakiri pasini-satzi atziri yamitasi-yitakari. Oshiki kimisanta-nakiriri Awinkathariti. ²²Kimajiitaki kimisantzin-kariiti Aapatyaawiniki okaratzi awisatsiri Antioquía-ki, ityaankakiri Bernabé iñaakitiri. ²³Ikanta yariitaka Bernabé, iñaapaakiri ikaratzi inisironkatairi Pawa, antaroiti ikiimo-sirita-paaki. Iyomitaa-paakiri maaroni yoisokiro-siritan-tyaariri Awinkathariti. ²⁴Tima nisironkatan-tatsiiri inatzii Bernabé, yawintaa-siritari Awinkathariti, isaika-siritantari Tasorinkantsi. Irootaki ishiki-pirotan-tanakari kimisanta-najiriri Awinkathariti. ²⁵Ikanta yawisanaki Bernabé, jataki Tarso-ki iñiiri Saulo. ²⁶Iñaapajiri Saulo anta, yamajiri Antioquía-ki. Ari isaikimo-waitakiri ikimisanta-kaani-payi aparoni osarintsi, iyomitaa-yitaki oshiki atziri. Ari itanakaro Antioquía-ki ipaitai-tziri kimisantzinkari-payi “Saipatzii-wiri.”

²⁷Okanta aparoni kitaitiri, ariijiitaka Antioquía-ki Kamantan-tzinkari-payi ipoñaakaro Aapatyaawiniki. ²⁸Ikanta aparoni Kamantan-tzinkari paitachari Agabo, ikatziyanaka yapatojiita, ikantanaki: “Ari ñiitaki antaroiti tashitsi maaroni nampitsiki.” Tasorinkantsi ñaana-sirita-kiriri iyotanta-karori. Irootaki ñiitakiri ipinkathari-wintantari Claudio. ²⁹Irootaki ikinkithasiritan-tanakari Antioquía-satzi inisironkatyaari iyikiiti saikatsiri iipatsitiki Judá-iti intyaantiniri okaratzi inintakairiri aparoni-payi. ³⁰Irootaki yantajiitakiri, yaminai-takiri Bernabé aajatzi Saulo iriitaki aminakaan-tironi. Ityaanka-kiniri antari-kona-payi anta inampiitiki Judá-iti.

Iwamaitakiri Jacobo, yasita-koitakiri Pedro

12 ¹Ikanta pinkathari Herodes ipatzima-winthatakiri kimisantzinkari-payi. ²Ikantakaantaki iwisaitiri Jacobo, iririntzi Juan. ³Ikanta ñaakiro Herodes kamiitha onimotakiri Judá-iti, yaakaan-takiri Pedro. Ari awisayitakiri iroka-payi yoimosirinkai-tziro iwanta-piintajii-tantarori yatantaitari kaari ikonowaitzi siñakaironi. ⁴Ikanta yasita-kota-kaantakiri Pedro, iwaki ikaratzi 16 owayiri aamaako-wintyaarini. Ikinkithasiri-witaka Herodes ñaakairimi atziri-payi onthonkakyaa-rika yoimoshirinkaitaro kitaitiri Anankoryaantsi.ⁱ ⁵Isaika-minthaitzi Pedro tsika yasita-koitakiri, ikamaitakaro kimisantzinkari-payi yamana-kotziri Pedro inisironkatairi Pawa.

Imisitowai-tajiri Pedro

⁶Okanta omonkaratzi-mata-paaka yaantyaariri Herodes yoka Pedro ñaakiri atziri-payi. Ikanta imayira Pedro tsitiniri isatikakiri apiti owayiri, yoosotai-tantakari apiti asirotha. Saikajiitatsi pasini owayiri ikyaa-piintaitzi yaamaako-wintari. ⁷Ari imapokaka ipokaki Imaninkariti Awinkathariti, kitaiti-saanti ikantakaa-paakaro. Itzinka-mirikita-paakiri Pedro, iwasaakiryaa-kiri, ikantziri: “¡Pintzinai!” Tima omparyaa-siwai-tanaka asirotha yoosotai-tanta-kariri irakoki. ⁸Yapiitakiri Maninkari, ikantziri: “Piwatha-kityaa, pinkyaan-tyaari piwiri piitzi.” Imatakiro ikantai-takiriri Pedro. Aikiro ikantatzii Maninkari: “Piiwiryakotyaa, thami ajatai.” ⁹Sitowanaki Pedro iyaatanakiri Maninkari, ti iyoti iriipiro-rika okaratzi ñiiri, osiyawaitakaro ñaawyata-tyiiaami. ¹⁰Ikanta yawisanakiri aparoni aamaako-wintariri, yawisanakiri pasini. Yariita-paakaro asirota-tsiri asitako-rontsi, asitaryaa-siwaitanaka. Sitowa-jiitanaki. Ikanta yaniijiitanaki, irootaintsi ishonka-nakyaami, ari yookanajiri Maninkari, apaniro yaniitanaji. ¹¹Ari ikinkithasirita-nakari Pedro, ikantanaki: “Ari noyotziri omapirota-tziiri Pawa ityaankakiri

ⁱ 12.4 16 owayiriiti = ikaratzi 4 owayiri inasiyitakiri ipiyotakiri

Imaninkariti yookakaa-wintajina imaimanitinami Herodes, aajatzi Judá-iti.”

¹² Jatanaki Pedro owankoki María, iriniro Juan, ipaitai-tziri aajatzi Marcos, ari yapatojiita kimisantzinkari-payi yamanajiitzi. ¹³ Ariitapaaka Pedro ikyaa-piintaitzi, kaimapaaki. Okanta aparoni mainaro paitachari Rode, jatanaki aminiri ipaita-rika kaimatsiri. ¹⁴ Ari oyowaantita-wajiri Pedro inatzii, antaro okimo-siritanaki, ti asitaryaa-nakiniri inkyaan-tapaa-kyaari, apatziro opiyanaka inthomponta okamanta-paaki, okantzi: “Pedro inatzii kaimatsiri.” ¹⁵ Ikantai-tziro mainaro: “¡Ti pisinki-wintyaa!” Iro kantacha aikiro osintsitatzii mainaro, okantzi: “Omapiroatayaa.” Ikantajiitzi irirori: “Aamasityaa Maninkari inatzii, kaari Pedro.” ¹⁶ Aikiro isintsitatzii Pedro ikaimi. Ikanta yasitaryaaaitakiniri, iñaatziiri Pedro inatzii, tima okiryantzi ikantawinta-waari. ¹⁷ Ari iwaanka-nakiro irako Pedro imairitan-taityaari. Ikinkithata-kota-nakiro tsika ikanta Pawa imisitowan-taariri. Aikiro ikantana-kitzii Pedro: “Pinkamantiri Jacobo aajatzi pasini iyikiiti.” Ari isitowanaji, jatanaki pasiniki nampitsi.

¹⁸ Okanta okitaitita-manaki, oshiki okantzi-mojiitakari aamaako-winta-witariri, tima ti iyojiiti tsika ikinaki Pedro. ¹⁹ Ikantakaantaki Herodes yamina-minaitiri, iro kantacha ti iñiitajiri. Irootaki yookoitana-tanakariri aamaako-winta-witariri, ityaankaki owiirini. Ikanta apaata, sitowaji Herodes inampiitiki Judá-iti, jataki inampita-paintyaaro Cesarea-ki.

Ikamantakari Herodes

²⁰ Ari ikantana-kityaa Herodes imaimanitziri nampitarori Mapiniki aajatzi Simaaki. Irootaki ijajiitan-takari iñiiri Blasto, inampiri Herodes, inintzi yaapatyaa-yaari, tima ari iyomparita-piinta-jiita. Ikanta yoka Blasto iwinthata-kaakari Herodes yaakamiithata-wakiri. ²¹ Monkarata-paaka kitaitiri ikaimakaan-takiri Herodes inkinkitha-waita-kairi. Ipasika-nakaro owaniinkaro iithaari ikinkitha-waitanta-piintari, thointa-paaka isaika-mintoki yapatojiitaka, ikinkitha-waitanaki. ²² Ari ikaima-kotziri atziri-payi, ikantzi: “¡Jiirinta ñaawaitain-tsiri, Pawa inatzii, kaari atziri!” ²³ Ti onkantzi-mowaityaari Herodes ikimita-kaantai-takari Pawa, ikimosiriwin-taitakiri. Irootaki omapoka-sitan-tanakari imantsiyaakiri Imaninkariti Pawa, kiniwaitanaki, kamaki.

²⁴ Iro kantacha, aikiro ojata-kota-nakitzi iñaani Pawa, aikiro ishiki-pirota-nakitzi kimisantzin-kariiti.

²⁵ Ikanta Bernabé aajatzi Saulo imonkaratakiro ityaankan-taita-kariri Aapatyaawiniki, piyajiitaja Antioquía-ki, ari itsipatajari Juan ipaitai-tziri aajatzi Marcos.

Yitanakaro ikinkithata-kaantzi Bernabé aajatzi Saulo

13 ¹ Tzimatsi kamantan-tzinkari-payi anta Antioquía-ki tsika yapatota-piinta-jiita kimisantzinkari-payi, tzimatsi aajatzi

yomitaantsinkarii-payi. Yoka ikarajitzi: Bernabé, Simón ipaitai-tziri aajatzi Kisaakiri, Lucio Cirene-satzi, Manaén itsipa-minthatani pairani Herodes imainarita-paaki, aajatzi Saulo.² Okanta yapato-winta-jiitari Awinkathariti, itziwinta-jiitari, iñaana-siritakiri Tasorinkantsi, ikantakiri: “Piyosiitnari Bernabé aajatzi Saulo, iriitaki naminakiri nantawaita-kayiri.”³ Ikanta ithonkakiro yamanajitzi aajatzi itziwinta-jiita, iwasi-patzii-toyitan-takari irako yokapayi, ityaanka-jiitakiri.

Ikinkitha-jiitzi Tyaankaariiti Chipre-ki

⁴Ikanta ityaantani Tasorinkantsi, jaitjiitanaki Seleucia-ki, ari itijiitanaka ijatiro Chipre-ki. ⁵Aatako-jiita-paaki Salamina-ki. Yitapaakaro ikinkithata-paakiro iñaani Pawa tsika yapatota-piinta-jiita Judá-iti. Arira ijatzita-nakari aajatzi Juan yamitako-waitiri. ⁶Ikanta yaathaki-ryaanakiro ojinta-thakitzi othampisi, arijiitaka nampitsiki Pafos. Ari iñaapaakiri paitachari Barjesús, iriitaki antyawiyari Judá-iti, amatawiri kamantan-tzinkari inatzii. ⁷Yoka antyawiyari yaapatyaani inatzii pinkathari Sergio Paulo. Yotaniri inatzii yoka pinkathari. Ikaimakaan-takiri Bernabé aajatzi Saulo, tima ininta-pirotatzii inkimiro iñaani Pawa. ⁸Iro kantacha yoka antyawiyari Barjesús paitachari aajatzi iñaaniki wirakocha Elimas, oshiki itzika-tzikatakiri pinkathari airo ikimisantantaro iñaani Pawa. ⁹Ikanta Saulo, ipaitai-tziri aajatzi Pablo, ikantakaa-nakari Tasorinkantsi, yamina-nakiri antyawiyari, ¹⁰ikantanakiri: “¡Thaiwaari! ¡Kaari-pirori! Itomi kamaari pinatzii. Pimanintakiro kamiithari. ¿Aroma piwashaantairo pitzika-tzika-yitziro okaratzi tampatzikatzi-motziriri Nowinkathariti? ¹¹Iroñaaka iwasankitaimi Pawa, kamaraaki pinkantajyaa, airo paminawaitaji.” Apatha-kiro ikantanaka, ti yokichaatanaji. Yamina-mina-waitzi akathatairini. ¹²Ikanta iñaakiro pinkathari awishi-mota-kiriri antyawiyari, okiryantzi ikanta irirori ikimiro ikamantan-taitziro tsika ikanta-kota Awinkathariti Jesús, ikimisanta-pirotanaki irirori.

Ariitaka Pablo aajatzi Bernabé Antioquía-ki saikatsiri anta Pisidia-ki

¹³Ikanta yawisanaji Pablo nampitsiki Pafos itsipayitakari ikarajitzi, ititanaka ijatiro Perge-ki saikatsiri anta Panfilia-ki. Iriima Juan, ti iyaatanajiri, piyanaka irirori Aapatyaawiniki. ¹⁴Ikanta Pablo aajatzi pasini-payi aikiro yanijiitatzii irojatzi yariitan-tajiitakari Antioquía-ki anta Pisidia-ki. Okanta kitaitiri imakoryaan-taitari, ikyaajiitaki yapatota-piinta Judá-iti, saikajiita-paaki. ¹⁵Ikanta ithonkai-takiro iñaanai-tziro isankinari Kamantan-tzinkari-payi aajatzi Ikantakaan-taitani, ikantaki jiwatakaan-tatsiri yapatota-piinta-jiita: “¡Iyikiiti! ¿Tzimatsima pinkantiri awiroka-payi intharowintan-tyaari ashininka-payi?” ¹⁶Ari ikatziyanaka

j 13.1 Herodes = pinkatha-ritatsiri pairani Tapowiniki

Pablo, itzinaa-wakotanaka imairitan-taityaari, ikantanaki: “¡Pinkimi noshininká! ¡Israel-iiti! ¡Ikaratzi pinkathatairiri Pawa!

¹⁷Iriitakira Pawa oyoshiita-kiriri pairani awaisatzitini, Israel-iiti. Ishikyaakiri isaikan-tawitakari Apitantoniki. Oshiki impira-waitai-takari anta, iro kantacha Pawa iñaakan-takiro itasorinka, yookakaa-wintajiri. ¹⁸Osamani ikina-kina-waitaki otzisi-masiki okaratzi 40 osarintsi. Iro kantacha inisironkata-piintakari Pawa anta. ¹⁹Okanta apaata, yapirotakiri Pawa ikaratzi 7 shininkata-wakaa-chari anta Owintiniki. Irootaki yasita-kaajariri awai-satzitini iroka kipatsi. ²⁰Tima okaratzi nokinkithata-kimiri awisaki okaratzi 450 osarintsi osamanitaki. Ari ityaankakiri Pawa jwayitairini awaisatzitini. Aikiro ijatakaa-tziiro Pawa ityaankaki jiwari-payi irojatzí iwiraanta-paakarori Kamantan-tzinkari Samuel. ²¹Iro kantacha ikowa-kota-jiitakiri Pawa intzimi iwinkathariti-piro-tityaari. Irootaki yaminan-takariri Pawa ashininkani Saúl, itomi Cis, ishininka Benjamín-iiti. Iriitaki pinkathari-winta-kiriri okaratzi 40 osarintsi. ²²Ikanta apaata Pawa ti ipinkathatakajiri Saúl, impoyiitaari ipinkatha-ritakaajiri David. Tima iriitaki David ikinkithata-kotakiri pairani Pawa, ikantzi:

Noñaakiri David itomi Isaí, inimotakina,

Iriitaki matironi yantiro nonintziri naaka.

²³Tzimatsi ikasiya-kaakairi pairani Pawa intyaantajairi incharinityaari pinkatharini David, iriitaki wawisaa-koyitaini arokaiti Israel-iiti. Tima yoka incharinityaari David iriitaki Jesús. ²⁴Tikira impokiita Jesús, ikinkithata-kotzi-takari Kamantan-tzinkari Juan, ikantaki: ‘¡Israel-iiti! Ontzimatyii pimpiya-siri-yitaji, pikiwaa-winta-jyaari Pawa.’ ²⁵Tima kapichita-paaki iwamaitan-tyaariri pairani Juan, ikantanaki: ‘Ti naaka yoka Saipatzii-totaari ikasiya-kaakimiri pairani Pawa. Awotsikitaki impoki, nopinkatha-pirotzitari naaka, ti onkanta-janti inkimita-kaantyaana impiratani naantya-niriri ikyaaantyari iitziki.’

²⁶¡Iyikiiti! ¡Ishininkaiti Abraham! ¡Maaroni awirokaiti pasini-satzi pinkathata-jiriri Pawa! Maaroni aroka-payi ityaantakairo iroka Naantsi awisakotan-tajyaari. ²⁷Ikaratzi nampitarori Aapatyaawiniki aajatzí jiwari-payi, ti iyojiita-wakiri Jesús. Maaroni kitaitiri imakoryaan-taitari iñaanawita-piintakaro tsika isankinata-kotakiri pairani Kamantan-tzinkari, iro kantacha ti iyota-kotiro sankinarintsi iriitakira ikinkithata-koitziri Jesús. Iriitaki amishakowinta-kiriri iwamaitiri Jesús, ti iyotzimaityaa, imonkarata-kaatyaaro okaratzi ikamantan-takiri pairani Kamantan-tzinkari-payi. ²⁸Ipoña ikowa-kotakiri Pilato iwamaakaantiri Jesús, okantawitaka tikatsi inkinakaa-sita-paintyaa irirori. ²⁹Ikanta imonkarata-kaayitakaro isankinata-koita-kiriri pairani, iwatzikaryaa-kotairi Jesús tsika ipaikakoi-takiri, yaitanakiri ikitaitziri. ³⁰Iro kantacha Pawa iwañaajiri. ³¹Ari yitanakaro Jesús iñaaka-panaatari ikaratzi

tsipata-kariri pairani ipoñaan-takari Tapowiniki irojatzi Aapatyaawiniki. Oshiki okaratzi kitaitiri iñaaka-panaatari. Iriitaki kinkithata-koyitairiri iroñaaka tsika-rika-payi tsika isaikayitzi atziri. ³²Irijatzi nokinkithata-kotzimiri iroñaaka awiroka-payi, nokinkithata-tziimiro Kamiithari Ñaantsi tsika okanta-kota ikasiya-kaakiriri pairani Pawa awaisatzitini. ³³Tima imonkaratakiro Pawa okaratzi ikasiya-kaantziri, tima iwañaajiri Jesús. Mataka okaratzi isankinata-koita-kiriri Panthaan-tsiki apitita-tsiri, ikantaitzi:

Notomi nowimi awiroka.

Naaka pirintanaja iroñaaka.

³⁴Aritaki ikamantzi-tantaka Pawa iwañaajiri Jesús, ti ininti ositziti iwatha tsika ikitaitakiri. Iroka ikantaki:

Tima awiroka ñiironi okaratzi nokasiya-kaakiriri David.

³⁵Tzimatsi pasini Panthaantsi ikantaitaki:

Airo pisinitziri ositziti iwatha Pitasorintsiti.

³⁶Omapiro, kaari David inkinkithata-koiti aka, tima yañaakaa-paintziri Pawa, ipoña imakoryaaki, itsipataari iwaisatzitini ikitayitaja, ari ositzitajiri iwatha. ³⁷Iriima kanta-kota-chari aka, iwañaajiri Pawa, ti ositziti iwatha irirori. ³⁸Iyikiiti, ontzimatyii piyojiitaji awiroka-payi, nokinkithata-kota-tziiri Jesús, iriitaki matairori ipyaakota-jimiro pantayiwitakaro kaari-pirori. ³⁹Ikaratzi kaari awamiitha-siriti Ikantakaantani awaisatzitini Moisés, aritaki impyaakotakajiri Jesús aririka inkimisanta-najiri irirori. ⁴⁰Paamawintajyaa awiroka-payi, patsipitaro = kari owasankitaantsi isankinata-kotakiri pairani Kamantan-tzinkari-payi, ikantaki:

⁴¹Pithain-kawaitakiri awiroka-payi Pawa,

okiryantzi pinkanta-paintyaa iroñaaka, irojatzi pimpyaan-takyaari.

Tima omapiro onkowiinkati apaata ompaityaa nantzi-mota-jimiri,

Airotzimaita pikimisantziro, intzima-witakyaa kamanti-mironi.”

⁴²Ikanta isitowanaji yapatota-piintaita yoka Pablo itsipatakariki arajitzi, oshiki atziri kantawa-jiriri: “Pimpiyaji pasiniki kitaitiri imakoryaan-taitari, papiitiro pinkinkithata-kayinaro iroka ñaantsi.”

⁴³Iyaajiita-nakiri oshiki Judá-iti aajatzi kaari ishininkatyaa kimisanta-witarori iyomitaan-tziri Judá-iti, ikimisanta-jiitanaki irirori. Iriitaki iyomitaitziri Pablo aajatzi Bernabé, ikantziri: “Poisokirotiri ikaminthaa-yitajimi Pawa.”

⁴⁴Okanta pasini kitaitiri imakoryaan-taitari, ipiyojiitaka oshiki atziri inkimisantiro iñaani Pawa inkamantantiri Pablo aajatzi Bernabé. ⁴⁵Iro kantacha iñaakiri Judá-iti ipiyojiita-paaka atziri-payi, ikisa-siri-jiitanaka. Ari yitanakaro imaimani-waita-nakiri Pablo, ithainki-mawaita-nakiri.

⁴⁶Tikatsi intharowan-tanakyaa Pablo aajatzi Bernabé, ikantanakiri: “Iroowitaka kamiithatatsiri nitawakyaami awiroka-payi nonkaman-timiro

iñaani Pawa, tima Judá-iti pinayi-tziita. Irooma pimaninta-jiitakiro, airo piñiuro yañaa-sirita-kaitaimi. Irootaki nonkinkithata-kaantyaariri iroñaaka kaari ashininkata. ⁴⁷Tima irootaki ininta-kayinari Pawa, ikantakina:

Awiroka nowaki pinkitainkata-koyitairi kaari pishininkata,
Pinkinkithata-kaajiri tsika okanta-kota awisakotaantsi.
Pinthotyaajiro maaroni kipatsiki.”

⁴⁸Ikanta ikimajiitawaki kaari ishininkayita, antaro ikimo-siri-jiitanaki, ikantanaki: “Oshiki okamiitha-tataitziti iñaani Pawa.” Tima inthonkaka ikimisanta-jiitaki ikaratzi iyosiitai-takiri yañaa-siri-yitaji. ⁴⁹Tima ithonkaa ikinkithata-kota-nakiro iñaani Pawa maaroni nampitsi okaratzi tzimatsiri anta. ⁵⁰Iro kantacha tzimatsi Judá-iti yomitaa-naakirori pinkathataaro kooya-payi tsipata-piintariri Judá-iti yapatojiita, ari ikimitaakiri iriipirori-payi jiwatakaan-tatsiri nampitsiki, iwinthata-kaakari imaimanitiri Pablo aajatzi Bernabé, yoimisitowiri isaikapaaki inampiki. ⁵¹Irootaki itikanta-naarori iipatsi-tiki Pablo aajatzi Bernabé iyotantai-tyaari ti inkimisantaitiri Pawa. Awisanaki anta Iconio-ki. ⁵²Tima antaaro ikimo-siri-jiitaki kimisantzin-kariiti saikanain-tsiri, tima omapiro isaika-siri-yitan-tanakari irirori Tasorinkantsi.

Pablo aajatzi Bernabé ijataki Iconio-ki

14 ¹Ikanta yariitaka Pablo aajatzi Bernabé anta Iconio-ki, ikyaajitaki yapatota-piinta-jiita Judá-iti. Ikinkithata-kaapaakiri atziri-payi tsika ikanta-kota Jesús. Tima oshiki Judá-iti aajatzi pasinimatzi atziri kimisanta-naintsiri. ²Iro kantacha tzimatsi Judá-iti kaari kimisanta-tsini, iyomitaa-naakiri kaari ishininkatyaa inkatsimatan-tyaari. Iriitaki maimanita-kiriri kimisantzinkari-payi. ³Irootaki isaikan-tanakari osamani yoka Pablo aajatzi Bernabé anta Iconio-ki. Tima omapiro yawintaa-nakari Pawa. Ikinkithata-kaanakiri atziri-payi tsika okanta-kota itakotanta Pawa. Iriitaki Awinkathariti matakairiri itasonkawintantari, irootaki iyotantyaari atziri-payi omapirotayaa okaratzi ikinkithata-kotziri. ⁴Iro kantacha imaimanita-wakaanaka ikaratzi nampitarori anta. Tzimatsi aapatyaa-nakariri Judá-iti, pasini yaapatyaa-nakari Tyaankaariiti. ⁵Ikanta Judá-iti itsipayitakariri kaari ishininkatyaa, ikinkitha-waita-kaakiri jiwari-payi iwasankitairi Pablo aajatzi Bernabé irojatzi ishimyaan-takyaariri. ⁶Iro kantacha yotaki irirori-payi, siyaka ikinajitaki Listra-ki irojatzi Derbe-ki, irootaki nampitsi saikayita-tsiri Licaonia-ki. Tima ithonka yaniitakiro okaratzi tzimatsiri nampitsi anta. ⁷Ari ikamantan-takirori Kamiithari Ñaantsi anta.

Ishimia-waitai-takiri Pablo Listra-ki

⁸Okanta anta Listra-ki tzimatsi aparoni atziri ti yaniita-niti. Yasi iwiro ikiso-porokitziti owakira itzimapaaki. Ari isaikaki yoka atziri,

⁹Ikimisantziri Pablo. Ikanta yaminapaakiri Pablo, iyotanaki yawintaa-sirita-taari yoka atziri aritaki yisita-kota-kaajiri. ¹⁰Ari ñawaitanaki, ikantziri: “¡Pinkatziyi, paniitaji!” Apatha-kiro imitaanaka yoka atziri, katziyanaka, aniitanaji. ¹¹Ikanta ñaayitakiro Licaonia-satzi yantakiri Pablo, ikaimajitanaki ñaaniki, ikantajiitzi: “¡Yayitzi-motakai pawa isiyakari atziriwí!” ¹²Ikimita-kaanakari Bernabé iriitakimi iwawaniroto ipaitai-tziri “Júpiter,” iriima Pablo ikimita-kaanakari iriitakimi iwawaniroto ipaitai-tziri “Mercurio,” tima iriitaki Pablo ñawaitatsi ikinkithatzira. ¹³Ikanta yantyawiyariti Júpiter, saikatsiri iyarapapankoti okyaa-piintzi awotsi nampitsiki, yamaki ipira-payi aajatzi incha-tyaakipayi. Itsipatakari pasini-payi atziri inintajiitzi iwamairi ipira-payi, impomitiniri impinkathatiri Tyaankaariiti.^k ¹⁴Ikanta iyotaki Bernabé aajatzi Pablo okaratzi ikinkithasiritari, imankaryaa-nakiro iithaari iyotantyaari atziri-payi okowiinkatzi inintziri yantiri. Ari isatikan-tanakari atziri-payi, ñawaitanaki, ¹⁵ikantzi: “¿Paitama pantantyaarori iroka? Atziri nonatzii naaka, ari nosiyami awiroka-payi. Airo pantasi-waitaro pinintziri, pinkimisantairi Pawa Añaanita-tsiri. Tima iriitaki owitsika-kirori inkiti, kipatsi, inkaari, aajatzi okaratzi tzimanta-yitarori. ¹⁶Irijatzi sinita-kiriri pairani piwaisatzitini yantayitiro iniwita-siyitari irirori-payi. ¹⁷Iro kantacha ti imanapithatyaari tsika ikantawaita irirori. Tima iriitaki Pawa nisironkata-piinta-kairi aroka, iwaryiuro inkani onkithotan-tyaari awankiri-payi, iriitaki opayitairori maaroni awayitari, ari okanta akimo-siriantari.” ¹⁸Okantawitaka ikantayi-witakari atziri-payi iroka, oshiki opomirintsitaka iwashaanta-kaantyaariri iwamainiri ipira-payi impomitiniri.

¹⁹Ari yariijiita-paaka Judá-iti ipoñaayitaka Antioquía-ki aajatzi Iconio-ki. Iyomitaa-yita-paakiri atziri imaimanitiri Pablo. Irootaki ishimyaan-takariri. Inosika-nakiri yookakiri othapiki nampitsi, isiyakaantzi iwamaakiri. ²⁰Ikanta yapatowinta-paakari iyomitaani-payi Pablo, ari ipiriinta-naari aajatzi ipiyanaja nampitsiki. Ikanta okitaitita-manaki jataki Derbe-ki itsipata-naari Bernabé. ²¹Ari ikamantan-tapajiro Kamiithari Ñaantsi anta Derbe-ki, ikimisanta-kaaki oshiki atziri. Ipoña ipiyaaro Listra-ki, Iconio-ki irojatzí Antioquía-ki. ²²Ari yariita-naariri ikaratzi ikimisanta-kaakiri, iyomitaa-naajiri kisokiro iwajiri Jesús, yawintyaari. Ikantanajiri aajatzi: “Ontzimatyii añiuro oshiki ankimaatsi-waityaari ankyaan-tajyaari tsika ipinkathari-wintantaji Pawa.” ²³Tima yaminaki inkarati jiwayita-tsini tsika yapatoyita-piinta, iriitaki jiwayitairini ikaratzi kimisanta-najiriri Jesús. Ikanta yamanako-yitanajiri yokapayi jiwari-payi, itziwinta-yitakari, ikowakotakiri Pawa, ikantzi: “Nowinkatharítí, paamaako-winta-jyaari yokaiti ikaratzi awinta-yitanaamiri.”

^k 14.13 ipira-payi = toros

Piyaja Antioquía-ki saikatsiri Tonkaironiki

²⁴Tima aikiro yaniitatzi Pablo aajatzi Bernabé, yawisanakiro Pisidia-ki irojatzí yariitan-takari Panfilia-ki. ²⁵Ari ikamantan-tanakiro Kamiithari Ñaantsi anta, yitanakari nampiyitarori Perge-ki, ipoñaapaaka Atalia-ki. ²⁶Ari ititanaja irojatzí Antioquía-ki. Tima ari iyosiitai-takiri pairani ijatantyaari inkamantantiro tsika okanta-kota ikaminthaantaji Pawa. Irootaki imonkaratakiri iroñaaka yantayitakiro. ²⁷Ikanta yariitaja Antioquía-ki, yapatota-pajiri kimisantzinkari-payi, ikamanta-pajiri okaratzi yantakaa-yitakiriri Pawa, tsika ikanta yawintaa-kaayitaari kaari ishininkatyaa. ²⁸Ari isaikapajiri Pablo aajatzi Bernabé itsipayita-paari ikaratzi kimisanta-naatsiri.

Yapatota-jiita Aapatyaawiniki

15 ¹Ari yariijiitaka atziri-payi anta Antioquía-ki ipoñaayitakaro iipatsitiki Judá-iti, iyomitaa-paakiri kimisantzinkari-payi, ikantapaakiri: “Iyikiiti, airorika pimonkaratziro Ikantakaantani Moisés pinto-misitaa-nityaa, airo pawisako-siri-yitaji.” ²Ti onimotiri Pablo aajatzi Bernabé okaratzi iyomitaan-tziri ariitapain-chari, oshiki iñaana-minthatakiri yokapayi. Irootaki inintan-tanakari kimisantzinkari-payi Antioquía-satzi ijataji Pablo aajatzi Bernabé Aapatyaawiniki. Apatziro iwitsikajiro irirori-payi kantain-chari intspatyaari Tyaankaariiti aajatzi jiwatziriri kimisantzinkari inampiki. ³Ikanta ijajiitaji Pablo aajatzi Bernabé ikinanajiro Fenicia-ki irojatzí Ositikii-toniki. Ari ikamanta-yitanajiri Judá-iti ikaratzi kimisanta-tsiri, ikantziri: “Ikimisanta-yitaji pasini-satzi kaari ishininkatyaa.” Tima oshiki ikimo-siri-jiitanaki iyikiiti Judá-iti. ⁴Ariijiitaja anta Aapatyaawiniki. Yaakamiithata-wajiri kimisantzin-kariiti, Tyaankaariiti aajatzi jiwatziriri kimisantzinkari. Ikamanta-pajiri irirori okaratzi yantakaa-yitakariri Pawa. ⁵Iro kantacha tzimatsi Nasitantaniri-payi kimisanta-tsiri, ikantanaki: “Ikaratzi kimisanta-tsiri kaari ashininkata, okowaa-pirotatyaa imonkaratairo Ikantakaantani Moisés, intomitaa-nitajyaa.”

⁶Ari yapatojiitanaka Tyaankaariiti aajatzi jiwari-payi ikinkitha-waita-kojiitziro tsika okanta-kota iroka. ⁷Ikanta osamanitaki ikinkitha-waijiitaki, ari ikatzianaka Pedro, ikantanaki: “Iyikiiti, piyojiitzi awiroka, naaka ityaankaki pairani Pawa nokinkithata-kaayitajiri Kamiithari Ñaantsi kaari ashininkata, irootaki inkimisantan-tajyaari irirori-payi. ⁸Tima Pawa iyotzitauro okaratzi akinkithasiri-yitari, iñaakan-takiro inintziri aajatzi isaika-siritan-tajyaari Tasorinkantsi pasini-satzi kaari ashininkata ikimitaakai arokaiti. ⁹Tima yaakamiithatajiri Pawa yokaiti ikimita-kaira aajatzi arokaiti, tikatsi imaaninti Pawa. Yoitinta-siri-yitajiri ikaratzi awintaa-siritaariri Jesús. ¹⁰¿Kamiithata-tsima

pinthainkiro yantakiri Pawa? ¿Opaitama pinintantari pisintsitiri kimisanta-naatsiri imonkaratiro ikantakaan-taitani kaari aawyaa-jatzi arokaiti, kaari yaawyaa-jatzi aajatzi awaisatzitini? ¹¹Tima irootaki inisironkatani Awinkathariti Jesús owawisaako-siri-yitajiri arokaiti. Ari ikantzi-yitaari aajatzi iriroriiti.”

¹²Mairi ikantajiitanaka maaroni. Ikimaitziiri aajatzi Bernabé, Pablo ikinkithata-kotziro okaratzí yantakaa-yitakiriri Pawa inampiki-payi pasini-satzi atziri kaari ishininkatyaa. ¹³Ikanta ithonka-kiro ikamantakiri, ikantanaki Jacobo: “Iyikiiti, pinkimisanta-wakina: ¹⁴Ikamanta-kairo Simón tsika ikanta Pawa yitanta-nakarori iyoyaayitakiri pasini-satzi atziri inkimisantan-tajyaariri irirori-payi.¹ ¹⁵Tima irootaki ikinkithata-kaakiriri Pawa pairani Kamantan-tzinkari-payi, ikantaki:

¹⁶Aririka awisayitaki iroka-payi, aritaki nompiyaji.

Nowiriintajiro iwanko David.

Nompinkatharita-kayiri incharinityaari ari inkimita-jyaari tsika ikanta irirori nopinkatha-ritakaakiri.

¹⁷Aririka omatakyaa iroka, ari yamina-minatajina pasini-satzi atziri, inkanta-yitaina: ‘Nowinkathariti,’

Ari onkanyaa nasiyitan-tajyaariri kaari pishininkata.

¹⁸Ari ikantzi inaawaitzi Awinkathariti Pawa. Tima iriitaki kasiya-kaayita-kayirori iroka-payi pairani owakira itantana-karori.

¹⁹Irootaki nonkantan-tyaari naaka, ti onkamiithati añaakai-yaari pasini-satzi kaari ashininkata ikaratzí kimisanta-yitairiri Pawa.

²⁰Apatziro antyaankiniri sankinarintsi airo iwantari wathatsi yasita-kaitariri pawaniro-payi, airo imayimpi-waitzi, airo iwakoyitaro iriraani posiniri-payi. ²¹Tima irooyitaki iroka isankinari Moisés ikinkithata-kota-piintai-tziri tsika-rika-payi yapatota-piinta Judá-iti kitaitiriki imakoryaan-taitari. Irootaki yitanakari pairani. Irootaki iwashaantan-tyaarori iroka-payi airo okantzimo-sirita-kaantari ashininka-payi.”

²²Ikanta Tyaankaariiti aajatzi jiwari-payi, itsipayitakari kimisantzinkari-payi, ikoyaaki intyaankiri Antioquía-ki intsipata-nakyaari Pablo aajatzi Bernabé. Yoka ikaratzí ikoyaakiri: Judas ipaitai-tziri Barsabás, aajatzi Silas. Iriitaki jiwatakaa-yitakiriri kimisantzinkari-payi anta. ²³Iriiyitaki anakironi sankinarintsi. Iroka okantzi osankinata: “Iyikiiti, naakaiti Tyaankaariiti aajatzi jiwari-payi. Nowitha-jiitami awiroka kaari noshininkayita nampiyitarori Antioquía-ki, Tonkaironiki, aajatzi Cilicia-ki. ²⁴Noyojiitaki tzimatsi poñaayita-nainchari aka, iriitaki oñaasirinka-kimiri anta, inintzi pimonkara-yitairo Ikantakaan-taitsiri, pinto-misitaa-nitajyaa. Kaarira notyaantani naaka-

¹ 15.14,17 * Wairontsi

payi. ²⁵Irootaki nokinkitha-waitan-takari aka, ari nokoyakiri akarajiitzi aka, iriitaki jatatsini iñaajimi intsipata-nakyaari itakokitani Pablo aajatzi Bernabé. ²⁶Iriijitaki atsiyawinta-kariri yawintaa-naari Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. ²⁷Nontyaanka-kimiri Judas aajatzi Silas. Iriitaki kamanta-paakimini maaroni anta. ²⁸Tima ti onkamiithati noñaakaa-waityaami awirokaiti, tima ti onimotiri Tasorinkantsi aajatzi naaka-payi. Apatziro pantayita-najiro okaratzii nintachari. Iroka nokantzi: ²⁹Airo piwayitari wathatsi yasita-kayi-tariri pawaniro-payi. Airo piwakoyitaro iriraani posiniri. Airo pimayimpi-waitzi. Aririka pimonkara-yitanakiro iroka, kamiithataki. Ari okaratzii.”

³⁰Ikanta ijajiitanaki ikaratzii iyoyaakiri, ariijitaka Antioquía-ki. Yapatota-paakiri kimisantzinkari-payi, ipapaakiri sankinarintsii. ³¹Ikanta iñaanata-wakiro, ikimo-siri-jiitanaki. ³²Tima Kamantan-tzinkari inatzi Judas aajatzi Silas, itharowinta-kaapaakari iyikiiti yoisokirotyaari Pawa, onimoyita-najiri. ³³Okanta osamanitaki isaikimo-waitakiri kamiitha, ityaankajiri tsika ipoñaakaro pairani. ³⁴Iro kantacha inintaki Silas isaikanaki irirori Antioquía-ki.^m ³⁵Ari ikimitakari Pablo aajatzi Bernabé irojatzi isaikanaki irirori Antioquía-ki, itsipatakari pasini-payi kimisantzinkari, aikiro ikamantan-tanaki-tziro iñaani Awinkathariti.

Pablo itsiparyaari Bernabé, yapitakiro ijatzi ikinkithatzi

³⁶Okanta apaata, ikantairi Pablo yoka Bernabé: “Thami apiitajiro ariityaari inampiki iyikiiti tsika akamantan-takiro iñaani Awinkathariti. Aminajiri tsika ikantayita.” ³⁷Ari inintawitaka Bernabé yaanakirimi Juan, ipaitai-tziri aajatzi Marcos. ³⁸Iro kantacha Pablo ti onimotiri yaanajiri, tima yooka-kitziiri pairani Marcos anta Panfilia-ki, ti ithotyiiro Marcos intsipatyaari tsika ikinkithata-kaanta-yitzi. ³⁹Ari iñaana-minthata-wakaa-jiitaka. Ari itsiparyaa-wakaa-nakari. Yaanakiri Bernabé yoka Marcos, ititanaka ikinanaki Chipre-ki. ⁴⁰Iriima Pablo, yaminakiri Silas iriitaki intsipatyaari irirori. Ikanta yamana-kota-wajiri iyikiiti, ikantzi: “Nowinkathariti, nawintaami awiroka, pinkawinthayiri yoka.” Ari ijajiitanaki. ⁴¹Ikanta ikinanaki Tonkaironiki irojatzi Cilicia-ki, ipintha-sirita-kaayitakari yawintyaari Jesús ikaratzii kimisanta-yitaa-tsiri.

Timoteo itsipatari Pablo aajatzi Silas

16 ¹Aikiro ijatatzii yariitanta Pablo, ithonka yariitantaka Derbeki aajatzi Litra-ki. Ari isaikiri aparoni mainari ipaita Timoteo, kimisantzinkari inatzi. Otomi Judá-iti, kimisantzinkaro onatzii aajatzi, wirakocha inatzi iriri. ²Ikanta kimisantzinkari-payi nampitarori Litra-ki aajatzi Iconio-ki, kamiitha ikinkithata-kotakiri yoka Timoteo.

^m 15.34 Onasiyita ñaantsi-payi   ⁿ 16.1,3 wirakocha = griego

³Irootaki inintan-tanakari Pablo intsipatyaari Timoteo tsika yariitan-tayita. Iro kantacha iyojiitzi maaroni Judá-iti wirakocha inatzii iriri. Irootaki yaantana-kariri Pablo intomisitaa-nitiri yoka Timoteo. ⁴Ikanta ikinayita-nakira nampitsi-payi, ikamanta-yitanakiri kimisantzin-kariiti yantayitajiro okaratzi isankinatakiri Tyaankaariiti itsipatakari jiwari-payi anta Aapatyaawiniki. ⁵Irootaki yawintaa-pirotan-tanakariri Jesús ikaratzi kimisanta-naatsiri anta. Tima aikiro ishiki-pirota-nakitzi ikaratzi kimisanta-naatsiri maaroni kitaitiri.

Imisimpyaakiri Pablo aparoni Macedonia-satzi

⁶Ikanta Pablo isinampita-nakiro Frigia aajatzi Galacia, tima ti isinitairi Tasorinkantsi inkinkithata-kaanti anta Asia-ki. ⁷Irojatzi yariitan-takari anta Misia-ki. Ari ikinkithasiri-witaka inkinana-kiromi Bitinia-ki, iro kantacha ti isinitiri Itasorinka Jesús ijatiro anta. ⁸Awisanaki nampitsiki Misia, oirinka-jiita-paaka anta nampitsiki Troas. ⁹Okanta otsitinitanaki, ari imisiwaitakiri Pablo, iñaaki aparoni Macedonia-satzi, ikantziri: “Pariityaana nonampiki, pinisinonka-yitajyaana.” ¹⁰Ikanta imisimpyiitakiri Pablo, ari nowitsika-jiitanaka nojajiiti Macedonia-ki. Tima noyojiitzi iriitaki Pawa nintatsiri nojati anta, nonkaman-tajiri Kamiithari Ñaantsi ikaratzi nampitarori anta.

Yasita-koitakiri Filipos-ki

¹¹Ari notijiitanaja anta nampitsiki Troas, apatziro nowanakiro nojatziro Samotracia-ki. Okanta okitaitita-manaji irojatzi naata-kotan-tapaakari Owakira-winiki. ¹²Ikanta nawisanaki irojatzi nampitsiki Filipos. Tima iroka nampitsi irootaki otzinkami nampitsi Macedonia. Ari inampiyitarori wirakocha poñaayita-chari Roma-ki. Ari nosaika-waita-paakiri anta. ¹³Okanta aparoni kitaitiri imakoryaanta-piintari Judá-iti, nojatakiri nijaa-thapyaaki. Nosiya-kaantzi ari yapatojiita Judá-iti yamanajiiti. Ikanta nariita-paaka anta, saikajiita-paakina, nokinkitha-waita-kaapaakiro kooya-payi apatojiita-chari anta. ¹⁴Tzimatsi aparoni kooya kimisanta-kinari nokinkitha-waitzi opaita Lidia. Irootaki poñaachari nampitsiki Tiatira. Ari opoki iroori opimantawaitzi manthakintsi jonkiro-masita-tsiri. Opinkathata-piintakiri iroori Pawa. Tima ikantakaakaro Awinkathariti opintha-sirityaa onkimisantiri Pablo okaratzi ikantziri. ¹⁵Okanta ikiwaatai-takiro iroori aajatzi ikaratzi saika-wankotzirori, okantajiita-nakina: “Thami ajati nowankoki, pimayimotina.” Ari nomajiitakiri, tima oshiki apiapiitakina iroori okantana.

¹⁶Okanta apaata, nojajiitaki namani notsipatari Pablo, ari nomonthaakaro awotsiki aparoni mainaro impiraitani. Tima iroka mainaro yaaka-sirita-tziro piyari, irootaki iyotakaan-tarori opaitarika awishi-motziriri atziri. Ari ipinaitziriri oshiki kiriiki ompiratarori

iroka mainaro. ¹⁷Tima oyaataa-nakina iroka mainaro, okaima-tzimaita okaima-kotziri atziri-payi, okantzi: “¡Yoka atziri-payi impiratani inatzii Pawa Jinoki-satzi, iriitaki kamanta-jimini pawisakotan-tajyaari!” ¹⁸Ari okantatyaa okaimaa-waitzi maaroni kitaitiri iroka mainaro, irojatzii owatsimaan-takariri Pablo, iñaanatakiri piyari aakasirita-kirori, ikantziri: “Piyaapi-thatairo iroka mainaro, tima nawintaari Jesús Saipatzii-totaari, iriitaki matakayi-mironi.” Apatha-kiro ikantanaka piyari ijapithata-najiro.

¹⁹Iro kantacha yoka ompiratarori mainaro, iyotanaki airo yaantaaro oshiki kiriiki, yaanakiri Pablo aajatzi Silas isaikajiitzi jiwari-payi, tsika ipiyojiita atziri. ²⁰Ikantapaakiri jiwatatsiri: “Yokaiti Judá-iti iñaasirin-kakiri ashininka-payi aka anampiki. ²¹Iyomitaa-sitakari okaratzii yamijiitiri irirori, ti anintajiitiro arokaiti yantaitiro, tima aroka-payi isankinata-kotani pinkatha-ritatsiri Roma-ki. ²²Imatzita-nakaro atziri-payi asitarori inampi imaimanitikiri Pablo aajatzi Silas. Ikantzi jiwari: “Pisapoka-yitiri, pimpassa-waitiri.” ²³Ikanta itonkakiro ipasawaitziri, yaanakiri iwayiriti wirakocha yasita-kotakiri. Ikantanakiri aamaako-wintariri asita-kotaari-payi: “Paamaako-winta-pirotiyaari yokapayi isiyakari.” ²⁴Ikanta ikimaki aamaako-wintan-taniri ikantai-tanakiri, iminkyaa-pirotakiri inthomponta, yawikitzitan-takari tinari-payi incha-kota.

²⁵Okanta niyaankiiti tsitiniri, amanajiitatsi, panthaa-jiitatsi Pablo itsipatakari Silas, kimajiitatsi pasini asita-kotaari-payi. ²⁶Ari omapoka-sitaka onikanaka, oshiwata-paakiro yasita-koitakiri. Apatha-kiro asitaryanaana asitako-rontsi, osiryaa-siwaitanaka asirotha yoosotan-taitariri asita-kotaari. ²⁷Ikanta isaakitanaki aamaako-wintariri asita-kotaari, iñaatziro asitaryanaana asitako-rontsi, inosika-nakiro iwisa-minto inintzi isataiyaa, isiyakaantzi siyayitaka asita-kotaari-payi. ²⁸Iro kantacha ikaima-kota-nakiri Pablo, ikantziri: “¡Airo piwasinonkaa-waita, ainiro nosaika-jiitzi maaroni aka!” ²⁹Ari ikaima-kaantaki ootamintotsi, isiya-pirotatya ikyaapaaki aamaako-wintariri asita-kotaari. Ikanta iñaapaakiri Pablo aajatzi Silas, antaro itharowan-tanakari, piyonkawaitanaka, ityirowa-sita-nakari ³⁰Imisitowakiri Pablo aajatzi Silas, isampitakiri, ikantziri: “Pinkathari, ¿paitama nantiri naaka nawisakotan-tajyaari?” ³¹Ikantajiitzi irirori: “Pinkimisantajiri Awinkathariti Jesús, aritaki pawisako-siritai awiroka, aajatzi ikaratzi saikatsiri piwankoki.” ³²Ari ikinkithata-kaanakiri tsika ikanta-kota Awinkathariti. Tima ikimajiitaki ikaratzi saikatsiri iwankoki. ³³Tima ainiro oniyaankii-titzi tsitiniri, yaanakiri Pablo aajatzi Silas pasiniki pankotsi. Ari ikiwainiri yaawyaaitakiri ipasawaitai-tziri. Ikanta ikiwaatai-takiri irirori imatzitakari ikaratzi ishininka-yitari. ³⁴Ari yaanakiri iwankoki, ipapaakiri iwariti. Tima kimosiri ikantajiitanaka ikimisantairi Pawa itsipayitakari ishininka-payi.

³⁵ Okanta okitaitita-manaji, ityaantaki jiwari aamaako-wintariri asita-kotaari, ikantziri: “Pimisitowajiri Pablo aajatzi Silas.” ³⁶ Ikanta aamakotan-taniri, ikantakiri Pablo: “¡Noshininká! Ikantakina nojiwariti nomisitowajiiitaimi kantacha pijataji kamitha’ ³⁷ Iro kantacha Pablo, ikantanaki irirori: “Naaka isankinata-kotani iwinkathariti Roma-satzi. nomisitowa-yitajimi. Kantatsi pijayitaji kamiitha.” Tima ipasata-kaantakina pijiwariti tsika ipiyojiita atziri-payi, yasita-kota-kaantakina. Ti yaminawakiro tzimatsi-rika nokinakaa-sitani. ¿Ipaitama inintantari imisitowa-yitajina imananiikiini? ¿Ti noninti! Pinkantiri impokanaki irirori, iriitaki misitowa-jinani.” ³⁸ Ikanta ipiyanaka aamaako-wintan-taniri, ikamanta-paakiri jiwari-payi. Ikanta ikimawaki isankinata-kotani inatzii iwinkathariti Roma-satzi, antaroiti itharowa-jiitanaki. ³⁹ Jatanaki jiwari-payi, ikantapaakiri Pablo aajatzi Silas: “Pimpyaakotajina nowasankitaa-kaantakimi.” Imisitowa-kaantajiri, ikantawajiri: “Pijayitaji, ti noninti pisaiki nonampiki.” ⁴⁰ Ikanta isitowanaji yasita-kowaitai-takiri, jataki owankoki Lidia. Ari ipokajiiitzi kimisanta-naatsiri, ipintha-sirita-kaayitakari yawintaa-piroyaari Jesús. Ikanta ithonkakiro, jaitjiitaji.

Imaimanita-taintaki Tesalónica-ki

17 ¹ Aikiro ijatatzii Pablo aajatzi Silas yariitanta. Ikinayitaki nampitsiki-payi Anffopolis aajatzi Apolonia-ki irojatzii yariitan-takari Tesalónica-ki tsika yapatota-piinta-jiita Judá-iti. ² Irootaki yamita-piintakari Pablo, ikyaa-piintzi tsika yapatota-piinta Judá-iti. Tima mawa imakoryaan-taitari kitaitiri ijata-piintaki anta. Oshiki ikinkithata-kaakiri Judá-iti. ³ Yookoyitziniri Sankinarintsipirori tsika ikinkithata-koitziri Saipatzii-totaari inkami-motanti, aritaki yañaaji aajatzi. Ikantziri: “Yoka Jesús nokinkithata-kotzimiri, iriitaki Saipatzii-totaari.” ⁴ Tzimatsi Judá-iti kimisanta-nakirori ikamantan-tziri Pablo, irootaki yawintaan-tanaariri Jesús, itsipayita-nakari Pablo aajatzi Silas. Ikimisanta-jiitanaki aajatzi oshiki kaari Judá-iti pinkatha-witariri Pawa. Ari okimitakari aajatzi iroopirori-payi kooya-payi. ⁵ Iro kantacha tzimatsi pasini-payi Judá-iti kaari kimisanta-tsini, ti onimota-nakiri irirori. Yaminaki kaari-piro-siriri-payi atziri. Ityaankakiri iyomitairi atziri-payi nampitsiki imaimanitan-tyaariri Pablo aajatzi Silas. Yokapayi kaari-piro-siriri ikyaaki iwankoki Jasón inosikiri Pablo aajatzi Silas, imaimanitan-tyaariri nampitarori anta. ⁶ Tira inñiiri yamina-mina-witakari pankotsiki, inosika-nakiri Jasón itsipataa-nakiri pasini-payi kimisantzinkari, yaanakiri isaiki jiwatatsiri nampitsiki, ikantapaakiri: “¡Ariitaka ironaaka aka anampiki ñaasirin-katan-taintsiri nampitsiki-payi. ⁷ Iriitaki Jasón omisaika-wakiriri iwankoki! Ithanka-yitziro

◦ 17.4,12 kaari Judá-iti = griego

inintakaantani awinkathariti Roma-ki, ikantajiitzi: ‘Tzimatsi pasini pinkathari, ipaita Jesús.’”⁸ Ikanta ikimaki maaroni atziri-payi aajatzi jiwari-payi, ti onimota-nakiri.⁹ Iro kantacha ikowa-kotakiri Jasón impinawintyaa aajatzi pasini-payi kimisantzinkari, irootaki yapakaan-taariri.

Jataki Pablo aajatzi Silas Berea-ki

¹⁰ Okanta otsitinitanaki yokapayi kimisantzin-kariiti, ityaankajiri Pablo aajatzi Silas anta Berea-ki. Ikanta yariijiitaka anta, ikyaapaji yapatota-piinta-jiita Judá-iti.¹¹ Tima yokaiti Judá-iti nampitarori Berea-ki, nisironkan-taniri inajiitzi ti inkimityaari Tesalónica-satzi. Kimosiri ikanta ikimisantziro Kamiithari Ñaantsi tsika ikanta-kota Jesús. yaakowinta-nakiro maaroni kitaitiri iñaanata-nakiro Sankinarintsi-pirori iñaantyaarori omapiro-rika ikamantai-tziriri.¹² Tima tzimatsi oshiki Judá-iti kimisanta-najiriri Jesús. Ari ikimitzi-takari aajatzi kaari Judá-iti, sirampari-payi aajatzi kooya-payi. Tima iriipirori inayitatzii yokaiti inampiki.¹³ Iro kantacha ikima-kotakiri Judá-iti nampitarori Tesalónica-ki, ikamantan-tziro Pablo Kamiithari Ñaantsi anta Berea-ki, pokajiitanaki, iyomitaapaakiri atziri-payi imaimanitan-tyaariri Pablo.¹⁴ Ikanta kimisantzinkari-payi anta, sintsiini ityaankajiri Pablo inkaarithapyaaki. Iriima Silas aajatzi Timoteo irojatzi isaikanaki irirori Berea-ki.¹⁵ Ikanta yokapayi aanajiriri Pablo itsipata-nakari irojatzi yariitan-takari nampitsiki Atenas. Iro kantacha Pablo ikantakiri kimisantzinkari-payi oyaatakiriri: “Aririka pimpiyaji Berea-ki, pikanta-pajiri Silas aajatzi Timoteo: ‘Ikantakaan-tzimi Pablo, sintsiini pijati.’”

Isaiki Pablo Nampitsiki Atenas

¹⁶ Ikanta isaiki Pablo nampitsiki Atenas iyaawitari Silas aajatzi Timoteo, antaro iwasiritanaka iñaayitziri nampitarori Atenas ipinkathawaitziri pawaniro-payi.¹⁷ Irootaki ikinkitha-waita-kaanta-kariri Judá-iti tsika yapatota-piinta-jiita, aajatzi pasini-satzi atziri kaari ishininkatyaa pinkathatairiri Pawa. Maaroni kitaitiri ijatzi tsika iyomparitaita, ari ikinkitha-waita-kaayitakiri atziri-payi ikaratzi iñaayitziri anta.¹⁸ Tima iñaana-minthatakiri yotaniri-payi ikantai-tziri Kimosiri-wiri-payi, pasini ikantai-tziri Ñaako-wiri-payi. Irootaki isampita-wakaantari yokapayi, ikantzi: “¿paitama iyomitaan-tziri yoka kiñaaniri?” Ikantajiitzi pasini: “Kimitaka ikinkithata-kota-tziiri iwawa-niroti pasini-satzi atziri.” Iro ikantan-tayitari tima inkamantan-tatziro Pablo Kamiithari Ñaantsi tsika ikanta-kota Jesús, yañaantaari.^p ¹⁹ Ari yaanakiri anta tsika

^p 17.18 Kimosiri-wiri-payi = epicúreos = iyomitaan-tziro kowapirota-chari ankimo-siri-waiti; Ñaako-wiri-payi = estoicos = iyomitaantzi ontzimatyii añaako-pirota-nityaa.

yapatota-piinta-jiita yotaniri-payi, ipaitai-tziro “Areópago”. Isampitakiri, ikantziri: “Intsityaa pinkaman-tinero tsika okanta-kota owakirari pikinkithata-kotziri. ²⁰Tima pikamantan-takiro nonampiki kaari nokima-piinta-jiitzi. Nonintzi noyojiiti opaita-rika kanta-kota-chari.” ²¹(Tima yokaiti nampitarori Atenas aajatzi ariitzinkari-payi anta, oshiki iniwitakaro inkimisantiro owakirata-tsiri ñaantsi, imatzimaityaaro irirori inkamantantiro.)

²²Ari ikatziyanaka Pablo ipiyotzi-wintai-takari, ikantanaki: “Ayomparí, noñaakimi naaka tzimatsi oshiki piwawanitari pipinkathata-piintakiri. ²³Naniitakiro maaroni pinampi, noñaakiro pipomi-pirini-minto-payi. Tzimatsi aparoni pisankinatakiri, pikantzi: ‘PAWA KAARI IYOTAITZI.’ Irijatzi nokinkithata-kotzimiri naaka yoka Pawa pipinkathatzi awiroka-payi, kaari piyojiitzi aajatzi. ²⁴Iriitaki yoka Pawa owitsika-kirori kipatsi aajatzi ikaratzi tzimanta-yitarori. Iriitaki asitarori inkiti aajatzi kipatsi. Ti isaikan-tyaaro tasorintsi-panko iwitsikani atziri-payi. ²⁵Ti inkowityaa-waiti irirori iwitsikai-tantyaa-niriri ompaityaa-rika. Iriitaki añaakairiri maaroni atziri, iriitaki owiniinkata-kaariri, ipantziro maaroni ikowityaa-niintai-tziri. ²⁶Iriitaki owitsika-kiriri itanakarori atziri, iriitaki ishiyaa-kiriri, ithonka inampita-nakaro maaroni kipatsiki. Ikamantzi-takari Pawa tsika onkarati yañaayiti, tsika-rika-payi inampiyityaaro. ²⁷Iro yantanta-yitakarori iroka, yamina-minai-tanta-jyaariri. Kimiwaitakami impapipampi-waita-tyiimi yamina-mina-waitziri. Aritaki iñaayitajiri. Tima ti intaina isaiki Pawa ari itsipayitai maaroni aroka-payi. ²⁸Iriitaki añaakaa-yitairi iroñaaka, ishiwata-kaayitaji, irijatzi tzimakaa-yitairi. Irootaki ikantzi-takari pairani kinkithata-kaanta-tsiri pishininka, ikantaki: ‘Omapiro, itomiyaayi Pawa anatzii.’ ²⁹Tima omaapiro yasiyitaji Pawa, ti onkamiithati isiyaari yoka osiyakaarontsi iwitsikani atziri-payi, iwitsika-yitziri ooro, kiriiki, mapi, aajatzi okaratzi ikinkithasiritari iwitsika-yitiri. ³⁰Tima pairanitaki ipyaako-yitairi Pawa ikaratzi antasi-waita-karori iroka-payi, okantakaan-tziro ti iyojiiti okaratzi yantziri. Iro kantacha ikantairi iroñaaka Pawa maaroni nampitarori kipatsiki, ikantziri: ‘Piwashaantairo kaari-pirori pamisi-yitari.’ ³¹Tima iyosiitaki Pawa aparoni atziri, iriitaki intyaankairi yaminako-yitairo okaratzi antayitakiri. Aritaki iyotaki irirori Pawa tsika-paiti imatairo. Aritaki iñaakakairi Pawa yoka atziri iwañaajiri ikamawitaka.”

³²Ikanta ikimaki ikinkithata-kotakiri kaminkari yañaaji, tzimayitatsi thainkana-kiriri. Iriima pasini-payi, ikantanakiri: “Ari apiitiro apaata pinkinkithata-kotinaro iroka.” ³³Ari isitowa-pithata-nakiri Pablo yokapayi. ³⁴Iro kantacha tzimatsi kimisanta-najiri Jesús. Iriitaki oyaatana-kiriri Pablo. Tzimatsi aparoni kooya tsipata-kariri ikaratzi kimisanta-naatsiri, opaita Dámaris. Ikimisantzitanaka Dionisio, irijatzi aparoni itsipawitari yapatota-piinta Areópago.

Ariitaka Pablo Corinto-ki

18 ¹Ikanta yawisaki Pablo isaikawita-paaka nampitsiki Atenas, jataki Corinto-ki. ²Ari iñaapaakiri aparoni ishininka Judá-iti paitachari Aquila, Ponto-satzi inatzi. Owakira yariiwaita Aquila itsipataro Priscila, iina, ipoñaakaro Italia-ki. Tima ikanta-kaanta-kitzi iwinkathariti Roma-satzi, paitachari Claudio, isitowi maaroni Judá-iti inampiki. Ari ijataki Pablo yariityaari Aquila aajatzi Priscila. ³Iñaapaakiri ikamaitaro isitsika-yitziro tonta-masita-tsiri manthakintsi, iwankoitari. Irootaki isaikan-tapaakari Pablo intsipatyaari yantawaiti. Tima irootaki yantawaititari pairani Pablo. ⁴Ari ikanta-piintatya Pablo ijatzi yapatota-piintaita kitaitiri imakoryaan-taitari, ikinkithatakaa-piintakiri Judá-iti aajatzi kaari Judá-iti, nintatsiri inkimisantairi Jesús.^q

⁵Ari ipokakiri Silas itsipatakari Timoteo irojatzzi Macedonia-ki. Ikanta yariijiitapakani, ikinkithata-kaakiri Pablo yokapayi Judá-iti Kamiithari Ñaantsi, ikantziri: “Yoka Jesús, iriitaki Saipatzii-totaari.” ⁶Iro kantacha tzimatsi Judá-iti kaari onimotiri ikisaniinta-nakiri Pablo, ikawiya-waita-nakiri. Ari itikanairo iithaari Pablo iyotantyaari iwashaantanaki-tziiri, ikantanairi: “Ariri7ka iwaskanitaakimi Pawa, awiroka kanta-sityaaroni, tira naaka. Iroñaaka nomatiri kaari ashininkata nonkinkithata-kaayitairi.” ⁷Awisanaki Pablo iwankoki aparoni atziri paitachari Justo, ipinkathata-piintakiri Pawa irirori. Yoka Justo isaika-nampitziro yapatota-piinta-jiita Judá-iti. ⁸Ikanta Crispo jiwatatsiri yapatota-piinta Judá-iti, ikimisanta-nakiri Awinkathariti Jesús, imatanakiro aajatzi ikaratzi saikatsiri iwankoki. Ari ikimitakiro oshiki Corinto-satzi, tima ikimakiro okaratzi ikantayitakiri Pablo, ikimisantanaki, ikiwaataitakiri. ⁹Okanta aparoni tsitiniri iñaanatakiri Pablo Awinkathariti, imisimpyaakiri, ikantziri: “Tikatsi pintharowantya pinkaman-tairi atziri-payi iroka ñaantsi, airo pimairitzi. ¹⁰Tima naaka tsipatyaamini, tikatsi kimaatsita-kaawaityaamini aka. Aka nampitsiki tzimatsi oshiki nasiyitari naaka.” ¹¹Irootaki isaikan-tanakari Pablo anta Corinto-ki iyomitaan-tziro iñaani Pawa, tima awisaniintanaki aparoni osarintsi.^r

¹²Tima iriitaki Galión jiwatatsiri anta antaroki kipatsi ipaitai-tziri Acaya, aripaiti yitanakaro Judá-iti imaimanitziri Pablo. Yaanakiri pinkathariki. ¹³Ikantapaakiri: “Yoka atziri ikinakaa-sitakaro iyomitai-tziri atziri-payi impinkathatairi Pawa, ipiyathakaro ikantakaan-taitziri.” ¹⁴Inintzi iñaawaita-nakimi Pablo, ikantanakiri Galión yoka Judá-iti: “Iroorika pikinkithata-kotzi iwantaki yoka atziri, aritaki nonkimisantakimi pinkantinari. ¹⁵Iro kantacha iroorika pikanta-

^q 18.4 kaari Judá-iti = griego   ^r 18.11 awisaniinta-nakiro aparoni osarintsi = aparoni osarintsi aajatzi 6 kasiri.

wakaa-wintari okaratzi piñaawai-yitziri, pipairyaa-waitziro wairontsi, iroorika pikanta-wakaa-wintari pipaita-siwaitari: ‘Ikantakaan-taitani.’ Apatziro piyojiitziro awiroka tsika pinkantiro, ti nomiraawinta-waitiro naaka.” ¹⁶Imisitowa-kaantairi jiwari Galión maaroni. ¹⁷Ikanta ñaawaita-tsiri jiwari yairika-nakiri Sóstenes, iriitaki jiwatakaan-tatsiri yapatota-piinta Judá-iti. Ipasawaita-nakiri. Iro kantacha Galión, ti imiraawintiro kantachari.

¹⁸Oshiki kitaitiri isaikawaitanaji Pablo anta Corinto-ki. Ikanta iwithata-naari kimisantzinkari-payi, jataji Tonkaironiki. Iyaatanakiri Aquila aajatzi Priscila. Ikanta yariitaka Cencrea-ki, irootaki awochaati nampitsi Corinto. Ari yamiita-nakiro iisi Pablo, tima tzimatsi ikasiya-kaariri Pawa. Otijiitanaka amaatako-minto-tsiki, jataji Tonkaironiki. ¹⁹Ikanta yariita-paaka awochaatiki Efeso, ti intsipata-paiyaari Pablo yoka Aquila aajatzi Priscila. Jataki apaniroini yapatota-piinta Judá-iti. Ari ikamanta-paakiri Judá-iti tsika ikanta-kota Jesús. ²⁰Ikowako-witakari Judá-iti osamani isaikanaki, iro kantacha Pablo ti ininti. ²¹Iwithata-naari ikarajitzi, ikantanairi: “Iriirika Pawa nintatsini, ari nompiyaji noñaajatimi. Tima onkowa-pirotatyia nariitaiya Aapatyaawiniki yoimosirinkaita.” Ari ititanaari anta Efeso-ki, jataji.

Piyaja Pablo Antioquía-ki ijatatzi ikinkithatzi

²²Ikanta yariitaka Cesarea-ki, awisapaaki iwithatari kimisantzinkari-payi. Ipoñaawisanaki irojatzi nampitsiki Antioquía-ki. ²³Ti osamanitaki isaikapai Pablo Antioquía-ki. Jataki yariitanta Galacia-ki aajatzi Frigia-ki, ipintha-sirita-kaapaari kimisantzinkari-payi yoisokirotyaari Jesús.

Ikinkithatzi Apolos Efeso-ki

²⁴Okanta anta Efeso-ki, ari yariitaka aparoni Judá-iti paitachari Apolos, ipoñaakaro Alejandría-ki. Iyotziro ikinkitha-waitzi kamiitha, iwinthata-kaayitari atziri. Tima iyota-kotziro kamiitha Sankinarintsi-pirori. ²⁵Iyotako-pirotziri Apolos tsika ikanta-kota Jesús. Tharowinta ikamanta-yitziri atziri, iyomitairi kamiitha okaratzi ikima-kota-kiriri Jesús. Ari owiraari iyota-kotziri. Iro kantacha, ti iyotako-pirotiro tsika okanta-kota kiwaataantsi, apatziro iyotziro okaratzi iyomitaan-takiri Juan. ²⁶Okanta aparoni kitaitiri, yawintaakaro okaratzi iyota-kota-nairi, yitanakaro ikinkithata-kaantzi Apolos yapatota-piinta Judá-iti. Iro kantacha okimakiri Priscila aajatzi Aquila, yaanakiri Apolos, iyomitaakiri tsika ikanta-kota ipaitziri irirori-payi “Yawotsiti Pawa”. ²⁷Tima inintatzi Apolos yariitanta maaroni anta Acaya, ikantakiri kimisantzinkari-payi Efeso-satzi impawakiri aparoni sankinarintsi yaakamiithatan-tyaariri nampitarori kipatsiki Acaya. Ikanta yariitaka Apolos anta, oshiki

itharowinta-kaapaakari kimisantzinkari-payi ikaratzi ikoyayitairi Pawa ikimisantan-taariri Jesús. ²⁸Tima oshiki imaimanitakiri Apolos yokapayi Judá-iti kaari kimisanta-tsini, yiitsinampaakiri, tima iñaakakiri Sankinarintsi-pirori tsika ikinkithata-koitziri Saipatzii-totaari. Irootaki iyotaan-taariri yoka Jesús, iriitaki Saipatzii-totaari.

Ariitaja Pablo Efeso-ki

19 ¹Ikanta isaiki Apolos anta Corinto-ki, anankorianaki Pablo otzisi-masi, ariitaka Efeso-ki. Ari iñaapaaki kimisanta-witaa-chari. ²Iampita-paakiri: “¿Isaika-siritan-takami Tasorinkantsi owakira ikimisanta-kaitakimi?” Ikantajiitzi irirori: “Ti. ¿paitama kanta-kota-chari? ¿paitama ikantai-tziri Tasorinkantsi?” ³Ari ikantzi Pablo: “¿paitama pikiwaa-wintakari pikimisantaira?” Ikantajiitzi irirori: “Iro nokiwaa-winta okaratzi iyomitaan-takiri Juan.” ⁴Ikantzi Pablo: “Pairani ikiwaatakiri Juan atziri-payi ikaratzi owashaanta-nairori kaari-pirori. Iro kantacha ikantaki aajatzi Juan: ‘Pinkimisantairi pokatsini impoyiita-paakyaana.’ ” Iriitakira Jesús ikinkithata-kotakiri. ⁵Ikanta ikimajitaki yokapayi, ikiwaa-winta-nakari Awinkathariti Jesús, yawintaa-nakari. ⁶Ipoña Pablo iwasi-patzii-toyitakiri, isaika-siritan-tanakari irirori-payi Tasorinkantsi. Iñaawaita-nakiro pasini-yitatsiri ñaantsi. Ikamantan-tanakiro ñaantsi iyotakaa-nairiri Pawa. ⁷Tima inkarajiiti 12 atziri iwasi-patzii-toitakiri.

⁸Ari ikanta-piintatya Pablo ikyaayitzi yapatota-piinta-jiita Judá-iti kitaitiri imakoryaan-taitari, ikaratzi mawa kasiri ikinkithata-kaantaki. Tikatsi intharowantya, iyomitaan-tayitaki tsika ikanta Pawa ipinkathari-wintantai. ⁹Iro kantacha tzimatsi Judá-iti kisosiri-waita-tsiri, ti ininti inkimisanta-jiiti. Iriitaki yomitaa-naakiriri atziri-payi inkisima-waitiri kimisanta-nairiri “Awotsi.” Ikanta iyotaki Pablo, ti intsipata-naiyaari yapatota-piinta-jiita yokapayi. Apatziro itsipayita-naari ikaratzi ikimisanta-kaayitairi. Ari yitanakaro yapatojiita iyarapapankotiki ipaitai-tziri “Tiranno.” Ari iyomitaa-piintakiri maaroni kitaitiri. ¹⁰Ari ikanta-piinta-tziro iyomitaa-yitakiri, awisaki okaratzi apiti osarintsi. Tima oshiki ikaratzi kimakotairiri Awinkathariti Jesús nampitsikipayi tzimatsiri anta Asia-ki, Judá-iti aajatzi kaari Judá-iti, maaroni.

¹¹Ikantakaakari Pawa yoka Pablo, oshiki itasonka-wintantaki Efeso-ki. ¹²Tzimatsi atziri anakirori manthakintsi yairika-piintziri Pablo, itziritan-takari mantsiyari-payi, isitakaa-yitairi imantsiyari. Omatzitakari isita-kota-kaayitairi isaikasiritantakari piyari. ¹³Iro kantacha tzimatsi Judá-iti jatanain-tsiri nampitsiki Efeso, inintawita yisita-kota-kaayitairimi isaikasiritantakari piyari. Iroka ikantziri iñaanziri piyari: “¿Tima

§ 19.5 * Wairontsi

tzimatsi itasorinka Jesús yawintaari Pablo, nonintzi piyaapi-thatairi pisaikasiritantakari!”¹⁴ Irootaki imawitakari ikaratzi 7 Judá-iti, itomi paitachari Esceva, jiwawitariri ompira-tasorintsitaari.¹⁵ Iro kantacha yakanakiri piyari-payi, ikantziri: “Noyota-kotziri Jesús, noyota-kotziri Pablo. Irooma awiroka-payi, ti noyotimi.”¹⁶ Ari yakotanaki isaikasiritantantakari piyari, yairika-nakiri nintawita-chari yisita-kotairi, iposawaitakiri. Imapirotakiri iposawaitakiri, ontzimatyii isiyi, kaankimiriki yariijiitaja iwankoki, antaro iwatsinaa-waitakiri iwathaki.¹⁷ Ithonka ikimajiitaki nampitarori Efeso-ki, Judá-iti aajatzi kaari ishininkatya. Oshiki itharowan-tanakari. Irootaki ikimisantan-tanakariri Awinkathariti Jesús maaroni anta.¹⁸ Ari ipokanaki ikaratzi kimisanta-nairiri Jesús, ikamanta-koyita-paakiro iyaari-pironka.¹⁹ Iriima ikaratzi antyawiyari-witachari, yamayita-paakiro tsika iñaanata-kota-piintziro, iñaakiri maaroni atziri itaayita-paakiro. Ikanta yaminai-takiro tsika-rika okaratzi opinatari itaayitakiri, ariitaka ikaratzi: 50,000 ikithoki kiriiki.²⁰ Aikiro ikimako-piroi-tanaki-tziiri Awinkathariti.

²¹ Okanta iñiitakiro iroka-payi, ari iwinthata-naari Pablo yariitantya Macedonia-ki aajatzi anta Acaya-ki. Ipoña yawisanaki irojatzii Aapatyaawiniki. Ikanta-siritzi: “Aririka nojataki Aapatyaawiniki impoña nawisanaki Roma-ki.”²² Irootaki ityaankan-tanakariri Timoteo aajatzi Erasto ijati Macedonia-ki, iriitaki yoka apiti amitakota-piinta-kiriri. Irojatzii isaikanaki irirori Asia-ki.

Imaimanitan-taitzi Efeso-ki

²³ Okanta Efeso-ki imaimanitai-takiri ikaratzi awintaa-naariri ipaitai-tziri “Awotsi.”²⁴ Ipoñaakaantaro paitachari Demetrio, asiropakori inatzi. Tzimatsi oshiki iratziriti, iriitaki owitsikiriri osiyakaaro yanini oyarapapankoti pawaniro “Diana.” Iriitaki yaantari oshiki kiriiki.²⁵ Yapatotakiri Demetrio maaroni iratziriti Asiropakori-payi aajatzi pasini-payi osiyariri irirori iwitsika-waiyitzi. Ikantaki Demetrio: “¡Atziri-payi! Piyojiitzi awiroka irootaki añaantari arokaiti iroka antawairi.”²⁶ Iro kantacha akima-kotakiri ipaitai-tziri Pablo, iñaasirin-kaki oshiki atziri aka Efeso-ki aajatzi maaroni nampitsi okaratzi tzimatsiri Asia-ki, ikantayitzi: ‘Pawaniro inayitzi iwitsikani atziri, ti iriipiroti.’ Tima oshiki atziri kimisanta-kiriri.²⁷ Ti apatziro iñaasirin-kayitai aroka airo yamananta-piroi-tairi awitsikani, irootaki ñaasirinka-pirotairi ompyaakotaiya iroopirori awawani Diana, ikimakoi-tziro maaroni nampitsiki okaratzi tzimatsiri aka Asia-ki. Aama aritaki iwashaantai-tanakiro ipokaitzi oyarapapankotiki.”

²⁸ Ikanta ikimajiitaki iratziriti, antaro ikisajiitanaka, ikaimajiitanaki ikantziri: “¡Antaroi onatzi Diana, awawani aroka-payi Efeso-satzi!”²⁹ Ari

^t 19.17 kaari ishininkatya = griego

yakiwai-nkajiitanaka atziri ikaimajiitanaki. Yairika-paakiri itsipata-piintari Pablo paitachari Gayo aajatzi Aristarco, Macedonia-satzi. Yaanakiri tsika yapatota-piinta-jiita atziri. ³⁰Inintawitaka inkyaapaakimi Pablo, titzimaita isinitiri ikimisanta-kaani-payi inkyi. ³¹Tzimatsi jiwari-payi yaapatyaani Pablo, ikantakiri: “Airo pimatzitaro pinkyi awiroka anta.” ³²Okanta anta tsika ipiyojiitaka, oshiki ikaima-jiitaki, titzimaita iyojiiti opaita yapato-winta-jiitari. Ikaima-kaima-waita-sijiita. ³³Tzimatsi Judá-iti ñaakiriri Alejandro isatikaka ipiyojiitaka, isintsitakiri ñaawaiti. Ari yakotanaki Alejandro imairitan-tawakyaari atziri-payi, ikinkitha-waita-kaawitakari. ³⁴Iro kantacha iyojiitaki atziri-payi ishininka Judá-iti inatzi Alejandro, aikiro ijatakaa-nakitziiro ikaimajiitzi, osamani ikantaka ikaimi, ikantajiitzi: “¡Antaroiwí onatzi Diana, awawani arokaiti Efeso-satzi!”^u ³⁵Ari ikatziyanaka isankina-ryaan-tziti nampitarori anta, imairintakiri, ikantziri: “Efeso-satzi, naaka-payi kimpoyaa-kowintzirori oyarapapankoti awawani Diana, aajatzi osiyakaaro poñainchari inkitiki. ³⁶Maaroni ayojiitzi, airo pikaima-kaimata-siwaita. Pimairitawaki, pinkinkithasiri-jiitya kamiitha. ³⁷Tima yokapayi atziri pamayitakiri aka, ti iyaaripirotiro oyarapapankoti awawani, aajatzi ti inkisima-waitiro. ³⁸Inintzi-rika iwasankitaa-kaantiri Demetrio aajatzi iratziriri, yaanakiri inkinkitha-waita-kairi jiwari, iriitaki amina-kotirini okaratzi ñaasirin-kakiriri. ³⁹Tzimatsi-rika pasini kowachari ayota-kotiro aroka-payi, kimitaka kantatsi apatotiri maaroni jiwari-payi, yamina-kotan-tyaarori. ⁴⁰Ti onkamiithati yakiwai-nkawaiya atziri-payi iroñaaka. Aritaki iwasankitaa-winta-kairo amaimanitantaki. Airo otzimi ankantiri ankisako-wintan-tyaari.” ⁴¹Ikanta ithonka-nakiro ñaawai-yitakiro iroka, ityaankairi maaroni atziri.

Jataki Pablo Macedonia-ki aajatzi Grecia-ki

20 ¹Okanta okarata-paaki yakiwai-nkajiita atziri, yapatotakiri Pablo ikaratzi kimisanta-naintsiri, iyomitaa-yita-nairi. Ari iwithata-naari maaroni, jataki Macedonia-ki. ²Tima ithonka yariitakari inampiki-payi ikaratzi kimisanta-naatsiri anta, iyomitaa-yita-nairi. Irojatziri ikinanta-nakari Grecia-ki. ³Ari isaika-paakiri anta ikaratzi mawa kasiri. Ikanta ititzi-matanaja ijatantai-yaari Tonkaironiki, ari ikimaki, ikantaitzi “Yasaryaa-tyaami Judá-iti iwimi aririka pariitakya anta.” Irootaki ipiyanta-naari Macedonia-ki. ⁴Tzimatsi tsipata-naakariri: Sópater, itomi Pirro poñaachari Berea-ki; Aristarco, aajatzi Segundo poñaachari Tesalónica-ki; Gayo, poñaachari Derbe-ki; Timoteo, Tíquico, aajatzi Trófimo poñaachari Asia-ki. ⁵Ari ijiwajiitanaki yokapayi anta nampitsiki Troas, iyaawinta-paakiri Pablo itsipatakana naaka.

^u 19.34 osamani ikantaka ikaimi = apiti hora okaratzi osamanitaki

⁶Okanta okarata-paaki yoimosirinkai-tziro kitaitiri iwapiintaitan-tarori yatantaitani kaari ikonowaitzi siñakairori. Ari notitanaari notsipatari Pablo aajatzi pasini-payi nopoña-naaro nampitsiki Filipos. Iro awisaki 5 kitaitiri, noñaapairi itakarori ijiwajiitaki nampitsiki Troas, ari nosaikajita-paaki okaratzi 7 kitaitiri.

Yariitan-takari Pablo nampitsiki Troas

⁷Okanta omonkarataja kitaitiri yapatotanta-piintaitari, ari napatojiitaka ojinokitzi pankotsi, nokinkithasiritaa-tziro owiraantarori iwakaanaari Jesús iyomitaani-payi. Tima yawisatzi Pablo onkitaititamanai, irootaki yaakowintan-tarori ikinkithata-kotziri Jesús. Niyaankii-tita-kotakina tsitiniri.^{v w} ⁸Tzimatsi oshiki ootamintotsi oisainchari jinoki pankotsiki tsika napatojiita. ⁹Ikinkitha-minthaitzi Pablo, tzimatsi aparoni mainari ipaita Eutico, iriitaki saikain-tsiri ikyaa-piintai-tzira pankotsi. Tima osamanitaki ikinkithataki Pablo, ayimatakiri iwochokini mainari, paryaanaki osaawiki, kamapaaki. Tima mawa owiwirya iwitsikai-tziro pankotsi, ojinoki-pirotatzi, ari ipoñaakari iparyaanaki irojatzi osaawiki. ¹⁰Iro kantacha ayiitanaki Pablo, yoiyootasita-paakari mainari, ithomaa-paakiri. Ikantzi: “Airo pitharowa-jiitzi.” ¹¹Ipoña ipiyapaja Pablo jinoki, ithonkakiro ikinkithasiritaaro iwiraanta-naaro Jesús iwakaanari iyomitaani-payi. Aikiro ikinkithata-nakitzi, kitaititanaki. Irojatzi notsipatakari nawisan-tanakari. ¹²Iriima mainari, yaitanairi yañaajira. Irootaki ikimosiri-pirotan-taita-nakari.

Nawisanaki Nampitsiki Troas irojatzi Mileto-ki

¹³Ari nojiwajiitanaki naaka, notijiitanaka irojatzi nampitsiki Asón. Ari nokinkithasiritakari naanairi Pablo, tima inintakitzi irirori inkinanaki kipatsiki. ¹⁴Ikanta noñaapairi Pablo nampitsiki, ari ititanaari irirori amaatako-minto-tsiki, jaitijiitaki Mitilene-ki. ¹⁵Ikanta nawisajiitaki anta, nokitaitita-kota-paaki Qufo-ki, okanta namaata-kotanaji aparoni kitaitiri awochaatiki nampitsi Samos, ari naata-kota-paintzi anta Trogilio-ki. Okanta nawisanaki pasini kitaitiri, ariijiitaka Mileto-ki. ¹⁶Tima ti ininti Pablo naata-kota-painti Efeso-ki, airo isamanitan-tanaka nampitsiki-payi tzimatsiri Asia-ki. Inintatzi yariitaiya sintsiini Aapatyaawiniki, tikira yoimosirinkai-tanaki-roota kitaitiri Awiitaantsi.

Inkinkithata-kairi Pablo ijiwariti-payi Efeso-satzi

¹⁷Ikanta nariitaka Mileto-ki, ikaimakaan-tapaakiri Pablo ijiwariti kimisantzinkari Efeso-satzi. ¹⁸Ikanta ipokajiitaki, ikantawakiri:

^v 20.7 kitaitiri yapatotanta-piintaitari = itapiintarori kitaitiri = Domingo

^w 20.7,11 owiraantarori iwakaanaari = * pitoryiirori yatantaitani.

“Piyojiitzi awiroka tsika nokanta nosaiki-mojiitakimi owakira nariitan-takari nampitsiki-payi tzimatsiri aka Asia-ki. ¹⁹Ari nokanta-piintatya nantawaitziniri Awinkathariti, tsinampa-siri nokanta, oshiki niraawaitaka noñaayitziro imaimani-waitakina Judá-iti. ²⁰Iro kantacha ti nowashaantiro nokinkithata-kayimiro panintaa-waityaari, noyomitaa-naayita-piintakimi piwankoitiki, aajatzi tsika-rika ipiyota-piinta-jiita atziri-payi. ²¹Nokinkithata-kaayitakiri noshininka-payi Judá-iti aajatzi kaari Judá-iti, nokanta-yitziri: “Pimpiya-siyitairi Pawa, pawintaa-yaari Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. ²²Ontzimatyira nojati Aapatyaawiniki, tima iriitaki Tasorinkantsi pintha-sirita-kaanari. Ti noyotzi-maitya ompaitaa-rika awishimotinari anta. ²³Tsika-rika nojayitaki, iyosirita-kaana Tasorinkantsi, ikantana: ‘Oshiki inkimaatsita-kaityaami anta, ari yasitakoi-timiri.’ ²⁴Iro kantacha ti onkantzimo-siritina nonkami. Tima irootaki kowapirotacha nonkimo-siri-winta-pirotairo, irootaintsi nomatakiro nanaanti nariitya tsika owiraiya nosiyi. Tima irootaintsi nonthotyiiro ikantakinari Awinkathariti Jesús nonkamantan-tairo Kamiithari Naantsi tsika okanta-kota inisironkatantai Pawa. ²⁵Nokinkithata-kaayitakimi aajatzi awiroka-payi tsika okanta-kota ipinkathari-wintantai Pawa. Noyotzi naaka airo papiitairo piñaayitaana. ²⁶Irootaki nonkantan-tyaamiri, ti naaka kantakaa-sityaaroni intziman-tyaari pyaasitaa-chani, ²⁷tima nokaman-takimiro maaroni ikinkithasiritzi-takari Pawa yantiri, tikatsi aaroni nomani-motimi. ²⁸Paamaako-wintaiya awiroka, ari pinkimitairiri ikaratzi kimisanta-yitaa-tsiri. Pinkinkithasiritaiya awiroka iwayitaki Tasorinkantsi pijiwayitairi kimisantairiri Pawa. Paamaako-wintai-yaari ikaratzi iwawisaa-koyitairi Pawa xxxikapathain-kawintairixxxxxx Awinkathariti ipina-winta-yitairi. ²⁹Tima noyoti naaka aririka nomakoryaaki, aritaki impokapaaki pasini inkimita-paakyaari katsimari owantaniri yapirotiri ipiraitari, tima inintapaaki yoka pokatsini yapirotiri kimisantzinkari.^x ³⁰Aamasitya aritaki yamatawitanaki pikarajitaki awiroka pikimisantzinkaritzii, iwashaanta-kaanakiri ikimisanta-witari. ³¹Irootaki pinkinkithasiritan-tyaari awiroka-payi. Tima mawa osarintsi nosaiki-mowaita-paintzimi, ti nowashaanta-paintiro noyomitaa-yitzimi maaroni, niraako-yitakami. ³²Iyikiiti! Nokowa-kotziri naaka Pawa iriitaki aamaako-wintyaamini iroñaaka, iriitaki kaminthayimiri, tima irootaki ikantayita-kairi. Aritaki iwitsika-siritaimi, aritaki imataimiro okaratzi ikasiya-kaariri ikaratzi yasitai-yaari.^y ³³Ti piñiina noniwityaaro naaka pithaari, piiriikiti, pasita-rika ooro. ³⁴Piyojiitzi awiroka-payi, naakataki antawai-wintain-chari naantari kowityii-moyitanari, ari nokimi-tajaari ikaratzi amitako-yitakinari. ³⁵Ari nokina-kayirori noyomitaan-takamirori

^x 20.29 owantaniri = lobos   ^y 20.32 Itasorintsita-kaitani

tsika ankantya antawai-piro-yitai, anisironka-yitan-tyaariri kowityaa-waita-tsiri. Nosirita-kaamiro ikinkithata-kota-paintziri Awinkathariti Jesús, ikantaki: ‘Kimosiri-piro-wintaari inatzi ikaratzi opasitan-tachari, ti ari inkantaitiri ipasitaitari.’ ”

³⁶Ikanta ithonka-nakiro Pablo ikamantan-takiro iroka-payi, ityiirowanaka yamanakaa-naari ikaratzi piyotain-chari. ³⁷Maaroni irajjiitaka, yawithanota-wakai-yitaka, ari iwithata-waari Pablo ijataira. ³⁸Owasiri ikantajjiitanaka, tima inkanta-kitzi Pablo airo yapiitajiro iñaajiri. Tima maaroni iyaataa-jiita-nakiri Pablo irojatzi ititanta-naari amaatako-minto-tsiki.

Ijatantaari Pablo Aapatyaawiniki

21 ¹Ikanta nookanjiri, otijiita-naana, tampatzika nowanakiro nojataki nampitsiki Cos. Okanta okitaitita-manaki ariitakana pasiniki nampitsi Rodas, ikanta nawisanaki irojatzi Pátara-ki. ²Ari noñaapaakiri anta antaro amaatako-mintotsi jatatsiri Fenicia-ki, ari notijiitanaka. ³Ikanta namaata-kojiitzi, namina-kota-nakiro othampisi Chipre, nokina-kotanaki naakaiti nakopiroki irojatzi Tonkaironiki. Tima tzimatsi owaararontsi yookaita-nakiri Mapiniki, ari naatako-jiita-paaki. ⁴Ari noñaapaaki kimisantzinkari-payi, ari nosaiki-mowaita-nakiri okaratzi 7 kitaitiri. Ikantawakiri Pablo: “Airo pijatzi Aapatyaawiniki.” Iro ikantan-tariri, tima Tasorinkantsi oyosirita-kairiri. ⁵Okanta nomaapaaki 7 tsitiniri, iro nawisan-tanakyaarimi. Iyaataa-jiitakina maaroni iyikiiti, itsipayitakaro iinaiti, aajatzi irintsiti. Irojatzi tsika owiraa-thapita nampitsi, ari notyiirowa-jiita-paaka impanikiiti, amanaiyapakina. ⁶Ipoña nowitha-yitanaari maaroni, otijiita-naana amaatako-minto-tsiki. Piyajjiitanaja irirori-payi iwankoitiki.

⁷Ikanta namaata-kojiitzi nopoñaanaro Mapiniki irojatzi Tolemaida-ki. Ari nowitha-yitapaakari iyikiiti, tima aparoni kitaitiri nosaiki-mowaita-nakiri irirori-payi anta. ⁸Okanta okitaitita-manaki, nokinajjiitaki awotsiki irojatzi Cesarea-ki. Nosaiki-mota-paakiri iwankoki Felipe, kamantan-tanjirori Kamiithari Ñaantsi, iriitaki aparoni ikaratziri 7 ikoyita-kiri pairani yamitako-yitiri Tyaankaariiti. ⁹Tzimatsi Felipe okaratzi 4 mainaro irisinto, kamantan-tzinkaro onayitatzi. ¹⁰Tima awisaki oshiki kitaitiri nosaika-paaki Cesarea-ki, ari yariitakari aparoni Kamantan-tzinkari, ipaita Agabo, ipoñaakaro iipatsitiki Judá-iti. ¹¹Ipokapaaki nosaika-jiitaki naakaiti. Yaapaakiri iwathakiro Pablo, yoosotakari irakoki aajatzi iitziki. Ikantzi: “Ari inkantiri Judá-iti yoosotiri asitariri yoka iwathakiro anta Aapatyaawiniki, yaanakiri iwinkatharitiki wirakochapayi. Irootaki iyotakaa-kinari naaka Tasorinkantsi.” ¹²Tima nokimajjiitaki nokaratzi notsipatakari Pablo, nokanta-kanta-witanakari: “Airo pijatzi Aapatyaawiniki.” Ikantzi-tawitakari aajatzi kimisantzinkari-payi

nampitarori anta. ¹³Iro kantacha ikantanakai: “¡Airo piraawai-jiita, oshiki piwasirita-kaana! Tima pinthatakana naaka. Aririka onkantayaa yoosotaitina irojatzi nonkama-wintan-tyaariri Awinkathariti Jesús anta Aapatyaawiniki, omawaityaata.’ ¹⁴Tira nomatayri noitsinampairi nokanta-yiwitakari, apatziro nokanta-nakiri: “Omatyaata inintziri Awinkathariti.”

¹⁵Okanta pasini kitaitiri, owitsika-jiita-naana, jaitijiitakina Aapatyaawiniki. ¹⁶Tzimatsi kimisantzinkari-payi Cesarea-satzi oyaatakinari. Iriitaki aanakinari iwankoki atziri paitachari Mnasón, Chipre-satzi inatzii irirori. Tima pairani ikimisantajiri Jesús irirori. Iriitaki nomayimo-jiitakiri.

Yairikai-takiri Pablo tasorintsi-pankoki

¹⁷Ikanta nariijiita-paaka Aapatyaawiniki, kimosiri ikantajiita iyikiiti iñaawakina. ¹⁸Okanta okitaitita-manaki, yaayitanakina Pablo nariityaari Jacobo, iririntzi Jesús. Ari noñaapaakiri aajatzi jawayitziriri iyikiiti. ¹⁹Iriitaki iwithayita-paakari Pablo, ikamanta-paakiri okaratzi yantakaa-yitakiriri Pawa inampiki-payi pasini-satzi atziri. ²⁰Ikanta ikimajitaki, itharowinta-nakari Pawa. Irootaki ikantan-tanakariri Pablo: “Iyikí, tzimatsi oshiki ashininka Judá-iti kimisanta-najiriri Jesús. Iro kantacha ainiro isintsi-yitziri kimisantzinkari-payi imonkaratiro Ikantakaantani Moisés. ²¹Ikimako-wintakimi awiroka piyomitaa-yitakiri ashininka Judá-iti saikatsiri pasiniki nampitsi, pinkanta-yitirimi: “Ti onkowa-jaantayaa pimonkaratairo Ikantakaantani Moisés, ti onkowa-jaantayaa pinto-misitaa-nitairi pitomi-payi, ti onkowa-jaantayaa antayitairo okaratzi amiyitari pairani.’ ²²¿Tsikama ankantyaaka iroñaaka aririka iyotaki ashininka-payi ariitaami aka? ²³Noyotzi paita pantiri. Tima tzimatsi akarajitzi aka ikaratzi 4 atziri, iriitaki nintatsiri imonkaratiro ikasiya-kaariri Pawa. ²⁴Pintsipata-nakyaari yokapayi, ari pinkarati pantiro kitiwa-thata-kaajimini. Awiroka pinakowintirini inkarati impomiyitiri, yamiitai-tiniri iisi. Irootaki iyotantai-tyaari thaiyaantsi okaratzi ikantakoi-takimiri awiroka. Pimatzitakaro awiroka pimonkara-yitziro Ikantakaan-taytziri ²⁵Iriima pasini-satzi kaari ashininkata, ikaratzi kimisanta-najiriri Jesús, notyaanka-kiniri pairani sankinarintsi. Nokantakiri: ‘Airo piwayitari tzimaraan-tatsiri posiniri ipomitai-tziniriri pawaniro. Airo piwakoyitaro iriraani posiniri. Airo pimayimpi-waitzi, tima iwinkaitani yantaitirorika.” ²⁶Ikanta Pablo yaanakiri yoka 4 atziri. Imawitakaro okitaitita-manaji itsipayitakari inkiti-watha-yitan-tajyaari. Ipoña ikyaaki tasorintsi-pankoki inkamantanti tsika onkarati kitaitiri onthonkan-tyaari ikasiya-kaantziri irirori, inkantan-tyaari tsika-paiti yamayitiri yasitakai-yaariri Pawa.

²⁷Ikanta omonkaratzi-mata-paaka 7 kitaitiri, tzimatsi Judá-iti poñaayita-chari ikipatsitiki Asia-satzi, iñaakiri Pablo tasorintsi-pankoki.

Sintsii-piroini iyomitaa-naakiri atziri-payi imaimanitiri Pablo,
 28 ikaimajiitanaki, ikantzi: “¡Ashininká, Israel-iiti! ¡Pamitakotina! Iriitaki yoka atziri ayitain-tsiri tsika-rika-payi iyomitaa-yitziri atziri imaimanitiri ashininka-payi, ithainka-waitziro Ikantakaantani Moisés, ithainka-waitakiro aajatzi iroka tasorintsi-wanko. Iro watsi-pirotacha ikyaakaakiri tasorintsi-pankoki pasini-satzi atziri kaari ashininkata, ithainka-tasorintsi-waitakiro.” 29 Iro ikantantari, tima iñaakitziri Pablo anta Aapatyaawiniki itsipatari Trófimo poñaachari Efeso-ki, isiyakaan-tajiitzi ikyaakaa-kitziiri tasorintsi-pankoki. 30 Tima sintsiini ipiyojiita-paaka oshiki atziri. Yairika-paakari Pablo, inosika-nakiri intakiroki tasorintsi-pankoki, yasitai-tanakiro. 31 Iroowitaincha iwaitirimi, ari ikamantai-takiri jiwatziiriri iwayiriti wirakocha, ikantai-tziri: “Imaimanita-wakaatyaa atziri.” 32 Ari yapatota-nakiri aajatzi iwayiriti inampina-payi irirori jiwari, isiyana-kityaa ipiyojiitaka atziri. Ikanta iñaawakiri ipokaki, iwashaanta-nakiri ipasawaitaitziri Pablo. 33 Yairika-paakari Pablo, ikantanakiri iwayiriti: “Poosotan-tyaari apiti asirotha.” Isampitanakiri atziri-payi: “¿paitaka yoka? ¿paitama yantakiri?” 34 Iro kantacha tzimatsi kaimaa-siwaita-nainchari, iro kantacha tzimatsi pasini-payi kaari akakotirini ikantawitakari. Ti inkimathatiro ijiwariti owayiri paita awisatsiri. Ityaankakiri iwayiriti yaanakiri Pablo tsika inaapiinta-jiitzi owayiri-payi. 35 Ikanta yoirinka-kaawitari Pablo ijatakairi imaapiintzi owayiri-payi, aikiro isintsitatzi atziri-payi inintzi impasawaitiri, irootaki yanatan-tanakariri owayiri-payi inkini intzikaa-wintiri. 36 Tima aikiro iyaatako-winta-tziiri atziri-payi, ikaimajiitzi, ikantzi: “¡Piwamairiwí!”

Ikinkithata-kota Pablo

37 Iroowitaincha inkyaakaitiri Pablo imaapiintzi owayiri-payi, isampitanakiri Pablo ijiwariti owayiri-payi, ikantzi: “Kantatsima nonkinkitha-waita-kayimi kapichiini.” Ari ikantanaki jiwari: “¡Tsikama piyotziroka noñaani! 38 ¿Tima awiroka Apitantoni-satzi, awiroka poñaakaan-takarori chapinki maimanitaantsi, kinapain-tsiri otzisi-masiki, pamaki 4000 piwayiriti?” 39 Ikantzi Pablo: “Naaka ishininka Judá-iti, nopoñaaro Tarso-ki saikatsiri anta Cilicia-ki. Otzinkami onatzii nonampi, nonintzi nokinkitha-waita-kayiri noshininka-payi.” 40 Isinitai-takiri Pablo. Katziyanaka pawitsiki, itzinaa-wakotanaka imairitan-tawakyaari ishininka-payi. Okiryaantzii ikantajiitanaka imairijiitanaki. Ari yitanakaro iñaawaitan-tanakiro iñaani, kamiitha ikinkitha-waita-kaanakiri maaroni ishininka-payi Heber-iiti, ikantanakiri:

22 1 “¡Iyikiiti Israel-iitii! ¡Jiwari-payi! Pinkimi nonkantawaki naaka.”
 2 Tima Okiryaantzii ikantajiitanaka imairijiitanaki. Ari yitanakaro Pablo iñaawaitan-tanakiro iñaani, kamiitha ikinkitha-waita-kaanakiri ishininka-payi, ikantanakiri:

³“Pishininka nonatzii naaka. Notzimaki nampitsiki Tarso saikatsiri Cilicia-ki, iro kantacha nokimotataki naaka aka Aapatyaawiniki, iyomitaani nonatzii Gamaliel. Iyomitaa-kinaro noyotako-pirotiro ikantakaantani awaisatzitini. Nokowa-piinta-witaka nosiri-pirotyaari Pawa, pikimijita awirokaiti iroñaaka. ⁴Pairani namina-minatziri awintaa-naariri ipaitai-tziri ‘Awotsi’, nonintzi nowirimi. Tima oshiki nonosika-yitaki sirampari aajatzi kooya, nasita-kota-kaanta-yitakiri. ⁵Iñaayitakina maaroni Impira-tasorintsi-pirori aajatzi Antari-kona-payi. Iriitaki opayitakinari sankinarintsi ipakaan-tziri ashininka Judá-iti anta Ontyaamairiniki. Ipoña nojatanaki namina-mina-yitziri kimisantzinkari-payi, namayitziri aka Aapatyaawiniki, iwasankitaitiri.”

Ikinkithata-kota Pablo ikimisantana-taari

(Hch. 9.1-19; 26.12-18)

⁶“Okanta naniijitzi awotsiki, iroowitaka nariityaa Ontyaamairiniki, tampatzikataki ooryaatsiri, ari imapoka-kinari morikanain-tsiri inkitiki, yoorinta-kota-paakina tsika nokatziyaka. ⁷Ari notyaanaki kipatsiki. Nokimatzii ñaanatanari, ikantana: ‘¡Saulo! ¡Saulo! ¿Paitama pimaimanitan-tanari?’ ⁸Ari nosampita-nakiri, nokantziri: “¡Pinkatharí! ¿Tsikama pipaitaka awiroka?” Ari yakaita-nakina, ikantaitana: ‘Naakataki Jesús Kasiyaka-wini-satzi pimaimanitziri.’ ⁹Tima iñaakiri oorintapainchari ikaratzi notsipa-yitakari, itharowa-jiitanaki. Iro kantacha ti inkimajitiro irirori iñaanataitana naaka. ¹⁰Ari nosampita-nakiri, nokantziri: ‘Pinkatharí. ¿paitama pinintziri nantajiri naaka?’ Ari ikantanakina Pinkathari: ‘Pintzinai, pijati nampitsiki Ontyaamairiniki. Ari inkaman-taitimiro paitaa pantiri.’ ¹¹Yakathata-naana ikaratzi notsipatakari iroatzi Ontyaamairiniki, tima mawityaaki ikantakaanakana oorintapaakinari.

¹²Ari isaikiri anta aparoni atziri ipaita Ananías, ipinkathatziri irirori Pawa, imonkaratziro Ikantakaantani Moisés. Pinkatha iwiri maaroni Judá-iti nampitayitarori Ontyaamairiniki. ¹³Pokanaki Ananías iñiina. Ikanta yariita-paaka, ikantapaakina: ‘Iyiki Saulo, pikiryajji.’ Apatha-kiro nokantanaka nokiryajanaji, aminawaita-naana. ¹⁴Aikiro ikantana-kitziina Ananías: ‘Awiroka ikoyajimi Iwawani awaisatzitini. Ikoyitakimi piyomitaan-tairo ininta-kayimiri irirori, tima piñaajiri Saipatzii-totaari tampatzika-sirita-tsiri, pikimakiri iñaanatakimi. ¹⁵Awiroka kinkithata-kajjiirini maaroni atziriki. Pinkamantan-tayitairo okaratzi piñaakiri, okaratzi pikimakiri. ¹⁶Tikatsi pasini piyaawintyaari iroñaaka. Pintzinai, pijati pinkiwaatyaa, pawintaa-jyaari Awinkathariti pinkowa-kotairi impyaakotan-tajyaa-mirori pantayi-witakaro kaari-pirori.’ ”^z

^z 22.16 * Wairontsi

**Ikinkithata-kotziro Pablo ityaankai-tziri
inkinkithata-kairi pasini-satzi atziri**

17“Ikanta nopiyaaro Aapatyaawiniki, nojataki tasorintsi-pankoki namanapaji, ari noñaawyatakari anta. 18Noñaakiri Awinkathariti, ikantakina: ‘Airo pisamanitzi, pisitowi Aapatyaawiniki, tima airo ikimisantai-tzimi pinkinkithata-kowityaana aka.’ 19Nokanta-nakiri naaka: ‘Pinkatharí, iyojiitzi maaroni nojata-piintaki tsika yapatota-piinta-jiita, nominkyaa-kaanta-yitakiri ikaratzi awintaa-naamiri awiroka, oshiki nopasata-kaanta-waitakiri. 20Ikanta iwamaitakiri pairani kinkithata-kotzimiri, Esteban, ari nokaratzi-takari naaka anta, naapatyaakari owamaakiriri, naamaako-winta-kaniri iithaari-payi.’ 21Iro kantacha ikantanakina Pawa: ‘Pijati, tima naaka tyaankimini intaina tsika inampiyitaro pasini-satzi kaari pishinkata.’ ”

Isaiki-motakiri Pablo ijiwariti owayiriiti

22Ikanta ikimawaki atziri-payi, yapiita-nakiro ikaimajiitzi ikantzi: “¡Yoka atziri ti onkamiithati yañai! ¡Pasiryii-yaari!” 23Aikiro isintsitatzii ikaimajiitzi, itika-kota-jiita iithaariki, yooka-wanitziro kipatsi tsika ipiyojiitaka, tima inkisajiita-tyaa. 24Ikanta ijiwari iwayiriti wirakocho, ikantanakiri aparoni iwayiriti: “Paanakiri inthomponta yoka, ampasata-wakiri inkamantan-tajirori opaita iñaawaitakiri iwatsimaan-takariri ishininka-payi.” 25Iro yoosowitai-takari impasatan-taityaariri, isampita-nakiri Pablo pasini ijiwari owayiri, ikantzi: “Isankinata-kotani iwinkathariti Roma-satzi nonatzii naaka. ¿Sinitaantsita-tsuma impasataitina, tikira yaminakoi-tawakinaro paita-rika nokinakaa-sitakari?” 26Ikanta ikimaki ijiwari owayiri, ipiya-sita-nakari ijiwari-piroti irirori, ikantapaakiri: “Nowinkathariti, ¿Piyotakima paita antakiri? Isankinata-kotani inatzii Awinkathari-piroti arokaiti Roma-satziiti.” 27Ikanta ikimawaki ijiwari-piroti owayiri, ipoka-sita-paakiri Pablo, isampita-paakiri: “¿Omapiroma awiroka isankinata-kotani nowinkathariti?” Ikantzi Pablo: “Jii.” 28Ikantzi ijiwari owayiri: “Oshiki nopinako-wintakari naaka nosankinata-kotan-tyaari.” Ikantzi Pablo: “Ti nompina-wintyaa naaka. Isankinata-koitzi-takana owakira notzima-paaki.” 29Ikanta ikimajiitaki oosotawi-kariri Pablo impasawaitiri, yoosiryaa-kota-nakiri, ijapithata-nakiri. Tima antaro itharowanaki ijiwari owayiri oosotakaan-takiriri isankinata-kotani iwinkathariti Roma-satzi.

Yaitanajiri Pablo yapatota-jita-piinta ijiwari Judá-iti

30Okanta okitaitita-manaki, inintzi iyota-jaanti ijiwari owayiri opaita imaimanitan-tariri Judá-iti yoka Pablo. Yapatota-kaantakiri ijiwari-payi Impira-tasorintsitaari, aajatzi maaroni Antari-konaiti Judá-iti.

Yamaitakiri Pablo yasitako-witai-takari, saikapaaki tsika yapatojiita jiwari-payi.

23 ¹Yaminapaakiri Pablo jiwari-payi apatotain-chari, ikantapaakiri: “¡Noshininká! Naamaako-winta-piintaka naaka airo otzimanta nantzi-motantiri, tima nonkimisanta-piintziri Pawa okaratzi ikantanari.” ²Ikanta Impira-tasorintsi-pirori paitachari Ananías, ipasa-waantita-kaantakiri Pablo. ³Iro kantacha Pablo, ikantanakiri: “¡Taiyawarí! Pikimitakaro okitamaarowita iwantai-tariri kaminkari. Pawa pasatimini awiroka. Saikawitakami aka pamina-kotan-tyaanaro Ikantakaan-taitani, ¿Tima pimpiyathatyaaro awiroka pipasata-kaantakina?” ⁴Ikanta ikaratzi apatotain-chari, ikantanakiri Pablo: “¿Arima pinkantiri pikawiiri Impira-tasorintsi-piroti Pawa?” ⁵Ikantzi Pablo: “Iyikiiti, ti noyowityaa naaka Impira-tasorintsi-pirori inatzii, tima onkantzi Sankinarintsi-pirori: ‘Airo pikawiiri jiwatakaan-tatsiri.’”

⁶Iñaatzii Pablo tzimatsi Judá-iti ikaratakiri apatotain-chari Tampatzika-wiri inayitatzii, iriima pasini-payi Nasitantaniri inatzii, ikantanakiri: “¡Noshininká! Nasitantaniri nonatzii naaka, aajatzi noshininka-payi. Irootaki imishakowintan-taitanari iroñaaka, tima nonkimisantaji naaka aritaki yañaayitaji kamayita-tsiri.” ⁷Ikanta ikimajiiitawaki ikantaki Pablo, iñaana-minthata-wakaanaka Nasitantaniri aajatzi Tampatzika-wiri. ⁸Tima iriitaki Tampatzika-wiri-payi, kanta-piinta-tsiri: “Airo yañaayitaji kamayita-tsiri, ti intzimi Maninkariiti, ti intzimi siritzi.” Iriima Nasitantaniri, ikantajiiitzi irirori ti ari onkantakotya iroka-payi. ⁹Ari ikaima-jiitanaki maaroni. Tzimatsi Yomitaan-taniri Nasitantaniri katziya-yitanain-chari, ikantanaki: “Yoka atziri ti ontzimi ikinakaa-sitani. Aamaa-sityaa iñaana-sirita-tziiri Maninkari, tirika iñaana-sirita-tziiri siritzi.” ¹⁰Aikiro isintsitatzii ikaima-jiitzi. Irootaki itharowan-tanakari ijiwari owayiri-payi iwamaitiri Pablo. Ikaimakaan-tairi iwayiriti yaanajiri inthomponta tsika imaapiinta-jiitzi.

¹¹Okanta otsitinitanaji, iñaakaari Awinkathariti yoka Pablo, ikantairi: “Airo pitharowantari, aritaki pinkinkithata-kotakyaa Roma-ki pikimitaakiro aka Aapatyaawiniki.”

Ikinkitha-sirita-jiita iwaitiri Pablo

¹²Okanta okitaitita-manaki, ikinkitha-waijiitaki pasini Judá-iti, ikantajiiitzi: “Thami amashika-winta-jiitiri Pablo irojatzi awamaan-takyaariri.”^a ¹³Yanaanakiro ikarajiiitzi 40 atziri kamanta-wakain-chari. ¹⁴Iriitaki jatasita-kiriri ijiwari-payi Impira-tasorintsiitaari, aajatzi Antari-kona-payi, ikantapaakiri: “Noninta-jiitaki nomashika-wintiri Pablo

^a 23.12,14,21 amashika-winta-jiitiri = airo awajiita, airo irajiiitzi amiri irojatzi asiryaan-takyaariri.

irojatzi nowamaan-takyaariri. ¹⁵Irootaki nokinkithasiritakari naaka-payi, nonintzi paapatyaa-wakaiyaa awiroka pikaratzi papatota-piinta-jiita, pinkinkitha-waita-kairi ijiwari owayiriiti, pinkantiri: ‘Pamajinari Pablo onkitaitita-manaki naminako-pirotiri ikinakaa-sitakari.’ Tima aamawintaa nonkanta-jiityaa naaka, irojatzi nowan-tawakyaariri tikira yariita-paakyaa aka.”

¹⁶Iro kantacha ikimaki itziniri Pablo ikamanta-wakaa-jiita, jatanaki tsika imaajiitzi owayiri-payi, ikamanta-paakiri Pablo. ¹⁷Ipoña ikaimaki Pablo aparoni ijiwari owayiri, ikantakiri: “Paanakiri yoka awankari anta pijiwa-piroritiki, tzimatsi opaita inkaman-tiriri.” ¹⁸Ikanta ijiwari owayiri yaanakiri itziniri Pablo ijiwa-piroritiki owayiri, ikantapaakiri: “Jiwari, ikowa-kotakina Pablo namakimiri yoka mainari, tzimatsi inintziri inkaman-timiri.” ¹⁹Ikanta jiwari-pirori, yaanakiri mainari intyaatsikaini, isampitakiri: “¿paita pinkaman-tinari?” ²⁰Ikantanaki mainari: “Ikinkitha-siri-jiitaka Judá-iti inkowa-kotimi onkitaitita-manaji paanajiri Pablo tsika yapatota-piinta-jiita Antari-konaiti, ari yaminako-pirotiro ikinakaa-sitani. ²¹Airo pikimisantziri, tima omanajiitaka 40 atziri-payi. Ikantajiitaki: ‘Thami amashika-winta-jiitiri Pablo irojatzi awamaan-takyaariri.’ Aritaki owitsika-jiitaka iroñaaka, iyaawinta-jiitatya tsika pinkanti awiroka.” ²²Ikanta ityaantajiri yoka mainari, ikantawajiri: “Airo pikamantan-tziro iroka-payi.”

Iwawisai-takiri Pablo pinkathariki Félix

²³Ikanta ijiwari owayiri ikaimaki apiti inampina, ikantakiri: “Papatoti 200 piwayiriti, aajatzi 70 owayiri-payi kyaakota-chani, pasini 200 aayitatsini iwisa-minto. Iriitaki jatatsini tsitini-paiti anta Cesarea-ki. ²⁴Impoña paminaki pasini inkyaa-kota-nakyaari Pablo, paamaako-wintyaari kamiitha. Paanakiri pinkathariki Félix.” ²⁵Ari ityaanta-kiniri isankinari pinkathari, iroka ikantziri:

²⁶“Isankinari Claudio Lisias ityaantziniri pinkathari Félix: Oshiki nowithatami. ²⁷Yoka atziri notyaanta-kimiri, yairika-kaanta-witakari Judá-iti aka, iroowitain-chami iwirimi. Ikanta noyotaki isankinata-kotani inatzii awinkathariti Roma-ki, naanaki nowayiriti, nookakaa-wintakiri. ²⁸Nokowaki noyoti paita ikinakaa-sitakari, paita imaimanitan-taitariri, naanakiri yapatota-piinta-jiita irantari-konati-payi. ²⁹Noñaatzii imaimani-winta-sitari ikantakaan-taitani irasi iriroriiti. Ti onkamiithati iwamaitiri, ti onkamiithati aajatzi yasitako-waitaitiri. ³⁰Nokimaki aajatzi inintajiitatzii Judá-iti iwamairi, irootaki notyaankan-tamiriri awiroka. Nokantzi-takari ikaratzi maimani-waitziriri inkaman-timiro paita itzimawintan-tariri yoka.”

³¹Imatakiro owayiri-payi. Yaanakiri tsitini-paiti Pablo nampitsiki ipaitai-tziro Antípatris. ³²Okanta okitaitita-manaki, piyajiitaja owayiri-

payi aniita-sita-nainchari. Iriima ikaratzi kyaakota-nainchari aikiro iyaata-kota-nakitziiri Pablo. ³³Ikanta yariita-kaakari Cesarea-ki, ipapaakiri sankinarintsi pinkatharika, ikantapaakiri: “Pinkatharí, yoka Pablo.” ³⁴Ikanta ithonka-kiro pinkathari iñaanata-wakiro sankinarintsi, isampita-nakiri Pablo, ikantziri: “¿Tsika pipoñaaka?” Ikantzi Pablo: “Nopoñaaro Cilicia-ki.” ³⁵Ikantzi Claudio: “Ari nonkimakimi apaata aririka yariita-paakyaa ikaratzi maimanitzimiri.” Ikantakaantaki yaitanakiri iwinkathari-pankotiki Herodes, ari yaamaako-wintyaariri anta.

Ikinkithata-kotakari Pablo anta Félix

24 ¹Okanta awisanaki 5 kitaitiri, ariitapaaka Cesarea-ki Impirasorintsi-pirori Ananías itsipayitakari Antari-konaiti aajatzi ookaako-wintan-taniri ipaita Tértulo. Yawisa-sita-paakiri pinkathari imaimanitiri Pablo. ²Ikanta yamaita-paakiri Pablo, ñaawaitanaki Tértulo, ikantanakiri Félix: “Paasoonki pinkatharí, tima kamiitha noñaayitakiro nosaiki, oshiki piyota-nita, pantakiniri kamiithata-tsiri noshininka-payi. ³Nowinkatha-pirorití Félix, oshiki ipaasoonkita-piintakimi maaroni noshininka. ⁴Iro kantacha airo osamanitanta, nonintzi pinkimisanta-wakina kapichiini nonkantimiri. ⁵Noñaakiri naaka yoka atziri, owaari-pirotaniri inatzii. Ithonka ikina-kina-yitaki nampitsiki, ti apatziro imaimanitakiri noshininka Judá-iti, irijatzi jiwatakaa-najiriri ikaratzi paitasi-waita-chari ‘Isirita-naariri Kasiyakaa-wini-satzi.’ ⁶Inintaki aajatzi iyaaripirotiromi notasorintsi-pankoti, irootaki nairika-kaanta-kariri, noninta-jiiwitaka namina-kotan-tyaarimi Ikantakaan-taitanari naakaiti. ⁷Iro kantacha ipokapaaki jiwari Lisias, sintsiini ikantapaaka, yaapithata-kinari. ⁸Ikantanakina: ‘Ontzimatyii pijati pinkathariki iwitsikimiro kantain-chari.’ Intsityaa pisampi-pirotiri awiroka ayotantyaarori omapiro-rika nomaimanitan-takariri.”

⁹Irojatzii ikantzi-tajiitakari Judá-iti ikaratzi pokaintsiri.

¹⁰Ari itzinaa-wakotanaka pinkathari iñaawaitan-tyaari Pablo. Ikantanaki Pablo: “Oshiki nokimo-siri-wintakimi, tima awirokatakiki mininani nonkinkithata-kotyaari, tima noyotzi awirokatakiki owitsika-piinta-kiniriri noshininka-payi imaimanita-wakaa.

¹¹Kantatsi pisampita-kowintina awiroka, tima owakira nariitaja Aapatyaawiniki, okaratzi 12 kitaitiri nariitan-taari, nonintawita nopinkathata-pajirimi Pawa. ¹²Tikatsi ñiinani noñaana-minthati, ti nomaimanitiri atziri-payi tasorintsi-pankoki, ari nokantakari pasiniki nampitsi, tikatsi nomaimaniti yapatota-piinta-jiita. ¹³Yokaiti kamanta-kota-kinari iroñaaka aka, tima airo ñiitziro omapirotatya ikanta-kotanari. ¹⁴Ari okantari, nawintaajari naaka ipaitai-tziri ‘Awotsi.’ Irootaki ikantayitzi amishakowintanari noyimisanta-siwaitani onatzii.

Nawintaa-jatyari naaka Pawa ipinkathatziri pairani nowaisatzitini. Nokimisantziro ikantakaantani, aajatzi isankinari-payi Kamantan-tzinkariiti. ¹⁵Ari nosiyari irirori-payi iyaawintari Pawa iwañaayitajiri kamayitain-tsiri, ti apatziro yañaayitaji kamiitha-siriri imatzita-jyaaro maaroni kaari-pirori-payi. ¹⁶Irootaki nokowanta-piintakari airo otzimawaitzi kaari-pirori nantzi-motiriri Pawa, aajatzi atziri-payi. ¹⁷Tima awisaki oshiki osarintsi nokina-kina-waitaki, nopiyaja nonampiki namaji nompasita-pajyaariri noshininka kowityaa-waita-tsiri, nokowawitapaja aajatzi nompomita-pajinirimi Pawa. ¹⁸Irootaki nantziri tasorintsi-pankoki, ari namiitakiro noisi nonki-tiwa-thatan-tajyaari, ti oshiki nonkara-jiiti, tikatsi nomaimaniti anta. Aripaitira iñaapaakina Judá-iti poñaayita-chari Asia-ki. ¹⁹Iriitaki pokatsinimi aka inkinkithata-kotina opaita-rika iñaakota-kinari. ²⁰Ti impokatyii irirori, yokayitaki pokaintsiri iriitaki Antari-konaiti apatowinta-kanari chapinki, intsityaa inkantimi tzimatsi-rika iñaakota-kinari anta nokinakaasi-takari. ²¹Aamaaka iro ikanta-kotanari nokanta-kiriri chapinki yapatowintan-tanari, nokantakiri: ‘Irootaki imishakowintai-tanari nokimisantajiro yañaayitaji kamayita-tsiri.’ ”

²²Tima iyotako-pirotzit-tari pinkathari Félix ipaitai-tziri “Awotsi-wiri,” irootaki iwashaantan-tanakariri, ikantanakiri: “Aririka impokaki jiwari Lisias, ari inkamanta-pirota-paakinaro.” ²³Ikantanakiri Félix ijiwari owayiri-payi: “Irojatzira paamawinta-wakyaari Pablo, iro kantacha pisinitiri yariityaari irapatyaani-payi impantyaariri kowityii-motariri.”

²⁴Okanta pasini kitaitiri, ipokaji pinkathari Félix itsipatakaro iina Drusila, oshininka Judá-iti onatzii iroori. Ikaimakaan-tapajiri Pablo inkimiri inkinkithatiniri tsika okanta-kota yawintaajari Jesús, Saipatzii-totaari. ²⁵Iro kantacha yitanakaro Pablo ikinkithata-kiniri tampatzika-siritaantsi, ñaako-siritaantsi, iwasankitaan-taiti apaata. Itharowan-tanakaro Félix, ikantanakiri: “¡Aritapaaki, pijatai! Ari napiitajiro nonkaima-kaantajimi apaata nosaika-siwaityaa-rika.” ²⁶Tima iyaawinta-witatyaaari Félix impinako-wintyaami Pablo, yookakaa-wintan-tajyaariri. Irootaki yapii-yapiitan-tawitarori ikaimakaan-tziri inkinkitha-waita-kairi. ²⁷Awisaki okaratzi apiti osarintsi. Ari okarata-paaki ipinkatha-ritzi Félix. Inintzi yaapatyaa-piintyaari Judá-iti, yasita-kota-kaanta-nakiri Pablo. Yimpoyiitaari pasini pinkathari paitachari Porcio Festo.

Inintaki Pablo iriitaki César mishakowintirini

25 ¹Aritaki pinkathari-wintantaji Festo. Ari maakotanaki mawa tsitiniri, jataki Aapatyaawiniki ipoñaanakaro Cesarea-ki. ²Ikanta ijiwari-payi Impira-tasorintsitaari aajatzi iriipirori-payi Judá-iti, ikamanta-kota-wakiri Pablo. ³Ikowa-kotakiri Festo intyaantajiri

Pablo Aapatyaawiniki. Ikinkithasiri-jitaka iwamaakaantiri niyaankithakiniki awotsi. ⁴Iro kantacha ikantanaki Festo: “Yasitakoi-takiri Pablo anta Cesarea-ki, irootzi-mataki nojataji anta. ⁵Intsityaa iyaatanakina pijiwariti, tzimatsi-rika ikinakaa-sitani yoka atziri, aritaki pimishakowintiriri anta.”

⁶Ti osamani-piroti isaikawaita-painti Festo Aapatyaawiniki, piyaja Cesarea-ki. Okanta okitaitita-manaki, isaikaki iwinkathari-mintoki, ikaimakaan-takiri Pablo.^b ⁷Ikanta ikyaapaaki Pablo, ari ipokajiita-paaki Judá-iti poñainchari Aapatyaawiniki, oshiki kaari-pirori ikantako-waita-paakiriri. Iro kantacha ti iniñiro omapiro-rika okaratzi ikantakoi-tziriri. ⁸Ari ikisako-winta-nakari Pablo, ikantanaki: “Tikatsi kaari-pirori nantaki naaka, ti nompuyathayaaro Ikantakaan-taitani, ti noyaaripirotiro tasorintsi-panko, ti nonkawiya-waitiri César ijiwari-piroti Roma-satzi.” ⁹Tima inkowatziri pinkathari Festo yaapatyaa-piintyaari Judá-iti, isampita-nakiri Pablo: “¿Pinintzi pijati Aapatyaawiniki, namina-kotantyaamiri anta?” ¹⁰Ikantanaki Pablo: “Ari okamiithatzi paminako-tinero aka, tima awiroka iwaki César, pijiwari-piroti. Aritaki piyojiitaki tikatsi kaari-pirori nantzi-motiriri noshininka-payi Judá-iti. ¹¹Ari ontzimimi nokinakaa-sitani, kantatsi iwasankitai-tantyaanaro kaamanitaantsi. Iro kantacha tikatsi nonkinakaa-sityaari, ti onkamiithati pintyaankina anta. Nokowatzii iritaki pinkathari César amina-kotinani.” ¹²Ari ikinkitha-waita-kaanakiri Festo inampina-payi. Ikantakiri: “Pikowatzii yamina-kotimi César, aritaki pijataki.”

Yaitanakiri Pablo pinkathariki Agripa

¹³Ikanta pinkathari Agripa aajatzi iina Berenice pokajiitaki Cesarea-ki, iwithatyaari Festo.^c ¹⁴Ikanta isaikawaita-paintzi Cesarea-ki, ikinkitha-waita-kaakiri Festo tsika ikanta-kota Pablo, ikantakiri: “Tzimatsi aka aparoni atziri yookanajiri pinkathari Félix yasitakoi-tziri. ¹⁵Tima nojata-kitzi chapinki Aapatyaawiniki, oshiki ikantako-waita-wakiri ijiwari-payi Impira-tasorintsitaari aajatzi Antari-konaiti, inintaki naaka tsitoka-kaantirini. ¹⁶Nokanta-nakiri naaka: ‘Iroka namijiitari inampiitiki Roma-satzi: Ontzimatyii yapatojiityaa ikaratzi maimanita-wakaa-chari, inkisako-wintan-tyaari omishakowintaari. Omapiro-rika otzimi ikinakaa-sitani, aritaki onkantaki iwaitiri.’ ¹⁷Irootaki nomatakiri ipokajiitaki mishakowintan-taniri, ti noshintanaki, jatakina nosaika-mintoki, nokaima-kaantakiri yoka atziri. ¹⁸Iro kantacha ti onkanta-pirotyaa ikantako-witapaa-kariri imishakowintziri, ti noñiro onkaaripiroti okaratzi nokinkithasirita-kowita-kariri. ¹⁹Apatziro ikinkithatakiro

^b 25.6 ti osamani-piroti = 8 okaratzi kitaitiri, tirika onkarati 10 kitaitiri isaikawaita-paintzi ^c 25.13 Agripa = Herodes

ikimisanta-siwaitari, ikinkithata-kotakiri aajatzi Jesús iwamaitakiri, iriitaki ikantziri Pablo añajji. ²⁰Ti noyoti naaka tsika nonkantiro kantachari, nosampitakiri Pablo inintzi-rika ijati Aapatyaawiniki yaminakoi-tantyaariri anta. ²¹Iro kantacha ininta-pirotatzii Pablo iriita-jaantaki amina-kotirini awinkathari-piroti, César Augusto. Irootaki nokantan-takari yasitakoi-tawakiri irojatzi nontyaankan-takyaariri anta.” ²²Ikanta Agripa ikantanakiri Festo: “Nonintzi nonkimiri naaka yoka atziri.” Ikantzi Festo: “Aritaki pinkimakiri onkitaitita-manaki.”

²³Okanta okitaitita-manaki, ikyaaki Agripa itsipatakaro Berenice, iina, owaniinka ikantayitaka. Itsipatakari ijiwari owayiri-payi, aajatzi iriipirori-payi atziri saikayita-tsiri anta. Ikantaki Festo yamaitiri Pablo. ²⁴Ari iñaawaitanaki Festo, ikantzi: “Pinkathari Agripa, iriipiroriiti ikaratzi apatotain-chari aka, yokataki yoka atziri. Oshiki imishakowinta-waitakiri Judá-iti Aapatyaawiniki aajatzi aka Cesarea-ki. Ikaima-piinta-jiitzi inintzi iwamaakaanitiri. ²⁵Iro kantacha ti noñii naaka ikaaripirotakari iwamaan-taityaariri. Iriitaki ninta-sitain-chari yamina-kotiri Augusto, irootaki okowa-pirotantari nontyaankiri anta. ²⁶Ti noñii naaka ompaityaa nosankinati-niriri pinkathari-pirori tsika okanta-kota, irootaki namakaan-takariri piñaayitiri awirokaiti, awirokata-jaantakira pinkathari Agripa namakiniri, aririka pithonkakiro pisampi-winthatiri, tzimataiki nosankinatiri. ²⁷Tima ti onkamiithatzi-motina naaka nontyaanki aparoni asita-kotaari, aiorika otzimi tsika osankinata-kotyaa okaratzi ikinakaa-sitakari.”

Ikisako-winta Pablo anta Agripa-ki

26 ¹Ikanta Agripa ikantanakiri Pablo: “Kantatsi piñaawaiti awiroka.” Ari itzinaa-wakotanaka Pablo, ñaawaitanaki, ikantzi: ²“Pinkatharí Agripa, oshiki nokimo-siritaki nonkinkitha-waita-kayimi iroñaaka, nonintzi nonkinkithata-kotiro okaratzi ikantako-waita-kinari Judá-iti. ³Tima piyopirotziro awiroka okaratzi yamitari ashininka-payi Judá-iti añawinta-kotiri iroñaaka. Irootaki nokowantari pinkimisanta-wakina nonkantimiri.”

Yañaantari Pablo tikira inkimisanta-jiita

⁴“Iyojiitzi Judá-iti tsika nokanta pairani nomainarita-paaki, ainiro nosaikawita nonampiki, aajatzi nosaiki-moyitan-takariri Aapatyaawini-satzi. ⁵Tima naakata-piintaki Nasitantaniri sintsitani-taniri, nomonkara-yitziro Ikantakaan-taitani. Ininti-rikami noshininka-payi, kantatsi inkinkithata-kotina, tima iyotina tsika nokanta-waita. ⁶Irooma iroñaaka ikantakoi-tataanaro nokinkithata-kota-najiro iyaakoniintaitani ikasiya-kaakiriri Pawa pairani awaisatzitini. ⁷Pinkatharí Agripa, irojatzi noyaako-niintzi-takari naaka, irootaki ikantako-yitanari ashininka-

payi iroñaaka. Irojatzi iyaakotzi-taari ashininka-payi karatatsiri 12 icharinini Israel, inintzi imonkaratairo Pawa ikasiya-kaantakiri. Irootaki iñaasintsitanti ikamaiwintaari Pawa maaroni kitaitiri. ⁸ ¿paitama kaari pikimisantanta awiroka-payi kantatsi iwañaajiri Pawa kamawita-chari?”

Imaimani-witakari Pablo kimisantzin-kariiti

⁹“Nomatzi-tawitakaro naaka pairani noña-sintsi-waita, nosiyakaantzi irootaki nantawairi nomaimanitiri ikaratzi awintaa-naariri Jesús Kasiyakaawini-satzi.^d ¹⁰Irootaki nantakiri Aapatyaawiniki. Iriitaki sinitaki-narori ijiwari-payi Impira-tasorintsitaari, tima oshiki kimisantzin-kariiti nasita-kota-kaantakiri. Ikanta noñaayitzi iwamaitziri onimotakina naaka.^e ¹¹Oshiki nowasankitaa-piintakiri tsika yapatota-piinta-jiita iwashaantan-tyaarori ikimisantziri. Omapiro nokisaniintakiri irootaki nomaimanitan-tariri, nomatzi-takari saikayita-tsiri pasiniki nampitsi.”

Yapiitziro Pablo ikinkithata-kota ikimisantant-tajari

(Hch. 9.1-19; 22.6-16)

¹²“Trojatzi nojatan-takari Ontyaamairiniki, iriitaki otyaanka-kinari ijiwari-payi Impira-tasorintsitaari. ¹³Iro kantacha tzimatsi awisain-tsiri niyaanki-thaki awotsi, iwiraaka tampatzika ooryaatsiri, ari noñaaki oorinta-nainchari inkitiki, yanaanakiri isiparyaani ooryaatsiri, yoorinta-kota-paakina nokatziyaka naaka aajatzi ikaratzi tsipata-kanari. ¹⁴Notyaajiitanaki maaroni kipatsiki. Nokimatzi iñaanatai-tanakina iñaaniki noshininka Heber-iiti, ikantana: ‘¡Saulo! ¡Saulo! ¿paitama pimaimanitan-tanari? Awiroka wasankitaa-waita-chari apaniroini, okimiwaitakaro pimpaikatyiaaromi thoyimpi-thowari.’ ¹⁵Ari nakanakiri naaka, nokantziri: ‘¡Pinkathari! ¿Tsikama pipaitaka awiroka?’ Ikantzi Awinkathariti: ‘Naakataki Jesús pimaimanitzi. ¹⁶¡Pinkatziyi! Tzimatsi opaita noñaakan-timiri iroñaaka, tima nonintatzi nompira-tyaami. Ontzimatyii pinkinkithatajiri okaratzi piñiri iroñaaka, aajatzi onkarati nanta-kayimiri apaata. ¹⁷Aritaki piñaakiro nookakaa-wintajimi imaimanitimi pishininka-payi Judá-iti, aritaki nookakaa-wintajimi aajatzi nontyaankimira inampiki pasini-satzi atziri kaari pishininkata. ¹⁸Osiyawaita-jyaaro pikiryaa-kaayita-jirimi. Aritapaaki ikinasi-waitaka otsitini-kitzi, tima yaniiyitaji tsika okitainkatzi. Aritapaaki ipinkatha-waitakiri Mishatan-taniri, Pawa pinkathari-winta-jirini. Aritaki nompyaakotajiri yantayi-witakaro kaari-pirori, nasiyita-jyaari awintaa-jyaanari. Tim a irootaki nokasiya-kaakiriri.’”

Ti impiyathata-nakya Pablo iñaakiro iñaakai-takiriri

¹⁹“Pinkathari Agripa, ti nopiyathanaka noñaakiro iñaakai-takinari Inkiti-satzi. ²⁰Nitanakaro nokinkithata-kaanakiri Ontyaamairini-satzi,

^d 26.9 * Wairontsi   ^e 26.10,18 Itasorintsita-kayitani

Aapatyaawini-satzi, nomatanakiri ikaratzi nampiyitarori iipatsitiki Judá-iti, aajatzi nokimitaa-nakiri pasini-satzi ikaratzi kaari ashininkata, nokantayitzi: ‘Pimpiya-sitajiri Pawa, pantayitairo ñaakantaironi piwashaantajiro pantawitakaro kaari-pirori.’²¹ Irootaki kantakaan-tzirori yairika-kaantan-takanari noshininka-payi tasorintsi-pankoki, inintawi-jiitaka iwinami.²² Iro kantacha inisironkatakana Pawa aikiro nojatakaa-tziro nokinkithata-kotziri iroñaaka. Nokinkithata-kayiri maaroni, iriipirori-payi aajatzi kaari iriipiro-yitatsini. Tima ti nontika-paintiro okaratzi isankina-yitakiri pairani Moisés aajatzi Kamantan-tzinkari-payi tsika nokinkithata-piintaki. Tima isankinata-koyitakiro onkarati awisayita-tsini, ikantayitaki:²³ Ontzimatyii inkami Saipatzii-totaari, iro kantacha aririka inkamawitakyaa iriitaki itakaan-tajyaaroni yañaaji. Irootaki inkinkithata-koitan-tyaaniriri awisakotaantsi ashininka-payi, inkinkithai-tainiri aajatzi pasini-satzi kaari ashininkata.”

Inintzi Pablo inkimisanta-kairi Agripa

²⁴Ikanta ithonka-kiro Pablo ikamanta-yitakiri, ari ikaimanaki Festo, ikantzi: “¡Pablo, pisinki-wintatya! Okantakaami pikamaitaro piñaanatziro osankinaritsi-payi.”²⁵ Ikantzi Pablo: “Pinkatharí. Ti nosinki-wintyaa, tima omapirota-tyaa okaratzi nokanta-yitakiri.”²⁶ Iyota-kotziro pinkathari Agripa okaratzi nokaman-takimiri. Noyotzi naaka iyota-kotziro maaroni, tima ti omanako-yityaa.²⁷ Pinkatharí Agripa, ¿tima pinkimisantiro okaratzi isankina-yitakiri Kamantan-tzinkari-payi? Noyotzi naaka pikimisantziro.”²⁸ Ikantzi Agripa: “¿Pisiyakaan-tzima pikantakina kapichiini aritaki pinkimisanta-kaakina, nonkimitan-tajyaariri ‘Saipatzii-totaari-wiri?’ ”²⁹ Ikantzi Pablo: “Okantawitaka kapichiini-rika nokanta-kimiri, oshiki-rika, onkamintha iriitaki Pawa kantakai-yaaroni pinkimita-kota-jyaanaro nokantaka naaka, ti apatziro awiroka pinkatharí, maaroni pikaratzi pikimayitakina iroñaaka, onkanta-wityaa airo yoosotan-taitamiro awiroka asirotha.”

³⁰Ari ikatziyanaka pinkathari Agripa aajatzi Berenice. Imatzitanakaro pinkathari Festo, aajatzi maaroni ikaratzi itsipatakari.

³¹Jaitjiitanaki intyaatsikaini, ikinkitha-waita-kotziro ikantakiriri Pablo. Ikantanta-wakaa-jiita: “Airo yasitakoi-tzirimi yoka atziri, tima tikatsi inkinakaa-sityaa iwamaitan-tyaariri.”³² Ikantanakiri Agripa pinkathari Festo: “Aritaki apakaajirimi yoka atziri, airo inintakimi irirori yamina-kotiri awinkathari-piroti.”^f

Ityaankai-takiri Pablo otzinkamiki inampi wirakocha-payi

27 ¹Ikanta inintajiitaki intyaankiri Pablo anta Italia-ki, itsipatai-takiri pasini-payi asita-kotaari, ari nojatzi-tyaari aajatzi

^f 26.32 awinkathari-piroti = César

naaka. Iri aanakirini jiwatziriri iwayiriiti pinkathari-pirori Augusto, ipaita Julio. ²Ikanta notita-kota-nakari Adramitio-satzi jatakina Asia-ki. Ari nokarata-nakiri Aristarco poñaachari Tesalónica-ki, nampitsi saikatsiri Macedonia-ki. ³Okanta okitaitita-manaki ariitakana Simaaki. Ari yaripirota-paakari Julio yoka Pablo, isinitakiri yariita-paintyaari yaapatyaani-payi impanta-wakyaariri kowityii-motariri. ⁴Ikanta nawisanakiro Simaa, ari nomonthaakaro antaro tampyaa, ti onkanti namaata-kotanaji, irootaki nokina-kotan-tanakari othampisiki, ipaitai-tziri Chipre. ⁵Noothaki-ryaanakiro inkaari nokinanakiro Cilicia-ki aajatzi Panfilia-ki. Irojatzzi nariitan-takari Mira-ki, nampitsi saikatsiri anta Licia-ki. ⁶Ari iñaapaaki ijiwari owayiriiti pasini notitan-tanjaari opoñaakaro Alejandría-ki ojatiro Italia-ki, ari itijiitanaja. ⁷Oshiki kitaitiri namatsinka-kota namaata-kotzi. Oshiki opomirintsitaka nariitan-takari Gnido-ki. Aikiro omonthaa-kotatyaana tampyaa, irootaki nomontyaa-kotanta-nakari Salmón-ki, nosinampita-nakiro othampisi Creta. ⁸Oshiki opomirintsitaka namaata-kotzi, irojatzzi nariitan-takari nampitsiki ikantai-tziro “Kamiithawochaaki” tsika okaakitapaji nampitsi Lasea.

⁹Tima awisaki oshiki kitaitiri namaata-kotaki, kyaaron-tsitzimatapaji, ari okowiinka-pirotanaki namaata-kotzi. Irootaki iyomitaanta-witakariri Pablo yoka jiwari,^g ¹⁰ikantzi: “Pinkimisanta-wakina, kimitaka akowiinkata-kotatzii amaata-kotzira, aritaki ampyaakiro amaatako-mintotsi, aajatzi waararontsi-payi, aritaki ankamakaan-tayitaki aajatzi.” ¹¹Iro kantacha ti inkimisanti ijiwari owayiri-payi, apatziro ikimisantakiri asitarori amaatako-mintotsi aajatzi antakotzirori. ¹²Tira onkamiithatatyii inkyaarontsita-koti tsika yaatako-witaka, inintajiitaki ijaniintimi Fenice-ki saikatsiri Creta-ki, airo oñaasirin-kantari tampyaa kinayita-tsiri kirinka aajatzi katonko. Ari inintajiitaki iwawisayiro kyaarontsi.

Itampyaata-kotzi inkaariki

¹³Isiyakaantzi ari onkantaki yamaata-koti, tima owakira itapaakaro otampyaatzi kapichiini. Ari namaata-kojiitanaki othapyaaki Creta. ¹⁴Tikira osamanitaki antarota-paaki tampyaa poñaanain-chari kirinkanta, ookanta-paakaro amaatako-mintotsi.^h ¹⁵Onosika-kota-nakina. Tikatsi inkanta-najiro iyamaatako-minto, onosika-kota-nakina tampyaa. ¹⁶Oshiki nopomirintsitakaro pitotsi thatayitain-chari amaatako-minto-tsiki. Nokina-kotanaki othampisi ipaitai-tziri Clauda, ti ontampyaa-piroti anta. ¹⁷Notiyitakiro amaatako-minto-tsiki okaratzi tzimatsiri pitotsi. Tima tharowa nokanta-jiitaka nayiinta-kotyaaro impaniki tsika ojintatzi inkaari, tima yoosoitakiro onampi-naki amaatako-mintotsi airo

^g 27.9 kyaaron-tsitzimatapaji = ithonka-piintai-tziro itziwai-jiita ^h 27.14 tampyaa poñaanain-chari kirinkanta = Euroclidón

okotaanta. Isinita-nakiro onosika-kotina tampyaa.ⁱ ¹⁸Okanta okitaitita-manaki, aikiro otampyaatatzi sintsiini, yitanakaro iwiinka-kaantanaki iwaararo. ¹⁹Okanta pasini kitaitiri, iwiinka-yitanakiro okaratzi yasitakai-tarori amaatako-mintotsi. ²⁰Oshiki kitaitiri awisain-tsiri ti noñaayitajiri ooryaatsiri aajatzi impokiro. Antaroiti nontampyaata-koti ti noyojiiti aririka nawisako-yitaji.

²¹Tima awisaki oshiki kitaitiri ti nowajyaa, ikantanaji Pablo: “Pinkimisanta-wakina, ari okamiithawita pinkimisanta-kinami chapinki irojatzí asaikakimi Creta-ki. Airo añaayitziromi okaratzi awishimota-yitakairi. ²²Iro kantacha airo okantzi-moniintami iroñaaka, tima airo pikamakaan-tawaitzi aparoni, onkanta-witakyaa ompyiyaa iroka amaatako-mintotsi. ²³Tima iñaakakana tsitiniri aparoni maninkari, ityaankani Asitanari Pawa, ompiratanari. ²⁴Ikantakina: ‘Pablo, airo pitharowantaro piñaakiri, ontzimatyii pariityaa iñiimi iwinkathari-piroti Roma-satzi. Aritaki inisironkatakimi Pawa, aritaki piwawisaa-koyitakiri pikaratakiri aka amaatako-minto-tsiki.’^j ²⁵Ari ikantakinari. Pintharowinta-jiityaa, tima nawintaa-sirityaari naaka Pawa, noyotzi aritaki omatakyaa okaratzi ikamanta-kinari Maninkari. ²⁶Iro kantacha ontzimatyii omposa-kotyaa othampisi.”

²⁷Aritaki awisanaki 14 kitaitiri, ariitakana inkaariki omontitakari Adria onosika-kota-kinara tampyaa. Niyaankii-titaki tsitiniri, ari ikaimajiitanaki antakotzirori amaatako-mintotsi isiyakaantzi iro yariitajyaa kipatsiki. ²⁸Imonkara-jiitakiro tsika owira osaankanaatzi, iñaatziiro ti osaankanaa-piroti, ikanta yapiita-nakiro, iñaatzii ojintaata-paaki inkaari.^k ²⁹Antaro notharowa-jiitanaki nomposa-kotyaa, iwiinkaki 4 ayiintironi amaatako-mintotsi othowaki, amanajiitanaki onkitaititan-tyaari sintziini. ³⁰Iro kantacha ikaratzi antakotzirori ikinkithasiri-jiitaka isiyi, intitan-tanakyaaromi pitotsi thatayitain-chari, yamaminata-nakaro iwiinka-jiitiro ayiintironi othowaki amaatako-mintotsi. ³¹Iro kantacha ikamantakiri Pablo yoka jiwari aajatzi iwayiriti, ikantziri: “Aririka isiyayitaki yokaiti, airo pawisakotai awiroka-payi.” ³²Ari itota-kota-nakiro owayiri-payi pitotsi, iwamaatakiro.

³³Tima irootaintsi onkitaititzi-mati, ikantantaki Pablo: “Aritaki awisaki 14 kitaitiri ayaawinta opaita awisatsini, ti piwayitajyaa. ³⁴Okowa-pirotatya iroñaaka piwayityaa pañaanta-yityaari, tima tikatsi aparoni kamakaan-tatsini.”^l ³⁵Ikanta ithonka-kiro ikantaki Pablo, yaanakiro iratantaitani, ipaasoonkitakiri Pawa. Ipitoryaakiro, owanaka. ³⁶Ari

ⁱ 27.17 impaniki tsika ojintatzi inkaari = Sirte   ^j 27.24 iwinkathari-piroti Roma-satzi = César   ^k 27.28 ti osaankanaa-piroti = 20 ashimpa-wako = 36 metro; ojintaata-paaki = 15 ashimpa-wako = 27 metro   ^l 27.34 tikatsi aparoni kamakaan-tatsini = airo opyaakaan-tawaita aparoni kisitsi

ipintha-jiitanaka maaroni, owajiitanaka aajatzi. ³⁷Iroka nokarajiiitzi notijiita 276 atziri. ³⁸Okanta ithonka-kiro iwajiitaka, iwiinka-koyitakiro owaritinsi othomaka-niintan-tyaari tinari.

Otsitsiyaki Amaatako-mintotsi

³⁹Okanta okitaitita-manaki okompitzi-mota-paakari kipatsi antakotzirori amaatako-mintotsi, inaapaakiro oparaiti. Ari inintanaki yaatako-jiiti anta. ⁴⁰Itotako-yitanakiro oosatantari ayiintzirori amaatako-mintotsi, yookanakiro, itzinaa-koyita-najiro antaro manthakintsi, yaayita-najiro iyomaro ikoman-tyaari inkini yaata-koti oparaitiki.^m ⁴¹Iro kantacha ayiinta-paaka othowaki amaatako-mintotsi ojintaatzi inkaari, ti onkanti noshiwata-kotanaji. Tankataitanaki opataki ookanta-pirota-paakaro otamakaani inkaari. ⁴²Ari inintawitanaka owayiri-payi iwanakirimi asita-kotaari-payi, airo isiyanta yamaayitanaki. ⁴³Iro kantacha ijiwari owayiri-payi, inintaki irirori iwawisaa-kotiri Pablo, ti isinitiri iwamaitiri, apatziro ikantanakiri: “Ikaratzi yotzirori yamaatzi, yamaati ijati kipatsiki. ⁴⁴Iriima kaari yotironi yamaati, inpataka-yityaa incha-kotaki yamaayiti.” Ari okanta naatantakari maaroni kipatsiki, tikatsi awishimotinani, awisako-yitaana maaroni.

Isaikaki Pablo othampisiki ipaitai-tziri Malta

28 ¹Okanta nawisako-yitaji maaroni, ari noyojiitzi iroka othampisi opaita Malta. ²Yaakamiithata-wakina maaroni nampitarori anta. Tima omparyaatzii inkani, katsinkaiti okantaka, iwaamataki paamari, ikaimajiitakina. ³Ari ijatanaki Pablo yayi tsitsi, iro ipiyawita-paaka iwapajiro itsima, imitaa-sitakari maranki, yatsikakiri irakoki. ⁴Ikanta inaakiri nampitarori anta iwikan-tapaakari maranki, ikanta-wakaa-jiitanaka: “Yoka atziri owantzinkari inatzii, okantawitaka yawisako-witaka impiinkimi, tizimaita isinitiri yañai pawa wasankitaan-taniri.” ⁵Iro kantacha itikanakiri Pablo paamariki yoka maranki. Tikatsi awishi-motirini. ⁶Ari iyaawinta-jiita ijaaniya-kairi irojatzi inkaman-tanakyaari. Ikanta osamanitaki inaatzii tikatsi awishi-motirini, ikantajiiitzi: “Yoka atziri, pawa inatzii irirori.”

⁷Tzimatsi jiwari nampitarori othampisiki ipaita Publio. Otzimi-motziri okaakiini iwani. Yaakamiitha-yitakina maaroni, yaanakina inampiki. Mawa kitaitiri nosaiki-mowaitakiri. ⁸Ari nokima-kotakiri iriri Publio ikatsinkaaki-waitatzii, isiwaitatya. Ikyaa-sita-nakiri Pablo. Ikanta yamana-kota-paakiri, yantantakari kapichiini irako, apatha-kiro yisita-kotanaji. ⁹Ikanta yisita-kota-kaakiri iriri Publio, pokayita-paaki maaroni

^m 27.40 itzinaa-koyita-najiro antaroiti manthakintsi = irootaki ookantari tampyaa isiyakotan-tyaari otitantarori amaatako-mintotsi

mantsiyari ikaratzi nampitarori anta othampisiki, yisita-kota-kaayitakiri. ¹⁰Ari ipasita-nakairi oshiki opaiyita-rika. Ikanta notitanaja nojatan-tajyaari, ipayita-waana naayita-najiri.

Ariitaka Pablo inampi-piroki wirakocha

¹¹Okanta nosaikaki mawa kasiri anta othampisiki, ari notitanaari pasiniki amaatako-minto-tsiki irotaki owawisaa-kirori anta kyaarontsi. Opoñaaro iroka amaatako-mintotsi Alejandría-ki. Iwitsikai-takiro othowaki isiyakaaro pawaniro “Tsipantsi”.ⁿ ¹²Ari nariijitaka Siracusa-ki, mawa kitaitiri nosaikanaki anta. ¹³Ipoñaa nawisanaki irojatzi nariitan-takari Regio-ki. Okanta okitaitita-manaki, okamintha otasonka-kotakina tampyaa kinatsiri katonko, irojatzi nariitan-takari Puteoli-ki pasiniki kitaitiri. ¹⁴Tzimatsi kimisantzinkari-payi anta, iriitaki kantawa-kinari nosaika-waitanaki. Irootaki nosaiki-mowaitan-tanakariri okaratzi 7 kitaitiri. Ari nopoña-naari irojatzi nariitan-takari otzinkamiki nampitsi Roma.^o ¹⁵Ikanta ikima-kota-jitakina kimisantzinkari-payi nampitarori anta, imonthaa-wakana awotsiki ipaitai-tziro “Apio” tsika iyompari-jiita-piinta. Okanta anta Mawapankoniki, ari iyaawinta-kinari pasini kimisantzinkari-payi. Ikanta iñaayita-paakiri Pablo, ipaasoonkita-nakiri Pawa, tharowinta-siri ikantanaka. ¹⁶Ari nariita-paaka Roma-ki. Ikanta ijiwari owayiri-payi iwawisaa-paakiniri asita-kotaari-payi pasini jiwari. Iriima Pablo inintaki isaikawaita-paaki tsika-rika inintziro irirori, aparoni owayiri aamakowintariri.

Ikinkithata-kaantzi Pablo inampiki wirakocha

¹⁷Okanta awisanaki mawa kitaitiri nariita-paaka, yapatota-paakiri Pablo iriipirori-payi Judá-iti nampitarori Roma-ki. Ikantakiri: “¡Ashininká! Pairanitaki yaakaan-tawaitakina ashininka-payi Aapatyaawiniki, ipoñaa iwawisaakina ijiwariki wirakocha. Irootaki yantakiri, okantawitaka tikatsi nantzimo-wityaariri, ti nonthain-kawityaaro okaratzi yamiyitari pairani awaisatzitini. ¹⁸Oshiki isampiwitakari ijiwariti wirakocha anta, ti inii nonkinakaa-sityaari iwamaitan-tyaanari, inintawitaka yapakaa-kaanta-jinami. ¹⁹Iro kantacha ti inintajiiti ashininka-payi Judá-iti, irootaki nonintan-takari iriita-jaantaki amina-kotinani iwinkathari-piroti wirakocha, okantawitaka tikatsi ashininka nomishakowinti naaka.^p ²⁰Irootaki napatotan-tamiri nonkamantimi awirokaiti, piñaakina yoosotan-taitanaro asirotha okantakaan-tziro ayaakoniintani maaroni arokaiti Israel-iiti.” ²¹Ari ikantajiitanaki irirori: “Ti noñii isankinata-kotimi poñaayita-chari

ⁿ 28.11 Tsipantsi = Cástor aajatzi Pólux   ^o 28.14,15 kimisantzinkari-payi = iyikiiti

^p 28.19 iwinkathari-piroti wirakocha = iwinkathari-piroti Roma-satzi = César

inampiitiki ashininka Judá-iti. Ti nonkima-kotimi aajatzi yariiyita ashininka-payi aka. ²²Apatziro nokima-kotziri kimisanta-waita-sita-chari. Nonintzi nonkimimi tsika pikanta-jiitzi awiroka.”

²³Ari ikinkithasiri-jiitaka yapatotyaa pasini kitaitiri. Tima oshiki atziri apato-winta-jiitakari Pablo tsika imaapiintzi. Ikinkithata-kiniri tsika ikanta Pawa ipinkathari-wintantaji, iñaakayitakiri tsika isankinata-koitzi-takari Jesús, yitanakaro isankinariki Moisés irojatzí okaratzí isankina-yitakiri Kamantan-tzinkari-payi. Yaakowintakaro okitaityaa-manaki irojatzí tsitinii-tiini. ²⁴Tzimatsi kimisanta-nakiriri Pablo, iriima pasini-payi ti inkimisanti. ²⁵Ti yaapatyaa-wakai-yityaa, irojatzí ipiyayitan-tanakari. Iro kantacha iwiraanta-waari Pablo ikantawajiri: “Omapirotatya ikantai-takiriri pairani awaisatzitini. Tima Tasorinkantsi ñaawaita-kaakiriri Kamantan-tzinkari Isaías, ikantaki:

²⁶ Pijati, pinkamantiri atziri-payi, pinkantiri:

Pinkima-jiiwitakyaa, airotzimaita pikimatha-jiita-wakiro.

Paminajii-wityaa, airotzimaita piñaajiitziro.

²⁷ Tima kisosiri ikantajiitaka yokaiti.

Atsikimpitya inajitaki.

Mawityaaki inajitaki aajatzi.

Irootaki airo yokichaa-tanta,

Airo ikimi,

Airo ikimatha-tantaro,

Tima airo ikimisantai, airo nowawisaa-kotajiri.

²⁸ Piyojiitaki awirokaiti, aritaki iwawisaa-koyitairi Pawa kaari ashininkata. Aritaki inkimisanta-yitaji iriroriiti.” ²⁹Ikanta ithonka-kiro Pablo iroka ñaantsi, jaitjiitanaki Judá-iti, oshiki iñaana-winthata-wakaanaka.

³⁰ Ari isaikapajiri Pablo okaratzí apiti osarintsi anta pankotsiki ipinatzi. Tima ari yaakamiithata-piintakiri ikaratzí ariiyitariri. ³¹ Ari ikinkithatakaa-piintakiri tsika ikanta ipinkathari-wintantaji Pawa, ikinkithata-kota-kiniri aajatzi Awinkathariti Jesús, Saipatzii-totaari. Tikatsi tzika-tzika-waitirini ikinkithata-kaantzi.

ISANKINARI PABLO ITYAANTZINIRI ROMA-SATZI

Withataantsi

1 ¹ Naaka Pablo osankinatzi-mirori iroka, impiratani nonatzii Jesús Saipatzii-totaari, iriitaki kaima-sirita-kinari nontyaankaa-riti, ikoyakina nonkamantan-tajiro Kamiithari Ñaantsi tsika ikanta-kota Pawa. ² Iroka Kamiithari Ñaantsi irootaki ikasiya-kaantakiri pairani Pawa, irootaki ikinkithata-kaakiriri Kamantan-tzinkari-payi Sankinarintsi-pirori. ³ Tima iroka Kamiithari Ñaantsi, ari ikinkithata-kotari Itomi Pawa, Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, kimitapaakariri iincha-niki itzimaki icharinitakari pinkatharini David. ⁴ Ikanta yañaaji pairani, aripaiti iñaakan-takari Itomi Pawa inatzii, otzimi-motziri Itasorinka. ⁵ Ikaminthaa Saipatzii-totaari ikaminthaa-taanari Pawa. Iriitaki koya-kinari nontyaankaa-ritaji, nonkaman-tayitajiri pasini-satzi atziri kaari ashininkata, inkimisanta-yitaji iriroriiti.^a ⁶ Aajatzi awirokaiti, aritaki akaratzii ikaima-siritaji Jesús Saipatzii-totaari.

⁷ Awirokaiti nosankinatziini pikaratzii pinampitaro Roma-ki. Itakotani Pawa pinayi-tzii, ikaima-siri-yitaimi yasiyita-jyaami. Onkamintha inisironkataimi Asitairi Pawa, aajatzi inkimitajimi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, irootaki pisaikan-tajyaari kamiitha.^b

Inintzi Pablo yariityaari wirakocho-payi

⁸ Iroka nitawakyaari nonkanti: Nopaasoonkitziri Pawa, okantakaaro yantayitajiri Jesús Saipatzii-totaari. Tima ithonka ikimakoi-takimi tsika-rika-payi tsika pikantanaja pikimisanta-yitanaji. ⁹ Ari nokanta-piinta-naatya namana-kotzimi. Iriitaki Pawa yotatsi noña-sintsi-wintari nantawaita-jiniri nokinkithata-najiro Kamiithari Ñaantsi kamanta-

---

^a 1.5 * Wairontsi   ^b 1.7 Itasorintsita-kaitani

kotziriri Itomi. ¹⁰ Aririka namaniri, nokowa-kotziri inkanta-kaiyaaro nojati pisaika-jiitzi awiroka, iroorika ininta-kayinari naaka. ¹¹ Tima ayimatakina noñaayitajimi. Nonintzi nonkaminthaa-yitajimi paawyaa-siri-waitan-tyaari. ¹² Irootaki nontharowinta-kaantyaamiri pikarajiitzi awiroka, piñaawajina-rika tsika nokanta nawintaa-siritari Pawa. Irootaki pintharowinta-ntyaaanari naaka, noñaakimi-rika awirokaiti tsika pikanta pawintaa-sirita-naa.

¹³ Iyikiiti, nonintzi piyojiiti oshiki nosirita-piintakaro nojati tsika pisaika-jiitzi awiroka, nonintzi noñiimi piwapyaa-yitajyaa, nokimitaakiri pasini-satzi atziri. Iro kantacha oshiki tzika-tzikata-piinta-kinari.

¹⁴ Iro kantacha ontzimatyii nojata-sitajiri yowaita-niriiti, aajatzi kaari yowaiyita-tsini, iriipiroriiti, aajatzi kaari iriipirori.^c ¹⁵ Irootaki, nonintantari nonkamantan-tajiro Kamiithari Ñaantsi anta pinampi-yitaro awirokaiti Roma-satzi.

Itasorinka Pawa wawisaa-kotan-tatsini

¹⁶ Tima ti nompasiki-wintiro naaka nonkamantan-tajiro Kamiithari Ñaantsi. Tima irootaki itasorinka Pawa, kantatsi awawisaako-siri-yitajiri inkarati kimisantaa-tsini. Yitanakyaaro Judá-iti inkimisantaji, ari yampoiyita-paaki kaari Judá-iti.^d ¹⁷ Tima iroka Kamiithari Ñaantsi okamanta-kotziri Pawa tsika ikanta itampatzika-sirita-kairi ikaratzi awintaa-sirita-naariri Jesús. Tima irootaki isankinata-koitakiri, kantatsiri:

Tampatzika-siri inatyii awintaa-siritanariri, irasi iwiro yañaayitaji.

Kaari-piro-siriri inatzii atziri-payi

¹⁸ Iro kantacha tzimayitatsi atziri kaari tampatzika-sirita-tsini, thainka-waitaniri, oshiki itzika-tzika-yitziro iroopirori airo iyotakoi-tantari Pawa. Iriitaki owatsimaa-piro-taikiriri Pawa saikatsiri inkitiki. ¹⁹ Tima iyotakowitari iriroriiti Pawa. Iriitaki Pawa kantakaarori iyotako-witan-tariri. ²⁰ Tima owakira iwitsikan-takarori Pawa kipatsi, ari iyotimi atziri-payi tzimatsi Pawa iñaawitakaro iwitsikani-payi. Ari inkinkithasirityaami tzimatsi Pawa itasorinka, yasi iwiro yañaanitzi irirori. Tikatsi tikañaanitanichani iroñaaka, inkantayiti: “Ti noyota-kotiri.” ²¹ Iyotako-wijiitari Pawa, titzimaita impinkathata-piintiri, ti impaasoonkita-piintairi. Apatziro ikinkithasirita-koyitaro kaaripirota-tsiri, irootaki kaari ikinkisiryaaanta kamiitha. ²² Ikanta-wijiita: “Yotaniri nonatzii,” tikatsi iyomata-jiiti. ²³ Irootaki iwashaantan-tanakarori ipinkatha-witari Ñaapirori Pawa, añaanita-tsiri. Ari yitanakaro ipinkatha-waitziro iwitsikani atziri, siyakaa-rontsi, tsimiri, ipiraitari, aajatzi ikaratzi kontha-yitatsiri kipatsiki.

^c 1.14 yowaitaniri = griego ^d 1.16 kaari Judá-iti = griego

²⁴Irootaki iñaasi-minthatan-tariri Pawa ayimawaitiri yantayitiro kaari-pirori. Irootaki yantanta-piintan-tarori okaratzi impasiki-wintirimi.

²⁵Iwashaanta-siwaita-nakaro ikimisanta-waantiziri Pawa iroopirotatsiri, apatziro ikimisanta-yitanakiro thaiyaantsi. Ipinkatha-waita-nakiro iwitsikaitani. Titzimaita impinkathata-najiri Pawa owitsika-yitakirori maaroni tzimayita-tsiri, apinkathata-piintziri arokaiti. ¡Omapirow!

²⁶Irootaki iñaasi-minthatan-tariri Pawa ayimatiri iniwita-siwaitari. Tima yantayita-nakiro okaratzi impasiki-wintirimi. Tzimanaki kooyapay pithoka-wakaasi-waita-chari. ²⁷Ari ikimiyita-nakari sirampari-payi, tzimatsi pithokasi-thawaka-chari, irootaki ayimawaitziriri ipithoka-kaasi-tawaityaa isiramparin-kakiini, yanta-sitakaro impasiki-wintirimi. Apaniroidi iwasankitaa-waita okantakaan-tziro ikinakaa-siwaitakari.

²⁸Irootaki iñaasi-minthatan-tariri Pawa ikaratzi ayimawaitziri yantayitiro kaari-pirori, yantanta-yitakiro kaari kamiithata-tsini. Ti inkinkithasirita-piintairi Pawa. ²⁹Irootaki yanta-piinta-nakiri kaari tampatzika-sirita-tsini, imayimpi-waitzi, ipithoka-wakaa-wasita, iniwi-piro-waitari kiriiki, yantayitziro karipiro-yitatsiri, iniwitan-takowaita, iwan-tayitzi, imaimanita-wakaa-waita, yamatawitan-tawaitzi, ikawiyantawaitzi, ³⁰ikisi-matan-tawaitzi, ithaiya-kota-wakaa-waita, ikisa-niinta-waitziri Pawa, ikawiyaporotan-tawaitzi, ishami-winta-waita, ikantakaa-piro-waita, iyotasi-waiyitaro kaaripirota-tsiri, ipiyatha-waitari asitariri, ³¹imasontzi-siri-waitzi, ti imonkara-wainiti, ti ithakotantanyia, ti yaripirotan-tayiti, ti inisironkatan-tayityaa. ³²Iyowijitiro okaratzi ikantakaan-takiri Pawa, ikantaki: “Ikaratzi antayitironi kaari-pirori, aritaki inkamayitaji.” Iro kantacha, aikiro ijatakaa-tziro yanta-pirota-nakiro, yoiminthata-kaayitari pasini-payi imayitiro.

Tampatzika inatzii Pawa aririka yaminakotanti

2 ¹Kimitaka pikanta-siri-jiitzi: “Ontzimatyii iwasankitaitiri antayitziro kaari-pirori.” Airo pikanta-siri-waitzi. Tima aririka paminakowintiri pasini atziri, apaniroidi pikamanta-kowaitaka awiroka. ¿Tima panta-piintziro awiroka kaari-pirori? ²Tima ayojiitzi tampatzika-siriri inatzii Pawa aririka yaminakowintanti irirori. Iriitaki owasankitaa-yitziro ikaratzi antayitziro kaari-pirori. ³Pikanta-piinta-jiitzi awirokaiti, “Ontzimatyii iwasankitaitiri ikaratzi antziro kaari-pirori.” ¿Pisiyakaantzi airo iwasankitaajimi awiroka Pawa? ⁴¿Tima pimiraawintiri Pawa nisironka-pirotamiri, oyaakotzimiri, amatsin-kawintamiri? ¿Tima piyoti irootaki yamatsinka-wintan-tamiri iwashaanta-kaantyaa-mirori pantayitziro kaari-pirori? ⁵Iro kantacha aikiro-rika pimiyathata-tyiiaari, airorika pinintzi piwashaantajiro pantayitziro kaari-pirori, aritaki patsipita-jyaaro iyatsimanka Pawa. Tima apaata aririka iniitajiro iyatsimanka Pawa, yaminako-yitajiro-rika

maaroni, tampatzika inkantyyaa iwasankotaan-tayitaji. ⁶Tima osiyawaita-jyaaro impinayitairimi Pawa okaratzi yantayitakiri. ⁷Iriitaki Pawa añaakaa-yitajirini ikaratzi kamayita-kakirori yantayitziro kamiithari, irootaki inisampyan-takarori iwaniinkaro, inisampyaakaro impinkathaitairi, inisampyaakaro irasi iwiro yañaayitaji. ⁸Iro kantacha katsimaki inkantajyaa Pawa iwasankitaajiri ikaratzi kamaita-piinta-karori iniwita-siwaitari, ikaratzi piyatha-waita-kariri, kaari miraawintaironi iroopirori. ⁹Inkimaatsi-waitajyaa, iwasiri-tajyaa maaroni kamayita—kakirori antayitziro kaari-pirori. Iriitaki itanakyaaaroni iñihiro noshininkapayi Judá-iti, impoña yampoita-paaki kaari Judá-iti. ^e ¹⁰Iriima kamayita—kakirori yantayitziro kamiithari, iwaniinka-yitajyaa irirori, impinka-thaitairi, kamiitha isaikayitaji. Iriitaki itanakyaaaroni iñihiro noshininkapayi Judá-iti, impoña yampoiyita-paaki kaari Judá-iti. ¹¹Tima tikatsi atziri imaniti Pawa.

¹²Maaroni kaari kimakotironi Ikantakaan-taitani, aritaki ompyaakaa-sita-jyaari iyaari-pironka, tima airo yaminakoi-tairi imonkaratakiro-rika Ikantakaan-taitani. Iriima ikaratzi kimakowita-karori, aritaki yaminakoi-tairi imonkaratakiro-rika. ¹³Tima kaari tampatzika-siritzi-motirini Pawa ikaratzi kimakowita-karori Ikantakaan-taitani, iriitaki tampatzika-siritzi-mota-kiriri ikaratzi monkara-yitakirori. ¹⁴Tima yokapayi kaari noshininkata, kaari kimakowityaaaroni Ikantakaan-taitani, kaari ñaawityaaaroni tsika osankinata, iro kantacha imonkara-mintha-waitasitakaro. Okimiwaitakaro ontzima-tyiimi pasini ikantakaan-taitani yasytaarimi irirori-payi. ¹⁵Okimiwaitakaro iroka Ikantakaan-taytziri osankina-siritan-takyaarimi, tima iyotzi paita yantiri. Aririka imonkaratairo, kimosiri inkantyyaa. Airorika imonkaratziro, okimiwaitakaro apaniroini ikamantako-waityyaa, tima iyotzi yantakiro kaari-pirori. ¹⁶Irootaki yantaitiri apaata aririka inkantajiri Pawa yoka Jesús Saipatzii-totaari: “Pamina-kotainiri okaratzi yantakiri imananiikiini atziri-payi.” Irootaki nokinkithata-kota-piintakiri nokamantan-tziro Kamiithari Ñaantsi.

Judá-iti aajatzi Ikantakaan-taitani

¹⁷Pinkimi nonkantimi noshininka Judá-iti. Kimitaka pikantajjiitaki awiroka: “Noyota-kotziro Ikantakaan-taitani. Noyotziri Pawa. ¹⁸Noyotziro okaratzi inintziri. Noyotziro tampatzikata-tsiri, tima iyomitaai-takinaro Ikantakaan-taitani. ¹⁹Aritaki nomatakiro noyomitairi kaari yotironi, osiyakariri imawityaakita-tyiimi, nonkimita-kaantiro nonkitainkata-kota-tyiirimi saikayita-tsiri otsitini-kitzi. ²⁰Aritaki noyomitaa-yitajiri masontzi-siriri. Kantatsi noyomitairi kaari

^e 2.9,10 kaari Judá-iti = griego

yowaita-tsini, kimiwaitariri iincha-niki. Tima ontzimi-motina naaka Ikantakaan-taitani. Irootaki yotani-pirota-kaanta-tsiri.” ²¹ Aririkami pimatiro piyomitaa-yitairi pasini-satzi, ¿Piyomatsitakima awiroka? Tima pinkanta-piintzi awiroka: “Airo pikositzi.” ¿Tima pinkosiniti awiroka? ²² Pikanta-piintaki: “Airo pimayimpitzi.” ¿Tima pimayimpiti awiroka? Pikanta-piintzi: “Airo pipinkathatziri siyaka-rontsi.” ¿Tima pinkosita-piintziri awiroka yasitakai-tariri pawaniro? ²³ Pishami-waitaka awiroka piyota-kotziro Ikantakaan-taitani. ¿Tima pimpiyathatyaaro awiroka? Pithainkakiri Pawa. ²⁴ Iroka isankinatai-takiri, kantatsiri:

Awiroka-payi kantakaan-takirori ithainka-tasorintsitan-takari pasini-satzi atziri ikisima-waita-sitakari Pawa.^f

²⁵ Ikaratzi monkaratzirori Ikantakaan-taitani, kamiitha-witacha itomisitaa-nitaka, tima irootaki osiyakaa-wintzirori yasiyitari Pawa. Iro kantacha tirika imonkara-yitiro maaroni Ikantakaan-taitani, aminaasi-waitaka itomisitaa-nita. ²⁶ Iriima pasini-satzi kaari ashininkata, kaari totamisitaa-nita-chani, aririka imonkarata-sita-kyaaro Ikantakaan-taitani, iriitaki osiya-pirota-jyaariri totamisitaaniri, tima yasipirota-tyaari Pawa. ²⁷ Yokapayi kaari totamisitaa-nita-chani monkara-winthata-sita-karori Ikantakaan-taitani, iriitaki amina-kota-jimini apaata iroopiro-rika pimonkaratziro okaratzi piyota-kotziro, pipiyathatakarori-rika, iriitaki wasankitaa-kaanta-jimini, onkanta-witakyaa totamisitaaniri pinawita awiroka-payi. ²⁸ Tsika akantayita koñaaroini awathaki, ti iro impaitan-taitairi “Judá-iti.” Ari okimitari atomintha-waita-sita-piintaka awathaki, ti iro apaitan-tayitari “totamisitaari.” ²⁹ Tima ompoñaan-taari ikantaitaji Judá-iti tsika akanta-siri-yitanaara. Ari okimi-tzitari atomisitaa-niyitaka, irootaki kantakaan-tzirori asiritakari. Ti iro amonkara-winthatan-tyaarori sankinata-chari, intharowintan-tairi ashininka-payi, irootaki kowa-pirota-chari intharowinta-wintai irirori Pawa.

3 ¹ Kimitaka pikantaki awiroka-payi: “¿Tikatsima apantaini arokaiti Judá-iti? ¿paitama atomisitaa-nitantari?” ² Nokantzi naaka: Oshiki apantairi arokaiti. Iroka itanakarori, iriitaki awaisatzitini yitakari iñaanatakiri Pawa. ³ Tima tzimatsi awaisatzitini ti yoisokiro-yityaari Pawa, ¿Irooma iwashaantan-tyaarori Pawa yoisokiro-yitanta? ⁴ Ti arionkanyaa. Okantawitaka ithaiya-witaka maaroni atziri, ti inthaiyanityaa Pawa irirori. Ari okantzi isankinai-takiri, ikantaitatsiri:

Ari pikantatya awiroka, tampatzika-ñaaniri pinatzii,

Awirokami yaminakoi-tajimi, ari panaa-kotan-takimi.

⁵ Tima antapiinta-yitziro kaari-piro-taantsi, oñaakan-tzirori tampatzika-siri inatzii Pawa. Kimiwaitaka aritaki ankantakimi: “Irootaki noyaaripiro-sirinka oñaakan-tzirori oshiki ikamiitha-pirotaki Pawa, ¿paitama iwasantitaa-

^f 2.24 * Wairontsi

wintan-tyaanarori okaratzi oñaakan-tzirori ikamiitha-pirotzi irirori? Kaari tampatzika-siriri.” (Ari okanta akinkithasiri-waitari arokaiti atzirin-kakiini.)

⁶Ti ari onkanta-tzimaityaa. Kaarimi tampatzika-siriri Pawa, airotyaa yamina-kotairimi osaawi-satziiti, iwaskanitaa-yitajiri. ⁷Kimitaka ankantimi aajatzi: “¿paitama iwaskanitaan-tyaanari Pawa nothaiyaka, tima nonthaiya-piinta-kityaa irootaki ipinkathaitan-tariri Pawa ti inthaiya-nityaa irirori?”

⁸Kimitaka ankantimi aajatzi: “¿Thami ankaaripiroti! tima irootaki ñaakantironi kamiithari.” (Irojatzí imishakowintai-takinari naaka nokinkithatakiro kimitakarori iroka, omapirotatya.) Iro kantacha irootaki kamiithatatsi iwaskanitaitiri ikaratzi ñaawaitzirori iroka.

Tikatsi tampatzika-siriri

⁹¿Irooma kanta-kotacha aka, Judá-iti anayitzi arokaiti ti ampanta-pirotai, airo okantzi anaakoyitiri pasini-satzi? Aritaki okantari, tima nokantzi-takari maaroni akarajiitaki, kimiwaitaka ompyaakaa-siwaita-kaimi ayaaripironka, okantawitaka Judá-iti anayitzi aajatzi pasini-satzi atziri anayitzi. ¹⁰Aritaki osankina-kotaka, kantatsiri:

Tikatsi tampatzika-siriri, ti intzimaajati aparoni.

¹¹ Ti intzimi kimatha-waitaniri.

Tikatsi amina-minatairini iyotajiri Pawa.

¹² Ithonka ipiya-siri-jiitaka, tikatsi apantyaarini.

Ti intzimi impaityaa mataironi kamiitha-siriri.

Ti intzimaajati aparoni.

¹³ Kaaripiro-ñaani-waitaki, okimiwaitakaro ithano iroomi omorona tsika ikitatai-tziri kaminkari.

Amininitaka ithaiya,

Kipiya-waanti-waitaki isiyakari ikanta maranki.

¹⁴ Tima ikisima-waitanta-piintaki, ikawiyantayitzi.

¹⁵ Amikii-tzitaka ijayitzi iwakanti, inintzi inkapathai-nkata-kaanti.

¹⁶ Ipampitha-wokita-piintakiro ikinaitzi yapirotan-taitzi, inintzi inkimaatsita-kaanta-waityaa.

¹⁷ Ti impampitha-wokita-piintairo jatachari isaikaitzi kamiitha.

¹⁸ Ti impinkathaakitajiri Pawa.

¹⁹ Ayotzi ari yaminakotairi Pawa ikaratzi sintsiwinta-waita-karori Ikantakaan-taitani. Airo okantaji intikañaanitajyaa inkanti: “Ti namaawaitiro.” Imairiyitaji maaroni osaawi-satzi-payi. ²⁰Tima tikatsi matironi imonkaratiro Ikantakaan-taytziri, irootaki inkantan-tyaariri Pawa: “Tampatzika-siri nonatzii.” Aririka ayotako-pirota-najiro Ikantakaan-taitani, ari ayopirotiri oshiki akaaripiro-kitaki.

Pawa ontampatzika-siritairi, aririka awintaa-sirita-najyaari

²¹ Iro kantacha owakira iñaakairo iroñaaka Pawa antampatzika-siritan-tajyaari. Ti osiyaaro pairani, asintsiwinta-siwaitakaro Ikantakaan-taytziri

antampatzika-siritan-tajyaari. Irootaki isankinata-kotakiri Kamantan-tzinkari-payi, irojatzí isankinata-koitakiri Ikantakaan-taitaniki. ²²Iriitaki Pawa otampatzika-siritaini, aririka awintaa-sirita-najyaari Jesús Saipatzii-totaari, ankimisanta-najiri irirori. Ti anasiyityaa, aajatzí asiyari pasini-payi. ²³Tima maaroni akaaripiro-siritaki. Irootaki airo okantanta añaayitairo iwaniinkaro Pawa. ²⁴Iro kantacha itampatzika-siri-yitai Pawa, inisironka-pirotaji irirori ityaankairi Saipatzii-totaari Jesús ipina-winta-yitai arokaiti. ²⁵Irootaki ityaankan-takariri Pawa inkapathain-kawintai Saipatzii-totaari iwamaitakiri, itsimaryaan-tajyaari Pawa aririka awintaa-sirita-jyaari Saipatzii-totaari. Iro imatanta-karori Pawa iñaantai-tyaariri yasi iwiro itampatzika-siritzi irirori. Tima pairani oshiki ikisasi-witakaro Pawa iyaari-pironka atziri-payi, amawiki ikantapiintakiro. ²⁶Irooma iroñaaka, iñaakayitai iriitaki kamiitha-siriri. Tima tampatzika-siri ikanta irirori, itampatzika-sirita-kairi ikaratzi awintaa-sirita-naariri Jesús.

²⁷¿Tzimatsima iroñaaka ashamiwintajiri? Tikatsi. ¿paitakama? ¿Irooma kantakaan-tziro ti intzimi ipaita monkarata-ironi Ikantakaan-taitani? Tityaa, iro kantakaan-tzirori awintaa-siritani. ²⁸Airo okantzi ishamiwaityaa tampatzika-siriri, tima ti imatiro yitsinampairi yakowintawitakaro Ikantakaan-taytziri. Apatziro imataitziro yawintaa-siritaitari Saipatzii-totaari. ²⁹¿Apatziroma arokaiti Judá-iti yantzimo-yitairo Pawa? Ti. Ari akaratajiri kaari ashininkayita, yantzimo-yitairo maaroni. ³⁰Tima aparoni ikanta Pawa. Tsika ikantakaa-yitaji arokaiti itampatzika-siri-yitai, ari inkimitaa-yitairi aajatzí kaari totamisitaa-nita-chani. ³¹¿Tima nomiraawintiro naaka Ikantakaan-taitani nokinkithata-kotakiro awintaa-sirin-kantsi? ¡Ti ari onkantyyaa! Nokantatzii: “Iroopiro onatzii Ikantakaan-taitani.”

Isiyakaa-wintantzi Abraham

4 ¹Thami ankinkithasirita-kotiri awaisatzitini Abraham. ¿Tsikama ikantai-takiriri irirori itampatzika-siritan-taari? ²Iroomi yakowintyaaromi Abraham tampatzika-sirita-kairinimi, aritaki ishamiwinta-waita-kyaami irirori. Airo ishamiwinta-jirimi Pawa. ³Iroka ikantai-tziri Osankinaritsi-piroriki:

Tima yawintaakari Abraham yoka Pawa, irootaki ikimita-kaantaariri itampatzika-siritani.

⁴Thami asiyakaa-winta-wakiro: Aririka yantawaiti aparoni atziri, ipinaitziri. Ti inisironkata-sitai-tyaari, ipinaita-tziiri yantawaitaki. ⁵Iriima kaari antawaita-tsini, aririka iñiuro impinata-sitai-tyaari, inisironkai-tatziiri yoka. Ari ikantari atziri-payi ikaratzi thainkatasorintsi-waita-tsiri pairani, yawintaa-siritaari Pawa, aritaki iñaajiro intampatzika-siritairi. Aritaki inisironkatairi yawintaa-sirita-naari, ti

yakowintawasityaaro. ⁶ Irojatzí ikinkithata-kotakiri pinkatharini David inkimo-sirita-kaayitairi Pawa itampatzika-sirita-kaani, kaari ñaasintsi-waiwintyaaroni, ikantaki:

⁷ Kimosiri inkantajyaa atziri ipyaakoi-tajiri yantawitakaro kaari-pirori,

Okimiwaitaaro imanakoi-tatyii-nirimi iyaari-pironka.

⁸ Kimosiri inkantajyaa atziri, kaari yaminakotanti Pawa iyaari-pironka.

⁹ Iriitaki inkarati kimosiritaa-tsini, ¿Apatziroma arokaiti akaratzí ipaitaitajai “totamisitaari?” Kimitaka ti, ari isiyayitajai aajatzí kaari totamisita-chani. Pinkinkithasiritiro akantakiri:

Yawintaanaka Abraham, irootaki ikimita-kaantai-taariri itampatzika-sirita-kaani.

¹⁰ ¿Tsika-paitima ikimita-kaantaari Pawa awaisatzitini Abraham itampatzika-siritani? ¿Aripaitima imatakiro itomisitaa-nitaka? ¿Tira! Iro yampoiwaitajai itomisitaa-nitaja. ¹¹ Tima aririka ompiro-tanaji itomisitaa-nitaka irootaki iyotaitantari yawintaa-naari Pawa. Iriima Abraham yitzitakaro yawintaakari irirori Pawa, itampatzika-siritzi-takari tikira-wintha intomisitaa-nityaa. Ari ikantakari Abraham yitanta-karori itampatzika-sirita-kaitziri. Irootaki ikimita-kaantai-takariri iriitakimi charinin-tajjaaririmi maaroni tampatzika-siriri-payi, ti onkowa-jaantajyaa intomisitaa-nitaityaa. ¹² Omapiro-witatya ipaitaitajai aroka-payi “totamisitaaniri” arokataki icharini-pirotani Abraham, tima ari akaratziri atomisitaa-nita. Iro kantacha ti iro asiyanta-jjaariri ikanta irirori itomisitaa-nita, iro asiyantaariri awintaa-sirita-naari Pawa, ikimitaakiro irirori Abraham, yitakaro yawintaa-siritari tikira-wintha itomisitaa-nita.

Awintaa-sirinka ñaanta-jjaarori ikasiya-kaita-kairi

¹³ Tima ikasiya-kaitzi-takari pairani Pawa awaisatzitini Abraham aajatzí inkarati incharinin-tajjaari yasitajyaaro maaroni kipatsi, ikasiya-kaitzi-takari tikira-wintha osankinatyaa Ikantakaan-taitani. Apatziro yawintaa-siritanaka Abraham. ¹⁴ Tima inkarati ñaayita-jironi ikasiya-kaani Pawa, kaari yokaiti sintsiwinta-siwaitarori Ikantakaan-taitani. Arimi onkantyaami, ampinaasi-waityaami awintaa-siritari Pawa, tikatsi apantyaaroni ikasiya-kaakairi. ¹⁵ Ikaratzí sintsiwinta-waitarori Ikantakaan-taitani, apatziro ñiiri iwatsimairi Pawa ti imatatyiiro yitsinampairi. Tima airo otzimakimi Ikantakaan-taitani, airo otzimimi ikinakaa-sitaitani.

¹⁶ Iriitaki ñaayita-jironi ikasiya-kaani Pawa ikaratzí awintaa-naariri inisironka-pirotanta Pawa. Ari ññaayitajiro inkarati incharinin-tajjaari, tira apatziro ññaayitajiro arokaiti Judá-iti, ipajiinkai-takiri Ikantakaan-

taitani, maaroni inkarati awintaa-sirita-jyaarini Pawa, osiya-kotaariri Abraham. Osiyawaitaaro incharini-yitaimi Abraham maaroni arokaiti. ¹⁷Irootaki isankinatan-taita-karori, ikantaitaki:

Aritaki noshikyaa-jimiri pincharinin-tajyaari, iinasiyita-jyaaro impiyotajyaa inkarati ishininkata-wakaa-jiitaja.

Irootaki ikasiya-kaani Pawa. Irootaki yawintaa-siritan-takariri Abraham. Omapirotatya imonkaratairo Pawa, kantatsi irirori yañaakaa-yitairi kamayita-tsiri, tima iriitaki owitsika-yitakirori kaari tzimayi-witachani pairani. ¹⁸Iroka ikantakiriri awaisatzitini Abraham: “Inasiyita-jyaaro pincharinin-tajyaari, impiyotajyaa inkarati ishininkata-wakaa-jiitaja.” Ikantzi-takari aajatzi: “Tima ari inkantajyaa ishikitaji irirori.” Irootaki ikimisantan-tanakari Abraham, okantawitaka oshiki opomirintsitzi-motakari inkimisantan-tyaariri. ¹⁹Yaakowinta-piintakaro yawintaa-sirita. Yasi iwiro ikinkithasirita-kotaro, ikantzi: “¿Tsikama onkantyaaka? Tzimataiki naaka 100 nosarintsiti, irootaintsi nonkami. Ti owaiyanta-niti noina Sara.” ²⁰Ari okantawitaka ikinkithasiri-waita, ti inkiso-siri-wintiro ikasiya-kaakiriri Pawa, ti onkantzi-moniintyaari yawintaa-siritari. Aikiro imapirota-nakitziro yawintaa-siritari, ari ikanta-piinta-nakitziro itharowinta. ²¹Iyopirotsi Abraham ari imatakiro Pawa okaratzi ikasiya-kaakiriri. ²²Irootaki ikimita-kaantaariri itampatzika-siritani. ²³Irootaki isankinata-kaantan-takarori Pawa tsika okanta-kota. Ti isankinata-kaanta-sityaaro ampinkathatan-tyaariri Abraham. ²⁴Iro isankinata-kaantan-takarori ayotanta-jyaari ikimita-kaantai itampatzika-siritani aroka-payi, aririka awintaa-sirita-najyaari owañaajiriri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari ikamawitaka. ²⁵Tima iriitaki kamaminta-yitairi arokaiti, okantakaan-tziro akaaripiro-waitaki. Irijatzi añaajatsi itampatzika-sirita-kaantairi.

Opoñaantari itampatzika-sirita-kaitai

5 ¹Iroka okantaka. Irootaki awintaa-siritari tampatzika-sirita-kaayitairi. Irootaki aripirotan-taariri Pawa. Iriitaki Jesús Saipatzii-totaari matakaa-yitairori iroka. ²Tima awintaa-siritaari Jesús Saipatzii-totaari, iyotakaa-yitairo inisironkatani Pawa anayitaji. Kimosiri ankantyyaa añaayitajiro apaata iwaniinkaro Pawa. ³Ti apatziro ankimo-siri-wintajiro añaayitairi apaata, ankimo-siri-wintzi-tyaaro awishimo-yitajainiri iroñaaka. Tima ayojiitzi aririka añaayitiro ankimaatsi-waityaa, irootaki akowintanin-tyaari. ⁴Aririka akowintapiintiro, aritaki aawyyaa-sirita-nitai. Aririka aawyyaa-sirita-nitaji, aritaki awintaa-pirota-najyaari ayaakoniintani. ⁵Airo yaminaakaa-siwaitai ayaakoniintani. Tima añaataikiro itako-pirotakai Pawa, ityaanka-kairi Itasorinka okimiwaitakaro isako-pirotai-tatyii-nirimi. ⁶Okanta ininta-paititaki Pawa, aripaiti ikama-winta-yitai Saipatzii-totaari, okantawitaka athanka-tasorintsi-waiwitaka, ti aawyaawaita-niti.

7Tikatsi matapiintironi inkamawintiri pasini atziri. Tima tzima-witacha kamawintirini atziri kamiitha-siriri. 8Iro kantacha okantawitaka akaaripiro-siri-witaka arokaiti, ikamawintakai Saipatzii-totaari. Oshiki itako-pirotakai Pawa, ityaankakiri Saipatzii-totaari inkamawintai. 9Ityaankakiri Saipatzii-totaari inkapathain-kawintajai intampatzika-sirita-kaantairi. Ari imatakirori ainiro akaaripiro-siri-wijiita, ¿Kantatsima iroñaaka antharowan-tyaari yapirotai itampatzika-siri-yitajaira? 10Tima pairani ainiro akisa-niinta-witari Pawa, ityaanka-kairi Itomi inkamawinta-yitajai, ari okanta aripirotan-taariri. Ari okanta ayopirotan-taari aritaki awisako-siri-yitai, tima yañaawintajai Saipatzii-totaari. 11Ari okantakari, ikimo-siritakaa-piro-yitajai Pawa, tima iriitaki Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari aripirota-kaajiriri.

Adán aajatzi Saipatzii-totaari

12Pairani aponi ikanta atziri itakaan-tanakarori ikaaripirotaki. Iro wasankitaantsi iñaakiri, ikaamani-yitai. Irojatzii antitanain-chari maaroni icharinita-naari, ikaaripiro-yitanaki maaroni osaawi-satziiti, ikaamani-yitanaki. 13Irootaki awisain-tsiri tikira-mintha isankinaitiro Ikantakaan-taitsiri. Tima yokaiti añaayitain-tsiri pairani tikira-mintha isankinaitiro Ikantakaan-taitsiri, onasitajyaa imishakowintai-tairi. Iriima yokaiti ampoiya-tsiri itzimayitaji ikaratzi piyathata-karori Ikantakaan-taitsiri onasiyitajyaa aajatzi yaminakowin-tairi. 14Ikanta ikamaji pairani Adán, ikamitaka aajatzi ikaratzi icharini-yitanaari irirori okantawitaka onasiyitaka iyaari-pironka. Irootaki jatakota-naintsiri irojatzii itziman-takari pairani Moisés. Iriitaki Adán osiyakaa-winta-kariri pasini atziri pokaintsiri. 15Iriitaki Jesús Saipatzii-totaari yoka. Iroka okanta isiyakaa-wintai-takiri: Tima atziri inawiita Adán, ikaaripiro-waitaki, iriitaki kantakaan-takirori ikamayitan-takari oshiki atziri. Ari ikimi-tzitakari Jesús Saipatzii-totaari, atziri inaki irirori, ikamawintantaki, irootaki yañaasiritan-taari oshiki pasini atziri, ikantakaakaro Pawa inisironkatantzi. 16Iro kantacha inasitakaro Pawa inisironkatantaki irirori, ti isiya-kotyaari itakaan-tanakarori ikaaripirotaki. Tima iyaari-pironka aponi atziri, irootaki kantakaan-takirori iwasankitaan-taitaari oshiki atziri. Irooma inisironka Pawa irootaki kantakaan-takirori itampatzika-siritan-taariri oshiki kaaripiro-waiwita-chari. 17Ikanta ikaaripirotaki pairani aponi atziri, yoka Adán, okimiwaita-nakaro “Kaamanitaantsi” atzirita-nakityiimi, irootaki opirawaita-kyaarini atziri-payi. Irooma iroñaaka aririka yañaaji atziri-payi, okimiwaitaaro yiitsinampaajiro kaamanitaantsi. Tima aponi atziri, yoka Jesús Saipatzii-totaari, inisironka-pirotairi atziri-payi, itampatzikatakiri, tikatsira yanti imatantaarori tsika ikantaja iroñaaka. 18Iroka nosiyakaa-wintziri: Aponi atziri kaaripirotaintsiri, iriitaki kantakaan-takirori iwasankitaan-taitakari oshiki atziri. Iriima pasini

kamiitha-siriri atziri inatzii, iriitaki kantakaa-karori yawisako-siritan-tajyaari oshiki atziri-payi, yañaa-siri-yitaji. ¹⁹Aparoni piyathari atziri, iriitaki kantakaa-karori ikaaripiro-siritan-tanakari oshiki atziri. Iriima pasini kaari piyathata-chani atziri, iriitaki kantakaa-karori itampatzika-siritan-taari oshiki atziri. ²⁰Irootaki opoñaantari isankinatai-tziro pairani Ikantakaan-taitsiri, iyotanta-jyaari atziri-payi kaari-pirori inayitzi. Okantawitaka oshiki ipiyatha-waiwitaka, antaro inisironkatairi Pawa. ²¹Pairani kimiwaitaka atzirita-tyiimi “Kaari-piron-tantsi,” irootaki opirawaitaari atziri-payi, irojatzii owamaan-tayita-kariri. Iro kantacha iroñaaka kimiwaitaka atzirita-tyiimi “Nisironkataantsi,” irootaki pinkathari-wintan-taatsinimi. Aritaki inisironka-yitai Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, itampatzika-sirita-kaayitajai asi owantajyaarori añaayitaji.

Ikama-pithai-takiro kaari-piron-kantsi

6 ¹¿Kamiithama ankanti: Thami ankaaripiro-waiti inisironka-pirotan-tairi Pawa? ²¿Ti ari onkanyaa! Osiyawaita-naaro ankama-pithata-kityiromi ayaaripironka. ¿Kantatsima aparoni kaminkari ijatakairo inkaaripiroti iyaamanin-kakiini? ³Aamaa-sityaa pipyaakotakaro awirokaiti akiwaawintaari Saipatzii-totaari Jesús, akimita-kowaitaari tsika ikanta iwamaitakiri irirori. ⁴Irootaki siyakaawintacha ankamakaa-jiromi tsika akantawita pairani. Ikitaitakai. Opoñaa iwañaaitakai aajatzii, akimita-kotaari Saipatzii-totaari. Tima itasorinka Pawa owiriintairiri Saipatzii-totaari, ikimita-kaayitai arokaiti owakirarimi atziri añaayitaa-tsini.

⁵Tima asiya-kota-jyaari irirori, kimiwaitaka ankamayita-kityiimi, tima iwañaaitajai ikimitaakiro irirori. ⁶Tima kimiwaitaka tsika akantayitara pairani atzirin-kakiini, ari intsipatai-takairimi Saipatzii-totaari ipaikakoi-takaimi. Ari akama-pithatajiro akaaripiro-waiwitaka. Irootaki kaari asiyaaitan-taari iroñaaka impiratani “Kaari-pirotaantsi.” ⁷Tima aparoni kaminkari tikatsi yantayitai iyaamanin-kakiini, ti inkaaripirotaari. ⁸Tima antsipa-yitaari Saipatzii-totaari iwamaitakiri, awintaa-siri ankanyaa antsipa-yitajyaari ikaratzi yañaa-sirita-kaayitairi. ⁹Tima ayojiitzi airo yapiitajiro Saipatzii-totaari inkamawintantaji. Aparoni okaratzi ikamaki, añaaji. Ti opirawaita-jyaari irirori “Kaamanitaantsi.” ¹⁰Aparoni okaratzi ikamawintakiri irirori antayitzirori kaari-pirori. Tima yañai-motajiri iroñaaka Pawa. ¹¹Ari pinkimita-jyaari awirokaiti, pinkimita-kaantajyaa pinkama-pitha-yitairi piyaari-pironka, iriitaki Saipatzii-totaari Jesús kantakaan-tairori iroñaaka pañii-motan-taariri Pawa.

¹²Irootaki airo pinintanta ompyaakaa-sita-jyaami piyaari-pironka. Ontzimatyii piitsinampaajiro piniwitari. ¹³Tima pimatakiro pikimita-kaantaaro pinkama-kityiimi, añaajimi, pisiyakaantiro aritakimi

jatakimi Pawaki, pikanta-pajiri: “Iroka nowatha, nantanta-piintyaarori kamiithata-tsiri.” Aritapaaki pikimita-kaantaro piwatha irootaki pikaaripiro-waitanta-piintaa. ¹⁴ Aritapaaki pikimita-kaantakiro “Kaari-piron-kantsi” atziri onatyiimi, irootaki ompirawaityaamini. Tima ti pañai-motajiro awiroka Ikantakaan-taitsiri, apatziro pañaimo-yitajiro nisironkataantsi.

Ompirayitaari tampatzika-siritaantsi

¹⁵ ¿Kamiithama ankanti iroñaaka: “Thami ankaaripiro-siriti, airo añiimotantaro Ikantakaan-taitsiri, apatziro añiimotajiro nisironkataantsi?” ¿Ti ari onkanyaa! ¹⁶ ¿Tima piyotzi aririka impiratai-tyaami, ontzimatyii pinkimisanta-piintiri ompiratamiri? Pikimita-kaantakiro atziritimi piyaari-pironka, irootaki ompirawaityaamini, aritaki pinka-masi-ritaji. Irooma pinkimita-kaantana-jiro iriitaki Pawa pinkimisanta-piintaji, aritaki pintampatzika-siritaji. ¹⁷ Tima pairani, pikimita-kaantakiro iroomi “Piyaari-pironka” ompiratyamini. Irooma iroñaaka pakowintaaro pikimisanta-najiro okaratzi iyomitaa-yitzi-taita-kamiri. ¹⁸ Iroñaaka ti ompiratyamini “Piyaari-pironka,” apatziro opirataami “Tampatzika-sirin-kantsi”. ¹⁹ Nosiyakaa-winta-tziimiro ayota-kota-piintziro arokaiti aririka impiraitajai, irootaki ankimathatan-tyaarori okaratzi kompitzi-mowaitairi aroka-payi. Tima pairani pisiyakaan-tawaitakiro atziriti-tyiimi “Karipiro-yitatsiri” irootaki opirawaityaamini, aritaki okimiwita-kamiri “Piyathataantsi,” tima oshiki pipiyathata-piintaka. Iro kantacha iroñaaka opirataami “Tampatzika-siritaantsi,” aritaki piñaayitairo pintasorintsi-siri-yitaji.

²⁰ Pairani ainiro opirawaitami “Karipirota-tsiri,” ari pisaika-minthawaita-sitari, tikatsi sintsiwintimini pintampatzika-siriti. ²¹ Iro kantacha piyotai iroñaaka tikatsi apantyaaroni iroka. Iro kamiithatatsi pimpasiki-wintairo iroñaaka tsika pikantawita pairani. Piyomitaajiri ikaratzi antayitzirori iroka-payi aritaki inkama-siri-yitaji. ²² Iro kantacha ti onkimita-kaantaimi ‘Piyaari-pironka’ awirokami opiratani. Iriitaki Pawa opirataamiri. Iriitaki kamiitha-pirota-kaajimiri. Aritaki yasitajyaami, tima pasi piwairo pañaa-nitaji. ²³ Iroka “Kaamanitaantsi” okimiwaitakaro iroomi impinai-tairirimi antawaita-piinta-kiirori kaari-pirotaantsi, kimiwaitaka iriimi opiratani. Irooma “Añaanitantsi” okimiwaitakaro iroomi inisironka Pawa ipasiyitaariri ikaratzi tsipa-siri-yitaariri Jesús Saipatzii-totaari, Awinkathariti.

Isiyakaa-wintai-tziro aawakaantsi

7 ¹ Iyikiiti, awiroka-payi noñaanatziki pikaratzi piyotako-yitziro Ikantakaan-taitani. ¿Tima piyojiiti aririka inkami atziri ikama-

pithatakiro Ikantakaan-taitani? ²Ikimiwaitakaro kooya tzimatsiri oimi. Ainiro yañai-motziro oimi, ontzimatyii ontsipata-piintyaari. Irooma aririka inkama-pithatakiro, aripaiti osaikasi-waitajyaa ³Irooma oñaajirika pasini sirampari ainiro yañai-motziro oimi, omayimpitaki. Irooma inkamaki-rika, ari osaikasi-waita-jyaari, kantatsi oimintajyaa pasini, airo ikimita-kaantaitaro mayimpiro.

⁴Iyikiiti, siyakaa-winta-chari aka kimiwaitaka atzirita-tyiimi “Ikantakaan-taitsiri,” irootaki piiminta-kyaarimi pairani. Iro kantacha pikama-pithatakiro awiroka-payi Ikantakaan-taitsiri, tima pikaratakiri Saipatzii-totaari iwamaitakiri pairani. Okimiwaita-naaro iroñaaka pisaika-sita-jyaami piimintaari pasini, iriitakira iwañaaitairi. Irootaki okamiithatantari pantawaitainiri awiroka-payi iroñaaka Pawa. ⁵Tima tikira añiuro siyakaa-wintain-chari “Kaamanitaantsi,” oshiki apiyathata-piintakaro Ikantakaan-taitsiri, antapiintakiro karipi-rotatsiri. Irootaki owamaa-sirita-kairi. ⁶Okimiwaitakaro iroñaaka ankama-pithatajiromi, asaikasi-waitaja. Añaayitajiri owakirari, iriitaki Tasorinkantsi kantakaan-taarori impiratan-tairi Pawa. Ti onkimita-jyaaro pairani, asintsiwinta-waitaro paisatori isankinai-takiri.

Kaari-pirotaantsi saika-siritan-tanari

⁷¿Kamiithama ankanti: “Tikatsi apantyaaroni Ikantakaan-taitsiri?” ¡Tira! Irootaki oyota-kayinari nokaaripirota-piintzi. Timá iroka ikantaitaki Ikantakaan-taitaniki:

Airo ayimawaitzimi piniwitantyya.

Iro kantacha, airo noyota-kota-jiromi kanta-kota-chari, airo noyotaa-jatzimi tzimatsi nokinakaa-sitakari noniwi-siri-waita-piintaka. ⁸Irooma noyota-kotajiro Ikantakaan-taitsiri, ti nonkisa-siwai-nitaiyaa, oshiki noniwiwaita-piintaka. Airo noyota-kota-jiromi ikantakaan-taitsiri, airotyaa okaaripirotzimi nantayitziri. ⁹Pairani ti noyowityaa kaari-pirori onatzii noniwisiryaaari nokinkithasiritaniki. Nosaika-siwaita-piinta, tikatsi sintsinani. Irooma noyota-kotajiro Ikantakaan-taitsiri, aripaiti noyotanaki nokaaripiro-waitatzii, aritaki nonkama-siritaji aajatzii. ¹⁰Irootaki owamaa-siritaanari iroka Ikantakaan-taitsiri. Iro opoñaanta-jaanta-witari isankinai-tziro iroka Ikantakaan-taitisiri, irootaki kantakaan-tironimi yañaanitan-taiyyaarimi. ¹¹Nokimita-kaantajiro naaka atzirita-tyiimi “noyaaripironka,” irootaki oñasirinkinami nitanakaro noyota-kota-nakiro Ikantakaan-taitsiri. Amatawi-waitakina, irojatzi owamaan-takanari. ¹²Iro kantacha iroka Ikantakaan-taitsiri tasorintsi onatzii, tampatzikari onatzii, kamiithari.

¹³¿Irooma owamiithanka, kantakaarori nonkaman-tajyaari? ¡Tira! Kaari Ikantakaan-taitsiri wamainani, irootaki noyaaripironka wamainani. Timá apatziro oyotakaa-matsitaanaro noyaaripironka

iroka Ikantakaan-taitsiri. ¹⁴ Ayojiitzi irootaki asiri okinkithata-kotziri Ikantakaan-taitsiri. Iro kantacha osiyawaitakaro impimantai-tatyiromi awatha impiraa-waitai-tyaaro, irootaki “Kaari-pirotaantsi” opirawaitaini. ¹⁵ Irootaki kaari noyotanta opaita nokaaripiro-siriantari. Tima ti naaka ninta-winthaita-waita-sita-chani. Otsimaa-siri-waitakina. ¹⁶ Ti onimotaa-jaitina okaratzi nanta-piintakiri, ari noyotziri kamiithari onatzii Ikantakaan-taitsiri. ¹⁷ Okimiwaitakaro ti naaka antasityaaroni, “Kaari-pirotaantsi” atzirin-takanari, irootaki sintsitanari nomatan-tarori. ¹⁸ Okantawita nonintzi nantiro kamiithari, ti nomatiro. Okimiwaitakaro irootakimi nowatha kaari kamiithata-tsini. ¹⁹ Ti nomatiro noitsinampairi nomatiro kamiithari noninta-witari. Apatziro nomata-piintziro kaari-pirori kaari noniwitari. ²⁰ Irootaki osiyanta-karori atzirita-kityiimi “Kaari-pirotaantsi” atzirin-takana, irootaki antakaa-piinta-kinarori kaari-pirori.

²¹ Irootaki sintsiwinta-piinta-kinari nonkaaripiro-waiti, okantawitaka nonintzi naaka nantiro kamiithari. ²² nosiriki nokanta-sirizti: “Iroopirori onatzii Ikantakaantsiri Pawa.” ²³ Irooma nowathaki koñaaroini, okimiwaitakaro oñaasintsityaaroni nosiri. Okimiwaitakaro aajatzi iroomi nowatha asita-kota-kaantiromi nosiri, ari osintsi-waitiromi onkaaripiro-siriti. ²⁴ ¡Ikanta-machiitana! ¿Paitama misitowa-kaantaironi nosiri ominkyaa-kaantakiro nowatha, irojatzii owamaa-siritan-tyaanarimi? ²⁵ Iriitakira Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari matajironi. Nopaasoonkitajiri Pawa otyaanka-kiriri imatantaarori. Arira okanta, iro nosiri nomatan-tajyaarori nonkimisantajiro Ikantakaantsiri Pawa. Irooma nowatha koñaaroini irootaki nantanta-piintari okantakaantsiri “Kaari-pirotaantsi.”

Ikinkithasirita-piintai-tziri Tasorinkantsi

8 ¹ Tima antsipa-sirita-jyaari Saipatzii-totaari Jesús, airo iwasankitaa-yitai. ² Tima ti añiimotajiro Ikantakaan-taitsiri kamanta-kotzirori kaari-pirotaantsi, wamaa-siritan-tatsiri. Apatziro añiimotajiro iroñaaka pasini ikantakaan-taitsiri kamanta-kotzirori añaasiri-yitai atsipa-siritaari Saipatzii-totaari Jesús. ³ Tikatsi matironi itsinampairi intampatzika-siriti yaakowinta-witaro Ikantakaan-taitsiri, tima maaroni arokaiti otzimi-motai awatha kaari aawyaawaita-tsini. Iriima Pawa iriitaki matairori itampatzika-sirita-kaayitairi atziri-payi, irootaki ityaantan-takariri Itomi-pirori yatziritzi-motanti, otzimimo-witakari iwatha osiyaro awatha aroka. Iriitaki atsipita-karori iwasankitaa-wintakiri Pawa iyaari-pironka maaroni atziri. ⁴ Irootaki aawyaan-tayitaarori atampatzika-siri-piro-yitaji iroñaaka, tima iroopiro onatzii ikantakaan-taitakiri. Irootaki amata-piintaji okaratzi imatakaa-yitairi Tasorinkantsi. Airo antapiinta-sitaaro okaratzi aniwita-siwaitari aroka-payi. ⁵ Ikaratzi osiriwaitarori yantayitiro

iniwita-sitari, okimiwaitakaro atzirita-tyiimi “Niwitaantsi,” irootaki opirawaitaarinimi. Iriima ikaratzi osirita-piintarori inkimisantairi Tasorinkantsi, iriitaki ijwaritaari. ⁶Ikaratzi osiriwaitarori yantiro iniwita-siwaitari, airo ishinta inkama-siriti. Iriima osirita-piintanakariri Tasorinkantsi, kamiitha yañaayitaji. ⁷Ikaratzi osiriwaita-sitarori yantayitiro iniwita-siwaitari, airo ishinta ñaantyaarori inkisaniintiri Pawa, airo ikimisantairo okaratzi ikantakaan-tziri Pawa, airo imatajiro yitsinampairi inkimisantairi. ⁸Tima inkarati matakirori iroka-payi, kimiwaitaka tikatsi yantajiri irirori-payi onimotan-tajyaariri Pawa.

⁹Iro kantacha tira pimatiro awiroka-payi iroka, apatziro pisirita-piinta-naaro okaratzi ininta-kayimiri Tasorinkantsi, tima iriitaki saika-siritan-tamiri. Ikaratzi kaari yotairini Itasorinka Saipatzii-totaari, ti yasitajyaari Saipatzii-totaari. ¹⁰Tima kaamani pikanta-witaka okantakaaro piyaari-pironka. Iro kanta-tzimaitacha iroñaaka isaika-siritan-taami Saipatzii-totaari, añaasiritaimi, itampatzika-siritaimi. ¹¹Tima isaika-siritan-taami Tasorinkantsi, iriitaki añaanita-kaajimiri, ikimitaajiri Saipatzii-totaari Jesús, yañaawathata-kaajiri.

¹²Ari okantari iyikiiti, ti onkamiithati antayitairo okaratzi aniwita-siwaitari. ¹³Iroorika panta-piinta-najiri, aritaki pinka-masi-ritai. Irooma pisirita-piinta-najyaaro-rika okaratzi ininta-kayimiri Tasorinkantsi, onkimiwaityaaro atziritimi “Piniwinka,” irootaki piwamaa-kirimi, aritaki pañaasiritai. ¹⁴Ikaratzi antanajirori inintziri Tasorinkantsi, aritaki intomin-tajyaari Pawa. ¹⁵Tima yoka Tasorinkantsi ityaankakiri Pawa, airo yookaimi, papiitajiro = kari pinkimita-kota-jyaari opirataari itharowan-tawaitzi. Tasorinkantsi kantakai-yaaroni intomin-tantyaamiri Pawa. Irootaki omatantari ankimita-kaantajiri apaa yoka Pawa. ¹⁶Iriitaki Tasorinkantsi yotakaajaini aroka itomi Pawa. ¹⁷Tima itomi Pawa anayitai, aritaki atsipataari Saipatzii-totaari asiyitaaro okaratzi yasitakaa-kariri Pawa. Tima antsipataari Saipatzii-totaari akimaatsi-waitaka, aritaki antsipata-jyaari tsika otzimapaji iwaniinkaro.

¹⁸Nokinkithasirita kapichiini akimaatsi-waita iroñaaka, tikatsi ompaita-matsitajyaa aririka añaajiro apaata iwaniinkaro. ¹⁹Maaroni iwitsikani Pawa iyaakoniintairi yapato-tairi itomi-payi. ²⁰Yaminaa-siwaitaka iwitsikani, ti yaawyiro inintawitari, tima Pawa kantakaarori okantanta-paintari. Iro kantacha oyaawintaka yokaiti, ²¹ñaayitajiro iwaniinkaro, aririka isaikasi-waitajyaa itomitaari Pawa. Ari okarata-paaki atziritimi “Sitzitaantsi,” irootaki opiratan-tachanimi. ²²Kimitaka inkaminthaa-jiitatyiini ikaratzi iwitsikai-takiri ikimiwaitakaro ontzimaa-niti kooya. ²³Aajatzi aroka-payi, okantawitaka añaawitakari Tasorinkantsi itsipa-siri-yitai, kimiwaitaka ainiro atikawai-jiitzi anintzi awisakoti airo akimaatsi-waitanta, amina-mina-yitziro tsika-paiti intomi-piro-yitai Pawa. ²⁴Irootaki ayaakoniintani kantakaan-tzirori

awisako-siritan-tajyaari, okantawitaka tikira añaa-yitiro iroka. Aririkami añaa-yita-kiromi, ¿Aikiroma ayaakoniinta-tyi-ro? ²⁵Aritaki okanta ayaakoniintari, ontzimatyii amatsinka-siritajyaa, ayaakotiro okaratzii kaari añiiri.

²⁶Tima ti aawyaa-sirita-niti aroka, Tasorinkantsi nisironka-yitaini. Tima ti ayoyiti tsika ankantyaa amanayiti. Iro kantacha iriitaki Tasorinkantsi amanako-wintaini, okimiwaitakaro inkawintha-wintayii. ²⁷Ikimathatziri Pawa yoka Tasorinkantsi aririka yamana-kotai. Tima iriitaki yotako-pirotziriri Pawa opaita-rika inintakairiri ikaratzii yasiyitaari irirori.^g

Aritaki imatakiro itsinampairi maaroni

²⁸Tima iroka ayotziri: tsika-rika ompaityaa awishi-motainiri, aritaki inkanta-kaakyaaro Pawa onkamiithatzii-moyitai. Irootaki ikaima-siritan-tairi antayitainiri inintakairi. ²⁹Ikaratzii iyotzitakari Pawa aritaki inkimisantajiri, iriitaki inkimita-kaantajiri itomi-pirori. Ikanta Ijiwariti Itomi, ari ikantziri pasini ampoita-tsiri, iyikiiti inatyii. ³⁰Yoka ikaratzii itomitaari Pawa, iriitaki ikaima-siritajiri, itampatzika-siri-yitairi, irootaki iñaantaarori iwaniinkaro.

³¹¿Tsikama ikantai-tziroka iroka? Inithaa-piro-waitakai Pawa, ¿arima intzimaji ipaita matajirini itsinampairi? ³²Tima ti inthañii-yaari Pawa Itomi-pirori, isinitakiri iwamaitiri ikamawintan-takairi arokaiti. Aritaki yantzi-mota-kairo Pawa kantachari, ¿airoma yantzimo-yitaji opaita-rika kowityii-motaini? ³³Tima añakiro itampatzika-siritai, ¿arima intzimaji aminakowintainiri? Tima iriitaki Pawa oyosiiyita-kairi. ³⁴Iriitaki Jesús Saipatzii-totaari kamawintairi, añaa-ji aajatzi, saikapaji irako-piroriki Pawa itsipataari ipinkathari-wintantzi. Iriitaki kantako-wintajairi arokaiti. Aritaki okanta, ¿arima intzimaji owasankitairini? ³⁵¿Tzimatsima matironi okakairini Saipatzii-totaari, iwashaantan-tyaarori itakoyitai? Okantawitaka añaa-yitziro opomirintsitzi-mowaitai, aikiro ijatatzii itakoyitai. Ari inkimitairori aririka ontzimi owasinonkaa-waitaini, ininti imaimanitaiti, antasha-niinta-waiti, anthonka-kowaityaa akithaatari, ankowiinkata-kowaiti, yapatha-kiro-ryiitai. ³⁶Ari okanta osankinata-kotaka, ikantaitaki:

Asi owiro iwamaakaan-taitina nawintaajami awiroka.

Ikimita-kaanta-kinari iwamaitziri ipiraitari.^h

³⁷Okantawitaka añaa-yitiro iroka-payi, aritaki amatayitakiro aitsinampairi, tima itakotai Pawa, aritaki imatakaakairo aitsinampairi.

³⁸Iroka nawintaakari naaka: Onkanta-witakyaa añaa-wityaaro iroka-payi: kaamanitaantsi, añaa-antarintsi, Maninkari-payi, pinkathari-payi,

^g 8.27 yasiyitaari irirori = kitisiriri   ^h 8.36 ipiraitari = oveja

awishi-motairi iroñaaka, awishi-motainiri apaata, tzimatsiri isintsinka, ³⁹jinoki-sato, osaawi-sato, opaita-rika iwitsikai-tziri. Iro kan-tzimaitacha, tikatsira aparoni iroka-payi kantakai-yaarini Pawa iwashaantan-tairi intakoyitai, okantakaan-tziro yantzimo-yitakairi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari.

Iyosiitai-takiri Israel-iiti

9 ¹Iyotziro Saipatzii-totaari iroopirori onatzii nonkantimiri. Tima iriitaki Tasorinkantsi pinkathari-winta-siritanari, iriitaki oyotakayinari, ti nonthaiyaa nonkantimiro iroka: ²Oshiki nowasirita-kotakari noshininka-payi Judá-iti kaari kimisanta-tsini, oshiki okatsitzimo-siritakina. ³Oshiki noninta-witaka yawisako-siritai noshininka-payi, noninta-witaka nosiniwinta-jyaari yawisakotan-tajyaari. Aritaki onkantakimi iwashanta-jinami Saipatzii-totaari, aririka noyotimi irootaki yawisako-siritan-tajyaari noshininka-payi, ⁴ikaratzi icharinitakari Israel. Tima iriitaki itomiwitakari Pawa yokaiti, iñaakayi-witakari iwaniinkaro. Tzimatsi ikanta-wakaari yaripirotanta-wakai-yaari, isankina-witakaniri Ikantakaantsiri, yanintaa-waiwitaka ipinkathatziri, tzimawitaka ikasiya-kaakiriri. ⁵Irimirinka ishininka-payi awaisatzitini. Irijatzi ishininka-mirinka Saipatzii-totaari, Pawatatsiri anairiri maaroni, irasi iwaitiro intharowintai-tyaari. ¡Omapirowí!

⁶Okantawitaka ti inkimisantaitiri, ¿kamiithama ankanti airo omonkarata ikasiya-kaantziri Pawa? ¡Tira! Tima inkarati ipaitai-tziri iroñaaka “Israel-iiti,” pasini-satzi inatyii, kaari icharini-piro Israel. ⁷Ari okanta awishi-mota-kiriri Abraham. Tima tzimaki apiti itomi, iro kantacha aparoni ikimita-kaantaka kaarimi ishininka. Iriitaki ikinkithata-koitziri aka, ikantaitaki:

Iriitaki Isaac iwaiyani-pirori.

⁸Arira ikimi-tzitakari Pawa ti inkimita-kaantairi iriimi itomi-pirori ikaratzi iwaiyan-takaan-takiri awaisatzitini Abraham, apatziro itomita-kaitaari ikaratzi ikasiya-kaita-kiriri incharini-yitajyaari. ⁹Iroka okaratzi ikasiya-kaakiriri, ikantakiri:

Pasiniki osarintsi onkimita-jyaaro iroñaaka, aririka nompiyaki, noñaapajiro Sara tzimaki otomi.

¹⁰Ari okanta awishi-mota-kirori Rebeca, itsipaa-nita-kaantakarori awaisatzitini Isaac. ¹¹Tikira intzimanaki otomi-payi, tikira yantayitiro kamiithari aajatzi kaari-pirori, aritaki tzimaki inintakiri Pawa yantiri. Ari omonkaratari onkarati yantiri. Tira iri nintasi-waita-chani yantiro, tima Pawa kantakaarori yantayitan-tarori opaita-rika, ikaima-siri-yitajiri.

¹²Iroka ikantzi-taita-karori Rebeca:

Iriitaki ompiratan-tachaniri iyaapitsi, impiratyaari itarori itzimi.

¹³Iroka pasini isankinai-takiri, ikantzi Pawa:

Noyosiitakiri Jacob, iriima Esaú nomanintakiri irirori.

¹⁴ ¿Irooma ankantan-tyaari: “Akimakiro ikantakiri Pawa, ti intampatzika-siriti irirori?” Airo piñaawaitziro iroka, pinkamanta-kotirimi. ¹⁵ Tima pairani iñaawaitaki Pawa, ikantziri Moisés:

Itzimi-rika nonintziri nonisironkatyaari, aritaki nonisironkata-kyaari.

Itzimi-rika nonintziri nonkawinthayiri, aritaki nonkawinthaakiri.

¹⁶ Ñaakiro, kaari atziri-payi ninta-sityaaroni yantayitiro opaita-rika, iriitaki Pawa kantakaarori yantantarori opaiyita-rika ikaratzi ikaminthaa-yitairi irirori. ¹⁷ Ari ikantai-takiriri aajatzi Faraón, iroka isankinata-koitakiri, ikantaitzi:

Irootaki nopinkatha-ritakaan-takamiri iyotantai-tyaanari otzimi-motana naaka nosintsinka, ari onkantyya inkinkithata-koitan-tajyaanari naaka maaroni kipatsiki.

¹⁸ Ari ikantari Pawa, ikawinthaayitziri ikaratzi inintziri irirori. Irijatzi kantakaarori ikiso-siri-yitantari ikaratzi inintziri irirori.

¹⁹ Kimitaka ari pinkantajina: ¿Paitama iwasankitaan-tariri Pawa ikaaripirota-kaayitziri, airoma okantzi iwasiñaajiro inintakiri Pawa yantiri? ²⁰ Iro kantacha nonkantimi naaka: Tikatsi piyomatsiti patziritzika awiroka pinkantan-tyaari. Ti pimpinkathatiri Pawa. Thami ankinkithasirita-kotiri owitsika-yitzirori kowitzi. ¿Kantatsima oñaanatiri iyowitziti, onkantiri kowitzi-pakori: “Ti apantyaana piwitsikakina?”

²¹ ¿Airoma okamiithatzi iwitsiki waniinkata-chari, ipoñaawitsikaki pasini kaari apantyaaroni? Kamiithatatsi, iriitaki asitarori iyowitziti.

²² Ari ikantakari irirori Pawa, iwitsika-yitakiri ikaratzi osiyakarori kowitzi. Tima tzi mayitatsi atsipita-jyaaroni iyatsimanka, yatsipita-jyaaro isintsinka yapirotan-tajyaari. Iro kantacha Pawa, amawi ikantawinta-paintari yokapayi. ²³ Ari ikinakaakiro iyotakaan-tairori oshiki itako-pirotakai, imata-jaantakiro tsika okanta ikinkithasiritzi-takaro pairani, iyosiitai antsipata-jyaari irirori añaayitajiro iwaniinkaro.

²⁴ Arokayitaki iyosiitairi ikaima-siri-yitai. Ti apatziro aroka-payi Judá-iti, akarayitajiri pasini-satzi kaari ashininkata. ²⁵ Irootaki ikinkithata-kaakiriri Pawa pairani Kamantan-tzinkari Oseas, ikantaki:

Ikaratzi kaari noshininkawita, nonkimita-kaantajiri, “Noshininka.”

Ikaratzi kaari notakoyiwita pairani, nonkimita-kaantajiri, “Notakotani.”

²⁶ Irooma anta tsika ikanta-witaka, “Ti pishininkatyaana awiroka-payi,” Aritaki inkantaitaji, “Itomi-payi pinatzii Pawa, Añaanita-tsiri.”

²⁷ Iroka ikantzi-takari Kamantan-tzinkari Isaías, ikinkithata-kotakiri inkarati incharini-yitajyaari Israel, ikantzi:

Onkanta-witakyaa oshiki inkarati incharinityaari, inkimiwaityaaro oshikitzi impaniki nijaa-thapyaaaki,

Kapichiini awisakotaa-tsini.

²⁸ Tima imapokajiri Pinkathari maaroni kipatsi-satzi, tampatzika inkantyya iwaskanitaa-kaantajiri.

²⁹ Ikantaki aajatzi Isafas:

Ikamintha Pawa Sintsi-pirori iwawisaa-kotaji kapichiini ashininka. Airo iwawisaa-kotzimi, aritaki añaayitairomi okaratzi iñaakiri pairani Paamaarini-satzi, aajatzi Katsimaarini-satzi

Itampatzika-siritairi yawintaajari

³⁰ Irooma ankantan-tyaari: “Ti yamina-mina-wityaaro pasini-satzi intampatzika-siritai, iro kantacha itampatzika-siritairi Pawa yawintaa-matsitaari irirori-payi. ³¹ Iro kantacha naaka-payi Israel-iiti, ti imatiro noitsinampairo noñaayitiro yaakamiithatakina Pawa, okantawitaka nosintsiwinta-witakaro Ikantakaantsiri.” ³² ¿Paitama kaari imatantaro yitsinampairi? Iro kaari imatantaro yitsinampairi isirita-kotaro yakowinta-waitakari irirori. Ti isirita-kotyaaro inintakairiri Pawa yawintaa-siritari. Osiyawaitakaro yantziwa-waityaaromi mapi. ³³ Irootaki isankinata-koitakiri pairani, ikantaitzi:

Nowakiro ikowa-piroitani mapi Kisakowintoniki.

Owaryaantzi iroka mapi aririka yantziwai-tyaaro.

Inkarati awintaa-sirita-jyaarini kimitakarori mapi, airo yaminaa-siwaitaja apaata.

10 ¹ Iyikiiti, nonintziri naaka yawisako-siri-yitai noshininka-payi Israel-iiti. Irootaki namanantariri Pawa. ² Noyotzi naaka itharowinta-siwaitari Pawa yokapayi, yantasi-waitaro ti inkimatha-piro-zimaityaaro. ³ Ti iyojiiti inintatziira Pawa intampatzika-sirita-kairi, ti inkimisanti, apatziro ininta-sita intampatzika-siritan-tyaaro yakowinta-waita-sitari apaniroini. ⁴ Tima ithotyaaikiro Saipatzii-totaari okanta-kota Ikantakaan-taitsiri, iriitaki tampatzika-sirita-kaajiriri ikaratzi awintaa-sirita-naariri.

⁵ Iroka isankinari Moisés okanta-kota Ikantakaan-taitsiri intampatzika-siritan-taityaarimi, ikantaki:

Inkarati monkarataironi, iriitaki añaasiritaa-tsini.

⁶ Iro kantacha onasita, ti osiyaaro iroka akantakiri aririka awintaa-jyaari Pawa aritaki itampatzika-siritajai. ¿Kantatsima akowinta-waita-sita-chari ijati inkitiki isintsiwintiri Saipatzii-totaari iwawisaako-siritantai?

⁷ ¿Kantatsima ijati aajatzi sarinka-winiki iwiriintairi Saipatzii-totaari ikamawita-painta? ⁸ Iroka ikantaitaki:

Aritaki pinkimairo ñaantsi, aritaki pinkima-thatajiri aajatzi.

Kanta-kota-chari aka “ñaantsi,” irootaki nokinkithata-piinta-kiriri awintaa-siritantsi. Iroka okanta: ⁹ Aririka piñaawaitaji pinkanti, “Nowinkathariti inatzii Jesús,” aririka pawintaa-sirita-jyaari Pawa iriitaki owiriintajiri

ikamawitaka, aritaki pawisako-siritai. ¹⁰Tima pawintaa-siritaari irirori, irootaki itampatzika-siritan-taamiri. Ari okantzita, aririka piñaawai-yitairo, irootaki iwawisaako-siri-yitan-taamiri. ¹¹Ari ikantaitaki Sankinaritsi-piroriki:

Inkarati awintaa-sirita-jyaarini irirori, airo yaminaa-siwaitaja.

¹²Onkanta-wityaa aroka-rika Judá-iti, kaari ishininkaiti, iriira Saipatzii-totaari Awinkathariti maaroni. Tzimatsi-rika amanairini, aritaki inisironka-pirotakiri.ⁱ ¹³Tima iroka ikantaitaki:

Intzimi-rika amanairini Pinkathari yawintaa-jyaari, aritaki yawisakotaji.^j

¹⁴¿Kantatsima yamanaitiri Pawa tirika yawintaa-siritai-tyaari?
¿Kantatsima yawintaa-siritai-tyaari Pawa, tirika inkima-kotaitiri?
¿Kantatsima inkima-kotaitiri, tirika intzimi kinkithata-kaanta-tsini?
¹⁵¿Kantatsima inkinkithata-kotaitiri, tirika intzimi tyaankaari-payi?
Irootaki isankinai-tanta-karori, kantatsiri:

¡Oshiki inkamiitha-kitziti amakironi Kamiithari Ñaantsi isaikan-taitari kamiitha!

¹⁶Iro kantacha, tira maaroni inkimisantaitiro Kamiithari Ñaantsi. Irootaki ikantan-takari Kamantan-tzinkarini Isaías:

Pinkatharí, ¿Itzimima kimisantironi añaani?

¹⁷Okowa-pirotatya yitaita-wakyaaro inkimai-tawakiro iñaani Pawa yawintaa-siritan-taityaari. ¹⁸Nokantzi naaka, “¿Aritakima ikimaitakiro?” Aritaki, tima iroka isankinai-takiri ikantaitzi:

Ikinkithai-takiro nampitsiki-payi,
Ikimaitakiro tsika-rika-payi isaikaitzi aka kipatsiki.

¹⁹Napiitiro nonkanti, “Ikaratzi icharini-yitaari Israel, ¿Ikimatha-pirota-kiroma?” Iriitaki Moisés oiñaaronta-kirori isankinari, ikantaki:

Ari nonkanta-kaakyaaro pisamawaityaari pasini-satzi atziri kaari shininkata-wakaa-chani.

Oshiki pinkisa-siri-waitiri ikaratzi pipaiyitziri “masontzi-siriri.”

²⁰Iroka pasini ikantakiri Kamantan-tzinkarini Isaías:

Iñaayitaana kaari othotyaakota-jinani.
Noñaaka-yitaari kaari amina-minatinani.

²¹Iro kantacha iroka ikinkithata-kotakiri Isaías ikanta-kota Israel-iiti, ikantaki:

Nowaanka-wakota-siwita-piintakari, titzimaita inkimisanta-jiitina, piyathari inajitaki.

Tzimatsi Israel-iiti matakirori itsinampairi

11 ¹¿Nokanta-tziima imanintziri Pawa yoka Israel-iiti yasiyitari?
¡Tira ari nonkanti! Tima naakatztitaka ikaratziri Israel-iiti,

ⁱ 10.12 kaari-rika ishininkaiti = griego   ^j 10.13 Wairontsi

icharini Abraham nonatzii, icharini nonatzii aajatzi Benjamín-iiti.

²Ti imanintina Pawa, iriitaki oyosiita-kinari. Pinkinkithasiritiro Sankinarintsi-pirori, tsika ikinkithata-koitziri Elías yamanako-wintziri ishininka-payi, ikantaki:

³Pinkatharí, iwamaitakiri Kamantan-tzinkari-payi,
Iporokai-takiro pomipirini-mintotsi.

Aparoni nokanta-kaaro nañai, inintai-tatzii iwamaitina aajatzi naaka.

⁴Ari yakanakiri Pawa ikantziri:

Tira aparoni awiroka yotapain-chani. Naamaako-winta-taikari pasini ikaratzi 7000 atziri kaari tyiirowa-chani impinkathatiri pawaniro Inkaniwiri.

⁵Ari okantari, tzimatsi kapichiini noshininka iyosiitakiri Pawa inisironkata-jyaari. ⁶Ti iro kantakaan-tironi isintsiwinta-waitani inisironkatan-taariri Pawa, inisironkata-sitaari Pawa. Ari okanta-kotari nisironkataantsi.

⁷Ari okantari, ti imatiro yitsinampairi maaroni Israel-iiti okaratzi inintawi-jiitari. Iro kantacha tzimatsi Israel-iiti matakirori itsinampairi, ari ikantakari iyosiitakiri Pawa. Iriima pasini-payi ikiso-siritaki.

⁸Irootaki isankinai-tantakari, ikantaitzi:

Pawa kantakaaro ijimpa-siritan-taitari.
Tzimawitacha irooki titzimaita iñaanti.
Tzimawitacha iyimpita titzimaita inkimi.
Irojatzii ikanta-tzimaitaro iroñaaka.

⁹Iroka isankinata-kotakiri aajatzi pinkatharini David, ikantaki:

¡Onkamintha yaitiri tsika oritai-takiri!
¡Onkamintha yantziwatyaa!
¡Onkamintha iwasankitaitiri!

¹⁰¡Onkamintha imawityaakita-taiti!
¡Onkamintha intsika-mitziyiti!

Yawisako-siri-yitaji pasini-satzi atziri

¹¹Tima ikantaitaki “Onkamintha yantziwatyaa” noshininka-payi, ¿irooma siyaka-winta-chari yapirotaitiri? ¡Kaari! Irootaki siyaka-winta-chari ikinakaa-siyita-paintari, iwawisaako-winthatairi Pawa pasini-satzi atziri, irootaki imatanta-taita-karori Pawa iñaantyaariri noshininka-payi, irootaki inkowanta-pirota-jyaari yawisako-yitaji irirori. ¹²Tima inkinasiwaiyi-taka irirori, irootaki inisironkai-tantaariri pasini-satzi atziri nampitarori maaroni kipatsi. Irootaki kamiitha-piro-taita-tsini aririka yapiitaitiro inisironkai-tairi noshininka-payi apaata.

¹³Iroñaaka nonkantimi awirokaiti kaari noshininkata. Naakataki iyosiitaitaki nontyaantaa-riti nonkinkithata-kaayitajimi pikaratzi ti

noshininkatyaami. Siritha nokanta-winta-piinta-nakaro nantawairi. ¹⁴Irootaki namina-mina-taitziri isama-niintaaina noshininka-payi, ari yawisako-siritairi irirori-payi. ¹⁵Tima ti imiraawintairi irirori Pawa, irootaki yaripirotan-taariri Pawa maaroni osaawi-satzi. Irooma apaata aririka yaripiro-siritairi Pawa noshininka-payi, onkimita-jyaaro impiriintaa-tyiimi ikamayi-witaka. ¹⁶Tzimatsi-rika amakiniriri Pawa tasirintsi yantan-taitani, yasitanaaro Pawa maaroni opatha iwitsikai-takiri yatantaitari. Tzimatsi-rika amakiniriri Pawa oparitha-payi inchato, arira okaratzí yasitaro maaroni ospayí aajatzi.

¹⁷Iroka osiyakaa-wintari incha-paritha, iriiytaki nowaisatziti-payi itayita-karori pairani. Siyakaa-winta-chari otiwa, iriiytaki noshininka-payi Judá-iti tzimayitaa-tsiri iroñaaka. Kimiwaitaka inchikai-takiro otiwa, oshooka-tiwatan-tajyaari pasini intsirikai-takiri, kamiitha onkantayaa oshooki okantakaaro oparitha. Ikaratzí osiyakaa-wintziri otiwa itzirikai-takiri, iriiytaki atziri-payi kaari noshininkata.^k ¹⁸Irootaki airo okantanta pinkantakapirowasitanta. Pinkinkithasirityaa, tima awiroka-matsitaki otiwa inchato, awirokatakí añaakaa-yitzi oparitha. ¹⁹Kimitaka aritaki pakakimi awiroka-payi, pinkanta-jiiti: “Tchikai-takiro otiwa noshooka-tiwatan-taari naaka.” ²⁰Ari okantawitari, iro kantachari pinkinkithasiritiro kimiwaitaka noshininka-payi Judá-iti inchika-tiwai-tajirimi okantakaaro ti inkimisanti. Irooma awirokaiti kaari noshininkata, awiroka impoyiitariri okantakaan-tziro pawintaa-siritaja. Ti onkamiithati pinkantakapiro-waityaa, pimpinkathatiri Pawa. ²¹Iriitaki Pawa chikakirori itayitarori otiwa, paamawintyaa imatajimi = kari aajatzi awirokaiti. ²²Ari piñiirori oshiki ikatsimatzi Pawa, iro kantacha nisironkataniri inatzii aajatzi. Ikaratzí antziwa-siritain-chari iñaakiro ikatsimatzi Pawa. Irooma awirokaiti, asi owiro piña-piintiro inisironka-yityaami aikiro poisokirota-tyiiri Pawa. Irooma airorika poisokiroitari, aritaki inkimita-kaantaimi otiwa ichikai-takiri. ²³Ikaratzí ichika-tiwai-takiri pairani, aritaki intsirikai-tairi, aririka iwashaantajiro ithainka-waitziri Pawa. Tima Pawa kantatsi imatiro. ²⁴Awiroka kimitakarori otiwa pankirintsi-niro intzirikai-takiri pankirintsi-piroriki. Oshiki okamiitha-pirotaki iroorika intsirikaitaji otiwa-pirori oponkitzi-piroki.

Impiya-sirita-kaitairi Israel-iiti

²⁵Iyikiiti, nonintzi piyotiro kaari ikimathataitzi pairani onkarati yantiri Pawa. Airo pikinkithasiri-waita-sita aritaki piyotakiro maaroni. Añaayitakiro iroñaaka yokaiti noshininka Israel-iiti, tzimatsi kisosirita-

^k 11.17,22 Okinkithata-kotziri pankirintsi asitarori oparitha, asitarori otiwa, irootaki ikantai-tzitari “Kikiroi-toni.”

kaayita-kiriri. Iro kantacha, onapaintatzii irojatzi imonkaratan-takyaari inkarati awisako-siritaa-tsini kaari noshininkata. ²⁶Ari omatajyaa apaata, yawisako-siri-yitaji aajatzi Israel-iiti. Irootaki isankinata-koitakiri pairani, ikantaitzi:

Ari impoñii-yaari Kisakowintoniki ookakaa-wintaniri,
Iriitaki kantakantironi iwashaantan-tyaarori icharini-payi Jacob
ithainka-tasorintsi-waitzi.

²⁷Tima irootaki nokasiya-kaakiriri,

Naakataki apirotaironi iyaari-pironka.

²⁸Tima yokaiti noshininka Judá-iti kaari miraawintironi Kamiithari Ñaantsi, ikimita-kaantari Pawa iisaniintani, ari okanta inisironkatan-taamiri Pawa awirokaiti. Iro kantacha Pawa iyosiitzi-takari noshininka-payi, aikiro ijatatzii intakoi-tyaari, irootaki iñaantyaarori ikasiya-kaakiriri itayita-nakarori nowaisatzitini. ²⁹Aririka inkaima-siritanti Pawa, inisironka-yitanti. Airo iwashaantajiro.

³⁰Pipiyathatzi-takari pairani awiroka-payi Pawa. Ipoña ipiyathanaka noshininka-payi, irootaki opoñaan-takari inisironka-yitaimi awirokaiti.

³¹Tima yokaiti ikaratzi piyatha-waiwita-chari iroñaaka, aritaki iñaayitairo apaata inisironkai-tairi ikimitai-tzimi awiroka-payi iroñaaka.

³²Ari okanta, ikantakaakaro Pawa maaroni apiyatha-waiyitaka, ari iñaakan-takirori oshiki inisironka-yitai maaroni aroka-payi.

³³Tima okiryantzi nokanta-wintaari Pawa iyotani-pirotaka, ikimathatziro maaroni. Tikatsi yotironi yantayitiri, tsika-rika inkantairo.

³⁴Iroka isankinata-koitakiri, ikantaitaki:

¿Tzimatsima yotzirori ikinkithasiritari Pinkathari?

¿Tzimatsima impaityaa matironi iyomitaa-iri?

³⁵¿Tzimatsima mapokakirini impanakiri irirori, iriitaiki itakarori ipayitan-tataiki?

³⁶Iriitaki Pawa kantakaa-karori otzimayitantari opaiyitarika, iriitaki poñaakaan-tayitarori, iriitaki asitarori. Irasi iwiro impinka-thaitajiri. ¡Omapirowí!

Onkarati yantayitiri kimisantzin-kariiti

12 ¹Iykiiti, tima inisironkataami Pawa, nonintzi pinkimita-kaantairo piwatha iroomi patsipita-kaani pasitakai-yaariri Pawa, kitisiri pinkantyyaa pañaayitaji awirokaiti, irootaki onimotziriri Pawa. Ari okantataita inintziri Pawa apinkathatajiri. ²Airo pisiyako-waita-sitari osaawi-satziiti. Pisinitajiri Pawa iwakira-sirita-kaimi. Irootaki piyotan-tajyaarori inintakayimiri, kamiithatzi-motziriri, onimotziriri, tikatsi kowitzii-motyaarini.

³Iriitaki Pawa nisironkataanari naaka, irootaki noyomitaa-yitan-taamiri, nokanta-yitajimi: Airo pikimita-kaanta-siwaita iriipirori.

Pinkinkithasirita-kotyaa kamiitha. Irootaki pimatan-tyaarori ininta-kayimiri Pawa aikiro pijatana-kitzii pawintaa-nakyaari. 4 Pinkinkithasirita-kotiro tsika akantayita awathaki. Tima tsika akantawathayita arokaiti, irootaki antakaa-yitairori opaiyita-rika.¹ 5 Arokayitaki isiyakaa-wintaitzi awintaa-siritaari Saipatzii-totaari. Akimiwaitaja arokami iwatha Saipatzii-totaari. Okantawitaka anasiyita aparoni-payi, iro kantacha aparoni akantaja, kimiwaitaka awichaa-wakaa-tyiiaami. 6 Maaroni arokaiti itasonka-winta-yitakai amonkaratan-tyaarori antayitairi. Tzimatsi-rika aparoni kamantan-tzinkari, yantayitiro inintakairiri Pawa, aikiro yawintaa-nakityii-yaari. 7 Tzimatsi-rika amitakotan-tatsiri, imonkaratiro irirori. Tzimatsi-rika yomitaan-tatsiri, imonkaratiro irirori. 8 Tzimatsi-rika pinthata-kaanta-chari, imonkaratiro irirori. Tzimatsi-rika opasitan-tachari, ipanta-pirotai oshiki. Tzimatsi-rika jiwatakaan-tatsiri, isiritha-wintyaaro yantawairi. Tzimatsi-rika nisironkataniri, kimosiri inkantyyaa imonkara-yitairo.

9 Ontzimatyii pitakotan-tajyaa kamiitha, airo pamamina-waita. Pikisanintiro piwairo kaari-pirori, irooma kamiithari oisokiro piwanajiro. 10 Pakowintyaaro pintako-yitanyaa, pinkimita-kaantiro pintakotyaarimi pirintzi okaakiini. Pimpinkathatiri pasini-payi. 11 Siritha pinkanta-yityaa, airo pipirawaita pantawaitainiri Awinkathariti. 12 Kimosiri pinkantyyaa piyaa-kotairi Saipatzii-totaari. Amawi pinkanta-yityaa aririka piñaayitiro pomirintsitzi-motyaamini. Pamana-piintaji. 13 Pimpasita-jyaari kimisantzin-kariiti ikaratzi kowityii-mowaitariri. Pimaanta-piinta-yitaji piwankoki.^m

14 Pamana-kotajiri ikaratzi owatsinaa-waitzimiri, irootaki inisironkai-tantyaariri irirori. Airo pimishakowinta-waitziri. 15 Pintsipatyaari pinkimo-siriti ikaratzi kimosiri-waita-tsiri. Pintsipatyaari piraawaityaa ikaratzi irawaita-chari. 16 Aapatyaa pinkanta-wakai-yitajyaa. Airo pimanintan-tawaitzi, pintsipa-yityaari kowityaa-waita-tsiri. Airo pikimita-kaanta-siwaita yotaniri pinatzii. 17 Tzimatsi-rika owaaripirowaitimini, airo pipiyatari. Piñaakantiro tampatzika pikantzi-motari awiroka atziri-payi. 18 Piriipiro-wintairo pisaikan-tajyaari kamiithaini maaroni. 19 Notakotaní, airo pikisako-winta-waita awiroka, apatziro iyotziro Pawa, iriitaki kisakowintyaamini. Tima iroka isankinaitakiri pairani, ikantaitaki:

Ikantzi Awinkathariti:
Naakataki wasankitaan-tatsini,

¹ 12.4 Kanta-kota-chari aka “tsika akantayita awathaki”, irootaki siyakaa-winta-chari tsika akantayita: tima oki irootaki yaminan-taitari, irooma kimpitantsi irootaki ikimantaitari, irooma paantintsi irootaki iwantaitari, irooma akotsi irootaki yairikan-taitari, irooma itzintsi irootaki yaniitan-taitari. ^m 12.13 kimisantzin-kariiti = kitisiriri

Naakataki kisakowintan-tachani.

²⁰Aririka intasha-niinti pikisaniintani, pimpiri iyaari. Aririka imiriwaiti, pimpiri yiriri. Aririka pimayita-najiro, oshiki impasiki-waiti yoka iñaakiro-rika pantakiri.ⁿ ²¹Paamawintajyaa otsinampaimi = kari kaari-piron-tantsi. Iro kamiithatatsi panta-piintairo kamiithari pimatantyaarori pitsinampairi kaari-pirori.

13 ¹Ontzimatyii pinkimisantajiri awirokaiti pinkathari-wintzimiri pinampiki. Ti ipinkathari-waita-sityaa irirori, Pawa kantakaarori ipinkatha-ritantari. ²Tzimatsi-rika nintatsini imaimanitiri pinkatha-yitatsiri, okimiwaitakaro iriimi Pawa imaimanitaki, irootaki iwasankitaan-taityaariri. ³Ikaratzi antayitzirori kamiithari, airo itharowan-tawaitari pinkatharintsi. Iriima antayitzirori kaari-pirori, itharowantari irirori. Ari okanta, pantziro-rika awiroka kamiithari, airo pitharowan-tawaitari pinkatharintsi, iriitaki tharowinta-jyaamini. ⁴Tima iriitaki Pawa pinkatha-ritakairiri yokapayi yaamaako-wintan-tyaamiri. Aririka pantiro kaari-pirori, pintharowan-tyaari pinkathari, tima ti ontzimi-mota-sityaari irirori iwisa-minto. Tima iriitaki Pawa pinkatha-ritakairiri yokaiti, irijatzi Pawa owasankitaa-kaantziriri ikaratzi antzirori kaari-pirori. ⁵Ontzimatyii pimpinkathatairi pinkathari-payi. Ti apatziro pintharowan-tyaari imasirinka. Irootaki tampsatzikata-tsiri pimayitairo. ⁶Tima irootaki pimpinatan-tajyaariri sintziwintzimiri jiwawintzimiri pinampiki, irootaki yañaantaari irirori, tima imonkarata-tyiuro inintziri Pawa. ⁷Pimpina-yitairi maaroni pinkathari-pirori, aajatzi ikaratzi aamaako-wintan-tachari nampitsi. Ontzimatyii pinkimisantiri, pinkatha piwiri.

⁸Airo piriwi-waitantzi, pintakota-wakai-yitajyaa. Pinkimita-kaantajiro iroka itakonkantsi okaratzi piñaasintsitari, irootaki piñaasintsitami pimpina-wintyaa piriwitaki. Tima inkarati itakotan-tachari, imonkarata-tziuro Ikantakaan-taitani. ⁹Iroka isankinai-takiri Ikantakaan-taitani, ikantaitzi:

Airo pimayimpitzi.

Airo piwamaantzi.

Airo pikositzi.

Airo pithaiya-kotanta.

Airo ayimawaitzimi piniwitantyyaa.

Tzimatsi oshiki pasini ikantakaan-taitani. Iro kantacha iroka iroopirotajaanta-tsiri ikantakaan-taitani, ikantaitzi:

Pintakota-jyaari pishininka pinkimita-kaantiri pitakota awiroka.

¹⁰Opoñaantari iroopirotajaantzi iroka Ikantakaan-taitani, irootaki apatotzirori maaroni ikantakaan-taitakiri. Tima inkarati itakota-naariri ishininka, ti iyaaripiro-waitiri.

ⁿ 12.20 oshiki impasiki-waiti = piwaamatiniiri iitoki oshiki paamari

¹¹ Ontzimatyii anta-piintairo iroka, irootaintsi awisako-siri-yitai. Tima okimiwaitakaro iroñaaka amaatyii, iro kantacha ontzimatyii asaakiyitaji. ¹² Irootaintsi onthonkajyaa tsitinikiri, irootaintsi onkitainkataji. Irootaki awashaantan-tyaarori antayitziro kaari-pirori, okaratzi yanta-piintai-tziri tsitiniriki. Irootaki kamiithata-tsiri ankimita-kaantajiro ankithaata-tyiiaaromi ankisako-wintan-tyaari, ¹³ antanta-jyaarori kamiithari okaratzi yanta-piintai-tziri okitainkatzi. Ari onkantyyaa airo aniyawai-nitanta, airo asinkiwaitanta, airo amayimpi-waitanta, airo antanta-yitaro karipiro-yitatsiri, airo amaimani-waita-wakaanta, airo asama-wakaan-tawaita. ¹⁴ pisiya-kota-jyaari Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, pinkimita-kaantiro iriimi pinkithaata-kotajyaa. Airo pantasi-waitaro okaratzi piniwita-siwaitari awiroka.

Sipita-siriri

14 ¹ Paakamiitha-yitairi sipita-siriri. Airo pamamina-waitaro isipita-siritzi piñaana-winthatan-tyaariri. ² Thami asiyaka-wintiro iroka: tzimatsi kimisantzinkari kinkithasirita-chari kamiithatatsi iwayityaaro opaiyita-rika-payi. Iro kantacha tzimatsi pasini sipita-siriri, apatziro iwayitaro pankirintsi. ³ Yoka kimisantzinkari owayitarori opaiyita-rika, airo imaninta-waitziri pasini kaari owayityaaroni. Ari inkimi-tzityaari kaari owayityaaroni airo imanintziri pasini owayitarori, tima Pawa ti imanintiri irirori. ⁴ ¿Kantatsima inkisathataitiri opirata-nintsi? Airo, tima iriitaki kisathatirini opiratariri, irijatzi kimosiriwintirini. Ari okantari, tima Pawa iriitaki onampiyitariri maaroni owayitarori opaiyita-rika, irijatzi kimosiriwintirini.

⁵ Iroka pasini osiyakaa-wintirori: Tzimatsi kimisantzinkari omairintan-tarori kitaitiri. Tzimatsi pasini kaari ompasinitzi-motiri kitaitiri. Ontzimatyii inkinkithasirita-koyitajyaa maaroni, ti onkamiithati intzika-tzika-yitiri pasini opaita-rika ikinkithasiritari. ⁶ Ikaratzi pinkathatzirori kitaitiri, iriita-jaantaki Awinkathariti ipinkathatzi. Ari okimitzitari aajatzi, ikaratzi owayitarori maaroni opaiyita-rika, iriitaki Awinkathariti ipinkathatzi iwayitan-tarori, tima impaasoonkita-piinta-tziiri. Ari ikantari ikaratzi pinkayitzirori owaritintsi, iriitaki Awinkathariti ipinkathatzi ipaasoonkita-piintziri. ⁷ Ti añaawinthata-siwayityaa arokaiti, ti ankama-winthata-siwayityaa aajatzi. ⁸ Ainiro añaayitzi, iriitaki Awinkathariti añaayitzi. Aririka ankamaki, iriitaki Awinkathariti akami-motzi. Ari okantari, iriitaki Awinkathariti asiyitairi ainiro añaayitzi, ari okimi-tzitari aririka ankamayitaki. ⁹ Tima ikamaki Saipatzii-totaari, aajatzi yañaaji irojatzii yasitan-tairi ainiro añaayi-tzii, aajatzi aririka ankamayitaki.

¹⁰ ¿paitama pikisi-matan-tariri pishininka? ¿paitama pimanintan-tariri? Iriitaki Saipatzii-totaari amina-kotan-taironi apaata okaratzi yantaitakiri. ¹¹ Irootaki isankinata-koitakiri pairani, ikantaitzi:

Iroka ikantakiri Awinkathariti: “Maaroni intyiiro-waitaji impinka-thaitajina. Omapiro.”

Aritaki inkimosiriwinta-jiiri maaroni Pawa.

¹² Aripaiti ankinkithata-kota-jyaari maaroni anta Pawaki.

¹³ Irootaki awashaantan-tyaarori akisi-mata-wakaiyita. Ontzimatyii ankanta-siriyiti: “Airo nokantzi-moniinta-kaari pasini kimisantzinkari, notzika-siritziri = kari.”^o ¹⁴ Noyotzi naaka ti inthañaa-pithatan-tyaaro Pawa awayityaaro opaita-rika. Iro kantacha tzimatsi-rika kinkithasiri-waita-chani kamiithatatsi impinka-waitaiti, imatiro impinka-waiti irirori.

¹⁵ Aririka piñaakyaari pasini kimisantzinkari piwayityaaro ipinkiri irirori, ti pintako-sirityaari. ¿Kamiithama pinkantzi-moniinta-kaiyaari pasini piwamatsitakaro owaritintsi? ¿Pininta-tziima pikaaripiro-siritairi? Irijatzi kimisantsiri, ikamawintairi Saipatzii-totaari. ¹⁶ Ari okanta, ti onkamiithati piñaakantiri piwayitari pikinkithasiritari awiroka kamiithari inatzii, ari inkantaitimi: “Pantakiro awiroka kaari-pirori.”

¹⁷ Aroka-payi akaratzii ipinkathari-wintajai Pawa, ti onkowa-pirotajaantyaa okaratzii owayitari, okaratzii iraitsiri. Iro kowapirota-chari antampatzika-siri-yitaji, asaikayitaji kamiitha, ankimo-siri-yitaji, tima iriitaki kantakaarori Tasorinkantsi. ¹⁸ Iroorika amayita-nairi aririka antawaitainiri Saipatzii-totaari, aritaki animota-kaajiri Pawa, ari inkantzi-tajyaari atziri-payi, yaakamiithatajai. ¹⁹ Ari okanta, ontzimatyii panta-piintairo isaikan-taitari kamiitha, piwitsika-sirita-wakaan-tyaari.

²⁰ Aririka pamina-minati piwayityaaro opaita-rika, paamawintyaa paparatziro = kari imatakaa-kiriri Pawa pasini-payi kimisantzinkari. Ti onthañaa-ntsityaa awayitari. Iro kantacha tzimatsi-rika owayitarori opaita-rika iro inkantzi-moniinta-kaantyaariri pasini, yantakiro kaari-pirori yoka. ²¹ Ti onkamiithati pinkantzi-moniinta-kaiyaari pasini pikimita-kaantajiri iyiki, okantakaaro piwayitari wathatsi, pirayitsiro kachori, pantayitziro opaiyita-rika. ²² Tima okaratzii piyotako-siri-tairo awiroka, apatziro Pawa yotakota-jimironi. Tzimatsi-rika kaari sipita-siri-wintaironi, aritaki imatajiro inkimo-siri-yitai. ²³ Iro kantacha tzimatsi-rika sipita-siri-waita-tsini, aririka iwakyaaro opaiyita-rika, ari onkimitzi-mota-jyaari yantakiro kaari-pirori. Tima ti yantajiro okaratzii iyotako-siri-witari, kaari-piro onatzii iroka.

15 ¹ Arokaiti kimisantzinkari aawyyaa-siriri, ontzimatyii antsinampa-siritzi-motajiri sipita-siriri, ti apatziro antayitiro onimoyitairi aroka-payi. ² Ontzimatyii antayitajiro onimotairini ashininka, onkarati wintha-sirita-kaiyaarini yantayitajiro irirori kamiithari. ³ Tima irootaki yantakiri Saipatzii-totaari, ti yamina-minatiro onimotairi irirori. Tima isankinaitaki pairani, ikantaitzi:

^o 14.13,15 kimisantzinkari = iyikiiti

Ikaratzi kawiyawaitzimiri awiroka, naaka ikawiyaki.
 4Tima okaratzi sankinata-kotain-chari pairani kimitakarori iroka, isankinai-takiro iyomitaai-tantairori, isankinai-takiro ompoñaan-tyaari akowintyaaro. Tima iro Sankinarintsi-pirori oñaakajairori tzimatsira ayaakoniintani, irootaki akantapiro-siritan-taari. 5Iriita-jaantaki Pawa kantakaarori añaantarori atsinampa-siritzi, irijatzi kantaka-sirita-kaini. Oshiki nokowa-kota-piintakiri inkanta-kaiyaaro paakamiithata-wakaan-tyaari, pinkimita-kota-jyaari Saipatzii-totaari Jesús. 6Onkimiwaita-jyaaro pintsipata-wakai-yaami maaroni awirokaiti pimpanthaa-wintairi Pawa, asitariri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari.

Ikinkithai-tainiri Kamiithari Ñaantsi pasini-satzi atziri-payi

7Tima oshiki yaakamiithatai Saipatzii-totaari, ari pinkimita-jyaari awirokaiti, paakamiitha-yitajiri pasini atziri, tima irootaki impinkathaitan-tyaariri Pawa. 8Irootaki nokanta-piintakiri: Ityaankai-takiri Saipatzii-totaari yantawai-wintiri noshininka-payi Judá-iti. Irootaki imatanta-karori iñaantai-tyaaro omapirotatya okaratzi ikasiya-kaakiriri Pawa pairani awaisatzitini.^p 9Irojatzi yantzi-mota-kiriri ikaratzi kaari noshininkata, irootaki ipinkathatan-taariri irirori-payi, inisironkatairi Pawa. Iroka isankinai-takiri pairani, ikantaitzi:

Nokantakapirowintaami isaikayitzi pasini-satzi atziri.

Nopanthaa-wintajimi nawintaajami.^q

10Iroka ikantzi-taitakari aajatzi:

¡Pasini-satziiti! Pinkantakapirotajyaana awiroka pintsipata-jyaari yasiyitaari Pawa.

11Ikantaitaki aajatzi:

¡Pasini-satziiti! Pinkantapirowinta-jyaari Awinkathariti.

¡Maaroni atziri-payi pinkantakapirowinta-jyaari!

12Opoña ikantaki aajatzi Kamantan-tzinkarini Isaías:

Ari intzimaki incharinin-tajyaari Isaf.

Iriitaki pinkathari-wintairini pasini-satzi atziri-payi.

Iriitaki iyaakoniintajiri kaari ashininkata.

13¡Iriitaki kimosiriwinta-kaimini Pawa, iriitaki saikakaa-yitimini kamiitha pikimisantajiri! Tima iriitaki kantakai-yaaroni ayaakoniintan-tyaariri. ¡Iriitaki Tasorinkantsi kantakai-yaamironi piyaako-pirotan-tajyaariri!

14Iyikiiti. Noyotzi naaka omapiro pinisironkayita-wakaa awirokaiti, oyotani-pirori pinayi-tziita, pimatajiro piyomita-wakai-yitaja.

15Iro kantacha nosintsi-thatzimiro nosankinatzimiro iroka airo pipyaakotantaro. Tima inkaminthaa-pirotajina Pawa, 16ityaankakina

^p 15.8 Judá-iti = totamisitaari   ^q 15.9 * Wairontsi

nonkinkithata-kota-jiniri Jesús Saipatzii-totaari ikaratzi kaari noshininkayita. Nokaman-tayitajiri Kamiithari Ñaantsi kinkithata-kotziriri Pawa, okimiwaitaaro naakami Ompira-tasorintsitaari. Iriima yoka kaari noshininkata, ikimiwaitakari nasitakaariri Pawa, namayita-jiniri Pawa iriitaki ookimotaariri. Iriitaki Tasorinkantsi tampatzika-siri-yitairini. ¹⁷Okaratzi yantakaa-janari Saipatzii-totaari Jesús, kantawita-chari nontharowintyaaromi naaka, nonkinkithata-kotiro nantawaita-jiniri Pawa. ¹⁸Iro kantacha nokinkithata-kotajiro okaratzi imatakaa-janari Saipatzii-totaari. Tima noñaayitakiri kaari noshininkata ikimisanta-yitairo okaratzi nokinkithata-kaakiriri, okaratzi nantzi-motakiriri. ¹⁹Iriitaki Tasorinkantsi matakaa-kinarori notasonka-wintan-takari, irootaki nomayitan-takarori kaari iñaapiintaitzi pairani. Irootaki nomatan-tarori nokinkithatajiro Kamiithari Ñaantsi kamanta-kotziriri Saipatzii-totaari nitanakaro Aapatyaawiniki nokinayitanaki tsika-rikapayi irojatzí Ilfrico-ki. ²⁰Ari okanta nonintan-takari nonkinkithatiro Kamiithari Ñaantsi tsika ti inkimakoitiri Saipatzii-totaari. Ti apatziro nojatiro tsika ti inkinkithata-kaantaitaki pairani. ²¹Tima iroka isankinaitakiri, ikantaitzi:

Ari iñaajiro kaari ikinkitha-tako-witaita pairani,
Inkimatha-tairo kaari ikimako-witaita pairani.

Inintaki Pablo ijati otzinkamiki inampi wirakochaiti

²²Irootaki kaari okantanta nojati pisaika-jiitzi awiroka, okantawitaka oshiki noninta-piinta-witaka. ²³Iro kantacha aritaki nomatakiro iroñaaka, tima tikatsi nantanajiri aka nampitsiki. Aritaki oshikitaki osarintsi nokowa-piintawita nariityaamimi. ²⁴Aririka nojaminthataki nampitsiki ipaitaitziri España-ki, ari nokinkithasiritaka nariita-nakyaami pinampiki. Aririka nosaiki-mowaita-nakimi, nonintzi pamitakotina pintyaankina pasiniki nampitziki. ²⁵Iro kantacha notapaintyaaro nojati Aapatyaawiniki namitako-yitiri kimisantzin-kariiti.^r ²⁶Tima yokaiti Macedonia-satzi, aajatzi Acaya-satzi, ityaankakina kiriiki iriroriiti nompayitiriri asinonkankari kimisantzin-kariiti nampiyitarori Aapatyaawiniki. ²⁷Iriiyitaki ninta-sitain-chari impasitan-tayityaa, tikatsi sintsitirini. Osiyawaitakaro ampinata-jirimi, okantakaaro ikimisanta-kaakiri yoka kaari ishininkatyaa isiriki kaari iñaitzi. ²⁸Aririka nomonkaratakiro nompayitakiri Aapatyaawini-satzi ikaratzi ityaantai-takiniriri, ari nariita-nakyaami pinampi-yitaro awirokaiti nojatira España-ki. ²⁹Noyotzi iriitaki Saipatzii-totaari tasonka-winta-pirotinari aririka nariita-kyaami anta.

³⁰Iyikiiti, nokowa-kotzimi pamana-kota-piintajina awirokaiti, pinkimityaana tsika nokanta-piintziro naaka. Irootaki nokowa-kotzimiri,

---

^r 15.25,26 kimisantzin-kariiti = kitisiriri

noyotzi pipinkathatziri awirokaiti Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, iriitaki Tasorinkantsi kantakaa-mirori pitakotan-takanari. ³¹ Pamanakotajina airo yaakaan-tantana thainka-siriri nampiyitarori iipatsitiki Judá-iti. Pamanako-yitajina yaawakotan-tyaanariri kamiitha ipakaan-taitziriri kimisantzin-kariiti Aapatyaawiniki, irootaki onimoyitan-tyaariri irirori-payi.^s ³² Ari onkantyyaa nonkimo-siritan-tyaari nojati pisaika-jiitzi awiroka, iroorika inintakaa-kinari Pawa. Ari nonintzi nomakoryaawaitanaki pinampiki awirokaiti. ³³ ¡Onkamintha iriitaki Pawa tsipa-sirityaamini, iriitaki saikakaa-yitimini kamiitha! ¡Omapirowí!

Iwithaitari atziri-payi

16 ¹ Irootaki Febe anakironi iroka sankinaritsi. Irootaki nokimita-kaantaja iroomi notsiro. Oshiki antawaitaki iroori tsika yapatota-piinta-jiita Cencrea-ki, irootaki amitakotziriri ijiwariti kimisantzinkari. ² Paakamiithata-wakiro iroori, irootaki yasitaari aajatzi Awinkathariti, kamiithatatsi paakamiithatiro pikimita-piintziri paakamiithatziri pasini kimisantzin-kariiti. Pamitakotiro opaita-rika onkowityaayiti. Tima oshiki amitakotantaki iroori. Ari okimitaa-kinari naaka oshiki amitako-yitakina.^t

³ Piwithatyaanaro Priscila aajatzi Aquila. Irootaki tsipayita-kanari impiratana Saipatzii-totaari Jesús, ⁴ irootaki siniwinta-kanari owawisaa-kotakina. Oshiki nopaasoonkitakiro irokaiti, ari nokimita-kaari nopaasoonki-yitakiri pasini-payi kimisantzinkari kaari noshininkata. ⁵ Piwithatyaanari aajatzi ikaratzi apatota-piinta-chari owankoki. Piwithatyaanari notakotani Epeneto, iriitaki itanakarori nokimisanta-kayiri Saipatzii-totaari anta Acaya-ki. ⁶ Piwithatyaanaro María, irootaki antawai-winta-kimiri oshiki awirokaiti. ⁷ Piwithatyaanari Andrónico, aajatzi Junias noshininka-payi inatzii, iriitaki notsipatakari yasitakoitana. Iriitaki itakarori ikimisantaji tikira-mintha naaka, irijatzi ipinkathatakiri tyaantaariiti. ⁸ Piwithatyaanari notakotani Amplias, iriitaki yasitaari Awinkathariti. ⁹ Piwithatyaanari Urbano, iriitaki notsipata-piintakari nantawaitziniri Saipatzii-totaari Jesús. Piwithatyaanari notakotani Estaquis. ¹⁰ Piwithatyaanari Apeles, yaakamiithatairi Saipatzii-totaari. Piwithatyaanari ikaratzi saika-pankotziriri Aristóbulo. ¹¹ Piwithatyaanari noshininka Herodión. Piwithatyaanari saikatsiri iwankoki Narciso, ikaratzi antawaitziriri Awinkathariti. ¹² Piwithatyaanaro Trifena, aajatzi Trifosa. Irojatzi antawaitzi-niriri Awinkathariti. Piwithatyaanaro notakotani Pérsida. Irojatzi antawaitzi-niriri Awinkathariti. ¹³ Piwithatyaanari Rufo, iriitaki iyosiitairi Awinkathariti. Piwithatyaanaro aajatzi iriniro, irootaki nokimita-kaantari iroomi

^s 15.31 kimisantzin-kariiti = iyikiiti   ^t 16.2 kimisantzin-kariiti = iyikiiti

noniro. ¹⁴Piwithatyaanari Asíncrito, Flegonte, Hermas, Patrobas, Hermes, aajatzi itsipata-piinta-yitari iriroriiti, apaiyitziri “iyikiiti.” ¹⁵Piwithatyaanari Filólogo, Julia, Nereo aajatzi iritsiro, Olimpas, aajatzi ikaratzi tsipayitariri apaitajiri kitisiriri. ¹⁶Itakora pinkantyya piwithatawakaanaiya. Iwithayitami awirokaiti ikaratzi apatowinta-piintakariri Saipatzii-totaari.”

¹⁷Iyikiiti, iroka nokowa-kotzimiri: Paamawintyaari ñaana-minthatawakaa-chari iriitaki otzika-tzikata-wakaarori iyomitai-takimiri pairani. Airo pitzipa-yitari awirokaiti. ¹⁸Tima kaari Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari opirayita-najyaarini. Yanta-piintziro ininta-sitari irirori. Iriiyitaki nintathatziriri sipita-siririiti yamatawi-waitzirira. ¹⁹Nokimaki naaka-payi kamiitha pikanta-jiita awirokaiti, ti pimpiyatha-waityaa, irootaki oimosirinka-kinari. Nonintzi naaka pinkamiitha-siri-piroti, onkimiwaityaaro ti piyoyitromi tsika okanta-kota kaari-pirori. ²⁰Iriitaki Pawa saikakaa-yitajimini kamiitha, irootaintsi inkanta-kaiyaaro piitsinampaan-tyaariri Mishatantaniri, onkimiwaita-jyaaro piwichoryaatyirimi paatzikakiri. ¡Onkamintha inisironkataimi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari!

²¹Iwithatami Timoteo, tsipatanari yantawaitzi, aajatzi noshininka-payi Lucio, Jasón, aajatzi Sosípater.

²²Naakataki Tercio osankinatzi-niriri Pablo. Naakataki aajatzi owithatamiri, naaka yasiyitaja aajatzi Awinkathariti.

²³Iwithatami Gayo. Iriitaki nosaiki-motziri iroñaaka iwankoki. Iwithayitami aajatzi ikaratzi nampiyitarori aka. Iwithatami Erasto, owiriri kiriiki asitari nampitsi. Iwithatami aajatzi Cuarto, akantajiri iyiki.

²⁴¡Onkamintha inisironka-yitaimi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari! ¡Omapirowí!

owiraantarori kimosiriwintaantsi

²⁵Thami awisiryawinta-jyaari Pawa. Iriitaki matzirori yaawyaa-siritakayimi piriipiro-wintan-tyaarori Kamiithari Ñaantsi ikinkithata-koitziri Jesús Saipatzii-totaari, kaari ikimatha-witaita pairani. ²⁶Iro kantacha iñaakayitantaja iroñaaka, iyomitaan-tayitaki maaroni nampitsiki inkimisantai-tantyaari anta. Irootaki isankinata-kaakiriri Kamantan-tzinkari-payi yoka Pawa, Añaanita-tsiri. ²⁷Thami antharowinta-jyaari aparonita-tsiri Pawa, Yotaniri. Tima iriitaki Jesús Saipatzii-totaari kantakai-yaaroni asi owantajyaarori antharowinta-jyaari. ¡Omapirowí!

^u 16.16 piwithatawakaanaiya = thoporotaantsi

YITAKARI ISANKINATZINIRI PABLO CORINTO-SATZI

Withataantsi

1 ¹Naaka Pablo otyaantzi-mirori iroka sankinarintsi. Intyaantaa-riti Jesús Saipatzii-totaari nonatzii, tima iriitaki Pawa nintakaa-kinarori, ikaima-siritakina. Ari notsipatakari Sóstenes nosankinatzi-miro. Iriitaki nokimita-kaantajiri iyiki. ²Awiroka nosankina-yitzini pikaratzi papatowintaari Pawa anta Corinto-ki, pikaratzi yasitaami Saipatzii-totaari Jesús. Iriitaki kaima-siri-yitaimi ikiti-siritan-tyaamiri. Pikimitaari pasini-satzi nampiyatarori tsika-rika-payi, awintaariri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, tima irijatzi Pinkathari-wintairi irirori.^a ³Onkamintha inisironka-yitaimi Asitairi Pawa, kamiitha isaikakaa-yitaimi. Aritaki inkimitzi-tyaamiri aajatzi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari.

Ipaasoonkita-kaitziri Pablo intasonka-wintanti

⁴Nopaasoonkita-piintziri naaka Pawa, tima antaaro inisironka-yitaimi, itsipa-sirita-kaajamiri Saipatzii-totaari. ⁵Iriitaki kantakaarori piyotako-pirotan-taariri, ari okanta pikinkithata-kotan-taariri. ⁶Irootaki poisokirotan-tarori okaratzi nitakari nokinkithata-kotzimiri Saipatzii-totaari. ⁷Pikanta piyaawintari impiyi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, tikatsi kowitzii-motyaamini itasonka-winta-siritzimi pantawaitan-tyaaniriri. ⁸Iriitaki kantakai-yaaroni piriipiro-wintan-tyaariri irojatzii impiyan-tajyaari, airo otzimawaitzi ompaityaa imishakowinta-paajimiri. ⁹Oisokiro iwimi Pawa, iriitaki kaima-sirita-jimiri paapatyaan-taariri Itomi, yoka Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari.

¿Ishiki-tziima pairani Saipatzii-totaari?

¹⁰Iyikiiti, tzimatsi pasini nonintziri nosintsi-thatimiri, tima naaka intyaantaa-riti Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. Nokowa-kotzimi

---

^a 1.2 awintaariri = wairontsi

paapatyaa-wakai-yitajyaa, onkimiwaityaaro aparoni onkantyaami pikinkithasiritari, airo pikanta-wakaa-winta-waitaro opaiyita-rika. ¹¹Tima nokimakiri ishininkaiti Cloé ikamanta-paakina ti paapatyaa-wakaityaa kamiitha. ¹²Tzimatsi pitsipa-yitari anta kantatsiri: “Nokimisantziri naaka Pablo.” Pasini kantatsi: “Nokimisantziri naaka Apolos.” Pasini kantatsi: “Nokimisantziri naaka Pedro.” Tzimatsi pasini kantanain-tsiri: “Nokimisantziri naaka Saipatzii-totaari.” ¹³¿Ishiki-tziima pairani Saipatzii-totaari? ¿Naakama paikako-winta-kamiri? Tima pinkiwaa-yitaka pairani awirokaiti, ¿Naakama ipairyaaaitaki, inkantaiti: “Pinkiwaa-mintyaari Pablo?” ¹⁴Irootaki nopaasoonkitan-tariri Pawa okamintha ti naaka kiwaayitimini. Apatziro nokiwaa-matsitakiri pairani Crispo, aajatzi Gayo. ¹⁵Irootaki airo itzimanta anta kantawaita-tsini: “Nokiwaa-wintakari Pablo.” ¹⁶¡Jaa! Irijatzi nokiwaatzi-takari pairani Estéfanos aajatzi ishininka-payi irirori. Ti nonkinkithasiritajiro tzimatsi-rika pasini nokiwaatakiri anta. ¹⁷Ti intyaankina Saipatzii-totaari nonkiwaatanti, apatziro ityaankakina nonkamantan-tajiro Kamiithari Ñaantsi. Ti nosiya-kota-paakyaari yotaniri nokinkithata-koyitziro. Tima ti noninti aminaasi-waityaa iroopirota-tsiri ipaikakoi-takiri Saipatzii-totaari.

Iriitaki Saipatzii-totaari, isintsinka Pawa, iyotani

¹⁸Aririka ankinkithata-kaawityaari pyaasita-chani ankantiri: “Ipaikakoi-takiri Saipatzii-totaari,” ikimita-kaantajai masontzi-siriri anayitimi. Irooma arokaiti awisako-siriri anayitaji, ayoyitaji omapirotatya iñaakan-takiro itasorinka. ¹⁹Tima isankinataitaki pairani, ikantaitzi: Naapithatiri iyotani ikaratzi yotaniwita-chari.

Nomaisanta-kayiri ikinkithasiritani kinkithasiri-witachari.

²⁰¿Tsikama inkantajyaa-rika yotaniri? ¿Tsikama inkantajyaa-rika yotzinkari ikaratzi yomitaan-tasiwaitarori iroopirotsi-motziriri irirori-payi? Pawa omasontyaa-yitajiriri osaawi-satziiti, ikaratzi yotaniwita-chari pairani. ²¹Tima inkarati yotaniwaita-sita-chari, ti imatiro iyotajiri Pawa. Iriima Pawa matzirori iyota-nita, onimotakiri irirori iwawisaako-siri-yitairi ikaratzi kimisantairori iñaani, okantawitaka itzimayitzi okimitzi-mowitakari masontzi-sirin-kantsi onatzii iñaani Pawa. ²²Aririka iñihiro noshininka-payi Judá-iti intasonka-wintan-taiti, irootaki inkimisantan-tyaari iriroriiti. Iriima pishininka-payi awiroka, aririka inkimiri ikimita-kaantari iriroriiti yotaniri inatzii, iriitaki ikimisantziri.^b ²³Irooma naaka, nokinkithata-kota-najiri Saipatzii-totaari ipaikako-wintantaka. Oshiki okompitzi-motakari noshininka-payi. Iriima pishininka-payi awiroka ikimita-kaantakina nomasontzi-waita-

^b 1.22,23 pishininka-payi = griego = kaari Judá-iti

tyiimi. ²⁴Iro kantacha ayojiitzi arokaiti, iñaakan-tajiro Saipatzii-totaari itasorinka Pawa, aajatzi iyotani. Irootaki iyoyitajiri ikaratzi ikaima-siri-yitairi Pawa, onkanta-wityaa Judá-iti inatzii, kaari Judá-iti, maaroni.

²⁵Tima Pawa yanairi iyotani-waita-sitari atziri-payi, okantawitaka yoka atziri-payi okimitzi-mowitakari masontzin-kantsi onatzii ikantayitakiri Pawa. Tima Pawa yanairi atziri-payi otzimi-motziri isintsinka, okantawitaka yoka atziri-payi okimitzi-motakari ti aawyaan-taniti okaratzi ikantawitakari Pawa.

²⁶Iyikiiti, ontzimatyii pikinkithasirita-kota-wakiro tsika-rika pikanta-jiita pairani tikira inkaima-siritaitimi. Ti intzima-piroti yotaniri pikarajiitzi, ti intzima-piroti pijiwariti, ti intzima-piroti iriiproriiti.

²⁷Iro kantacha iyosiiytajiri Pawa ikaratzi ikimita-kaanta-witai-takari masontzi inatzii, irootaki impasiki-wintairi apaata iyotani-waita-sitari. Iyosiiytajiri ikaratzi ikimita-kaanta-witai-takari kaari aawyaawaitaniri, irootaki impasikitan-tajyaari apaata iriiproriiti. ²⁸Ari ikinakairori Pawa iyosiitan-taariri kaari imiraawintzi atziri-payi, kaari iriiprotzi-motirini. Ari okanta opoñaan-taari iniwitaitaro okaratzi imaninta-witai-takari.

²⁹Ari ikinakairori Pawa airo itzimanta tharowintzi-motyaarini. ³⁰Iriitaki Pawa tsipa-sirita-kaaja-miriri Saipatzii-totaari Jesús, ityaankajiri irirori iyotakaa-yitajimi, iwamiitha-siri-yitaimi, yoiti-siri-yitajimi. Iriitaki piinako-wintaimi pisaika-siwaitan-taari. ³¹Irootaki isankinatzi-taitan-takarori pairani, ikantaitzi:

Ti onkamiithati intharowinta-waitaityaa apaniroini.

Iro kamiitha-pirota-tsiri antharowinta-jyaaro yantayitajiri Awinkathariti.

Ikinkithata-koitairi Saipatzii-totaari ipaikakoi-takiri

2 ¹Iyikiiti, nojataki pairani nariitami nonkinkithata-kotimiri Pawa, tima ti nonkimita-kota-paakyaari yotaniwaita-sitaniri, ti noninta-thawaita-sita-paakyaami. ²Apatziro nokowa-pirota-nakiro nokinkithata-kota-piinta-jimiri Jesús Saipatzii-totaari, ipaikakoi-takiri. ³Ti noñiuro onimo-tina kamiitha nosaiki-moyitakimi, tharowa-siri nokantaka. ⁴Irootaki kaari napirotantami itsinampairi okaratzi noñaawai-yitakiri, ti osiyaaro iñaani yotaniwaita-sitaniri. Iro kantacha okaratzi noñaawai-yitakiri, imatakiro iñaakan-takiro Tasorinkantsi, oñaakan-takirori isintsinka. ⁵Ari okantari, irootaki isintsinka Pawa ikimisanta-kaantaamiri, kaari iyotani atziri-payi matakamironi.

Itasorinka Pawa oñaakan-tayitzirori

⁶Iro kantacha, aririka ankinkithata-kayiri antaiki-siritaniri, ari okamiithatziri ankinkithata-kotiniri yotanitaantsi. Iro kantacha iroka yotanitaantsi, ti osiyaaro iyotani-waita-sitari osaawi-satzi, iyotani-waita-

sitari pinkathari-witachari iroñaaka. Tira irasi iwiro yokaiti. ⁷Iroka yotanitaantsi nokinkithata-kotziri naaka, ti iyotako-pirotiuro pairani. Okimiwaitakaro imanaita-tyiromi. Irootaki inintzi-tataikari Pawa, ari onkantayaa añaanta-jyaarori apaata iwaniinkaro. ⁸Yokaiti pinkathari-witachari iroñaaka, tikatsi aparoni yotako-pirotironi iroka yotanitaantsi. Ari iyotakiromi, airomi ipaika-kota-kaantzirimi Awinkathariti, otzimimopiro-taitziri iwaniinkaro. ⁹Iro kantacha irootaki isankinata-koitzi-takari pairani, ikantaitaki:

Okaratzi ikasiya-kaariri Pawa otakotaariri irirori,
Anaapirotairo ikita-piintaitari, ikima-piintai-tziri,
Anaapirotziro okaratzi aniisampyaakari.

¹⁰Irooma arokaiti, ityaanka-kairi Itasorinka Pawa iyotakaan-tairi. Tima iriitaki Tasorinkantsi oyotziriri Pawa okaratzi ikinkithasiritari irirori, kaari iyotako-witaita. ¹¹Tima tikatsi oyotinirini ikinkithasiritani pasini atziri, apatziro iyotziro isiriki irirori. Ari ikimitari aajatzi Pawa, tikatsi oyotinirini ikinkithasiritani, apaniro iyotziro isiriki. Yoka Tasorinkantsi, isiri Pawa inatzii. ¹²Irootaki isaika-siritan-tairi asiriki Itasorinka Pawa, irootaki ayopirotan-tajyaarori okaratzi ikasiya-kaita-kairi arokaiti akimisanta-yitajiri. Irootaki kaari kantaa-jata-tsini iyotajiro osaawi-satzi, ¹³ikaratzi oyomitaan-takirori iyotasi-wintha-waitari irirori. Okaratzi akinkithata-kotakiri arokaiti irootaki iyotakaa-yitairi Tasorinkantsi. Irootaki akinkithata-kaayita-jiriri antaiki-siritaniri tsika okantako-pirota asiri.

¹⁴Iriima kaari antaiki-sirita-tsini, ti inkimisantiro iyotakaan-tawitari Tasorinkantsi, okimitzi-mowaitakari masontzi-siritaantsi. Ti onkantaa-jati iyota-kotajiro irirori, tima ti isaika-siritan-tyaari Tasorinkantsi iyotakaan-tayityaariri. ¹⁵Irooma arokaiti antaiki-siritaniri, aritaki amayitairo ampampitha-siritako-pirotajiro maaroni tsika-rika opaiyita. Ari okantari, okantawitaka ti inkimatha-piro-yitai osaawi-satzi tsika akantayitanaja arokaiti. ¹⁶Irootaki isankinata-koitzi-takari pairani aka, ikantaitzi:

¿Tzimatsima yotako-pirotairini ikinkisiryaari Awinkathariti?
¿Tzimatsima matirini iyomitairi?

Irooma arokaiti, iyotakaa-yitairo okanta-kota ikinkithasiritani Saipatzii-totaari.

Antawaita-najiniriri Pawa

3 ¹Iykiiti, tityaa nomatiro nonkinkithata-kayimi nokimitairi nokinkithata-kayiri antaiki-siritaniri. Okimiwaitakaro owakirami pitanakyaaro pawintaa-jyaari Saipatzii-totaari. Okimiwaitakaro ainiro piinchaa-nikitimi, ²ainiro ithotaai-tzimi, tikira impaitimiro kiso-yitatsiri owaritintsi. Tima tikiraata pinkimatha-yitairo okaratzi noyomitaa-witakamiri, irojatzi pikantayita iroñaaka. ³Tikiraata pantaiki-siriti.

Ainiro pikisa-wakaa-wintaro opaiyita-rika, panta-wakaa-waita. ¿Kaarima iroka yantayita-piintakiri osaawi-satziiti? ⁴Tima tzimatsi anta, kantatsiri: “Nokimisantziri naaka Pablo.” Pasini kantatsi: “Nokimisantziri naaka Apolos.” ¿Kaarima iroka osiyarori iñaana-minthata-wakaa osaawi-satziiti?

⁵¿Tsikama nopaitaka naaka? ¿Tsikama ipaitaka Apolos? Naakataki apiti impiratani Pawa, ityaankakina nonkinkithata-kaayitajimi pinkimisantan-tajjaari awirokaiti. Tima intyaantayita-kayi Awinkathariti maaroni arokaiti onasiyitaka onkarati antayitajiri. ⁶Tima naaka osiyariri pankita-tsiri. Iriima Apolos osiyawaitakaro iriitaki oyaatapaa-kinari ithamaita-kotziro nopankitakiri. Iriima Pawa iriitaki matzirori yantaita-kaayitziro pankirintsi. ⁷Ti yiriipiro-waiti pankita-kirori, ari ikimitari thamaita-kota-kirori. Iriitakira iriipirotatsiri Pawa, yantaiki-sirita-kaayitaimi. ⁸Osiyawaitakaro intzimimi yantawaita-kaani. Intyaantakiri impanki-waiti, intyaantakiri pasini inthamaita-kotiro. Apatziro impinaitakiri okaratzi yantawai-matsitaki, intyaantairi inampiki, tima ti inkowa-pirota-jaantyaa irirori. ⁹Ari nokantakari naaka, osiyawaitakaro naaka antawaitzi-niriri Pawa. Irooma awirokaiti pisiyakaro awirokami pankirintsi-masi. Pisiyawaitakaro aajatzi awirokami pankotsi.

¹⁰Naaka kimitakariri yotzirori iwitsikiro. Naaka itanakarori nowitsikiro pankotsi, iriitaki Pawa nisironkata-kanari nitanta-nakarori nowitsikiro. Ipoña impokayiti pasini thonkatironi iwitsikiro. Iro kantacha ontzimatyii initsikiro-wintyaaro inthonkan-tyaarori kamiitha. ¹¹Iriitaki Jesús Saipatzii-totaari osiyarori itapiintarori yaitziri iwitsikan-taitarori pankotsi. Airo itzimawaitzi pasini impoyiityaarini. ¹²Aririka iwaitakiro itapiintarori iwitsikan-taitaro pankotsi, aritaki inthonkai-takiro iwitsikaitiro pankotsi. Kantatsi iwitsikai-tantyaaro ooro, kiriiki, mapipayi poriryaa-tsiri. Ari onkantaki aajatzi iwitsikan-taityaaro incha-panki, inchasi-pana, saworosi. ¹³Iro kantacha aririka ontayaa pankotsi, ari iñiitiro opaita-rika iwitsikan-taita-karori iroka pankotsi. ¹⁴Iroorika iwitsikan-taityaa mapipayi airo apirota ontayaa, omapiro okisotzi okaratzi iwitsikan-taitakari. Oshiki impina-piroitiri owitsika-kirori iroka pankotsi. Ari inkanta-jyaari isiyakaa-wintaitakiri owitsikirori pankotsi, impina-piroi-tairi aajatzi. ¹⁵Iriima owitsikan-takarori pankotsi kaari shintatsini ontaayityaa, kapichiini ipinaitairi. Ari inkimitaaitairiri isiyakaa-wintaitakiri witsikirori iroka pankotsi, kapichiini onkantajyaa yawisako-siritan-tajjaari, isiyako-waita-jyaari awisakota-tsiri intaawityaami.

¹⁶¿Tima piyojiiti awiroka osiyakaa-winta pankotsi? Tima kimiwaitaka awirokami itasorintsi-pankoti Pawa, awiroka isaika-siritantari Tasorinkantsi. ¹⁷Tzimatsi-rika owaaripirotakironi osiyakaa-wintari itasorintsi-pankoti Pawa, aritaki iyaaripirotairi Pawa irirori, tima tasorintsi onatzii iwanko. Ari okanta isiyakaa-wintaitzimi aajatzi awiroka-payi.

¹⁸Paamaiyaa yamatawitai-tzimi = kari. Kimitaka tzimatsi anta kantayita-tsiri: “Yotaniri nonatzii.” Irootaki kamiitha-witachari inkinkithasirita-kotiro mi yokaiti okaratzi osiyi-motariri oosaawi-satzi masontzi-sirin-kantsi onatzii. Tima iroka, irootaki kantakai-yaaroni iyota-nitan-tajyaari. ¹⁹Tima ti apantzi-motyaari Pawa okaratzi ikimita-kaanta-waitari oosaawi-satzi yotanitaantsi onatzii. Irootaki isankinata-koitakiri pairani, ikantaitaki:

Iriitaki Pawa airikakiriri yotaniwai-witachari, iyotanin-kakiini.

²⁰Isankinataitaki aajatzi pairani ikantaitaki:

Iyotzitakaro Pawa okaratzi inkinkithasiri-waitari yotaniwai-witachari.

²¹Irootaki airo piyositaanta awirokaiti aparani intzimi yomitaa-jimini. Airo pikimosiriwinta-waitsiri pinkanti: “Iriipirori inatzii yoka.” Tima inkarati tzimain-tsiri, pinkimita-kaantairi awiroka asitari, ikimiyitayaa yokapayi: ²²Pablo, Apolos, Cefas, oosaawi-sato-payi, añaantarintsi, kaamanitaantsi, awisayita-tsiri iroñaaka, awisayita-tsini apaata. Maaroni iroka, kimiwaitaka awiroka asityaa-ronimi maaroni,^c ²³tima awiroka-payi yasiyitaari Saipatzii-totaari, iriima Saipatzii-totaari yasitari irirori Pawa.

Yantawairi tyaantaariiti

4 ¹Ari okantari, ontzimatyii inkimita-kaantaitina impiratani Saipatzii-totaari, naaka-payi iwaki noyomitaan-tajiro kaari iyotako-witaita pairani. ²Iro kantacha tzimatsi-rika iyosiitaitaki yantayitairo opaiyitarika, okowa-pirotatya imayitajiro yantiri omatantyaari yawintai-tyaari. ³Noyotzi naaka pimonkaratan-tanari nokarajitzi. Tikatsi ompaitzi-motyaana pinintzi-rika paminako-tinano nantaki-rorika kamiithaini. Tikatsi ompaitzi-motyaana ininti-rika imishakowintina jwayita-tsiri nampitsiki. Tima ti nosirita-kowaityaaro naaka nomonkaratyaari nokarajitzi. ⁴Aririka namina-kotyaami naaka, kimiwaitaka ti ontzimi-motina nokinakaa-siritani. Iro kantacha ti naaka aminako-waita-chani, iriitakira Awinkathariti amina-kota-jinani. ⁵Irootaki airo pimatantaro awiroka-payi pimonkaratyaari impaityaa-rika. Iriitaki Awinkathariti aminako-yitairini maaroni aririka impiyapaakiri. Iriitaki ñaakantapajironi okaratzi antayitakiri omanani-kiini. Ari iñaakan-tapajiro okaratzi asiriwaitari antayitirimi. Ari inkanta-jyaari Awinkathariti kimosiri-wintaini apaata.

⁶Okaratzi nokinkithata-kota-kimiri aka, naaka siyaka-wintacha notsipatari Apolos. Irootaki nokantan-tamirori poisokirotan-tyaarori Sankinaritsi-pirori, tima irootaki ikantaita-piintakiri: “Airo piwanaa-pirotziro sankinatain-chari.” Aritaima piwashaantairo

^c 3.22 Cefas = Pedro

pimonkarata-wakaa-piinta, pikimosiriwinta-piintana pikanta-jiitzi, “Iriitaki yoka anairiri pasini.” ⁷Okaratzí pikanta-yitakira, ¿Piñaajaantakima panaako-yitairi awiroka pasini-payi? ¿Piyota-sita-karoma apaniroini kaari iyomitaai-tzimiri? ¿Paitakama pitharowintantari pinkimita-kaanta-waijiita apaniroini piyota-nita-sita?

⁸Okaratzí pikimosiriwinta-waitaka awiroka-payi, pikimitakari pinkathari-payi, ashaarantaniri-payi, aasiryaa-niinta-waitziri iwariti. Kimiwaitakami ti noyomitaajimi naaka-payi. Onkamintha pimpinkathari-wintan-tayiti, aritaki ankarajiiti tsika-rika pimpinkathari-wintanti. ⁹Tima Tyaantaariiti nonayitzi naaka-payi, tira niriipiro-jiiti. Ari ikantakaakana Pawa. Nosiyako-waitaari yasita-koitani ikowaitziri iwamaitiri. Oshiki ikowaitaki maaroni atziri-payi iñaakowintina, imatzitaikaro aajatzi Maninkari-payi inintaki iñaakowintina. ¹⁰Ikinkithasirita-koitana naaka tikatsi apantyaanani nokinkithata-kotajiri Saipatzii-totaari. Irooma awiroka-payi pikinkithasirita-kota yotaniri pinayi-tzii pikinkithata-koyitairi Saipatzii-totaari. Irooma naaka-payi ikinkithasirita-koitana ti naawyaa-siri-piro-wainiti. Irooma awirokaiti ikinkithasirita-koitzimi aawyaa-siri-waitaniri pinatzii. Oshiki ipinkathai-takimi awiroka-payi, irooma naaka-payi, timachiini. ¹¹Aikiro nojatatzii nokimaatsi-waitaro, irojatzí nokantziro iroñaaka, notashi-niinta-waitzi, nomiri-niinta-waitzi, thonkako-waitakana, iwatsinaa-waitai-takina, ti ontzimi-motina nowanko, ¹²oshiki nantawaitaki, naakataki antawai-wintacha. Tzimatsi-rika kisaniintanari, nonisironkatari naaka. Aririka iwatsinaa-waitaitina, namawitziro. ¹³Aririka inkawiya-waitaitina, notsima-ryaakaa-yitairi. Ikimita-kaantai-takina tikatsi apantyaanani, kaarasi nonayitakimi. Irojatzí ikantaitana iroñaaka.

¹⁴Ti iro nosankinatan-tyaarori iroka nonintzi nowaanaimi awiroka-payi, nonintatzii noyomitaayitimi, nokimita-kotari iirintaitari iyomitaajiri itakotani itomi. ¹⁵Kimitaka tzimawitacha oshiki nintatsini iyomitaaimimi, iro kantacha ti noyoti tzimatsi-rika nintatsini yaakamiithatimi isiya-kotyaari yirintaitari. Irootaki nosiyakaa-wintziri naaka iriimi Jesús Saipatzii-totaari matakaa-kinaroni nosiya-kotyaari asitamiri, nokinkithata-kaapaa-kimiro pairani Kamiithari Naantsi.^d ¹⁶Irootaki nosankinatan-tamirori iroka: Pinkimita-kota-jyaanaro naaka. ¹⁷Irootaki notyaantan-takamiriri iroñaaka Timoteo, nokimita-kaantziri iriimi notakotani notomi, iriitaki iriipiro-winta-kiriri Awinkathariti. Iriitaki siritakai-yaamironi tsika ikantakaakana Saipatzii-totaari, tsika nokanta noyomitaajiri kimisantzin-kariiti tsika-rika-payi isaikayitzi. ¹⁸Tzimayitatsi pikarajiitzi anta kosiriwinta-waita-chari, inintajiitzi pinkimisantiri irirori. Isiyakaantzi airo napiitziro nariita-jyaami. ¹⁹Iro

^d 4.15 oshiki = ikaratzí 10,000.

kantacha sintsinira nompiyaki, iriirika Pawa nintain-tsini. Ari noñiirori omapiro-rika yaawyaa-siri-waita-nitzi ikaratzi kimosiriwinta-waitain-chari anta. Kimitaka iñaawai-winthawaita-sitaka. ²⁰ Tima inkarati ipinkathari-piro-wintairi Pawa, iriitaki ñaakantironi yaawyaa-siri-waita-nitzi. Ti iñaawai-winthawaita-sityaa. ²¹ ¿Arima onimotakimi nariita-jyaami nowasankitaa-waita-paakimi? Iro pininta-taiki nonisironka-yitapaakimi, airo nosintsi-waita-paakimi.

Imishakowintai-tziri antayitzirori kowiinkari

5 ¹ Tima nokimaki tzimatsi aparoni pikaratziri anta imayimpi-waitaki. Yantakiro kowiinka-pirota-tsiri kaari ikimakoitzi yantiro kaari kimisanta-tsini. Tima inanta-waitakaro iriniro-thori, iinantari iriri. ² ¿Paitama pikimosiriwinta-waitantari itzimatai-tzira pikaratziri anta antakirori iroka? Ti piwasirita-kowaityaari piñaakiri yantakiro. Tima iro kamiitha-witacha pimisitowa-kaantirimi yoka atziri.

³ Okantawitaka ti nosaiki-motimi pinampiki, iro kantacha aririka nosirita-piintyaami kimiwaitaka arimi ankarati asaiki anta. Irootaki pinkimita-kaantan-tyaarori iroñaaka arimi ankarati anta, nomishakowintakiri yoka atziri. ⁴ Ontzimatyii papatotyaa, pawintyaari Awinkathariti Jesús, pinkimita-kaantiro arimi nonkaatimi anta. Pimatiro iroñaaka okaratzi inintziri Awinkathariti, ⁵ pimisitowiri atziri, iwasankitairiita Mishatantaniri. Aamaa-sityaa aritaki onkantaji yawisako-siritai apaata impiyaji-rika Awinkathariti Jesús.

⁶ Ti ampantyaaro pinkimosiriwinta-waityaa. ¿Tima piyotiro okaratzi ikantai-takiri pairani: “Kapichiini onawitaka siñakayirori yatantaitari, iro kantacha osiña-kayiro maaroni opatha yatantaitari?” ⁷ Pinkimita-kaantajiro awiroka pisokaa-tyiromi siñapathata-kairori yatantaitari, pishiyitairo kamiitha. Irootaki pantayitiri, pimisitowiri antapiinta-kirori karipirota-tsiri, yantitaan-taro = kari. Pinkimita-jyaaro yatantaitari kaari siñatsini, iwapiintaitari yoimosirinkai-tziro kitaitiri Anankoryaantsi. Tima inkamawintaji Saipatzii-totaari isiyakaa-wintari ipiraitari iwamaitakiri yoimosirinkai-tziro Anankoryaantsi. ⁸ Irootaki antantyaarori okaratzi isiyakaa-wintai-takiri. Ontzimatyii awashaantajiro karipi-rota-tsiri, kaari-kamithata-tsiri, osiyakaa-wintzirori siñakayirori yatantaitayi. Ontzimatyii ankamiitha-siritaji, añaawaitajiro iroopirotatsiri, osiyakaa-wintakari yatantaitari kaari siñatsini.

⁹ Tima nosankinatzi-takami pairani, nokantakimi: “Airo paapatyaa-winthatari ikaratzi antapiinta-kirori karipi-rota-tsiri.” ¹⁰ Okaratzi nokanta-yitakimiri, ti iri nonkanta-koti kaari awintaa-jyaarini Jesús, antayitzirori karipi-rota-tsiri, kisakowaitaniri, amatawitaniri, pinkathawaitzirori pawaniro. Iriimi nonkanta-kotimi, airo pisaika-yitaimi kipatsikika. ¹¹ Iriitaki nokanta-kotzi awintaa-naariri Jesús, paitasi-waita-

chari “Iyiki.” Airora paapatyaari yoka yanta-piintzirora karipi-rota-tsiri, kisakowaitaniri, pinkatha-waita-sitari osiyakaarontsi, ikawiyantawaitaki, isinkiwaita-piinta, yamatawianta-piintaki. Ti onkamiithati pintsipatajyaari yoka. ¹²Tira iyoyiitajai aroka-payi amishakowintajiri ikaratzi kaari awintaariri Jesús. Iriima kimisanta-tsiri akarata-piintziri kamiithatatsi amishakowinta-yitajiri yantayitiro-rika kaaripirota-tsiri. ¹³Irootaki pookantyaariri yoka atziri antapiinta-kirori iroka kaari-pirori. Iriitaki Pawa aminako-yitairini ikaratzi kaari awintaa-yitariri Jesús.

Ti onkamiithati yamina-kotairo amaimanita-wakaani kaari kimisanta-tsini

6 ¹Aririka pimaimanita-wakaiyaa pikaratzi pikimisanta-jiitzi, ti onkamiithati pijati yamina-kotimiro jwayita-tsiri nampitsiki, kaari kimisantzin-karita-tsini. Iro kamiithatatsi pijata-sitiri pikaratzi pikimisanta-jiitzi. ^e ²¿Tima piyojiiti awiroka aminako-yitairini apaata maaroni osaawi-satziiti? ¿Airoma pimatziro piwitsika-yitairo okaratzi pomirintsitzi-moyitamiri kapichiini awiroka-payi? ³Tima arokaiti aminako-yitairini aajatzi Maninkariiti. ¿Airoma okantzi amina-kotiro ikaratzi maimanita-wakaa-chari iroñaaka? ⁴¿paitama pinintantari yaminako-yitaimi atziri-payi kaari pikarata-piintziri papatowintyaari Pawa? ⁵Tima ontzimatyii pimpasiki-wintiromi iroka-payi. ¿Tikatsima yotaniri pikarajitzi witsiki-mironi? ⁶Iroka pikanta-piintaka, pisiyasitari jiwari kaari kimisanta-tsini, pikowa-kotakiri iwitsika-yitajimiro pimaimanita-wakaa-jiita, pikaratzi pikanta-wakaawita “iyikiiti.”

⁷Irootaki oñaakan-tzirori ainiro pikinasi-waiyita, pimishakowintawaitakiri pikarajitzi anta. ¿Paitama kaari pamawitantaro kapichiini inkawiya-waitaitimi, aajatzi yamatawi-waitaitimi? ⁸Irootaki pimayitirimi. Awiroka-payi kantzimo-niinta-wakaacha, pamatawita-wakaa-jiitaka pikaratzi pikanta-wakaawita “iyikiiti.”

⁹¿Tima piyojiiti, airo iñaayitairo apaata impinkathari-wintairi Pawa ikaratzi kaaripirota-tsiri? Paamawintajyaa, otzimi-kari pikinakaa-sitani. Ari ikantari ikaratzi antapiintzirori karipiro-yitatsiri, pinkatha-yitziriri isiyakaaro pawaniro, mayimpiri-payi, ñathatha-wakaa-waita-chari isiramparin-kakiini, ¹⁰kosintzi-payi, kisakowaitaniri, sinki-ryaantzi, kawiyantaniro, amatawitaniri. Airo iñaayitairo impinkathari-wintairi Pawa yokapayi. ¹¹Pairani, ari pikanta-yiwitakari awirokaiti. Irooma iroñaaka okimiwaitakaro tzimatsi kiwajimini, ikiti-sirita-kayi-taimi, itampatzika-siritajimi, tima pawintaa-piinta-jyaari Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. Iriitaki Tasorinkantsi kantakaa-yitaamiri.^f

^e 6.1,2 kimisantzin-karita-tsini, awiroka = kitisiriri   ^f 6.11 pawintaa-piintaari = wairontsi

Pimpinkathatan-tajyaari Pawa, tsika-rika opaiyita pantayitairi

¹² Tzimatsi kantayita-tsiri: “Isinitai-tanaro nantayitiro opaiyita-rika.” Iro kantacha tira ampantyaaro yantaitiro maaroni. Aritaki okantawita, isinitai-takairo antayitiro ompaiyitaa-rika. Iro kantacha tira anintataitiro atzirin-tanta-yitai opaita-rika-payi isinitaitairi. ¹³ Tzimatsi kantayita-tsiri aajatzi: “Irootaki otzimantari owaritintsi onimoniintan-tairi amotyaaiki. Irootaki otzimantari amotyaa, ankimaniintan-tyaarori owaritintsi.” Ari okantawitari, iro kantacha ari yapitiro-ryaajairo Pawa yapirotairo. Irootaki airo pikanta-waitanta awiroka: “Irootaki otzimantari awatha añaatha-waitan-tyaari.” Tira ari onkantyyaa. Iro otzimantari awatha ampinkathatan-tajyaari Awinkathariti. Irootaki itzimantari Awinkathariti onimota-kaanta-jyaari awathaka. ¹⁴ Tima airo yapirota-jaantairo Pawa awatha, ari iwiriinta-yitaji, iñaakan-tayitairo isintsinka, ankimita-jyaari tsika ikantaja ipiriintaaro pairani irirori Awinkathariti. ¹⁵ ¿Tima piyojiiti iriitaki Saipatzii-totaari asitaaro piwatha? ¿Kantatsima aapithatajiri awatha yasitaari irirori ompoña asiniwaitajiro amayimpi-waitan-tyaaro? ¿Tira ari onkantyyaa! ¹⁶ ¿Tima piyojiiti ikaratzi mayimpi-waita-tsiri, kimiwaitanaka iwichaa-najyaaromi, aparoni ikantanaja iwathaki? Irootaki isankinai-takiri pairani, ikantaitaki:

tima aparoni inkanta-najyaa iwathaki osiyawaityaaro
iwichaa-wakaa-jyaami.

¹⁷ Iriima ikaratzi tsipata-naariri Awinkathariti, iwichaa-sirita-naari irirori, kimiwaitaka aparoni ikantakaa-naarimi.

¹⁸ Ontzimatyii pinkoki-pithatairo ñaathawaisita-wakaantsi. Tima okaratzi nasiyita-chari kaari-pirori yantaitziri, ti iri wasinonkaa-chani antakirori, pasini iwasinonkaaki. Iroorika imataki ñaathataawakantsi, iriitaki wasinonkaa-waitaincha apaniroidi iwathaki. ¹⁹ ¿Tima piyojiiti irootaki piwatha osiyarori pankotsi isaikantari Tasorinkantsi? Iriitaki Pawa otyaanta-kimiriri, iriitaki ompirayitamiri. Ti awiroka añaasiwaita-chani apaniroidi, ²⁰ iriitaki Pawa pinako-winta-pirotajimiri yasitan-taamiri irirori. Irootaki pimpinkathatan-tajyaariri Pawa, ari pinkimitaa-jirori pantayitiro opaiyita-rika, aajatzi okaratzi pikinkithasiritari.

Imaimanita-wakaiyaa aawakaa-chari

7 ¹ Iroñaaka nakimiro okaratzi pisampitanari pisankinariki: Irootaki kamiitha-witacha airo yayimi iina atziri. ² Iro kantacha, ontzimatyii yaayii iina imayimpi-waitzi-kari. Ari onkimiyita-jyaari aajatzi kooyapay, ontzimatyii aayii oimi. ³ Ari okamiithatzi piñaawakaa-piintajyaa paawakai-yitaka. ⁴ Okaratzi iinataitari, ti apaniroidi asitaaro owatha, irijatzi asitaaro oimitari. Ari okimitari aajatzi, ikaratzi iimitaitari, ti

apaniroidi yasitaaro iwatha, irojatzí asitaaro iinatakari. ⁵Irootaki, airo okamiithatanta papakapaintiro piñaa-wakaa-piintajyaa paawakai-yitaka. Iro kantacha, kantatsi pinkinkitha-waita-wakaiyaa pintziwintan-tyaarori opaita-rika pamana-koyitziri. Ompoña pitanajyaaro piñaa-wakaanaiya, ari onkanyaa airo yathataantami Kamaari, ti piñaa-kota-nityaa awiroka-payi.⁸ ⁶Irootaki iroka nosinitan-tziri naaka, titzimaita nosintsi-thatiri maaroni yantayitajiro iroka-payi. ⁷Noninta-taawita naaka inkimita-kotajyaanaromi maaroni sirampari tsika nokanta naaka. Iro kantacha airo omata iroka. Tima inasiyitakaró Pawa itasonka-winta-yitakai aparóni-payi arokaiti. Itasonka-wintaki Pawa ikaratzi kaari tzimayita-tsini iina, iriima pasini-payi tzimayitaki iina.

⁸Nokantzi noñaanatziri kaari aawakaa-chani, nokantziri: Iro kamiithatatsi pisaika-siwaityaa airo otzimi pitsipatari, pisiyaana naaka. Irojatzí nokantzi-tariri ikaratzi kamayita-tsiri itsipatari. ⁹Irooma tirika piñaako-nityaa, ontzimatyii pintsipatyaa. Tima irootaki kamiithatatsi ontzimi pitsipatari airo ayimawaitantami.

¹⁰Noñaanatziro kooya tzimain-tsiri oimi, nokantziro: Ti onkamiithati pooka-wakai-yitajyaa. Ti naaka asityaaróni noñaani iroka, iriitaki Awinkathariti asitarori. ¹¹Aririka pooka-wakaiyaa, irootaki kamiithatatsi pisaika-siwaitajyaa apaniroidi airo paaji pasini piimi. Irooma airorika, kantatsi pimpiya-sitairi piimi. Noñaanatzimi awirokaiti iimitaitari, nokantzimi: ti onkamiithati pookiro piina.

¹²Noñaanatziri pasini-payi, nokantziri: Iyikiiti, aririka piinantyaaro kaari kimisanta-tsini, ontzimatyii poisokirotyaaro, aapatyaakamirika iroori airo ookaimi. Ari nokantziri naaka, iro kantacha kaari Awinkathariti sintsithati-mironi iroka. ¹³Ari okimitzitari aajatzi kooya oimintariri kaari kimisanta-tsini, ontzimatyii oisokirotyaari irirori, yaapatyaakaro-rika kamiitha. ¹⁴Okantawitaka ti inkimisantzín-kariti oimi, yasitaari Pawa irirori okantakaan-takiro iina. Ari ikantzitari aajatzi iinantarori kaari kimisanta-tsini. Irooma aririka yooka-wakaiyaa, kimitaka airo yawisako-siritai iwaiyani-payi. Irooma aririka yaawakaiyaa, yasiyitaari Pawa aajatzi iwaiyani-payi. ¹⁵Iro kantacha ininti-rika yooka-wakaiyaa, kaari kimisanta-tsini, kantatsi imatiro. Tikatsi-maita sintsithatirini airo yooka-wakaa akantayitajiri “Iyikiiti,” aajatzi akantayitajiri “Chookiiti,” aayitziriri kaari kimisanta-tsini. Irooma aririka yaapatyaa-wakaajyaa kamiithaini, irootaki inintziri Pawa. ¹⁶Nokantzimi awiroka iinantaitari, ti piyoti aamaa awiroka kantakaan-tairóni yawisako-siritan-tajyaari piimi. Nokantzimi aajatzi awiroka iimintaitari, ti piyoti aamaa awirokataka kantakaan-tiróni awisako-siritan-tajyaari piina.

---

§ 7.5 Kamaari = Mishatantaniri = Satanás

¹⁷Ari okantari. Tsika akanta asaikayitzi, airo athataaro awasiñairo tsika akanta-piinta. Irootaki inintakairi Awinkathariti, tima ari akantzitari owakira ikaima-siri-yitai Pawa. Irootaki nokanta-piintakiri naaka yantaitiro nariiyitarira kimisantzinkari-payi tsika-rika yapatojiita. ¹⁸Thami asiyakaa-winta-wakiri aparoni atziri totamisitain-chari, irasi iwiro tsika ikantaka. Tirika intomisitaa-nityaa yitanta-nakarori ikimisantai, tikatsi ompaityaa intomisitaa-nitan-tyaari iroñaaka. ¹⁹Tikatsi ompaityaa aroka-rika totamisitaaniri, tirika antomisitaa-nityaa. Irootaki kowapirotaacha antayitajiro inintakaajairi Pawa amayitairo. ²⁰Ari ankanta-yitajyaari maaroni, airo athataaro awasiñaa-yitiro tsika-rika akantayita owakira ikaima-siritan-tairi Pawa. ²¹Ari okantari aajatzi. Awiroka-rika ompirataari ikaima-siritan-taamiri Pawa, airo okantzimo-siri-waitami. Irooma yathatajiro-rika ompiratamiri ininti pisitowaji, pimatiro. ²²Tzimatsi-rika ompirataari ikaima-siritajiri Awinkathariti, ontzimatyii inkinkithasirityaa saikasi-waitaja. Iriima kaari ompirataari ikaima-siritajiri Awinkathariti okimiwaitaaro impiratanimi inatzi Saipatzii-totaari. ²³Tima Pawa pinako-winta-pirota-jimiri yasiyitaami, irootaki kamiithatatsi airo pikimita-kotaari ompirataari isintsi-waitai-tziri imonkaratiro inintasi-waitari pasini atziri. ²⁴Iyikiiti, airo athataa-waitaro tsika akantayita maaroni owakira ikaima-siritan-tairi Pawa atsipa-siri-yitan-taariri.

²⁵Iroñaaka nakayitiri ikaratzi sampita-kowintzirori mainaro-payi. Ti ontzimi ikantakaan-tairi Awinkathariti ayota-kotan-tyaarori iroka, iro kantacha naaka kantimini okaratzi nokinkithasirita-kotarori. Tima iriitaki Awinkathariti nisironkataanari pawintaa-jyaana naaka. ²⁶Iroka okaratzi nokinkithasiritari: Tima asaikayitatyii iroñaaka tsika yasinonkaita, iro kamiithatatsi pasi piwajiro tsika pikanta pisaika-yitzi iroñaaka. ²⁷Thami asiyakaa-winta-wakiro: tzimatsi-rika awiroka piina, ti onkamiithati pookajiro. Tirika ontzimi piina, airo pamina-minatzi payi. ²⁸Irooma aririka paaki piina, tira pinkaaripiroti. Ari okimitzitari aajatzi mainaro ikampitan-taitakiri aantyaariri sirampari, tira onkaaripiroti. Iro kantacha ikaratzi aayitatsiri iina, aritaki iñaakiro onkarati pomirintsitzi-motyaarini. Apatziro nokanta-sitami naaka airo pipomirintsi-waitanta awiroka-payi.

²⁹Iyikiiti, kimitaka irootaintsi omonkara-paitityaa. Itanakyaaro iroñaaka, ikaratzi tzimayita-tsiri iinapayi, ontzimatyii inkimita-kaantairo tirikami ontzimayiti. ³⁰Ikaratzi irawaita-chari, ontzimatyii inkimita-kaantairo tikatsi ompaityaa yiraawaitan-tyaari. Ikaratzi kimosiri-waita-tsiri, ontzimatyii inkimita-kaantairo tikatsi ompaityaa inkimo-siri-waitan-tyaari. Ikaratzi amananta-yitatsiri opaiyita-rika, ontzimatyii inkimita-kaantairo ti iriimi asiyityaaroni. ³¹Itzimi-rika otzimimo-yitzi osaawi-sato-payi, inkimita-kaantairo ti ampanta-pirotyaaro. Tima irootzi-mataki ompyaasi-waitajyaa osaawi-sato-payi.

³²Irootaki nokowa-kota-jimiri awiroka-payi airo okantzimo-siri-waitami iroka-payi. Mainari-payi, kaari tzimatsini iinapayi, yakowin-tyaaro yantanajiro inintziri Awinkathariti inimota-kaantyaariri.

³³Iriima ikaratzi aintsiri iina, ontzimatyii inimota-kaayitajiro iina, isirita-piinta-jyaaro osaawi-sato-payi. ³⁴Ñaakiro, apiti onkanyaa isirita-kota-piinta-jyaari. Ari okimitzitari kooya-payi saikasi-waita-chari, mainaro aajatzi tzimawita-chari oimi. Kantatsi akowintyaaro inintziri Awinkathariti, tsika-rika opaiyitari antayitziri aajatzi okaratzi okinkithasiri-yitari. Irooma okaratzi aintsiri oimi, ontzimatyii onimotakayiri oimi, osirita-jyaaro osaawi-sato-payi. ³⁵Ti nosintsi-thatimiro nokaman-tzimiro iroka. Irootaki kamiithatatsi nonkaman-timiro nowinthata-kaantyaamiri pantayitajiro kamiithatzi-motimini, ari onkanyaa pakowintan-tyaariri Awinkathariti.

³⁶Tzimatsi-rika asityaaroni imainaroti antarokitain-tsiri, iñaakiro-rika aritaki nintaki ontzimi oimi, kantatsi omatiro, ti onkaaripiroti aawakaiyaa. ³⁷Iriima asitarori mainaro, kaari nintatsini ayi oimi, kamiithataki aajatzi okaratzi yantakiri, tima irootaki inintakiri yantiri irirori. ³⁸Ari okantari. Aririka aawakaakyaa imainaroti, kamiithataki. Irooma airorika yaitziro, irootaki kamiitha-pirota-tsiri.

³⁹Iroka antajiri iinantaitari: okowa-pirotatya ontsipata-piintyaari oimi ainiro aawakaa. Irooma aririka inkami-motakiro, osaikasi-waitaja iroori, kantatsi aaji pasini oimi. Iro kantacha ontzimatyii inkimisantzin-kariti irirori. ⁴⁰Iro kantacha tzimatsi nokinkithasiritari naaka, aritaki onkimosiri-pirotiri osaikasi-waitajyaa, airorika aaji pasini. Kimitaka Itasorinka Pawa ñaawaita-kayi-narori iroka.

Owaritintsi yasitakai-tariri osiyakaa-rontsi

8 ¹Iroñaaka nakiri ikaratzi sampita-kowintzirori owaritintsi yasita-kayi-tariri osiyakaa-rontsi. Tzimatsi ayotako-yitzirori aroka, kantawitacha ontharowintyaaro. Airotzimaita amatziro iroka, irootaki kamiithatatsi antakoyita-jyaari yokapayi, amina-minatajiro antharowinta-sirita-kaiyaari. ²Ari okanta itzimantari tharowinta-waita-chari, kantatsiri: “Naaka oyopirotaniri.” Tikira iyota-nityaa ikaratzi kantayita-tsiri. ³Iriima Pawa iyotziri irirori ikaratzi itakotaariri.

⁴Nakawakiri ikaratzi sampita-kowintzirori owaritintsi yasitakai-tariri osiyakaa-rontsi. Tima ayojiiti aroka ikantai-tziriri osiyakaa-rontsi, ti ontzimi-motiri yañaantari. Ti intzimi pasini pawatatsini, apatziro ikanta Pawapirori. ⁵Noyotzi tzimatsi aka kipatsiki osiyakaa-rontsi iwawa-niro-titari, aajatzi ikaratzi tzimatsiri inkitiki iwawa-niro-titaitari. Iriitaki ipaita-sita-piintakari, ikantziri: “pawa,” ikantajiitzi pasini “nowinkathariti.” ⁶Irooma arokaiti, aparoni ikanta apaitziri “Pawa.” Iriitaki asitairi, owitsika-kirori maaroni. Iriitaki kantakaarori

atzimayitantari aroka-payi. Ari okimitari aajatzi, aparoni apaitziri “Nowinkathariti.” Iriitakira Jesús Saipatzii-totaari, iwitsika-kaitakiri pairani maaroni. Iriitaki kantakaarori ñañaanta-yitaari.

⁷Iro kantacha tzimatsi oshiki kaari yotakotironi iroka. Irootaki itzimantari amita-piinta-karori yasitakaari owaritintsi osiyakaa-rontsi, iwatzimaitaro owaritintsi. Yokaiti atziri ikaratzi matapiinta-kirori, kimisantzinkari inawitaka, sipita-siri ikantajiitaka. Aririka iwayityaaro owaritintsi onkimitzi-motyaaari yantakiro kaari-pirori. ⁸Iro kantacha kaari owaritintsi kantakai-yaaroni yaakamiithatan-tairi Pawa. Aririka ontzimi owaritintsi apinka-piintziri, tira antakayiro kaari-pirori. Aririka antziwai-wityaaromi aajatzi, ti awamiitha-siritaji. ⁹Iro kantacha ontzimatyii paamaako-wintajyaa, pitzika-siri-waitziri = kari sipita-siriri-payi, pinkanti: “Saikasi-waitaana naaka, kantatsi nowayityaari ipaiyita-rika.” ¹⁰Pinkinkithasirita-kotiro opaita awisatsini yaminimi-rika sipita-siriri. Okimiwaitakaro ññimimi piyaaro owaritintsi yasita-kayitariri osiyakaa-rontsi. Okantawitaka pikanta-piinta-jiitzi awiroka: “Noyotzi naaka, ti ontzimi yañaantari osiyakaa-rontsi,” kimitaka kantatsi imatanakiro iyaari irirori. ¹¹Irootaki yantantyaarori irirori sipita-siriri kaaripirotsi-motziriri. Awiroka kantakaa-sityaaroni. ¿Tima pinkanta-piinta-witaari “Iyiki?” ¿Tima inkama-winta-yitajiri irirori Saipatzii-totaari? ¹²Arira pikina-kayirori pikaaripirota-kaanta-kariri yokapayi. Piwatsi-pirotakiri irirori, pikaaripirotsi-motakiri aajatzi awiroka Saipatzii-totaari. ¹³Irootaki airo nowantaarimi naaka wathatsi, airo noitzinampa-siriantari ikaratzi nokantajiri “Iyikiiti.”

Imonkaratan-taitamiri Tyaankaariiti

9 ¹¿Airoma okantzi nosaika-siwaityaa naaka? ¿Kaarima naaka Tyaankaari ñaapirota-kiriri Jesús, Awinkathariti? ¿Kaarima naaka kimisantakaa-pirota-jimiriri Awinkathariti? ²Kimitaka tzimatsi kaari yotinani naaka Tyaankaari. Irooma awirokaiti piyojiitzi, tima awiroka-yitaki ikimisanta-kaayitai Awinkathariti nokinkithata-koyita-jimiri, irootaki oñaakan-tzirori naaka-pirotaki Tyaankaari.

³Iroka nonkantiriri ikaratzi ñaawinta-kowaitanari: ⁴¿Tima onkamiithati impaitina naaka ipaita-rika-payi iriitaki nowantyaari, nirantyaari aajatzi nomiri? ⁵¿Airoma okantzi ontzimi noina naaka kimisantzinkaro? Aririka ontzimimi, ¿airoma okamiithatzi naanakiro anta pisaika-jiitzi awiroka-payi? Irootaki imata-piintakiri pasini Tyaankari-payi, irojatzi imata-piintakiri ikaratzi yirintzitari Awinkathariti, aajatzi Cefas.^h ⁶Piyojiitzi awiroka, aikiro nantawaitatzii naaka nañaantyaari, irojatzi yantziri Bernabé. ¿Apatziroma nokanta-

^h 9.5 Cefas = Pedro

kaaro naaka-payi ti isinitai-tinano nowashaantiro nantawairi nonkinkithatan-tyaari? ⁷Pisirita-kotyaari tsika ikanta owayiri tzimatsiri ijiwari. ¿Kamiithama impinatiri ijiwari impantyaariri iwariti? Ari ikimittitari pankiwaita-tsiri, ¿airoma okantzi iwajyaaro iwankiri? Aajatzi ikimi-tzitari pirawaita-chari, ¿airoma okantzi yanintai-yaari ipira?ⁱ

⁸ ¿Pikinkithasiritama awiroka-payi okaratzi nokanta-yitakimiri irootaki yamitasi-jiitari atziri-payi? Irojatzi iyomitaan-taitakiri Ikantakaan-taitaniki. ⁹Tima isankinata-kotakiro pairani Moisés kantatsiri:

Aririka pantawaita-kairi pipira, tima ti pintashi-niinta-kaawaitiri. ¿Pikinkithasiritama apatziro pipira isirita-kotari Pawa ikantan-takari? ¹⁰ ¿Tira! Arokaiti isiyakaa-wintai-takiri. Irojatzi isiyakaa-wintzi-taitakari ikantaitaki:

Tzimatsi-rika pankiwai-rintzi, tzimatsi tikakiwaitaniri. Irootaki omatantari iroka ontziman-tyaari iwayita-jyaari.

¹¹ Ari okantari aajatzi, naaka-payi kimisanta-kaayita-jimiri, ¿airoma okantzi pimpayitajina nañaantyaari? Osiyawaitakaro tzimatsi ampankita-kirimi pisiriki. ¿Airoma okantzi awiikitajiro pasitari nasitakai-yaarori nowatha? ¹² Irootaki panta-piinta-kiniriri pasini-payi anta. Naakawitaka kowapirotatsi pimpayita-jinami. Iro kantacha, tira nosintsita-piintimi nonkantimi. Amawi nokanta-jiita. Tima ti noninti nomanonkimi pitanakaro pikimisantairo Kamiithari Ñaantsi nokinkithata-kota-kimiri Saipatzii-totaari.

¹³ ¿Tima piyojiiti iwapiintaro Impira-tasorintsitaari tzimaraan-tatsiri yasitakai-tarori tasorintsi-panko? ¿Tima piyojiiti isinitaa-ntsitzi ipiraitari yasita-kayi-tariri Pawa pomitai-rontsiki iwayityaari Impira-tasorintsitaari? ¹⁴ Ari okantari aajatzi okaratzi ikantakinari Awinkathariti nokinkitha-yitajiro Kamiithari Ñaantsi, ontzimatyii impinai-tajina nantantyaarori.

¹⁵ Tira nosintsiwintimi pairani nosaiki-motan-takamiri pimatinaro. Ti nosintsiwintimi aajatzi iroñaaka nosankinatan-tamirori iroka. Apatziro noninta-taiki nonkamimi naaka, tikira intzima-nakiita kantatsini: “Kaari iriipirori okaratzi ikimosiriwinta-waitari Pablo.” ¹⁶ Tira nonkimosiriwinta-waityaaro nokinkithata-kaayita-jimiro Kamiithari Ñaantsi. Osiyawaitaaro iriimi Pawa sintsiwintanari nantajiro, okantawitaka ti naaka pinthata-sityaaroni. Airorika nomatajiro, ¿ikanta-machiitana naaka!

¹⁷ Naakami ninta-sita-kyaaaroni nantiro, ari nosintsitan-takimi impinatitina. Pawa owataikinari nantayitajiro iroka. ¹⁸ Ari okanta, tikatsi ompaityaa noyaawintan-tyaari pimpina-yitajina awiroka-payi. Tima nonkimita-kaantajiro iroomi impinai-tinarimi noñaayitajiro-rika nokimo-siritaji. Irootaki nokimo-siritantari iroñaaka tira nonintiro pimpinatajina nokinkithata-kaayita-jimiro Kamiithari Ñaantsi.

ⁱ 9.7 ipira = cabra

¹⁹Ari nokina-kayirori nosaika-siwaitan-taari, tikatsi sintsitha-waitinani ipinatana. Iro kantacha naaka kimitakaan-tawaitacha ompirataari. Irootaki nawisako-sirita-kaanta-jyaari oshiki atziri. ²⁰Ari nokantzitaro aririka nontzipatyaari noshininka-payi Judá-iti, nantzitaro okaratzi yamijiitari irirori, ari onkanyaa yawisako-siritan-tajyaari irirori. Irojatzí nomatzitari nontzipatyaari sintsiwintarori Ikantakaan-taitani, nomonkaratziro naaka aajatzí, okantawitaka noyowitaka tikatsi sintsitinani nosintsiwintyaaro, ari onkanyaa yawisako-siritan-tajyaari irirori. ²¹Ari okantzitari, aririka nontzipatyaari kaari kimakotaa-jatironi Ikantakaan-taitsiri, nokimita-kotari irirori-payi, ari onkanyaa yawisako-siritan-tajyaari irirori. Iro kantacha ti nompíyathata-jaantyaari Pawa, tima ontzimatyíi nomonkaratiro ikantanari Saipatzii-totaari nantayitiro. ²²Ari okimi-tzitari, aririka nontzipatyaari sipita-siri-waitaniri, nokimita-kotari yantayitziri irirori, ari onkanyaa yawisako-siri-yitan-tajyaari irirori. Ari nokimita-jiriri maaroni nasiyita-chari atziri-payi, ari onkanyaa yawisako-siritan-tajyaari irirori-payi. ²³Irootaki nantantayitarori iroka-payi nomatan-tyaarori nonkinkithata-kaanta-yitajiro Kamiithari Ñaantsi, nontzipatan-tajyaariri yokapayi nokaratzira itasonka-wintai-taana naaka.

²⁴¿Tima pisirita-kotaari tsika ikanta monkarata-wakaa-chari isiyajiita ñiñitan-tyaariri ityaaroni yariityaa? Aparoni ityaaroni yariityaa, iriitaki impinataitiri. Ari pinkimita-najyaari awiroka-payi. ²⁵Tima inkarati ñaanta-piintarori imonkarata-wakaan-tyaari, ontzimatyíi inkimpoyaa-najyaa, yatsipitaro itziyitaro okaratzi iniwiyitari. Irootaki yantantarori iroka impinai-tantyaariri apaata, yamathaita-kaitairi siwitha-tapo. Iro kantacha sampiya-nitatsi iroka. Irooma okaratzi siyakaa-winta-chari impinai-tairi aroka-payi, airo othonka-nitaja. ²⁶Irootaki nokimita-kaanta-piintan-tarori naaka nosiyatyíimi, ti nontimpaa-waiti. Nokimita-kaantaro nosintsi-waita-tyíimi nonkaposanti, tira nonkaposasi-waityaaro tampyainka. ²⁷Tima okaratzi natsipi-waitakaro notzi-winta-waitaka, nosiyakaa-waitakiro nompírata-tyíiyaaromi nowatha. Irootaki nantantarori airo ikimita-kaantai-tantanari yanakoi-tziri, airo ampinaasi-waitanta nokinkithata-kaanta-piintaki.

Iyomitaa-wintan-taitziro ipinkathata-sitaitari

10 ¹Iyikiiti, airo apyaa-kotaro okaratzi ñaakiri awaisatzitini. Ipampithatakiro minkori otzisi-masiki. Imontyaa-nakaro iwiryaaataita-paintziro. ²Ari ñaakan-takiro yawintaa-siritakari Moisés, ipampithatakiro minkori, imontyaakaro inkaari, okimiwaitakaro ari inkiwaatai-takirimi irirori-payi anta. ³Iwajiitakaro awaisatzitini okaratzi itasonka-wintai-takiri. ⁴Irajiitakiro nijaa itasonka-wintai-takiri ositowaatzí-motakiri sirantaaki. Tima iriitaki Saipatzii-totaari tsipa-sirita-

kariri, iriitaki oñaakakiriri nijaa sirantaaki. Tima iriitaki Saipatzii-totaari kimitakarori siranta. ⁵Iro kantacha tzimatsi oshiki kaari onimotirini Pawa, irootaki ikamaraan-tantakarori otzisi-masiki.

⁶Tzimatsi osiyakaa-winta-kairi okaratzi awisain-tsiri, aamaiyaa airo akimitantari yokapayi, aniwiyyaaro antiro kaari-pirori. ⁷Irootaki kaari okantanta antzipatyaari pasini-satzi itharowinta-waita ipinkathata-siwaitari siyakaa-rontsi. Tima irootaki imayitakiri awaisatzitini pairani, iroka ikinkithata-koita-kiriri:

Ari iwawaijiita atziri, yirawai-jiitzi, ikimosiriwinta-jiitaka.

⁸Ari okimitari aajatzi, ti onkamiithati antayitiro kaaripi-rota-tsiri. Irojatzii yantakiri awaisatzitini, irootaki iñaanta-yitakarori ikamakaantaki aparoni kitaitiri ikaratzi 23,000 atziri. ⁹Ari okimitzi-takarori aajatzi ti onkanyaa añaanta-waityaari Pawa. Irojatzii imayitakiri pairani yokapayi, irootaki yatsikan-takarori maranki. ¹⁰Ari okantari aajatzi ti onkamiithati ankiñaanita-kotanti. Irojatzii imatzitakarori pairani yapirotan-takarori ipaitai-tziri “Apirotan-tsiri.”

¹¹Okaratzi awisain-tsiri irootaki isiyakaa-wintai-takairi, isankinata-koitakiro iyomitaai-tairo iroñaaka aroka-payi, tima asaikatyii othonkima-paititaja kipatsi. ¹²Paamawinta-yitajyaa awiroka-payi. Airo pikanta-waitzi “Airo nomatziro naaka iroka kaaripirota-tsiri,” omapoka-sita = kari pimatankiro awiroka. ¹³Iro kantacha aririka piñiuro piniwi-siri-waityaaro, pinkinkithasirityaa ti apaniroini pikanta awiroka, imatakiro yitsinampakiro pasini atziri-payi. Tima iinataniri inatzii Pawa, airo isinitzimi irirori ayimatimi piniwi-siri-waityaaro kaari piitsinampai awiroka. Aririka piñiuro piniwi-siri-waityaa, iriitaki Pawa ñaakaimironi pimatantyaarori piitsinampairo, onkimiwaita-nakyaaro pisiya-pithata-tyiirimi.

¹⁴Notakotani-payi, pinkimita-kaantiro pisiya-pithata-tyiirimi piñaayitiririka pasini-payi ipinkatha-waitziri siyakaa-rontsi. ¹⁵Tzimatsi nonkantimiri iroñaaka, nonkimita-kaantimi yotaniri pinatyiimi nonkantimiro. Pisirita-koyityaaro. ¹⁶Aririka apatota-piinta-jiita irawaijiitzi, asirita-kotaro yamana-kota-najiri pairani Saipatzii-totaari, irajiita-kairi iyomitaani-payi, ¿kaarima wichaa-wakaantsi, apatotaja asiritaari Saipatzii-totaari ikapathain-kamintakai? Aririka ampitoryiuro yatantaitari, ¿kaarima iroka wichaa-wakaantsi, osirita-kotaro iwatha Saipatzii-totaari, osirita-kotaro ikama-winta-yitai? ¹⁷Aririka awayita-kyaa, intzima-yiwitakyaa oshiki ankarati apatojiita, maaroni awaajiitakaro yatantaitari iwitsikai-takiri apapatha-roini. Ari akantayita-naari aroka-payi, akimita-naaro apathata-tsiri.

¹⁸Ari ikimitakarori aajatzi noshininka-payi Israel-iiti, iwichaa-wakaiyita aajatzi irirori-payi, itaayitairo yasitakaariri Pawa pomitai-rontsiki.

¹⁹Irootaki osiyakarori okaratzi yanta-piinta-yitakiri pasini-satzi-payi atziri ipomitziniri iwawa-niroti. ¿Pisiyakaantzi nokantatzii añaanitatsi iwawa-niroti? ²⁰¡Tira! Iro kantacha tzimatsi piyari amamina-waita-chari, iriitaki ikimita-kaantakiri iwawa-niroti, iriitaki yasitakaa-piintari iwariti. Tima kaari Pawa yasitakaa-yityaa iwariti. Irootaki kaari noninta-kayimiri awiroka-payi pintzipatyaa piwayityaaro okaratzi yasitakaa-waitariri piyari-payi, piwichaajari = kari irirori. ²¹Ti onkamiithati piriuro irapiintsiri asirita-kotari Awinkathariti, pirakiro-rika okaratzi yasitakayitariri piyari. Ari okimi-tzitari, ti onkamiithati piyaaro owapiintari asirita-kotari Awinkathariti, piwakaro-rika okaratzi yasitakayitariri piyari. ²²¿Anintatziima awatsimairi Awinkathariti? ¿Anairima irirori?

¿Notzika-siriantima impinkathataitiri Pawa?

²³Iroka ikantaitzi: “Isinitai-tanaro nantayitiro opaiyita-rika.” Iro kantacha tira ampantyaaro yantaitiro maaroni. Ari okantawitaka, isinitai-tantziro antayitiro opaiyita-rika. Iro kantacha tzimatsi opaita antayitziri kaari winthata-kaiyaarini pasini-payi yantayitajiro kamiithari. ²⁴Tira apatziro asirita-kowaityaaro anintayitziri aroka-payi, irootaki kamiithata-tsiri añaa-sintsi-winta-jyaaro onkarati onimotairini pasini-payi.

²⁵Aririka pijati pamananti wathatsi, airo pisampita-kowintziri, pinkanti: “¿Ipoñaatyaama wathatsi ipomitai-tziniri siyakaarontsi?” Pamanantiri, piyaari. ²⁶Tima iriitaki Awinkathariti asitari ikaratzi tzimayita-tsiri kipatsiki.

²⁷Ari okimi-tzitari, aririka inkaimimi pakyootiri kaari kimisanta-tsini, pakyootiri pinintzi-rika. Airo pisampitziri pinkantiri: “¿Ipoñaatyaama wathatsi ipomitai-tziniri osiyakaarontsi?” Piyaari. ²⁸Irooka tzimatsi-rika kamantimini, inkantimi: “Yoka wathatsi ipoñaatyaama ipomitai-tziniri siyakaarontsi,” airo piwari. Irootaki pantantarori pisirita-kotana-kantakimiri, pikinkithasiritanaka kantatsi iyaaripiro-siriantimi. ²⁹Nokantakimi “kantatsi iyaaripiro-siriantimi,” ti iro nonkanta-koti iyaaripiro-siriantimi awiroka, iriitaki nokanta-kotzi kamanta-kimiri, kantatsi iyaaripiro-siriantiri irirori. Aamaa aritaki pisampita-nakina, pinkantina: “¿Paitama nontzitan-tawaityaariri apatziro-machiini isirita-kotana pasini atziri? ³⁰Tima nompasoonkitiri Pawa noñaayitziro nowari, ¿paitama nosiritan-tyaarori onkarati inkisimai-tinari?”

³¹Iroka nakimiro: Aririka piwawaityaama, pinkinkithasiri-waiti, pinkanti: “Tzimatsi-rika ñiinani nowawaityaama, ¿arima nontzika-siri-waitakiri impinkathataitiri Pawa?” Ari pinkimi-tzityaarori pirawaitirika, aririka pantayitajiro opaita-rika. ³²Ontzimatyii paamawintajyaama airo poitzinapa-siriantari Judá-iti, aajatzi kaari Judá-iti, ikaratzi pikarata-piintziri papatowintari Pawa, maaroni. ³³Irootaki nantziri naaka, natsipi-wintaro

nonimota-kaantyaariri maaroni atziri-payi okaratzi nantayitziri. Ti apatziro nantiro onimotanari naaka, nantziro onkarati kamiithatzi-motirini pasini-payi, ari onkanyaa yawisakotan-tajyaari irirori.

11 ¹ Pinkimita-kota-jyaanaro naaka. Irootaki nomatziri naaka nokimita-kotari Saipatzii-totaari.

Owasikainaro kooya-payi

² ¡Iyikiiti! Oshiki nokimosiriwintiimi iroñaaka, tima pakowintakaro okaratzi namitakaa-kamiri, okaratzi noyomitaa-kimiri. ³ Iro kantacha, iroka nonintziri piyotiro: Iriitaki Saipatzii-totaari ijiwaritari sirampari-payi. Iriima sirampari-payi iriitaki ojiwaritari kooya-payi. Iriima Saipatzii-totaari iriitaki ijiwaritari Pawa.^k ⁴ Okaratzi amita-piintari asiramparitzitzi, ti ampasikai-natyaa aririka amani, aririka ankinkithata-kaanti. Aririkami ampasikai-natyaami, awinkatha-ryaakiro ikimita-kaantai-takiri aito. ⁵ Irooma kooya-payi kaari pasikai-nata-chani amanayitzi, okinkithata-kaanta-yitzi, owinkatharyaantaki. Okimita-kowaitakaro kooya-payi amiitziro oisi. ⁶ Tzimatsi-rika kooya kaari nintatsini ompasikai-natyaa, yamii-piroi-tiniro oisi. Tima maaroni iyotaitzi oshiki ompasiki-winta-waityaa, irootaki ompasikainatan-tyaari. ⁷ Iriima sirampari-payi airo ipasikai-nawaita irirori, tima inkimita-kotaari Pawa, iriitaki Pawa owaniinkata-kaariri. Irooma kooya, iriitaki sirampari owaniinkata-kaarori. ⁸ Tima pairani owakira iwitsikantakarori Pawa itanakarori kooya, irootaki yaaki iwatha sirampari iwitsikan-takarori. Irooma owakira iwitsikan-takarori Pawa itanakarori sirampari, ti iro yayi owatha kooya. ⁹ Ari okantzi-takari, owakira iwitsikantakarori Pawa kooya iriitaki sirampari iwitsika-kiniri, tima tikatsi intsipatyaa. Iriima sirampari, ti iwitsikai-tiniro kooya. ¹⁰ Irootaki ompasikai-natan-tyaari kooya añaakan-tantyaarori tzimatsi opinkathatani iroori, irootaki onimota-kaantyaariri Maninkariiti. ¹¹ Tira ontzi-masityaa kooya, ti intzi-masityaa sirampari, apiti-payi yasitari Awinkathariti, ikowityaa-wakaa apitiro. ¹² Tima itanakarori kooya iwatha sirampari iwitsikaitaki. Iro kantacha ikaratzi siramparita-tsiri iroñaaka, irootaki kooya tsimayitajairi. Tima iriitaki Pawa kantakaarori itzimantari apiti-payi.

¹³ ¿Paitama pikinkithasirita-kotarori iroñaaka okaratzi nokanta-kimiri? ¿Kamiithama kooya-payi amaniri Pawa airo opasikai-nata? ¹⁴ Aroka-payi asiramparitzika iroñaaka, ti amityaaro asanthatiro aisi, oshiki ampasiki-wintiro. ¹⁵ Irooma kooya-payi, irootaki oisi owaniinkata-kaarori. Kimiwaitaka iroomi oisi opasikaainaro. ¹⁶ Tzimatsi-rika anta nintatsiri inkisako-waityaaro, okaratzi nokantakiri: Irootaki namita-piintakari naaka noyomitaan-tziro. Irojatzitzi ikanta-piintziri apatowintariri Pawa tsika-rika-payi anta.

^k 11.3 ijiwaritari = iitoitari

Aminaasi-waita isirita-kowitaaro yakyootani Awinkathariti

¹⁷Iro kantacha tzimatsi pasini nonkantimiri, airo nokimosiriwintsimiro. Tima ti onkamiithatzi-motina panta-piintakiri papatojiita. Onkarati kamiithatzi-motimini, irootaki iwasankitaa-wintai-timiri. ¹⁸Tima nokimaki ikamantai-takina pinasiyita-wakaaka anta papatota-piinta-jiita. Iroowitaincha nonkimisantirimi, ¹⁹tima irootaki awisa-piinta-tsini iroka. Kimitaka tzimatsi kowasiwaita-chani inkanta-koitiri “Iriitaki iriipirori yoka.” ²⁰Ari okimita-piintari papatojiita awiroka-payi pakyoota-wakaajiita, aminaasi-waita poimosirinkiro apaitziri “Yakyootani Awinkathariti.” ²¹Tima piwapiintakaro sintzini pasitari. Tashaniinta ikantayita pasini-payi. Tzimatsi pasini sinkiwaita-chari. ²²¿Arima onkanyaari? ¿Tikatsima piwanko-payi tsika piwapiinta-yityaaro pasitari, tsika pirawaita-piinti? ¿Pimaninta-tziirima ikaratzi apatota-piinta-chari ipinkathatzi Pawa? ¿Pithainka-tziirima kowityaa-waita-tsiri? ¿Pisiyakaan-tzima ari noshami-winta-kimiro? Airo.

Opoñaantari yakyootani Awinkathariti

(Mt. 26.26-29; Mr. 14.22-25; Lc. 22.14-20)

²³Okaratzi noyomitaa-kimiri pairani okanta-kota itantanakari “Yakyootani Awinkathariti,” iriitaki Awinkathariti oyomitaa-kinarori. Iroka okanta-kota: Okanta pairani tsitini-paiti tikira ipithoka-sitaitari Awinkathariti Jesús, yaakiro yatantaitari, ²⁴ipaasoonki-wintakiro, ipitoryaakiro, ikantzi: “Piyaaro, nowatha onatzii, tima iro kamawintimini. Irootaki pisirita-kota-piintan-tyaanari.” ²⁵Ari ikimitaakiro aajatzi ikaratakiro iwajiita, yaakotakiro iraitsiri, ikantzi: “Niraani onatzii, irootaki sitowaa-tsini yawisako-siritan-tajyaari oshiki atziri. Irootaki panta-piintajiri aririka piriiro, aririka pisirita-piinta-jyaana.” ²⁶Aririka piwapiinta-jyaaro, pirapintajiuro awiroka, piyomitaa-piintajiri atziri-payi ikama-winta-yitai Awinkathariti. Irootaki pimata-piinta-yitairi irojatzi impiyan-tajyaari Awinkathariti.

Owamintha-waita-sita-karori yakyootani Awinkathariti

²⁷Tzimatsi-rika owaminthata-sityaaroni, iraminthata-sityaaro, kimiwaitaka iriita-jaantaki Awinkathariti ithainka-wathataki, ithainka-kiro aajatzi iriraani. ²⁸iro kamiithatatsi, tikira ayaaro, tikira iriro, ontzima-tyiira ankinkithasirita-wakyaa kamiitha-siritakai-rika. ²⁹Tzimatsi-rika owasiwaita-kyaaroni, irasiwaita-kyaaroni kaari osirita-kotyaaroni siyakaawitachari “iwatha,” aritaki iwasankitai-takiri. ³⁰Irootaki itziman-tayitari sipita-waita-tsiri, mantsiya-waita-tsiri, tzimayitatsi makoryaa-yitain-tsiri. ³¹Irooma asiri-pirota-nakyaa-rika tikira awanakyaaro, airo añaajaantziro iwasankitaa-waitai Pawa. ³²Iro kantacha aririka iwasankitaa-waitakai,

ĩñaanta-kaawaita-tiro inkimita-kaanta-waityaa arokatakimi itomi-pirori. Ari onkanyaa airo iwasankitaa-pirotantai apaata, ikimita-kaanta-yitairi tsika inkanta-yitairi osaawi-satzi-payi.

³³Iyikiiti, irootaki onintantari piyaa-kota-wakai-yitajyaa awiroka-payi, airo pisatika-waita aririka papatojiitakyaa pakyoota-wakaiyaa.

³⁴Pitashaatzii-rika, piwanakyaa piwankoki tikira pijatana-kiita, onkanyaama airo ĩñaakaan-taitami papatotakyaa. Aririka nariitakyaa nariitan-tyaamiri, aritaki nohotyaakiro noyomitaa-yitimiro iroka-payi.

Tasonka-winta-siritaantsi

12 ¹Iroñaaka nonkaman-timiro tsika okanta-kota tasonka-winta-siritaantsi. Iyikiiti, ti noninti onkompitzi-motyaami. ²Piyojiitzi awiroka, pairani tikira pinkimisantanaki, tzima-piintatsi pikinakaa-sitari, wintha-siri pikanta-piinta pijata-sitziri siyakaarontsi kaari ñaawaitaantsini. ³Irootaki nokamantantyaamiri iroñaaka: Tzimatsi-rika anta kinkithata-kaanta-tsini, inkanta-paaki “¡Kamaari inatzii Jesús!” kaarira Itasorinka Pawa ñaawaita-kayirini yoka. Irooma aririka inkanti, “¡Awinkathariti inatzii Jesús!” iriitaki Tasorinkantsi ñaawaita-kayiriri.

⁴Tima aparoni inatzii Tasorinkantsi, iro kantacha tzimatsi oshiki tsika ikinakairo itasonka-winta-yitakai antanta-yitarori opaiyita-rika. ⁵Aparoni inatzii Awinkathariti, iro kantacha tzimatsi oshiki tsika ankina-kayiro antawaita-jiniri irirori. ⁶Aparoni ikanta Pawa, iro kantacha tzimatsi oshiki tsika okanta opoñaan-takari yantakaa-yitairo opaiyita-rika.

⁷Maaroni aroka-payi, tzimatsi opaiyita yantakaa-yitairi Tasorinkantsi ĩñaakantari, irootaki awinthata-kaantyaariri pasini kimisantzinkari-payi yantayitajiro irirori kamiithari. ⁸Thami asiyakaa-winta-wakiro. Tzimatsi atziri ikantakaakari Tasorinkantsi ontzimi-motiri iyotani inkinkithatan-tyaari. Tzimatsi pasini ikantakaakari Tasorinkantsi ikinkithata-kotajiro okaratzi iyotakai-takiriri. ⁹Tzimatsi pasini ikantakaakari Tasorinkantsi yawintaa-siri-pirotyaari. Tzimatsi pasini ikantakaakari Tasorinkantsi yisita-kota-kaantantari. ¹⁰Tzimatsi pasini ikantakaakari tasonkawintantaniri inatzi, pasini ikantakaakari inkamantantzinkariti, pasini ikantakaakari yapiitajiro okaratzi ikamantantakiri Kamantan-tzinkari, irootaki ĩñaantyaarori iriirika Tasorinkantsi kantakaariri ikamantantiro. Tzimatsi pasini ikantakaakari ĩñaawai-yitiro pasiniyitatsiri ñaantsi, tzimatsi pasini ikantakaakari iwawisayiuro ĩñaaniki irirori okaratzi ikinkithatai-takiri. ¹¹Maaroni iroka-payi iriitaki Tasorinkantsi kantakaa-karori yantantai-takarori tsika-rika opaiyita-rika. Aparoni ikanta Tasorinkantsi. Iriitaki matzirori itasonka-winta-yitakai aroka-payi, imatakaa-yitairo okaratzi inintziri irirori.

¹²Ari okanta awichaa-wakaan-taari, ikimita-kaanta-yitai arokami iwatha Saipatzii-totaari. Tima tsika akantawaiyita awathaki-payi,

irootaki antakaa-yitairori opaiyita-rika. Ari akimitzi-yitaari aajatzi aroka-payi, onasiyita antayitajiro opaiyita-rika. ¹³Tima aparoni ikanta Tasorinkantsi kiwaayitajiri, irootaki awichaa-wakaan-taari, tikatsi ompaitajyaa aroka-rika Judá-iti, kaari Judá-iti, ompirataari, saikasi-waitatyaari, maaroni. Okimiwaitaaro maaroni antsipata-wakaajyaa aroka-payi irapiintairo isiyakaa-wintai-takari Tasorinkantsi.

¹⁴Pisirita-kotyaaro tsika okanta awatha. Aparoni akanta awathaki, iro kantacha tzimatsi oshiki onasiyita okaratzi antayitiri. ¹⁵¿Kantatsima oñaawaitima aitzí, oñaanatiro ako, onkantiro: “Ti niriipiroti naaka, ti nonkimityaami awiroka pimatziro pairika-yitziro opaiyita-rika?” ¿Tima iroopiroti aitzika? ¹⁶¿Kantatsima oñaawaiti ayimpita, oñaanatiro oki, onkantiro: “Ti niriipiroti naaka, ti nonkimityaami awiroka piñaayitziro opaiyita-rika?” ¿Tima iroopiroti ayimpita? ¹⁷Iroomi yosiita-chanimi oki awathaki, ¿arima onkantaki ankimi? Iroomi yosiita-chanimi ayimpita, ¿arima onkantakimi ankimainkawaiti? ¹⁸Ari okantari awatha. Tima iriitaki Pawa owitsika-kirori tsika okanta-jaanta inintaki iwitsikiro, irootaki onasiyitantari opaita-rika antayitzi. ¹⁹Arimi osiya-wakai-yaami maaroni tsika okantayita awatha, airotyaa awathataromi. ²⁰Tima aparoni onatzii awatha, iro kantacha tzimatsi oshiki onasiyita okaratzi antakaa-yitziro awatha.

²¹¿Kantatsima oñaawaiti oki, oñaanatiro ako, onkantiro: “Naaka kowapirota-jaantacha, irooma awiroka, ti inkowaitimi?” ¿Kantatsima oñaawaiti aito, oñaanatiro aitzí, onkantiro: “Ti inintaitimi awiroka?” ²²¿Airo omatziro! Tima okaratzi tzimatsiri awathaki kaari amiraawinta-pirotzi aroka, irootaki kowapirota-jaanta-chari. ²³Irootaki akithaatanta-piintari, omaniro awatha-payi, akimita-kaantaro pinkatharintsi onatyimi. Okaratzi omanako-yitziro awathaki, akimita-kaantaro iroopiromi onayitzi. ²⁴Irooma okaratzi kaari amanayita-piintziro awathaki iníita-piintziro, tira amiraawintiro ipaita-rika antayiti-nirori. Ari ikantzitari Pawa iwitsikakiro awatha, ontzimatyii anintajiro kimitzi-mowitairi ti imiraawintaitiro. ²⁵Tima airo okantzi ampitha-ryiuro okaratzi awathatari. Apatziro anintzi anithaa-yitajiro maaroni awatha. ²⁶Aririka awatsinaa-waityaa kapichiini awathaki, kimiwaitaka owatsinaa-kyaami maaroniki awatha. Aririka awaniinka-waityaa kapichiini awathaki, kimosiri ankantya maaroni awathaki.

²⁷Ari akantayitari aroka-payi akaratzi awintaa-siritaari Saipatzii-totaari, kimiwaitaka aparoni iwatha anayitaimi Saipatzii-totaari. ²⁸Iroka tsika ikantakaa-yitaari Pawa ikaratzi kimsantairiri: Itanakaro, tzimatsi Tyaantaari-payi. Apitita-naintsiri, tzimatsi Kamantan-tzinkari-payi. Mawatanain-tsiri, tzimatsi yomitaan-tataniri-payi. Ipoña itzimayitanaki tasonka-wintan-tsiri, isita-kota-kaantaniri, amitakotaniri, jiwatakaan-taniri, ñaawaitziro pasiniyita-tsiri ñaantsi. ²⁹¿Maaronima

Tyaantaari-payi anayitzi? ¿Maaronima akamantantzinkaritzi?
 ¿Maaronima ayomitaan-taniritzi? ¿Maaronima atasonka-wintan-taniritzi?
³⁰ ¿Maaronima isita-kota-kaanta-niritzi? ¿Maaronima ñaawai-yitziro
 pasinita-tsiri ñaantsi? ¿Maaronima awawisayiro pasinita-tsiri ñaantsi
 ñaaniki aroka? ³¹ irootaki pinkowa-piroti inkanta-kaiyaaro Tasorinkantsi
 pantanta-jyaarori kowapirota-jaanta-chari. Iro kantacha, tzimatsi anairori
 iroka-payi. Aritaki nonkaman-takimiro iroka.

Irootaki kowapirota-chari antakotantyaa

13 ¹Thami ankanta-sita-wakyyaa, kantatsi noñaawaitiro
 naaka pasiniyita-tsiri ñaantsi iñaawai-yitziri pasini atziri,
 nomatzi-takyaaromi okaratzi iñaawaitziri Maninkari-payi. ¿Tima
 kamiitha-waiwitaka iroka? Iro kantacha tirika nontakotantyaa nomatan-
 tawita-karori iroka-payi, nopoima-wintha-waita-sitakara. ²Ari okimitari
 aajatzi, naakami kamantan-tzinkari, noyota-kotziro okaratzi kaari
 iyotako-witaita pairani, nawintari Pawa, ari onkantakimi isirinkinaro
 otzisi ikatziyiro tsika-rika nonintziro naaka. ¿Tima kamiitha-waiwitaka
 iroka? Iro kantacha tirika nontakotantyaa nomatan-tawita-karori
 iroka-payi, tikatsi-machiini nomonkarati. ³Ari okimitari aajatzi, arimi
 nompasitan-tyaaro maaroni tzimi-motanari irootaki ontziman-tyaari
 iyaari kowityaa-waita-tsiri. Aririkami natsipita-kowintyaari pasini, notaa-
 winta-waitakari. ¿Tima kamiitha-waiwitaka iroka? Iro kantacha tirika
 nontakotantyaa nomatan-tawita-karori iroka-payi, tikatsira nanintaajyaa.

⁴Tzimatsi-rika itakotan-tachari, tsinampa ikanta, kaminthaan-taniri,
 ti inkisako-waita-nityaa, ti intharowinta-wainityaa, ti inkantakaa-piro-
 waityaa. ⁵Tzimatsi-rika itakotan-tachari ti inkaaripiro-waantiniti, ti
 inthañaa-wainityaa, ti inkisawai-nityaa, ti yamawitziitiro inkisaniintanti.

⁶Tzimatsi-rika itakotan-tachari ti intharowinta-waityaaro yantiro-rika
 kaari-pirori, apatziro ikimo-siri-wintziro iyotakoi-tajiro iroopirori.

⁷Tzimatsi-rika itakotan-tachari iyotziro ikisasi-waita-nita, ikimisanta-
 piinta-nitzi, tzimatsi iyaakota-piintani, oisokirota-piintan-taniri inatzi.

⁸Tira onthonka-nityaa antakotantyaa. Irooma iroka-payi othonka-
 nita, kamantan-tzinkari-taantsi, iñaawaitan-taitaro pasiniyita-tsiri
 ñaantsi, iyotaitziro opaiyita-rika. ⁹Tikiraata iyotaitziro maaroni, tikiraata
 ikamantantai-tziro okantakoyita maaroni tzimayita-tsiri. ¹⁰Irooma
 aririka onkarata-paaki monkara-yitachani apaata, airo anintanajiro
 iroka-payi onkarati pyaayitaa-chani. ¹¹Iroowaitaki akimiyita atziritzika.

Ainiro-rika iincha-nitzi, akimitari iincha-niki, tsika ikanta iñaawaitzi,
 tsika ikanta ikinkithasirita, tsika okanta ipampitha-siryaari. Irooma
 aririka antarita-paaki, airo akimita-kota-naari tsika ikantayitara iintzi.
¹²Kantatsi asiyakaantiro aajatzi tsika akanta aminaatyaa-asiro-
 taki. Airo akoñaatzi kamiitha-ini, airo ayota-jaantzi tsika akantawaita.

Irooma apaata aririka ayotako-pirotajiri tsika ikanta-kota Pawa, aritaki ankimitai-yaari irirori iyoyitai aroka-payi. ¹³Iroka karatatsiri mawa tsika otzimi asi owaironi osaiki, airo othonka-nitaja: awintaa-siritani, ayaakoniintani, otakotantani. Irootaki kowapirota-chari iroka otakotantani.

Iñaawaitan-taityaaro pasiniyita-tsiri ñaantsi

14 ¹Piriipiroti pimatán-tyaarori pitakotantyyaa. Pinkowako-pirotajiri Tasorinkantsi intasonka-wintimi inkanta-kaiyaami pantawaitan-tyaaniriri Pawa. Irootakira pimata-jaantajiri pinkamantan-tzinkaritari. ²Aririka apatojiityaa ankaratiri kimisantzinkari-payi, tzimatsi-rika inkanta-kaakyaa Tasorinkantsi iñaawaitan-tanakyaaro pasinita-tsiri ñaantsi kaari ikima-jita-piintziri, airo akimathatziri, airo ayotziro opaita ikantziri. Tira iro iñaawaitantari ankimathatiri aroka-payi, Pawa kimathatirini. ³Irooma intzimi-rika inkanta-kaakyaa Tasorinkantsi inkinkithata-kaanti, iriitaki kinkithata-kajaini maaroni aroka-payi, iwitsika-sirita-kaantairi, intharowinta-kaantairi, yoimosirinka-siritan-tairi. ⁴Ikaratzi ñaawaitzirori pasinita-tsiri ñaantsi, apaniro itharowinta-siri-waita. Iriima kamantan-tzinkari-tatsiri, iriitaki owitsika-sirita-kaayitariri maaroni kimisantzinkari-payi ikaratzi apatoyita-chari. ⁵Oshiki onimo-tinami aririka piñaawaitan-tyaaro pasiniyita-tsiri ñaantsi maaroni awiroka-payi. Irootaki onimo-pirota-jinanimi aririka pinkamantaniritaji maaroni awiroka-payi. Tima irootaki kowapirota-chari anairori piñaawaitan-tyaaromi pasiniyita-tsiri ñaantsi. Iro kantacha tzimatsi-rika oowaa-koñaanitaniri, iriitaki witsika-sirita-kaayityaarini kimisantzinkari-payi ikaratzi apatota-chari.

⁶Iyikiiti, pinkimi nosiyakaa-wintimiro. Aririka nariityaami pinampiki, apatziro noñaawaitan-tapaakaro pasinita-tsiri ñaantsi, ¿nomatakiroma nokimo-sirita-kaami? Irooma aririka nokinkithata-kota-kimiro ikimathata-kaajanari Pawa, nonkinkithasirita-kaajimi, nokamantayita-imiro, noyomitaa-yitaimiro aajatzi. Irootaki piñaantaarori pitharowinta-siritanaja. ⁷Intsityaa nosiyakaa-wintimiro aajatzi, okimitakaro aririka ashowiriwaiti, aririka ampiyompi-waiti. Airorika anasitaro oyamininka, iroatzi apiiyapiiti, tikatsira yotironi opaita-rika anintziri ashowiritiri. ⁸Ari okimitari aajatzi aririka antyooti. Airorika oyaminii-nkatzi kamiitha, tikatsira yotatsini akaimatziiri awayirityaa. ⁹Ari pikantari aajatzi awiroka-payi. Airorika piñaawaitantaro inkimathaitiri, piñaawai-wintha-waita-sitaka. ¹⁰Tima aka kipatsiki tzimatsi oshiki nasiyita-chari ñaantsi iñaawaitai-tziri. Tzimatsi oshiki opaiyita-rika ikantai-tziri iñaawaitaitzi. ¹¹Tzimatsi-rika ñaanatanari iñaaniki irirori kaari nokimathatzi naaka, nokimita-kaantari pasini-satzi inatzii, ari ikimitzi-tanari aajatzi irirori. Ti noshininkatyaari kamiitha.

¹²Noyotzi naaka, pininta-pirotatzii awirokaiti intasonka-wintaitimi anta. Iro kantacha ontzimatyii pamina-mina-pirotairo piwitsika-sirita-kaayita-
jyaari maaroni apatota-piinta-chari anta.

¹³Tzimatsi-rika ñaawaitzirori pasinita-tsiri ñaantsi, ontzimatyii inkowa-kotajiri Pawa imatakaan-tajjaariri iwaako-ñaanitairo iñaawaitziri. ¹⁴Aririka namanantyaaro pasinita-tsiri ñaantsi kaari nokimathatziri noñaawaitziro, kimitaka nokimosiriwinta-sitakaro, okantawitaka ti nokimathatiro okaratzii namaniri. ¹⁵iro kamiithatatsi namanantyaaro ñaantsi noyotziri, kimosiriwinta-kaiyaanari. Ari nonkantirori aajatzi nompanthaa-wintajiri Pawa. ¹⁶Thami ankantawaki, tzimatsi piyotain-chari yapatojiita, ari pipaasoonkitziri awiroka Pawa, apaniroini pikimosiriwinta-waita, iriima pikarajitzi ti inkimathatimi piñaawaitakiri. ¿Arima ikimosiriwintakyaa irirori pinkanta-yitakiri? Airo, tima ti iyojiiti irirori-payi kamiitha-rika inkantantyaari “¡Omapirowí!” ¹⁷Kamiitha-witaka pipaasoonkitaki awiroka. Iriima pasini-payi ti piwitsika-sirita-kaayityaari.

¹⁸Oshiki nopaasoonkita-piintakiri naaka Pawa namanantaro pasinita-tsiri ñaantsi, kimiwaitaka nanaakimimi pamana-piintzi awiroka-payi. ¹⁹Irooma aririka nontsipatyaari noyomitairi yapatotaa pasini-payi kimisantzinkari, ti nomatiro. Irootyaami noninta-piro-taitimi naaka noñaawaitimi kapichiini onkantyaa inkimathatan-tyaanari, tityaami nonintaa-jatiro noñaawai-piro-taiti kaari inkimathatai-tinari.¹

²⁰Iyikiiti, airo pisiyari ipampitha-sirita iintsi, apatziro okamiithatzi pisiyaari ipampitha-sirita antari. Kamiitha-witaka pinkimita-kotyaari iintsi airo pantanta-yitaro kaari-pirori. ²¹Pinkinkithasirita-kotiro Ikantakaan-taitani isankinatai-takiri, ikantaitzi:

Iroka ikantakiri Awinkathariti:

Tzimatsi nonintziri nonkantiriri yoka atziri-payi,

Inkarati nontyaankiri, pasini-satzi inatyii, ñaawaitzirori pasinita-tsiri ñaantsi, iriitaki kamanta-yitaini.

Iro kantacha airo ikimisantai-tawakiri.

²²Iroka siyakaa-winta-chari. Aritaki okantaki itasonka-wintai-tajai añaawaitan-tyaaro pasinita-tsiri ñaantsi, irootaki iñaakai-tziriri kaari kimisanta-tsini. Irootaki itasonka-wintan-takairi ankamantantantyaari, irojatzi iñaakai-tairi arokaiti akimisanta-yitajira. ²³Thami ankantawaki, papatojiityaa maaroni awiroka-payi, maaroni pamananta-jiitaro pasinita-tsiri ñaantsi. Ari ikyaapaaki kaari kimisanta-tsini, kaari iyomitaaitzi. ¿Airoka ikantapaaki: “¡Isinkiwintatyaa yoka!?” ²⁴Aajatzi ankantawaki, papatojiita awirokaiti anta pikamantantzi. Ari ikyaapaaki kaari iyomitaaitzi, kaari kimisanta-tsini. Inkimiuro maaroni pikanta-jiitzi yokaiti, irootaki

¹ 14.19 kapichiini = 5 ñaantsitaa-niki; noñaawai-piro-taiti = noñaawaiti 10,000 ñaantsi

inkinkithasiritan-tanajyaari, ²⁵iro opoñaantyari ikamanta-kota-najiro okaratzi ikinkithasiri-waita-sitari imananiki, ari intyiirowanaki impinkathata-najiri Pawa, inkanti: “Omapirotatyaa itsipa-siritami Pawa awiroka-payi aka.”

²⁶Iyikiiti, iroka pantayitairi aririka papatota-piintajyaa. Kantatsi impanthaitajyaaro panthaantsi, pasini yomitaan-tatsiri, pasini kinkithataironi okaratzi ikimathata-kaajiriri Pawa, pasini iñaawai-yitairo pasiniyita-tsiri ñaantsi, intzima-yitaji owaako-ñaanitaniri. Tima okaratzi pantayitairi irootaki piwitsika-sirita-kaanta-jyaari pasini-payi. ²⁷Tzimatsi-rika ñaawaitan-tarori pasinita-tsiri ñaantsi, airo ishiki-pirotzi, apatziro inkanti apiti, tirika inkarati mawa. Airo yakiwaa-jiita yokapayi inkinkithati, iyaawintyaa imatantyaarori pasini. Ontzimatyii intzimi owaako-ñaanitirini. ²⁸Tikatsi-rika owaako-ñaanitirini, ontzimatyii imairiti tsika papatojiita. Apatziro iñaañaa-siritiri Pawa, ari onkarati. ²⁹Iriima kamantan-tzinkari-payi, osinitaan-tsitzi inkinkithata-kaanti apiti, tirika mawa. Iriima pasini-payi ontzimatyii inkinkisiryakotiro kamiitha-rika okaratzi ikamantantziri. ³⁰Irooma intzimi-rika ikimathata-kaanajiri Pawa, ainiro-rika ikamantantzi pasini, kamiithatsi imairitawaki inkinkithata-kaantawakita pasini. ³¹Tima ti onkamiithati iñaawai-jiiti apitiro, yitawakyaaro aparoni impoña pasini. Ari onkantyaa iyotanta-jyaari maaroni, witsika-siri inkanta-yitajyaa. ³²Tzimatsi-rika matanakirori inkamantan-tzinkariti, iriitaki matironi iñaakota-nityaa inkinkithata-kaanti. ³³Aririka yakiwaa-masityaa, kaari Pawa kantakaan-tironi. Iriitaki Pawa santzikoityaa-kaanta-tsiri.

Iroñaaka nonkaman-timiro pasini okaratzi yamita-piintaari ikaratzi ikimisanta-kaitajiri aririka yapatojiityaa tsika-rika-payi: ³⁴Mairi okanta-piinta-jiita kooya-payi, ti osinitaantsiti añaawaiti. Apatziro onkimisantayiti, tima irootaki ikantai-takiri Ikantakaan-taitaniki. ³⁵Tzimatsi-rika onintziri oyotiro, osampitiri oimi anta owankoki. Ti onkamiithati oñaawaiti kooya aririka yapatotaityaa. ³⁶¿Pikinkithasiri-jiitama awiroka-payi omapoka-kaantakirori pikinkithata-kaantziro iñaani Pawa? ¿Pikinkisiryaaama awirokaiti apatziro pikarajitzi pikimisantzinkariti?

³⁷Tzimatsi-rika anta kantatsiri “Naaka kamantan-tzinkari, antaiki-siri nokanta naaka,” ontzimatyii iyotimi yoka iriitaki Awinkathariti kantakaarori nosankinatan-tamirori iroka. ³⁸Tirika inkimisantayiti yokapayi, airo pikimisantziri aajatzi irirori. ³⁹Iyikiiti, ontzimatyii pamina-mina-pirotairo imata-kayi-tajimiro pikamantanta-yitaji. Airotzimaita pimapirotziro pintzika-tzika-yitairi ñaawaiyitzirori pasinita-tsiri ñaantsi. ⁴⁰Irooma aririka pantayitairo iroka-payi, ñaakotaniri pinkanta-wintyaaro, santzikoi-tiini pinkantyyaa.

Yañaanta-jyaari kamayita-tsiri

15 ¹Iyikiiti, nonintzi nonkinkithasirita-kayimiro tsika okanta-kota Kamiithari Ñaantsi okaratzi nokinkithata-kimiri, oisokiro

piwanajiro pikimisantanaji. ²Irootaki wawisaako-sirita-jimini, aikiro-rika poisokirota-nakityii-yaaro okaratzi nokinkithata-kaakimiri. ¿Ampinaasi-waitakama pikimisanta-yitanaji?

³Iroka kowapirota-chari ikamantai-takinari naaka, irootaki nokaman-takimiri awiroka-payi, nokantzimi: Ikamawintakai Saipatzii-totaari okantakaaro akaaripiro-waitaki, imatajiro imonkarata-kaajaro okaratzi ikinkithata-koitakiri Sankinarintsi-piroriki. ⁴Ipoñaa ikitaitakiri, okanta mawatatsiri kitaitiri, ipiriintai-tairi. Irojatzii ikinkithata-koitzi-takari Sankinarintsi-piroriki. ⁵Ipoñaa iñaakajari Cefas, iñaakaari maaroni 12 iyomitaani.^m ⁶Iñaakaari aajatzi oshiki apaitziri iroñaaka “Iyikiiti,” 500 ikarajiitzi. Ainiro yañaayitzi oshiki iyiki-payi, ari makoryaa-yitaki pasini-payi. ⁷Ipoñaa iñaakaari Jacobo, iñaakaari aajatzi maaroni Tyaantaariiti.ⁿ ⁸Naaka owiraanta-paakarori iñaakaana, osiyawaitakaro naaka ampoita-tsinimi nontzimi. ⁹Naakataki aajatzi aparoni karatana-jiriri Tyaantaariiti, yanaayitana maaroni pasini. Tityaa apantaa-jatyaaromi impaitaitina “Tyaankaari,” tima nowasankitaa-waitakiri kimisanta-najiriri Pawa, apatowinta-naariri tsika-rika-payi. ¹⁰Iro kantacha ti aminaasi-waityaa inisironka-pirotaana Pawa, tima iriitaki kantakaarori Notyaankaa-ritan-taari. Naakataki antawai-pirotaa-tsiri, nanairi pasini-payi okantakaan-tziro nantasi-waitakari pairani. Ti naaka matasityaaroni apaniroini, Pawa nisironkataanari nomatan-taarori. ¹¹Irootaki nosankinatan-tamirori okaratzi nokinkithata-piintakiri, irojatzii ikinkithata-piintakiri aajatzi pasini Tyaankariiti. Irootaki pikimisanta-yitairi awiroka.

¹²Tima nonkinkitha-yitajimiro ipiriintai-tajiri Saipatzii-totaari iwamaawitai-takari, ¿paitama pikantantari: “Airo añaayitaji ankamakirika?” ¹³¿Pisiyakaa-tziima ti ipiriintai-tajiri Saipatzii-totaari? ¹⁴Ari onkantyaami, apinaa-siwaitaka naaka nokinkithataki, apinaa-siwaitaka awiroka-payi pikimisanta-jiitaki. ¹⁵Kimiwaitaka nothaiyakami nokinkithata-kota-piintakiri Pawa, nonkantanta-piintaki: “Pawa opiriintairi Saipatzii-totaari, ari inkimitaaitajairi aroka-payi.” ¹⁶Ari onkantyaami airo ipiriinta-yitaami kamayitain-tsiri, tira impiriintzita aajatzi Saipatzii-totaari. ¹⁷Tirikami ipiriintai-tajiri Saipatzii-totaari, pampinaa-siwaitaka awiroka-payi pikimisanta-yitai. Aikiro pinkaaripiro-yitayiiimi tikatsi pyaakota-jiminimi. ¹⁸Aritakimi pyaapiro-waitakami ikaratzi makoryaa-yitain-tsiri, anpinaasi-waitakami yawintaa-naari Saipatzii-totaari. ¹⁹¡Inkanta-machiitajaimi arokaiti! Anpinaasi-waitakami awintaa-naari Saipatzii-totaari, anpinaasi-waitakami okaratzi ayaakoniintajiri, añaamintha-waita-sitaka kapichiini iroñaaka. Omapiro-waita-kayimi.

^m 15.5 Cefas = Pedro. ⁿ 15.7 Jacobo = Santiago, iririntzi Jesús.

²⁰Iro kantacha ti ari onkantyyaa. Tima ipiriintai-tajiri Saipatzii-totaari ikamawitaka. Iriitaki matakirori yitakaantaro yañaaji, ari inkantayitajyaari apaata ikaratzi makoryaa-yitain-tsiri. ²¹Iroka okanta-kota iroka: Pairani, tzimatsi yantakiri aparoni atziri poñaakaan-takarori akaamani-yitzi maaroni. Iro kantacha iriitaki aajatzi aparoni atziri poñaakaan-taarori ampiriinta-yitaji maaroni akamayi-witaka. ²²Irootaki akaamani-yitan-taari maaroni okantakaan-tziro ashininkai-titari Adán. Iro kantacha aritaki añaayitaji maaroni okantakaan-tziro ashininkasiritaari Saipatzii-totaari. ²³Iroka tsika okanta-kota iroka: Iriitakira Saipatzii-totaari itaarori ipiriintaja. Aririka impiyaji apaata, aritaki iwiriinta-pajiri ikaratzi yasiyitaari irirori. ²⁴Ompoña onthonkajyaa maaroni, yapirotajiri Saipatzii-totaari ikaratzi pinkathari-waita-sitachari, ikaratzi otzimimo-waita-sitari isintsinka. Iriitaki Saipatzii-totaari matakaa-jaironi aroka-payi yasitan-tairi Pawa, matzirori Ipinkathari-pirotzi. ²⁵Tima yitairon-katakaro iroñaaka Saipatzii-totaari ipinkathari-wintantzi, irojatzi apaata omonkaratan-tapaa-kyaari yiitsinampaajiri ikiisaniintani-payi.^o ²⁶Owiraantyaaroni ikiisaniintani yiitsinampaajiri irootakira “Kaamanitaantsi,” inkimita-kaantajiro atzirimi onatyii yapirotairo. ²⁷Tima ikinkithata-koitzi-takari Saipatzii-totaari, ikantaitaki:

Tzimatsi matakirori yiitsinampaajiri maaroni.

Iro kantacha ikaratzi ikantakoi-tziri aka “maaroni,” tira inkantai-tatyii iriitaki Pawa yiitsinampayii-tairi, iriitaki Pawa kantakaa-jyaaroni imatantai-tyaarori maaroni. ²⁸Aririka impinkathari-wintajiro Itomi maaroni, irijatzi Pawa pinkathari-wintaironi, tima ari ikina-kayirori Pawa impinkathari-wintan-tajyaaroni maaroni tzimayita-tsiri.

²⁹Airomi yañaayitajimi ikaratzi kamayitain-tsiri, ¿paitama ikiwaawintan-taitariri kamaintsiri? ³⁰Aajatzi okimi-tzitari, airomi ipiriintai-taami, ¿paitama añaanta-piinta-karori aroka-payi ipatzimawintha-waitaitai? ³¹Iyikiiti, ¿Pithainkanama? ¿Kaarima naaka kimosiriwinta-wintsimiri nokimisanta-kaayita-jimiri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari? Tima omapirota-tyiiyaa iroka, asi owairo maaroni kitaitiri inintaitzi iwamaitina. ³²Ari okimi-tzitzakari aka nosaiki Efesoki, imaimani-waitakina katsima-waita-tsiri. Airomi apiriinta-yitaami, antsipa-yitajyaarimi irirori-payi, nonkanta-waita-sita-kyaami:

Thami anintaa-waita-wakyaa, awawaityaa, irawaiti, oimosirinkawaityaa. Aamaa-sityaa iro ankami.

³³Irootaki paamawintan-tyaari awiroka otzimi-kari pikinakaasitani. “Airo pitsipa-winthatari kaari-pirori, pimatziro-kari.”

³⁴Pinkinkithasiritajyaa kamiitha. Airo pikinasi-waita. Kimitaka

^o 15.25,27 yiitsinampaajiri = * makoryaakitzi-taantsi

tzimatsi pikarajitzi awiroka-payi ti piyota-kotaa-jatiri Pawa.
¡Pasikiwintaan-tsiwaitaki!

³⁵ Kimitaka tzimatsi anta kanta-siri-waita-tsiri: “¿Tsikama inkiniika impiriintaji tonkitsi-poroki? ¿Tsikama onkinika ñiitairo iwatha?”

³⁶ ¡Masontzi! Kantatsi asiyakaantiro tsika okanta okithoki pankirintsi. Tima aparoni okithoki kaari sampiikita-tsini aririka impankitaantiro, asi owiro onkara-matsiti aparoni okithoki. Airo ñiitajiro onkithoki-pirotai. ³⁷ Iroka okithoki pipankita-piintziri apakithokiro okantawita, iro kantacha aririka oshookanaki pasini onkanta-waita-najyaa. Tima ti pimpankita-piintiro oshooki-mataki pankirintsi.^p ³⁸ Tima iriitaki Pawa shoookakaa-yitzirori otzimayitantari owatha okaratzi inintziri irirori. Iriitaki nasitakaa-yitarori ishooaka-kaayitziro, okaratzi tzimayita-tsiri pasiniyita-tsiri pankirintsi. ³⁹ Akaratzi otzimayitzi awatha, ti osiyawakaaiyaa. Thami asiyakaan-tawakiro aroka-payi atzirizti, tima anasiyita awathaki, onasiyita iwatha antami-wiri, tsimiri-payi, aajatzi simapayi. ⁴⁰ Aajatzi ikimiyita inkiti-wiri ti isiyayitajai akantayita aroka-payi osaawi-wiri. Otzimi-motziri inkiti-wiri iwaniinkaro, ti onkimityaaro awaniinkaro aroka-payi. ⁴¹ Tima onasitaa iwaniinkaro ooryaatsiri, iwaniinkaro kasiri, aajatzi irasi impokiro-payi. Tzimayitatsi impokiro kaari kimiyityaarini pasini.

⁴² Ari ankantajyaa aroka-payi ampiriintaji-rika. Tima inkitata-piintaitziri awatha, ari ositzitziri, iro kantacha aririka ipiriintai-tajiro apaata, pasini onkanta-najyaa airo ositzitaji. ⁴³ Aririka inkitaitiro awatha, manintaaro onatzii, iro kantacha aritaki ipiriintai-tajiro awaniinkantatajyaari. Ti aawyaawaita-niti iroñaaka awatha, iro kantacha aritaki iwiriintai-tajiro apaata ontziman-tajyaari osintsinka. ⁴⁴ Okaratzi ikitaitziri awatha tzimawita-chara osiri. Iro kantacha aririka ipiriintai-tajiro awatha, aritaki ontzima-yitaji atasorinka. Ari inkanta-jyaari maaroni añaayitziri otzimi isiri, irootaki ayotanta-yitari tzimatsi pasini awatha tzimaatsini otasorinka. ⁴⁵ Ari okanta isankinata-koitakiri itanakarori atziri, yoka Adán, ikantaitzi:

Iro itanakarori yañaanaki, ipoña otzimanaki isiri.

Iriima yaatapaa-kirini siyapaa-kyaarini, otzimi-motziri irirori itasorinka, iriitaki añaasirita-kaanta-tsini. ⁴⁶ Ari akantayitari. Ti otzimimo-witai atasorinka owakiraini. Tima iro itanakaroro otzimanaki asiri, impoña ontzima-yitaji atasorinka. ⁴⁷ Tima yoka itanakarori pairani atziri, kipatsi yaitaki, iwitsika-pithai-takiri. Iriima apitita-tsiri atziri, inkitiki ipoñaakaro irirori. ⁴⁸ Tima tsika ikantaka iwitsikai-takiri kipatsi-pitha yoka itakarori atziri, iriitaki osiyakari aroka-payi. Iriima inkiti-wiri-payi, iriitaki osiyakariri poñainchari inkitiki. ⁴⁹ Ari ankanta-yitajyaari aajatzi aroka-

^p 15.37 pankirintsi = trigo

payi. Tima asiyawitakari atzimayitaki yoka iwitsika-pithai-takiri kipatsi, iro kantacha aritaki asiyayita-jyaari poñainchari inkitiki. ⁵⁰Iyikiiti, iroka okanta-kota okaratzí nokantakiri: Airo okantzi isaikayitaji ipinkathari-wintantzi Pawa ikaratzí tzimayita-tsiri iwatha, iriraani, sitzita-tsini iwatha. Iriitaki saikaatsini anta inkarati kaari sitziyitaa-tsini iwatha.

⁵¹Pinkimi nonkaman-timiro kaari iyotakoitzi pairani. Iroka: Ari impasinita-kaayitai maaroni aroka-payi. Iro kantacha airo añayitziro maaroni aroka-payi amakoryaayiti. ⁵²Apaata owiraanta-paakyaaroni kitaitiri, omapoka-sitajyaa intyootai-tapaji. Apatha-kiro onkanta-paintyaa iroowaitaki amachooka-paintimi. Ari ipiriintai-tajiri kamayitain-tsiri, yañaanta-yitajyaro wathatsi kaari sitzita-nita-tsini. Irooma maaroni aroka-payi añayitaa-tsiri impasinita-kaayitai. ⁵³Okaratzí awathatari iroñaaka sitzinita-tsiri, impasinita-kayi-tairo airo ositziwaitantaja. Akaratzí akaamani-waita-nitzi iroñaaka aritaki impasinita-kaayitai, añaanita-tsiri ankanta-yitajyaa. ⁵⁴Aririka omonkaratasyaa apaata iroka, ari omonkarata-jyaari okaratzí isiyakaa-wintai-takiro “Kaamanitaantsi,” osiyaarimi atziri, ikantaitaki:

Yoka ipaitai-takiri “Oitsinapantaaniri,” yapirotajiro ipaitai-tziri
“Kaamanitaantsi.”

⁵⁵ ¡Kaamanitaantsi! ¿Kantatsima piitsinampaantaji iroñaaka?
¡Kaamanitaantsi! ¿Tzimatsima iroñaaka pithoyini?

⁵⁶Okaratzí siyakaa-winta-chari aka othoyini, irootaki kaari-pirotaantsi. Irootaki Ikantakaan-taitsiri oyotakairi tzimatsira akinakaa-sitani. ⁵⁷Iro kantacha nopaasoonkitziri Pawa, tima iriitaki matakayirori aroka-payi aitsinampaan-taarori, ityaanta-kainiri Jesús Saipatzii-totaari yiitsinampaan-taarori “Kaamanitaantsi.”

⁵⁸Iyikiiti, ontzimatyii piriipirota-piinta-yitaji, pantawaita-piintainiri Awinkathariti. Tima piyoyitaji awiroka ti paminaa-siwaityaa, iriitaki Awinkathariti matakayi-mirori.

Kiriiki ityaantai-tziniriri ikaratzí ikimisanta-kayi-tairi

16 ¹Iroñaaka nonkinkithata-kotiri apiyotziri kiriiki antyaanki-niriri kimisantzin-kariiti. Nonkaman-timiro awirokaiti okaratzí nokanta-yitakiriri Galacia-satzi. ²Aririka papatota-piinta-jiityaa, ontzimatyii pookayiti kapichiini tziimi-motzimiri. Airo nopomirintziwintan-tapaakaro naaka, aririka nariita-kyaami pinampiki. ³Aririka nariita-kyaami kantatsi piyosiiti aanakirini kiriiki anta Aapatyaawiniki yaanakiro aajatzi nosankinari-payi. ⁴Awiroka-rika nintatsini noyaata-nakiri naaka, aritaki nontsipata-nakyaari.

¶ 16.1,15 kimisantzin-kariiti = * kitisiriri ¶ 16.2 papatota-piinta-jiityaa = itapiintarori kitaitiri = domingo

Ikkinkithasiritari yantiri Pablo

⁵Airo nariitizami, nitapaintyaaro nojati Macedonia-ki, impoña nowiraanta-paakyaaro pinampiki. ⁶Aririka nariita-kyaami, aamaa-sityaa osamani nosaiki-mota-nakimi, kimitaka ari nonkyaarontsita-kotiri anta. Impoña pintyaankajina tsika-rika nonintziro nojataji. ⁷Tira noninti naaka nariita-paintyaami kapichiini. Nonintatzi osamani nosaiki-mowaita-paintimi, iririka Awinkathariti sinitaroni. ⁸Irojatzira nosaikaki naka aka Efeso-ki, irojatziri ariitan-takyaari kitaitiri yoimosirinkai-tziro Awiitaantsi. ⁹Iro nokantantari tima ainirotatsi aka oshiki nantana-jiniriri Awinkathariti, kamiitha okanta noñaakiro. Tima tzimatsi aajatzi oshiki maimani-winthata-kinari.

¹⁰Aririka yariita-kyaami Timoteo, paakamiithata-wakiri, tima irijatzi antawaita-jiniriri Awinkathariti, ari isiyana naaka. ¹¹Ti onkamiithati intzimayiti pinampiki maninta-waitirini. Iro kamiithatatsi paapatyaa-wakyaari, irojatziri impiyan-tajyaari nosaiki naaka. Tima oyaawintyaa nowakiri impiyi intsipata-kyaari pasini-payi iyikiiti.

¹²Iriima iyiki Apolos, nokantakiri intsipata-nakyaari ikaratzi nontyaanka-jimiri awiroka-payi. Iro kantacha ti ininti ijati irirori. Añaawakiro aririka imatakiro apaata.

owiraantarori withataantsi

¹³Paamawintyaa awiroka-payi, poisokirotyaaro pikimisanta-nakiri, sirampari pinkanta-nakya, pisintsi-siriyiti. ¹⁴Aririka pantzi-mota-wakaiyaaro ompaityaa-rika, pitakotani pinkanta-wakaa-najyaa,

¹⁵Iyikiiti, piyojiitzi awiroka-payi saika-pankotziriri Estéfnas, iriitaki itanakarori ikimisanta-yitanaki pinampiki Acaya-ki. Ikamaita-naaro iriroriiti yantawai-winta-najiri kimisantzin-kariiti. ¹⁶Nosintsi-thatimi awiroka-payi pinkimisantairi irirori-payi, pinkimita-kotyaari ikaratzi yantawai-jiitzi, akowinta-naarori. ¹⁷Oshiki nokitzimo-siritaki noñaakiro yariitakana Estéfnas, itsipata-paakari Fortunato aajatzi Acaico. Iriitaki owakowinta-paakimiri awiroka-payi ti onkantatyii pariijiityaa aka, ¹⁸pitapi-siritan-tyaanari. Iriitaki otapi-sirita-paakamiri aajatzi awiroka-payi anta. Pimpinkatha-yitawakiri.

¹⁹Iwithayitami apatowinta-piinta-kariri Pawa maaroni nampitsi aka Asia-ki. Iwithatizami Aquila aajatzi Priscila. Ari ikimi-tzita-kamiri ikaratzi apatowinta-piinta-kariri Pawa iwankoki. ²⁰Iwithatizami pasini iyiki. Itako pinkantyya piwithata-wakai-yitajyaa.^s

²¹Iroka nosankinata-jaantani nakoki naaka, nowithatami. Naakataki Pablo. ²²Iwasankitaaitairi kaari itakota-jyaarini Awinkathariti. Impiyi-

^s 16.20 piwithata-wakai-yitajyaa = * thoporotaantsi

tzitaiyaa sintsiini Awinkathariti. ²³ ¡Onkamintha inisironka-yitaimi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari! ²⁴ Notakotami maaroni awirokaiti, iriitaki Saipatzii-totaari Jesús matakayi-naroni. ¡Omapiwí!

APITITA-TSIRI ISANKINATZINIRI PABLO CORINTO-SATZI

Withataantsi

1 ¹Naaka Pablo osankinatzi-mirori iroka, Intyaankaa-riti Jesús Saipatzii-totaari nonatzii, irootaki inintakaa-kinari Pawa. Ari nokaratziri iyiki Timoteo nosankinatzi-mirori. Awiroka-yitakira nosankinatziniri pikaratzii papatowintaari Pawa anta nampitsiki Corinto, irijatzira nosankina-yitziniri kimisantzin-kariiti saikatsiri nampitsiki-payi anta Acaya-ki.^a ²Onkamintha inisironka-yitaimi Asitairi Pawa, kamiitha isaikakaa-yitaimi, ari inkimitzi-tyaamiri aajatzi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari.

Ikimaatsi-yitakari Pablo

³Thami awisiryaawinta-jyaari Pawa, iririntari Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. Iriitakira Asitairi, nisironkataniri. Iriitaki Pawa, oimosirinkan-taniri inatzii. ⁴Aririka ontzimi pomirintsitzi-mowaitaini, iriira Pawa oimosirinkaini, amatantyaarori aroka aimosirinka-yityaari pasini-payi opomirintsitzi-moyitari. Irojatzira amatajiri arokaiti okaratzii yantzi-mota-kayiri Pawa. ⁵Irojatzira matachani, aririka añaa-yitiro ankimaatsi-piro-waityaa ikimita-paintziro Saipatzii-totaari, aritaki añiitakyaaro aajatzi yoimosirinka-piro-yitai. ⁶Aritaki okantakari, irootakira nokimaatsi-waitan-takari naaka, iro noyotan-tyaarori tsika nonkantya noimosirinka-yityaami awirokaiti, pawisako-siri-yitan-tajyaari. Irootakira yoimosirinkan-taita-kanari aajatzi naaka, noyotan-tyaarori tsika nonkantiro noimosirinka-yitajyaami awirokaiti aririka piñaayitajiro okaratzii nokimaatsi-waitakari naaka. ⁷Irootaki noyota-jaantan-takari aritaki yoimosirinkai-tajyaami awirokaiti

---

^a 1.1 kimisantzin-kariiti = * kitisiriri

ikimitai-takinara naaka, aririka pimatanajiro pinkimaatsi-waityaa nokimitaa-kirora naaka.

⁸Iyikiiti, nonintzi piyoyitajiro okaratzi pomirintsitzi-moyita-kanari naaka nosaikanta-paintari nampitsiki-payi anta Asia-ki. Oshiki iwatsinaa-waitai-takina noña-jaantaki ari nonkamakimi. ⁹Nokinkithasirita-kotaro iroñaaka tzimatsira opaita isinitan-takanarori Pawa noñaakiro nokamima-witaka, ari onkantyyaa noyopirotan-tyaari nawintaa-sirita-jyaari irirori, ti onkamiithati nawintaa-siwaityaa naaka. ¹⁰Iro kantacha imatakiro iwawisaa-kotaana nonkamimi, aikiro ijatakaa-tyiuro. Awintaa-siri nowakiri aikirora inkimpoyaa-winta-tyiina apaata. ¹¹Ari pinkanta-yitana-jyaari aajatzi awirokaiti pinkaarataina naaka, pamanairi Pawa inkimpoyaa-wintan-tyaanari. Iro impaasonkitan-tajyaariri Pawa inkarati kimakoyita-jinani imatakiro Pawa ikimpoyaa-wintaana.

Yariitataro Pablo Corinto-satzi

¹²Noyotzi naaka notampatzikatzi-motantaki tsika-rika nosaiki-moyitantaki. Iriira Pawa yotatsi tikatsi namatawiti, tikatsi nompasiki-winta-waityaari. Tsika nokanta noyomitaa-yitakimi awirokaiti, ti noñaawinta-paintiro ikimita-kaanta-witari osaawi-satzi yotanitaantsi onatzii, apatziro noñaawinta-piintakiro tsika ikanta Pawa ikawinthaantzi. ¹³Tima onkaratzi nosankina-yitakimiri tikatsi nomanapithatimi, tikatsi pomirintsi-waita-chani inkimathaitiro. Onkamintha pikimathata-piintairo okaratzi nosankina-yitzimiri. ¹⁴Kimitaka pikimatha-yitakina kapichiini, aritaki pintharowinta-jyaana apaata impiyaji-rika Awinkathariti Jesús. Ari nonkimitzi-tyaari aajatzi naaka, tharowinta nonkanta-winta-jyaami awirokaiti apaata.

¹⁵Irootaki noiwinthatan-takarori napiitajiro nariityaami anta, iro pinkimo-siri-tziitan-tyaari nariita-jyaamira. ¹⁶Ari nokowawitakari nariita-nakyaamimi nojatan-tyaarimi Macedonia-ki, ipoña nariita-najiromi aririka nompoyaji-rikami. Ari onkantyyaami pamitakotan-tawajyaa-narimi pintyaankajina ipatsitiki Judá-iti. ¹⁷Iro kantacha noipithokakiro nokinkithasiri-witakari nantirimi. ¿Piña-jaantakima awirokaiti oshiki namatawita-piintakimi? ¿Pikinkithasiritama noñaawaita-siwaitaka noninta-kaani-kiini, nokanta-piintaki “¡Ari! Nariita-kyaami?” ¿Piña-jaantzima noyowitakaro airo nomatziro nariityaami? ¹⁸Tima ti inthaiya-nityaa Pawa, iyotzi irirori ti nonthaiya-waityaa naaka nokantzira “¡Ari!” ¹⁹Ari ikantakari aajatzi Itomi, Jesús Saipatzii-totaari, nitapaakari noñaawinta-kota-paakimiri notsipatan-takariri Silvano ipoña Timoteo. Tima ti inkanta-niti irirori Jesús Saipatzii-totaari “¡Ari!” iyotaki-rika airo yantziro ompaityaa-rika. Tima onkaratzi yanta-piintakiri Jesús Saipatzii-totaari okimiwaitakaro iriimi Pawa kanta-piinta-tsini “¡Ari!” ²⁰Iriitakira Jesús Saipatzii-totaari oyotakaa-jaanta-yitairi

ari omonkaratajyaa okaratzi ikasiya-kaantakiri Pawa. Irootaki ankantan-tayita-jyaari arokaiti awintaa-siri-yitaari “¡Ariwí!” Irootaki awisiryaawintan-tajyaariri Pawa. ²¹ Okimiwaitakaro iri Pawa owichaa-kaayita-kairiri Saipatzii-totaari, iriitaki oyosiyyitairi okimiwaitakaro isaipatzii-toyitaimi, ²² okimiwaitakaro impotho-yitatyiimi yasiyitaira. Tima añiirora ityaanka-kairi Tasorinkantsi inampi-siritantai, ari ayotziri omapiro Pawa ithotyiiro okaratzi ikasiyakaa-kayiri.

²³ Omapiroatyaa, iyotzi Pawa ti namatawitimi nokantzimira iroñaaka: Iro kantakaan-tzirori kaari nariitantami Corinto-ki, ari onkanyaa airo nokisawai-tanta-paakami. ²⁴ Tira nonkantatyii naaka ompiratamiri pinkimisantan-tyaanari. Tima oisokiro pikanta-winta-nakaro okaratzi pikimisanta-najiri. Iro kantacha kantatsira antsipata-wakaa-jiityaa antawai-jiiti pintharowintan-tajyaari.

2 ¹ Iroka nokinkithasiritakari: Airora napiitajiro nariita-jyaami, iroorika owasirita-kaawaityaamini nariityaami. ² Aririkami nowasirita-kaawaityaami anta, ¿Ninkama kimosiriwinta-sirita-kaiyaanani naaka? ³ Irootaki notyaantan-takamiri pairani nosankinari, ti noninti nojata-sitimi piwasirita-kaanta-waityaanari. Awiroka-wijiitaka tharowinta-sirita-kainani. Irootaki nokanta-siri-witan-takari: “Airora nojatzita, nonkima-kota-wajiriita tzimatsi-rika tharowinta-sirita-kaiyaanani. Ari onkanyaa nonkimo-sirita-kaanta-tyiyyaariri aajatzi iriroriiti.” ⁴ Notyaanka-kimirora pairani nosankinari, nowasiri-waita-tyaara nosankinata-kimiro. Tira iro notyaankan-takamirori nonkantzi-moniinta-kaantyaamiri. Noninta-witatyaa piyoti oshiki notako-piro-taikami.

Ipyaakotziri Pablo kantzimo-niinta-kaaniri

⁵ Nonintzi iroñaaka nonkinkithata-kotiri atziri owasirita-kaawaitakanari. Tira naaka inkantzi-moniinta-kaawaityaa, kimitaka maaroni awirokaiti ikantzi-moniinta-kaayitakami. (Nokantan-tarori “kimitaka,” tima ti noninti nowanaa-piro-waitiro.) ⁶ Tima tzimatsi oshiki pikarajiitaki awirokaiti, pimatakiri pimisitowajiri. Iro kantacha aritapaaki piwashaantiri. ⁷ Pimpyaakotairi iroñaaka, poimosirinka-jyaari, ayimawaitziri = kari iwagirinka. ⁸ Nokowako-jiitzimi pinkantairi yoka atziri: “Notakotaami.” ⁹ Pairani, nitakari nosankinatakimi nokantakimi: “Piwasankitairi.” Noñaanta-tyaamira noñaantyaamiri omapiro-rika pikimisantana. ¹⁰ Iro kantacha inintzi Saipatzii-totaari pimpyaakotairi yoka atziri. Irootakira nantajiri naaka tima irootaki kamiithatzi-mota-jimini maaroni awiroka. Itzimi-rika pimpyaakotajiri awirokaiti, aritaki nompyaakotantaji aajatzi naaka. ¹¹ Irootakira antayitairi airo yiitsinampaantajai Mishatantaniri. Tima ayojiitzironi okaratzi inintziri yantiri Mishatantaniri.

Kantzimo-siritariri Pablo nampitsiki Troas

¹² Chapinki, ariitakana naaka nampitsiki Troas nojatan-takari nokinkithata-kaantziro Kamiithari Ñaantsi tsika ikanta-kota Saipatzii-totaari. Arira noñaataikiro nokimisanta-kaanta-taiki ikantakaakaro Awinkathariti. ¹³ Iro kantacha okantzi-motakana anta ti noñaapaakiri iyiki Tito. Irootaki nawisan-tanakari Macedonia-ki.

Iriitaki Saipatzii-totaari oitsinampaa-kaantan-taniri

¹⁴ Iro kantacha onkanta-wityaa tsika-rika ankinayiti, kantatsi ampaasoonkitajiri Pawa. Tima okimiwaitakaro oyaampoiritaa-tyiirimi Saipatzii-totaari, ipiyaaro irirori nampitsiki yiitsinampaantaki iwayirita. Asiyako-yitatyaa aajatzi oiwarain-kata kasankari maaroni nampitsiki. Arira ankanta-yityaari aroka ajayiti tsika-rika-payi ankaman-tayitajiri atziri tsika ikanta-kota Saipatzii-totaari. ¹⁵ Akimiwaitakaro kasankari itaajiri Saipatzii-totaari inimota-kaantyaariri Pawa. Iroka kasankainkari kantatsi inkimai-nkayitairo inkarati awisako-siri-yitaa-tsini, aajatzi inkarati pyaasiwaitaa-chani. ¹⁶ Tima tzimayitatsi, okimitzi-motari iroka kasankainkari owamaantaniro onatzii. Iriima pasini-payi okimitzi-motakari kasankainkari iro owaña-siritairini. ¿Tzimatsima kamiitha-sirita-tsiri isiyakaa-wintai-tziri iroka kasankainkari? ¹⁷ Kaarira yokaiti kinkithata-siwaitarori iñaani Pawa inintzi yaantasi-waityaaro kiriiki. Iriitaikira yokaiti mapirota-najirori ikinkitha-ryaantzitzi. Irootaki nomatanajiri naaka. Iri Pawa otyaanka-kinari nonkinkithata-kaanti, nantawaita-jiniri Saipatzii-totaari tsika itzimi nowichaajari, iriitaki Pawa ñaanari nantayitajiro.

Antawai-wintzirori owakirari ikasiyakaa-wakaitari

3 ¹ ¿Pikinkithasiritama nokimosiriwinta-waitatyaa naaka? ¿Nosiyakota-tyaarima amayitzi-mirori isankinari, ikantzi: “Paakamiithata-wakina?” ¿Nosiyakota-tyaarima nintzirori pisankinatirini sankinarintsi, yaayi-tzimaityaaro tsika ikinayitzi? ² awirokaiti kimiwaita-jaanta-karori sankinarintsi yaakamiithatan-taitari, irootaki isankina-siritan-taita-kanari naaka. Tima aririka iñaayitajimi atziri-payi tsika pikanta-yitanaja, arira iyoyitairori okaratzi nantzimo-yitakimiri, okimiwaita-nakaro iñaanata-tyiromi okaratzi isankinata-koita-kinari. ³ Ari añiirori awirokatakari osiyawaita-karori sankinarintsi isankinata-jaantakiri Saipatzii-totaari. Iro kantacha tira nonkinkithata-kota-tziro sankinarintsi koñaata-tsiri, kimitarori aririka isankinaitiro mapikota, nokinkithata-tziro ipasini-sirita-kaayita-jimira Itasorinka Pawa Añaanita-tsiri.

⁴ Nokinkithatan-tarori iroka, tima iriitaki Saipatzii-totaari kantakaarori awintaan-taariri Pawa onkanyaa ayotantyaari iroopirori onatzii iroka.

⁵Tira aroka aawyaa-sityaaroni apaniironi, iriitaki Pawa matakaa-yitairori. ⁶Iriitakira Pawa matakaa-kinarori nonkinkithata-kotajiro owakirari ikasiya-kaantaitani. Iroka owakirari ikasiya-kaantaitani kaari-machiini sankinarintsi kimityaaroni paisatori ikantakaan-taitsiri kaamanita-kaanta-tsiri. Iriitaki kanta-kota-chari Tasorinkantsi añaasirita-kaanta-tsiri.

⁷Pairani isankinatan-taita-karori Ikantakaan-taitani mapikotaki, okoñaata-paintzi iwaniinkaro Pawa, ipoña opyaanaka. Ikanta iñaakiro nowaisatzitini Moisés, siparyaa-poro ikantanaka, ti onkanta-jati yamina-porotajiri Israel-iiti. Iro kantachari iroka sankinarintsi oshiki okaamanita-kaantaki, otzimimo-witakaro owaniinkaro. ⁸Irooma okaratzi yantayitajiri Tasorinkantsi iroñaaka, irootaki waniinka-pirota-taita-chari. ⁹Tima owaniinka okantawitaka okaratzi owasankitaa-kaantain-tsiri, iroora mapirotaironi owaniinkatyaa tampatzika-sirita-kaanta-tsiri. ¹⁰Iroka waniinka-pirota-chari iroñaaka anaapiro-taitziro tzimawita-chari pairani owaniinkaro. ¹¹Tima ari okarata-paaki waniinka-witapain-chari. Irooma waniinka-pirota-chani irootaki asi owajironi iroñaaka.

¹²Tima tzimataiki iroñaaka wintha-sirita-kaajyaanari, tonta-siri nonkanta-najyaa nonkinkithata-kaantaji. ¹³Ti nonkimi-wityaari nowaisatzitini Moisés ipasika-porotaka airo iñaantari Israel-iiti, tima pyaaja isiparyaa-poro-witaka. ¹⁴Tima kisosiri ikantajitaka pairani Israel-iiti, irojatzi ikantayitari ikaratzi icharini-yitaari. Tima aririka inkimiro iñaanaitiro paisatori ikasiya-kaantaitani, airo ikimathatziro kimiwaitaka impasikai-tatyii-nirimi ikinkithasiritani, apatziro inkanta-kaajyaaro Saipatzii-totaari ikimathata-kaayitajiri osiyawaita-jyaaromi impasikaryaa-kotaa-tyiiniri ikinkithasiritani. ¹⁵Tzimayitatsi iroñaaka, aririka inkimiro iñaanaitiro isankinari nowaisatzitini Moisés, pasika-siri ikantayitaka. ¹⁶Irooma intzimi-rika piyasirita-sitairini Awinkathariti, aritaki impasika-ryaako-siritajyaa. ¹⁷Ikantakoi-tziri aka “Awinkathariti” iriitakira Tasorinkantsi, saikasi-waitakan-taachari. ¹⁸Irooma arokaiti awintaa-siritaarira Saipatzii-totaari, asiyayita-naari Awinkathariti. Tima onkimiwaita-jyaaro aminaatyirimi Awinkathariti yoorinta-matsitaka asiro-taki. Tima amina-porota-kotajiri asiro-takiki, tira ankimityaari kamantan-tzinkarini Moisés ipasika-poro-waitaka pairani irirori. Irooma apaata aririka añaapirotairo iwaniinkaro, aripaitira ankimita-jyaari irirori. Iriitakira matakayironi Awinkathariti, Tasorinkantsi.

4 ¹Iriitaki Pawa nisironkataanari nantawaitan-taanariri irirori. Irootaki kaari okantzimo-waitantana. ²Nowashaantajiro pasikita-kaawaiti-nanimi, tima ti nomanakaawaityaaro noyomitaanti namatawitan-tantyaari, tima ti nonthaiya-kowaityaaro iñaani Pawa. Okaratzi noñaawinta-najiri iriipirori onatzii, irootaki iñaantarori Pawa kamiitha okantzi-moyitari atziri okaratzi nokinkithata-kaanta-

yitajiri. ³Tzimatsi-rika kaari kimathatironi tsika okanta-kota Kamiithari Ñaantsi nokinkithata-kotziri, tira naaka omana-pitha-waitirini, tzimatsi kantakaarori kaari ikimathatantaro okimiwaitakaro impasika-pithatai-tatyirimi ikinkithasiritani, iriitakira pyaawaita-sitaa-chani. ⁴Osiyawaitakaro imawityaakita-tyiimi yokaiti kisosiriri. Iriitaki Kamaari ipaitai-tziri “iwawani osaawi-satzi,” mawityaakita-kaakiriri, irootaki kaari ikimathatantaro Kamiithari Ñaantsi. Kimiwaitaka ti iñaayita-jiromi kitainkari siyaka-winta-chari iwaniinkaro Saipatzii-totaari, osiya-jaanta-kariri Pawa. ⁵Iriitakira Jesús Saipatzii-totaari nokinkithata-kotajiri, nokantzira: “Awinkathariti inatzii.” Tira naaka ñaawinta-waita-chani. Apatziro-machiini iwakina naaka Jesús pimpira-waityaana awirokaiti. ⁶Ikantaki Pawa: “Onkitainkatai tsitinikiri.” Irootaki siyaka-wintacha ikitainka-siritaana naaka, irootaki nonkitaitita-kotan-tajyaariri aajatzi pasini-payi noyotakaa-yitajirira Pawa, onkimitzi-motan-tajyaariri iriroriiti iñaajatyiromi iwaniinkaro Pawa osiparyaaki iporoki Saipatzii-totaari.

Awintaa-siri ankanta-yitajyaa

⁷Okimiwaitakaro iwapithaan-taityaaromi pinapirota-chari kowitzi. Iriira siyaka-winta-chari Pawa ipasankyaa-yitairo itasorinka awathaki, iro awatha osiyakaa-wintakari kowitzi. Irootaki yantantarori iñaantyaarori iriitaki otzimimo-pirotziri itasorinka, tima ti ontzimi-motai arokaiti. ⁸Tima oshiki nokimaatsi-waiwitaka, titzimaita nowasiri-niinta-waita. Notharo-kyaawaiwita, titzimaita ayimawaitina. ⁹Imaimani-waitai-takina, titzimaita yookaitina. Iwatsinaa-waitai-takina, titzimaita impyaakaa-sitai-tyaana. ¹⁰Oshiki iwamai-matai-takina ikimita-kaita-kanari pairani Jesús, aritaki iñiitairori yañaantari Jesús. ¹¹Iroka kanta-kota-chari, oshiki noña-piinta-witakaro nonkama-wintiromi nokinkithata-kotakiri Jesús, arika iñaayita-jinari atziri, iyoyitaji tsika ikanta Jesús yañaakaantzi irirori. ¹²Irootaki nokami-matan-takari naaka, paña-siritan-tajyaari awirokaiti.

¹³Irootaki nomatajiri naaka okaratzi isankinata-kotai-takiri pairani, ikantaitzi:

Nokimisantanaaji naaka, irootaki noñaawaitantari.

Irootakira nomatanajiri naaka, nokimisantanaaji, irootaki noñaawaitantari. ¹⁴Tima noyotzi naaka iwañaajiri Pawa yoka Awinkathariti Jesús, aritaki iwañaajina aajatzi naaka, intsipata-kaajyaanari Jesús, ari pintsipa-yitajyaana aajatzi awirokaiti.

¹⁵Nomatan-tarori nokinkitha-yitaji naaka irootaki panintaa-waitan-tajyaari awirokaiti. Tima aikiro-rika pishiki-pirota-nakitzii awirokaiti inisironka-yitaari Pawa, ari ishiki-pirotai paasonkita-piintairini, wisiryaa-wintan-tajyaarini aajatzi.

¹⁶Irootaki kaari okantzimo-niinta-waitantana naaka, okantawitaka iwamaima-waitai-takina. kimosiri nokanta-piintanaja. ¹⁷Okaratzi nokimaatsi-waitaka iroñaaka kapichiini onatzii, airo okanta-jita-tyaani. Irootaki noñaanta-jyaarori apaata antaroiti waniinkata-chari kaari thonka-nita-chani. Iro anaajironi okaratzi nokimaatsi-waiwitakari, airo okantaa-jatai nomonkaratan-tajyaaro ompaityaa-rika. ¹⁸Tima noñasampyaatyaa naaka kaari iñiitzi iroñaaka, airotzimaita othonkanitaja iroka. Ti onkowa-pirota-jaantajyaa okaratzi koñaayita-tsiri kaari kisonita-tsini.

5 ¹Onkanta-wityaa yapirotaitiro awanko aka kipatsiki, iro kantacha ayotzi tzimatsi pasini awanko kaari thonka-nita-chani anta inkitiki, tima iriitaki Pawa owitsika-kirori, kaarira atziri witsikironi. ²Ari okimitzitari aajatzi awatha iroñaaka, oshiki okimaatsita-kaawaitakai. Anintataiki ontzimi-motai pasini awatha añaanta-jyaari inkitiki. ³Aritaki onkanta-jyaari apaata, iroka asiri iroñaaka aritaki ontzimaji owakirari awatha. ⁴Ainirora añaanta-yitaro awathaka iroñaaka, akawinthaawaita akimaatsi-waita. Iro kantacha ti anintaa-jati ampyaasi-waitajyaa. Anintataita-tziira ontzimi-moyitai pasini awatha, anintajiro asi owairo añaaniyitaji. Irootaki impoyiita-jyaarori iroka añaantari kaari kisotanita-tsini. ⁵Iriitaki Pawa matakaa-yitaironi tsika ankanta-yitajyaa. Tima añaakiro ityaanta-kairi Tasorinkantsi inampi-siri-yitantai, ari ayotziri omapiro imonkaratajiro Pawa okaratzi ikasiya-kaayita-kairi.

⁶Irootakira sintsi-sirita-kairi. Tima ayojiiti ainiro añaayitzi awathaki, tikiraata antsipata-jaanta-jyaariita Awinkathariti. ⁷Awintaa-siri awiri ainiro añaika, okantawitaka ti añaawityaari. ⁸Tima nokantaki sintsi-siri akantaka, anintayitaki ooka-yitiro awatha, antsipatan-tajyaariri Awinkathariti. ⁹Aninta-piintakiro antayitiro okaratzi onimotairiri irirori, itanakyaa iroñaaka, ari onkimi-tzita-jyaari apaata arika antsipata-jaanta-jyaari. ¹⁰Tima maaroni arokaiti, aritaki ankatziyi-motajiri apaata tsika isaikaji irirori yaminako-yitairi maaroni, ikaratzi antayitakirori kaari-pirori ainiro yañaawita, iriitakira iwasankitaa-yitajiri. Yaminako-yitairi aajatzi ikaratzi antayitakirori kamiithari, iriitakira inkimita-kaanta-yitajiri impinayitaa-tyiirimi.

Amatakaa-yitairi pasini yaripirota-jyaari Pawa

¹¹Nokinkithata-kaanta-piintzira naaka, ari nokinakairori iñaantai-tyaarori omapiro nopinkathatajiri Pawa. Iyotziro irirori, onkawintha piyojiitiro aajatzi awirokaiti. ¹²¿Pikinkithasiritama notharowintawaitatyaa napii-piitan-tarori? Tira ari onkantyyaa. Nonintatzii piyoti tsika nokantajari naaka, ari onkantyyaa piyotan-tyaarori awiroka tsika pinkantiri pakayitiri kamiitha ikaratzi kimosiriwinta-waita-chari anta, kantawaita-sita-chari: “Kamiithari nonatzii naaka,” titzimaita

inintaa-jati inkamiitha-siri-jiiti. ¹³ ¿Nokimitzi-mota-tyaamirima sinki-winta-waita-chari nokantan-tayitamiri? Tikatsira ompaityaa, tima nako-pirowinta-naatyaari Pawa. Irooma nokimitzi-motami-rika atziri tikatsita-tsiri kamiitha, noninta-tziira nanintaa-sirita-kaayityaami nokanta-yitan-tamiri. ¹⁴ Irootakira nantanta-yitarori iroka-payi itakotaanara Saipatzii-totaari. Tima ikamawintaira maaroni arokaiti, okimiwaitakaro maaroni ankamayitakimi arokaiti aajatzi. ¹⁵ Iroka opoñaantari ikamawintan-tairi maaroni arokaiti, añaaji aajatzi, inintatziira antapiinta-yitajiniri okaratzi inintziri irirori, airo antasiwaitaro okaratzi aniwita-siwaitari arokaiti.

¹⁶ Irootaki airo okantzi-mowaitantari atziri tsika ikanta iniitziiri iwathaki. Tima omapirota-tyiiyaa otzimi-motakiri iwatha Saipatzii-totaari isaiki-motanta-paintairi. Iro kantacha ti añaatzimaita-jyaaro iroñaaka. ¹⁷ Irootaki nokantan-tamiri, ikaratzi owichaa-sirita-naariri Saipatzii-totaari, owakira-siri ikantanaja, ti inkimita-najyaa tsika ikantawitara pairani, tima othonka owakiratzi-mota-najiri maaroni. ¹⁸ Iriitakira Pawa matakaan-tzirori maaroni iroka-payi. Irijatzi kantakaakarori aripirotan-taariri irirori okantakaan-tziro yantzimo-yitajiri Saipatzii-totaari. Ikantayitaji iroñaaka arokaiti irojatzira antayitairi, amatakaa-yitajiri aajatzi pasini-payi yaripiro-yitajyaari Pawa. ¹⁹ Irootajaantakira ityaankan-takariri Pawa aka kipatsiki yoka Saipatzii-totaari, ari ikina-kayiro yaripirotan-taariri osaawi-satziiti, airo iwasankitaa-wintan-taari iyaari-pironka. Irootaki ityaankan-tayita-kairi aajatzi arokaiti ankinkithata-kaayitajiri atziri-payi yaripiro-yitajyaari Pawa. ²⁰ Irootaki nomatanajiri naaka, ityaankai-takina nonkinkithatakotajiri Saipatzii-totaari. Osiyawaitakaro iriita-jaantakimi Pawa apiiyapiitakaa-piinta-kinarori, nokantzi: “Paripirota-jyaari Pawa. Irootaki inintajiri Saipatzii-totaari.” ²¹ Tira yanta-nitiro Saipatzii-totaari kaari-pirori. Iro kantacha ikimaatsita-kaawaitakari Pawa okimiwaitakaro yantaki-tyiromi kaari-pirori. Arira ikinakaa-kirori Saipatzii-totaari, itampatzika-siri-yitan-tairi, ikimita-kaayitaira tzika ikanta irirori.

6 ¹ Arira akaratzii antawaita-jiniri Pawa, nosintsi-thatzimi airo pimaninta-waitziro ikawintha-jimira Pawa, aminaasi-waita-kari.

² Iroka ikantakiri irirori:

Noyotakira kamiitha onkantyyaa, aripaiti nokimakimiro pikowa-kotanari.

Omonkara-paitita-paakara “Kitaitiri Awisakotaantsi,” nonisironkata-jyaami.

Irootaki apiipaititaa-chari iroñaaka, iroka “Kitaitiri Awisakotaantsi.”

³ Tira nonintiro intzimi impaityaa nontzika-tzika-waitiri yawisako-siritai, airo ithainka-mawaitan-taitanaro nantawaitani. ⁴ nonintatzii noñaakan-tajiro kamiitha impiratani Pawa nonatzii, tima oisokiro

nonkantayaa aririka awishi-motina ompaiyityaa-rika: inkimaatsita-kaawitai-tyaana, impomirintsita-kaawitai-tyaana, iwasankitaa-witai-tina, ⁵impasawitai-tina, yasitako-waiwitai-tina, iwatsinaa-waiwitai-tina, nantawai-piro-witakyaa, ayimawai-witakyaana nowochokini, ayimawai-witakyaana notashi. ⁶Tima kitisiri nonkantajyaa, oyotani nonkantajyaa, aakamiitha nonkantantaji, nisironkantaniri nonkantantaji, nampi-siri iwajina Tasorinkantsi, otako-pirotani nonkantantaji. ⁷Noñaawaita-piintajiro iriipirori, intasonka-winta-kaantajina Pawa. Nanta-piintajiro tampatzika-sirita-kainani, nonkimita-kaanta-nakiro nowayirita-jyaami, notzikaa-winta, nokisako-winta aajatzi. ⁸Tzimayitatsi atziri thainka-waitanari, iro kantacha tzimayitatsi pasini pinkathatanari. Tzimayitatsi atziri kawiyawaitanari, iro kantacha tzimayitatsi pasini kimosiriwinta-waitanari. Okantawita noñaawaita-piinta-witaro iroopirori, ipaita-piintaitana “thaiyawaari”. ⁹Omawitakyaa airo itzimawita kaari ñaayitinani naaka, tzima-tzimitacha pasini oyopiro-yitanari. Nonkamimawitakyaa, ainiro-tzimita nañai. Iwasankitaa-witai-takyaana, tikira-tzimita iwamaitana. ¹⁰Owasiri nonkanta-witakyaa, aikiro nonkimosiriwinta-tyiiyaa. Nonkowityaa-niinta-waiwitakyaa naaka, iro kantacha nanintaa-kaayita-jyaari pasini-payi. Tikatsi tzimimo-wityaanani naaka, iro kantacha nanintaa-yitaaro kowapirota-jaanta-chari.

¹¹Corinto-satziiti, nokanta-pirota-tziimiro iroka-payi, tikatsi nomanitzi-motimiri. ¹²Tikira-rika awintaa-wakaiyata, awirokara kanta-sitarori, tira naaka. ¹³Intsityaa paakamiithatajina naaka nonkimitaimira awiroka, tikatsi nomanitzi-motimi. (Nokantzimiro iroka, kimiwaitakara iriimi iintsi noñaanati.)

Osiyayitaaro iroomi itasorintsi-pankoti Pawa Añaanita-tsiri

¹⁴Airo piwichaa-jaanta-naari kaari kimisanta-tsini. ¿Kantatsima kamiitha-siriri yaapatyii-yaari yantawaiti kaari-piro-siriri? ¿Kantatsima aajatzi ontsitiniti tsika okitainkatzi? ¹⁵¿Kantatsima Saipatzii-totaari yakakotiniri inintziri Kamaari? ¿Kantatsima kimisantzinkari intspatyaari kaari kimisanta-tsini yasyitaaro tsika-rika ompaityaa?^b ¹⁶¿Kantatsima ankimita-kaantiro itasorintsi-pankoti Pawa tsika ipinkathatai-tziri osiyakaa-rontsi? Tima ankarati akimisantzín-kariyitaji arokaiti akimiyitaa-tyaaro arokami tasorintsi-panko tsika inampitaro Pawa Añaanita-tsiri. Tima iroka ikantaki Pawa:

Ari nonampi-siritan-tajyaari, nontsipata-jyaari naniiyitaji.

Naakataki inkimita-kaantaji Iwawani,

Iriitaki nasiyita-jyaari Naaka.

¹⁷Irootaki ikantantari aajatzi Awinkathariti:

^b 6.15 Kamaari = Belial

Pintainariyaari pasini-satzi atziri, airo pitsipa-minthatari yokaiti.
Airo panta-piintairo nopinka-kayimiri.

Tima naapatyaa-yitajyaami,

¹⁸ Pinkimita-kaantajina naakami opiri,

Nonkimita-kaantajimi naaka awirokami notomi, awirokami nosinto.

Arira ikantziri Awinkathariti, Sintsi-pirori.

7 ¹Notakotani, tima tzimatsi ikasiya-kaakairi Pawa, ontzimatyii awashaantajiro maaroni kaari-pirori okaratzi antayitziri, okaratzi apampitha-siri-yitari aajatzi. Ontzimatyii añaakan-tajiro apinkathatziri Pawa, ankiti-siritaji.

Ikimo-siritaki Pablo iwashaantairo Corinto-satzi kaari-pirori

²Paakamiithataina naaka. Tima ti nonkantzi-moniinta-kaawaityaami awirokaiti, ti nokaaripirota-kaanta-waitimi, ti notainkasiritimi aajatzi. ³Ti iro nokantan-tamirori iroka nokamantakota-tziimi. Thami napiita-wajimiro nokantzi-takamiri: “Notako-pirotaimi.” Irootakira nonkanta-piintimiri ainiro añaayitzika iroñaaka, ari nonkimitzi-tajyaarori aajatzi ankamayitairika. ⁴Oshiki nawintaakami awirokaiti. Notharowintakami. Aririka nonkinkithasirita-koyityaami, pitharowinta-sirita-kaana, kimosiri nokanta, okantawitaka oshiki imaimani-witai-takana aka.

⁵Tima nariitakara Macedonia-ki, ti onkanti nomakoryaa-paaki, tima oshiki pomirintsitzi-mota-kanari. Tzimatsi oshiki ñaana-minthawaita-sita-kanari, irootaki kantzimo-siri-waita-kanari. ⁶Iro kantacha yoimosirinka-piintari Pawa ikaratzi okantzimo-niinta-waitari, ari ikimi-tzita-kanari naaka, tima yariita-kaakari Tito aka tzika nosaiki. ⁷Oshiki notharowinta-siritanaka noñaawakiri. Iro notharowinta-pirotan-tanakari ikamanta-paakina tsika pikanta-jiita awirokaiti. Ikantapaakina: “Yaakamiithata-wakina Corinto-satziiti, inintajitaki iñiimi, oshiki okatsitzimo-siritakiri okaratzi yantzi-mota-kimiri, antaroiti itakoyitaami.” Arira ikantapaanari, irootakira oimosirinka-pirotakinari. ⁸Pairani, nitanta-karori notyaantzimi nosankinari, noyowitaka owasirita-kaawaityaami okaratzi nokanta-yitakimiri. Okanta nokanta-siri-witanaka: “Airo notyaanka-jatzi-nirimi.” Iro kantacha noyotzi iroñaaka kapichiini piwasiri-waiwita-painta awirokaiti. ⁹Irootaki nokimo-siri-wintan-tarori iroñaaka notyaanka-kimirora. Tira nonkantatyii iro nokimo-siri-wintziri nowasirita-kaawaitakami. Iro nokimo-siri-wintziri piwashaanta-yitajirora kaari-pirori. Ari pikanta pinimota-kaantaariri awirokaiti Pawa, piitsinampaa-yitakiro piwasiritani, tira nowaaripiro-waitimi naaka. ¹⁰Tima aririka iwasirita-kaantyyaa Pawa, inintatziira iwashaanta-kaantairo kaari-pirori, iro yawisako-siritan-taityaari. Irootaki airo okantzimo-siri-waitantai iwasiritakai-rika

Pawa. Irooma aririka iwasirita-kaanta-waityaa osaawi-satziiti, aritaki iñiitakiro inkama-siritaiti. ¹¹Omatantari iwasirita-kaayitakami Pawa, ari pipampi-thasiryaa-naari kamiitha, pimatakiro pikisako-wintaana. Katsima-siri pikantanaka aajatzi, tharowa-siri pikanta piñiuro opaita-rika awisatsinimi, pitako-pirotaana, pimatakiro pimisitowakiri kantakaan-tzirori. Ari piñaakan-tzirori kitisiri pikanta-yitanaja. ¹²Tira apatziro nosankinatiro nonkantimi: “Pimisitowiri atziri kaaripirotain-tsiri,” ti iro nosankinatan-tyaamirori pinkisa-kowintan-tyaaro notainkasiritakiri. Iro nosankinatan-tamirori pairani onkantyyaa iyotakaan-tyaamiri Pawa tsika pinkantyyaa piñaasintsi-winta-jyaana naaka.

¹³Irootaki notharowinta-siritan-tanakari. Oshiki onkitzimo-sirita-kaakina aajatzi nokimawakira paakamiithata-wakiri Tito, piwawisaa-kiniri okantzimo-siri-waitakari irirori. ¹⁴Tima nokaman-tzitakari naaka Tito tsika pikanta-jiita awirokaiti, nokantakiri: “Kamiitha najiitatzii Corinto-satziiti.” Tira piwaañaan-tyaanaro okaratzi pantayitakiri, tima omapirota-tyaa okaratzi nokantzi-takariri Tito. Ari okantzi-takari okaratzi nokanta-yitakimiri awiroka. ¹⁵Itako-piro-yitaamira Tito iroñaaka, aririka isirita-koyityaami tsika pikanta-jiitaka paakamiithata-wakiri, pikimisanta-wakiri, pimpinkathata-wakiri. ¹⁶Antaroiti nokimo-siritzitaka naaka kantatsira nawintaa-piro-yitajyaami iroñaaka.

Kiriiki impasitai-tyaariri kimisantzin-kariiti

8 ¹Iyikiiti, nonintzi piyotako-jiitiri ikaratzi apatowintaariri Pawa aka Macedonia-ki, ikawintha-yitairi. ²Okantawita iñaayiwitakaro oshiki pomirintsitzi-mowaitakariri, kimosiri ikantajiita. Okantawitaka ikowityaa-waitzi, oshiki kiriiki ipasitan-takari. ³Inintakaa-nikiini ipasitantaka irirori, ipantayitaki okaratzi yaawyaa-yitziri, yanaantaki ipasitan-tayita. ⁴Ikantakina naaka: “Thami ampasiyityaari kiriiki pasini kimisantzin-kariiti, ikaratzi kowityaa-waita-tsiri.”^c ⁵Imapirota-tziuro okaratzi yantakiri anaanakiro nokinkithasirita-kowita-kariri. Iriitakira yakowinta-naari Awinkathariti, ari ikimitaa-kinari aajatzi naakaiti. Tima irootaki inintakaa-kiriri Pawa. ⁶Irootaki nosintsi-thatan-takariri Tito impiyanaji anta ipintha-sirita-kaantyaamiri pimayitairo awirokaiti. Iriitakira tsipata-paakamiri anta pitanta-nakarori pipasitan-tayitaka. ⁷Awirokaiti anaanta-yitanaa-tsiri pantayita-nakiro oshiki opaiyita-rika. Kamiitha pikimisanta-yitanaji, kamiitha pikinkithata-kaanta-yitanaji, kamiitha piyoyitanaji, kimosiriwintha pikantayita, antaroiti pitakotakana. Nonintzi iroñaaka panaayitanti pimpasitan-tayitajyaa.

⁸Airo nosintsiwintzimi pimayitan-tyaarori. Apatziro nonkinkithata-koyitimiri tsika ikantayitaka aka ipintha-yitaja inisironkatantyyaa. Ari

^c 8.4 kimisantzin-kariiti = * kitisiriri

okantzimaitari oshiki onkamiitha-waitimi piñaakan-tiromi pitakopirotan-tayita. ⁹Kamiitha-waitaki pimayitairomi yanta-paintziri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, inisironka-pirotanta-painta irirori. Otzimimo-witari pairani maaroni, ikimiwaitakari ashaaranta-pirotaniri, iro kantacha ikimita-kota-paintari kowityaa-waitaniri. Iroora ikowityaa-waitanta-paintari panintaa-waitan-tajyaari awiroka onkimiwaita-jyaaromi pashaaranta-jyaami inkitiki.

¹⁰Iroka okaratzi nokinkithasiritari naaka: Irootaki kamiithatatsi pinthotyiro okaratzi pitanakari. Awirokaiti itanakarori awisanain-tsiri osarintsi pikinkithasiritaka pimpasitan-tayityaa. Pimatakiro pitanakaro. ¹¹Intsityaa pithotyiro. Pinkimita-kaantairo owakira pitharowinta-jiita-nakaranki pitanta-nakarori. Intsityaa pinthotyaan-tyaaro okaratzi tzimi-motzimiri. ¹²Tira ininta-jaantai Pawa anaakairo ampasitan-tyaaro okaratzi tzimi-mota-kairi. Apatziro ampasitan-tajyaaro okaratzi aawiyiiri. Aritaki onimotakiri Pawa. ¹³Tira nonkowa-kota-tyiimi pimpasitantyaa yanintaa-waitan-tyaari pipasitakari, iro ompoñaan-tyaari pinkowityaa-waitanaki awirokaiti okantakaan-tziro pipasitantaka. ¹⁴iro kamiithatatsi, pimpasityaari okowityii-mowaitari iroñaaka otzimimoyitzimira awiroka, ompoña impasitai-tyaami awiroka apaata aririka onkowityii-mowaityaami. Ari onkantyyaa pimonkarata-wakaan-tyaari. ¹⁵Okimiwaitakaro okaratzi isankinata-kotzi-taitakari pairani, ikantaitzi:

Ti yaparawaitiro aintsiri oshiki,
ti onkowityii-motyaari aintsiri kapichiini.

¹⁶Nopaasoonkitziri Pawa, tima iriitaki kantakaa-karori itakotan-tamiri Tito, ari isiyakana naaka notakotamira. ¹⁷Tima nokantakiri: “Tito, pimpiyanaji Corinto-ki.” Tima pinthatzi-tawaitaka. Iro ijati iroñaaka. ¹⁸Iriira intsipata-nakyya Tito pasini iyiki. Kamiitha kinkitharyaanzi inatzii. Ipinkathaitziri pasini kimisantzin-kariiti tsika-rika-payi, ikimayita-kirira ikinkithata-kotairo Kamiithari Ñaantsi. ¹⁹Irijatzira oyosiita-kiriri aka kimisantzin-kariiti, iwakiri intsipata-nakyaana apaata naanakiniri kiriiki pasini kimisantzin-kariiti kowityaa-waita-tsiri. Irootakira ñaakantironi omapirotatyaa atakoyitakari, iro ompoñaan-tyaari iwisiryaawintari Pawa. ²⁰Ari onkantyyaa airo iñaawintakowaitai-tantana aririka nontsiparyaa-yitakiri kiriiki ipasi-pirotan-taitari. ²¹Tima nonintatzii onkamiithatzi-motiri atziri okaratzi nantayitiri, ari onkimitzi-motyaariri aajatzi Pawa.

²²Nontyaankimiri aajatzi pasini iyiki intsipa-yitana-kyaari. Iriitaki namina-piintakiri, ipintha-pirotakaro yamitakotanti. Nokaman-takiri tsika pikanta-jiitaka awirokaiti, irootaki ipintha-pirotan-tanakari yamitako-yitimi, tima yawintaa-pirotani iwayita-nakimi. ²³Yoka Tito, nontsipa-minthari inatzii, iriitaki nontsipata-piintaka nantawai-wintakimi. Iriima pasini apitika iyiki intsipata-nakyaari, ityaankani

inatzii kimisantzin-kariiti saikayita-tsiri aka, iwisiryaa-wintari Saipatzii-totaari. ²⁴Ontzima-tyiira paakamiithata-wakiri aririka yariitakyaa anta. Iro iyotantyaari iyikiiti kimisanta-tsiri anta omapirotatyaa okaratzi nokinkithata-kota-kimiri awirokaiti.

9 ¹Noyotzi naaka ti onkowa-jaantyyaa nosankinata-kotimiri piiriikiti inkarati pintyaanki-niriri kimisantzin-kariiti. ^d ²Tima noyotaki ayimata-piintakimi awirokaiti pantiro. Aritaki nokaman-takiri iyiki-payi nampitarori aka Macedonia-ki, nokantakiri: “Ikowitzi-taikara iyikiiti nampiyitarori anta Acaya-ki impasitan-tayityaa chapinki awisanain-tsiri osarintsi.” Nokinkithata-kota-kimira awirokaiti nopinhata-kaayitana-kari aajatzi iriroriiti. ^e ³Iro kantacha nontyaanki-tyaamiri iyikiiti onkanyaa inkamantzi-tantyaamiri, iriitaki itapaakyaaroni ikoyaayitiri kiriiki. Tima ti noninti aminaasi-waityaa okaratzi noñaawinta-kimiri awirokaiti aka. ⁴Tima nonintatzii sintsiinira nariita-nakyaami aririka nawisanaki anta pisaika-jiitzira. Kimitaka ari iyaakanakina aparoni-payi Macedonia-satzi. Aririka noñaapaakiro tikira-wintha pikoyaayiti kiriiki, oshikira nompasiki-winta-waityaa, tima aritaki nokamanta-kotzi-takami aka. Ari pinkimitzi-takyaari aajatzi awirokaiti pimpasiki-winta-waityaa. ⁵Irootakira nontyaanki-tantyyaamiriri yoka iyikiiti, iriitaki itapaakyaaroni yariityaami anta tikira-wintha nojatiita naaka. Iriijitaki ikoyaa-kota-paaki-mirini kiriiki ikaratzi pikasiya-kaantakiri awirokaiti. Owitsika pinkantakiri maaroni kiriiki aririka nariita-paakyyaa. Ari onkanyaa airo nosintsi-winta-tapaakami pantayitiro.

⁶Apatzirora pinkinkithasiritiro iroka:

Ikaratzi pankita-tsiri kapichiini, kapichiini yawiiti.

Iriima ikaratzi panki-pirotain-tsiri, oshiki yawiitiri.

⁷Maaroni awirokaiti ontzimatyii pimpasitan-tayitajyaa okaratzi pinintziri. Airo pisintsiwintan-tawaitzi impasitan-taityaa oshiki tirika inintaiti, ari onkanyaa airo okatsizimo-siri-waitantari ipasitan-takara. Tima inkarati kimosiri-winta-pirotzirori okaratzi ipasantari, iriijitakira itakotari Pawa. ⁸Iriitaki Pawa shikyaa-pirota-jimironi okaratzi kowityii-mowaitamiri. Aritaki otzimaraantaki onkarati pimpasitan-tawaityaari kamiitha-piroini awiroka. ⁹Okimiwaitakaro okaratzi kinkithata-kota-chari Osankinaritsi-piroriki, ikantaitzi:

Okaratzi tzimi-motziriri Pawa, irootaki yantitaa-niriri ikaratzi kowityaa-niinta-waita-tsiri.

Tima tampatzika-siri inatzi irirori, irasi iwiro.

¹⁰Iriitaki Pawa kithokita-kairori okaratzi pankiyita-chari, irijatzi shookakairori, ari okanta yawiitan-taitarori okaratzi iwayitaitari.

^d 9.1,12 kimisantzin-kariiti = * kitisiriri   ^e 9.2 Acaya = kipatsi tsika anta osaiki nampitsi Corinto.

Arira inkanta-yitajimiri aajatzi awirokaiti impayita-jimiro kowityii-motamiri, ari onkantyya ontzimi-motan-tajyaamiri pimpasi-yitajyaariri pasini-payi, tampatzika-siri pinkantyya. ¹¹Irootaki impapirotan-tyaamiri Pawa pimpasitanta-piintan-tyaari awiroka. Ari onkantyya impaasoonkitan-tyaariri Pawa ikaratzi aayitzirori apasitan-tayitari. ¹²Ari okantari, okaratzi pipasitan-tayitari tira apatziro pinisironkatakiri kimisantzin-kariiti ikaratzi kowityaa-waita-tsiri, iro ompoñaan-taari impaasoonki-pirotairi iriroriiti Pawa. ¹³Aririka ñiitakiro okaratzi pipasiyita-kariri aajatzi pikimitzi-yitakari pasini-payi, oshikira iwisiryaawintanakiri Pawa. Tima ñaayitiro tira apatziro piñaawaita-siyita, pikantzi: “Nokimisantajiri Saipatzii-totaari nokima-kota-jirora Kamiithari Ñaantsi.” Tima ñaayitiro aajatzi pantayitairo oñaakan-tzirori omapiro pikimisanta-yitanaji. ¹⁴Irootaki intako-piro-waitan-tajyaamiri, oshiki yamanako-wintaimi, okantakaaro ikaminthaa-pirotaimira Pawa. ¹⁵Ari ankimitzi-tanajyaari aajatzi arokaiti ampaasoonkita-najiri Pawa, tima inisironkatzi-taikai aroka, iro mapirota-pirotaitzirori okamiithatzi, airo okantzi athotyajiro ankinkithata-kotajiro.

Ikinkithata-kotziro Pablo okaratzi yantayitziri

10 ¹Naaka Pablo, tzimatsi nokowa-kotzimiri. Tsinampa-siri nonkantyya airo nokatzimawaitzi, nonkimita-kotyaari Saipatzii-totaari. Tima noyotzi tzimatsi ikantakoi-takina, ikantaitzi: “Yoka Pablo tsinampa-siri inatzii isaiki-mota-piintai, irooma isaikira intaina katsima ikanta.” ²Nokowa-kotzimi, airo pijatakairo piwatsimaa-waitina. Ari onkantyya airo nomishakowinta-waitan-tapaakami aririka nariita-paakyaami. Tima noyotaiiki ari nonkanta-yitapaakiri ikaratzi saikimo-yitakimiri anta kantayitain-tsiri: “Yantayita-sitaro Pablo okaratzi inintziri yanintaa-waityaari irirori, ari ikimita-kotari tsika ikanta pasini atziri-payi.” ³Omapiro-witayaa ari nokimitari pasini atziri, iro kantacha yoka itzimi nomaimanitziri, tira onkimityaaro nomaimanitziri atziri. ⁴Tima aririka nomaimanitanti naaka, tira nairikiro manamintotsi okaratzi imanantanta-piinta-yitari atziri-payi, itasorinka Pawa nomaimanitanta naaka. Ari okanta noitsinampaa-yitan-tariri ikaratzi iripirotakairiri noisaniintani. ⁵Ari okanta noitsinampaan-tariri naaka maimani-waitaniri, noitsinampaa-yitajiri kimosiriwinta-waitaniri tzika-tzikatan-tatsiri kaari iyotakoi-tantari Pawa. Nokimita-kaantaaro nairikaa-tyiromi nokinkithasirita-siwai-yitari, nosintsitaa-tyiiaami nonkimisantajiri Saipatzii-totaari. ⁶Aririka nonkima-kowintajimi awirokaiti pipiya-sitaari pikimisantairi Saipatzii-totaari, aripaitira nowitsikyaa nowasankitairi inkarati piyatha-yitachani.

⁷Paamaiyaa iwapyii-mowaitami = kari. Tima tzimayitatsi pikarajitzi anta kantayita-tsiri: “Yasitana naaka Saipatzii-totaari.” ¿Isiyakaan-tzima

ti yasitzi-tyaana aajatzi naaka? Iroorika ikinkithasiri-yitakari, ikinakaa-sitakaro, tima naaka yasipirota-taika Saipatzii-totaari. ⁸Aamaa-sityaa ari pinkanta-yitanaki awirokaiti: “Yitanakaro iroñaaka Pablo ikimosiriwinta-waitaro okaratzi ikinkithata-koyitziri.” Tira nompasiki-wintiro okaratzi inkantaitiri, tima iriitaki Awinkathariti oyosiita-kinari nowitsika-sirita-kaantan-tyaari, ti iyosiitina nokaaripiro-siri-waitanti. ⁹Irootaki kaari nonintanta onkimitzi-motyaami okaratzi nosankinata-kimiri, nonintatziira nomintharowa-waitimi. ¹⁰Aamaa-sityaa tzimatsi kantatsini: “Tima intyaanka-piintajiro Pablo isankinari, oshiki isintsi-thata-piintakai, ikinkithata-piintayita-kayiro pomirintsitzi-motairi antayitiro. Iro kantacha aririka isaikimo-yitai aka, kimiwaitaka ti isintsita-niti. Tima inkantara ikinkitha-yitaki manintaari inatsi.” ¹¹Iroka nakayitiri ikaratzi kantayita-tsiri, nokantziri: “Tsika nokanta nosankina-yitakimi, ari nokantzitari aajatzi nosaiki-moyitakimi.”

¹²Tira naapatyiyi-yaari naaka pitsipatari pisaika-jiitzi anta kimosiri-waita-chari. Ti iyotaa-jiiti irirori. Tzimayitatsi monkarata-wakaa-piinta-chari, isiyakaantzi yanaa-wakaan-tayitaro okaratzi kamiithatzi-mowaita-siyitariri iriroriiti. ¹³Irooma naaka tira nokimosiriwinta-siwaityaaro nomonkaratajiro kamiithatzi-mowaita-sitanari naaka, apatziroa nokinkithata-kotajiro nomonkaratakiro ikantakinari Pawa nantiniri. Iroka inintakiri nantiniri, ontzimatyii nowirairo nantawaitiniri anta tsika pisaika-jiitzi awirokaiti. ¹⁴Irootaki noña-sintsita-kowintan-tamiri iroñaaka awirokaiti, ti nanaa-kayiro okaratzi ikantakinari Pawa. Tima naakataki itakarori noñaawinta-kimiro Kamiithari Ñaantsi tsika ikanta-kota Saipatzii-totaari. ¹⁵Irootaki kaari nokimitantari ikaratzi kimosiriwinta-siwaitarori imonkaratani, tzimawitacha pasini itzimi itataita-nakarori imonkaratakiro. Iro kantacha aikiro-rika pantaiki-sirita-nakitzi, airo nosintsiwinta-waita-naami awirokaiti, ¹⁶kantatsi nojayiti pasiniki nampitsi nonkinkithata-kaantajiro Kamiithari Ñaantsi. Irootaki nomatiri, airo nokinanaki tsika-rika yitayitakaro ikinkithata-kaantzi pasini atziri, nokimosiriwinta-waitaro = kari imonkaratani pasini. ¹⁷Ti onkamiithati inkimosiriwinta-siwaitaityaa apaniroini. Iro kamiithatatsiri ankimosiriwinta-jyaaro yantayitziri Awinkathariti. ¹⁸Tima tikatsi ompaita-matsityaa ankimosiriwinta-waityaa apaniroini ankimosiriwinta-waityaa. Iro kowapirota-chari inkimosiriwinta-piro-yitai Awinkathariti.

11 ¹Nonintzi pinkisa-sita-wakyaaro okaratzi nosankinatzimiri aka, onkanta-witakyaa onkimitzi-motyaami yantziri aparoni masontzi. Nonintzi aikiro pijatatyii piñaana-yitiro. ²Oshiki naamaa-kotakami awirokaiti, iriira Pawa kantakaa-kanarori. Tima naakataki itakaro nokinkithata-kaakimi okanta yasiyitan-taamiri Saipatzii-totaari. Nokimita-kaanta-waitaami awirokami nosinto, tzimatsi nokasiya-kaakamiri

pintsipatyaari, aamakoki nowapiinta-najimi airo pikaaripiro-waitanta irojatzi paawakaanta-pirota-kyaari. Iriitakira siyakaa-winta-chari Saipatzii-totaari, tsika itzimi kimitakariri iriimi paayitairimi apaata. ³Tima nontharowa-kaatyaami intzimi amatawitimini, inkimita-kota-kyaari maranki amatawita-kirori pairani Eva. Aritaki yoitzinampaakimi, iwashaanta-kayimiro pawintaajari Saipatzii-totaari, pikinata-naari. ⁴Kimitaka awirokaiti ti pishinta-sityaaro pakayitiri pasini kinkithata-koti-mirini Jesús, ari pakakiri onkanta-wityaa inasita-paakyaaro okaratzi nokinkithata-kota-kimiri naaka Jesús, okaratzi nokinkithata-kota-kimiro Kamiithari Ñaantsi aajatzi Tasorinkantsi. ⁵¿Pisiyakaan-tzima yanaako-yitana naaka ityaankaari-pirodzi yokaiti? ⁶Aamaa-sityaa ti nonkinkithati kamiithaini naaka, iro kantacha oyotani nokanta. Irootaki piñaakoyita-piinta-kinari.

⁷¿Nokinakaa-sita-karoma pairani ti nonkowa-kotimi kiriiki owakira nokaman-tapaa-kimiro Kamiithari Ñaantsi tsika ikanta-kota Pawa? Tsinampa-siri nokanta nantawai-wintakimi noyomitaan-tayita-kamirori, ti nonkowa-kowaitimi. Ari okanta ikimita-kaantai-taamiri iroñaaka iriipirori pinayitzi. ⁸Okanta nokinkithata-kaapaakimi pairani, iriira pasini-satzi kimisantzin-kariiti opayita-kinari kiriiki nañaantari. Okimiwaitakaro nonkosita-tyiirimi iriroriiti okanta nantawai-wintan-takamiri awirokaiti. ⁹Pairani ainiro nosaiki-moyitzimi, oshiki nokowityaa-niinta-waitaki. Titzimaita noñaaji pimpina ompaityaa nañaantyaari. kamintha yariijitaka iyikiiti poñaayita-chari Macedonia-ki, iriira opayita-paakinari. Ari okanta kaari noñaantaro pimpayitina kiriiki awirokaiti. Ari nonkanta-piinta-tyiiro airo nokamitzimi. ¹⁰Antaroiti nokimo-siri-wintakiro tira nonkowa-koyitimi, ari nonkanta-piinta-tyiiro maaroni nampitsi okaratzi saikatsiri Acaya-ki. Iyotziro Saipatzii-totaari iroopiro nokantaki. ¹¹¿Piñaajantzima awirokaiti iro nokantan-tarori ti nontakotyaami? Iyotzi Pawa oshiki nintakotakami.

¹²Aikiro nojatakaa-tyiiro ari onkantyyaa yokaiti kinkithata-kaamiri pikomosiriwinta-waitakari awirokaiti, airo ikantanta: “Ari nosiyari Pablo.” ¹³Yokapayi kinkithata-kaasi-waita-kamiri kaari Tyaankaariiti, amatawitsinkari inayitatzii, apaniroini ikimita-kaanta-waitaka iriirikami ityaankani Saipatzii-totaari. ¹⁴Tikatsira ompaityaa yathawaan-tairi yoka. Tima imatzityaaro Mishatantaniri isiya-kotari isiparyii Maninkari onkantyyaa yamatawitan-tyaari. ¹⁵Irootakira airo imapokan-tawaitai ikaratzi antawai-yitzi-niriri Mishatantaniri, irojatzi imatzitari irirori. Inkimita-kaanta-waityyaa yantawaitatzii onkantyyaa inkamiitha-sirita-kaanta-jyaariri atziri-payi. Iro kantacha aritaki iwaskanitaa-wintai-tajiri okaratzi yantayitzi.

Ikimaatsi-waitaka Pablo Ityaankaa-ritzira

¹⁶Intsityaa napiita-wakiro nonkantimi, onkamintha airo nokimitzi-motamiri masontzi. Aririka nokantakari piñaakina, pisinita-wakina

nokimosiriwinta-wakya kapichiini. ¹⁷Okaratzí noñaawaitziri iroñaaka, tira onkimita-jaantyaaro tsika onkantyaami iñaawaitiri Awinkathariti. Nokimita-kota-tyaari aparoni masontzi ikimosiriwinta-siwaita. ¹⁸Arira ikanta-piintaka pasini atziri-payi, ari nonkantyaari naaka aajatzi. ¹⁹Pikimita-kaanta-waitaka awirokaiti yotaniri pinayitatzii, ¿paitama pinintan-tajiitari pinkimisanta-yitairi masontzi? ²⁰Iroota-jaantaki pantayitakiri awirokaiti, pikimisanta-piintakiri ikaratzí kimitakaan-tawaita-kamiri impiratani, aapitha-waiyitzi-mirori tzimi-motzimiri, yakathawinta-waita-kimiri, kimosiriwinta-waita-chari, pasaporo-waitzimiri. ²¹¿Piñaajantzima ti naawyaa-siri-waita-niti naaka nomatan-tyaarori osiyakarori iroka? ¿Kantatsima nompasiki-wintiro tira nomataitiro? Airo. Iro kantacha aritaki nomataikiro naaka osiyaaroni okaratzí yantawi-jiitakari iriroriiti, nokimosiriwinta-waityaa, onkanta-witakya nonkimi-witakyaari masontzi.

²²Iroorika ikimosiriwinta-waitaka iñaawaitziro iñaani Heber-iiti, aajatzi naaka. Iroorika ikimosiriwinta-waitaka ishininkai-titari awaisatzitini Israel, aajatzi naaka. Iroorika inkimosiriwinta-waitaka icharini-titari awaisatzitini Abraham, aajatzi naaka. ²³Iroorika inkimosiriwinta-waitaka yantawai-yitainiri Saipatzii-totaari, aajatzi naaka. (Omapiroatya nokimitakari naaka iñaawaitzi masontzi.) Iro kantacha nonkimosiriwintakaro nanaajiri yokaiti nantawaitzi, nanaajiri aajatzi yasitako-waitai-takina, ipasawaitai-takina, iwamaima-waitai-takina. ²⁴Tima noñaakiro okaratzí 5 yapiitana ipasawaitana noshininka-payi anta yapatota-piintaita.^f ²⁵Mawa okaratzí iposawaitai-takina. Aparoni okaratzí ishimyaaitakina. Mawa okaratzí nopitamónka-kotaka. Aparoni tsitiniri nosaika-kotaki niyankaaki inkaari, ari nokitaitita-kotakiri. ²⁶Oshiki nariitan-tayitaka. Nokinayitaki okowiinkatzi nijaa. Nokini-motakiri ipiyota kosintziiti. Inintayitaki noshininka-payi iyaaripiro-waitinami, aajatzi ikimitakari kaari noshininkata. Nokowiinkata-kowaitaki nampitsiitiki aajatzi otzisi-masiki. Nokowiinkata-kotaki inkaariki. Oshiki nopomirintsi-waitakari paitasi-waita-chari “iyiki,” kaari-tzimaita. ²⁷Oshiki nantawaitaki, ayimawai-witakina nomakori. Ayimawitakina

---

^f 11.24 Okinkithata-kota isankinariki pairani Moisés, kantatsi iwasankitaiti aparoni atziri aririka iyaaripirotakiri pasini. Ontzimatyii yaitiri tsika yapatota-piintaita, impasawaitan-taityaariri. Airorika okaaripirotzii ikinakaa-sitakari, airo ipasa-piroi-tziri. Irooma omapiro-rika okaaripirotaki ikinakaa-sitakari, ontzimatyii iwasankitaa-piroitiri. Iro kantacha tira osinitaa-ntsiti yanaa-kayitiro onkarati 40 impasawaitaitiri. Irootaki yamitaitari pairani impasatan-taiti onkarati 39 yapiitiri itzimi-rika kaaripirotain-tsiri, ari onkantya airo ipiyathatantaro Ikantakaan-taitani, aririka yanaakaakiro onkaratimi 40. Irootaki ipaitajiri yokaiti “Oyotapaaka aparoni omonkaratan-tyaari 40.” Okaratzí kinkithata-kotain-chari aka, ari ikantai-takiri Pablo, ipasawaitai-takiri irirori.

nowochoki, notashi, nomiri, noyatsinkari. Tashiniinta nokanta-piintaka. Nosapoka-miriki-waitaka. ²⁸Tzimatsi oshiki awishimo-yitakinari. Iro kantzimo-pirota-kanari isaikayitaji kamiitha ikaratzi kimisanta-yitaa-tsiri tsika-rika-payi. ²⁹Tzimatsi-rika mantsiyatain-tsini, nokimita-kaantaro naakami mantsiyatain-tsini. Tzimatsi-rika inkaaripirota-kayi-takiri, oshiki nonkisako-winta-waityaari. ³⁰Ari okanta nokimosiriwinta-waita naaka, nokinkithata-kotakiro tsika nokantaka kaari naawyaa-siri-waitanta. ³¹Tzimatsi yotatsiri ti namatawitanti, iriitakira Pawa, Asitariri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. ¡Akimosiriwinta inkanta-piintaitiri! ³²Tima pairani nosaikanta-paintari Ontyaamairiniki, yaamaako-winta-kaantakiro ijiwata-kaani Aretas maaroni nampitsi, airo nositowanta, ari onkantayaa yaakaan-tantayaa-narimi. ³³Iro kantacha ititakina kantziriki nokarajitzi, iwayiita-kotakina intakirona nampitsi, ari okanta nosiyantaari.

Kimiwaita-karori ochiikantzimi kitoochii

12 ¹Tira onkamiithati nonkimosiriwinta-waityaa. Iro kantacha aikiro noñaawinta-tyiuro noñaawyatakari, okaratzi iñaakakinari Awinkathariti. ²Noyota-kotziri yoka atziri yasitaari Saipatzii-totaari. Tzima-kotaki 14 osarintsi yoka atziri yaitairi inkitiki, ijapirotatzii ojinokita-jaantzi inkiti. Kimitaka ijasirin-katatzii, ti noyopirotzii-maityiyaa. Tirika, ijatatzii-rika koñaaroini iwathaki, ti noyopirotiro.[§] ³Iri Pawa yotatsiri ijasirin-katatzii-rika, ijatatzii-rika koñaaroini iwathaki. Intsityaa nitapanaatyaaaro nonkinkithata-kotiri yoka atziri. ⁴Yaitairi anta inkimo-siritapaji. Ari ikimayitairori tsika-rika opaiyitari kaari kantaa-jata-tsini inkinkithata-koitiro. ⁵Ariwitaka inkimosiriwintyaaromi yoka atziri okaratzi iñaakiri. Iro kantacha airo nonkimosiriwinta-waita. Apatziro nonkinkithata-kotakiro tsika nokantaka kaari naawyaa-waitanta. ⁶Arimi nonkimosiriwinta-kyaaromi okaratzi noñaayitakiro, airomi nomasontzi-siri-waitzimi. Aritaki noñaawai-yitakiromi iroopirori. Iro kantacha ti noninti inkimosiriwinta-siwaita-piintai-tyaana. Apatziro impinkatha-wintai-tinaro okaratzi nantayitakiri, okaratzi ikimakoi-takinari. ⁷Okaratzi noñaawyatakari owaniinka okantaka, iyotzi Pawa aritaki nonkimosiriwinta-waita-kyaami. Irootaki isinitan-takanari nonkimaatsi-waityaa onkantayaa airo nonkimosiriwintan-tawaita. Okaratzi nokimaatsi-waita-piintaka osiyawaitakaro ochikawaita-tyiinami kitoochii. Iriitaki Mishatantaniri kimaatsita-kaawai-witakanari.

§ 12.2 ojinokita-jaantzi inkiti = mawatanain-tsiri inkiti. Ari ikanta-piintziri Judá-iti ikinkithata-kotziro. Ikantajitzi: “Itanakarori inkiti, ari osaikayitziro minkori. Apitita-tsiri inkiti, ari isaikayitziro kasiri, ooryaatsiri, impokiro-payi, maaroni. Irooma mawatatsiri ojinokita-jaantzira inkiti, ari inampitarori Pawa.”

⁸Mawa okaratzi nokowako-witakari Awinkathariti yookakaa-wintina ikimaatsitakaa-piintaitana. ⁹Ikantakina irirori: “Tima nokawinthaakimi, tikatsira kowityii-mowaityaamini. Kantataitatsi noñaakanta-pirotajiro nosintsinka atziriki kaari aawyaawaita-tsini.” Ikanta nokimawakiro, kimosiri nokantanaka, nowinthata-nakaro nokamantanta-yitajiro ti naawyaa-waita-niti, tima ari onkanyaa aawyaakaan-tajinari isintsinka Saipatzii-totaari. ¹⁰Irootaki nokimo-siritan-takari naaka okantawitaka ti naawyaa-waita-niwityaa, ikawiya-waitaitana, nokimaatsi-waitaka, iwatsinaa-waitaitana, opomirintsitzi-mowaitana, oshiki noñaayitakiri nantawaitziniri Saipatzii-totaari. Noyopaititajiro ti naawyaa-waita-niti apaniironi, ari noñaatai-tzirori imatakaa-tyaanaro naawyaa-siri-waita-nitaji.

¹¹Kimitaka masontzi nonaki noñiirora nonkimosiriwinta-waitaka. Iro kantacha awiroka kantakaa-karori nomatan-takarori. Iro kamiitha-witacha pinkinkithata-koyita-jinami kamiitha. Okantawitaka ti niriipiroti naaka, ti yanaako-tzimaityaana yokaiti paitasi-waita-chari “Iriipirori Tyaankaariiti.” ¹²Tima nosaiki-motakimi pairani awirokaiti, noñaakakimiro omapiro naaka Notyaankaa-ritzi. Oshiki namatsin-kawintakami. Oshiki notasonka-wintantaki, piñaayitajiro kaari piñaapiinta-jiitzi, okiryaaantzi pikanta-winta-jiitakaro. ¹³¿paitama pikinkithasiri-waitantari iroñaaka nomaninta-waita-tziimi? ¿Tima naakamiithatimi nokimitajiri pasini-payi kimisantzin-kariiti? ¿Irooma kantakaan-tarori ti noñaajiro ompaityaa pimpasityaanari? Tzimatsi-rika nokinakaa-sitakari, pimpyaakotinaro.

Ikinkithata-kotziro Pablo mawatatsini yariitanyaa

¹⁴Nokinkithasiritaka iroñaaka napiitajiro nojati noñiimi, irootaki mawatatsini nariityaami. Airo nayiri inkarati pimpinatinari. Kaari piiriikiti noninti nasityaari, awiroka-payi noninta-pirotaki nasityaami. ¿Kantatsima aparoni iinchaaniki impinako-wintiro inintziri asitariri? Tira, iriitaki asitaariri pinakowintziriri iirintsiti. ¹⁵Irootaki nantiri naaka, onkimiwaita-jyaaro naakami asitamiri. Aritaki nomatakiro nosinita-kowintatyaa. Oshiki notakotakami. ¿paitama kaari pitakotantana naaka?

¹⁶Kimitaka tzimayitatsi awirokaiti kantatsiri: “Aama ti inintako-yitai Pablo arokaiti, oshiki iyotzi, ari ikina-kayiro yamatawi-waitantakairi.” ¹⁷¿Pisiyakaan-tzima yamatawi-waitakimi aajatzi ikaratzi nontyaanka-kimiri? ¹⁸Nontyaanka-kimiri Tito, aajatzi pasini iyiki. ¿Yamatawita-kimima Tito? ¿Tima nosiya-wakaa-jiityaa maaroni naaka, naakamiitha-yitajimira awirokaiti? ¹⁹¿Pisiyakaan-tzima awirokaiti iro nokantantari nonintatzii notzikaa-wintatyaa? Tira ari onkanyaa notakotani. Iri Saipatzii-totaari ñaawaita-kayinari, onkanyaa nowitsika-

sirita-kaantyaamiri. Iriira Pawa yotatsi. ²⁰Okantzi-mowaita-tyaanara naaka añaairo ankanta-niinta-wakaa-waityaa aririka nariita-paakyaami. Okantzi-mowaita-tyaanara aajatzi noñaapaakimi pintzima-winta-wakaa-waityaa, pinkisa-wakaa-waityaa, pinkisa-niinta-wakaa-waityaa, airo paapatyaa-wakaa-waita, pinkisi-mata-wakaa-waityaa, pinkantakaa-piro-waityaa, pimaimanita-wakaa-waityaa. ²¹Okantzi-mowaita-tyaanara nompasiki-winta-kowaityaami Pawaki. Aamaaka aritaki nonkanta-niinta-kowaita-paakyaami pantayita-kirorika kaari-pirori, ti piwashaantiro pantayitziro karipiro-yitatsiri, pimayimpi-waitzi, piñaathata-siwaitanta-piintaka aajatzi.

13 ¹Irootaki mawatatsini nariityaami. Aritaki namina-kotan-tapaa-kyaami, ikantai-takiri pairani:

Intzimi-rika aparoni omishakowintaari, ontzimatyii intzimi mawa atziri, tirika intzimi apiti ñaakotirini ikinakaa-sitakari, aritaki iwasankitai-takiri.

²Arira nonkanta-paakiri naaka nowasinonkairi ikaratzi antzita-karori kaari-pirori anta pisaikinta, ari nonkimitzi-tapaa-kyaari aajatzi pasini-payi antayita-najirori iroñaaka. Tima aritaki nokaman-tzita-kamiro pairani napiitan-takarori nariitakami. Irojatzi nosankinatzimiri iroñaaka. ³Aamaa-sityaa pikanta-jitatzii awirokai: “Kaari Saipatzii-totaari tyaankirini Pablo inkinkithata-kaanti, aama kaari iriipirori.” Paamawintyaa, yoka Saipatzii-totaari, kaari-machiini atziri saiki-motanta-painta-tsini, otzimimo-piro-taitziri isintsinka irirori, awirokata-jaantaki ñaayitirini. ⁴Ari okantawitaka, kimiwai-witaka ti yaawyaa-waita-niti yoka ipaikakoi-tanta-kariri. Iro kantacha añaakaajiri isintsinka Pawa. Ari nokantzi-takari aajatzi naaka, ti naawyaa-waita-niti, iro kantacha irijatzi Pawa sintsita-kaajanari, awirokata-jaantaki ñaayitirini.

⁵pinkinkithasirita-kota-wakya. ¿Iriipiroma pikantaka awiroka pikimisantaji? ¿Tima piyojiti isaika-siritantami Saipatzii-totaari? Aritaki okantari, tirika, aamaa-sityaa ti piriipiroti awiroka. ⁶Noyotaki naaka, aririka piñaawakina anta, airo pikimita-kaanta-wakina ti niriipiroti naaka. ⁷Nokowa-kotziri naaka Pawa, ari onkantyyaa airo noñaakotan-tapaa-kamiro pikinakaa-sitani. Tira iro nokantan-tamiri iroka noninta-siwaita-paakyya nonkimita-kotyaari iriipirori. Iro nokowa-piro-taitatzii pantayitajiro okaratzi tampatzikata-tsiri. Irootaki nonintakiri, onkanta-wityaa intzimi otzikaa-wakinanimi, airo noñaakan-tamiro nosintsinka nowasinonkaa-paakimi, irootaki noyotakaanta-pirotyaamiri naakataki iriipirori. ⁸Apatziro nonintzi noñaakan-tayitajiro iyotakoi-tantyaarori iroopirori. Tima ti noninti notzika-tzika-waitiro. ⁹Ari nonkimosiriwintakyaa aririka noñaakimi paawyaa-siri-waitanaji, onkanta-witakyaa aikiro inkimita-kaantai-tatyina naaka kaari

aawyaawaitaniri. Irootaki namana-kota-piintakiri, onkantyyaa piñaantyaarori awirokaiti pinthotyiro paawyaa-siri-piro-wainitaji. ¹⁰Irootaki notyaankan-tamirori iroka sankinaritsi, tira nosaiki-moyityiimi awirokaiti anta, ari onkantyyaa airo nookisawaitanta-paakami apaata. Tima iriitaki Awinkathariti koya-kinari nowitsika-sirita-kaantan-tyaari, ti ikoyitina nokaaripiro-siri-waitanti.

owiraantarori withataantsi

¹¹Iykiiti, iroka owiraantarori nonkantimi: Pinkimo-siri-jiiti. Pinthotyaa-yitairo paawyaa-siri-waiyitaji. Pinkimosiriwinta-siri-yitai. Paapatyaa-wakai-yitajyaa. Kamiitha pisaika-yitaji. ¡Iriira Pawa nampi-siritan-tyaamini, otakotan-taniri inatzi, iriitaki kamiithata-tsiri isaikakaantzi! ¹²Itako pinkantyyaa piwithata-wakaa-najyaa anta.^h ¹³Iwithatizitami aajatzi kimisantzin-kariiti nampitarori aka.ⁱ ¹⁴¡Okawintha inisironka-waitaimi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari! ¡Okawintha intakowaita-jyaami Pawa! ¡Okawintha inkanta-kaiyaaro Tasorinkantsi paapatyaa-wakaan-tajyaari! Omapirowí.

---

^h 13.12 piwithata-wakaa-najyaa = * thotaporotaantsi ⁱ 13.13 kimisantzinkari = * kitisiriri

ISANKINARI PABLO ITYAANTZINIRI GALACIA-SATZI

Withataantsi

1 ¹Naaka Pablo otyaanki-mirori iroka sankinarintsi. Tyaankaari nonatzi naaka. Kaarira atziri-payi tyaankinani, Jesús Saipatzii-totaari otyaanka-kinari itsipatakari Asitairi Pawa owañaajiriri pairani ikamawitaka. ²Arira nokaratziri maaroni iyikiiti kimisanta-naatsiri aka nosankinatzi-miro iroka. Awirokaiti notyaankini pikaratzii pikimisantai anta Galacia-ki. ³Okawintha inkaminthaa-yitaimi Asitairi Pawa, kamiitha isaikakaa-yitajimi, ari inkimitzi-tyaamiri aajatzi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. ⁴Tima iro inintakiri Asitairi Pawa isinita-kowintai Saipatzii-totaari, ikama-wintayitai akaaripiro-siri-yiwitaka, ari onkantayaa airo akimita-kotan-taari ikaratzii kaaripiro-waita-tsiri iroñaaka, osiyawaitakaro intsiparyaa-kowintaa-tyiimi. ⁵Okawintha iwisiriyaa-winta-piintai-tyaari Pawa. Ari onkantaita-tyiiaani.

Tikatsi pasini Kamiithari Ñaantsi owawisaako-siritan-tatsini

⁶Pimapokakina pikatzimatataki piwashaanta-nakiro pikimisanta-witanakari Pawa. Tima iriitaki koyawitaamiri, antaroiti ikawintha-witaami, irootaki ityaankan-takamiriri Saipatzii-totaari. ¿paitama pikimisanta-siwaitan-tarori pasini kaari kimityaaroni Kamiithari Ñaantsi? ⁷Tima iroopirora nonkanti naaka, tikatsi pasini ñaantsi wawisaako-siritan-tatsini. Kimitaka tzimatsi owashaanta-kaaki-mirori, inintatzii itzinpinaa-siritimi, irootaki iwasiñaan-tayita-karori tsika okanta ikinkithata-koitziri Saipatzii-totaari. ⁸Aririkami nowasiñaayitaji-miromi naaka okaratzii nokaman-takimiri pairani, imishatai-tinawí. Ari okimitari aajatzi, aririkami impokaa-jatimi Maninkari poñaachani inkitiki, iñaawinta-paakiro pasini ñaantsi kaari kimityaaroni nokaman-takimiri pairani, imishayii-tiriwí irirori. ⁹Aritaki nokantakimi pairani,

irootaki napiitimiri iroñaaka nonkanti: Tzimatsi-rika owasiña-kironi tsika okanta nokinkithata-kota-paakiri pairani Saipatzii-totaari, imishai-tiriwí.

¹⁰ ¿Irooma namina-minatzi iroñaaka ookimo-siri-waityaarini atziri-payi? Tira, namina-minata-tziiro naaka ookimotyaarini Pawa. Iroorikami namina-minatimi ookimo-siri-waityaarini atziri-payi, tira impiratani nonatyii Jesús Saipatzii-totaari.

Yantawairi Pablo

¹¹ Pinkimi iyikiiti, okaratzi nokaman-takimiri Kamiithari Ñaantsi, kaarira atziri oyota-kayi-narori. ¹² Iri Jesús Saipatzii-totaari iyomitaa-kinarori maaroni, iñaakakinaro. Tima kaari atziri asityaaroni.

¹³ Pikima-kota-jiitakina tsika nokantawita pairani ainiro nomonkarawitaro yamitari noshininka-payi Judá-iti. Pikima-kota-jiitakina aajatzi oshiki nokisa-niinta-witakari kimisanta-najiriri Pawa, nowasankitaa-kaanta-witaka oshiki, nonintawita nowashaanta-kayirimi ikimisanta-yitanaji.

¹⁴ Tima nomapiro-witana-kityii-yaaro naaka nomonkara-witakaro yamiyitari pairani noshininka-payi, tikatsira aparoni nokarawitakari anaakotinani tsika nokanta-witaka. ¹⁵ Iro kantacha pairani tikira-wintha nontzimiita naaka, ikoyiitzi-takana Pawa. Tima antaroiti ikawinthaakina irootaki ikaima-siritan-taanari.

¹⁶ Iñaakaanari Itomi, inintaki nonkinkithata-kaajiri kaari noshininkata. Tikatsira nosampitanaki nonkantiri: ¿paitama nantiri? ¹⁷ Ti nosiya-sitapaintiri noña-paintiri itayita-karori ityaantaa-ritzi anta Aapatyaawiniki. Apatziro nowanakiro nojatanaki Mamiriniki, ipoña nopyapaaka irojatzii Ontyaamairiniki.

¹⁸ Okanta awisaki-ranki mawa osarintsi, ari nojata-sitakiri Pedro noñiiri isaiki irirori Aapatyaawiniki, apatziro nosaiki-mota-paintziri okaratzi 15 kitaitiri.^a ¹⁹ Iro kantacha tira noñaapaaki pasini Tyaankaari, intaini noñaapaakiri Jacobo iririntzi Awinkathariti.^b ²⁰ Omapirotyaa okaratzi nosankinatzimiri, ti namatawitimi, iyotzi irirori Pawa. ²¹ Ipoña nojataka Tonkaironiki aajatzi anta Cilicia-ki. ²² Tima tikira iñaayiti-naata iipatsitiki Judá-iti ikaratzi kimisanta-yitana-jiriri Saipatzii-totaari, ²³ intaini ikima-kota-sitakana ikantaitzi: “Yoka maimanitairi pairani ikisaniintai, kowawita-chari yapirotajai, ikinkithata-kotajiro irirori tsika ikantajiita ikimisantaitzi.” ²⁴ Irootaki iwisiryaa-wintan-tanakariri iroñaaka Pawa ikimako-yitakina.

2 ¹ Okanta awisaki pairani 14 osarintsi, ari nojatajiri aajatzi Aapatyaawiniki notsipata-nakari Bernabé aajatzi Tito. ² Iro nojatanakari tima Pawa oiwintha-siryaa-kaakanari. Okanta nariitaka pairani

^a 1.18 Pedro = Cefas   ^b 1.19 Jacobo = Santiago

anta, noyosiita-paakiri napatota-paakiri jwayitziriri kimisantzinkari, nokaman-tapaakiri tsika nokanta nokinkithata-kaayitajiri kaari noshininkata Kamiithari Ñaantsi. Iro napatotan-tapaa-kariri onkantayaa airo aminaasi-waitanta okaratzi nantayitakiri. ³Ti noñiuro isintsiwintai-tawakiri notsipatakari Tito imatairo intomisitaa-nityaa, okantawita kaari noshininka.^c ⁴Tima ari isatika-siwaitakari ikaratzi kashaawaita-tsiri inkimisantimi, iriyyitaki nintawita-chari intomisitaa-nita-kaantayaa. Ti onimoyitiri yokaiti isaikasi-waitajyaa kimisanta-yitatsiri, onkimiwaita-jyaaromi intsiparyaako-winta-yitairi Jesús Saipatzii-totaari. Iro ikowa-piro-jiitzi inkimita-kotai-tyaari tsika ikanta ompirataari. ⁵Iro kantacha ti nosininta-kaantiro inkimita-kotyaa, iro noninta-pirotaki iyota-kotairo iroopirori Kamiithari Ñaantsi awisako-siritan-tajyaari. ⁶Ikanta nokinkitha-waita-kaapaakiri jiwari ipinkathatairi kimisanta-naatsiri, onimota-nakiri, tikatsi pasini ñaantsi inkanta-nakiri. (Kimitaka nokinasi-niintaka nokantaki “jiwari ipinkathatairi,” tikatsi atziri siyakotyaa-rini Pawa yiriipirotsi.) ⁷Irootaki kaari otzimanta opaita inkanta-wakinari, tima iyotanaki omapirotatyaa ityaankakina Pawa noñaawinta-jiniri Kamiithari Ñaantsi kaari totamisitaa-nita-chani. Ikimitaakiri irirori Pedro ityaankakiri ikinkithata-kaayitairi nokaratzi notomisitaa-niyita. ⁸Tima iriitaki Pawa ontyaanka-kiriri Pedro inkinkithata-kaayitairi noshininka. Irijatzi ontyaanka-kinari naaka nonkinkithata-kaayitajiri kaari noshininkata.^d ⁹Ikanta Jacobo, Pedro aajatzi Juan, ikimita-kaantakiri itzinkami kimisantzin-kariiti, iyotanaki iriitaki Pawa kaminthaa-kinari. Aripaitira yaakamiithata-nakina, ari ikimitaa-wakiri aajatzi Bernabé, ari onkanta nojatakaan-tanakarori nonkinkithata-kaayitajiri kaari noshininkata. Ari ikimita-nakari irirori ikinkithata-kaayitairi noshininkapayi.^e ¹⁰Ipoña ikantanakina: “Arika pijayitaki tsika-rika-payi, ontzimatyii pintakota-jyaari asinonkain-kariiti.” Tima nomatzi-tataikaro notakoyitakari, irootaki nanta-piinta-yitakiri.

Ikisathai-tziri Pedro Antioquía-ki

¹¹Ikanta ijatakira pairani Pedro Antioquía-ki, tzimatsi ikinakaa-sitakari irirori, ari nokisathata-kiriri. ¹²Tima owakira ijataki Antioquía-ki, imawita-paakaro kamiithari, yakyoota-paakiri kaari ishininkatyaa. Iro kantacha yariijiitaka anta ityaantani Jacobo, ari otzimanakiri ikinasitani Pedro, iwashaanta-nakiro yakyoo-witari kaari ishininkatyaa. Oshiki itharowan-takari ikaratzi ariitapain-chari amitarori itomisitaa-nita. ¹³Imatzita-nakaro pasini Judá-iti kimisanta-witain-chari, ari ikimitzi-tanakari aajatzi Bernabé irirori, imata-kota-nakiri yokaiti

^c 2.3 kaari noshininka = griego ^d 2.8,9 noshininka = * totamisitaari

^e 2.9,11,14 Pedro = Cefas

owapyiimotan-taniri. ¹⁴Ikanta noñaakiri Pedro ti imonkaratiro iroopirori Kamiithari Ñaantsi, ari napatotakiri ikaratzi kimisanta-siri, iñaajitakina maaroni nokantakiri Pedro: “Ishininka Judá-iti pinatzi awiroka, tima piwashaantiro amiwitari pairani, pikimita-kotari kaari ashininkata. ¿Paitama pisintsitan-tariri atziri-payi kaari Judá-iti isiya-kotairo akimiyita aroka? ¹⁵Omapiro-witatyaa, Judá-iti anatzii arokaiti, ti ankimita-kowityaari kaari ashininkata ikantaita-piinta-witari ‘kaari-piro-siriri.’ ¹⁶Iro kantacha, ayotzi iroñaaka tikatsira matironi intampatzika-siriti imonkara-wityaaromi Ikantakaan-taitani, apatziro imatziro Jesús Saipatzii-totaari itampatzika-siritakai awintaa-siritaari. Irootaki awintaan-taariri aroka, antampatzika-sirita-jiita. Tima ti amatiro antampatzika-siritanti Ikantakaan-taitsiri.” ¹⁷Aamaiyaa tzimatsi kantaini: “Pamina-minata-nakiro itampatzika-siritaimi Saipatzii-totaari, iro kantacha aikiro pantatziro kaari-pirori. Iriira Saipatzii-totaari kaaripiro-sirita-kayimiri.” Nokantzi naaka: ¡Ti ari onkanyaa! ¹⁸irootaki aminaasi-waita-chari asintsita-wakaiyaa, ankanti: “Thami amonkara-yitajiro maaroni Ikantakaan-taitsiri.” Tima okimiwaitakaro napirotiromi nomporokiro tsika-rika opaita kaari witsika-chani kamiitha, ipoñaapiiita-jiromi nowitsikairo tsika okanta-jaanta pairani. ¹⁹Tima onkimiwaita-jyaaro nonkama-pithata-kityiromi naaka Ikantakaan-taitsiri, ari okarata-paaki nosintsiwintaro nomonkara-yitajiro. Apatziro noñiira nañaaji nantayita-jiniri okaratzi ininta-kayinari Pawa. ²⁰Nokimita-kaanta-nakiro nontsipata-jyaarimi Saipatzii-totaari ikimaatsita-kaitakari pairani ipaika-kotai-takiri. Tima nonkimita-kota-najyaari tsika ikanta kaminkari, tikatsi yantanaji. Tima okaratzi nantayita-najiri tira naaka nintakaa-sityaaroni, Saipatzii-totaari antakayi-narori. Nawintaa-naari Itomi Pawa, tima antaroiti itakotaana, ikamawintaana. ²¹Ti noninti napatiro ikaminthaajana Pawa. Irootaki kaari nokantanta: Ontzimatyii amonkara-yitajiro Ikantakaan-taitsiri añaantyaarori awawisaako-siri-yitaji. Tima aririkami nonkantimi, aminaa-sityaami ikama-winta-yitakai Saipatzii-totaari.

Inampi-siritantai Tasorinkantsi awintaa-sirityaari Saipatzii-totaari

3 ¹¡Iyikiiti, Galacia-satzi! ¿Tsikama okinakika piyotani? Okimiwaitakaro inkisa-winthai-timimi. Tima pairani noiñaarontakimiro tsika ikantai-takiri Jesús Saipatzii-totaari ipaika-kotai-takiri. ²Intaini nonintzi nosampitimi tsika okanta inampi-siritan-takamiri pairani Tasorinkantsi. ¿Irooma inampi-siritan-takamiri pimonkara-yitziro Ikantakaan-taitani? Tira. Iro kantakaan-tziro pawintaa-siri-yitanaari Saipatzii-totaari. ³¿Masontzi-sirima pinatzii? ¿Pimaisanta-kiroma antampatzika-siritakimi pairani Tasorinkantsi? ¿Pikinkisiryama piñaasintsi-waityaa apaniroini piwathaki irootaki thotyimimi

otampatzika-siritimi? ⁴ ¿Aminaa-sityaama okaratzi pikimaatsi-wintakari pairani? Kimitaka ti aminaasi-waityaa. ⁵ Tima Pawa otyaanta-kimiriri Tasorinkantsi, itasonka-winta-yitakimi, piñaayitakiro kaari piña-piinta-yiwita. ¿Irooma piñaanta-yitakarori okantakaan-tziro pimonkara-yitziro Ikantakaan-taitsiri? Tira. Iro piñaanta-yitakarori pawintaa-naari Jesús Saipatzii-totaari.

Yantzi-mota-wakaari Pawa itsipatari Abraham

⁶ Tima pairani nowaisatzitini Abraham yawintaa-nakari Pawa, irootaki ikimita-kaantaariri itampatzika-siritani. ⁷ Iro piyojiitajiri awirokaiti, inkarati awintaa-siri-waitaa-chani, iriitaki matakirori ikimita-kotaari Abraham. ⁸ Iroka Osankinaritsi-pirori iñaawaitakiri Pawa pairani iñaanatziri nowaisatzini Abraham, tima iyotzitaika aritaki intampatzika-siri-yitairi pasini-satzi atziri-payi kaari Judá-iti aririka yawintaa-siri-yitajaari. Ikantaki-ranki:

Awiroka kantakai-yaaroni nontasonka-wintan-tajyaariri maaroni nasyitacha-niri ishininka-tawakaiyaa kipatsiki.

⁹ Ari ikanta-tzimaitari Pawa tasonka-winta iwayitairi awintaa-siritzinkari, ikimitaa-kaantaari tsika ikantakiri pairani nowaisatzitini Abraham yawintaa-siritaari irirori.

¹⁰ Tima inkarati awintaarori imonkaratairomi Ikantakaan-taitani, mishataari inatzii. Tima isankinaitaki pairani ikantaitzi:

Mishataari inatyii kaari thoyiironi imonkaratairo isankinai-takiri Ikantakaan-taitsiri.

¹¹ Ari okanta-tzimaita, tima tikatsi matironi intampatzika-siritzi-motiri Pawa imonkara-yitairomi Ikantakaan-taitsiri. Irootaki ikantan-taitari sankinarin-tsiki:

Tampatzika-siri inatzii awintaa-siriri, aritaki iñihiro yañaanta-jyaaro.

¹² Irooma Ikantakaan-taitsiri ti ari onkanyaa, tima isankinaitaki pairani ikantaitzi:

Tzimatsi-rika monkarataironi, iriitaki ñiironi yañaayitaji.

¹³ Iro kantacha okawintha itsiparyaa-kowintai Saipatzii-totaari imishakowintai-tantairomi Ikantakaan-taitsiri, iriitaki yasita-kayitaka apaniironi imishatai-takiri. Iriitaki ikinkithata-koitakiri pairani osankinari-tsiki, ikantaitzi:

Omishataari inatzii ithatai-takiri incha-kotaki.

¹⁴ Irootaki imatanta-karori Jesús Saipatzii-totaari, tima irootaki ikasiya-kayi-takiriri pairani nowaisatzitini Abraham. Ari okanta iñaanta-yitaarori kaari Judá-iti itasonka-wintai-tairi, itsipa-siritai maaroni Tasorinkantsi awintaa-siri-yitaarira.

¹⁵ Iyikiiti, thami nosiyakaa-wintimiro okaratzi amiyitari aroka. Aririka ontzimi ankasiyakaa-wakai-yaari, asankinata-kotziro iyotantai-

tyaari tzimatsi akasiya-kayiriri ashininka. Aririka asankinata-kotakiro, tikatsi matironi iwasiñaajiro okaratzi sankinatain-chari. ¹⁶ Ari ikimitaa-kirori pairani Pawa, tzimatsi ikasiya-kaakiriri nowaisatzitini Abraham impiriri aajatzi incharinityaari. Piñaakiro iyikiiti, tira iñaawinta-koitiri aka inkarati incharinita-nakyaari nowaisatzitini Abraham, apatziro iñaawinta-kota aparoni incharinityaari, iriitakira Saipatzii-totaari. ¹⁷ Naakiro, iriitaki yitaka Pawa pairani Abraham ikasiya-kaakiri, ikantakiri: “Abraham, tzimatsi ankasiyaka-wakai-yaari.” Okanta awisaki pairani okaratzi 430 osarintsi, ari yampoiwaitairi Moisés isankina-yitairo Ikantakaan-tziri Pawa. Iro kantacha okaratzi isankinatakiri Moisés, tira owasiñaairo okaratzi ikasiya-kaitzi-takariri Pawa pairani Abraham. ¹⁸ Tima iroorikami ninta-pirota-chani amonkara-yitajiromi Ikantakaan-taitsiri añaantyaarori impayitairi Pawa, aminaa-sityaami okaratzi ikasiya-kaitzi-takariri pairani Abraham. Tima pairani ti ontzimi-wityaa Ikantakaan-taitsiri imonkaratirimi Abraham, apatziro yawintaa-siritakari Pawa, irootaki otziman-takari ikasiya-kaakiriri.

Paitama otziman-takari ikantakaan-taitsiri

¹⁹ ¿Paitama otziman-takari Ikantakaan-taitsiri? Iro otziman-takari añaakantiro ipiyathanka atziri-payi, irojatzi yariitan-takyaari incharinityaari Abraham ikasiya-kaita-kiriri pairani. Tima ityaantaki Pawa Maninkari isankinata-kayiri Moisés Ikantakaan-taitsiri. Iriitakira Moisés kantako-winta-kiriri pairani atziri-payi anta. ²⁰ Tima oshiki tzimawitain-chari pairani kantako-wintan-taniri. Iriima Pawa aparoni ikanta irirori.

²¹ ¿Awasiña-kiroma Ikantakaan-taitsiri okaratzi ikasiya-kaakiriri Pawa pairani Abraham? Ti awasiñaairo. Iroorikami wawisaako-siritan-tatsinimi Ikantakaan-taitsiri, aritaki amatakiromi antsiparyaako-winta-yitaimi antampatzika-siri-yitajimi amonkara-yitana-jirora. ²² Iro kantacha, oiñaaronta-kayiro Osankinaritsi omapiro akaaripiro-siri-witaka. Ontzimatyii awintaa-sirita-jyaari Jesús Saipatzii-totaari, añaanta-jyaarori ikasiyaka-kayiri pairani Pawa.

²³ Tima pairani tikira awintaa-siri-waita-naariita, kimiwaitaka asita-kota-tyiimi Ikantakaan-taitsiri, ayaawinta akanta omonkara-paititan-tyaari awintaa-siritan-tyaari, ti añaawityaaro asaikasi-waityaa antayitajiro okaratzi anintayitziri aroka. ²⁴ Pairani oyomitaani owayitai Ikantakaan-taitsiri, okimita-kaantakai iyomitai-tziri iintsi iyotantyaarori ompaityaa yantiri. Irojatzi oyotakaa-jirori awintaa-siritan-taariri Saipatzii-totaari, ari okanta atampatzika-siri-yitan-tairi awintaa-siritani. ²⁵ Tima ayotajiro awintaa-siri-yitaari, ti onkowanajyaa oyomitaa-yitai Ikantakaan-taitsiri opaita antayitairi. ²⁶ Tima awintaa-siri piwayita-najiri Saipatzii-totaari, itomi iwayita-naimi Pawa.

²⁷Pikaratzira pikiwaa-wintaari Saipatzii-totaari, osiyawaita-naatyaaro iriimi pinkithaata-kotyaari. ²⁸Tima pinkarati pawintaa-sirita-naari Jesús Saipatzii-totaari, tikatsi imanintanaki irirori, okantawita: aroka-rika Judá-iti, kaarika Judá-iti, aroka-rika ompirataari, iriirika ompirataniri, aroka-rika sirampari, iroorika kooya, tikatsi ompaiyitajyaa iroka, owichaa ikantakaa-yitai maaroni.^f ²⁹Tima awintaa-siri piwayita-najiri Saipatzii-totaari, kimiwaitanakami awirokami incharinita-najyaami Abraham, awirokataka ñiirori okaratzii ikasiya-kaita-kiriri pairani irirori.

4 ¹Pinkimi nonkanti aajatzi. Ikimita-koitakari aparoni iinchaaniki yasitakaari iriri iwaararo inkasiya-kaiyaari apaata yantaritakirika. Okantawitaka iriitwita asitakaro iwaararo ainiro yintsitzi, ikimita-kotari tsika ikanta ompirataari, ²tima tzimatsi kimpoyii-niriri iwaararo yasitakaariri iriri. Apaata aririka yantaritaki, omonkarataakya ikantakiri asitariri, aripaiti impaitajiri yasitakai-tariri pairani. ³Ari akantayiwitakari arokaiti pairani, akimita-kotakari ikantaranki aparoni iintsi, akimiwitakari aajatzi aparoni ompirataari, amonkarata-siwaitakaro yamitaita-piintari aka osaawiki. ⁴Iro kantacha ininta-paitita-paakira Pawa, ityaantakiri Itomi, itziman-tapaakaro aparoni kooya, ontzimatyii imonkarata-paintiro irirori Ikantakaan-taitsiri. ⁵Iro ityaankan-taita-kariri onkanyaa isaikasi-waitan-tajyaari monkara-waiwitarori Ikantakaan-taitsiri. Iro añantaarori itominta-yitai Pawa. ⁶Tima itomi Pawa pinayitaji, ityaanka-kimiri Tasorinkantsi inampi-siritan-tyaami. Iriitaki ñaawaita-kaayitairi aririka amanayiti, akantzi: “¡Apaá, Asitanari!” ⁷Ñaakiro, tira awiroka onampitaari, itomi iwayitaimi Pawa. Tima intomin-taami, inintaki piñaayitairo okaratzii ikasiya-kaakimiri.

Añasintyaaro-rika Ikantakaan-taitsiri akimita-naatyaari pimantaari

⁸Tima pairani ti piyowityaari Pawa, piwawanita-siyitakaro iwitsikani-payi atziri, irootaki ompirawaita-kamiri. Titzimaita ompawawityaa iroka. ⁹Irooma iroñaaka piyotajiri awiroka Pawapirota-tsiri. Thami ankantawaki, iriitaki Pawa oyotzimiri awiroka, yaakamiithataimi. ¿Paitama pinintantari papiitairo tsika pikantawita pairani? Tira apantyaaro. ¿Pininta-tziima pinkimita-kota-jyaari ompirataari? ¹⁰Tima pimairinta-piintan-takaro kitaitiri-payi, kasiri-payi, aajatzi osarintsi-payi. ¹¹Kimataka ampinaasi-yitaka okaratzii noyomitaa-yiwita-kamiri.

¹²Iyikiiti, pinkimi nonkantimiri: Ontzimatyii pinkimita-jyaana naaka, tima nowashaantajiro nokantawita pairani, nokimita-kotaamiro pikanta-jiita awirokaiti pairani. Ti pimaninta-sirita-wakina ¹³nomantsiya-waiwitatyaa, nosaiki-motakimi, ari okanta nitanta-paakarori nokinkithata-kotzimiro Kamiithari Ñaantsi. ¹⁴ti pimaninta-sirita-wakina

^f 3.28 kaari Judá-iti = griego

piñaawa-kinara nomantsiya-waitaki, pinkimita-kaantakina naakami Imaninkariti Pawa, paakamiitha-jiitakina. Pikimita-kaantakina aajatzi iriirikami paakamiithatakimi Jesús Saipatzii-totaari. ¹⁵Pairani owakira piñaawakina antaroiti pikimo-siri-winta-wakina. Kimiwaitakami aritaki pantaki-naromi aririkami nonkantimimi: “Iyikiiti, pinkitho-ryiinaro poki pimpinaro.” Iro pantantyaarori tima antaroiti pitakotakana. ¿Tsikama opaita kaari pikimo-siri-wintan-taana iroñaaka? ¹⁶ ¿Pisiyakaan-tzima nokisaniinta-tziimi nokinkithata-kaakimiro iroopirori? ¹⁷Iyikiiti, ikaratzi nintatsiri intzipina-sirita-kaimi, inintatziira irirori pinkinkisiryaa-kotiri kamiitha-siri inayitzi. Tira inkamiitha-siriyiti, inintayitatzii pinthainka-siritajina naaka, iro paakamiithatan-tyaariri irirori. ¹⁸Kamiitha asi owiro paakamiithata-piintajina, ti onkowa-jaantyyaa nosaiki-motimi pinampiki. ¹⁹Notomiiti, antaroiti okatsitzi-motana nokinkisiryaa-koyitami, osiyawaitakaro okatsita-kotzi kooya. Aikiro onkatsitzi-mota-tyiina irojatzii pimonkaratan-takyaarori inintakaa-kimiri Saipatzii-totaari. ²⁰Tsika nonkantyyaaka nosaiki-motan-tyaamiri iroñaaka anta onkantyyaa nonkinkitha-waita-kaantyyaamiri kamiitha. Tima ti noyoti opaita awishi-mota-kimiri.

Osiyaka-wintantzi Sara aajatzi Agar

²¹Nonintzi yakina ikaratzi nintatsiri imonkara-yitairo Ikantakaan-taitsiri. ¿Tima inkima-kotiro tsika okanta-kota? ²²Iroka okanta-kota: Pairani itzimaki apiti itomi nowaisatzitini Abraham. Itakarori itomi, iro tsimakiri impiratani, iriima pasini itomi, iro tzimakiri iinapirori, kaari ompiratani. ²³Tima inintakaa-nikiini Abraham iwaiyan-takaakiro impiratani, irootakira tasonkacha owaiyanta-piintai-tziri intsi-payi. Iriima owaiyan-takiri iinapirori, inasitaka irirori, tima iriitaki ikasiyakaakiriri Pawa. ²⁴Tzimatsi opaita osiyaka-wintakiri iroka apiti kooya, tima apiti okaratzi antzi-mota-wakaantsi. Kooya paitachari Agar ompirataaro onatzii, irootaki osiyakariri ikaratzi ñasintsiwinta-yitarori imonkaratiromi Ikantakaan-taitsiri isankinata-kaantakiri pairani Pawa Kitoochiintoniki. ²⁵Iroka otzisi Kitoochiintoni saikatsiri Mamininiki, ari ipaitai-tzirori aajatzi Agar. Ikaratzi otomyitari Agar, ikimita-kotaro tsika okanta impirataitaro iroori. Iriitaki osiyaka-wintari Aapatyyaawini-satzi sintsiwinta-siwaitarori Ikantakaan-taitsiri. ²⁶Irooma pasini kooya iinapirotari nowaisatzitini Abraham kaari impirataitari, irootaki kimitakarori iroomi aniroitari. Irootaki asiyaka-winta-kirori inkarati anintaa-jachani pasiniki nampitsi paitachari aajatzi Aapatyyaawini saikatsiri inkitiki. ²⁷Irootaki isankinata-koitakiri pairani ikantaitaki:

Okantawitaka ti piwaiyanti, maaniri pinawitaka, iro kantacha antaroiti pinkimo-siritai.

Ti piñaawityaaro pinkimaatsityaa piwaiyanti, pinkimosiriwin-tajyaa.

Tima oshiki tzimaatsini piwaiyani okantawitaka imaninta-witaitakami, ari panaa-kotajiro tzimawita-chari oimi.

²⁸ Iyikiiti, ari akimitaari Isaac otomi iinapirori nowaisatzitini Abraham, tima tziatsi ikasiyakai-takairi aajatzi arokaiti. ²⁹ Tima pairani yoka otomi kooya ompirataaro tziain-tsiri inintakaa-nikiini Abraham, antaro ikisaniintakiri otomi iinapirori tziain-tsiri inintakaa-nikiini Tasorinkantsi. Irootaki tasonka-chari aajatzi iroñaaka. ³⁰ Iro kantacha ¿Paitama ikantai-takiriri Abraham Sankinari-tsiki? Iroka ikantai-takiri:

Ontzimatyii pimisitowiro pimpiratani, ojatai, aanajiri otomi. Tima iriitaki otomi piina-pirori asitajyaaroni okaratzi tziimi-motzimiri.

³¹ Ari okanta-tzimaita iyikiiti, tira ontomin-tayitaji ompirataaro, akimitaari otomi kaari ompirataaro.

Piriipiro-wintairo piñaajiro pisaika-siwaitaja

5 ¹ Tima iriitaki Saipatzii-totaari tsiparyaa-kowintairi, irootaki añaanta-yitaarori asaikawayita-sitaja. Ontzimatyii ariipiro-wintajiro, tima ti onkamiithati apiitajiro ankimita-koyita-jyaari tsika ikanta ompirataari. ² Pinkimi nonkanti. Naaka Pablo kamantzi-mirori iroka ñaantsi. Aririka pininti pimonkaratairo intomisitaa-niitimi, ampinaasi-waitaka pikimisanta-najiri Saipatzii-totaari. ³ Nonintzi napiitiro nonkantiri ikaratzi nintatsiri intomisitaa-niityaa, ontzimatyii ithotyiiromi maaroni Ikantakaan-taitani. ⁴ Tima inkarati nintanaa-tsiri imonkaratiromi Ikantakaan-taitani onkantyyaa intampatzika-siritan-tajyaarimi, itsiparyaa-naatyaari Saipatzii-totaari, ti iñiuro inkaminthaajiri. ⁵ Irooma arokaiti, ikantakaakaro Tasorinkantsi akimisantajiri Saipatzii-totaari, ayaakowinta awajiri itampatzika-siritai. ⁶ Tzimayitatsi totamisitaa-nita-chari, iriima pasini ti imatiro irirori. Ti onkowa-jaantajyaa iroka yasiyitajaira Saipatzii-totaari. Iro ninta-pirotacha ankimisanta-pirota-najiri, ari onkantyyaa antakoyita-wakaan-tanajyaari. ⁷ Pairani kamiitha pikanta pikimisanta-yitanaki. ¿Paitama owashaanta-kaaki-mirori iroopirori? ⁸ Tira iri washaanta-kayi-mironi itakamiri iyosiiwitakami. ⁹ Tima ikantaitaki pairani: “Kapichiini onawita siñakayirori opatha, aritaki omatakiro osiña-kayiro maaroni opatha.” ¹⁰ Nawintaakari naaka Awinkathariti, iriitaki kinkisiryaa-kaimini airo pisiritantaro pasiniyita-tsiri. Iro kantacha ontzimatyii iwasankitaitiri nintatsiri intzipina-sirita-kaimi, onkanta-witakyaa tsika-rika intzimi. ¹¹ Iyikiiti, ti nosintsiwintimi pinto-misitaa-niyityaa. Arimi onkantyyaa, ¿Arima inkisa-niinta-wintai-takinaro nokinkithata-kotziro ipaika-kotai-takiri Saipatzii-totaari? ¹² Iro kantacha, ikaratzi nintayita-tsiri intzipina-sirita-kayimi, noninta-taiki naaka iriitaki pithoka-sitaita-chanimi intotaa-nityaa irirori.

¹³ Pinkimi nonkanti iyikiiti. Iyosiitai-takimi okanta piñaantaarori pisaika-siwaitaja. Iro kantacha, ti onkamiithati pantayitairo okaratzi

pinintakaa-sitari awiroka. Iro kamiithatatsi pintakota-wakai-yitajyaa.

¹⁴Oshiki onawita ñaantsi isankinatai-takiri pairani Ikantakaan-taitaniki, iro kantacha aparoni okanta kowapirota-chari ayotajiri, ikantaitzi:

Pintakota-jyaari pishininka, pinkimita-kaantiri pitakota awiroka.

¹⁵Irooma aririka piwatsimaa-wakaiyaa ipoñaa pinkisa-wakaiyaa, aritaki piñaakiro pimpyaa-sirita-wakaiyaa.

Iniwita-sitaitari, aajatzi ikowakaan-tziri Tasorinkantsi

¹⁶Pinkimi nonkanti: Aririka panta-piinta-najiro ininta-kayimiri Tasorinkantsi, aritaki piñaajiro piwashaantairo ayimatzi piniwita-siwaitari. ¹⁷Tima tzimatsi piniwita-siyitari awiroka, tzimatsi aajatzi ininta-kayimiri Tasorinkantsi. Tira osiya-wakaiyaa iroka, onasiyita. Ari okanta kaari panta-piintantaro piniwita-siyitari. ¹⁸Iriirika Tasorinkantsi antakaa-najimironi inintakaa-yitzimiri, tira pañai-motajiro Ikantakaan-taitsiri. ¹⁹Ti omaantyya antapiintzirori iniwita-siyitari, iroka ikantayita: Ti iinatyaaro itsipatari imayimpi-waitzi, iñathata-wakaa-waita, ñaathata-siwaitan-taniri, ²⁰yamanawaitziri iwtsikaitani, iwisiyaa-waijiita, ikisaniinta-wakaa-waita, iñaana-winthata-wakaa-waita, ti yawintaa-wakaa-waityaa, iyatsimata-wakaa-waita, imaimanita-wakaa-waita, ti yaripirota-wakaa-waityaa, ti yaapatyaa-wakaa-waityaa, ²¹isama-kota-wakaa-waitaro yasiyitari, iwawakaa-waita, isinkiwaita, iniwikitakaro yoimosirinka-waityaa yantantyaarori kaari-pirori, yantayitziro tsika-rika opaiyitari. Tima irootaki nosintsi-thata-kimiri pairani airo pantanta-yitaro iroka. Tima aririka pantayitakiro, airo piñiuro impinkathari-wintaimi Pawa. ²²Irooma okaratzi yantakaan-tziri Tasorinkantsi, añiuro antakotantyya, tharowinta ankantyya, kamiitha asaikanaji, amatsinka-wintaniri, kawintha okantanti, pimanta-waitaniri, oisokirotaniri, ²³tsinampa-siriri, ñaako-siritaniri. Ti othaña-pithatairo Ikantakaan-taitziri amayitajiro iroka-payi. ²⁴Iro kantacha, ikaratzi owashaanta-jirori kaari-pirori yasiyitaari Saipatzii-totaari, kimiwaitaka ipaika-kotaa-tyiromi okaratzi iniwita-piinta-sitari yantasi-tyaarimi irirori.

²⁵Tima inampi-siritan-taira Tasorinkantsi, ontzimatyii amata-piintairo okaratzi inintakaa-yitairi. ²⁶Ti onkamiithati ankimosiriwinta-waityaa, ti onkamiithati ankantzi-moniinta-kaawaityaari ashininka, ti onkamiithati asamako-niinta-waityaari yasiyitari pasini.

6 ¹Iyikiiti, aririka piñiuri tzimatsini ikinakaa-sitani, tima antaiki-siri pikantaka awiroka, piyomitaa-najiri. Paamawintyaa tsinampasiri pinkantyya, otzimi = kari pikinakaasitani awiroka. ²Pamitakota-wakai-yitanajyaa, pinkimita-kaantiro piwatsinaryaa-kota-wakaa-tyiiaami yanatai-tziro tinari. Tima ari onkantyya pimonkaratan-tyaarori pantayita-najiro ikantakaantsiri Saipatzii-totaari. ³Tzimatsi-rika kinkisiryaa-

waita-chari, inkanti: “Iriipiro nonatzi naaka.” Apaniro yamatawi-waitaka, tima tikatsi impaita-matsityaa irirori. ⁴ontzimatyii ankinkisiryaa-kotyaa maaroni, inkini ankimo-siri-winta-wakaiyaa. Airo akanta-siri-waitzi: “Nanaakiri yonta.” ⁵Tima maaroni otzimatitzi ikowaitakiri antayitiri.

⁶Ikaratzi ikinkithatakaa-piintai-tziri inaani Pawa, okamiithatzi impinatiri yomitairiri, tima tzimatsi kowityii-motariri irirori.

⁷Tikatsira matironi yamatawitiri Pawa. Ikaratzi nintawita-chari yamatawitirimi, apaniro yamatawi-waitaka. Okimiwaitakaro tsikapaita-rika impankitai-tirimi, aririka onkithotanaki airo opasinitzi okithoki irojatzi inkoyaaiti tsika okanta ipankitai-takiri. ⁸Ari ikimitari ikaratzi antapiinta-kirori iniwita-siyitari, kimiwaitaka yawiitaa-tyiromi owasankitaantsi. Iriima ikaratzi antayita-najirori inintakaan-tziri Tasorinkantsi, kimitawaijiita iri awiitaji-ronimi añaanitantsi. ⁹Ontzima-tyiira amawintyaa airo apirawintantaro antayitairo kamiitha-yitatsiri. Aikiro ajatakaa-nakityiuro, airo okantzimo-niinta-waitajai. Ari onkanyaa añaanta-jyaarori kimiwitakarori yawiitai-takiri. ¹⁰Irootaki aninta-pirotantari anisironka-yitajyaari maaroni, aroka iri anisironkata-wakaiyaa akaratzi akimisanta-yitajira.

Itharowintaro Pablo ipaika-kotzi-wintakari Saipatzii-totaari

¹¹Iyikiiti, naakataki sankinatzi-mirori nakoki iroka, antaro-payi nokanta-yitakimiro. ¹²Tima inkarati sintsiwinta-kimiri pinto-misitaaninyityaa, inintakaa-siwaitaro irirori, inimota-kaantyaariri ikarajiitzi. Ari onkanyaa airo imaimanitan-taitari inkinkithata-kotairi Saipatzii-totaari ipaikakoi-takiri. ¹³Tima inkarati totamisitaa-nitain-chari, ti imonkarataa-jatiro Ikantakaan-taitsiri. Iro kantacha isintsiwinta-waitakimi awiroka pinto-misitaa-nitajyaa, ari onkanyaa intharowintan-tyaari aririka imatakaa-kimiro isintsiwintimi. ¹⁴Irooma naaka ti noninti nontharowinta-waityaa, iro noninta-taiki nontharowinta-jyaaro ipaika-kotai-takiri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. Tima ipaikako-wintakana naaka Saipatzii-totaari, okimiwaita-naaro onkama-pithata-tyiinami osaawi-sato, ari nokimitzi-motakaro naaka nokama-pithatakiro osaawi-sato. ¹⁵Tikatsira ompaitzi-mota-najyaari Saipatzii-totaari aroka-rika totamisitaa-nitaari, tirika antomisitaa-nityaa. Iro kowapirota-naachari ikimita-kaantajai owakirami iwitsikaitajai. ¹⁶Inkarati kimisantaironi nokanta-yitakiri, ari isaikayitaji kamiitha, nisironka inkantaitiri. Ari inkanta-yitajyaari ikaratzi yasipirotaari Pawa ironaaka, ikimitaa-witakari pairani Israel-iiti.

¹⁷Ari okarata-paaki iyikiiti, ti noninti imaimani-waitaitina. Tima oshiki iwironta-wintai-takinari naaka Awinkathariti Jesús.

Owiraantarori withataantsi

¹⁸Iyikiiti, nonintzi inkawintha-siritaimi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. Omapirowí.

ISANKINARI PABLO ITYAANTZINIRI EFESO-SATZI

Withataantsi

1 ¹ Naaka Pablo, Ityaantani Jesús Saipatzii-totaari nonatzi, irootaki inintakaa-kinari Pawa. Awirokaiti nosankina-yitzini pikaratzi yasiyitaami Pawa, pikimisanta-nairi Jesús Saipatzii-totaari anta Efeso-ki.^a
² Onkawintha inisironkata-jyaami Asitairi Pawa, kamiitha isaikakaa-yitaimi, ari inkimitzi-tyaamiri aajatzi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari.

Itasonka-winta-siritantzi Saipatzii-totaari

³ Thami antharowinta-jyaari Pawa, iriritari Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, iriitaki tasonka-winta-siritairi ityaanka-kairi Saipatzii-totaari ipoñaakaro inkitikinta. ⁴ Iriitaki oyosiyita-kayiri pairani tikira-mintha iwitsiki-roota kipatsi, iyotzitaka ari yasiyitai Itomi, kitisiri ankantzi-mota-jyaari, tikatsi inkanta-koitai. ⁵ Oshiki itakoyitakai. Ari okanta ityaantan-takairiri Jesús Saipatzii-totaari, iro opoñaantari itominta-yitai, tima ikowitaika irirori pairani inisironka-yitajai. ⁶ Irootaki awisiryaa-wintanta-piinta-jyaariri Pawa, tima antaroiti ikawintha-yitai, yaapatyaa-yitajai, iro opoñaantari ityaanta-kairi Itako-pirotani. ⁷ Tima oshiki ikawintha-yitai, ipinako-winta-yitajai ikapathain-kamintakai pairani Itomi. Ari okanta ipyaakotan-tairori antayiwitakaro kaari-pirori. ⁸ Ari ikinakairori Pawa, tima yotaniri inatzi, iroopirori onatzii ikinkisiryaaantari irirori. ⁹ Iyotakaa-yiitairo okaratzi ikinkithasiritzi-takari pairani irirori, tikatsi yowityaaroni onkarati yantajiri. ¹⁰ Tima okaratzi ikinkithasiritzi-takari, aritaki onthotyaaqyaa omonkara-yitajyaa. Aririka impiyaji Saipatzii-totaari, ari inkarati impinkathari-wintairi maaroni tzimayita-tsiri inkitiki, aajatzi kipatsiki.

---

^a 1.1 yasiyitaami Pawa = * kitisiriri

¹¹ Ikinkithasiritzi-takaro okaratzí iyotakaa-yitairi iroñaaka. Irootaki iyosiyitan-tajairi, tima inkasiya-kaitzita-kayiri intyaantajairi Itomi. Tima okaratzí yantayitakiri, irootaki ikinkithasiritzi-takari pairani irirori. ¹² Irootaki imatanta-yitakarori iroka Pawa, onkantyyaa nonkimosiriwintantyyaariri nokarajíitzi nitayitakaro nawintaa-nakari Saipatzii-totaari. ¹³ Ari pikimiyitakari aajatzi awirokaiti omapoka pikima-kota-wakiri Saipatzii-totaari owakira ikinkithata-koita-paakiro Kamiithari Ñaantsi, pikimisantanaaki. Tima ikasiya-kaita-kamiri pairani intyaankimiri Tasorinkantsi, iriitaki yotakayi-mironi yasiyitaa-tyaami, ari inkantaitaayiiironi inampi-siritan-tyaami. ¹⁴ Tima añakiro ti yookajai Tasorinkantsi, ari ayotziri omapiro Pawa ithotyiiro okaratzira ikasiya-kaajairi. Asi owatyiiro irojatzí itsiparyaaakowintan-tajyaariri ikaratzí ipinako-wintairi irirori yasiyitajai. Irootaki iwisiryyaa-wintan-taityyaariri otzimi-motziri iwaniinkaro.

Oyosirita-kaantzirori, oiñaarontzirori aajatzi

¹⁵ Tima nokima-kotakimi tsika pikanta pikimisanta-najiri Awinkathariti Jesús, tsika pikanta pitakoyita-naari ikaratzí yasiyitaari,^b ¹⁶ ti nowashaantiro nopaasoonkita-kowintzimi, namana-kota-piintzimira. ¹⁷ Namaniri Iwawani Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, asitarori waniinka-rontsi. Irootaki nokowa-kotan-tariri iyosirita-kayimi, yoiñaaronta-pirota-jimiro tsika ikanta-kota irirori, ¹⁸ inkinkithasirita-kayimi onkantyyaa piyota-kotan-tyaarori iyaakoniintari ikaratzí ikaima-siritairi, piyota-kotan-tyaarori aajatzi owaniinkata-taika iñaakayita-jiriri Pawa yasiyitaari, ¹⁹ piyota-kotan-tyaarori aajatzi antaroiti isintsinka tikatsi kimityaarini. Oshiki onkanta-kaayitajai isintsinka akaratzí akimisantajiri. Tima irojatzí isintsinka ²⁰ ipiriintan-taariri pairani Saipatzii-totaari ikamawitaka, yaanajiri inkitiki, imisaika-wajiri irako-piroriki. ²¹ Ari ikaratajiri Pawa ipinkathari-wintajiri maaroni pinkathari-witachari, jiwawita-chari, tzimawita-chari isintsinka, ompiratan-taniri, maaroni tsika-rika ipaiyitari. Tira apatziro impinkathari-wintairi ikaratzí tzimayita-tsiri iroñaaka, ari inkarati impinkathari-wintajiri tzimayitaa-tsini apaata. Omapiro yanaa-kotantaki, tima pinkathari-pirori inatzi. ²² Tima irijatzi Saipatzii-totaari imatakairi Pawa ijiwatairo maaroni, ikimita-kowaitakari makoryaa-kitzitan-tariri iisaniintani. Irijatzí Saipatzii-totaari ikimita-kaanta Pawa iriimi iitoyita-jyaami ikaratzí kimisanta-tsiri.^c ²³ Iriima ikaratzí kimisanta-yitaa-tsiri, ikimiwaitaka iwathami inatyiiimi Saipatzii-totaari, inampi-siri-yitan-taari. Ithotyiiro isaikaki tsika-rika-payi.

Itakotai Pawa iro awisako-siri-yitan-taari

2 ¹ Iriitakira Pawa owañaayitajimi awirokaiti, tima pairani kimiwaitaka owamaayita-tyiimimi piyaari-piro-siritani. ² Iro

^b 1.15,18 yasiyitaari = * kitisiriri   ^c 1.22 * makoryaa-kitzitaantsi

pantayita-piintakiri tsika ikanta piñaayitziri osaawi-satziiti, pantasi-yitakaro ikantakaan-tziri sintzitakairori tampyainka, iriitakira winthata-kaayitariri atziri-payi impiyathatyaa Pawa. ³Ari akantawitakari pairani maaroni arokaiti, antapiintakiro anintakaa-siwaitari, aniwita-siwaitari aajatzi, irootaki akinkisiryaa-piintakari. Ari akimita-koyiwitakari inkarati iwasankitaitairi. ⁴Iro kantacha Pawa nisironkatan-taniri, oshiki itakoyitai, ⁵yañaakaa-yitai owamaimawitakai kaari-pirori iwañaajiriranki Saipatzii-totaari. (Tima oshiki ikaminthaajimi Pawa, irootaki iwawisaako-siritan-taamiri aajatzi awiroka.) ⁶Tima iwañaajirira Saipatzii-totaari, ari ikimitaa-yitajiri aajatzi arokaiti. Iriitaki kantakaarori atsipa-siritan-taariri Saipatzii-totaari Jesús inkitiki. ⁷Irootaki yantanta-karori maaroni iroka-payi iyotantai-tajyaari apaata oshiki ikaminthaantaki, ityaanta-kairi Saipatzii-totaari Jesús iwawisaako-siri-yitai. ⁸Irootaki piñaantaarori pawisako-siri-yitai pawintaa-yitaari. Iriitaki Pawa kimitakaan-taarori impasita-jyaamiro awisako-siritaantsi, ⁹tira awiroka matironi piwawisaako-sirityaa apaniroini. Ari onkanyaa airo pinkimosiriwinta-siwaitanta. ¹⁰Tima iro iwitsika-yitan-takairi ankimisantajiri Jesús Saipatzii-totaari, antayita-piintainiri kamiitha-yitatsiri, irootaki inintakaayita-kayiri pairani antayitiniri.

Aripirotairi Saipatzii-totaari ipaikakoi-takiri

¹¹Tima maaroni awirokaiti kaari Judá-iti, ipaiyitzimi noshininka-payi “Kaari totamisitaari.” Iriima iriroriiti ipaita-wakaiyita “Totamisitaari.” Tikatsi ompai-tzimaityaa, tima yantasi-yitakaro koñaanita-tsiri awathaki. ¹²Pinkinkisiryaa-kotyaa, pairani tikira pinkimisantiriita Saipatzii-totaari, ti pintzipa-wityaari Israel-iiti, pinasijiitaka. Ti piyotako-wityaaro ikantakaan-taitsiri, ti piyotako-wityaaro aajatzi ikasiya-kaitairi. Okantawitaka pisaiki kipatsiki, ti piyota-kotiri Pawa, ti piyowityaa aririka pawisakotajimi. ¹³Irooma iroñaaka pikimisantajiri Saipatzii-totaari Jesús, paapatyii-yaari Pawa. Okantawitaka intaina piwawitakari pairani, iro kantacha ikapathain-kawintakimi pairani Saipatzii-totaari, aripaiti paapatyii-yaari Pawa. ¹⁴Ari okanta ikantakaakaro Saipatzii-totaari asaikan-taari kamiitha. Iriitaki kantakaa-karori Judá-iti ishininkatan-taariri kaari Judá-iti, yaakamiithata-wakaa. Tima pairani oshiki ikisaniinta-wakai-yitaka. Irooma iroñaaka kimiwaitaka itantoryaatyiiromi tantotsi onasiyi-witakariri. ¹⁵Tima pairani noshininka-payi ikisaniintakiri maaroni kaari noshininkata, kaari yotakotironi Ikantakaan-taitsiri. Iro kantacha ikimaatsi-waitakaro pairani iwatha Saipatzii-totaari, ipyaa-pithatairi kantakaan-tzirori ikisaniinta-wakaa, ari opoñaanaja yaakamiithata-wakai-yitanaja, okimiwaita-nakaro aponimi atziri ikantanaja iroñaaka. ¹⁶Tima inkamawinta-kayi pairani Saipatzii-

totaari ipaika-kotai-takiri, ari okarata-paaki akisaniinta-wakaa-piintaka, akimita-kaantajiro awamaaki-tyiromi. Tima aparoni akantanaja awathaki aripiro-yitaari Pawa. ¹⁷Iro ikantai-tantari pairani:

Ipokaki, ikamanta-yitajimiro kamiithari ñaantsi onkantyyaa pisaikan-tajyaari kamiitha, tima intaina pisaika-yitaki. Ari ikimitaa-yitakiriri aajatzi saikayita-tsiri okaakiini.

¹⁸Tima iriitaki Saipatzii-totaari kantakaa-karori añaanta-yitaarori akaratajiri awintaari Pawa, tima apintzi inatzii Tasorinkantsi matakayirori. ¹⁹Ti piyotako-wityaari pairani Pawa, ti pishininka-wityaari aajatzi. Iro kantacha pikimiyaari iroñaaka ikaratzi kimisanta-yitziriri, ti pimpasinitzi-motajiri, tima pishininkataari Pawa. ²⁰Pikimiwaita-naaro awirokami pankotsi iwitsikai-takimi. Iriima Kamantan-tzinkariiti aajatzi Tyaantaariiti iriitaki kimitakyya-ronimi kisopatha kiraawiro tsika iwitsikai-takiro pankotsi. Iriima Saipatzii-totaari iriitaki otzinkami.^d ²¹Tima okaratzi iwitsikan-taita-karori pankotsi, kamiitha oosoyitaka, iro iwitsikan-taitarori itasorintsi-pankoti Awinkathariti. ²²Ari pikimiyita-naari awirokaiti pikimiwaitakaro tsika okanta oosoyita kamiitha pankotsi, ari inampi-siritan-tajyaami Pawa.

**Itakotai Pawa iro awisako-siri-yitan-taari
Inkinkithata-kairi Pablo kaari Judá-iti**

3 ¹Irootaki opoñaantari, naaka Pablo, tima yasita-kotai-takina nokinkithata-kota-jimiri Jesús Saipatzii-totaari awirokaiti kaari noshininkata, ²piyojiitzi iriitaki Pawa owakinari nonkinkithata-kaayitajimi, tima antaroiti ikawinthaakimi. ³Tima nosankinata-kimiro kapichiini tsika okanta iñaakai-takinaro kaari iyotako-witaita pairani. ⁴Aririka piñaanatakiro, aritaki piyotajiro okaratzi noyota-kota-jiriri naaka Saipatzii-totaari kaari iyotako-witaitari pairani. ⁵Tima pairani tikatsi atziri yotakowityaaroni yantiri Pawa. Iro kantacha iyota-kayina Tasorinkantsi nokaratzi Notyaankaa-ritzi aajatzi Kamantan-tzinkariiti. ⁶Iroka kaari iyotako-witaita: Yawisako-siritzi-tajyaa kaari noshininkawita aririka inkaman-taitajiri Kamiithari Ñaantsi tsika ikanta-kota Jesús Saipatzii-totaari. Ari iñaakai-tajiri ikasiya-kaita-kiriri Judá-iti, tima ishininkata-wakaiyaa. ⁷Irootaki nomatan-taarori iroñaaka nokinkitha-yitajiro, tima iriitaki Pawa tasonka-winta-siritanari nantantarori okaratzi aawyya-sirita-kainari isintsinka, tima oshiki ikaminthaajana.

⁸Tima naaka yanaa-kotani maaroni yasiyitaari Pawa. Iro kantacha ikaminthaajana naaka, isinitakina nonkinkithata-jiniri Kamiithari Ñaantsi kaari Judá-iti, iro iyotanta-jyaari oshiki itasonka-winta-yitairi

^d 2.20 otzinkami = mapithanthes, tima irootaki mapitatsiri iwitsikai-tzirori pankotsi kanta-kota-chari.

Saipatzii-totaari.^e ⁹Isinita-kinaro noiñaaronta-jiniri okaratzi amanakowitaka pairani yantiri Pawa. Tima iriitaki owitsika-yitakirori maaroni añaayitairi iroñaaka. ¹⁰Irootaki yantanta-karori maaroni iroka, onkantayaa iyotantyaari inkiti-wiriiti pinkathari-yitatsiri yotaniri ikanta Pawa, aririka iñaayitai akaratzi akimisantajiri. ¹¹Tima yasi iwiro ikinkithasiritzi-takaro pairani yantiro, irootaki ityaankan-takariri Awinkathariti Saipatzii-totaari Jesús. ¹²Tima awintaari iroñaaka Saipatzii-totaari, aritaki yaakamiithatai Pawa, airo atharowanta-siri-waitari. ¹³Irootaki nokantan-tamiri: Paamaiyaa okantzi-moniintami = kari okaratzi nokimaatsita-kowintakami. Tima irootaki tharowinta-yitajyaamini awirokaiti.

Antaro itakotaantsi kaari inthotyiti iyotakoitiro

¹⁴Irootaki opoñaantari notyiroowa-sitari Asitariri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, ¹⁵tima iriitaki Pawa asiyitaariri maaroni, ikimita-kaanta-yitai arokayitaji ishininka. Okantawita aroka-rika inkiti-wiri, aroka-rika osaawi-satzi. ¹⁶Nokowa-kota-piintakiri Asitairi, otzimi-motziri owaniinkatan-tyaari, antaro intasonka-winta-yitimi, yaawyaa-sirta-kaayitaimi Itasorinka. ¹⁷Nokowa-kota-piintakiri aajatzi Saipatzii-totaari inampi-siritan-tyaami, tima pawintaa-yitana-jyaari awirokaiti. Pinkimita-kotyaaro pankirintsi parithata-tsiri kamiitha, irootaki paapaikan-tanyakaa itakonka. ¹⁸Irootakira ikimatha-pirotan-tajyaarori ikaratzi yasiyitaari Saipatzii-totaari, okimiwaitakaro antaro onatyiimi itakonka, santha onkaratimi, jinoki onkantyaami, inthompoi onatyiimi. ¹⁹Irootaki namana-kotanta-piintamiri pinkimatha-pirotairo antaro itakotai Saipatzii-totaari, anairo maaroni iyotako-witaitari, irootaki piñaanta-jyaarori ithotyiimi Pawa isaika-siri-pirotan-taami.

²⁰Thami antharowinta-jyaari Pawa, tziatsiri isintsinka, iriitaki ñaakaayitaironi oshiki anaanakiro okaratzi akamiyitziriri. Airo athotyiro ankinkisiryaa-kotajiro isintsinka aririka añaayitairo okaratzi yantzimo-siri-yitairi. ²¹Thami ankimosiriwinta-jyaaro okaratzi yantakaa-kiriri Jesús Saipatzii-totaari, aajatzi okaratzi yantzi-motairiri awintaa-yitaariri. Ari inkimita-jyaari inkarati ancharini-yitajyaari, irasi iwiro aajatzi intharowinta-jyaari irirori. ¡Omapirowí!

Owichaa ikantakaa-yitajai Tasorinkantsi

4 ¹Aritakira okantayitakari, tima yasita-kotai-takina nokinkitha-kotajiri Awinkathariti. Irootaki nonkantan-tyaamiri: Panta-piinta-jiniri ikowakaa-yitajimiri, tima ikaima-siritani pinayitatzii. ²Tsinampa pinkantajyaa, amatsinka pinkantajyaa, kisasiwaini pinkantajyaa pintakota-

^e 3.8,18 yasiyitaari = * kitisiriri

wakai-yitajyaa. ³Piñaa-sintsi-yitajyaaro pijata-kayiro pisaiki kamiitha, tima iriitaki Tasorinkantsi owichaa-wakai-yitaamiri. ⁴Okimiwaitakaro aparoni akantanaja awathaki, tima aparoni ikanta Tasorinkantsi. Ari okimitari aajatzi aparoni okanta ikasiya-kaayita-jimiri Pawa piyaako-niintajiri. ⁵Aparoni ikanta Awinkathariti, aparoni ikanta akimisantajiri, aparoni ikanta akiwaawintaari. ⁶Aparoni ikanta Pawa, iriitaki Asiyitairi maaroni. Iriitaki pinkathari-winta-yitajiri maaroni, ithotyiiro inampi-siri-yitanta maaroni. ⁷Iro kantacha, onasiyitaka imatakaa-yitairi Saipatzii-totaari itasonka-winta-yitakaira. Okimiwaitakaro ompaityaami impasiyita-kairimi. ⁸Irootaki isankinata-koitakiri pairani ikantaitzi:

Owajinokaja, ijiwayitairi yiitsinampaakiri owayiri-witakariri.

Tima okaratzi yaapithatan-takiri, ipasiyitaari iwayiriti.

⁹¿Paitama ikantan-taitari: “Owajinokaja?” Irootakira ikantan-taitari, tima yitapaintaro ipoka-paintzi aka osaawiki kipatsiki. ¹⁰Tima ikaratzi oshaawiinkain-chari kipatsiki, irijatzi owajinokaa-chari yanaa-pirotajiro ojinokitzi inkiti, irootaki ithotyaa-tarori isaikan-taaro maaroni tsika-rikapayi. ¹¹Iriitakira tasonka-wintan-tayitaa-tsiri okanta Atyaankaa-ritan-taari aroka-payi. Tzimatsi Kamantan-tzinkari-tatsiri. Tzimatsi pasini kinkithata-kaanta-najirori ñaantsi yawisako-siritan-taitari. Tzimayitatsi pasini jiiwayita-najiriri kimisantzinkari, tzimayitatsi aajatzi yomitaan-taniriiti. ¹²Ari ikantayitaari maaroni yokaiti, iriyyitakira yotakaa-yitajirini inkarati yasiyitaari Saipatzii-totaari tsika inkantyyaa yantawaitainiri, inkini iwitsika-sirita-kaayita-jyaari, inkimitan-tajyaarori iwathami Saipatzii-totaari inatzii. ¹³Irojatzii añaanta-jyaarori ayotako-pirotajiri Itomi Pawa, onkimita-jyaaromi awichaa-wakai-yitajyaami akimisanta-yitajira. Irootaki amatantyaarori ajata-kayiro asiya-kota-jyaari Saipatzii-totaari, antaiki-siri ankantajyaa. ¹⁴Aritapaaki akimitakari ikantaranki iintsi, oshiki ipasini-yitzi aikiro ijatatyii inkimotati. Tima ari ikantayitari kaari sintatsini yamatawitaitiri, iyotaitirika kaari tampatzikata-tsini. Iriyyitaki kimitakarori arapana-yitakairi tampyaa, okinayitzi tsika-rikapayi. ¹⁵Irootaki añaawinta-yitajai iroopiro-pirotatsiri onkanta-kaakai atakoyitantaja. Ontzimatyii antaiki-siri-yitaji, ankimita-jyaari tsika ikanta Saipatzii-totaari. Tima iriitaki Saipatzii-totaari kimitana-jyaaronimi aito. ¹⁶Irooma maaroni arokaiti akimitaro iroorikami iwatha. Tima aparoni atziri kimotatatzi iwathaki kamiitha owichaa-wakaiyita tsika iwawitonkiyita, tima kamiitha ikanta itikatsitzi iwathaki. Ari ankanta-yitajyaari arokaiti iwathayitaira Saipatzii-totaari, antawaita-jiniri kamiitha, amitakota-wakaai-yitanajyaa, antakota-wakaa-najyaa aajatzi.

Owakirari añaantari ikantakaa-yitaaro Saipatzii-totaari

¹⁷Pinkimi nonkantimiro okaratzi iyotakaa-kinari Awinkathariti: Aritapaaki pikimita-koyitakari osaawi-satziiti, tima aminaasi-yitaka yantayitziro irirori okaratzi ikinkishiryayitari, ¹⁸osiyawaitakaro

ikinkisiryaaani tsika okanta tsitinikiri. Kisosiri ikantayitaka, ti inintajiiti iyota-kotairi Pawa, ti ñiñiro yanintai-yaaro inintakaa-witakariri. ¹⁹Ti impasiki-wintajyaa, iro ayimatakiri imayimpinka, iyaari-piro-sirinka yamita-piintakari. ²⁰Irooma awirokaiti, piyota-kotajiri Saipatzii-totaari, ti onkamiithati pantayitairo iroka-payi. ²¹Tima omapiro-rika pikimisantairi, piyotanajiro iroopirori onatzii okaratzi iyomitaanta-paintziri irirori. ²²Tsika-rika pikanta-witaka pikaariprotzi pairani, ontzimatyii piwashaanta-yitairo, tima amatawitakimi okaratzi piniwiwai-yitari awiroka. ²³ontzimatyii pinkimita-kaantairo owakirataa-tyiimi pikinkisiryaaani. ²⁴Ontzimatyii piwakira-siri-yitai, irootaki iwitsikan-takamiri pairani Pawa pinkimita-jyaari irirori, tampatzika-siri-piro pinatyii, kitisiriri pinkantajyaa.

²⁵Tira onkamiithati pamatawita-najiri pishininka-payi, iro kamiithatatsi piñaa-nita-jyaaro iroopirotatsiri. Tima onkimita-naatyii-yaaro owichaa-wakai-yityaami. ²⁶Ari okantari aajatzi, aririka pinkisyaa, piriipiroti pikaaripiro-siritzi-kari. Ontzimatyii piñaa-sintsityaaro piwawisaan-tyaarori sintziini pimasirinka, airo pimaa-kotziro irojatzi pasini kitaitiri, ²⁷pisinitajiri = kari Kamaari yanta-kayimiro kaari-pirori. ²⁸Kosintzi-rika pinatzii, piwashaantairo, ontzimatyii pantawaitaji. Pinkimaatsi-winta-jyaaro pantawai-wintiro pininta-yitziri, onkanyaa piñaantyaarori ontzimi-moyitaimi, ari onkanyaa pimpasi-yitan-tyaariri asinonkaa-yitachari. ²⁹Ari okimitari aajatzi, tira onkamiithati piñaawaita-sityaaro kaari-pirori ñaantsi. Iro piñaawaita-piinti kamiithari ñaantsi, ari onkanyaa piwitsika-sirita-kaanta-jyaariri kimayitimini. ³⁰Airorika pantayita-najiro kamiithata-tsiri, aritaki iwasirita-kota-kyaami Tasorinkantsi poñaachari Pawaki. Tima iriitaki aamaako-winta-piinta-kamiri irojatzi apaata pawisako-siritan-tajyaari. ³¹Piwashaantiro iroñaaka pikisa-siritaka, aritapaaki pikisa-piintaka, piñaa-katsimatantzi, piñaana-minthatan-tayitzi, pikisi-matantzi. Ontzimatyii piwashaantairo pantayitakiro kaaripiro-yitatsiri. ³²ontzimatyii pinkamiitha-siritai, pinisironkata-wakai-yitajyaa. Ontzimatyii pimpyaako-yitairi ikaratzi owaaripiro-sirita-kimiri, ikimitaa-jimira Pawa ipyaakotaimi irirori ikami-motaimira Saipatzii-totaari.

Tsika inkantajyaa yasitaari kitainkari

5 ¹Tima itakotani pinatzii Pawa itomiyitaamira, ontzimatyii pinkimita-kota-jyaari ikimitara irirori. ²Itako-siri pinkantanti, pinkimita-kotyaa Saipatzii-totaari itakoyitakai, yatsipi-wintakai ipaikakoitakiri. Irootakira kimitakarori okasankai-nkatzi ipomitai-tziniriri Pawa, oshiki ookimotakari.

³Tima yasitajyaami Pawa awirokaiti, tira onkamiithati pimayimpi-waiti, omapiro okowiinkatzi. Ti onkamiithataa-jati pinkinkitha-waita-koyitairo. Ari okimitari pasini kaaripiro-yitatsiri,

aajatzí okimita aririka piniwiyityaaro awaararonsi.^f ⁴Ti onkamiithati piñaawai-yitairo kaari-pirori, pintsinampaan-tayiti, tikatsi apantyaaroni iroka-payi. Iro kamiithatatsi pimpaasoonkitairi Pawa. ⁵Tima piyojiti awiroka airora yaitajiri ikaratzí mayimpi-waiyita-tsiri tsika ipinkathari-wintantaji Saipatzii-totaari itsipataari Pawa. Ari inkimityaari aajatzí ikaratzí kaaripiro-siri-waita-tsiri, ikaratzí niwiyitarori owaararonsi ikimita-kaantaro iwawanimi onatyii. ⁶Paamawintyaa yamatawitaitzimi = kari. Tima tzimatsi yomitaa-yitimini ininti yamatawitimi, ari onkanyaa yoitzipinaa-siritan-tyaamiri. Aritakira iwaskanitaa-yitairi Pawa inkarati piyathata-chani. ⁷Ti onkamiithati aajatzí pintsipa-winthatyaari yokaiti. ⁸Tima pairani tikira pinkimisantiriita Awinkathariti, kimiwaitaka pisaika-tyiimi otsitini-kitzi, pantayita-piintakiro kaari-pirori. Iro kantacha yasiyitaami Pawa, kimiwaitaka pisaikaa-tyiimi okitainkatzi. Irootaki pisaikan-tajyaari kamiitha pinkimita-kaanta-nakiro isaikaitzi okitainkatzi. ⁹Tima inampi-siritan-tajyaami Tasorinkantsi, aritaki piñaayitairo pinkaminthaantaji, pintampatzika-siritai, piñaawaita-piintajiro iroopirori. ¹⁰Ontzimatyii panta-piinta-yitanajiro ookimotyaarini Awinkathariti. ¹¹Airo pitsipawinthatari kimitakariri saikayita-tsiri otsitini-kitzi. Piyomithathatiri, tima ti onkamiithati yantayitziri, aminaawaitantsi onatzi. ¹²Tima oshiki owaañaantzi aririka ankinkithata-kotiro okaratzí yantaitziri amanani-kiini. ¹³Iro kantacha aririka piyomithathatakiri, kimiwaitaka piitatyii-nirimi iyaari-pironka. Aritaki inkinkisiryaa-yitanaiyaa, inintanajiro irirori inkamiitha-siri-yitai, tima onkimita-jyaaro isaikanaa-tyiimi okitainkatzi. ¹⁴Irootaki ikantai-tantakari:

Aritaki pimaaki, pisaakiti,
Pintzinaaji pintsipa-yitakari kaminkari,
Iriitaki ootajimini Saipatzii-totaari.

¹⁵Aamawinta pinkanta-winta-jyaaro onkarati pantayitiri, airo pisiyako-yitari masontzi-siriri, pinkimita-kotyaari ikantayita yotaniri. ¹⁶Airo pisaika-waita-sita, tima tzimatsi oshiki kaari-piro-siririiti iroñaaka. ¹⁷Airo pimasontzi-siri-waitzi, pamina-minatiro pinkima-thatairo inintakayimiri Awinkathariti. ¹⁸Airo pisinki-waita, tima oshiki okowiinkatzi. Okowa-pirotatyaa isaika-siritan-tajyaami Tasorinkantsi. ¹⁹Pinkinkithawaita-najiro awirokaiti Panthaantsi, pimpanthaa-yitiro onkarati iyosirita-kayimiri Tasorinkantsi, owisiryaa-winta pinkanta-winta-jyaari Awinkathariti. ²⁰Paasoonki piwapiintajiri Asitairi Pawa piñaayitziro maaroni tsika-rika opaiyita, tima pinkatha piwayitairi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari.^g

^f 5.3 yasitaami = * kitisiriri   ^g 5.20 pinkatha piwayitairi = * wairontsi

Pimpinkathata-wakai-yitajyaa

²¹ Ontzimatyii pimpinkathata-wakai-yitajyaa, tima pinkatha piwayitairi Pawa. ²² Iinaitairi, pimpinkathatairi piimi-payi, pinkimita-kaantiri pipinkathatzi Awinkathariti. ²³ Tima inkarati iimintaitari ijiwatziro iina, ikimitakari Saipatzii-totaari ijiwatziro kimisantzin-kariiti. Tima yoka Saipatzii-totaari ikimita-kaantari kimisantzin-kariiti iriimi iwatha, iriimi Saipatzii-totaari iitotana-jyaami kimisantzin-kariiti. Iriitaki wawisaako-siri-yitairini. ²⁴ Tima maaroni kimisantzin-kariiti pinkatha iwairi Saipatzii-totaari, ari onkimityaari kooya-payi ompinkathata-piintairi oimiiti. ²⁵ Iimintaitari, pintako-yityaaro piinaiti, pinkimita-kotyaa Saipatzii-totaari itakoyitakari kimisantzin-kariiti, iriita-jaantaki atsiwintakari inkama-winta-yitairi. ²⁶ Irootaki yantantakarori iroka onkanyaa inkiti-sirita-kaantairi. Arira omatanaari aririka inkiwaan-taiti, ikanta-piintaitzi: “Nokimisantajiro Iñaani.” ²⁷ Tima inintatzii Saipatzii-totaari kitisiri inkanta-yitajyaa ikaratzi kimisantairiri, kimita-jaantakami ti inkaaripiro-siritimi kapichiini. Tima isiyakotaari Saipatzii-totaari ikanta aatsini iina, ti ininti iñiuro inantyaari ampithayaa, opitsi-poroki-waiti, owaniinka onkanyaa. ²⁸ Irootaki yantayitairi iimintaitari, intakotyaa iinaiti. Inkimita-kaantiro itakotaro iwatha irirori, ari inkimita-najirori aajatzi iinaiti intakotyaa. ²⁹ Tima ti iñiiti atziri kimaatsita-kaawaityaaroni iwatha, otakotziita ikanta. Aritakira ikimitaa-jiriri aajatzi Saipatzii-totaari ikaratzi kimisanta-yitairiri. ³⁰ Ikimita-kaanta-yitaari iriirikami imisina, iriirikami itonki, iriirikami maaroni iwathaki. ³¹ Tima inkantaitzi:

Irootaki airo isaikantaja mainari-payi asitaririki aririka yaawakaa-najyaa, tima aaroni inkanta-najyaa iwathaki osiyawaityaaro iwichaa-wakaa-jyaami.

³² Oshiki okompiwitaka pairani inkimathataitiro iroka. Iriiwitaka Saipatzii-totaari siyakaa-wintacha aajatzi kimisanta-yitairiri. ³³ Ari okantari, ontzimatyii pintako-yitajyaa piinaiti, pikimitaara pitakota awiroka. Ari onkanta-yitana-jyaari aajatzi iinaitairi, ontzimatyii pimpinkatha-yitairi piimi.

6 ¹ Iintsiiti, pinkimisantairi asitamiri, tima irootaki kamiithatsiri ikowakaimiri Awinkathariti. ² Tima oshiki ikantakaan-takiri pairani Pawa. Iro kantacha ari osatikakari aaroni Ikantakaantsiri otzimi itanakarori oñaakan-tziro ikasiya-kaakairi Pawa, ikantaitaki:

Pimpinkathatairi piri aajatzi piniro.

³ Aritaki pisaikaji kamiitha, osamani pinkanyaa paminawaiti kipatsiki. ⁴ Irooma awirokaiti asitaaniri, ti onkamiithati pinkisa-kaawaita-sityaari piwaiyani, iro kamiithatsi pintampatzika-yitiri, piyomitaa-najiri tsika okanta inintziro Awinkathariti.

⁵Ompirataari, pinkimisantiri awirokaiti onkarati impiratyaamiri ompiratamiri. Airo pamatawi-waitziri. Pinkatha piwiri, pinkimita-kaantiri pipinkathatziri Saipatzii-totaari. ⁶Airo piwakowinta-siwaita pantawaitiniri aririka yaminimi, iro pinimota-kaantyaariri. Pasi piwiro pantawaita-piintiniri, tima impiratani iwanajimi Saipatzii-totaari, pantiro inintziri Pawa. ⁷Siritha pinkanta-wintyaaro impira-yitamiri, pinkimita-kaantiro iriitakimi Awinkathariti pantawaitini, kaarira atziri. ⁸Tima ayojiitaki, iriitaki Awinkathariti pinayitaini okaratzii antayitakiro kamiithari, onkanta-witakyaa aroka-rika ompirataari, tirika impirataitajai. ⁹Ari pinkimityaari ompiratantaniiriiti, ontzimatyii paakamiitha-yitiri pimpiratani, airo pasaryii-mawaitari. Tima impirataari Inkiti-satzi pimpiratani, ari ikimitzi-tamiri aajatzi awiroka, impiratami. Tikatsi atziri siyakotyaarini Pawa iriipirori inatzi.

Ipiya-winta-siritantari kimisanta-naatsiri

¹⁰Iyikiiti, tonta-siri pinkantya, tima iriitaki Awinkathariti otapi-siritan-tyaamironi isintsinka. ¹¹Pinkimita-kaantiro pinkithaata-kota-tyiiaaromi yasitari Pawa ikisako-wintan-taitari. Irootaki piñaantyaarori pimpiyatyaari Kamaari. ¹²Tima kaari atziri maimani-yitajaini, iriitakira maimani-winthatairi kaari koñaayitatsini. Iriiyitaki pinkathari-wintan-taintsiri, tzimawita-chari isintsinka, tsitini-wiri inayitzi, iriitaki ompira-winthatariri osaawi-satzi, irijatzi antzita-karori kaari-pirori inkitiki. ¹³Tima yawintaaro aparoni owayiri iithaari asirota-tsiri, ari pinkimita-najyaari awiroka pawintaa-yitana-jyaari Pawa aritaki piñaakiro pinkisako-wintya. Tima aririka piña-sintsi-pirota-nakyyaa, tikatsira shiwa-siritimini. ¹⁴Piriipiro-yitaji, pinkimita-kotyaari tsika ikanta iwitsikaanta owayiriiti. Tima irootaki yitapiinta yooso-thaki-tziro iithaari airo yapakoorowaitanta. Ari pinkimita-piinta-najyaari awirokaiti, pinkinkisiryaa-koyita-najiro iroopirori, ari onkantya airo papakooro-siri-waitanta. Tima inkithaata-piintaaro owayiriiti asiro-taki iniiki, inkini ontzikaa-wintiri. Ari pinkimita-najyaari awirokaiti tampatzika-siri pinkanta-yitanajyaa, tima irootaki tzikaa-winta-siri-yitimini. ¹⁵Ikyaaanta-piintari owayiriiti iwiri iitziki, inkini ijayiti tsika-rika-payi. Ari pinkimi-yitana-jyaari awirokaiti aamawinta pinkanta-piintajyaa inkini pijayiti tsika-rika-payi pinkinkithata-kotairo Kamiithari Naantsi isaikan-taitari kamiitha. ¹⁶Yawintaa-piintaro owayiriiti itzikaa-wintaminto yairika-yitziri airo okintantari paamakiiyitain-tsiri chakopi. Ari pinkimi-yitana-jyaari awirokaiti pawintaa-pirota-najyaari Pawa inkini pintzikaa-winta-sirita-najyaa pimpiyatan-tyaariri Kamaari. ¹⁷Yawintaa-piintaro owayiriiti asiro-naki yamathaitari. Ari pinkimi-yitana-jyaari awirokaiti pawintaa-yitanajyaa iwawisaako-siritaimi Pawa. Ikisako-wintanta-piintaro ithatzinka-minto owayiriiti. Ari pinkimi-yitana-jyaari

awirokaiti pinkisako-wintan-tyaaro Iñaani Pawa inkinkithasirita-kayimiri Tasorinkantsi. ¹⁸Pamana-piinta-yitaji, tima Itasorinka Pawa kinki-siriyaa-kaiyaitaimini opaitarika pinkowa-kotiriri. Iriipiro pinkanta-yitanajyaa inkini pamanakoyita-piinta-najiri maaroni yasiyitaari Pawa.^h ¹⁹Impoña pamana-koyitakina naaka, iñaapirota-kaantyaanari Pawa noyotan-tyaari nonkinkithata-najiro Kamiithari Ñaantsi kaari iyotako-witaita pairani. ²⁰Tima iro kamiithatatsi noña-piro-wintyaaro nonkinkithata-kaanti. Irootaki iminkyaa-wintai-takinari. Iro kantacha aikiro nojatakaa-tyiuro nonkinkithata-kaanti irojatzí nomatan-takyaarori nantayitajiro okaratzi ityaantan-taita-kanari.

owiraantarori withataantsi

²¹Aririka yariita-paakyaa Tíquico anta pisaika-jiitzi, iriitakira kamanta-paakimini tsika-rika nokantaka, tsika-rika opaita nantayitakiri aka. Tima yoka Tíquico iyiki inatzi, notako-pirotakari. Iriitaki iriipirotaantsi yamitakotakina nokinkithata-kaantaki. ²²Iro nontyaantan-tyaariri, onkanyaa piyotan-tyaari tsika nokanta nosaika-jiitzi aka. Ari onkanyaa pintharowinta-siritan-tyaari awirokaiti.

²³Ari okanta-tzimaita iyikiiti. Onkamintha isaikakaa-yitajimi kamiitha Asitairi Pawa, ari inkimitaimiri aajatzi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. Ari onkanyaa pintakota-wakaan-tanajyaari, awintaa-siri piwanajiri. ²⁴¡Onkamintha inisironkataimi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, pikarajiitzira pitako-piro-yitaari! ¡Omapirowí!

---

^h 6.18 yasiyitaari = * kitisiriri

ISANKINARI PABLO ITYAANTZINIRI FILIPOS-SATZI

Withataantsi

1 ¹Naaka Pablo otyaantzi-mirori iroka osankinaritsi, iri notsipatakari Timoteo nosankinatzimiro. Tima impiratani Jesús Saipatzii-totaari nonayitzi. Awiroka nosankina-yitzimi pikarajitzi anta nampitsiki Filipos, pikaratzi yasiyitaami Saipatzii-totaari Jesús. Irijatzi nosankinatзинi ikaratzi jwayitzimiri pinkimisanta-yitaji aajatzi ikaratzi amitako-yitziriri. ²Okawintha inisironkataimi Asitairi Pawa, kamiitha isaikakaa-yitaimi. Ari inkimitaimiri aajatzi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari.

Yamanakoyitziri Pablo kimisanta-niriiti

³Aririka nosirita-kota-piintyaami, oshiki nopaasoonkitziri Pawa. ⁴Kimosiri nokanta-piintaka aririka namanako-yitimi, ⁵tima ari akarajitaki akinkithata-kotziro Kamiithari Ñaantsi. Pasi piwanakiro pairani owakira pikimawakina nokaman-tapaa-kimiro ñaantsi, ti piwashaanta-nakiro irojatzi iroñaaka. ⁶Noyota-kotzimi naaka oshiki okamiitha-taiki yitanakaro Pawa yantzi-mota-jimiro kamiithari, tima iriitaki thotyaa-kaimironi apaata impiyapaaki-rika Jesús Saipatzii-totaari. ⁷Tima kamiitha okanta nosirita-kota-piinta-jyaami, notakoyitani pinatzi. Okantawitaka iminkyii-takina naaka, ari akaratzii ikawinthaayitajai Pawa. Ari okantari aajatzi yaitanakina pinkatharin-tsiki, tima nokinkithatakiro anta Kamiithari Ñaantsi. ⁸Iriitaki yotatsi Pawa oshiki nokowityaa-taikimi noñaayitimi. Iroora itakonka Jesús Saipatzii-totaari kantakaarori. ⁹Namana-kota-piintakimi pintako-pirotan-tantyaariri, oyotani pinkantya, pinkima-thatairo maaroni, ¹⁰omatantyaari panta-piinta-yitairo kamiithari. Ari onkantya pinkiti-siritan-tyaari, airo otzimanta inkanta-kotai-timiri apaata impiyaki-rika Saipatzii-totaari. ¹¹Ikawintha itampatzika-siritaimi Jesús Saipatzii-totaari okanta

pantayitan-taarori kamiithari. Irootakira iwisiryyaa-wintan-tyaariri Pawa, inkimosiriwinta-piintan-taiyaariri.

Nañaantaari Saipatzii-totaari

¹² Iyikiiti, nonintzi piyota-kotiro okaratzí awishi-mota-kinari. Tira athataa-siwaityaa awishi-motina iroka-payi, irootaki oiwaraan-tyaari Kamiithari Ñaantsi yawisakota-jiitantyaari. ¹³ Aritaki matzimaitaka, tima inkarati saika-wankotziriri pinkathari, owayiriiti kimpoyaa-wintanari, iyojiitaki maaroni iminkyaa-winta-sitai-tanari Saipatzii-totaari. ¹⁴ Ikanta iñaayitakina iyikiiti iminkyiitana, ti intharowa-jiitanaki, aikiro ikinkitha-yitana-kitzii, yawintaa-piro-yitanakari Awinkathariti.

¹⁵ Tzimayita-tsira aka kashaawaita-tsiri ikinkithata-kotziri Saipatzii-totaari, oshiki inintaki yanaina impinkathataitiri onkantyyaa inkisaniintan-taiyaanari naaka. Iro kantacha tzimayitatsi pasini otako-pirotanari, kamiitha ikinkitha-yitanaki irirori. ¹⁶ Yokaiti ikaratzí kisaniiinta-kinari, ti isinitiri atziri-payi inkimisantina, apaniro inintzi inkimisantaitiri onkantyyaa yanaantyaanari naaka, irootaki ikashaa-waitantari ikinkithata-kotziri Saipatzii-totaari. Inintatzii yokaiti inkimaatsitakaa-pirotai-tyaana iminkyaaaitakina.^a ¹⁷ Iriima ikaratzí itakota-jaanta-kanari, iyojiitzi irirori Pawa kantakaarori iminkyii-tanta-kanari onkantyyaa nonkinkithatan-tyaarori Kamiithari Ñaantsi. ¹⁸ Tikatsi ompai-tzimaityyaa itzimawitaa kisaniiintanari, iro kowapirotacha irijatzi Saipatzii-totaari ikinkithata-kotaitzi. Irootaki oimosirinka-kinari. Ari omapirotyaa nonkimo-siriti, ¹⁹ tima noyotzi irootzi-mataki imisitowai-tajina. Okantakaan-tziro pamana-koyita-piintakina, inisironkata-piintakina Itasorinka Jesús Saipatzii-totaari. ²⁰ Iro noninta-pirotziri iroñaaka nonkinkithata-kotajiri Jesús Saipatzii-totaari, tikatsi nontharowan-tajyaa. Ti noninti iwañaaitaina apaata. Aririka iwamaitakina, irooma airorika, nasi nowiro nantayitiro kamiithari, irootaki impinkathata-piintan-taiyaariri Saipatzii-totaari. ²¹ Tima iriitaki Saipatzii-totaari nañaantaari naaka. Irooma aririka iwamaitakina, irijatzi nonkama-wintiri. ²² Irojatzí-rika nañai aikiro nojatakaa-tyiuro nantiniri Awinkathariti inintakaa-yitanari. Ti noyotzi-maityyaa iroñaaka ontzimi nonintiri. ²³ Tima apitiro nonintziro. Kamiitha-waitaki iwamaitina nojatajiita nontsipata-pajyaari Saipatzii-totaari, irootakira kamiitha-pirotzi-mota-kinari. ²⁴ Iro kantacha oninta-pirotyyaa aajatzi nañai, ari onkantyyaa nosaiki-motan-tyaamiri awirokaiti. ²⁵ Noyotaki airo nokamita, osamani nosaiki-moyita-najimi awirokaiti, ari onkantyyaa nonkimosiriwinta-kaantyaamiri pawintaa-najyaari Saipatzii-totaari. ²⁶ Tima aririka nariita-kyaami awirokaiti, oshiki pinkimosiriwinta-wajyaari Jesús Saipatzii-totaari, ari ankarati antharowintyyaa.

^a 1.16,17 * onasiyita ñaantsi-payi

²⁷Iroka pinkanta-yitana-jyaari: Panta-piinta-najiro kamiithari ookimotariri Saipatzii-totaari. Irootaki panta-piinta-najiri, tima aririka nojataki nariityaami, kamiitha noñaapaakimi pisaika-jiiti. Irooma airorika nomatziro nariityaami, nonintzi nonkima-kotimi kamiitha paapatyaa-wakaiyitya, piñaasintsi-winta-najyaaro Kamiithari Ñaantsi akimisanta-najiri. ²⁸Airo pinkimosiriwin-tawaita-sitari kisaniantzimiri. Tima Pawa kinkisiryyaa-kaajirini yokaiti yapirotai-tatyiri. Irooma awirokaiti pikimisantairi, iyotakaa-yitajimi omapiro pawisako-siri-yitaji. ²⁹Tima ti apatziro isinita-kimiro pinkimisantairi, ontzi-matyi patsipi-winta-jyaari Saipatzii-totaari, piñaayitzirora pantziri kaari iñaayitzi pasini-payi. ³⁰Ari akarajiitaki iroñaaka atsipiko-wintakari. Tima piñaajiitakina pairani oshiki nokimaatsi-wintakari anta. Irojatzi nokantziro iroñaaka pikimako-wintana oshiki nokimaatsi-wintakari aka.

Itsinampa-sirinka aajatzi iririipironka Saipatzii-totaari

2 ¹Tima yoimosirinkaana Saipatzii-totaari, itakotakami, isaika-siritan-takami Itasorinka, tima piyotajiro pinisironkata-wakaa-jiita, ²ontzimatyii paapatyaa-wakai-yitajyaa, pintakota-wakai-yitajyaa, onkimiwaityaaaro aparonimi onkantajyaa pikinkithasiritani. Irootaki oimosirinkanari. ³Aririka ontzimi ompaityaa pantayitiri, airo pikisawakaa-wintaro, tsinampa-siri pinkantyyaa, airo pinkimosiriwinta-waitaro. Ti ampantyaaro pinkantanti: “Naaka kamiitha-pirotatsi, ti apantyaarii yonta.” Irootaki kamiithatatsi pinkanti: “Iri kamiitha-pirotatsi yonta, yanaako-waitana naaka.” ⁴Ti apatziro okamiithatzi pinkaminthaa-tziityaa awiroka, ontzimatyii pinkaminthaa-yitairi aajatzi pasini-payi. ⁵Pisiya-kotyaari tsika ikanta-painta Jesús Saipatzii-totaari.

⁶Pawapirori inaki irirori,
titzimaita isintsi-sintsiti itarowintyaaro ikimitari Pawa.

⁷iwashaanta-nakiro ipinkatha-ritzi,
isiya-kota-nakari ompirataari,
itzimaki, ikimita-kota-paakari ikantayita atziri-payi.

⁸Ikanta ikimita-paakarira atziri-payi, ti impinkatha-ritanaji
ikantawitara owakiraini.

Siritha ikanta-painta irojatzii ikamantakari ipaikakoi-takiri.

⁹Irootaki opoñaantari yiriipiro-tziita-kayiri Pawa yoka
Saipatzii-totaari,
ipinkathari-winta-pirotzi, yanaanakiri ikaratzi iwitsikai-takiri.

¹⁰Inintzi Pawa intyiirowa-sitai-tyaari Jesús, impinkathataitiri,
Onkanta-wityaa tsika-rika-payi inampitai-tyaaro, inkitiki, kipatsiki,
aajatzi otapinaki kipatsi.^b

^b 2.10 intyiirowa-sitai-tyaari Jesús = * wairontsi

11 Maaroni inkanta-yitai:
 Pinkathari-pirori inatzi Jesús Saipatzii-totaari.
 Aripaitira intharowintai-tajyaari Pawa Asitairi.

Ikimitari ootamintotsi kimisantzin-kariiti

12 Ari onkan-tzimaityaari notakotani iyikiiti. Tima pairani nosaiki-motan-takamiri anta, oshiki pikimisanta-piintakina. Ari pinkimita-najirori aajatzi nosaikira intaina, panta-piintairo okaratzii nonkantimiri. Pakowinta-najyaari Pawa iwawisaako-siri-yitaimi, pinkatha pantiniri okaratzii inintakaa-yitakimiri. 13 Tima Pawa iriitaki ninta-sirita-kaanta-tsiri, okanta panta-piintan-tarori kamiithari. Irijatzira Pawa antakaa-yitimironi.

14 Pantainiri Pawa maaroni kamiithari, airo pikisa-wakaa-wintaro, 15 ari onkanyaa airo itzimanta impaityaa mishakowintimini. Tima itomi Pawa pinayitatzii, piwashaantiro kaari-pirori, kamiitha pisaiki-moyitairi kinasiwaitain-chari. Pinkimita-kotyaari kitainkata-kairori tsitiniri. 16 poisokiro piwiro pikima-kotakiro ñaantsi, iro pañaa-siritan-tajyaari. Aririka piriipiro-wintakiro, antaro nonkimosiriwintyaami impiyaki-rika Saipatzii-totaari, tima ti natsipita-siwaityaaro nokinkithata-kimiro iñaani Pawa. 17 Onkanta-wityaa iwamaawintai-tinaro nokimisanta-kaayitakimi, oshiki nonkimo-siriti, ari pinkimi-yitana-kyaari awirokaiti, pinkimo-siri-winta-jiitina naaka. Aririka iwamaitakina, osiyakaro nañaantari yaparatai-tziro irayiitzi isaitai-tziri yatsipita-kayi-taniriri Pawa. 18 Irootaki pinkimo-siri-wintan-tyaanari aajatzi awirokaiti iroñaaka.

Timoteo aajatzi Epafrodito

19 Iriirika nintain-tsini Awinkathariti Jesús, ari piñaakiro sintsiini nontyaankimiri Timoteo. Tima aririka impiyaki, inkaman-tapajina tsika pikanta pisaika-jiitzi anta, ari onkanyaa nonkimo-siritan-tyaari. 20 Tima ti intzimi siyaanani naaka ikimitakara Timoteo, oshiki inintaki inisironka-jiityaami. 21 Tzimawitacha pasini, apatziro isiriyitaro irirori opaiyita-rika inintziri, ti isirita-kotyaaro inintakaan-tziri Saipatzii-totaari Jesús. 22 Iro kantacha piyojiitzi awiroka kamiitha ikanta isaiki-motakina Timoteo, iriitaki iriipirotantsi itsipatakana nokinkithata-kotziro Kamiithari Ñaantsi. Oshiki yamita-kotakina, kimiwaitaka iriimi notomi. 23 Iriitakira nonintakiri nontyaantimiri anta, aririka noyotaki tsika inkantaitina. 24 Aama sintsiinira Awinkathariti inkanta-kaiyaaro, naaka jatasita-jaantimini anta.

25 Iriitakira nitawakyaa notyaanta-jimiri iyiki Epafrodito, tsika itzimi pintyaanka-kinari pairani. Oshiki inisironkata-paakina. Isiyakari irirori owayiri, iriitaki tsipata-piinta-kanari nokinkithata-kaantzi. 26 Yoka Epafrodito, oshiki isirita-kotakami, antaroiti inintaki iñaapajimi, tima

iyotaki pikima-kota-jiitakiri imantsiya-waitaki. ²⁷Ari ikantawitaka imantsiyatzi, iroowitaincha inkamimi. Iro kantacha inisironkatakari Pawa, yisita-kota-kaajiri. Tira apaniro inisironkatakari irirori, imatzitaikana naaka, ti ininta-kayinaro nomapirotyaa nowasirita-kotyaari aririka inkami-motakina. ²⁸Irootaki notyaankan-taamiriri sintsiini anta, ari onkanyaa pinkimo-siri-pirotan-tyaari aririka piñaawajiri, ari onkanyaa airo nowasiri-tziitanta naaka aajatzi. ²⁹Kimosirira pinkanta-winta-wajyaari, tima pirintzita-wakaa-naakityiyaa pikimisantairi Awinkathariti. Piñaapinkathata-piinta-yitairi ikaratzii osiyariri irirori. ³⁰Tima ikamawi-taka irirori yakowintanakaro yantziro inintakairiri Saipatzii-totaari. Isinita-kowinta-nakaro yamitakotakina, ti intakoiwaityaa irirori, okimiwaitakaro awirokami amitakotinami aka.

Kowapirota-jaanta-chari

3 ¹Ari okan-tzimaitari iyikiiti, kimosiriwinta pinkanta-winta-jyaari Awinkathariti. Tima airo nosamaro naaka napii-napiitimiro okaratzii nosankinata-kimiri pairani. Irootaki kamiithatatsi piyopirotan-tyaari.

²Ontzimatyii paamaiyaari maninta-niriiti kimitakariri otsitzi, kaari-piro-siririiti, nintatsiri intomisitaa-nita-kaiyaami. ³Tima totamisitaani-pirori onkanthaa-yitai arokaiti, inampi-siri-yitan-tajaira Tasorinkantsi, iyotakaa-yitajairo tsika ankanyaa apinkatha-yitajiri Pawa. Airo awintaa-siri-waita-sitaro añaayitziri awathaki, iro ankimosiriwintyaari yasiyitaira Saipatzii-totaari Jesús. ⁴Ari onkanyaaami owawisaako-siritajai añaayitziri awathaki, nomawaita-kiromi naaka nanaa-kotantimi. ⁵Tima pairani owakira notzima-paaki, okaratzii 8 kitaitiri nomaa-kota-paaki, ari itomisitaa-nitai-takinari. Naakataki Israel-iiti, icharinita-nakari nowaisatzitini Benjamín, noñaawaitziro kamiitha iñaani noshininkaiti Heber-iiti, nomonkaratziro Ikantakaan-taitsiri, tima Nasitantaniri nonawita. ⁶Noñaajantzi nokimisanta-pirota-tziiri Pawa, irootaki nokisaniintan-takariri kimisanta-najiriri Jesús Saipatzii-totaari. Tima nothotyaa-witatyii-yaaro nomonkaratziro Ikantakaan-taitsiri, ti yokawintanaki aparoni. ⁷Iro kantacha maaroni iroka, okaratzii notharowinta-waitakari pairani, tikatsi apantyaaroni noyota-kota-jirira iroñaaka Saipatzii-totaari. ⁸Omapiro, tima noyopirotajiri Saipatzii-totaari, ti apantaa-jyaaro nokantawita pairani. Nowashaanta-najiro maaroni, nokimita-kaanta-nakiro yooka-piintai-tziro kaarasi. Iro nokowa-jaanta-najiri noyopirotairi Awinkathariti Saipatzii-totaari Jesús tima irootaki kamiitha-pirota-tsiri. ⁹Iriitakira tsipa-siritaanari iroñaaka. Ti nosintsiwinta-najyaaro nomonkara-yitajiro Ikantakaan-taitsiri, tima ti ontampatzika-siritina. Irooma nawintaa-naarira iroñaaka Saipatzii-totaari, iriita-jaantakira Pawa otampatzika-siritaanari. ¹⁰Irootaki noninta-pirota-najiri noyopirotajiri Saipatzii-totaari, tima iriitaki asitarori

isintsinka yañaajira ikamawitaka irirori. Ari onkanyaa nonkimita-kotan-tyaariri tsika ikanta yatsipita-kowintantaka, tsika ikanta aajatzi ikami-motantaki, ¹¹ irootaki yañaakaan-tajyaanari naaka aririka nonkama-witakyaa.

¹² Tikiraatara nothotyaa-taitiro nokanta-yitakimiri, tikira-winthanoñihiro nonkamiitha-siri-piroti. Iro kantacha aikiro nojatatyii namina-minatiro irojatzi nonthotyaa-pirotan-takyaarori, tima noyotzi iriitaki itapaintarori Saipatzii-totaari Jesús iwawisaako-siritaana. ¹³ Iyikiiti, tira nonkantatyii naaka: “Nomatataikiro nothotyaakiro nonkamiitha-siri-piroti.” Iroka nokantanaja: “Maisanta nowanairo nantayitakiri pairani ti nosirita-kota-jyaaro, apatziro nokinkisiryaa-kotaro onkarati noñaayitajiri apaata, ¹⁴ ari onkanyaa nanakotan-tyaari, irojatzi noñaanta-jyaarori apaata impinata-jinari Pawa ikaima-siri-yitaira intsipa-siritai Saipatzii-totaari Jesús.”^c ¹⁵ Iroka-payi nokanta-yitakimiri, ontzimatyii asirita-kotyaa akaratzi antaiki-siri-yitaira. Tirika pisirita-kotyaa, Pawa ñaakaimironi pinkimita-kotan-tajyaanari. ¹⁶ Iro kantacha, ontzimatyii ariihiro-wintajiro antayitan-tyaarori okaratzi ayota-kota-nairi.^d

¹⁷ Iyikiiti, ontzimatyii pinkimita-jyaana naaka. Ontzimatyii paminayitairi pasini aririka isiya-kotaanaro naaka tsika nokanta piñaayitakina. ¹⁸ Tima napii-napiita-kimiro nokinkithatzihiro pairani, irojatzi napiitimiri ironaaka nirayiman-kakiini nonkantimi: Tzimatsi oshiki saiki-mota-kimiri anta itzimi kisaniintziriri ikaratzi kinkithata-kotzirori tsika okanta ipaikakoi-takiri Saipatzii-totaari. ¹⁹ Irootaintsi iñaayitiro yapiroi-tairi. Ikimosiriwinta-siwaitakaro okaratzi iwayitari ikimita-kaantakiro iroomi iwawanityaami. Oshiki ikantakaa-piro-wintakaro okaratzi yantayitakiri, ti impasiki-wintiro. Iro ikinkithasirita-kota-piintaka osaawi-sato. ²⁰ Irooma arokaiti, akowa-pirota-najiro anampita-jyaaro inkitiki. Oyaaniinta akanta impiyaa Owawisaa-kotan-taniri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. ²¹ Iriitaki pasinita-kaapajaini awathaki akaamani-waitzi, ari ankimita-kota-jyaari tsika ikanta irirori otzimi iwaniinkaro. Aritaki imatapajiro, otzimi-motziri isintsinka ipinkathari-wintan-tarori maaroni opaiyita-rika.

Pinkimo-siri-winta-piintairi Awinkathariti

4 ¹ Iyikiiti, noninta-taiki naaka poisokirota-najyaari awirokaiti Awinkathariti. Tima notakotani pinayitatzii, oshiki nonintaki noñaapajimi. Awirokatakai oimosirinkanari, awirokatakai kantakaan-tironi impinatan-taiyaanari apaata, onkimiwaita-jyaaro namathairi pinatyii.

^c **3.14** Kanta-kota-chari aka “nanakotan-tyaari,” ikantaranki aparoni atziri anakotan-tatsiri isiya tsika ipiyota amina-minthatziriri, ipaitziri owinaro yanakotantaki. ^d **3.16** * onasiyita ñaantsi-payi

²Nonkantimiro Evodia aajatzi Síntiqui: Ontzimatyii paripirota-wakaajyaa pawintaa-siritaarira Awinkathariti. ³Nonkantimi aajatzi awiroka notsipa-winthari, piyomitaa-najiro iroka apiti kooya aripirota-wakaan-tajyaari. Tima ari nokarataki pairani natsipi-wintaro Kamiithari Ñaantsi nokinkithata-kotziro, ari otsipatakari Clemente ipoña pasini-payi ikaratzi tsipayita-kanari pairani. Tima maaroni yokaiti, osankinata-koyitaka yaña-siri-yitaji apaata.

⁴Kimosirira pinkanta-winta-piinta-jyaari Awinkathariti. Napiita-wakimiro: ¡Pinkimo-sirita-piinta-jiiti! ⁵Ontzimatyii iyotajimi maaroni tsinampa-siri piinayitaji. Tima aritaki piyimataka Awinkathariti. ⁶Airo okantzimo-siri-waitami, pamana-piintajiri Pawa pinkowa-koyitairi kowityii-motamiri. Pimpaasoonkita-piintajiri aajatzi. ⁷Ari onkanyaa piñaantyaarori isaikakaa-yitajimi kamiitha Pawa, oshikira okamiithataki, anaïro okaratzi akinkithasiri-yitari arokaiti. Tima iroka isaikan-taitari kamiitha, irootaki onimo-sirita-kayimini, airo okantzimo-siri-waitami tima intsipa-siritaa-tyiiaami Saipatzii-totaari Jesús.

Pisirita-piinta-jyaaro kamiithari

⁸Iroka nonkantimiri iyikiiti. Pisirita-piinta-jyaaro iroopirori, pinkathan-tantsi, tampatzika-sirin-tantsi, kitisirin-tantsi, onimotantantsi, ookimotan-tantsi, kamiitha-sirin-tantsi, owisiryyaa-wintantsi. ⁹Pantanajiro okaratzi piyoyitakiri, okaratzi nokaman-takimiri. Piñaanta-yityaaro okaratzi noyomitaa-yitakimiri, okaratzi kamiithari piñaakotakinari naaka nantayitakiri. Aririka pantayita-najiro iroka, aritaki onimowaitajimi isaikakaimi Pawa.

Ipsitantari Nampitarori Filipos irasi Pablo

¹⁰Antaroiti ikimo-sirita-kaakina Awinkathariti, noñaakiro papiitajiro pinisironkataana. Noyotzi naaka ti pimaisantina, iro kantakaan-tzirori ti ontzimi tsika pinkina-kayiro pinisironkatan-tyaanari. ¹¹Ti iro nonkantantyaari noñaatziro nokowityaa-niinta-waitzi. Namitakaro nokimo-siri-waitzi onkanta-witakyaa tikatsi tzimi-motinani. ¹²Noyotakiro tsika okantawaita aririka ankowityaa-niinta-waiti, aririka ontzimi-moyitajai oshiki. Nothotyaakiro namitakaro maaroni, aririka nowatziityaa, aririka nontashaa-niinta-waiti. Namitakaro aririka ontzimi-motina oshiki, namitaro aajatzi noñaasi-waitaro tikatsi-rika tzimi-motinani. ¹³Ari onkantaki nomatiro noitsinampairi maaroni opaiytaka-rika, tima iri Saipatzii-totaari aawyaa-sirita-kayinarori iroñaaka.

¹⁴Iro kantacha, oshiki okamiithataki okaratzi pipasita-kanari, tima piyojiitaki tzimatsi oshiki pomirintsitzi-mota-kanari. ¹⁵Pairani nositowan-tanjaari Macedonia-ki, nitanta-nakarori noñaawintziro

Kamiithari Ñaantsi, tikatsira nisironkatyaanani, apatziro awirokaiti nampitarori Filipos, pipakaan-takinari pipasitanari. ¹⁶Ari pikimitaakiro aajatzi nosaikan-takari Tesalónica-ki, papii-papiitakiro pipakaan-takina pipasitanari, iriitaki naantakari okaratzi kowityii-mota-piintanari. ¹⁷Ti apatziro nosirityaaro naaka pimpasita-piintyaanaro kowityii-motanari, noninta-tziira pantayita-najiro awirokaiti kamiithari, inkini impasii-tajyaami apaata awiroka. ¹⁸Tima naakiro maaroni pipakaan-takinari, ipapaakinaro Epafrodito, oshikitzi-mota-paakina, tikatsi kowityii-motinani. Okaratzi pantakiri oshiki ookimotakiri Pawa, okimitzi-mowaitakari kasankainkari, okimiwaitakaro ookimotari yatsipita-kaitanari. ¹⁹Iriitaki Pawa opayitimini onkarati kowityii-moyityaamini awiroka, tima ontzimi-mopirotziri iwaniinkaro Saipatzii-totaari Jesús. ²⁰¡Ari ankanta-jityaani awisiryyaa-wintairi Asitairi Pawa! ¡Omapirowí!

Owiraantarori withataantsi

²¹Iwithayitami iyikiiti ikaratzi tsipata-kanari naaka aka. Piwithatyaanari anta yasiyitaari Saipatzii-totaari Jesús.^e ²²Iwithayitami aajatzi yasiyitaari aka, iriitaki owithata-jaantamiri ikaratzi saika-pankotziriri Pinkathari César.

²³Onkawintha inisironka-piro-tajyaami Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. ¡Omapirowí!

---

^e 4.21 yasiyitaari = * kitisiriri

ISANKINARI PABLO ITYAANTZINIRI COLOSAS-SATZI

Withataantsi

1 ¹ Naaka Pablo otyaantzi-mirori iroka sankinarintsi. Tima Intyaantaa-riti Jesús Saipatzii-totaari nonatzi, irootaki inintakiri Pawa. Iri notsipatari iyiki Timoteo nosankinatzi-miro. ² Awiroka nosankina-yitzini pikaratzi yasitaami Saipatzii-totaari nampitarori anta Colosas, tima awirokaiti iyikiiti pikimisanta-najiri. Okawintha inisironkataimi Asitairi Pawa, kamiitha isaikakaajimi, ari inkimitzi-tyaamiri aajatzi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari.^a

Yamani Pablo onkantyyaa iyota-nitan-tyaari kimisantzin-kariiti

³ Ari nokanta-piintatyaa namana-kotzimi nokowatziiri Pawa Asitariri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, nopaasoonkita-piintziri. ⁴ Tima nokimako-wintakimi tsika pikanta pawintaa-sirita-naari Jesús Saipatzii-totaari, otakotani pikanta-najiri yasiyitaari, ⁵ okantakaakami pikimisanta-najiro iroopirori Kamiithari Naantsi, piyotanaajiro tzimatsi piyaako-niintari inkitikinta. ⁶ Okaratzi pikimakiri awirokaiti, jatakotaki maaroni nampitsiki-payi. Ikimisanta-yitanaji aajatzi pasini-satzi atziri-payi. Ikimitakami awirokaiti owakira pikimawakiro naantsi, pikimathata-nakiro omapiro ikawintha-yitaimi Pawa. ⁷ Tima iriitaki iyiki Epafra yomitaa-kimirori pairani anta. Notakotani inatzi Epafra, iri oisokirota-kariri Saipatzii-totaari yantawaitziniri. ⁸ Irijatzi kamanta-paakinari oshiki pitakoyitantaka ikantakaakami Tasorinkantsi.

⁹ Tima owakira nokimako-winta-wakimi tsika pikantanaja, ari nokanta-piinta-nakityaa namanako-yitzimi onkantyyaa pinkima-thatan-tyaarori inintziri Pawa. Yotani-siri pinkanta-yitajyaa. ¹⁰ Namana-kotzimi aajatzi

---

^a 1.2,4,12,26 yasiyitaari = * kitisiriri

panta-piintan-tyaarori ookimotariri Awinkathariti, tima irootaki inintziri pantainiri kamiithata-tsiri, iro pijatakaan-tyaarori piyopirota-najiri Pawa. ¹¹Namana-kotzimi onkantyyaa aawyyaa-siritan-tyaamiri isintsinka. Irootaki iriipirota-kayimini iwaniinkaro, inkisasi-wainita-kaajyaami aajatzi. ¹²Ari onkantyyaa pinkimosiriwintan-tyaari pimpaasoonki-yitairi Asitairi. Tima iriitaki kantakaarori okanta añaantaarori yasiyitai, anintaa-piinta-jyaaro okaratzi ikasiya-kaayita-kairi ikitainkata-kotairi yasiyitari. ¹³Tima pairani kimiwaitaka asaikatyiimi otsitini-kitzi. Iro kantacha iwawisaako-siritajai Pawa, ipinkathari-winta-yitajai iroñaaka itakotani Itomi, ¹⁴kapathain-kawinta-kayiri. Okimiwaitakaro impinako-winta-tyaimi itsiparyaaowinta-yitajai, ari okanta ipyaakotan-tairori ayaaripironka.

Ikamawintaira Saipatzii-totaari ari yaripiro-yitairi Pawa

¹⁵Tira inkoñaaniti Pawa, iro kantacha iñaakanta-painta itanakorori Itomi, tzimitain-chari tikira-wintha iwitsikaitiro tzimayita-tsiri iroñaaka. ¹⁶Iriitaki Itomi owitsika-jaanta-kirori tzimayita-tsiri inkitiki aajatzi kipatsiki. Iwitsikaki okaratzi okiyitari, aajatzi kaari koñaayita-tsini. Iwitsika-yitakiri maaroni pinkathari-witachari, jiwawita-chari, tzimawita-chari isintsinka, ompiratan-tachari, maaroni tsika-rika ipaiyitari. Iriitakira Saipatzii-totaari iwitsika-kaitaki maaroni onkantyyaa yasitan-tyaarori irirori. ¹⁷Iriitaki itajaanta-nakarori Saipatzii-totaari pairani. Iriitaki kantakaarori iroñaaka ijatakaan-tarori otzimayitzi okaratzi iwitsika-yitakiri. ¹⁸Irijatzi Saipatzii-totaari akimita-kaanta iriimi aitotyaaami akimisantzín-karitajira. Irooma arokaiti iwatha anayitaimi. Iriitaki itakaan-taarori yañaaji ikamawitaka. Irootaki yitapiintan-taityaarori impinka-thaitairi iroñaaka. ¹⁹Tima iriitaki Asitairi ikowakaakiri Itomi isaika-siri-pirotan-tajyaari ipawatzira irirori. ²⁰Iriitaki kamawinta-yitajairi, kapathainka ikanta-painta ipaika-kotai-takiri. Aripaitira yaripiro-yitai, onkanta-wityaa tsika-rika-payi asaiki kipatsiki, aajatzi inkitiki.

²¹Pairani kisaniiinta piwiri Pawa, ti pisirita-kotyaaaro inintakaa-witamiri, iro panta-piinta-sitaka kaari-pirori. Iro kantacha yaripiro-yitaimi Pawa. ²²Tima atziri-pirori inapaintzi Saipatzii-totaari, irootaki omatantakari ikama-winta-yitakai maaroni. Iriitaki aayitajaini apaata Pawakinta, inkanta-pajiri: “Yokataki, nokiti-siritani, tikatsi kantako-waita-jirini.” ²³Ari onkanta-jyaari aririka poisokirota-nakyaari pawintaa-sirityaari. Tima pairani owakira pikimawakiro Kamiithari Ñaantsi, piyotanaki tzimatsi piyaako-niintari. Ithonka ikima-kotai-tanakiri maaroni nampitsiki-payi. Irijatzi naaka Pablo, ikinkithata-kaitakiri aajatzi.

Iyomitaa-yitziri Pablo pasini-satzi atziri

²⁴Oshiki nokimo-siritzi iroñaaka noñiuro nokimaatsita-kowintami. Tima nomonkarata-tyiuro ikimaatsita-kaitakari Saipatzii-totaari. Iriitaki

nokimaatsita-kowinta kimisantzin-kariiti, kimitanaarori iroorikami iwatha Saipatzii-totaari. ²⁵Iro nantawairi naaka nomonkara-yitajiro, tima iriitaki Pawa kantakinari: “Pinkinkithata-kaajiri atziri-payi noñaani, ontzimatyii pinthotyiro maaroni.” ²⁶Tikatsi yotaa-jata-tsini pairani opaita yantiri Pawa, irojatzi okanta-tzimaita iroñaaka. Iro kantacha arokaiti yasiyitaari, iyotakaa-yitairo. ²⁷Tima irootaki inintakiri Pawa ayoyitajiro. Iroka iyotakairi: Inisironka-yitaimi awirokaiti ti noshininkawityaami, itsipa-siritaami Saipatzii-totaari. Iro piyaako-niintan-tarori piñiuro iwaniinkaro. ²⁸Irootaki nokinkithata-kotan-taariri naaka Saipatzii-totaari. Nokanta-yitziri atziri-payi: “Aritapaaki pikaaripiro-siri-waitaki.” Noyomitaa-yitajiri kamiitha-piro, okimiwaitakaro naayitaa-tyiirimi Pawakinta, nonkantajiri Pawa: “Yoka kimisanta-jiriri Saipatzii-totaari, iriityitaki antaiki-siritain-tsiri.” ²⁹Irootaki noña-sintsi-wintan-tamiri iroñaaka. Tima isintsinka Saipatzii-totaari aawyaa-sirita-kaaki-narori nantayitan-takarori maaroni.

2 ¹Tima nonkowitzii piyoyitaji oshiki noña-sintsi-wintakami, aajatzi Laodicea-satzi ikaratzi kimisanta-jiriri Saipatzii-totaari, noña-sintsi-wintakari. Ari nokimitaakiri maaroni kaari ñaaporotaa-jantinani. ²Irootaki noña-sintsi-wintan-tamiri onkantyyaa pinkimosiriwinta-siritan-tyaari, pintakota-wakaan-tyaari, piyotani-pirotan-tyaari, pinkima-thatan-tyaarori yantayitairi Asitairi Pawa, tima ti iyotako-witai-tyaari pairani Saipatzii-totaari. ³Tima iriitaki Saipatzii-totaari kantakaarori inkimathata-kaantajiro kaari iyotako-witaitari, okimiwaitakaro aparoni awaararonsi imanawitai-takari. ⁴Nitzita-tyaaro nokaman-tzitamiro iroñaaka, airo piñaantaro yamatawitaitimi. ⁵Okantawita ti nosaiki-motimi pinampiki, iro kantacha aririka nonkinkisiryaa-kota-piintimi kimiwaitaka ari ankaratimi asaiki anta pinampiki. Irootaki nokimo-siri-pirotan-takari nokima-kotakimi aripiro pikanta-wakaanaja, oisokiro piwanajiri Saipatzii-totaari pawintaa-naari.

⁶Tima tsika pikanta pikimisanta-nakiri pairani Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, aikiro pijatatyii pintsipa-sirityaari. ⁷Oisokiro piwanakiri pitanakari pikimisantziri, pinkimita-kotyaari parithata-tsiri kamiithaini, pinkimita-kotyaaro iwitsikai-tziro pankotsi, tima irootaki iyotakaitakimiri. Pimpaasoonkita-piintajiri Pawa.

Isaika-piro-siritan-taami Saipatzii-totaari

⁸Paamawintyyaa, tzimatsira nintatsiri yamatawitimi. Imonkaratakaa-sitamiro = kari okaratzi iyoyitziri, iyomitaa-yitziriri pairani iwaisatzitini, irootaki yamitaita-piintari aka osaawiki. Tima kaari irasi Saipatzii-totaari. ⁹Tima Pawa iriitaki othotyaa-pirotzirori inampi-wathatantari Jesús Saipatzii-totaari. ¹⁰Irijatzi othotyaa-pirotzirori inampi-siritan-takami awirokaiti, tima pawintaa-sirita-najyaari Pawa. Pinkathari-pirori inatzi irirori, yanairi ikaratzi

pinkathari-yiwita-chari. ¹¹ Tima pawintaa-sirita-najyaari Pawa, kimiwaitanaja pinto-misitaa-nita-tyiiaami. Tira koñaaro pinto-misitaa-nityaa, irootaki siyaka-wintacha iwashaanta-kaayita-jimiro Jesús Saipatzii-totaari piyaari-piro-sirinka, yañaakaa-siri-yitaimi aajatzi. ¹² Tima pinkiwaa-yitaka pairani, pikimita-naatyaari Saipatzii-totaari tsika ikanta ikamawita-painta irirori. Iroowaitanaki arimi pinkaratakiri pinkitata-kyaami ikitawitakari irirori. Ipoña pañaaji, yañaajira irirori. Tima pawintaa-najyaari iroñaaka Pawa asitaro isintsinka owañaajimiri. ¹³ Pairani kimiwaitaka pinkama-yitatyiimi awirokaiti okantakaan-tziro piyaari-pironka. Ti yasiyita-jyaami Pawa ti inisironkata-jyaami, tima ti pinto-misitaa-niyityaa. Iro kan-tzimaitacha iwañaajiri Saipatzii-totaari, ari ikimiyita-jimiri awiroka iwaña-siritajimi ipyaako-yitajimiro piyaari-pironka. ¹⁴ Tima pairani oshiki inintawita noshininka-payi imonkara-yitiromi Ikantakaan-taitsiri, titzimaita imonkara-yitiro. Irootaki iwasankitaan-tawityaaririmi Pawa. Tima kimiwaitaka isankinata-kota-tyiromi Pawa ayaaripironka. Ikanta ipaikakoitakirira Jesús Saipatzii-totaari, ari asiryaakari isankinata-kowitakai Pawa, kimiwaitaka ari intsipata-kyaaromi ipaikakoi-takirira Saipatzii-totaari. ¹⁵ Aripaiti yiitsinampaa-yitakiri pinkathari-winta-siwita-chari, tira ontzimi-mota-najiri isintsinka irirori. Ti yantiro imananiikiini iroka-payi, iñaakanta-pirotakiro onkantayaa iyotakoi-tantyaarori.

¹⁶ Ti onkamiithati pinkanta-kota-wakai-yaaro owaritintsi, aajatzi iraitsiri. Ti onkamiithati aajatzi pinkanta-kota-wakai-yaaro yoimosirinka-yitari noshininka, okimiatyaa osarintsi, owakira-chiiri kasiri, kitaitiri imakoryaan-taitari. ¹⁷ Tima okaratzi imonkara-yitziri pairani noshininka-payi, iroowaitaki aamparintsi. Iriitakira Saipatzii-totaari siyaka-winta-chari.^b ¹⁸ Paamawintyaari nintayita-tsini inkisathatimi, inintatzii pisiyako-yitajyaari tsika ikantayita iriroriiti. Irootaki ikantan-tayitamiri: “Thami antsinampa-siri-yitaji, ari onkantayaa ampinkatha-yitan-tyaariri Maninkariiti.” Iro kantacha ti iñaaporotiri Maninkariiti, intaini yaakowintaro ikinkisiryaa-kowaitaro iniwita-siyitari irirori, kantakaa-piro ikanta-winta-yitaro. ¹⁹ Ti iwichaajatyaaari yokaiti itzimi aitotanaari arokaiti. Yoka aitotaari iriitaki kimosiriwinta-kaarori okimota-yitzi awatha, irojatzii owichaa-wakaan-tayitari. Tima Pawa kantakaa-karori.^c

^b **2.17** Aparoni aamparintsi ti onkoña-waita-sityaa. Aririka añiuro aamparintsi ayotzi tzimatsi asitarori yaampari. Ari okimitari aajatzi okaratzi imonkaratai-takiri pairani, aamparira onayitaki okaratzi yantzimo-yitairi Saipatzii-totaari. ^c **2.19** Iroka siyaka-winta-chari aka: Ti iyotaa-jati iriitaki Saipatzii-totaari jiwayitairi aroka, ikimiwaitakaro iriimi aito. Irooma arokaiti akimitakaro iroorikami iwatha. Tima aririka antharowintyaa ankimotati awathaki, maaroni awatha otharowinta okimota-yitzi, kamiitha okanta owichaa-wakaiyita, irojatzii antari-watha-yitan-takyaari. Irootaki aito jiwatakaan-tatsiri okanta okimosiriwintantari okimota-yitzi kamiitha awatha. Ari ikimitzitari aajatzi Saipatzii-totaari, iriitaki jiwayita-najiriri kimisantzin-kariiti, irojatzii yantari-siri-pirotan-takyaari kamiithaini.

²⁰Aparoni kaminkari tikatsi yanti, airo okantzi imonkara-yitiro itzitaitari. Ari pikimiyita-naari awirokaiti pitsipa-sirita-naari Saipatzii-totaari, kimita-jaantaka pinkama-tyiimi. Ti onkowa-jaantayaa pimonkara-yitairo okaratzit itzitaitari.

¿Opaitama paminaa-siwaitantari pantayitziro ikantayitziri atziri-payi?

²¹Ikantzimi: “Airo piwayitaro iroka, airo pantayitziro iroka, airo pairika-yitziro iroka.” ²²Iyomita-siwaitai-takamiro Ikantakaan-taitani. Tima aririka ayaaro tsika-rika ompaitayaa, airora añiuro tsika onkantai, ari othonkari. ²³Tima aririka antzi-winta-waitayaa, añajaantzi asinonkaa-winta-tyaari Pawa akimisanta-najiri. Tira ari onkantayaa, aminaasi-waita iroka, tima ti awashaanta-kaantiro aniwita-siwaita-piintari.

3 ¹Aritaki añajai Saipatzii-totaari, isaiki-mota-pajiri Pawa irako-piroriki, ari ikaratapairi ipinkathari-wintantzi. Ari pikanta-yitanaari awirokaiti pitsipa-siritaari Saipatzii-totaari, awisako-siri-yitajimi. Pinkowa-piintairo yasitari irirori. ²Airo pikinkisiryaa-koyitaaro osaawisato, iro pinkinkisiryaa-koyiti inkiti-sato. ³Kimiwaitaka iroñaaka pinkama-yitayyiimi, tima pisaikimo-siritajiri Pawa pitsipa-siritaari Saipatzii-totaari, okantawitaka iroka kaari koñaaroini. ⁴Iro kantacha, aririka impiyaki Saipatzii-totaari, aripaiti iwaña-a-yitajai maaroni, owaniinkaki ankantajyaa antsipata-pajyaari.

Ti apantyaaro apiiyitairo antawitakari pairani

⁵Ti apantyaaro papiiyitajiro pantawitakari pairani. Pinkimita-jyaari kaminkari, ti yantayitajiro kaari-pirori. Ti onkamiithati pimayimpitanaji, pinkaaripiro-siriyiti, pinkamaari-siriyiti, piniwi-siri-waitayaa, ayimatimi pishikyuro pirawaararo. Tima aririka piniwiwaitakyaa, aritaki piwawanita-nakyaari. ⁶Irootaki yanta-piinta-yitakiri atziri-payi, irootaki iwasankitaa-wintairiri apaata Pawa. ⁷Ari pikanta-yiwitakari aajatzi pairani awirokaiti, pamipirowitakaro. ⁸Iro kantacha, ontzimatyii piwashaanta-yitairo aajatzi iroka-payi: Pikisa-wakaa-waita, piña-katsimata-wakaa-waita, pikimaatsita-wakaa-waita, pikantzi-mata-wakaa-waita, pikawiya-wakaa-waita, ⁹pamatawi-waitantzi aajatzi. Tima piwashaanta-yitajiro tsika pikanta-yiwita pairani. ¹⁰Kamiitha-siri pikanta-yitaja iroñaaka, tima iriitaki Pawa owamiitha-sirita-jimiri, pinkimita-jyaari ikanta irirori, tima iriitaki owitsika-kimiri pairani. Irootaki piyopirotan-tajyaariri iroñaaka. ¹¹Ithonka inampi-siritantai Saipatzii-totaari maaroni, ti yokawintanaki Judá-iti, kaari Judá-iti, totamisitaari, kaari-rika totamisitaari, kaari yowaitaniri, pasini-satzi, ompirataari, ompirataniri, maaroni.^d

¹²Inisironkatani Pawa pinayitzi, irootaki iyosiitan-tayitaamiri omatantyaari yasipirota-jyaami. Inintzi iroñaaka pinisironka-

^d 3.11 kaari Judá-iti = griego

yitantyaa, pinithaan-taniti, tsinampa-siri pinkantyyaa, amatsinka pinkantyyaa, kisasiwaini pinkantyyaa. ¹³Amawi pinkanta-wakaa-najyaa, pimpyaakotiri oyaaripiro-siri-waitzimiri. Tima aritaki ipyaakota-jimiro awiroka Saipatzii-totaari piyaari-pironka. Irootaki pimatanaajiri aajatzi awiroka. ¹⁴Irootaki kowajaanta-chari iroñaaka pintakota-wakai-yitanajyaa, omatantyyaari paripirota-wakaa-najyaa. ¹⁵Tima aparoni akantanaja akimiyitaaro arokami iwatha Saipatzii-totaari, iro añaantyyaaroni kamiitha asaikayitanaji, aripirota-wakaa-najyaa. Ontzimatyii ampaasoonki-yitajiri Pawa. ¹⁶Pisirita-piinta-najyaaro pikimako-yitakiriri Saipatzii-totaari. Iroka piyota-nitan-tyaari onkantyyaa piyomitaa-wakaanta-pirottyaari: Ontzimatyii pimpanthaa-wintanajyaaro onkarati iyotakaa-yitimiri Tasorinkantsi, pimpanthaa-yitajiro Panthaantsi, pimpaasoonkitairi Pawa. Ari onkantyyaa pinkimosiriwintasirita-wakaan-tyaari. ¹⁷Ari pinkantyyaari ontzimi-rika pantayitiri, ompaityaa piñaawaitiri, pinkimita-kaantiro irootaki ityaankan-takamiri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, pantainiri inintziri irirori. Pimpaasoonkitairi aajatzi Asitairi Pawa okaratzi yantzimo-yitakimiri.

Antayitairi akimisanta-yitaji

¹⁸Inantaitari, pimpinkathatairi piimiiti, irootaki pantayita-najiri pikimisantairi Awinkathariti. ¹⁹Imintaitari, pintako-yitajyaaro piinaiti, airo piñaakatsima-waitaro. ²⁰Itomiitari, pinkimisantairi asitamiri, tima irootaki ookimotariri Awinkathariti. ²¹Asitaaniri, ti onkamiithati pinkisa-kaawaita-sityaari piitomi, ari onkantyyaa airo okantzimo-niinta-waitantari. ²²Ompirataari, pinkimisantiri okaratzi inkantimiri ompiratamiri osaawi-satzi. Airo piwakowinta-siwaita pantawaiti aririka yaminimi onkantyyaa pinimota-kaantyyaari, kamiitha pantawaita-piintainiri, tima pimpinkathataa-tyiiri awiroka Pawa. ²³Ari pinkimitairori maaroni pantayita-najiri kamiitha pisiritha-wintyaaro. Pinkimita-kaanta-nakiro iriimi ompiratyaamini Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, kaarira atziri ompiratyaamini. ²⁴Aritaki piyojiitaki awirokaiti, Awinkathariti pinayita-jimini apaata. Tima iriitaki Saipatzii-totaari ompirata-piinta-yitaamiri iroñaaka. ²⁵Iriima ikaratzi antapiinta-najirori kaari-pirori, iwasankitaaitairi irirori. Tima Pawa ti inkimita-kaanta-siwaityyaa iriipirori inatzi, airo okantzi iwasankitaaitiri irirori.

4 ¹Ompiratan-taniriiti, paakamiithatiri pimpiratani-payi, tampatzikasiri pinkanta-wintyaari. Pinkinkithasiritiro, tzimatsira inkitiki Ompiratamiri awiroka.

²Pamana-piintayiti, aamawinta-siri pinkantyyaa pamani pimpaasoonkitiri. ³Pamana-kotzi-tyaana naaka, onkantyyaa isinitan-tyaanarori Pawa noñaawinta-kota-najiro kaari iyotako-witaitari

Saipatzii-totaari pairani. Tima irootaki iminkyaa-wintai-takinari.

⁴Pamana-kotina onkanyaa nomatan-tyaarori noñaawintiro kamiitha-ini, irootaki inkimathatan-taityaarori.

⁵Ontzimatyii pisaika-yitaji kamiitha pisaiki-moyitzirira kaari kimisanta-tsini. Airo pintzipa-waita-sitari. ⁶Kamiitha ookimotyaari onkarati pinkantiriri, posini onkantzi-motyaari. Ontzimatyii piyotayiti tsika pinkanti pakayitiri aririka isampiyitimi.

Owiraantarori withataantsi

⁷Aririka yariitakyaa iyiki Tíquico pinampiki, iriitaki kamanta-paakimini tsika nokanta nosaika-jiitzi aka. Tima yoka iyiki notakotani, iriitaki amitako-pirota-kinari aka nantawaitziniri Awinkathariti.

⁸Irootaki nontyaankan-tyaariri ñiimi tsika pikanta-jiita awirokaiti anta, ari inkaman-timiro tsika nokanta-jiita aka. Ari onkanyaa piñaantyaarori pinkimosiriwinta-siri-jiityaa. ⁹Ari nontyaankimiri aajatzi iyiki Onésimo intsipata-nakyaari Tíquico. Tima yoka Onésimo iriitaki poñainchari pairani pinampiki. Iriipiro yawintaa-nakari irirori Awinkathariti, notakotani inatzii. Apiti inkarati kamanta-paakimini okaratzi nantayitakiri aka.

¹⁰Arira itsipatakana Aristarco yasita-kotaitana aka. Iwithatziitami aajatzi irirori. Iwithatami aajatzi Marcos itomin-thori Bernabé. Tima yoka Marcos, iriitaki noñaawinta-kimiri pairani nokantakimi: Aririka yariitakyaa pinampiki, paakamiithata-wakiri. ¹¹Iwithatziitami Jesús, ipaitai-tziri aajatzi Justo. Iriijiitaki tsipata-kanari nokinkithata-kotziro tsika okanta ipinkathari-wintantai Pawa. Oshiki yoimosirinkana yokaiti, tima tikatsi pasini noshininka kimityaarini itsipatakana yokaiti.^e ¹²Iwithatami aajatzi Epafras, iriitaki pasini poñainchari pairani pinampiki. Irijatzi inspiratani Saipatzii-totaari. Oshiki yamana-kota-piintakimi, ari onkanyaa piriipiro-siri-yitan-tyaari, piyota-kotan-tyaarori pantanajiro iroopirori inintziri Awinkathariti. ¹³Naaka-tajaantaki ñaakiri Epafras oshiki ikinkisiryaa-kotakami. Ari ikimitzi-takariri nampitarori Laodicea aajatzi Hierápolis. ¹⁴Iwithatami aajatzi Lucas aawintan-taniri. Irijatzi itakotani. Iwithatziitami aajatzi Demas. ¹⁵Nonintzi naaka piwithatyaanari maaroni iyikiiti anta Laodicea-ki. Piwithatyaanaro Ninfas, aajatzi pinkimitaakiri maaroni kimisantzin-kariiti ikaratzi apatoyita-piinta-chari owankoki. ¹⁶Piñaanatiniri nosankinari kimisantzin-kariiti anta pisaikinta. Impoña pintyaankiniri Laodicea-satzi iñaanatiniri kimisanta-yitatsiri anta. Ari pinkimityaari aajatzi awirokaiti, piñaanatiro nosankinata-kiniriri iriroriiti. ¹⁷Irokara ñaantsi pinkantiriri Arquipo: Pantawaitainiri Awinkathariti tsika okanta-jaanta ikantakimiri, pimonkaratiniri.

^e 4.11 noshininka = totamisitaari = Judá-iti.

¹⁸Naaka Pablo, iroka nosankinata-jaantzimiri nakoki nowithatami. Airo pipyaakotana iminkyii-takina, pamana-kota-piintajina. Onkamintha inisironka-yitajyaami Pawa. Omapirowí.

YITAKARI ISANKINATZINIRI PABLO TESALÓNICA-SATZI

Withataantsi

1 ¹ Naaka Pablo osankinatzi-mirori iroka notsipatari Silvano aajatzi Timoteo. Notyaankimiro anta Tesalónica-ki pasiiti pikarajitzi yasiyitaami Pawa aajatzi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. Onkawintha inisironkataimi, isaikakaa-yitaimi kamiitha aajatzi.

Ikimita-koitari Tesalónica-satzi

² Aririka namanako-yitimi, antaroiti nopaasoonkitziri Pawa. ³ Oshiki nokinkithasirita-kota-piintakiro okaratzi pantayita-najiri pawintaa-naarira Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, paako-winta-naaro piyaawintaari, iñiitzimi pitakoyitan-tanaja. ⁴ Iyikiiti, noyojiitzi naaka itakoyitaami Pawa iriitaki oyosiyita-jimiri. ⁵ Piyojiitzi awirokaiti tira nonkinkithata-kowaita-sityaamiro Kamiithari Ñaantsi nosaiki-motan-takamiri, Tasorinkantsi sintsita-kainari, noyotantari iroopirori onatzi okaratzi nokaman-tayitzimiri. Piñaajitakina aajatzi tsika nokanta nosaiki-moyitakimi, oshiki noninta-piintaki nonkaminthaa-yitimi. ⁶ Okantawita oshiki pikimaatsi-waitaka, iro kantacha pikimisanta-yitanaji, tima Tasorinkantsi oimosirinka-kimiri. Irojatzii pimatana-tanaarori okaratzi nantakiri naaka aajatzi okaratzi yantakiri Awinkathariti. ⁷ Ari okanta ikimitan-tanaamiri ikaratzii kimisanta-yitanaa-tsiri nampiyitarori maaroni nampitsiki anta Macedonia-ki aajatzi anta Acaya-ki. ⁸ Tira iri aparoni kimakowinta-jimini tsika pikantana pikimisantairi Pawa, ithonka ikimakoi-takimi aajatzi tsika-rika-payi. Tima noninta-witaka nonkaman-tirimi tsika pikanta pikimisanta-yitaji awiroka, ⁹ iriitaki itataikaro ikamanta-wakina naaka tsika pikanta-yitaka paakamiithatakina, tsika pikanta piwashaanta-yitanajiri piwawani-witari, iro pininta-pirotanaki pantayita-najiro inintziri Añaanita-tsiri

Pawa, Iroopirori. ¹⁰Ikamanta-kinaro aajatzi tsika pikanta awirokaiti piyaawintari Jesús impiyi inkinapajiro inkitiki, tima iriitaki Pawa asitari iwañaajiri ikamawitaka. Iriitaki matironi iwawisaako-siritai arokaiti aririka omonkara-paititajyaa iwasankitaan-tayitaira.

Yantayitakiri Pablo Tesalónica-ki

2 ¹Iyikiiti, piyojiitzi awiroka ti aminaa-sityaa okaratzi nojataki nariitami. ²Piyojiitzi aajatzi, pairani tikira nojatiita pisaakajiitzi awiroka, oshiki ikisaniintai-takina nampitsiki Filipos, iwasankitaa-waitai-takina. Iro kantacha isintsi-sirita-kaana Pawa nokinkithata-kaanta-kamirori Kamiithari Ñaantsi, okantawitaka imaimanitaitakina. ³Tima ti nonkinakaa-sityaaro okaratzi noñaani-yitakari, ti nonkaaripiro-siriti noñaawintan-tamirori, ti noninti namatawitanti. ⁴nonkinkithatakimi Kamiithari Ñaantsi tsika okanta inintakaa-kinari Pawa. Iriitaki ñaanta-sirita-kanari naaka, iri otyaankakinari. Irootaki kaari noñaawintan-tapaa-kamiro ookimoyitariri atziri, apatziro nokinkithatziro ookimotariri Pawa, tima iriitaki yotasiritantatsiri. ⁵Tima piyojiiti awiroka ti iro nonintaa-kotantamiro okaratzi nokinkithata-kimiri, iro noñaantyaarori ayimatina noshikyiiro nowaararo. Iriitakira yotatsi Pawa. ⁶Ti iro nonintaa-jati pimpinkathata-sityaana. Okantawitaka naakataki Intyaankaa-riti Saipatzii-totaari, ontzima-tyiimi impinka-thaitajina. ⁷Iro kantacha noyawinthaani nowajimi, nosiyakaro aparoni iniroitari aririka aamaako-wintyaari iinchaa-nikiti. ⁸Tira apatziro nonkinkithatimiro Kamiithari Ñaantsi, antaroiti notakoyitakami kantacha nosiniwintyaamimi.

⁹Tima pinkinkithasiritairo nitanta-nakarori nokinkithatzimiro iñaani Pawa, oshiki nantawaitaki namanantan-tyaari nowariti, kitaitiri aajatzi tsitiniri nantawaitaki. Irootaki kaari pipasitan-tanaro awirokaiti. ¹⁰Piyojiitzi awiroka tsika nokanta nosaiki-motakimi aajatzi ikantzi-takari Pawa iyotzi irirori, tima kamiitha-siri nokantaka, kitisiri nokantaka ti intzimi impaityaa kantako-waitinari. ¹¹Piyotzi aajatzi oshiki nokawintha-yitajimi, nosiya-kotari asitaa-nita-chari iyomitaa-najiri iitomi, yoimosirinkari. ¹²Ari nokimi-tzita-kamiri awirokaiti, nosintsi-thatzimi inkini pantayitainiri ikowakaa-yitzimiri Pawa, tima iriitaki oyosiyitaimi, ari piñiuro pisaikai tsika ipinkathari-wintantaji, tsika otzimi iwaniinkaro.

¹³Irootaki nojatakaan-tarori nopaasoonkita-najiri Pawa. Tima pairani owakira pikimawakina nokaman-tapaa-kimiro ñaantsi, piyotanaki kaari iñaani atziri, irootaki iroopirori iñaani Pawa. Pikimisanta-nakiro, antakaa-yitaimiro okaratzi ikowa-kayimiri pantayitainiri. ¹⁴Ari pisiyanaari awirokaiti ikaratzi kimisanta-najiriri Jesús Saipatzii-totaari anta iipatsitiki Judá-iti, tima antaroiti iwasankitaakiri Judá-iti ishininka-

payi. Ari ikimi-tzita-kamiri pishininka awiroka iwasankitaa-yitakimi. ¹⁵Tima iriitaki Judá-iti owamaakiriri pairani Awinkathariti Jesús, irijatzi owamaayita-kiriri pairani Kamantan-tzinkari. Irijatzi omisitowayitakinari naaka-payi. Antaroiti ikisaniintakiri atziri-payi. Irootaki kaari onimotziriri Pawa. ¹⁶Tima ti inintajiiti nonkinkithata-jiniri ñaantsi kaari Judá-iti onkanyaa yawisako-siri-yitan-tajyaari iriroriiti. Ari okantari ishikita-tziro iyaari-pironka yokaiti Judá-iti, ari iñaamai-tajyaaro iwasankitajiri Pawa apaata.

Isaikan-takari Pablo intaina

¹⁷Iyikiiti, osamani okantawitaka asaiki-mota-wakaa intaina, oshiki nokinkisiryaa-kota-piinta-jiitakimi. Iro kantacha oshiki noninta-witaka apiitairo añaawakai-yitajyaa. ¹⁸Ari noninta-witaka nariityaami, iro kantacha oshiki itzika-tzikatakina Kamaari.^a ¹⁹Iro kantacha apaata aririka impiyi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, awirokatakai kantakai-yaaroni noñaanta-jyaarori noyaako-niintani, nonkimo-siritaji. Tima awirokaiti kantakai-yaaroni impinatai-tantyaanari osiyaromi yamathaitaatyiniami. ²⁰Awiroka-jiitaki kantakai-yaaroni noñaantyaarori nontharowintajyaa apaata nonkimo-siritaji.

3 ¹Irootaki nopampi-thesisyaakari pairani nosaiki naaka nampitsiki Atenas, ²iri nontyaantimiri Timoteo pisaika-jiitzira awiroka. Tima yoka Timoteo iyiki inatzi, oshiki yantayita-kiniriri Pawa. Ari notsipatakari noñaasintsitakaro nokinkithatziro Kamiithari Ñaantsi tsika ikanta-kota Saipatzii-totaari. Tima aririka yariitakyaa pisaika-jiitzi awiroka, iriitakira aawyaa-sirita-paakimini, inkimosiriwinta-pajyaami pijatakaan-tyaarori pinkimisanti. ³Tira noninti onkantzi-moniintyaami aririka inkimaantsita-kaayitimi, tima ari onkantyaari irootaki awishimo-yitainiri. ⁴Irootaki nokanta-yitzi-takamiri pairani nosaiki-motan-tamiri anta, irojatzi piñaayitakiri okaratzi awishimo-yitakimiri. ⁵Iro kantacha ti onkanti namawita-pajiro naaka, nonintzi noyoti aikiro-rika pikimisanta-jiitzi. Aamaa-sityaa inintha-sirita-kaimi Kamaari piwashaantiro pikimisantzi, arira aminaasi-waityaami okaratzi nokaman-tawita-kamiri pairani.^b

⁶Iro kantacha ijata-kitzi Timoteo yariitami, piyaja nosaiki naaka. Ari ikamanta-paana aikiro pijatatzii pikimisanta-jiitzi, otakotani pikanta-wakaa-jiitaka. Ikamantakina aajatzi oshiki pikinkisiryaa-piinta-jiitana, pinintzi piñiina, ari nokimi-tzitakari naaka nonintzi noñiimi awirokaiti. ⁷Iyikiiti, okantawitaka oshiki noñiuro aka ikimaatsitaka-waitai-takaana, iro kantacha kimosiriwinta-siri nokanta, tima noyotzi aikiro pijatakaa-tziro pikimisanta-jiitatzii awiroka. ⁸Tima noyotaki aikiro pijatatzii

^a 2.18 Kamaari = Mishatantaniri ^b 3.5 Kamaari = Mishatantaniri

piriipiro-winta-najiri Awinkathariti, irootaki onimotan-tanari nosaiki.

⁹Antaroiti nopaasoonkitakiri Pawa, tima awiroka-jiitaki matakirori pikimo-siri-pirota-kaana. ¹⁰Aikiro nakowinta-tyiiaaro namani kitaitiri aajatzi tsitiniri, onkantyyaa nomatan-tyaarori napiitiro nariityaami, arira nontampatzikati-mirori tzimatsi-rika pikinakaa-sitakari pikimisananaji.

¹¹Iriira nokowa-kotzi Asitairi Pawa aajatzi Awinkathariti Jesús, tampatzika nowanakiro nojati pisaika-jiitzi awiroka. ¹²Nokowa-kotziri aajatzi iriitaki kankakai-yaaroni piñaantyaarori pintakota-wakaiyaa, ari pinkimita-najiriri pasini-satzi atziri. Iro nonintziri pisiya-kota-jyaanaro naaka tsika nokanta notakotaami awiroka. ¹³Onkawintha yaawyaa-sirita-kayimi Asitairi Pawa, kitisiri pikanta-yitanaja, airo itzimi impaityaa kantako-waitimini apaata aririka impiyi Awinkathariti Jesús, intsipata-jyaari ikaratzi yasiyitaari.^c

Okaratzi onimotziriri Pawa

4 ¹Ari okantari iyikiiti. Iriitaki kankakai-yaaroni Awinkathariti Jesús nonkantimiro iroka ñaantsi, sintsitha nonkantimi. Pairani noyomitaa-kimiro pantayitairo okaratzi onimotziriri Pawa. Ari pimatzimaitakaro. Iro kantacha nonintzi aikiro pijatakaa-tyiuro irojatzi pinthotyaaanta-pirota-kyaarori. ²Aritaki piyojiitaki awiroka, iriitaki Awinkathariti Jesús matakaa-kinarori naaka okaratzi noyomitaa-yitakimiri. ³Iroka okaratzi inintziri Pawa iwamiitha-siritan-tyaamiri: airo pimayimpi-waitzi. ⁴Ontzima-tyiira piinata-jyaaro pitsipatari, irootaki impinkathatai-tantyaamiri pinkiti-siritanaji-rika. ⁵Airo ayimawaitzimi pimayimpi-waiti. Irootaki imata-piintziri kaari kimisantairini Pawa. ⁶Paamawintyaa piwari-siriziri = kari iyiki kimisanta-naatsiri. Tima nokaman-takimiro aritaki iwasankitaakiri Pawa antakironi iroka. ⁷Ti ininti Pawa ankimita-kotyaari mayimpiri, apatziro inintzi ankiti-siri-yitaji. ⁸Tirika pinkimisanti ti naaka pithainkaki, Pawa pithainkaki. Tima iriitaki Pawa otyaanka-kimiriri Tasorinkantsi.

⁹Thami nonkinkithata-kayimiro iroñaaka tsika okanta-kota itakotaantsi. Okantawitaka ti onintawityaa napiita-jimiro awirokaiti. Tima pimatakiro pitakota-wakaiyita. ¹⁰Aritaki pimatanaakiri pitakoyitakari iyikiiti ikaratzi nampiyitarori maaroni pipatsitiki Macedonia. Iro kantacha ontzima-tyiira pijata-kayiro irojatzi pithotyaa-pirotan-takyaarori. ¹¹Ontzima-tyiira pamina-minatiro pisaikan-taiyari kamiitha. Ti onkamiithati pimaimanitanti, apatziro pantiro okaratzi pantawairi-yitari awiroka. Tima irootaki noyomitaa-yitakimiri pairani. ¹²Irootaki iñaantyaamiri kaari kimisanta-yitatsini, tampatzika-siri pikantayita, tikatsi kowityii-motyaamini.

^c 3.13 yasiyitaari = * kitisiriri

Impiyaji-rika Awinkathariti

¹³Iyikiiti, nonintzi nonkinkithata-kotimiri tsika inkantajyaa apaata kamayitain-tsiri kimisantzinkari, irootaki piyotan-tyaari awiroka. Airo pisiya-kotantari kaari kimisanta-tsini, kaari yotatsini aririka yawisakotaimi, antaroiti yiraaniinta iwasiri-waita. ¹⁴Tima ayojiitzi aroka ikamawitaka Jesús, iro kantacha añaaaji aajatzi. Ari inkimitaa-jiriri apaata Pawa ikaratzi kimisantain-tsiri, aritaki iwañaa-yitairi aririka impiyaki Jesús. ¹⁵Iroka iyota-kayiri Awinkathariti: Apaata aririka impiyi, iriitaki itawajyaaroni iñaawajiri ikaratzi kamayitain-tsiri. Irooma arokaiti akaratzi añaaaytzira iroñaaka, arokaiti ampoiwaita-tsini. ¹⁶Ari inkimai-tawajiro inkaima-paaki ijiwari Maninkariiti, intyoota-kaantapaji Pawa. Inkantayaa ikaratzi kamayiwitain-chari, iriitaki itanakyaaaroni intzinaanaki. ¹⁷Impoña arokaiti ikaratzi kaari kamayita-tsini, aritaki antsipata-najyaari awajinoka-sita-wajyaari Awinkathariti, amonthaa-wajyaari minkoriki. Asira owairo antsipata-jyaari Awinkathariti. ¹⁸Irootaki iroka ñaantsi poimosirinkanta-wakaan-tajyaari.

5 ¹Iro kantacha iyikiiti, ti onkowa-jaantayaa nonkaman-timiro tsika-paiti awisayiti iroka-payi. ²Aritaki piyojiitaki awiroka, ti iyotaitiro tsika-paiti, omapoka-sitajyaa, osiyawaityaaro aririka imapokaiti inkositaiti tsitiniriki. ³Ari intzima-wityaa kantatsini: “Asaiki kamiitha, tikatsi maimanitaini.” Iro kantacha ari imapokai-tairi yapiroi-tajiri maaroni. Isiya-kota-jyaaro okimaatsi-waita kooya aririka ontzimaa-niti, tikatsi inkina-kayitiro awisa-sitan-tajyaari onkarati pokayita-tsini. ⁴Irooma awiroka iyikiiti airo okompitzi-mowaitami iroka, imapokai-tzimi = kari apaata ikimitaantzi aparoni kosintzi. ⁵Tima piyota-kotairo awiroka, ti pisiyaari aniiwaita-sita-chari tsitiniri airo iñiitantari. Iriitakira pisiyaari aniitatsiri kitaitiri, okoñaatzi-moyitairi. ⁶Aritaki okimitari aajatzi, ti onkamiithati asiyaari maapirota-tsiri, amawinta ankanta-yityaa, asiyaari sakiwintanta-tsiri. ⁷Tima tsitiniri imaapiintaitzi, ari isinkitaitari aajatzi. ⁸Irooma arokaiti yotanari ankanta-jiityaa, osiyaari ikaratzi aniita-piinta-tsiri kitaitiri. Owitsikaanta ankanta-yitajyaa, ankimisanta-yitaji, antakotan-tajyaa. Osiyaari iwitsikaanta owayiri, ikithaataro asirota-tsiri iithaari. Yawintaaro asiro-nakita-tsiri yamathaitari. Irootaki amatairi aroka awintaa-najyaaro awisako-siri-yitaji. ⁹Tima ti ininti Pawa iwasankitaa-yitajai, apatziro inintzi awisako-yitai akimisantajiri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. ¹⁰Iriitaki kamawinta-kairi arokaiti. Tikatsi ompaityaa ankamawityaa, tikatsi ompaitzi-tajyaa añaaayitaji, aritaki antsipata-jyaari apaata aririka impiyaji.^d ¹¹Ontzima-tyiira pinkimosiriwinta-sirita-wakaan-tajyaaro iroka, tima irootaki pimajiitakiri.

^d 5.10 ankamawityaa = amaawityaa; añaaayitaji = asaakiti

Isintsi-thatziri Pablo maaroni iyikiiti

¹² ¡Iyikiiti! Pimpinkatha-yitairi ikaratzi oyomitaa-yitajimiri, ari pinkimitairiri ikaratzi jwayitzimiri pikimisantairi Awinkathariti. Tima oshiki iñaasintsitako-winta-yitakami. ¹³ Pintako-yitajyaari piñiuro okaratzi yantzimo-yitakimiri. Ontzima-tyiira pisaika-kaayita-wakaa-najyaa kamiitha. ¹⁴ Pisintsi-thayitairi awiroka pirantziiti. Ari pinkimitairiri aajatzi ikaratzi parisiri-yitain-tsiri, poimosirinka-itairi, pitzi-siri-yitairi kaari aawyaa-siri-waita-tsini ikimisantaira. Airo pisamawaitari yokapayi. ¹⁵ Ti onkamiithati pimpiyatantyyaa, pinkowa-piinti awiroka paakamiithata-wakaiyaa, pimatzi-tyaari ikaratzi kaari pishininkata. ¹⁶ Kimosiri pinkanta-piinta-jiityaa. ¹⁷ Pasi piwairo pamana-piinta-yitaji. ¹⁸ Tzimatsi-rika awishimo-yitimini, pimpaasoonkitiri Pawa. Tima irootaki inintziri irirori antayitairi akimisanta-jirira Jesús Saipatzii-totaari. ¹⁹ Airo pimanonka-waitziro yanta-kayimiri Tasorinkantsi. ²⁰ Ti onkamiithati pimaninta-waitiro okaratzi ikamantantai-tziri. ²¹ Iro kantacha ontzima-tyiira paminawakiro kamiithaini okaratzi ikamantantai-tziri. Impoña piriipiro-winta-najiro onkarati kamiithasirita-kayimini. ²² Piwashaantiro awirokaiti maaroni kaaripiro-yitatsiri.

²³ Tima nonkowa-kotiri Pawa aikiro ijatakaa-tyiuro yoiti-siritajimi, iriitaki kantakaarori asaikan-tayityaari kamiitha. Nokowa-kotziri yaamaako-wintyaami maaroni, piwathaki aajatzi pisiriki. Irootaki airo otzimanta inkanta-koita-jimiri apaata aririka impiyi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. ²⁴ Tima iriipiro-siri-pirori inatzi irirori, aritaki imatakajairo.

Owiraantarori withataantsi

²⁵ ¡Iyikiiti! Pamana-kota-piintajina naakaiti. ²⁶ Piwithatyaanari ikaratzi kimisanta-naatsiri anta.^e ²⁷ Nonintzi piñaanatiniri aajatzi iroka nosankinari, tima irootaki inintziri Awinkathariti. ²⁸ Onkamintha inisironka-yitajyaami Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. Omapirowí.

---

^e 5.26 piwithatyaanari = * thoporotaantsi; kimisanta-naatsiri = * iyiki

APITI ISANKINATZINIRI PABLO TESALÓNICA-SATZI

Withataantsi

1 ¹Naaka Pablo sankinatzi-mirori iroka notsipatari Silvano aajatzi Timoteo. Notyaankimiro anta Tesalónica-ki pasiiti pikarajitzi yasiyitaami Pawa Asitairi, aajatzi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. ²Onkawintha inisironkataimi Asitairi Pawa, isaikakaa-yitaimi kamiitha. Ari inkimita-jimiri aajatzi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari.

Yamina-kotairi apaata Pawa kaari-piro- siriri impiyaji-rika Saipatzii-totaari

³Iyikiiti, okowa-pirotatyaa numpaasonkita-kota-piintajimi Asitairiki Pawa, tima aikiro pijatakaa-nakitziiro pikimisanta-yitanaki. Aikiro pijatakaa-nakitziiro aajatzi pitakoyita-wakaanaka. ⁴Irootaki nosirita-piintan-tamiri aririka napatojiityaa notsipa-yitari pasini iyikiiti, nokanta-jiitzi: “Aikiro ijatakaa-tziiro ikimisanta-jiitzi Tesalónica-satzi, okantawitaka antaroiti ikimaatsita-kaitakari.”

⁵Ari okoña-pirotziri tampatzika inatzii Pawa yamina-kotantzi. Osiyawaitakaro iwitsika-rontyaami Pawa inkini impinkathari-wintimi. Irootaki pikimaatsi-wintan-tayita-karori iroñaaka. ⁶Iro tampatzikata-tsiri aajatzi inkimaatsi-yitakai-yaari Pawa ikaratzi kimaatsi-yitakaa-waitamiri awiroka. ⁷Irooma maaroni arokaiti, akaratzi akimaatsi-waiyitaka, otampatzikatzi iwatsinaryaa-kotaitajai aririka impiyi Awinkathariti Jesús, inkinapaji inkitiki intsipa-yitajyaari Maninkariiti tzimatsiri isintsinka, ⁸inkinan-tapajyaari ipaama-porinthataki paamari. Ari iwasantaironi Kamiithari Naantsi ikinkithata-koitziri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. ⁹Iritaki atsipita-jyaaroni yapiro-tairi, irasi iwiro impyaa-sitajyaa, airo iñaajiro iwaniinkaro Awinkathariti tzimi-motziriri isintsinka. ¹⁰Tima apaata aririka impiyi Awinkathariti, impinkathata-wairi yasiyitaari, okiryantzi inkanta-winta-wajyaari. Ari pinkanta-yitajyaari aajatzi awirokaiti, tima pinkimisantajiro

okaratzi nokaman-takimiri.^a ¹¹Irootaki namanakoyita-piintan-tamiri awirokaiti. Nokowa-kotziri Pawa pinkimitan-tajyaariri tsika ikantayitaja ikaratzi ikaima-siritakiri. Nokowa-kotziri yaawyaa-sirita-kaayitajimi pantanta-yityaarori kamiitha-yitatsiri piwiro pantiro pikimisantaira. ¹²Ari onkantayaa pimpinkathatan-tyaariri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, impoña impinkathata-kaanta-najimi irirori. Iriitakira Pawa nisironka-yitaini aroka aajatzi inkimitajai Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari.^b

Iñaayitairi owaaripiro-siritan-tsiriri

2 ¹Iykiiti, nonkinkithatimiro tsika okanta-kota antspata-jyaari Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari aririka impiyi apaata. ²Ti noninti pinkinkisiryyaa-siwaityaa aritakira piyaja Awinkathariti. Kimitaka tharowa-siri pikanta pikimakiri anta iñaakakari Tasorinkantsi, ikantzi: “Piyaka Awinkathariti.” Aamaa-sityaa ari inkantai-takimi: “Irojatzi iroka ikantakinari Pablo. Tima ari okanta isankinata-kinari.”^c ³ti ari onkantayaa, paamayyaa yamatawitai-tzimi = kari. Tima aririka impiyi-matai apaata Awinkathariti, itanakyaaro imaimanitaitiri Pawa, impoña iñiiti owaaripiro-siritan-tatsiri. Iriitaki ipaitai-tziri “Otomí pyaasiwaitaantsi,” tima impyaasi-waitajyaa irirori. ⁴Kisaniintan-taniri inatyii, inintzi yanaanta-paaki inkimita-kaityaari ipinkathai-tziri Pawa tasorintsi-pankoki. Inkanti: “Pawa nonatzii naaka.” ⁵Tima nokaman-tayita-kimiro iroka nosaiki-motanta-paintamiri pairani. ⁶Piyojiitzi awiroka ipaita otzikakiriri kaari ikoñaatzi-tanta owaaripiro-siritan-taniri, apatziro inkoñaati apaata aririka omonkara-paitita-paakyaa-rika. ⁷Tima antawaitaki imananiikiini owaaripiro-siritan-tatsiri. Iro kantacha tzimatsira otzika-piinta-kiriri, irojatzi apaata iñaakan-tanta-kyaariri, ⁸aripaiti iñiitiri owaaripiro-siritan-tatsiri. Tima aririka impiyi Awinkathariti, isintsinka yapirotan-tajyaariri iwamaapajiri, apatziro intasonkakiri. ⁹Yoka koñaata-tsini apaata, isintsitakani Kamaari inatzii. Ari ontzimaki isintsinka, oshiki yamatawitanti aririka intasonka-wintan-tayita-paaki.^d ¹⁰Tzimatsi maninta-yitakirori inkimisantairomi iroopirori ñaantsi, iroowitaka yawisako-siritan-tajyaarimi. Iriiyitakira pyaasitaa-chani yamatawitakiri-rika owaaripiro-siritan-taniri. ¹¹Iriitaki kantakai-yaaroni apaata Pawa inkimisantantaityaariri owaaripiro-siritan-taniri. ¹²Irootaki iwasantakaiti-tantyaariri inkarati thainka-waita-tsini, tima oshiki inkimosiriwintakaro yantaitziro kaari-pirori.

Iyosiitai-takiri awisako-siritaa-tsini

¹³Iykiiti itakotani Awinkathariti, aikiro nakowinta-tyiyyaaro naaka namanako-wintajimi nopaasoonkitziri Pawa. Tima pairani tikira iwitsiki-

^a 1.10 yasiyitaari = * kitisiriri   ^b 1.12 pimpinkathatan-tyaariri = * wairontsi

^c 2.2 Ipiyaka Awinkathariti = * Iitaitiriti Pinkathari   ^d 2.9 Kamaari = Mishatan-taniri

miita iyosiitzi-takamira pawisako-siritai, irootaki pikimisantan-taarori iroopirori, irootaki yasitan-taamiri Tasorinkantsi. ¹⁴Iriitaki otyaanta-kinari naaka nokinkithatan-tamirori Kamiithari Ñaantsi, ari onkantyyaa piñaanta-jyaarori apaata impinka-thaitaimi inkimitai-tirira irirori Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, otzimi-motziri iwaniinkaro. ¹⁵Ari okanta iyikiiti, ontzimatyii piriipiro-wintairo okaratzi noyomitaa-kimiri nosaiki-motanta-paintamiri pairani. Ari pinkimitairori aajatzi okaratzi nosankinatzimiri.

¹⁶Tima itakoyitai Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, aajatzi Asitairi Pawa. Iriitaki owatsinaryaa-koyita-piintairi, irijatzi kaminthaa-yitajairi ikasiya-kaayitairo okaratzi oyaakoniintajiri. ¹⁷Onkawintha inkimosiriwinta-siritakaa-piintyaami, iriitaki aawyaa-sirita-kayimini aajatzi, ari onkantyyaa pijatakaan-tyaarori pinkinkitha-yitanajiro kamiithari, irojatzi pantayita-najiri awiroka.

Iñaapinkathaitiro iñaani Pawa

3 ¹Iyikiiti, pamana-kota-piintajina naaka nojatakaan-tyaarori nonkinkithata-kotajiri Awinkathariti, ari onkantyyaa impinkathatan-tajyaariri pasini-satzi atziri-payi, inkimita-jyaami awirokaiti.

²Pamana-kota-piintaina inintatzi inkimaatsita-kaawaityaana kaari-piro-siriri, tima ti maaroni inkimiyitajai aroka akimisanta-yitzi.

³Iro kantacha iriipirori inatzii Awinkathariti, aritaki yaawyaa-sirita-kaayitaimi, iriitaki aamaako-wintyaamini ikaaripirota-kaitzimi =

kari. ⁴Iriitaki Awinkathariti yotakaa-kinari aikiro pijatakaa-tyiuro pantayita-najiro okaratzi noyomitaa-yitakimiri, tima pininta-jitaki pantiro. ⁵Nokowa-kotziri Awinkathariti inkinkisiryaa-pirota-kayimiro tsika okanta itakotami Pawa. Yiriipiro-sirita-kaimi pisiya-kotan-tyaariri Saipatzii-totaari.

Ontzimatyii antawai-yitaji

⁶Iyikiiti, tzimatsi inintziri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari nonkantimiri: Ti onkamiithati paapatyii-yaari kimisantzinkari pirawaita-piinta-chari, ikaratziri kaari antironi noyomitaa-kimiri pairani.^e

⁷ontzimatyii pisiya-kota-jyaanaro naaka, tima ti nompira-waityaa nosaiki-motanta-paintamiri. ⁸Tikatsi nonkampitimiri pimpasityaana noyaari, nopinatziimiro okaratzi pipayitanari. Sintsii nantawaitaki kitaitiri aajatzi tsitiniri. Ari nokinakairo kaari piñaantaro awirokaiti pimpina noyaari. ⁹kamiitha-witaka pimpayitinami nowariti, apatziro nantawaitaki sintsiini onkantyyaa paminayitan-tyaanari, iro pisiya-kotan-tyaanarori tsika nokantaka naaka. ¹⁰Irootaki nokanta-piinta-kimiri

^e 3.6 inintziri = * wairontsi

nosaiki-motanta-paintamiri pairani pinampiki, nokantzimi: “Kaari antawaita-tsini, airo iwaa.” ¹¹Tima nokimaki ikantaitzi tzimatsi pikarajitzi anta pirawaita-chari, ti ininti yantawaiti, apatziro imaimanitan-tayitzi. ¹²Tzimatsi inintziri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari nonkanta-yitiriri yokaiti: “Airo pimaimanitantzi, santzikoi-tiini pantawintiro piwayityaari.”

¹³Iyikiiti, airo pismajitaaro panta-piinta-najiro awirokaiti kamiitha-yitatsiri. ¹⁴Tzimatsi-rika kaari kimisantironi iroka nosankinata-kimiri, airo paapatyaa-naari, irootaki iñaantyaarori impasiki-winta-yityaa. ¹⁵Iro kantacha airo pikisaniintziri, piyomitayitairi pinkimita-kaantyaari iriimi pirintzi.

Owiraantarori tasonka-wintaantsi

¹⁶Tima iriitaki Pawa kantakaarori asaikan-tayityaari kamiitha, nokowa-kotziri iriitaki onimota-kayi-mironi pisaika-jiiti okantawitaka piñaayitiro onkarati awishimo-yitimiri. Nokowa-kotziri intsipatyaami.

¹⁷Iroka nosankinata-jaantzimiri naaka nakoki. Tima naaka Pablo owithatamiri. Irootaki namita-piintari aririka nontyaanki nosankinari. ¹⁸Onkamintha inisironka-yitaimi maaroni Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. Omapirowí.

YITAKARI PABLO ISANKINATZINIRI TIMOTEO

Withataantsi

1 ¹Naakatakira Pablo osankinatzi-mirori iroka. Intyaankaa-riti Jesús Saipatzii-totaari nonatzi, tima irootaki ikantakaan-tziri owawisaa-kotairi Pawa aajatzi Jesús Saipatzii-totaari ayaakoniintani. ²Awiroka nosankinatzi Timoteo, nokimita-kaantaami notomi nowimi akimisanta-naira. Onkamintha inisironkataimi Asitairi Pawa aajatzi Awinkathariti Saipatzii-totaari Jesús, onkawintha intakotyaami, piñiuro pisaiki kamiitha.

Ikinakaa-sitaitari iyomitaan-taitzi

³Pairani nojatan-takari Macedonia-ki, nosintsi-thata-nakimi pisaiki Efeso-ki, ari onkantayaa piyomitaan-tyaariri saikayita-tsiri pinampiki, iwashaantajiro ikinakaa-siyitakaro iyomitaantzi. ⁴Ikinkithata-siyitaro kinkitharintsi, iñaawinta-siyitaro tsika ipaiyita iwaisatzitini. Ti oiñaarontiro iroka-payi okaratzi yantakiri Pawa onkantayaa ankimisantan-tajyaariri, iro kantakaan-tzirori iñaana-winthata-wakaantari atziri-payi. ⁵Aryaajaini aroka aririka ayomitaanti, akamantantziro tsika ikantaita itakota-wakaita. Tima aririka ankiti-siritanaji, aririka ankinkisiryaa-najiro tampatzikata-tsiri, aririka ankimisanta-pirotanaji, ari amatzirori atakoyitanta. ⁶Ari itzipina-yitakari yokapayi, aminaasi-waitaka okaratzi iñaawinta-yitziri. ⁷Inintasi-waitaka iyomitaantiro Ikantakaan-taitani. Okantawitaka isintsi-thatantzi iyomitaan-tayitzi, iro kantacha tira inkimathatzi-tyaaro irirori okaratzi ikamantanta-witari.

⁸Irooma arokaiti ayotzi omapiro okamiithataki Ikantakaan-taitsiri, iro kantacha ontzimatyii ankimathatiro opaita otzimantari ikantakaan-taitsiri. ⁹Tira kari isankinai-tiniri ikaratzi kamiitha-siritain-tsiri, iro iwasankitai-tantyaariri maimanitzin-kariiti, piyathariiti, kaari-piro-

siririiti, tsimai-nkata-niriiti, thainkan-taniriiti, maninta-siritan-taniriiti, owamaayitziriri asitariri, owantzin-kariiti, ¹⁰ mayimpiriiti, antaminthata-wakaa-chari isiramparin-kakiini, nosikan-taniriiti, thayawariiti, kamatawiriiti, ikaratzi tzika-tzika-yitzirori ayomitaan-tziro kamiithari. ¹¹ Tima onasityaa iroka Kamiithari Ñaantsi iwisiriyaa-wintai-takari, irootaki ikantakinari Pawa Tasorin-tsita-tsiri nokamantantajiro.

Yantawairi Pablo

¹² Iriitakira Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari sintsita-kainari. Irootaki nopaasonkitan-tariri, tima iyotzi aawyaa-siri-waitaana, ityaantakina nantawaitiniri. ¹³ Okantawitaka pairani oshiki nothain-kasiwaitakari, noisaniintani nowiri, nowasankitaa-piintakiri yasiyitaari, iro kantacha itakotaana irirori. Tima ti noyowityaaro okaratzi nantakiri tikira nonkimisanta-nakiita. ¹⁴ Iro kantacha yoka Awinkathariti antaroiti itako-pirotakana, ari nitanakari nokimisanta-najiri Jesús Saipatzii-totaari, oshiki notakota-naari, iriitaki kantakaa-kanarori. ¹⁵ Iroka nonkaman-timiri iroopirori onatzii, ontzimatyii inkimisantaitiro:

Ipokaki Jesús Saipatzii-totaari aka kipatsiki iwawisaa-koyitairi kaari-piro-siririiti.

Tima naaka anaayiwita-kariri maaroni nokaaripiro-siri-witaka.

¹⁶ Iro opoñaantari inisironkataana Jesús Saipatzii-totaari, ti isamaniintyaana okantawitaka naaka mapirowita-karori nokaaripirotsi. Tima tsika ikantaana naaka, ari inkanta-yitajyaari pasini inkarati kimisanta-yitairini, irasi iwiro yañaayitaji. ¹⁷ Onkamintha irasi iwiro impinkatha-piroi-tairi Aparonita-tsiri Pawa, Yotaniri, Añaanita-tsiri, Tasorintsi. Omapirowí.

¹⁸ Notomí, Timoteo, tzimatsi nonintziri nonkamantimiri. Onkimityaaro okaratzi ikinkithata-koita-kimiri pairani. Irootaki nokamantanta-mirori pintharowinta-siritan-tyaari pijatakairo piña-sintsi-pirotyya kamiitha, ¹⁹ aikiro pakowinta-nakityii-yaaro pinkimisantanaki, aikiro pisirita-nakityii-yaaro tampatzikata-tsiri. Tima tzimayitatsi owashaanta-kirori. Okantawita ikimisanta-yiwita, kimiwaitaka impitamonka-kota-kityii-yaami. ²⁰ Ari ikantakari Himeneo aajatzi Alejandro. Iriitaki nosinitakiri iwasinonkaa-yitairi Kamaari, ari onkanyaa iyotantyaari airo ithainka-tasorintsi-waitziri Pawa.^a

Iñaawinta-koitziro amanaantsi

2 ¹ Iroka nitawakyaari nosintsi-thatimiri: Ontzimatyii pamanaji, pinkowa-kowintanti, pinkanta-kowintanti, pimpaasonki-wintairi maaroni. ² Pamana-kotairi pinkathariiti. Pamana-kotairi aajatzi jiwari-

^a 1.20 Kamaari = Mishatantaniri

payi, ari onkanyaa pisaika-yitan-tyaari kamiitha, pinkatha-tasorints pinkanyaa, tampatzika-siri pinkanyaa aajatzi. ³Irootaki kamiithata-tsiri maaroni iroka. Irootaki onimotziriri Pawa owawisaako-siritairi. ⁴Tima inintatzii Pawa maaroni yawisako-siritaiti, inintzi aajatzi maaroni iyotakoi-tajiro iroopirori ñaantsi. ⁵Iroka iroopirori ñaantsi: Aparoni ikanta Pawa. Aparoni ikanta kantako-wintziriri atziri-payi anta Pawaki. Iriitakira yoka Saipatzii-totaari Jesús atziriwitain-chari irirori. ⁶Iriitaki pinakowinta-kayiri maaroni ikamawintaira, yookakaako-wintayitajai ininta-paitita-paakira Pawa. ⁷Irootaki iyosiitan-takanari naaka Nontyaankaa-riti, iriitaki otyaanka-kinari nonkinkithata-kaayitajiri atziri kaari ashininkayita, noyomitaa-yitajiri inkimisanta-yitairo iroopirori ñaantsi. Tima omapiro onatzii iroori.

⁸Tsika-rika yapatota-jita-piintyaa, nonintzi yamana-piinta-yitaji atziri, tzinaa-wako inkanyaa ikimita-piintara. Iro kantacha kitisiri inkantayityaa, airo ikisa-wakaa-waita, airo iñaana-winthata-wakaa-waita. ⁹Ari onkimita-najyaari kooya-payi, airo onintasi-waita onkithaayaa waniinkata-chari, aparaawaitiri kiriiki amananta-yitiri othatani poriryaa-yitatsiri, onintasi-waityaa owaniinkatiro oisi.^b ¹⁰ontzimatyii irokaiti amitajyaaro okaratzi kamiithata-tsiri. Ari okantari kooya-payi otakotariri Pawa, pinkathatziriri aajatzi. ¹¹Aririka iyomitaan-taiti, awakimpitya onkanta-yityaa kooya onkimisanti. ¹²Ti nosinita-kaantiro oyomitaanti kooya, ti nosinita-kaantiro ojiwatiri sirampari-payi aajatzi. Apatziro owakimpita-yityaa onkimisanti. ¹³Tima iriitaki Adán yitaitaka pairani iwitsikai-takiri, iro ampoita-paintsiri Eva. ¹⁴Kaari Adán yamatawitaitaki pairani, irootaki kooya yamatawita-jaantaitaki irojatzii antanta-karori kaari-pirori. ¹⁵Iro kantacha iroka kooya-payi tsimanta-yitatsiri, aritaki onkantaki awisako-siri-yitai aikiro-rika ajatakaa-nakityiiro onkimisanta-yitai, itakotan-tayitajyaa, onkiti-siri-yitaji, airo ookaasintyakiyitziro oithaari oniwitakantanyaaari.

Tsika inkanta-yityaa jiwari-payi

3 ¹Iroopirora nonkantimiri: Tzimatsi-rika nintatsini ijiwatiri kimisantzin-kariiti, ari okamiithatzi okaratzi inintziri yantiri. ²Ikaratzi jwayita-tsiri ontzimatyii inkamiitha-siriti, airo itzimayitzi impaityaa ñaawinta-waitirini, iinapiroyityaaro iina, yotzinkari inkanyaa, yanta-piintiro kamiithari, impinkathata-kaanyaa, yoimaayitan-taniti iwankoki, yomitaan-taniri inkanta-yityaa. ³Airo isinkita-piinta, airo ikisa-piinta, itakotaniri inkanyaa, tsinampa-siri inatyii, airo ayimawaitziri ishikyiiro iwaararo. ⁴Iyoti ijiwayitairi ikaratzi saika-pankotziriri, pinkatha inkantanti iwaiyani, airo ipiyatha-waita.

^b 2.9 poriryaa-yitatsiri = ooro, perla

⁵Tima aparoni atziri kaari yotironi ijiwata-kaanti iwankoki, ¿kantatsima ijiwawintiri ikaratzi kimisanta-najiriri Pawa? ⁶Ari ikantari aajatzi owakirata-tsiri ikimisantsi, airo okantzi ijiwata-kaanti. Tima aririka imatiro ijiwati, ari inkantakaa-piro-waita-nakya, ari inkimita-kotakyaari okaratzi awishi-mota-kiriri pairani Kamaari. ⁷Aririka piyosiiti ijiwatziriri kimisantzinkari, pamini ipinkathatziri atziri-payi kaari kimisanta-tsini. Iriirika piwaki ikantako-waitai-tziri, iriitakira kaari kisasityaaroni yamatawitiri Kamaari.

Tsika inkanta-yityaa amitakotziriri jiwari-payi

⁸Ikaratzi amitakotziriri ijiwatziriri kimisantzin-kariiti, ontzimatyii impinkathata-kaantyyaa, awiintaari inatyii, airo isinkita-piintayita, airo ayimawaitziri ishikyiiro iwaararo. ⁹Okowa-pirotatyaa iyotakoyitairo okaratzi akimisantajiri kaari iyotako-witaita pairani, kinkisiryaa iwapiintairo tampatzikata-tsiri. ¹⁰Omatantyyaari yamitakotiri jiwari-payi, ontzimatyii iñaantai-tawakyaari kantatsi-rika imatiro. ¹¹Ari onkimiyityaari aajatzi kooya ontzimatyii oñaapinkathata-kaantyyaa, airo oñaawinta-kotan-tasiwaita, kimpoyaa-waini onkantyyaa, oripiwontayitanairo maaroni. ¹²Inkarati amitakotairini jiwari-payi iinayityaaro iina, ijiwatairi kamiitha iitomi aajatzi saika-pankotziriri. ¹³Aririka imatanajiro, pinkatha iwaitiri, ari iyotanajiro yawintaa-sirytyaa ikamantantairo tsika okanta ikimisantan-taariri Saipatzii-totaari Jesús.

Omapiro okamiithataki akimisantsiri

¹⁴Nokowataiki nojatimi sintziini noñiimi. Iro kantacha nitawakyaaro nosankinatimiro iroka, ¹⁵aamaa-sityaa airorika nojatzita, nonkaman-tzityaamiro tsika ikantajiita isaikaitzi yasiyitaira Pawa. Tima ankarati yasiyitai Añaanita-tsiri Pawa, akimita-naaro okanta tzinkamitsi-pirori, arokaiti otzinkamitanaja ikinkithai-tziro iroopirori ñaantsi. ¹⁶Omapiro aripirootzi okaratzi akimisantajiri, tira iyotako-witai-tyaaro pairani tsika ikantajiita ipinkatha-tasorintsitaitzi. Iroka akimisantsiri:

Yatziritzi-motantaki Pawa,
Iriitaki oñaakan-takiriri Tasorinkantsi iriipirori inatzii.
Iriitaki Maninkariiti okiyita-kariri,
Iriitaki ikinkithata-koitakiri pasini-satziki atziri.
Iriitaki ikimisantai-tziri maaroni kipatsiki,
Iriitaki owajinokaa-chari iwaniinkaroki.

Iñaawintai-tziri oowashantzirori ikimisantawita

4 ¹Iro kantacha iroka ikantajiri Tasorinkantsi. Apaata, ari iñiitaki oowashantironi ikimisanta-witari, iro inintanaki inkimisanta-yitiro iñaani kamaari-payi, yamatawitan-tzira. ²Iyomitaa-waita-sitan-tyaaro

amatawiri kaari iroopirola-tsiri, airo ikimajiro iwasiri-niinta-kotyaaro yantakayitziri, jimpa-siri ikantaka. Isiyawaitakaro opirola-kaantzi itayiita, tima ojimpa-wathata-kaanti airo akimajiro katsiri. ³Airo isinita-kaantziro yaawakaityaa, intzita-kaantiro okaratzi iwaitari. Tira onkamiithati iroka. Tima arokaiti akarlatzi akimisanta-yitajiri Pawa, ayotajiro omaapiro iwitsikayita-kayiro owaritintsi. Isinita-kairo awayita-jyaaro iroka-payi, ampaasoonki-yitajiri. ⁴Tima okaratzi iwitsika-yitakiri Pawa, kamiitha onayitatzii. Tikatsi ompaityaa aparawaitan-tyaarori, ontzimatyii ampaasoonki-yitajiri añaayitziro okaratzi ipayita-kairi. ⁵Tima aririka amatakiro okantziri iñaani Pawa amanako-yitairo okaratzi ipayitairi, aritaki intasonka-wintakiro.

Antawaitai-niriri kamiitha Jesús Saipatzii-totaari

⁶Iroorika piyomitaan-takiri iroka, pimatanaa-tziro pantawaitainiri kamiitha Jesús Saipatzii-totaari. Pimonkarata-naatziro okaratzi pikimisanta-najiri, pimatanaa-tziro kamiithari okaratzi iyomitaaitakimiri. ⁷Piwashaanta-yitairo kinkitharintsi-payi kaari iroopirola-tsini, irootaki amita-piinta-sitakari masonto okinkitha-yitziro iroka. Ontzimatyii piñaasintsi-sirita-najyaa pimatana-tyaarori pimpinkathatasorintsi. ^c ⁸Tima okamiithatzi-mowitai añaayitziro añaasintsi-waita koñaaroini awathaki, iro kamiitha-piro-taita-tsiri añaasintsi-sirita-najyaa añaantyaarori ampinkatha-tasorintsi. Tira iroo antanta-yitarori onkantyyaa anintaa-waitan-tyaari iroñaaka ainiro añaayitzi, añaajiro apaata anintaa-waitajyaa aririka añaaji. ⁹Iroopirori onatzi iroka ñaantsi, ontzimatyii ankimisantaji maaroni. ¹⁰Irootaki añaanta-yitarori añaasintsiyita, sintsiini antawai-yitzi, tima oyaakoniintani owairi Pawa tsika itzimi añaanita-tsiri. Kantatsi iwawisaako-siritairi maaroni atziri-payi, iriitakira iwawisaako-siri-yitaji inkarati kimisantairini.

¹¹Irootaki piyomitaan-tayitairi iroka, pisintsi-thatan-tairo. ¹²Ti noninti inthainkima-waitaitimi pimainaritzira. Ontzimatyii piñaakantiro tsika pikantanaja pikimisantaji, ari onkantyyaa inkimita-kotan-taityaamiri. Ontzimatyii paamaako-wintyaaro okaratzi piñaawai-yitziri, aajatzi okaratzi pantayitiri. Otakotani pinkantanti, iriipiro-siri pinatyii, kitisiri pinkanta-najyaa. ¹³Sintsitha pinkanta-piintainiri piñaana-yitainiri atziri-payi sankinarintsi-pirori, pinkinkithata-piintairo, piyomitaanta-piintairo, irojatzii piñaanta-kyaarori nariityaami anta. ¹⁴Pinkinkisiryaa-kotiro iñaawinta-kimiri pairani jiwari-payi, ari okanta itasonka-wintan-takamiri iwasi-patzii-toyitan-tamiro irako. Paamaiya paparatziro = kari itasonka-wintaimi Pawa pimatana-tyaarori iroka. ¹⁵Ñaasintsi pinkanta-winta-najyaaro, onkantyyaa iñaantai-tyaamiri aikiro pijatakaa-

^c 4.7 masonto = antaro-konaiti

nakitziro pimatankiro. ¹⁶Paamawintajyaa awiroka tsika pikantanaja, pinkinkisiryaa-kotyaaoro kamiitha onkarati piyomitaan-tayitairi, onkarati pantayitiri aajatzi. Aririka pimatakiro piriipiro-wintairo, aritaki piñajjiro pawisako-siritaji, aajatzi inkimiyita-jyaari ikaratzi piyomitaa-piintakiri.

Antainiriri pasini-payi

5 ¹Ti onkamiithati pinkisa-thayitiri antari-kona, kamiitha piñaana-yitiri. Iro kamithatatsi paakamiitha-yitiri pinkimita-kaantiri iriirikami piri. Ari pinkimitairi mainariiti, paakamiithatiri pinkimita-kaantiri iriirikami pirintzi. ²Ontzimatyii paakamiitha-yitiro antaro-kona-yitatsiri, pinkimita-kaantiro iroorikami piniro awiroka. Ari pinkimitairori mainaro-payi, paakamiitha-yitiro, airo pisiritaro pimaimani-waitiro pinkimita-kaantiro iroorikami pitsiro.

³Paakamiitha-yitiro kinankaro tsika otzimi mapirotzirori okowityaa-waitzi. ⁴Iroora aparami kinankaro tzimayita-tsiri otomi-payi, osari-payi, iriitaki itanakyaaaroni yaminiro yamitako-yitiro, ontzimatyii impiyata-jyaaro yaamaako-winta-jyaaro okimitaa-kirira pairani iroori yantaritan-takari irirori. Irootakira onimotziriri Pawa. ⁵Iroora aparami kinankaro matzirori osaikawaitzi apaniroini, awintyaari iroori Pawa, asi owiro aakowintyaaro amani onkowa-kotairi kitaitiri aajatzi tsitiniri. ⁶Iroora onkimosiriwinta-waityaa onintakaa-nikiini kinankaropayi, tira osaiki kamiitha, kimiwaitaka onkamaki-tyiimi. ⁷Pisintsi-thatiro omatanta-jyaarori nokantakiri, ari onkantyyaa airo otzimanta iñaawinta-kotai-tirori. ⁸Tzimayitatsi kaari aminironi ishininkaiti. Aririka onkinankaroti irira owatsi-pirotacha kaari aminaironi iriniro. Okimiwaitakaro iwashaanta-kityiromi ikimisantzi. Iriitaki mapirota-jaanta-kirori yanaanakiri ikanta kaari kimisanta-tsini.

⁹Iroka kowachari isankinata-kotai-tantyaarori kinankaro-payi antawaitainiri Saipatzii-totaari: Antaro-kona onayitatyii, oimitapintawitariri pairani oimi,^d ¹⁰kamiitha-siri okanta ikima-kotai-tziro, aamaako-winta okantziri intsitipaye, oimaantzi owankoki, aakamiithata-piintakiri kimisantzinkari, kaminthaani owapiintziri asinonkainkari, omata-piintairo okaratzi kamiitha-yitatsiri.^e ¹¹Iroora kinankaro kaari antaro-konata-tsini, airo isankinata-koitziro. Airo okanta-pirota antawaitainiri Saipatzii-totaari, tima ainiro onintzi ayi oimi. ¹²Tima aririka aaji pasini oimi, aritaki inkanta-kowaitai-takiro, tima airo omonkaratziro okaratzi okantawitakari antirimi. ¹³Aritakimi ompirata-nakyaaro, onkinayiti pankotsi-payi, onkinkitha-waita-kotan-tayiti, akakawaita-sitani onkantyyaa. ¹⁴Irootaki nokowantari aayitaji

^d 5.9 Antaro-kona = onkarati 60 osarintsiti   ^e 5.10 aakamiithata-piintakiri = okiwa-kitzita-piintakiri; kimisantzinkari = * kitisiriri

otsipatari aparoni kinankaro kaari antaro-konata-tsini, ontsimani-yiiti, osaikiita owankoki antawaiti. Ari onkanyaa airo itzimanta impaityaa kisimawaitironi. ¹⁵Tima tzimayitatsi matakirori, antawaita-sitakaro inintziri Kamaari.^f ¹⁶Kinankaro tzimatsiri oshininkaiiti, iriitaki amitakoyitironi. Irooma kinankaro kaari tzimatsi oshininka-iiti, saikatsiri apaniironi tikatsi amita-kotironi, kowityaa-waitaniri onatzii-rika. Irootaki kowajaanta-chari yamitakotiro pasini kimisantzinkari-payi.

¹⁷Ontzima-tyiira impinai-tairi jiwatakaan-tatsiri ipinkathaitziri. Iriitaki impapirotaiti kinkithata-kaanta-piinta-tsiri, aajatzi ikaratzi yomitaanta-piinta-tsiri.^g ¹⁸Tima irootaki ikantakoi-tziri sankinaritsi-piroriki:

Aririka pantawaita-kairi pipira, tima ti pintashi-niinta-kaawaitiri. Iroka ikantaitzi aajatzi:

Ontzimatyii impinaitiri antawaita-tsiri.

¹⁹Ikaratzi-rika aparoni atziri kanta-kotziriri aparoni jiwari, airo pikimisantziri. Irooma inkarati-rika apiti, aiorika inkarati mawa ñaakota-kirini yantakiro kaari-pirori, ari okamiithatzi inkimisantaitiri. ²⁰Aikiro-rika ijataitayii yantaitiro kaari-pirori, payiri tsika ipiyota-jiita pinkisa-thatiri, ari onkanyaa intharowan-taityaari, airo imatantaro yantiro pasini-payi. ²¹Nosintsi-thatzimi pantiro iroka. Tima aririka pimatanajiro, airo piñiuro yokawintanaki. Airo pikanta-waitzi “Airo nokisathatzi, tima iriipirori inatzi.” Iyotzi Pawa nokantan-tamirori. Iyotzitaro aajatzi Jesús Saipatzii-totaari, iyotzitaka aajatzi Maninkariiti ikaratzi iyosiitakiri. ²²Ti onkamiithati pathawai-yaaro piwasi-patzii-totan-tyaaro pako ijiwatan-taityaari. Tima aririka iyomitai-takiri yantakiro kaari-pirori, kimiwaitakara awirokami kantakaa-sityaaroni. Ontzimatyii pinkiti-siritai awiroka.

²³Tira apatziro pirapiintiro nijaa, iro kamiithatatsi piriro kapichiini kachori, ari piñaakiro pisita-koti pimantsiya-waiwita.

²⁴Tzimatsira atziri, tikira iñiuro imishakowintaitiri yantakiro kaari-pirori, ikima-kotai-takiri maaroni. Tzimatsi pasini aajatzi kaari iyotakoitzi yantatziro kaari-pirori, apatziro inkimakoitiri apaata. ²⁵Ari okimitari aajatzi, tira imanakota-piintiro atziri yantayitiro kamiithari. Irooma aririka yantiro kaari-pirori, ari inkowa-piinta-wityaa imanakotyaa, iro kantacha aritaki inkimakoi-takiri.

6 ¹Maaroni ompirataari, ontzimatyii impinkathatairi ompiratariri. Iro nokantantari, ari onkanyaa airo itzimanta pairyaa-siwaityaarini Pawa, airo itzimanta kantako-waitaini ayomitaantayitzirira. ²Ompirataari kimisanta-tsiri, aririka impiratyaami pasini

^f 5.15 Kamaari = Mishatantaniri   ^g 5.17 impapirotaiti = osiyarori apiti yapiitaitiro impinaitiro

kimisantzinkari, ti onkamiithati pinkanta-waiti: “Airo pisiya-kayinari pimpiratani, tima iyiki nowimi.” Okowa-pirotatyaa yantawaitiniri iroopirori yoka ompirataari, itakotani iwiri, tima kimisantzinkari inatzii. Ontzimatyii piyomitaan-tairo iroka, pisintsi-thatatan-tairo.

Kitisirita-kaanta-tsiri ipoñaa onimotaantsi

³ Aririka impoki nasityaaroni inkinkithata-kaanti, kaari kimityaaroni okaratzi iñaaniyitakari Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, inasita-paakyaaro aajatzi iñaawintiro pinkatha-tasorintsitan-tatsiri. ⁴ Kantakaa-piro-wainiri inatziira, tikatsira iyoti. Apatziro inintzi irirori añaanaminta-wakaa-waityaaro ñaantsi. Iro ompoñaan-tyaari asama-wakaa-waityaa, amaimanita-wakaa-waityaa, ankawiya-wakaa-waityaa, ankanta-kota-wakaa-waityaa, ⁵ ankisaniinta-wakaapirotyaa. Irootaki imata-piintakiri kaari-piro-siriri kaari yotakotaa-jatironi iroopirori ñaantsi. Ikinkisiryayaita yaantyaaro kiriiki yamaminataro aririka impinkatha-tasorintsitanaki. Ti onkamiithati paapatyaari awiroka.^h ⁶ Aritaki okanta-tzimaita, kimota impinai-tairo apaata apinkatha-tasorintsitzi. Iro kantacha añaantyaarori impinaitai, ontzimatyii onimoyitajai añiiri okaratzi tzimimo-yitairi. ⁷ Tima pairani owakira atzimapaaki ti amapaaki tzimi-motairi. Ari okantari aajatzi aririka ankamaji, onkarati tzimi-motairi airo aanajiro. ⁸ Tima ontzima-piintzirika ayaari, otzima-piintzi-rika akithaatari, ari onkarati tikatsi anintiri. ⁹ Iriima inkarati kowayitironi yashaarantyyaa, okaima-siritziri inkaaripiro-siriti. Ikimita-kowaitakari sitsikachari ikintsiki, aririka yantayita-nakiro inintakaa-siyitari owaaripirotantatsiri, irootaki pyaakaa-sita-jyaarini. ¹⁰ Aririka iniwitaita-piintyyaa yashaarantaityaa, okimiwaitakaro iroomi oparithatari kaaripiro-yitatsiri. Tzimatsi matakirori iniwiyitaro yashaarantyyaa, iwashaanta-nakiro ikimisantzi, okimiwaitakaro iriimi kimaatsita-kaawaita-chanimi apaniroini.

Pinkimita-kaantiro piwayiri-winta-jyaaromi pikimisananaji

¹¹ Irooma awiroka, yasitaami Pawa, airo panta-nitziro iroka-payi, pinkimita-kaantiro pisiya-pithatairomi. Iro pamina-minata-piintanaji pintampatzika-siriti, pinkatha-tasorintsi pinkantyyaa, pinkimisanantairi Pawa, pintakotyaa pinkantyyaa, kisasiwaini pinkantyyaa, amatsinka pinkantyyaa aajatzi. ¹² Aikiro pinkimisanta-naatyii, pinkimita-kaantiro piwayiri-winta-najyaaromi kamiitha-yitatsiri. Pinkimita-kaantiro aajatzi piñaa-sintsi-winta-jyaaromi irojatzii paantakyaarori kanta-jitaa-chani añaakaajimi. Irootaki ikaima-siritai-tantamiri, ari okanta ikimantaamiri atziri-payi, pikantzi: “Nokimisantaji.” ¹³ Tzimatsi nosintsi-thatimiri. Tima

^h 6.5 Ti onkamiithati paapatyaari awiroka. = * onasiyita ñaantsi-payi

yoka Pawa ñaakaa-yitzirori okaratzi tzimayita-tsiri, iyotzi nokantzimiri. Iyotzita aajatzi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, ñaawaita-piinta-kirori iroopirota-tsiri, irojatzi ñaawaita-paakiri yaitanakiri isaikira Poncio Pilato. Iroka onkarati nosintsi-thatimiri: ¹⁴Airo pipiyathataro nokanta-kaanta-kimiri. Kitisiri pinkantyyaa itzimi-kari ñaawinta-kowaita-sityaamini. Pijata-kayiro awiroka irojatzi impiyan-tajyaari Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. ¹⁵Tima impokai irirori aririka imonkara-paitita-kaiyaaro Pawa, ankimosiriwintantai. Tima apaniro Pawa ijiwata-kaantairo maaroni tzimayita-tsiri, apaniro ipinkathari-wintziri ikaratzi pinkathari-winta-witachari, ari ijiwatziri ikaratzi jiwawita-chari iroñaaka. ¹⁶Iriitaki asitarori kantaitaa-chari ñaantarintsi, yasi iwiro isaiki tsika osiparyaa-pirotzi, irootaki kaari yariitan-taitari. Tikatsi atziri matakironi ñiiri, airo imataitajiro aajatzi. Omapiro ipinkathai-tziri. Irasi iwiro impinkathari-wintantai. Omapirowí.

¹⁷Ontzimatyii piyomitaayitajiri ikaratzi ashaaranta-chari iroñaaka, airo ishamiwaitanta. Airo yawintaa-siwaitaro iwaararo, tima airo asi owiro onkisotzi-motiri. Ontzimatyii yawintaa-yitajyaari Pawa, iriitaki matzirori inkimosiriwinta-pirota-kaantanta. ¹⁸Piyomitaan-tairo yantaitajiro kamiithari. Ikimita aparoni ashaarantaniri otzimimopirotziri iwaararo, ari inkimita-najyaari yokaiti otzimimopirotziri yantari, iro inkimita-kaanta-najimi iroorika iwaararo. Piyomitaan-tairo inisironkai-tantyyaa, ayimatiri impasitan-tayitajyaa. ¹⁹Iroorika imatanajiri, osiyawaitakaro iwapithaan-tyaaromi iwaararo inkasiya-kaiyaari apaata. Irasi iwiro ñiiri isaikaji kamiitha.

Owiraanta-paakarori ikantziriri Pablo yoka Timoteo

²⁰Timoteo, piriipiro-wintairo piyomitaan-tairo okaratzi inisironkai-takami. Airo pimatzitaro awiroka tsika ñaawinta-sitaitaro kaari-pirori. Airo pimatzitaro awiroka tsika ñaawintasitaitaro karipirori ikimita-kaanta-witari iroopirori onatzi iyota-nitari. ²¹Tima tzimatsi matayitakirori, ikinasi-waiyitaka, kimiwaitaka intzipina-winta-tyiromi onkarati inkimisantiri. Onkamintha inisironkai-tyaami. Omapirowí.

YAPIITAJIRO PABLO ISANKINATZINIRI TIMOTEO

Withataantsi

1 ¹Naaka Pablo osankinatzi miro iroka. Intyaankaa-riti Jesús Saipatzii-totaari nonatzi, tima iriitaki Pawa nintakaa-kinarori noñaawintajiro ikasiya-kaakairi yañaakaa-yitajai Saipatzii-totaari Jesús. ²Awiroka nosankinatzi Timoteo, awiroka nokimita-kaanta notakotani notomi. Onkamintha inisironkataimi Asitairi Pawa aajatzi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, onkawintha intakotyaami, piñiuro pisaikaji kamiitha.

Piñaawintairi Saipatzii-totaari

³Ari nokanta-piintatyaa tsitiniri aajatzi kitaitiri namanako-yitzimi, nopaasoonkitziri Pawa, nantawaita-jiniri. Nomata-kotairi ikimiyitaka nowaisatzitini tampatzika-siriri-payi. ⁴Aririka nosirityaaro piraawaitaka pairani, oshiki noninta-taiki napiitajiro noñiimi, ari onkanyaa nonkimo-siritan-tyaari. ⁵Oshiki nokinkisiryaa-kotakimi tsika okanta pikimisanta-pirotan-tanakari. Tima irootaki itanakaro pisaro Loida, ipoña piniro Eunice. Noyotzi aajatzi ari pikimita-nakari awiroka. ⁶Irootaki napiitan-tamiri nonkantimi: Piwakiratairo itasonka-wintakimi Pawa nowasi-patzii-totan-takamiro pairani nako, pinkimita-kaantairo yoisaitziro paamari intsiwaki-mati. ⁷Tima ti intharowa-sirita-kaanti Pawa. Apatziro yaawyaa-sirita-kaantzi, itako-sirita-kaanta, iñaako-sirita-kaanta.

⁸Irootaki airo pipasiki-winta-kaantaro piñaawintiri Awinkathariti, ari pinkimitainari naaka, airo pipasiki-wintana yasitako-wintai-tanari Pawa. Iriitaki aawyaa-sirita-kayimini, pinkimita-kotan-tyaanari naaka, nokimaatsita-kowintaro Kamiithari Naantsi. ⁹Irijatzi owawisaako-siri-yitairi Pawa, iriitaki kaima-siri-yitairi akiti-siritan-taari. Tira aroka matasityaaroni, iriitaki nintaintsi yantiro. Yasi iwiro pairani Pawa ininta-

piintaki inkaminthaa-yitai Saipatzii-totaari Jesús. ¹⁰Irootaki imatakiri iroñaaka, ikoñaataki pairani Owawisaa-kotan-taniri, Saipatzii-totaari Jesús. Iriitaki matakirori yiitsinampairo kaamanitaantsi, yamayita-kairo Kamiithari Ñaantsi, iro ayotantaari yasi owairo yañaakaa-yitajai. ¹¹Irootaki iyosiitan-takanari naaka Tyaantaariiti, iriitaki otyaantakina nonkinkithata-kaantajiro Kamiithari Ñaantsi, ipoña noyomita-yitajiri aajatzi kaari noshininkata. ¹²Irootaki noñaasi-waitan-tarori iroñaaka, iro kantacha tizimaita nompasiki-wintyaa. Tima noyotzi naaka ipaita nawintaari, noyopirodzi otzimi-motziri isintsinka, ari onkanyaa airo iwashaanta-kaantanaro inintakaa-kinari nantajiniri irojatzi aririka omonkaratajyaa kitaitiri impiyan-tajyaari. ¹³Ari pinkimita-najyaari awiroka, pimatakotinaro tsika okanta pikimakina noyomitaantaki, pijatakairo pawintyaari Saipatzii-totaari Jesús, otakoyitairi, asiyitairi aajatzi. ¹⁴Ari inampi-siritantakami Tasorinkantsi, iriitaki iriipiro-sirita-kayimini airo piwashaantantaro iroopirori otzimi inintakaa-kimiri piyomitaan-tairo.

¹⁵Pikima-kotakina awiroka yookawaitaikina nampiyitarori Asia-ki. Yokataki Figelo ipoña Hermógenes. ¹⁶Iro kantacha yoka Onesiforo, oshiki yoimosirinka-piintakana irirori, ti impasiki-winta-kotyaa yoosowitai-takana. Oshiki noninta-taiki inkaminthajiri Pawa ikaratzi saika-pankotziriri. ¹⁷Tima iriitaki amina-minata-paakinari yariitaka Roma-ki, irojatzi iñaanta-paakanari. ¹⁸Iriira Awinkathariti nisironkatajyaarini apaata owiraantyaaroni kitaitiri impiyaji-rika. Tima piyoti awiroka, oshiki yamitakotakina Onesiforo nosaikan-takari Efeso-ki.

Pinkimita-kaantyyaa awirokami iwayiriti Jesús Saipatzii-totaari

2 ¹Notomí, tima iriitaki kawintha-jamiri Saipatzii-totaari Jesús, onkawintha yaawyaa-sirita-kayimi. ²Tima pikimakina tsika okanta noyomitaantaki atziri-payiki. Ontzimatyii piyosiyiti iroñaaka awiintaari iriitaki matanajironi iyomitaa-najiri aajatzi pasini-payi. ³Aamawinta pinkantyyaa piña-sintsita-kowinta-najyaari Jesús Saipatzii-totaari. Pinkimita-kaantyyaa awirokami iwayiriti. ⁴Tima aparoni owayirita-chari ti iñiitiri yantanajiro antawairintsi yantayita-piintai-tziri. Ontzimatyii yitapaintyaaro ikantakiriri ijiwariti. ⁵Kantatsi aajatzi pinkimita-kotyaa ipinatai-tziri anaakotantain-tsiri isiyajiita. Tima antaroiti iñaasintsitakaro. Iro kantacha imatantyaarori yanaakotanti ontzimatyii yitanakyaaro iñaanta-piintyaaro. Irooma yamataa-siwaityyaa-rika ininti yanaakotantimi, airora ipinatai-tziri. ⁶Kantatsi aajatzi pinkimita-kotyaa ikanta aparoni pankiwai-rintzi. Tima iriitaki itapiintaro iwayitaro okitho iwankiri. ⁷Ontzimatyii pimpampitha-sirita-kotiro nokanta-yitakimiri. Tima iriitaki Awinkathariti kimathatakaa-piroti-mironi maaroni.

⁸Pinkinkisiryaa-kotiri Jesús Saipatzii-totaari icharinitakari pinkatharini David. Añaaji irirori ikamawitaka. Irootakira iroka

Kamiithari Ñaantsi nokinkithata-kotajiri. ⁹Irootaki natsipita-kowintari noñaantarori iroñaaka yoosowaitaitana, yasitako-waitaitana, ikimita-kaantai-takina naakami owantzinkari. Irooma iñaani Pawa airo imataitziro yoosotaitiro iroori. ¹⁰Iro nokisa-sitan-tarori iroñaaka maaroni nokimaatsi-waitakari, okantakaan-tziro notakotari ikaratzi iyosiitairi Saipatzii-totaari Jesús iwawisaako-siri-yitairi. Ari onkanyaa irasi iwantajyaarori yañaayitaji. ¹¹Iroka omapiro ikantai-tziri:

Aririka ankama-kotajiri Saipatzii-totaari, aritaki antsipata-jyaari yañaakaa-yitajai.

¹² Aririka ankisasi-wainitaki, ari antsipata-jyaari ampinkathari-wintantaji.

Irooma aririka ankanti: “Ti noñiiri.” Aritaki imatai aajatzi aroka.

¹³ Okantawitaka ti añaawityaaro ako-wintyaari, iriima irirori yako-winta-yitai.

Tima yasi iwatziiro irirori, ti inthaña-pithatan-tyaaro okaratzi ikasiya-kaantziri.

Pinkimityaari antawai-ryaantzi yaakamiithai-tziri

¹⁴Piyomitaan-tairo iroka. Pisintsi-thatantiro inintakaanta-pirotziri Pawa: Airo iñaanata-wakaa-winta-sitaitaro ñaantsi-payi kaari iroopirota-tsini. Kantatsi owari-siritiri inkarati kimironi. ¹⁵Ontzimatyii piñaasintsitajyaa pitampatzikatairo ñaantsi iroopirori, ari onkanyaa yaakamiitha-wintan-tajyaa-mirori Pawa. Pinkimita-kotyaari antawai-ryaantzi kaari tzimatsini ompaityaa impasiki-winta-kotyaari. ¹⁶Airo pikimisanta-waitziro awiroka iñaawaitai-tziro ñaantsi kaaripiro-yitatsiri. Arira opoñaari ithainka-tasorintsitan-taitzi. ¹⁷Osiyawaitakaro owawathatanta apathaa-waitirika. Irootaki awishi-mota-kiriri Himeneo aajatzi Fileto. ¹⁸Ikinakaa-siwaitakaro irirori iyomitaan-tziro iroopirori, ikantaki: “Tira iroopiro añaayitaji aririka ankamayitaki, añaayitairo isiyakaa-wintai-takiri ‘añaantsi.’” Iroka okaratzi iyomitaan-tawitakari iwari-siritan-takari ikarajiiitzi ikimisanta-witanaja. ¹⁹Iro kantacha, osiyawaitakaro iwatzika-tyiimi Pawa iroopirori itzinkami, ari iwitsikakimi iwanko. Ipoña intzirika-kotaki apiti sankinarintsi ikantaitzi: “Iyotziri Awinkathariti ikaratzi yasitari.” Impoña: “Inkarati awintaa-jyaarini Saipatzii-totaari, ontzimatyii iwashaantairo kaaripirota-tsiri.”^a

²⁰Thami asiyakaan-tawakiro okaratzi tzimatsiri iwankoki aponi ashaarantzinkari. Tima tzimatsi waniinka-yitachari kowitzi-payi, siparyaa okantayita, omapiro ikaminthayiro. Iro kantacha tzimayitatsi incha-naki aajatzi kowitzi, ti inkaminthaa-piro-yitiro iroka-payi. ²¹Aririka ankiti-siri-

^a 2.19 awintaa-jyaarini = * wairontsi

yitanaji, ari ankimiyita-jyaaro kowitzi ikawinthayiro asitarori, ikowa-piintzi iwantayityaaro. Kitisiri inkanta-kaanajai Asitairi, aamawinta ankantyyaa antayitainiri kamiitha-yitatsiri. ²²Intaina piwayitairo iniwita-siwaitari mainariiti, pinkimita-kaantiro pisiya-pithata-tyiromi. Iro piniwita-piintanakyaa pinkamiitha-siri-yitai, iriipiro-winta pinkantyyaa, otakotani piwanti, kamiitha pisaika-kaantayiti, pintsipa-yitajyaari kitisiriri ikaratzi awintaa-yitaariri Awinkathariti. ²³Airo piñaawai-yitziro ñaantsi kaari apantyaaroni, tima irootaki opoñaantari ikisa-wakaan-taitari. ²⁴Irooma arokaiti impira-yitaira Pawa, ti onkamiithati añaana-minthata-wakaiyaa arokaiti. Ontzimatyii anisironkata-wakaajyaa, yotaniri ankantyya ayomitaantaji, tsinampa-siri ankantyyaa, ²⁵amatsinka ankantyyaa ayomita-yitiri kisaniintairi, aama aritaki impiya-sirita-kayiri Pawa, aritaki iyota-kotairo iroopirori. ²⁶Ari ankantyyaa iyotanta-jyaari isitsika-kityaa iriwiriki Kamaari, tima iriitaki ompirawaita-piinta-kariri, isintsiwintziri yantayitiniri inintasi-yitari irirori Kamari.

Tsika inkantaityaa isaikaitai apaata owiraanta-paakyaaroni kitaitiri

3 ¹Ontzimatyii piyoti, apaata owiraanta-paakyaaroni kitaitiri antaroiti ompomirintsitzi-moyitai. ²Iroka inkanta-yityaa atziri-payi: Apaniro inkaminthaa-piro-waityaa, ayimawaitairi ishikyiro iwararo, intharowinta-waityaa, airo ipinkathatantzi, inthainka-tasorintsi-waiti, impiyatha-waityaari asitariri, airo iyotairo impaasonkitanti, inkawiyantawaiti, ³airo itakotantaja, airo ininta-piintaji impyaakotanti, inthaiya-kotan-tawaityaa, airo imaanta-kaaro iniwita-siwaitari, oshiki iwatsinaan-tawaitai, kisaniinta iwiro kamiitha-yitatsiri, ⁴pithoka-sitan-taniri iinayiti, airo iñaakonita, oshiki inkantakaa-piro-waityaa, oshiki iniwiwaityaaro inintasi-yitari anaanakiro inintakaa-witariri Pawa, ⁵ari isiyako-waita-kyaarimi pinkatha-tasorintsi-waitaniri, iro kantacha oshiki ithainki otzimi-motziri Pawa isintsinka. Airora pitsipa-yitari awiroka. ⁶Tima imatakiro yokaiti isaika-pankotantaki, yamatawi-yitakiro kooya-payi sipita-siriri, antaro ikinkisiryaa-kaayitaro okaaripiro-siriti, ontzimatyii awintyaari yokaiti, irojatzi ompoñaan-tyaari ayimawaita-nakiro oniwi-siri-waitari iroori. ⁷Irootaki amina-minata-piintan-tyaariri oyopirotiro, iro kantacha ti ayopirootako-tzimaityaaro okaratzi iroopirotatsiri. ⁸Irootaki imatakiri pairani antyawiyari Janes aajatzi Jambres, imaimanitakiri Moisés, ari ikimitaari yoka atziri-payi amatawitan-taniri, ti ookimo-sirityaari okaratzi iroopirotatsiri. Kaari-piro-siriri inayitzi, yaminaa-siwaitaka okaratzi ikimisanta-yiwitakari. ⁹Airotzimaita imatziro,

^b 3.8 Ikinkithasirita-koitziri Janes aajatzi Jambres antyawiyari inajitzi, Apitantonizatzi inatzi. Tima pairani yookakaa-wintan-taariri Moisés ishininkaiti Israel-iti, yoka shiripiyari-payi ikimita-kowitakiri Moisés, yiraa-ntsita-kawitakaro nijaa, ikoñaata-kaayitaki aajatzi oshiki mashiro.

aritati iyoitanakiri ampinaasi-waita okarati yantziri, aritati inkimita-kotajyaari antyawiyari akinkithata-kotakiri.

¹⁰Irooma awiroka, pinkimityaana naaka, okarati noyomitaan-tziri, tsika nokina-kayiro, opaita nonintziri, niriipiro-wintanta, namatsinka-wintanta, otakotani nowantzi, kisasiwaini nokanta, ¹¹owatsinaari ikantai-takina, ikimaatsita-kaawaitai-takana, okimita okarati awishi-mota-kinari Antioquia-ki, Iconio-ki, aajati Listra-ki. Tima oshiki yatsipita-kaita-kanari. Iro kantacha yookakaa-winta-piintakina Awinkathariti. ¹²Ari onkanyaari, aritati iwatsinaa-ryaakoi-tajiri ikarati yasiyitaari Saipatzii-totaari Jesús nintanaa-tsiri impinkathatasorintsita-niti. ¹³Iriima kaari-pirori atziri-payi, amatawitan-taniri aikiro imapirota-tyiyyaa, yasiwinthatyaaro yamatawitanta-piinti, imataitzi-tyaari irirori yamatawitaitiri. ¹⁴Irooma awiroka, oisokiro piwiro okarati piyotakiri, okarati pawintaa-naari. Tima piyotzi ipaita oyomitaa-kimirori. ¹⁵Ari pitanakaro ainiro pintsitanaki piyota-kotairo Tasorin-tsita-tsiri Sankinarintsi. Ari opoñari piyotai aritati pawisakosiritai aririka pawintaa-jyaari Saipatzii-totaari Jesús. ¹⁶Tima maaroni Osankinaritsi-pirori, iriitakira Pawa tasonka-siryaan-takirori isankinaitanta-karori. Iro iyomitaan-taitari, iro isintsi-thaitantari iyomitaa-ntaiti, iro itampatzikai-tantari, iro iñaantai-tantari onkantyya inkamiithasiritan-taityaari. ¹⁷Ari iñirori ikarati yasitaari Pawa iyopiro-siritairo yantayitajiro okarati kamiithata-tsiri.

Pinkinkithatairo ñaantsi

4 ¹Iroka okarati nosintsi-thatimiri pantiro. Iyotzi Pawa nokantzimiri, iyotzitaro aajati Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, intzimi amina-kotairini yantayitakiri maaroni añaayita-tsiri, aajati ikarati kamayitain-tsiri. Tima irootzi-mataki inkoñaataji impinkatharitapaji. ²Pinkimi nonkantimi: Okowa-pirotyaa piwitsikyaa onkini pinkinkithatairo iñaani, tira apatziro pinkinkithatairo aririka onkamiithatzi-motimi, ontzimatyii pimatiro aajati aririka pinkowiinkata-koti. Aririka piyomitaanti, ontzimatyii pintampatzikatanti, sintsiñaani piyomitaanti, piñaasintsi-thatanti, iro kantacha paamaiyaa pitharo-kyaawinta-piintziro = kari aririka pimayita-najiro. ³Tima apaata, airo inintaitaji inkimisantaitiro tampatzikari piyomitaantayitzi iroñaaka, impiyota-paakyaa pasini inkarati yotairini, ari yaminaa-siwaityaari iyomitaantiro iniwita-siyitari irirori. ⁴Irootaki ompoñaan-tyaari impiya-sitai-tyaaro inkimisantaitiro ikinkithasitaitari, iwashaantai-tanakiro ikimisantai-tziro iroopirotatsiri. ⁵Irooma awiroka, yotzinkari pinkantyya, pinkisa-siyita-jyaaro awishi-motimini poiwaraa-yitziro Kamiithari Ñaantsi, ontzima-tyiira pimonkarayiro onkarati pantainiriri Awinkathariti.

⁶Tima naaka kimitaka irootaintsi nompyaakotyaa, nosiya-kotyaaoro isakoita-piintziro iraitsiri yatsipita-kaitaniki Pawa, aritaki saktzi-matakara iraitsiri. ⁷Iripiro-siri nokanta-piintaka, kimiwaitaka nomatakiro antaroiti noña-sintsita-piintakyaa. Okimiwaitakaro aajatzi aritaki nomatakiro nanaakotantzi ariitakana tsika owiraa nosiyi. ⁸Okimiwaita-karori iriitakimi Awinkathariti owayitakironi amathairntsi impaita-jiriri tampatzika-siririiti. Tima Tampatzika-siri inatzii irirori Awinkathariti, iriitaki yotanta-paatsini omapiro-rika ikamiitha-siritaitzi, aripaitira impapajinaro nasitari naaka. Tira apaniro naaka, ari inkimitaayitairi inkarati kaari samaniinta-chani iyaakoniintari impiyi.

Apaniro ikantai-tziri Timoteo

⁹Nokowa-piro-taiki pamina-minatiro tsika pinkantyyaa pimpokan-tyaari sintziini nosaikira naaka. ¹⁰Tima yooka-nakina Demas, okaima-siritairi irirori osaawi-sato. Jataji Tesalónica-ki. Iriima Crescente ikinanakiro irirori Galacia-ki. Ari ikimitakari Tito ikinanaki irirori Dalmacia-ki. ¹¹Apatziro ikantakaaro Lucas iriitaki saikanaintsi apaniroini itsipatana aka. Irootaki nonintantari pimpoki awiroka pintsipata-kyaa Marcos, aritaki imatakiro irirori yamitakotina. ¹²Tima nontyaantajiri Tíquico anta Efeso-ki. ¹³Aririka pimpokanaki awiroka, pamainaro nowiwiryakoro nookanakiri pairani nampitsiki Troas osaiki iwankoki Carpo. Nonintzi pamainaro nosankina-yitani saikatsiri anta. Iriira noninta-pirotzii piyosiitiri pamajinari nomisina-tsiti nosankina-yitziri. ¹⁴Iriima Alejandro, asiro-pakori itzimi oñaasirinka-piinta-kinari, iwasankitaa-jatyirira Awinkathariti. ¹⁵Irijatzira paamawintyyaari awiroka, tima imapirotakiro itzika-tzikatakiro okaratzi noña-winta-yitakiri, oshiki ikisawintakinaro. ¹⁶Tima owakira yaitakina pairani naaka isaiki pinkatharinti nonkamanta-kotiro okaratzi ikantakoi-takinari, tikatsira aparoni tsipatanakyaanani, ithonka isiya-pithata-nakana. Iro kantacha, ti nonintiro naaka iwasankitaa-wintaitiri iroka. ¹⁷itsipa-siritakana Nowinkathariti, iriitaki ñaapiro-sirita-kaakinari. Irootaki nomatan-takarori nokinkithatakayiri maaroni, ari okanta ikimathatan-takanari kaari ashininkata. Irootakira iwawisaa-kotan-tanari Nowinkathariti yasiryii-yaanami, osiyawaityaaro yookaitziri aparoni atziri kashikari-moroki iyaari kashikari-payi. ¹⁸Iriitaki Awinkathariti kimpoyaa-winta-kinari kaari iwasinonkai-tantana, aikiro ijatakaa-tyiuro irojatzii nariitan-tajyaari ipinkathari-wintantzi Inkiti-satzi. Irasi iwatyiiro irirori inkimosiriwintaitajyaari. Omapirowí.

Owiraanta-paakarori itasonka-wintan-taitzi aajatzi withataantsi

¹⁹Nonintzi piwithatyaanari Prisca aajatzi Aquila, ari pinkimitaakiri Onesiforo, aajatzi ikaratzi saika-pankotziriri. ²⁰Iriima Erasto, ari

isaikapaaki irirori Corinto-ki. Iriima Trófimo, naaka ookanagiriri Mileto-ki, imantsiya-waita-paakitzi. ²¹ Ontzima-tyiira pisintziti pariitan-tyaari nosaiki naaka tikira okyaarontsita-najiita. Tima inkarati akantayitairi aka “iyikiiti,” iwithajitami. Yoka ikaratzi owithatamiri: Eubulo, Pudente, Lino aajatzi Claudia.

²² Onkawintha inampi-siritan-tyaami Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, kawintha iwayitami. Omapirowí.

ISANKINARI PABLO ITYAANTZINIRI TITO

Withataantsi

1 ¹Naaka Pablo otyaankimiro iroka, impiratani Pawa nonatzii. Naaka Intyaankaa-riti Jesús Saipatzii-totaari, ari onkantyyaa inkimisantan-tajyaari ikaratzii iyosiiyitairi Pawa, iyotajiro iroopirotatsiri impinkatha-tasorintsitairo. ²Iyaakotairi iriroriiti irasi iwiro yañaayitaji. Irootaki ikasiya-kaantakiri pairani Pawa tikira-wintha iwitsikiro kipatsi. Tira yamatawitanti Pawa. ³Okanta ininta-paititakira, iñaakantaka Pawa Owawisaa-kotan-taniri. Iriitakira kantakaan-takirori inkinkithatan-taityaarori iñaani. Imatakina naaka ityaankakina nonkinkithata-kaanti. ⁴Awiroka Tito notyaantzini iroka nosankinari. Nokimita-kaantakami omapiromi notomin-taami, ari atsipata-wakaa akimisantaji. Onkawintha inisironkataimi Asitairi Pawa aajatzi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, Owawisaa-kotaniri, onkawintha intakotyaami, piñaajiro pisaiki kamiitha.

Yantayitiri antari-konaiti aajatzi jiwari-payi

⁵Irootaki nookanta-nakamiri Creta-ki pintampatzika-siri-yitanti, piyosiiti antari-kona-payi jiwatirini kimisantzin-kariiti, irootaki noninta-kaakimiri. ⁶Inkarati jiwayita-tsini ontzimatyii inkamiitha-siriti, airo itzimawaitzi ñaawinta-kowaita-sityaarini, iinatani iwiro iina, kimisantzinkari inkantyyaa iwaiyani-payi itzimi-kari kantakowaitirini piyathari inatzii, ñaathatan-tasiwaitaniri. ⁷Tima iriitaki Pawa yantawaitainiri jiwatziriri kimisantzin-kariiti, ontzimatyii yamawintyyaa itzimi-kari kantakowaitirini inkanti, kimosiriwintasi-waitaniri inatzii, kishinkari inatzii, sinki-ryaantzi inatzii, antantzinkari inatzii, ayimawaitziri ishikyiiro iwaararo. ⁸ontzimatyii yoimaan-taniti iwankoki, yanta-piintairo kamiithari, yootzinkari inkantyyaa, tampatzika-siri inkantyyaa, kitisiriri, iñaakota-nityaa, ⁹iriipiro-siri inkantyyaa isirityaaro ñaantsi iyomitaai-takiriri, ari onkantyyaa imatanajiro irirori

iyomitaantiro iroopiro-pirori, ari onkanyaa aajatzi imonkaratan-tyaariri kaari yotakotironi tampatzikari. ¹⁰Tima oshiki nintatsini iñaanawinta-sita-wakai-tyaaro, iñaawaita-siwaityaa, yamatawitantzi. Iriitaki antayita-kirori yoka paitasi-waita-chari “Totamisitaari.” ¹¹Ontzima-tyiira pishikairi awiroka iyomitaan-tayitzi, tima oshiki ikompita-kaaka atziri-payi ikaratzi isaika-panko-jiitziri. Iyomitaanta-sitaro yokaiti kaari iroopirota-tsiri, apatziro inintasi-jiita yaantyaaro kiriiki. ¹²Tima tzimatsi pairani aparoni Creta-satzi kamantan-tzinkari-tatsiri, ikantaki: “Maaroni Creta-satzi, thayinkari nonayitzi, kaari-pirori, pirantzi nonajiitzi, niyawai-rintzi nokanta.” ¹³Omapiro iroka ikantakiri. Irootaki pinkisa-thatan-tyaariri awiroka, ari onkanyaa inkimisantaitan-tyaarori tampatzikari, ¹⁴ari onkanyaa iwashaantan-tyaarori ikimisanta-piintziro ikinkithata-siyitari Judá-iti, tima isintsi-thatantaki iwashaantaitiro iroopirori. ¹⁵Irootaki akanta-piintziri aroka-payi: Aparoni kitisiritain-tsiri, tikatsira impaityaa owaaripirosiritirini onkanta-witakyaa airorika ipinkawaitzi. Iriima aparoni thainka-siriri, kaaripiro-sirita-tsiri, tikatsira impaityaa kitisirita-kairini onkanta-witakyaa impinka-waiwityaa. Tima owaari-piro-siri-waitaka. ¹⁶Isiyakaantzi iyota-kotairi Pawa. Titzimaita, tima okaratzi yantayitzi ari iñaakan-tzirori ti iyota-kotairi, Pawa oshiki ipinkima-taikiri yoka. Tima ipiyathata-piintakari yoka, tikachaa-jaini aparoni kamiithari yantiniri.

Iyomitaan-taitziro Kamiithari Ñaantsi

2 ¹Irooma awiroka, okowatyaa piyomitaan-tairo okaratzi tampatzikata-tsiri, iroka okanta-kota: ²Yotzinkari inkantajyaa antari-kona-payi, ñaakoni inkantajyaa, impampitha-sirita-kotiro kamiithaini yantayitiri, ithotyiro inkimisantaji, intakotan-tajyaa, inkisasi-wainitajyaa. ³Ari onkimiyityaari aajatzi kooya antaro-kona-payi, ompinkatha-tasorintsitantai, airo oñaawinta-kotan-tasiwaita, airo osinkita-piintayita. Ontzimatyii oyomitaan-tayitairo okaratzi kamiitha-yitatsiri, ⁴ari onkanyaa owintha-sirita-kaantyaarori pasini kooya-payi aakamiitha-yitiri oimi, aajatzi onkimitairi iintsiti-payi. ⁵Ompampitha-sirita-kotyaaro kamiithaini antayitiri, kitisiri onkanyaa, antawai-ryaanto, pinkatha owiri oimiiti. Aririka omayita-najiro iroka, airo ithainka-waitai-tzirora iñaani Pawa. ⁶Ari inkimiyita-najyaari aajatzi mainariiti, ontzimatyii inkinkisiryaa-koyitairo kamiithaini yantayitiri. ⁷Irooma awiroka, pinkinkithasirityaa piyomitaan-tairo tampatzikari, kitisiri pinkanyaa, ari onkanyaa impinkatha-wintan-taityaa-mirori pantayitakiri, aritaki imatakoi-tanajimiro. ⁸Ari onkanyaa airo itzimanta kisimaminti-mironi pikanta-yitzi, pasikiwinta inkanyaa ikaratzi kinkisiryaa-witachari inkanta-kowaita-sityaamimi. ⁹Ontzimatyii pisintsi-thayitairi ompirataari airo ipiyatha-waitari ompiratariri, yamina-minati

yaakamiitha-pirotairi, airo iñaana-minthatziri aririka impiratyaari, ¹⁰airo ikosiwaitziri kapichiini, ontzimatyii iñaakantiro kamiithatatsi yawiintai-tyaari. Irootaki iñiitan-tyaarori oshiki okamiitha-piro-taitzi iyomitaan-taitziro iñaani Owawisaa-kotairi Pawa.

¹¹Tima Pawa iñaakayitairo oshiki ikaminthaa-yitai, iriitaki matironi iwawisaako-siri-yitairi maaroni atziri-payi. ¹²Iriitaki oyotakaa-yitairori awashaantan-taarori athainka-tasorintsitantzi, aajatzi okaratzi aniwita-siyitari. Yotzinkari ankantyya iroñaaka, tampatzika-siri anaatyii, ampinkatha-tasorintsitantaji, ¹³amina-wootsiki awairi oyaakoniintani. Tima irootaa-iintsi inkoñaatai Jesús Saipatzii-totaari, iriitaki amajironi iwaniinkaro Owawisaa-kotajairi, Pawa. ¹⁴Iriitakira Jesús Saipatzii-totaari sinita-sitain-chari apaniro iwamaitiri. Tima inintatzii impinawintairo okaratzi akaaripiro-siri-yitaki. Iro ikowa-jaantairi inkiti-sirita-kaayitai, omatantyaari yasiyitajai irirori, ayimaniinta ankantyya antayitairo kamiithari.

¹⁵Irootaki piyomitaan-tayitairi awiroka. Pisintsi-thatantiro. Irootakira pinkisa-thatan-tyaari. Awirokatakai iwaitaki pimonkarata-kaantiro iroka, ontzimatyii yantatai-tajiro, tima ari pinkina-kayiro airo imaninta-siritaitantami awiroka.

Inisironkatani owamiitha-siritairi

3 ¹Ontzimatyii pinkinkithasiritakaa-piintairi kimisantzin-kariiti impinkatha-yitairi pinkathari-wintan-tatsiri pinampiki, aajatzi inkimitaitiri jiwari-payi. Airo ipiyatha-waitanta. Ayimaniinta inkantayityaa yantayita-najiro kamiithari. ²Airo ikisi-matairi pasini, airo iñaana-winthatan-tasiwaita. Otakotantani inkantyya, tsinampa-siri inatyii. ³Pairani tzimatsi akantayiwita arokaiti, amasontzi-siri-waitzi, apiyatha-waiyita, tzinpina-siri akantawitaka, antayitziro aniwita-piinta-sitari, aajatzi okaratzi anintakaa-siyitari, awaaripirota-piintakiri pasini ashininka, asama-kota-wakaa-waitaro opaiyita-rika, amaninta-siritantzi, akisaniinta-wakaiyita. ⁴Iro kantacha omata-paitakara inisironka-yitai Owawisaa-kotairi Pawa, itakoyitaari maaroni atziri-payi, ⁵arira iwawisaako-siri-yitairi. Iro kantacha tzimatsira opaita yantantarori, tira aroka antasita-jyaaroni apaniroini akamiitha-siri-yitaji. Inisironka-matsitai Pawa. Ikimita-kaantakiro iriitaki kiwayitainimi, kimiwaitaka owakira intzima-kaayitaimi Tasorinkantsi. ⁶Tima okaratzi yantzimo-yitairi Iwawisaa-kotairi Jesús Saipatzii-totaari, iriitakira Pawa kantakaarori, ityaanta-kayiri Tasorinkantsi intsipa-siri-yitai okimiwaitakaro isako-piro-tziita-kairimi. ⁷Irootaki yantanta-karori iroka onkini añaayitiro ikasiya-kaayita-kayiri, iro ayaakoyitajiri iroñaaka asi awairo añaayitaji. Aritaki okanta, irootaki ikimita-kaantairi iroñaaka kamiitha-siri anayitzi, tima kawinthaan-taniri inatzi irirori.

⁸Omapiro iroka okaratzi nokanta-kimiri. Irootaki nokowantari piyomita-yitairi ikaratzi awintaa-naariri Pawa, inkini yanta-piinta-najiro kamiitha-yitatsiri. Omapiro okamiithataki iroka, oshiki yanintaa-yitajyaaro. ⁹Irooma aririka iñaana-winthata-wakaa-sityaaro tsika ikanta-kota itziman-tayitakari pairani itakaan-tarori, airo pimatzitaro awiroka piasatika-waityaa, tikatsi ompaityaa, aminaantsi onatzi. Ari pinkimityaari aajatzi aririka iñaanawinta-wakai-tyaaro tsika okanta-kota lkantakaan-taitsiri. ¹⁰Intzimi-rika ñaanaminta-wakaarori, piyomithaathatiri. Aikiro-rika ijatakaa-tyiuro, papiitiri piyomita-najiri. Aikiro-rika ijatakaa-tyiuro, pimisitowiri pikarawitarira. ¹¹Tima piyotakiri yoka iparisiritaatyaa, ikaaripiro-siri-waitaatzii. Apaniro imishakowinta-waita.

Apaniro ikantai-tziri Tito

¹²Nontyaanka-tyiimiri Artemas. Airorika notyaankimiri irirori, aamaaka iri nontyaankimi Tíquico. Aririka yariitakyaa pisaiki awiroka, nonintzira pimpoki awiroka pimonthai-yaana nampitsiki Nicópolis. Ari nonintziri naaka nonkyaaronsita-kotiri anta. ¹³Iriima Zenas yotakopirotzirori ikantakaan-taitsiri, aajatzi Apolos, aririka impoki-matanaki irirori, pimpawakiri paawyiiri awiroka, inkasiya-kaiyaari impokanakirika. ¹⁴Tima maaroni arokaiti, airo asaikasi-waitanta ontzimatyii aakamiitha-yitairi kowityaa-waiyita-tsiri.

Owiraantarori withataantsi aajatzi tasonka-wintaantsi

¹⁵Maaroni iwithatami tsipayita-kanari aka. Nonintzi aajatzi naaka piwithatyaanari kimisantzin-kariiti anta ikaratzi itakotanari. ¡Onkawintha inisironka-yitajyaami Pawa maaroni awirokaiti! Omapirowí.

ISANKINARI PABLO ITYAANTZINIRI FILEMÓN

Withataantsi

¹Naaka Pablo sankinatzi-miro iroka. Tima yasitako-wintai-takinari naaka Jesús Saipatzii-totaari aka. Iriitaki notsipatakari iyiki Timoteo nosankinatzi-miro iroka. Awiroka notyaankimi, Filemón, notakotani nowimi awiroka amitakota-piintanari. ²Irojatzii nosankinatzi-ni Apia nokimita-kaantari “chooki,” nosankinatzi-niri aajatzi Arquipu tsipayita-kairi añasintsiyita. Irijatzii nosankinatzi-niri kimisantzi-kariiti ikaratzi apatota-piinta-chari piwankoki. ³Onkawintha inisironka-yitaimi Asitairi Pawa, aajatzi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, kamiitha isaikakaa-yitaimi.

Itakonka aajatzi isirinka Filemón

⁴Aririka namanako-yitimi, antaroiti nopaasonkitziri Pawa. ⁵Tima nokima-kotakimi itakotani pikantantzi, iinatani piwiri Awinkathariti Jesús, ari pikimitajiri aajatzi ikaratzi yasiyitaari irirori.^a ⁶Irootaki namana-kotan-tamiri awirokaiti pikaratzi paapatyaa-wakai-yitanaja pikimisanta-yitai, tima nonkowitzii pinkimatha-pirotanajiro kamiitha okaratzi yantakaa-sirita-kayimiri Saipatzii-totaari Jesús. ⁷Iyikí, itakora piwapiintairi awiroka kimisantzi-kariiti, irootaki iñaanta-karori iriroriiti itharowinta-siri-pirotanai. Irojatzira oimosirinkanari naaka, tharowinta nokanta.^b

Pablo ikantako-wintziri Onésimo

⁸Noyotzi iroñaaka, naaka iyosiitaki Saipatzii-totaari nomonkarata-kayi-miromi onkarati pantajiri.^c ⁹Iro kantacha, apatziro nonkowa-kota-sityaami kapichiini, tima noyotaki tsika pikanta pitakotanta. Pablo nonatzii naaka, antari-konatakina, yasitako-wintai-

---

^a 1.5 yasiyitaari = * kitisiriri   ^b 1.7 yasiyitaari = * kitisiriri   ^c 1.8 iyosiitaki = * wairontsi

takinari Jesús Saipatzii-totaari. ¹⁰Yoka Onésimo owaitakaantziri “Apantari”, nonintzi paakamiithatairi. Iriitaki nokimita-kaantakiri naaka iriimi notomi yasitako-wintzirira Saipatzii-totaari. ¹¹Tima pairani pimpiratan-takariri awiroka, ti yapantzi-mowityaami yoka. Irooma iroñaaka ari yapantzi-mota-jyaami awiroka, ari inkimitzi-motyaaanari naaka aajatzi. ¹²Nontyaanka-jimiri Onésimo, notako-pirotari. ¹³Oshikira nokowawitaka intsipatyaanami naaka. Ari onkantakimi impoyiityaami awiroka yamitako-yitina aka yasita-kotai-takina okantakaan-tziro nokinkithata-kotziro Kamiithari Ñaantsi. ¹⁴Tima iro kamiithatsi, tikira nonkimi pinkantina awiroka opaita pinintziri, ti noninti naaka nosintsiwintimi pantiro iroka, iro nonintaki awirokataka kantatsini opaita pinintziri pantiri.

¹⁵Aamaa-sityaa iroota-jaantaki omatantakari isinitai-tziri yoka Onésimo isiya-pithatan-takamiri pairani, ari onkanyaa inkimisantan-tyaariri Saipatzii-totaari, irojatzi impiyan-tajyaari anta intsipatan-tapajyaamiri. ¹⁶Iro kantacha, tira apatziro pinkimita-kaantairi pimpiratani pikimiwitarira pairani, pinkimita-kaantairi iriimi pirintzi pitako-pirotani. Ari nokimita-kaanta-kariri aajatzi naaka. Awirokara mapirotaitironi pintako-pirota-jyaari pimpirataro koñaaroini, irijatzi impirataari aajatzi Awinkathariti. ¹⁷Tima pinkimita-kaantina awiroka naaka pitsipatani, ari pinkimitairiri aajatzi irirori paakamiithatiri, pinkimita-kaantiri naakami paakamiithatzi. ¹⁸Tzimatsi-rika opaita kaari inimota-kayimi, tzimatsi-rika opaita iriowitzimiri, pinkimita-kaantiro naakami iriowitzimiri. ¹⁹Naaka, Pablo sankinata-jaantzirori iroka. Omapiro, aritaki nompinata-jimiro iriowitzimiri. Osiyakaantaki awiroka-witaka iriwi-pirotana naaka nowawisaako-sirita-jimirira ²⁰Ari okanta, iyikí. Noninta-taiki papatyi-mota-jyaana awiroka, inkanta-kaana-jyaami Awinkathariti paakamiithatairi Onésimo, tima irootaki otsika-siritaanari. ²¹Irootaki nosankinatan-tamirori iroka noyotzi aritaki pimatakinaro, tima pimatakiro panaakaa-nakiro okaratzi nokowa-kota-kimiri. ²²Nonintzi aajatzi, paamawintyaa nojata-sitimi pisaiki awiroka, ari nomayimo-waita-paakimi. Iroorika pinkowa-kotan-takiri pamana-kotina, ari isinitakiro Pawa omatyaa.

Owiraan-tarori iwihatani-taitzi aajatzi itasonka-wintan-taitzi

²³Iwihatami Epafra, notsipatakari aka yasitako-wintan-tanari Saipatzii-totaari Jesús. ²⁴Iwihatami Marcos, Aristarco, Demas aajatzi Lucas, notsipata-piintakari aka. ²⁵¡Onkawintha inisironkataimi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari! Omapirowí.

ISANKINATZINIRI HEBER-IITI

Pawa ityaantakiri Itomi inkinkithata-kotairi

1 ¹Pairani, ininti-rika Pawa iyota-kayiri awaisatzitini ompaityaa-rika, iriitaki Kamantan-tzinkari amironi ñaantsi. Oshiki yapii-yapiitakiro Pawa, tzimatsi imatakaa-yitakiriri Kamantan-tzinkari-payi. ²Iro kantacha owakira ityaanta-kayiri Itomi irirori inkinkithata-kotairi. Tima iriitaki Itomi iwitsika-kaaki pairani iroka kipatsi, iriitaki yasitakaaka okaratzi iwitsika-yitakiri. ³Iriitaki Itomi ikimita-kaantakari iriimi iwaniinkatani, siparyaa ikanta. Ari ikimiwaitari tsika ikanta Asitariri. Tima sintsin-kantsi onatzi iñaanitari, irootaki asi owantarori tsika okanta-jaanta owakira iwitsika-itakiro. Tima imonkarata-paintziro pairani omatantakari ikiti-sirita-kaantai, ijatai inkitiki, saikapaji irako-piroriki Asitariri itsipata-paari ipinkathari-wintantzi. ⁴Ari opoñaanakari yanaako-yitziri Imaninkariti Pawa, antaroiti yiriipirotokaitairi.

Iriitaki Itomi anaakoyitairiri Maninkariiti

⁵Tima Pawa kantawairi:

Notomi nowimi awiroka.

Naakataki pirintana iroñaaka.

Ikantawajiri aajatzi:

Naaka tomitajyaarini,

iriritajyaana irirori.

Tima tikatsira aparoni Maninkari inkantiri Pawa kimityaaroni iroka ñaantsi. ⁶Apaata aririka yapiitajiro intyaantajiri aka kipatsiki itarori itomi, inkantaiti:

Intharowinta-jyaari maaroni Imaninkariti Pawa.

⁷Tzimatsi aajatzi ikinkithata-koitziri Maninkariiti, iroka ikantaitzi:

Iriitaki matakairi Imaninkariti inkimita-kotyaaro tampyainka.

Iriitaki matakairi ityaankani-payi inkimita-kotyaarimi paamari.

⁸Irooma aririka inkinkithata-kotiri Itomi irirori, iroka ikantzi:

- Pawa, pasi piwairo awiroka pimpinkathari-wintantai.
 Ari pinkimita-kota-jyaari pinkathari-payi otzimi-motziri iyariwati
 imatantari ipinkathari-wintantzi.
 Iro kantacha awiroka mataironi pintampatzika-siritai aririka
 pimpinkathari-wintantai.
- ⁹ Awiroka kowirori kamiithari, irooma kaari-pirori oshiki
 owatsimaimi.
 Irootaki isaipatzii-totan-taamiri Pawa, pimpinkatha-ritan-tajyaari.
 Iriitaki piwawani matakimirori.
 Isaitan-taamiro yiinkantsi ari okanta pikimo-siritan-taari, panaa-
 kotairi pitsipata-piinta-witari.
- ¹⁰ Iroka pasini ikinkithata-kotai-tziri Itomi, ikantaitaki:
 Pinkathari, owakira itantanakari pairani awirokataka owitsikakiro
 kipatsi.
 Awirokataka owitsika-jaantakiro inkiti.
- ¹¹ Iroka okaratzi piwitsikakiri, aritaki apirotajyaa apaata, irooma
 awiroka pasi piwairo.
 Ari onkimita-jyaaro okaratzi piwitsikani aparoni paisato-masiri
 kithaarintsi.
- ¹² Tima aririka ompai-sato-masitaki piithaari, pankowii-maitziro,
 paminaji pasini owakirari pinkithaata-jyaari.
 Ari pinkimitaa-jirori apaata piwitsikani kipatsi aajatzi inkiti.
 Irooma awiroka pasi piwairo airo pipasini-waitaji.
 Airo papirotaatsi.
- ¹³ Ikinkithata-koitairi aajatzi, ikantaitzi:
 Pisaikapaji nakopiroki, ampinkathari-wintanti,
 Irojatzii noitsinampaan-tajyaariri kisaniintzimiri,
 Aripaiti intyiirowa-sita-jyaami, pimakoryaa-kitzitan-tajyaari.
 Tima tikatsi Maninkari inkimita-kaantiri Pawa inkamantiri iroka.^a
- ¹⁴ Tima maaroni Maninkariiti, apatziro ityaantai-tziri yamitako-yitairi
 atziri-payi awisako-siri-yitaa-tsiri.

Antaro wawisaako-siritaantsi

2 ¹ Ontzimatyii ankimisantiro okaratzi iyomitaaita-kairi,
 onkantyyaa airo awashaantantaro. ² Tikatsi matironi iwasiñaajiro
 ikamantantakiri pairani Maninkariiti, ityaantan-taita-kariri. Tima
 maaroni kaari owakimpitayaroni inkimisantairo, iwasankitaaitakiri
 ipiyathatakararo. ³ Aroka imapiroiti iwasankitaaitai airorika owakimpita-
 yitaaro ikinkithata-koitziro antaro awisako-siritaantsi, okaratzi
 yitapaintari Awinkathariti Jesús ikinkithata-paintziro. Tima irootaki

^a 1.13 * makoryaa-kitzitaantsi

ikamantayita-kayiri arokaiti akaratzi akima-jaanta-yitakiro. ⁴Iriita-jaantaki Pawa oyotakaayita-kayirori omapirotatyaa okaratzi ikamantai-takairi, tima imatakaan-takiro itasonka-wintan-taitzi, iñaakakaan-takiro kaari iñiita-piintzi, Tasorinkantsi antakaan-takiro iroka, ari omata-jaantakari inintziri Pawa.

Ikaratzi matakirori iwawisaako-siritantzi

⁵Okaratzira nokinkithata-kota-kimiri, kaarira Maninkariiti imatakairi Pawa impinkathari-wintairo tsika asaikayitaji apaata. ⁶atziri-payi inatyii mataironi impinkathari-wintantai. Tima iroka ikantaitaki pairani:

¿Iriipiroma inatzii atziri-payi pikinkisiryaa-kotan-tariri?

¿Paitama pinintantari pinisironka-yitairi yokaiti?

⁷kapichini iñiuro iroñaaka atziri-payi ti yanaa-kotanti, iriitaki Maninkariiti anaakoniinta-kiriri.

Iro kantacha, irootantsi pamathaitairi impinkathari-tsitan-tyaari, ontzimi-motairi iwaniinkaro.

Iriitaki anaayita-jirini maaroni piwitsikani.

⁸Pinkimita-kaajyaari ikantaranki makoryaa-kitzitan-tariri iisaniintani, impira-yitajyaari maaroni.

Arira inkanta-kaayita-jyaari Pawa atziri-payi, tima airo itzimaji aparoni kaari anaakotan-taatsini. Iro kantacha, tikiraata iñiurota iroñaaka atziri-payi impinkathari-wintanti. ⁹Iro kantacha tzimatsi aparoni atziri ityaankai-takiri, irijatzi ñaapaintzrori kapichiini ti yanaa-kotanti, imatzita-taikaro Maninkariiti yanaakiri irirori. Iriitakira nokanta-kotziri Jesús. Tima iriitaki ñaakirori ikimaatsitaka irojatzi ikamantakari, ipoñaam yamathaitai-tairi ari okanta ipinkathari-wintan-taari, otzimi-motairi iwaniinkaro. Irootakira ikamawintan-takairi maaroni, tima antaroiti ikawinthaayitaji Pawa.

¹⁰Oshiki otampatzika-taiki tsika ikinakaakiro Pawa isinitakiri Jesús yatsipita-kowintai, ari ithotyaa-kirori Jesús onkarati yantiri. Tima Yoka, asiyitariri maaroni, kantakaan-tzirori itzimayitan-takari maaroni, irijatzita-jaantaki atsipita-kowintaari, iwawisaako-siri-yitairi, ari onkantayaa intsipatan-tajyaariri, maaroni itomiitari anta iwaniinkaroki.

¹¹Iroka okanta-kota-jaanta, ikimita-kaantai Jesús iririntzi, tima ari akaratziri arintari Pawa. Iririntari irirori ikiti-sirita-kaantzi, aririntari aajatzi arokaiti ikiti-sirita-kaayitaira Jesús. ¹²Irootaki ikantan-takari pairani:

Nonkinkithata-kotaimi awiroka isaikayitzi nirintzi-yitaari,

Tsika-rika yapatota-piintayita, ari nowisiryaa-winta-jyaamiri nompanthaa-wiintaimi.

¹³Ikantaki aajatzi:

Nawintaani nowajiri Pawa.

Ipoñaá ikantzi aajatzi:

Yoka Naaka, notsipa-yitaari itomiiti Pawa ikaratzi
aamaako-winta-kaanari.

¹⁴Akanta-jaanta-yitaka arokaiti atzirizti, otzimi awatha, otzimi iraani, ari ikanta-paintari aajatzi Jesús, irootaki omatantakari ikami. Aripaiti yiitsinampaa-kiriri Kamaari. Tima ontzimi-mowitaari irirori Kamaari isintsinka imaimanitan-tayitariri ikaratzi kamayita-tsiri. ¹⁵Ari ikinakaa-kirori Saipatzii-totaari yookakaa-wintan-tairi atharowan-tayitaro kaamanitaantsi, kimiwaita-nakami atzirita-nakityiimi kaamanitaantsi irootakimi ompirayita-nakaimi. ¹⁶Omapiro, kaarira Maninkariiti impoka-sitaki Saipatzii-totaari inisironka-yitairi. Arokara ipoka-sitaki, icharini-yitaira awaisatzitini Abraham. ¹⁷Irootaki yatzirita-jaantan-takari ikimita-paakai aroka yirintzi-yitaira, ari okanta ithotyaa-taarori irirori ininta-piinta-witakari ithotyiiromi Ompira-tasorintsi-pirori. Tima yasitakaakari Pawa yatsipita-kaani ipyaakotan-taarori ikaaripiro-siri-witaka atziri-payi. Oshiki inisironkatan-tataiki irirori, yiriiprotaki imatantarori ithotyaa-jairo irirori. ¹⁸Tima yatzirita-paintzi irirori Jesús ikimaatsita-kaitakari, iniwisiryaa-kaawitai-takari. Irootaki imatantarori iroñaaka inisironka-yitai akaratzii iniwi-sirita-kaawitai-tairo kaari-pirori-payi.

Iriitaki Jesús anaakotziriri Moisés

3 ¹Iyikiiti oitisiritaari, nonkanta-jiitimi pikaratzi ikaima-siritaimi Inkiti-satzi: Pinkinkisiryaa-kotairi Saipatzii-totaari Jesús, apaitziri “Awintaani”. Iriitaki kimitakariri aparoni Tyaankaari, irijatzi kimitakariri aparoni Ompira-tasorintsi-pirori. ²Ikantaranki aparoni Tyaankaari yiriipiro-wintziro okaratzi ikantziriri otyaantziriri. Ari ikantakari aajatzi Jesús. Ikimita-kotakari awaisatzitini Moisés, yiriipiro-wintakiniri ishininka-payi yasiyitari Pawa, ipaitai-takiri “Inampi-panko Pawa.” ³Iro kantacha iriitakira Jesús matzirori yiriiprotzi, yanaa-kotziri awaisatzitini Moisés, tima iriitaki owitsika-kiriri pairani. Osiyawaitaro ikantaita-piintzi: “Piñaapinkathatiro nowanko.” Tima kaari pankotsi impinka-thaitiri, iri impinka-thaiti asitarori iwanko. Tima tsika itzimi owitsika-kirori pankotsi, iriitaki iriipirota-tsiri. ⁴Iriitaki asitaro pankotsi tsika itzimi owitsika-kirori, ari ikimitaakiro pairani Pawa iwitsikan-tayita-karori maaroni. ⁵Ikantaitzi:

Moisés iriipiro-winta-kiriri ishininka-payi ipaitai-tziri “Inampi-panko Pawa.”

Iro kantacha apatziro ikimi-matsitakari irirori aparoni ompirataari, inkinkitha-yitairo onkarati awisatsini. ⁶Iriima Saipatzii-totaari, iriita-jaantaki tomintariri asitarori pankotsi, iriitaki jiwatairi ikaratzi ikimita-kaantai-taari pankotsi. Aritakira ankaaratairi arokaiti yokaiti

ipaitai-takiri “Inampi-panko Pawa” aririka aripiro-wintajiri, aminawotsiki ankantajiri ayaakoniintani irojatzi owiraanta-paakyaaroni kitaitiri.

Makoryaa-mintotsi yasitari Pawa

7 Iroka ikantakiri Tasorinkantsi:

Pinkimairi iroñaaka Pawa iñaawaitzi, ikantzi:

8 Airo pikiso-siri-waitzi.

Pikimitari = kari pithoka-sita-kanari pairani iñaanta-siri-waitakana otzisi-masiki

9 Arira inintakaa-witakana piwaisatzitini nowasankitaa-yitirimi, iñaanta-siri-waitakana,

Iñaawijiitakaro nonisironkatakari okaratzi 40 osarintsi.

10 Irootaki nokisan-tanakari,

Nokantaki: Irasi iwiro intzipina-siri-waiti,

Ti yanta-piintajiro nokowakairiri.

11 Noyatsima-nikiini nokantanaki:

Airora nariita-kaayitaari nomakoryaa-mintoki.

12 Iyikiiti, paamaiyaa piwashaantziri = kari Pawa, Añaanita-tsiri. Airo pikaaripiro-siri-waitzi, airo pithainka-siri-waitzi. 13 Iro kamiithatatsi piwintha-sirita-wakaa-piintajyaa pisiriyitaiyaa. Pitaa-nakyaa-roota iroñaaka ari onkantyyaa airo yamatawitaitantami pantayitairo kaari-pirori, iro kisosirita-kaawaitimini.

14 Irooma aririka oisokiro-pirota-najyaari Saipatzii-totaari, irojatzi owiraanta-paakyaaroni kitaitiri, aritaki añaajiro intsipa-wintha-yitai. 15 Irootaki ikantan-taitari:

Pinkimairi iñaawaitzi Pawa, ikantzi:

Airo pikiso-siri-waitzi.

Pikimitari = kari pithoka-sita-kanari pairani.

16 ¿Itzimikama pithoka-sita-kariri ikimataa-witakaro iñaani Pawa?

¿Kaarima yokaiti ijiwatakiri pairani Moisés ipoñaakaakari Apitantoniki?

17 ¿Itzimikama ikisa-piintakiri Pawa okaratzi 40 osarintsi? ¿Kaarima antapiinta-kirori kaari-pirori, apirotain-chari otzisi-masiki?

18 ¿Itzimikama ikinkithata-koitaki inkantaitaki:

Airora nariita-kaayitaari nomakoryaa-mintoki?

¿Kaarima ipaitai-takiri piyathariiti? 19 Ari añiirori opaita kantakaan-tzirori kaari yariita-kaantai-taari, tima iro kantakaan-takirori ti inkimisanta-jiiti.

4 1 Ainirora otzimi ikasiya-kaakairi arokaiti okimiwaitakaro yariita-kaayitaimi imakoryaa-mintoki. Irootaki pimpinkathatan-tajyaariri, otzimi-kari otzikawa-kimini airo

pariitantaja.^b ²Tima ankimayitajiro arokaiti Kamiithari Ñaantsi, ari akimiyitaari ikanta awaisatzitini pairani. Iro kantacha ti yanintaa-tzimaityaaro yokaiti ikimako-yiwita-wakari, tima ti yawintaa-sirita-nakyaaro ikimayi-witakari. ³Irooma arokaiti awintaa-yitakari, aritaki yariita-kaayitai imakoryaa-mintoki. Iroka ikinkithata-kotakiro imakoryaa-minto, ikantaki:

Noyatsima-nikiini nokantanaki:

Airora nariita-kaayitaari nomakoryaa-mintoki.

Iro ikanta-kotziri Pawa ithonka-kirora pairani yantawaitani owakira iwitsikan-takarori kipatsi. ⁴Tima tzimatsi tsika oñaawinta-kota 7-tatsiri kitaitiri, ikantaitzi:

Iroka 7-tatsiri kitaitiri ari ikarata-paakiro yantawairi Pawa, imakoryaaki.

⁵Iroka makoryaantsi irojatzira ikantakoi-tziri, ikantai-tziri:

Airora nariita-kaayitaari nomakoryaa-mintoki.

⁶Ari okantari. Irootaki intziman-tayita-jyaari makoryaa-siri-yitaa-tsini. Iriima pasini-payi itayiwita-karori, ti yariiyitajyaa, tima ti inkimisanti ikinkitha-witai-takaniri Kamiithari Ñaantsi. ⁷Okanta awisaki pairani oshiki osarintsi, yapiitajiro Pawa ikinkithata-kotairo pasini imakoryaa-minto, ipaitajiro “iroñaaka.” Irootakira isankinata-kotairi awaisatzitini David, ikantaki:

Pinkimairi “iroñaaka” Pawa iñaawaitzi, ikantzi:

Airo pikiso-siri-waitzi.

⁸Ari imatakiromi pairani Josué imakoryaa-pirota-kaayitairimi awaisatzitini, airotyaa yapiitairimi Pawa iñaawintairimi pasini imakoryaa-minto. ⁹Arira ayotziri tzimatsi siyakaa-winta-chari imakoryaa-minto-pirota-jyaari yasiyitaari Pawa. ¹⁰Irootaki isiyakaa-wintakiri pairani Pawa imakoryaa-wintakiro yantawairi ithonka-kirora. Ari inkanta-jyaari inkarati makoryaa-siri-yitaa-tsini aririka onthonka-jyaari yantawairi.

¹¹Ontzima-tyiira añaasiko-winta-jyaaro ariitan-tajyaari tsika amakoryaa-siri-yitai, asiyayitaari = kari piyatha-yitain-chari pairani.

¹²Tima owañaantani okatantzi iñaani Pawa, sintsiñaani okanta.

---

^b 4.1-11 Iroka imakoryaa-minto, tzimatsi siyakaa-winta-chari aka. Pairani imakoryaan-takari Pawa iwitsikakiro kipatsi, ikimita-kaantakiro “imakoryaa-minto” iroka 7-tatsiri kitaitiri imakoryaan-takari. Okanta osamanitaki pairani, isitowaji Judá-iti anta Apatantoniki, 40 osarintsi ikina-kina-waiyitaki, irojatziri yariitan-takari kipatsiki ikasiya-kaakiriri Pawa. Irojatzira iroka kipatsi ipaitai-takiri “imakoryaa-minto.” Iroka siyakaa-winta-chari “Imakoryaa-minto” iriitaki kimisantzin-kariiti, tima tzimatsi kantatsiri: “Iro inkiti imakoryaa-minto kimisantzin-kariiti.” Tzimatsi pasini kantatsiri: “Iro ‘imakoryaa-minto’ iroka awintaa-siritani iwawisaako-siritanti Pawa, tima ti onkowa-jaantyya iñaasintsi-waitaityaa yawisako-siritan-tajyaari.”

Okimitaro osataa-minto-tsi thoimpi-pirota-tsiri apiminitiki, ti oshintakantatyaa ontoshino-tonki-yitanti irojatzi inthompoi ipathan-tsiki. Iro mapirotzirori iñaani Pawa kimiwaitaka ontosirita-tyiimi, ari okanta oyotakaan-tantarori ipampitha-siritaitari, ikowa-siritai-tzirori aajatzi. ¹³Tima inkarati iwitsika-yitakiri Pawa, tikatsira matironi imanapithatyaari airo iñaantari. Pawa iyota-kotairo maaroni antayitakiri, iriitaki aminako-yitaironi aajatzi.

Iriitaki Jesús anaakotziri Ompira-tasorintsi-pirori

¹⁴Yoka Jesús Itomi Pawa, iriitaki anaapirota-kirori inkiti. Iriitaki ankimita-kaantyyaa Impira-tasorintsi-pirori. Irootaki oisokirotan-tyaariri awintaa-siri awayitairi, ikimaitakai akantaki: “Nokimisantajiri Jesús.” ¹⁵Tima yoka Jesús ikimitari Impira-tasorintsi-pirori, irootaki inisironka-yitan-tairi ontzimi-rika pomirintsitzi-moyitaini. Tima pairani tzimawitaka irirori ikowa-siri-witakari, ari ikimita-kotajai arokaiti añaayitzirora awishimo-yitairi. Iro kantacha tira inkaaripirotaa-jata-painti kapichiini irirori. ¹⁶Irootaki awintaan-tyaariri amamana-tairi Jesús, asiyakaan-tajiro ajatasitaa-tyiirimi tsika impinkatha-ritaji. Aritaki inisironka-yitai, ari inkawintha-yitai ankwityaa-siri-waiti-rika.

5 ¹Tima Pawa owakiriri pairani Impira-tasorintsi-pirori. Iriitaki kantako-winta-yitairini atziri-payi kaaripiro-siri-yitatsiri. Iriitaki pomiyitaironi yatsipita-kaani yasitakai-tariri Pawa. ²Tima atziri inaki yoka Impira-tasorintsitaari, otzimi-motziri irirori pomirintsitzi-moyitariri. Irootaki iyotantarori yamatsinka-wintari tzipina-siri-waiyita-tsiri atziri-payi ikaratzi pokasitziriri, ikaratzi masontzi-siri-yitatsiri aajatzi. ³Imatzitaro irirori ipomiwinta yatsipita-kaani inkini impyaakoi-tiniri ikaaripiro-siri-waitzi, yantziro irirori ikimita-piintziniri atziri-payi. ⁴Tikatsi-tzimaita Impira-tasorintsitaari owasiwaita-chani apaniroini impira-tasorintsiti, Pawa owayitziriri, ikimitakiri iwakiri pairani awaisatzitini Aarón.

⁵Ari ikantakari aajatzi Saipatzii-totaari, ti iriira owasiwaita-chani apaniroini ikimita-kotaari Impira-tasorintsitaari inkimosiriwinta-waitan-tyaari. Iriitaki Asitariri Pawa matakirori, ikantziri:

Notomi pinatzi awiroka,
Naakataki pirintanaja iroñaaka.

⁶Ipoña ikantaki aajatzi:

Awiroka asi owaironi pimpira-tasorintsitai,
Ari pinkimityaari ikanta pairani Melquisedec.

⁷Tima pairani yatzirita-paintzi Saipatzii-totaari, iraaniiintaka yamana-tziiri Pawa, ikaaimatzi sintsiini yamaniri. Tzimataa-witacha Pawa isintsinka, ari onkantakimi yookakaa-wintiri airo iwamaan-taitari. Tima pinkatha-tasorintsitaniri inaki Saipatzii-totaari, ikimakiri Pawa

ikowa-kota-kiriri. ⁸Okantawitaka yoka Saipatzii-totaari iriiwitaka Itomi Pawa, ikimaatsita-painta. Arira iñiirori tsika okanta ikimisantaitzi. ⁹Ikanta ithotyaa-kaitakiri yantiri, arira omatakari iwawisaako-siri-yitairi inkarati kimisantairini, irasi iwiro yawisakotai. ¹⁰Ari okantakari, Pawa impira-tasorintsita-kaariri Saipatzii-totaari, ari okimitakaro tsika okanta impira-tasorintsita-kaakari pairani Melquisedec.

Ikinkithata-koitziro aririka awashaantiro awintaa-siritari

¹¹Tzimatsi oshiki nokowawitari noyomitaimiri tsika ikanta-kota yoka. Iro kantacha oshiki opomirintsitaka nomatimiro, tima kisosiri pikanta-yitaka, osamani onkanyaa pinkima-thatan-tyaarori. ¹²Tima aritaki osamanitakira, nosiyakaantaki awirokataka yomitaan-tayitanaatsinimi. Iro kantacha ainiro pinintziro impaityaa yomitaayitimini awirokaiti, irojatzi yapiitaitimi itayitarori iyomitaan-taitziro iñaani Pawa. Okimiwaitakaro tsika ikantai-tziri aparoni ithotai-tziri, tikira onkanti impaitiri kisoori owaritinsi. ¹³Ari pikantakari awirokaiti, iriiwai-yitaki iincha-niki ithotai-tziri, tima tikira piñaanta-piinta-yityaaro piyotan-tyaarori kamiitha-sirita-kaanta-tsiri. ¹⁴Iriima kimitakariri owayita-karori kisoori owaritinsi, iriyitakira ikaratzi ñaanta-piinta-karori, ti ompomirintsitzi-motyari iyotajiro kamiithata-tsiri aajatzi kaaripirota-tsiri.

6 ¹Ontzimatyii nojata-kairo noyomitaapirotimiro pasini tsika ikanta-kota Saipatzii-totaari. Tira onkamiithati napii-napiitimiro okaratzi piyotzi-yitakari awirokaiti. Tima iyomitaai-takimiro iwashaantaitziro kaari-pirori kaamani-sirita-kaanta-tsiri. Iyomitaai-takimiro aajatzi yawintaa-siritaitanaari Pawa. ²Iyomitaai-takimiro aajatzi kiwaataantsi, aajatzi wasipatzii-totaantsi, aajatzi yañaakai-tairi kamayita-tsiri, impoña iwasankitaaitairi kaari-piro-siriri. ³Irootakira ajatakaan-tyaarori pasiniyitatsiri noyomitaimiri, inkamintha iriitaki Pawa sinitajaironi. ⁴Onkamintha airo aminaasi-waita pikimatha-yiwita-wakari, itasonka-winta-witaitakami, inampi-siri-witan-takami Tasorinkantsi, ⁵piñaayi-witakaro okamiithatzi-motzimi iñaani Pawa, piñaayi-witakaro aajatzi isintsinka yoiñaaronta-yitairi apaata. ⁶Tima inkarati ñaayiwita-karori isintsinka, ipoña iwashaantairo ikimisanta-witakari, airora imataa-jatajiro impiyasiritai iwashaantan-tajyaarori iyaari-pironka. Okimiwaitakaro ijatakimi apiitaironi ipaika-kota-kaantairimi Itomi Pawa, okimiwaitakaro iriimi apiitaironi ithainkima-waitairimi tsika ipiyojiitaka atziri-payi. ⁷Pisiyako-waitakaro okantaranki aparoni owaantsi otsinka-pathatziri inkani, aririka impankitan-taityaaro, iroorika shookayitain-tsini pankirintsi pinaron-tsitachari, iriira Pawa tasonka-winta-kiriri pankita-kirori. ⁸Iroora iroorika yosiita-chani oshookaki kitoochii, ipoñaa towarisi, tikatsira apantyaaroni, katsima-siri inkanyaa pankita-kirori, intaayii-tairo apaata.

⁹Irooma awirokaiti, notakoyitaní, noyota-jaantzi airo pikimita-kotaro okaratzi nosiyakaa-wintakiri, tima noyojiitzi naaka pantanajiro kamiithari owakira iwawisaako-siritai-takimi. ¹⁰Tima tampatzika-siri Pawa inatzi, airo yokawintaimiro pantayitakiri awirokaiti, pitakoyita-naari ikaratzi yasiyitaari Irirori, aikiro pijatakaa-tziro pitakoyitari.^c ¹¹Irootakira nokowakoyitajimiri, ari pinkanta-piinta-tyiiyaa piñaakan-tairo piriipiro-siri-yitai, irojatzí omonkara-yitan-tajyaari okaratzi piyaako-winta-jiitari. ¹²Irootaki airo pipira-siritan-tawaita awirokaiti, irootaki kamiithatsi pinkimita-koyityaari ikaratzi oisokirotarori ikimisantanaji, ikaratzi akowinta-naarori. Tima iriitaki aayitaironi ikasiya-kaita-kiriri.

¹³Tima pairani owakira Pawa ikasiya-kaanta-kariri awaisatzitini Abraham, tikatsira aponi matironi impairyaa-jiniri iwairo Pawa iyotantyaari omapirotatya imonkara-wainiti. Apaniro ipairyaa iwairo Pawa, ¹⁴ikantakiri Abraham:

Omapiro nontasonka-wintimi Naaka.

Naaka shikyaa-jirini pincharinita-jyaari.

¹⁵Tira itharokyaawaitzi awaisatzitini Abraham, amatsinka iyaawintaka, ari okanta iñaanta-karori ikasiya-kaita-kiriri. ¹⁶Tima aririka ininta-piinti atziri-payi iyoti omapiro-rika omatyaa ikasiya-kaantziri, ipairyiiro iwairo itzimi-rika anajiriri irirori, ari iyotaiti omapiro imonkara-wainitzi. ¹⁷Ari okimiwai-witakaro okaratzi yantakiri Pawa, ipairyaa Irirori iyotantai-tyaari omapiro omatyaa ikasiya-kaantakiri. Tikatsi kantironi impasinita-kairo okaratzi ikinkithasiritakari yantiri. ¹⁸Ari okanta otziman-tanakari apiti kaari ikantaitzi impasinita-kaitajiro. Iro omatantari ayotaji ti inthaiya-nityaa Pawa, irootaki oimosirinka-siri-pirotairi arokaiti awintaa-siri-yitaari Irirori, ayotzi ari omonkaratajyaa ayaakoniintari.^d ¹⁹Iro ayaako-niintanka isiyakaa-wintai-tziri aka okimitaro aponi tinari ayiintaatzirori antaroiti pitotsi airo amaata. Ari okimitari ayaako-niintanka, ayiinta-siri-piro owayitai. Irootaki kantakaarori ankimita-kotan-tyaariri kyaatsiri itantotai-tantaro tonta-masita-tsiri. ²⁰Ari añaamampyaa-yitarori arokaiti kantatsi ankyaaayitaji anta okimitakaro tonta-masita-tsiri, aririka ayaampoiritanajiri Jesús isiyakaa-wintai-takiri kyaintsiri anta okimitakaro tonta-masita-tsiri. Tima iriitaki Jesús isiyakaa-wintakari pairani Melquisedec. Iriitaki Jesús Impira-tasorintsi-pirori iroñaaka, yasi iwairo irirori.

Impira-tasorintsinka Melquisedec

7 ¹Tima yoka Melquisedec, iriitaki pinkathari-wintan-taintsi pairani Aapatyaawiniki, impira-tasorintsiti inatzi Jinoki-satzi Pawa. Iriitaki

^c 6.10 yasiyitaari = * kitisiriri ^d 6.18 Tima tzimatsi apiti kanta-kota-chari aka kaari ikantaitzi impasinita-kaitairo. Iroka itarori: "Pawa ti inthaiya-nityaa, aritaki omatakyaa okaratzi ikasiya-kaantakiri." Iroka apitita-tsiri: "Tikatsi pasinita-kaajironi ipairyaa apanirowni iwairo Pawa, tima tikatsi anaakotirini irirori."

omonthaa-waariri pairani awaisatzitini Abraham ipiyantaari yapirotakiri iwayiritari pasini pinkathariiti, iyomitaa-wajiri intasonka-wintai-tantyaariri. ²Irijatzi ipaki pairani awaisatzitini Abraham owaararontsi okaratzi yaapithatan-takiri iwayirita. Tima yoka Melquisedec, tzimatsi siyakaa-winta-chari iwairo. Iroka itarori osiyakaa-wintari: “Pinkathari kamiitha-siriri.” Iroka apitita-tsiri osiyakaa-wintari iwairo ipinkathari-wintan-tzira Aapatyaawiniki: “Pinkathari saikakaan-tatsiri kamiitha.”^e ³Ti iyotaitiro iwairo asitariri, ti iyotaiti aajatzi itzimi iwaisatzi-titanakari. Kimiwaitaka ti ontzimimi tsika ipoñaanaka tsika ithonkaka, ikimita-kotakari Itomi Pawa, yasi iwiro irirori Impira-tasorintsitaa-ritzi.

⁴Ari añirori iriipirori inatzi Melquisedec. Tima yoka Abraham awaisatzitini arokaiti, iriitaki ipaki pairani okaratzi yaapithatziriri pinkathariiti iwayiri-yitakari. ⁵Irootaki kimitakarori okaratzi yanta-piinta-yitakiri pairani ashininkani Leví-iti. Ipaiziri aponi ikaratzi tzimi-motziriri ashininka ontzimi-rika onkarati 10, tima irootaki iyotakotziriri Ikantakaan-taitaniki onkarati yantayitiri Impira-tasorintsitaari. Irootaki yamijiitari tima irimirinkaiti icharinita-nakari aajatzi Abraham. ⁶Iriima Melquisedec kaari ishininka Leví-iti, ti ayotaa-jati ipaita charinitariri. Iro kantacha yoka awaisatzitini Abraham, ikasiyakaa-piroitakiri pairani, iriita-jaantaki opakiriri Melquisedec aponi karatatsiri 10 yaapithatan-takiri iwayirita. Ipoñaa yoka Melquisedec iyomitaa-naakiri intasonka-wintai-tantyaariri awaisatzitini Abraham. ⁷Omapiro ikanta-piintaitzi: “Itzimi-rika tasonka-wintan-tatsiri, yanairira itasonka-wintziri.” ⁸Itzimi-rika ipaitziri aponi karatatsiri 10 aka kipatsiki, atziri inayitzi, kaamaniri. Iriima Melquisedec, kimiwaitaka añaanita-tsiri inakimi irirori. ⁹Irojatzi yantakiri Leví-iti, ipasita-piintaitari. Tima kimiwaitaka iriitakimi pinakowintan-tatsinimi, irootaki yantakiri awaisatzitini Abraham, ¹⁰yitanakaro ipinako-wintantaki pairani ipasitakari Melquisedec imonthaan-tawaariri ipiyaaro iwayirita. Tikira-mintha intzima-jati ashininkani Leví, aritaki ipinako-wintan-tzitaka awaisatzitini Abraham.

¹¹Pairani ikaratzi Impira-tasorintsitaa-rita-tsiri, icharini-payi ashininkani Aarón inatzii, iriitaki ipaitziri “Leví-iti.” Ari okanta Ikantakaan-taitakiri. Iro kantacha yokaiti Impira-tasorintsitaari, ti imatiro iwamiitha-siritanti. Ari imatakiromi, airotayaa isankinata-koitaimi pasini Impira-tasorintsitaari kimitaariri yoka Melquisedec, kaari icharinitari Aarón. ¹²Omapiro itzimaji pasini Impira-tasorintsitaari

---

^e 7.2,4-6 Iroka okanta-kota ipakiriri pairani awaisatzitini Abraham yoka pinkathari Melquisedec. Aririka yaapithatiri iwayiritani Abraham onkarati 10, aponi yasitakai-yaari Melquisedec. Ari ikantakirori maaroni yaapithatan-takiri, ontzimi-rika 10, aponi yasitakai-yaari Melquisedec.

kaari icharinitari ashininkani Aarón. Irootaki ompasinitan-tajyaari Ikantakaan-taitsiri, omatantyaari intzimaji pasini Impira-tasorintsitaari. ¹³Tima yoka iñaawintai-takiri kimitaariri Melquisedec, kaarira icharini-payi ashininkani Leví, pasini-mirinkaiti inatzii, ti intzimaa-jati aparoni ishininka impira-tasorintsitai-tyaari.^f ¹⁴Yoka kimitakariri Melquisedec, iriitaki Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, icharinitakari ashininkani Judá. Tima isankinariki pairani ashininkani Moisés, ti osinitaa-ntsiti impira-tasorintsitaa-riti icharini-yitari Judá.

¹⁵Ari ayotako-pirotziro ontzimatyii impoki pasini Impira-tasorintsitaari kimityaarini Melquisedec. ¹⁶Yoka pasini pokatsini, iinasityaa, ontzimi-motiri isintsinka, airo ikaamanitaji. Iriitaki anajiriri pasini-payi Impira-tasorintsitaari ikinkithata-koitakiri pairani Inintakaan-taitaniki, icharini-yitari Leví. ¹⁷Tima iriitaki ikinkithata-kotai-tziri, ikantaitzi:

Awiroka asi owaironi pimpira-tasorintsitai,

Ari pinkimityaari ikanta pairani Melquisedec.

¹⁸Ari okantari, tima okaratzi Ikantakaan-tawitai-takari, otzimi iwashaantaitiri, ti amatiro awamiitha-siritanti, tzimatsi kowityaa-chari. ¹⁹Tima tikatsi aparoni owamiitha-siriti Ikantakaan-taitani. Iro kantacha otzimaira pasini impoyiitaarori, irootaki matakaa-yitaironi okaaki-sirita-jyaari Pawa, tima irootaki ayaakoniintiri.

²⁰Irootaki ikasiya-kaita-kairi Pawa, iriitaki pairyaincha iwairo iyantantai-tyaari omapiro omonkaratyaa. ²¹Iriima pasini Impira-tasorintsitain-tsiri, tira impairyaa-wintyaari Pawa iwantai-takariri yokaiti. Pasini pairyaa-wintakiri, ikantakiri:

Iriitaki Pawa pairyii-wintzimiri, ti yoipithoka-nitiro iñaani.

Awiroka asi owaironi pimpira-tasorintsitai,

Ari pinkimityaari ikanta pairani Melquisedec.

²²Ari okanta, iriitaki Jesús oyotakaa-yitairori iroñaaka omapiro omonkaratajyaa okaratzi ikasiyakaan-taitari, irootaki anaakirori pasini itawita-nakarori pairani ikasiyakaan-taitziri.

²³Tima oshiki ikarawitaka pairani Ompira-tasorintsitaari. Tima ikama-piinta-yitaki yokaiti, ti onkanti ijatakairo yantayitirimi, ontzimatyii intzimi pasini impoyiita-jyaarini. ²⁴Iriima Jesús, añaanita-tsiri inatzi irirori, irasi iwiro Impira-tasorintsiti. ²⁵Ari okanta, iriitakira Jesús wawisaako-siritairini inkarati okaaki-sirita-jyaarini Pawa, inkanta-kowinta-piintairi.

²⁶Iriitakira Impira-tasorintsitaari akowityaa-witakari. Iroka ikanta irirori: Itasorintsi-siritzi, ikamiitha-siritzi, ikiti-siritzi, ti isaikimo-yitajiri kaari-piro-siriri, yanaa-pirotairo inkiti. ²⁷Yoka Jesús ti inkimityaari Impira-tasorintsi-piro-witain-chari pairani. Tima aririka impomitiniri

^f 7.13 impira-tasorintsitai-tyaari = ikaratzi antawaita-tsiri anta pomitai-rontsiki

atziri-payi yatsipita-kaani, yitapiintaro irirori ikowa-kotziri Pawa impyaakota-wakiri ikaaripiro-siritzi. Iriima Jesús ithotyaa kiironi, imonkaratakiro isinitaka pairani irirori inkimita-kotyaari yatsipita-kaitani. ²⁸ Ikaratzi Impira-tasorintsita-kaayitzi Ikantakaan-taitani, atziri inayitzi, sipita-siriri, ikaamani-yitzi. Iriima Itomi-pirori Pawa pokaintsiri awisakira pairani oshiki osarintsi, iriitakira Impira-tasorintsita-kaani Pawa ipairyaa-wintakari pairani iwairo irirori. Iriitaki monkarata-jaantakirori kamiithaini, asi awajitaa-tyiuro.

Iriitaki Jesús kantako-wintan-taatsi owakiratan-taari antzi-motaantsi

8 ¹ Iroka otzinkami-pirota-jaantari nokantakiri: Iriita-jaantakira Saipatzii-totaari impira-tasorintsi-wintairi, iriitaki saikaatsiri irakopiroriki Pinkathari-pirori, itsipataari ipinkathari-wintantai inkitiki.

² Okimiwaitaaro ari yantawaitimi tasorintsi-thaantiki, iro kantacha tira yantawaiti tasorintsi-thaantiki iwitsikakiri pairani atziri-payi, inkitiki yantawaitzi osaikira iwitsika-kaantajiri Pawa. ³ Tima inkarati Impira-tasorintsitain-tsiri pairani, tzimatsi yasitakaariri Pawa, ipomitziniri yatsipita-kaani. Ari ikimitakari aajatzi Jesús Saipatzii-totaari, tzimatsi opaita yasitakaariri Pawa. ⁴ Iro kantacha, ti onkanta-wityaa Impira-tasorintsitimi Jesús Saipatzii-totaari, isaikan-tawita-paintari kipatsiki, ti osinita-kaantiro Ikantakaan-taitani, tima ti ishininkai-tityaari irirori Leví. ⁵ Tima okaratzi yantziri yokaiti Impira-tasorintsitaari osiyakaarontsi onayitaki, tzimatsi iñaakasiritaitakiri tsika onkantajyaa iroopirori anta inkitiki. Irootaki ikantai-takiriri pairani Moisés, tsika inkantayaa iwitsikiro tasorintsi-thaanti, ikantai-takiri:

Pinkimita-kaantiro piwitsikiro, tsika okanta iñaakasiritakaita-kimiro otzisiki.

⁶ Ari ikantaari Jesús Impira-tasorintsitaari inatzi, yanaa-kotairi Impira-tasorintsitaitari atziri. Tima Pawa iwakirataji pasini ikasiya-kaantaitani, iriitaki kasiyakaajaini Saipatzii-totaari inkantako-winta-yitai, irootaki anaatai-kirori okaratzi ikasiya-kaanta-witai-takari pairani, irootaki anaajirori itakarori ikasiya-kaantaitakiri. ⁷ Tima tzimatsi kowityain-chari itakarori ikasiya-kaantziri kaari imonkarataitzi, irootaki okowantakari ontzimi pasini owakirari, impoyiita-jyaaroni. ⁸ Iroka kowityain-chari, tima ikantaitaki:

Ikantzi Awinkathariti:

Paminiro onkarati awisatsini apaata,

Tzimatsi owakira nonkasiya-kaajiriri Judá-iti,

aritaki nomatajiro nasitakaa-jyaari maaroni Israel-iiti.

⁹ Airo okimitaaro nokasiya-kaakiri iwaisatzitini.

Tima pairani nokimita-kaantaari nakathata-tyiirimi,

Naaka jiwatairiri nomisitowan-taariri Apitantoniki.

Ti imonkara-tzimaityaaro nokasiya-kaariri,
Irootaki nowashaantan-tarori naamaako-wintari.
Ari ikantaki iñaawaitaki Pinkathari.

¹⁰ Yapiitakiro iñaawaitaki, ikantzi:

Iroka owakirari nokasiya-kaakiriri apaata incharinita-jyaari Israel:
Ari noyosirita-kaayitajiri kamiithari onkarati yantayitairi.
Onkimiwaityaaro nosankina-siritaa-tyiinirimi Nokanta-kaantani,
Naaka inkimita-kaantani Iwawani,
Iriiyitaki nasitajyaari Naaka.

¹¹ Ti onkowa-jaantajyaa iyomitaa-wakaa-waitajyaa,

Apatziro ikantayitairi ishininka: Piyosiri-pirotairi Awinkathariti.
Tima maaroni iyotaitajina.

Ari iyoyitajina iriipiroriiti aajatzi asinonkain-kariiti, maaroni.

¹² Oshiki nariprotajiri ikaaripiro-siri-yiwitaka,

Ari nompyaakota-jiniri.

¹³ Tima ipaitai-takiro “Owakirari Ikasiya-kaantaitani,” ari iyotakoi-tzirori iroka itawita-karori, kimiwaitaka paisatorimi onatzi. Tima okaratzi paisatotain-tsiri, irootaintsi ompiyaa.

9 ¹ Okanta iroka itakarori ikasiya-kaantaitani, irootaki ikantakaan-takiri Pawa iyomitai-tantyaari tsika inkantaityaa impinka-thaitairi. Ari oñaawintari Tasorintsi-taantzi tsika ipinkathai-tairi. ² Iroka

Tasorintsi-thaanti, apinati okanta itantotai-takiro. Anta antaro-nakitzi tsika ikyaa-piintaitzi, ari iwaitakiri ootamintotsi, minkonchaa-niki, aajatzi tasorin-tsita-tsiri owaritintsi. Ari ipaitai-tzirori “Tasorintsi-naki.”

³ Irooma inthomponta, tsika ithata-sitai-takiro tonta-masiri, kiripi-naki okanta. Ari ipaitai-tzirori “Tasorintsi-naki-pirori” ⁴ Ari osaikiri itaanta-piintai-tarori kasankainkari, ari osaikiri aajatzi Tasorintsi-moko. Iriira

ooro yaitzi iwitsikai-tziro iroka. Ari owakotari inthomponta kapichiini ikantai-tziri “Ipaitama” iwitsika-nakita-sitai-takiro ooro. Ari iwaitakirori ikotzikiiri Aarón shookain-tsiri pairani, ari osaikitari aajatzi mapikota

tsika osankinataka ikasiya-kaantaitani.⁸ ⁵ Okanta jinokiini otataroki Tasorintsi-moko, ari iwaitakiri iwitsikai-tziri isiyakaaro Maninkari, iri

otsimankan-takaro isiwanki otatari Tasorintsi-moko. Irootaki ipaitai-tziri “Nisironka-mintotsi.” Iro kantacha airora nojata-kayiro noñaawintimiro tsika okantayita aparo-payi.

⁶ Aritaki iwitsikai-takiro maaroni iroka-payi. Oshiki yanta-piintakiri Impira-tasorintsitaari anta Tasorintsi-naki, ari yantayitzirori ipinkathat-sorintsitantari. ⁷ Irooma inthomponta Tasorintsi-naki-piroriki, apatziro

isinitai-tziri inkyii Impira-tasorintsi-pirori. Aparo-satzira ikyaa-piintzi osarintsiki. Aririka inkyaaki anta, yaanaki irirani ipiraitari intsikiryaa-

§ 9.4 Ipaitama = maná

tyaaro Nisironka-mintotsi. Ari onkanyaa inisironkatan-tyaariri Pawa, airo iwasankitaa-wintantari iyaari-pironka. Ari ikimitaa-yitziriri aajatzi atziri-payi kaaripiro-siri-yitatsiri okantaaro ti iyowai-matsitatyii irirori. ⁸Ari okanta, tzimatsi iyotakaa-yitairi Tasorinkantsi, iroka okanta: Pairani otziman-tawitari Tasorintsi-taantzi, ti onkanti inkyaayiti atziri-payi anta Tasorintsi-naki-piroriki. ⁹Iroka okanta-kota: Aparoni atziri amamatsitziriri yatsipita-kaani yasitakai-yaariri Pawa, tira iro kantakai-yaarini impinkatha-siri-pirotan-tyaariri Pawa. ¹⁰Apatziro intziyita-jyaaro owaritintsi, iraitsiri, inkiwaayita-piintajyaa. Iro imonkarataiti ikantakaan-taitakiri koñaayita-tsiri, irootaki imonkarataiti irojatzii iwakirata-kaanta-jyaarori Pawa ikasiya-kaantaitani.

¹¹Ikanta ipokaki Saipatzii-totaari, iriitaki osiyawitariri Impira-tasorintsitaari. Titzimaita inkyii Tasorintsi-piro-nakiki, iwitsikani atziri-payi. Apatziro ikyii irirori inkitiki, tsika anintaajyaa apaata. Irootaki osiyakaa-pajiri Tasorintsi-naki-pirori, kaarira atziri witsikironi.

¹²Tima yoka Saipatzii-totaari ti inkimityaari Impira-tasorintsitaari atzirita-tsiri kyaamatsita-piinta-tsiri Tasorintsi-naki-piroriki yaanaki iriraani piratsi. Iriita-jaantaki sinitaincha iwamaitiri isakota-paintiro iriraani, inkini ñiitajiro maaroni irasi iwiro yawisako-siri-yitai.^h

¹³Osiyakaa-wintziro aririka ookimotyaari Pawa iriraani piratsi, aajatzi isamampoti, kimiwaitaka iro kitiwathata-kairini atziri antakirori ipinkai-tziri. ¹⁴Irooma iriraani Saipatzii-totaari, irootaki othotyaa-kirori pikiti-siritan-tayitaari. Timan inkimitara irirori tikatsi ompaityaa inkinakaa-sityaari, irijatzi sinitain-iwaitiri, ikantakaakari Tasorinkantsi. Iriitaki ashipithata-jimirori pipampitha-siritani kaari-pirori, tichari ma pantayitakiro kaamanita-kaanta-tsiri. Ontzimatyii pantayitairo okaratzi ininta-kayimiri Pawa, Añaanita-tsiri.

¹⁵Iriitakira Saipatzii-totaari ityaankakiri Pawa inkanta-kowintairi atziri-payi, ari okanta iwakirata-kaantaarori ikasiya-kaantaitani. Iroka okanta-kota owakirari ikasiya-kaantaitani, ontzimatyii inkami aparoni, ari onkanyaa yawisakotan-tajyaari piyathata-karori itarori ikasiya-kaantaitani. Aritaki ñiitairo ikasiya-kaakairo pairani añaanitaji. Iroka ikasiya-kaantaitani, iroowaitaki aparoni sankinarintsi tsika oñaawintayita okaratzi yasitaitari, oñaawinta-yitziri aajatzi asiyita-jyaaroni aririka inkama-minthataki asitaaniri. ¹⁶Iro kaari iyopirotai-tanta intzimi aayitironi okaratzi yasitakai-tantakari, intaini iyotaitzi aririka inkamaki asitaaniri. ¹⁷Ainiro yañai asitaaniri, airo ipitaitziri ikasiya-kayi-tziniriri yasitajyaaro. Intani impaitairi aririka inkamaki. ¹⁸Ari okantari, yitantai-tanakarori itarori ikasiya-kaantaitani, tzimatsi ipaita kamaintsiri, iriraani yitantai-tanakari. ¹⁹Pairani ithonka-kiro Moisés

^h 9.12-13,19 piratsi = cabra, vaca

iñaanata-kiniri atziri-payi Ikantakaantani, yaaki iriraani piratsi, intitaakiro nijaa, yaaki inchasin-poki, yankowiitaki kityonka-masita-tsiri, itsikiryaan-takaro sankinatain-chari, ari ikimitaa-kiriri aajatzi atziri-payi.ⁱ ²⁰Ikantakiri:

Iroka iraantsi irootaki ñaakanta-pirotironi ikasiya-kaantakiri Pawa, irootaki ikantakaan-takiri.

²¹Itsikiryaan-takaro aajatzi iraantsi anta Tasorintsi-thaantiki, ari ikimitaa-kirori okaratzi saikatsiri inthomponta. ²²Ari okanta, tima kimiwaitaka aririkami intsikiryaan-taityaaro iriraani piratsi, imonkarata-najiro Ikantakaan-taitziri, kimiwaitaka iroomi oitiwathatan-tatsini. Tima airorika otzimi iraantsi, airo ipyaakotan-tairo Pawa kaari-pirori.

Iriitaki Saipatzii-totaari matakirori iwawisaako-siritantzi

²³Irootaki yatsipi-wintantari ipiraitari ipomitai-tziniri Pawa kimiwaitaka inkitiwa-thata-kaanta-tyaimi. Irootaki kimitakarori okaratzi awisain-tsiri inkitiki, ityaantakiri Pawa yatsipi-wintan-tyaa Saipatzii-totaari, inkiti-sirita-kaanta-yitairi. Irootaki anaakota-kirori yatsipi-wintan-tawitaka ipiraitari. ²⁴Tima ti inkyii Saipatzii-totaari Tasorintsi-naki-piroriki iwitsika-matsitani atziri-payi. Irootaiki siyakaawintacha inkitiki tsika ikinaji Saipatzii-totaari, inkantako-winta-yitai isaikira Pawa. ²⁵Tima ti yapii-yapiita-paintiro Saipatzii-totaari ikami-motantzi. Ari opasinitziri yantziri Impira-tasorintsitaari kyaawitapiinta-chari aparo-satzi osarintsiki Tasorintsi-naki-piroriki. Ti iri asitaa-jaityaaroni irirani isakotaitziri. ²⁶Arimi isiya-matsityaarimi Saipatzii-totaari ikaratzi Impira-tasorintsitaari, oshiki yapii-yapiitiromi inkamawintanti. Arimi yitanakyaaro inkimaatsi-wintan-tyaami owakira owitsikan-takari kipatsi. Apara-satzi ikamawintanta-paintzi yatsipi-wintantyyaa. Yasi iwanajiro yiitsinampaajiro kaari-pirori. ²⁷Iroowaitaki ikantai-tziri: Maaroni atziri aparo-satzi okanta ikami, impoña yamina-kotairi Pawa. ²⁸Irootaki yantakiri Saipatzii-totaari, aparo-satzi ikamaki ikimaatsi-winta-kari oshiki kaari-piro-siriri. Iro kantacha aajatzi inkoñaatapaji apaata irirori, airo ikimaatsita-kayi-tawaari, iwawisaa-kotairi ikaratzi oyaakoniinta-kiriri.

10 ¹Irootaki Ikantakaan-taitani osiyakarori aamparintsi. Tima okanta aparoni aamparintsi ti ontzima-niti iwatha, intaini iyotaitzi tzimatsira ipaita asitaro yaampari. Ari okantari aajatzi Ikantakaan-taitani, oyomitaakai tzimatsi apaata kamiithataa-tsini. Tima ikantakaantani onatzii Pawa impomita-piintai-tiniri yatsipita-kaitani maaroni osarintsiki, iro kantacha tira owamiitha-piro-siritiri atziri-payi antayita-kirori. ²Arimi omapirotyaa owamiitha-siri-pirotanti, ikaratzi

ⁱ 9.19 inchasin-poki = isopo

matayitakirori arimi iwashaanta-kiromi ikaaripiro-waitzi, tima aritaki oitisirita-kirimi, airo ajata-kayiromi okatsitzimo-siri-waitari yantayitakiro kaari-pirori. ³Tira ari onkanyaa, iroora yanta-piinta-witakari awisayitzira osarintsi-payi, ipomita-piinta-yitziniri Pawa yatsipita-kaani, ipampitha-sirita-kotaro iyaari-piro-sirinka. ⁴Tima iwamaawita-piintari ipira-payi ikapathain-kata-kairi, ti anthotyaaairo ampyaako-pirotiro iyaari-pironka atziri.^j ⁵Irooma ipokaki-ranki Saipatzii-totaari aka kipatsiki, ikantakiri Pawa:

Ti pinintairo awiroka yamai-matsitaimi yatsipita-kaitani aajatzi yasitakai-tamiri.

Iro pikowa-pirotairi nonkimisantajimi, pikanta-kakaaro ontzimi-motajina nowatha.

⁶Tira apatziro onimotimi ipomitai-tzimiri ipiraitani, yasitakai-tamiri okantakaan-tziro iyaari-piro-sirinka yokaiti.

⁷Nonkanti Naaka:

Pawá, nopokaki naaka nantairo okaratzi pininta-kaakinari awiroka, Tima isankinata-koitakina pairani.

⁸Pinkinkithasiritiro ikantaitaki aka:

Ti pininta-matsitairo yamaitajimi yatsipita-kaitani aajatzi yasitakai-tamiri.

Ti onimotimi ipomitai-tzimiri ipiraitani, yasitakai-tamiri okantakaan-tziro iyaari-piro-sirinka.

Iro kantacha, ¿kaarima ikantakaan-taitziri iroka? ⁹Intsityaa pinkinkithasiritiro pasini ikantai-takiri:

Nopokaki naaka nantajiro okaratzi pininta-kaakinari awiroka, Iroka apiitain-chari ikantai-takiri, impoyiitaro itanakarori pairani.

¹⁰Tima inintaki Pawa yoiti-siri-yitai arokaiti. Aritaki imatakiro ityaankan-takariri Saipatzii-totaari Jesús isinitakiro iwatha yatsipita-kowintan-tajyaa, inkamawinta-paintiri maaroni atziri-payi.

¹¹Pairani, maaroni Impira-tasorintsitaari yaminiri Pawa yasitakaariri, yapii-yapiitziro kitaitiriki ipomitziniri yatsipita-kaani. Titzimaita imatiro iwashaanta-pirota-kaantiro kaari-pirori. ¹²Irooma Saipatzii-totaari, aparo-satzi isinitaka yatsipityaaro iyaari-pironka atziri-payi, ipoñaa isaikai irako-piroriki Pawa itsipataari ipinkathari-wintantzi, ¹³ari isaiki iyaawinta irojatzii yitsinampaan-tajyaariri iroopirori iikisaniintani ikimita-kaantari imakoryaa-kitzi-minto.^k ¹⁴Irootakira yantanta-karori aparo-satzi ikamawintan-takiro iyaari-pironka atziri-payi, yasi iwairo yoiti-siri-piro-yitairi. ¹⁵Ari ikantakari Tasorinkantsi iyotakaakai omapirotatya. Tima iriitaki itakaro isankinata-kaantaki:

¹⁶Tima iñaawaitaki Pinkathari, ikantzi:

^j 10.4 ipira-payi = toros, cabríos   ^k 10.13 * makoryaa-kitzitaantsi

Iroka owakirari nokasiya-kaakiriri apaata:
 Ari noyosirita-kaayitajiri kamiithari onkarati yantayitairi
 Onkimiwaityaaro nosankina-siritaa-tyiinirimi Nokanta-kaantani.
 Nokinkithasirita-kaakiri.

¹⁷Aikiro ikantatzii:

Ari nompyaakota-jiniri ipiyathataka, yantayitakiro kaari-pirori.

¹⁸Tima impyaakotan-tajiro Pawa ikaaripiro-siritaitzi, ti onkowa-jaantajyaa yasita-kayi-tyaari Pawa ikaaripiroitaki.

¹⁹Irootaki iyikiiti, tima kapathainka ikantaka Jesús Saipatzii-totaari iwamaan-taita-kariri, awintaa-siri antsipa-sirita-jyaari Pawa, onkimiwaityaaro ankyaatyiimi Tasorintsi-naki-piroriki. ²⁰Tima yatziritakira Saipatzii-totaari, irootaki okantan-taari ankyaatyitaji inkitiki, siyaka-winta-chari ankyaatyiimi ithatai-takiro tonta-masita-tsiri Tasorintsi-naki-piroriki. Aroka omapoka-yitaarori iroka kaari imataitzi pairani, irootaki añaanita-kaantaa-tsiri. ²¹Ikimitaari iroñaaka Saipatzii-totaari iriimi Impira-tasorintsi-piro-wintainiri akaratzi yasiyitaira Pawa. ²²Ari okanta. Iriipirori ankantajyaa antsipa-sirita-jyaari Pawa, omapiro ankantayaa awintyaari. Kitisiri ikantakaa-yitai, airo akinkisiryaa-koyitaaro kaari-pirori. Ankimita-kaantayaa inkiwan-tatyairomi nijaa kitijaari. ²³Kiso iwanakiro awintaa-siritaari, ikimaitakai akantaki: “Noyaako-niintani inatzi Saipatzii-totaari.” Tima yoka kasiyaka-kairori, kiso iwakai irirori. ²⁴Ontzimatyii ankinkisiryaa-kotajiro tsika onkantayaa awintha-sirita-kaantyaariri pasini intakotantayaa, yantayitairo kamiithari. ²⁵Airo awashaantziro apatota-piintyaa, tima tzimayitatsi owashaanta-yitakirori. Ontzimatyii awintha-sirita-kaiyaari akarajiitzi. Aikiro ajatatyii antanajiro ayotajira aritaki impiyi Saipatzii-totaari.¹

Ikamantai-tziriri antzirori inintakaa-nikiini kaari-pirori

²⁶Aritaki ayotajiro iroopirotatsiri, aririka akantaka-nakyaaro awashaanta-nakiro, impoña ajata-kayiro antayitiro kaari-pirori, tikatsi pasini atsipita-kowinta-jaini akaaripiro-yitaki. ²⁷Ikamantai-tatyai antharowa-sirita iwasantaitajai, tima yapirotairi Pawa intaayitairi ikaratzi kisaniiinta-kiriri. ²⁸Pairani, intzimi-rika piyathata-kyaaroni Ikantakaantani Moisés, ti inisironkai-tyaari, iwamaitziri ikaratzi-rika mawa kanta-kotirini. Ari iwamaitakiri aajatzi inkarati-rika apiti kanta-kotirini. ²⁹¿Tima omapirota-tyiiyaa iwasantaittiri maninta-kirori yantzi-mota-kairi Itomi Pawa? Tima okimiwaitakaro yaatzika-siwaitaitaro kaari apantaro, imaninta-siwaitakaro ikapathai-nkataki ikamawintantaki. Ari ithainka-sirita-kirori yantzi-motan-tziri Pawa ikasiya-kaawitari yoiti-siritairi. Ikawiya-waitakiri Tasorinkantsi kaminthaaniri. ³⁰Irooma arokaiti ayotziri kantain-tsiri:

¹ 10.25 impiyi = * Iitaitiriri Pinkathari

Naakataki wasankitaan-tatsini,
Naaka kisakowintan-tachari.

Irootaki ikantakiri Pawa. Ikantaitzi aajatzi:

Iwasankitaa-yitziri Pawa ikaratzi yasitaari irirori.

³¹ Kimitaka oshikimi intharowa-siritai-takimi iyomitaitajai iriita-jaantaki owasankitaan-taatsini Añaanita-tsiri Pawa!

³² Pinkinkisiryaa-kotyaa. Tima awiroka-yitaki pairani kimisanta-naintsiri, kimiwaitaka pinkitainkata-kotaa-tyiimi. Piñaawitakaro ikimaatsita-kaitakami, iro kantacha tikatsi shiwatimini.

³³ Piñaayitakiro aajatzi ikisaitzimi, iwatsinaai-tzimi tsika ipiyota-jiita. Poimosirinka-yitakari awishimo-yitziri okaratzi piñaakiri awiroka.

³⁴ Poimosirinka-yitakari ikaratzi yasitako-yiitakiri, piñaayitakiro aajatzi yaapithai-takimiro tzimimo-yitzimiri. Iro kantacha aikiro pijatatzii piwintha-siritanaka, tima piyojiiti onkarati piñiiri apaata, oshiki okamiitha-pirotzi, asi owairo. ³⁵ Irootaki airo piwashaantantaro okaratzi pawintaa-naari, tima antaroiti impinai-taimi apaata. ³⁶ Amawii pinkantyyaa pantayita-najiro inintakaa-yitzimiri Pawa, ari onkantyyaa piñaanta-jyaarori ikasiya-kaakimiri. ³⁷ Ikantzi Pawa:

Airo osamanitzi yariitan-tyaari okaakitzi-matain-tsiri,
Airo osamani inkantyyaa.

³⁸ Tampatzika-siri inatzii awintaa-siritaari, aritaki iñaajiro yañaanta-jyaaro.

Irooma aririka impiya-siritai, airo inimota-kaanaro.

³⁹ Irooma arokaiti, ti ankimityaari ikaratzi piyasirita-chari, iriitaki yapirotajiri. Awintyyaari arokaiti, aritaki añaakiro añaasiri-yitai.

Awintaa-sirin-kantsi

11 ¹ Iroka okanta-kota awintaa-sirin-kantsi. Okimiatyyaa aririka inkanta-siritaiti: “Aritaki omatakyaa noyaako-niintani.”

Iyosiryaaki aritaki omatakyaa inintziri, onkanta-witakyaa tikira iñiiri. ² Iro yawintaa-sirinka awaisatzitini onimota-kaajiriri Pawa.

³ Iro yawintaa-sirinka kantakaarori amatantarori akimathatajiri tsika okantaka iwitsikan-takarori Pawa kipatsi. Tima apatziro iñaawaitaki, matanaka owitsika. Ari opoñaanakari owitsikanaka iñiitajiri iroñaaka kaari koñaata-tsini pairani.

⁴ Iro yawintaa-sirinka Abel kantakaari yasitakaakari Pawa yatsipita-kaani, anaanakiro irasi Caín yasitakaa-witakariri Pawa. Iro ookimotakari yasitakaariri Abel. Ari ikantanaki Pawa: “Kamiitha-siri inatzi Abel.” Okantawitaka ikamaki Abel, ainiro akima-kota-piintziri kimiwaita-jaantaka irojatzii yañaimi irirori, irootaki kantakaarori ikimisantaki.

⁵ Iro yawintaa-sirinka Enoc kantakaari yaantai-taariri, ti iñaajiro inkami. Ti iñiitairi, tima inkitiki yaajiri Pawa. Pairani ainiro isaiki kipatsiki,

ikantakiri Pawa: “Awirokara onimotakaa-pirota-kinari.” ⁶Tima kaari tzimatsini yawintaa-sirinka, tira onimotiri Pawa. Aririka inintaiti iyopiroi-tairi Pawa, ontzimatyii inkimisantai, inkanti: “Omapirotyaa itzimi Pawa.” Inkanti aajatzi: “Ari imatakaa-yitajiri Pawa kowapirota-tsini iyotajiri.” ⁷Iro yawintaa-sirinka Noé kantakaari iwitsikan-takarori antaroiti amaatako-mintotsi iwawisaa-kotan-taariri ishininkaiti irirori. Iripiro impinkatha-tasorintsita-niti irirori. Tima Pawa kamantakiri onkarati awisatsini kaari iñiitzi pairani. Iro kowapirota-chari iwasankitaaitairi osaawi-satziiti. Tima yawintaa-nakari Noé yoka Pawa, irootaki ikantan-takariri Pawa: “Tampatzika-siriri ikanta Noé.”

⁸Iro yawintaa-sirinka Abraham kantakaarori ikimisantantakariri Pawa ikantakiri pairani isitowi inampiki ijatiro pasini nampitsi ikasiya-kaakiriri. Irootaki imatakiri Abraham, jataki, okantawitaka ti iñiuro tsika ijatinta. ⁹Iro yawintaa-sirinka Abraham kantakaarori imatantakarori inampitaro kipatsiki ti intzimapaji ishininka anta. Ari isaikakiri iwanko-shitataro misinantsi. Ari ikimitaakari Isaac, Jacob, tima irijatzi ikasiya-kaita-kiriri. ¹⁰Iro imatantakarori Abraham inampitaro, tima iyotzi ari yañaanitaji inkitiki. Kimiwaitaka iriitaki ñaasiritakirori nampitsi ikinkithasiritakari Pawa, irootaki iwitsikairi-ranki. ¹¹omatzita-taikaro iroori Sara, otzimanitaji okantakaaro awintaa-sirinka. Aritaki antaro-kona-witaka, karawita-paaka otzimanin-tantyaari. Iro kantacha, omatajiro otzimanitaji, tima awintaa-sirita-nakari Pawa aritaki imatakiniro ikasiya-kaakirori. ¹²Ari ikantakari oimi Sara, ayimawitakari yantari-konataki, itzima-kaajiro iina, ari okanta ishikitan-taari icharini-yitari, ikimitaari ishikitzi impokiro, ikimitaaro impaniki oshikitzi nijaa-thapyaaiki. Omapiro ishiki-pirotai, tikatsi matironi iyotajiri ikaratzi ishikitzi.

¹³Maaroni yokaiti akinkithata-kotziri, ikamako-yitakiro yawintaa-sirinka, ti iñiuro okaratzi ikasiya-kaita-kiriri. Intaini iñaasiri-yitanakiro. Intaina okantaka inkiti ikowa-siritakiri inampita-jyaaro. Irootaki ikantaitantari: “Asaika-winthata-sita kipatsiki, kaari anampi, akimita-kowaitakari kaari tzimatsini ishininkaiti.” ¹⁴Tima ikinkitha-waita-kotakiro awisaintsiri, ari ayopirotziri omapiro yamina-minaitzi pasini nampitsi tsika inampi-pirota-jyaaro kamiitha. ¹⁵Iroomi inkinkithata-koti impiyayitaimi inampiitiki tsika ipoñaayitakaro pairani, aritaki imatakiro impiyayitaimi. ¹⁶Tima tzimatsi pasini ininta-pirotakiri, anaapirotzirori iroka, anta inkitiki inintziro. Irootaki iwitsika-kiniriri Pawa yasiiti yokaiti, tima ti impasiki-takowintiri ikanta-piintakiri “Nowawaní.”

¹⁷Iro yawintaa-sirinka Abraham kantakaarori yasitakaan-tyaariri Pawa yapintziti itomi, yoka Isaac. Tima iñaanta-tyaaro Pawa yawintaa-sirinka Abraham. Iroowitain-chami yapintzi-ryiirimi itomi, ¹⁸okantawitaka ikantakiri Pawa:

Yoka Isaac iriitaki piñaanta-jyaari intzimaji oshiki pincharinityaari. ¹⁹Tima yawintaa-siritakari Abraham yoka Pawa, iyotzi aritaki iwañaajiri kamatsiri. Irootaki yoipyaaan-taariri Pawa itomi Isaac, tima iriitaki osiyakaa-wintakiro yañaaitai. ²⁰Iro yawintaa-sirinka Isaac kantakaarori iyomitaanta-kariri intasonka-wintanti Jacob aajatzi Esaú, iro siyakaa-wintacha onkarati awisayita-tsini apaata. ²¹Iro yawintaa-sirinka Jacob kantakaarori iyomitaanta-kariri intasonka-wintaitiri apitiranki itomi José, tima iwisiriyaa-winta-jyaari irirori Pawa ikotzi-poro-kitan-takari ikami-mataki. ²²Iro yawintaa-sirinka José kantakaari ikantan-tanakari ikami-mataki, ikantzi: “Aririka isitowa-yitaji Apitantoniki ashininka-payi Israel-iiti, yaminaji tsika inampita-jyaaro.” Ikantaki aajatzi: “Ontzimatyii yaitanajiro apaata notonki-poroki.”

²³Iro yawintaa-sirinka asitariri Moisés kantakaari imananta-kariri yiincha-niti owakira itzimapaaki, irojatzi itzima-kotan-takari mawa kasiri. Tima kamiithaa-niki ikantaka iincha-niki. Ti intharowan-tyaari impiyathatyaaro okaratzi ikantakaan-takiri pinkathari. ²⁴Iro yawintaa-sirinka Moisés kantakaari kaari inintanta incharinityaari pinkathari Faraón, okantawitaka iro irisinto pinkathari oimotan-takiri. ²⁵iro inintaki intsipatyaari atziri-payi yasitari Pawa, ari itsipatakari ishininka-payi iwasankitaa-waitai-tziri, ti inintaa-jatiro yanintaa-waityaaro kapichiini iniwita-siyitari irirori. ²⁶Tima iyotaki Moisés iro kowapirotacha inkimaatsi-waityaa irirori inkimita-jyaara apaata Saipatzii-totaari, iro anairori oshikitzi-motziri iwaararo Apitantonisatzi. Iro iñaasiritakiri impinai-tairiri apaata. ²⁷Iro yawintaa-sirinka Moisés kantakaari isiyantakari Apitantoniki. Tira iro isiyantakari itharowan-tatyaari pinkathari iwasankitairi, yiriipiro-winta-tziro onkarati yantakairiri Pawa, okimiwaitakaro iñaaporota-tyiirimi Pawa kaari koñaanita-tsini. ²⁸Iro yawintaa-sirinka Moisés kantakaarori imonkaratziro ikantakaan-taitakiro Anankoryaantsi, itsikiryaan-takaro iraantsi airo iwamaantari Maninkari apirotaniri itarori ishininka-payi Israel-iiti.

²⁹Iro awintaa-sirin-kantsi kantakaarori imontyii-tanta-karori Inkaari Kityonkaari, yanijjiitaki opiryaa-pathatanaki. Irooma imawita-paakaro Apitantonisatzi, piinkajjiitaki. ³⁰Iro awintaa-sirin-kantsi kantakaarori imatanta-karori iishonkashokanwintaro Kasiryaaari okaratzi 7 kitaitiri, irojatzi iñaantai-takarori oporoka-thapitaki nampitsi. ³¹Iro awintaa-sirinka Rahab kantakaarori aakamiithatan-takariri owayiriiti amina-ronta-chari, ari okanta ti ontsipatan-tyaari piyathariiti yapiroi-takiri. Okantawitaka iroka Rahab mayimpiro onawitaka.

³²¿Nonkinkithata-kotirima pasini-payi? Airo nothotyaa-kotziri. Yoka ikarajjiitzi: Gedeón, Barac, Sansón, Jefté, David, Samuel, aajatzi Kamantan-tzinkariiti. ³³Iro yawintaa-sirinka yokaiti kantakaa-

yitaari okanta: Itzimantari iitsinampaa-yitairiri pinkathariiti, pasini tampsatikatan-tatsiri, pasini ñaayitairori ikasiya-kaita-kiriri, pasini yookawitai-takari imoroki kashikari, ti yatsikiri, ³⁴ pasini yookawitaitaka paamariki ti intaaiyaa, pasini yamathaataitaka iwathai-tirimi, pasini isintsita-kayitai, pasini ñaapirotaacha iwayirita, pasini imisiya-yitaki owayiriiti poñaachari pasini nampitsi. ³⁵ Tzimatsi kooya ñaayitairiri oshininkaiti yañaayitaji ikamawita. Iro kantacha tzimatsi pasini kamimayitain-tsiri iposawaitai-takiri, ti iwashaanta-nakiro yawintaa-sirinka yapakaan-taityaarimi. Oyaaniinta ikanta yañaap-iro-yitaji apaata, airo okimitaaro añaawitara iroñaaka. ³⁶ Tzimatsi itzimi ithainkawaitai-tziri ipoña ipasawaitai-takiri, pasini yoosotai-takiri ipoña yasita-kotai-takiri. ³⁷ Tzimatsi ipichii-takiri, pasini itankai-takiri, pasini isataitakiri. Tzimatsi pasini aniinii-waita-tsiri apatziro ikithaa-matsitakari misinantsi-masi, pasini kowityaa-piro-waini ikantaka, pasini oshiki yamina-minai-takiri, pasini ikimaatsita-kaitakari.^m ³⁸ Pasini ikinawai-yitaki otzisi-masiki, otsisiki, pasini inampiyitakaro omoro-naki. Tima iriyitaki apanta-pirotariri yokaiti yanaanakiri pasini-payi osaawi-satziiti, airo okantaa-jatzi amonkaratan-tyaari yokaiti.

³⁹ Iro yawintaa-sirinka yokaiti kantakaarori okanta Pawa iwisiryyaa-wintan-taariri, okantawita tikira ñaayitairo ikasiya-kaayita-kiriri. ⁴⁰ Tima ñaasiritakiro Pawa anairori: Inintakairo arokaiti antsipa-yitajyaari yokaiti, inkawiitha-sirita-kaayitai maaroni.

Kimpoyaa awanajiri Jesús

12 ¹ Irootakira añaasintsi-yitan-tyaari arokaiti, onkimiwaityaaro anakotan-tatyimi, ankimita-kaantiro aajatzi yaminako-yitaimi tsika ipiyojiita matakirori yawintaa-siritaka amatako-yitairi arokaiti. Tima amatantyaarori asiyi sintsiini, ookanajiro aithaari amatsinkakairi asiyi. Iro siyakaawinta-chari ookiro aithaari aririka ooka-najiro akaaripiro-siri-waitzi. Ari añiirori aakowintyaaro asiya-piintaji. ² Ikimita siyachari ikamaitaro yaminiro tsika yariityaa, ari ankimita-najyaari arokaiti, kamaini awanairi Jesús awintaa-siritakaa-kayiri. Tima iriitaki thotyaa-kaironi awintaa-siritani. Iriitaki ankimita-kotajyaa, tima ñaasiritakiro pairani irirori yanintaajyaa. Irootaki yamawitakiri ipaikako-witai-takari, ti onkantzi-motyaari impasiki-wintyaa ikamawitapainta. Tima saikaji iroñaaka irako-piroriki Pawa ipinkathari-wintantai.

³ Aririka ankinkithasirita-kotiri Jesús tsika ikanta ikisa-sitan-takarori irirori ikisa-niinta-waitakiri kaari-piro-siriri, irootaki kimosiriwintaa-sirita-kaini arokaiti ankisa-sitan-tyaarori, airo okantzi-moniinta-siwaitai. ⁴ Piñaasintsi-piintakaro awirokaiti kaari-pirori piwashaantairomi, iro

^m 11.37 misinantsi-masi = imisina oisha aajatzi cabra.

kantacha tikira piñiuro intsitokaitimi. ⁵Aamaa pipyaakotakiro isintsi-thatan-tamiro Pawa sankinarintsi, ikimita-kaantami awirokami itomiiti, ikantzimi:

¡Notomí! Airo pimanintziro aririka iwasankitaimi Piwinkathariti. Airo okantzimo-niinta-waitami aririka isintsi-thatimi.

⁶Tima iriitaki itakotani Pinkathari ñaanta-piintakari, Maaroni ikimita-kaantaari itomi, iwasankitairi.

⁷Onkarati awishimo-yitimiri iroñaaka pinkimita-kaantiro Awinkathariti ñaanta-siritamiri. Tima inkimita-kaanta-jyaami Pawa awiroka itomi.

¿Tima iwasankitaa-piintziri itomi asitaa-nita-chari? ⁸Ontzimatyii iwasankitai maaroni Pawa. Tirika piñaajiro awiroka, kimitaka tikira itomi-pirotami Pawa, otomi mayimpiro pinatzii. ⁹Okimitara itzimi koñaaroini asitairi, iwasankitai, apinkathatziri irirori. ¿Airo ma apinkatha-pirotajiri Asitairi kaari koñaatatsi omatantyaari añaasiriyitai? ¹⁰Tima inkarati asitairi koñaaroini kapichiini iwasankitaa-yiyitai tsika okantzi-motari irirori. Iriima Pawa iwasankitaa-yitaji irirori ari onkantyyaa inkamiitha-sirita-kaantairi, inkiti-siritakai aajatzi ikimitara irirori. ¹¹Tima ti onimo-siri-yitai iwasankitaa-minthaitai-rika, oshiki onkantzimo-niinta-siri-waitai. Iro kantacha apaata, ikaratzi kaari manintironi iwasankitaaiziri, aririka inkamiitha-siri-yitai, aritaki ñaajiro isaikaji kamiitha.

Aparaata-kirori inisironka Pawa

¹²Irootakira piñaasintsitan-tyaari pinkimityaari ñaanta-piinta-karori isiya, ñaasintsita okantawitaka isipita-shimpa-witaka, ari ikimitairori aajatzi isipita-yirito-witaka, ñaasintsita. ¹³Pinkimi-yitajyaari awirokaiti siyapiinta-chari okamiithawokitzi kaari ñiironi inkithoki isipita-kitzitaki. Ontzimatyii intikatsi-kitziti. ¹⁴Tima aakamiitha pinkanta-wakaa-najyaa, piñaasintsityaa pinkiti-siriti. Tima aiorika pimayitairo, airora piñiiri Awinkathariti. ¹⁵Paamawintyaari inkarati aparata-kirori ikaminthaa-witaari Pawa. Paamawintyaari oitzinampa-siritan-taniri, yoitzipinairi = kari ikaratzi kimisanta-yitatsiri, inkimita-kota-kyaaro kipisitsiri inchasi piyanta-tsiri. ¹⁶Paamawintyaari ñaathawaita-sitaniri. Paamawintyaari thainka-tasorintsitaniri kimityaarini pairani Esáú. Tima antaro ayimatakiri itashi, ininta-pirotaki iyaa, ari iyomparitakaro iwariti iririntzi, ipakiri ikasiya-kaawitai-takariri irirori itawitakarora itzimi. ¹⁷Tima piyotzi awirokaiti yantakiro Esáú kantachari, oshiki inintawitaja ñiiriromi intasonka-wintaitiri, antaroiti iraa-kotakaro. Iro kantacha ti ñaatzimaita-jyaaro tsika inkinakaajiro iwasiñaan-tajyaarori ikinakaa-sitakari.

¹⁸Tima ti pinkimityaari awirokaiti aakirori pairani Ikantakaan-taitani. Ijajiitaki irirori otzisiki otzimi koñaata-tsiri. Tima oshiki otaantzi,

tsitiniki okantaka, ooriinkataki, antaroiti otampyaataki. ¹⁹Ikimakiro ityootaitzi. Ikimaki aajatzi antaroiti ñaawaitaitzi, ari itharowa-jiitanaki, oshiki yamanajii-witaka airo ikimantari ñaawaitain-tsiri. ²⁰Tima oshiki itharowan-takaro okaratzi ikantakaan-taitakiri, ikantaitzi:

Airo pikinawaitzi aka otzisiki. Airo onkanta-jatzi pinkina-kaayitiri kapichiini pipirayitari anta. Aririka inkinaaitaki kapichiini anta, ontzima-tyiira ishimyii-tanta-kyaaari mapi, ontzima-tyiira inkintaitiri.

²¹Omapiro okowiinkatzi ikantzi Moisés:

Antaroiti notharowan-takaro, piyonkawaitakana.

²²Tira pinkimityaari awirokaiti ikaratzi ñaakirori, awirokaiti osiyakariri ikaratzi jataintsi otzisiki Kisakowintoniki, saikatsiri Aapatyaawiniki. Iro siyakaa-winta-chari pijayitaji inkitiki tsika isaiki Pawa Añaanita-tsiri. Tima aritaki pintsipata-jyaari awirokaiti ipiyotapaja Maninkariiti. ²³Pinkaratairi ikaratzi piyotain-chari anta itsipataari itarori Itomi Pawa, tima iriyyitaki sankinata-kotain-chari isaikayitai inkitiki. Pintsipata-jyaari Pawa aminako-yitairini yantayitakiri maaroni atziri-payi. Pintsipata-jyaari isiri-payi kimisantzin-kariiti ithotyaa-kaitakiri ikamiitha-sirita-kaitziri. ²⁴Pintsipata-jyaari awirokaiti Jesús, kantako-wintairi otzimajira owakirari kasiyakaantsi, kapathain-kawitairi ikama-winta-yitakai. Tima iroka iriraani Jesús kimiwaitakami oñaawaita-tyiimi, anaakiro oñaawaitaki pairani iriraani Abel.ⁿ

²⁵Paamaiyaa paparatziri = kari Pawa aririka ñaana-siritimi.

Tima pairani ikaratzi kimawita-kariri Pawa ñaawaitzi aka kipatsiki, iwasankitaakiri imanintakiro okaratzi ikantziriri. Aroka imapirotaiti iwasankitaitai, aririka ampiya-siritaki akimayi-witakari ñaana-siritakai inkiti-satzi. ²⁶Pairani aririka ñaawaiti Pawa, intziña-kaaro kipatsi. Irooma iroñaaka, tzimatsi okaratzi ikasiya-kaakairi, ikantzi:

Ari napiitajiro nonikakaajiro, tira apatziro kipatsi, omatzitajyaa inkiti aajatzi.

²⁷Tzimatsi opaita siyakaa-winta-chari ikantziri: “Ari napiitajiro.” Iroora siyakaa-wintacha aririka intikairo okaratzi iwitsika-yitakiri, yapirotairo iwitsikani kaari initatsi, apatziro osaikayitai initatsiri. ²⁸Irooma arokaiti, impinkathari-winta-yitai tsika initapai. Irootaki ampaasoonkitan-tyaariri Pawa, pinkatha awairi, antawaitainiri. ²⁹Tima yoka Pawa iriitaki kimitakariri paamari thonkan-tatsiri ipomitantzi.

Yantanajiri kimisanta-tsiri

13 ¹Ontzimatyii pintakota-piinta-wakaiyaa. ²Airo piwashaantziro poimaanti piwankoki. Tima tzimatsi antakirori, tikatsi

ⁿ 12.24 Pairani iwan-takariri Caín iririntzi, Abel, ikantaki Pawa: “Kimiwaitaka onkaima-tyiimi iriraani Abel yamina-minatzi inkisawintai-tyaari Abel.” Ari opoñaari ikantaitzi kimiwaitaka oñaawaita-tyiimi iraaantsi. Irooma oñaawaitzi iraaani irirori Saipatzii-totaari, tira ininti inkisawintai-tyaari, inintzi ompyaakotan-tajiro kaari-pirori.

kamantirini iriira Maninkariiti yoimaaki iwankoki. ³ Airo pipyaakotziro pinisironkatyaari pikaratzi pikimisanta-yitai yasitakoi-tziri. Pinkimita-kaantiro aririkami pinkaratiri yasita-kotaitimi. Ari pinkimitairiri ikaratzi iwatsinaa-waitaitzi, paamaako-winta-jyaari, pinkinkithasirityaa tsika pinkantyyaa awirokami yasitakoitimi. ⁴ Pinkinata-jyaari pitsipatari, airo pimanakaa-waita-sitanta. Tima iwasankitairi Pawa mayimpita-tsiri. ⁵ Airo ayimawaitzimi pishikiyiro piwaararo. Onimotimi piñiuro tzimi-motzimiri. Tima iriitaki Pawa opayitimironi kowityii-motamiri, iroka ikantaki:

Airo nookimi.

Airo nowapintaimi.

⁶ Irootaki awintaa-siritan-tyaariri arokaiti, ankanta-yitaji:

Iriitaki Pawa kaminthainani.

Tikatsi nontharowantyyaa.

¿Tzikama inkantajina atziri?

⁷ Pinkinkithasirita-kotiri jiwata-kayimiri pikimisanta-yitai, kamanta-paaki-mirori iñaani Pawa. Pinkinkithasirita-kotiri tsika ikantayita isaiki, opaita imonkara-yitakiri iriroriiti. Pinkimita-kota-jyaari tsika ikantakiro yawintaa-siritaari Pawa. ⁸ Irojatzii ikanta iroñaaka Jesús Saipatzii-totaari tsika ikanta-painta, ari ikanta-itatyaani irirori. ⁹ Airo pisinitairi yamatawi-yitimi oyomitaan-tziorori kaari tampatzikata-tsini, kaari ikima-piintaitzi. Tima iriitaki Pawa tampatzika-sirita-kaayitairi, ikaminthaa-yitaira. Aririka ampinka-waiwityaaro iwaitari, airo otampatzika-sirita-kaayitai. Tzimatsi matayiwita-karori iroka, titzimaita owamiitha-siritiri.

¹⁰ Okimiwaitakaro ontzimi-moyitaimi owakirari pomitai-rontsi, iriira nokanta-kotzi Yoka atsipiwinta-kairi arokaiti. Iriima ikaratzi jatakairori ipomiyitairi yatsipita-kaani ipomitairontsitiki isiya-kota-jyaari matakirori pairani anta Tasorintsi-thaantiki, airora okantaji inkarayitaji arokaiti.^o

¹¹ Tima tsika ikanta yayiro pairani Ompira-tasorintsi-pirori iriraani ipiraitari inthompoi Tasorintsi-thaantiki onkantyyaa impyaa-kotai-tantyyaariri iyaari-pironka, yaayitziro iwatha ipiraitani othapitapaja nampitsi ari impomiyitirori. ¹² Ari okimitakari aajatzi, iwamaitakiri Jesús othapiki nampitsi, ari ikimaatsita-kowintan-takari, ikapathainkatakai iwamiitha-siri-yitan-tairi. ¹³ Ontzimatyii ankimita-kaantiro arokaiti asitowa-tyiimi nampitsiki ajatatyii tsika isaiki Jesús, manintaari inkantaitai ikimitai-takiri pairani Jesús. ¹⁴ Tima aka tsika asaikayitzi iroñaaka airo okanta-jita-tyaani. Irootaki añaasiritan-tarori tsika anampita-jyaaro apaata. ¹⁵ Irootaki nokantan-tamirori: Ontzimatyii awisiryawinta-piinta-jyaari Pawa, tima irootaki osiyarori atsipita-kaani, okantakaan-tziro yantzi-mota-kairi Saipatzii-totaari. Ankaaima-

^o 13.10 airora okantaji inkarayitaji arokaiti = ti isinitaantsiti iwaytaari

piroti, ankanti: “Iriitaki Nowinkathariti.”^p 16 Ari okimitari aajatzi, airo piwashaantziro kamiithata-tsiri, pimpa-wakaiyaa tzimi-motzimiri. Irootaki kimitakarori ookimota-kariri pairani Pawa yasitakai-taniri yatsipita-kaitani. 17 Pimonkaratiro ikantzimiri jiwayitziriri kimisanta-naatsiri, iriitaki aamaako-wintamiri. Iriitaki kamantairini apaata Pawa opaita awishimo-yitimiri yaamaako-winta-yitakami. Pamina-minatiro airo itzimanta pimaimanitiri, irootaki onimotan-tantyaari yantawairi okaratzi yantayitziri irirori, awiroka amitako-yitana-jirini.

18 Pamana-kota-piintajina ari onkanyaa iñaantai-tyaanari tampatzika-siri nonatzii. Kimitaka irootaki nomatakiri. 19 Pamana-kota-piintajina aajatzi nojata-sitan-tyaamiri sintzini awirokaiti.

Owiraantarori withataantsi aajatzi tasonka-wintaantsi

20 Namana-manatziri naaka Pawa, tima iriitaki kamiitha saikakaa-yitimini, iriitaki owañaajiriri pairani Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari ikamawitaka. Iriitaki Pawa kimitakaan-takari iriipirori aamaako-wintariri ipira. Oshiki ikapathai-nkataka imonkaratan-taarori owakirari ikasiya-kaantaitani kantaitaa-chani iroñaaka.^q 21 Namanako-wintakimi iwitsika-siritan-tyaamiri pimayitairo kamiithari ininta-kayimiri. Pamaniri aajatzi awiroka pimatán-tyaarori okaratzi onimotziriri, tima ayotzi iriita-jaantaki Jesús Saipatzii-totaari matakaironi. Irasi iwiro impinka-thaitairi irirori. Omapirowí.

22 Iyikiiti, airo pisamaro piñaanatiro okaratzi nosankinata-kimiri, tima ti oshiki-piroti. 23 Nonintzi piyoti aajatzi imisitowai-tairi yasitako-witai-takari iyiki Timoteo. Aririka yariita-pajyaa aka, iriitaki nontsipata-nakyaari nojata-sitimi noñiimi. 24 Piwithatyaanari ikaratzi jiwatzimiri anta, aajatzi pasini kimisantzin-kariiti. Ari ikimitari Italia-satzi-iti iwithayitami.^r 25 ¡Onkamintha inisironkai-taimi maaroni awirokaiti anta! Omapirowí.

---

^p 13.15 Iriitaki Nowinkathariti = * wairontsi   ^q 13.20 ipira = oisha
^r 13.24 kimisantzin-kariiti = * kitisiriri

ISANKINARI SANTIAGO

Withataantsi

1 ¹Naaka Santiago osankinatzirori iroka, impiratani iwana Pawa aajatzi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. Nowithatari ikaratzi yasiyitaari Pawa oiwaraa-yitain-chari pasiniki nampitsi.^a

Pawaki opoñaari yotanitaantsi

²Iyikiiti, kimosiri pinkantyya aririka piñaayitiro awishimo-yitimini. ³Ontzimatyii piyoyiti iñaantai-tatyaami iroopiro-rika pikimisantzi. Irootakira piñaantyaarori pamawiwaitanaji. ⁴Pijatakairo pamawita-najiro opaiyita-rika, aritaki piñaayitakiro pantaiki-siriyiti irojatzi pinthotyaa-takyaarori, tikatsi kowityii-motyaamini.

⁵Tikatsi-rika piyotani pamawiwaitan-tyaari, pinkowa-kotiri Pawa, iriitaki yotakayi-mironi tsika pinkantyya. Tima ti inkisatha-nitiri ikaratzi kamiyitziriri. Ari iyotakaa-piro-yitakiri, ti iyoti irirori inthañaawainityaa. ⁶Aririka pinkamitiri Pawa, airo pikanta-siri-waita-sita: “¿Ari inkimaa-jatakina Pawa okaratzi nokamitziriri?” Tima inkarati kisosiri-waita-tsiri ikimitaro okantaranki inkaari kaari mairyaata-tsini aririka ontasonkaatiro tampyaa. ⁷Paamawintyya pikimita-kotari = kari kisosiriri, tima ti iñaayitiro irirori ikamiwitariri Awinkathariti. ⁸Tima tzimatsi ikinkisiryaa-witari yantirimi, impoña onkitaitita-manai tzimatsi pasini inintziri yantiri, ti aparoni onkantyya ikinkisiryaaari.

⁹Ontzimatyii inkimo-siri-yitai asinonkain-kariiti kimisanta-naatsiri, kimosiriwinta inkantajyaa Pawa iriipirola-jairi. ¹⁰Ari inkimityaari aajatzi ashaarantzin-kariiti, ontzimatyii inkimo-siriyiti onthonkajyaa okaratzi tzimimo-witariri. Tima inkimita-kota-jyaaro incha-tyaaki oparyaa-tyaakitzi. ¹¹Aririka yooryii sintsiini ooryaatsiri okama-tyaakitzi incha-tyaaki, airo iñiitairo owaniinka-tyaata. Ari inkimita-jyaari aajatzi ashaarantzin-kariiti, airo iñaakoi-tairi iwaniinkatan-tajyaaro oshikitakira yantawairi-payi.

---

^a 1.1 yasiyitaari Pawa = kimiyitariri 12 nasiyita-chari icharini-payi Israel.

kimosiri-winta-siri ankantyya iñaanta-siritai-rika

¹² Aririka añaawityaaro onkarati awishimo-yitainiri, aikiro-rika ajatakaa-nakityiuro aripiro-siritanaki, ankimo-siriti, tima tzimatsi yantzi-motairi Pawa amawita-kirora, ikantaki-ranki: “Maaroni otakotaanari naaka, irasi iwiro nañaakaa-yitajiri apaata, inkimita-kaantairo namathaitaa-tyiirimi.”^b ¹³ Aririka ompoki-motajai aninta-siritiro kaari-pirori, kaarira Pawa kantakai-yaaroni. Tima Pawa, ti iniwityaaro irirori. ¿Kantatsima yantakajairo aroka? Tima airo. ¹⁴ arokataki niwita-piintarori kaari-pirori, irootaki akinkisiryaa-kotanta-piintarori. ¹⁵ Tima ompoki-motaira aninta-siritziro antiro, aakowinta-nakaro ankinkisiryaa-kotiro, irojatz iñaanta-kyaarori amatiro kaari-pirori. Irootakira ankimaatsitan-tajyaari apaata ankamaji-rika.

¹⁶ Iyikiiti notakotani, paamaiyaa otzimi-kari pikinakaa-sitani. ¹⁷ Tima okaratzi yantzi-yitairi Pawa kamiitha okanta, irootaki yanta-piinta-tyiiri. Tima ti impasinini irirori, ti inkimityaari iwitsikani siparyaa-yitatsiri, añiiri isitowa-manai impoña añiiri inkyaanaji tsitiniitiini. ¹⁸ Tima inintaki irirori iyotakaa-yitairo iroopiro-pirota-tsiri iñaani, irootaki itantyaarori aroka ankimisantiri, ari inkimita-najyaari pasini inkarati kimisantairini apaata.

Tsika inkanta-najyaa kimisanta-najirini Pawa

¹⁹ Irootaki nokantantari iyikiiti: Owakimpita pinkanta-yityaa, pamina-piro-waantityaa, airo ayimawaita-sitami pimasirinka. ²⁰ Aririka ayimawaitai amasirinka, airo amatiniri ikowakaa-yitairi Pawa. ²¹ Okowa-pirotatyaa ookayitairo okaratzi awaaripiro-sirita-kayiri, tsinampa-siri ankantyya ankimisanta-najiro ñaantsi, irootaki mataironi owawisaako-siri-yitai.

²² Iro kantacha ontzimatyii amonkara-yitajiro iñaani Pawa, airorika amonkaratziro ankimisantiro, apaniro amatawi-waitaka. ²³ Itzimi-rika kimawitarori iro kantacha ti imatiro inkimisantiro okaratzi ikimawitakari, ikimitakari amina-porota-chari aminaron-tsiki. ²⁴ Intaini iñaaporota-painta, iro osamaniitaki ipyaa-kota-naaro tsika ikanta iñaawitaka ipitsitaki iporoki. ²⁵ Tzimatsi pasini amina-porota-chari, kaari pyaakotyaaroni iworo tsika okanta iñaakiro. Ari ankimita-najyaari aroka, pampitha-siri awanairo ñaantsi, airo apyaa-kotaro. Tima irootaki ookakaa-wintaini. Kimosiri ankanta-winta-jyaaro onkarati antayitairi.

²⁶ Tzimatsi ñaawitarori imatakiro ikimisantanaji. Iro kantacha ti yamina-piro-waantityaa, yaminaa-siwaitakara ikimisantzi, apaniro yamatawi-waita. ²⁷ Iroka iroopirori ookimotariri Asitairi Pawa

^b 1.12 * amathairintsi

aririka ankimisantanaji: Antakoyita-jyaari miritziiti, ari ankimitaa-najirori kinankaroiiti. Ontzimatyii ankiti-siri-yitaji, airo akimita-kotari ikantayitara saikasi-waita-chari aka osaawiki.

Ikinkithata-kotai-tziro manintaantsi

2 ¹Iyikiiti, tima pinkimisantajiri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari ipinkatha-piroi-tziri, airo pimaninta-sirita-wakaa-waita. ²Thami asiyakaan-tawakiro: Aririka piñii papatota-piinta waniinkata-chari ikithaata, mariryaa ikanta iwayitziri irakoki, impoña piñii inkyaapaaki pasini owapatanka-poroki ikantaka. ³Iri paakamiithataki waniinkatain-chari pisatikakiri niyaanki papatojiita, iriima owapatanka-porokita-chari, pinkantakiri: “Ari pinkatziyawaki awiroka, tikatsi pisaiki, pinintzi-rika pisaiki osaawiki.” ⁴Tima aparoni paakamiithataki, pimanintakiri pasini. Pikimita-kotakari yanta-piintziri piwinkathariti kaari tampatzika-siriri yamina-kotiro opaita-rika yantaitziri. ⁵Pinkimi nonkanti iyikiiti. Iyosiyitairira Pawa asinonkain-kariiti, ikimisantakaa-piro-yitairi. Tima yoka itakota-kariri, iriitaki kasiyaka-kariri intsipata-jyaari tsika impinkathariti irirori. ⁶Iro kantacha awirokaiti, pimaninta-siri-waitakiri asinonkainkari. Pipyaakotakari ikisaniinta-piintzimiri ashaaranta-yitachari inintzi iwasankitaa-kaanta-waitimi. ⁷Iri iriiprota-piintatsi ithainka-siritziri Awinkathariti, ipairyaa-siwaitari.

⁸Omapirota-tyaarika pikimisanta-najiro Otzinkami Inintakaan-taitani, pantakiro kamiithari. Iroka ikantai-tziri otzinkami:

Pintakota-jyaari pishininka pinkimita-kaantiri pitakota awiroka.

⁹Irooma, ainiro-rika pimaninta-siritawaka, tzimakira pikinakaa-sitani, ari iwasankitaa-wintai-takimiro Ikantakaan-taitani. ¹⁰Intzimi-rika kantatsini: “Nokimisantziro naaka maaroni ikantakaan-taitziri.” Iro kantacha tzimatsi-rika kowityaa-painchani aparoni kaari inkimisantaki, tzimakira ikinakaa-sitani. ¹¹Tima inkantaitzi pairani:

Airo pimayimpitzi.

Airo piwamaantzi.

Ti imayimpi-witaityaa, iro kantacha ainiro-rika iwamaan-taitzi, tzimatsi ikinakaa-sitai-takari. ¹²iro kamiithatatsi antayitairo Otzinkami Inintakaan-taitani, antayitairo añaawai-yitziri aajatzi okaratzi antayitziri. Ari onkanyaa airo iwasankitai-tanta apaata, tima iroka Otzinkami Inintakaan-taitani, irootaki saikakaa-siwaitaini. ¹³Tima airorika intakoyitanta, aritaki iwasankitaa-piroitai. Irootaki kowapirotacha intakoyitanyaa airo iwasankitai-tantai.

Airorika antziro kamiitha-yitatsiri, ampinaasi-waita awintaa-witanaari Pawa

¹⁴Iyikiiti, airorika amatanajiro kamiitha-yitatsiri, ampinaasi-waita akantzi: “Nawintaari Pawa.” Iroka awintaa-siwaitaantsi, ti owawisaako-

siritanti. ¹⁵Thami asiyakaa-winta-wakiro: Tzimatsi iyiki okowityii-motari iithaari, tashaaniinta ikantaka, ¹⁶ompoña pinkantiri: “Pawisanaki anta iyiki, aamaastyaa ari impaitakimi pinkithaatyaaari, piwapaakyaa kamiitha.” Tima ti pipawakiri kowityii-motariri, ¿Pitakota-karima? Ti. ¹⁷Ari okimitari aajatzi awintaa-witaari Pawa. Tirika antayitiro kamiithari, ampinaasi-waitaka.

¹⁸Arira okimita intzimi-rika kantatsini: “Nawintaari Pawa.” Pasini, ikantzi: “Nantziro kamiitha-yitatsiri.” Airorika pantanajiro awiroka kamiithari, ¿kantatsima piñaakantiro pawintaa-naari? Naaka-rika, ari noñaaka-kimiro nawintaa-naari, nantanajiro kamiitha-yitatsiri. ¹⁹Pikantawita-piinta awiroka: “Noyotziri naaka Pawa apaniro ikanta.” Omapiro-witayaa. Iro kantacha imayitziro piyariiti iyotziro iroka, itharowakari Pawa, ipiyonkawaita. ²⁰Kaari imasontzitaizti, ontzimatyii ayoyitaji aroka: tirika antayitajiro kamiitha-yitatsiri, aminaasi-waita awintaa-witaari Pawa. ²¹Ankinkisiryaa-kotiri pairani Abraham. Isinitakiri itomi Isaac yasitakai-yaari Pawa ipomi-pirini-mintoki. Irootaki yantakiri Abraham ikimita-kaanta-jitan-takariri tampatzika-siri. ²²Ari añiirori, tira aparoni ikantaki: “Nawintaari Pawa.” Tima yantakiniri okaratzi ikantziriri. Ari okanta yoiñaarontan-takarori omapiro yawintaa-pirotakari Pawa. ²³Ari omonkarataka isankinai-takiri pairani, okantzi:

Yawintaa-nakari Pawa yoka Abraham, irootaki ikimita-kaantaariri itampatzika-siritani.

Irootaki ikantan-taita-kariri aajatzi pairani Abraham:

Yaapatyaani inatzi Pawa yoka.

²⁴Ñaakiro. Tira apaniro otampatzika-sirita-kaantzi akantzi: “Nawintaa-naari Pawa.” Ontzimatyii antiniri ikantairi aajatzi. ²⁵Ari okimitakari aajatzi pairani Rahab, mayimpi-witachari. Ikimita-kaantaro Pawa tampatzika-siriri, omanakiri owankoki owayiri, opoña ontyaan-kajiri inkinan-tanajyaaro pasini awotsi airo iwamaan-taita-wakari. Tima irootaki ikimita-kaantaarori Pawa tampatzika-siri iroori, tima tzimatsi antakiri. ²⁶Airorika otzimanaji asiri, pyaakota-nakai. Ari okimitzitari aajatzi, airorika antayitziro kamiitha-yitatsiri, aminaasi-waita awintaa-witanaari Pawa.

Aminapirowaantitaniri

3 ¹Iyikiiti, airo akowasi-waita ayomitaan-tayiti. Tima apaata aritaki yaminakoi-tairi yantayitai-takiri, iriijitaki yomitaan-taniri imapirotaiti iwasankitaitiri airorika imonkaratanta. ²Otzimi-motai maaroni akinakaa-siyitari. Irooma tzimatsi-rika amina-piro-waantitaniri kaari kantzimo-niinta-kaiyaarini ishininka, iriitaki kamiitha-siritain-tsiri, ari onkantaki yaamaako-winta-najyaa airo yantanta-naaro kaari-pirori. ³Yooso-ponthotai-tziri ikyaakoitani, ari itzimpata-koitziriri,

irootaki inkinan-tayityaari tsika inintakai-tziri. Yanini onawitaka itzimpata-koitan-tariri, iro kantacha omatziri okimakairi, okantawitaka antari inatzi ikyaakoitari.^c ⁴Pimpampitha-sirita-kotiro antaro pitotsi. Aririka ontampyaata-koti niyankyaaki inkaari, ayiro tampyaa tsikarika onintakaaro. Tzima-maitacha oyomaro matzirori oitsinampairo okinakairo tsika-rika inintziro komatzirori, okantawitaka ti antaroti komarontsi. ⁵Ari okimitakari aajatzi paantintsi, ti antarowityaa, iro añaawaitan-tayita-piintari. Okimitakari paamari, yanini inawita owakira imorikanaki, iro kantacha aritaki ompaamata-kairo antaroiti antami.^d

⁶Ari okantari aajatzi paantintsi okimita-kotari paamari. Aririka añaawaitaki kapichiini, antaro awaaripiro-siri-waitaka, kantatsi aajatzi añaairo asi owiro awaaripiro-siritanti. Tima sarinkawiniri oyomitairori añaawai-yitan-tyaarori okaaripirosiritantatsiri. ⁷Pinkimi nosiyakaantiro. Kantatsi impirai-tyaari antami-wiri-yitatsiri, tsimiri-yitatsiri, maranki-payi, nijaa-wiri-payi, maaroni. Amiyitacha yokapayi impirai-takyaari-rika. ⁸Iro kantacha tikatsi atziri kantironi yamina-piro-waantityaa, inkimita-kaantiro ipiraitari. Okimitaro ipaanti ompiyantatyiiimi, owamaantaniro onatzi. ⁹Irootaki apaanti akantanta-piintariri Pawa: “Asitanarí, kamiitha pinatzi.” Irojatzí apaanti amishatantari ashininka, ikaratzi kimisiri-yitairiri Pawa. ¹⁰Aparoni onawita apaanti, iro kantacha ari añaawaitantaro kamiithari aajatzi kaari-pirori. Iyikiiti ti onkamiithati ankonowa-yitiro añaaniyitari. ¹¹Pinkimi nosiyakaa-wintimiro. Tsika-rika ositowaatzi nijaa, kitijaarika okanta, airo añaairo onkipachaati. ¹²Iyikiiti, ¿Kantatsima pankirintsi pochata-tsiri okitho-kitzi añaairo onkitho-kitiro kipisita-tsiri? ¿Kantatsima añaapiintziri pankirintsi onkitho-kitan-tyaaro siwitha-maisi? Ari okantzitari nijaa aririka onkipachaati, airo añaairo onkitijaati.^e

Inkitiki opoñaaro yotanitaantsi

¹³Ayota-nita-naakyrika, akinkithasirita-naakyrika, antakotantyyaa, tsinampa-siri ankantyyaa onkanta-kaakai ayota-nita-naaji. ¹⁴Irooma añaairo-rika ankisa-niinta-siri-waitanti, asama-wakaa-waityyaa, ti onkamiithati ashamiwaityyaa. Athaiya akantzi: “Yotaniri nonatzi.” ¹⁵Aririka amayitakiro iroka, tira iri Pawa yotakaironi. Irootaki ikinkithasirita-piintziri osaawi-satzi, ikinkisiryaa-kaapintziri Kamaari. ¹⁶Ari okanta aririka ankisa-niinta-siri-waitanti, asama-wakaa-waityyaa-rika, añaairo aajatzi ampomirintsita-wakaiyaa, kaari-piro-siri ankanta-piinta-yityaa. ¹⁷Iro kantacha iriirika Pawa nintakaironi ayotanajyaa, aritaki añaajiro ankiti-siritanaji, amina-minatiro asaikan-

^c 3.3 ikyaakoitani = mora ^d 3.5-10 paantintsi = ninintsi ^e 3.12 pochata-tsiri = higo; kipisita-tsiri = aceituna; pankirintsi = higo; siwitha-maisi = uva

tyaari kamiitha, otakotan-taniri anatyii, airo akisa-siri-waitanaja, nisironka ankantanti, awamiithatiro antawai-yitiri, iriipiro ankanta-wintan-tanajyaa, airo owapyii-motan-tanaja aajatzi. ¹⁸ Aririka ankanta-piinta-nakyaa aapatyaa-wakaa-najyaa, aritaki añaakiro apaata iwamiitha-siri-pirotai. Onkimityaaro ipankiwaitaitzi, ari añaairo apaata awiikiyitajiro okithoki.

Aapatyaarori osaawi-sato

4 ¹ ¿paitama opoñaantari pimaimanita-wakaantari awirokaiti? ¿paitama pikisaniinta-wakaantari? ¿Kaarima kantakaan-tzirori iniwi-siritaitaro ikowityaa-waitai-tziri? ² Piniwikitakaro tsika-rika opaiyita, titzimaita ontzimi-motimi. Pisamako-niintakari yasitari pasini, ti ontzimi-motimi awiroka. Pimaimanitantzi, piwanta-yiwitaka. Ti piña-tzimaityaaro ontzimi-motimi pininta-yiwitari, tira pinkamita-tyiiri Pawa. ³ Iroorika pikamitziriri Pawa pikowayitziri, ti impimaityaami. Pikamita-kowinta-sita pantayitan-tyaarori ookimoyitamiri awiroka. ⁴ Pikimita-sitakaro kaari oimityaarini oimi, oñaaki pasini, iro okisaniintan-tanakariri oimi. Ari ikimitakari maaroni nintayitzirori yaapatyii-yaaro osaawi-sato, ikisaniinta-natziirira Pawa. ⁵ ¿Ampinaa-sitama isankinai-takiri pairani, kantatsiri: “Ityaankakiri Pawa Tasorinkantsi nisironka-yitaini, iriitaki aamaako-wintaini airo antanta-yitaro kaari-pirori?” ⁶ Ikawinthaajai Pawa, iro ikantan-taitari sankinarin-tsiki:

Ti yapatyiiyaari Pawa ñaapiro-waitachari,

Iriima tsinampa-siriri oshiki inkaminthaa-jiiri irirori.

⁷ Rootaki nokantantari naaka: Patsipita-kowinta-jyaaro ininta-kayimiri Pawa. Pimpiyatyaari Kamaari, aritaki piñaakiro iwashaantimi.

⁸ Kinkisiryaa piwanajiri awiroka Pawa, airo yookani iwanakimi Irirori. Kaari-piro-siriri pinawita, piwashaanta-yitairo. Tirika piriipiro-wintairi, pinkiti-siri-wintairi. ⁹ Pinkinkisiryaa-kotairo pantayi-witakari, pikimo-siri-winta-sitakaro kaari-pirori. Ontzimatyii piwasirita-kota-jyaaro okaratzi pikimo-siri-winta-sitakari pairani. ¹⁰ Tsinampa-siri pinkanta-winta-najyaari Awinkathariti, tima iriitaki pinkathata-kaanta-jimini apaata.

Kanta-kota-wakaantsi

¹¹ Iyikiiti, ti onkamiithati ankanta-kota-wakaa-waityaa. Aririka pinkanta-kotiri pasini, pithainka-tziirora Ikantakaan-taitani. Iroka pantajiri, ontzimatyii pinkimisantairo Ikantakaan-taitsiri, airo piñaawinta-waitairo. ¹² Apaniro ikanta osankinata-kaanta-kirori pairani Ikantakaantani, apaniro ikanta aajatzi iriitaki matzirori yamina-kotiri yantaitziri apaata. Iriitaki matzirori iwawisaako-siritantzi, iriitaki

matzirori aajatzi iwasankitaantzi. Tikatsi ampaityaa aroka okantantyaari ankanta-koyitiri pasini.

Ti inkantakaa-piro-wintai-tyaaro antairi apaata

¹³Tzimayitatsi kantasi-waita-chari: “Aritaki nojataki onkitaitita-manai nampitsiki, aparoni osarintsi nosaika-waiti anta, niyomparitya, nayi oshiki kiriiki.” ¹⁴Iro kantacha ti piyomai-tyaa ompaitaa awishimotimini onkitaitita-manai. Okimitaro añaantari minkoryainka. Ti oshintani, kapichi onkanta-paintyaa, ompoña ompyaanajyaa, airo añaawajiro. ¹⁵Iroka pinkanta-yitimi: “Iriirika Pawa opinaroni nañaantari, ari nantakiro isinitaanari irirori.” ¹⁶Iro kantacha pawintaa-siwaitakaro piña-piro-waitaka apaniroini. Aminaantsi onatzi, ti onkamiithati. ¹⁷Aririka ayowityaaro owamiitha-siritan-tatsiri, iro kantacha ti amatiro, tzmanaki akinakaa-sitani, kaaripiro-siritakai.

Ikinkithata-koitziri ashaarantaniri owasinonkaan-tatsiri

5 ¹Pinkimi ashaaranta-niriiti. Piraako-niintajyaa awirokaiti, tima irootaintsi piñiuro pasinonkaa-waitajyaa. ²Ari opathaa-yitaji maaroni piwaararo. Opiriki-masi-yitai pithaari-payi. ³Inthonkyaa impowayitai piiriikiti, mariryaa-wiyita-chari, maaroni. Ari iyotaitimiri pipiyota-sitakari, iriitaki taakaajyaamini apaata. ¿Irootakima pipiyotan-takariri? ⁴Ti pimpina-yitiri patziriti, pipiyota-sitakaro piwaararo. Ikisi-mata-kimira pipanki-waita-kaani-payi aajatzi pawiiikita-kaani-payi, tima ikimakiri Pawa Sintsi-pirori. ⁵Apaniro panintaa-waitaka, ti pinkinkisiryaa-kotiri pasini, apatziro pikimo-siri-wintakiro piwaararo. Pikimitakari ipiraitari wathatan-tziri, aririka iwathataki kamiitha, ikantaki asitariri: “Thami awamairi nopira, wathataki kamiitha.” Ari inkimitaa-jimiri Pawa. ⁶Piwasinonkaa-yitakiri kamiitha-siriri, irojatziki kamanta-yitakari, ti piñaawityaari inkisako-wintyaa.

Amawiwaini pinkantyyaa, pamana-yitaji

⁷Iykiiti, kisasiwaini pinkantyyaa piyaawintyaari impiyi Awinkathariti. Pinkimityaari pankiwai-rintzi, kisasiwaini ikanta iyaawintaro inkani omparyaa-koti iwankiri iñaantyaarori onkithoti. ⁸Ari pinkimityaari awiroka, amawiwaini pinkantyyaa piyaawintyaa. Oisokiro piwanakiri, tima airo osamani onkantyyaa impokan-tajyaari Awinkathariti. ⁹Iykiiti, irootaki airo pikanta-kowaitantari pasini-payi. Tima pokimataji amina-kota-jimini pantakiri awiroka. ¹⁰Pinkinkisiryaa-kotiri Kamantan-tzinkari pairani. Pawa otyaanka-kiriri inkinkithata-koyitairi. Iro kantacha oshiki iñaasiwai-yitakaro irirori kisasiwaini ikantaka. Ari pinkimi-yitajyaari aajatzi awiroka. ¹¹Tima ampaiyitajiri “kimosiriri” yokaiti atsipita-karori ikimaatsi-waita. Piyota-kotziri

^f 5.10 otyaanta-kiriri = * wairontsi

awaisatzitini Job, kisasiwaini ikantaka. Piyotzi-tajiita tsika ikantairi itakotaari Pawa. Tima Pawa, iriitaki nisironkatan-taniri, kawinthaan-taniri.

¹²Iyikiiti, iroka kowapirota-chari: Ontzimi-rika pinkinkithata-kotiri, airo pipairyaa-siwaitari Inkiti-satzi aajatzi osaawi-sato. Omapiro-rika pantiro pikantziri, pinkanti: “¡Ari!” Irooma airorika pantziro, pinkanti: “¡Airo!” Pamaiya iwasankitai-tzimi = kari.

¹³Piñaa-rika onkantzimo-siri-waityaami, pamaniri Pawa. Irooma pinkimo-siri-waiti-rika, pimpanthaa-wintiri Pawa. ¹⁴Pimantsiya-waitzi-rika, pinkaima-kaantiri ijiwariti-payi kimisantzinkari impoki yamana-kotimi, impoña intziritan-tyaamiri yiinkantsi inkowa-kotiri Pawa.⁸ ¹⁵Tima aririka yamana-kotantaki awintaa-pirotariri Pawa, aritaki yisita-kota-kaajimi. Iroorika kantakaan-tzirori pikaaripiro-siri-waitzi pimantsiyatan-takari, ari impyaakoi-taimi aajatzi. ¹⁶Piwari-siritziri-rika pishininka, pinkantairi: “Pimpyaakotajina.” Pamanairi Pawa, pinkantiri: “Asitanari, pisita-kota-kaayitajiri mantsiya-yitatsiri.” Tima aririka yamana-kotanti kamiithasiriri, yantayitziniri ikowako-yitziriri. ¹⁷Tima atziri inatzi pairani Elías, ikimiyitai akantayita aroka awathaki. Iro kantacha ikimisantakiri kamiitha Pawa. Ikowa-kotakiri airo oparyaanta inkani. Mataka, awisaniintanaki mawa osarintsi ti omparyaaji. ¹⁸Opoñaa yapiitajiro ikowa-kotairi, irojatzi oparyaan-taari inkani. Shookayitanaji pankirintsi.

¹⁹Iyikiiti, aririka pinkimisanta-kaajiri ikaratzi owashaanta-witarori iroopirotatsiri, ²⁰piwawisaa-kotajiri ikaaripiro-siri-witaka. Jatawitaja sarinka-winiki aririka inkamaimi. Omapiro ikaaripiro-siri-witaka, iro kantacha ikimisantaji, impyaakotainiri Pawa maaroni, airo ikinkisiryaa-kotaaro.

---

§ 5.14 inkowa-kotiri = * wairontsi

YITAKARI ISANKINARI PEDRO

Withataantsi

1 ¹Naaka Pedro osankinatzi-mirori iroka. Intyaankaa-riti Jesús Saipatzii-totaari nonatzii. Awirokaiti nosankinatzeni pikaratzii pisaiki-moyitziriri osaawi-satziiti kaari yasitaari Pawa, tima oiwaraiyaa pikanta-yitaka pinampi-yitaro maaroni nampitsiki-payi anta Ponto-ki, Galacia-ki, Capadocia-ki, Asia-ki aajatzi Bitinia-ki. ²Iyotzitaka pairani Pawa Asitairi ari iyosiiyitaimi yoiti-siritan-tajyaamiri Tasorinkantsi. Ari okanta pikimisantan-taariri Jesús Saipatzii-totaari itzimi kaphathainkatain-tsiri ikamamintakimi. ¡Onkawintha inisironka-pirotaimi, isaikakaajimi kamiitha!

Añaasirita-kaantzi oyaakoniintairi

³Thami antharowinta-jyaari Pawa, iriitaki iririntari Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, tima inisironka-piro-yitai okimiwaitaaro owakirami antzima-yitaimi. Añaasirita-kaayitai oyaakoniintari, tima añaaji Jesús Saipatzii-totaari ikamawitaka. ⁴Iro akowajiri ikasiya-kayi-takairi, asi owiro añiuro, ti amasinityaa, airo othonkaaro. Irojatzii ikasiya-kaita-kimiri awirokaiti inkitiki. ⁵Iro isintsinka Pawa yaamaako-wintan-taamiri awirokaiti. Iriitaki kantakaarori pinkimisantan-tajyaariri ari onkantayaa iwawisaako-siritan-tajyaamiri apaata owiraanta-paakyaaroni kitaitiri. ⁶Irootaki pikimo-siritan-takari, okantawitaka piñaawitakaro pikimaatsiwita-painta, iñaanta-siritaitami. ⁷Ikimita-kaantai-takimiri tsika ikantai-tziri ooro, itayiitzi iñaantai-tyaariri kamiitha-rika ikanta. Okantawitaka yoka ooro ti irasi iwiro iñiitiri, aritaki inthonkajyaa. Iro kantacha aririka impiyapaaki Jesús Saipatzii-totaari, ari iñiitajimiri iriipiro-rika pikimisantakiri. Arira iwisiryawintai-tyaamiri awirokaiti, pinkatha iwaitajimi, oshiki inkinkithata-koitaimi. ⁸Pitako-pirotani piwairi Saipatzii-totaari okantawitaka ti piñaajiri. Pikimisantajiri,

oshiki pikimo-siri-winta-pirotairi, okantawita ti piñaawityaari iroñaaka. ⁹Tima pinkimisanta-yitairira awirokaiti, aritaki piñaayitajiro iwawisaako-siritaimi.

¹⁰Ikamanta-koyitakiro pairani Kamantan-tzinkariiti tsika okanta-kota inkawinthaantai apaata Pawa. Irootaki kaminthaantsi piñaakiri awirokaiti. Iro kantacha yokaiti Kamantan-tzinkari, ti ikimatha-pirotiro, yamatsinka-wintakaro, oshiki isampita-kowintakiro tsika onkanyaa iwawisaa-koitan-tyaari. ¹¹Inintaki iyoti ipaita wawisaa-kotan-tatsini, tsika-paiti inkoñaati. Tima iriitaki Itasorinka Saipatzii-totaari thaiyawaita-kaayita-kiriri, oshikira inkimaatsita-kaawaityaari Saipatzii-totaari impoña iñaajiro iwaniinkaro. ¹²Tzimatsi oyotakaa-kiriri Kamantan-tzinkariiti, tira iri osiyakaantironi, awirokaiti. Tima pinkimayitajiro iroñaaka Kamiithari Ñaantsi. Ityaankai-takiri Tasorinkantsi ipoñaakaro inkitiki ikinkithata-kaanta-kamirori. Irojatzira iroka inintajii-witakari Maninkariiti iñiuro.

Tasorintsi-siri ankanta-winta-jyaari Pawa

¹³Aamawinta onkanyaa pikinkisiryaaani, pinkimityaari owathakitzirori iithaari. Yotzinkari pinkanyaa. Oyaawinta pinkanyaa inkawinthaanta-pajyaami Jesús Saipatzii-totaari aririka impiyapaaki. ¹⁴Pinkimityaari sirithari iintsi. Airo pantasi-waitaro piniwita-siyitari pairani, okantakaami ti piyowaiti. ¹⁵Iri pinkimita-kotajyaa kaima-sirita-kimiri. Iriitaki kitisiriri. Pinkimita-kota-jyaari, pinkiti-siriti otzimayitzira pantziri. ¹⁶Tima osankina-taka ikantaitzi:

Kitisiri pinkantajyaa awiroka-payi, tima kitisiri nokanta naaka.

¹⁷Tima pinkanta-piintziri “Apaá” aminako-yitaironi tampatzikaini okaratzi yantayitakiri atziri-payi, ontzima-tyiira pinkimisanta-piintiri ainiro pisaiki aka kipatsiki. ¹⁸Tima piyotzi kaari kiriiki, kaarira ooro ipinako-wintan-taita-kamiri, pawisako-siritan-taari pitzimaityaa-siwitaka pikimita-kotari piwaisatzitini. Tima tikatsi apanta-pirotyaarini ooro aajatzi kiriiki, aritaki inthonkajyaa. ¹⁹irootaki iriraani Saipatzii-totaari ipinako-wintan-taita-kamiri, tima inkama-paintzi irirori, ikimita-kotakari ipiraitari, ti yamasiwaityaa, tikatsi inkanta-waityaa iwathaki. ²⁰Tima pairani tikira iwitsikiro Pawa kipatsi iyotzitaka opaita yantiri Saipatzii-totaari. Iro kantacha owakira piñiuro iroñaaka, ipokaki, iwawisaako-siritaimi. ²¹Okaratzi yantzi-mota-kimiri Saipatzii-totaari, irootaki opoñaantari pawintaa-siritaari Pawa. Tima iriitaki Pawa owañaajiriri, iñaakan-tairo iwaniinkaro. Oyaakoniinta piwairi iroñaaka Pawa pawintaa-siritaarira.

²²Tima siritha pikanta-wintaaro iroopirori, kitisiri pikantayita. Pakowintyaaro pintako-yitanyaa, pinkimita-kaantiro pintakotyaarimi pirintzi okaakiini.

²³Tima okimiwaitakaro papiitaa-tyiromi pintzima-yitajimi. Iro kantacha

tzimatsi pirintaari, kaari atziri kaamaniri, añaanita-tsiri inatzi irirori. Okanta apiitan-taari itzimakaa-yitaimi, iro ñaani añaanitaka-jimiri aajatzi. ²⁴ Tima:

Ikimitaro atziri-payi towarisi.

Tzimawitacha owaniinkaro, ikimiwaitaro towari otzimi otyaaki.

Okama-sitzi towari ipoñaa oparyaa-tyaakitzi.

²⁵ Irooma ñaani Pawa, asi owairo.

Irootaki iroka Kamiithari Ñaantsi ikamantai-takimiri awiroka.

2 ¹ Irootakira piwashaantan-tyaarori pikaaripirodzi, airo pithaiya, airo pikamatawi-ritzi, airo pisama-wakaa-waita, airo pikisi-mata-kaawaita. ² Pinkimityaari iintsi owakira tzimatsiri inintzi inthoti. Ari pinkanta-yitana-jyaari awirokaiti, pinintajiro tasorin-tsita-tsiri antaripiro-sirita-kayimini, ari onkantyya pawisako-siritan-tajyaari, ³ tima piñaaakiro ikaminthaa-yitaimi Awinkathariti.

Mapitatsiri añaanita-tsiri

⁴ Pinkimisantiri awirokaiti kimitakarori kipayi, iro kantacha añaanita-tsiri onatzi irirori. Oshiki atziri-payi maninta-kirori kipayi, iro kantacha Pawa ikimita-kaantaro ikowa-piroitani kipayi, oshiki owinaro. ^a ⁵ Ari pikantzi-taari aajatzi awirokaiti pikimitaaro kipayi, tsika otzimi yaitakiri iwitsikan-taityaarori pankotsi, okantawitaka ti pinkimi-wityaaro kipayi, tima awiroka. Pinkimita-jyaari aajatzi Impira-tasorintsitaari asitakaariri Pawa yatsipita-kaani. Iriima pasitakaariri awiroka Pawa, ti inkoñaa-niwityaa, iriitaki ookimota-kariri, okantakaaro okaratzi yantayitairi Jesús Saipatzii-totaari. ⁶ Tima iro okantziri sankinaritsi-pirori:

Pamini, nowatzika-tziiro otzinkami ikowa-piroitani Kisakowintoniki.

Irootaki otzitironi pankotsi-nampi.

Oshiki owinaro iroka.

Inkarati awintaa-sirita-jyaarini otzinkamitakari, airora yaminaa-siwaita apaata. ^b

⁷ Awirokaiti pikaratzi pikimisantai, panintaa-yitaaro otzinkami tzimatsiri oshiki owinaro. Iriima kaari kimisanta-tsini, ti ñiñiro iriroriiti, iriitaki ikinkithata-koitakiri sankinaritsi-pirori, ikantaitzi:

Imaninta-witakaro kipayi owitsikirori pankotsi,

Iro kantacha irojatzi yaitairi iroka otzinkami-pirori.

⁸ Ikantaitaki aajatzi:

Kisotatsiri yantziwataitari,

shoompikintsi onatzi owaryaan-tatsiri.

Tima inkimiwaityaaro imparyaan-tatyii-yaaromi ikaratzi piyatha-yitakarori ñaantsi. Iriijitakira iyosiyitakiri Pawa iwaskanitaa-yitairi. ^c

^a 2.4 kipayi = * mapi   ^b 2.6,7 otzinkami = * mapi   ^c 2.8 kisotatsiri, shoompikintsi: * mapi

Ishininka-yitaari Pawa

⁹Irooma awirokaiti, iroka pikanta-yitaari:
 Iyositaki Pawa pishininkaiti,
 Impira-tasorintsitaami Pinkathari,
 Yoiti-sirita-tziimi inasiyitaari pasini-satziiti.
 Pikaratairi atziri-payi yasiyitaari Pawa.

Ari pikanta-yitaari omatantyaari piñaawintairo kamiitha tsika okanta ikaima-siri-yitaimi pisaika-witaka otsitini-kitzi, kimiwaitaja iroñaaka pisaikaa-tyiimi ikitainkata-kairo irirori. ¹⁰Pairani awirokaiti ti pishininkata-wakaa-wityaa, irooma iroñaaka pimatajiro tima ishininkata-jaami Pawa. Pairani awirokaiti ti pintsipa-wityaari inisironkatani Pawa, irooma iroñaaka piñaajiro inisironka-yitaimi awiroka.

Impiratani inayitajai Pawa

¹¹Notakotayitani, pinkimita-kaantiro awirokaiti airomi pishininkata-naari osaawi-satzi. Irootaki nosintsi-thatan-tyaamiri airo piniwitantaro osaawi-sato. Tima iro kimitakarori iroka-payi iroomi maimani-siri-kaymini. ¹²Onkarati pantayitiri, kamiitha onimoyitairi atziri-payi. Aamastyaa tzimatsi kisimawai-witamiri iroñaaka, iro kantacha aririka iñaanajiro pantanajiro kamiithari, ari inkinkisiryaa-najyaa, impinkathata-najiri Pawa aririka yaminakoi-tairi maaroni yantayitakiri.^d

¹³Inintzi Pawa airo pipiyatha-yitari atziri-payi ikaratzi pinkathari-wintzimiri pinampiki. Pimatzi-tyaari itzinkamitari pinkathari-wintan-tatsiri pinampiitiki. ¹⁴Airo pipiyathatari aajatzi ityaankani owasankitaa-yitirini kaari-pirori, tima iriitaki iwisiryaawintyaari atziri-payi antayitzirori kamiithari. ¹⁵Irootaki ikowakaimiri Pawa. Aririka pantanajiro iroka tampatzikata-tsiri, aritaki yoimairintakiri masontzi-siriri inkowimi inkanta-kotimi. ¹⁶Saikasi-waiyitaami iroñaaka awirokaiti. Iro kantacha airo pantanajiro kaari-pirori, pinkimita-kotyaari impiratani Pawa. ¹⁷Pimpinkathatiri maaroni. Pintakotyaari iyikiiti. Naapinkatha piwiri Pawa. Piñaapinkathatairi pinkathari-wintzimiri pinampiki.

¹⁸Awirokaiti ompirataari, siritha pinkantyaai impiratai-tyaami. Ti apatziro pimpinkathatiri aakamiithatizimiri, pimatzi-tyaari aajatzi kisaka-waitamiri. ¹⁹Tzimatsi-rika antakirori inintziri Pawa, ipoña inkisa-sita-kyaaro imaninta-waitai-takiri, iriitaki inkimosiriwintyaari atziri-payi iñaakiri imatakiro kamiithari. ²⁰Tzimatsi-rika kisasita-kyaaroni iwasantakita-wintai-tziri yantakiro kaari-pirori, tikatsira kimosiriwintyaarini. Irooma awirokaiti, aririka pinkisa-sita-kyaaro pinkimaatsita-kowintyaaro tampatzikari, irootakira onimotziriri Pawa. ²¹Irootaki ikaima-siritai-tanta-kamiri,

^d 2.12 aririka yaminakoi-tairi yantayitakiri = * Iitaitiriti Pinkathari

tima iriitaki Saipatzii-totaari kimaatsita-kowintaami awiroka. Ari okanta iñaakanta-painta-mirori onkarati pantajiri awiroka.

²² Tikatsi kaari-pirori yanta-painti irirori,

Tikatsi aparoni yamatawita-painti.

²³ Ikawiya-waitai-takiri pairani irirori, ti impiyatantyyaa. Ikanta iwasankitaa-waitai-takiri ti yasaryii-matantyyaa impiyatantyyaa, iriitaki yawintaa-piro-taika oyotzirori yamina-kotanti tampatzika-piroini. ²⁴ Ari okanta ipaikakoi-tanta-kariri, okantakaaro ayaaripironka. Irootaki añaanta-jyaarori awashaanta-yitajiro kaari-pirori, kamiithasiri ankanta-yitajyaa, ankimita-kaanta-najiroimi ankamayita-tyiimi impoña añaayitaimi. Tima inkantaitzi:

Oshiki iwatsinaa-waitai-takiri, irootaki añaantaarori aroka-payi atikatsitaji.

²⁵ Pairani awirokaiti pikimitakari ipiraitari timpaawaita-sita-chari. Iro kantacha kimiwaitaka pimpiyaa-tyiimi isaikira aamaako-wintariri ipiraitari, iriitaki aamaako-winta-siri-yitaamiri awirokaiti.^e

Yantayitairi tsipata-chari

3 ¹ Iroka pinkanta-yityaari awirokaiti iinantaitari, siritha pinkantzi-motyaaari piimiiti. Onkanta-wityaa tzimayitatsi-rika inkarati kaari kimisantironi iñaani Pawa. Aamaa-sityaa ari onkantaki pinkimisanta-kairi aririka iñaakimi tsika pikantanaja, ² kitisiriri pinanaatzi, pinkatha pikantantzi. ³ Airo apinaasi-waita iñiitimi owaniinka pikanta, pampita-yitiro piisi, pimporiryaa-tziyiiti, owaniinka pinkithaa-yityaa. ⁴ Iro kamiithatatsi pimatanaajiro kaari koñaanita-tsini, pikamiithasiritai. Tima aririka antsinampa-siri-waiti airo atharo-wako-waita, asi owiro iroori ti onthonka-nityaa, irootaki ininta-pirotziri Pawa. ⁵ Arira okantayitakari pairani kitisiriri kooya awintaa-sirita-kariri Pawa, pinkatha owayitziri oimiiti. ⁶ Okimitara pairani Sara siritha okantzi-motari Abraham, opaitziri oimi: “Nowinka-thatani.” Awirokaitira kimitaarori osaroyitaami aririka pimatanaajiro tampatzikari. Ari onkantyyaa airo otzimanta ompaityyaa pintharowan-tawaityaari inkisawintai-timiri.

⁷ Ari pikimitari aajatzi awirokaiti iimintaitari, piñaanta-piintyyaaro paripirotyaaro piinaiti. Pinkawinthayiro, kooya onatzi iroori. Pinkimita-kaantiro ikaminthai-tziro sataa-nita-tsiri owamintotsi. Ñaapinkatha piwiro tima inisironkai-tajyaaro iroori añaasiri-yitai ikimitai-takimira awiroka, ti ompasiniti okaratzi ikasiya-kaita-kimiri. Irootaki pantanaajiri ari onkantyyaa airo omanonkan-tawaita pamana-manatani.

Sintsiwintarori yantayita-najiro kamiithari

⁸ Ari okantari, aapatyyaa pinkanta-wakaiyaa, kaminthaa pinkantanti, pintakota-wakaiyaa tima onkimita-naatyii-yaaro pirintzita-wakai-

^e 2.25 ipiraitari = oisha

yaami. Nisironka piwanajiri pitsipa-yitari. Tsinampa-siri pinkantyyaa.
 9 Airo pikimaatsita-kaari kimaatsita-kaamiri awiroka, airo pikawiyiri
 kawiyimiri awiroka. Paakamiithatiri pintasonka-winta-kaayitiri. Tima
 irootaki ikaima-siritan-takamiri Pawa intasonka-winta-yitaimi awiroka.
 10 Tima ikantaitaki:

Ikaratzi niwitarori yanintaa-waityaa kamiitha yañai,
 Iwashaantairo ikawiya-waitantzi, ikamatawiri-waantitzi aajatzi.

11 Ontzimatyii iwashaantairo kaari-pirori. Yantajiro kamiithari.
 Iro yamina-minata-piintairi isaikayitaji kamiitha.

12 Tima iyotziri Awinkathariti ikaratzi kamiitha-siriri.
 Owakimpitya iwiri ikaratzi amana-mana-tairiri.

Iriima kaari-piro-siririiti, katsimara yaminiri Awinkathariti.

13 Amatsinka pantayita-najiro kamiithari, ¿tzimatsima kimaatsita-
 kaiyaamini? 14 Tzimatsi-rika wasankitaa-kimini pantziro kamiithari, ari
 intasonka-wintakimi Pawa. Tima ikantaitaki:

Airo pitharowan-tasiwaitari, airo okantzimo-siri-waita-sitami
 aajatzi.

15 iro kamiithatatsi pisirita-jyaari Saipatzii-totaari, tima iriitaki
 pimpinkatha-pirotairi. Owitsika pinkanta-piintyyaa pikamantantiro tsika
 okanta-kota piyaako-niintairi, aririka intzimi sampitimini. Iro kantacha
 amatsinkara pinkantanti pikamantantiro, pinkatha pinkantanti aajatzi.

16 Aikiro pijatatyii pinkinkithasiritiro tampatzikata-tsiri, pantayitairo
 kamiithari pawintaa-najyaarira Saipatzii-totaari. Aamaa-sityaa ari
 impasiki-wintajyaa inkarati thaiyako-wityaamini. 17 Iroorika inintziri
 Pawa, iro kamiithatatsi piñaa-sita-kowintyyaaro pantayitziro kamiithari.
 Iroora mapirotzirori okaaripirozti piñiuro iwasankitaa-wintai-timiro
 pantakiro kaari-pirori. 18 Ari ikantzitaka aajatzi Saipatzii-totaari,
 tampatzika-siri inatzi irirori, ikamamintakiri karipiroripayi. tzipina-
 siri-waita-chari. Irootaki yantantakaro onkantyyaa yaantajyaariri
 intsipata-jyaari Pawa. Oshiki iwatsina-watha-witai-takari iwamaan-taita-
 kariri, iro kantacha iwañaa-siritai-tairi. 19 Iriitaki jatasirin-katain-tsiri
 ikinkithata-kaayitairi isiri itayita-karori pairani yasitako-siritai-takiri.
 20 Tima oshiki ipiyatha-yitaka iriroriiti iwitsikan-takarori pairani Noé
 antaroiti amaako-mintotsi, oyaawinta-witacha Pawa ti isintzi-waiti.
 Iro kantacha kapichiini atziri awisakotaatsi impiinkimi, ikara-matsitzi

8. 21 Iriitaki pikimita-kotaari awirokaiti tsika pikanta pawisako-siri-
 yitai pikiwaa-yitaja. Iroka kiwaataantsi tira onkimityaaro ikiwaitziro
 ikipatsi-wathaitzi. Amanaantsi onatzi ikowakoi-tziri Pawa inkinkisiryaa-
 kaantiro tampatzika-sirita-tsiri. Tima pawisakotaji okantakaan-tziro
 yañajira Jesús Saipatzii-totaari. 22 Isaikaji inkitiki iroñaaka irako-piroki
 Pawa ipinkathari-wintairi Maninkariiti, ipinkathari-wintairi inkiti-wiri
 pinkatha-ritatsiri anta, ipinkathari-wintairi tzimayita-tsiri isintsinka.

Antawaitainiri kamiitha Pawa tima tzimatsi imatakaa-yitairi

4 ¹Ari okanta, ikimaatsita-kowintai Saipatzii-totaari isaikanta-paintari-ranki aka osaawiki. Irootaki pisirita-kota-piinta-jyaari awirokaiti. Tima inkarati ñiirori ikimaatsita-kayitari, tira inintairo yantajiro kaari-pirori. ²Ari pinkimityaari awirokaiti ainiro pisaika-yitzi iroñaaka aka osaawiki, iro panta-piintaji inintziri Pawa. Airo pantasi-yitaro piniwiyitari, tima irootaki yanta-piintakiri osaawi-satziiti. ³Irootaki panta-piinta-witakari pairani, pikimitakari pasini atziri-payi niwiwaita-sita-chari. Tima yamita-piintakaro imayimpiryiitzi, inñathatawakaita, isinkiwaita, iniwitaro yoimosirinka-waita yantantyaarori kaari-pirori, niyawaitainiri inayitaki, yamana-manata-piintakiri pawaniro. ⁴Oshiki okompitzi-motari osaawi-satzi pitsipa-witari pairani, ti onimotiri piwashaanta-nakiro pintzipatari yantayitziro kaari-pirori. Iro opoñaantari ikisima-waita-nakimi. ⁵Iro kantacha aritaki yaminakoi-tairi yokaiti apaata okaratzi yantayitziro. Tima Pawa, iriitaki yotziirori maaroni yantayitakiri ikaratzi añaayita-tsiri iroñaaka, okaratzi yantayitakiri ikaratzi kamayitain-tsiri. ⁶Irootakira ikamantantai-tarori Kamiithari Ñaantsi, imataitakiri aajatzi ikaratzi kamayitain-tsiri. Ari iwasankitawathatai-takiri ikamayitakira, irootaki omatantaari iwañaasiri-yitairi Pawa.

⁷Irootaintsi onthonkajyaa okaratzi añiiri kipatsiki. Yotasiri pinkantyyaa, aakowinta pinkantyyaa pamana-manatai. ⁸Iro kowapirotacha pijatakaanajiro pintakota-wakaa-najyaa. Tima inkantaiti:

Tzimatsi-rika antakoyita-jyaari, airo amiraawinta-waitziro iwaaripirotai.

⁹Piimaa-nitanta-piinti piwankoki, airo pikiñaani-wintziro. ¹⁰Tima inkawinthaajimi Pawa, itasonka-wintakimi onkantyyaa pantantyaarori imatakaa-yitajimiri. Okaratzi imatakaa-yitajimiri awiroka, pamitakotairi pasini, pantajiro kamiithari. ¹¹Ikaratzi imataakai-takiri inkinkithati, iyotzi Pawa ikinkithata-kotzi. Iriima ikaratzi imataakai-takiri inkaminthaan-tayiti, yantawaitan-tyaaro tsika okanta yaawyaa-kaakiriri Pawa. Ari onkantyyaa impinkathatai-tantyaariri Pawa, inkanta-kaakyaaro Jesús Saipatzii-totaari otzimi-motairi iwaniinkaro, irasi iwiro impinkathari-wintantai. Omapirowí.

Kimisantzinkari ananzi oshiki ankimaatsityaari

¹²Notakotani, pamaiya omapokimi = kari aririka piñaanakiro pomirintsitzi-motyamini. Tira awishimo-waita-sityaami iroka, inñantatityaami. ¹³Irootaki ikimaatsita-paintari pairani Saipatzii-totaari. Aririka piñiirori awiroka inkimaatsitakaa-pirotai-tyaami ikimitai-takiri irirori, kantatsi pinkimo-siri-wintiro. Tima ari pinkimosiriwinta-pirotajyaari

impiyaji-rika irirori yamajiro iwaniinkaro. ¹⁴Aririka inkisimaitimi awiroka okantakaan-tziro pawintaari Saipatzii-totaari, tasonka-wintaari pinatzii. Tima irootaki oiñaarontzirori isaikan-takami Itasorinka Pawa otzimimo-pirotziri iwaniinkaro.^f ¹⁵Tira onkamiithati piwamaanti, pinkositanti, pantiro kaari-pirori, pimaimanitanti, ari piñaakiro iwasankitaa-wintai-timiro awiroka. ¹⁶Iro kantacha iroorika iwasankitaa-wintai-timiri yasitaamira Saipatzii-totaari, airo pipasiki-winta-waita. Iro kamiithatatsi pinkimosiriwinta-jyaari Pawa ipaitai-tajimira “Saipatzii-totaari-wiri.” ¹⁷Tima monkarata-paaka yamina-kotan-tajyaarori Pawa okaratzi yantaitakiri. Arokaiti akaratzii yasiyitaira, itayitakai ikimaatsita-kaayitai. Iriira mapirotaironi inkimaatsitajyaa ikaratzi thainka-kirori Kamiithari Ñaantsi ityaanta-kairi Pawa. ¹⁸Tima inkantaiti:

Otzimimo-yitziri pomirintsitzi-motariri kamiithasiririiti onkantayaa yawisako-siritan-tajyaari,
¿Tsikama opaita awishi-motairini kaari-piro-siriri
thainka-tasorintsita-tsiri?

¹⁹Tima inkarati kimaatsi-waita-chari iroñaaka, iriira Pawa sinitajiriri inkimaatsi-waityaa. Ontzimatyii yawintaa-sirita-jyaari owitsika-kiriri, yantayitajiro okaratzi tampatzika-yitatsiri.

Iyomitaatziri kimisantzin-kariiti

5 ¹Jiwari! Iroka nonkaman-timiri pikaratzi pijiiwayitairi kimisantzin-kariiti. Aajatzi naaka nojiwatziri kimisantzin-kariiti, ari akarajitzi. Naaka ñajantakiri Saipatzii-totaari tsika ikanta ikimaatsita-kaitakari, ari nokaratzi-takari naaka inkarati ñaayitaironi owaniinkataka. ²Iroka noyomitaa-najimiri: Paamaako-winta-jyaari kamiitha kimisantzin-kariiti pinkimita-kaantiri paamaako-wintari pipira. Airo pantasi-waitaro aririka isintsiwintaitimi pantiro, pantanajiro awirokara kowasita-nainchari. Airo pantziro pininta-sityaa paantyaaro kiriiki, pantiro awiroka-rika ninta-sita-nakarori. ³Airo pininta-siwaita pimpiratantyaa, ontzimatyii piñaakiri ikaratzi paamaako-wintaari pantanajiri awiroka inkini imatanajiro iriroriiti. ⁴Onkini apaata aririka inkoñaatapaji Jiwari-pirori paamaako-winta-kaniri ipira, ari impinata-pajimiro waniinkata-chari, osiyawaityaaromi yamathaitan-tajyaamiro kanta-itaachani osiparyani.^g

⁵Awirokaiti mainariiti pimpinkathatiri jiwari-payi. Ontzimatyii pimpinkathata-wakai-yitajyaa maaroni, tsinampa-siri pinkantyaa. Tima inkantaiti:

Ti yaripirotyaari Pawa ñaapiro-waitachari,
Iriima tsinampa-siriri oshiki inkawintha-jyaari irirori.

⁶Tsinampa pinkanta-wintyaaro okaratzi imatakaa-yitajimiri Pawa. Irojatzii apaata aririka ininta-paitita-paaki, iriitaki kantakai-yaaroni

^f 4.14 pawintaari = * wairontsi   ^g 5.4 * amathairintsi

onkantyyaa impinkathatai-tantyaamiri. ⁷Aririka piñaayitiro onkantzimo-siri-waiyityaami, pawintyaari Pawa. Tima iriitaki nisironkatyaamini.^h ⁸Yotasiri pinkantyyaa, aamawinta-siri pinkantyyaa. Tima yoka Kamaari kisaniantairi, ikimitakari kashikari kinakina-waita-tsiri, yasootzi yamina-minatzi impaityaa yatsikiri. ⁹Iro kantacha ontzimatyii pimpiyatyaari, piriipiro-winta-najiri pawintaa-siritaari Pawa. Tima piyotzi ari pikimitakari maaroni iyikiiti pikimaatsi-jiita tsika-rika isaikayitzi aka kipatsiki. ¹⁰Iro kantacha aririka onkarata-paaki pikimaatsi-waitaka kapichiini, aritaki iwawisaa-kotaimi Pawa, yoisokirotaimi, yaawyaasirita-kaajimi, iriipiro-winta inkanta-kaiyaami. Tima kawinthaan-taniri inatzi, iriitaki kaima-sirita-jimiri piñaanta-jyaarori kanta-jitaa-chani iwaniinkaro Saipatzii-totaari. ¹¹Thami awisiryaa-winta-jyaari Pawa. Irasi iwiro impinkathari-wintantai. Omapirowí.

owiraantarori withataantsi

¹²Iriira Silvano nosankinata-kaakiri iroka. Awiintaari iyiki inatzi. Irootaki nosankinatan-tamirori kapichiini noyomitaa-najimi, nokaman-tzimiro tsika ikanta Pawa ikaminthaantai. Ontzima-tyiira piriipiro-winta-yitairi. ¹³Iwithayitami kimisantzin-kariiti apatota-piintachari Kompijaariki ikaratzi kimiyitaamiri awirokaiti iyosiitai-taimi. Iwithatami aajatzi Marcos nokimita-kaantari iriimi notomi.ⁱ ¹⁴Itakora pinkantyyaa piwithata-wakaa-najyaa. ¡Onkamintha pisaika-yitai kamiitha pikaratzi yasiyitaami Jesús Saipatzii-totaari! Omapirowí.^j

---

^h 5.7 kipayi = * mapi   ⁱ 5.13 Ikanta-kotziri Pedro aka “Kompijaari” irootakira ikanta-kotziri nampitsi Roma. Tima yamaminatai-tatyii-yaaro Roma ikinkithata-koitziro, irootaki iñaawinta-piintan-tarori Kompijaari. Ari onkantyyaa airo iyotantai-tantari tsika isaiki Pedro, airo iwawinkitai-tantari.   ^j 5.14 piwithata-wakaa-najyaa = * thoporoantaansi

APITITA-NAINTSIRI ISANKINARI PEDRO

Withataantsi

1 ¹Naaka Simón Pedro osankinatzi-mirori iroka. Naaka impiratani Jesús Saipatzii-totaari, Intyaankaa-riti nonatzi. Awirokaiti nosankinatziini pikaratzi pikimisantanaaji, pikimiyitaana naakaiti, iro kantakaan-takirori itampatzika-sirinka Pawa, ari ikimitaari aajatzi Jesús Saipatzii-totaari owawisaako-siritairi. ²¡Onkamintha inisironka-pirotaimi, isaikakaa-pirotaimi kamiitha! Aikiro piyotanaa-tyiiri Pawa aajatzi Awinkathariti Jesús.

Tsika onkantyyaa pintasorintsi-siritan-tajyaari awirokaiti

³Tima antaroiti itasorinka Pawa, iriitaki kantakaarori otzimi-motan-tairi maaroni kowityiimo-siritairi ampinkatha-tasorintsitan-tyaariri. Ari okanta, omapiro ayopirotajiri. Tima owaniinka ikantataika irirori, oshiki ikamiitha-piro-taiki, iro omatantaari ikaima-siri-yitai. ⁴Iro ikasiya-kaantairori pinarontsi-pirota-chari, kamiitha-pirota-jaanta-tsiri, ari onkantyyaa pinkimita-kotan-tajyaariri awirokaiti Pawa. Piwashaanta-najiro pikaaripiro-siritaki, pikimiyitari osaawi-satzi antapiinta-kirori inintasiri-yitziri. ⁵Irootaki piñaa-sintsitan-tyaari pintampatzika-siri-yitai onkantyyaa poisokirotan-tyaarori okaratzi pawintaari Pawa. Aririka pimata-piinta-nakiro iroka, aritaki piñaayitakiro piyota-nityaa. ⁶Aririka pimata-piinta-nakiro iroka, aritaki piñaako-nitajyaa. Aririka pimata-piinta-nakiro iroka, aritaki pinkamaita-piinta-nitajyaa. Aririka pimata-piinta-nakiro iroka, aritaki pimpinkatha-tasorintsi-waitai. ⁷Aririka pimata-piinta-nakiro iroka, aritaki pinkawintha-piintan-tayitaji. Aririka pimata-piinta-nakiro iroka, aritaki pintakota-piintan-tajyaa. ⁸Iroorika pimata-piintanaki awiroka, ari ñiitakimi omapiro piyotajiri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, airo pipirawai-nitaja, airo piñiuro paminasi-waityaa. ⁹Irooma intzimi-rika kaari matanajironi ñaawintain-chari, ikimitakari mawityaakiri kaari okichaata-tsini. Imaisanta-kitziuro

yantayitakiri Saipatzii-totaari ikiti-siri-yitakaan-taariri, tima kaari-piro-siriri inawitaka pairani. ¹⁰Ari okantari iyikiiti, ontzimatyii pinkinkithasirita-piintajyaa, airo piñaantaro pinkiso-siri-winta-waitiro iyosiitai-taimi, kaima-siritaari pinatzi. Tima iroorika pimata-piintanaki inintakai-takimiri tsika pinkanta-najyaa, airo piñiuro pitzinpina-siri-waiyitai.^a ¹¹Ari onkantayaa piñaanta-jyaarori oshiki okamiitha-piro-taiki inkyaakai-taimi ipinkathari-wintan-tapaji owawisaako-siritairi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari.

¹²Irootaki airo nowashaantantaro nonkinkisiryakaa-piintimiro okaratzi añaa-wintakiri, okantawitaka aritaki piyoyiwitakaro, poisokiro taro iroopirori iyomitaai-takimiri. ¹³Iro kamiithata-tsiri nokinkithasiritakaa-piinta-jimiro ainiro nañai naaka, ¹⁴tima kapichita-paaki noñaantayarori nonkami. Ari okanta iyotakaakina Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. ¹⁵Noninta-taiki naaka iro pinka-masityaa pinkinkithasirita-piintairo awirokaiti iroka-payi aririka nookajimi nonkamaki.

Ñañaantakirori iwaniinkaro Saipatzii-totaari

¹⁶Tima pairani, owakira noñaawinta-paakimiri Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari, nokanta-paakimi: “Otzimi-motziri isintsinka, aritaki yapiitajiro impiyaji.” Tira noyota-sityaaro naakaiti, ti namatawi-waitan-tapaa-kamiro. Naaka-jaantaki okitaikari Saipatzii-totaari, oshiki ipinkathari-piro-taiki irirori. ¹⁷Iritaki Asitairi Pawa kantakaarori impinkathaitajiri, iñaakan-takiro iwaniinkaro, iroka ikantaki iñaawaitaki pairani:

Notomi inatzii yoka nitakokitari, oshiki nokimo-siri-wintakiri.

¹⁸Naakayitakira kimajaanta-kirori iñaawaitaki inkitiki notsipantatariri Jesús anta Tasorintsiitoki. ¹⁹Irootakira oyotakaa-pirotainiri omapiro onatzii ikantakiri pairani Kamantan-tzinkariiti. Ontzimatyii pinkimisanta-yitairo, tima onkimita-kowaita-kyaari ootamintotsi ikoñiinkatzi otsitini-kitzi. Iro pantayita-najiri awiroka irojatzi impiyan-tajyaari Jesús Saipatzii-totaari inkimosiriwinta-sirita-kaapa-jyaami, inkimita-paakyaari impokiro parya. ²⁰Ontzimatyii ankimathatiro iroka: Tikatsira aparoni okaratzi sankinatain-chari Sankinaritsi-pirori ikamanta-waitasitan-takyaari Kamantan-tzinkariiti. ²¹Tira iri iyotasiwaityaaroni atziri-payi, Tasorinkantsi Iyosirita-kaantakiro okaratzi inintakiri Pawa.

Kamantanta-nirori aajatzi yomitaan-tanirori

(Jud. 3-13)

2 ¹Iro kantacha, tzimatsira pairani kamantanta-nirori. Irojatzi okantari iroñaaka pisaika-yitzira awirokaiti. Ari piñaaki kantimini,

^a 1.10 tzipina-siri = antziwa-siri

“Naaka yomitaan-taniri.” Imananikiini inintzi iwaaripirotan-tyaamiro iyomita-yitimiri. Imaninta-tziirira Awinkathariti, pinako-winta-witaariri iwawisaako-siri-yitairimi. Irootakira airo oshintanta iñaayitiro yokaiti yapirotajyaa. ²Iro kantacha tikira yapirotyaata, tzimatsira oshiki kimita-kotyairini okaratzi iñaakan-takiri, imayimpi-waitzi. Iriitaki kisimawaita-kaantirini aniitan-tanaariri “Awotsi-pirori.” ³Tima ayimawaitiri ishikyiro iwaararo, ininta-piintaki pimpinatini okaratzi iyomita-siwaitamiri. Iro kantacha Pawa airo ishinta yaminako-yitainiri yantayitakiri, ari yapirotairi.

⁴Tima pairani ikaaripirotan-takari Maninkariiti, imatakiro Pawa iwasankitaakiri, yookakiri sarinka-winiki, tsitiniki ikanta-kotaka iyaawinta iwasankitaa-piroi-tairi. ⁵Ari ikimitaakiri Pawa kaari-piro-siririiti atziri itayita-nakarori pairani inampitaro kipatsiki, apirotaka ipiinkaki oonkaro-paitiki. Iro kantacha Pawa iwawisaa-kotakiri Noé, kinkithata-kota-kirori pairani tsika inkantyyaa kamiithasiriri. Tima iriitaki Pawa owawisaa-kotakiri pairani ishininkaiti Noé ikarajiiiti. ⁶Ari ikimitaakiri aajatzi nampiyitarori Paamaa-riniki aajatzi Katsimaariniki, yapirotakiri ipomitakiri. Arira iñiitziro ompaityaa awishimo-yitairini thainka-tasorintsitaniri. ⁷Iro kantacha Pawa iwawisaa-kotairi Lot, tima kamiitha-siriri inatzi. Yoka Lot antaroiti oñaasirin-kakiri kaari-pirori okaratzi yantayitziri piyathariiti. ⁸Tima inkanta-itani maaroni kitaitiri yoka tampatzika-siriri Lot tsipata-kariri kaari-piro-siriri, iñiiri, ikimiri yantayitziro kaari-pirori. Antaroiti okantzimo-siritakari. ⁹Arira okantari, iyotzi Awinkathariti iwawisaa-kotiri pinkatha-tasorintsitaniri ñaapiinta-kirori ñaanta-siritaantsi. Tima yitzitakaro iwasankitaa-yitziri kaari-piro-siriri, irojatzi apaata yamina-kotan-tajyaariri yantayitziri maaroni. ¹⁰Imapirotairi Pawa iwasankitairi antayitzirori karipi-rotatsiri iniwita-sitari, ipiyathatakaro ikantawitai-tariri. Ti iñaakonityaa, kantakaa-pirori ikantayita. Ti intharowan-tyaari ikisima-waitziri Maninkariiti otzimi-motziri isintsinka.

¹¹Iriima Maninkariiti okantawitaka otzimimo-pirotziri isintsinka, ti inkisi-matiri kaari-piro-siririiti ijata-sita-piintzirira Pawa inkamanta-kotziri. ¹²Yokaiti kaari-piro-siriri ikimiwaitakari antami-wiri, ti iyoti inkinkisiryiyaa. Itzimaityaa-siwaitaka impoña iñaajiro inkimaatsitakaityaari irojatzi yapiroi-tanta-jyaariri. Ari inkanta-jyaari yapirotajyaa kisimayita-kiriri Maninkariiti kaari iyota-kotzi tsika ikantayita iriroriiti. ¹³Iro inkimaatsi-waitan-tyaari okantakaan-tziro ikimaatsitakaantaka irirori, iro kimityaaroni impinataa-tyiromi iyaari-pironka. Tima yokaiti kaari-piro-siririiti, ti impasikita-niti yantayitziro karipiro-yitatsiri kitaipaiti. Okimiwaitakaro iriitakimi oipatsi-yitakimini yakyoo-yitakimi inintayitziro yamatawitimi. ¹⁴Iro yaakowinta imayimpi-ryiiwaitaki, iwathakitakaro kaari-pirori. Ikaima-siritziri sipita-siriri

inkaaripirota-kairi. Ayima-pirotziri ontzimi-motiri iwaararo. Iro iwasankitaan-taityaariri. ¹⁵Ikinasi-waiyitaka, imanintakiro tampatzikari. Yantakiro okaratzi yantakiri Balaam, itomi Beor, yamina-minataki impinaitiri yantantyaarori kaari-pirori. ¹⁶Iro kantacha yoka Balaam, yantakiro kantachari, iriira kisathata-kiriri ipiraitari ikyaakoitari. Okantawita ti iyoti iñaawaita-niti ikyaakoitari, ikimita-nakari atziri iñaawaitanaki, ari iwashaanta-kaakiri ikinkisiryaa-witakari isinki-wintanikiini inintzi inkoshika-waityaami Balaam.^b

¹⁷Yokaiti kaari-piro-siriri irasi iwiro iwasankitaaitari otsitiniki-pirotzi. Tima ikimitakaro okantaka-ranki opiryaatzi omotyaa nijaa, ikimitakaro aajatzi okantaranki okisaani-kitzi minkori aainkatziro tampyaa, impoña añiuro airo oparyii inkani. ¹⁸Ari okanta isiyakaa-wintai-tziri kaari-piro-siriri, tima iwapyaa-sityaa tsika ikanta iñaawitaitari. Tima kantakaa-piro ikanta iñaawai-yitzi, aritaki yamatawitakiri owakira kimisanta-tsiri, siyapitha-witarori kaari-pirori, inkantiri: “Kamiitharini apiitairo antiro aniwita-siyitari, kamiitha amayimpiti.” ¹⁹Yamatawitanta-sita yokaiti iyomitaantzi, ikantayitzi: “Osinitaantsitzi pantayitiro piniwita-siyitari.” Iro kantacha yokaiti yomitaan-tanirori, ti isaikasi-waitajyaa irirori, ikimita-kotari ompirataari, irootaki kaari-pirori kimitakarori ompirawaityaarini. ²⁰Pairani yokaiti kaari-pirori owakira ikimisanta-witaari Awinkathariti, Owawisaa-kotan-taniri, iwashaanta-witanakaro yantayitziro karipi-rota-tsiri. Okanta osamanitanaki ikisakotaaro yantayita-najiro, irojatzii imapirotan-takari iroñaaka tira inkimityaa ikantawita pairani. ²¹Ari okamiithawita airomi iñiiri “Awotsi-pirori” tampatzika-sirita-kaanta-tsiri. Tima mapirotaka okowiinkatzi okaratzi yantayita-najiri, ikimisanta-witanaaro ikantakaan-tawitari tasorintsita-tsiri, ipoña iwashaanta-nakiro osamaniitaki. ²²Ikimiwaitakaro ikanta-piintai-tziri:

Aparoni otsitzi, aririka inkamarankaki, ipiya-sitaro iwajyaaro. Ipoña ikantaitzi aajatzi:

Aparoni chancho, aririkami inkiwaitiri yoipatsitaka, ipiyanaja aajatzi yoipatsi-waityaa.

Impiyan-tajyaari Awinkathariti

3 ¹Notakotani, iro apitita-tsiri iroka sankinarintsi notyaan-tzimiri, nopintha-sirita-kaatyaami, ²pinkinkisiryaa-kotan-tyaarori ikantayitakiri Kamantan-tzinkariiti tasorintsi-siriri, ikantakiri aajatzi Awinkathariti Owawisaa-kotan-taniri, otyaanta-yitakinari nonkaman-tajimiro awirokaiti. ³Ontzimatyii ankimathatiro iroka: Tikira impiya-winthataita Saipatzii-totaari, intzimi oshiki thanka-

^b 2.16 ikyaakoitari = burro

waitaniri. Iriiyitaki antasiwaityaaroni okaratzi iniwita-siyitari. ⁴Oshiki inthain-kawaiti inkanti: “¿Tsika-paitima iñiitiro ikantaitzi ari impiyi Saipatzii-totaari? Airo ipiyaja. Kaari añiuro ompasiniti kipatsi, irojatzii okantataita owakira iwitsikai-takiro. Ari kamayitaiki asiyita-nakairi, ti añajiro ompasiniti.” ⁵Ikinasi-waitakara ikaratzi kantatsiri. Ti iyoti iri Pawa owitsikakiro inkiti, iro iñaani iwitsikantaka. Iwitsikakiro aajatzi kipatsi, yapatotakiro nijaa-payi okoñaatan-tanakari opiryaa-pathatzi. ⁶Irojatzii nijaa yapirotan-takari Pawa pairani, oonkantakari kipatsi. ⁷Iro kantacha, onapainta-tziira ti impasinita-kayiro Pawa inkiti aajatzi kipatsi. Iro iñaani aajatzi ikantan-takari airo opasini-waitzi iwitsikani irojatzii apaata aririka yaminako-yitairo okaratzi yantaitziri maaroni, impoña yapirotairi kaari-pirori thanka-tasorintsitaniri aririka intajiro kipatsi.

⁸Notakotaní, iroka piyotiri: Tima inkimita-kaantaaro Awinkathariti aparoni kitaitiri iroowaitakimi oshiki osarintsi. Aririka onkaratimi oshiki osarintsi, iroowaitakimi aparoni kitaitiri. ⁹Tira yosamaninkasityaaro Awinkathariti imonkaratairo okaratzi ikasiya-kaantakiri, tima tzimatsi kinkisiryaa-chari yosamanin-kasiwaitaro. Amatsinka ikanta Awinkathariti, inintzi impiya-siritaitimi maaroni, tikatsi aparoni pyaasiwaitaa-chanimi. ¹⁰Irooma apaata impiyaki-rika, inkimita-paakyaari imapokantzi kosintzi. Ari inkimai-tajiro antaroiti poimataa-tsini, aripaiti apirota-jyaari inkiti. Ari onkimitaa-jyaari aajatzi kipatsi apirotajyaa. Inthonkyaa ontaajyaa siparyaa-yitatsiri inkitiki. Ari onkimitaa-jyaari maaroni iwitsikani atziri-payi, ontaajyaa maaroni. ^d

¹¹Ari onkanyaa yapiroi-tairo maaroni, ¿Tsikama pinkanta-jyaaka pisaikaji awirokaiti airo otzimanta pikinakaa-sitani? ¿Tima ontzimatyii pinkiti-siritai? ¿Tima ontzimatyii pimpinkatha-tasorintsita-nitai?

¹²Aamawintara pinkanta-yitajyaa, piñaasintsi-yitajyaa, tima irootaintsi impiyi Awinkathariti, aripaiti intaayitairo Pawa inkiti, imporoka-yitairi siparyaa-yitatsiri inkitiki. ¹³Irooma arokaiti, aritaki añasiritakiro owakirari inkiti, aajatzi owakirari kipatsi, tsika inampita-jyaaro kamiitha-siriri. Tima irootaki ikasiya-kaakairi Pawa.

¹⁴Ari okantari notakotaní. Aritaki piyaako-wintakaro awirokaiti maaroni iroka, pintha-siri pinkanyaa, inkini iñaapajimi Pawa kitisiri pinkanyaa, airo ikantako-waitai-tzimi pantakiro kaari-pirori. ¹⁵Pinkinkisiryaa-kotiro, amatsinka ikanta Awinkathariti, isamaninkatziro impiyan-tajyaari ari onkanyaa yawisako-siritan-tajyaari atziri-payi. Tira ompasiniti iroka, ari osiyaro isankinata-kimiri itakotani iyiki Pablo. Tima iriitaki Pawa oyotakaakiri Pablo maaroni iroka, ¹⁶ari okimitakari aajatzi pasini isankina-yitakiri. Kompitaa onawitaka inkimathai-tantyaarori okaratzi isankina-yitakiri Pablo. Irootaki itziman-

^c 3.8 oshiki = 1,000 ^d 3.10 impiyaki-rika = * Iitaitiriti Pinkathari

tayitari atziri kaari yotako-pirotironi, tima ti yaawyyaa-sirita-niti, ikinakaa-siwaitakaro iyotanta-witanaaro isankinari Pablo. Ari ikimitaa-yitakiro aajatzi maaroni Sankinaritsi-pirori. Aritzimaitaka yapiroi-tairi ikaratzi kinakaa-siwaita-karori. ¹⁷Irooma awirokaiti notakotaní, aritaki nokaman-tzita-kamiro, aamawinta pinkanta-yityaa airo ikinakaa-siwaitantami yokaiti piyathariiti. Paamawintyaa iwashaanta-kayimiro = kari pikamainita. ¹⁸iro kamiithatatsi pijatakairo awirokaiti pantaiki-siri-yitaji, pijatakaa-najiro piyopirota-koyita-najiri Awinkathariti, Owawisaa-kotan-taniri Jesús Saipatzii-totaari, tsika ikantakiro irirori ikawinthaan-taamiri. Irasi iwatyiiro irirori impinka-thaitairi. Omapirowí.

YITAKARI ISANKINARI JUAN

Ñaantsi okanta-kota Añaantarintsi

1 ¹Yoka kanta-kota-chari aka nosankinatzimiri: Iriira ipaitai-tziri “Ñaantsi Añaakaan-taniri.” Itzimitaika pairani owakira itantana-karori iwitsikan-taitzi. Naaka kimataikiri, naaka ñaataikiri, nantantaari nako. ²Iñaakantaka irirori, inampita-paintaro kipatsiki, naakayitaki ñaakiri. Irootaki nokinkithata-kotan-takamiriri asi owaironi añaantarintsi, tima yañaitzitataaika pairani irirori itsipatakari Asitariri. Iriitaki ñaakaanari naakaiti. ³Irootaki nokinkithata-kotan-tamiriri nokitakari, nokimakiri aajatzi, thami aapatyaa-wakai-yitajyaa arokaiti. Iriita-jaantakira Asitairi aapatyaari, ari ankanta-najiriri aajatzi Itomi. ⁴Iro opoñaantari nosankinatzimiro awirokaiti, ari onkantyyaa panintaa-pirowaitan-tyaari.

Ipaitai-tziri Pawa Kitainkari

⁵Iroka ñaantsi iyota-kayinari, irootaki nowawisayimiri awirokaiti: Ipaitai-tziri Pawa “Kitainkari.” ¡Tikachaa-jaini inkimitzi-motyaari tsitinikiri! ⁶Aririka ankanti “Naapatyaari Pawa,” aikiro-rika antapiinta-tyiuro kaari-pirori, athaiyaka. Okimiwaitakaro aniitatyiimi otsitini-kitzi, apiyathatakaro iroopirori. ⁷Irooma aririka aniiti okitainkatzi, akimita-kotaari Pawa isaiki irirori okitainkatzi, aritaki amatakiro aapatyaa-wakaa-najyaa. Ari onkantyyaa impyaakotan-tairori antawitakaro kaari-pirori, irootaki ikapathai-nkatan-takari pairani Jesús Saipatzii-totaari, Itomi, ikamawinta-kaira. ⁸Aririka ankanti “Ti nanta-nitiro kaari-pirori,” apaniro amatawi-waitaka, ti ayota-kotiro iroopirori. ⁹Irooma aririka ankaman-tajiri Pawa antakiro kaari-pirori, aritaki imatakiro impyaakotairo. Tima iriipiro-winta-yitaji irirori, tampatzika-siriri inatzii, iriitaki kitisiri-pirota-kairi. ¹⁰Aririka ankanta-waiti “Ti nonkaaripiroti,” okimiwaitakaro ankanta-tyiimi “Thayinkari inatzi Pawa.” Tira ayota-kotajiro iñaani.

Iri Saipatzii-totaari ookakaa-winta-yitairi

2 ¹Notomiiti, opoñañantari nosankinatzimiro iroka ari onkantayaa airo pantantaro kaari-pirori. Irooma aririka antakiro kaari-pirori, tzimatsira ookaako-wintaini Asitairiki. Iriitaki Jesús Saipatzii-totaari, kamiithasiriri. ²Iriitaki atsiwintakairi akaaripiro-witaka. Ti apatziro yatsipi-winta-kai arokaiti, maaroni atziri ikaratzi nampitarori kipatsiki. ³Iroka ayotantyaari iriipiro-rika ayotajiri Saipatzii-totaari: Aririka amonkarata-piinta-najiro ikantakaan-tairi. ⁴Tzimatsi-rika kantawita-chani, “Noyotziri naaka,” iro kantacha ainiro ipiyathataro ikantakaan-tani, ithaiyakara yoka. Ti iyota-kotiri iriipirori. ⁵Tzimatsi-rika monkarata-najirori ikantakaan-tani, iriitakira ninta-pirotanajiriri Pawa. Irootaki iyotantyaari iroopirora yaapatyaa-naari. ⁶Tzimatsi-rika kantatsini, “Naapatyii-yaari naaka,” ontzima-tyiira isiya-kota-jyaari tsika ikanta-painta irirori Saipatzii-totaari.

Owakirari ikantakaan-taitziri

⁷Iykiiti, tira nomapokimi nokaman-tzimiro iroka nosankinata-kimiri. Iro piyotzi-taikari pairani. Irootaki ñaantsi pikimayitakiri pairani awirokaiti. ⁸Irootaki kimitakarori owakirari ikantakaan-taitani, okantakaaro yanta-paintziri Saipatzii-totaari. Okantakaaro pantayita-najiri awirokaiti. Kimiwaitaka awisai-nkatanaki tsitiniinkari, kitainkata-paaki iriipirori kitainkari. ⁹Tzimatsi-rika kantatsini, “Yasitaana kitainkari,” tizimaita iwashaantiro ikisaniinta-wakaa ikaratzi ikimisantzín-karitzí, tikiraata imatiro, okimiwaitakaro irojatzi isaikakimi otsitini-kitzi. ¹⁰Iriima ikaratzi itakota-naariri kimisantzin-kariiti, iriitakira kimitanaariri aniitanaa-tsiri okitainkatzi, ti intzipinatyaa.^a ¹¹Ikaratzi kisaniiinta-wakaa-chari ikimisantzín-karitzí, ikimitakari aniitan-tarori tsitinikiri. Ti iyoti tsika ikini, ti yokichaati otsitini-kitakira.

¹²Notomiiti, awiroka nosankinatzini iroka pawintaarira

Saipatzii-totaari,

Irootaki ipyaakotan-taamirori piyaari-piro-sirinka.^b

¹³Asitaaniri, awiroka nosankinatzimi,

tima piyotajiri Saipatzii-totaari itakarori yañaaki pairani itantana-karori iwitsikan-taitzi.

Mainariiti, awiroka nosankinatzini,

tima piitsinampaajiri Kamaari.

Notomiiti, awiroka nosankinatzini

tima piyotajiri Asitaamiri.

¹⁴Asitaaniri, awirokaiti nosankinatzimi

^a 2.10 tzipina = * antziwa   ^b 2.12 pawintaari = * wairontsi

tima piyotajiri itakarori yañaaki pairani itantana-karori
iwitsikan-taitzi.

Mainariiti, awiroka nosankinatziimi

tima aawyaasiri pikanta-yitaja, piyotajiro iñaani Pawa,
piitsinampaajiri Kamaari.

¹⁵Airo pitakosiwaitaro osaawi-sato. Tzimatsi-rika itasiwaita-kyaaroni
osaawi-sato, tira ininta-pirotajiri Asitairi Pawa. ¹⁶Tima maaroni osaawi-
sato tira iri Pawa poñaakaan-tyaaroni, osaawi-sato onatzi. Iroka okanta
osaawi-sato, aniwita-siwaitaro karipirota-tsiri, ayimatai otzimi-motajai
awaararo, anintawaiti ashami-winta-waityaa. ¹⁷Maaroni osaawi-sato
iniwiyitari atziri-payi, ari apirotajyaa. Iriima antanajironi inintziri Pawa,
iriitaki asi owaironi yañaaji.

Kisaniintziriri Saipatzii-totaari

¹⁸Notomiiti, irootaintsi onthonki-matajyaa kipatsi. Pikimayitaki awiroka
ari inkoñaataki kisaniintirini Saipatzii-totaari aririka onthonki-matajyaa.
Tzimataiki iroñaaka aka kisaniinta-yitakiriri Saipatzii-totaari. Irootaki
ayotantari irootzi-mataki onthonki-matajyaa kipatsi. ¹⁹Yokaiti kisaniinta-
kiriri Saipatzii-totaari, iriyyitaki akarawita-piintakari akimisantzi,
yookawaitanakai. Omapirotyaami intsipatajaimi, airo yookaa-winta-
yitaimi. Ari ayoyitzi tira omapirota-jaantyyaa inkara-siri-yitaji arokaiti. ²⁰Iro
kantacha awirokaiti ityaankai-takiri Tasorinkantsi inampi-siritan-tyaamiri,
kimiwaitaka isaipatzii-toitan-takamiri. Tima piyoyitajiro awirokaiti iroka.
²¹Irootaki nosankinatan-tamirori, tima piyotajiro awiroka iroopirori.
Piyoyitajiro pinasitaaro iroorika thaiyaantsi. ²²¿Tzimatsima thaiyachari?
Tima tzimatsira, iriitakira kantatsiri “Yoka Jesús kaari Saipatzii-totaari.”
Iriitaki apaitziri “Ikisaniintani Saipatzii-totaari.” Irijatzi maninta-kiriri
Pawa aajatzi Itomi. ²³Itzimi-rika maninta-waita-kirini Itomi Pawa, iriitaki
imaninta-jaantaki Pawa. Iriima kantanaa-tsiri: “Nawintaajari naaka
Itomi Pawa,” omapiro yasitaari Asitariri. ²⁴Irooma awirokaiti, oisokiro
pinkanta-nakiro pitakari pikimakiro pairani. Iroorika pimatankiriri, ari
poisokirota-kyaari Itomi, ari pinkimitaa-nakiriri aajatzi Asitariri. ²⁵Iroka
ikasiya-kaakairi irirori: Asi owairo añaasiri-yitai.

²⁶Irootaki nosankinatziimiri tsika ikanta-kota nintayita-tsiri
yamatawi-yitimi. ²⁷Iro kantacha oisokiro pikanta-wintakaro awirokaiti
isaipatzii-toitakimi. Irootaki airo okowityaanta pasini yomitaa-jimini.
Yoka Tasorinkantsi ikimita-kaantai-takari isaipatzii-toitan-takyaarimi,
iriitaki oyomitaa-jimiri kamiitha. Iyomitaimiro iroopirori, kaari
thaiyaantsi iyomitaimiri. Ontzimatyii pantayitajiro tsika okanta
iyomitaimi irirori, paapatyii-yaari.

²⁸Ari okanta notomiiti, ontzimatyii aapatyii-yaari Saipatzii-totaari,
ari onkantyyaa airo apasiki-winta-waitanta aririka impiyaki, awintaa-

siri akantyyaa amonthaa-wajyaari. ²⁹Tima piyoyitajiri kamiithasiriri inatzi Saipatzii-totaari, piyotajiri aajatzi ikaratzi asiminthata-naarori yantanajiro kamiithari itominta-naarira Pawa.

Itomiiti Pawa

3 ¹Pinkinkithasiritiro iroka: Antaro itakotai Pawa, itomiyitai. Omapiro. Tira ikimathatiro osaawi-satzi tsika ipaita Saipatzii-totaa-rita-tsiri, ari ikimiyitairi aajatzi arokaiti ti ikimatha-yitai. ²Ari okanta notakoyitanii. Itomi Pawa anayitaji. Tikira ayota-jaantiro tsika ankanta-yitajyaa apaata. Apatziro ayotzi ari ankimita-jyaari ikantara Saipatzii-totaari aririka impiyapaaki, tima ari onkantaki añiiri tsika ikantara irirori. ³Maaroni atziri oyaakoniintariri, yanta-piintairo onkarati kitisirita-kairini. Tima Saipatzii-totaari kitisiri ikanta irirori. ⁴Iriima kaari washaantironi yantayitziro kaari-pirori, ipiyathata-tyaaro ikantakaan-tziri Pawa. Tima piyathataantsi onatzii kaari-pirori. ⁵Piyojiitzi awiroka opaita ipokantakari Saipatzii-totaari kipatsiki, tima iro ipokantakari yapirotajiro kaari-pirori. Tira yanta-paintiro irirori kaari-pirori. ⁶Ikaratzi oisokirota-naariri Saipatzii-totaari, ti onkamiithati yantanajiro kaari-pirori. Tima inkarati oisokirotarori kaari-pirori, tira iyotajiri Saipatzii-totaari. ⁷Notomiiti, airo pamatawitaa-ritzi. Inkarati antapiinta-najironi kamiithari, iriitakira kamiithasiriri, ikimita-kotanaari Saipatzii-totaari ikamiithasiritzi Irirori. ⁸Iro kantacha itzimi-rika antapiinta-kirori kaari-pirori, irasi Kamaari yoka. Tima iri Kamaari itakaan-takarori yantakiro kaari-pirori. Irootaki ipokantakari Itomi Pawa kipatsiki, yapirotajiro kaari-pirori yanta-piintziri Kamaari. ⁹Iriima ikaratzi iwamiitha-siritairi Pawa kimitanaa-chari owakirami intzima-yitaimi, tira yanta-piinta-najiro kaari-pirori. Tima Pawa tominta-naari. ¹⁰Irootaki kaari okompitanta ayotiri itzimi yasyiyitari Pawa, itzimi yasyiyitari Kamaari. Maaroni kaari antapiintaironi kamiithari, tira intsipatyaa Pawa. Ari ikimitari aajatzi kaari itakota-wakaa-chani ikimisantzín-karitzi, ti intzipatajyari Pawa.

¹¹Iroka ñaantsi pikimayita-wakiri pairani owakira pikimisantan-tanakari, ikantaitzi: Ontzimatyii antakota-wakai-yitajyaa. ¹²Airo asiya-kotari ikanta Caín, yasitari Kaari-piro-siriri, iwakiri iririntzi. ¿Paitama iwan-takariri? Iro iwan-takariri okantakaari ikaaripiro-siritzi Caín, iriima iririntzi kamiithasiri inatzii irirori. ¹³Iyikiiti, airo okompitzi-motami ikisa-niinta-waitzimi osaawisatzi. ¹⁴Ayojiitzi aroka, kimiwaitaka kamasiri akantayi-witaka pairani. Iro kantacha iroñaaka, kimiwaitaka añasiri-yitai. Iro ayotantari, tima antakoyita-wakaa-piintyaa akimisanta-yitajira. Itzimi kaari itakotan-tachani, ikimitakari kamasiriri. ¹⁵Itzimi-rika kisaniintan-tatsiri, ikimitakari owantsinkari. Ayotako-jiitzi aparoni owan-tsinkari airo iñaajiro yañaasiri-yitai. ¹⁶Yoka oñaakanta-pirotzirori tsika ikantaita itakotan-taita: Ikamawintakai

Saipatzii-totaari arokaiti. Iro amatanajiri arokaiti, wintha ankantyyaa ankamawintan-tayiti. ¹⁷Tzimatsi-rika otzimi-motziri owaararontsi, impoña iñaaji aparoni iyiki kowityaa-waita-tsiri, iriitaki imasitha-waitaki yoka iyiki, tikira imapirotziri intakota-jyaari Pawa. ¹⁸Notomiiti, ti onkamiithati ankanta-sita-piintyyaa, “Notakotanta.” Ontzimatyii amatairo oiñaarontzirori itakotanta.

¹⁹Irootaki ayotantari omapiro yasiyitai Iriipirori Pawa. Tima ayotaji yasiyitai Pawa, irootaki awintaa-siritan-tariri amana-mana-tairi, ²⁰onkanta-witakyaa ontzima-yitimi ompaityyaa katsitzimo-siritaini. Tima Pawa iyotziri maaroni, iyotzitaro akinkitha-siritani okaratzi katsitzimo-sirita-kairi akaaripirotaiki. ²¹Notakotani, aririka awashaanta-najiro ayaaripironka okaratzi owari-siryaa-yitairi, airora atharowan-tanaari Pawa amana-manatairi. ²²Iro ayotantyaarori aritaki imatakairo onkarati ankowako-yitiriri. Tima amonkara-yitajiro ikantakaantsiri, antapiintainiri inintziri irirori. ²³Iroka ikantakaantatsiri: Ontzimatyii awintyaari Jesús Saipatzii-totaari, Itomi Pawa. Ontzimatyii antakota-wakai-yitajyaa aajatzi. Irootaki ikantakaantatsiri amatairi. ²⁴Inkarati monkarataironi ikantakaantatsiri, iriitakira oisokirotaariri Pawa. Irijatzi Saipatzii-totaari yoisokirotzitari irirori. Iriitaki Tasorinkantsi ityaanka-kairi oyotakaa-yitajiri omapiro yoisokiroitari.

Itasorinka Pawa ipoña iisaniinta-siritani Saipatzii-totaari

4 ¹Notakoyitaní, tzimatsira oshiki kantawita-chari: “Naaka Kamantan-tzinkari.” Iro kantacha kamaari ñaawaita-kairiri. Irootaki airo pikimisantantari okaratzi inkanta-yitiri, ontzimatyii piñaantyaari iriita-jaantaki-rika Pawa ñaawaita-kairiri yoka Kamantan-tzinkari. ²Iroka ayotantyaari iririka Itasorinka Pawa ñaawaita-kairiri, aririka inkanti: “Yatziritzi-motajai Jesús Saipatzii-totaari.” ³Iriima thainka-ñaanitzirori ikantaitakiri, kaarira yasitari Pawa, iriira iñaawaita-kairi Iisaniintani Saipatzii-totaari. Pikimako-jitakiri awirokaiti, ari intzimaki aka kipatsiki ñaawaitironi iroka. Aritakira tzimaki. ⁴Iro kantacha awirokaiti, notomiiti, yasitami Pawa, awiroka anaakoyitairiri. Tima antaroiti isintsinka Saipatzii-totaari, itzimi aapatyaaamiri awirokaiti. Yanaa-kotajiri aapatyaa-yitariri osaawi-satzi. ⁵Yokaiti kamantanta-nirori osaawi-satzi inatzi. Irootaki ikimisanta-wakaantari ikaratzi isaawi-satzitayini. ⁶Irooka arokaiti yasiyitai Pawa. Irootaki pikimisantantanari pikaratzi yasipirotaami Pawa. Titzimaita inkimisanta-yitina kaari yotajirini Pawa. Ari okanta, ti onkompitaa ayoyitajiri iñaawaita-kaayitairi Tasorinkantsi, ari okanta imatantaarori iyomitaan-tairo iroopirori. Ari ayotziriri yasitari Kamaari itzimi oyomitaan-tzirori kinasiwaitaantsi.

Pawa iriitaki ipaitaitziri “Itakotantsi”

⁷Notakoyitaní, ontzimatyii pintakota-wakai-yitajyaa. Tima iriitaki Pawa kantakaaro opoñaantari itakotantsi. Itzimi-rika matanajirori

iroka, itominta-naatyaari Pawa. Iriiyitaki oyoyitairiri. ⁸Itzimi-rika kaari itakotan-tachani, ti iyotajiri Pawa. Tima iriitaki Pawa ipaitaitzi “Itakotantsi.” ⁹Iroka ikanta Pawa iñaakajairo omapiro itakotai: Ityaanta-kairi yapintziti Itomi aka kipatsiki, ari okanta yañaa-sirita-kaantairi arokaiti. ¹⁰Iroka okanta-kota iroopirori itakonkantsi: Tira arokaiti poñaakaan-tyaaroni anintajiri Pawa, iriitaki Pawa poñaakaan-taarori itakoyitai. Tima antaroiti itakoyitai, ityaanta-kairi Itomi. Iriitakira yatsipita-kaitari ari okanta yaripirotan-taitairi akaaripiro-wijiitaka arokaiti. ¹¹Notakoyitaní, oshiki itakotaira Pawa, ari ankimiyita-jyaari arokaiti antakota-wakai-yitajyaa. ¹²Tikatsira aparoni atziri matironi iñiiri Pawa. Iro kantacha arokaiti kantatsi aapatyii-yaari aririka antakota-wakai-yitajyaa. Iriitakira Pawa matakaironi ajatakaan-tyaarori antakotanta-piintajyaa.

¹³Tima Pawa ityaanka-kairi Tasorinkantsi inampi-siritantai, irootaki ayotantaari omapiro aapatyaari. ¹⁴Tima naakayita-jaantaki ñaakiriri Itomi Pawa, itzimi ityaankakiri iwawisaa-kotairi osaawi-satziiti. Iriitakira nokinkithata-koyitajiri. ¹⁵Itzimi-rika kantatsiri, “Jesús Itomi inatzi Pawa,” iriitakira mapirotzirori yaapatyaari Pawa. ¹⁶Ayotajira arokaiti tsika ikanta itakoyitakai Pawa, akimisanta-yitajiri. Tima iriitaki Pawa ipaitaitzi “Itakonkantsi.” Inkarati itakotanta-piintaa-chani, yaapatyaa-piintaari Pawa. ¹⁷Tima iroopiro-rika antakota-wakaiyaa, akimita-kota-naari tsika ikanta-painta isaika-paintzi aka kipatsiki yoka Saipatzii-totaari, tikatsi ompaityaa antharowan-tantyaariri aririka impiyaki yaminako-yitairi ikaratzi nampitarori aka kipatsiki.^c ¹⁸Aririka antakotantyyaa tikatsi antharowantyyaa. Tima iroka itakonkantsi okimitari owayiri imisitowiri iisaniintani iroka tharowan-kantsi. Aririka antharowan-tyaari Pawa iwasankitaaji, tikiraatara ayotiro antakotantyyaa. ¹⁹Irootaki anintantaariri arokaiti Pawa, apiyata-tyaari yitakarora itakoyitakai arokaiti. ²⁰Intzimi-rika kantatsini, “Nonintani inatzii Pawa,” iro kantacha ikisasiritziri iyiki, ithaiyaka yoka. Tima kaari itakotyaarini ishininka, yokitari irirori, ¿Tsikama inkini inintiri Pawa, kaari koñaanita-tsini? ²¹Iroka ikantan-taitari pairani: Ikaratzi nintairiri Pawa, ontzimatyii intakota-wakai-yitajyaa.

Awintaa-sirinka aiitsinampaan-tyaari osaawi-sato

5 ¹Maaroni awintaa-siritaniri kantatsiri, “Yoka Jesús, Saipatzii-totaari inatzii,” Pawa tominta-naari. Ikaratzi itakotaariri Asitairi, itakotaarira aajatzi ikaratzi itomitaari irirori. ²Aririka anintajiri Pawa, aririka amonkarata-jiniri ikantakaantani, irootaki ayotantaari omapiro itakoyitari ikaratzi itomitaari irirori. ³Aririka aninta-pirota-najiri Pawa,

^c 4.17 aririka impiyaki: * Iitaitiriti Pinkathari

osiyawaitakaro amonkarata-jinirimi ikantakaantani. Airo opomirintsita amonkara-yitajiro ikantakaantsiri. ⁴ Ikaratzi itomintaari Pawa, ari yiiitsinampaa-yitairo osaawi-sato. Tima awintaa-sirinka iitsinampaan-tayityaa. ⁵ ¿Tzimatsima matironi yiiitsinampairo osaawi-sato? Iriitakira mataironi awintaa-siritaniri, kantatsiri: “Itomira Pawa inatzii yoka Jesús.”

Ikinkithata-kaantziri Tasorinkantsi

⁶ Tima ipokaki Saipatzii-totaari aka kipatsiki. Iro kantacha, tira apatziro ipokaki inkiwaatan-tyaaro nijaa, ontzimatyii onkaphathai-nkati aajatzi iriraani, iwamaitiri. Iriitaki Tasorinkantsi kinkithata-kaanta-kirori tsika okanta-kota iroka. Okaratzi ikinkithata-kaantziri irirori, iroopirori onatzi. ⁷ Tima mawa yapiitai-takiro ikantaitzi Itomi Pawa inatzii. ^d ⁸ Itanakarori iriitaki Tasorinkantsi kinkithata-kaanta-tsiri. Apitita-tsiri, iriitaki Pawa ñaawaitaintsi ikiwaa-paitita-karanki Jesús. Mawatatsiri, iriitaki Pawa ñaawaitaintsi ikinkithata-kotzi-roranki Jesús tsika inkantyyaa iwamaitiri. Ti ompasiniti ikantai-tziri, siyakaawintantsi onatzii. ^e ⁹ Tima ankimisantiri atziri-payi okaratzi ikantayitziri, iri oowatsipiro ankimisantajiri ikantairi Pawa. Iroka ikantaki ikinkithata-kotziri Jesús Saipatzii-totaari, ikantzi: “Iriitaki Notomi yoka.”

¹⁰ Itzimi-rika kimisantairiri Itomi Pawa, iriitaki kimathatairori omapiro okaratzi ikantakiri Pawa. Iriima kaari kimisanta-tsini ipaitakiri taiyawari Pawa, tima ithainka-ñaanitakiri ikantaki “Notomi inatzii Jesús.” ¹¹ Iroka ikantai-takiri: Iriitaki Pawa kantakai-yaaroni añaasiritan-tajyaari, tima awintaari Itomi. ¹² Ikaratzi aapatyiyaaarini Itomi aritaki yañaasiritai. Iriima kaari aapatyiyaaarini Itomi Pawa, airo yañaasiritai.

Ayoyitaji asi owairo añaasiri-yitai

¹³ Tima pawintaari awirokaiti Itomi Pawa, pikimisantairi. Irootaki nosankinatan-tamirori iroka ari onkantyyaa piyopirotan-tyaari pasi

---

^d 5.7 Tzimatsi sankinarintsii ikantaitzi: Mawa ikaratzi ñaawaita-tsiri inkitiki: Asitairi, Ñaantsi, Tasorinkantsi. Yoka karatatsiri mawa, aparonira ikanta. Paminiro: * onasiyita ñaantsi-payi ^e 5.8 Okaratzi kanta-kota-chari aka, iriira ikinkithata-koitzi: “Tasorinkantsi, Nijaa, Iraantsi. Ikaratakira mawa, ti ompasiniti siyakaawinta-chari.” Inintatzii aka Juan, iyotako-piroitiri Jesús omapiro Itomitari Pawa. Tima mawa okaratzi yapiitai-takiro ikinkithata-koitziri, ikantaitaki: “Itomi Pawa inatzii yoka Jesús.” Itanakarori, iriita-jaantaki Tasorinkantsi oyotakaa-yitairiri Intyaantaa-riti Saipatzii-totaari iyomitaan-tayiti. Apitita-tsiri, irootakira “Nijaa” siyakaawinta-chari ikiwaata-karanki Jesús. Irootaki ikinkithata-jaantakiri Pawa, sankinataan-chari Mt. 3.16-17. Mawatatsiri, irootaki “Iraantsi” siyakaawintacha ikaphathai-nkatakaitakirira Jesús iwamaitan-takariri. Irootaki ikinkithata-jaantakiri Pawa isaikan-takari-ranki Jesús otzisiki ikinkitha-waita-kairi Moisés aajatzi Elías tsika onkantyyaa iwamaitiri. Iro sankinataan-chari Lc. 9.31-35; Jn. 12.27-33.

piwairo pañaayitaji apaata.^f ¹⁴Awintaa-sirira ankantajiri Pawa, tima ayoyitzi ikimayitai aririka amana-manata-kotairo tsika okanta inintakaajairi irirori. ¹⁵Ayoyitajira ikimai Pawa aririka amaniri, ayotzita aajatzi ari imatakaairo okaratzi akowa-kota-kiriri. ¹⁶Aririka piñiiri awiroka aparoni iyiki tzimatsiri ikinakaa-sitani, pamana-kotairi, aritaki yañaa-sirita-kaajiri Pawa. Iriitaki nokanta-kotzi aka tzimatsiri ikinakaa-sitani kaari mapirota-chani onkaaripiroti. Tima tzimatsi kaari-pirori kowiinkata-tsiri. Tira iro noñaawinti. Tima ti onkamiithati amana-kotairi antakirori mapirotzirori okaaripirodzi. ¹⁷Noñaawintakiro “kaari-pirori kaari mapirota-chani,” tira nonkantatyii kamiithatatsi iroka. Maaroni kaari kamiithatatsi, ti onkamiithati antayitiro. Iro kantacha tzimatsi kaari-pirori kaari kowiinkata-tsiri.

¹⁸Ayojiitzi ti yanta-piintajiro kaari-pirori ikaratzi itomintaari Pawa. Iriitaki Saipatzii-totaari aamaako-wintaari, airo ikimaatsita-kaantaari Kamaari.

¹⁹Tima ayoyitaji aroka yasiyitai Pawa. Iriima osaawi-satzi, iriira asitaari Kamaari, ipinkathari-wintziri maaroni.

²⁰Tima ayoyitaji ipokaki Itomi Pawa, iriitaki kimathata-kaayitairori iroopirori. Irootaki amatantaarori ayotajiri ipaitai-tziri “Iriipirori.” Aapatyii-yaari Iriipirori, tima aapatyaakari Itomi, iriitaki Jesús Saipatzii-totaari. Iriitaki Pawa ipaitaitzi “Iriipirori,” ipaitai-tziri aajatzi “Añaanita-tsiri.” ²¹Notomiiti, paamaiyaari pipinkathatziri = kari pawaniro-payi. Omapirowí.

---

^f 5.13 pawintaari: * wairontsi

APITITA-TSIRI ISANKINARI JUAN

Withataantsi

¹Ijwariti kimisantzin-kariiti nonatzii naaka osankinatzi-mirori iroka. Awiroka nosankinatziini owaitakaantziri “Oyosiitaaro kooya aajatzi otomiiti.” Notako-pirotani pinayitatzii, tima ari akaratzii akimisantajiro iroopirori. Tira apaniro naaka notakotami, itakotzi-taami aajatzi maaroni yojiitaironi iroopirori.^a ²Ari okantari, oisokiro ankantajiro iroopirori, asi owairo. ³Onkawintha inisironka-yitaimi Asitairi Pawa, inkawintha-yitaimi, kamiitha pisaika-yitai. Ari inkimita-jimiri aajatzi Itomi Jesús Saipatzii-totaari, piyotako-yitairo iroopirori pintakota-wakaan-tayita-jyaari.

Oisokiro piwiro iyomitaimiri Saipatzii-totaari

⁴Oshiki nokimo-siritanaki noñaayitakiri pitomiiti imata-piintanaki iroopirori, imatanakiro ikantakaan-takiri Asitairi. ⁵Kooya, (tima ari nowaitakaantzimi awirokaiti pikimisantzin-karitzii anta), tira nomapokimi nokaman-tzimiro iroka nosankinata-kimiri. Iro nonkinkithasirita-kayimi okaratzii nokaman-tayita-kimiri owakira pikimisantan-tanakari. Iroka okanta: Ontzimatyii antakota-wakaiyaa. ⁶Aririka antapiinta-najiro ikantakaantsiri Asitairi, aritaki amatanajiro antakota-wakaa-piintajyaa. Irootaki nokanta-kaanta-kimiri panta-piintayitairo okaratzii pantayita-nakiri owakira pikimisantan-tanakari. ⁷Tima tzimayitatsi iroñaaka oshiki amatawitaniri. Ikantayitzi: “Ti yatzirita-painti Jesús Saipatzii-totaari.” Thayinkari inatzii ñaawaitzirori iroka, ikisaniintani inatzii Saipatzii-totaari. ⁸Paamawintyaa, piwashaantziro = kari okaratzii noyomitaa-yitakimiri. Ti noninti paminaa-siwaitajyaa, airo

---

^a ¹ “Oyosiitaaro kooya aajatzi otomiiti,” iriira siyakaa-winta-chari kimisantzin-kariiti ikaratzi apatota-chari nampitsiki. Ti isankinaitiro koñaaroini iwairo, omanaan-tsikiini okanta-kotaka, airo iñaantaitaro iroka sankinarintsi, tima aritaki ijataitanaki tsika anta isaikajitzi iwasankitaaitiri kimisantzin-kariiti ikaratzii nampitarori anta.

piñaajiro panintaa-jyaaro apaata impinai-tajimiri. ⁹Inkarati tzipinata-chani, kaari oisokirotyaaroni iyomitaanta-paintziri Saipatzii-totaari, tira yaapatyii-yaari Pawa. Iriima ikaratzi oisokirota-karori iyomitaanta-paintziri Saipatzii-totaari, iriitaki matakirori yaapatyaari Asitairi, ari ikimitzi-takari aajatzi Itomi. ¹⁰Intzimi-rika ariityaamini anta, ipoña ininti iyomitaimiro kinasiwaita-chari kinkitharintsi, airo pisinitziri isaika-wankotimi. Airo okantaa-jatzi piwithatyaari aajatzi. ¹¹Tima aririka piwithatyaari, kimiwaitaka pakakota-tyiirimi iyaari-pironka okaratzi yantziri irirori.

¹²Tzimatsi oshiki nosankinatimiri, iro kantacha tira apatziro noninti nosankinatimiro, nonintatzii nojata-sitimi noñiimi, nonkinkitha-waita-kayimi, ankimo-siritan-tyaari.

¹³Iwithajitami owaitakaantani “otomiiti pitsiro oyosiitaro.”
Omapirowí.^b

---

^b **13** “Otomiiiti pitsiro oyosiitaro,” iriiytaki siyakaa-winta-chari kimisantzin-kariiti ikaratzi apatoyita-chari anta tsika inampitaro Juan osankinatzirori iroka.

MAWATATSIRI ISANKINARI JUAN

Withataantsi

¹Ijjiwariti kimisantzin-kariiti nonatzii naaka osankinatzi-mirori iroka. Awiroka nosankinatzi Gayo, notako-pirotani pinatzi. ²Notakotaní, namana-kotzimi piñaantyaarori ontzimi-motimi kowityii-motamiri koñaaroini. Namana-kotzimi aajatzi piñaantyaarori pintikatsiti kamiitha. Tima noyotzi kamiitha pikanta pisiritanaa. ³Ari nokimo-siri-pirotaki noñaakiri yariiyitaka iyikiiti ikamanta-paakina irojatzii pikanta-jiita awiroka poisokiro taro iroopirori. ⁴Tikatsira pasini anaironi nokimo-siritanaki, nokimakira oisokiro iwanakiro iroopirori ikaratzi nokimisanta-kaayitajiri naaka.

Ikimo-siri-wintairi Gayo yoimaanta-piintaki iwankoki

⁵Notakotaní, pimatakiro awiroka tampatzikata-tsiri pamtakoyitakiri iyikiiti ikaratzi awisayita-tsiri anta pisaikinta, okantawitaka ti piñaayitiri pairani. ⁶Ikinkithata-koyitakimi iriroriiti aka yapatojiita iyikiiti tsika okanta pitakoyitakari. Tima yantawaita-kaani inayitatzii Pawa yokaiti, ari otampatzikatziri pimpayitiri kowityii-motariri aririka piñaayitiri. ⁷Tima ijayitatzii yokaiti ikinkithata-kotairi Saipatzii-totaari, ti yaawakotiri ipasiyi-witakariri kaari kimisanta-yitatsini. ⁸Irootaki ampayitan-tyaariri arokaiti okaratzi kowityii-motariri. Ari onkanyaa antzipatan-tyaariri oiwarairo iroopirori, inkimakoi-tantyaarori.

Ithainka-ñaanitan-tziri Diótrefes

⁹Nosankina-witakaniri pairani apatoyita-chari pinampiki. Iro kantacha Diótrefes ithainka-kiro nosankinari. Ikimita-kaanta-siwaitaka irirori iriipirorimi inatyii. ¹⁰Irootaki nonkamantan-tapaakiri anta okaratzi yantakiri yoka. Ikantako-waita-sitakana. Tira apatziro iroka, oshiki imaninta-siri-waitakiri iyikiiti, ti isinitanti yaakamiithata-wakai-yityaa. Imisitowa-yitakiri aajatzi yapatota-piinta kimisantzin-kariiti.

Kamiitha ikinkithata-koitakiri Demetrio

¹¹Notakotaní, airo pimatziro awiroka kimitarori iroka kaari-pirori. Iro pimata-piintaji kamiithata-tsiri. Ikaratzi antajironi kamiithari, iriitaki yasitaari Pawa. Ikaratzi antzirori kaari-pirori tira iyotajiri Pawa. ¹²Iriima yoka Demetrio, maaroni iñaawintai-tziri kamiitha. Tima okaratzi yanta-piintziri, iñaakanta iroopirori onatzii ikanta-kotai-tziriri. Ari nomatzi-takaro aajatzi naaka, notharowintari. Piyojiitzi awirokaiti okaratzi nokantziri iroopirori onatzii.

Owiraan-tarori withataantsi

¹³Tzimawitacha oshiki nosankinatimiri, iro kantacha tira apatziro noninti nosankinatimiro, ¹⁴nonintatzii nojati noñiimi, onkini ankinkitha-waijiiti. Onkawintha pisaikayiti kamiitha. Iwithajiitami aka akarayitziri. Piwitha-yityaanari aajatzi ikaratzi saikatsiri anta.

ISANKINARI JUDAS

Withataantsi

¹Naaka Judas osankinatzi-mirori iroka. Impiratani Jesús Saipatzii-totaari nonatzi. Naaka iririntzi Jacobo. Awirokaiti nosankina-yitzini yasiyitaari Asitairi Pawa, pikaratzi ikaima-siri-yitaimi. Awiroka-yitaki ikimpoyaa-wintairi Jesús Saipatzii-totaari.^a ²Onkawintha inisironka-piroi-tajyaami, isaikakaa-piroi-taimi kamiitha, intako-pirota-jyaami!

Yomitaan-tasiwaita-chari

(2 P. 2.1-17)

³Notakoyitaní, noninta-witaka nosankinata-kotimiro tsika okanta awisako-siri-yitan-taari arokaiti. Iro kantacha oninta-pirotatyaa iroñaaka nosankinata-kotimiro tsika okanta-kota pisintsi-thatan-tyaariri kimisantzin-kariiti, ari onkanyaa yoisokirotan-tyaarori okaratzi iyomitaai-tajiriri. Irasi iwairo inkimisantairo ikaratzi yasitaari Pawa.^b

⁴Tima tzimayitatsi atziri imananiini isatikan-tayitaka. Thainka-tasorintsitaniri inayitaki, ikinkithata-kaanta-siwaitaka, ikantayitzi: “Iyawinthaani anayitzi Pawa, kantatsi antayitiro anintayitzi, kantatsi aajatzi amayimpi-waiti.” Yokaiti ñaawaita-kirori iroka ñaantsi, imanintakiri Pawa, apanirota-tsiri impiratanta. Ari ikimitakiri aajatzi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. Irootaki ikinkisiryaa-takari pairani Pawa iwasankitairi yokaiti.

⁵Nonintzi nosirita-kaiyaamiro okaratzi piyopiro-jiitzi. Itasonka-winta-pirowitakari Pawa ikaratzi yasitari irirori, yokaiti yoimisitowajiri Apitantoniki, iro kantacha yapatha-kiro-ryaakiri ikaratzi thainka-tasorintsitain-tsiri.

⁶Ari ikimitakari Maninkariiti maninta-kirori inampi, kaari jatakaironi impinkathari-wintanti kamiitha. Kimiwaitaka yoosota-kota-tyiirimi Pawa tsika otsitini-kitzi, ari iyaawintari iwasankitaaitairi apaata omonkarata-paakyaa-rika kitaitiri kowiinkata-tsiri.^c ⁷Ari ikimitakari pairani Paamaarini-satzi, Katsimaarini-satzi aajatzi ikaratzi saika-nampitziriri. Kaaripiro-siri-yitatsiri,

---

^a 1 Jacobo = Santiago   ^b 3 kimisantzin-kariiti = kitisiriri   ^c 6 kitaitiriki kowiinkata-tsiri = * Iitaitiriri Pinkathari

mayimpi-waita-tsiri, ñaathata-wakaa-waita-chari. Iwasankitaan-taitakari paamari. Arira ñiitizrori ompaityaa awishimo-yitairini kimityaarini yokaiti iwasankitai-tanta-jyaari paamari kaari tsiwaka-nita-tsini.

⁸Ari ikimiyitari yokaiti kinkithata-kaanta-siwaitaniri, kinkithasirita-kaanta-siwaita-chari, niwitasi-waita-karori karipiro-yitatsiri, thainka-waitaniri. Ti intharowan-tajyaari ikisi-matziri Maninkariiti otzimi-motziri isintsinka.

⁹Iro kaari imataa-jati Miguel, jjiwariti Maninkariiti, ti imishatiri irirori ñaana-winthatziri Kamaari ikinkitha-waita-kotziri Moisés ikamanta-paintari. Apatziro ikantaki Miguel: “Iriitaki Nowinkathariti kishimini.” ¹⁰Iriima yokaiti atziri imishatakiro kaari iyotaa-jatzi. Tima okaratzi iyotasi-witari iriroriiti okimitaro iyota-nitari ipiraitari. Iriitaki apirowaitatsi apanirowni. ¹¹¡kanta-machiitzi! Tima yantakiro osiyarori yantakiri pairani Caín. Ikinasi-waitaka ikimitakari Balaam, apatziro ininta-sitaka yaantyaaro kiriiki. Ikimita-kotakari ikaratzi kamayitain-tsiri imaimanitan-takari pairani Coré. ¹²Okimiwaitakaro iriimi pitsita-yitakimini yakyoo-yitakimi. Tima intsipayita-sityaami inthainka-tasorintsi-waitanti, intaini inintzi yantayitiro onimotziriri irirori. Ikimitakaro okisaani-kitzi minkori otasonkai-nkatziri tampyaa, ipoña añaajiro airo oparyii inkani. Ikimitakaro pankirintsi ti onkithoti omonkara-paitiwita onkithotan-tyaari, kamapirotaki, tima iponkitziriyii-takiro. ¹³Ikimitakaro okanta otamakaani inkaari osimoryaata-kaasi-waitaro nijaa, irootaki imayitakiri yokaiti ñaakan-tasiwaitakaro iyaari-pironka. Ikimita-kotakari parinari ikimakaanta yapirotanti, ari inkimiyita-jyaari iriroriiti yapirotajyaa otsitini-kitzi.

¹⁴Iriiyitakira ikinkithata-kotzi-takari pairani Enoc 7-tatsiri icharinitanakari Adán, ikantaki-ranki:

Pamini, ipokaki Pinkathari itsipatari oshiki-pirori Imaninkariti.^d

¹⁵Ipokaki yamina-kotairo okaratzi yantayitakiri maaroni.

Ipokaki iwasankitairi thainka-tasorintsitaniri okantakaan-tziro maaroni okaratzi yantakiri.

Ipokaki iwasankitairi kaari-piro-siriri ikaratzi ikisi-matakiri.

¹⁶Yokaiti kinkithata-kaanta-siwaitaniri, kisimatan-taniri inayitatzii.

Oshiki ithaiya-kowaitantaka. Yantayitziro iniwita-siyitari irirori.

Kantakaa-piro-waitaniri inayitzi. Inintakaakimiro iyomitaan-tziri inintzi yaantasi-waityaaro kiriiki.

Iyomitaaitziriri kimisantzinkari

¹⁷Irooma awirokaiti, notakoyitaní, pisirityaaro iyomita-yitakimiri pairani Intyaantaa-riti Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. ¹⁸Tima

^d ¹⁴ oshiki-pirori = 10,000; Imaninkariti = kitisiriri. Iroka okaratzi ñaanitakari Enoc, ti omponii-yaaro Sankinaritsi-piroriki, pasiniki sankinarintsi opoñaakaro, ipaitai-tziro “Isankinari Enoc.”

ikantayitaki irirori: “Apaata owiraanta-paakyaaroni intzimayiti thainkan-taniriiti, iriitaki antasiwaityaaroni iniwita-siyitari.” ¹⁹Iriiyitakira kantakaarori inkisa-wakaan-taityaari, apatziro ikinkisiryaa-kotaro osaawi-sato. Ti inampi-siritan-tyaari Tasorinkantsi. ²⁰Irooma awirokaiti, notakotani, piwitsika-sirita-wakai-yitajyaa poisokirotan-tyaarori pinkimisanta-piinta-najiro Ñaantsi. Pamana-manati tsika okanta iyota-kayimiri Tasorinkantsi. ²¹Oisokiro piwiro itakonka, oyaako piwiro inisironka Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari asi owairo yañaakaa-yitai. ²²Nisironka piyotajiri inkarati kisosiri-niinta-tsini. ²³Pasini, pinkimita-kaantiro kapichi okantaka piwawisaa-kotantaariri intaajyaami. Pasini, ontzimatyii pinisironka-yitajiri. Irooma iyaari-pironka, kisaniiinta piwiro. Ari pinkantairori ikithaataro ikaaripiro-siritan-takari, pinkimita-kaantiro pinkisa-niinta-tyiironi. Piwinkani piwiro iroka pimatziro = kari awiroka.

Owisiryaa-wintaantsi

²⁴Awisiryaaawinta-jyaari yoka matzirori yaamaako-winta-yitai airo atzipina-siri-waitanta, tima inkimita-kaantai ti amasiwaityaa, irootaki omatantari ankimosiriwinta-waitajyaa atsipataari tzimatsiri iwaniinkaro.^e ²⁵Ankimosiriwinta-jyaari Pawa apanirota-tsiri, yotaniri, owawisaa-kotairi. Iriitaki yoka Pawa tzimatsiri iwaniinkaro, itkimosiriwintaitsiri, omapiro otzimi isintsinka, pinkathari-pirori inatzi, iriitaki itakaro itzimaki tikira-mintha ontzimayiti maaroni, irojatzii ikanta iroñaaka, irasi iwajita-tyiironi. Omapirowí.

---

^e 24 tzipina = * antziwa

IÑAAKAI-TAKIRIRI JUAN

Iñaakan-takiri Jesús Saipatzii-totaari

1 ¹Iroka okaratzi iñaakan-takiri Pawa tsika ikanta-kota Jesús Saipatzii-totaari, iriira Pawa kantakaarori iyotantyaarori impiratani-payi tsika onkanta-kotyaa okaakitzi-matain-tsiri iñitajiro. Irootaki ityaantan-takariri Pawa Imaninkariti inkamantiri Juan, impiratani Pawa. ²Iriitaki Juan kinkithata-kirori okaratzi iñaakiri. Iroka okaratzi ikinkithatakiri iñaani Pawa, irootaki inintakaan-takiri Jesús Saipatzii-totaari inkamantantiro. ³Kimosirira inkantajyaa inkarati ñaanataironi iroka kamantaantsi, ari inkimiyityaari aajatzi inkarati kimisantironi. Kimosirira inkantajyaa inkarati monkara-yitaironi okaratzi sankinatain-chari. Tima okaakitzi-mataki iñaantai-tyaarori.

Iwithaitari kimisantzin-kariiti karatatsiri 7 yapatoyitaka

⁴Naaka Juan osankinatzirori iroka. Awiroka nosankinatzeni kimisantzin-kariiti karatatsiri 7 yapatoyitaka anta nasiyita-chari nampitsi saikatsiri Asia-ki. Tima añaatzi Pawa iroñaaka, iri itakaro pairani itzimaki, irootzi-mataki impiyi. Kaminthaa inkanta-yitaimi irirori, kamiitha isaikakaa-yitaimi anta. Ari inkimitaimiri aajatzi ipaitai-tziri “7 tasorintsi” itsipatakari inkitiki iwinkathari-mintoki. ⁵Ari inkimitajimiri aajatzi Jesús Saipatzii-totaari, tima iroopirori onatzi okaratzi iñaawaitziri. Iriitakira itanaarori yañaaji ikamawitaka, iriira pinkathari-wintairiri maaroni ikaratzi pinkathari-witachari aka kipatsiki. Iriitaki itakoyitairi arokaiti, ipyaako-yitairo ayaaripironka ikapathai-nkata-kiranki ikamawinta-yitai.

⁶Iriitaki pinkatha-ritakaa-yitakairi. Iriitaki impira-tasorintsitakaayitairi antawaitan-taaniriri Pawa Asitariri. Iriitaki otzimi-motairi iwaniinkaro, iriitaki pinkathari-pirota-tsiri. Irasi iwiro irirori. Omapirowí.

⁷¡Pamini! Yoka Saipatzii-totaari, inkinapaji minkoriki, maaroni iñitawajiri. Imatzityaaro iñiiri pathanka-mirikita-kiriri.

Yiraakoi-tajyaari maaroni aka kipatsiki, imatzityaaro kaari
shininkata-wakaa-chani.

Ari onkantaari. Omapirowí.

⁸ Iroka ikantzi Awinkathariti Pawa:

Naakataki osiyarori itarori sankinarintsi, Naaka osiyarori aajatzi
owiraantarori.

Irirori, yitakaro pairani itzimaki, iriitaki piyaatsini apaata. Iriitaki
Sintsi-pirori.

Iñaakantaka Itomi Atziri

⁹ Naaka Juan, pirintzi piwayitana pikimisantzin-karitaji, ari akarajitaki
amawitakiro akimaatsi-waitaka, ari atsipata-wakaa ipinkathari-winta-
yitai Pawa. Ainiro nosaiki-ranki othampisiki ipaitai-tziri Patmos
nokinkithatziro iñaani Pawa, nokamantantziro ikantakinari Jesús.

¹⁰ Okanta aparoni kitaitiri yapatowinta-piintaitari Awinkathariti, tzimatsi
iñaakakinari Tasorinkantsi. Nokimakiri notaapiiki ipaita kantanari,
ikimitakaro tyootaantsi iñaawaitzi, ¹¹ ikantakina: “Pisankinatiro onkarati
noñaakakimiri. Iro pintyaan-tiniriri kimisantzin-kariiti karatatsiri 7
yapatoyitaka anta onasiyita-karori nampitsi saikatsiri Asia-ki. Tima
iroka 7 nampitsi: Efeso, Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardis, Filadelfia,
Laodicea.”

¹² Ari nopithokanaka notaapiiki naminiri ipaita ñaanatanari.
Noñaatziiri ootamintotsi-payi iwitsikai-tziri ooro. Ikaratzi 7. ¹³ Iro
kantacha anta niyaankiniki ari isatikaka aparoni kimitakariri Itomi
Atziri. Anaakiri iitziki iithaari. Ithaanotakari ichampyaari iwitsika-
masii-tziri ooro. ¹⁴ Kitamaaro-powainka ikantaka iitoki, kimiwaitaka
iroomi iwitzi ipiraitari, kitamaraa-niki okantaka iroowaitaki sharaka.
Irooma irooki okimiyitakari paamari. ¹⁵ Poriryaa ikantayitaka iitzi,
iriwaitaki iporiryaatzi kiriilki itayiitzi. Okimiwaitakaro iñaani
opoimaatzi nijaa. ¹⁶ Yairikaki impokiro-payi irako-piroki, ikaratzi 7.
Yoimisitowa-tzimaitaro ipaantiki kimitakarori sataa-mintotsi, apiminiti
othoyimpitaki. Ikimitakari iporoki ikantaranki ooryaatsiri isiparyaa-
pirotzi tampatzika-paiti.

¹⁷ Ikanta noñaakiri, tyaanakina nokamanaki. Iro kantacha yantanta-
kanaro irako-pirori, ikantana: “Airo pitharowakaana, Naaka itarori,
Naaka owiraantyaaroni. ¹⁸ Naakataki añaanita-tsiri. Nokamawitaka
iro kantacha nasi nowajiro nañaaji. Naaka matzirori otzimi-motana
nosintsinka nasitaryaan-tyaarori ikyaa-piintai-tziro sarinka-winiki,
aritaki onkantaki aajatzi nasitanajiro. ¹⁹ Pisankinatiro okaratzi piñaakiri,
iro pitanakyaa okaratzi piñaakiri awisatsiri iroñaaka, ipoñaaw onkarati
piñiiri awisatsini apaata. ²⁰ Ikaratzi ootamintotsi piñaakiri karatatsiri 7,
iriira osiyakaa-wintariri kimisantzin-kariiti karatatsiri 7 yapatoyitaka

anta onasiyita-karori nampitsi. Ikaratzi piñaakiri impokiro nairikakiri nakopiroki, karatatsiri 7, iri osiyakaa-wintariri Maninkariiti tsipayitaariri kimisantzin-kariiti karatatsiri 7 yapatoyitaka.”^a

Kamantaantsi ityaantai-takiniriri 7 yapatoyitaja kimisantzin-kariiti: Kamantaantsi ityaankai-takiri Efeso-ki

2 ¹“Iroka pisankinati-niriri Imaninkariti kimisantzin-kariiti apatota-chari Efeso-ki. Iriira ñaanatziri airikakiriri 7 impokiro irako-piroriki, satikain-chari niyaanki ipaamatakira 7 ootamintotsi. Ikantziri:

²Noyotziro okaratzi pantayitziri, tsika pikanta pantawaitaki, okaratzi pamawitakiri. Pisamayitakari kaari-piro-siririiti. Piñaanta-yitaari paitasi-waita-chari, “Tyaanta-piroriiti” yomitaan-tasiwaita-chari. Piyotajiri awiroka thayinkari inayitatzii. ³inatan-taniri pinatzi, amawiwaini pikantaka, oshiki pikimaatsi-waitaka iwasankitaa-wintai-tzimiro pawintaana naaka. Tizimaita pisamawaityaa.^b ⁴Iro kantacha, tzimatsi yotapain-chari, iro kaari kamiithata-tsini. Iroka okanta: Piwashaanta-nakiro awirokaiti pitakotanta, ti pantajiro pikimiwita-nakaro pairani. ⁵Pinkinkithasiritiro tsika pikanta pairani owakira pikimisananaki. Piwashaantiro tsika pikanta iroñaaka, pimpyakotairo pantajiro tsika pikantanaka owakiraini pikimisananaki. Tima airorika piwashaantairo, ari nojata-sitakimi, naapithata-jimiri ootamintotsi saiki-mota-kimiri anta. ⁶Iro kamiithatatsi pikisaniintakiro awirokaiti yantayitakiri ikaratzi kimisanta-najiriri iyomitaan-tziri pairani Nicolás. Nomatzi-taikari naaka. ⁷Kowirori inkimathatiro, inkimisantiri Tasorinkantsi iñaanatziri kimisantzin-kariiti. Tzimatsi-rika matakironi oitsinampaironi, ari nosinitairi iyaaro chochoki owañaan-tatsiri pankitain-chari itasorintsi-pathatiki Pawa.’”

Kamantaantsi ityaankai-takiri Esmirna-ki

⁸“Iroka pisankinati-niriri Imaninkariti kimisantzin-kariiti apatota-chari Esmirna-ki. Iriira ñaanatziriri itakarori, owiraantyaaroni aajatzi. Iriira ñaanatziri kamawitaincha iro kantacha añaaji aajatzi. Ikantziri:

⁹Noyotziro okaratzi pantayitakiri, aajatzi pikimaatsi-wajjiitiri, noyotzitaro pikowityaa-wajjiitzi, okantawitaka awiroka ashaaranta-siriri. Noyotzi aajatzi tzimatsi Judá-iti anta thayako-waita-kamiri. Ipaitasi-waitaka Judá-iti, Kamaari asiyita-kariri. ¹⁰Airo pitharowanta-sitaro onkarati pinkimaatsityaari. Tima irootaintsi piñiuro tzimayitatsiri

^a 1.20 Tzimatsi kantatsiri yokaiti “Maninkariiti” ikinkithata-koitziri aka, iriitaki atziripayi ikaratzi jwayitairiri kimisantzin-kariiti. Tzimayitatsi pasini kantatsiri, iriitaki iriipirori Maninkariiti. ^b 2.3,13 pawintaana = * wairontsi

anta tsika inkarati yasita-kota-kaantiri Kamaari. Ari pisaikiri onkarati 10 kitaitiri pinkimaatsi-waityaa, iñaanta-sirita-tyaamira Kamaari. Iro kantacha ontzimatyii piriipiro-siriti awirokaiti pijatakairo onkanta-witakyaa iwaitimi, tima apaata aritaki nañaakaajimi, onkimiwaita-jyaaro namathai-yitaa-tyiimimi.^c ¹¹Kowirori inkimathatiro, inkimisantiri Tasorinkantsi iñaanatziri kimisantzin-kariiti. Tzimatsi-rika matakironi itsinampairi iroka, airora iñaajiro inkimaatsi-waitajyaa yapiitajiro inkamaji.’ ”

Kamantaantsi ityaankai-takiri Pérgamo-ki

¹²“Iroka pisankinati-niriri Imaninkariti kimisantzin-kariiti apatotachari Pérgamo-ki. Iriira ñaanatziriri otzimi-motziri isataa-minto apiminitatsiri othoyimpitzi. Ikantziri:

¹³‘Noyotziro pantayitzi, noyotzi pisaiki-motakiri ikaratzi ipinkathari-wintziri Kamaari. Iro kantacha noyotzimi aajatzi oisokiro piwakina pawintaana, ti piwashaantiro. Ti piwashaanta-nakiro awirokaiti okantawitaka iwamaawitai-takari Antipas noyimisantakaa-pirotani kinkithata-kota-kinari anta tsika isaiki Kamaari.^d ¹⁴Iro kantacha, tzimatsi yotapain-chari, iro kaari kamiithata-tsini. Iroka okanta: Tzimayitatsi pikarajitzi kimitakariri Balaam iyomitaantzi. Tima pairani Balaam, iyomitaa-piintakiri Balac onkantyyaa inkaima-siryaan-tyaariri Israel-iiti iwakaiyaari yatsipita-kayitani yasita-kayi-tariri pawaniro. Imayimpi-waita-kaakiri aajatzi. ¹⁵Ari okimitakari tzimayitatsi aajatzi kimisanta-yitakirori iyomitaan-tziri pairani Nicolás. ¹⁶¡Piwashaantajiro! Airorika piwashaantziro, ari nojata-sitakimi nowayiritiri, iro nowayiritan-tyaariri sataa-mintotsi sitowatsiri nopaantiki. ¹⁷Kowirori inkimathatiro, inkimisantiri Tasorinkantsi iñaanatziri kimisantzin-kariiti. Tzimatsi-rika matakironi itsinampairi iroka, ari nonpakiri iyaaro omanaa-ntsita-tsiri ipaitai-tziri pairani “paitama”. Ari nonpakiri aajatzi aparoni kitamaarori mapi tsika osankinataka owakirari wairontsi kaari iyotaitzi, apatziro iyotajiro aakironi iroka mapi.’ ”^e

Kamantaantsi ityaankai-takiri Tiatira-ki

¹⁸“Iroka pisankinati-niriri Imaninkariti kimisantzin-kariiti apatotachari Tiatira-ki: Iriira ñaanatziri Itomi Pawa, kimitakariri irooki paamari, poriryaatain-tsiri iitziki. Ikantziri:

¹⁹‘Noyotziro pantayitzi, pitakoyitantaka, pinkimisantaki, pantawaitaki, kamaitaniri pinaki. Aikiro pakowinta-tyaaro iroñaaka panaakaa-nakiro pikantawita pairani. ²⁰Iro kantacha, tzimatsi yotapain-chari, iro kaari kamiithata-tsini. Iroka okanta: Paapatyaakaro awirokaiti

^c 2.10 * amathairintsi ^d 2.13,24 Kamaari = Mishatantaniri ^e 2.17 Ipaitama = maná

kooya paitachari Jezabel. Okantzi iroori kamantantaniro onatzii, iro kantacha okaratzi oyomitaan-takiri iroori, oshiki oitzinampa-siritakiri nompiratani. Iro opoñaantari owakaayitakari yatsipita-kaitani yasitakayi-tariri pawaniro. Omayimpita-kaawai-yitakiri aajatzi. ²¹Osamani noyaako-witakaro owashaantairo mi antayitakiri, iiro kantacha ti oninti owashaantiro omayimpi-waitzi. ²²Airorika owashaanta-sitaaro, ari nomantsiyaa-kiniro tsika omayimpitanta-piintaki, ari onkimaatsi-waityaari. Ari nonkimitaa-kiriri inkarati mayimpita-kironi. ²³Ari napiroyitajiri ikaratzi oyomita-yitakiri. Iro ompoñaan-tyaari iyotaji maaroni kimisantzin-kariiti naakataki oyosiritziri maaroni, noyotzi opaita ikinkisiryayitari, noyotzi opaita ikima-siri-yitziri. Ari onkanyaa noipyaan-tyaamirori okaratzi pantayitakiri awirokaiti. ²⁴Irooma awirokaiti, yotapain-chari anta Tiatira-ki kaari kimisanta-kironi okaratzi oyomitaan-tasiwitakari, airo nokisathatzimi. Tima ti pisintsiwinta-waityaaro okaratzi oyomitaan-tasiwitakari ipaitai-tziri “imanakaapirotani Kamaari.” ²⁵Iro kantacha awirokaiti ontzima-tyiira poisokirotyaana irojatzii nompian-takyaari. ²⁶Tzimatsi-rika matakironi itsinampairi imonkaratiro noñaani irojatzii owiraanta-paakyaaroni, aritaki nomatakaakiri impinkathari-wintairi apaata atziri-payi. ²⁷Ari osiyakyaaro ikimitaakina Asitanari naaka, imatakaa-kinaro ipinkatharitakaakina, ari inkimitaa-jyaari aajatzi iriroriiti impinkatharitakai-tairi. Ari ijiwatan-tajyaari irasiro-kotziti.

Irijatzii apirotairini ikisaniintani, inkimita-kaantajiri iporokai-tziro kowitzi.

²⁸Aritaki nopajiri naaka osiyakariri impokiro parya koñaata-paintsiri.

²⁹Kowirori inkimathatiro, inkimisantiri Tasorinkantsi iñaanatziri kimisantzin-kariiti.’ ”

Kamantaantsi ityaankai-takiri nampitsiki Sardis

3 ¹“Iroka pisankinati-niriri Imaninkariti kimisantzin-kariiti apatota-chari nampitsiki Sardis. Iriira ñaanatziri ipaitai-tziri ‘7 tasorintsi,’ itzimi airikiriri 7 impokiro. Ikantziri: ‘Noyotzimiro pantayitakiri, iwaitaita-kaantai-tziri “añasiriri,” tima ti ari pinkanyaa, kamasiriri pinayitzi.

²Pisakii-siritai. Piñaasintsityaa airo pikama-siritanta. Tima Pawa iñiuro okaratzi pantziri ti pimonkaratiro ininta-kayimiri.

³Pinkinkithasiritiro ikamantai-takimiri pairani, pimonkaratiro. Piwashaantiro panta-piintakiri. Airorika pisakisiriitai, ari nomapokapajimi nompiaji-rika, nonkimityaari imapokantzi aparoni kosintzi.

⁴Iro kantacha tzimatsi kapichiini anta pinampiki Sardis matakirori ikiti-siritzi. Iriiyitaki kimitakariri kaari oipatsitironi iithaari, irootaki ikamitan-taariri yokaiti onkanyaa intsipatan-tajyaanari

nokithaataro kitamaarori. ⁵Intzimi-rika matakironi itsinampairo, aritaki nonkithaatajiri kitamaarori. Airo noshitziro iwairo itsipataari isankinata-kotaka inkarati añaaniiyitaa-tsini. Ari nonkantajiri Asitanari, aajatzi Maninkariiti: “Ikimisantana yoka.” ⁶Kowirori inkimathatiro, inkimisantiri Tasorinkantsi ikantziriri kimisantzin-kariiti.’ ”

Kamantaantsi ityaantai-takiri Filadelfia-ki

⁷“Iroka pisankinati-niriri Imaninkariti kimisantzin-kariiti apatota-chari Filadelfia-ki:

Iriira ñaanatziri Tasorin-tsita-tsiri, Iroopirori.

Iri ñaanatzii iwaitakiri iminkyaa-yitairi atziri-payi, irijatzii tzikayitairini kaari isinitaiti inkyaayiti.

Ari inkimita-jyaari piwaisatzitini David.

Tikatsira sintsihatirini minkyaan-taatsiri, tzikayitan-taatsiri aajatzi.

Iroka ikantziri:

⁸“Noyotziro pantayitziri. Pamini. Nosinitakimi pinkyii, tikatsi tzikawa-kimini. Iro nomatakimiri tira paawyaa-siri-waijiiti, iro kantacha pimonkarata-kinaro noñaani, ti inkimaitimi pinkanti: “Ti yasilyana Pawa.”

⁹Iriima yokaiti kantasi-waita-chari: “Naaka Judá-iti.” Kaari-tzimaita Judá-iti, tima iriitaki yasiyitari Kamaari. Irootaki nontyiirowa-kaanta-jyaariri apaata impinkatha-yitaimi. Ari iyotajiri omatatyaa notakotakami.^f

¹⁰Pimonkaratakiro nokaman-takimiri, nokantaki: “Pinkisa-siwai-nityaa.” Irootaki naamaako-wintan-tyaamiri airo iñaanta-siritan-taitami. Tima kapichita-paaki iñaantai-tantyaariri ikaratzi nampiyitarori kipatsiki.

¹¹Irootzi-mataki nompiyaki. Oisokiro piwiro pikimisantakiri, airo pampinaa-siwaitanta panintaa-jyaaro impinai-tajimiri, onkimiwaaityaaro yamathaitaa-tyiimimi.^g

¹²Intzimi-rika matakironi itsinampairo iroka, ari nonkimita-kaantajiri tzinkamitsi otzinampitzirori itasorintsi-wankoti Pawa. Irasi iwiro isaikaji. Ari nonkinta-kota-jiniri iwathaki iwairo Pawa, ari iyoitajiri Pawa asitaari. Ari nonkinta-kota-jiniri iwathaki owairo owakirari Aapatyaawini, ari iyoitajiri isaikaji yoka inampiki Pawa, otzimi ariitaa-chani osaawiki omponaa-jyaaro inkitiki. Ari nonkinta-kota-jiniri aajatzi iwathaki owakirari nowairo. ¹³Kowirori inkimathatiro, inkimisantiri Tasorinkantsi ikantziriri kimisantzin-kariiti.’ ”

Kamantaantsi ityaankai-takiri Laodicea-ki

¹⁴“Iroka pisankinati-niriri Imaninkariti kimisantzin-kariiti apatota-chari Laodicea-ki. Iri ñaanatziri ipaitai-tziri ‘Omapirowí,’ iriitaki yawintaa-sirita-piintaitari iñaawaitzirora iroopirori. Iriira ñaanatziriri iwitsika-kaitakiri pairani iroka kipatsi. Iroka ikantziri:

^f 3.9 Kamaari = Mishatantaniri   ^g 3.11 * amathairintsi

¹⁵‘Noyotziro pantayitziri. Pikimitakaro kaari saawaata-tsini, kaari katsinkaata-tsini. Nonintziri naaka saawaari. Aironika osaawatzi, katsinkaari nonintzi. ¹⁶Irooma pikimitaro iimpaari nijaa, ari nookamaran-kakami. ¹⁷Pikanta-piinta-jiitzi awirokaiti: “Ashaarantakana, tikatsi nonkowityaaji.” Iro kantacha tira ari pinkantyya, owasiri-waitaniri pinatzii, manintaari, asinonkainkari, mawityaakiri, sapoka-mirikiri. ¹⁸ontzimatyii pinkimita-kaantairo pamanantaa-tyiirimi nooroti itzimi itayiitakiri imporiryaa-pirotan-tyaari. Aritaki pimatajiro pashaarantyya. Pinkimita-kaantairo pamanantaa-tyiromi kitamaarori noithaari, airo pisapoka-miriki-waitanta, pipasiki-winta-waitakari. Pinkimita-kaantiro pamanantaa-tyiromi naawintaro pisita-kotan-tajyaari pimawityaaki-waitaki. ¹⁹Iro namitari naaka nokisathatziri notakotani, nowasankitairi. Ontzima-tyiira piriipirotai awirokaiti, pimpiya-siri-yitai. ²⁰Pamini, kimiwaitaka nonkatziya-tyiimi intakiroki nokaimi nonkyaan-tyaari. Tzimatsi-rika kimakinari inthomponta, isinitana-rika nonkyii, aritaki antsipata-wakai-yaari akyoota-wakaiyaa. ²¹Intzimi-rika matakironi itsinampairo iroka, aritaki intsipata-jyaana nompinkathari-wintanti. Tima nomatakiro naaka nomatakiro noitsinampairo, notsipataari isaikamintoki Asitanari nopinkathari-wintantaji. ²²Kowirori inkimathatiro, inkimisantiri Tasorinkantsi ikantziriri kimisantzin-kariiti.’”

Kimosiriwintaantsi inkitiki

4 ¹Okanta okarata-paaki iroka, noñaatzii asitaryanaaka inkiti. Irijatzi apiitapajiro iñaanata-paana noñaakiri inkaaranki poimata-paintsiri ikimitari tyoorintsi. Ikantana: “Thami jinoki ari noñaakai-mirori onkarati awisatsini apaata.” ²Ikanta nojasirin-katanaki jinoki, noñaakiro saikamintotsi, osiyawaitakaro isaikanta-piintari pinkathari-pirori, owaniinka okantaka. Tzimatsi aparoni saikanta-karori. ³Tima yoka saikain-tsiri siparyaa ikantaka, isiyakaro potsitakiri mapi karinikita-tsiri. Itapotakari oyi isaikamintoki, ikimiwaitakaro oyi natsiryaaakiri mapi karinikita-tsiri.^h ⁴Tzimatsi aajatzi okaratzi 24 saikamintotsi anta, irootaki osatika-kiriri niyaankiniki saikain-tsiri. Ari isaikayitakiri antari-konaiti, kitamaaro okantayitaka iithaari, ooro inayitaki yamathairi. ⁵Nokimakiro ookatha-rontsi otzimi morikanain-tsiri opoñaanakaro saikaminto-tsiki. Tima tzimatsi anta 7 ootamintotsi waamatain-chari, iriitaki omontitakari saikamintotsi. Iriitaki osiyakaa-wintariri Itasorintsiti Pawa, karatatsiri 7. ⁶Tzimatsi inkaari omontitakari saikamintotsi, kitijaa-niki okantaka. Tzimatsi 4 inkiti-wiri katziyain-chari, iriitaki tapotakirori iroka saikamintotsi. Iro kantacha yoka inkiti-wiri otzimi oshiki irooki, irootaki

^h 4.3 potsitakiri karinikita-tsiri = jaspe, cornalina; natsiryaaakiri karinikita-tsiri = esmeralda

yaminantari tsika-rika-payi, yaminantaro aajatzi itaapiiki.ⁱ ⁷Aparoni inkiti-wiri isiyakari kashikari. Pasini isiyakari antari ipiraitari. Pasini atziri-poro inatzi. Iriima pasini isiyakari itzironka-waita pakitha.^j

⁸Ipoña-sitaka otzimagitanaki isiwanki yoka inkiti-wiri, ⁶ isiwanki tzimayita-naintsiri. Otzimi oshiki irooki iwathaki, otzimitanaka irooki inthomponta iwathaki. Iriitaki aakowinta-nakarori ipanthaa-piintaki, kitaitiri aajatzi tsitiniri, ikantzi:

Tasorintsi, Tasorintsi, Tasorintsi inatzii Pawa, Sintsi-pirori.

Iriitaki añatzi iroñaaka, iri itakaro pairani itzimaki, irootzi-mataki impiyi.

⁹Ari ikanta-piintatyaa yokapayi inkiti-wiri iwisiryaawintari saikain-tsiri, añaanita-tsiri, ikantajiitzi: “otzimi-motzimi awiroka piwaniinkaro.” Ikanta iñaakan-takiro yokaiti ipinkathata-piintakiri, ipaasoonkita-piintakiri, ¹⁰ imatanakiro aajatzi 24 antari-konaiti ityiirowa-sita-nakari saikain-tsiri, añaanita-tsiri. Iwisiryaawinta-nakari, yamathairyii-motanakari ipanakiri yamathairi pinkathari isaikakira. Ari iñiitzirori omapiro ipinkatha-ritzi yoka saikain-tsiri, tima imatawitara antari-konaiti ipinkathari-wintantzi irirori. Ikantajiita-nakiri:

¹¹ ¡Nowinkatharit! ¡Pawá!

Irootaki kamiithatatsi otzimi-motzimi awiroka piwaniinkaro, pinkatha iwaitzimi, otzimi-motzimi pisintsinka.

Awiroka owitsika-yitakiro maaroni, tima awiroka ninta-sitain-chari ontzimayiti piwitsikani.

Sankinarintsi aajatzi Ipiraitari

5 ¹Noñaatziiri yoka saikaintziri saika-minto-tsiki, yairikaki irako-piroki aparoni sankinarintsi. Kamiitha apinaitaka, ⁷ okaratzii yapiitai-takiro intsirikai-takiro airo yapinai-ryaan-taitaro. ²Noñaatzii aparoni Maninkari tzimatsiri isintsinka, sinchiinka ikanta iñaawaitzi, ikantzi isampitantzi: “¿Paitama isinitai-takiri intsirika-ryiuro iroka sankinarintsi, impoña impinai-ryiuro?” ³Tikatsi yaminaitiri isinitaitiri impinai-ryiuro iñaanatiro. Ti intzimi inkitiki, tikatsi aajatzi kipatsiki, ari okimitakari sarinka-winiki, ti intzimi ampina-ryiuro iñaanatiro. ⁴Antaroiti niraanaka, tima tikatsi matironi impinai-ryiuro iñaanatiro. ⁵Ari ikantana aparoni antari-kona: “Aritaki piraaka. Pamini. Tzimatsi matzirori otzimi-motziri itasorinka, iriitaki matironi intsirika-ryiuro, impinai-ryiuro. Iriitaki aparoni charinita-kariri Judá, ipaitai-tziri ‘Kashikari.’ Irijatzi charinita-kariri David. Iriitaki isinitaitaki imatiro.”

⁶Opoña-sitaka noñaaki aparoni ipiraitari. Ikatziyaka niyaankiniki osaikaki saika-mintotsi, isatikakari inkiti-wiriiti, aajatzi antari-konaiti.

ⁱ 4.6 kitijaa-niki = cristal   ^j 4.7 antari ipiraitari = becerro, toro, sirampari vaca

Kimiwaitaka yoka Ipiraitari aritaki iwamaawitai-takari pairani. Tzimatsi okaratzí 7 ichii. Tzimatsi aajatzi 7 irooki. Iriira siyakaa-winta-chari 7 Tasorintsi, ikaratzí ñiitairi maaroni kipatsiki.^k 7Ikanta Ipiraitari ijata-sita-nakiri saikain-tsiri iwinkathari-mintoki, yaapaakiro sankinarintsi yairikakiro irako-piroki. ⁸Tima maaroni yoka 4 inkiti-wiri aajatzi antari-konaiti, ityirowa-sita-nakari Ipiraitari, ipinkathata-nakiri. Tzimayitatsi iwiyompi-minto-payi. Tzimayitatsi ikasankai-nkariti itaayitakiri iwitsikanakita-sitakiro ooro, iwayitakiro anta. Tima iroka kasankainkari irootaki siyakaa-winta-chari yamana-manatani ikaratzí yasyiyaari Pawa.^l ⁹Ari ipanthai-tanakiro owakirari panthaantsi, ipantha-kotziri ipiraitari, ikantzí:

Awiroka iriipirori, isinitai-tzimi pairikiro sankinarintsi, awiroka ontsirika-ryaironi,

Awiroka kapathai-nkataintsi yatsipita-kaitakami, pipinako-wintajiri atziri-payi yasitan-taariri Pawa.

Aripaiti yasyiyaari Pawa ikaratzí shininkata-wakai-yitachari tsikarika-payi, ikaratzí kimathata-wakaarori ñaani tsika-rika-payi, ikaratzí nampiyitarori tsika-rika anta, ikaratzí ipinkathari-wintaitziri tsika-rika-payi.

¹⁰ Awiroka kantakaarori ikimitan-taariri Ompira-tasorintsitaari, ipinkathari-wintziri Pawa.

Iriiyitakira pinkathari-wintairini osaawi-satziiti.

¹¹ Opoña-sitaka noñaaki oshiki Maninkariiti piyotzi-Winta-paakarori saika-mintotsi, tsika isaikaki inkiti-wiriiti aajatzi antari-konaiti. Ari ipiyo-piro-jiita-paaka oshiki, oshikini Maninkariiti. ¹²Ikantajiitzi:

Yoka ipira yatsipita-kaawitai-takari, iriira iriipirota-tsini ontzimi-motan-tyaariri itasorinka, iwaararo, iyotani, isintsinka, ipinkathanka, iwaniinkaro, aajatzi iwisyraawintanka.^m

¹³ Nokimatzi ipantha-jiitanaki maaroni saikantarori inkiti, kipatsi, inkaari, sarinka-wini. Ikantajiitzi:

Yoka saikaintsiri saika-minto-tsiki, itsipatakari ipiraitari, wisiryraawintaari inatzi, pinkathataari inatzi, otzimi-motziri iwaniinkaro, ipinkathari-wintantzi, irasi iwiro.

¹⁴ Iriira inkiti-wiriiti apiiyapiitziirori ikantzí, “Omapirowí.” Iriima antari-konaiti otyirowa ikantajiitaka ipinkatha-jiitari yoka kanta-jitaa-chani.

Intsirika-yiitakiro

6 ¹ Opoña noñaakiri Ipiraitari intsirika-ryaanakiro itanakarori intsirikai-takiro. Ari isinchiin-katanaki ñaawaitanaki aparoni inkiti-

^k 5.6,8,9,13 Ipiraitari = cordero ^l 5.8,9 yasyiyaari Pawa = kitisiriri ^m 5.12 ipira = Cordero

wiri karatatsiri 4, okimiwaitakaro ookatha-rontsi, ikantzi: “¡Pimpoki!”ⁿ
²Naminaki, noñaatziiri isiyapaaka aparoni kitamaarori ikyaakoitari, tzimatsi kyaakota-kariri yairikakiro iwyaamini. Yamathaitai-tawakiri, jataki iwaiyirityaa, yapirotanti.^o

³Ipoñaá Ipiraitari intsirika-ryaanakiro pasini, apitita-tsiri. Ari iñaawaitanaki pasini inkiti-wiri karatatsiri 4, ikantzi: “¡Pimpoki!”⁴ Ari isiyapaaka pasini ikyaakoitari kityonkari, ipaitawakiri antaroiti wisamintotsi kyaakota-kariri. Iri iwaitaki iwashaanta-kairi atziri-payi isaiki kamiitha kipatsiki. Irojatzí opoñaan-tanakari iwamaa-wakaiyita.

⁵Ipoñaá Ipiraitari intsirika-ryaakiro pasini, mawatatsiri. Ari iñaawaitanaki pasini inkiti-wiri, ikantzi: “¡Pimpoki!” Naminaki, noñaatziiri isiyapaaka pasini ikyaakoitari potsitari, yairikaki imonkaraminto kyaakota-kariri. ⁶Nokimatzii ñaawaita-naintsiri ikatziya-jitaka inkiti-wiri, ikantaitzi: “Pimpimantayiti kapichiini piwankiri, pimpinatakaa-pirotyaaro, tima ti ontzima-piroti. Aritaki paaki oshiki kiriiki aparoni kitaitiri, irojatzí iñiitan-takyaarori antaroiti tashitsi. Iro kantacha airo piwaaripirotzitaro pankirintsi tsika yaayitai-tziro iraitsiri, tsika yaayitai-tziro aajatzí yiinkantsi.”^p

⁷Ipoñaá Ipiraitari intsirika-ryaakiro pasini. Ari iñaawaitanaki pasini inkiti-wiri, ikantzi: “¡Pimpoki!”⁸ Naminaki, noñaatziiri isiyatai-paaka pasini ikyaakoitari kitiriri, ipaitai-tziri “Kaamanitaantsi” kyaakota-kariri. Ari itsipatakari ipaitai-tziri “Sarinka-wini.” Yoka ipaitai-tziri “Kaamanitaantsi” isinitai-takiri iwamaayiti oshiki osaawi-satziiti. Tzimayitatsi iwamaakaan-takiri iwisantan-taityaari sataa-mintotsi, tzimayitatsi aayitiri itashi, pasini aayitakiri mantsiyarintsi, pasini yatsika-yitiri katsimari piratsi.^q

⁹Ipoñaá Ipiraitari intsirika-ryaakiro pasini. Noñaatzii oponkitziki taamintotsi isiri-payi ikaratzi iwamaawintai-takiri yiriipirotzí ikinkithata-kotairo iñaani Pawa. ¹⁰Iriitaki kaimayita-naintsi sintsiini, ikantajiitzi: “Nowinkathari-pirotí, Tasorintsi, Iriipirorí. ¿Tsika-paitima onkarati piyaawintyaa onkantyyaa pinkisako-wintan-tyaanari, piwasankitaa-yitajiri osaawi-satziiti?”¹¹ Ipoñaá ipaitakiri kitamaarori kithaarintsi inkithaatyyaa, ikantziri: “Pijatakairo pimakoryaawaki irojatzí yariitan-takyaari pirintziiti pikaratziri pantawaitaki. Tima ontzimatyii iwamaitiri iriroriiti inkimita-kotyaamiro awirokaiti.”

¹²Noñaatziiri Ipiraitari intsirika-ryaakiro pasini, oyotapaaka aparoni inthonkan-tyaarori. Ari omapoka-nakari antaroiti onikaro. Tsiwaki-

ⁿ 6.1,3,5,7,9,12,16 Ipiraitari = Cordero   ^o 6.2,4,5,8 ikyaakoitari = caballo, mora

^p 6.6 Iro ikantai-takiri aka: “Pimpimanti apona-roini opani trigo onkarati ompinatyyaa aparoni kiriiki denario. Pimpimanti mawapona-roini opani cebada onkarati ompinatyyaa aparoni kiriiki denario.”   ^q 6.8 tzimayitatsi = 1/4

matanaki ooryaatsiri, tsitiniki okantanaka. Kityonka ikantanaka kasiri ikimita-nakaro iraantsi.^r ¹³Ari ithopiryaa-yitanaki impokiro, ikimiwaita-nakaro oparyiikitzi irakakiri chochoki otika-kitziro antaroiti tampyaa.^s ¹⁴Ti onkoñaatanaji inkiti, okimiwaita-nakaro apinaita-ranki antaroiti tsipana. Ti iñitajiro otzisi-payi ithonka otaranka-yitanaki aajatzi othampisi-payi. ¹⁵Omanajiitanaka atziri-payi impirita-moroki. Ari ikaratzi imanajiitanaka maaroni, pinkathariiti, iriipiroriiti, ijiwari-payi owayiriiti, ashaaranta-niriiti, sintsiiriiti, ompirataariiti, saikasi-waita-niriiti, maaroni. ¹⁶Yokaiti manayita-nainchari ikaima-kaimata-nakiro otzisi, mapipayi, ikantzi: “Patsinaka-jitina. Pimanina airo noñaantari saikain-tsiri iwinkathari-mintoki. Pimanina airo noñaantaro iyatsimanka Ipiraitari. ¹⁷Tima monkara-paitita-paakaa iyatsimanka. ¿Tzimatsima ama witaironi?”

144,000 ikaratzi ikintako-tamakoi-takiri

7 ¹Okanta okarata-paaki iroka, noñaaki ikatziyayita 4 Maninkariiti tsika-rika owachintitapaja kipatsi. Iriitaki otamakatakairori antaroiti tampyaa. Iro kaari iñaitantaro otamakata-kairo inkaari, ti iñiitiro aajatzi owaraa-pana-yitiro osi inchato. ²Ipoña noñaaki aajatzi pasini Maninkari itonkaa-paaki isitowa-kirotziro ooryaatsiri. Iriitaki amakirori ikintako-minto Pawa, Añaanita-tsiri. Sinchiinka iñaanata-paakiri 4 Maninkariiti. Tima yokaiti 4 Maninkariiti, otzimi-motziri isintsinka, isinitai-takiri iyaaripirotiro kipatsi aajatzi inkaari. ³Ikantapaakiri: “Apaata pikaaripirotiro kipatsi, inkaari, inchato-payi, nopohtota-wakiriita nonkintako-tamakotan-tyaariri impira-yitaari Pawa.” ⁴Nokimatzi aparoni kinkitha-waita-kota-nakiriri ikaratzi ikintako-tamakoi-takiri. Ikarajitzi 144,000. Iriiyitaki karatatsiri 12 inasiyitaja icharini-yitari Israel. ⁵Ikintako-tamakoitaki 12,000 icharini-payi Judá, 12,000 icharini-payi Rubén, 12,000 icharini-payi Gad, ⁶12,000 icharini-payi Aser, 12,000 icharini-payi Neftalí, 12,000 icharini-payi Manasés, ⁷12,000 icharini-payi Simeón, 12,000 icharini-payi Leví, 12,000 icharini-payi Isacar, ⁸12,000 icharini-payi Zabulón, 12,000 icharini-payi José, 12,000 icharini-payi Benjamín.

Kitamaaro-yitain-tsiri ikithaa-yitaka

⁹Okanta okarata-paaki iroka, noñaatzii ipiyojiitaka atziri-payi. Tima oshiki-piro ikantaka, tikachaa-jaini matironi iyotiri tsika-rika ikarajitzi. Iriiyitakira poñaayitain-chari tsika ipinkathari-wintzi-taikari tsika-rika-payi, shininkata-wakaa-chari tsika-rika-payi, nampitzi-yiwitarori

^r 6.12 tsitiniki okantanaka = okimitaka mirimasita-tsiri kithaarintsi   ^s 6.13 chochoki = higuera, higo

tsika-rika-payi, kimathata-wakaarori iñaani tsika-rika-payi. Yoka atziri-payi, iriitaki katziyi-mota-kariri saikain-tsiri iwinkathari-mintoki aajatzi Ipiraitari, kitamaaro ikantayitaka ikithaa-yitaka. Yairika-yitaki kompirosi-pina.^t ¹⁰Tharowinta ikantajiitaka, ikaimajiiitzi ikantzi:

Iriira Pawa wawisaa-kotan-tatsiri, iriitakira saikain-tsiri iwinkathari-mintoki, itsipatakari Ipiraitari.

¹¹Ipoña ityirowa-jiitanaka tapothaita-kirori pinkathari-mintotsi. Yoka ikarajiiitaki: Maninkariiti, antari-konaiti aajatzi inkiti-wiri-payi karatatsiri 4. Iwisiryaawinta-nakari Pawa, ¹²ikantajiitzi:

“¡Omapirowí! Tharowintaari inatzi irirori, otzimi-motziri iwaniinkaro, yotaniri inatzi, paasoonkitaari inatzi, pinkathataari inatzi, tzimatsi itasorinka aajatzi isintsinka. Asi owairo awisiryaawinta-jyaari Pawa. Omapirowí.”

¹³Ipoña iñaanata-nakina aparoni antari-kona, ikantzi isampitana: “¿Paitama yokaiti kitamaaro-thaitain-tsiri ikithaataka? ¿Tsikama ikinapaakika?” ¹⁴Ari nokanta-nakiri naaka: “Taanitya, piyotziro awiroka nowinkathariti.” Ipoña ikantanakina irirori: “Iriiyitakira ñaayita-kirori ‘Antaroiti Kimaatsi-waitaantsi.’ Okimiwaitakaro inkiwayitan-takyaaromi iithaari iriraani Ipiraitari, irootaki kitamaaro-piro-masita-kairori.

¹⁵Irootaki imatantaarori yoitsinampairi yokaiti ikatziyi-motaari Pawa isaika-mintoki. Irasi iwiro kitaitiri aajatzi tsitiniri yantawaitainiri itasorintsi-pankotiki. Yoka saikain-tsiri iwinkathari-mintoki, ikimitaaro iriimi katziya-thaantitain-chani, yaimpiyaari yokaiti. ¹⁶Airo itashaniinta-waitaji, airo imiri-niinta-waitaji, airo ikimaatsi-waitaari ooryaatsiri, airo yatsipi-waitaaro amasawirintsi. ¹⁷tima yoka Ipiraitari, tsipata-kariri saikain-tsiri iwinkathari-mintoki, iriitakira aamaakowinta-jyaarini, inkimita-kaantairi yaamaakowintaitari ipiraitari, iriitaki aayitairini yirakajiri nijaa añaakaan-tatsiri. Timá Pawa oshipirotairini, yiraawai-yitaka.”

Karatapain-tsiri 7 intsirikai-takiro

8 ¹Ikanta Ipiraitari, intsirika-ryaakiro pasini karatapain-tsiri 7 intsirikai-takiro. Osamani kapichiini imairitaita-paintzi inkitiki, tikachaa-jaini aparoni ñaawaita-tsini.^u ²Ipoña noñaakiri 7 Maninkari itsipata-piintakari Pawa. Ipaitakiri tyoomintotsi. ³Ipoña ipokapaaki pasini Maninkari, ikatziyi-mota-paakaro taamintotsi, yairika-nakitakiro iwitsikai-tziri ooro. Yoka Maninkari, ipaitawakiri oshiki kasankainkari intaantyaaro yairika-nakitakiri. Ari okonowakaro yamanani atziri-payi

^t 7.9,10 Ipiraitari = Cordero ^u 8.1 Ipiraitari = Cordero; osamani kapichiini = 1/2 hora.

yasiyitaari Pawa, kimiwaitaka ompiyota-kyaami taaminto-tsiki.^v ⁴Okanta otaanaka kasankainkari anta yairika-nakitakiri Maninkari, katziyai-nkatanaka oyachaari okonowai-nkata-nakaro yamanani yasiyitaari Pawa, oshiki onimotakiri. ⁵Ipoñaa yoka Maninkari airika-nakitakiro itaaminto, yaaki owaamari-minkiti taamintotsi, ititakiri yairika-nakitakiri. Yookakiri kipatsiki. Ari omapoka-nakari kampinii-nkata-naintsiri, antaroiti ookathatanaka, antaroiti onikanaka aajatzi.

Tyoomintotsi-payi

⁶Owitsika-jiitanaka ⁷Maninkari intyoojiiti.

⁷Ari yitanakaro aparoni Maninkari ityootanaki, omapoka-sita-paaka ookathatanaka, oparyaa-paaki kipatsiki sharaka okonowa-nakaro iraantsi. Otaapaakiro kipatsi. Iro apirotyaami kashitani kipatsi ontayaa inchato-payi, aajatzi inchasi-payi.^{w x}

⁸Ipoñaa ityootanaki pasini Maninkari, omapoka-sitanaka otonkanaki kimitakarori antaroiti otzisi, sitowanaki paamari ookapaaka inkaariki. Iro apirotyaami kashitani kipatsi tsika otzimayitzi nijaa aajatzi inkaari-payi okimita-nakaro iraantsi. ⁹Iro yapirotyaami inkamayitimi kashitani ikaratzi saikayitan-tarori inkaari, iro apirotyaami kashitani antaroiti amaatako-mintotsi-payi. ¹⁰Ipoñaa ityootanaki pasini Maninkari, omapoka-sitanaka ithopiryaanaki impokiro, paama ikantanaka irojatzi tsika otzimayitzi nijaa, iro apirotyaami kashitani antaraani, aajatzi tsika ikaapiintaitzi nijaa. ¹¹Yoka impokiro paryaanain-tsiri kipatsiki ipaitai-tziri “Kipisiri.” Tima kipishaa ikantapaakaro maaroni nijaa tsika oparyaa-yitaki ipomiki. Iro apirotyaami kashitani kipatsi inkamayitimi atziri opiyakiri irakirora nijaa.

¹²Ipoñaa ityootanaki pasini Maninkari, omapoka-sitanaka itsitini-kitanaki ooryaatsiri, iro apirotyaami kashitani ti ooryaaji kitaitiri. Ari ikimita-nakari kasiri aajatzi impokiro, ti yoorintajyaa tsitiniriki.

¹³Nokimatzi poimata-paintsiri yarapaaki inkitiki, noñaatziiiri pakitha inatzi, ikantapaaki ikawinthaatzi: “¡Ñaamisa, ñaamisa, ñaamisa, inkantamachiitiri inkarati nampita-jyaaroni kipatsiki, iriitaki atsipityaaroni yotapain-chari intyootawaji mawa Maninkari-payi!”

9 ¹Ipoñaa ityootanaki pasini Maninkari. Noñaatzii ithatyaanaki osiyakariri impokiro irojatzi kipatsiki. Iriira isinitaitaki yasitaryairo omorona inthopointa-pirota-tsiri. ²Ikanta yasitaryaakiro, ari ositowainkatanaki kachaari, iroowaitaki okantaranki antaroiti ootaantsi. Anaanakiri ooryaatsiri aajatzi tampyaanka. ³Ari isitowa-nakiri kachaariki oshiki tsinaro-niro, ikimita-paakari ikintantzi kitoniro. ⁴Ti isinitaitiri

^v 8.3 yasiyitaari Pawa = kitisiririiti   ^w 8.7 ookathatanaka = oparyaa-paaki paamari
^x 8.7-12 iro apirotyaami kashitani = 1/3

iwaaripiro tiro pankirintsi, inchasi-payi, inchato-payi. Apatziro ikintayitapaakiri atziri-payi kaari ikintako-tamako-yitzi Pawa. ⁵Yokapayi tsinaro-niro, ti isinitaitiri iwamairi atziri-payi ikintayitakiri. Intaini ikimaatsita-kaayita-sitakari ikaratzi 5 kasiri. Antaroiti ikatsitzi-motakiri, iroowaitaki iyatsinka kitoniro. ⁶Oshikira inkimaatsi-waityaa atziri-payi, inintawityaa inkama-pithatiri, airo okanta-tzimaita.

⁷Yokapayi tsinaro-niro ikimita-kotakari ikyaakoitari iñaanta-kaitari iwayirityaa, yamathai-yitakari ooro. Atziri-poro-waitaki ikantayitaka.⁷ ⁸Santha-pitaisi okanta iisi, iroowaitaki oisi kooya. Antaro-payi iraiiki iroowaitaki iraiiki kashikari. ⁹Kimiwaitaka ikithaata-karomi asiro-taki iniiki. Antaroiti impoimatanaki yarajiitanaki, iroowaitaki opoimatzi isiya-kotan-taitari inosika-yitzi ikyaakoitari aririka ijataiti iwayirita-wakaityaa. ¹⁰Ikimitakari kitoniro-payi otzimayitzi ithoyini ipatzisi-thaki. Ikaratzi 5 kasiri osamanitzi awisantyaari iyatsinka. ¹¹Yoka ijiwaritakari tsinaro-niro, Maninkari inawitaka, iriitakira pinkathari-wintan-tatsiri anta inthopointa-pirotzi omorona. Ipaitai-tziri “Apirotan-taniri.” Iñaaniki Heber-iiti, ipaitai-tziri “Abadón.” Iñaaniki wirakocha, ipaitai-tziri “Apolión.”^z

¹²Arira owiraari itanakarori ikaminthaataitzi “jñaamisa!” Iro kantacha ainirora oyota omonkaratyaa apiti inkantaiti “jñaamisa!”

¹³Ipoña aityootanaki pasini Maninkari, ainiro oyotapaaka intyootawaji aparoni Maninkari irojatzi imonkaratan-tyaari 7 Maninkariiti. Nokimatzi iñaawaita-naintsiri osorinachii-nampiki taamintotsi montitakariri Pawa. ¹⁴Iñaanata-paakiri Maninkari tyootanain-tsiri, ikantziri: “Poosoryaa-kotiri 4 Maninkari kimitakarori oosotatyirimi nijaa Antaraani.” ¹⁵Yoosoryaa-koitakiri Maninkari ayimatakiri iwanti. Iro yapirotirimi iwamairi atziri nampiyitarori kashitani kipatsi. Irootaki yoosoryaa-koitan-takariri yapirotanti.^a ¹⁶Tzimatsi oshiki owayiriiti kyaakota-kariri ipiraitari. Ikantai-takina, ikarajiitzi 200,000,000 owayiriiti. ¹⁷Ipoña noñaakiri ikoña-pirotanaki yoka owayiriiti noñaawyatakari, ikithaa-yitakaro asiro-taki iniiki. Tzimatsi poriryaa-thaitain-tsiri ikimitakari paamari, pasini kityonkai-ronka-thaitain-tsiri, pasini kitirithaitain-tsiri. Yokapayi ikyaakoitari, iriwaitaki iito kashikari. Ositowanaki ipaantiki paamari, kachaari, kitiri-moito okantanaka kachaari, oshiki ositzinka. ¹⁸Iroka okaratzi sitowanain-tsiri ipaantiki, iro apirotirimi owamairi atziri nampiyitarori kashitani kipatsi. ¹⁹Tima ipaantiki ikyaakoitari otzimayitzi isintsinka. Kantatsi yatsikan-tantyaaro aajatzi ipatzisitha, ikimiwaitakari maranki.

^y 9.7 ikyaakoitari = caballo   ^z 9.11 iñaani wirakocha = griego   ^a 9.15,18 Iro yapirotirinimi iwamairi atziri nampiyitarori kashitani kipatsi = 1/3 atziri-payi tzimatsiri kipatsi

²⁰Iro kantacha, tira iwashaantiro ikaaripiro-yitzi atziri-payi kaari iwamaiti. Aikiro ijatakaa-tziro ipinkatha-yitanakiri piyari-payi, ipinkathatziro osiyakaarontsi iwitsikai-tziri ooro, kiriiki, asiro, mapi, incha-kota, iriyyitaki iwawa-niroti, titzimaita iñaanta-niti, ti inkima-niti, ti yaniita-niti.^b ²¹Tira iwashaantiro iwan-tayitzi, ikisa-minthatantzi, imayimpitzi, ikosiyitzi.

Maninkari airika-kirori yanini sankinarintsi

10 ¹Ipoña noñaaki isaawii-nkata-paaki pasini Maninkari, ikinanta-paakaro minkori, kimiwaitaka yoka iro inkithaata-kyaami minkori. Kimiwaitaka iriimi oyi yamathaitakya itoki. Siparyaa ikantaka iporoki, iriwaitaki ooryaatsiri. Kimitaka omorika-tyiimi ipori-payi. ²Yairikaki yanini sankinarintsi panaryain-chari. Ikanta yayiitzi-mata-paakira, yaatzikan-tapaakaro iitzi-pirori inkaariki, irooma yampati yaatzikan-tapaakaro kipatsiki. ³Ikaimapaaki sintsiini, iriwaitaki ikaimi kashikari. Omapoka-sitanaka ookathatanaka, 7 okaratzi apiitanakiro ookathata. ⁴Okanta okarata-paaki 7 ookathata, ari nonintawita nosankinatiromi nokimakiri iñaawaitakiri ookatha-rontsiki. Nokimatzi iñaanata-nakina aparoni inkiti-satzi, ikantana: “Airo pisankinatziro pikimakiri ookatha-rontsiki.” ⁵Ipoña iñaawaitanaki noñaakiri Maninkari yaatzika-paakiro inkaari aajatzi kipatsi. Itzinaa-wakota-nakiro irako-pirori, ⁶iro iyoitan-tyaari ti inthaiyaa. Ikantanaki: “Iriitaki Pawa oyotzirori omapiro nonkamantimi, iriitaki Añaanita-tsiri, witsika-kirori inkiti, kipatsi, inkaari, maaroni ikaratzi tzimantarori. Tira osamanitapaji, ⁷irootaintsi intyooti owiraantarori Maninkari, arira omonkara-paitityaari okaratzi ikantakiriri Pawa Kamantan-tzinkariiti ikamantantiro kaari iyotako-witaita pairani.”

⁸Nokimatzi yapiita-nakiro iñaanatana inkiti-satzi, ikantana: “Pijata-sitiri Maninkari katziyain-chari inkaariki aajatzi kipatsiki, payiro awiroka sankinarintsi panaryain-chari yairikakiri.” ⁹Ari nokantakiro. Nojata-sita-nakiri Maninkari, nokampita-paakiri, nokantziri: “Pimpinaro sankinarintsi.” Ipoña ikantanakina irirori: “Iroka, piyaaro. Oshiki owochanka, iriwaitaki pitsi aririka piwakaaro, irooma aririka piniyakiro, oshiki okipisikimi pimotyaaki.” ¹⁰Ari nokantakiro, naakiro, nowakaro. Ari okantaka, pochakitaki iriwaitaki pitsi, iro kantacha oshiki okipisika-nakina nomotyaaki. ¹¹Ipoña ikantanakina Maninkari: “Pikamantantajiro onkarati awishimo-yitirini ikaratzi nampiyitarori tsika-rika-payi anta, ikaratzi ipinkathari-wintai-tziri tsika-rika-payi, kimathata-wakaarori iñaani tsika-rika-payi. Pinkaman-tayitairi aajatzi pi nkathariiti.”

^b 9.20 asiro = bronce

Apiti kinkithata-kowintan-taniri

11 ¹Ipoñaa ipaitakina kotzikiri, nomonkara-minto onatyii. Ikantaitana: “Pijati pimonkaratiro tasorintsi-panko, aajatzi taamintotsi. Piyotiri aajatzi tsika ikaratzi piyotain-chari anta ipinkathatantzi. ²Airo pimonkaratziro intakiroki tasorintsi-panko. Iro isinitai-takiniriri pasini-satzi atziri-payi, arira impiyojiityaa maimanitan-taniri anta tasorintsiki nampitsi. Ari yawishiri inkarati 42 kasiri osamaniti. ³Aripaitira, nontyaanti apiti kinkithata-kotinari, iriitakira kinkithata-paakironi awisayita-tsini, onkarati 1260 kitaitiri inkinkithata-kotina. Inkimita-kotyaaari ikanta ikithaayita owasirita-kotariri kaminkari.”^d

⁴Yoka apiti kinkithata-kowintan-taniri, iriitaki isiyakaa-wintai-takiri pairani apiti inchato, irijatzi isiyakaa-wintai-takiri apiti yoota-minto Pawa pinkathari-wintziriri kipatsi-satziiti. ⁵Intzimi-rika nintatsini imaimanitiri yoka apiti kinkithata-kowintaniri, ari isitowanaki ipaantiki paamari, yapirotakiri kisaniintziriri. Ari inkantyaari maaroni nintawita-chani imaimanitiri, ari inkamaki. ⁶Yoka kinkithata-kowintaniri ontzimi-motiri isintsinka. Ari inkanta-kaakyaaro irirori airo oparyaaji inkani irojatz i monkaratan-takyaarori ikinkithata-kaantzi. Ari onkantaki impiiro iraantsi nijaa-payi. Ari onkantaki ontzimi ompaityaa pomirintsitzi-mowaityaarini osaawi-satzi. Ari yapii-yapiitiro okaratzi inintziri irirori. ⁷Aririka onkarata-paaki ikinkithataki, ari isitowa-nakiri kowiinkari owantaniri impoñaa-kyaaro omoroki inthopointa-pirota-tsiri, imaimanita-paakiri apiti kinkithata-kowintaniri, irojatz i wamaan-takyaariri. ⁸Yookanakiri iwamaani awotsiki antaroitiki nampitsi, tsika ipaika-kotai-takiri pairani Iwinkathariti. Iro siyakaa-winta-chari “Paamaa-rini” aajatzi “Apitantoni.” ⁹Airo isinitai-tziri inkitaitiri iwamaani, aririka awisaniintanaki mawa kitaitiri onkarati osamaniti yamina-minthaitiri. Ithonka iñiiri nampiyitarori tsika-rika-payi, shininkata-wakaa-chari tsika-rika-payi, kimathata-wakaarori iñaani tsika-rika-payi, ikaratzi ipinkathari-wintai-tziri tsika-rika-payi. ¹⁰Antaroiti yoimosirinkyaa kipatsi-satziiti, impasita-wakai-yityaa opaiyita-rika. Kimosiri inkanta-yityaa iwamaita-kirira apitiroiti kinkithata-kotaniri kimaatsita-kaayita-kariri kipatsi-satziiti. ¹¹Iro kantacha, awisaniintanaki pasini mawa kitaitiri, itasonkairi Pawa yokaiti, añaayitaji. Ipoñaa ipiriintaja. Oshiki itharowai-tanaki iñiitakiri ipiriintaja. ¹²Ikimaitaki sintsiri ñaantsi inkitiki, ikantaitaki: “Patiiti aka

^c 11.2-3 42 kasiri = 1260 kitaitiri = awisaniintanaki mawa osarintsi osamaniti

^d 11.3 ikithaayita owasirita-kotariri kaminkari = * mirimasita-tsiri kithaarintsi

^e 11.4 inchato = olivo

jinoki.” Imapoka-sitanaka iwajinokan-tanaaro minkori. Tima iñaawajiri maaroni kisaniinta-waita-kiriri. ¹³Ari onikanakari antaroiti kipatsi, iro apirotiromi nampitsi, ikamayitaki ikaratzi 7000 atziri. Iriima kaari kamatsini, ikantayitanaki: “Omapiro otzimi isintsinka Pawa saikatsiri inkitiki.”^f

¹⁴Ari awisawitaka apiti ikantaitaki “iñaamisa!” Iro kantacha, irootaintsira iñiitiro mawatatsini.

Owiraantarori tyootaantsi

¹⁵Ipoña ityootanaki owiraantarori Maninkari, ari ikaimai-tanaki sintsiini inkitiki, ikantaitzi:

Iroñaaka impinkathari-wintantai Awinkathariti kipatsi-kinta. Ari impinkathari-wintantai Saipatzii-totaari, ityaantakiri Pawa, irasi iwiro impinkathari-wintantaji. ¹⁶Ari ityiirowa-jiitanaka 24 antari-konaiti, iwisiryaawinta-nakari Pawa, ¹⁷ikantajiitzi: ¡Pawá! ¡Pinkatharí! ¡Sintsi-pirorí! Awirokataki iroñaaka, pitzimita pairani, irootzi-mataki pimpiyi. Oshiki nompasoonkitimi, tima pimatakiro piñaakan-tziro pisintsinka, pipinkathari-wintantzi.

¹⁸Pairani oshiki ikisaniintakimi atziri-payi, irooma iroñaaka, monkarata-paaka piñaakan-tajyaariri piyatsimanka, piwasankitaajiri kamayitain-tsiri, papirotairi wamaanta-yitain-tsiri. Aripaiti pimpina-yitairi Kamantan-tzinkariiti pimpiratani awiroka, ari pinkimitaajiri maaroni kitisiriri pasiyitari, ikaratzi pinkatha-yitajimiri. Maaroni pimpina-yitairi, pitanakyaari antari-payi aajatzi yanini-payi, maaroni.”^g

¹⁹Ipoña asitaryaana itasorintsi-pankoti Pawa anta inkitiki, koñaawaitanaki tasorintsi-moko tsika ititakoi-tziro sankinata-kota-chari ikasiya-kaitani. Antaro ookathanana, onikanaka kipatsi, paryaapaaki antaroiti jiriniki.

Kooya aajatzi kyaatsi

12 ¹Opoña okoñaatanaki inkitiki aamparintsi. Noñaatzii aparoni kooya, iriwaitaki ooryaatsiri okithaatakari, iriira kasiri okatziyantaka. Amathaita-kotakari ikaratzi 12 impokiro. ²Tima omotyaatatzi iroka kooya. Oshiki okaima-kaima-waitaki okimaatsita

^f 11.13 iro apirotiromi nampitsi = tsika-rika otzimi 10 pankotsi, oporokanaki aparoni, ari okantakari maaroni nampitsi. ^g 11.18 pinkatha-yitajimiri: * wairontsi

ontzima-niti. ³ Ari okoñaatanaki inkitiki pasini aamparintsi. Noñaatzii aparoni kyaatsi, kityonka ikantaka. Tzimatsi 7 iito, aajatzi 10 ichii. Yamathai-yitakiro iito. ⁴ Oshiki impokiro itsitsikan-takari ipatsisita, iro imatirimi kashitani itzimayitzi impokiro, itziryaakiri kipatsiki. Ikanta ipokaki kyaatsi osaiki kooya, inintaki iwityaaro iincha-nikiti aririka intzima-paaki.^h ⁵ Okanta otzima-nitaki kooya, siramparyaa-niki inatzi. Iriitaki jiwatan-tajyaarini atziri-payi irasiro-kotziti. Omapoka-sitaka yaitanakiri isaikaki Pawa iwinkathari-mintoki. ⁶ Irooma kooya, siyanaka iroori otzisi-masiki. Ari iwitsika-kiniro Pawa tsika onampityaaro, onkarati 1260 kitaitiri inpaitiro owariti anta.

⁷ Aripaiti otzimaki owayiritaantsi inkitiki. Iriitaki Miguel maimanitan-taintsiri itsipatakari Imaninkariti. Iriitaki imaimanitaki Kyaatsi itsipayitakari irirori Imaninkariti. ⁸ Titzimaita ontzima-piroti isintsinka yoka Kyaatzi aajatzi Imaninkariti. Ti isinitaitiri isaikawaiti inkitiki. ⁹ Ari itziryai-takiri Kyaatzi itsipatai-takiri Imaninkariti. Yoka Kyaatsi itziryai-takiri, iriitaki ipaitai-tziri “Kamaari,” ipaita aajatzi “Mishatantaniri.” Iriitaki nintatsiri yamatawitiri maaroni atziri ikaratzi nampitarori kipatsiki. ¹⁰ Nokimataitatzii ñaawaita-naintsiri sintsiini inkitiki, ikantzi:

Yitaita-nakaro ipinkathari-wintantzi Pawa,
yitaita-nakaro iñaakan-tziro isintsinka, iwawisaa-kotantai.
Yitaita-nakaro aajatzi Saipatzii-totaari ityaankakiri.
Tima itziryaakiri kamanta-kota-piinta-kiriri apaitziri “iyikiiti.”
Kitaitiri aajatzi tsitiniri kamanta-kota-piintziri Awawani.

¹¹ Tima yokaiti ipaitai-tziri “iyiki” yoitsinampaajiri irirori Kamaari, tima ikamawintajiri Ipiraitari, kapathainka ikantaka ikamaki. Irootaki imatantaarori aajatzi irirori ikinkithatairo ñaantsi, iwinthataaro irirori inkamawintairi Saipatzii-totaari.

¹² Irootaki pintharowintan-tyaari awirokaiti inkiti-satzi. Inkanta-machiitimi awirokaiti kipatsi-satzi, aajatzi nijaa-wiri, Tima katsima ikantanaka Kamaari itziryai-takiri tsika pisaiki, Iro ikatsimatan-takari, tima iyotzi oyotapaaka kapichiini.”

¹³ Ikanta iñaakiro Kyaatsi itziryii-takiri kipatsiki, yitanakaro ikimaatsita-kaawaitakaro kooya owaiyan-takiriri siramparyaa-niki. ¹⁴ Iro kantacha, tzimanaki apiti osiwanki, iroowaitaki isiwanki pakitha. Iro arantanakari ojatiro otzisi-masiki, osaika-pithatiri intaina maranki. Ari awisaniintanaki mawa osarintsi osaikawaiti anta.ⁱ ¹⁵ Ikanta iririiti maranki yoimisitowanaki nijaa ipaantiki, iroowaitanaki antaraani nijaa. Inintawita iwiinkiro aririka oonka-kota-nakyaa. ¹⁶ Iro kantacha, tankanaki kipatsi, oniyaita-wakiro nijaa, ari okanta awisakotan-takari

^h 12.4 iro imatirimi kashitani = 1/3 ⁱ 12.14 Ari awisaniintanaki mawa osarintsi = aparoni osarintsi, osarintsi-payi ipoña kashitani osarintsi

kooyara. ¹⁷Ari opoña ikatsima-pirotanaki kyaatsi. Jataki iwayirityaari pasini otomiiti iroka kooya. Iriiyitaki isiyakaa-wintaitzi kimisanta-kirori ikantakaantani Pawa, akowinta-naarori ñaantsi ikinkithata-koitziri Jesús Saipatzii-totaari.

Apiti kowiinkari owantaniri antami-wiri

13 ¹Ikanta nokatziya-paaka inkaari-thapyaaki. Noñaatzii isitowanaki nijaaki aparoni kowiinkari owantaniri antami-wiri. Tzimatsi okaratzi 10 ichii, aajatzi 7 iito. Yamathai-yitakiro ichii-payi. Tzimatsi isankinai-takiri iitoki, ithainka-tasorintsi-waitaitzi. ²Yoka owantaniri iriwaitaki ikaninatzi kashikari. Irooma iitzi-payi iriwaitaki maini. Iroowaitaki ipaanti kashikari. Iriitaki opakiriri isintsika kyaatsi, iriipiro ipinkathari-wintan-tanaki yoka owantaniri. ³Okanta aparoni iito yoka owantaniri kimiwaitaka iwamaita-kiromi, iro kantacha aajatzi añaaji. Oshiki ipampoyaa-winthata-nakiri osaawi-satziiti, ikimisanta-nakiri. ⁴Oshiki impinkathata-nakiri, iriitaki itharowinta-nakiri, ikantajiitzi: “¿Tzimatsima monkaratyaarini yoka owantaniri? ¿Tzimatsima oitsinampairini?” Ari ikimitai-takiriri aajatzi kyaatsi, itharowintai-tanakari, tima iriitaki opakiriri isintsika yoka owantaniri.

⁵Isinitai-takiri iñaawaita-piinti yoka owantaniri, ithainka-tasorintsi-waitanaki. Iriitaki yaminaitaki impinkathariti, ikaratzi 42 kasiri ipinkathari-wintantaki. ⁶Oshiki ithainka-tasorintsi-waitaki ipairyaa-waita-sitakariki Pawa, ipairyaa-waita-sitakaro tasorintsi-thaanti, ipairyaa-waita-sitakariki inkiti-satzi. ⁷Iriitaki owayirityaarini yasiyitari Pawa, inintzi yoitsinampairi. Iriitaki yaminaitaki impinkathari-wintairi ikaratzi shininkata-wakaa-chari tsika-rika-payi, nampiyitarori tsika-rika-payi, kimathata-wakaarori iñaani tsika-rika-payi, ikaratzi ipinkathari-wintai-tziri tsika-rika-payi.^j ⁸Oshiki ipinkathata-nakiri osaawiki-satziiti kaari sankinata-kota-chani tsika isankinata-koyitaka iyosiitai-takiri pairani iwitsikan-taita-karori kipatsi, inkarati yañaakaitairi, ikaratzi ikamawintairi Ipiraitari.^k

⁹Kowirori inkimathatiro iroka, inkimisanti:

¹⁰Inkarati iminkyaa-waitaiti, ¡Matiroota!

Inkarati wamaantyaaroni sataa-mintotsi, ari inkimitai-tairi apaata irirori iwamaan-taityaari sataa-mintotsi.

Irootaki yoisokirotan-tyaarori inkimisantairi yasiyitari Pawa.

¹¹Ipoña noñaaki pasini kowiinkari antami-wiri isitowanaki kipatsiki. Tzimatsi apiti ichii, iroowaitaki otapo-tirimpita ichii ipiraitari. Iriitaki ñaawaita-paintsiri, isiyapaakari kyaatzi. ¹²Yoka antami-wiri otzimi-motziri isintsinka. Ipasankyaa-wakari itakarori

^j 13.7,10 yasiyitari Pawa = kitisiriri ^k 13.8,11,15 Ipiraitari = cordero

owantaniri iwamaiwitai-takari iito, aajatzi añaaaji. Isintsitakiri atziri-payi impinkathatairi itakarori owantaniri. ¹³Tima iñaakan-tapaaki kaari iñaapiintaitzi. Ithonka iñaayitakiri maaroni atziri iwayiitaki ookatha-rontsi.¹ ¹⁴Oshiki osaawi-satziiti yamatawitan-takari isintsinka ipasankyaa-kirira itakarori owantaniri iwamaiwitai-takari iitoki. Isintsita-nakiri atziri-payi iwitsiki isiyakaaro itakarori owantaniri. ¹⁵Ikanta yoka antami-wiri, itasonkakiri osiyakaarontsi, añaanaki. Ari iñaawaitanaki. Yapirotakiri iwamaakiri kaari pinkathatirini. ¹⁶Ikintakotamakota-kaantakiri atziri-payi, imatakiri pasini-payi irako-piroki. Ithonka ikinta-kota-kaantakiri atziri-payi, antari-payi, iinchii-riki-payi, asinonkainkari-payi, ashaarantaniri-payi, ompirataniri-payi, otzikataari-payi, maaroni. ¹⁷Iriima kaari ikintako-tamakoitzi, ti isinitaitiri yamananta-waiti, aajatzi impimanta-waiti. Irootaki onkowa-pirotantyaari inkinta-koitiniri iwairo owantaniri maaroni atziri-payi. Intzimayiti pasini inkinta-koita-kiniri osiyawitarori iwairo. ¹⁸Aparoni yotaniri, ari onkantaki inkimathatiro iroka osiyakarori iwairo owantaniri. Tima iroka osiyakarori iwairo, irootaki isankinai-tziri “666.”

Iwanthaani karatatsiri 144,000

14 ¹Ipoñaa napiitakiro naminanaji, noñaatziiri Ipiraitari ikatziya otzisiki Kisakowintoniki. Ari itsipayitakari karatatsiri 144,000 kintako-tamako-yitakarori iwairo irirori, aajatzi irasi Asitariri.^m ²Nokimatzi poimata-naintsiri inkitiki iroowaitaki owaryiinkaati nijaa, iroowaitaki sintsiri ookatha-rontsi, iroowaitaki ipiyompi-waitaitzi. ³Irootakira owakirari panthaantsi nokimakiri. Iriira panthaa-jiitatsi karatain-tsiri 144,000 ipinako-wintairi Ipiraitari. Itapothai-takari ipanthaa-wintziri saikaintsiri saika-minto-tsiki, ari ikatziyi-kari aajatzi 4 inkiti-wiri, ipoñaa antari-kona-payi. Iriira yosiitacha ipanthaa-jiitaki yokaiti, tikatsira pasini matironi impanthairo. ⁴Yokaiti karatain-tsiri 144,000, kitisiriri inayitatzii, ti yantayitiro karipiro-yitatsiri imayimpi-yitiro kooya. Iriiyitaki oyaata-piinta-kiriri Ipiraitari tsika-rika ikinayitzi. Iriiyitakira yitakari yasitaari Pawa, irijatzi yasiyitakari Ipiraitari. ⁵Ti inthayi-waantiniti, ti ontzima-waiti iyaari-piro-sirinka ompaityaa inthaiya-koitiriri isaikira Pawa.

Ikamantantakiri mawa Maninkari

⁶Ipoñaa noñaaki yarapaaki inkitiki pasini Maninkari, ikinkithata-kaapaakiri osaawi-satzi ikaratzi ipinkathari-wintai-tziri tsika-rika-payi, shininkata-wakaa-chari tsika-rika-payi, kimathata-wakaarori iñaani

¹ 13.13 iwayiitaki ookatha-rontsi = paamari iwayiitakiri inkitiki ^m 14.1,3,4,10 Ipiraitari = Cordero

tsika-rika-payi, nampiyitarori tsika-rika-payi. İkinkithata-kota-paakiniri kanta-ita-chani Kamiithari Ñaantsi. ⁷Ikaimaa-pirotatzii, ikantzi: “Pimpinkathatiri Pawa. Pintharowinta-jyaari. Tima irootzi-mataki yaminakoi-tairo okaratzi yantaitakiri. İrootaki piwisiryaawintan-tyaariri owitsika-kirori inkiti, kipatsi, inkaari, aajatzi nijaa-payi.”

⁸Ipoña ipokapaaki pasini Maninkari, sintsiini ikaimapaaki, ikantzi: “Yapatha-kiro-ryiitakiro antaroiti nampitsi Kompijaari. Yapiroi-takiri atziri-payi nampitan-tarori, aakowintarori imayimpi-waitaki. Tima ikaima-siritakiri pasini-satzi atziri-payi imatakotiri okaratzi yantayitakiri irirori. Okimiwaitakaro isinkita-tyiirimi okanta imayimpita-kaanta-kariri.”

⁹Ipoña ipokapaaki pasini Maninkari, mawatatsiri, ikaimapaaki sintsiini ikantzi: “İtzimi-rika pinkathata-kiriri owantaniri, pinkathata-kirori aajatzi isiyakaaro, itzimi-rika kintako-tamako-yitakarori iwairo, irakoki, ¹⁰iriijatztakira inkisa-niinta-yitiri Pawa. Onkimiwaita-jyaaro yoitaatyirimi piyanta-tsiri. Antaroiti inkimaatsita-kaayita-jyaari intaajiri, yatsipita-jyaaro kachaari, kitiri-moito onkantajyaa, oshiki ositzinka. Ari İnaayitajiri maaroni Maninkariiti tasoritsitain-tsiri, ari İniiri aajatzi İpiraitari. ¹¹İrasi iwiro inkimaatsita-jyaaro kachaari, kitaitiri aajatzi tsitiniri, airo otsiwaka-paintzi kapichiini. Ari inkimitaa-jyaari ikaratzi pinkathata-kiriri owantaniri, pinkathata-kirori isiyakaaro, kinta-kota-karori aajatzi iwairo.”

¹²İrootaki inkamai-tantyaarori yamawiwainiti yasiyitari Pawa, imonkarata-piintairo ikantakaan-taitziri ikimisantairira Jesús.ⁿ

¹³Ipoña nokimatzi İnaawaitanaki aparoni inkiti-satzi, ikantzi: “Pisankinatiro iroka: Aririka inkamayiti ikaratzi yasitaari Awinkathariti, kimosirira inkantajyaa.” İrojatzı ikantanakiri Tasorinkantsi, ikantzi: “Omatyaata, tima ti onkowa-jaantyya iroñaaka İnaasintsi-siri-waitajyaa, kamiitha imakoryaa-waitzi, yanintaa-waita-paaro okaratzi yantawintakiri.”

Yawiikitai-tajiri kipatsiki

¹⁴Ipoña okoñaata-paaki kitamaarori minkori, noñaatziiri isaikaki kimitakariri İtomi Atziri. Yamathaitakari ooro, yairikaki thoyimpiyaa-nikiri kotsiro. ¹⁵Ipoña isitowanaki tasorintsi-pankoki pasini Maninkari, ikaima-kota-paakiri sintsiini thointain-chari minkoriki, ikantziri: “Sampainkatakira pankirintsi, pawiikitan-tyaaro piyotsiroti.” ¹⁶İkanta yoka saikaintsiri minkoriki, itotantakaro iyotsiroti, yawiikitantaki kipatsiki.

¹⁷İkanta pasini Maninkari saikantarori tasorintsi-panko anta inkitiki, sitowanaki irirori, irojatzı yairikaki thoyimpiyaa-nikiri kotsiro. ¹⁸Ari

ⁿ 14.12 yasiyitari Pawa = kitisiriri

isitowanaki pasini Maninkari ipoñaanakaro taaminto-tsiki. Ijata-sitanakiri isinitai-takiri inkimpoyiuro paamari. Ikaima-kota-nakiri sintsiini pasini airika-kirori kotsiro, ikantziri: “Pinchika-yitiro kithoyitain-tsiri kipatsiki, tima irakayitaki.”^o ¹⁹Tima imatakiro Maninkari, ichikakiro kithotain-tsiri kipatsiki, ipiyotakiro inchato-naaki, inkawirinkaitiro. Iro siyakaa-wintacha iroka tsika inkantyyaa Pawa iwasankitaajiri kaari-piro-siririiti. ²⁰Imaitakiro maaroni chochoki ikawirinkaitakiri othapiki nampitsi, sitowanaki iraantsi anta inchato-naki. kimiwaitaka ari anaanakiro nampitsi. Owiraakari ipaantiki ikyaakoitari osaankanaanaki iraantsi. Jataki intaina oonkaatyyaa.^p

Maninkari-payi amironi apaata 7 owasankitaantsi

15 ¹Ipoña noñaaki pasini aamparinti inkitiki. Iroopiro okantaka, okiryantzi ikantawintai-tanakaro. Tzimatsi ikaratzi 7 Maninkari. Iriiyitaki onasiyita-karori iwasankitaan-tayitaki. Tima okaratzi yantayitakiri Maninkari, ari omonkaratari iñiitziro iyatsimanka Pawa.

²Ari noñaaki aajatzi aparoni inkaari, okimiwaitakari aminaarontsi. Iro kantacha morikathaitaki iroka inkaari. Ari ikatziya-yitakari oitsinampaa-kiriri kowiinkari owantaniri aajatzi isiyakaaro. Yairika-yitakiro iwiyompi-minto ipawajiriri Pawa. Iriiyitaki kaari kintako-yityaaroni iwairo kowinkari. ³Irootaki ipanthaajitzi yokaiti ipanthaakiri pairani iwaisatzitini Moisés. Ipaítai-tziro “Iwanthaani Ipiraitari,” okantzi:

Nowinkathariti Pawá, Sintsi-pirori,
Iroopiro okanta pantakiri, okiryantzi ikantawintai-tanakaro.
Panta-piintakiro awiroka tampaatikari aajatzi iroopirori.
Awiroka pinkathari-wintairiri atziri-payi.

⁴¿Tzimatsima kaari pinkathata-jimini, kaari tharowintyaamini?
Apaniro awiroka pitasorintsitzi.
Ari impokasi-yitimi maaroni pasini-satzi, tima awiroka
impinkathatairi.

Tima piñaakan-takiro oshiki okamiithataki pantayitakiri.^q

⁵Ipoña noñaaki inkitiki tasorintsi-panko, asitryaanaka tasorintsi-naki-pirori. ⁶Ari isitowa-nakiri ⁷Maninkari-payi owasankitaan-tatsini. Kitamaaro okantayitaka iithaari, siparyaa-piro-waitaki owaniinkataka. Ithaanakari ityaampyaari iwitsika-masi-tziri ooro ⁷Ikanta aparoni inkiti-wiri karatatsiri 4, ipayita-wakiri Maninkari-payi aparoni pajo. Kimiwaitaka anta pajoki, ari ojaikita-kyaa iyatsimanka Pawa, asi owirori yañaanitaji. ⁸Kachaaryainka onkanta-nakyyaa tasorintsi-panko, okantakaakaro

^o 14.18 kithoyitain-tsiri = uva   ^p 14.20 intaina = 1600 estadio, 300 kilómetro, iro kimitakarori aririka aniiti onkarati 7 kitaitiri   ^q 15.4 tharowintyaamini: * wairontsi

iwaniinkaro Pawa aajatzi itasorinka. Tikatsi kantironi inkyii tesorintsi-pankoki irojatzzi onkaran-tapaa-kyaari iwasankitaantaki Maninkariiti.

Pajonaki-payi ojaikitaka katsiman-kantsi

16 ¹Nokimatzi tesorintsi-pankoki, ñaanata-nakiriri 7 Maninkari-payi, ikantziri: “Pijati pisakotiro kipatsiki okaratzzi jaikitain-chari 7 pajonakiki kimitakarori iyatsimanka Pawa.”

²Arira yitanakaro aparoni Maninkari isakotakiro kipatsiki jaikitain-chari iwajoniki. Ari omapoka-sita-nakari antaro ipathaa-waitanaki ikaratzzi kinta-kota-karori iwairo kowiinkari owantaniri, ikaratzzi pinkathata-kirori isiyakaaro.

³Ikanta pasini Maninkari isakotakiro inkaari-masiki jaikitain-chari iwajoniki. Okimita-nakaro iraantsi inkaari, yapirotaka ikamaki saikantarori.

⁴Ikanta pasini Maninkari isakotakiro nijaa-masiki, oyaapiiki nijaatinka-masi jaikitain-chari iwajoniki. Opyaanakaro iraantsi nijaa-payi. ⁵Nokimatzi iñaawaitanaki Maninkari iwaitakiri yaamaakowintyaari nijaa-wiri, ikantanaki:

Tasorintsi, añaanita-tsiri, yañaitaka pairani, tampatzika-siriri pinatzzi awiroka,

tima awiroka amina-kotaironi kamiitha iroka-payi.

⁶Tima inkaratzzi owamaayita-kiriri pasiyitari, ikaratzzi kapathai-nkata-kaakiriri Kamantan-tzinkari-payi iwamaayitakiri, iriiyitaki iroñaaka iirironi iroka iraantsi.

Tima irootaki inintatziiri.

⁷Ipoña nokimaki iñaawaitanaki yokaiti saikatsiri taaminto-tsiki, ikantajiitanaki:

¡Ariwí! Nowinkathariti Pawá, okaratzzi pinintakiri pantiro tampatzika okantayitaka. Iroopirori onatzi.

⁸Ikanta pasini Maninkari, isakotakiro ooryaatsiriki jaikitain-chari iwajoniki. Imapoka-sitanaka ooryaatsiri itsiyanakiri atziri-payi. ⁹Tima antaro itsiyakiri atziri-payi ooryaatsiri, iro opoñaan-tanakari ithainka-tasorintsi-waitanaki, ipairyaa-siwaita-nakari Pawa, asitarori isintsinka, owasankitaan-tatsiri. Ti onkantzi-mowaityaari impiya-siri-yitai impinkathatairi Pawa.

¹⁰Ikanta pasini Maninkari, isakotakiro tsika ipinkathari-wintantzi owantaniri jaikitain-chari iwajoniki. Antaroiti otsitini-kitanaki. Antaro yasinonkaa-yitaka atziri-payi anta, yatsika-waitakiro inini ikimaatsi-waitaka. ¹¹Ari ithainka-tasorintsi-waitanaki, ikisima-waita-nakiri Inkita-satzi Pawa, tima oshiki ikimaatsi-waitaka, oshiki ipathaa-waitaki. Iro kantacha ti iwashaanta-tzimaityaaro iyaari-pironka.

¹²Ikanta pasini Maninkari, isakotakiro Antaraa-niki nijaa jaikitain-chari iwajoniki. Omapoka-sitanaka opiryaatanaki. Kantatsi imontyaa-yitapaaki pinkathari-yitatsiri tsika isitowa-kirotzi ooryaatsiri, iwayerityaa. ¹³Ipoña isitowanaki piyari ipaantiki kyaatsi. Isitowanaki aajatzi piyari ipaantiki owantaniri, ari okimitakari ipaantiki thayinkari kamantan-tzinkari, isitowanaki piyari. Ikaratzi piyari sitowayita-paintsiri, iriwaitaki mashiro, ¹⁴kantatsi yantayitiro kaari ñiita-piintzi. Ithonka ijatasi-yitakiri ikaratzi pinkathari-yitatsiri kipatsiki. Iñaanta-kaayitakari iwayerita-kaiyaari, impiya-paititaki-rika Pawa Sintsipirori. ¹⁵(Pamini, nonkimita-pajyaari kosintzi aririka nompiyakiri. Kimosiri inkantyya aamawinta-jyaanani, kimitakariri owirori okaakiini iithaari inkini inkithaata-nakyaaro, airo isiyantanaka isapoka-mirikiti, iwañañi-tairira.) ¹⁶Ipoña yokaiti piyari, yapatoyitakiri pinkathariiti Owayirii-toniki. Iñaani Heber-iiti, ikantai-tziro “Armagedón.”

¹⁷Ikanta owiraanta-paakarori Maninkari, isakotakiro tampyainkaki jaikitain-chari iwajoniki. Ikimaitatzii kaimanain-tsiri tasorintsi-pankoki, osaikira saika-mintotsi, ikantaitzi: “¡Ari othonka-paaka!” ¹⁸Ari ñiitakiro omorikanaki ookatha-rontsi, antaro okaminitaki, ikimaitakiro aajatzi antaro onikanaka kipatsi. Ti ñiita-piintiro kimitakarori iroka onikaro, irojatzii pairani owakira itzimayitan-tanakari atziri-payi kipatsiki. ¹⁹Okanta antaroiti nampitsi Kompijaari, mawakota okantanaka otankanaki. Ari apirotakari aajatzi oporokanaki nampitsiiti tzimayita-tsiri kipatsiki. Iro kantacha ti imaisanta-tzimaityaari Pawa Kompijaari-satzi, imapiro-waitakiri iwasankitaan-takari iyatsimanka. ²⁰Ari apirotakari maaroni othampisi, ti ñiitairo. Ari okimitakari aajatzi otzisi-payi. ²¹Tima paryaapaaki tinayita-tsiri jiriniki, anawyyaayitapaakiri atziri-payi. Iro kantacha aikiro ijatakaa-nakitziiro ithainka-tasorintsi-waitanaki, ikisima-waita-nakiri Pawa, tima imapirotakiro ikowiinka-pirotakakiro Pawa.’

Iwasankitaitiro kimitakarori antaro mayimpiro

17 ¹Ipoña ipoka-sita-paakina aparoni Maninkari karatatsiri 7 airika-yitakirori iwajoni, ikantapaakina: “Pimpoki, piñiuro tsika inkantaitiri iwasankitaitiri atziri-payi, tima ikimiyitakaro aparoni mayimpiro saika-thapyaan-takarori oponkityaa-yita nijaa.” ²Iroka osiyakarori mayimpiro, kimiwaitaka iroomi imayimpi-yitakimi ikaratzi pinkathari-wintan-tatsiri nampitsiitiki. Okimiwaitakaro aajatzi, apirotakirimi osinkiyita-kirimi kipatsi-satziiti. ³Ipoña jatasirin-katanakina otzisi-masiki. Ari noñaakiro aparoni kooya okyaa-kotakari kityonkari owantaniri, okaratzi 7 iito, 10 ichii. Tzimatsi wairontsi-payi sankinatain-

r 16.21 tinayita-tsiri = aparoni talento, 40 kilo

chari iwathaki, ithainka-tasorintsi-waitaitzi. ⁴Okithaatari iroka kooya, okityonka-masitatzii, ipoña ojonkiro-masitzi aajatzi. Kamiitha iwaniinkai-tantakaro ooro, aajatzi poriryaa mapikii. Airika-nakitaki iwitsikai-tziri ooro. Kimiwaitaka ari ojaikita-kyaami oyaaripironka, aajatzi omayimpinka. ⁵Tzimatsi sankinatain-chari otamakoki, kaari ikimatha-witaita pairani, okantzi: “Antaro Kompijaari, Antaroiti Mayimpiro, Kisaniinta-pirotaaro Kipatsiki.” ⁶Namina-pirota-nakiro iroka kooya, osinkita-tyaaro iriraani yasiyitaari Pawa ikaratzi iwamaitakiri, iriraani aajatzi ikaratzi iwamaitakiri ikinkithata-kotairi Jesús. Ikanta noñaakiro iroka, oshiki nokiryaa-winta-nakiro.^s

⁷Ipoña ikantana Maninkari: “¿Paitama pokiryaa-wintan-tarori iroka? Aritaki nonkantakimi opaita siyakaa-winta-chari, tira iyotako-witaityaaro pairani iroka kooya, aajatzi yoka owantaniri okyaa-kotakari, oshikita-tsiri iito, aajatzi ichii. ⁸Itzimitaka pairani isiyakaa-wintaitziri owantaniri, ti iñiitiri iroñaaka, iro kantacha irootaintsi isitowi impoña-kyaaro omoro-naki inthopointa-pirota-tsiri, aritaki iwamaitajiri. Iriima kipatsi-satziiti, kaari sankinata-kota-chani pairani iwitsikantaita-karori kipatsi, oshiki yokiryaa-winthata-nakiri yoka owantaniri. Tima airo ikimathatziro opaita kanta-kota-chari: ‘Itzimitaka pairani, ti iñiitairi iroñaaka, irootaintsi impiyaki.’ ⁹Omatantyaari inkimathaitiro iroka, okowa-pirotatyaa ontzimi yotanitaantsi. Karatain-tsiri 7 iitontsi okyaa-kotakari kooya, iro siyakaa-wintacha 7 otzisi. ¹⁰Tzimaki pairani ikaratzi 7 pinkathari-winta-kirori anta. Aritaki yiitsinampaitaki ikaratzi 5 pinkathari. Tzimatsi aparoni pinkatha-ritatsiri iroñaaka. Iriima pasini, iriitaki pinkatha-ritatsini apaata, tikira-mintha intzimi. Yoka owiraantyaaroni kapichiini impinkathariwita-paintyaa, airo osamani-pirotzi. ¹¹Yoka owantaniri tzimita-chari pairani, kaari iñiitzi iroñaaka, pasini inatzi, iriitaki karatapain-tsini 8. Iro kantacha ari isiyawita-paakyaari pasini karatain-tsiri 7 pinkathariiti. Ari yapiro-tzimaitai-takyaari. ¹²Irooma karatain-tsiri 10 chiiitsi, osiyakaa-wintari pinkathariiti, karatatsiri 10. Tikiraata impinkathari-wintan-tayiti irirori. Tima aririka impinkathari-wintan-tanaki owantaniri, iriityitaki intsipa-yityaari impinkathari-wintanti. Airo osamani-piro-tzimaita, apatziro isirinka-paintyaa kapichiini ooryaatsiri. ¹³Yokaiti pinkathariiti yaapatyaa-kota-wakai-yaaro yantiri. Naapinkatha inkantiri owantaniri, airo ipiyatha-waitari. ¹⁴Oshiki iwayiri-winthatyaari Ipiraitari. Iro kantacha Yoka ipiraitari, iriitaki oitsinampaan-tatsini. Tima iriitaki ompirayitari ompirayitan-tachari. Iriitaki pinkathari-wintziri pinkathari-wintan-tatsiri. Intsipa-yitajyaari irirori ikaratzi ikaima-siri-yitairi, ikaratzi iyosiitai-takiri, ikaratzi iriipiro-winta-kiriri.”^t

^s 17.6 yasiyitaari Pawa = kitisiriri   ^t 17.14 ipiraitari = oisha = cordero

¹⁵Ipoñaa ikantakina aajatzi Maninkari: “Iroka oponkityaa-yitari nijaa osaika-thapyaan-takari kooya, iriira siyaka-winta-chari atziri-payi nampiyatarori tsika-rika-payi, piyoyitain-chari tsika-rika-payi, ikaratzi ipinkathari-wintai-tziri tsika-rika-payi, kimathata-wakaarori iñaani tsika-rika-payi. ¹⁶Yokaiti atziri-payi saikantarori 10 nampitsi, osiyaka-wintakari 10 chiitsi, ari inkisaniinta-nakiri saikantarori nampitsi osiyaka-wintakari kooya. Ari inkimitaa-kirori aajatzi owantaniri oshiki inkisaniinta-nakiro. Onkimiwaityaaromi isapoka-tyiromi kooya, iwawatha-waita-kyaaromi, intaawaita-kiromi. Tima yapirotakiro nampitsi osiyaka-wintakari kooya. ¹⁷Iritaki Pawa kantakaarori aapatyaa-wakaan-takarori antayitziro iroka-payi. Irijatzi kantakaarori ikimisantan-takarori owantaniri. Irootaki yantaitiri, irojatzi omonkaratan-takyaari ikantakiri Pawa. ¹⁸Ari okantakari, tima iroka kooya irootaki siyaka-wintacha antaro nampitsi. Tima inkarati saikantarori iroka nampitsi, ipinkathari-winta-witakari nampiyatarori pasiniki nampitsiiti.”

Yapatha-kiro-ryiitakiro Kompijaari

18 ¹Okanta okarata-paaki iroka-payi, noñaatzii ishaawiinka-paaki pasini Maninkari. Otzimi-motziri irirori oshiki isintsinka, oshiki iwaniinkaro. Yoorinta-paakiro kipatsi. ²Ikaimapaaki, ikantzi:

Yapatha-kiro-ryiita-kirora antaro nampitsi Kompijaari.

Apatziro inampitaaro anta nasiyita-chari piyari-payi, isaikayitaji anta maaroni kamaari-yitatsiri.

Ari inampitaarori aajatzi nasiyita-chari tsimiri ipinkai-tziri owapiintariri kaminkari.

³Tima atziri-payi ikaratzi saikawita-chari nampitsiki osiyaka-wintakari kooya, ashaaranta-piro-yiwitaka, Iyompari-waita-piinta-witakari atziri-payi saikayita-tsiri pasiniki nampitsi.

Ikaima-siri-yitakiri atziri-payi isiya-kota-jyaari tsika ikantayiwitaka iriroriiti apatziro ininta-piro-yitziro awaararonsi, aajatzi iniwita-siwai-winthatari.

Irootaki kaari iñaantaro inkinatyaari Pawa, ikimita-kotakaro kooya mayimpiro.

Osiyawaitakaro isinkita-tyiiaaromi awaararonsi, irootaki yantayitan-takarori kimitakarori mayimpitaantsi.

⁴Ipoñaa nokimaki yapiita-nakiro iñaawaitzi inkiti-satzi, ikantzi: Ashininkaiti, airo pintsipatarori saikantarori nampitsi osiyaka-wintakari kooya,

Airo pitsipataari pinkaaripiro-siri-waiti, Pitsipatarori = kari iwasankitaitairi.

⁵Tima inkinkithasiritiro Pawa iyaari-pironka,

kimiwaitaka owajinoka-kyaami iyaari-pironka inkitiki, ari opiyotakari.
 6 Pinkisa-kowinta-jyaari, papii-piitiri piwasankitairi.

Tima iroka kaari-pirori siyakaa-winta-chari omirita-kaakariri kooya
 sinkitan-tatsiri,

Poipyiiniro iroori, tontaaki pinkantakiro.

7 Ampinaasi-waitaka okanta-piintzi iroori: ‘Naaka pinkatharo, airo
 iñiitana nasinonkaa-waityaa nonkimita-kotyaaro kinankaro.’

Tima oshiki okimosiriwinta-piro-waitakaro owaniinkatani,
 aakowintakaro omayimpi-pirowaitaki.

Irootakira oñaantyaarori ironaaka onkimaatsi-piro-waitajyaa.

8 Irootaki omapokan-tajyaari iwasankitajiro aparoni kitaitiri,
 Aritaki omantsiyataki, onkimaatsi-waitajyaa, ayimatajiro otashi,
 impoña intayii-tajiro.

Iriitaki mataironi Awinkathariti Pawa iwasankitajiro.

Tima ontzimi-motziri irirori isintsinka.

9 Aririka iñiitakiro oyachaarinka ontaajyaa nampitsi osiyakaa-
 wintakari kooya, oshiki iwasirita-kotai-tyaaro, yiraako-waityaaro
 pinkathariiti, tima iriitaki tsipata-kariri ikaratzi saikanta-karori
 yantayitziro osiyayitarori mayimpitaantsi. ¹⁰ Intaina inkatziya-yitaki
 yokaiti intharowan-tajyaaro iwasankitai-takiri, inkanta-jiiti:

¡Ikanta-machiitziri nampitarori Kompijaariki!

Iroopiro-waiwitaka nampitsi.

¿Okatzimatakama iwasankitai-takimi? Tikira isirinka-pirotaa-jaiti
 ooryaatsiri.

¹¹ Ari inkimita-kyaari ikaratzi iyomparita-piintakari, oshiki
 iwasirita-kotyaari, yiraako-waityaari, tima tikatsi iyomparitajyaa.

¹² Tima iyompariwita-piintakari yooroti, iiriikiti, poriryaari imapini
 kisori kitamaarotaa-nikiri pinapirota-chari, nasiwai-yitachari

kithaarintsi, kitamaaro-masiri, jonkiro-masiri, kityonka-masi-pirori,
 karini-masiri. Tzimayi-witacha osiyarori santari. Tzimayi-witacha

iwitsikani ipothoyitakiri kamiithaini, chiitsi, incha-kota pinayita-chari,
 asiroyita-tsiri, mapipayi.^u ¹³ Tzimayi-witacha mitaki, tzimayi-witacha

nasiwaita-chari kasankari, tzimayi-witacha iraitsiri, tzimayi-witacha
 owaaki inchato kimitariri yiinkantsi, tzimayi-witacha opani iwaitari,

tzimayi-witacha ipira-payi, ikyaakoitari, isiyako-minto, tzimayi-witacha
 aajatzi impiratani-payi.^v ¹⁴ Inkanta-jiitzi:

Ari othonka-paakari chochoki-payi piniwita-piintakari.

Ti ontzima-yitaji awaararo pininta-piintakiri, ari okarata-paaki
 owaniinkata.

^u 18.12,16 kisokiri kitamaarotaa-nikiri pinapirota-chari = perla ^v 18.13 ipira-payi =
 ganado, oisha; ikyaakoitari = caballo

¹⁵Intaina yaminako-yitairo iyomparita-piintari, tharowa inkantyya airo itsipatai-tantari iwasankitai-takiri. Antaroiti yiraa-kotyaaro iwasirita-kota-nakyaaro. ¹⁶Inkanta-jiitzi:

¡Ikanta-machiitziri nampitarori anta! Iroopiro-waiwitaka nampitsi.
Tzimayi-witacha oshiki iroopirori kitamaaro-masiri imanthaki,
jonkiro-masita-tsiri, aajatzi kityonka-piro-masita-tsiri.
Tzimayi-witacha oshiki yooroti, kisokiri kitamaarotaa-nikiri
pinapirota-chari.

¹⁷Apatziro isirinka-niintanaka kapichiini ooryaatsiri, ari yapirotai-takiro antaro owaararo.

Ari ikimitakari saikayitain-tsiri yamaatako-mintoki, intaina ikatziya-yitaka yamina-kotziri tsika ikanta yapirotai-takiri. Ari ipiyoojitaka ikaratzi antakoyitzirori yamaatako-minto, itsipayitakari ikaratzi otitantarori. ¹⁸Ikanta iñaakiro oyachaarinka nampitsi otaaka, oshiki yiraa-kotakaro, ikantayitzi:

Tikatsi pasini nampitsi kimitai-yaaroni iroka iroopirowita.

¹⁹Antaroiti iwasiri-waitaka, ikantajitaki:

Ikanta-machiitziri ikaratzi nampita-karori anta.

Tima ashaaranta-yiwitakai arokaiti ajaikita-piintakiro owaararonsi amaatako-mintoki.

Tima apatziro isirinka-painta kapichiini ooryaatsiri, ari yapirotai-takirori.

²⁰Irooma awirokaiti inkiti-satzi, kitisiriri, Tyaantaariiti,
Kamantan-tzinkariiti,

Ontzimatyii pinkimo-siriyiti, tima ikamanta-yitzi-takai Pawa iro iwasankitaan-takariri saikantarori antaro nampitsi, ikisako-wintayitaa-tyaami awirokaiti.

²¹Ikanta aparoni Maninkari tzimatsiri isintsinka, yaaki antaro mapi tononka-mintotsi, yapishoonkakiro inkaariki, ikantzi:

Nokimitaakiro napishoonkakiro antaro mapi,

Ari nonkimitairori aajatzi antaro nampitsi Kompijaari.

Ari ompyiyaaari, airo iñiitairo.

²²Airo ikimaitairo owanthaani, onkamininkati owiyompi-minto, osonkari aajatzi otyoori.

Airo iñiitairo okaratzi owitsika-yitziro tsika-rika opaiyitari.

Airo ikimaitairo ompoimati otononka-minto.

²³Airo iñiitairi imorikaji ootaminto.

Airo iñiitairo aawakaiyaa.

Ari okarata-paaki maaroni iroka, tima oshiki oitzinampa-siri-yitakiri pasini-satzi atziri-payi, kimiwaitaka onkisa-minthata-tyiirimi.

Tima antaroiti isintsi-yiwitaka ikaratzi iyompariwita-piintakari.

²⁴Irootaki owatsinaa-waita-kiriri pasini-satziiti, okaphathai-nkata-kaawaitakiri Kamantan-tzinkariiti. Ari okantakiriri maaroni kitisiririiti.

Ikimosiriwintaita inkitiki

- 19** ¹Okanta okarata-paaki iroka, nokimatzi kaminin-kata-naintsiri ikaimajiitzi oshiki inkiti-satzi, ikantzi:
 ¡Ñaamisa! Iriitaki Pawa owawisaa-koyitairi. Otzimi-motziri iwaniinkaro, aajatzi isintsinka.
- ² Okaratzí inintziri yantiri irirori, tampatzika okantayitaka. Iriipirori inatzi.
 Tima iwasankitaakiro mayimpíro owaaripíro-yitakiriri kipatsi-satziiti. Ikisako-wintaari ikaratzí iwamaitakiri impiratani.
- ³ Irojatzí yapii-yapíi-jiitziri, ikantzi:
 ¡Ñaamisa! Onkatziyain-kataiti oyachaarinka. Asi owatyíiro.
- ⁴ Ikanta 24 antari-kona-payi, itsipatakari 4 inkiti-wiri-payi, ityirowa-jiitanaka, tima impinkathata-nakitziiri Pawa isaikaki irirori iwinkathari-mintoki, ikantajiitzi:
 ¡Omapírowí! ¡Ñaamisa!
- ⁵ Tzimatsi ñaawaita-naintsiri saika-minto-tsiki, ikantaitzi:
 Maaroni impira-yitaari Pawa, piwisíryaawinta-jyaari.
 Piñaapinkathatairi maaroni, yitanakyaaro yanini-payi aajatzi antari-payi, maaroni.
- ⁶ Ipoña nokimaki kamiinkata-paintsiri, iriwaitaki yapatojiita atziri-payi, iroowaitaki oparyai-nkatzi nijaa, iroowaitaki ookatha-rontsi. Ikantaitzi:
 ¡Ñaamisa! Aritaki pinkathari-wintantai Pawa, iriitaki Awinkathari-titajyaari Sintsi-pirori.
- ⁷ Thami ankimo-siri-wintiri,
 Thami antharowinta-jyaari,
 Tima irootzi-mataki yoimosirinkiri yaawakaiyaa Ipiraitari.
 Aritaki owitsikaka iinantaari.
- ⁸ Isinitai-takiro onkitamaaroti oithaari, ti onkipatsi-waiti, poriryaa okantaka.
- Siyakaa-winta-chari kitamaarori oithaari, irootaki kamiithari yanta-piintziri kimisantzin-kariiti kitisiriri.

Yakyootaitiri yaawakaiyaa kimitakariri ipiraitari

⁹ Ipoña ikantapaakina inkiti-satzi: “Pisankinatiro iroka: Oshiki inkimo-siritaji ikaratzí ikaimai-takiri yakyootairi yaawakaiyaa Ipiraitari.” Ipoña ikantakina aajatzi: “Iroka, irootaki iñaani-piro Pawa.” ¹⁰ Ari notyírowanaka nopinkathata-nakiri Maninkari, ikantana: “¡Airo pipinkathatana naaka! Ari akarajiitzi impiratai Pawa, ari nosiyami awiroka, ari nosiyakari ikaratzí oisokiro-yitakarori ikinkithata-paintziri Jesús. Iriitaki pimpinkathati Pawa. Tima okaratzí ikinkithata-paintziri Jesús, irootaki oyosirita-kaayita-kiriri Kamantan-tzinkariiti.”

Kitamaarori ikyaakoitari

¹¹Ipoñaa noñaaki asitaryanaanka inkiti. Tzimatsi anta aparoni kitamaarori ikyaa-kotari. Iriima kyaakota-kariri, iriitaki ipaitai-tziri “Oisokirotaniri,” ipaitai-tziri aajatzi “Iriipirori.” Aririka iwasankitaanti, tampatzika okanta. Ari okimitari aajatzi aririka iwayiritanti.”

¹²Osiyawaitakari paamari irooki. Amathai-tziitaka. Isankinatakarori wairontsi kaari iyotakoitzi, apatziro iyotziro irirori. ¹³Iriitaki kithaatakarori kithaarintsi othakakiri iraantsi. Ipaitai-tziri aajatzi “Iñaani Pawa.” ¹⁴Tzimatsi oshiki iwayiriti inkitiki. Kitamaaro-thaitaki okantaka iithaari, ti onkipatsi-waiti. Iriitaki oyaatakiriri kyaakoyita-kariri kitamaarori ikyaakoitari. ¹⁵Ari ositowa-nakiri ipaantiki osiyakarori othoyimpiyaa-nikitzi sataa-mintotsi, irootaki imposan-tajjaariri iisaniintani. Iriitaki ompiratan-tajjaarini irasiro-kotziti. Irijatzi kawirinkironi chochoki osiyakarori iraitsiri ipaitai-tziri “Imasirinka Pawa Sintsi-pirori.” ¹⁶Iriitaki sankinata-karori iroka wairontsi iithaari, aajatzi iporiki. Iroka wairontsi: “Pinkathari-wintziriri pinkathariiti. Ompiratariri ompiratan-taniriiti.”

¹⁷Ipoñaa noñaaki pasini Maninkari ikatziyan-takari ooryaatsiri, ikaimapaakiri maaroni tsmiriiti arayita-tsiri, ikantziri: “Pimpoki papatotajityani, pakyootairi awirokaiti Pawa yoimosirinka. ¹⁸Tima piwayita-jyaari atziri-watha: iwatha pinkathariiti, iwatha ijiwari owayiriiti, iwatha iriipiroriiti, iwatha ikyaakoitari aajatzi kyaakota-piintariri. Ti apatziro piwayaari yokapayi, piwayita-jyaari aajatzi iwatha maaroni: ompirataari, ompirataniri, antari-konaiti, yanini-payi, maaroni.” ¹⁹Ipoñaa noñaakiri kowiinkari owantaniri, noñaakiri aajatzi pinkathari kipatsi-satzi itsipayitakari iwayiriti. Ari ipiyojiitaka inintzi iwayiritiri kyaakota-kariri kitamaarori ikyaakoitani itsipayitakari aajatzi iwayiriti. ²⁰Tzimatsi ipaita airikawa-kiriri owantaniri. Ari ikimitai-takiri thayinkari kamantan-tzinkari itsipata-piintakari itasonka-wintantzi. Irootaki yamatawitan-takariri ikaratzi kintako-yitakarori iwairo owantaniri, aajatzi ikaratzi pinkathata-kirori isiyakaaro. Yoka owantaniri aajatzi thayinkari kamantan-tzinkari, yookaitakiri opaama-porinthataki paamari, okitiri-moitotaki sitziwaro okachaarinka. ²¹Iwamaitakiri maaroni kimisanta-nakiriri, ithatzinki-tantakari sitowapain-tsiri ipaantiki kyaakota-kariri kitamaarori ikyaakoitari. Kimatzii-piro-jiitaka tsmiri-payi.

Oshiki osarintsi onkarati 1000

20 ¹Ipoñaa noñaaki yayiita-paaki pasini Maninkari. Yairikakiro yasitaryana-tyaarori omorona inthopointa-pirota-tsiri. Yairikaki

^w 19.11,14,18,19,21 ikyaa-koitari = caballo, mora

aajatzi antaroiti asirotha. ²Yaakiri kyaatsi, maranki tzimitain-chari pairani. Iriitaki Kamaari, Mishatantaniri. Yoosotakiri onkarati 1000 osarintsi isaiki. ³Ari itziryaa-kiriri omoroki inthopointa-pirota-tsiri. Ishipita-kotakiri, yowitsiñika-kotakiri airo yamatawitan-taari atziri-payi, irojatzí omonkaratan-takyaari onkarati 1000 osarintsi. Aririka onkarata-paaki iroka, ari yoosoryaa-kota-paintiri kapichiini.

⁴Ipoña noñaaki oshiki saika-mintotsi tsika isaikayitaji inkarati pinkathari-wintan-tatsini. Ari noñaakiro isiri-payi ikaratzí ithatzinkai-takiri ikimisantairo iñaani Pawa, ikinkithata-paintziri pairani Jesús. Tima yokaiti, ti impinkathatiri irirori owantaniri, ti impinkathatiro isiyakaaro aajatzi. Ti inkintako-tamakotyaa iwairo owantaniri, aajatzi irakoki. Iriiyitaki añaayitaa-tsiri, ipinkathari-wintan-tayitai irirori itsipataari Saipatzii-totaari, okaratzí 1000 osarintsi. ⁵Iriima pasini ikaratzí kamayitain-tsiri, ti yañaayitaji irirori, irojatzí omonkaratan-tapaakari 1000 osarintsi. Irootaki ipaitai-tziri “Itarori Añaantsi.” ⁶Kimosiri inkantajyaa apaata inkarati piriintaa-chani ipaitai-takiri “Itarori Añaantsi.” Tima kitisiriri inayitaji. Airo yapiitajiro inkamayitaji. Irasi iwiro yañaayitaji, iriitaki kimitajyaarini Impira-tasorintsitaari yantawaitainiri Pawa, yantawaitainiri aajatzi Saipatzii-totaari. Ari itsipataari ipinkathari-wintantai okaratzí 1000 osarintsi.

⁷Aririka omonkaratasyaa 1000 osarintsi, aritaki imisitowaita-paintiri Kamaari yasitakoi-takiri.^x ⁸Aririka isitowapaji, yitapajyaa yamatawita-pajiri maaroni atziri tsika-rika inampiyitaro. Iroka nampitsi-payi ipaitai-takiro “Gog,” pasini “Magog.” Yapatotajiri maaroni anta inintzi iwayirita-kaiyaari. Intzima-piroti oshiki atziri, iroowaitaki oshikitzi impaniki nijaa-thapyaaaki. ⁹Ijajitaki tsika owintini-pathatzi, intapotakiri kitisiririiti tsika ipiyojitaka iriroriiti. Ari okaratzí intapotakiro aajatzi ipaitai-tziri “Otako-pirotaaro Nampitsi.” Ari omapoka-sitajyaa omparyaa-paaki paamari, yapirotakiri maaroni. ¹⁰Iriima Kamaari amatawitan-taniri, yookaitakiri opaama-porinthataki paamari, kitiryiinka okantaka ositzinka okachaarinka. Ari yookitai-takariri kowiinkari owantaniri, itsipatai-takiri thayinkari kamantaniri. Irasi iwiro inkimaatsi-waitajyaa anta.

Yaminakoi-tantaji kitamaaroriki saika-mintotsi

¹¹Ipoña noñaaki antaroiti kitamaarori saika-mintotsi. Tzimatsi saikanta-karori, iriitaki apirota-jirori inkiti aajatzi kipatsi. ¹²Ari ikatziyajiitaka kamayitain-tsiri anta kitamaaroriki saika-mintotsi, itsipayitaari antari-payi aajatzi yanini-payi, maaroni. Ari yampinai-ryaanakiro sankinarintsi, yampinai-ryaanakiro aajatzi pasini tsika isankinata-kotaka

^x 20.7 Kamaari = Mishatantaniri

añaayitaa-tsini. Ari yaminakoi-tairo tsika isankinata-koitziri atziri-payi okaratzi yantayitakiri. ¹³ Ari ikimi-tzitakari ikaratzi piinkayitain-tsiri nijaaki, ipiyotaka iriroriiti. Ikaratzi kamayitain-tsiri, ari isaikita-jiitaka aajatzi anta osiyawaitakaro atziri onatyimi “Kaamanitaantsi,” apakaajirimi ompirawai-witakari. Ari ikaratzi yaminakoi-tairi iriroriiti okaratzi yantayitakiri. ¹⁴ Ipoña yookaita-kirori “Kaamanitaantsi” opaama-porinthataki paamari ontaajyaa. Iroka paamari paama-porinthatain-tsiri, iro ipaitai-takiri “Apitita-tsiri Kaamanitaantsi.” ¹⁵ Ari ithonka yookaitakiri opaama-porinthatakira paamari ikaratzi kaari sankinata-kota-chani yañaayitaji.

Owakirari inkiti aajatzi owakirari kipatsi

21 ¹ Ipoña noñaaki owakirari inkiti, aajatzi owakirari kipatsi. Tima apirotaka paisatori inkiti, aajatzi paisatori kipatsi. Ti iñiitairo inkaari. ² Ipoña noñaaki okinapaaki inkitiki nampitsi tasorin-tsita-tsiri, ipaitai-tziro “Owakirari Aapatyaawini.” Iriitaki Pawa owayiita-kaanta-kirori. Owaniinka okantaka, iroowaitaki kooya owaniinkata-sitari oimintyaari. ³ Ari iñaawaitai-tanaki sintsiini saika-minto-tsiki, ikantaitzi: ¡Pamini! Osaiki-motajiri kipatsi-satziiti tasorintsi-thaanti tsika inampitaro Pawa.

Tima intsipataari Pawa tsika isaikayitzi yasiyitaari.

⁴ Tima iriitaki Pawa shiplotairini, yoimosirinka-yitajyaari. Airo ikaamani-yitaji, tikatsi katsiwaitaa-tsini, tikatsi irajachani, tikatsi kimaatsi-waitaa-chani.

Tima ari okarata-paaki iroka-payi.

⁵ Ipoña iñaawaitanaki saikain-tsiri iwinkathari-mintoki, ikantzi: “Nowakirata-kaajiro maaroni.” Ikantanaki aajatzi: “Pisankinatiro iroka, tima iroopirori ñaantsi onatzi, ari onkanta-jita-tyiyyaani.” ⁶ Ari ikantana: “¡Ari owiraapaaka! Naaka osiyarori itarori sankinaritsi, aajatzi owiraantarori. Naakataki itakaan-tanakarori. Naakataki thonkaironi. Tzimatsi-rika miritatsiri, ari nomirita-kaajyaari nijaa owañaan-tatsiri. Impasii-tajyaari, ti ompinatyaa. ⁷ Irootaki nosinita-kiniriri oitsinampaanta-niriiti. Tima naaka Pawa impinkatha-yitai. Nonkimita-kaantajiri irirori notomiiti. ⁸ Iro kantacha airora notomitaari tharowan-taniri, kisosiriri, kisaniantaniri, owantaniri, mayimpiri, matsi, pinkathata-kiriri siyakaarontsi, thayinkariiti. Iriiyitaki taayitaa-chani opaama-pirothaataki, kitiryai-nkataan-tsiri oyacharinka. Irootaki apitita-tsini inkamayitaji.”

Owakirari Aapatyaawini

⁹ Okanta okarata-paaki iroka-payi, ipoka-sita-paakina aparoni Maninkari owasankitaan-taniri airika-kirori iwajoni. Ikantapaakina:

“Pimpoki noñaakaimiro osiyakaa-wintari kooyaka iinantyaari Ipiraitari.”
¹⁰ Yaasirin-katanakina tonkaariki otzisiki. Iñaakakinaro antaroiti nampitsi tesorin-tsita-tsiri ipaitai-tziri Aapatyaawini, irootaki iwayiitajiri Pawa opoñaajaro inkitiki. ¹¹ Anta nampitsiki, ari iñiitairori iwaniinkaro Pawa, siparyaa-waitaki, iroowaitaki okanta mapiki poriryaata-tsiri, pinapirota-chari.^y ¹² Antaroiti okantaka otanto-nampiro. Okaratzi 12 tsika ikyaa-piintaitzi. Tzimatsi ikaratzi 12 Maninkari aamaako-wintayitarori tsika ikyaa-piintaitzi. Ari isankinai-takiro iwairo itomi-payi Israel. ¹³ Okaratzi mawa anta ikyaa-piintaitzi montita-kariri isitowa-pintzi ooryaatsiri. Aajatzi tsika ikyaa-pintzi ooryaatsiri okaratzi mawa. Katonko okaratzi mawa. Kiriinka okaratzi mawa. ¹⁴ Tzimatsi okaratzi 12 antaroiti mapi otzitakirori otanto-nampi. Ari osankina-yitakari 12 iwairo-payi Intyaantaariiti Ipiraitari.

¹⁵ Yoka ñaanata-kinari, yairikaki imonkara-minto-sithaki iwitsikai-tziri ooro, irootaki imonkaratan-tyaarori otanto-nampi, aajatzi tsika ikyaa-piintaitzi. ¹⁶ Ari omonkarata-wakaa osanthatzi onampi-naki iroka nampitsi, ti anaawakaiyaa. Ikanta yitanakaro Maninkari imonkaratziro tsika owiraa osanthatzi onampina, ojinokitzi aajatzi otontatzi, okaratzi 12000 siyasiyawai-mintotsi omonkarataka.^z ¹⁷ Ipoña imonkaratakiro aajatzi otanto-nampi, okaratzi otontatzi 144 ikonaki. Iro imonkaratan-takari Maninkari kimitarori ikonaki atziri imonkaratanta-piintari irirori. ¹⁸ Iroka otanto-nampi, osiyawaitakaro mapi poriryaataki okantaka. Iyosiita ooro iwitsikai-tanta-karori nampitsi, poriryaataki okantaka.^a ¹⁹ Iroka otzinkamitakari otanto-nampi, iro yaitaki pinapiro-yitachari mapiki nasiyita-chari oporiryaata-kiyitzi: nashonkaaniri, natsiryaari, kityaa-nikiri,^b ²⁰ kitiriri, kityonkari, kitiryainkari, anasiriki, potsitari aajatzi kitamaaroniki. ²¹ Okaratakira 12 ikyaa-piintaitzi, iro yaitaki antaro-pirori mapi, kisokiri kitamaarokiri pinapirota-chari, imokayitakiro iwitsikan-takarori. Maaroni owaankiiri-tsiti nampitsi, iyosiita ooro iwitsikai-tanta-karori, poriryaataki okantaka.^c

²² Ti ontzimapaji anta tesorintsi-panko. Tima iriitaki inampitantai-taari Awinkathariti Pawa Sintsi-pirori itsipataari Ipiraitari. Iriitaki impoyiita-yyaaroni tesorintsi-panko anta. ²³ Ti inintai-tapajiri ooryaatsiri, aajatzi kasiri. Tima iwaniinkaro Pawa kitainkata-kaaironi. Iriitaki Ipiraitari kimitajyaarini ootamintotsi. ²⁴ Iriitaki kitainkata-kotaironi yaniiyitajira atziri-payi anta. Pinkathariiti tzimayi-witachari iwaniinkaro kipatsiki,

---

^y 21.11,18 poriryaata-tsiri = jaspe   ^z 21.16 12000 siyasiyawai-mintotsi = 2200 kilómetro.   ^a 21.18,21 poriryaataki = vidrio   ^b 21.19,20 pinapiro-yitachari mapiki nasiyita-chari oporiryaata-kiyitzi = jaspe, zafiro, ágata, esmeralda, ónice, cornalina, crisólito, berilo, topacio, crisopraso, jacinto, amatista.   ^c 21.21 kisokiri kitamaarokiri pinapirota-chari = perla

kamiithaini isaikayitaji anta impinkathatairi Pawa. ²⁵Airo otsitinitapaji, asi owairo onkitaititapaji. Airo asita-nitaja nampitsi anta. ²⁶Ikaratzi tzimayi-witachari iwaniinkaro kipatsiki ipinkatha-witaitari, kamiitha isaikayitaji anta impinkathatairi Pawa. ²⁷Airo itzimaji anta kaaripirota-paatsini, airo iñiitairi antayita-jironi ipinkai-tziri, airo itzimapaji aajatzi thaiyapaa-chani. Intaini inampiyita-jyaaro ikaratzi isankinata-kotakiri Ipiraitari yañaayitaji anta.

22 ¹Ipoña a iñaakakinaro nijaa añaanita-kaanta-tsiri. Kitijaa-niki okantaka. Iro sitowaata-tsiri isaika-mintoki Pawa itsipatakari Ipiraitari,^d ²irootaki siyaatain-chari niyaankiniki owaankiirin-tsiki. Omontitha-mashaataka oshooka-thapyataan-takaro chochoki añaanita-kaanta-tsiri. Okanta-tya maaroni kasiri okithotapaji osarintsiki. Otikatsita-kaantapaji osi. ³Airo otzimapaji mishataantsi anta. Ari osaikapajiri iwinkathari-minto Pawa, aajatzi irasi Ipiraitari. Irasi iwiro impiratani-payi impinkathatairi anta. ⁴Aritaki iñaaporotai-tajiri Pawa. Inkintako-tamakota-jyaaro atziri-payi iwairo Pawa. ⁵Airo otsitinitapaji anta. Airo itzimapaji ooryaatsiri. Tima iriitaki kitainkataa-tsini Pawa, Awinkathari-titaari. Irasi iwiro impinkathari-wintan-tapaji atziri-payi anta.

Irootaintsi impiyi Saipatzii-totaari

⁶Ipoña ikantanakina Maninkari: “Iroopirora iroka ñaantsi, kantatsi ankimisantiro.” Tima pairani iyotakaa-yitakiri Pawa Awinkathariti Kamantan-tzinkari-payi, ari ikimitaakiri iroñaaka impiratani, ityaanta-kiniri Imaninkariti iñaakayitakiri iroka-payi, irootaki iyotanta-jyaari irootaintsira omayityaa tsika-rika ompaiyityaari.

⁷Iroka ikantzi Jesús: “¡Pamini! Irootaintsi nompíyi. Kimosiri inkantajyaa inkarati kimisanta-kironi ikamantantai-takiri aka sankinarin-tsiki.”

⁸Naakataki Juan osankinatzirori iroka. Naaka ñaakirori maaroni, naaka kimakirori aajatzi. Ari notyiirowa-witanaka nompinkathatiri Maninkari ñaakaki-narori maaroni iroka. ⁹Ikantanakina irirori: “¡Airo pipinkathatana naaka! Ari akarajiitzi impiratai Pawa, ari nosiyami awiroka, ari nosiyakari Kamantan-tzinkari-payi pipaiyitziri ‘iyikiiti,’ nosiyari aajatzi inkarati kimsantaironi sankina-yitain-chari aka. Iriira pimpinkathatairi Pawa.”

¹⁰Ipoña ikantanakina aajatzi: “Okaratzi pisankinata-kotakiri awisayita-tsini apaata, airo pimana-kotziro okaratzi ikamantai-takimiri, tima irootzi-mataki iñiitiro awisatsini. ¹¹inkaaripiro-siri-taiti itzimi-rika kaaripiro-sirita-tsiri iroñaaka. Inkamaari-piro-siri-taiti itzimi-rika

^d 22.1 kitijaa-niki = cristal

kamaari-siritain-tsiri iroñaaka. Yanta-piro-taitiro kamiithari itzimi-rika antakirori iroñaaka. Intasorintsi-piro-siri-taiti itzimi-rika tasorintsi-siritain-tsiri iroñaaka.

¹² ¡Irootaintsira nompiyi! Irootaintsira nompina-yitajiri atziri-payi okaratzi yantawintakiri aparoni-payi. ¹³ Naaka osiyarori itarori sankinarintsi, Naaka osiyarori aajatzi owiraantarori. Naakataki itarori, Naakataki owiraantaaroni. Naakataki itakaan-takarori, Naakataki thonkajironi.”

¹⁴ Kimosirira inkantajyaa inkarati kiwayitaironi iithaari, onkini isinitaitiri iroka chochoki añaakaan-tatsiri, onkini inkyaayitaji ikyaa-piintaitzi nampitsiki. ¹⁵ Airoka ikyaayitaji anta kimitako-yitariri otsitzi, matsikan-taniri, antapiintakiro karipiro-yitatsiri, owantsinkari, ikaratzi pinkathata-kiriri pawaniro, ikaratzi amita-piinta-karori ithaiya.

¹⁶ “Naaka Jesús otyaanka-kiriri Maninkari inkaman-timiro iroka-payi, piwawisayiniri awiroka ikaratzi apatowinta-piinta-kariri Pawa tsika-rika-payi. Naaka charinitariri pinkatharini David, ikasiya-kaitani. Naakataki ipaitaitzi ‘Impokiro Parya.’ ”

¹⁷ Ikantzi Tasorinkantsi: “Pimpokiita.” Ari okantziri aajatzi kimitakarori kooya iinantai-tyaari.

Inkarati kimayitaironi aajatzi iroka, inkanta-yitai: “Pimpokiita.”

Impokayiti itzimi-rika miriyita-tsiri. ¡Itzimi-rika nintanain-tsiri iiroo nijaa añaakaan-taniri, irawaiti, ti ompinatyaa!

¹⁸ Tzimatsi nonkaman-tiriri inkarati kimaironi tsika osankinata-koyitaka awisayita-tsini apaata: Tzimatsi-rika owanaa-sita-kyaroni sankinatain-chari, aritaki imapirotajiri Pawa iwasankitaan-tajyaari okaratzi kinkithata-koyitain-chari aka sankinarin-tsiki. ¹⁹ Tzimatsi-rika thaña-pithatan-tyaroni okaratzi sankinatain-chari aka, ari inthaña-pithata-jyaari apaata Pawa irirori airo isinitainiri chochoki añaakaan-tatsiri. Airo ikyaaji nampitsiki ikinkithata-koitakiri aka.

²⁰ Iroka ikantzi kinkithatziro iroka-payi: “Irootaintsi nompiyi.” Ari nokantzi naaka: “Omapiwí, sintsiini pimpiyí.” ²¹ Onkamintha irasi iwatyiiro inisironka-yitaimi Awinkathariti Jesús Saipatzii-totaari. Omapiwí.